This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 6105 128 547 515

Digitized by Google

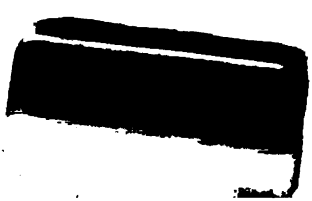

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

KVĚTY.

Odpovědný redaktor a vydavatel

VÁCLAV ČECH.

Pořadatel básní a původní krásné prósy

SVATOPLUK ČECH.

Pořadatel článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

ROČNÍK XIX.

KNIHA XXXVIII.

PRVÉ POLOLETÍ.

Patisk původních prací se vyhrazuje.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8½ tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy" v Praze, Soukennická ulice č. 9 nové.

N. 16

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA. — MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1897.

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
FEB 06 [illegible]

AP5 [illegible]
K1
v. 1[illegible]
no. [illegible]

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Dub Merlinův. (Hra stínů.) Báseň Jaroslava Vrchlického 4
F. L. Věk. Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek 12, 138, 293, 406, 546, 674
Písně Růženy Jesenské 26
Udobření dudci. Z „Volyňských črt" Edvarda Jelínka 28
Jan Neruda. Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka. Až do úmrtí matky (1861—1869). 37, 314, 617
Z básní Adolfa Heyduka 48
Anatole France. Literární silhouetta. Podává Anežka Schulzová . . . 52
Thais. Napsal Anatole France. Přeložila Anežka Schulzová 61, 184, 334, 471, 598
Mateřská láska hmyzu. Dle E. Menaulta a jiných vypravuje V. Čalounová 82
Na jezeře čtyřkantonském. Báseň Ant. Klášterského 93
O krojích v Čechách a na Moravě ve stol. XVIII. Vypravuje Dr. Čeněk Zíbrt 94, 171
Pančava. Slovenská kresba od Svetozára Hurbana Vajanského . 103
Modlitba dětská. Z druhé řady „Modliteb k Neznámému" od Svatopluka Čecha 118
Z let mladosti. (Toute une jeunesse.) Napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý 120, 224, 356, 518, 640, 749
Dva principy dekorace moderního bytu. Píše dr. F. X. Jiřík 157
Z básní Aug. Eug. Mužíka 163
Pouf do Canossy. Načrtal František Ventura 167
Útěcha. Báseň Adolfa Heyduka 170
Vypravování raněného. Báseň Marie Konopnické. Z polštiny přeložil Frant. Vondráček 181
V troskách římského divadla. Báseň Ant. Klášterského 206
Jak se po Syrii cestuje. Napsal František Klement 207
Z novější poesie anglické. Překlady Jar. Vrchlického 211
Glossy k Shakespearovu „Hamletu". Z porovnavacích dramaturgických studií J. Arbesa 236
Pilařova smrt. Napsal František Procházka 248
Královská rokle. Ze svých cest Skalními horami v Severní Americe podává Pavel Albieri 258
Jsme sírné, Pane . . . Báseň Karla B. Hájka 270
Pan Guillem de Cabestaing. Cyklus romancí a písní od Jar. Vrchlického 272
Reslané, Slované severoitalští. Referuje Adolf Černý 326, 451
Bratři. Báseň Adolfa Heyduka 379
Půlstoletí studia klínopisného. Referuje dr. J. V. Prášek 381

Digitized by Google

Strana

Z knihy „Poklad pokorných“, již napsal Maurice Maeterlinck. **O ženách.** Přeložila Marie Kalašová 394
Dětská košilka. Povídka. Napsal Beneš Doubravský 399
Co trvá. Báseň Adolfa Heyduka 423
Paničkou. Obraz z podhoří. Napsal Karel V. Rais 423, 585, 721
Modlitba za mrtvé. Báseň Ant. Klášterského 449
Poselství. Báseň Al. Škampy 461
Z lidových legend o Kristu Pánu. Na Chodsku zaznamenal Jan Fr. Hruška 463
Bílý kalich. Báseň Jana Rokyty 470
Z moderních básníků anglických. Nové překlady Jar. Vrchlického . . 484
Hrozen. Legenda od Aug. Eug. Mužíka 499
Starověké villeggiatury. Podává F. V. Vykoukal 503
† **Edvard Jelínek** 538
Smrt Chironova. Báseň Jaroslava Vrchlického 540
U Cheličic. Báseň Adolfa Heyduka 567
Čtění zvířat. Napsal dr. O. Frant. Vaněk 569, 740
Španělští žebráci. Sepsal Vasilij Němirovič-Dančenko. Přeložil Dr. Pavel Durdík 580
Z poesie T. B. Aldriche. Překládá Ant. Klášterský 613
Za starou láskou. Napsal Bohdan Kaminský 628
Několik črt z Florencie. Napsal Č. 666, 705
Světla na hřbitově. Báseň Jana Rokyty 671
Jubileum Fr. Pravdy 672
Z lyriky lorda Byrona. Překlady Jaroslava Vrchlického 694
Washington a Philadelphia. Poslední etapy z výletu do Ameriky. Píše Gaston Humbert 710
Z cyklu básní „Chrám bosých“ Aug. Eug. Mužíka 770
Poslední dnové března r. 1848 v Praze a vypravení druhé deputace. Napsal Robert Maršan 775
Poslední okamžiky. Napsal M. Béňa 785
První boj. Vojenská črta Ivana Ščeglova. Z ruštiny přeložil Josef Konèrza 795

— —

Vyobrazení: Šest kreseb Mikuláše Aleše k národním písním. — Neruda r. 1860. — M. Rosselli: Postava z obrazu „Triumf Davidův“. — Svetozár Hurban Vajanský. — Obrovské platány v Trstenu (Canosse) v Dalmacii. — Zákoutí benátské. (Palác Albrizzi.) — Nad kyticí. — Krajina v Cevennách. — Sustermans: Podobizna neznámé paní. — Maurice Maeterlinck. — Resiané. — Pohled do údolí Resie s horou Caninem v pozadí. — Christofano Allori: Judita. — Tizian: Podobizna neznámé paní zvaná La bella. — Quido Reni: Bacchus ověnčený révou. — Palazzo Pitti ve Florencii. — Michelangelův pomník ve Florencii. — Perugino: Z obrazu „Klanění se Ježíškovi“. — Ivan Ščeglov.

— — —

Digitized by Google

Digitized by Google

Dub Merlinův.

(Hra stínů.)

Báseň Jaroslava Vrchlického.

(Mýtina v lese Broceliánském. Dub Merlinův v prostředku, jeho kmen jest do třetiny zakryt bílým kvetoucím hlohem. Měsíc v úplňku svítí na mýtinu a les v pozadí a kolem se černající. Stíny se míhají na všech stranách. Letní půlnoc.)

Sbor lovců.

Ano zde! — To místo známe na té slunné mýtině,
vždy nám kynul volný oddech starých stromů ve stíně;
dnes tu všecky sporáženy, místo kmenů stádo hub,
jediný činí nade všemi, Merlinův to svatý dub.

Zde jsme unaveni rádi zbroj i kořist skládali,
v stromů vršcích mřelo zatím trub i rohů halali!
Zde jsme spočinuli sobě, kroužila zde mnohá číš,
žert spěl motýlem s rtů dívek, v odvet za ním vosa, smích.

To již dávno — po letech však stíny vracíme se sem;
ony báje časů dávných zná zde pouze stará zem,
vše se mění, lidé, stromy, vše se stává lupem dob,
věrná pouze trvá země, zvláště tam, kde hostí hrob.

Zde jej hostí. Proto stanem jako živí jindy dnes,
nad vývratě starých stromů mladý podrost hlavu vznes,
kol to šumí, kol to zpívá v této tíši hostinné.
Slyšíš nás, ó Viviano, slyšíš ty nás, Merline?

Hlas z hlubin.

Slyším já vás, chápu vás,
vždyť jsem všeho živý hlas.
Odkud jdete,
co tu chcete,
proč váš let mým rovem třás?

Digitized by Google

Sbor lovců.

Sladce spí se dlouhá léta — velké kouzlo jesti sen,
však i kámen hrobu hne se, pro věky byť spečetěn;
duše k duši, srdce k srdci se i v hrobě přivine.
Slyšíš nás, ó Viviano, slyšíš nás, ó Merline?

Hlas z hlubin.

Masko básně pravdu krej,
začněte svůj vzdušný rej!
Dřív než ráno,
Viviano,
zvukem harf je provázej!

Stín Erekův.

Byl to věru krásný čas,
bohatýrem každý z nás!
My jsme žili,
my jsme pili,
celý život věčný kvas!

Stín Gaweinův.

Celý život — poklady!
Ale věčné záhady
u cest žití
k nám se řítí
upomínky, nálady!

Hlas z hlubin.

Nevím, jsem tu vskutku sám?

Hlas Viviany.

Mlč, již harfu probírám,
v svitu luny
její struny
věstí starý lásky klam.

Sbor lovců.

Lásky klam! Ó sladké kouzlo, voláme jej z hrobů zas.
Co dí jíva zádumčivá, co dí postříbřený klas?
Pod víl nohou chví se rosa, cítila jich sladkou tíž,
jak je sladká, Viviano, Merline i ty to víš!

Digitized by Google

Hlas z hlubin.

Co jest sladké, vím to, vím,
nestačí v to pěvců rým,
echo skále
dí to dále,
já v tom řadu let již spím!

Hlas Viviany.

Lásky sladké zajetí,
polibek a objetí
v hrobě kvete,
mluv ó kmete,
co se děje, co je ti?

Hlas z hlubin.

Ano, sladká je zář hvězd!
Věčné jest, co sladké jest,
dál to kvete —
Co však chcete,
co chce, duchové, váš sjezd?

Stín krále Artuše.

Myslím, žes to dobře věděl, Merline,
jak jsem klamán dlouhá léta byl.
Mlčel's k tomu, v skrýši svojí hostinné
oba vinníky jsi zrádně skryl.
Pro mne úsměv měl jsi výmluv plný,
šedou bradou vždy jsi v souhlas kýv,
co on líbal jejích ňader vlny,
hříšným okem hltal božský div
krásy její v lásky rozmaru,
nechals mne při plném poháru.

Hlas z hlubin.

Mudrcem jsem nebyl jen,
který hlídá vlastní sen,
člověk temně
vždycky ve mně
maskou mudrce zřel v den.

Stín Klingsorův.

Výmluva to věru špatná, starý Merline!
Vinníky že ukrýval jsi v sluji hostinné,
po tvém otci v povaze tvé zůstal zloby rys,
nikdy toho nezapomeň: Satanův syn tys!

Digitized by Google

S tváří vážnou sladký mudrc, vše jsi chápal rád,
spanilá tak ona byla, král stár a on mlád,
zeptej se jich, právě letí ve objetí kolem mhou,
dobře znám ty lásky dětí: Lancelota s Ginevrou!

Hlas z hlubin.

Nevěř, zlý byl čaroděj,
bdělý sluch mé radě přej,
chceš-li v hrobě
klid přát sobě,
nedívej se v stínů rej!

Stín Klingsorův.

Králi Artuši, jen pohleď, pravda ta tě nezdrtí,
lépe nežli za života snést ji můžeš po smrti!
Viz ty stíny,
pavučiny
jak se v trávě rosné blýsknou,
duchové se k sobě tisknou
stejně jako před lety,
pravdě věř, ne jeho snění,
blabolení
mudrce a poety!

Sbor lovců.

Ano, ano, to jsou oni, stíny splývají blíž mhou,
vždyť je znáte, jak my všichni, Lancelot jde s Ginevrou!

Stín Lancelotův.

Moje paní, pohled jeden!

Stín Ginevry.

Není možná, rytíři!

Stín Lancelotův.

Peklo proměníte v eden!

Stín Ginevry.

Není možná, rytíři!

Stín Lancelotův.

Ruky stisk — to okamžik!

Digitized by Google

Stín Ginevry.

Hleďte, Klingsor trpaslík
šilhá po nás lstivým okem,
ku králi se točí bokem,
není možná, rytíři!

Hlas z hlubin.

Láska všecko usmíří!

Stín Lancelotův.

Pusťte s pěstě sokolíka,
zapadne on v houští někam,
komoň váš v let za ním vniká,
za tím houštím já již čekám.
Jedno slovo, polibek,
nesmírný to srdci vděk,
věřte, v jednom duše moje
zapomní své všecky boje,
celou věčnost prohýří.

Stín Ginevry.

Není možná, rytíři!
Kolem pánů, paní sbor,
směje se nám celý bor,
jahoda, hle rdí se v trávě,
doupnák v hnízdě mláďatům
vypráví vše, co vy právě
letmo svěřil jste mým rtům.
Les má oči, les má uši,
on se dívá v naši duši,
slyšíte ten táhlý šum?
Nechtějte to zkoušet více,
vždyť ta plachá veveřice
ve svém z chvoje vikýři
právě v chvilce políbení
šiškou na nás zamíří.
Marná touha, marné snění,
není možná, rytíři!

Hlas z hlubin.

Za ním jenom, spanilá,
kde vrch tmí se, mohyla,
za tím srázem
zimostrázem
moje skrýš se ukryla.

Digitized by Google

Sbor lovců.

Střelou královnin vzlet sokol, krouží, kam as zapadne?
Zmizel! — Zřím jej! — Letí! — Zmikl! Věru to je záhadné!
Za skal rohem
za tím hlohem
rychlonohá gazela,
Ginevra, již zmizela.

Stín Klingsorův.

Kam dals oči, králi milý!

Stín krále Artuše.

Nevidím nic, kde že jsou?

Stín Klingsorův.

Zříš ty stíny, musseliny jak se táhnou vzdušnou mhou?
Zapadli kams . . . (k lovcům) Kdo z vás viděl Lancelota s Ginevrou?

Sbor lovců.

Po tvém boku, králi, jela, teď tu byla královna
jako lesní víla svůdná, spanilá a čarovná,
Lancelota nezřeli jsme, nejel s námi na hon dnes.

Stín Klingsorův.

Zatím kolem vše se chechtá, skála, duby, keř i vřes!

Stín krále Artuše.

Ginevro má, kde jsi, kdes?

Ohlasy z dálky.

Kde jsi, kdes?

Stín krále Artuše.

Jako zaklet mlčí les,
Ginevro má, kde jsi, kdes?

Ohlasy z ještě větší dálky.

Kdes!

Stín Klingsorův.

Neuletla do nebes!
Hřích se vždycky tají v zemi,
hřích je němý,
poví víc ten skalný tes,
budou pod ním kdes.

Digitized by Google

Stín krále Artuše.

Ztajte kroky — v tichu blíž!
slyš ó slyš!
co to splývá v lesní tíš?
Polibků zvuk, objímání . . .
Kdo ví, dámy, kdo ví, paní,
kde zde Merlinova skrýš?

Stín Ereka.

Zde jest dub a zde je hloh!

Stín Gaweinův.

Pouze on je skrýti moh.

Stín krále Artuše.

Tam to praská, tam to šustí . . .
Kdo se v jícen sluje pustí,
dostane můj zlatý roh.
V objetí kdo by je chyt,
dostane můj zlatý štít,
a kdo z dlaní čaroděje
v objetí sem přivede je,
vlády mé má dědic být!

Sbor lovců.

Kopím v keře, kopím v skály
bodejte!
v stopách zvěře, kam se dali,
hledejte!
Tam sluj zeje, mech ji kreje,
bádejte!

Hlas.

Zde vchod sluje!

Druhý.

Rychle dolů!

Třetí.

Jaký blesk!

Čtvrtý.

Jaká rána z hlubin duní, hromů třesk!

Pátý.

Bílý závoj tam se kmitá . . .

Digitized by Google

Šestý.

Již je mám!

Sedmý.

Letím v propast! . . .

Osmý.

Běda, letím! . . .

Devátý.

V náruč tmám!

(Dunění a rachot zanikne v smíchu horních a lesních trpaslíků. V tom se ze vzdálené vsi ozve první kuropění, stíny blednou a rozplývají se v mlze jitra. Vrchem dubů táhne slavné šumění a bílý keř hlohu střásá jako sněhovou závěj všecky květy své na mohylu.)

Hlas z hlubin.

Jitro vzchází! Prchá stín.
Ano, Satanův jsem syn!
Cit můj lidský
lásce vždycky
ochranný svůj skýtá týn.

Ještě dnes v své mohyle
hrdličky dvě zbloudilé
v květu hlohu
skrýt vás mohu
na vzdor moci, přesile.

Nebo, co jest láska, vím,
věky o ní v hloubi sním.
Viviano!
Ta jest ráno,
všecko ostatní jest dým!

Stín Klingsorův.

Stará hra se opakuje po smrti jak za živa . . .
Opět skryl je a náš stín se zvolna v jitro rozplývá.

(Zmizí.)

Hlas z hlubin.

To jest lásky tajemstvím,
proti lásce marné vzteky,
marné léky!

Stín krále Artuše.

Oč víc dnes než druhdy vím?

(splyne rovněž v jasu vycházejícího slunce.)

Digitized by Google

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část.

Napsal Al. Jirásek.

I.

Jako prolog. V něm P. Matouš Vrba vystoupí.

Každý rok z jara, někdy také až po žních, vzal P. Matouš Vrba svůj tmavomodrý plášť ze staré dubové skříně i červený, velký deštník s plechovou, žlutě lesklou rukojetí, přichystal ten plášť a někdy také ten deštník v České Expedici a vypravil se do kraje. Pokaždé jinam.

Ten plášť jeho byl velký, měl dlouhý límec, vespod samé kapsy, celý labyrint kapes, a byl jako malou filiálkou České Expedice.

Z plátěných jeho skrýší vytahoval na svých potulkách knížku za knížkou, starší i novinky, ty tenké knížky na hrubém papíře švabachem tištěné „písmem Hrabovských dědiců“ nebo u Jana Beránka impressora, spisy Krameriovy, Rulíkovy a jiných, a prodával je i rozdával dle potřeby a místa.

Ale pokaždé bral na své výpravy několik výtisků Thamovy „Obrany“ a Rulíkovu „Slávu a výbornost jazyka českého“. Ty udával nejvíc po městech. Pro vesnice a městečka tajily hlubiny jeho kapes dost Českých Amazonek, Mnislavů a Světiviu, dost Historií o slovutném národě českém, také slušný počet Historií o Magoleně a Zazděné Slečně a jiných kratochvilných historií.

Dařilo se mu různě. V panských kancelářích mu ukazovali dvéře, ve městech se mu leckdes vysmáli nebo si ukazovali, že se mu mate v hlavě. Za to páni bratři na farách vítali ho jako milého hosta, a písmáci a čtenáři v městečkách i po vsích nemohli se ho dočkat a těšili se na něj, co jim přinese nového.

U těch rád zasedl v jejich nízkých, začoudlých sednicích povalového stropu. Sám prožil v takové jizbě své mládí a v takové také pracoval kdysi za stavem nežli se dal na studie. Kořeny jeho bytosti tkvěly v lidu, z něhož pošel, jemuž jako kaplan léta sloužil. Rozuměl mu a měl srdce pro všecku jeho tíseň.

S těmi strejci si chutě porozprávěl nebo se i zasmál jejich nápadům, vyposlechl jejich rozumy, jejich jadrnou řeč, a rád odpovídal na jejich

Digitized by Google

dotazy. Mnohému z těch písmáků v očích zahrálo, když šedý kaplan vykládal, jak v Čechách bývalo, když vypjal obočí a třepaje vztyčeným ukazováčkem opakoval:

„Neumřela, neumřela, ale spí! —"

Za to na zámeckých dvorech, na schodech kancelářských dost často v duchu i na hlas zahuboval na ty spanilé pisáky, na ty hloupé mudráčky, že jako slepí se klaní německé modě a na svůj jazyk zuby sklebí a posmíšky si z něho dělají.

Kromě německé mody rozpalovali mu také často krev ti „Jakubinští svobodníci", jak říkal, k vůli kterým se strhla ta válečná vichřice a to že je ovoce toho stromu francouzské svobody, samá krev, samé popravy i ta nekonečná vojna.

Ze skrýše jeho kapes vycházely proto kromě „Ribrcola na krkonošských horách," kromě „Marana a Onyry" také: „Ludvíka XVI. toho jména krále francouzského ortel, smrt a kšaft" i „Náležité vypsání ukrutné smrti, kterou Marie Antonia královna francouzská podstoupiti musila —" Spis svého přítele, Milčického rychtáře Fraňka Vaváka, nadepsaný: „Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském v národu francouzském učiněná" vychvaloval zvláště horlivě a šířil.

„To je knížka, milý bratře Čechu, jako břitva," velebil, „ta těm Jakubinům sází a taky těm našim zpozdilcům, kteří sobě myslí, že by Francouzové zrušili na čisto robotu, kdyby se k nám dostali a naše vojsko zahnali. Tohle! Tohle to!" a ťukal prstem do čela; hned však Vavákovu knížku rozvíral a na kvap v ní listy obracel až vykřikl, ukazuje na hrubý dřevoryt:

„Tuhle, tu ji máte. To je ona, to je gylotina, to je věrné vyobrazení, takhle vypadá, to je ten strom francouzské svobody." — —

Tak chodil v čepici od týla ku předu do polovice beránkem lemované, s malým dynkem a střapečkem, se stínidlem vespod zeleným v limcovém, tmavomodrém plášti plném kapes. Velký, červený svůj deštník nemohl často ani rozevřít nad svou hlavou hustých, šedých vlasů, jmenovitě když z Prahy vycházel, poněvadž i do jeho nitra nacpal knížek, zvláště těch tenších.

Tak putoval v černých punčochách a ve střevících ne zrovna moduích, bez přesky, chodil hlavní silnicí, vyhýbal se těžkým formanským vozům vysoko naloženým, poště i diligencím v oblacích prachu se ženoucím, ohlížel se za cválajícími kurýry ve tmavém fráčku s oranžovými výložky, ve vysokém klobouku s žíněným ohonem, potkával krosnáře, slovácké olejkáře, židy s ranci i pisničkáře, tovaryše vandrovní s tlumokem pěkně zřízeným.

Často pohovořil s tím, oním, přidal se na kus cesty, zastavil se v hospodě při silnici, před níž i pod jejíž kolnou stávalo plno povozů, formanských, divných okročů zelených nebo žlutých i cestovních kočárů. Poseděl, pohovořil, prodal, neprodal nebo i jen podal z kapsy nebo z deštníku, jmenovitě v čas vagací, když setkával se s chudými studenty, kteří chodili hlavně po farách a sháněli viaticum.

Pojednou však opouštíval hlavní silnici, dal se na pravo, na levo, polem do vsí, topolovou alejí k osamělému dvoru, odpočíval ve stínu

Digitized by Google

plané hrušky v širém poli nebo ve stínu starých lip, chodil proti vodě jako krajánek, po mlýnech. Znalť už svá místa, věděl, že ve mlýnech rádi čtou, že mlynář koupí, že dá a kdo by už také koupil, když ne pan otec! —

Chodíval tak od jara do podzimu, od toho radostného léta, kdy byla v Praze slavná korunovace Leopolda II., kdy on, P. Matouš Vrba, obléknuv slavnostní sutanu, stál s duchovenstvem u křižovnického kostela a vítal svého krále, za kterého se modlil, pohnut a s nadšením, protože v něm vítal lepší budoucnost a novou dobu ponížené mu jazyku českému, a těšil se jako všichni vlastenci, že se zazelená kmen staročeský.

To bylo na podzim toho roku 1791. a na jaře příštího zemřel král Leopold II. Hned potom vyhlásili Francouzové veřejně vojnu jeho synu jakožto králi uherskému a českému.

„To jen ti Francouzové jakubínským duchem prodchnutí. Král ne, ó král Ludvík ne, ten vojnu nechtěl," hájil všude P. Vrba, když na těch cestách dostal se do řeči o té vojně francouzské. „Do konce nechtěl, ale donutili ho, musil se do toho dekretu podepsat. A teď jen vojna, vojna a my nic. Teď se jen všecko vztahuje na francouzské okolostojičnosti, my nic, teď se obecní letopisové ve francouzské proměnili, a my, my Čechové utřeme hubu. Náš český jazyk do škol, do ouřadů, bože, bože, všechno to mohlo být! Páni stavové o to již jednali a král Leopold, pán Bůh mu dej věčnou slávu, ten chtěl — ale umřel, to neštěstí! A teď ta vojna s těmi Jakubíny. O Bellona saeva!"

Pro tu vojnu se také jeho plášti zvolna ulevovalo. Lidé měli málo peněz a na knížky ještě míň. S plným však pláštěm a deštníkem se P. Vrba nikdy do Prahy nevrátil. Uvěřil nebo rozdal a hradil ze svého dědictví, z kapitálu, který mu nebožtík farář Hejna odkázal.

Ta Bellona saeva bouřila sic na jihu a v říši, v rovinách Lombardie a při Rejně hřměla děla a tekla krev tisíců, ale P. Vrba vídal i na svých pochůzkách v poklidných krajinách nárazy té válečné vichřice. Co vojska teď potkával! Silnice se ozývaly hromadným, dunivým krokem, kotouči prachu černaly se gamaše, probělávaly se vojanské fráčky, rudě, zeleně, modře vyložené, a nad kaškety pěchoty, nad huňaticemi granátníků s těžkým „teletem" na zádech se svinutým pláštěm na něm, mihaly se blesky bodáků.

Povozy se uhýbaly, zajížděly na samý kraj silnice, aby vojsko mělo volno. P. Vrba často musil až za příkop, a tu stál a přehlížel s účastenstvím zardělé pěšáky, veliké tesaře vojanské s koženými zástěrami, se sekerou v bílém koženém pouzdře na rameně v čele setniny, přehlížel vojáky za nimi, jak se nutí, jak pospíchají, až se jim v týle copánky třásly.

A jak každého litoval, na kterém bylo znáti, že už nemůže, že jde z těžka, že nohy bolí nebo že kulhá, že ho obuv bolestně, do krve dře.

A samý mladý lid kolem přecházel, většinou samí rekruti; jen kaprálové s lískovkami a šikovatelé s rákoskami, staří kocouři, kteří musili opustit své ženy a děti v kasárnách a vésti tu ty k Rejnu, doplnit prapory, v nichž francouzské koule ulic nadělaly.

Při takových setkáních smekal P. Vrba čepici, třepal jí, pozdravoval a dojat i v nadšení volal přes příkop na vojáky, kteří se po něm obraceli:

Digitized by Google

„Sprovázej Pán Bůh! Sláva vám, věrní bojovníci, bojujte pro obhájení vlasti, svatého náboženství a našeho krále s těmi Jakobíny. Budete mít chválu a poctivost své udatnosti!“

V nadšení svém volal tak na pěší, na jízdu, na dragony v třírohých kloboucích, nebo když se rozjařeným zrakem díval na bílé kyrysníky v černých pancířích a v bílých pláštích. Žehnal jim v duchu i nahlas a obracel se za jejich řadami, dokavad nezmizeli v oblacích prachu nekonečné silnice, dokavad záblesk jejich palašů mohl zachytit a dokud ohlas jejich písně k němu zavíval. — —

Ti na Francouze táhli.

Pak uviděl také ty, kteří se s ním už utkali.

V pátém roce svých putování t. j. r. 1796. vyšel si v létě na severovýchod, do Hradecka. Zastavil se také v D.....ce. Opočen minul, schválně, k vůli starému „spěšnovedovi“ Sýkorovi, s kterým se před pěti léty posekal pro nos a víno, když Sýkora se hádal, že se má říkat „citoň“ nebo „vonnocit“ a „noëlka“ a „noëlnice“ místo vinice.

V D.....ce měl P. Vrba konkurenta v rozšiřování českého čtení, kupce F. Věka. Naposledy byl u něho před korunovací, ještě u svobodného. Nyní se mu mladý kupec pochlubil rozmilou, mladou ženuškou a dvěma dětmi, čtyřletým kloučkem a děvčátkem tříletým.

Vrba pobyl v D.....ce celý den. S Věkem si pověděli o všech vlastenských „důležitostech“, spočetli kde koho, jmenovitě z učených, kteří se hlásí k vlastencům, těšili se z knížek nově vydaných, přehlíželi spolu staročeské tisky, které Věk v okolí sehnal.

Byli ve všem jedné mysli; oba radostně rozehřívalo, že si tak rozumějí. Ale když došlo na vojnu a bitvy, na Francouze a Jakubíny, povšiml si P. Vrba, že mladý kupec na Francouze nemá tak tuze svrchu a na Jakubíny mu nějak málo huboval. Za to se více na Prahu vyptával.

Když P. Vrba odcházel, oznámil Věkovi, že se také zastaví v Josefínské pevnosti v Plesu. Ale nedostal se tam. Docházeje, vrazil na řadu vozů plných raněných, jež provázelo malé oddělení vojáků.

Raněné přivezli z Klatov a z Plzně, kam byli nejprvé z Bavor dopraveni a kam také uklidili všechny polní nemocnice, neboť vojsko ustupovalo před Francouzy k českým hranicím.

P. Vrba uviděl jen lehčeji raněné; nicméně se otřásl, když shlédl ty bledé, přepadlé muže s ovázanými hlavami, s rukami na šátku nebo ležící bez vlády. A všem bylo viděti na očích a na tvářích tolik strádání a utrpení! — A jaké noviny přinášeli jejich průvodčí! Že je zle, zle, že Francouzové postupují, že už obsadili Bamberk i Norimberk, že císařské vojsko pořád couvá a půjde-li tak dál, že vrazí Francouzové co nevidět do samých Čech. Postupují prudce a všude strach a hrůza před nimi, lidé že utíkají, Klatovy, Plzeň že jsou plny uprchlých Bavorů a že tomu outěku není konce; po silnici k Berounu že všude plno, černo, že tudy také právě vezli pakáž Bamberského biskupa, na padesáti vozích a v každém že je po šesti koních zapřaženo, to že byla řada jako nekonečný, černý had.

P. Vrba už neměl stání. Tentokráte, poprvé za těch pět let, nechal na ráz svých potulek. Co ještě v plášti a v příručném balíku měl knih,

Digitized by Google

všecko rozdal cestou do Hradce. Tu pak nechal způsobu apoštolského cestování a koupil si lístek na poštu.

Celou cestu, ve voze, na stanicích, všude řeč jen o Francouzích a uprchlících. Potkali kolik kurýrů od Prahy se ženoucích, posledního před samou Poříčskou branou. Praha byla poplašena, plná rozruchu. Poplašena bavorskými uprchlíky, poplašena novinami a samými Jobovými zvěstmi, že generál Wartensleben byl poražen, Francouzové že vtrhli do Amberku; jiní docela rozhlašovali, že jsou už ve „Valdminichu", generál Wartensleben že ustoupil na českou půdu.

Na Staroměstském rynku i na Koňském trhu bubnovali a troubili; verbovali tam, dobrovolníky najímali, a v jek ten a hluk přišuměla do davů se tam tlačících zpráva, že říšskou branou vjíždí zase řada vozů, nekonečná řada a že vezou zase samé raněné, to že byla zas tuhá bitva, u Dylingu, Francouzové že zase vyhráli. —

Trvalo skoro celé dvě hodiny nežli došel P. Vrba od Poříčské brány ku svému bytu na Dobytčím trhu. Klíč od bytu opatrovala mu sousedka, stará paní Marková, jež bydlela přes dvůr, v zadním, patrovém domě. Šel rovnou k ní, ohlásit se jí a pro klíč. Jak stará paní v bílém čepci, majíc na prsou přes kříž bílý šátek s tištěnými na okraji pastýři a pastýřkami, už silně vyrudlými, ho shlédla, začala hořekovat, ach Bože, co se děje, co bude, lidé že se všude chystají na outěk z Prahy, že dělají skrýše, že už tady ze sousedství radovic ujeli.

P. Vrba se mračil a posupně mlčel. V niveč rozpadlo se jeho proroctví, které co rok opakoval, ty Jakubíny že rozmažou jako mouchy, všechny, všechny. — Co měl teď říci staré sousedce, ku kteréž před třemi léty přiběhl bez čepičky, jen tak v domácí černé kamizole a ve střevících, s číslem novin v rukou, a jíž s netajeným uspokojením oznamoval, že ten nejtužší Jakubín Marat byl od jedné osoby ženské jménem Karoliny Gordet (čtyřiadvacetileté!) tulichem probodnut, to že je trest Boží, tak že budou kapat všichni. — A rok po té jí ohlašoval, že ten mnohohlavý ještěr, ten ukrutný tyran Robespier byl svými tovaryši jat a na gylotině popraven. — — Tenkráte vítězně prorocky dokládal, nyní že je konec tomu jakubínskému tyranství, konec, konec — —

A teď mohl ty Jakubíny čekat na kvartýr, když už táhnou na Prahu, jak paní Marková strachy schnouc bědovala — —

Zasmušile, zarmoucen vkročil do svého bytu, do klenutého pokoje, plného starých obrázků a obrazů malovaných na deskách i na plátně i sošek ne mladších s polychromií valně sešlou. Léta tu žil s farářem Hejnou a léta se tu s ním škorpil a hašteřil pro jeho potěšení, karty s ním hrál a do smrti ho ošetřoval. Kdyby tak teď vstal! O dobře mu tam na Olšanech. —

P. Vrba pověsil kapsový plášť do staré almary, do kouta postavil červený deštník, oba kusy na dlouhý odpočinek. Jen se umyl a převlékl, už zase pospíchal z domu, nemaje stání. Rovnou zamířil do České Expedice do Dominikánské ulice „u tří růží"; Kramerius se tam loni přestěhoval od „zlatého půlkola". Vrba dychtil po zevrubnějších a jistějších novinách a doufal, že v Expedici asi nejspíše se jich dopátrá.

Digitized by Google

Kramerius, v tupetu, v hřebíčkovém kabátě, ani ne čtyřicítiletý, přimhuřoval oči, když šedovlasý kněz vstoupil. Neviděl dobře a také se patera v Praze nenadál, věda, že se vypravil na venkov. Rád ho uvítal, posloužit však mu nemohl, protože, jak si postěžoval, nedochází již Řezenská pošta.

„A co pan rytíř Jeník z Bratřic, náš vlastenec — co jeho tem," vzpomněl P. Vrba.

„Už kolik měsíců mně nepsal; je se svým legionem pořád v jižních Němcích."

„Bojuje, bojuje. — Aby ho pán Bůh chránil jako předloni!"

„To měl štěstí. Rána se mu pěkně bez památky zahojila."

„Ó ti Jakubíni!" Hořkost i hněv zavanuly z hlasu starého kaplana. „Co padne našeho lidu, co statečných Čechů! Ach věřej, milý vlastenče, že bych tam rád byl, abych mrtvá těla těch našich Čechů nepohřbená mohl pochovat a těm raněným ubožákům pomahat."

Nemohl; jen modlitbu za ně měl.

Modlil se za ně doma i nazejtří u sv. Ignáce, kde sloužil jako obyčejně mši, když v Praze meškal, a modlil se za ně a za vítězství několik dní později s celou Prahou o velikém procesí, jež se ubíralo z Týnského kostela nahoru na hrad sv. Václava.

Vyšlo záhy po ránu, ohromné, nekonečné: napřed školní mládež, pak studenti, pořádky a cechy pod korouhvemi, světští kněží i mnišské řády, městský hejtman hrabě Vratislav, primator Ondřej Steiner, úředníci, měšťané, muži, ženy, chudí, bohatí, všecka Praha, všecka úzkostná, lekající se Praha.

Mžilo, vítr vál a roznášel neklidně a nestejně hlahol všech zvonů; světla v lucernách se kmitala, plápolala, korouhve vlály a zmítaly se nad spoustou hlav prostých vlasů nebo v modních účesech, s tupety, copy. Dešť spouštěl hustěji, prudčeji, ale nikdo nevyběhl ze zástupu, nikdo neuskočil do domu, když se ohromné těleso hnulo.

Zpěv zástupů rozléhal se v ulicích k mostu; stráně Petřínu i královské Hradčany za ním tratily se v mlhavu deště, jež tlumilo také pestrotu barev nekonečného průvodu, jeho korouhví i velikých červených, modrých mřežovaných deštníků, jež tu tam, ale po skrovnu, se rozepjaly nad hlavami pobožných. Karlův most byl jako makové pole v dešti.

Z té strakatiny jeho vznášel se zpěv zástupů a rozléval se nad zkalenou řekou, k Menšímu městu, k němuž se pestrý proud průvodu valil. Tu na mostě zazpíval P. Vrba nadšeněji, ze srdce, když zanotovali: „Hospodine pomiluj ny!" Mělť rád tu píseň, protože byla staročeská, protože pocházela, jak věřil, od sv. Vojtěcha, a volala o pokoj v zemi. —

Zmoklý se vracel domů. Ale chmury v jeho nitru se trhaly. Vroucí pobožnost, jeho i všech, pozdvihla mu mysl; vlny neklidu a obav ulehaly, zvláště když se zpáteční cestou dověděl od professora Vydry (šel také z procesí), že generál Wartensleben neustoupil do Čech, že stojí proti Francouzům dosud na bavorské půdě.

Digitized by Google

Professora Vydru vyprovázel až k jeho bytu do Dominikánské ulice, k bývalému semináři sv. Václava.*) Cestou mluvili jen o vojně, P. Vrba začal také o landmilici, právě císařským patentem nařízené; ale hned „landmilice" nechal a říkal „zemské vojsko", když zaslechl, že učený professor ji tak jmenuje.

„A krom toho, vědí-li, miláčku," Vydra stanul u vrat svého obydlí, „zřizuje se pluk českých myslivců. Města a vrchnosti si ho vzali na starost."

„A jdou, jdou?"

„Hrnou se zrovna; myslivci a střelci se odevšad hlásí a nejvíc, slyším, z Dobříšského panství a z Křivoklátského. A ten pluk potáhne na hranice proti Francouzům."

„Ó stará česká udatnost zas obživuje!" P. Vrbovi zajiskřilo v očích a potěšen potřásl rukou professora Vydry.

Sotva že se pak doma převlékl, spěchal s novinou k sousedce, staré paní Markové, aby ji potěšil. Než prorokovat porážku „těch Jakubínů" si už netroufal. Ale zrovna, když nevěštil, dostali. Stvrdilo se, co den před tím processím proskakovalo, nejistě však, že Francouzové utrpěli porážku. Bylo to pravda. U Švarcenfelda byli přemoženi. A hned na to mohl P. Vrba ohlásit nové vítězství, a ohlašoval, bez dechu skoro, že Jeho královská Vyvýšenost, arcikníže Karel ztepal Francouze u Amberka a že zase už palují zpátky k Rejnu. — —

Bouře nad Šumavou již rachotící obrátila se opět k západu, hrozivá černava, jež nad Čechami vyvstala, se rozešla. To bylo koncem srpna. P. Vrba však už svým kapsovým pláštěm nehnul. Už se nevydal nikam na cestu. Nebylo klidu.

Vojna! Vojna! U Rejna sic nastalo příměří, ale z Lombardské roviny hnala se vichřice na půlnoc. Dole bylo zle. Ze všech stran kvapilo tam vojsko na pomoc. Z Prahy odtáhla skoro všecka posádka a za ní pospíchalo městem skoro co den nějaké oddělení. Ulicemi rachotily bubny, rozléhaly se pádné kroky pěšího mužstva i dusot vojenských koní.

Vojna! Vojna! Ji připomínaly hlasy polnic i nemocnice plné raněných, divadlo i taneční sál. U Vusínů na Starém městě tancovali ve prospěch vdov po těch, kteří padli při českých hranicích; v divadlech Národním**) i „vlastenském" u Hybernů pěli kantáty a hráli, tam německy, tu česky, na počest arciknížete Karla, že Čechy zachránil od francouzského vpádu.

P. Vrba šel sem i tam, ač jinak chodíval jen do „vlastenského", tleskal tu i tam, ale víc v českém, za to se v německém vyptával, která z těch zpěvaček je Strinasacchi, primadonna, ta slavná zpěvačka, ta Římanka, která se pěkně česky naučila a zpívala loni v české zpěvohře: „Ančička a Kubíček". Proto se tolik po ní sháněl a mohl na ní oči nechat. — —

Doma již tak neopisoval všeliké památnosti české, zvláště historické. Za to se víc rozčiloval, jak řídil na mapě vojnu v Italii. Řídil ji dle novin, dle domysla, hlavně však dle svých přání. Osvobozoval obleženou

*) Nynější německá technika.

**) Nynější německé na Ovocném trhu.

Digitized by Google

Mantovu, o niž se třásl, strojil „Jakubínům“ zlé ouklady a zaháněl je na outěk.

Než všecky ty plány, všechna ta vítězství, která strojil v zimě i na jaře r. 1797, kazil mu a nemilosrdně bořil „francouzský nejvyšší“ generál Bonapart. Vzal mu Mantovu, a postupoval rychle, jako vítr, až P. Vrba trnul, a věřit nechtěl, dál a dál, z roviny do hor, z Italie do Gorice.

P. Vrba zčervenal leknutím, když jednoho odpoledne koncem března uslyšel v České Expedici, že Bonapart opanoval už Krajinu, že už i do Korytan vtrhl. Div že šedovlasý kněz nezaklel. Mrzut vrátil se domů. Bylo tím hůř, poněvadž také stará bolesť, která zpravidla na podzim mu v kolenou vrtala, přišla pojednou mimořádně teď, a neobyčejně prudce. Bylo sice jasné, krásné počasí, celý ten měsíc, ale neobyčejně studené. Sotva se domů dobelhal. Druhý den nemohl ani vstát. Léčil se jako jindy, ale když bolest nechtěla polevit, poslal starou Hanělku pro lékaře.

Nad Prahou slévaly se zářivým dnem hlasy všech chrámových zvonů. Jejich hlahol zaléhal až do jizby P. Vrby, jenž přemahaje bolest usedl na loži, sepjal ruce a začal se modlit. Věděl, že se tou chvílí ubírá jako loni zase velké processí od Týna nahoru na hrad, že je vede sám arcibiskup s velikou assistencí kněžstva, že jdou se zástupy volat k Bohu, aby odvrátil valící se neštěstí a nedal Francouzům zvítěziti. — P. Vrba sedě dlouho nevydržel. Schoulil se pod peřinu, když ho bolest zas prudčeji chytla.

Stará Hanělka lékaře doma nezastala. Přišel teprv až odpoledne. Jak ho pater ve dveřích zahlédl, volal na něj zatínaje bolestí zuby:

„Heldičku, doktore, jdou, jdou na ty zlořečené mravence — oh!“

Když doktor Held, ještě ne třicítiletý, tmavých, hustých vlasů bez copu, hladkých tváří, v tmavomodrém, upjatém kabátě s bělostnými kadrličkami u úzkých rukávů a v bílém šátku na krku blížil se s úsměvem k loži (měl úzké nohavice a boty s kopnami) nutil se P. Vrba do žertu:

„Ale housličky dnes ne, ani englickou citaru, mám muziky dost, slyším anděličky zpívat.“ —

Tím žertem připomínal časy, kdy doktor Held, ještě chudý student, se tu u nich pensistů zastavoval a nebožtíkovi faráři Hejnovi na housle hrával. Často přidával k tomu pro jeho šedovlasého kaplana ještě nějakou písničku „od nás“. Stavovával se u starých kněží, když odcházel z kondice, kterou měl přes dvůr v domě. Učil tam na housle.

Po smrti faráře Hejny sem nechodil, ale styky s osiřelým kaplanem na dobro nepřestaly. Vídával se s ním někdy v České Expedici. Teď po dlouhém čase poprvé sem přišel — za úkolem lékařským.

Usedl u nemocného, pohovořil s ním o jeho bolestech, poradil i recept napsal a zase usedl u lože. P. Vrba se poněkud utišil. Zažloutlá tvář prve bolestného výrazu jasněla. Bolesti polevily, a řeč doktora Helda působila jako dobrá medicina, jak vzpomínal na minulé časy, na nebožtíka jemnostpána.

„Zrovna ho tu vidím, velebný pane, jak tadyhle“ (doktor ukázal na tmavou lenošku) „schouleně sedí a poslouchá, jak holou hlavou spokojeně pokyvuje“ —

Digitized by Google

„Ó to bylo jináč — líp, líp“ povzdechl kaplan obracuje se na bok, „a to panečku, to bylo jeho — poslechnout jejich housličky. Ani se už jich někdy nemohl dočkat. „Kdy pak zase ten chasníček přijde, kdy pak on asi —“ To říkal kolikrát, sotva že odešli. Anebo: Ty housličky zrovna hovoří, viďte Matoušku — to kdybyste ještě uměl, vy lucipere.“

A už se smál a drhl si temeno. „A co jsme se naškorpili, nahádali, takhle při novinách, já mu předčítal Krameriovy, vědí, a to zrovna byla turecká vojna. A on se Turků ještě bál, chudák stará. Co pak by teď říkal Jakubínům!“ vyhrkl kaplan prudčeji. „Ten by teď po lenošce bubnoval. — No, těm Jakubínům ušel.“ Pater Vrba mluvil rychleji, hlasitěji a potáhl se za řeči výš k polštářům jakoby se chtěl posadit. „Ti oni zas —“ řekl jen tak, ale znělo to tázavě. Také jeho pohled se ptal.

„A novin dost, velebný pane —“

„Ale po žádných nic, vědí —“

„Včera jsem jich slyšel u Hennetů.“

„U gubernialního rady?“ P. Vrba najednou začal zuby, jak náhlá bolest v kolenou zaryla; div že nezasténal. Mladý doktor rychle vstal a nachýlil se k němu.

„Už to přechází, ó — už je líp, ale to to šlehlo jako žhavým drátem — Tak prosím jich — co u Hennetů. Stůně tam někdo?“

„A ne, rada mne někdy zve na housle. On sám je znamenitý muzikant, a přítel muziky. Každý týden je u něho kvarteto. V adventě a v postě pokaždé velká akademie, to sezve muzikantů a pomocníků, vědí; to tam vždycky bývá baron Vražda, baron Mac-Neuven, taky gubernialní rada, ten má krásný tenor.“

„Hlele, Heldičku, samý baron,“ zažertoval starý kaplan; ale ta společnost mu imponovala.

„Ó také menší páni, velebný pane, jako já nebo Vitásek; to je kancelista u knížete Lobkovice, to jim je mistr na klavír, toho zvou všude, u appelačního rady Kaňky, u hraběte Sporka také bývá, u madam Etterichové, a všude kde mají muzikalní akademie.“

„A to tam u Hennetů slyšeli, milý doktore?“ zaváděl řeč starý kaplan, jenž nebyl nikterak hudební enthusiast jako doktor.

„Ach, ty noviny! Prominou, velebný pane, málem bych byl zamluvil. Však nejsou veselé. Francouzové jsou už ve Štajrsku a táhnou po solné silnici rovnou na Vídeň.“

„Tak! —“ P. Vrba, jenž za tím usedl, spustil ruce na svrchnici. Ústa měl pootevřena, rozšířené oči z pod hustého obočí tkvěly nehnutě na doktorovi. Nemohl hned ani promluvit. Held pokračoval:

„Ve Vídni je náramný zmatek, strach a hrůza, opravují šance a všude verbují, studenti se už chopili zbraně, taky řemeslníci, kupečtí mládenci — A sem na hrad —“ Held vstal, jakoby na odchod pomýšlel, „přijel kurýr —“

Teď teprve nabyl P. Vrba řeči.

„Kam na hrad!“ zvolal, „sem k nám? A co zas!“

„Aby prý všecko uchystali, že sem přijede dvůr.“

„O to je zle! Když chtějí sem, když se už dvůr stěhuje —“

„Přijede prý s ním taky ta francouzská princezna —“

Digitized by Google

„Která —“

„Dcera popraveného Ludvíka a Marie Antonie —“

„Ta! Ach, chudáček, tu bych rád viděl!“

Doktor se usmál.

„No, do té doby co přijede budou snad zas jako rys, velebný pane. A půjdou zas ven, s knihami.“

Starý kněz zakroutil hlavou.

„Ba milý zlatý, myslím že ne, kdybych i byl zdráv. V těchhle zmatcích a nepokojích. Inter arma — vědí — Co pak teď taky vydají na světlo. Málo se tiskne, a nikdo si toho taky tuze nevinšuje. Je zle mezi lidem. Pan Kramerius taky stýská.“

Za těch slov si doktor Held náhle sáhl na prsa, ohmatával kabát, pak i sáhl pod něj, do kapsy.

„A nemám to s sebou. Když říkají, že silent musae, aby viděli, že ne; zítra jim to přinesu.“

„A co, co —“

„Pěkné skládání, bude jich jistě těšit.“ A bera klobouk, pojednou si vzpomněl: „Včera, u barona Henneta jsem také slyšel, že náš vlastenec rytíř Jeník —“

„Co je, povídají!“ Pater Vrba sebou živě hnul a dychtivě upíral zrak na rty lékařovy.

„Měl na mále. Na podzim byl raněn, v nějaké šarvátce, kdes u Limburka —“

„Zle —“

„Ležel mnoho neděl. Teď už zase slouží; psaní jeho došlo teprve teď, radovi Krtičkovi. No a teď si zas odpočinou, velebný pane, dost se namahali —“

„O nic, žádné namahání. Pozdrav jich pán Bůh za to. Brabenečkové se v kolenou dost utišili; ale jak odejdou, začnou zas, to vím.“

„Raději bych zůstal, velebný pane. Mám ještě cestu, a není veselá.“

„Těžký pád nějaký —“

Doktor s kloboukem v rukou zastavil se u postele.

„Dost těžký pád, tak i tak. Jdu k Thamově tchyni. Poslal mi prve lístek.“

„Ah, je zle —“

„Horší, co je kolem.“

„S ním, vidějí. Taky jsem tak zaslech'! Jejej, takový člověk, takový spisovatel! Však je taky ve „Věnci Pocty.“ Znají tu Rulíkovu knížku, tuze pěkné čtení. Kde by byla česká Thalie bez něho! Co on těch her sepsal, jen to opisovat, co by to dalo, neřku-li sepsat.“ Pojednou stlumil hlas a optal se:

„A pije pryč, vědí.“

Mladý doktor zasmušil čelo.

„Bože, bože,“ povzdechoval šedovlasý kaplan. „A už ho proto Mihule před třemi lety pustil —“

„Kdyby nebylo ženských —“ Doktor chtěl podati nemocnému ruku, ten však jako by si nevšiml, že je na odchodu, stržen zvědavostí i účastenstvím ho zadržel:

Digitized by Google

„A prosím jich, jak mluví jeho žena, když prý byla němá. Je-li pak to možná, co ars medicina?“

Doktor pohodil hlavou.

„Ta naše ars nic. Ale je to možná. Velkým pohnutím mysli přišla Thamová o řeč, ještě jako děvče a velkým pohnutím jí zas nabyla, při porodu.“

„Tak to je přece tak.“

„A hraje teď.“

„Já jí ještě neviděl.“

„Jen tak malé role, vědí, a Tham to nerad vidí. Tak už musím —“

„A já jich zdržel — A Heldičku — vy jste čaroděj — vždycky jste nás tak potěšil, jemnostpána, a mne taky, a teď zas — Kdybyste snad —“ prosil hlasem i pohledem.

„Zítra zas, velebný pane,“ sliboval ochotně doktor, „to se ví. A na to skládání nezapomenu.“

„A pana Thama pozdravujou, myslejí-li. Taky jsem s ním jednou mluvil —“

Jak Held vyšel ze světnice, P. Vrba zase ulehl, rovně na záda. Bolesti, jež cítil i za hovoru, jako by usínaly. Zavolal Hanělku a poslal ji s receptem do lékárny, aby přinesla mazání. A zase myslil na návštěvu, jaký je ten mladý doktor chlapík, a jak zrovna řečí kuryruje. A Tham, jak ono tam — A dvůr je snad už z Vídně na útěku, a královská princezna francouzská do Prahy, mezi Čechy, dcera nešťastného Ludvíka — Ó ty mravenci v nohou! Kdyby do té doby polevili, aby mohl zas ven! Dobelhal by se třeba až na hrad, aby uviděl ten kvítek nebohý —

II.

Počíná se drama.

Doktor Held ubíral se rychlým krokem z Dobytčího trhu kolem Novoměstské radnice, dál Vodičkovou ulicí. Na konci na levo, jak doktor šel, stál na rohu ulice a Koňského trhu patrový, prejzami krytý dům „u Bohuslavů“. V nároží ve výklenku měl nevelkou sošku Marianskou a v průčelí do Koňského trhu, kde se vedle vypíná renaissanční vížka tehdy k domu příslušná, na zdi malovaný obraz svaté rodiny v barvách dost zašlý.

Klenutý, táhlý průjezd vedl do dlouhého úzkého nádvoří. Na levo nad ním nesly se schody na mohutné, obloukové podezdívce vně do prvního patra. Na pravo táhl se dlouhý přístavek o nevysokém patru rovněž pod tmavorudou prejzovou střechou. Zadní část sousedního domu zavírala to úzké nádvoří, dost nečisté s několika barvířskými káděmi v pozadí.

Z přízemních místností táhlého přístavku ozývalo se temné bouchání forem, jimiž tam potiskovali barevné plátno i kartouny. U průjezdu seděla bába ve velkém špinavém čepci, prodávajíc pučálku. V průjezdě samém stály dva ruční vozíky, u nichž se hádali dva učedníci barvami hodně pomazaní.

Doktor Held optal se, kde tu přebývá pan Tham.

Digitized by Google

„Pan Tham?“ ptal se jeden z učedníků, jakoby se divil a nevěděl. Druhý věděl.

„Víš ten od komedie.“

„Aha, ten —“ Oba hned ukazovali k pavláčce dlouhého přístavku, ku dveřím pod ní.

Mladý doktor si Thama velice vážil. Jako vášnivý hudebník staral se již za studentských let o divadlo; vše co se týkalo divadla ho vábilo a živě zajímalo. Znal zpěvačky a zpěváky a herce obou divadel; Thama snad nejdříve. Vídal ho ještě v Boudě na Koňském trhu v českých hrách, vídal ho pak v Národním divadle o německých představeních, i u Hybernů v českých. Tu jako milovníka a hrdinu. Věděl o něm, že vlastenskému divadlu všecko obětoval, své postavení, ouřad — A české kusy, jež hráli, byly většinou od něho, původní i přeložené.

To vše budilo úctu v mladém studentu; pak román Thamův, jak si šíleně zamiloval němou dívku, jak se s ní oženil, a jak se pak během let všecko změnilo, jak je teď nešťastný, to vzbudilo živé účastenství i soucit mladého muže. Slyšel ledacos, znal i sestru jeho ženy, vídal ji v Národním divadle ve sboru, znal jeho ženu z několika představení a byl při něm, vždycky při něm i pak, když se o tom mluvilo, že pije, že už i na jeviště kolikrát vystoupil podnapilý.

Held seznámil se s Thamem v zimě v kavárně proti německému divadlu a tu s ním pak častěji sedával. Vážil si toho nemálo a byl rád, když mohl Thama na kus vyprovoditi. Tenkrát se také oba domluvili o F. Věkovi; to když se Tham Helda ptal, jaký je krajan. Když uslyšel, že je z Hradecka, z Třebechovic, vzpomněl si, že tam v těch stranách má také dobrého známého, v D . . . ce, F. Věka, že ho zná když tu studoval. Held se chutě pochlubil, že se s ním také zná, a tomu že jde dobře, že je šťastný, samostatný člověk. Tenkrát si Held toho povšiml, že se Tham odmlčel a na chvilku zamyslil.

O Věkovi se pak už nezmínil až po čase jednou, když ho Held vedl z hospody. Vedl a opatrně, neboť byla tma, náledí a nohy Thamovy silně vrávoraly. To ho zastal už tak zmoženého a mladý doktor nepolevil, až Tham vstal a vydal se s ním domů. A tu tou cestou kolikrát opakoval:

„Tak oni jsou Věkův krajan, pane Held —“

„Jsem, pane doktore.“

„A je šťastný, má hodnou ženu —“

„Hodnou co slyším, má ho ráda —“

„Hodná, má ho ráda —“ a Tham opakoval těžkým jazykem. „A děti —“

„Také má —“

„A mně umřelo, mé jediné — umřelo —“ zastavil se kolísavě a hleděl kalným zrakem před se. Bylo nedaleko nárožní, olejové lucerny, v jejímž rudém zásvitu kmitaly se tiše pápěrky sněhové. Held chvilku čekal, pak šetrně pobízel, aby šli, že je zima. Tham se vytrhl, vykročil, mlčky, až pojednou jako pro sebe zabručel:

„Šťastný — tak je šťastný — a kdyby byl mne neposlech — tenkrát — vědí“ (Held nevěděl nic o tom co se mezi Věkem a Thamem přihodilo), „moh mít mé štěstí — — mé —“ A dal se do smíchu. Ale víc už neřekl ani slova. Než i několika těmi slovy Heldovi prosvitlo.

Digitized by Google

Od těch dob se ještě několikrát s ním setkal, a vždycky v kavárně „u hroznu“ proti divadlu. Před týdnem bylo naposled. Dnes došel pojednou Thamův lístek. Held chtěl rád a ochotně posloužit, než jakási nevolnost ho sklíčila, když měl vstoupiti do Thamovy domácnosti.

Šel jak učedníci ukázali; vstoupil dveřmi pod nízkou pavláčkou a po nevysokých dřevěných schodech dostal se do Thamova bytu. Nejprvé do kuchyně, vychladlé a málo spořádané, vzduchu nějak zakyslého. Nádobí stálo, patrně ještě neumyté na lavičce u ohniště, po stěnách visely různé kusy obleku; nějaký červený plášť divadelní ležel přes postel v koutě.

Z kuchyně vkročil Held do pokoje. Nábytku mnoho neměl, ale byl jasný, v zátopě odpoledního slunce. Tham, dvaatřicetiletý, volných, hnědých vlasů, v kamizole, seděl u stolu a psal. Před ním leželo papíru a několik knih; v rohu pokoje, na podlaze, v bedničce a vedle ní byly narovnány samé rukopisné sešity. Celý stoh jich.

Jak Held pozdravil, Tham se rychle obrátil, hned vstal a šel hosti vstříc. Na krku neměl nic a jak ošumělá kamizola byla rozepjata, probělávalo se na prsou volně okruží košile. Vpadlé tváře byly zardělé, oči se ještě leskly od horlivé, napjaté práce.

„Vytrhuju —“ začal Held.

„O ne, vlastenče, jsem rád, že přišli.“

„Skládají zas něco, pane doktor?“ ptal se Held.

„Aby Musa neplakala,“ Tham se usmál — „v těch pobouřených časích co nikoho nepobouří: „Kalounkář z Domažlic“ neb Čarodějná růže“. Taková volšebnická povídka.“

Held upřel na něj oči. Tham na nich viděl, že mu mladý doktor nerozumí.

„To jest, ein Feenmärchen, rozumějí.“

„To jsou německé školy,“ a Held se usmál. „Člověk ani svému jazyku nerozumí. Kolikáté již opus, pane doktore —“

„A já skoro už ani nevím. Tamhle,“ ukázal do kouta na stoh rukopisných knížek, „to jsou všecko mé děti, mé a cizí. Iffland, Schröder, Molière —“

Dveře sousedního pokoje se pootevřely. Held se uklonil mladé asi šestadvacítileté paní, kterou tam zahlédl.

„Pan doktor Held, Paulo,“ hlásil Tham. Než dořekl, vstoupila do pokoje, uvítat lékaře, kterého již čekala.

Byla štíhlá, urostlá, ve světlých šatech úzkých rukávů, s černým fichu na prsou skříženým a v zadu svázaným v lehounký uzel s dlouhými cípy. Tmavé vlasy poprášené pudrem s pentlí světlomodrou přes temeno, splývaly v týle dlouhými, volnými kadeřemi. Tmavé, zapadlé oči i přibledlá, sličná tvář, na níž byly zřejmé účinky častého líčení, dojímaly stopou tichého stesku a starostí. Ve dveřích se zjevila jako stín, netečně, ale jak uslyšela, že doktor přišel, oživla. Začala německy, ach, jak je ráda, že přišel, mamince že není dobře. Znělo to pravdivě.

„Jen se nelekej, ženuško,“ těšil Tham. Ale ona jakoby ho ani neslyšela. Ani se neohlédla, a zvala Helda, aby vstoupil. Tham pokročil za nimi až do dveří druhého pokoje, pak se pojednou vrátil ke stolu, ale k práci nesedl. Zadíval se oknem ven přes zahradu starých, pěkných

Digitized by Google

stromů příslušící k domu, přes její zeď, za níž se rozkládaly holé koruny sousedních zahrad, k Františkánskému kostelu, jehož pilíře a úzká štíhlá okna vysoko se nad ně nesly. Cihlová jeho střecha s věžičkou rděla se v poslední záplavě zlatého světla; níž, po zahradách se již stíny ukládaly —

V pokoji bylo ticho. Z vedlejšího ozývaly se tlumeně hlasy, doktorův a Paulin. Tham se ani neohlédl, ale naslouchal. Čelo i pohled se mu zasmušily. Jako stín mu zůstalo, že si ho Pavla ani nevšimla. Ani pohledem neodpověděla. Či je tak starostí spletená — Ale Bettyně neřekne nic, ani slova, že si teď vyběhla, ač věděla, že přijde doktor.

Z vedlejšího pokoje vykročila Paula. Chvátala do kuchyně; vrátila se odtud s umývadlem. Jen je odnesla, přišla zas, pro džbán, pak v pokoji něco na rychlo hledala. Tham uklízeje rozepsanou práci, pozoroval svou ženu. „Co říká?“ ozval se tlumeně do trapného ticha.

„Bude pouštět žilou —“ řekla chvatně. Ani se neohlédla. Klekla u truhlice v rohu, přehrabovala se v ní, vyhazovala v tom chvatu šátky, staré kusy obleků, látek, ostřižků.

„Co hledáš?“

„Plátno.“ V tom kus našla, prudce vstala a zmizela v druhém pokoji. Nepřišla až za drahnou chvíli a to již s doktorem. Tham k němu přistoupil a ptal se, jak je.

„V tu chvíli je těžko říct, co z toho bude, jaká nemoc. Horkost je dost veliká, ale v čas jsme pustili. Doufejme.“ Požádal o papír a napsal recept. „Paní matce je potřeba klidu, jen pokoj,“ připomínal, odevzdávaje pruh papíru paní Thamové. „A medicinu dávat, jak jsem už řekl, jemnostpaní.“

„Pošlu hned pro ni.“ Bylo znát na hlase i na tváři, že je vzrušena obavami.

Doktor Held se měl k odchodu.

„Doprovodím jich,“ řekl mu Tham. „S dovolením,“ a oblekl kabát. Paula se na něj podívala, neřekla však ani slova. Doktora vyprovodila až na chodbu a tam ho zastavila.

„Pane doktore,“ její zrak vzhlédl k němu úzkostně — „Je to nebezpečné —“

„Myslím, že poněkud vážné, ale pevně doufám; nelekají se, netěšil jsem tam v pokoji jen na plano.“

Vydechla si a v tom uvolnění zeptala se muže, když jí dával s Bohem, kdy přijde.

„Jen se podívám do divadla stran zítřka, a přijdu hned.“

Sestupoval s doktorem mlčky po schodech, na nichž se počalo šeřiti jakož i v táhlém, klenutém průjezdě.

Před tím přecházel jakýsi šviháK ve vysokém, měkkém klobouku špičatém, kudrnatý, urostlý, v modním utáhlém kabátě s třemi nevelkými límci přes ramena. Přecházel, nahlížel do průjezdu, ustoupil však hned, jak zahlédl Thama s doktorem Heldem. Minuli ho, aniž si ho povšimli a dali se Koňským trhem dolů. Švihák okamžik čekal, hledě za nimi, pak rychle vešel do průjezdu a z toho k Thamovu bytu.

U dveří se zastavil, okamžik naslouchal, pak zaklepal a vstoupil. V prvním pokoji nezastal nikoho. Kouty i nábytek už temněly; okny se

Digitized by Google

linulo poslední světlo podvečerního, jasného ještě nebe. Švihák dlouho nečekal. Dvéře druhého pokoje se pootevřely, paní Thamová povyhlédla.

Lekla se, rychle však vykročila a hned za sebou zavřela.

„Pan Amling!“

Švihák statné postavy, sličný, kypící jarou silou mládí, člen společnosti Národního divadla na Ovocném trhu, zdvořile pozdravil a omlouval se, že přichází tak pozdě, že se stavuje pro pana Thama. Mluvil německy jako paní Thamová.

„Jen teď odešel.“ Nemluvila zcela klidně. „Musil jste ho potkat.“

Amling vzhlédl vroucně i pokorně k mladé paní, okamžik mlčel, pak se skroušeně přiznal:

„Já ho viděl.“

Paní Thamová jako by se ulekla, upřela na něj oči, levici přitiskla maně k fichu.

„Nehněvejte se, o prosím vás, jemnostpaní — já vás musil uvidět, musil —“ Znělo to vášnivě. „Už tak dlouho jsem —“

„Pane Amling, co mluvíte! Co se opovažujete! Jděte, jděte!“ Hlas se jí chvěl, ale ne rozhořčením.

„Vy se na mne hněváte!“ Pokročil k ní. Ustoupila na krok a ohlédla se po dvéřích druhého pokoje.

„Vy se na mne hněváte!“ opakoval chvějícím se hlasem.

„Ne, ale jděte, jděte, maminka těžko stůně —“

„Ach — To jsem nevěděl. Promiňte! Ach jakou máte starost!“ Mluvil tišeji, s vřelou soustrastí.

Jako uvábená naslouchala měkkému hlasu a upřela oči na mužně sličnou tvář, v tom temnosvitu ještě půvabnější —

„Dobrou noc!“ zašeptal a pokročil podávaje jí ruku. Vytrhla se, mávla rukou ku dveřím a rychle ustoupila do pokoje, jako by se bála. Mladý herec okamžik zůstal, čekal, pak rychle vyšel ven. Se schodů zrovna seskakoval.

Paní Thamová jak byla vzrušena neohlédla se po nemocné matce a rovnou k oknu. Proč, nevěděla. Podívala se ven, stromy na zahradách už černaly a františkánský kostel trčel nad nimi jako obrovitý stín. Na okně stál bílý hrneček. Bez myšlénky přestavila ho na druhou stranu. Cítila, že se jí ruce chvějí. (Pokračování.)

Písně Růženy Jesenské.

I.

To slunce mi zapadá do snů
a teple se zlatívá v nich,
to slunce mi zapadá do snů,
jež líbalo cestu a sosnu
a stopy všech kročejů tvých.

Digitized by Google

A obzorů linie světlá
v mé duši se otvírá zas,
těch obzorů linie světlá,
jež hořela, nyla a kvetla
a z lesů vždy lákala nás.

A lesy jak kaskady blaha
mi zpívají, šeptají sem,
ty lesy, v nichž celý kůr blaha
ta nejedna hodina drahá
mi stvořila na srdci tvém.

Tu hráz vidím tichou a snivou,
kdes nahlas mi čítával rád,
tu hráz vidím, zelenou, snivou
a potůček slyším tou nivou
jak slzami lidskými lkát.

Ty chvíle jak na mne by sáhly
a v ruce bych cítila květ,
ty chvíle jak na mne by sáhly
a zlatými okovy táhly
mne do těch vln zázračných zpět!

II.

Já hrála Chopina. A unesl
mne z mého bytu v jiný, vonný byt,
tichounký ševel zahrad rozkvetlých
se hrnul okny a s ním vlahý klid.

Daleký modrý vějíř obzoru
s jantary na západu v plamenech
mi rozhrnul se sladce před zrakem,
a na tváři jsem cítila tvůj dech!

Smích drobný jako píseň v duši pad',
ne můj, ne tvůj, a přece obou nás,
a rozevřená okna svítila,
a moře kytek sypalo se v jas.

Nokturno doznívalo v daleku,
jen jako sen, jenž ulít' tisíckrát,
jen jako tušení, a slyšel jsi?
Smích drobný jako píseň v duši pad'.

Digitized by Google

III.

Když poprvé ke mně jsi přišel,
že v prsou ti žal náhle ztich',
cos v duši mé zpívati slyšel?
Háj slavíků, skřivánka v žních?

Ó, které jsi pozvedl listy,
že viděl jsi v duši mé hned
ten zázračný květ vonný, čistý,
ten bílý a krvavý květ?

A viděl jsi, že tobě roste
a kvete, tys děl: „Se mnou pluj,
buď můj, vzácný, jediný skvoste!"
A květ ten byl na věky tvůj!

Udobření dudci.

Z „Volyňských črt" Edvarda Jelínka.

Asi na dvacáté verstě za volyňským Luckem stojí o samotě starý dvůr. Nádherný nebyl asi nikdy, ve stáří okázalosti mu nepřibylo. Na sever dívá se k carské silnici, ztrácející se v prořídlém lese, na jih obrácen jest k chudé vsi, v níž největším pánem do nedávna byl židovský krčmář. Kolem dvoru je trochu stromů. Zejména několik topolů vznáší se okázale a klátí vážně nad dřevěnou střechou zapadlého útulku, jenž snad od samého svého vzniku pražádným nepodlehl změnám. Leda že to ono více k zemi se schýlilo a že železná korouhvička nevrže již tak ostře jako před lety.

Troje pokolení vystřídalo se ve dvoře tom; jedno po druhém přestěhovalo se tiše na nedaleký veský hřbitůvek, pokolení čtvrté žije a živoří na osamotnělém dvoře podnes.

Jak?

Jnu, jak jim tam je v letě, kdy nad rozkvetlými haluzemi cvrlikají ptáci — nevím, ale zimního času je takto:

Dvůr celý zabořen je ve sněhu, jehož bělostná obruba sahá až k přízemním oknům. Od gaňku směrem k carské silnici je trochu vymeteno. Z komínu kouří se od rána do pozdní hodiny večerní. Na oknech dělají se roztomilé ledové hvězdičky, někdy i dlouhé čáry, sklo takřka řezající. Vždyť dvacátý stupeň zimy není u nich ještě nic zvláštního, přituhuje i více a nepovoluje přes den. Za okny svítí se nezřídka skoro celý den. Když tak slunce zamrzá na nebi, zůstavujíc po sobě jen sledy

Digitized by Google

zakrvácené koule, vše zalízá. Přivírají okenice a do kamen házejí dlouhé kusy drv bez ustání.

Jsou tam jako sněhem zazděni. Dudci! Jen občas, nejspíše nedělního času, rozevírají se dvorská plaňka a vraty hrnou se ven saně. Letí o závod do nejbližšího dřevěného kostelíka, stejně jako dvůr sněhem zasypaného a zamrzlého. Po saních nezbývá jiné památky, leda dva stejnoměrné pruhy ve sněhu. V saních tulí se do spousty kožešin a houní panstvo. Viděti je jen nosy, na něž se mráz všemožně tlačí a věsí. Z tří takto odvážlivě vyčnívajících nosů patří jeden panu hospodáři; je orlí a mocný bílý knír se od něho rozchází; nos druhý, trochu přiostřený a nebezpečně tenký, náleží domácí paní, a konečně nos třetí, mladý, pěkně modelovaný i čilý jako myška, má čest býti majetkem dvorské milostslečny, panny Julie.

Ale toto dojíždění do kostelíčka jednou za týden není jedinou změnou v osamoceném Virchově. Na štěstí mají několik verst cesty od své dědičné hroudy dobrého, starého souseda, s kterým se navzájem rádi navštěvují. Přijíždějí k sobě k večeru na sklenici čaje a na partii karet. Někdy vypravují si také o Napoleonovi, který se světa pomalu odcházel, když oni na svět přicházeli. Někdy si také šeptli něco o svých revolucích... Ale to jen šeptali, aby ani stěny z toho nic neměly. A neměly!

Tyto přátelské schůzky od mnoha let znamenitě zkracovaly oběma starcům jmenovitě nekonečné zimní večery, které nastávaly u nich brzy po obědě.

A bylo jim dobře, jak se tak střídali a navštěvovali navzájem. Útulno bylo zde i tam tím spíše, jelikož oba dvory, Virchov i sousedův Mariinpol, nevalně se od sebe rozlišovaly. Virchov i Mariinpol vyhlížely z daleka vlastně stejně, podobaly se jako vejce vejci — zvláště kdy hustý sníh vše zasypal. Také v Mariinpolu klátí se nade dvorem několik topolů a cesta vedoucí ke gaňku je zrovna tak vymetena, jako ve Virchově. A zmrzlých hvězdiček na oknech rovněž dost a dost! Trochu rozdílu bylo možno postřehnouti vlastně jen na hospodářských staveních, neboť pan Juliuš, dědic Mariinpolu, se zvláštní zálibou přestavoval své boudy za dvorem. Dvůr zůstával neporušeně státi, ale hospodářská stavení všelijak přizpůsoboval moderní době. Právě v čase, ke kterému nás vede přítomné vypravování, vystavěl si pan Juliuš nový zděný špejchar či sýpku. Zakládal si na něm. Stará bouda stála kdesi stranou opuštěna, zcela bezúčelně. Radili mu, aby starou boudu zbořil a odstranil, ale on jaksi dlouho váhal. Pravil, že snad bude ještě k něčemu dobrá a že není třeba spěchati.

Tu stalo se, že jednoho dne, jak obyčejně, opět na večerní gavendu do Virchova přijel pan Juliuš. Mrazu přibylo po obědě tolik, že zrovna hvízdal. Sněhem zasypaný i zabedněný dvůr rozevřel se jako v pohádce, a rád viděný host vešel pod pohostinný krov sousedův. V kamnech roztomile praskalo a v koutě na stolku lesklý samovar nadějně již syčel.

Nastaly uvítací ciráty obvyklého způsobu. Oba starci jakkoli se přede dvěma dny viděli, vítali se velmi okázale, jako by bylo od jejich posledního setkání uplynulo času Bůh ví kolik. Ale takový již byl jejich obyčej, že

Digitized by Google

navzájem se zahrnovali komplimenty i srdečnostmi, jimž výraz zřejmý dávali i hubičkami velmi dobře mířenými.

„Jak Boha kochám, pane Šimone, dnes zamrzne nám rtuť v teploměrech!“ dí pan Juliuš, vstupuje do vytopeného pokoje.

„Věru, věru!“ odvětil pan Šimon. „Tím příjemněji sobě posedíme v teple.“ To řka přidal k své řeči nějakou starou latinskou průpověď, jichžto měl ve svých mozkových příhradách hojný výběr i zásobu.

Pak mluvili chvíli o všem. Damám nebylo tentokráte potřebí věnovati mnoho pozornosti, jelikož byly kdesi v druhém pokoji pilně zaměstnány přípravami k nedalekému masopustu.

Tím lépe, pomyslili si oba starci i přisedli ke kartám dříve, než bylo v obyčeji.

Pan Šimon položil na stolek z brusu novou francouzskou hru.

„Ej, nové karty!“ zvolal vesele pan Juliuš, zakládající si na tom, že byl o pět měsíců starší pana Šimona a že kromě toho měl křestní jmeno slavného pěvce z trojice polských králů poesie.

„Tak, tak, tak . . .“ dotvrzoval pan Šimon, „dnes nové karty zasvětíme. Mám je již od loňska, přivezl jsem si je sám z Kijevských kontraktů . . .“

„Tož tedy neleňme!“ dodal zase pan Juliuš i sám chutě sloupnul pásku s nových karet.

Hned pak karty promíchali a vysázeli. Starci libovali si. Karty nelepily se na prsty, šly dobře od ruky. Toť hlavní věc, mínil pan Šimon, a pan Juliuš ještě poznamenal (jsa umění přítel i znalec), že karty mají „rysunky artystyčné i elegancké“. Najmě prý dama žaludová měla na kartě kontrfaj spanilý, připomínající mimovolně podobu kastelánky Trocké. Pravilo se, že pan Juliuš v mladých letech rád se kořil paní kastelánce . . .

Tak se připravujíce, daly se posléz do hry.

Věru, hrálo se znamenitě! Při dobré náladě a ničím neporušovaném rozmaru nedbali hodin, tím méně chumelice, která mezitím sesypala se na svět. Oba dudci v pravém smyslu toho slova leželi již v kartách. Pan Šimon, nade vše pak ještě rozjařen neslýchaným štěstím, jaké jej dnes od samého začátku hry pronásledovalo, odhodlal se z nenadání počastovati svého milého souseda kalíškem nádherné stárky litevské, kterou řadil k nejoblíbenějším svým klassikům.

Litevská stárka sjela do hrdel jako med.

„Ještě kalíšek, pane bratře!“ pobízel hostitel i doléval pilně, netoliko hosti, ale i sobě.

Pan Juliuš, jakkoli měl toho dne nevšední smůlu (však vběhla mu z rána jakás zvířecí nestvůra do cesty) dlouho zachovával dobrou míru. Snášel dobromyslně, že soused jeho měl toho dne z pekla štěstí.

Ale ale! Dobrá míra nesetrvala do konce.

Stala se z čista jasna nehoda. Zavinila-li ji ona zvířecí nestvůra, vběhnuvší do cesty, nebo ona . . . skvělá stárka litevská, těžko rozhodnouti, ale buď jak buď tolik je jisto, že oba dudci pojednou byli v sobě jako kohouti.

Digitized by Google

Hlavní příčinou zplanuvšího náhle sporu bylo bídné, ohavné špádské eso, na které pan Šimon jaksi nepočítal, což mu jeho jinak nadějnou kartu nad vše očekávání mizerně pošramotilo.

„Povím panu bratru, že se tak nehraje . . .“ vece poněkud rozpýřen pan Šimon.

„A já zas povím panu bratru, že se tak hraje!“ odvětil stejným tonem sousedé.

„Kdo pána tomu učili?“

„Poctiví, šlechetní lidé!“

„Pěkná mi šlechetnost . . .“ a slova ta vyzněla z úst pana Šimona tak ostře, tak neobvykle a bezohledně, že pan Juliuš mimovolně pustil z ruky karty. Obrátiv je a položiv je na stůl, pověděl krátce:

„Děkuji panu Šimonovi!“

„Já rovněž!“ —

I vstali na dobro rozladěni od karet. Pan Šimon dokonce prudce uhodil kartami o stůl.

Bylo po zábavě a míru. Pan Juliuš si pak ještě dovolil několik poznámek, které pan Šimon, když mu rozbřeskly, nazval „vlastně impertinencemi“.

K takovým nevlídnostem nedošlo mezi pány bratry nikdy před tím. Rozmrzeli se na sebe na dobro a do pravdy. Zdvořilosti, komplimenty a srdečnosti byly ty tam. Jako by utnul.

Tu to máme! Osudné karty, zlověstné eso, škůdná stárka litevská!

Což tedy divu, že pan Juliuš tentokráte odchod svůj proti všemu řádu i obyčeji unáhlil, a co více znamená, že jej provedl beze všech orací.

„Dobrá noc!“ prohodil ledabyle a namířil ke dveřím.

„Dobrá noc!“ odvětil ukrutně suše pan Šimon i odvrátil se, jako by úmyslně, stranou.

Podivno! Dědic Mariinpolský předpokládal, že hospodář Virchovský zadrží jej ještě na prahu, že mu hodí nějaké slovíčko na usmířenou, zatím ne a ne. To to! Jen zpupná odveta hlasu i posuňku!

Skutečně! Rozdurdění dudci rozešli se na dobro.

Pan Juliuš poroučel se pak na rychlo dámám, nemálo ovšem překvapeným, a než by sto napočítal, vyjížděl ven ze dvora do temné, sněhem zachumelené noci. Jeho sáně závodily s větrem. Jak by ne. Jel právě domů.

Za tím co toto se dálo, stál pan Šimon u okna a hleděl, pokud noční tma dovolovala, za ujíždějícími saněmi. Kdo ví, jak dlouho by byl tak hleděl směrem k sousedovu Mariinpolu, kdyby ze zádumy málo veselé jej nebyla vyrušila jeho manželka.

Přišla, jemně se dotekla jeho ramene i vece: „Co se stalo, kochaný Šimone?“

Pan Šimon nerad odpovídal na ženinu všetečnou otázku, ale volky nevolky musil něco říci. Mávnul tedy dosti nevrle rukou i napověděl, že jej pan Juliuš *urazil*.

„Jak že, urazil?“ zvolala paní s nevalně odůvodněným zděšením.

„Tak jest, náleží se mi nyní *satisfakcija*!“

A na satisfakci trval tvrdě i prodlením další rozmluvy. Rozumí se, že dobrá ženuška jej v jeho mínění jen utvrzovala. Satisfakcija! —

Digitized by Google

Zatím dojel domů také pan Juliuš. Sotva se vyhrabal ze saní a z kožichu, věděli i jeho domácí lidé, že se mu něco nemilého přihodilo. Jindy živoviální starý pán mračil se dnes k nepoznání i odbýval své audience podezřele krátce.

I on odpovídal na otázku co se stalo? neobyčejně stručně: „Hm, co se stalo? Stařík mne urazil.“ A po chvíli šeptnul, jako by k sobě: „Jak Boha kochám, náleží se mi satisfakcija!“

Ale toho večera nebylo již mnoho řeči ani ve Virchově ani v Mariinpolu. Brzy shasla světla tu i tam. — — —

Dudci vyspali se sice dobře, ale z rána vstali se stejně pošramoceným rozmarem, s jakým ulehli. První na co pomyslili, byla — satisfakcija! Oba domnívali se míti na zadostučinění přední právo. Jak by ne. Pan Juliuš počítal, že jej vlastně pan Šimon urazil, a na opak zas pan Šimon si vykládal, že urážky rozdával vlastně pan Juliuš. Pan Juliuš kromě toho nepouštěl se zřetele, že věkem předstihl pana Šimona, sice jen o několik měsíců, leč i to něco znamená.

Tak umínil si jeden i druhý dudek, že bude čekat na satisfakciju. Z domu se ani nehnuli, sedli si k oknu a hleděli ven k oněm vymeteným pěšinkám, k nimž se na saních přijíždělo a do dvoru vcházelo.

Dřepěli oba jako na marném čekání, pan Juliuš v Mariinpolu, pan Šimon ve Virchově.

Jak si satisfakciju představovali?

Docela jednoduše a prostě. Jeden od druhého nevyžadoval vlastně více, než aby první k jeho prahu přišel a vztáhnul na udobřenou ruku. To ostatní by se již bylo podalo samo. Ostatně pan Juliuš si umínil, že jakmile se zjeví před jeho dvorem pan Šimon, hned že mu na ganěk vstříc vyběhne, políbí a k řeči satisfakční že jej ani nepřipustí. Raději prý láhví zamženého starého vengřína spláchnout takové věci. Podobně chystal se pan Šimon.

Pohříchu, šlo o prvenství již naznačené. Ten ni onen nechtěl přijíti první a jako první vztáhnouti na udobřenou ruku. Proč? Nač?

Tedy čekali na sebe, pan Juliuš ve Virchově, pan Šimon v Mariinpolu.

Tvrdohlaví dudci! Ne a ne povolit. —

Tak uplynul den první, den druhý, ba i den třetí. Byli to snad nejdelší, v pravdě nekonečné dni v životě obou starých pánů. Oba strádali stejně těžce, pykali ukrutně. Pan Šimon nechtěl již karty ani vidět, také litevská stárka pranic se mu již nezamlouvala. Všecek nevrlý stál u okna neb chodil po pokoji, a kousal jantar svého dlouhého čibuku. Ale požitku na tom neměl.

Ještě hůře dařilo se, možno-li, dědici mariinpolskému. Neměl ani ženy, ani dcery, kteréž by jej jakž tak těšily a chlácholily. Měl kolem sebe jen staré ženštiny ze vzdálenějšího příbuzenstva, grimasnice (jak sám pravil), které od rána do večera se jen modlily.

K tomu ke všemu udeřila k posledku neslýchaná slota. Slunce se již ani neukazovalo, nebe zakryla olověná plachta. Dni trvaly věčnost, večery dvě věčnosti.

Ba, ba, byla to velká bída.

Digitized by Google

Když pak přikrádala se k nim škodolibá vzpomínka, jak bývalo jindy... tehdy, kdy proti sobě sedíce to ono veselého si pověděli, karty promíchávali a rozdávali — jednou já, jednou ty — aj aj! Nebylo by divu, kdyby ze starých očí byla vytryskla slzička zármutku.

Ale povolit? Proč, nač?! „On má zrovna tak daleko ke mně, jako já k němu.“ Ne? Tedy!

Tak uplynul nejen první, druhý a třetí den, ale i celý první týden! Čím dále, tím bylo hůře. Zejména pan Juliuš chodil a stál při okně již jako na dobro otrávený. Bylo mu jako zazděnému v zasněženém dvoře. Jedinou jeho útěchou mohlo býti, že se panu Šimonovi nedaří asi valně lépe.

Tu když chýlil se ku konci již osmý den — oktáv! — zmáhaly pana Juliuša pocity přímo nesnesitelné. Mezi dnem několikráte povstal, jakoby se chystal někam na cestu, ale vždy zas sebou trhnul a přemohl se vítězně. Ne, ne!

I usedl zas a seděl u okna jako dudek — ovšem jako dudek zoufající. Nemluvil, jen z čibuku vyrážel prudce kotouče dýmu. Bylo, jako by v něm něco kvasilo!

Posléz sklopil hlavu hluboce na prsa a setrval tak dlouho . . . . dlouho.

Ale tu pojednou, jako probuzený, pružně se vzpřímil. V oku mu zajiskřilo, kolem úst zahrál mu podivuhodný výraz odhodlání.

Pak prudce vstal a neklidně procházel se komnatou, posléz mávnul rukou i pokynuv velitelsky hlavou, vyšel ven na ganěk. Kam šel, co *chtěl? Kdož to ví?* — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

V tu dobu s tváří velmi neveselou seděl rovněž při okně pan Šimon. Již ho v kříži bolelo a celý svět jej mrzel. Také on pokuřoval z čibuku — ale na prázdno. Zamyšleně hleděl směrem k Mariinpolu a vzpomínal svého rozdurděného . . . . souseda, přítele. Oktáv! Ba! I on mezi dnem se kamsi chystal, ale . . . přemohl se. Upadal v zádumu více a více. Rozjímal o marnivosti života a o všech otravách, které si na světě vlastně sami připravujeme. Jak krásně by bylo bez nich! Ku příkladu dnes. Kdyby tu tak proti němu seděl pan Juliuš, s novou zásobou rozmarných anekdot o polském králi a se . . . . špatnou kartou v ruce! No, pane bratře, ještě jednou do kola. Co? Oj oj!

Ale nebylo tak! Naopak. Beztoho nudné a nekonečné večery byly ještě nudnější a neveselejší.

Ale v životě nikdy náležitě nedoceňujeme, čím nás Hospodin milostivě obdařuje, vždy máme v sobě roupy, které nám nedávají dobře dělat. Tak rozjímal pan Šimon. Rokoval v duchu sám s sebou a měknul neslýchaně.

A to všecko k vůli ohavnému špádskému esu! Či ne? Stálo to za to? Ne, ne! . . . .

Tu pozvednul pan Šimon šedivou svou hlavu z nenadání. Zrak jeho zaletěl zase k Mariinpolu.

Co to?

Digitized by Google

Stařec prudce povstal a neklidně vytřeštil zrak. Až se mu dech zatajil.

Co?

Spatřil směrem k Mariinpolu na temném nebi rudou zář.

Hm, to nejsou na vsi žerty.

Již již chtěl pan Šimon na ganěk vyběhnouti, ana tu služebná kozačka Marysia prudce rozrazila dvéře i volala poplašně: „Hore, hore!“

„Kde, kde?“ vece neklidně hospodář, rychle nasazuje si na hlavu beranici a sahaje po čubě.

„Pavel praví, že v Mariinpolu,“ dí černobrvá Marysia.

Zatím vyběhnul hospodář ven před ganěk i rozhlednuv se bádavě po obzoru, sám zvolal z plna hrdla: „Tak jest, hoří v Mariinpolu!“ —

Hned po té rozpoutal se v celém Virchově požární poplach. Pan Šimon, nemeškaje ani okamžiku, dal rozkaz, aby s dvorskou stříkačkou ihned se vypravili do Mariinpolu. Poručil zapřáhnouti nejlepší koně, také sudnice a nářadí ochranné na rychlo dal sehnati.

V několika minutách vyjeli ze dvora jako čerti. Pan Šimon seděl s Pavlem na samém kozlíku stříkačky a řemenem ještě více pobádal koně k šílenému trysku.

Jízda jako o závod! Smola dvou pochodní se jen rozlétala, zvonečky pronikavě řinčely, sníh chrupal a skučel zároveň pod řezem saní.

A ku podivu! Pan Šimon seděl na kozlíku jako omladlý bohatýr. Nižádný rmut nezakaloval jeho tvář, naopak, spíše přikrádal se k ní výraz jakési neutajitelné — „satisfakcie“.

Inu ovšem, šedivý dědic virchovský byl od srdce rád, že se naskytla nenadálá příležitost přiblížiti se se ctí v těle k Mariinpolu.

Můj Bože! Toť povinnost křesťanská, nehku sousedská. Kdyby ohnivé jazyky zasahovaly krov nejbídnějšího nepřítele a lotra, byl by pan Šimon neváhal ani okamžiku — což teprv, když záplava požáru svítila nad hnízdem jeho druha dlouholetého! Vždyť nerozbíjelo je nikdy nic, jen jednou hloupé špádské eso je rozvedlo.

A pak ... neštěstí lidi smiřuje!

Ba!

Tož švihnul si pan Šimon zase vesele řemenem ve vzduchu, a konici již sotva země se dotýkaly. Sníh rozletoval se na vše strany jako prach.

Cesta ubíhala nesmírně rychle. Tak nehnal pan Šimon svá zvířata nikdy v životě. Již zabočili k úvalu a blížili se ku vsi. Zář byla znatelnější a pronikavější, jiskry vybuchaly zvolna a pravidelně. Větru nebylo.

Pavel mínil, že požár as nebude značný a že také přílišného nebezpečí není se obávati. Kde co, vše sněhem bylo hustě pokryto a chráněno.

„Tím lépe!“ dí hospodář.

Vjeli do vsi.

Proti všemu nadání nezastali tam poplachu mnoho. U kováře pracovali, jako by se ani nechumelilo. Jen tu a tam trousili se lidští tvorové směrem ke dvoru, ještě kus cesty odtud vzdáleného, ale neprojevovali jaksi valné účasti, tím méně rozčilenosti. Snad to znamenalo jen naprostou nepřichylnost mezi panským dvorem a selskou chatou, což v těchto krajinách pohříchu nenáleží k vzácnostem.

Digitized by Google

Nedbali toho virchovští milosrdníci i jeli tryskem dále. Co by deset napočítal, dojeli k samému dvoru.

Tu teprv shledali, že nehoří vlastně ani v samém dvoře, nýbrž nedaleko odtud stranou za panským stavením.

Bez prodlení zamířil pan Šimon k těmto místům. Zatočili z ostra na pravo — a také již stanuli při samém požářišti!

Podivno!

Ani tam nebylo úžasu, jakkoli rudá zář své pruhy ještě daleko vůkol metala.

Leč dříve ještě, než se pan Šimon náležitě mohl porozhlednouti a k ochranné práci heslo vyříknouti — vstříc na uvítanou mu chvátal dědic mariinpolský, milý pan Juliuš!

Slavně se přiblížil na pyšném koni arabského plemene, o němž se v celém újezdě mluvilo, že pocházel z krve pověstného chovu emira Rzewuského. Pan Juliuš, kdysi mistr jízdy i honby v lesích litevských, seděl v sedle statečně jako hetman. Měl kabátec dobře kožešinou vystlaný a na hlavě pravou astrachánku. Dlouhý bílý vous rozlétal se mu na prsou.

Dav koni ještě jednou ostruhu, prudkým skokem stanul před panem Šimonem. Ba, stanul, jako by do země zaryt.

I sejmul již astrachánku a hluboce se skláněje, jal se mluvití ozdobnou zdvořilostí, jak na oratora jeho pověsti slušelo a patřilo.

„Vašmošč ráčí pokorné poděkování přijati!“ vece. „Do srdce jat jsem spanilomyslností Vašmošci, kteráž ničeho nedbajíc první přichvátala na místo nehody svého nejoddanějšího souseda. Pán Bůh ráčí odplatiti!“

A poklonil se zase hluboce.

„Ne vděčnost se náleží za prostý projev lásky křesťanské, kterouž všickni jsme si na vzájem povinni, já Vašmošci i Vašmošč mně . . .“ odpovídal pan Šimon, rovněž se ukláněje, snímaje s hlavy beranici a staraje se ve dvorném tonu svého souseda pokračovati.

Po té podali si ruce a pevně se stiskli.

Než tu již toužil pan Šimon křesťanskou svou úslužnost osvědčiti a záchranné práce zahájiti. Však při požárech nebývá času pro široké orace a dvornosti. Plameny ještě šlehaly a záře po nebi dosud se rozlévala.

Leč zadržel mariinpolský hospodář vlídně horlivého milosrdníka.

Vece: „Nerač se turbovati, Vašmočš! Ať tiše dohoří, k čemu škůdný plamen se přikradl!“

Tu shledal teprv pan Šimon, že požár hltal jen onu starou sýpku, kterou hospodář mariinpolský beztoho již dávno přiřknul zkáze a zničení. Již na jaře ji chtěl zbourati — ale jaksi sešlo tenkráte s toho. Trošek zpráchnivělých desek a drv věru nestálo za marnou námahu.

Tedy zůstavili starou boudu na pospas plamenům, kteréž dílo své provedly se vší chvály hodnou důsledností.

Po hodině nezbylo po sýpce památky, jen hromada nuzných oharků tavila do kola zmrzlý sníh. Jinak neudálo se na nevelkém spáleništi pranic pozoruhodného.

Zatím, co poslední plaménky doplávaly a jen několik lidí při nich na stráži zůstávalo, uváděl pan Juliuš svého milosrdníka do dvora.

Digitized by Google

Pan Šimon se sice vzpíral, řečnil tvrdě, že chvátá domů, ale posléz přece se dal uprositi. Pan Juliuš chtěl, aby jen trochu se ohřál. Jakžby ne!

Vešli.

Aj, aj!

Na oba dudky čekal slavnostně vystrojený stůl. Leskla se tam celá řada talířů i mis, vedle pěkné garnitury číšek. V rohu syčel samovar a kdesi v druhém koutě číhala nadějná baterie panenských lahví.

„Ale pane bratře, přepychu se oddáváš!“ vece již poněkud důvěrnějším tonem pan Šimon, jenž občas sám takovým přepychům holdoval, a rád.

„Nebylo vhodnější chvíle, nade dnešek!“ odpověděl nařknutý pan Juliuš i mnul si radostně ruce.

Za tím přichvátali také sousedé z jiných vsí, kteří se svými stříkačkami poněkud se opozdili. I oni neměli co hasit.

Po nějaké chvíli, když z venčí přišel posel, že na spáleništi je již naprosto černo, zasedla společnost sousedů, přispěvších z nenadání k požáru — k tabuli.

Páni bratří bavili se výborně, najmě dudci z Virchova a Mariinpolu

První číši na počest pana Šimona vyprázdnil sám pan hospodář; mluvil při tom zase tak okázale i ozdobně, že k slzám pohnul oslavence. Pak odpovídal neméně ozdobně pan Juliuš, odmítaje skromně pochvaly naň právě sypané a „šlechetnost svého nejlepšího přítele do náležitého světla postaviti se snažil“. Po té sledovala ještě dlouhá řada přípitků. Vystřídali se několikráte všickni. Dobře bylo všem, ale zdá se, že nejlépe oběma dudkům.

Když pak k posledku, snad již brzy před ránem, živoiální pan Onufry povstal, aby před rozchodem pronesl staropolským způsobem přípitek „Milujme se!“ první se sklenkami k sobě spěchali pan Juliuš a pan Šimon.

„Kochejme se!“ zvolali současně, dvorně se sobě uklonili, objali se a zlíbali.

Byli udobřeni!

* * *

Odtud přicházeli k sobě oba dudci zas pravidelně. Vše šlo opět starým řádem klidně a tiše.

O své roztržce, trvající po celý oktáv, nemluvili nikdy. Jen jednou zavadili o tu nemilou historii mimovolně. Jen tak! Stalo se to Bůh ví čí vinou při kartách. Špádské eso i tentokráte jaksi o své ujmě chystalo škůdnou neplechu.

Ale tenkráte sám pan Juliuš vše v čas zažehnal a opatrně ututlal. Nadhodil s dobráckým úsměvem, že „jeho nová sýpka je z kamene, že . . . že . . .“

„Racya, racya!“ volal smírně pan Šimon i pokynul hlavou, jako by říci chtěl, že ví o všem.

Digitized by Google

Rozumíme?
Věděl, nevěděl?
Kdož to ví?

I rozcházeli se odtud vždy v míře nejlepší, přejíce sobě na vzájem dobrou noc a šťastné, brzké shledání!

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.*)

Až do úmrtí matky.
(1861—1869.)

I.

„Co přední stráž stůj v stálé, pracné tísni."
Knihy veršů (2. vyd.) str. 189.

prvních dnech politicky ruchlivého, idealním vlastenectvím významného r. 1861 zavdala skličující zvěst o úmrtí jednoho z prvních buditelů národnosti naší, Václava Hanky, nálezce rukopisu královdvorského, lyrika, spisovatele a bibliotékáře muzejního, rozlétnuvši se dnem 12. ledna v království Českém, Nerudovi, který jej z osobních styků u Holinů již co student znal, podnět k druhému feuilletonu, vřele psanému nekrologu, jenž v čís. 13.—18. „Času" 15.—20. ledna byl uveřejněn. Dne 15. ledna odbýván v Praze pohřeb Haukův demonstrativně skvělý a rekviem za něj slouženy slavně téměř v každém probudilejším městě českém.

V článku pod čarou „My a divadlo", dne 2. a 6. února t. r. („Čas" čís. 29. a 32.) žádá Neruda samostatné divadlo české. „Navzdychali a nabědovali jsme se už dost a dost," praví, „přikročme k činu! Národ vzlykající nenajde nikde soustrasti, národ chudý nikde podpory, my však máme budoucnost a nejsme tedy více nešťastní, my víme, čeho potřebujeme a nejsme tedy už chudí." O obecenstvo, myslí, že netřeba se báti, a herce že možno získati buď z kočujících společností, neb ze školy dramatické dle vzoru vlaského. Není pochyby, že článek ten živým byl ohlasem vroucích tužeb hlavně českého lidu pražského, aby divadelní hry české co nejdříve vymanily se z područí divadla německého.

Tužbám těm vyhověno nedlouho na to návrhem poslanců knížete Karla Schwarzenberga a hraběte J. J. Clam-Martinice dne 21. dubna t. r. na sněmu král. českého podaném, aby zemský výbor upravil záležitost divadla zemského ve smyslu přání a potřeb obou národností, po

*) První část studie této „Nerudovo mládí a literární boje" (1834—1860) uveřejnili jsme v ročníku 1895. Red.

Digitized by Google

případě, aby vystavěl české divadlo, který přijat a vyřízen zemským výborem v ten smysl, že pohnut byl ředitel německého divadla, aby dával v zemském německém divadle týdně dvě česká představení, totiž ve čtvrtek večer a v neděli odpůldne až do provozování her v prozatímním českém divadle, které na části staveniště pro „Národní divadlo" dne 13. září r. 1852 u řetězového mostu za 45.000 konv. měny zakoupeného, vystavěno býti mělo.

Ještě dva feuilletony „O divadelní censuře" 10. dubna a „Před sněmovnou" 19. dubna uvedeny v „Času" jménem Nerudovým. Teprv jeho pátý feuilleton, časová causerie, opatřen znakem srovnalosti, stejnostranným trojúhelníkem △, pod kterou šifrou s málo vyjímkami Neruda později své feuilletony psal, dne 27. dubna dle vytištění a 26. dle data, kdy psán. I toho způsobu držel se Neruda stále, datuje většinu svých feuilletonů dnem, kdy je psal, což ponejvíce padá na den před vytištěním. Důležitější pro životopis jest přesně zachovaná svědomitost poznamenání místa, kde feuilleton psán, skytáť, an memoirů žádných nevedl, nezřídka jedinou pevnou záchytku o někdy nejisté době, kdy na čas kratší Prahu opustil a kde prodléval.

Druhý feuilleton s trojhranem (Dopis z Bohemopolisu), psán dne 30. dubna a otištěn 2. května v „Času", ukazuje přesyceností svou citaty z Börnea, Auffenberga, J. Paula a Kotzebua, v čemž Neruda později se mírnil, na nevšední znalost jeho literatury německé. Z třetího feuilletonu (Divadlo a konservatoř) 8. května psaného a 9. v „Času" otištěného nelze vůči Nerudovu boji s J. Malým přehlédnouti následující zajímavé místo, kde dí: „Umění jest majetkem všeobecnosti, patří všem, celému světu. Dobře! Umělec je však člověk a patří jistému národu, básník i malíř, herec i hudebník pozbudou-li národního citu, zaniknou. Nikdo se jimi nehonosí, nejsou chloubou žádného národa, stanou se pouhou událostí v dějepisu umění. Básník slovem, malíř barvou líčí nadšené skutky a ideály svého národa, herec povznáší se vědomím, že představuje velikány jeho, hudebník rozohní a dojme skladbou svou tenkráte, rozumí-li srdci svých rodáků." Patrno z něho, jak křivě posuzoval J. Malý stoupence „Máje" a jak nepochopil kosmopolitism jejich, který hlavně směřoval k uvolnění tvorby básnické, aby poesie česká se povznesla nad úzkoprsou tradici vlastenecké doby a se světovým proudem romantickým v souzvuk se přivedla, zůstávajíc svojí, neb k národnímu rázu v tom směru pracovali všichni: Neruda, Hálek, Šolc, Janda a j.

Nepochybujeme, že citát uvedený velmi lahodil J. Malému, drže se téměř přesně dle Gottschallových a Bischofových citátů jeho, proti kterým též Neruda nepolemisoval, uznávaje jejich věcnou správnost, jakož že by o výkladu byla vzplála polemika nová, an názor Jak. Malého o rázu národním s tradicemi doby vlastenecké, hovící též prosodii časoměrné, zcela se lišil od názoru Nerudova a stoupenců „Máje", toliko přízvuku se držících, který od té doby, skoro bez odporu, v básnictví českém vítězně ovládl.

Z osmi ostatních feuilletonů květnových, kromě svatojanského, v němž Neruda uvádí, že se v předvečer po ohňostroji zpívaly vlastenecké písně, což se též na sv. Jana na Střeleckém ostrově opakovalo a zatýkání,

Digitized by Google

žalářování a u studentů i hojné vyloučení ze škol v zápětí mělo, vytknouti dlužno hlavně tři dne 12., 15. a 18. v „Času“ pod záhlavím „Z umělecké výstavy“ uveřejněné, obsahující posudky a zmínky jedině o obrazech domácími umělci od Krasoumné jednoty vystavených. Píše v nich Neruda v oboru historické malby zejména příznivě o obrazu Fr. Čermáka „Rokování o míru westfalském“ (čís. 196 katalogu), s menšími neb hrubšími výtkami o obrazech: Ant. Lhoty „Vévoda Břetislav na zříceninách Velehradu“, Karla Javůrka „Ladislav Posthumus dařící udatného Jiskru z Brandýsa“, Karla Svobody „Johanna Kastilská“, Melky „Ležení Valdštýnovo“, L. Schustra „Tři husaři prosekávají se po bitvě u Montebello ozbrojenou vesnicí“, Jana Popelíka „Carevič Petr“, Jindřicha Banka „Bedřich Krásný se svou slepou manželkou v kartuzi mauerbašské“ a Rubenova kartonu „Přemysl Otakar nutí Samlandské, aby přijali křesťanství“. V genru zmiňuje se zvláště lichotivě o obrazech Ant. Dvořáka „Posvícení (čís. 103.) a „Zamilovaný pokrm“ (čís. 141.), příznivě o obrazech: Quid. Manesa „Zlatníkova dílna“ (čís. 184.), Ed. Steffena „Obraz genrový“ (čís. 2.), L. Schustra „Odvádění zajatých“ a s výtkami o obrazech: Barvitia „Ve Hvězdě“, Karla Purkyně „Lov cikánů“, Petra Maixnera „Odpočinek poutníků v lese“, Ant. Gareisa „Obraz genrový“ a Ant. Hölperla „Česká dívka z venkova“, „Opuštěná“ a „Malá kuchařka“. V podobiznářství, krajinomalbě a plastice dotýká se vesměs příznivě podobizen Č. Pošíkovy, A. Gottfrieda, Brandeisa, A. Lepkovského a Ed. Fritsche, též příznivě krajin: Fr. Wachsmannové „Labská krajina u Litoměřic“ (č. 45.), M. Haushoferovy „Hrob Walthera z Vogelweide v hlavním chrámu vircburském“ (čís. 77.), Bedřicha Havránka „Židovský hřbitov v Praze“ (č. 187.) a „Jezero Ploekensteinské v Šumavě“ (čís. 89.), Jana Kautského „Krajina“ (čís. 182.), Václ. Kroupy „Horské úžlabí u Lendu v Horních Rakousích“ (čís. 18.), Bohuslava Kroupy „Díl Osavského jezera v Šumavě“ (čís. 188.) a „Les“, Aloisa Bubáka „Blíží se bouře“ (Motiv z pískových skal u Trosek. Čís. 206.), Hug. Ulíka „Mühlsturzhorn v Horním Bavorsku“ (čís. 15.), Aloisa Kyrníka „Vysoký Göhl“ (čís. 16.), Ad. Chvály „Krajina na Sázavě“, Karl. Schichových „Severoněmecká krajina polabská“ (čís. 170.) a „Vzpomínka ze Švýcarska“ (čís. 171.), Al. Wolfa „Krajina Loketská“ (čís. 175.), Karla Würbsa „Nádvoří v Merseburku“ (čís. 31.) a s výtkami různými krajin: M. Haushoferovy „Část brienzského jezera ve Švýcařích“, L. Stefanových, Ed. Herolda „Krajině Hornovidímské“, Jos. Lechleitnerové „Večerní krajina“ (Motiv ze Šárky.) a M. Wehliho „Vyhlídka z Belvederu pražského“, konečně velmi příznivě o plastických pracích Tom. Seidana „Poprsí“ (čís. 207.) a „Podobizna v medaillonu“ (č. 208.), Lud. Šimka „Kristus na kříži“ (čís. 159.) a Quastových na porculanu, zejména krásného „Snímání Krista Pána s kříže“.

Z červnových osmi feuilletonů v „Času“ zajímavý jest zvláště čtvrtý, 13. psaný a 14. otištěný „Naše dívky“, pojednávající věcně a vřele o zanedbaném vychování tehdejší generace ženské. Hlavní vadu postřehá Neruda v germanisaci ve školách dívčích, té doby zhusta soukromých, o čemž vzácný případ uvádí z jisté školy malostranské, kde učitelka

Digitized by Google

i jména dívek germanisovala, volajíc na př. Liškovou — „Fuchs“, Kličkovou — „Schlingel“ a Dobrohlavovou — „Gutkopf“. Také v společenských poměrech shledává vinu, které ženu odsuzují k poddanství tělesnému i duševnímu. Nápravy doufá od řádných škol dívčích a také od mužů, budou-li hleděti k tomu, aby ženy sobě sbližovali a odchovávali. Ženy citlivé a chápavé, tvrdí, brzy seznají pravdu, že mají budoucnost vlasti v rukou svých, že cokoli do kypré půdy mládeže zasejí, vzejde, cokoli v útlou její duši vštěpí, ponese ovoce.

Ze sedmého feuill., psaného dne 23. června s nadpisem „Ze železnice“, obrázku z kupé cestou do Vídně, dovídáme se, že Neruda, jsa dle šestého feuill. dne 17. ještě v Praze, někdy okolo 20. června do Vídně odjel. Z osmého, 24. června ve Vídni napsaného a 30. t. m. v „Času“ uveřejněného, víme, že navštívil ve Vídni hrob Kollárův na hřbitově Markském a že se též s vdovou Kollárovou, opěvovanou Mínou a dceří jeho Liduškou sešel.

Odjezdem svým unikl asi vážné krisi redakční, která pro neurčitost směru „Času“, Dr. Krásou zaviněnou, skončila odevzdáním redakce v ruce Vincence Vávry.

Tou dobou pololetní uveřejnil Neruda v „Lumíru“ (Díl I.) na str. 50. básně „České verše“ I. (z r. 1852.) počínající: „Rád bych zapěl novou, bujnou píseň“, II. (z r. 1860) „A chceš-li ještě osude“, pojaté do „Knih veršů“ (2. vyd. str. 236.) a na str. 383. „Matičce“ I-III., vzaté do „Knih veršů“ (2. vyd. str. 132., 135. a 136.), vedle toho prósu „Obrázky ze života Pražského“ I. na str. 479. „Pepíček“, pojatý v „Arabesky“ (2. vyd. str. 38—42) pod titulem „Franz“ a II. na str. 541. „Josef Harfenista“, rovněž v „Arabeskách“ (2. vyd. str. 8—13.) otištěný.

Ve Vídni prodlel Neruda delší dobu a psal odtud během července pět feuilletonů a sice dne 4. t. m. o sněmovně poslanecké, 7. s nadpisem „Jindy a nyní“ o rozmahání se slovanského živlu ve Vídni, o místech, kde poslanci se scházejí a zpomínkách starších dob, 10. o lidových pěvcích vídeňských, kteří se mu nezamlouvali, postrádajíce hlasu a zpívajíce jargonem nesrozumitelným se sprostými texty, podobnými písním pražským Fr. Heiszc, 13. o Schönbrunnu a 16. velmi zajímavou líčeň o burse. Téhož dne odjel do Prahy, neb již 17. označuje feuilleton „Z Hvězdy“ s nadpisem „Zápisky králíka policinelova“, pěknou causerii, končící: „Snad se mne (= králíka) ujme také konečně spolek proti týrání zvířat. U nás ale jsou spolky jen proto, aby zvolily presidenta, dvacet hodnostářů, čtyřicet čestných členů — no vždyť jsem tak mnoho . .“ Následující červencový feuilleton 22. v Praze psaný a 23. v „Času“ uveřejněný s nadpisem „Vlastenec“ bičuje zmahající se řvavé vlastenectví, známé boucharonství, v němž Neruda mezi jiným na tu dobu s vzácnou odvahou zlatou pravdu pronáší, pravě: „Vlastenectví je krásná věc, květina z ráje, která nám a národu našemu čarovnou svou mocí život zachovala. Vlastenectví musí ale rozkvést v srdci co skromná květina, nesmí na jazyk vystupovat, má pouze božskou vůni svou činem světu jevit.“ Poslední červencový feuilleton postrádá zajímavosti.

Z osmi feuilletonů srpnových dlužno vytknouti poslední čtyry, z venkova psané, a sice tři 21. t. m. datované s nadpisem „Feuilletony z ven-

Digitized by Google

Neruda r. 1860.

Digitized by Google

kova" I. (Na obžinkách v české vsi), II. (Čeští venkované), III. (Český představený) a čtvrtý 23. z Nymburka datovaný s nadpisem „Drobné klepy od Labe". Zjevno z nich, že někdy ke dvacátému t. m., an poslední feuilleton v Praze psaný datum 16. nese, Neruda nepochybně na pozvání z Prahy si vyjel a dle líčně krajiny a některých jiných podrobností asi v Budiměřicích a Bošíně dva dny prodlel, načež se obrátil do blízkého Nymburka, odkud opět do Prahy zavítal.

Z šesti zářijových feuilletonů poutá pouze zmínka z posledního, 21. t. m. psaného a 22. v „Času" uveřejněného, že Alfred Meiszner proti Čechům se obrací, což od básníka „Žižky" tehdy snad překvapovalo, dnes však zajímavosti nemá, ana doba jeho poetické dekadence, nám protivná, vůbec literárního významu postrádá.

Z desíti říjnových feuilletonů zasluhují zmínky zdváště dva, 25. a 27. t. m. psané, obsahující vřelý nekrolog Václava Krolmusa s trefnou líční osoby a povahy Nerudovi dobře známé.

Ze sedmi listopadových poutá jaksi třetí 7. t. m. psán a 10. v „Času" uveřejněn s nadpisem „Na dýchánku", zmiňující se o prvních večerech u Vojty Náprstka a vážněji čtvrtý s nadpisem „Literatura I.", obsahující posudek o „Výboru básní", podaném Jos. V. Fričem, tištěném v Genevě r. 1861.

Z prosincových devíti feuilletonů zasluhují zmínky zvláště literární dne 3., 4. a 21. a belletristické 24. a 29. t. m. v „Času" uveřejněné. První dva literární s nadpisem „Literatura II." obsahují recensi o almanachu „Máji" (Roč. IV. Redaktor Vítězslav Hálek.), v listopadu vydaném, v níž vedle pochvalného posudku o životopisu Jana Kollara od V. Zeleného, o „Několika arších rodinné kroniky" Karoliny Světlé v části prosy zábavné a o balladě Rudolfa Mayera „Poledne" v básnické části čteme: „V. Hálek snažil se podati v „Písních ranních" jaksi pendant k svým „Písním večerním"; zde byla láska k dívce, onde je láska k probouzející se vlasti předmětem . . . Vyjímaje čtvrtou píseň, nejsou pro neplynnost a nepilovanost formy ani vedoucí myšlénky dosti jasny. Že Hálek se svým talentem zde nešetrně nakládal, že ani k tomu nehleděl, aby v jednotlivých básních byly sledující se myšlénky v dobrém, vnitřním spojení, nasvědčuje hned báseň první . . . etc. a dále: „Formou svou plynné, obsahem však nad cukrující vlastenectví nevycházející jsou básně Adolfa Heyduka. Napsal „Ženám českým" tři a třicet písní a to bylo jeho neštěstím. Potkáváme se zde často s opakováním myšlénky, málo kde však s lyrickým, uchvacujícím obrazem, jakých jsme přece v jiných plodech Heydukových hojně obdržovali . . ." atd. Uvádíme úryvkově tato místa, ana se nám postačitelna zdají již tak co doklad nestrannosti kritické Nerudovy, i když o nejlepší přátele jeho se jednalo, čímž nesprávnost tvrzení Jak. Malého, že sobě stoupenci „Máje" na vzájem podkuřují, příkladem dokázána. Třetí literární feuilleton s nadpisem „Literatura III." vykazuje posudky o básnické sbírce Poka Poděbradského „Nová doba", o humoristické sbírce „Nová růže stolistá", vydané Rich. Vilímkem a Panýrkových „Písních z hladu". Belletristické feuilletony obsahují arabesky „Štědrovečerní příhodu", otištěnou v „Arabeskách" (2. vyd. str. 75—81) a „Bílý Jona", pojatou též v sbírku „Arabesky" (2. vyd. str. 14—18).

Digitized by Google

Celkem napsal t. r. Neruda 69 feuilletonů. V „Lumíru“ nalézáme od něho v druhém pololetí r. 1861. arabesku „Pražská idylla“ (Díl II. str. 721), otištěnou v „Arabeskách“ (2. vyd. na str. 96—109).

Kromě toho uveřejnil Neruda t. r. v „Divadelním ochotníku“, vydávaném Jos. Mikul. Boleslavským (Díl II. Sv. 2. Str. 1—24) veselohru v jednom jednání „Já to nejsem“ dle Schükingovy novelly zpracovanou, poslední to práci dramatickou, tiskem známou. Obsah její jest následovný: Proslavenému básníku, Antonínu Měrskému, který se svou chotí Marií na malém letohrádku žije, ohlašuje se nadšeným dopisem ctitelka jeho poesie Anna Krejčí k návštěvě, toužíc seznati jej v jeho zátiší. Pro manželku básníkovu jest návštěva ovšem nemilou, což uznávaje Měrský zaprošuje synovce svého, Arthura Měrského, který zamilovav se v Praze na koncertu do neznámé dívky, zde ze své lásky se léčí, aby u blouznilky, až přijede, úkol básníka převzal. Arthur ochotně svoluje a je šťasten, když blouznilka se objeví, seznav v ní dívku, pro niž horuje, moha se jí v nimbu básnickém představiti. Obávaje se však, že by mu v snaze získati srdce dívčino strýc a teta mohli překážeti, prohlásí je za hluchoněmé, čímž je do této úlohy vtísní. Dívka zdá se mu naklouněna, však seznává se, že poručníku uprchla, který 100 tolarů slibuje tomu, kdo mu o ní podá zprávu. Dráb, který to vybubnovává, získán jest k mlčení Arthurem, který telegrafem ihned poručníka uvědomuje, že jest s dívkou zasnouben, načež ten odpovídá, aby jednala, jak se jí líbí. Právě když se milenci v lásce shodli, přichází k Arthuru s básněmi student Ryšavý, žádaje, aby je prohlédl a mu radu dal, jakby dále si měl vésti. Dostává se mu rady nebásnické. K prosbě, aby se mu do památníku zapsal, píše Arthur „Já to nejsem — Měrský.“ Že básníkem není, prozrazuje též Anně, načež i ona se mu přiznává, že ona též tou blouznilkou není, která se Měrskému ohlásila, ale její teta Anna Krejčí, která ochuravěla a že úlohu její převzala, aby ušla sňatku s poručníkem, jí skoro kupecky nabízeným. Když po tomto odhalení též hluchoněmí jsou odkouzleni, těší se Arthur přece z poesie strýcovy, ana mu Anninku dala. Svěže a vtipně psaná, scenicky dobře upravená veselohra tato, majíc též dialog živý, nestrojený, jeví kromě snad drsnějšího místa s bubnem drábovým, svědčícího frašce, jedinou vadu v povahopisech poněkud splývavých, čímž malá oblíbenost její jaksi jest vysvětlitelna.

Koncem r. 1861. zašel hlavně pro nevlastenecké chování se Dr. Krásy na říšské radě, kde co poslanec do sněmu království českého za okres Hořovicko-Zbirovský se ocitnuv, v mnohých věcech s vládní levicí proti autonomní pravici, jejíž vážnou část poslanci čeští tvořili, hlasoval, časopis „Čas“ co politický denník národní. Za něj založen JUDr. Finkem a JUC. Vinc. Vávrou federalistický, samostatný národní denník „Hlas“, do jehož redakce v Železných dveřích čís. 436-I. toliko dva z prvotních spolupracovníků „Času“ přešli, Neruda a Dr. Sladkovský. Vedle těch a redaktorů vykazuje pozvání na předplacení „Hlasu“, uveřejněné v posledním čísle „Času“ 31. prosince 1861, ostatní členy redakce a sice Jos. Baráka, Prokopa Chocholouška, J. S. Liblínského, Frant. Šwarce a JUDra. Škardu. Třetí z prvotních spolupracovníků „Času“ Jos. Svátek přidržel se šlépějí Krásových, který za svou přísluhu vládě advokacii obdržel, a vázal se

Digitized by Google

v redakci vládního „Času“, který v malém formátu vydáván a posměšně „Čáskem“ zván, koncem ledna r. 1863 zanikl. Soukromé poměry Nerudovy se během r. 1861 nepozměnily. Žil u své matky, která té doby ještě v domě „u tří černých orlů“ v Ostruhové ulici v přízemku bydlela, držíc krámek s trafikou a vedlejší světničkou, již se synem sdílela, a docházel též k Holinovým, kde býval hostem vždy milým.

V „Hlasu“ r. 1862 převzal Neruda opět feuilleton, který při nedostatku pomocníků skoro sám obstarávati musil, literaturu a divadlo, jako v „Času.“ Za mohutně se rozproudivšího politického a společenského ruchu národního, jehož srdcem a hlavou byla Praha, a za příjemného, přátelského ovzduší, které vůči redakčním sínům „Času,“ pro neurčitost směru a různost náhledů vždy jaksi neklidným, v pochmurné redakci „Hlasu“ se mile zamlouvalo, kde téměř bratrská jednomyslnost směr vytknutý s láskou sledovala, psal v lednu t. r. svých dvanáct feuilletonů, z nichž zmínky zasluhují zvláště druhý, dne 7. uveřejněný, obsahující nepříznivý posudek o tragoedii v 5 jednáních „Poslední Rožmberk“ od G. P. Moravského (= Pflegra), třetí a pátý, psané 8. a 15. s nadpisem „Obrázky divadelní“ I. „Kolibri“, líčící s nevšedním humorem typ divadelního sluhy, který má sedm dětí a stálou žízeň, II. „V neděli odpůldne“, znázorňující vtipně ubohé české představení o půl čtvrté v německém divadle, sedmý, obsahující vřelý nekrolog Boženy Němcové, dne 21. t. m. v Praze zemřelé, osmý, zahrnující pod titulem „U vězení“ malou novellu, kterou Neruda ve Vídni v kavárně Daumově slyšel, devátý, desátý a jedenáctý, přinášející „Vyjímky z kroniky selské“. Tyto, pocházející od rolníka Hodka z Ouholic u Vepříku, dotýkají se událostí z let 1770—1813 a obsahují stručné zápisy o povodni r. 1770, o rebelii selské r. 1774, o vodě r. 1784, odstranění roboty za císaře Josefa II., o povodni r. 1779, o sněhu r. 1802 na sv. Jana Nepomuckého, při kterém u Bonic jakási stařena zmrzla, a o bídě o šajnové peníze r. 1812 a následujícím.

Z třinácti feuilletonů, v únoru a březnu v „Hlasu“ uveřejněných, dlužno vytknouti zvláště feuill. 18. února s nadpisem „České divadlo“, pojednávající opět nepříznivě o pětiaktové truchlohře Gust. Pflegra „Boleslav Ryšavý“ — Neruda radí spisovateli k přepracování tragoedie na tři jednání — 4. března, dokončující „Obrázky divadelní“ III. „Za dne“, obsahujícím zajímavé pozorování při zkoušce na české představení v německém divadle, 6. března s nadpisem „Literatura“, přinášející velmi příznivý posudek o romanu Karoliny Světlé „První Češka“, vyšedším ve Vítěz. Hálkem redigovaných „Slovanských Besedách“ (Roč. I. Svz. 11—12) a feuilletony 21., 25. a 29. března, obsahující pod nápisem „Ze starých hospůdek“ I—III. zajímavé genreové kresby pražské. V prvním z těchto feuill. líčí Neruda malostranskou hospůdku, v níž stařeček hospodský, úslužný dobrák, přišed o veliké jmění, žije v nejlepším přátelství s podomkem a starým, poloslepým psem, má rád skalní vrabce a půjčuje kapesníky hostem, kteří se u něho dobře mají. V druhém zobrazuje staroměstskou hospodu v živém průjezdu, kde se svítí ještě svíčkami a sklepnice, již starší, všecky denní hosty zná. Jsou to hlavně řemeslníci. Zde není nic k večeři, však pivo dobré a dobrácká společnost. Třetí

Digitized by Google

uvádí nás do hospody chudých, kde se kromě piva hojně kořalka pije a v tančírně horlivě tancuje.

Z pěti dubnových feuilletonů zasluhuje zmínky hlavně druhý, 6. t. m. psán, dokončující obrázky „Ze starých hospůdek“ IV. z hradčanské taneční síně, kde tancechtivá dívka k loži těžce nemocné matky odvolána, rozčilena opět se vrací a přítelkyni, po stavu matky se tázající, bezcitně odpověděvši, že právě skonala, znovu do kola se tlačí. Episodka tato, v hospůdce živě popsané, kde za malé vstupné při pianě se tančilo, Nerudou pozorována a vyslechnuta, tvoří motiv jeho kratičké malostranské povídky „U tří lilií“ (Povídky Malostranské str. 147—149.), mezi ostatními drsné, ba nepřirozeně vyznívající, však jak z feuilletonu zřejmo, životu odezřené. Odchylka od pravdy, vystoupení totiž Nerudovo z rámce pozorovatele, nezdá se v povídce nikterak obratem šťastným. Vedla též k pointě, jež nevyrovnává se účinkem objektivnímu, stilisticky prostému zakončení feuilletonu. Dům na Hradčanech, o němž řeč, slove vlastně „u třech bílých lilijí“ na Pohořelci čís. 139. Z ostatních dubnových feuilletonů poutá pouze zmínka v pátém, nadepsaném „Drobné klepy“ ze dne 26. t. m., dotýkající se hledání rodiště Máchova, jež nalezeno na Malé Straně v čís. 400 na Újezdě, domku tehdy jednopatrovém, který od té doby přestavěn, pamětní desku s označením narození Máchova v přízemí poblíž hlavních dveří chová.

Dne 27. dubna odbývána na podnět nedávno založeného „Sokola“ a zpěváckého spolku „Hlaholu“ slavnost na Řipu, jíž zúčastnilo se dle „Hlasu“ na 20.000 lidu českého. „Sokol“ objevil se zde poprvé v stejnokroji a „Hlahol“ s novým praporem. Vůdčí myšlénkou bylo oslavení příchodu Čechů do země, což z hesla: „Kde stanul, posud stojí Čech“, novinami s blahou hrdostí opětovaného, zřejmě vysvítá. Byl-li Neruda na slavnosti, s určitostí říci nelze, an zprávu o ní do „Hlasu“ psal Fr. Šwarc, což ovšem pravděpodobnost zúčastnění se soudruha z redakce nevylučuje.

Z čtrnácti květnových a červnových feuilletonů t. r. vytknouti záhodno pátý, dne 19. května po koncertu československých jednot pěveckých a loterii pro Zděnku Havlíčkovu psaný, který počíná: „Kdyby mně dal někdo jmění Monte Christovo, ... nevzal bych je za tyto tři slavnostní dni (totiž 16.—18. května)“ a končí: „Světili jsme svůj máj, první máj, vzájemné naší lásky čas“ a devátý, dne 2. června s nadpisem „Bratří Sokolové“ o svěcení praporu pražského „Sokola“ vřele referující a feuilletony 15., 17., 24., 28. a 30. května, 7. a 14. června „Z umělecké výstavy“ I—V. psané. V těchto zmiňuje se Neruda vedle umělců cizích, o kterých tenkráte též referuje, o umělcích domácích, jak následuje. Počínaje s genrem, chválí toliko obraz Guid. Manesa „Spící ponocný“ (čís. 238.), seznávaje pokrok u Ant. Garejsa, jenž vystavil „Večer tříkrálový“ (čís. 7.) a „Obraz genrový“ (čís. 273.), při obrazu prvním, a dotýká se s menšími neb hrubšími výtkami genrových prací Ant. Dvořáka „Očekávání“ (čís. 50.), „Husopaska“ (čís. 74.), Eduarda Steffana „Školská visitací“ (čís. 20.) a „Obraz genrový“ (čís. 41.), Jindřicha Banka „Hráči v kostky“ (čís. 30.), Karla Purkyně „Ranní hodinka“ (čís. 184.), Jana Popelíka „Obraz genrový“ (čís. 39.), Václava Kroupy „Hrající si děti“ (čís. 55.), Ant. Hölperla „Krajkářka“ (čís. 166.) a „Vy-

Digitized by Google

šivačka" (čís. 167.) a Mathildy Eschové „Moravské děti u potoka si hrající" (čís. 66.). V oboru historické malby, o které soudí, že upadá, jmenuje s plným uznáním obraz „Břetislav a Jitka" (čís. 248.) od Vict. Barvitia a s výtkami Karla Javůrka „Hrdinství císaře Zikmunda" (čís. 90.), z historických podobizen Ed. Engerthovu „Podobiznu J. V. císaře Frant. Josefa" (čís. 105.) z ostatních podobizнářů práce Alex. Gottfrieda (čís. 241.), Ig. Perelesa (čís. 181.), Čenka Pošíka (čís. 245.) a aquarell Ed. Fritsche (čís. 256.). V malbě zvěře, ovoce a květin zmiňuje se příznivě o vystavených obrazech Arnoldiny Hodákové „Ovoce" (čís. 26.) a „Květiny" (čís. 35.), s výtkami o Frant. Zvěřiny „Odpočívajících pastýřích" (čís. 175.), Karla Purkyně „Severní sově" (čís. 185.) a nepříznivě o Kateřiny Uhlířové „Mořské škebli" (čís. 240.). V oboru krajinomalby dotýká se s chválou a uznáním „Krajiny" (čís. 182.) zesnulého Adolfa Kosárka, „Krajiny v lesnatých horách" (čís. 239.) Adolfa Chvály, „Lesní krajiny" (čís. 31.) Bohuslava Kroupy, obrazů Fr. Wachsmannových „Pila u Muckendorfu v Dolních Rakousích" (čís. 8.) a „Část parku v Čechách" (čís. 84.), Maxe Haushofra „Grüntli na jezeře Čtyřlesém (Vierwaldstättensee) čis. 89. a „Rottengrund" (Dle něm. pověsti) čís. 237., Jos. Novotného „Podzimní krajiny" (Motiv z Turnovska) čís. 249. Bedřicha Havránka obrazů „Friedlandský zámecký dvůr (čís. 103), zde s poznámkou nedostatečné perspektivy a „Selská chatrč" (čís. 246), a Ludvíka Halouska „Krimlského vodopádu v Solnohradsku." S menšími neb hrubšími výtkami zmiňuje se o Aloisa Kyrníka „Předním jezeru Langbathském v Horních Rakousích" (čís. 14.), Aloisa Bubáka „V lese" (čís. 244.), Václava Kroupy „Krajině" (Motiv z Jizery. Čís. 65.), Leop. Stephana „Krajině moravské" (čís. 101.), „Partii ze Šumavy" (čís. 106.) a „Letní krajině" (čís. 94.) a nepříznivě o Aloisa Wolfa „Partii z Vltavy" (čís. 36.) a „Partii na Ohři (čís. 51.). V oboru plastiky konečně chválí Ludvíka Šimka „Poprsí" (čís. 191.) a skupinu „Sv. Methud obrací krále Bulharského Borisa na křesťanství" (čís. 253.) a Tomáše Seidana „Medaillonové podobizny" (čís. 254.—255.).

Koncem května t. r. počato na staveništi „Národního divadla" dle plánu architekta Ig. Ullmanna a za téhož osobního řízení prací se stavbou „Prozatímního divadla."

Z pěti feuilletonů červencových zajímá po stránce životopisné zmínka v druhém, nedělní causerii „Drobné klepy", v sobotu 12. t. m. psané, v níž ku konci čteme: „V pondělí mne nenaleznete v každodenním mém hostinci, pojedu ť na oběd do Plzně." Skutečně nebyl Neruda v pondělí dne 14. v Praze, zúčastniv se slavnostního otevření dráhy pražsko-plzeňské co zpravodaj, o čemž referat jeho s šifrou feuilletonní △, dne 15. v „Hlasu" uveřejněný, svědčí. V Plzni byla po poledni hostina, kořeněná toasty, tedy oběd, na který ve feuilletonu naráží. V neděli dne 13., kdy uveřejněn, odbývána za nepříznivé povětrnosti a hojného účastenství, kde Neruda asi též nechyběl, na zadním konci střeleckého ostrova za restaurací slavnost svěcení praporu pražského spolku zpěváckého „Hlaholu".

Z jedenácti srpnových feuilletonů zasluhují zvláštní zmínky nejprvé třetí a čtvrtý, dne 13. a 14. pod záhlavím „Půl hodinky feuilletonního filosofování" psané. Zdají se nám prvním pokusem Nerudovým, uveřej-

Digitized by Google

niti různé aforismy, které asi dlouho v notiční knížce střádal, aniž by se zdálo, že tak činí. Oba překypují duchaplnými výpovědmi o samovraždě, realismu, idealismu a egoismu, lišíce se nápadně od hravé causerie jeho. Zajímavější, souvislosti feuilletonní pozbavené, sentence jsou asi následující:

„Kdybych někoho viděl s bambitkou u úst, nebo míchajícího jed, sotva bych jej zdržel ze strachu, že by mně mohl říci hrubství. A přece není nikdo tak bídný, aby nezakusil lásky, nikdo tak osamělý, aby neobdržel některých dobrodiní od člověčenstva. Pak již není svůj, nechť počká, snad může na kříži, na barikádě, ve vězení za člověčenstvo umřít. Právě proto nemůže a nesmí také žádný národ nečinným zůstat, musí hledět, aby se živým udržel. Snad mu bude dopřán šťastný osud, že bude moci za myšlénku dokrvácet."

„Samovrahové ztratili lásku k sobě samým. Velikého utrpení, velké omrzelosti, velkého strachu je k tak rozhodnému činu zapotřebí, neboť život není kniha, kteráž doplňky a dodavky snáší. I lidé, kteří nejvíce utrpěli, umírají neradi, neboť jediný okamžik rozkoše a užívání, okamžik lásky převáží tíži všech utrpení předcházejících."

„Voda se vyprýští z hory, potokem plyne v řeku, řekou v moře. Toť jest osud všeho, co se narodilo, co žije. Život je tak krásný, že se nedivíme vzpírání se proti jeho konci. Národ povstává, květe, dokonává však v krutých bolestech, jako se ta řeka vzpírá a mocné vlny hází, než v moře věčného zapomenutí vplyne. A tak užívá i jednotlivec léků do posledních okamžiků, vždyť i strom, než zcela zprachniví, vyráží ještě několik zelených lístků, jakoby na zkoušku, může-li ještě dále žít."

„Lidé také proto nevěřívají ve smrt svou, že málo který dojde vytknutého cíle a málo který ví, proč vlastně žil. Večer života dokazuje vždycky, že ranní ideály se neuskutečnily tak, jak jsme si je myslili. Člověk každý vyměří sobě ovšem dráhu, jíž by snad dosti často cíle došel, kdyby se jeho dráha nekřižovala s cestami jiných lidí, kteří sobě také své ideály vystavili."

„Já se ode dávna přiznávám k realismu, ač jsem takto v životě velmi málo praktický. Na realistech je vlastně zbudován pokrok lidstva, ať jsou již filosofující, neb nefilosofující. Realismus jest tou skálou, která podává nezvratný základ, tou žulou, kterou se vyklene pyšný chrám pokroku lidstva. Idealisté dělají k němu jenom plány a píšou pak básně do chrámové báně."

„Zdravý egoismus jest věc překrásná a jedna z jeho prvních blahoplodných vět jest: „Co nechceš jinými utrpět, nečiň jiným!"

„Jaké budoucnosti dosáhneme? — — Myslím, že se vzdor vsáklé německé vzdělanosti vyvineme zcela samostatně. Každá naše myšlénka je obraz něčeho, co jsme viděli neb slyšeli a poněvadž je při tom člověk jaksi zrcadlem a zrcadlo každé z poněkud jiného skla sestává, jsou pak i myšlénky různé barvitosti. České sklo bývalo kdys pro svou červenost vyhlášeno, duch český bude míti tedy velmi zdravou barvu. Prozatím ovšem vzdychá Čechie, novověký Job, ještě leckdy: „Byla bych nemocnější, kdybych byla více nemocná, než jsem —", neboť nemocná je přece ještě. Však se vyhojíme, třeba léky hořkými!"

Digitized by Google

„Nejlíp by bylo pro rozvoj českého národa," pravil mně kdosi, „kdybyste měli někoho, kdo by vám řádně a neunavně vynadával!" Já slouchal veliké té pravdě a mlčel jsem tenkráte, později jsem měl ale vždy velkou radost, když nějaký plísnitel vystoupil (a bohové nám jich dosti uštědřili), byliť jsme pak vždycky o něco zdravější."

„U filosofů obyčejně duše myslí a tělo spí. Odtuď také, že posluchači jejich se špatně baví. Četl jsem jednou ve škamně na pražských vysokých školách nápis: „Zde leží J. N., usnul v pánu při přednášce Güntheriana L . . . ." Není potřebí, tušíme, dokládati, že poslední rčení uvádíme hlavně pro tuto životopisnou zajímavost.

Z básní Adolfa Heyduka.

Zpívající pták.

Pod okny domu, útulek v němž sobě
druh samoty jsem vyvolil,
co rok si v bezu větevnaté zdobě
pták hnědokřídlý hnízdo svil;
druh maličký, leč nitro se mi chvělo,
když jeho srdce v žluté hrudi pělo,
co vesnou očarován snil.

Skryt v lupenech své ladné písně tvořil
a zpíval někdy celý den
tak líbezně, že v dumy jsem se nořil,
na křídlech krásy unesen;
a po každé, když při okně jsem sedal,
blah křídlatého básníka jsem hledal,
bych vyslech sladký jeho sten.

Byl přítelem mé duše, pták ten živavý,
a sotva z listí hlavu vznesl výš
a v zpěv se pustil duši pronikavý,
hned unášel mě ve snů čarnou říš,
že okřáv jeho zvuků jasným tokem
v noc cesty své jsem hleděl jasným okem
k svým tužbám mužně kráčeje vždy blíž.

Spit byl jsem jeho zvučícími divy
i písní perlami hloub duše bláh,
leč v jeseni, když chlad se vkrádal v nivy
a kryly se v běl sosny na horách,
jal smutek mě, až zpět když přišla doba,
kdy stromy obaluje květu zdoba,
zas mladým šuměl vínem ňader nach.

Digitized by Google

Vždyť v ňadra stromu zpěvák můj se vrátil
a v srdce vrhal mi svůj zvučný skvost,
až teplodechý den se zase krátil
a neměl květů luhům pro radost;
tu srdce mé se teskně tetelilo,
vždyť před odletem drobných pěvců bylo,
kde opouštěl mě milý sadu host.

Tak přelétaly léta, doby, časy,
a v srdce mnohý ostrý hrot se vbod,
až stichly mládí hlučné hodokvasy,
a s činů spadl květ, než uzrál v plod,
i z přátel mnohých nezbylo mi v žití
než pták, jenž zpěvné nosíval mi kvítí,
když ošetřoval v hnízdě skrytý rod.

Vždy v zakrslého stromu domov milý
v čas navracel se rád, kde ondy žil,
a pěl a nedbal, čas že neužilý
již větví jeho kmene nesvěžil,
spíš že mu vichrem mladé zlámal sněti,
kde skrýval okřídlený poklad, děti;
on zpěvu svého vínky dále vil.

Ba ne, ba ne! Jen mé se zdálo duši,
že znavenéj' vždy slétá na větev,
že srdce záchvěvy mu ňadra kruší,
z nich místo zvuků tryská vřelá krev;
že z písně křišťálu se rubín stával,
čím z číše slz víc život pít mi dával,
až v živé vzdechy proměnil se zpěv.

Snů mladých vůně prchala vždy více,
až rozkoš moje změnila se v žal;
zlý oráč čas mi tajně zbrázdil líce
a v temnou kštici bílé jíní svál,
a když jsem naposledy v jarní vnadě
zpěv ptákův slyšel v opuštěném sadě,
jak nářek mi ten švehol vyznával.

Vše truchlivé to, chmurné byly zvěsti,
a výkřik poslední tak smutně zněl
jak z želu propasti, jak z prorvy štěstí,
kde život na člověka zapomněl
a kde jen příval rudých slz se valí,
v nichž vše je pohřbeno, co dřív jsme ždáli...
Můj příteli, jak jinak dřív jsi pěl!

Digitized by Google

Chlad skutečnosti ovanul mě krutý,
i chvěju se, když v prchlý hledím svět;
kde jsou mé zpěvné duše květné pruty,
kde radostí mých pel a zlatý květ?
Mne závrať jímá při zvuku tvé písně,
můj druhu mladých let; kéž z žití tísně
v sad slunných nadějí zas mohu zpět!

Dum růže krvavé mi kvetou v prsu
a nechať mrazný provívá je chlad,
vždy více roste na bujném jich trsu,
leč jiné jsou, než když jsem býval mlád;
tak mění život, co jsme v duši měli
i co jsme doufali a co jsme chtěli,
jen změna vládne všemu napořád. —

—

Jeseň.

Jeseň, jeseň; mlh strašidla v polích,
smrti bílé roušky na vrcholích;
žluté listí rudne v slunce střetu,
chví se, šumí, šepce, vzdychá v sletu:
Jeseň!

Jeseň, jeseň; co vše pochováno
pod tím listím; co vše rozehnáno
křídly větrů, bouře ostrým dechem,
času vzruchem, žití kvapným spěchem!
Jeseň!

Jeseň, jeseň; zlé to hody slaví!
Stromům rudnou, nám se bělí hlavy,
a z třesoucích vine se nám retů:
Viz, co zbylo tobě z duše květů!
Jeseň!

Jeseň, jeseň! Nic nezbylo žití
jenom slza, jež se v oku svítí,
kdy stesk tajemný nám po bok sedne,
jež však zmizí, než ji jiný zhledne. —
Jeseň, jeseň!

—

Večer.

Zlatá nebes růže v krvi plove,
jako bohatýra sťatá hlava,
a to nebe oči blankytové
uplakalo pro ni do krvava.

Digitized by Google

Leč co vznešená ta hlava snila,
novou dobou tajemně se vznítí;
zlatá jeho krev co pokropila,
bílým mořem hvězd se bude stkvíti.

—

Kdo spáse lidstva chtí.

Po světla poháru kdo žhavou duší žízní
a k lidstva spasení leb věčným bděním trýzní,
a ducha pochodeň na slunci pravdy nítí,
ten supům nevděku vše v kořist dává žití.

Jen žal mu odměnou, jenž v duši se mu vnočí,
jen ruce spoutané a vyklované oči,
jen hlava stepaná a proboduuté prsy,
z nichž růží krvavých mu vyrůstají trsy.

To úděl vznešených, již lidstvo vznésti touží
z vln útrap pověčných, v nichž od věků se hrouží;
kdo světa spáse chtí, vždy dravčí stíhá osud —
jak dřív, Prometheo, zní řetězy tvé posud.

—

Mimosa.

Ať onen haní tě, ať chválí ten,
buď mimosou, sám v sebe uzavřen,
a vlastní srdce vyzradí ti zdatně
zda dobře jsi kdy učinil či špatně.

A jsi-li v hloubce duše spokojen,
pak nechať vše tě haní, ten i ten,
jas slunný zulíbá tě v smírném sletu
a rozvineš se sobě zas i světu.

Digitized by Google

Anatole France.

Literární silhouetta.

Podává **Anežka Schulzová.**

Anatole France.

O Björnsonovi kdysi bylo řečeno, že genius jeho letí s rozepjatou náručí; obrazu toho způsobem snad ještě oprávněnějším lze užíti o jasné, líbezné Muse Anatola France. Letí ve světlé výši, ideálně čistá a krásná jako oživená socha antická, náruč jest rozepjatá, jako by soucitem a láskou chtěla obejmouti celý svět a z bílých dlaní svěží květy umění sypou se k zemi . . .

Však klamna byla by domněnka, že tento jasný zjev v neporozumění pro skutečný život a v neznalosti jeho vznáší se v modravých oblastech čiré obraznosti a snů. Co tak mocně vábí vás k němu, jest právě, že z temného oka jeho zírá plné, hluboké poznání života, a že kolem úst táhnou se jemné rysy, svědčící, že ty usměvavé rty z blízka poznaly kalich trpkosti a bolu.

Stanovisko Anatola France v moderní literatuře francouzské, a vlastně v moderní literatuře vůbec, jest zvláštní a v nejednom ohledu osamocené.

V době chorobné rozervanosti, přemrštěnosti, výstřednosti a pomatenosti škol a směrů, kdy na jedné straně na odiv se staví nahá, bezmyšlénkovitá brutálnost pod praporem vylhané pravdivosti naturalistické, na druhé pak straně symbolism a dekadentism jako výpary opiové jakýmsi třeštěním kalí mozky lidské, že vše jeví se jim v převrácených tvarech a rozměrech, a z této směsi pestré vyznívají k doplnění zmatku hřímavé hlasy různých moralistů, jichž ideálem jest, aby člověka, život i literaturu vtěsnaly v asketický stav ztrnulého byzantinismu; v této době spisovatel, jenž jest zároveň umělec a člověk, zajisté jest vzácnou výjimkou.

Anatole France vyjel si na moderní pole literární jako světlý rytíř z pohádky, jenž na svém bělouši vydal se do světa, aby osvobodil spanilou princeznu, již nestvůry a draci hlídají v zakletém zámku. A ta princezna Francova nazývá se Krása. Všechna činnost jeho jest jen nadšenou oslavou a obranou její proti všelikým nestvůrám, ať dle náhledu jeho již slovou naturalisti nebo moralisti, symbolisti nebo dekadenti.

Tím zajisté není řečeno, že síly jeho stačily by, aby pronikl až k oné princezně a navrátil jí vládu; však v díle jeho jest nám cítiti jeden z nejupřímnějších a nejryzejších pokusů doby naší v tom směru.

„Úkolem literatury jest, aby zaznamenávala, co má význam, a osvětlovala, co stvořeno jest pro světlo. Přestává-li vybírati a milovati, jest zvrhlá jako žena, jež prodává se bez výběru.“ — „Jest pravda vědecká a jest pravda literární. V umění co není krásné, jest falešné. Není to pak ani věda ani umění; jest to stvůra jakási.“

Digitized by Google

Podobnými výroky v kritických dílech svých dává výraz svému přesvědčení uměleckému.

Harmonie, soulad, vytříbenost jsou charakteristické známky individuality Francovy. Však není to harmonie vrozená, sama v sobě uzavřená, jež v antické neporušenosti a jednotě nepoznala zápasy a rozpory myšlénky moderní, jest to těžce vydobytá harmonie ducha, jenž prošel očistou všech bolestných rozporů ducha a hmoty, přírody a člověka i všemi moderními zápasy poznání životního, a tím dospěl k širokému názoru, jenž vše slučuje, smiřuje, spojuje a sladuje v jeden harmonický celek. V tom celku bolest a zlo jsou nutny rovněž jako štěstí a dobro; jsou to jen temnější zvuky v symfonii všehomíra.

„Zlo jest nutno; bez zla člověk neměl by na světě co dělat. Kdyby zlo a bolest náhle zmizely, zbavily by zemi její ceny, ozdoby, slávy. S nimi zmizela by věda a pokrok, uhasla by všechna světla světa . . .“ „Utrpení a láska, ejhle, dva nevyčerpatelné prameny krásy země naší. Utrpení! Jaký zneuznaný dar boží! Děkujeme mu za všechno, což dobrého jest v nás, za vše, co cenu dává životu. Děkujeme mu za lásku, soucit, odvahu, ctnost. Země jest zrnko písečné v nekonečné pustině světů. Ale trpí-li se jen na zemi, jest tato větší, než ostatní vesmír.“ (Zahrada Epikurova.)

Anatole France nikdy nemoralisuje, neodsuzuje: jen vysvětluje. Všeliké moralisování po soudu jeho jest vhodno jen pro duchy mělké, již nedovedou proniknouti k jádru věci a spokojují se jen zdáním a zevnější slupkou. V člověku správně myslícím život může prý buditi jen dva city: obdiv nebo soucit.

Vnitřní harmonická rovnováha Francova základá se na skepsi. Pochybuje o všem; však pochybnost jeho jest tak dokonalá, že shledává úplně zbytečným, aby vzpírala se něčemu, bouřila se proti něčemu, odpírala něčemu, nebo se rouhala. Nevěřit v naprosté skepsi své, že odporem a odbojem dosáhlo by se opravy a změny k lepšímu. Zůstává tedy jasna, klidna, že téměř podobá se víře. „Zbožný nevěrec“, France kdysi nazval sebe sama, a tímto paradoxem skutečně velice případně vystihl karakteristiku ducha svého.

Skepsí, jež zavrhuje všeliké dogmatické a doktrinářské nazírání na život, vytříbil se v mysli Francově měrou vynikající smysl pro relativnost všech věcí. Pochybuje, ale poněvadž umělecká plodnost a vnímavost ducha mu bránily, aby nepohřížil se ve ztrnulost pochybnosti, spasil se aspoň věrou v relativnost všeho, v měnivou fatu morganu věčné illuse, jež obklopuje nás hrou zjevů a zdání.

„Doznávám, často tíhl jsem směrem absolutního skepticismu. Ale nikdy úplně jsem neoddal se mu; bál jsem se postaviti nohu na tuto půdu, jež pohlcuje všechno, co na ní se octne. Bál jsem se onoho slova, děsivě neplodného: „Pochybuji.“ Síla jeho jest taková, že ústa, jež někdy pronesla je opravdově, navždy jsou spečetěna a již nikdy nemohou se otevříti. Pochybuje-li se, nutno mlčeti; mluviti, toť doznávati. A poněvadž jsem neměl odvahu, abych odříkal se a mlčel, chtěl jsem věřiti a uvěřil jsem. Uvěřil jsem aspoň v relativnost všech věcí a ve střídání se zjevů. Skutečnost a zdání vlastně jest totéž. Aby člověk miloval a trpěl na této

Digitized by Google

zemi, obrazy dostačí. A kdyby člověk pojímal život jako sen snu, přece žije. Dostačí to, aby vznikly vědy, umění, morálky." — — „Jest tolik skutečností, kolik myslí; všechny jsou stejně pravdivy, stejně oprávněny a všechny jsou jen relativní a subjektivní . . . Nikdo nemůže vystoupiti ze sebe sama. Co dali bychom za to, kdybychom jen minutu mohli dívati se na nebe a na zemi složeným okem mouchy, nebo kdybychom mohli pojímati přírodu drsným a prostým mozkem orang-utanga? Však jsme uzavřeni ve svou osobnost jako ve stálé vězení." (Život literární.)

Myšlénce o relativnosti všeho, jež všechny zjevy dovede pozorovati s hledisk nejrůznějších, sobě odporujících, jež dovede zároveň obsáhnouti protipoly každé věci, France ve svých dílech zná dodávati nových, zajímavých výrazů a obratů. Rád staví proti sobě různé protivy pojímání a přesvědčení, různé světy cítění a myšlení a jedním slovem, jedním obratem často vrhne na ně světlo volné, nestranné, kritické myšlénky moderní, nespoutané žádnou tradicí, žádnými dogmaty.

Abychom uvedli příklad tohoto moderního smyslu pro relativnost, upozorňujeme čtenáře tohoto listu na ono místo připojeného překladu románu Thais, kdy mnichu Pafnucovi ve snu zjevuje se peklo křesťanské.

Spatřil místo pusté, skalnaté, jehož půda byla posypána vřelým popelem, ze země vycházely ohnivé výpary. Na břehu ohnivé řeky mezi černými skalami ďáblové mučili duše, bodali je a pálili. Však zdálo se, že duše jsou klidny uprostřed těchto muk; některé četly nebo rozmlouvaly, jiné procházely se nebo psaly do popelu a kreslily obrazce. Jedna duše, veliká, bílá, oči majíc zamhouřeny, pásku na čele, berlu v ruce, pěla; zpěv její harmoniemi plnil pusté břehy; pěla o bozích a o hrdinech. Zelení ďáblíci bodali jí rty a hrdlo žhavým železem. A stín Homerův pěl stále!

Tyto duše antické, klidné, jasné uprostřed muk pekelných, necitelné pro trest, jenž byl cizí životnímu názoru jejich, jest zajisté obraz ryze moderní, jejž vykresliti dovedla jen volná myšlénka souvěká ve svém smyslu pro různost hledisk.

Některé z drobných novel Anatola France náležejí k nejinteressantnějším plodům myšlénky moderní. Uvádíme jako příklad krátké črty: Správce Judska (Překlad vyšel ve Květech) a Amykus a Celestin (vyšlo v Knihovně Zlaté Prahy ve výběru: Z novel Anatola France).

Ve Správci Judska setkáváme se s Pontiem Pilatem. Ale jak rozdílný to muž od Pilata tradice! Dílo moderní kritiky pozorujete na celé postavě. — V Římských Bajích Pilat, již stařec, sešel se s dávným druhem svým, jenž kdysi byl hostem jeho, když byl správcem v Judsku. Vzpomínají dob zašlých a vladařských trampot Pilatových, při čemž ostře, stručnými rysy karakterisována doba i protiva ducha římského a židovského. Vážná, přímá postava Římana Pilata vystupuje před vámi jako ulita z bronzu. Vzpomíná svých půtek se Židy, jejich nenávisti, zaslepenosti, mstivosti; líčí, jak denně zuřivě obléhali křeslo jeho a žádali smrt některého nešťastníka, jehož zločinu nemohl rozeznati a pochopiti. První čas snažil se vyrvati jim jejich oběti ubohé. Ale kněží obžalovali ho u Césara, že uráží jejich zákony, a dostalo se mu jen přísné důtky. „Před tváří bohů nesmrtelných přísahám, že ani jednou za vlády své

Digitized by Google

neurazil jsem spravedlnost a zákony. Ale sestárl jsem. Zemru nepomstěn. Kdo obhájí mou památku?" — —

Soudruh jeho, starý hýřil, vzpomíná při té příležitosti žen Syrie, jež tak svůdně umějí tančit. „Znal jsem jednu židovku v Jerusalémě, jež v bídné místnosti tančila na chatrném koberci při světle čoudící lampičky. Žíly majíc napjaty, hlavu nachýlenu na zad, jako tíhou rusých kadeří, oči vlhké rozkoší, ohnivá, svůdná, že i Kleopatra byla by před ní zbledla závistí . . . Provázel jsem ji všude . . . Jednoho dne zmizela a již jsem ji nespatřil . . . Později náhodou zvěděl jsem, že připojila se k malé tlupě mužů a žen, již provázeli mladého divotvorce galilejského. Jmenoval se Ježíš, byl z Nazarethu a byl ukřižován. Pontie, pamatuješ se na něho?"

Pontius Pilatus svraštil obočí a položil si ruku na čelo jako někdo, jenž pátrá ve své paměti. Pak po chvíli mlčení odvětil:

„Ježíš? . . . Ježíš Nazaretský? . . . Nepamatuji se." — — — —

Kdo necítil by mohutný dojem tohoto originálního závěru? Dejme tomu, že Pilat pamatoval by se a že vzpomněl by si buď s lítostí nebo s hněvem. Všední, tradicionelní dojem bez účinku minul by naši obraznost. Však právě tato chladná lhostejnost k faktu tak velikému jako působením zvláštní reakce vzbudila v mysli vaší všechnu tragiku Kalvárie. Ve zvláštním pološeru dějinném, jímž básník vás obklíčil, při slovech Pilatových jako by náhle zjasnil se veliký, bolestný obraz Ježíšův; nikoliv obraz Ježíše církevně oslaveného, ale onen vznešený, lidský obraz umučené lásky a milosrdenství, skromný, tichý, tklivý, obraz Spasitele všech malých, ubohých, slabých — a tím právě tak veliký. —

Amykus a Celestin jest líbezná, poetická hříčka Francova smyslu pro relativnost. Svět pohanský a křesťanský stojí proti sobě v zajímavém kontrastu svém.

Zbožný poustevník Celestin ve svátcích velikonočních opustil poustevnu, aby v blízké kapli lesní oslavil památku vzkříšení. „Ježíš vstal z hrobu! Láska zvítězila nad smrtí! Alleluja!" Na úzké stezce v lese setkal se s hochem, zpola oděným kozí zvířecí; měl pronikavý zrak, ploský nos, usměvavou tvář; v kadeřích skrývaly se nad čelem dva růžky. Celestin chtěl zahnati ho znamením kříže, ale faun prosil ho, aby ho nezapuzoval, a dovolil mu, aby ho provázel.

„Faune, rci, že vstal jest z mrtvých!" — „Vstal jest z mrtvých!" opakoval faun. Vešli spolu do kaple. Mezitím, co Celestin modlil se, Amykus přinesl z lesa náruč květů jarních a ověsil jimi oltář a kapli. „Tyto květiny bohu, jenž je stvořil!" Když Celestin sloužil mši svatou, kozonoh až k zemi schýlil čelo a vzývaje slunce pravil: „Země jest veliké vejce, jež ty oplodňuješ, ó slunce, slunce svaté!" — —

A tak poustevník i faun v jedné kapli konali svou poctu k bohu jedinému. — — —

Z relativního nazírání Francova na život vyplynula i jeho shovívavá, široká, smířlivá filosofie mravní, plná porozumění a soucitu. France s nedůvěrou patří na všechny duchy, již uzavřeli se v hranice určité doktriny a určité soustavy myšlení a pojímání.

Digitized by Google

„Obávám se, aby ve svém přesvědčení, že nemýlí se nikdy, nemýlili se vždycky.“ — — „Nutno připustiti, aby každý z nás měl dvě nebo tři filosofie zároveň; člověk má tak méně možnosti, aby se klamal.“ —

France miluje život; s láskou stopuje měnivou illusi tuto ve všelikých proměnách jejích. Duch jeho cítí tragiku životní, ale nikdy neklesá pod ní. Nad propastmi zdánlivých rozporů, protiv, nesrovnalostí vždy klene duhu jakéhosi vyššího smíru, plynoucí z jednotného pojímání všech věcí, z nichž každá určena a nutna v harmonickém celku světa.

„Nesmyslno tvrditi, že život jest dobrý nebo že jest zlý. Nutno doznati, že jest dobrý a zlý zároveň, neboť jen jím nabýváme pojmu o dobru a o zlu. Pravda jest, že život jest líbezný a děsivý, rozkošný a hrozný, sladký a trpký, že vůbec jest vším. Však vězme, že není možno představiti si větší štěstí, než jaké máme v tomto životě lidském, tak sladkém a tak trpkém, tak špatném a tak dobrém, ideálním a realním zároveň, jenž obsahuje vše a smiřuje všechny protivy.“ (Zahrada Epikurova.)

Proto marné bychom hledali u France slova nesmířitelného, rozervaného pessimismu, jenž hlodá na většině myslí moderních, jedny žena k naprostému, rozvratnému nihilismu, kdežto druhé vrhá v malomocný stav dogmatického zpátečnictví; na jedné straně Axel Borg Strindbergův (Na širém moři), jenž s nenávistí a s posměchem odvrací se od celé společnosti lidské a vrhá jí ve tvář hrdé vyzvání, žádaje úplný zmar její i všech jejích přesvědčení, názorů a ideálů; na druhé straně zlomený hrdina Garborgových Umdlených duší, jenž sám, dobrovolně dává hlavu v duševní jho konservativismu, aby aspoň byl veden, nejsa s to, aby sám chodil — — —

France nezná odříkávání se toho, co život člověku podává; zná jen mužnou resignaci stran toho, co člověku odpírá.

„Jest nám zříkati se na tomto světě. Ale bytosti ušlechtilé dovedou resignaci dávat krásné jméno „uspokojení“. Veliké duše zříkají se se svatou radostí.“ (Zahrada Epikurova.)

Román Francův Zločin Sylvestra Bonnarda (Překlad vyšel v Knihovně Zlaté Prahy) jest ve francouzské literatuře moderní snad ojedinělým příkladem uměleckého vtělení jasné, čisté, lidsky uvědomělé lásky k životu a radosti z něho, lásky, jež na povznešeném stanovisku svém, kde již jeví se jí harmonická jednotnost a nikoliv nesrovnalé jednotlivosti, s vděčností a s porozuměním přijímá život tak, jak se jí podává.

Alles geben die Götter, die Unendlichen,
Ihren Lieblingen ganz,
Alle Freuden, die unendlichen,
Alle Schmerzen, die unendlichen,
Ganz.

Tato veliká, vznešená slova božského ducha Goethova mohla by napsati se v čelo díla Francova. Přečte-li se Zločin Sylvestra Bonnarda, jako by člověk nalezl ve svém životě dobrého upřímného přítele, k němuž může utíkati se v těžkých chvílích, a od něhož zajisté nikdy neodejde bez útěchy a bez posilnění.

Digitized by Google

V postavu stařičkého učence a myslitele, Bonnarda, člena Institutu, France vtělil, co nejryzejšího, nejlepšího jest ve vlastní bytosti jeho. Jaké tu bohatství myšlének, jaká vroucnost a opravdovost citu, jak čistý, lidský svazek se životem, jak vřelé přilnutí k němu! Bonnard jest pozorovatel a myslitel jako Anatole France; každou maličkost vidí stále ve spojitosti s velkým celkem, každou vysvětluje a vykládá významem jejím v tomto celku a na celek tento vrhá opět světlo harmonického, nutného spojení všech těchto jednotlivostí.

Uprostřed suchopáru a kalu moderní literatury francouzské dílo Francovo jeví se jako čistá, svěží studnice. Nutno čísti tuto knihu, abychom mohli učiniti si pojem o její krásе umělecké a mravní, o bohatství myšlének a citu, jež z ní se prýští; zůstaví vám v duši jakýsi světlý, zjasněný koutek, kam myšlénka vaše vždy ráda půjde hledati okamžik posilňujícího odpočinku.

Nikdy není lze zapomenouti na dobrosrdečný zjev stařičkého učence, stokráte mezi čtením zmocní se vás touha, abyste mohli zlíbati ty vrásčité ruce, abyste mohli zadívati se do dobrácké tváře, z níž zírá všechno, co nejlepšího život skrývá ve svých hlubinách, a k čemu žádná moc nemůže proniknouti mimo porozumění, zakládající se na soucitu a lásce.

Nečekejte žádný pestrý děj a neočekávané zápletky. Jen lidská velikost v prosté říze čistého umění. Bonnard v mladosti své se zamiloval do líbezné, svěží rusovlásky. Však sličná Klementina zradila chudého učence a provdala se za bohatého peněžníka. V době, kdy seznamujeme se s Bonnardem, jest již starý pán a člen Institutu, otylý a krátkozraký úmorným studiem. Náhoda svede ho s mladou dívkou, chudobnou, bez pomoci a přátel. Jest to dcera po Klementině; Klementina a muž její schudli a po smrti jejich zůstal tento opuštěný sirotek. Bonnard s neskonalou láskou ujme se dívky, opatří ji věnem a provdá ji. — Děj úplně nepatrný, ale co stalo se z toho příběhu básnickým prohloubením! Kdo se smíří se skutečností, odměnou dostane božský dar, jehož nikdy nepoznají duše rozervané, nepřátelsky stojící proti životu: Humor.

Anatole France snad jediný mezi moderními spisovateli francouzskými má humor v pravém krásném smyslu jeho, humor, jenž neuráží, netupí, jenž není otráven ani jízlivostí ani nenávistí, jenž nevrhá posměch na to, co spíše hodno jest soucitu, nýbrž jest tu onen Dickensovský humor, jenž sám jest pln soucitu a dobrosrdečnosti, a učí pouze směšnost shledávati v tom, v čem jinak mohla by viděti se příčina k záští, nenávisti nebo k odsuzování. Jest tu humor v pravém poslání svém: jakožto živel mravně osvobozující.

Jako ukázku Francova humoru připomínáme jeu výtečnou postavu pana Fellaira v novelle Jokasta. (Překlad vyšel ve Zlaté Praze.)

Pan Fellaire měl malou špinavou agenturu v zákoutí pařížském, existence jeho spočívala v tom, že obratně dovedl loviti v kalu a necouval před nějakým krůčkem na levo nebo na pravo s přímé cesty povinnosti. Podařilo se mu provdati dceru za bohatého Angličana. Však jakmile novomanželé odjeli na svatební cestu, pan Fellaire vylákal na bankéři svého zetě značné sumy peněz. Když pan Haviland se vrátil, ukázal svému tchánu dveře. Po nějakém čase pan Haviland zemřel. Když lékaři

Digitized by Google

odcházeli od jeho mrtvoly, posud nevychladlé, setkali se v předpokoji již s panem Fellairem, jenž ujal je za ruku a pravil s důrazem:

„Pánové, snaha vaše byla marna; umění lidské, jakkoliv veliké, má své hranice. Princové vědy vždy nemohou poroučeti přírodě. Náležím k těm, kdož úctu mají k duchovní síle v neštěstí. Pravím vám, pan Fellaire nikdy nezapomene osvícené péče, jíž měrou tak hojnou poskytli jste jeho ctěnému a drahému zeti."

Potom pan Fellaire vážným a pomalým krokem odebral se do jídelny, kde si dal podati lehké zákusky. —

Při pohřbu svého zetě pan Fellaire projevil velikou činnost. V černém šatu ubíral se v čele průvodu pohřebního se synovcem zesnulého. Nezvyklý vstávat záhy ráno, byl bled a zemdlen. Zčervenalé oči a opuchlá víčka dodávaly mu výrazu zkormouceného a stísněného. — Při otylosti své kráčel vážně a důstojně. Boty pana Fellaire již nevrzaly jako obyčejně; při každém kroku vycházel z nich lehký vzdech, jakoby dva geniové smuteční v nich se skrývali. Před gothickou hrobkou, kde sluhové složili rakev, pan Fellaire zůstal nehybný, blouznivě pohlížeje zpod brejlí k nebesům.

Při pohledu na něho bylo patrno, že myšlénka jeho nestanula před bronzovými dveřmi hrobky, ale že povznesla se do vzdušných krajů na křídlech nejvznešenější filosofie. — —

Při pohřbu přijímal projevy soustrasti se vzezřením člověka statečného, ale hluboce zarmouceného. Tiskl ruku každému, ačkoliv nikoho neznal, s energií, jež pravila zřejmě: „Díky, díky! Budu statečný! Dovedu se vzmužit." — Ale došed k starým soudruhům z pokoutní kavárny, podal jim konec prstů a svraštiv obočí, náhle dal výraz smutku divokému a odpudlivému. Obával se, aby nepoložili mu ruku na rameno a nenazvali ho „starý kamaráde". Od tohoto dne již neodložil ani černý oděv ani svou tvářnost stoickou a zasmušilou. Přicházel denně do domu Havilandova, obédval tam a večeřel. Po obědě kladl ruku na hlavu synovce Havilandova (jehož poručníkem se chtěl státi, aby penězi jeho podporoval své spekulace), a volal s jakýmsi vzlykáním: „To dítě mě zajímá."

V pivovaře Colmarově, kde každého večera hrál na kulečníku, říkával: „Neztratil jsem pouze zetě, ale i syna a gentlemana!"

Pokud mi známo, Anatole France uveřejnil díla následující:

„Básně zlacené"; první sbírka jeho básnická, v níž pod vlivem mohutného, plastického umění Leconta de Lisle postavil se v řady parnassistů. Jeví se v nich horoucí láska ku kráse, skulpturální smysl umělecký, příbuzný onomu, jenž vytesal a vybrousil též anticky čisté rysy plastické poesie Leconta de Lisle, a pak nádech hlubokého, kontemplativního klidu pessimismu buddhistického. Po této sbírce následovala překrásná báseň dramatisovaná: „Svatba Korinthská", založená na témž motivu jako Goethova „Nevěsta Korinthská".

V tomto díle France v nejedné stránce vymanil se z přímého vlivu Leconta de Lisle k samostatnosti své vlastní individuality, jež v subjektivním založení svém tíhla jiným směrem než trpce v sebe uzavřený, pessimistický duch tvůrce básní antických a barbarských, jenž s úzkostlivou pečlivostí dbal, aby ani záchvěv vlastního já jeho nikde neoživil

Digitized by Google

chladný mramor jeho Musy, kdežto u France toto já právě jest základem a podkladem vší činnosti jeho.

„Svatba Korinthská" v nejednom směru jest přímou předchůdkyní románu „Thais". Aspoň obě díla vzrůstají ze společného ovzduší a z tétéž myšlénky základní: z konfliktu mezi světem pohanským a křesťanským. Příchod křesťanství jest Francovi nejzajímavější událostí dějinnou; v celé řadě děl svých se zálibou se vrací k tomuto úchvatnému zápasu ducha lidského, jenž povznesl se k novému ideálu lidskosti z bizarního zmatku kultů světa římského, barbarského a hellenského.

Zvláště poutají ho záhadné hříšnice z prvních století říše římské, tak typické pro svou dobu, v něž téměř vtělil se karakter současnosti jejich. Rozervanost, neklid, přesycenost a unavenost životem světa starého, jenž nejraffinovanějším rozkošnictvím nemohl zapudit své zoufalé, nezhojitelné prázdno vnitřní, štvaly a dusily je více než kohokoliv jiného, poněvadž nejhlouběji napily se z kalichu otravného rozkladu své doby a proto též s duší tak ochotnou a přístupnou šly vstříc nové nauce, jež slibovala sejmouti s nich, co je tížilo a mučilo. Přesycenost a chorobná zvědavost budily v nich touhu po neznámém, nadpřirozeném, nadpozemském; uprostřed rozkoší, jež hnusily se jim, toužily po mystické blaženosti odříkání se a utrpení, po slasti slzí a pokání, a proto se vší horoucí touhou po neznámém vrhaly se k nohám nového božstva, jež očistou bolesti slibovalo vésti k tajemné svatyni vnitřního smíru. O velikém významu těchto kajících Magdalen nejlépe vydávají svědectví dějiny prvních dob křesťanství, v jehož trnovou korunu mučennictví tyto ženy vetkly nejeden nevadnoucí květ své neskonalé lásky a hrdinství mravního i fysického. Z kruhu těchto žen France volil i svou Thaidu.

„Thais" postavením svým v literatuře francouzské druží se k dílům, v jejichž čele stojí Flaubertův historický román „Salambô" a filosofická fantasie „Pokušení svatého Antonína".

Zárodek, zajisté velice nepatrný a jen ryze zevnější k svému románu France nalezl mezi komediemi německé jeptišky Roswithy, jež v desátém století žila v benediktinském klášteře Gandersheimském a napsala tam řadu latinských her po způsobu Terentiově. Komedie její, vzor zbožné naivní prostoty a hranatosti a suchopárnosti gothické, slove „Pafnucius, čili na víru obrácení nevěstky Thaidy". Však mimo některé zevnější linie děje, jenž u France vlastně začíná teprve tam, kde hra latinská končí, a mimo totožnost jmén hlavních postav román nemá nic společného s dílem prosté, naivní duše německé jeptišky.

„Thais" Francova spočívá na základech hlubokých studií historických a archaeologických; však přítěž vědecká nikde netíží a nedusí volný vzlet obraznosti, naopak jest jen pevným podstavcem, na němž zvedá se myšlénka básníkova, plna filosofické hloubky a skvělé, nádherné poesie.

Zvláštním půvabem díla jest, že přes přesné zachovávání svého karakteru historického tak blízké jest myšlence a citu moderního čtenáře. Pochybnosti, záhady a otázky, jež bodají a rozdírají nitro Pafnucovo, obracejí ostří své též proti čtenáři modernímu; zvlášť přibližuje nám je nádech jemné skepse, jež je provívá. Skvělou stránkou díla jest i část

Digitized by Google

popisná a dekorativní. Hlavně líčení přírodní vynikají novostí a případností barev. Upozorňujeme zde jen na cestu Pafnucovu do Alexandrie podle Nilu; oslňuje skvělostí barev a měnivostí tvarů.

V dokonalosti formy, vytříbenosti slohu, kráse básnické a hloubce myšlénkové moderní prosa francouzská nevykazuje pendant k „Thaidě" Francově.

Další díla Anatola France jsou:

„Tužby Jana Serviena", „Baltasar", „Jokasta", „Hostinec u hubené kočky", „Červená lilie", „Kniha mého přítele", „Náhledy Jéroma Coignarda", „Obecná kuchyně u královny Pédauque", „Zločin Sylvestra Bonnarda", „Skřínka perleťová", „Zahrada Epikurova" a čtyři svazky causerií, „Život literární", v něž France sebral své kritiky uveřejněné v Tempsu.

Anatole France jako kritik jest zajímavý a osobitý rovněž jako spisovatel. Relativnost, široké porozumění opět jsou základy jeho činnosti kritické, jež nikdy nezavírá se do přihrádek škol a soustav, ale ochotně uznává všechny formy skutečného krásna, ať vznikly pod jakýmkoli praporem literárním.

Kritika jeho jest plna pozorování a myšlének, nestranná, vždy hledá člověka ve spisovateli; život a literatura v causeriích jeho stále se prostupují, vysvětlují, doplňují. Snad více než otec moderní kritiky, Sainte-Beuve, v nestrannosti své a ve smyslu pro relativnost všeho cítí, že ke každé věci vztahuje se několik pravd, z nichž vlastně žádná není pravdou absolutní. Sám o sobě France praví:

„Nejsem kritik. Neumím zacházeti se strojem mláticím, do něhož obratní lidé dávají žeň literární, aby oddělili slupku od zrnek. Jsem snílek a pozoruji vše polosnem meditace."

Podrobnější rozbor činnosti Francovy nespadá do úzkého rámce této causerie, jest to jen ručička, kynoucí čtenáři k cestě, po níž dospěti může k zajímavému zjevu na poli moderní literatury francouzské: k spisovateli, v němž skutečný člověk pojí se s pravým umělcem.

Digitized by Google

Thais.

Napsal Anatole France.

Přeložila Anežka Schulzová.

I.

V oné době poušť byla oživena poustevníky. Po obou březích Nilu nesčetné chýže, slepené z větvic a z rákosí rukou poustevníků, byly roztroušeny v jakési vzdálenosti od sebe, tak, aby kdož obývali je, mohli žíti v úplné odloučenosti a přece v čas potřeby mohli býti si nápomocni.

Kostelíky, opatřené znamením kříže, zvedaly se v dáli nad chatrčemi, a mniši v dny sváteční spěli k nim, aby přítomni byli svatým obřadům a účastnili se svátostí. Na samém břehu řeky byly i domy, kde klášterníci, uzavřeni každý do úzké cely, shromažďovali se jen za tím účelem, aby pak tím více se radovali ze samoty.

Poustevníci i klášterníci žili v zdrželivosti, přijímali pokrm až po západu slunce, a požívali jen chléb se solí a s isopem.

Někteří, zašedše ještě hloub na poušť, našli si útulek v jeskyni nebo v hrobě a trávili tam život ještě podivnější.

Všichni přísně dbali zdrželivosti, šatili se rouchem kajícnosti a kápí, spali na holé zemi, ukládali se spát až po dlouhém bdění, modlili se, pěli žalmy, a denně konali skutky odříkání se. Se zřetelem k hříchu prvotnému odpírali svému tělu nejen požitky a uspokojení, ale i péči, jež dle názoru světského pokládá se za nevyhnutelnou. Mínili, že nemoci našich údů pozdraví naše duše a že pro tělo není okras skvělejších, než vředy a rány. Tak splnila se slova proroků, již pravili: „Poušť pokryje se květinami.“

Někteří z obyvatelů svaté Thébaidy trávili dny své v přemítání a rozjímání; jiní dobývali si chleba tím, že pletli rozmanité předměty z vláken palmových, nebo najímali se do práce k sousedním rolníkům na dobu žní. Lidé světští křivě podezřívali některé z nich, že živí se lupičstvím, a že spolčují se s potulnými Araby, již přepadali karavany. Však dle pravdy tito mniši povrhovali bohatstvím a vůně jejich cností stoupala až k nebesům.

Andělé, podobní jinochům, s holí v ruce, jako pocestní, navštěvovali poustevníky, kdežto ďáblové, vzavše na sebe podobu Ethiopů nebo zvířat, bloudili kolem mnichů, aby je uváděli v pokušení.

Když poustevníci ráno vyšli k studnici naplnit své džbány, vídali v písku otištěné kročeje Satyrů a Panů.

Obrazně řečeno, Thébaida byla bojiště, kde v každé době, zvláště v noci, dály se obdivuhodné boje mezi nebem a peklem.

Kajícníci, zuřivě obléháni davy zatracenců, bránili se pomocí boží a andělů, postem, odříkáním se a bičováním.

Digitized by Google

Někdy hrot žádostí tělesných bodal je tak krutě, že řvali bolestí a nářky jejich mísily se pod nebem, plným hvězd, s vytím hladových hyen.

A tu ďáblové přicházeli k nim v podobách okouzlujících. Neboť jsou-li ďáblové ve skutečnosti ohyzdní, odívají se někdy zdánlivou krásou, jež brání, aby nerozeznala se vlastní jejich tvářnost.

Kajícníci Thébaidy s hrůzou zřeli ve své komůrce obrazy rozkoše, neznámé i světským hýřilům.

Ale majíce na sobě znamení kříže, nepodlehli pokušení, a duchové nečistí, vzavše na sebe opět svou podobu skutečnou, prchali za svítání, plni hanby a zuřivosti.

Nezřídka za ranního úsvitu bylo lze potkati některého z nich, jak s pláčem prchal, a těm, kdož tázali se ho, odpovídal: „Pláči a vzdychám, poněvadž jeden z křesťanů, zde sídlících, sbil mě metlami a hanebně mě vyhnal.“

Starší této obce svaté rozprostírali moc svou nad hříšníky a bezbožníky.

Dobrota jejich bývala hrozná. Dostali od apoštolů moc, aby trestali urážky učiněné bohu pravému, a nic nemohlo spasiti ty, které oni zatratili.

Vypravovalo se s hrůzou ve městech a mezi lidem v Alexandrii, že země se otevřela, aby pohltila nehodné, jež oni uhodili svou holí. Proto též velmi obávali se jich lidé špatného života a hlavně kejklíři, tanečníci, ženatí kněží a nevěstky.

Taková byla cnost těchto mnichů, že podrobovala své moci i divá zvířata.

Když jeden poustevník byl blízek smrti, lev přišel, aby drápy svými vyhrabal mu hrob. Svatý muž poznal dle toho znamení, že bůh ho volá a odešel, aby se políbil se všemi bratry. Pak vesele ulehl, aby usnul v Pánu.

Leč od té doby, co Antonín, dosáhnuv více než sta let, odebral se na vrch Kolzin se svými učenníky milovanými, Makariem a Amathašem, v celé Thébaidě nebylo mnicha bohatšího na skutky bohu milé nad Pafnuce, opata z Antinoé.

Efrém a Sérapion zajisté veleli většímu počtu mnichů a vynikali v duchovní i vezdejší správě svých klášterů. Ale Pafnuc zachovával nejpřísnější posty a často tři dni nepřijal žádné potravy. Odíval se rouchem ze srsti velice drsné, bičoval se ráno i večer a často klekal maje čelo opřené o zemi.

Jeho čtyřiadvacet učenníků, vystavivše si chatrče blízko něho, napodobovali přísný jeho život.

Miloval je vroucně v Ježíši Kristu a stále pobízel je, aby zapírali sebe samy. Mezi těmito syny duchovními byli muži, již drahně lét provozovali lupičství; ale slovy svatého opata byli dojati tak, že vstoupili do stavu klášterního. Čistota jejich života povzbuzovala pak jejich soudruhy.

Byl mezi nimi někdejší kuchař jakési královny z Abyssinie, jenž rovněž na víru obrácen opatem z Antinoé, neustával prolévati slzy, a pak jahen Flavien, jenž měl znalosť písma a dar výmluvnosti.

Digitized by Google

Ale obdivu nejhodnější z učenníků Pafnucových byl mladý venkovan, jmenem Pavel, jemuž dostalo se přijmí Prostý pro nesmírnou prostodušnost. Lidé posmívali se jeho nevinnosti, ale bůh byl mu příznivý nad jiné, posílaje mu vidění a udělnje mu dar proroctví.

Pafnuc zasvěcoval své dni vyučování svých žáků a skutkům kajícnosti. Často také rozjímal nad svatými knihami, hledaje v nich allegorie. Proto, posud mlád věkem, byl bohat zásluhami.

Ďáblové, připravující dobrým poustevníkům zápasy tak kruté, neodvážili se, přiblížiti se mu.

V noci, při svitu měsíce, sedm malých šakalů před jeho chatrči sedalo na zadních nohách, stuhle, mlčky, se vzpřímenýma ušima. A myslí se, že bylo to sedm ďáblů, jimž cnost jeho svatosti nedovolovala, aby více se přiblížili jeho prahu.

Pafnuc narodil se v Alexandrii z rodičů vznešených, již dali vzdělati ho v naukách světských. Ba, byl i sveden lží básníkův, a takový byl v první mladosti blud jeho ducha a pomatenost jeho myšlénky, že věřil, že pokolení lidské zahubeno bylo vodami potopy za času Deukaliona, a že disputoval se svými spolužáky o přírodě, vlastnostech a jsoucnosti samého boha. Žil tehdy v rozmařilosti, po způsobu světáků. Byla to doba, již připomínal si jen s hanbou a k svému pokoření.

Tehdy — říkával k svým bratřím — vařil jsem se v kotli ohavných rozkoší.

Myslil tím, že požíval jídel masitých, chutně upravených, a že navštěvoval lázně veřejné.

Skutečně, až do svého dvacátého roku trávil onen život pohanský, jejž lépe by bylo nazvati smrtí než životem. Ale nabyv poučení od mnicha Makrina, stal se novým člověkem.

Pravda pronikla ho úplně, a říkával, že vnikla do něho jako meč. Přijal víru Kalvárie a zbožňoval Ježíše ukřižovaného.

Po svém křtu ještě rok zůstal mezi lidmi světskými, kde udržovala ho pouta zvyku. Ale jednoho dne, vstoupiv do kostela, uslyšel jahna, jenž četl z Písma: „Chceš-li státi se dokonalý, jdi a prodej vše, co máš, a rozdej peníze chudým.“

Ihned prodal své statky, rozdal své jmění a oddal se životu klášternímu.

Po deset let, co odešel daleko od lidí, již nevařil se v kotli rozkoší tělesných, ale močil se v louhu kajícnosti.

Jednoho dne připomínaje si, po svém zbožném obyčeji, doby, kdy žil dalek boha, a zkoumaje své chyby, aby seznal všechnu jejich ohavnost, náhle si vzpomněl, že kdysi v Alexandrii v divadle spatřil herečku veliké krásy, nazvanou Thais.

Tato žena ukazovala se ve hrách, a nezdráhala se oddávati se tancům, jež obratnými pohyby a obraty znázorňovaly nejděsnější vášně. Nebo předváděla opět některý z hanebných skutků, jež báje pohanů připisují Venuši, Ledě nebo Pasiphaé.

Uchvacovala také všechny diváky žárem vilných rozkoší; a když krásní jinoši nebo bohatí starci, plni lásky, přišli, aby květiny zavěsili

Digitized by Google

k jejímu prahu, přijímala je a oddávala se jim. Tak, že zatracujíc svou duši, zatracovala ještě veliký počet duší jiných.

Málem byla by svedla i Pafnuce k hříchu tělesnému.

Rozžala žádost v jeho žilách a on jednoho dne přiblížil se k domu jejímu. Ale na prahu zadržela ho nesmělost přirozená velikému mládí, — bylo mu tehdy patnáct let, — a pak bránil mu strach, že bude odmítnut, nemaje peněz; bděl ť rodiče jeho, aby nemohl žíti příliš rozmařile.

Ale Pafnuc sprvu nebyl jim za to vděčen; dovedl ť tehdy ještě špatně rozeznávati, co jest mu prospěšno, a toužil po nepravém dobru.

Nuže, kleče ve své komůrce, před obrazem onoho dřeva spasného, na němž visela Spása světa, Pafnuc jal se mysliti na Thaidu, poněvadž Thais byla jeho hříchem, a rozjímal dlouho, dle pravidel kajícnosti, o děsné ohyzdnosti rozkoší tělesných, po nichž touhu vnukla mu tato žena v době nevědomosti a bludu.

Po několika hodinách rozjímání obraz Thaidin zjevil se mu s nesmírnou určitostí.

Spatřil ji, jak viděl ji v době pokušení, krásnou ve smyslu tělesném.

Zjevila se mu nejprve jako Leda, měkce spočívajíc na loži z hyacinthů, hlavu sklouněnou na zad, oči vlhké a plny záře, nozdry chvějící se, ústa polootevřená, ňadra zdobená květy a ramena svěží jako dva potůčky.

Při tom pohledu Pafnuc uhodil se do prsou a pravil:

„Beru tě za svědka, bože můj, že patřím jen na ohyzdnost svého hříchu!“

Ale obraz pomalu změnil svůj výraz. Rty Thaidiny stáhly se kolem koutků k rysům tajemného utrpení. Oči široce rozevřené naplnily se slzami a zvláštním svitem. Z ňader, bolestí zvlněných, draly se těžké vzdechy, podobné vichru, jenž předchází bouři.

Při tomto pohledu Pafnuc byl dojat až do hloubi duše.

Klesl na zemi a modlil se:

„Ty, jenž vložil jsi soucit do našich srdcí, jako rosu ranní na lučiny, bože spravedlivý a milosrdný, buď pochválen! Chvála, chvála tobě! Vzdal od služebníka svého tuto nepravou něžnost, jež vede k žádostem smyslným, a uděl mi milost, abych vždy jen v tobě miloval tvory lidské; mizejť ony a jen ty přetrváš je! Myslím na tuto ženu, — jen poněvadž jest dílem tvým! I andělé kloní se nad ní se starostlivostí! Není-li, ó Pane, dech tvých úst? Není správno, aby hřešila s tolika občany a cizinci. V srdci mém pohnul se k ní mocný soucit. Hříchy její jsou ohavny, při pouhé myšlénce na ně chvěji se hrůzou na celém těle. Ale čím jest hříšnější, tím více jest mi litovati jí. Pláči, myslím-li, že ďáblové budou mučiti ji po celou věčnost.“

Takto přemítaje spatřil malého šakala, sedícího u jeho nohou.

Velice podivil se tomu; bylyť dvéře komůrky jeho zavřeny od rána.

Zdálo se, že zvíře čte v myšlénkách jeho, a vrtělo ocasem jako pes.

Pafnuc poznamenal se křížem: zvíře zmizelo.

Digitized by Google

Poznav tedy, že poprvé ďábel vklouzl do jeho komůrky, mnich počal se modliti; pak opět myslil na Thaidu.

„S pomocí boží musím ji spasiti," pravil si.

A usnul.

Nazejtří ráno, pomodliv se, odebral se k svatému muži Palemonovi, jenž v neveliké vzdálenosti trávil život poustevnický.

Nalezl ho klidného a usměvavého, jak po svém obyčeji okopával zemi. Palemon byl stařec; vzdělával skromnou zahrádku; šelmy přicházely, aby lízaly jeho ruce, a ďáblové ho netrápili.

„Bohu chvála! milý bratře Pafnuci," pravil opřen o lopatu.

„Bohu chvála!" odvětil Pafnuc. „A budiž pokoj s mým bratrem!"

„Pokoj budiž i s tebou, bratře Pafnuci," odpověděl mnich Palemon; a rukávem setřel si pot s čela.

„Bratře Palemone, jediným předmětem našeho rozhovoru má býti chvála Toho, jenž slíbil, že bude dlíti v kruhu těch, již shromáždí se v jeho jméně. Proto přicházím promluvit s tebou o úmyslu, jejž pojal jsem pro oslavu Páně."

„Žehnejž tedy Pán tvému úmyslu, jako požehnal mou lociku! Každého jitra rozlévá milost svou se svou rosou na mou zahrádku a dobrota jeho povzbuzuje mě, abych velebil ho v okurkách a tykvích, jež mi dává. Modleme se k němu, aby zachoval nás v pokoji! Není ničeho obávati se tak, jako vzrušení a rozčilení, jež znepokojilo by naše srdce. V rozčilení jsme podobni lidem opilým, a potácíme se se strany pravé na levou, blízci tomu, že bychom s potupou poklesli. Někdy tato závrať uvádí nás do nemírné radosti, a ten, jenž oddá se jí, vysílá do vzduchu poskvrněného drsný smích tvorů zhovadilých. Tato radost ubohá svádí hříšníka k všelikým nepravostem. Ale někdy tento neklid duchovní vrhá nás i do bezbožného smutku, ještě tisíckrát osudnějšího než radost. Bratře Pafnuci, jsem jen ubohý hříšník, ale v dlouhém žití svém jsem seznal, že poustevník nemá horšího nepřítele nad smutek. Rozumím tím onu zasmušilost neustupnou, jež obestírá duši jako mlha a zakrývá jí světlo boží. Nic není vzdálenějšího spasení, a největším vítězstvím ďábla jest vzbuditi trpkou a temnou náladu v srdci mnichově. Kdyby nám posílal jen pokušení radostná, ani zpola by nebyl tak nebezpečen! Však vyniká v tom, že dovede nás zarmoutiti. Neukázal-li našemu otci Antonínovi černé dítě krásy takové, že oči jeho zalily se slzami? S pomocí boží, otec náš Antonín vyhnul se nástrahám ďáblovým. Znal jsem ho ještě v době, kdy žil mezi námi; radoval se se svými učenníky a nikdy nepodal se smutku. Ale nepřišel-li jsi, milý bratře, abysi mi sdělil jakýsi úmysl, jenž vznikl v tvé mysli? Prokážeš mi velikou přízeň, svěře mi své myšlénky, má-li tento úmysl za účel slávu boží."

„Bratře Palemone, skutečně chci provésti skutek na oslavu Páně. Posilni mě svou radou; máš zajisté mnoho světla a hřích nikdy nezatemnil jasnost tvého ducha."

„Bratře Pafnuci, nejsem hoden, abych rozvázal řemínky tvých opanků, a chyby mé jsou nesčetny jako písek na poušti. Ale jsem stár a neodepru ti pomoci své zkušenosti."

Digitized by Google

„Sdělím ti tedy, bratře Palemone, že jsem naplněn bolestí při myšlénce, že v Alexandrii jest nevěstka, jménem Thais, jež žije ve hříchu a jest lidu předmětem pohoršení."

„Bratře Pafnuci, jest to zajisté ohavnost, nad níž nutno se zarmoutiti. Mnoho žen žije takto mezi pohany. Vymyslil jsi si lék proti tomuto velikému zlu?"

„Bratře Palemone, půjdu do Alexandrie, vyhledat tu ženu a s pomocí boží obrátím ji na víru. Takový jest můj úmysl; neschvaluješ ho, bratře?"

„Bratře Pafnuci, jsem jen ubohý hříšník, ale otec náš Antonín říkával: „V jakémkoli místě bysi byl, neopouštěj ho, abysi odešel jinam."

„Bratře Palemone, vidíš cosi zlého v podniku, jejž hodlám provést?"

„Milý Pafnuci, bůh uchovej mě, abych podezříval úmysly svého bratra! Ale otec náš Antonín také říkával: „Ryby, octnou-li se na místě suchém, nalézají tam smrť. Podobně přihází se, že mniši, opustí-li své komůrky a mísí se mezi lidi světské, vzdálí se od cesty pravé."

Tak praviv, stařec Palemon nohou vtiskl do země svou lopatu a jal se horlivé kypřiti půdu kolem fíkového stromu, plného ovoce.

Mezi tím, co ryl, antilopa, mrštně přeskočivši křovinatý plot, jenž vinul se kolem zahrady, stanula překvapena, znepokojena, chvějíc se; pak dvěma skoky přiblížila se k starci a položila svou jemnou hlavu do klína svému příteli.

„Pán budiž pochválen v gazelle pouště," pravil Palemon.

Odebral se do chatrče, následován lehkonohým zvířetem, a přinesl černý chléb, jejž antilopa pak pojídala z jeho dlaně.

Pafnuc setrval chvíli v zamyšlení, maje pohled upřený na kameny na cestě.

Pak pomalu se obrátil k své chatrči, přemítaje, co byl uslyšel. Myšlénky jeho pracovaly mocně. Pravil si:

„Tento poustevník radí mi dobře; duch moudrosti jest v něm. A pochybuje o moudrosti mého úmyslu. A přece bylo by mi velice bolestno, zanechati déle tuto Thaidu ďáblu, jenž má ji ve své moci. Kéž bůh osvítí mě a ukáže mi cestu!"

Na cestě spatřil kulíka, chyceného do sítě, již lovec rozestřel v písku, a poznal, že to byla samička, poněvadž sameček přilétl až k síti a rozklobával smyčku za smyčkou, aby udělal otvor, kterým družka jeho by vyletěla.

Člověk boží pozoroval toto divadlo a silou své svatosti ihned vystihl tajemný smysl jeho; poznalť, že tento pták lapený jest Thais, zajatá do osidel hříchu, a že po příkladu kulíka, jenž zobákem rozklobával smyčky, slovem mocným má zlomiti pouta neviditelná, jimiž Thais spjata byla s hříchem.

I jal se chváliti boha a byl posilněn v prvotním úmyslu svém.

Ale vida pak, že kulík sám zachytil se za drápek a uvázl v síti, již chtěl roztrhnouti, opět octnul se v nejistotě.

Nespal celou noc a před svítáním měl vidění.

Thais opět zjevila se mu: Tvář její nevyjadřovala hříšné rozkoše a nebyla oděna, jako obyčejně, rouchem prohledným.

Digitized by Google

Příkrov halil ji úplně a zakrýval jí i část obličeje, tak že opat viděl jen dvě oči, jež prolévaly slzy bílé a těžké.

Při tom pohledu sám se dal do pláče a domnívaje se, že toto vidění přichází od boha, již neváhal.

Vstal, vzal sukovitou hůl, obraz víry křesťanské, vyšel z cely, pečlivě zavřel dvéře, aby zvířata, žijící na poušti, a ptactvo nemohli pokáleti Písmo svaté, jež choval v hlavách svého lože; zavolal jahna Flaviena, aby svěřil mu správu třiadvacíti učenníků; pak, oděn pouze dlouhým rouchem kajícnosti, vydal se na cestu k Nilu, s úmyslem, že pěšky půjde po břehu Libyckém až k městu založenému Macedony.

Ubíral se od svítání pouští, nedbaje únavy, hladu, žízně; slunce bylo již nízko na obzoru, když spatřil ohromnou řeku, jež valila své vody krvavé mezi skalami, třpytícími se zlatem a ohněm.

Ubíral se stále po břehu, prose za chléb u dveří osamělých chatrčí, pro lásku boží, a radostně přijímaje nadávky, odmítání a hrozby.

Nebál se ani lupičů ani šelem, ale pečlivě vyhýbal se městům a vesnicím, ležícím na jeho cestě.

Obával se, aby nepotkal dítky, hrající v kostky před domem otcovským, nebo aby nespatřil u studnice ženy v modré košili, nabírající vodu do džbánů a usmívající se.

Vše jest nebezpečno poustevníku; někdy jest mu nebezpečím, čte-li v Písmě, že božský mistr chodil z města do města a večeřel se svými učenníky.

Cnosti, jež anachoreti pečlivě vetkávají do tkaniva víry, jsou rovněž křehky jako nádherny: jedno ovanutí světského dechu může zakaliti jejich jasné barvy. Proto Pafnuc vyhýbal se městu, obávaje se, aby srdce jeho nezměklo při pohledu na lidi.

Kráčel tedy cestami osamělými.

Když přišel večer, šumění tamaryšků, vánkem kolébaných, budilo v něm rozechvění, a on sklonil si kápi přes oči, aby již neviděl krásu věcí.

Po šesti dnech chůze přibyl do místa, nazvaného Silsilé.

Řeka tekla tu úzkým údolím, ohraničeným dvojitým řetězem skal žulových.

Zde Egypťané v dobách, kdy zbožňovali ďábly, vytesávali své modly.

Pafnuc spatřil ohromnou hlavu Sfingy, obklopenou skalami.

Obávaje se, aby nebyla oživena nějakou mocí ďábelskou, udělal znamení kříže a pronesl jméno Ježíše.

Ihned netopýr vylétl z jednoho ucha netvorova a Pafnuc poznal, že zapudil zlého ducha, jenž v této postavě dlel po několik století.

Horlivosť jeho tím vzrostla, a zvednuv veliký kámen, hodil ho ve tvář modle.

A tu tajemná tvář Sfingy vzala na se výraz smutku tak hlubokého, že Pafnuc byl tím dojat. Výraz bolesti nadlidské, jenž zračil se v této tváři kamenné, zajisté byl by dojal člověka nejnecitelnějšího.

Proto Pafnuc pravil ke Sfinze:

„Ó netvore, po příkladu satyrův a kentaurův, jež na poušti zřel otec náš Antonín, vyznej božství Ježíše Krista! A požehnám ti ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého!“

Digitized by Google

Pravil: a hned růžové světlo zazářilo z očí Sfingy; těžká víčka netvora se zachvěla a rty žulové namahavě, jako jen ozvěnou hlasu lidského, vyřkly svaté jméno Ježíše Krista.

Proto vztáhnuv pravici Pafnuc, požehnal Sfinze ze Silsilé.

Pak opět ubíral se dále, a když údolí se rozšířilo, spatřil rozvaliny ohromného města.

Chrámy, jež uchovaly se, spočívaly na modlách, jež tvořily sloupoví, a hlavy ženské s kravími rohy, upíraly na Pafnuce dlouhý pohled, pod nímž bledl.

Kráčel takto sedmnáct dní; jedinou potravou byly mu syrové zeliny, a útulek noční poskytovaly mu sbořené hrady, kde spal mezi divokými kočkami a krysami Faraonovými, hemžícími se kolem ženských postav, jejichž těla vybíhala ve tvar šupinatých ryb.

Ale Pafnuc věděl, že tyto ženy přicházejí z pekla, a zapuzoval je znamením kříže.

Osmnáctého dne, naleznuv daleko od všeliké vesnice bídnou chatrč z listí palmového, polo zasypanou pískem, jejž přival vítr z pouště, přiblížil se s nadějí, že tato chyže jest obývána nějakým zbožným poustevníkem.

Poněvadž tu nebylo dveří, spatřil uvnitř džbán, hromádku cibule a lůžko ze suchého listí.

„Toť sídlo kajícníka," pravil si. „Obyčejně poustevníci nevzdalují se valně od svých chyží. Zajisté poštěstí se mi, abych záhy nalezl toho, jenž zde obývá. Dám mu polibek míru, po příkladu svatého poustevníka Antonína, jenž odebrav se k poustevníku Pavlovi, třikrát ho objal. Pohovoříme si o věcech věčných a snad Pán náš pošle nám po havranu chléb, jejž hostitel můj laskavě se mnou rozdělí."

Co takto k sobě samému mluvil, kráčel podle chatrče a hledal jejího obyvatele.

Neušel ani sto kroků, když spatřil muže sedícího, s nohama zkříženýma, na břehu Nilu.

Muž ten byl nahý; vlasy i vousy byly úplně bílé a tělo rudější než cihla.

Pafnuc nepochyboval, že jest to poustevník.

Pozdravil ho slovy, jimiž mniši se vítají, setkají-li se:

„Pokoj budiž s tebou, bratře můj! Kéž kdysi by se ti dostalo osvěžujícího blaha Ráje!"

Muž neodpověděl. Nepohnul sebou, a zdálo se, že neslyší.

Pafnuc domníval se, že mlčení toto jest následek onoho vzrušení, v němž světci se nacházívají.

Poklekl, ruce sepjaty, podle cizince, a takto setrval na modlitbách až do západu slunce.

V tu dobu vida, že druh jeho sebou ani nepohnul, pravil:

„Otče můj, procitl-li jsi ze zbožného vzrušení, v němž jsi dlel, uděl mi požehnání v Pánu našem, Ježíši Kristu."

Muž odvětil, ani neobrátiv hlavy:

„Cizinče, nevím, co chceš říci, a neznám onoho Pána, Ježíše Krista."

Digitized by Google

„Jak!“ vzkřikl Pafnuc. „Proroci ho ohlásili, zástupy mučenníků vyznali jeho jméno. Sám César ho zbožňoval, a nedlouho tomu, co dal jsem hlásati slávu jeho Sfingou v Silsilé. Možno-li, abysi ho neznal?“

„Příteli, jest to možno. Bylo by to i jisto, kdyby byla jaká jistota na světě.“

Pafnuc byl překvapen a zarmoucen bezbožnou nevědomostí tohoto muže.

„Neznáš-li Ježíše Krista,“ pravil mu, „skutky tvé nebudou ti platny, a nezískáš si života věčného.“

Stařec odvětil:

„Marno jest jednati nebo nejednati; lhostejno jest žíti nebo zemříti.“

„Jak?“ tázal se Pafnuc, „ty nepřeješ si života věčného? Ale, rci mi, neobýváš-li chatrč v pustině po způsobu kajících poustevníků?“

„Zdá se tak.“

„Nežiješ-li nah a všeho zbaven?“

„Zdá se tak.“

„Neživíš-li se kořínky a nedbáš-li čistoty?“

„Zdá se tak.“

„Nezřekl-li jsi se všech marností světských?“

„Skutečně, zřekl jsem se věcí marných, jež obyčejně jsou starosti lidí.“

„Nuže, jako já jsi chud, čist a osamělý. A nejsi tak jako já z lásky k bohu a pro blaženost věčnou? Nerozumím tomu. Proč jsi ctnosten, nevěříš-li v Ježíše Krista? Proč zříkáš se radostí tohoto světa, nedoufáš-li získati radostí věčných?“

„Cizinče, nezříkám se žádných radostí, a lichotím si, že nalezl jsem dosti uspokojující způsob života, ačkoliv, přesně vzato, není života ani dobrého ani zlého. Nic samo o sobě není ctné ani hanlivé, spravedlivé ani nespravedlivé, příjemné ani nepříjemné, dobré ani špatné. Mínění dodává vlastnosti věcem, jako sůl dává chutnosti pokrmům.“

„Nuže, dle tvého mínění není žádné jistoty? Popíráš pravdu, již i modlosluţebníci hledali. Válíš se ve své nevědomosti jako unavený pes v blátě.“

„Cizinče, jest stejně marno urážeti psy jako filosofy. Nevíme ani co jsou psi, ani co jsme my. Nevíme nic.“

„Ó starče, náležíš tedy ke směšné sektě skeptiků? Jsi tedy jedním z oněch ubohých bláznů, již stejně upírají pohyb i klid, a již nedovedou rozeznati světlo sluneční od stínů noci?“

„Příteli, jsem skutečně skeptik; patřím k sektě, již pokládám za chvalitebnou, kdežto ty soudíš, že jest směšna. Jeviť se tytéž věci způsobem různým. Pyramidy z Memphidy jeví se za svítání jako koule růžového světla .... Při západu slunce zjevují se na ztemnělé obloze jako černé trojúhelníky. Ale kdo pronikne vlastní jsoucnost jejich? Vyčítáš mi, že upírám zevnější zdání, kdežto právě zdání jest jediná skutečnost, již uznávám. Zdá se mi, že slunce jest světlé, ale přirozenost jeho jest mi neznáma. Cítím, že oheň pálí, ale nevím ani jak, ani proč? Příteli, rozumíš mi velmi špatně. Ostatně, nesejde zhola nic na tom, rozumí-li se člověku tak nebo jinak.“

Digitized by Google

„Ještě jednou, proč živíš se datlemi a cibulí na poušti? Proč snášíš krutá zla? Snáším je také, a žiju jako ty v odříkání na poušti. Ale jednám tak, abych líbil se bohu a zasloužil si blaženosti nadpozemské. A jest to moudré, neboť jest rozumno trpěti pro veliké dobro. Však, naopak, jest nesmyslno, vydávati se dobrovolně zbytečným svízelům a neznámému utrpení. Kdybych nevěřil, — odpusť tomuto rouhání, ó Světlo vtělené! — kdybych nevěřil v pravdivost toho, čemu bůh nás učil hlasy proroků, příkladem svého syna, skutky apoštolů a svědectvím mučenníků; kdybych nevěděl, že utrpení tělesná jsou nutna pro zdraví duše; kdybych, jako ty, byl pohřížen v nevědomost svatých tajemství: ihned bych se vrátil do světa, snažil bych se nabyti bohatství, abych žil v blahobytu jako šťastní tohoto světa, a řekl bych rozkošem: Pojďte, mé dcery, pojďte mé služebnice, pojďte nalévati mi své víno, své kouzelné nápoje, svá vonidla! Ale ty, starče nerozumný, odříkáš se všech výhod; ztrácíš, neočekávaje žádného zisku; dáváš bez naděje na vrácení a směšně nápodobíš obdivu hodné dílo kajicníků našich, jako drzá opice domnívá se, že nápodobí obraz znamenitého malíře, pokálí-li zeď. Ó nejzpozdilejší z lidí, jaké jsou tvé příčiny?“

Pafnuc mluvil takto velice prudce, ale stařec zůstal klidem.

„Příteli,“ odvětil mírně, „co jest ti po příčinách psa, ležícího v bahně a opice zlomyslné?“

Pafnuc měl na zřeteli jen slávu boží.

Když hněv jeho se ztišil, omlouval se s ušlechtilou pokorou:

„Odpusť mi, ó starče, ó můj bratře, zavedla-li mě horlivost po pravdě dále, než správno. Bůh mi svědkem, že nenávidím tvůj blud, a nikoliv tvou osobu. Trpím, vidím-li tě v temnotě, milujíť tě v Ježíši Kristu a péče o tvé spasení zaměstnává mé srdce. Mluv, pověz mi své důvody; hořím touhou, abych je poznal a mohl je vyvrátiti.“

Stařec klidně odvětil:

„Jest mi jedno, mluvím-li nebo mlčím-li. Povím ti tedy své příčiny, nežádaje v odvet příčiny tvé, poněvadž naprosto mě nezajímáš. Nestarám se ani o tvé štěstí ani o tvé neštěstí, a jest mi jedno, smýšlíš-li tak nebo onak. A jak bych tě miloval nebo nenáviděl? Nelibost i náklonnost rovněž jsou nehodny mudrce. Ale poněvadž tážeš se mne, věz, že jmenuji se Timokles, a že narodil jsem se v Kou, z rodičů zbohatlých obchodem. Otec můj vyzbrojoval lodi. Měl jsem dva bratry, jež následovali ho v jeho zaměstnání. Já věnoval jsem se mudrctví. Ale můj bratr starší byl otcem přinucen, aby pojal za choť ženu jménem Timessu, jež tak byla mu odporna, že nemohl žíti po jejím boku, aby neupadl do temné zasmušilosti. Timessa však vnukla bratru mladšímu zločinnou lásku, a tato vášeň záhy změnila se v zuřivost. Timessa nenáviděla je oba stejně. Však milovala hráče flauty, a přijímala ho v noci ve své komnatě. Jednoho rána zanechal tam věnec, jejž míval při slavnostech. Moji bratři, naleznuvše věnec, přísahali, že zabijí hráče flauty a již nazejtří utloukli ho důtkami, přes jeho slzy a prosby. Moje švakrová zoufalstvím pozbyla rozumu, a ti tři nešťastníci, stavše se podobni zvířatům, v šílenství pobíhali po břehu Kou, vyli jako vlci, pěnu na ústech, pohled upřený k zemi, mezi davem dětí, jež házely po nich mušlemi. Zemřeli a otec můj vlastníma rukama

Digitized by Google

je pohřbil. Nedlouho na to, žaludek jeho počal odmítati veliké pokrmy a on zahynul hlady, dosti bohat, aby skoupil všechno maso a všechno ovoce na trzích asijských. Byl zoufalý, že mi musil zanechat své jmění. Užil jsem ho k cestování.

Navštívil jsem Italii, Řecko, Afriku, nenaleznuv nikoho šťastného ani moudrého. Studoval jsem filosofii v Athěnách a v Alexandrii a byl jsem omámen hlukem hádek. Konečně dospěv až do Indie, spatřil jsem na břehu Gangy nahého muže, jenž dlel tam nehybně, nohy zkříženy, po třicet let.

Liány vinuly se kolem těla jeho vyzáblého a ptáci hnízdili v jeho vlasech. Však přece žil. Při pohledu na něho vzpomněl jsem si na Timessu, hráče flauty, na své bratry a svého otce, a pochopil jsem, že tento Ind byl moudrý. — Lidé trpí, pravil jsem si, poněvadž postrádají toho, co pokládají za dobro, nebo, majíce to, obávají se, aby toho nepozbyli, nebo že snášejí to, co dle mínění jejich jest zlem. Odstraňte podobné mínění a zlo zmizí. — Proto předsevzal jsem si, že nikdy nic nebudu pokládat za výhodné, že úplně zřeknu se slastí tohoto světa a budu žíti v samotě a v nehybnosti, po příkladu onoho Inda."

Pafnuc pozorně naslouchal vypravování starcovu.

„Timokle z Kou," odvětil, „přiznávám se, že vše ve slovech tvých není prosto smyslu. Jest zajisté moudro, povrhovati radostmi tohoto světa. Ale bylo by rovněž nerozumno, povrhovati radostmi věčnými a vydávati se hněvu božímu. Jest mi líto tvé nevědomosti, Timokle, a chci poučiti tě o pravdě, abysi, poznaje, že jest bůh ve třech podstatách, byl poslušen tohoto boha, jako dítě otce."

Ale Timokles ho přerušil:

„Chraň se, cizinče, vykládati mi své nauky a nemysli, že mě přinutíš, abych sdílel tvé city. Všechny domluvy jsou marny. Moje mínění jest, že nemám mínění. Žiji prost neklidu s podmínkou, že nemám žádné obliby ani libůstky. Jdi svou cestou a nepokoušej se, abysi mě vyrušil z blažené lhostejnosti, do níž jsem se pohroužil jako do rozkošné lázně, po tvrdé práci mých dnů."

Pafnuc byl hluboce vzdělán ve všech věcech víry. Svou znalostí srdcí pochopil, že milost boží nesestoupila na starce Timokla, a že den spásy posud nevzešel této duši zatvrzelé ve své zkáze.

Neodpověděl nic, obávaje se, aby poučení nezvrátilo se v pohoršení. Stávát se, domlouvá-li někdo nevěrcům, že opět svede je k hříchu, místo aby obrátil je na víru. Proto, kdož znají pravdu, měli by rozšiřovati ji s opatrností.

„Nuže, s bohem," pravil, „nešťastný Timokle!"

A hluboce vzdychnuv, jal se v noci pokračovati ve své zbožné pouti.

Ráno spatřil ibisy nehybně stojící o jedné noze na břehu vody, v níž odrážel se jejich bleděrůžový krk.

Dále na břehu vrby věsily dlouhé větve měkkého, šedého listí; jeřábi poletovali v trojúhelníku pod jasnou oblohou a v rákosí ozýval se křik neviditelných volavek.

Řeka do nedozírna valila své mocné vody zelené, po nichž kmitaly se plachty jako křídla ptačí; zde onde na břehu zrcadlil se ve vlnách

Digitized by Google

bílý dům, nad nímž v dáli vznášely se bílé páry, kdežto z ostrovů, těžkých palmami, květy a ovocem, ze stínů vzlétala hlučná hejna kachen, husí, plameňáků a čírek.

Po levé straně žírné údolí rozprostíralo až k poušti své sady a role, jež chvěly se v bujné radosti. Slunce zlatilo klasy, a země vydechovala plodnost svou vonnými prášky.

Při tomto pohledu klesnuv na kolena Pafnuc zvolal:

„Veleben budiž Pán, jenž ochrany mi poskytl na cestě mé! Ty, jenž rosou kropíš fíkové stromy, bože můj, dejž, ať milost tvá sestoupí do duše oné Thaidy, již nestvořil jsi s láskou menší, než květiny polní a stromy zahrad. Kéž vzkvete pod mýma rukama jako balšámový keř růžový v tvém Jerusalémě nebeském!“

A kdykoliv uzřel kvetoucí strom nebo skvělého ptáka, vzpomněl na Thaidu.

Prošed podél levého ramene řeky, krajinami plodnými a obydlenými, za několik dní dospěl do Alexandrie, již Řekové nazývali krásnou a zlatou.

Bylo asi hodina po slunce východu, když s návrší spatřil město rozlehlé, jehož střechy třpytily se v růžové páře.

Stanul, a zkřiživ ruce na prsou, pravil:

„Hle, toť ono sídlo rozkošné, kde zrodil jsem se v hříchu; ovzduší skvělé, kde vdechoval jsem otravná vonidla; moře líbezné, kde naslouchal jsem zpěvu Sirén! — — — Toť má kolébka ve smyslu tělesném, toť má vlasť ve smyslu světském. Kolébka kvetoucí, vlasť slavná po soudu lidí! Přirozeno, že tvé dítky, Alexandrie, miluji tě jako matku; já též byl počat v tvém lůně nádherně ozdobeném! Ale asketa opovrhuje přírodou, mystik neváží si zevnějších zdání, křesťan pokládá vlasť lidskou za místo vyhnanství a mnich uniká zemi. Já odvrátil své srdce od tvé lásky, Alexandrie! Nenávidím tě. Nenávidím tě pro tvé bohatství, pro tvou vědu, pro tvou líbeznost a krásu! Buď proklet, chrámě ďáblů. Necudné lůžko pohanů, sídlo morové arianů, budiž prokleto! A ty, synu okřídlený z Nebes, jenž vedl svatého poustevníka Antonína, otce našeho, když přišed z hloubi pouště, vnikl do tohoto obydlí modloslužby, aby posilu přinesl vyznávačům víry pravé a důvěru mučenníkům, krásný anděle Páně, dítě neviditelné, první dechu boží, leť přede mnou a vonným vanutím svých křídel očisť vzduch zkažený, jejž budu dýchati mezi zatemněnými syny světa!“

Řekl a jal se kráčeti dále.

Vešel do města branou Slunečnou. Tato brána byla kamenná a hrdě se vypínala. Ale ubožáci, choulící se v jejím stínu, nabízeli kolemjdoucím citrony a fíky, nebo s nářkem žebrali za obolus.

Stařena, cáry oděná, jež tu klečela, uchopila roucho mnichovo, políbila je a pravila:

„Člověče boží, požehnej mi, aby bůh mi požehnal. Trpěla jsem mnoho v tomto světě; doufám, že dostane se mi všech radostí na světě onom. Přicházíš od boha, ó svatý muži, proto prach nohou tvých jes vzácnější nad zlato!“

„Pochválen buď Pán náš!“ pravil Pafnuc.

Digitized by Google

A rukou pootevřenou učinil znamení vykoupení nad hlavou stařeny.

Ale sotva ušel dvacet kroků ulicí, když tlupa dětí počala ho pronásledovati a házely na něho kameny, volajíce:

„Oh! Zlý mnich! Jest černější než opice a vousatější než kozel. Jest to lenoch! Proč ho nepověsí někam na pole, jako dřevěného Priapa, aby plašil ptáky! Však nikoliv! Přitáhl by mráz na kvetoucí jabloně. Přináší neštěstí! Havranům mnicha! Havranům!“

A kameny lítaly s pokřikem.

„Bože můj, požehnej těm ubohým dětem,“ šeptal Pafnuc.

A kráčel dále, přemýšleje:

„Jsem ve vážnosti u oné stařeny a v opovržení u těchto dětí. Jak témuž předmětu lidé všelijak rozumějí, nejisti ve svých úsudcích a podrobeni klamu. Nutno doznati, na pohana, stařec Timokles není prost rozumu. Slepý, dovede zříci se světla. Jak vysoko povznešen jest nad ony modlosluţebníky, již volají z hloubi své husté temnoty: „Vidím den!“ — Vše v tomto světě jest měnivý obraz v zrcadle a pohyblivý písek. Jen v bohu jest stálost.“

Rychle prošel městem.

Po desíti letech, co odtud byl vzdálen, poznal každý kámen a každý kámen byl kámen pohoršení, jenž připomínal mu hřích. Proto bezohledně bosýma nohama šlapal dláždění širokých cest a radoval se, když vtiskovaly se na ně krvavé stopy jeho chodidel rozdrásaných.

Minuv nádherné průčelí chrámu Serapisa, zabočil do ulice, vroubené bohatými budovami, jež jakoby dřímaly mezi vůněmi.

Zde pinie, javory a modříny zvedaly své koruny nad rudé římsy a podstavce se sochami.

Dveřmi polootevřenými bylo viděti sochy z mědi v předsíních z mramoru a vodotrysky uprostřed květin.

Žádný hluk nerušil klid tohoto krásného útulku. Jen zdálí zaznívala hlas flauty.

Mnich stanul před domem nevelkým, tvaru ušlechtilého a spočívajícím na sloupech svižných jako mladé dívky. Dům byl okrášlen bronzovými poprsími nejslavnějších filosofů řeckých.

Poznal tu Platona, Sokrata, Aristotela, Epikura a Zenona; uhodil kladívkem na dveře a čekal přemítaje:

„Marně tento kov oslavuje nepravé mudrce, lži jejich jsou pomateny, duše jejich dlí v pekle a sám slavný Plato, jenž hlukem své výmluvnosti naplňoval zemi, disputuje již jen s ďábly.“

Otrok otevřel dveře a vida muže bosého u prahu, pravil tvrdě:

„Odejdi jinam žebrati, směšný mnichu, a nečekej, až zaženu tě ranami holi.“

„Bratře můj,“ odvětil opat z Antinoé, „nežádám na tobě nic, jen abys mě uvedl k svému pánu, Niciovi.“

Otrok odvětil ještě hněvivěji:

„Můj pán nepřijímá psy jako jsi ty.“

„Synu můj,“ pokračoval Pafnuc, „učiň, prosím, zač tě žádám, a vyřiď pánu svému, že přeji si promluviti s ním.“

„Pryč odsud, ohavný žebráku!“ zuřivě vzkřikl vrátný.

Digitized by Google

A zvedl hůl na svatého muže, jenž zkříživ ruce na prsou, nepohnutě přijal rány přímo do tváře. Pak opakoval mírně:

„Učiň, jak jsem žádal, synu můj, prosím tě.“

Tu vrátný chvěje se, zašeptal:

„Kdo jest tento muž, jenž nebojí se utrpení?“

A odešel ohlásiti ho svému pánu.

Nicias vyšel z lázně. Krásné otrokyně osušovaly houbou jeho tělo.

Byl to muž půvabný a usměvavý. Výraz sladké ironie byl rozprostřen po jeho tváři.

Při pohledu na mnicha vstal a pokročil mu vstříc s rozepjatou náručí.

„Tys to!“ vzkřikl, „Pafnuci, můj spolužáku, můj příteli, můj bratře! Oh! poznávám tě; ačkoliv, abych pravdu řekl, učinil jsi se podobnější zvířeti než člověku. Obejmi mě! Vzpomínáš na doby, kdy spolu jsme studovali gramatiku, rhétoriku a filosofii? Byl jsi vždy zasmušilý a divoký, ale miloval jsem tě pro tvou dokonalou upřímnost. Říkali jsme, že díváš se na svět divokýma očima koně, a nebylo nám divno, že jsi tak plachý. Trochu ti scházel atticism, ale tvá svobodomyslnost neměla mezí. Nedbal jsi ani svého jmění, ani svého života. A duch tvůj, zvláštní, podivný, velice mě zajímal. Budiž mi vítán, milý Pafnuci, po desítiletém odloučení! Opustil jsi poušť; vzdal jsi se pověr křesťanských, a vracíš se k někdejšímu životu! Označím dnešní den bílým oblázkem.“

„Krobylo a Myrtalo,“ dodal obrátiv se k ženám, „omyjte vonidly nohy, ruce a vousy mého drahého hostě.“

A již přinášely usmívajíce se nalévadlo, lahvičky a kovové zrcadlo.

Ale Pafnuc velitelským pohybem je zastavil a měl oči sklopeny, aby už jich nespařil; byltť nahy.

Nicias nabídl mu polštáře, předložil mu všeliké pokrmy a nápoje, jež Pafnuc s opovržením odmítl.

„Nicie“, pravil, „nezřekl jsem se toho, co neprávě nazýváš pověrou křesťanskou, a co jest pravdou všech pravd. Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u boha a Slovo bylo bůh. Vše bylo učiněno jím a nic z toho, což učiněno bylo, nebylo učiněno bez něho. U něho byl život a život byl světlem lidí.“

„Drahý Pafnuci,“ odvětil Nicias, jenž oblékl si vonnou suknici, „myslíš, že vzbudíš můj údiv slovy nahromaděnými bez umění? Zapomněl-li jsi, že sám jsem poněkud filosof? A myslíš, že uspokojíš mě útržky, jež lidé nevědomí urvali z šarlatu Ameliova, když Amelius, Porfyr a Plato ve vší slávě své nejsou s to, aby mě uspokojili! Systemy zbudované mudrci jsou jen pohádky, vymyšlené, aby bavilo se jimi věčné dětství lidí. Nutno baviti se jimi jako pohádkami o Oslu, o Matroně Efesské a jinými bájkami miletskými.“

A ujav hostě svého pod páždí, odvedl ho do rozlehlé síně, kde tisíce papyrusů bylo svinuto v koších.

„Hle, má knihovna,“ pravil; „chová nepatrnou část systémů, jež filosofové vymyslili, aby vysvětlili svět. Ani Serapeum, ve svém bohatství, nemůže obsáhnouti je všechny. A jsou to jen sny lidí nemocných!“

Přinutil hostě svého, aby usedl do křesla ze slonoviny a sám usedl též.

Digitized by Google

Pafnuc zrakem temným patřil na knihy a pravil:

„Nutno spáliti je všechny.“

„Ó sladký hosti, to by bylo škoda!“ odvětil Nicias. „Sny nemocných zajisté někdy bývají zábavny. Ostatně, měly-li by se zničiti všechny sny a všechna vidění lidí, země pozbyla by svých tvarů a barev a všichni bychom usnuli v temné otupělosti.“

Pafnuc rozvinoval dále svou myšlénku:

„Jisto, že nauky pohanů jsou jen prázdné lži. Ale bůh, jenž jest pravda, zjevil se lidem zázraky. A vtělil se a přebýval mezi námi.“

Nicias odvětil:

„Mluvíš výborně, drahý Pafnuci, neboť pravíš, že se vtělil. Bůh, jenž myslí, jedná, mluví, jenž prochází zemí jako starý Odysseus mořem modrozeleným, takový bůh jest člověk. Ale jak chceš vzbuditi víru v boha nového, když děti v Athénách, za doby Perikleovy, již nevěřily v boha starého? Ale nechme toho. Doufám, že jsi nepřišel, abychom disputovali o třech jsoucnostech. Co mohu učiniti pro tebe, milý spolužáku?“

„Věc úplně dobrou,“ odvětil opat z Antinoé. „Zapůjč mi suknici vonnou, podobnou té, již právě jsi oblékl. Přidej laskavě k této suknici zlacené opánky a lahvičku oleje, abych napustil si vousy a vlasy. Přilož prosím i peněženku a tisíc drachem. Za to přišel jsem tě poprositi, Nicie, pro lásku boží a v upomínku našeho starého přátelství.“

Nicias dal přinésti Krobylou a Myrtalou svou nejnádhernější suknici; byla vyšívána slohem asijským, samými květy a zvířaty.

Obě ženy rozprostřely ji před ním a obracely ji, aby barvy hrály ve své živosti; čekaly, až Pafnuc svlékne roucho kajicné, jímž byl oděn až po patu.

Ale když mnich prohlásil, že spíše by dal si stáhnouti kůži, než tento šat, přehodily mu suknici přes oděv mnišský.

Poněvadž tyto dvě ženy byly krásné, nebály se lidí, ačkoliv byly otrokyně.

Daly se do smíchu podivnému vzezření mnicha takto vyšňořeného.

Krobyla nazývala ho svým milým satrapou a podávala mu zrcadlo, kdežto Myrtala tahala ho za vousy.

Ale Pafnuc modlil se k bohu a neviděl je.

Připjav si zlacené opanky a zastrčiv peněženku za pás, pravil k Niciovi, jenž patřil na něho okem veselým:

„Ó Nicie! Věci, jež vidíš, nesmí ti být pohoršením. Věz, že způsobem zbožným užiju tvé suknice, peněženky a opánků.“

„Můj milý,“ odvětil Nicias, „nepodezřívám tě z ničeho zlého, myslímť, že lidé rovněž jsou neschopni konati zlo jako konati dobro. Dobro i zlo jsou jen v mínění. Člověk moudrý jedná jen z pohnutek zvyku a obyčeje. Přispůsobuji se předsudkům, vládnoucím v Alexandrii, proto jsem pokládán za řádného člověka. Jdi, příteli a raduj se.“

Ale Pafnuc přemítal, že bylo by slušno, aby oznámil hostiteli svému svůj úmysl; pravil:

„Znáš-li onu Thaidu, jež hraje ve hrách divadelních?“

„Jest krásná,“ odvětil Nicias, „a byla doba, kdy byla mi drahá. Prodal jsem k vůli ní mlýn a dvě pole obilná a sepsal jsem na její

Digitized by Google

poctu tři knihy obavných elegií. Zajisté, krása jest nejmocnější věc na světě; kdybychom byli stvořeni tak, že bychom mohli užívati jí stále, starali bychom se velice málo o všechny sny filosofů. Ale divím se, milý Pafnuci, že přicházíš z daleké Thébaidy, abys ke mně mluvil o Thaidě."

Řka tak, lehce vzdychl.

A Pafnuc zíral na něho s hrůzou, nerozuměje, jak člověk tak klidně může vyznati se z takového hříchu.

Očekával, že země se otevře a Nicia pozře do svých plamenů.

Ale země zůstala zavřena a Alexandriňan, čelo opíraje dlaní, mlčky, smutně usmíval se obrazům své uprchlé mladosti.

Mnich zvednuv se, vážně pravil:

„Nuže, věz, Nicie! S pomocí boží vyrvu tuto Thaidu nečistým láskám světským a dám ji jako nevěstu Ježíši Kristu. Neopustí-li mě Duch svatý, Thais dnes opustí toto město, aby vstoupila do kláštera."

„Střez se, urazit Venuši," odvětil Nicias, „jest to mocná bohyně. Rozhněvá se na tebe, odejmeš-li jí její nejslavnější služku."

„Bůh mi bude pomocen," pravil Pafnuc. „Kéž by osvítil též tvé srdce, ó Nicie, a vysvobodil tě z propasti, do níž se řítíš."

A vyšel.

Nicias provázel ho. Na prahu vložil mu ruku na rámě a opakoval mu do ucha:

„Střez se, uraziti Venuši, pomsta její jest hrozná!"

Pafnuc, rozhořčen slovy nerozumnými, odešel, ani se neobrátiv.

Výroky Niciovy vzbudily v něm jen opovržení; ale nesnesitelna byla mu myšlénka, že někdejší přítel jeho těšil se lásce Thaidině.

Zdálo se mu, že hřešiti s touto ženou, bylo více hřešiti než se ženou jinou. Shledával v tom zvláštní ohavnost a Nicias od toho okamžiku vzbuzoval v něm hrůzu.

Vždy nenáviděl nečistoty, ale nikdy tato nepravost nejevila se mu tak hnusná, nikdy srdcem tak vroucím nesdílel hněv Ježíše Krista a smutek jeho andělův.

Cítil touhu tím horoucnější, aby Thaidu vyrval ze středu pohanův; a přál si spatřiti herečku dříve, než přikročí k její záchraně.

Však bylo mu čekati, až umírní se veliké vedro dne, aby mohl dostati se k této ženě. Leč teprve sotva jitro vzešlo, a Pafnuc procházel se lidnatými ulicemi.

Předsevzal si, že po celý den ničeho nepožije, aby méně byl nehoden milosti, jíž žádal si na Pánu.

K velikému smutku své duše neodvážil se vejíti do žádného kostela; věděl, že jsou zneuctěny ariany, již zvrhli v nich stůl Páně. Tito kacíři, podporováni císařem Východním, skutečně zapudili patriarchu Athanáše s jeho křesla biskupského a nepokojem a zmatkem naplňovali křesťany v Alexandrii.

Kráčel tedy bez cíle, tu upíraje zrak pokorně k zemi, tu zvedaje oči k nebesům jako u vytržení.

Bloudiv takto po nějakou dobu, náhle se octnul na jednom z nábřeží městských. Umělý přístav před ním ochraňoval nesčetné lodi s boky temně zbarvenými, a dále v modru a stříbru usmívalo se zrádné moře.

Digitized by Google

Galéra, jež Nereidu nesla v čele, zdvihla kotvu.

Veslaři čeřili vlny prozpěvujíce si; bílá dcera vln, pokryta vlhkými perlemi, již jevila se mnichu jen se strany; loď, řízena kormidelníkem, projela úzkým průplavem a veplula na šíře moře, zůstavivši za sebou třpytnou stopu.

„I já," Pafnuc uvažoval u sebe, „kdysi přál jsem si vyploutí se zpěvem na moře světa. Ale záhy poznal jsem svůj blud a Nereidě nepoštěstilo se, odvézti mě."

Takto přemítaje, usedl na hromadu provazů a usnul.

Ve snách měl vidění.

Zdálo se mu, že slyší pronikavý hlas trouby, a nebe zbarvilo se krvavou červení; poznal, že přišla hodina.

Mezitím, co vroucně se modlil k bohu, spatřil ohromné zvíře, jež přibližilo se k němu; mělo na čele světelný kříž a on poznal Sfingu ze Silsilé.

Zvíře uchopilo ho mezi zuby neublížujíc mu, a neslo ho v tlamě, jako kočky nosívají svá mláďata.

Pafnuc prošel takto několik království, přecházeje řeky a vrchy a dostal se na místo osamělé, pokryté hroznými skalami a horkým popelem.

Půda, prorvaná na některých místech, těmito otvory vypouštěla žhavé výpary.

Zvíře postavilo Pafnuce jemně na zemi a pravilo:

„Viz!"

A skloniv se nad okraj propasti, Pafnuc spatřil řeku ohnivou, tekoucí ve vnitru země, mezi dvojitou hradbou černých skalin.

Tam, pod světlem žlutavě zsinalým ďáblové mučili duše.

Duše měly vnější tvar těl, v nichž obývaly, ba i cáry šatstva uvázly na nich.

Zdálo se, že tyto duše jsou klidny uprostřed muk. Jedna z nich, duše veliká, bílá, majíc oči zamhouřeny, pásku na čele, berlu v ruce, zpívala; hlas její harmoniemi plnil pusté břehy. Pěla o bozích a hrdinách. Zelení ďáblíci rudým železem bodali jí rty a hrdlo. A stín Homerův pěl stále!

Nedaleko starý Anaxagoras, lysý, s kosmatým vousem, do písku kreslil všeliké obrazce. Ďábel lil mu vřelý olej do ucha, však nemohl vyrušiti mudrce z přemýšlení.

A mnich spatřil davy osob, jež, na zasmušilém břehu, podle ohnivé řeky, čtly nebo klidně přemítaly, nebo procházejíce se rozmlouvaly, jako učitelé a žáci ve stínu platanů Akademie.

Toliko stařec Timokles dlel stranou a pokyvoval hlavou jako člověk, jenž zapírá. Ďábel propasti mával pochodní před jeho zrakem a Timokles nechtěl zříti ani démona ani pochodeň.

Něm úžasem při tomto pohledu, Pafnuc obrátil se ke zvířeti. Zmizelo, a mnich na jeho místě spatřil ženu závoji zahalenou, jež mu pravila:

„Viz a rozuměj. Taká jest zatvrzelost těchto nevěřících, že i v pekle zůstali obětí illuse, jež ovládala je na zemi. Smrt nevyvedla je z jejich

Digitized by Google

omylu, a jest zjevno, že nestačí zemříti, aby člověk spatřil boha. Kdož neznali pravdu na světě, nepoznají ji nikdy. Což jsou jiného tito ďáblové, mučící duše, nežli tvary spravedlnosti boží? Proto tyto duše ani je nevidí ani necítí. Neznaly všelikó pravdy, neznají ani své vlastní zatracení a ani nebe nemůže přinutiti je, aby trpěly."

„Bůh může vše," odvětil opat z Antinoé.

„Nemůže absurdní," odvětila žena zahalená. „Aby mohl je trestati, musil by je osvětliti, a kdyby měli pravdu, stali by se podobni vyvolencům."

Však Pafnuc, pln neklidu a hrůzy, opět naklonil se nad propastí.

Spatřil stín Niciův, jenž usmíval se, maje čelo zdobeno květy, pod šedými myrtami.

Blízko něho Aspasie Miletská, půvabně zahalena do lněného pláště, jak se podobalo rozmlouvala o lásce a filosofii, tak výraz její tváře byl zároveň něžný a ušlechtilý.

Déšť ohnivý, padající na ně, byl jim osvěžující rosou a nohy jejich kráčely po žhavé půdě jako po jemném trávníku.

Při tomto pohledu Pafnuce zachvátila zuřivost.

„Udeř, můj bože," zvolal, „udeř! jest to Nicias! Ať pláče! Ať lká! Ať skřípá zuby! . . . Hřešil s Thaidou . . ."

A Pafnuc procitl v náručí námořníka, statného jako Herkules, jenž držel ho a volal:

„Klid! klid! příteli! U Protea, starý medvěde mnišský! Spíš velmi rozčileně! Kdybych nebyl tě zadržel, byl bysi spadl do Eunostu. Jako že matka moje prodávala solené ryby, tak pravda, že zachránil jsem ti život!"

„Děkuji za to bohu," odvětil Pafnuc.

A vzchopiv se ubíral se rovně před sebe, přemítaje o vidění, jež měl ve snách.

„Toto vidění zajisté jest špatné," pravil si; „uráží dobrotu boží, předstírajíc, jakoby peklo nebylo něco skutečného. Jisto, že pochází od ďábla."

Rozjímal takto, protože dovedl rozlišovati sny, jež bůh posílá, od snů, jež vnukají zlí andělé. Podobná schopnost rozlišování jest užitečna poustevníku, jenž žije stále obklopen zjeveními; prchá-li kdo před lidmi, zajisté setká se s duchy.

Pouště jsou oživeny přeludy. Když poutníci přiblížili se k zbořenému zámku, kam uchýlil se svatý poustevník Antonín, uslyšeli křik, jaký ozývá se na křižovatkách měst v nocích svátečních. A tento pokřik pocházel od ďáblů, pokoušejících svatého muže.

Pafnuc připomněl si tento pamětihodný příklad. Vzpomněl si, že ďábel po šedesát let snažil se viděními svésti svatého Jana Egyptského. Ale Jan dovedl vyhnouti se lsti pekelné.

Však jednoho dne, vzav na sebe podobu lidskou, ďábel přece vešel do sluje ctihodného Jana a pravil mu:

„Jene, budeš se postiti až zítra do večera."

Digitized by Google

A Jan, domnívaje se, že slyší anděla, poslechl hlasu ďáblova a postil se až do zítřka do nešpor. Toť jediné vítězství, jehož kníže temnoty dobyl nad svatým Janem Egyptským, a toto vítězství jest malé.

Proto není lze se diviti, poznal-li Pafnuc ihned, že vidění jeho bylo nepravé.

Mezitím, co jemně vytýkal bohu, že vydal ho moci ďábelské, pocítil, jak byl uchvácen a stržen davem lidí, kteří všichni kvapili jedním směrem.

Poněvadž odvykl choditi v městě, byl zmítán se strany na stranu jako bezvládná hmota; a zamotav se do záhybů své suknice, několikrát myslil, že upadne.

Přeje si věděti, kam všichni tito lidé jdou, otázal se jednoho muže po příčině shluku.

„Cizinče, nevíš-li, že počnou hry a že Thais objeví se na jevišti?“ odvětil muž. „Všichni tito občané jdou do divadla a já jdu tam jako oni. Nebylo by ti libo, provoditi mě tam?“

Srozuměv ihned, že prospělo by jeho úmyslu, aby spatřil Thaidu při hrách, Pafnuc následoval cizince.

Již zvedalo se před nimi průčelí divadla, ozdobené skvělými maskami, a spatřili rozlehlé zdivo okrouhlé, okrášlené četnými sochami.

Ubírajíce se za davem, vešli do úzké chodby, na jejímž konci otvíral se amfiteátr, zářící světlem.

Usedli v jedné řadě stupňů, jež sestupovaly k jevišti, posud prázdnému, ale skvěle ozdobenému. Nebylo zakryto oponou, a bylo viděti tam mohylu, jakou staří národové věnovávali stínům hrdin.

Náhrobek zvedal se uprostřed ležení válečného. Hromady kopí byly narovnány před stany a zlaté štíty visely na tyčích, mezi vavřínovými větvemi a věnci dubovými.

Zde vše bylo ticho a spánek. Ale šum, podobný bzučení včel v úlu plnil polokruh naplněný diváky.

Všechny obličeje, červeně zbarvené odleskem šarlatové plachty, jež nad nimi byla napjata, s výrazem zvědavé pozornosti obracely se k této veliké prostoře tiché, vyplněné mohylou a stany.

Ženy smály se pojídajíce citrony, a obvyklí návštěvníci her vesele pokřikovali na sebe.

Pafnuc modlil se v duchu a střežil se marných slov; ale soused jeho jal se žalovati na úpadek divadla. Pravil:

„Jindy dobří herci přednášeli pod škraboškami verše Euripidovy a Menandrovy. Teď již dramata se nepřednášejí, ale předvádějí, a z božských představení, jimiž Bakchus byl uctíván v Athénách, uchovali jsme si jen, co každý barbar a Skyt mohl by pochopiti: posun a postavení těla. Maska tragická, jejíž kovová násada sesilovala zvuk hlasu, kothurn, jenž zvedal osoby k velikosti bohů, velebnost tragická a zpěv krásných veršů, vše to zaniklo. Mimikové, balletky, prosté tváře, zastupují Paula a Roscia. Co by byli řekli Athéňané Perikleovi, kdyby žena byla se objevila na jevišti? Jest neslušno, aby žena ukazovala se veřejně. Velice jsme sklesli, že to trpíme. Tak jako se jmenuji Dorion, žena jest nepřítelkyně muže a hanba země.“

Digitized by Google

„Mluvíš moudře," odvětil Pafnuc, „žena jest náš nejhorší nepřítel. Dává požitek a tím právě jest hrozná."

„U bohů nesmrtelných!" zvolal Dorion, „žena nedává muži požitek, ale smutek, nepokoj a černé starosti! Láska jest příčina našich nejmučivějších bolestí. Poslyš, cizinče; šel jsem ve své mladosti do Trezenu, a spatřil jsem tam myrtu rozklenutou velice; listy její byly pokryty četnými body. Hle, co Trezenští vypravují o této myrtě: Královna Phédra, v době kdy milovala Hippolyta, léhala celé dni nyjíc a toužíc pod tímto stromem, jejž posud lze zříti. Ve smrtelné nudě své vyňala zlatou jehlici, jež spínala zlaté vlasy její, a propíchala jí listy vonného stromu. A všechny listy byly takto probodány. Když pak zničila nevinného muže, jehož pronásledovala láskou krvesmilnou, Phédra, jak víš, bídně zemřela. Zavřela se do své komnaty svatební a pověsila se na svůj zlatý pás. Bohové chtěli, aby myrta, svědek utrpení tak krutého, i dále měla na svých nových listech známky těchto bodnutí jehlicí. Utrhl jsem jeden z těch listů; zavěsil jsem ho v hlavách svého lože, chtěje přítomností jeho stále být varován, abych neoddal se zuřivostem lásky a abych vpravil se do nauky božského Epikura, svého mistra, jenž učí, že žádost jest hrozná a záhubná. Však, abych pravdu řekl, láska jest nemoc jater, a člověk nikdy není jist, že se nerozstůně."

Pafnuc se tázal:

„Dorione, jaké jsou tvé radosti?"

Dorion odvětil smutně:

„Mám jediné potěšení a přiznávám se, že jest klidné; jest to přemítání. Má-li člověk špatný žaludek, nemůže hledati jiné radosti."

Povzbuzen těmito slovy, Pafnuc odhodlal se zasvětiti epikurejce do radostí duchovních, jichž poskytuje prodlévání v bohu. Jal se mluviti:

„Poslyš pravdu, Dorie, a přijmi světlo!"

Když takto zvolal, spatřil, jak se všech stran zvedají se proti němu hlavy a ramena, jež přikazovaly mu, aby mlčel.

V divadle nastalo veliké ticho, a záhy ozvaly se zvuky heroické hudby.

Hry počaly. (Pokračování.)

Digitized by Google

M. Rosselli: Postava z obrazu „Triumf Davidův."
(Gallerie Pitti ve Florencii.)

Digitized by Google

Mateřská láska hmyzu.

Dle E. Menaulta a j. vypravuje V. Čalounová.

Ernest Menault praví ve svém spise: „L'amour maternel des animeaux“,: „Nejlepší chvíle mého života byly ty, které ztrávil jsem v přírodě. Často, schován mezi obilím, zadržoval jsem dech, abych lépe slyšel hovory hmyzu, jimž nerozumíme a o nichž ještě dlouho nebudeme ničeho věděti, poněvadž neumíme se vmyslit do života hmyzu, těchto prostých stvoření, plných pudů, citů a lásky.

O kolik radostí olupuje se člověk, který nepokládá za hodné shlédnouti ke svým nohám, shýbnouti se až k zemi, vnořiti se do radostné kolébky — přírody, vdechovati život a lásku bez vypočítavosti, prostou sobectví, lásku okřídlenou!“ —

Nechme také my na chvilku práce a starostí, vyjděme si z domu: Nechť si naše srdce a rozum odpočinou na rozmilém divadle, kde pracují roztomilé bytosti tak jemně utvořené, čilé, citlivé a bez nároků. Pojďme, jaro nás zve. V brázdách je vše mládo. Vše běhá, vše zpívá, všechno je veselo. Pod lesním mechem, v hebké luční trávě, při prudkém vání větru i na teplém výsluní: všude přináší láska mateřská radost, něhu, dodává přírodě života. Všechen hmyz, který vidíte pobíhat, vyhřívat se na sluníčku, prohledávati kůru stromu, smetati pel květin, ssáti cukr, pomlsávati si na našem ovoci, desátek si bráti z našich žní: všechna ta drobotina má pilné, čilé matky, které pro své potomky starostlivě vyhledávají potravu a klidný útulek, chráněný před nepohodou. Odloupněme kůru na starém stromě: je rozbrázděna chodbičkami — také práce matky, s láskou chystaná kolébka. Pod onou korou je houf broučích dětí. Tu vajíčka, onde larvy, které korovci, mandelinky, čmeláci a jiné matičky tam nashromáždily, aby děti své uchránily před hladem a zimou v ložnici podivuhodně sestrojené a vytesané. Všecka ta drobotina spí klidně, očekávajíc teploty jara, prvních hřejících paprsků slunečních, které je mají povolati k životu. Přemnohé z těchto maličkých, až otevrou oči, neshlédnou již své matičky, nemohou se na ni ani usmáti, ani jí poznati. Zemřela jim, než se k životu probudily, ale zanechala jim důkazy své nekonečné něžnosti. Nejen, že jim připravila kolébku teplou, vystlanou, krytou, která je před zimou, větrem a deštěm uchránila, učinila více ještě: opatřila je potravou až do dne, kdy dospějí a sesílí, aby se o sebe sami starati mohli.

Láska mateřská pudí hmyz až do našich příbytků. Pohleďte na strop. Do koutečka usídlí se často pavouk, na vzdory pátravému oku čistotné hospodyňky.

Mnohý člověk má pavouka v ošklivosti, ale ten zasluhuje spíše naší úcty, jak se láskyplně, až vášnivě stará o své děti. Kdyby se jich někdo odvážil jen dotknouti, brání je, třeba svým životem. — Moli,

Digitized by Google

kteří prožírají náš šat, ničí naše kožešiny, proti nimž tak těžce se bráníme: to jsou malí sirotečkové, které k nám dala pečlivá jich máť na stravu. Naše šaty slouží jim za kolébku i jídelnu. Bezděčně nosíme jejich vajíčka a larvy.

Hmyz věnuje svým rodinám mnohem více péče, než ssavci a ptáci! Jako u jiných zvířat, je hotovení hnízda pravým výrazem mateřské lásky. Pro hmyz, který hyne dříve, než spatří své maličké, je hnízdo nejvyšším cílem jejich snahy, je uskutečněný sen, který snily za svého krátkého života. Zhotoviti hnízdečko, své poslední dílo, ve kterém zanechává dětem vzkaz něžné péče, tvoří celé mateřské štěstí hmyzu. Leč ne každý hmyz dělá hnízda. Ta dělají jen nejdokonalejší druhy. Stavba pak sama řídí se dle těla hmyzu, dokonalosti jeho ústrojí a dle okolností, v nichž žije.

Pohledněme na některé druhy, pokud nám čas dovolí. Všimněme si napřed těch, které se nám v lese často ohlašují protivným zápachem. Pokrevný příbuzný nevítaného, nezvaného nájemníka četných, zejména městských bytů. V červenci můžeme vídati na břízách ploštici šedou, jak vede svá mláďata na procházku, jako slepice kuřátka. Bývá jich 20—40. Následují matku svou na všech cestách. Škádlíme-li je, bije svými křídélky, jakoby je chtěla chránit, ale nenapadne jí ani, aby utekla. Přírodopisec De Geer uřízl jednou větévku olše s takovouto rodinou. Matka dávala na jevo veliký nepokoj. Za jiných okolností byla by se spasila co nejrychlejším útěkem. Ale malých svých robátek nemohla a nechtěla zanechat.

Velikou práci s přípravou kolébky pro svá mláďata dává si křís. Samička zakusuje se do kůry stromu, prokouše strom až na dřeň. Při této práci jí sameček zpívá. Jednotvárný, silný jeho hlas za starých dob vzbudil nadšenou chválu řeckého básníka. Samička nemá času na zpěv, má jiné starosti. Když prokousala dostatečně velikou kolíbku, klade do ní 5—8 vajíček. Z vajíček se vylíhnou velice malinké bílé larvy, které, když ze svého hnízdečka vylezou, nemusí než sešplhati po kmenu do země a ssáti na kořenu stromu, na němž se narodily.

I mouchy velice se starají o zaopatření svých potomků. Často v létě pozorujeme modrolesklou mouchu, zvanou bzučivou. S velikým hlukem vřítí se otevřeným oknem do světnice, naráží na okna. Proč dělá takový hluk? Ze samé starosti. Hledá místo, kam nejlépe by uložila vzácný svůj poklad. Prohlíží, přilétá, odlétá, vrací se, odlétne opět. Stokrát se vrací. Prohlíží kousek masa, které má sloužiti za potravu jejím mláďatům. Nezmýlí se, aby vyvolila maso nevhodné. Tenkého kousku, který brzy vyschne, ani se nedotkne. Letí přímo na kousek silný, vlhký, který snadno se zkazí, zahnije. Takové potravy právě potřebují nejprve její malé dcerušky — larvy. Neztrácí času, neboť ví, že má mnoho nepřátel, že co nevidět ji někdo bude odhánět, nebude-li ukládat dokonce o její život — a rychle nanese 12—15 vajíček. Vajíčka jsou jedno vedle druhého. Tak vše zařídila a pojistila larvám potravu. Ví, že se jim dobře podaří. Až pak dospějí do svého zakuklení, opustí zkažené maso, zalezou do země, a zůstanou tam až do proměny v dokonalý hmyz. Jejich bratranci, střečkové, volí za obydlí pro své potomky docela maso živých

Digitized by Google

zvířat. Z lásky k dětem pronásledují s vytrvalostí obdivuhodnou velká zvířata, pasoucí se krávy a soby, aby nakladly jim vajíček na hruď, kam zvířata jazykem dosáhnou. Tak se larvy dostanou do útrob zvířat, kde žijí až do zakuklení. Linné vypravuje o jedné mouše, kterou pozoroval. Létala celý jeden den za sobem, který pobíhal, neodstrašila jí únava, nevzdala se vyhlédnuté oběti, neboť je jista, že larvy, které v srsti soba se vylíhnou, najdou na jeho těle dobrou výživu.

I krvežíznivý komár je velmi dbalý, aby opatřil svým mláďatům všeho, čeho ke zdárnému vývoji potřebují. Sám létá na volném vzduchu, ale ví, že larvy jeho potřebují vody. Za krásného dne vydá se na procházku či lépe na výlet ke břehu řeky. Snese se na vodu a nebojí se o své živobytí. Spoléhá na malou váhu svého tělíčka, natáhne se na vodu a hromadí svá vajíčka jedno ke druhému, zachycuje je svými zadními nožičkami, až je vajíček celé klubíčko. Je v tom opatrnost; jedno vajíčko by uplavalo, snadno by přišlo na zmar. Celý houf vajíček padne ke dnu, jakmile je matička svěří dobročinné vodě.

Škvor, před nímž zbytečně si lidé zacpávají uši, aby si je nenáviděný ten hmyz nevolil za svůj cíl, má důležitější starosti, než slídit po uších lidských. Žije velmi poeticky. Živí se růžemi, karafiaty a j. vonnými květy. Pro svá mláďata hledá jiná, bezpečnější místa, méně nápadná ale klidnější. Samičky vyhledají skrytá místa, temné koutky, kůru stromů, a těm svěřují své poklady. Od vajíček se však nevzdalují, nýbrž bdí nad nimi. Opouštějí je jen, aby si vyhledaly potravu. Kdyby někdo vajíčka rozházel, dají se do hledání, budou shánět, až je najdou. Jedno po druhém potom odnáší samička v hubičce pod mateřskou střechu. De Geer nalezl jednou samičku s čerstvě nakladenými vajíčky, uložil je do pouzdra i se zemí a vajíčka po zemi rozházel. Matka je brzy sebrala, odnášela v hubičce, pokladla jedno ke druhému a neomrzele na nich seděla. Sotva malé larvy vylezly, schovávaly se pod tělo své matičky, jako kuřátka pod křídla kvočny. Probíhají kolem jejích noh, a ona trpělivě s nimi se zaměstnává. Jsouť slabé, bílé, skoro průsvitné. Malé nožky jejich sotva je unesou. Kdyby byly ponechány samy sobě, zahynuly by, neboť se ani živiti, tím méně v případě nutnosti, brániti nedovedou. Ale je tu jejich matka, která nad nimi bdí, kořist jim loví a nikdy je neopouští. Když poněkud povyrostly, vede je na sousední rostlinu na procházku, ale ne příliš daleko, aby se neunavily a došly zase zpět domů. Maličtí si své obětavé matičky dovedou také vážit, nerozbíhají se, a dá-li ona znamení, ihned se k ní tulí.

Zdá-li se jí, že hrozí nebezpečí, jde před dětmi sama napřed, připravuje si své klíšťky, aby děti mohla chránit. Na útěk se nedá, jakby jindy učinila, a necouvá ani před sebe silnějším nepřítelem dokud děti nejsou v bezpečí. Překvapí-li takovouto rodinu z nenadání sluneční paprsek, rychle ji matka odvádí pod nejbližší kámen, do mechu, nebo pod odloupnutou kůru: péče její osvědčuje se v každém okamžiku, vždy si ví rady a pomoci, jde-li o rodinu.

Nepříjemní hosté v domácnostech, švábi, jsou také dobrými matkami. Třeba bychom ze svých bytů je vypuzovali, zaháněli všemožnými prostředky, uznání odepříti jejich starostlivosti o mláďata nemůžeme. Svá vajíčka

Digitized by Google

zabalují do pouzder velikosti fazole, kde každé vajíčko má svoje oddělení. Pouzdro pak vlekou s sebou, bdí nad ním, aby nepřišlo k úrazu, a když larvy z něho vylézají, roztrhávají je a pomáhají jim vylézti.

Jak nemilý šváb v domácnosti, tak nenáviděna je od zahradníků krtonožka. Říkají o ní, že je metlou. Ale jen spravedlivost! Škody, kterou v zahradách dělá, dopouští se z lásky ke svým potomkům. Vybrabává v zemi ovální komůrku asi 15 cm hluboko; z té vede mnoho cest na všecky strany. Jsou to chodby, které v nebezpečí mohou mláďata spasit. Larvy líhnou se koncem léta, a krtonožka neomrzele je opatruje, hledá jim potravu. Nevzdaluje se od nich až do příštího léta, kde jim příroda udělí křídla.

Četná rodina brouků podává mnohý důkaz, že hmyz pro potomky své třeba život nasadí, ba více, že dovede pro ně pracovat, se odříkat. Obdivujeme se broukům také proto, že samička nikdy se nezmýlí a dá vajíčko svého mláděte tam, kde najde hojnost příhodné potravy, ač sama se zcela něčím jiným živí.

Znáte pilouse? Samička nedočká se mladého pokolení, neboť brzy zahyne, hned, jak uložila svá drahá vajíčka, a přece ví, že larvy rády si pochutnávají na mouce. Prodere se do sýpky, vyhledá nejpěknější zrna, kusadly a rypáčkem navrtá malý otvor, kde je zrno nejtenčí, do rýhy. A jakoby co nejlépe skrýti chtěla místo, kam vajíčko uložila, potáhne ránu povlakem téže barvy, jakou má napadené zrno. Ani nejcvičenější oko by nenašlo otvoru. Larvy vylíhlé jsou opatřeny mohutnými na své tělo kusadly. Vykusují ihned moučný obsah obilek, které jim jsou kolébkou.

Chroust dospělý živí se jedině listím, a to nejraději mladým, svěžím listím, a přec samička neleká se temnoty podzemní, sestupuje do země, aby tam nakladla vajíčka, a hyne. Slepé larvy by jinde nenalezly potravy než v zemi, proto matka položí vajíčka blízko kořínků, jimiž se jedině živí.

Jiného brouka, vroubouna posvátného, již Egyptané, u nichž byl cit pro přírodu silně vyvinut, ctili, jeho obraz vytesávali, a dosud nalezají se tyto obrazy, známé pod jménem scarabei. První zmiňuje se o něm Plinius. Od té doby byl často pozorován přírodopisci. Jeho celý život vyplněn je starostí a namáhavou prací pro potomstvo. Zadní jeho nožky jsou dlouhy a umístěny jsou neobyčejně daleko. V chůzi mu překážejí, za to výtečně mu slouží při práci. Vajíčko své snáší samička na kousek trusu. Pak válí po zemi kousek ten, až se naň nachytají drobty nové, kulička roste, ovšem v malých rozměrech, jako chlapcům na venkově, když dělají sněhuláka. Nyní jde o to, aby kuličku, chovající drahocenný poklad, ochránila před rozkopnutím od neopatrného chodce, před tíží vozu, před nepohodou dne. Válí tedy kuličku dál, uhlazuje, utvrzuje její obal jak jen možno. A když je práce tato hotova, hledá bezpečný úkryt. Vyhledá příhodné místo, kde by do země zahrabati mohla kuličku, aby narozený její siroteček mohl v klidu živiti se potravou, kterou mu připravila. Je ku podivu, co důmyslu, síly, odvahy, zmužilosti a lásky vynaloží pro své děti, a to bez nejmenší naděje, že jednou uvidí svou larvu se hýbati, převlékati, růsti! Jaké překážky musila přemoci! Kolikrát po nakloněné rovině koule se odkutálela, a daleko zapadla! Jak vypověděti její nepokoj, starosti, než ji opět našla! Jaká zoufalost, byla-li kolébka

Digitized by Google

rozbitá. Ale s jakou novou odvahou se dává znovu a znovu do práce. Nemůže-li zmoci sama zapadlou kuličku, přivolá si třeba své příbuzné na pomoc. Brehm zmiňuje se o příhodě jedné takové samičky. Kulička zapadla jí do brázdy. Nemohla ji, ať se namáhala jak chtěla, vytáhnouti. Odběhla tedy dosti daleko, na cestě byli jiní vrubouni; přivedla si tři pomocníky. Ti pomohli jí břemeno vytáhnouti na rovnou cestu a vrátili se zase ku své práci.

Konečně dopravila svou kuličku na vyhlédnuté místo. Vyhrabe hlubokou rouru, kuličku do ní svalí a přikryje ji jsouc jista, že larva nebude trpěti ani hladem ani zimou. Vše připravila, úloha její je dokonána, umírá klidně. Skoro by se mohlo říci, že s pocitem vykonané povinnosti. A to vše dělá samička. Samečkové, jak někteří přírodozpytci tvrdí, někdy také pomáhají, ale jakmile hrozí nejmenší nebezpečí, ihned utekou, kdežto samička nikdy své potomky neopustí. — Příbuzní vrubouna, u nás žijící chrobáci, starají se o mláďata podobně, jenom že nezabalují vajíček do kulí, nýbrž vybrabují pod hnijícími látkami rourky až 30 cm hluboké a zavlekou do nich kousek zahnívající látky. Do každé rourky položí jen po 1 vajíčku. Protože se jim každé místo ku hrabání nehodí, hledají po okolí. Dá jim někdy dost práce, než příhodné místo najdou. Proto potkáváme, zvláště z večera tolik chrobáků na cestách, po zemi i ve vzduchu.

Nesmíme také zapomenouti na hrobaříka, ač poměrně asi způsoby jeho jsou nejznámější. O způsobu jeho vypravuje přírodozpytec E. Menault: Jednoho rána našel jsem ve stromořadí své zahrady mrtvého krtka, který byl jakoby do půdy vtlačen. Znaje zvyky hrobaříků, domýšlel jsem se, že má býti pohřben. Pozvedl jsem jej, a skutečně, byli pod ním tři hrobaříci, kteří mu se vším úsilím kopali hrob. Poznamenal jsem si místo, kde krtek ležel a odpůldne jsem se šel podívat. Krtek byl skoro zahrabán. Nebylo vidět než hlavu a 2 přední nožičky. Ty se pohybovaly, jakoby krtek žil. Nemohl jsem si to vysvětliti. Pozvednu tedy hlavu jeho. Vidím, že do hrudi jeho prokousal se jeden hrobařík, a v těle krtčím ryje, aby nakladl do něho vajíčka. Večer byl krtek zcela pohřben. Druhého dne nebylo ani znáti, že tam bylo hrabáno. Gleditsch praví o hrobaříku: Je patrno, že všechna ta práce (pohřbívání zdechlin) je konána za tím účelem, aby matky těchto čilých brouků opatřily klidný útulek svým larvám. Zdechlina by sice stačila více broukům nahoře na zemi, a také by pohodlněji se napásli na zemi, než pod ní, ale kdyby byli nechali zdechlinu odkrytou, snadno by ji mohli nalézti vrány nebo některý jiný dravec, a vajíčka by padla za obět jejich žravosti.

Ani vodní brouci nedají se zahanbiti, že by se o své potomky nestarali. Tak na př. vodomil plove po hřbetě na povrchu vody, souká ze čtyř rourek bělavá vlákna, která brzy spojí v jakési pouzdro. Vajíčka uloží do pouzdra, uchopí zadníma nožkama, zavře víčkem z lepkavých vláken a kolébka, jako kdysi Mojžíšova, pluje po vodě, houpána hravými vlnkami.

Rodina motýlův je nám už milá pro svá pestrá, nádherná křídla. Ale nemysleme si, že křídla jsou jen marností, že dopomáhají motýlům jen k letu, neboť jsou motýli, kteří za celý svůj život ani jednou křídel k letu nepoužijí. Mezi jinými máme příklad na bourci morušovém.

Digitized by Google

E. Menault praví, že křídla jsou symbolem mateřské lásky. Hmyzu nahražuje křídlo rámě, kterým tvora milovaného tiskne k srdci, kterým ochraňuje a hájí. Křídla nejkrásněji vyslovují nadšenou, poetickou lásku mateřskou.

Mnozí motýli zhotovují z hedvábných pavučinek něžná hnízda, holná, aby bydleli v nich jemní tvorové, kterým, až dorostou, živiti se bude nejněžnější stravou: sladkou šťávou rostlin. Svůj vřelý vzkaz upřímné lásky mateřské zanechává motýl dětem v úpravě hnízda. Pohleďme! V nejtužší zimě najdeme na vrcholku holého stromu několik bělavých, lesklých tkanin. A jak chytře je ono místo vyhledáno! Upevněno je hnízdečko u tří listových pupenů a tak, že chráněno je před studeným větrem severním. Povlak hnízda je nepromokavý. Malé housenky jsou nejen před zimou a deštěm, ale také před hladem chráněny. Ať fouká vítr jak chce, mladé letorosty, pružnější než rákos, se ohnou, ale nezlomí. Lůžko to housenčí houpá se jako výletníci v lese ve své síti. Až na jaře svit poledního slunéčka zahřeje hnízdečko, bude zároveň zahřívati pupeny listů. Pobídne oboje, housenky, aby vylezly, lístky, aby vyrazily. Hladová mláďata naleznou chutnou snídaní hned za dveřmi. Není jediné housenčí matky, která by nepamatovala na tyto okolnosti. Jinam nenaklade vajíček, než na strom, keř nebo bylinu, a to toho druhu, jejíž listy její housenka nejraději požírá. A přec tyto matky ani listů oněch neochutnaly.

Vajíčka motýlí nalézáme na listech nebo pod nimi, na lodyhách nebo větvích. A nespadnou. Jsou totiž přilepena jakýmsi lepem.

Vzpomeňme si na kroužky bourovce prstýnčitého, který své pěkné hnědošedé náramky vajíčkové připevňuje na větévky hrušní. Mnohá vajíčka ještě lépe jsou opatřena. Jsou tak obalena, že by jich člověk pod nepatrným obalem ani nehledal. Nejpečlivěji přikrývají svůj vzácný poklad bekyně. Kůpku vajíček pokrývají jemnými chloupky svého těla. A trvá to někdy až 24 hodin, někdy i plné 2 dny, než práci svou dokonají. Kopeček ovšem podobá se potom spíše malé houbičce, než hromádce vajíček. — Pernatušky žijí jen den, ale za krátkou tu dobu dovedou se přece postarati o dobré bydlo svých dětí, a rolníkovi svou mateřskou péčí nadělají dosti škod. Poletují totiž nad poli pšeničnými a ječnými, nakladou na zrající obilí vajíčka. Malá, bělavá housenka, která se po 8—9 dnech vylíhne, vloupá se do obilky, a zde tak hospodaří, jako larva pilouse.

Někdo si snad pomyslí, že by musil míti mnoho času, aby zabývati se mohl mateřskou láskou hmyzu. K čemu věnovati tolik pozornosti zlému tvorstvu, které pustoší naše pole, ničí naše zahrady, ruší náš spánek? Virey odpovídá: Důležitější v přírodě je snaha opatrného hmyzu o potomky, než pro společnost lidskou ctižádostivé sny jednotlivce, snažení lakomcovo. Více nás ušlechtí pozorování způsobu života tvorů v přírodě než četba básní ceny prostřední. Pozorujeme-li jen hmyz blanokřídlý, už dostatečně ospravedlněn je zájem o hmyz. Tato velká rodina, k níž počítáme včelu a mravence, jest nejpokročilejší a nejpracovitější mezi hmyzem. Také láska a péče mateřská je u nich nejpatrnější. Žádný jiný hmyz se tak nepřičiňuje, aby potomstvo jeho bylo řádně opatřeno — skoro by se mohlo říci — vychováno. Staví ohromné příbytky, aby

Digitized by Google

mláďata měla bezpečný domov, pevný hrad. Přinášejí jim potravu a neopouštějí jich, dokud nedospějí. A i jinak se starají blanokřídlíci, jak uslyšíme. V stavbě svých příbytků nemají soupeřů mezi hmyzem. Nemluvím ani o příbytcích včel a mravenců, které byly už mnohokráte popsány.

Navštivme čmeláky. Musíme za nimi na luka, do polí, často pod mez. Svými kusadly umějí rozcupovati mech jako vlnu a pokrývají jím klenbu hnízda. To vypadá jako venkovský kostelíček s velikou, kuželovitou klenbou. Strop je uvnitř vylepen pryskyřičnou hmotou, jako papír silnou.

Zveďme stříšku. Nalezneme pod ní 3 kotouče z buněk se skládající. Buňky však nejsou šestihranné, jako včelí, jsou válcovité s baňatým víčkem. Jedny jsou zavřeny: to jsou postýlky kukel. Jiné už jsou otevřené, z těch vylezl už dospělý čmelák — brundibár. Nedaleko nalezneme osadu čmeláků, která si příbytek teprve dělá. Bude nám státi za to, přihlédneme-li, jak se k dílu mají. Rozházené kousky mechu si podávají 4 čmeláci v řadě za sebou stojící. První čmelák uchopí kusadly kousek mechu, rozčechrá jej předními nožkama, vstrčí pod tělo, kdež jej uchopí druhý pár noh, odevzdá třetímu páru. Zadní nožičky odhodí mech co možná daleko ke hnízdu. Tu se ho chopí čmelák druhý, po něm třetí, a tak to jde až k samému hnízdu, kdež opět jiní čekají, kteří kusadly i nožkama kus ten do pravé a potřebné polohy uvedou. Matka čmeláčí je z jara sama, samotinká. Byla přes tuhou zimu ukryta v mechu, a když slunéčko ji povolalo k novému životu, nenalezla nikoho z loňské četné rodiny. Dá se tedy do práce bez pomocnic. Udělá několik buněk, zhotoví jemný koláč z medu a pelu květinového, položí koláč do každé buňky. Naklade ke koláčku po 6—7 vajíčkách. Za krátký čas v buňkách objeví se malé, červíkům podobné larvy, najdou hned pamlsek, který jim laskavá matička připravila. Když pak dospěly, a sotva se pevně na své nožky postavily, začnou matce v práci pomáhati. Mají znamenitě vyvinutý cit bratrství. Snášejí svým bratrům a sestrám potravu, krmí je, staví nové buňky, hnízdo rozšiřují podle potřeby vzmáhající se obce. Později pomáhají čmeláčkům dospívajícím vylézati z kukel. Čmeláci však nespokojují se jen, aby uměli připraviti hnízdo, kde jejich mláďata prožijí v klidu, nespokojí se jen, že připraví jim výtečnou potravu. Angl. přírodozpytec Newport a po něm prof. Hoffer ve Št. Hradci vypozorovali, že čmeláci tak dobře umějí seděti na vajíčkách, jako ptáci. Viděli je sedět na kuklách, které se hotovily opustit svůj obal. Bylo pozorovati na jejich rozčileném, chvějícím se těle, že čmeláci — kvočny čekají na ten okamžik, až mláďata se objeví v plné kráse. Také byla konána, jak E. Menault uvádí, zajímavá zkouška. Teploměr, položený pod 4 takové kvočny ukazoval $34\frac{1}{2}^0$, kdežto v kuklách jiných byla teplota pouze 24^0. Za několik hodin, než z kukel vylezl dospělý hmyz, vystřídalo se několik čmeláků.

Přírodopisec Lepelletier objevil druh hmyzu, čmelákům velmi podobný, který pro stavbu svých zadních nožiček nemůže dělati hnízd, ani stírati pelu. Jsou to čmeláci cizopasní; neumějí živiti svých larv a proto kladou vajíčka, jako to dělá u ptáků kukačka, na paštičku z medu a pylu připravenou čmelákům, a tito nerozeznají larvy své od larev podložených, ošetřují je s touž starostlivostí. Larvy cizí vypadají jako larvy zákonných

Digitized by Google

majitelek hnízda, a tak ujdou bdělým očím pěstounek. Pomysleme si, jaké lsti musí tito cizopasní čmeláci užíti, aby vnikli do střeženého hnízda! Třeba by jim chyběla způsobilost, přec jim zůstal cit pro zachování rodu. Láska mateřská u zvířat je tak v srdce, možno-li tak říci, vštípena, tak je spojena s pudem zachování, že dovede vždy pojistiti živobytí svým potomkům, ať je ústrojí těla sebe nedokonalejší.

Včela pelonoska, jejíž zadní nožičky jsou rozšířeny a chloupky porostlé, a mohou tedy sbírati med a pyl a sdělávati hnízda, jsou milosrdnější než včely. Mají hnízda jednodušší než včely. Obydlí jejich je jen jednoduchá roura v zemi, uhlazená a vylepená slinami. Je rozdělena na komůrky; v každé z nich nalézá se vajíčko, u něho pak nezbytný koláč z medu a pylu. Pelonoska dovoluje dobrovolně příbuzné své včele, zvané smutilce, aby nakladla si do jejího hnízda vajíčka: přijímá cizí děti za své ošetřovance. Snad rozumí pelonoska starostem smutilky, má s ní soucit, když pro stavbu těla není jí možno, aby si hnízda stavěla.

Podivnou a těžkou práci vykonává včela, zvaná drvodělka. Obletuje, silně bzučíc, ploty, kůly a staré, sprachnivělé kmeny. Vyhlídne příhodné místo pro domov svým dětem. Silnými kusadly zatne se do dřeva, vyhlodá díru několik mm hlubokou a asi tak širokou, že do ní může snadno vlézti. Pak obrátí se hlavou dolů a vede chodbu po dřevě do hloubky. Kusadly pracuje jako dlátem a kleštěmi. Vyštipuje a vytrhuje třísky, které hned ven vyhazuje. Tak vyhrabe díru až 30 cm dlouhou, ku konci opět na venek zahnutou. Neunavná a pečlivá matka dopřává si jen tolik oddechu, co nutně potřebuje, aby na blízké některé květině se zotavila a posilnila k další práci. Na dno chodby snese včelí pamlsek, na ten položí jedno vajíčko, zalepí buňku víčkem z rozkousaných pilin uhněteným. Nad buňkou první zakládá druhou, atd., až celá chodba jimi je vyplněna. Tím ovšem pracovité matce sil víc a víc ubývá, až konečně, dokonavši své dílo, postaravši se o příští pokolení, vysílením hyne.

Podobně umělecky staví také jiné včely samotářky svá hnízdečka. Jsou stavitelkami, a v přírodopisu nazývají se včelami zednickými. Můžeme je snadno poznati. Podobají se čmelákům, samičky jsou úplně černé i s křídly, samečkové rezavě hnědí. Buňky své přilepují jako vlašťovčí hnízda na zdi i leckde ve skulinách skalních. Slepují je z jemných zrnéček pískových vlastními slinami tak pevně, že jen mocí a nástrojem ostrým lze buňku takovou otevříti. Mají podobu náprstku. Buňku s vajíčkem a jemnou potravou přikrývají také víčkem z téže látky, z jaké buňka je zhotovena.

Když buňku plní a zavírají, musí si velmi obratně počínati, neboť mnozí cizopásníci číhají na všech stranách, aby lacino použili práce a péče cizí k zaopatření vlastního plodu. Opatrná samička, aby odvrátila pozornost škůdců od svého hnízda, zalepí buňky povrchu hrubou látkou, že to vypadá, jakoby nějaký bujný kluk hodil na zeď kus bláta.

Jiné včely vystýlají hnízda ve dřevě, nejraději opuštěné chodby po housence drvopleně, skutečnými tapetami. Kusadly ukousne taková včela kousek růžového lístku, pěkně, jako když ho vystřihne. Chodbu svou takovými lístky vylepí jako nějaký čalouník komnatu. Aby pak vlhko jednoduchou vrstvu listu nepoškodilo, aby také děťátko mělo kolébku

Digitized by Google

měkkou, potahuje stěny povlakem osmi- až devitinásobným. Potravou zaopatří svého potomečka jako jiné včely.

Neméně poeticky připravuje postýlku pro děťátko včela ploskočelka. Hnízdečko je v zemi, ale matička vystele je květinami nejveselejších barev, které mohla nalézti. Korunky vlčího máku tu jistě nescházejí.

Vosy nežijí podobně jako včely. Také sice rády mlsají med a cukr, ale jen jako pamlsek. Hlavní potravou jest jim maso, potrava živočišná. Snad jim někdo řekl, že musí jísti beefsteaky, aby sesílily. Vosy jsou ukrutné. Mají loupeživé a zlodějské zvyky. Jsou neopatrné a nemají tolik lásky ke svým mláďatům jako včely. Tak tomu chtěla příroda. Nedala jim na nožky chloupků, nemohou tudíž sbírati pel z květin. Za to mají velmi silná kusadla, aby hlodaly, bojovaly. Jsou to dobře vyzbrojení lupiči, kteří musí bojovati, chtějí-li žíti. Jejich život není, než řetěz loupeživých výprav. Celý houf se jich vydá, aby přepadly včelí úl, soudek cukru u kupce, sladkou hrušku nebo broskev. Jiný houf vypoví válku mouchám nebo pověšenému masu na krámě řezníkově. S urvanou kořistí vracejí se radostně do hnízda, aby rozdělily svou kořist mezi největší larvy, jež své hladové hubičky otvírají a hlavičky zvedají. Jakmile jsou nakrmeny, položí se a jsou zase klidny. Menší larvy jsou krmeny sladkou šťávou. Zdá se, že mláďata vosí musí býti velice pečlivě ošetřována, neboť vosa několikrát za den se dívá do buňky, na jejíž dno připevnila vajíčko. Zajímavo je, jak vosa od jedné larvy ke druhé běhá, do buněk hlavičku strká, aby po řadě maličké nakrmila. Starší krmí tak, že sedíc na plástvi přinesenou potravu koleny předních nožek podrží, rozkousá ji ještě jednou, a klade kousek po kousku do hubičky jedné larvě po druhé.

V říjnu přestanou vosy stavěti hnízda — báně, jak na venkově říkají. Přestanou také larvy krmiti, ba vyhazují je ven, kde larvy hynou. Ostatně zahyne také celá osada. Jen několik samiček odletí, zaleze někde do mechu, schová se a přečká zimu.

Druh vos samotářek, uzlatky nazvané, krmí své mladé jen nejvzácnějšími brouky. Za příbytek vyhledávají si jen bezpečná místa na výsluní. Jakoby věděly, že slunný byt je bytem zdravým. A jak jsou hbity ve stavbě a obratny! Pro děti uloví kořist, která váží víc než jejich útlé tělíčko, ale to je neodstraší. V letu ji unesou, donesou svým mláďatům. A jak nad nimi bdí! I v létě, když už se všecky larvy zakuklily, že právě nepotřebují ošetřování, přilétají uzlatky, dohlížejí, aby žaduý vetřelec neublížil vzácným jejich potomkům. Tato péče je tím dojemnější, že uzlatky netěší se, jako jiné vosy, ze svých dětí, když dorostou. Hynou dříve, než z kukel se děti vyprostí.

Jiné vosy, znatelné po tenounkém tílku s dlouhým kladélkem, lumci, nestaví ani hnizd. Vyhlédnou si živý příbytek pro larvy. Poletují nad housenkami a brouky, a nad vyhlídnutou obětí poletují déle, jakoby zkoumaly a rozvažovaly, dobře-li se u ní bude míti larva? Že skutečně nahodile lumek nejedná, vysvítá z okolnosti, že raději si vyvolí mladé housenky, které déle budou živy a tudíž déle hostiti mohou cizopásníky, jakými larvy lumčí skutečně jsou. Oběti vevrtá kladélko do kůže a podle velikosti hmyzu dá mu do těla jedno nebo více svých vajíček. Snaží se

Digitized by Google

je zapustiti hodně hluboko, neboť by se třeba mohla housenka za krátko svléknouti, a vajíčka by byla ztracena. Vylíhlá larva živí se měkkými částmi těla housenčího, chrání se však dotknouti se žaludku. Je třeba, aby housenka žila, dokud jí larva potřebuje.

O vosách žlabatkách je známo, že vajíčka svěřují rostlinám, že dávají je do květu dubu, růže šípkové, na listy a větévky. Larvy její živí se obsahem nádoru, který se vytvoří na poraněném místě rostliny. Některé ty nádory známy jsou pod jménem duběnky, jiné pod jménem mechové koule atd.

Jakou odvahou vynikají vosy, které samy nemohou larv svých živiti, vidíme na zlatěnce. Ta zaplatí často životem svým snahu, aby opatřila své děti dobrým bydlem. Číhá na příhodný okamžik, aby vajíčko uložila do buněk včelích nebo vosích. Ty ovšem poklad svůj střeží. A tak se mezi nimi strhne bitka. Někdy zlatěnku ubodají. Jindy jí včela zednice křídla utrhá a ji vyhodí. Zlatěnka se však nedá. Nemůže přiletět, tedy přijde. Jak se včela z hnízda vzdálí, už je tu a vajíčka naklade.

Na konec ještě na krátko podívejme se ke včele obecné a mravenci. To proto, že starají se nejlépe o svou mládě. U nich stará se o výchovu a ošetřování larv ne matka, ale zvláštní ošetřovatelky, chůvy. Ty neznají vlastních potřeb, nejsou sobecké. Dovedou se zapříti na prospěch obce, šlechetně, vlastenecky. Pravé matce bylo by nemožno, aby všechny své potomky sama ošetřovala. Naklade jen vajíčka. Ostatní mateřské její starosti berou na se dělnice. Je to také jakýsi cit mateřské lásky. Mláďata adoptují. Tento vzácný pud zachování rodu u zvířat vyskytuje se ve svobodných společenských státech hmyzu. U nich nepanuje žádná nadvláda. Různé starosti královniny jsou stejně slavné jako práce dělnic. A dělnice pracují radostně, se zápalem. Královnu obsluhují a následují všude s láskou a oddaností. Ale o ni se nám tu nejedná. Pozorujme péči, jakou ošetřovatelky věnují malým. Děti jsou nadějí společností. Aby naděje ta sílila, prospívala a jednoho dne se uskutečnila, nesla dobré ovoce, musí býti pěstována s láskou a obklopena neustálou pečlivostí od zrození dětí až do úplného vývoje. Hmyz bez velkých theorií v praxi tak si počíná.

Podívejme se jarního dne na mraveniště. Pozorujme ten ruch, to přicházení a odcházení, naléhavou starost, která mravence pohání a v pohyb uvádí všecky malé tvory. Mohli bychom je přirovnati k davu, který se vyhrnul z divadla. Co je příčinou nezvyklého ruchu? Je u mravenců velký svátek. Poprvé vyšli ze svého mraveniště, drží něžně ve svých předních nožkách (skoro bychom mohli říci na rukou) mladé své ošetřovance. Radostně je vynášejí na první jarní paprsky sluneční. Chůvy chtějí, aby se občerstvily, na svěžím vzduchu zaradovaly, aby sesílily. Ani jeden mraveneček není méně milován než druhý. Všichni jsou stejně opatrně na výsluní vynešeni. Každý se nadýchá čistého vzduchu, protáhne své ubohé tělíčko v jarním teple. A pohleďte, jak opatrny jsou chůvy: Zdá se, že vědí, že první jarní paprsky jsou nebezpečny. Kdyby své svěřence dlouho nechaly v záři sluneční, mohlo by jim to škodit. Jak tedy uznají, že larvy se dost občerstvily, starají se, aby je dopravily zas do jich kolébek. Na vzduchu však, jako se to stává i dětem lidským,

Digitized by Google

dostala mláďata hlad. Vždy bdělé dělnice jsou pohotově ukojiti jich potřeby, otevrou jemně jejich drahé hubičky, odhrnou opatrně jejich čelisti a vloží do úst, co v domácnosti našly nejlepšího pro slabý jejich žaludek. Když si larvy odpočaly, olizují je, kartáčují, laskají a pomaloučku začínají je svlékati z jejich kožky — peřinky. Nejraději by ji chtěly roztrhati, aby viděly své chovance velkými, volnými, bodrými. Chtěli by je viděti se pohybovat na zemi i ve vzduchu. Ale jejich touha mění se v starost. Jak, kdyby maličký se nastudil, jestli mu uškodí, co se mu zatím chtějí obdivovati? Zemře-li? Nikoliv, maličký zůstane raději ve své postýlce, za oponou, kterou jej zaclání příroda. Raději počkají. Za krátko však je povijan těsný, kuklu na všech stranách škrtí. Konečně nastal okamžik, kde dělnice nemusí býti tak úzkostlivými. Osvobodí nejprvé malou hlavičku svého chráněnce. Jak je šťastný! Jak oddychuje ve svém štěstí! Jak, kdyby nyní vytáhly jeho nožky? Tady jsou křídla! Konečně se objeví na božím světle v celé své kráse. Ale bude moci se už sám volně pohybovat? To ještě nikoliv. Je ještě sláb a neobratný. Kroky jeho jsou nejisté, vrávorá a každým okamžikem klesá na kolena. Velká jeho životní schopnost projevuje se zatím velkou spotřebou potravy. Jí jako o závod. Za teplých dní, kde mnoho mravenců z kukel vylézá, dopravují dělnice mladé novorozence na jedno místo, aby je snáze stačily nakrmit. Dělnice ještě nepouštějí tyto mladé mravence z dohledu. Michelet vypravuje: Jednou viděl jsem mladého mravenečka, s bledou ještě hlavičkou, u jedné z bran rodného města. Překročil práh, vystupoval na vrchol mraveniště. Ale vycházka jeho dlouho netrvala. Jedna z chův jej potkala, uchopila jemně za hlavičku a táhla zpět k nejbližšímu vchodu. Mladík se vzpíral. Nechal se táhnouti. Jíti nechtěl. Když pak narazili na cestě na kamének-balvan, chtěl použíti této překážky a uklouznouti, ale dělnice nepovolila. Jemně, ale pevně uchopila svého chráněnce, který konečně, vida nezbytí, poslechl a šel.

Dělnice mravence poučují, cvičí. Ukazují jim labyrint svého rodiště, předměstí, ulice a silnice, které vedou do světa, cestičky v jich okolí. Cvičí je v honbě, zvykají je honit se za kořistí, žíti náhodou, přivykati pomalounku každé stravě.

Za nedlouho dospějí všichni mravenci. Obraznost a chuť žíti na svou pěst pudí je do světa. Touží vylétnout z rodného mraveniště. Chůvy-dělnice chápou jejich touhu po volnosti a samostatnosti. Nezdržují jich, naopak, otevrou samy brány okřídleným, dospělým chovancům. Těžce se s nimi loučí. Doprovázejí je s něžným nepokojem matky, která vidí, že dítě uniká jejímu dozoru. Vylezou až na vrchol nejvyšších trav, jakoby se chtěly ještě dlouho dívat za odlétajícími. Už odcestovaly šťastné nevěsty, hrdé na svůj krásný šat. Stříbřitá křidélka, průsvitná, doužkující, třpytí se nezyklým leskem. Slaví se svatba, nové obce se založí, nové společnosti se utvoří.

Mateřský cit u tohoto hmyzu je tak vyvinut, že od té doby, co samička-mravenec je matkou, odříká se každé okrasy mladosti. Už jí na tom nezáleží, aby se leskla. Sama zbaví se křídel, zanechá je v prachu. Patrně pokládá to za neslušné létat po světě, když nastávají jí vážné nové starosti. Dělnice také mají ji v úctě. Vidí v ní sloup své společnosti.

Digitized by Google

A jak se o ni starají! Udělají pro ni zvlášť komůrku, 12 až 15 dělnic ji stále provází. Svítí-li slunéčko, vynášejí ji do nejvyšších pater, aby se zahřála. Je-li chladno, zavedou ji do místa nejlépe chráněného. Mají ji tak rády, že pro ni a pro její maličké lezou i po stromech a rostlinách, vyhledávají mšice, olichotí je a přinutí, aby jim daly sladkou šťávu, kterou královna a larvy rády pojídají.

Rovněž takovou péči o královnu a larvy mají včely. Mimo to jsou obdivuhodně nadané. Rozeznají mezi nově narozenými ty, které mohou dosáhnouti hodnoty královen. Od té chvíle jim věnují zvláštní péči. Krmí je lépe, pokrmem, kterému říká se královská paštička, a staví jim prostornější komůrky.

Jak na pohled vzdálená, je nám přece hmyzí láska mateřská velmi blízka. Můžeme stopovati tento nejkrásnější cit u všech živoucích tvorů. Od nejmenších do nejdokonalejších. I lidská matka není vyjmuta ze všeobecného pravidla. Nejen život by byla hotova dáti za blaho dítka svého, ona přináší mu více: Život plný práce pro jeho blaho. Zrovna jako hmyz. Leč jsou také matky, které zahanbí nepatrný ten hmyz vykonáváním mateřské své povinnosti. Dost často se stane, že matka svěří robě své rukám cizím, sama obracejíc se po zábavách. Neví, že zbavuje se zábavy nejkrásnější, radostí nejčistších?

Na jezeře čtyřkantonském.

Již Luzern tratí se — Pilatus
ční v pozadí, olbříma stráž,
a v slunečním zásvitu v lehký klus
v před parník se rozbíhá náš.

Ba zdá se, jak tančil by na vodách,
jak do čistých zelených vln
by s radostí bořil se jako v hrách
oř poutníků, veselí pln.

A před námi jezerní modrá šíř,
a kolem nás věncoví hor,
jimž na čelech blýská se sněžná pýř,
a na vousy splývá jim bor.

Jak na stráních jásá tu zeleň luk,
jak ledovce v dálce zřím plát,
co v šumivý, šplouchavý vody zvuk
se mísí hlas zvonících stád!

Kam pohlédnu, naseto domků zřím,
z nich každý jak řezaná klec,
leč k nebi z nich kroutí se modrý dým,
a okna jak v plápolu svěc.

Digitized by Google

A v dáli tam měst se zářící běl,
hle, potápí v jezera kruh,
jak do modré hladiny tich by zřel
jen bělavých kopretin luh.

A všude jen úsměv a všude ples,
kam pohlédnu, zachytím jej,
a šumný vln šepot jak z hloubi nes'
by o něm mi pohádky děj.

Ó, föhne, jenž vaneš teď výsostí
jak země té svobodné dech,
ó zanes jen trochu té volnosti
i do těch mých sevřených Čech!

Ant. Klášterský.

O krojích v Čechách a na Moravě ve stol. XVIII.

Vypravuje Dr. Čeněk Zíbrt.

Mezi rytinami století XVI. a XVII. setkáváme se s vyobrazením muže neoděného, jenž drží v jedné ruce nůžky a v druhé ruce balík látky na šaty. Co vyznačuje toto znázornění muže, jenž si patrně teprve úbor chystá, poučují nás rozšafní mravokárci snad u všech národů západoevropských. Ku vyobrazení tomuto druží se totiž tendenční rozprávka, kterou opakuje po anglickém mravokárci mravokárce francouzský, po něm německý horlitel proti vymýšlení nového kroje atd. Z literatury německé převzali také naši staročeští mravokárci ve století XVIII. onu rozprávku do pásma svých výčitek proti cizokrajné módě. Vypravuje na př. r. 1725 kazatel Veselý, že si dal vymalovati turecký sultán všeliké šatstvo a kroje rozličných národů. Malíř tedy vymaloval Španěly s malým obojkem a dutým kabátkem, Švýcary s širokými kalihotami, Poláky s dlouhými kožichy a každý jiný národ oděl krojem příslušným. Řadu těchto krojových obrázků zakončil mužem beze všeho oděvu, jen v košili zahaleným, kterak má kus látky pod paží a v ruce nůžky. Sultán se ptal, koho představuje, jaký kroj má tento podivný muž. Malíř odůvodnil způsob kresby svojí odpovědí, že se tu pokusil znázorniti kroj německý, poněvadž tam stálého kroje nemají. Maje po ruce látku a nůžky, může prý si muž střihnouti kroj, jaký chce, aby se vyhovělo jeho měnlivosti při volbě oděvu.

Nebylo potřeba ve století XVIII. zacházeti pro rozprávky o vrtkavé módě do sousedstva. Uznali za vhodné čeští karatelé převrácenosti módní

Digitized by Google

rozprávku o podivném muži počeštiti. Nikoli bez důvodů rozhovořil se Fabricius r. 1763 o měnlivosti kroje u Čechů a povzdychuje si:

„Mně se zdá, že s staročeským krojem odstěhovala se upřímnost někam do cizích zemí. To zdání ponavrhuje jistý mudrák, který když chtěl vytvářiti vrtkavost Čechů, vymaloval z každého národu jednu osobu v svém kroji, aby ale Čecha náležitě vytvářil, vymaloval člověka bez oděvu a vedle něho balík sukna, protože mu žádný krejčí nemůže ušiti stálého kroje; neboť Čechové dnes chodí jako Španělové, zejtra jako Francouzové, pozejtřku jak Uhrové, po pozejtřku jako Poláci a jako měnívají zevnitřní kroj, tak měnívají vnitřní mravy, právě jako by na lešení nějakou titěrnou hru hráli."

Pokusím se tuto podati mosaikový obraz těchto krojů v Čechách a na Moravě ve věku XVIII. Potřeba tu ovšem jen stručnými rysy vylíčiti, jaký kroj a jaký mrav s krojem spojený zavládly u nás v této době. Pominu tedy všeliké, méně závažné podrobnosti, jež by snad rušily rozměry jednotlivých oddílů této rozpravy, kterou budu míti příležitost v třetím díle knihy „Dějiny kroje v zemích českých" šíře objasniti a doklady, citacemi zevrubnými rozhojniti.

Nejdříve malou ukázku, jak si Čechové definovali ve století XVIII. modu. Ukázku tu vybírám ze školní čvičebnice „Kniha pro dítky", vydané od Seliska v Praze r. 1771 (str. 32). Ptá se učitel dětí: „Co se nazývá způsob neb kroj, moda?" Děti měly odpověděti podle školní cvičebnice takto: Moda „to jest obyčej nějakého času neb nějaké krajiny a země, jenž na těch a jiných místech rozličné jest. — Ať mně dají toho nějaký příklad" (pobízí dále učitel děti). — (Němci). „Někdy nosili ochlápený klobouky, nyní nosejí velmi malý a na tři strany (facky) zahrnutý klobouky. Paní a fraucimor neb krásopanny prve nosily velmi vysoký kokrhely a na tenkrát nosejí příliš nízký."

V první polovici věku XVII. ustupuje posavadní převaha vkusu španělského novým a novým zjevům v kroji a stroji, ve zdvořilostech, v společenském životě. Z Francie rozlétlo se všude po západní Evropě jako slovo okřídlené „à la mode", vítané heslo, které se všude ujímalo. Tak byla nazývána tenkráte vůbec každá novota jakožto protiva zastaralého vkusu, přežilého úboru španělského, jakožto protiva mravu starosvětského. Tak byly nazývány vůbec elegance, pružnost naproti neomalenosti a starosvětskosti podle předpisů zastaralých. Z památek věku XVII. vysvítá, že tehda snažili se podle vzoru francouzského mluviti, chovati se k sobě při pozdravech a úklonách, při hostinách jídali a hlavně „à la mode" či po francouzsku se strojili. Všude jevil se shon po titěrném, bezduchém zevnějšku. Lidé, odění novomodně, nedbajíce významu a potřeb těla, nevšímajíce si vlastního účelu, proč se kroj nosí, byli vlastně jen jako živý model, na němž byly zavěšeny ukázky přepodivných a nepohodlných výtvorů rozmarné choutky modní. Vkus francouzský šířil se všude a rychle se všemi výstřednostmi. Největší úspěchy slavila moda francouzská za Ludvíka XIV., kdy dvůr Versailleský jako báječný Proteus znova a znova měnil úpravu krojovou s titěrnými podivnůstkami zbujnělého přepychu.

Digitized by Google

Zavedlo by mě daleko, kdybych tu podrobně vykládal, jak se tato moda francouzská ustálila a jak potom měnila. Četné spisy odborné, zdobené názornými obrázky, poučují o těchto modách francouzských ve století XVII. a XVIII. Všecky jsou chovány v bibliothece zdejšího musea v Rudolfině a každému, kdo by se zajímal o podrobnosti, poskytnou příslušné poučení. Jen pro jasnější porozumění dalšímu výkladu stručně shrnuji hlavní data této mody francouzské. Dlužno zde rozeznávati dvojí období, dobu allongeovou a copovou. Doba první zahrnuje v sobě asi druhou polovici věku XVII. a první čtvrtletí věku XVIII. Doba copová s úborem tak zv. revolučním sahá až do prvního desetiletí našeho století.

Za příznivých poměrů ujal se Ludvík XIV. vlády a hned stupňoval posavadní vliv mody francouzské tak, že brzy mrav a kroj jeho dvoru neodolatelně vábily zejména mladší pokolení po celé západní Evropě. Kroj ten, zároveň s uměním a mravem, způsoby této doby, přijal charakter rococa. Ráz jeho theatralně okázalý, jeho forma ztrnulá, načechraná, jejíž nepřirozený, naduřelý pathos dochází význačného symbolu krojového ve veliké napudrované, státní, předepsané paruce, zvané allonge, od níž se pak celé toto krojové období nazývá. Ludvík XIV. až do r. 1673 nelibě pozoroval, když někdo z dvorských kavalírů z nedostatku vlasů pokrýval hlavu kadeřemi umělými. Jmenovaného roku však byl nucen říditi se jich příkladem, když s překvapením pozoroval, jak místo dřívější bujné kštice prosvítává na hlavě nesličná lysina. Tento nepatrný zjev měl účin dalekosáhlý. Téhož r. 1673 Ludvík, jsa nucen paruku nositi, vyhlásil nošení paruky za povinnost officielní. Tím stal se převrat v modě. Přirozená kštice, která posud zdobila muže, byla prohlášena za zbytečnost a neslušnost. Důstojnosti úřednické, šlechtické, vyšších tříd příslušelo ostříhati třeba nejkrásnější kadeře a hlavu holou pak zaobaliti do officielní paruky. Co na začátku činili z přinucení, z rozkazu králova, tomu se pak podrobovala celá západní Evropa ze snahy choditi si v kroji a stroji tak, jak dvůr královský v Paříži předpisoval.

Na začátku věku XVIII. ponenáhlu původně veliká paruka nabývá forem menších, méně výstředních. Paruku rozdělovali na několik (obyčejně na tři) díly, jež svazovali ozdobnými stužkami. Příčinu k tomu kromě nepohodlných paruk „in folio“ zavdávalo užívání pudru. Asi r. 1710 důstojníci francouzští oblíbili si nošení váčku z černé látky s rosettou, do něhož zastrčili část paruky splývající na šíji (tak zvané bourse nebo crepaud). Z podobných pokusů zjednodušiti rozlehlou paruku konečně vzniká cop, který obdobně, jako bylo s parukou u Ludvíka XIV., vyhlašuje pruský král Bedřich Vilém I. za officielní součást úboru vojenského a tím opět vzniká nové, tedy druhé období krojové, když nošení copů šíří se z kruhů uniformovaných mezi ostatní obecenstvo. Rozumí se, že proměna paruky v cop má další důsledky, pokud se týče celkového kroje mužského i ženského, jak zmíněné knihy slovem i obrazem poučují. Bouře roku 1793 smetly v Paříži pudr s hlav a brzy konec učiněn vládě přežilého copu, jenž jako paruka byl zkracován, až docela zanikl. Od vojska až do r. 1807. byl nošen. Ojediněle ovšem zbytky officielní paruky i copu se udržovaly ještě v našem století. Známo na př., že v Anglii podnes při výkonech úřadních nevzdávají se staré allongové paruky.

Digitized by Google

Onen shon po titěrném zevnějším effektu posedl také u nás zejména mladší pokolení již ve století XVII. „Monsieur Alamode" v kroji pitvorně vyšňořeném s krocanskými posuňky, s líbeznými úklonami zavítal na své pouti z Francie po západní Evropě také do Čech a záhy tu zdomácněl. Jeho příchod prozradil se hlavně dvěma nápadnými zjevy, totiž řečí a krojem. Vlastně kroj alamodový bez alamodové řeči, přesládlé úsluhami a lichotou, přesycené spoustou slohových kudrlinek a zejména promíšené francouzskými a italskými slovy, neumíme si dobře představiti. Řeč a kroj vhodně tu tvoří celek. Jak se u nás mezi pány mluvilo v této době poučuje Václav J. Rosa († 1689) v skladbě rukopisné „Discursus Lypirona t. j. smutného kavalíra de amore aneb o lásce per potentias et passiones animae suae vedený" z r. 1651. *) Tam usoužený kavalír stěžuje si Amorovi: „Oznam dámě, jak každé chvíle obligirovaný k službě chci býti a ji amare, krásné líčka basiare." Dovídáme se z jeho steskův a vzdechů, jak mnozí kavalerové, zalíbivše si qualitéty dámy, chtěli k ní suplikovati, k službě famulirovati. Molestirovali dámu kortezí, servicí jí prokazovali, s ní konversujíce, jsouce velmi affligirovaní. Marně se tormentirovali, licencí od ní žádali, lamentovali, prsteny s favorem jí posílali v reverencí. Diskurirovali o paciencí s doktorem, hledali kontentu, zda by mohli užiti jaké kompensací. Marně kavalíra patientia hortiruje atd.

Zamilovaný kavalero, podle sbírky písniček v Zemském museu, ve velké melankolii dostává od Fortuny za svou sperancí a patiencí nedobrou rekompanc. Amor místo kontentu dává mu hrob za všecko jeho kortezí. **)

Tak se u nás mluvilo ve století XVII. a ještě v první polovici věku XVIII. Byla to čeština jen podle koncovek, připojovaných k slovům francouzským, latinským a italským, jež plnily zásoby galantního Monsieura Alamoda.

Jako zdomácněla u nás tato alamodová řeč, tak zároveň s ní všade v kruzích vyšších nabýval obliby alamodový kroj.

Zdomácnělo u nás chození, jak se říkalo, „v nejskvostnější gala", rozmohlo se přesládlé lichocení a složitými oklikami zapletené, hlavně v rozhovoru s krásným pohlavím vyšňořené „kotyzování", nad nímž rozvážní krčili ramenoma. Postyskuje si Drexelius: „Umění již kotyzování velmi se rozmohlo, přibývá ho s lety . . . Svět o mnoho hladčeji a subtilnčji pochlebuje, než před lety; nechodí nyní lidé na dřevěných trepkách a v rybářských botkách, než na měkkých lněných třevících a hedbávných škarpetkách". Přidává obrazné znázornění tehdejší konversace společenské.

Zejména šviháci tehdejší u nás uchytili se mody francouzské se všemi jejími výstřednostmi; v řeči, v chůzi, v poklonách, pozdravech vedli si, jak znělo heslo, à la mode. A za to se jim dostalo od starosvětských milovníků kroje domácího posměšných názvisek, z nichž jako ustálený termin, obdobný s nynějšími názvisky žertem charakterisujícími šviháctvo, udržel se ještě do století XVIII. název „alamodští kasa-

*) Viz J. Jireček, Osvěta, 1881, 27 a d.

**) Zíbrt, Květy, 1895, I. 372 a d. Rukopisná sbírka českých písní světských z r. 1631.

Digitized by Google

fírkové". Tropí si na př. žertíky Kauzín, jak se mnohý z nich honosí krojem modním, ale nezaplaceným. Praví doslovně: „Co k tomu tolik mladých alamodských kasafírků řekne, kteříž po ulicích nádherně chodí, jako pávové v nějakém vypůjčeném peří, v nějakém oděvu zrcadla, jehožto látku kupci a plat od díla nějakému chudému krejčímu ještě dlužni jsou a ani jednomu ani druhému zaplatiti nemohou . . ."

Není potřeba široce dokazovati, že výstřednosti tohoto druhu zavdávaly vítaný podnět k rozprávkám žertovným o těchto alamodských výstřelcích. I na divadle byly znázorňovány výjevy, jak mladý Čech jen po modě francouzské se šatil, ve Francii prádlo si dával práti, po francouzsku konversoval, jen francouzské lokaje měl. Kormoutil se velice, když vzal do služby služebníka, který francouzsky neuměl. Naučil ho po dlouhé, namáhavé lekci přisvědčovati s úklonou hlubokou jeho rozkazům: Oui monsieur (Ano, pane). Kdysi sluha rozzlobil svojí nejapností alamodského pána, jenž se osopil na sluhu, spílaje mu nejhorších jmen (ovšem podle mody) po francouzsku. Tomu sluha nerozuměl a proto podle návodu, přikázaného od pána, k nemalé veselosti všech přítomných přisvědčoval, trpělivě kývaje hlavou: Oui, oui, monsieur.

Kroje šlechtické, v kruzích tak zvaných honorací a v kruzích měšťanských řídily se úplně všeobecnou modou západoevropskou, z Francie šířenou do zemí ostatních. Nejnovější vzory modní dostávaly se do Prahy a odtud do českých měst buď přímo z Paříže, nebo (a to častěji) prostřednictvím Vídně a Berlína. Mody zvláště nápadné přinášeli prý do Prahy nebo šířili ve druhé polovici věku XVIII. především herci, pak cestující Angličané a Pařížané. Pražské výrobky podle cizích, francouzských vzorů modních bývaly prý tak šťastně a zdařile napodobeny, že často doma i v cizině pražský výrobek krojový byl vydáván za výrobek londýnský a pařížský a v plné ceně těchto výrobků prodáván. Mnozí prodavači galanterního zboží objednávali si přímo z Paříže jednotlivé vzory a podle nich v Praze dovední zdejší mistři hotovili galanterní zboží, ozdoby, oděvy, šperky, jež byly posílány ve velkém do Paříže a odtamtud pak rozváženy po západní Evropě jako původní, ryzí výrobek modní pařížský. Mistrům pražským poměrně levněji se platilo za práci, a dovozné uměli si již i továrníci pařížští i pak překupníci v Německu a také u nás nahraditi stupňovanou cenou výrobků dovedně padělaných.

Rozumí se, že vedle vzorů modních, dovážených z ciziny, vznikaly jednotlivé mody nahodile, nezřídka libovolnou choutkou i často žertovným nastrojením byl vymýšlen v šatstvu způsob nový, podivný, a hned mnozí se vyskytnou, kteří se po této dosud nevídané módě shánějí. Podávám příklad z r. 1700, kdy podle Libertinovy zprávy studenti jdouce z Prahy na prázniny, koupili si nebarvené, bílé klobouky. „Tázáni v jistým městě, který jmenovati nechci (omlouvá se náš vypravěč), zdaliž ten způsob a moda by v Praze byla, odpověděli, že tak a nejináče je. Sotva dva měsíce uběhly, již v tom městě všichni mládenci větším dílem klobouky bílé nosili, a tak (studenti) chásce bláznivé nedvěda zavěsili."

Tuto změnu v řeči, v mravech, v kroji nelibě v dobách, o které zde jde, pozorovali tehdejší vlastimilové. Mám po ruce hrstku skladeb většinou rýmovaných proti modní převrácenosti, proti cizím mravům.

Digitized by Google

V rukopise universitní knihovny touží trpce skladatel na zkaženou, nechutnou mluvu českou, nasáklou příchutí hlavně francouzskou. Láteří na pyšný, nepřiměřený kroj:

„Hleď, Čechu, nejsi Uher, máš kožich uherský.
Nejni na tom dost. Má čuhu chlap selský.
Ach kdyby ho měl starý Čecháček potkati,
jistě že by zdaleka musel utíkati.
Pohleď na tvůj klobouček, můj starý Čecháčku,
spatříš na hlavě tvého potomka čepičku
z strýbu neb z aksamitu, při ní prým vydrový,
pod nima jako paroku vlasy upravený."

Nádhera krojová vniká prý také mezi lid venkovský. Nikdo prý tu není tak svévolný, jako mnohý nádherný sedlák, statkem zbohacený. Jaký pán, taková ovšem čeládka, jak dále líčí náš neznámý rýmovník:

„Pacholík ten musí mít lajblík s rukávama,
každej pěknej červenej s kapcičkama dvouma.
Nosili je řemeslníci a zástěry bílý,"

teď prý musí mít „lajblík" každý i prostý, nuzný pohonič. Starý Čecháček strojil se prostě, míval „u košile kaničky", nyní však si nafintěný sedlák hrdě vyšlapuje, „párový knoflíčky" nosí, má střevíce prošívané, s karnatury přasky a punčochy stávkový, hedvábný podvazky.

„Co pak ženské pohlaví! Když na ně spomínám,
nad jejich zlostnou pejchou až strachy umdlévám.
Nevím odkud začíti, vidím toho mnoho,
ale brzy poznají, co jim přijde z toho."

Velkého pána paní, ač by se mohla skvostně obléci, strojí prý se jen prostě, nenápadně, nevyšňoří se tak, jako některá „šmuryna chce chodit jako kněžna, doma chleba nemá." Rovněž prý mnohá slečinka vysokého stavu mohla by se nastrojiti, okrášliti, jak jen by chtěla, a neodívá se pyšně. Za to mnohé děvče služebné

„musí mít oděv pansky, pudruje si hlavu.
Okolo krku perle a uší oringle,
v leteˇ kanduš*) cicovej**) a v ruce vaderle."***)

Děvče v selské službě, ač má platu jen „tři rencky", chodí si po pansky. Pořizuje si kožíšek deset tálů, střevíčky špičatý, pantofle, punčochy vysoký.

V jiné písni naříká staročeský rýmovník:

„Všechno po francouzsku
šaty šit po dvorsku
lidí si dávají . . ."

Jinde běduje podobně skladatel písničky o nových modách na sklonku věku XVII.:

„Sváříme se až do krve,
neznajíce toho,
že jiných nepřátel prvé
máme dosti mnoho,

*) Svrchní dlouhý šat (viz v dalším).
**) Cic (z něm. Zits) = katun tenký, tisknutý nebo malovaný.
***) Vějíř.

Digitized by Google

kteří nám zhola nepřejí,
posměch z nás majíce,
a tak o nás rozprávějí,
že jsme co opice.

Vidouc křtalt aneb kroj jaký
na cizím národu,
když ho hned chcem míti taky,
máme posměch, škodu.

Jakož nyní nastojte, ach,
již Čecha nepoznáš,
jestli Uher, Němec neb Vlach,
nesnadno rozeznáš."

I když si odmyslíme, co satyrikové a mravokárci při svých výčitkách přeháněli a příliš na černo pýchu a marnotratnost krojovou barvili, zbude nám ještě řádná špetka pravdy, zaručené dokladem nad jiné bezpečným; totiž oděvními řády, jež vydával proti přepychu krojovému Leopold I., maje k tomu patrně národohospodářské důvody, když přemrštěná nádhera ochuzovala měšec těch, jimž příjmy nestačovaly na vydání za oděvy, příslušné třídám vyšším. U nás o těchto oděvních řádech uveřejnil zajímavou studii Jos. Bekera.*) Pro Čechy byl vydán dne 26. dubna r. 1687 řád oděvní zvláště. Karel VI. patentem ze dne 22. ledna 1717 řády šatové, vydané od Leopolda I. a od Josefa I., potvrdil a sám vydal další patenty proti přepychu krojovému. Vysvitne odtud světle, že tehda bujela moda draze placená, když ve shodě vzájemné mravokárci světští i duchovní zároveň s důtklivými řády vrchnosti světské kárali nákladné kroje.

Mravokárci soustavných zpráv o kroji ve svých výčitkách nezachovali. Tu vtipkují, tu proplétají pásmo výčitek doklady ze sv. písma, užívají symbolických obrazův a pod. Za to uvedený řád Leopoldův, vydaný pro Čechy, seznamuje nás dokonale s modou v Čechách a s pokusem staviti hráze přepychu vzrůstajícímu z míry. Řád Leopoldův dokazuje na začátku, že ohromné množství peněz vychází z Čech za cizokrajné, skvostné zboží krojové a že stavové přicházejí na mizinu, když jsou stále a stále nuceni vzrůstajícím přepychem, aby si kupovali látky dražší a dražší, aby od stavů nižších, kteří se jim chtějí rovnati, byli rozeznáváni. Proti třem vyšším stavům v Čechách (t. j. hrabata, páni a rytíři) patent Leopoldův nebrojí. Za to stanoví přesné řády pro stavy nižší, jež rozděluje Leopold I. na pět tříd. Důležité je znáti tento řád, jenž byl zachováván přísně a jenž tedy poučuje, které třídy u nás šatily se stejně, jak nádherně a které se pak od nich lišily.

Do první třídy podle patentu pro Čechy patřila městská rada v Praze, přísedící soudu, koncipisté, dvorští písaři, občané akademičtí, pokud neprovozují měšťanského nějakého řemesla, pak soudcové a purkmistři ve městech. Osobám těmto zapovídá Leopoldův patent nositi všeliké klenoty dobré i falešné, zlaté a stříbrné látky, taktéž látky protkané zlatem anebo stříbrem, dále porty, třepení, krajky, knoflíky, tkanice, premování, nošení perel, okras z hedvábí, ze skla, pozlacené kordy a ostruhy. Z látek

*) Ned. Listy Hl. Národa 17. září 1893.

Digitized by Google

na oděv zakázány jsou uvedeným osobám brokát a podobné drahé látky hedvábné, cizozemské krajky, hedvábné a nitěné, klobouky bobrové a pštrosí péra. Pokud se týče podšívek, byly zakázány drahocenné kožešiny, sobol, hermelín, černá liška, kožešina bílého rysa a pod. Mužové nemají nositi velké a drahé paruky a rukávy svislé, letací. Ženy nemají nositi pláštíky svrchní, široce vystřižené, a dlouhé, vystřižené kabáty, dlouhé, nakadařené vlasy.

Jmenuje pak patent zevrubně, které součástky krojové směla která třída nositi. Více než tyto dlouhatánské výčty bude snad zajímati, že do druhé třídy patřili úřadníci, kteří nejsou doktory práv nebo soudci, totiž doktoři filosofie, dvorní muzikanti, hlasatelé, notáři a purkmistři po venkovských městech. Do třetí třídy zařaděni nižší úřadníci, malíři, sochaři, solicitatoři, písaři, faktoři, trubači, přední měšťané a obchodníci, z řemeslníků jen zlatníci. Ve čtvrté třídě byli myslivci, řemeslníci, tovaryšové a kancelářští sluhové, zároveň s nimi podle tehdejších poměrů neutěšených jmenováni jsou tu učitelové, kostelníci, topiči a kuchaři. Dle páté třídy odívali se poddaní lidé, nádenníci, ovčáci, venkovský lid. Bylo zakázáno této třídě, tedy lidu, nošení vlčích a liščích kožešin, jakož i vůbec sukno, jehož loket stojí více než 1 zl. 30 kr., dále hedvábné premování a klobouk dražší přes 1 zl. Bylo jim dovoleno nositi čepce, šat liščí kožešinou toliko lemovaný, nikoli podšitý, a vůbec měla býti podšívka co nejlevnější. Ženy a dcery těch, kteří v tuto třídu byli zařaděni, směly nositi sametové stužky a lemy i pentle hedvábné ve vlasech, jenom že loket více nesměl státi než 4 krejcary.

Kdo se neřídil tímto řádem krojovým, byl hned pokutován. Především byly mu zakázané, jeho stavu nepřiměřené šaty zkonfiskovány. Krejčí nesměli mužům ani ženám šíti jiných šatů, než jak Leopoldův řád předpisoval. Kdo jednal proti řádu, byl pokutován nejprve desíti tolary, podruhé dvaceti tolary a kdo po třetí neuposlechl, zakázáno mu bylo provozovati řemeslo na určitou dobu. Jako krejčí, podobně kožešníci, čalouníci, prýmkáři, vyšívači atd. nesměli zakázaných okras hotoviti a bylo jejich povinností udávati, když snad někdo si chtěl pořídíti kroj a výzdobu svému stavu nenáležitou.

Ačkoli tak zvané vyšší tři stavy (t. j. hrabata, páni a rytíři) nebyly zahrnuty v Leopoldův řád krojový, přece dává se jim na pamětnou, aby mírnili přepych v livrejích a budou-li v přepjatém luxu krojovém vůbec pokračovati, že bude Leopold I. nucen také pro ně stanoviti zvláštním patentem omezující řád krojový.

Kroje mužské poměrně nepodléhaly u nás takovým módním výstřednostem, jako kroje ženské. Dobrou představu o panském a měšťanském úboru v polovici věku XVIII. podávají rytiny z tehdejší doby, znázorňující významné obřady na př. vítací, korunovační a pod. Poučná je tu kromě jiných publikace Jana Jindřicha Ramhofského z r. 1743. Trojí popsání: 1. vjezdu Marie Terezie do Prahy, 2. slibu dědičné poddanosti, 3. korunovace.

S nezvyklými kroji přicházely k nám do názvosloví krojového také nezvyklé názvy cizí, s nimiž Čechové nevěděli si rady, někdy však zase dosti šťastně vystihujíce českým názvem původního významu. „Schlafrocku“

Digitized by Google

květovanému podle mody říkali „kabát nocný“ nebo „sukně noční“ (Rohn), doslova překládajíce německý název. Z názvu Juppe utvořili si „župici“. Stutzel překládali „rukávec“, pantofel — „poloobuvka“, šátku a mašli na krk říkali buď po německu „holctuch“, „holcpinta“ nebo počeštěným názviskem „obvázka okolo krku, krkovázka,“ tacle, manžety, pojmenovali po česku také „točenice“, límec — „krejz“, kamizolu nazývali „podkabátek“ atd.

Při kroji mužském všímáme si nejdříve paruky. Modou byla k nám zanesena jako nezbytný odznak nové mody vládnoucí a brzy zdomácněla. Nasvědčuje tomu, jak byla rozšířena, zvláštní řád akcisní, vydaný r. 1709 pro království české. „A tímto se nařizuje, aby jeden každý, který paruky buďto již udělané sem donáší, neb zdeť vyhotoví, ihned po publicirování tohoto patentu všecky své paruky, které v záloze má, jako i které vyhotoviti by mohl, při úřadu accisovním toho města ve vnitř v čepičce zaznamenati dáti povinni jsou. Kdyby ale nějaká neznamenaná paruka v domě nebo v krámě se natrefila, aneb ten jistý, který ji prodal, dopaden, že ihned po prodeji ten accis nesložil, aneb při opovídání hodnost ceny upřímně nevyjevil, tehdy má takový neproměnitedlně s ostrou peněžitou pokutou, arrestem aneb dle povahy té věci s vypovědením ze země potrestán býti, denunciant ale vedle obyčejného třetího dílu s 10 tolary z berničné aneb accis. ceny na hotové zásluhu dostati — jako i ti tovaryši neb učedlníci, jenž u některého parukáře v službě jsou, když takový podvod vyjeví, ten užitek také míti a přes to hned ze služby jíti, však ale svůj celý plat žádati, moc a právo mají.“

Řády o uhlazeném chování měly zvláštní oddíly pro úpravu paruky nakadeřené a pudrované. Ptá se Libertin v takovémto návodu, zda-li sluší, vlasy kadeřiti. „V té případnosti — odpovídá — musí mladík na obyčej místa a města pozorovati. Jestliby ale takové vlasy napudrované měl, má pozor dáti, aby ty, s kterýma jedná, nepoprášil a nepříležitý nebyl.“

Čechové oblíbivše si paruky, pokoušeli se cizí název jejich počeštiti. Z těchto pokusů ujalo se nejvíce pojmenování paruky po česku „vlasenka“ (Rohn) a hlavně — „vlasopletka“.

Mnoho času a práce za doby copové vyžadovala tehdejší úprava kštice. Jeník z Bratřic vypravuje, jak mladým studentům „frisirování vzalo největší čas. Jeden druhému prý pletl cop, tupiroval jeho tak zvané ‚toupet‘ a dělal mu krousle.“ (Dokončení.)

Digitized by Google

Pančava.

Slovenská kresba od Svetozára Hurbana Vajanského.

I.

Jako časom sklame ľudí praktický, suchý výpočet! Na pomedzí dvoch chotárov, v čistom poli, špinavá židovská špekulácia vystavila dom cieľom strašne prosaickým: merať pálenku a robiť zákonne sice dovolenú, ale predsa nehonetnú konkurrenciu arendátorovi regálu v Kožuchove, bohatej, čisto rolnickej obci. Arendátor, jeden z tých málo kresťanov, oddavších sa na krčmárstvo, človek nejasnej prešlosti, vediac že s židom je u nás na Slovensku ťažký súd, podišiel, keď neopovážil sa preskočiť: kúpil hotový dom, preplatiac ho desaťnásobne, zavrel kľúčom, a meral pálenku v Kožuchove bez konkurrencie. A dobre počítal. O niekoľko rokov prázdno stojací dom, „pančavou“ zvaný, vyplatil sa bohato. Majitel nestaral sa oň. Čo bolo zo železa na ňom, pobrali cigáni, dvere bez pantov a okuvania spálili kožuchovskí parobci, keď boli s koňmi na obnôcke na neďalekej paši Bahnom zvanej, ostatné mizlo, až zostaly len tri izby s kuchyňou a sieňou, dobre kryté škrydlicovou strechou, pusté a prázdne.

Uhlie, ktoré zostalo na krbe, slúžilo všelijakým nezbedníkom k umeleckým a literárnym pokusom. Vybielené stany totiž pokreslené boly figúrami a popísané veršami. Medzi figúrami bolo nápadne mnoho čertov, medzi veršami mnoho bežných neslušností. Ale boly i satyry na židov, na rychtára, farára a rechtora.

To všetko muselo povstať skoro po kúpe, lebo po istom čase takového smelca nebolo, ktorý by bol opovážil sa vniť do pančavy, a tým menej tam žarty vystrájať. Povstal totiž chýr, že v pančave straší. Bol to neobyčajne silný chýr, ba viac než chýr, to bola istota . . . A nielen pre Kožuchovanov, ale i pre súsedné mestečko Slamnicu. Ale nech bolo čo chcelo: z praktickej, krčmárskym cieľom venovanej stavby stala sa romantická, bájami, čarodejstvami, pekelníctvami, nadprirodzenosťami kypiaca miestnosť.

Že tam húka čosi nocou, to vedel každý. No kostolník bol hotový odprisahať, že keď šiel z trhu zo Slamnice, obloky pančavy boly osvetlené jako kostol na Sylvestra a hudba hrala taká, jakú nikdy nepočul. Stará Ondrichová videla nad polo rozrumeným komínom ohnivého hada. Pahraba, človek smelý a pravdomluvný, na vlastné oči videl, jako do dvier kráčajú panny v bielom rúchu, a oblokom vyletujú čierni holomci na senných vidlách. Krištof, človek čítaný, tvrdil, že mnoho síce hovorí sa, a on na babské povedačky nedá nič, najme na povedačky Ondrichovej, ale čo sám zkúsil, je velmi podivné. Šiel za koňmi v peknú letnú noc, a jako po-

Digitized by Google

rovnal sa s pančavou na polnej ceste, ktorá beží okolo nej na strelenie, počul od pančavy jasno a javno: „Krištofe! Krištofe! Luca rechce, Luca rechce!“ A na Bahne čo našiel: jeho Luca odputnala sa, keď chlapec zaspal, nabŕdla na ostrý kôl u hranta a prerazila si bok. Za sto zlatých by ju nebol predal. Podobných prípadov spomínalo sa toľko, že najtomášskejší Tomáš v celom okolí hlasno nesmel pochybovať o tom, že v pančave straší.

II.

Janko Dubec nosil v Lieskovanoch najkrajší „kosírek“ za klobúkom; on to smel, lebo bol najsilnejším mládencom na široko a ďaľeko; ale bieda jeho bola: on chcel za ženu i najkrajšie dievča Kožuchova, rychtárovu Zuzku. Za chotár vydať dceru bolo samo sebou obidno, a ešte bohatú a driečnu. „Vydali dievku za prespolného“, to značilo toľko, jako že ju odtofárili, nešťastnou urobili, vyhodili a okrem toho obrazili domácu mládež.

I nebezpečno bolo uchadzať sa o krásku zo susednej dediny, chodiť na vohľady. Záletník miesto sladkej chvile u oblôčka môhol ľahko nabrať toľko na chrbát, že to dlho nezabudol.

A na Dubca mládenci Kožuchova mali dávno s breha . . . Postískal bol niektorých v Slamnici na hodoch, Čierneho Ďuru ohlávkou vyobšíval na medzi, sám Boh vie jako dali sa do bitky. Ale keby všetkého toho nebolo — rychtárova Zuzka . . . Veď je to svatokrádež! Horniak lieskovanský! Však ti my dáme!

No ani rychtár s rychtárkou neboli dobrí Jankovi Dubcovi. Rychtár myslel na spojenie rolí s niektorým susedom, rychtárka bola by najradšej hodného šuhaja na prístupky — nie žeby chcela jedinú dceru zašantročiť do cudziny. Lieskovany ležaly od Kožuchova tri švrte hodiny, ale bliž k horám, preto boly nielen cudzinou, ale i horniakmi. A jakými! Veď tam gunára volali húserom a zatŕhali po horniacky na i e a o u.

Zato Zuzka ináč pozerala na Janka Dubca z Lieskovan. Do mesiaca síce nehľadela, u potôčka nevzdychala, ani by sa nebola hodila do močidla, keby ju za druhého vydali, no Janka mala rada, veľmi rada. Bol švárny, mocný a tak dobrý, tak dobrý! Ona vždy myslela, nevdojak, na chlieb s maslom a medom, keď s ním hovorila. Ani nebol taký dotieravý, nechmatkal ju za plecia a ramená jako druhí, keď chceli byť ľúbeznými. Prečo toho nie na prístupky, myslela. Ale to malo tiež hák. Dubec mal tiež rodičov, nebohatých, ale visiacich telom i dušou na svojom lieskovanskom štvrť-sedení. O prístupkoch ani reči! Nech dovedie si nevestu. Roboty dosť! Tak cele správne myslela Dubcová, a Dubec len to smel myslieť, čo žena. Ona nosila v dome nohavice, jako sa hovorní po slovensky.

III.

„Čierny Ďuro poslal svatov do rychtárov,“ riekla na trhu v Slamnici Ondrichová mladému Dubcovi s tou radosťou, s jakou donášajú ľudia nemilé chýry, „nuž veru tak! Že by mu ju nedali, ani pomyslenia! Na Padelkoch bežia im role jedna pri druhej jako stuhy, i lúkami susedia.

Digitized by Google

Rychtár bol so starým v hneve, že mu odkáša, ale sa na skutku pomerili. Dnes bol u advokáta žalobu odvolať. Nuž tak."

„Ale Zuzka za Ďura nepôjde!" riekol Janko slabým hlasom a zapálil sa.

„Ťalafatky, nepôjde! Vari sa jej opýtajú . . .Rychtár sedí u Uršuly a pije s Čiernym. Tak si pripíjajú . . . a majú už v hlave. Starý Čierny platí — to sa lúbi tomu starigáňovi rychtárovi. Nikdy nepije za svoje... Ale dievčaťa škoda. Bol by z vás párik, bol. A ten ozembuch shrabne i dievča i veno . . ."

„Ondrichová", riekol Janko a chytil ju za ruku . . . „tu, toto je vaše . . . povedzte Zuzke, že ju čakám v Dieloch, pri potoku u krivej vŕby."

„Ale čoby to, čoby to! Vari som ja taká . . ." ale pri tom schvátila dva strieborniaky jako mačka myš.

„Bože chráň! Vy ste predsa vysoko vážená matróna, pán farár modlili sa za vás, keď ste mali tú lámku!"

Ondrichovej páčila sa „matróna" ešte viac než strieborniaky. Ona ich rýchlo tri razy popľula a skryla do vrecka na sukni.

„Jako je to možno! Na dievča striehnu jako na zrenicu oka . . ."

„Vidíte, sami hovoríte, že rychtár pije so starým Čiernym u Uršuly... Príde domov, vlastne dovezú ho jeho tučné rakúske kone, a potom hajde zas do krčmy na dedine. Odkedy je rychtárom, tak spustil sa. A rychtárka v taký čas ani kroka od krčmových dvier. Úbohá hladí oblokam alebo dvermi a čaká . . ."

„Veru Bože, pol'utovať ju musí každá poctivá duša . . . Už chodila i k bohyni Bošáckej . . ."

„Tedy urobíte mi to?"

„Tá jej poradila, aby mu naliala tajne do pálenky odvar z pavúkov a čriev z netopiera . . ."

„Ondrichová moja drahá . . ."

„Ach s tou Zuzkou! Ale veď ona nepríde! Či je to zvykom v Kožuchove, aby sa dievčence schádzaly s prespolnými frajermi . . . a to pri potoku — neďaleko pančavy!"

„Keď nepríde . . . to nebude vaša vina . . . Pri sám Bohu, Ďuro nedožije do svatby . . ." Hlas Jankov triasol sa, tak že sa starena naľakala . . .

„Nie tak Janíčko, ja ti iné poradím," ona chcela si ľahko zarobiť strieborniaky, „zabehni aj ty k bohyni . . . Tá ti pomôže . . . Tak počaruje rodičom, že všetko zrušia. A keď to nebude môcť, dá ti taký liek, že na veky zabudneš na Zuzku . . . Veď hovoria, že tvoj otec bol u nej, keď ťa svobodil od vojančiny . . . Ona tak zamotala oči pánom, keď si stál pod mierou, že chlap jako buk, zdravý jako Rus — a untáglich . . . a Vidrákov Ondro, od zeme nikam, chriaštel — musí kanóny pucovať . . ."

Rapotanie stareny do slz najedovalo prchlého, trochu k násleństvám nakloneného Janka. Zabudnúť na Zuzku! Pod hrdlo chytiť starú babu! No potlačil hnev a dal sa ju zas len prosiť.

Vec bola náhla. Čierneho Ďuro bol nebezpečný súper. Majetný jedináčik a Kožušan! Dubec mal malý majetok, bratov a sestier pol tucta, a bol Licskovan!

Digitized by Google

Rovnej cesty k Zuzke nebolo, a hlavne, či bol istý, že keď pôjde dvermi, ona neukáže mu chrbát. Pravda, bola mu vždy milá, a pozerala naňho spod hustého obočia tak šelmovsky, a pri tom, keď myslela, že to nepozoruje, s takým milým, sesterským pohľadom! Možno jej lichotilo, že on taký mocný, respektovaný pri muzike, víťaz pri pasoch a prvý junák pri šialených kúskoch, ju takú veľmi mladú, slabuškú, tenkú vyznačuje pred dievkami, z ktorých budú „roby jako levy.“ Pravda, i pierko mu raz dala.

Ale či len jednomu dávajú bujné kožuchovské krásavice pierká?

A tak si on to rozmyslel v svojej tvrdej hlave: jestli príde, nik mu ju nevezme, jestli nepríde, pôjde na vojnu, do Ameriky, za more suché i drevenú skalu, ale najprv tak postíska Ďura, že mu budú skôr na pohrab vyzváňať než na sobáš.

Ondrichová konečne sľúbila . . . „ale o mne ani muk,“ doložila! „Mala by som sa! I tak mám nepriateľov plnú dedinu. Starý Čierny povedal, že som stará klebetná trlica! Já — klebetná! Čuším jako hrob. A vedela bych moc! Vari neviem čo robieva pisár u Lazníkov? Že vraj assekuráciu vymeriava . . . Áno, s mladou . . .“

„Ondrichová, ale i o tomto . . .“

„A ten hluchý žid vedel by mnoho rozprávať, keby nebol i nemý jako mŕtve dieťa;“ Ondrichová nedala sa tak ľahko pretrhnúť: „a Krnáčka čo beha tak často na poradu do Slamnice, a potom uliciami fŕľa . . .“

„Tak dnes večer, v Dieloch, pri járku, u krivej vŕby,“ zlobno riekol Janko, a temer by bol hrozil.

„Ach ja biedna stvora! Ja opustená vdova! Čo si to beriem na staré väzy . . .“

Janko šupol do ruky stareny ešte jeden strieborniak a riekol:

„Ale ma neošudíte! Ondrichová . . . rozvážte si to! Jak nemáte vôle — sem zlatovky . . . a choďte!“

Starena nevdojak vzala do hrsti sukňu, kde bol z dnuká prišitý konopný vačok . . .

„Jaj Kriste Ježiši, jako som sa ľakla! Čo tak kričíš s úbohou starenou! Máš svedomie!“

„Buďme priatelia,“ poníženým tónom riekol Janko, „len som vám chcel pripomenúť, že žartu neznám!“

„Tichšie, tichšie . . .“ šeptala Ondrichová „vidíte, pred Uršulou sadajú na vôz . . . Ešte ma aj vezmú!“

Naozaj, pred krčmou sadal na predné sedlisko rychtár, červený jako uvarený rak . . . na longo chcel stupiť Čierny, a vždy mu noha odkvacla.

„Čiby ste ma neodviezli pán rychtár,“ prosila, Ondrichová, „len tam na zadok, stará žena obsedí bárs za šragľami.“

„Aj pán veľkomožný tak povedali,“ hovoril rychtár k Čiernemu, ktorý konečne našiel longo, a prevalil sa na vôz. Čierne, širokochrbté vrance rychtárove trhli, nervósne od dlhého čakania . . . „tak povedali a to musí byť pravda! Farár patrí na kancel . . .“

„A rechtor za organ,“ přisvedčil Čierny, odpľúvajúc. On kúril cigaru.

„Čo to mňaučíš?“ obrátil sa rychtár k starene, „nuž sadni, striga! A neohováraj!“ Starena vysadla.

Digitized by Google

Rychtár odmotal opraty od lušne a praskol bičom do koní. „Hió, mitrhy! Pozri susod, jako idú, ani paripy!“

IV.

Rychtárová, malá, útla osôbka s tvárou predčasne ostarlou, na sedliačku až pri jemnou, už po rachote voza a strmom dupote koní vedela, že jej muž má zase hada. Veď do brány, trebárs bolo urobiť prudký zákrut, vrazil plným behom; on, ktorý šetrí kone viac než samého seba, zpotil ich na krátkej ceste zo Slamnice až do bielej peny. To môhol urobiť len „had“.

Odtedy, čo bodrý, samostatný, ba voždy vzdorovať náklonný Juro Zábojník stal sa rychtárom, často opíjal sa; jeho dávna panovitosť proti ženě zvýšila sa na surovosť — jeho vzdor proti pánom ustúpil úslužnosti a plazeniu.

„Daj toho krúcanca, babo,“ riekol, hodiac paholkovi remenné opraty, „hosťa poňúknuť, viem že iného nemáš.“

Čierny, trochu vytriezvený rýchlou jazdou, vyteperil sa s voza. Ondrichová sklzla sa zručne, jakoby ju bolo vyhodilo.

„Ďakujem za odvezenie, pán rychtár,“ riekla a nepozorovaná obzerala sa po dvore.

Rychtárová, bľadá jako bielené plátno, šuchla do komory pre krúcanec. Tam jej slzy vyhrkly a zmáčaly chudé ruky i pečivo. Zuzka, vediac, že otec počne zvadu, pri ktorej ona matke nepomôže, jako myška pred kocúrom, šibla stodolou na záhumnie. Starého Čierneho nemohla vystáť od národu.

Za stodolou na kopu pazderia sadla Zuzka a počala neobyčajnú robotu: premýšľať. To bolo zriedka; žila tak jako kvitne charpa na poli; či tej treba trápiť sa myšlienkami? Ale teraz — je iné . . . Tu Ďuro Čiernych, tam otec, ktorý mu praje. Potom i Janko Dubec, s ktorým bolo tak sladko hovoriť i tančiť — i ohne preskakovať na Jána. A tomu otec nepraje, ani matka, tak zdá sa, trebárs nemá v dome slova. A teraz sú starí spolu . . . pôjdu na „obecné“ to jest do krčmy . . . Mať sadne na truhlu, zaplače, bude vykladať . . . a potom pôjde za otcom . . . Bude i bitka . . . „Jaj, jaj!“ zavolala hlasne, a vystrela útlé mladé telo na pazderie. Ona zdedila po matke útlosť, no i jemnosť ťahov, len vyššia bola a strojnejšia.

Ďuro — veď by ta bol . . . za ním lipne i Zuza Králikova, i Tera z konca . . . Ale pije . . . počula som ho hulákať o pol noci. I on bude biť . . .

Brána na stodole, nezaložená svoreňom, vŕzla, a spoza ťažkého brona ukázala sa tvár Ondrichovej.

„Sama si holúbok?“ pýtala sa sladkým tónom. V Kožuchove hovorili spevavo, no Ondrichová už až temer viac pela než hovorila.

Nečakajúc odpovede, šuchla babka celá čez málo odchýlené, veľké vráta, ktoré práve tak spevavo povrzgávaly, jako ona vravela.

Ondrichová počala z ďaleka. O zlom a nepravom svete, o starých dobrých časoch, o dobrej Zábojníkovej, o zkaze rychtárstva, o starom

Digitized by Google

Čiernom, ktorý otca svázda a potajmo mu škodí, o Ďurovi, jako nezbedníči a po nedeliach karty hrá na Podbrežných trávniku . . . a tak pomaly prešla na hlavnú a jedinú príčinu, pre ktorú prišla. Starenka lichotive kľakla si u kopy a vzala Zuzku za ruku.

Zuzke skočila krev do tváre . . . ona odvrátila sa hnevno od starenky a vytrhla ruku z jej dlane. Ale srdce počalo jej biť tak silno, že to i sama čula, aj isto vedela, že očuje i Ondrichová . . . A také teplo vbehlo jej do útlych mierno oblých prs, jaké predtým nikdy necítila. To bol pre ňu cele nový, polo úzkostlivý, polo radostný pocit.

„Čo si len myslíte . . .“ počala Zuzka.

„Vari niečo zlého! Dvadcať ráz som odriekla, sto ráz povedala: nie, nie, nepôjdem. Bojím sa i starých i Zuzky . . . Ale jaký ti bol — kameň by sa bol sľutoval . . . len zaplakať . . . A potom hrozil . . . strašne hrozil. On vie, čo tí opilci chcú, vie, holúbok môj sivý. On život dá za teba. On, šuhaj, urastený jako konopa, bez chybky . . . a pohovoriť, veď to ešte nič neznamená! K hrdej Válkovej nocou pod oblôčik chodievajú, a nie jeden . . . A čo? V kostole stáva v prvom rade, ľakťami by iné vyštuchala z prvého miesta, odmenu vraj dostane, čo prvá panna dediny.“

„Ondrichová“, zavolala Zuzka, „vy ma chcete len pokúšať, hádam to všetko ani pravda nenie! Kto vás poslal? Viete, že vás otec nerád . . . viete, jak vám nadal . . .“

„Jaj, jaká si ty prchká! To bolo! Bol opilý, a hlas opilého ani tol'ko nestojí, jako čo pes zabreše. Nie tak. I terak zo Slamnice sám volal ma na vôz — „podte tetuška, riekol, dobre sa nám povodí, keď vás odvezieme.“

Zuzka už nepočúvala, čo hovorí Ondrichová; jej brieždilo sa v ume . . . nové svetlo jakési jasalo pred ňou . . . Dubec, taký švárny, dobrý! Jaký skromný je pri nej, a jaký hrdý, víťazný medzi mládenci. On jej zle nechce, nemôže chcieť. Ale čo jej má povedať? Pravda, do domu nesmie. V Kožuchove ho nenávidia, lebo mu závidia. Ale čo si pomyslí o nej, že prišla na prvé zavolanie? Matke rieť? Ona povie otcovi . . .

V tom bolo počuť ťažké, neisté kroky stodolou, brána roztvorila sa do korán, tak že udrela starenku, klačiacu pri kope. V bráne knísal sa rychtár, jako starý topol vo vetre . . .

„Kde ste, jašterčie plemeno! Groše som si zabudol . . . A ty, dievčisko, na pazderí jako tučka!“ obrátil sa k dcére, ktorá ľakom nevládala vstať. Jej údy zmeravely.

„Kde je mať? Zas niekde skučí? Ach ty obludo polnočná!“ zareval, keď zbadal dosiaľ bránou zatienenú Ondrichovú, „ký bečah doniesol ťa, vari si na trlici priletela? Na mojom humne! Či su tu krížne cesty? Ha? Na sečku ťa dorúbem!“ a pošiel prosto na Ondrichovú, dvíhajúc svoju rychtársku lieskovicu. Už nebol viac červený, ale bľado-modrý v tvári.

Slabušká, malá žena jeho pribehla za mužom jako veverica, a chytila jeho pozdvihnuté rameno.

„Pre Boha, nerob hriech, nerob tartas! Ľudia sbehnú sa na diváky!“

On najprv zamľkol, no zpämätal sa:

Digitized by Google

„Ty mi chceš rozkozovať! Čo si mi do gruntu priniesla? Dve zástere a jeden rubáč!“ Chcel odsotiť ženu, ale tá jakoby bola sa vpila do jeho mohútneho ramena, tak zostala tesno pri ňom. To rozzúrilo ho ešte viac . . . V očiach mu zasvetielkovalo.

„Tak . . . baby tu budú hospodáriť!“ a schytil ženu, zdvihol, potácajúc sa, do hora a hodil na trávnik. Potom udrel Ondrichovú palicou po pravom pleci.

„Mamička!“ zavolala s plačom Zuzka a dvíhala mater. Medzitým Ondrichová zajajkajúc bôľom, chmatla sa za udreté miesto a ušla zadnými dviercami humna. Za plotom bolo počuť tlumený smiech. Zpoza plota ukázaly sa blískavé oči mladých dedinských výrastkov, ktorí mali radosť na scéne.

„Daj kľúč,“ riekol žene . . . „súsedi čakajú, dnes je veselo. Pijeme oldomás. A kto platí? Rychtár platí . . . Zabijem každého, kto povie, že za obecné . . .“

Mať stíchla jako zajačik, keď naň hľadia oči zmije.

„Ale ty neboj sa, Zuzulienka! Takú svadbu ti vystrojim, že jej ani Kožuchov nevidel . . .“

„Radšej by ste mať nebili,“ ozvala sa mlada deva, a hrdo vzpäla sa, že sú takú nikdy nevidela jej vlastná mať. Mať žasla.

„Ach ty šteňa nepodarené!“ zareval Zábojník chriplým, opitým hlasom. Zdalo sa, jakoby hnev bol zväčšil jeho chmel, on počal tackať sa silno, „holoplúsťa, jako drzo piští!“ a pošiel neistým krokom k dcére, chcejúc ju chytiť za krásný, dlhý vrkoč. „Sem tie škuty, nech sa s nimi poihrám!“

Čierny, polo vytriezvený vnišiel bránou, chytil rychtára sa rameno a silou odviedol do stodoly . . .

„Spať? nič spať!“ bolo počuť hlas rychtárov.

„Nuť tedy poďme . . . čakajú nás,“ riekol Čierny. A oba išli nazad do krčmy.

V.

Ondrichová zasipela jako had, keď videla sa sama v čistom poli. Prvou potrebou jej srdca bolo, vyžalovať sa niekomu. Vyžalovať sa, vyhovoriť sa . . . Chcela súsedným dvorom do dediny, ale tu počula nad tretím dvorom hlas Pahrabov, zo zeme vystupujúci:

„Nuž či skoro podajú tej slamy!“

Pahraba totiž chystal na zbožie jamu a upravoval ju vo vnútri. Na vrchu bola úzka, ďalej rozširovala sa pravidelnou, dobre ubitou baňou. Túto baňu bolo treba nielen ubiť, ale i tesno vystlať suchou slamou, aby zbožie, tam na zimu uložené, nepotuchlo vlhkosťou a neklíčilo.

„Nikoho tu niet,“ riekla starena, kľaknúc k otvoru a nahnúc sa nad ním. Videla šedivú hlavu Pahrabovu, osvetlenú s hora slabým svitom; „no sama vám podám!“ a vzala hrsť prihotovenej, velmi dlhej, rovnej ražnej slamy, podala mu ju, nahnúc sa nebezpečne do jamy.

„Ďakujem, ďakujem, to chlapčisko mi stále odbieha.“

„Nepočuli ste“, riekla Ondrichová, podávajúc na dol druhú hrsť slamy, „u Zábojníkov zase hriech, starý je opilý a všetko bije!“

Digitized by Google

Pahraba prestal ihned pritĺkať drevenými kvačkami slamu o vnútornú stenu jamy, tvár obrátil na hor a zažmurkal, lebo oči jeho boly už tmou zdengľavené.

„Ach, ach! Tedy zase novina! Hovoril som, cudzí groš prináša zlý chmel. Iste napil sa na trhu.“

„Ženu skoro zabil, nech tam náhodou niesom, do smrti ju utlčie, a dceru taktiež.“

„Hm, hm! A jaká pýcha! Tá jeho fiflena chodí jako páv, jako nejaká kišasonka! A doma ju tedy lieskovicou! hm, hm!“

„Ach prosím, pán sused, to vám je všetko taká ľahká partieka! A mať, čože? Domkárova dcera, jakoby sme nevedeli, nepamätali! Pravda, prišla do gruntu! Ale už i tam nenie všetko zlato čo sa bliští!“

„Veru rychtárstvom ešte nik nezbohatol! Pije sa to ľahko za naše, ale pri tom i svoje shorí.“

„Veď mu už intabulovali . . .“

„Ach, to je starý lišiak! Počujem že Zuzu vydáva za Čierneho Ďuru . . . Ten má šupáky!“

„No, no! Vedela bych! Ale nepoviem. Neverim, žeby z toho mraku bol dážď. Ono sa všeličo zamýšľa, ale . . .“

„Veď už i pomerili sa . . .“

„Ale dievča inam kuká . . . Vedela bych . . .“

Pahraba pristavil rebríčok k hrdlu jamy a počal pozorne liezť nahor. Klebety zanímaly ho velmi, a tu čosi cítil . . . voňal vozduch.

„Ach jaký som zablatený,“ riekol, vyjdúc pomaly z jamy, „čo to hovoríte, žeby . . . To je nemožné. Sam Čierny mi riekal, že vec je už jakoby na dlani. I na prístupky pristal. Zeme má viac rychtár, hotových viac Čierny. Celkom v poriadku.“

„A ja vám hovorím, že z toho mraku nebude dážď.“

„Ale ja vám hovorím, suseda, že viem iste . . .“

„A ja vám hovorím, že vy nič neviete . . .“

„Ale ja vám hovorím, od samého som počul . . .“

„A čo ste vy tisíc ráz počuli.“

„Na vlastné uši, suseda.“

„A predsa ja mám pravdu.“

Pahraba zamlkol, ale ho veľmi škrelo, žeby niekto, čo by to boľo hneď i sama Ondrichová, o dedinských pomeroch viac vedel než on. Poškrabal sa za uchom, zablatiac si pri tom pravé líco . . .

„Ženské povedačky!“ riekol opovržlive a bluskal na babku zpod obočia.

„I mňa udrel ožran,“ polohlasne riekla Ondrichová a v nej obnovila sa s hnevom i boľasť v pravom pleci, „nuž veď vy ďalej nepoviete . . .“

„Jako by ste to hodili tu do tejto jamy . . .“

„Ešte dnes večer síde sa s Jankom Dubcom . . .“

„Kto sa síde?“

„Nuž kto iný, Zuza, tá Zuza, ktorú vy tak iste Ďurovi Čiernemu obecáte! Kto mal pravdu?“

„Kde sa síde?“

Digitized by Google

„Ach, milý vtáčik . . . tak daľeko nepôjdeme! Dosť na tom, s tymi šupákmi Čierneho má to ešte svoj háčik . . .“

„Rychtár je pán v svojom dome . . .“

„Pekný pán, keď mu dievka poľom behá . . . večerom až na Diely . . .“ Ondrichová zamlkla. „Nuž, čo mám tajiť, áno, sama som u nej bola. On ju, možno, rovno uchytí. Taký je dnes svet . . . Rodičia vychovajú si dieťa, a každý krajíček starajú sa, šatia, fintia, a pochábeľ, tuži buď, ku krivej vŕbe s prvým šuhajom, trebars bol chudobný jako kobylka v zime a otrhaný jako lipa.“

Pahraba vedel všetko. Sotva striasol sa jazyčnej baby, šiel domov, odhodil umazané háby a zašiel prosto do Čiernych. Starého nebulo doma, už tri razy za ním posielali do krčmy. S Ďurom sedel Pahraba pod kolňou a šuškal mu do ucha čudné veci.

VI.

Od Kožuchova smerom k Slamnici tečie malý, temer vždy kalný potôčik, obrastený z oboch strán vŕbami, najobľúbenejším to stromom žírnych Kožuchovanov. Títo do zeme zarytí autochtóni neradi starajú sa o ďaleké budúce časy; keby nebolo vyššej vôle, oni by i chrám a vežu uplietli z vrbového prúťa: len tak pre seba nech trvá, do ich smrti, a nech ďalej starajú sa podobne potomci. Preto že vŕba vyrastie za pár rokov a už je užitočná, čo i veľmi skúpo, preto ju sadia kde len možno. Ktoby to čakal na lipu, ktorú len potomci lebo prapotomci uvidia v sile a kráse! A potom chceme mať od tohoto ľudu nášho historické rozpomienky!!

Potôčik, „járkom“ zvaný, slizne hadovito; nad ním, verno za jeho behom krúti sa biely chodníček, medzi jarkom a bujnými konopniskami a kapustniciami. Konope kožuchovské sú chýrne: vyrastú napospol zvýše chlapa, Kožuchovania predávajú semenec na merice, nie jako inde na holby. Tiež tak slavný je mak. V Dieloch kožuchovanských urodí sa viac maku než v desať iných chotároch. Zábojník, sediac u Uršuly, často chvastal sa, že utrži viac za mak než pol Lieskova za raž. Kapustné hlávky rastú tam biele jako sňah, tvrdé jako ocel a krehké jako špargla... Kožuchovský hlúb z kapusty je lepší než Lieskovanské jablčko! Diely sú vôbec perlou Kožuchova, jeho zahradou a zmaznaným deckom. Kto nemá v Dieloch čiastku, ani gazdom nenie . . . To je len taký zkade ruka, zkade noha!

Slnko už dávno zapadlo, len jako kráľovský povlek zanechalo na obzore brokátovú žiaru. Nad ňou tisly sa, jakoby dosť miesta nemaly na širokej oblohe, obláčky a rozstrapkanými krajami zachytaly zlatohlav zapadlého slnka. Ale keď už bľadly ich rozstrapkané kraje, lebo povlek kráľovnej svíjal sa za obzor, počaly vystupovať a miesto hľadať na širokej oblohe. Asnáď boly len dvoranínskym sprievodom . . . Kraj potonul v mäkké, slabo priehladné šero, okraje obzoru tratily ostré línie a rozplývaly sa, rovno jakoby roztavené . . . Biele steny vysokého, na hore stojaceho chrámu šedly, až konečne i ony roztavily sa celkom.

Digitized by Google

Dolu Dielami chodníčkom išla Zuzka rychtárova, ale nie svojím veselým, pružným krokom, ale ticho jako lasica; jej kordovánske čižmičky neklepkaly . . . Krokom za ňou išla Ondrichová, zaostávajúc . . . Vyhovárala sa šeptom na záduch, ale vlastne strachom meravely jej staré údy. To šero večerné budilo v nej svedomie. Tak je to, veselá jasnota dňa ho uspáva a tma ho budí. Cele naopak.

Suknička Zuzkina šumela, dotýkajúc sa konopí, rozvoniavajúcich silným aromatom. L'ahunký, sotva pozorovateľný, teplo-vlhký vetierok kolimbal strapaté hlávky konopné, a keď zavial z prava, vôňa temer zadúšala . . . Mala ona v sebe jakúsi tajnú vládu, nie to uspávajúcu, nie to rozdráždujúcu. Až ľahko bolo Zuzke, keď more konopné pretrhnuté bolo kapustniciami; i dýchalo sa voľnejšie, i chodník bol vidnejší. Potôčik v hlbokom zároze (pôda bola hlinistá, samý humus na siahu do zeme) tvoril tu i tu malé vodopády, a len tam šumel a dával sa znať: hľa i ja som tu; kde nebolo takých vodopádikov, plazil sa bez šumu, jako hádik.

Už nemaly ďaleko do krivej vŕby; vŕb bolo dosť v Dieloch, i krivých dosť, ale táto mala to meno preto, že bola stará a mohutná (ju jaksi náhodou neobtínali každú jar) a stála neďaleko chotárnej línie, na zákrute k poľnej ceste.

„Zuzička — ja ďalej nevládzem!“ riekla Ondrichová ťažko dýchajúc, „môj záduch . . večerná vlhkosť . . . a ty bežíš jako srnka, nepamätáš, že mi bude na Michala šesťdesiat rokov.“

„Nesľúbili ste? Nedala som vám . . .“

„Nože no!“ šepkala starena, „nemusíš hneď prekypeť . . . já *si tu* sadnem na staré mravenisko . . . počkám; čo mňa do vášho rozhovoru . . . a keď zachceš, zavoláš . . . uf, uf! Staroba, choroba! Kútik a perina . . . to to! Ale nie vláčiť sa poľom, keď netopieri lietajú . . . Bodaj by ťa . . . vidíš, práve jeden frkol nám ponad hlavy!“

Zuzka stála nerozhodnutá . . . Čo tu robiť? Na nejakú zradu nepomyslela, ale predsa, čo robí, zle robí, to nenie zvykom . . . No domáci výstup ju rozhorčil i ona videla, čo jak mladá bola, že otec je v nepráve, že krivdí matke, že má nepekné výpočty so starým Čiernym. A tu jej kynie východ, jaký, nevedela určite. Ale cítila, že k nej siaha silná, pomocná ruka. On je tak hrdý, sám sebe svoj, mocný . . . On priskočí i jej i matke na pomoc i spásu . . . Otcove divoké dni hustnú — kam to pôjde?

Ale predsa, to by veru Bože neurobila žiadna, čo ona teraz . . . Ešte je čas. Ona vráti sa s Ondrichovou, a nik nezvie o tom . . .

Z ďaleka ozval sa slabý piskot . . . To iste jarabica uspáva svoju pernatú čeľaď.

„Už len choď, holúbok,“ šeptala Ondrichová s takým posmelujúcim, dôveru budiacim hlasom!

Zuzka prekrižovala sa na čele a pošla; ešte tichšie jako dosiaľ, už ani suknička nešumela o trávu, vysoko vyrástlu na úvratiach. Ona si ju k telu pridŕžala oboma rukama . . . Vodopádik šumel pred ňou desať krokami, šum sosilňoval sa s každým jej pohybom, už temno, prísne spieval u jej boku . . . potom slábol, až zatíchol . . . Rady vŕb redly,

Digitized by Google

Svetozár Hurban Vajanský.

Digitized by Google

kapustnice a konopniská striedaly sa úzkými pruhami. V polotme, neďaleko, vynorily sa kontúry pančavy ... Už tu musí byť krivá vŕba ...

Ondrichová, sotva odšumel ľahký, mladý krok devy, razom skočila do starého mraveniska, zahodila sukňu čez hlavu, jako robia ženy, idúc z kostola, keď ich prekvapí dážď, aby ich drahé, čipkované čepce neumokly, a bežala strmo, mladistvo, chodníkom. O záduchu ani chýru. Nie bez príčiny ... Ona zbadala v konopiach niečo podozrivého ... Tak nešumí nimi večerný vietor, tak nedupká zobudený zajac, iduci na nočnú pašu ... Na strašidlá nemyslela. Oj nie. Ona len iných strašila ohnivým hadom nad komínom, sama bála sa niečoho iného, a hadom, trebárs neohnivým, bola sama!

VII.

Neuspela Zuzka dôjsť k zákrutu, kde už skoro vŕbová aleja prestala, a járok sliznul bez vodopádikov, rovno ďalej čistým poľom — Janko Dubec zazrel ju, a aby ju nenaľakal, tíško zavolal: „Zuzička!“

No ona predsa trhla sa a chlad bežal jej chrbtom; i duša jej ochladla, i krv zastydla. Nad jej hlavou veľká vŕba rozprestierala konáre, jedna z posledných, takmer chotárna. Mala už šedé drobné listie, jako to bývá pri veľmi starých vrbách ... no veď i veľmi starí ľudia majú už len veľmi drobné, šedé myšlienky. Zato mladé vŕbičie má veľké listy, ale tuho zelené ... tak i mladí ľudia pomýšľajú na veľké veci — ale zeleno, tuho zeleno.

„Jako si ma naľakal!“ riekla studeno Zuzka, jako by bola sa s ním sišla náhodou u studne o pravom poludní. „Odpusti“, zarazený *riekol* Dubec, „veru som už nemyslel ... ale si prišla. A teraz mi je už všetko jedno! Rodičom povedal som všetko ... Otec, neborák, rád, no mať podoprela si boky ... Oboch vás vysankujem! Či že je tento grunt ...“

„Ale načo mi to hovoríš! Ano, prišla som; Ondrichová prisahala sa na Boha i Krista, že si veľmi smutný a nahnevaný, Janko. Bol si mi vždy dobrý. Jako si umlátil Rubára, keď ma chcel vyobjímať, tá ohava! A voždy si mi bol dobrý ... Nuž ale teraz som ti už zaplatila dlžobu. Ondrichová ma tu neďaleko čaká. S Bohom, Janko! Do Kožuchova nechoď, ani na hody nie. Sú ti zlí, a mne by bolo ľúto ... Otec ťa vraj i u slúžneho oznámil, aby ťa ešte raz volali, že si burič, že si nebezpečný.“

„Zuzička, tak sa nerozídeme. Ty vieš čo chcem. Na čo vyhýbaš?“

Zuzka neodvetila. Oprela sa ľavou rukou o starú vrbu, hlávku naklonila. Rovnomerno prúdila sa jej zdravá sedliacka krv. Temnelo. Západné obláčky, ktoré odprevádzaly boly slnko, na zpiatočnej ceste stretly sa so západnými a splynuly s nimi do jednoho, ľahkého síce, ale predsa hviezdy úplne zakrývajúceho závoja. Na severnom obzore, jako ťažká, hmotná stena, stály čierne mrákovy. Neďaleké, vysoké konope černely sa hustým pruhom. Pred nimi, jako nejasnými punktami posiata šedá stuha, vidné boly kapustnice. K Slamnici, odražajúc sa od západného, jasnejšieho nebosklonu, vidno bolo príšerné línie blízkej pančavy, ostrý uhol škrydlovej strechy a jej chrbát, pretrhnutý polo zboreným komínom, bez dášku. Vybité, pusté obloky, temné diery v šedom okolí, hľadely jako veľké, no slepotou porazené okále nejakého mŕtveho šiarkana.

Digitized by Google

„Načo vyhýbaš?“ opätoval Janko Dubec, keď deva tak zanovite mlčala, „kebys nevedela, nebola by si prišla. Ale si tu, pri mne, taká milá, milosrdná a dobrá. Veríš na Boha? Vieš, že on chce dobré!“

„Nespomínaj!“ živo riekla Zuzka, „áno prišla som, a viem že som zle urobila. Boh káže predo všetkým rodičov poslúchať ... Mne zakazujú ... ma vydávajú ...“

„Veď keby to nie, nebol bych ťa volal. To nemôže byť. To je nemožné. Ja to neprenesiem. Jestli len ty chceš, prekazím!“

„Vari mi zakážeš vydať sa?“

„Nevyhýbaj, Zuzička! Ty dobre vieš všetko. Ale nevieš, čo som ja dni a noci myslel na spôsob, jako by ...“

„A čo si vymyslel?“

Janko posiaľ stál v uctivej vzdialenosti od devy, zatkýnajúc porisko valašky do trávnika. Posledné slová povedala Zuzka takým milým, lichotivým tónom, jakoby bola riekla: Ano, ja nedbám, som hotová, len povedz ten spôsob, vyjav ... I osmelil sa, priblížil sa k deve a vzal ju za ruku nad zápästkom. Chlad jej mladého tela ustúpil ... krv počala živo prúdiť sa, jakoby vychádzala od ruky a vlnou brizgla k srdcu.

„Rada ťa, rada,“ zašeptala a objala ho oboma ramenama naraz, silno oprúc sa svojím vysokým štíhlym telom na neho. On temer zpiatil sa, valaška mu vypadla z ruky. I ovil svoje mohutné ramená okolo drieku devy.

Veruže ona ani vo sne nepomýšlala po predku na niečo podobného. Oni oba stykli sa, jako dva blúdiace meteóry, vyrazené z obyčejnej dráhy. Mladá, ešte slabo rozvitá deva, dozrela v jednom osudnom okamihu. Bez citlivuškárstva, silou prírody a rozladených pomerov v domácnosti, razom našla oporu v mužovi, ktorý jej bol dosiaľ iba príjemný a lichotil jej márnivosti dievčenskej ... Ale veď jaká istota oviala ju, keď prilnula na jeho mocnú, širokú hruď! Janko hľadal ústami jej ústa, no v horúčke prvého zapalu pritisol svoje perny o jej sluchy, tak že cítil na ústach, jako bijú ...

„Môj, môj!“ hovorila šeptom deva, a svojimi chudými strunistými ramenami ovíňala jeho hrdlo. On cítil, jako pália ho tie strunisté ramená, rovno jakoby rozohriate pálčivým slnkom. Uvolnil driek devin, jakoby chcel brániť sa ovinutiu, a pocítil pod dlaňou tlkot jej srdca, a vlnu útlých dievčenskych pŕs. Zdalo sa mu, že zoslabol, a nohy boly hotové podlomiť sa ...

V tom niekto zahvízdol, silným, jačiacim hvizdom. Konope zašumely, jakoby nenadálym vetrom, zem zadunela ...

„Zaobíď! Na pravo, na pravo!“ bolo počuť hlas Čierneho Ďura, chriplý, divý.

„Haha! Rovno!“ kričalo asi šesť hrdiel „povrazy, povrazy hotuj!“

Dupot nôh blížil sa ... Janko Dubec odstrčil Zuzku a shýbal sa za valaškou.

VIII.

Kožuchovskí parobci išli na obnôcku na Bahno hodne neskoro, lebo gazdovia v tak súrno robotný čas pracovali na koňoch svojich až do

Digitized by Google

čírej tmy, potom ešte šarvancom naložili posledné predpráce na zajtrá — a len potom smeli rujní odrostkovia posadať na holé kone a hajde! Boli to ešte temer deti, najstaršiemu bolo pätnásť rokov, čiernovlasému Ondriškovi z Konca. Medzi nimi bol i trinásťročný Martin Belohlávok, úplné decko, ale vzdor tomu sedel na svojej kobylke jako prilepený, a za ohlávku viedol sedlového. Niektorí mali po tri kone, na jednom sedel, dvoch viedol. Pri farskej stodole počkali sa, potom výhonom išli, spievajúc a žartujúc. Keď vyšli na pole, zatíchli; dennou prácou unavené koníky opustili hlavy, a lenivým krokem, jakoby spali, hýbali sa napred.

„Ondriško," riekol predný, obráťac sa tvárou nazad „počul si, včera zas v pančave strašilo."

„Ano strýc Krištof hovoril. Čosi naňho volalo!"

„Šuhajci," riekol mladučký, chudý parobok, „mne hovorila kostolníkova Marka, že sa čosi stane! Jej otec zase videl svetlo v oblokoch pančavy. Dajte pozor, keď pôjdeme okolo."

„Prečo je to, že kone vždy fŕkajú, keď ideme zákrutou popri pančave? I včera fŕkali, a nič nebolo. Tak krásne vidno bolo. Nie to čodnes," ozval sa jeden.

„Kone fŕkali!" riekol vážne Ondriš z Konca. „Kto rozkáže koňovi, nefŕkať! Vari má kôň rozum!" Ale mu nebolo vol'no pri tom.

Pol'ná, hlboko vyjazdená cesta viedla na dol. Z prava ležala pustá pláňava úhorov, z l'ava pyšné Diely šírily sa, kmitajúc raz kapustniciami, raz temným morom konopnísk. Jako úzky temný prúžik tiahol sa hustý rad vŕb vedl'a jarku. Oblaky počaly rozprestierať sa oblohou, šedý fl'ak úhorov zčernal, a Diely zmizly i s prúžikom jarkových vrb.

„Bude tmavá obnôcka!" riekol Ondriš, „dobre treba kone *sputnať*."

„Má niekto sirky?" opýtal sa chudý parobok. Šuhajci počali prevracať vrecká. Vyšlo, že nik nemá.

„Ja mám," zvolal Martin Belohlávok úplne detským hlasom, najmladší z obnôckárov, „i zemiaky mám v rukáve."

Obradovaní a posmelení šuhajci počali si už aj pohvizdovať. Kone lenivo prestupovali z nohy na nohu.

„Rozprávaj o tom šiarkanovi," ozval sa Martinko, „tam, kde si včera prestal."

Oslovený, čiernovlasý parobok počal:

„A keď už prišli k podzemnej diere, riekol Valibuk, čakajte ma tu kamaráti, ja pojdem prvý... Jestli zavolám len raz, pomáhajte, nedajte na to nič, keď zavolám dva razy, pomáhajte, vtedy všetkých pobuďte, aby boli pohotove; ale keď zavolám tri razy, pomáhajte, vtedy za mnou, lebo vtedy bude zle. Sl'úbiť, oni všetko sl'úbili. Ide môj Valibuk, spustí sa do podzemnej diery, vyhl'adať zlého šiarkana... Jeho kamaráti zostali tam hore... Jedni piekli barana, druhí pili, tretí spali... Razom ozve sa z diery: pomáhajte! A oni nič, jedni piekli barana, druhí pili, tretí spali... Blížila sa jedenásta, a z diery ozvalo sa: pomáhajte, pomáhajte! Vtedy tí, čo barana piekli a čo pili, poobzerali sa, a hybaj v nohy; zostali len tí spáči... Zavolá môj Valibuk tri razy: pomáhajte, pomáhajte, pomáhajte! To tretie zavolal tak hrozne, že zem triasla sa a spáčov zobudila. Pretreli oči, a nevidiac ostatných..."

Digitized by Google

V tom bolo počuť z ďaleka hvizdnutie. Čiernovlasý parobok prestal, jakoby usokol, kone naostrili uši, zodvihnúc svisnuté hlavy.

Parobci blížili se k zákrutu, vedúcemu popri pančave. Stíchli. Potom pri samom zákrute pošibali kone a išli tuhým trapom.

IX.

Janko Dubec ihneď vedel, že je zradený. V žilistej hrsti trímal svoju kaltu, „kalenou“ zvanú, ktorá už neraz obránila ho od nápadov... No ona nemôže obrániť česť jeho Zuzky. Keď ich tu dopadnú, ona bude zkazená! Hrnce jej biť budú pred oblokom, vence z ovosnej slamy viť a hádzať jej pred nohy, keď pôjde do kostola. Jej, tej krásnej, milej, útlej Zuzke, ktorá v omámení lásky nič nepočula, nič nevie, čo jej hrozí! Utekať! Hrozné mu je utekať pred Čiernym Ďurom, ale k vôli nej...

„Zuzka,“ zašeptal jej do ucha, keď tak milo klonila hlávku k jeho prsiam, „tu nás videli... Čierny Ďuro číhal v konopiach... Poďme,“ a ťahal ju za sebou. Ona pošla s ním. I keby ju bol do ohňa pekelného tiahol, nebola by sa zprotivila.

Z troch strán bližili sa behom mládenci. Voľnou ostala iba dráha k pančave. Dubec šiel rovno.. pred ním hlboká chotárna hrádza. On vzal Zuzku do ramien a preskočil priekopu... Ešte niekoľko krokov, a bol u pančavy. Zuzku vtisol do dvier..

„Poďte!“ zakričal takým hlasom, že i široké rovné pole dalo ozvenu...

V tom tuhým trapom leteli obuôckári na svojich koňoch. Tie zafŕkali a prešli v divý galop... Ďuro Čierny so svojou gardou jako zarazený zastal u priekopy. Dupot koní, hrozný hlas od pančavy zastrašil ho a ešte viac jeho kamarátov.

„Hľa — pozrite... nad komínom!“ zavolal jeden, sekajúc zubami. Nad komínom bolo šedo-temné nebo, ale hlas mládenca mol svoj účinok... Všetci neskôr boli by prisahali, že sa tam čosi zablislo, jako ohnivý chvost...

„Pahraba nás ošudil...“ jaktajúc zubami, riekol mládenec, stojaci popri Ďurovi... „to nebol jeho hlas, to straší!“

Z ľava odznieval dupot koní... Temná mrákava od severa vystúpila už až do pol neba. Hrozivo hľadely dva obloky zo stien pančavy...

„Ošudil, ošudil!“ riekol ustrašeno Ďuro, „len aby o tom nedozvedela sa Ondrichová; poďme.“

Ticho, jako kmíni plazili sa mládenci popri jarku k dedine, zahanbení a smutní.

Cestou doviedol Janko svoju Zuzku domov. Otec bol prišiel z krčmy, ľahol na postel perinami vystlatú a spal jako zarezaný. Zuzka šuchla jako myš do komôrky.

„Mamička“, riekla, kľaknúc k jej posteli, „bola som s Jankom Dubcom na Dieloch, sľúbila som mu, že budem jeho! Mamička, ináč nemôžem!“

„Nu, nu, dcéra moja... Dobre bude... Otec pobil sa s Čiernym na „obecnom“... Zajtra pojde zas k advokátovi o tú lúku... Choď spať. Boh pomôže...“

Digitized by Google

Zuzka ľahla k materi a dlho plakala na jej chudej, utrápenej hrudi. Svitalo, keď zobudila sa. Zábojník, bľadý, vstúpil do komôrky.

„Odpusť mi stará ... to včerajšie ... už je konec! Zajtra oddám rychtárstvo! Ale som aspoň Čiernemu ukázal ... Idem na lúky!“

* * *

Zábojník složil úrad, prestal piť za obecné i za svoje. Janko Dubec přiženil sa do Kožuchova, ale ešte i deti jeho neboly priznané za pravých Kožuchovanov, ale keď prišlo k sporu, len za také „zkade ruka, zkade noha.“ Pančava klesla v rum; teraz ide tade pluh oráča, kde stávala.

Modlitba dětská.

Z druhé řady „Modliteb k Neznámému“ od Svatopluka Čecha.

Hle, děcko klečí,
kde matka lůže
mu stlala s péčí
jak z listů růže;
na ručky spjaté
líc šine v dol,
že kroužky zlaté
se svezly kol,
leč v tajnou chmůru
zrak pne se vzhůru.

„Od všeho zlého
chraň stráží svatou
tatíčka mého,
matičku zlatou,
mne v dětském loži
též opatruj,
andílku boží,
ty strážce můj,
ať příštím ránem
ve zdraví vstanem.“

Pak ulehá si
ve sladkém klidu,
snů divné krásy
v zamženém vidu —
tak v stéblech, mechu
spí ptáčí mládě,
když křídel střechu
jí skytá máť,
nechť kmen se s hnízdem
chví bouře hvizdem.

Digitized by Google

Ach, leckdy malé
zře prstky spjaty,
muž síly zralé
sní touhou jatý,
že za modlitby
té dětské mír
chtěl zaměnit by
svých pochyb vír,
svých citů spory
i vůle vzdory.

Však není stezky
zpět v ona léta.
Jen stříbra lesky
když hlava zkvétá,
tu leda kmetu
se vrací zas,
když dumných vznětů
žár v čele zhas',
to sladké vzdání
v mír svatých dlaní.

Když nad zpěvníkem
slok zbožných rýmy
zas šeptá zvykem
rty bezzubými,
před věčnou nocí
vše do dlaně
nebeské moci
vzdá oddaně,
jak hoch, když v ložní
stráž vzývá boží.

Digitized by Google

Z let mladosti.

(Toute une jeunesse.)

Román, napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

François Coppée

I.

Na dně, na samém dně svých vzpomínek zřel se Amédée Violette jako malý človíček s účesem à la „synové Eduardovi“ na balkoně v pátém patře, zarostlém svlačcem. Bylo to děcko zcela maličké, tento balkon zdál se mu příliš velký. Amédée dostal k svátku nebo k narozeninám krabici akvarelových barev a povaluje se na starém koberci, svlažuje chvílemi štětec rty, omalovával s náruživou bedlivostí dřevoryty v lichém svazku „Magasin pittoresque“. U sousedů, jichž byt sousedil s bytem jeho rodičů a kteří užívali polovice balkonu, hráli na piano Marsailhou-ův valčík, jenž tehdáž byl velmi v módě a nazýval se „Indiana“. Kdož z těch, co se narodili kolem roku 1845, nepocítil by v očích teskné slzy probíraje se starým svazkem „Magasin pittoresque“ anebo slyše na přestárlém pianě hráti Marcailhou-ovu „Indianu“, jest nadán pramalou citlivostí.

Když dítě omrzelo, pokládati „pleťovou barvou“ tváře a ruce všech osob na obrázcích, povstalo a šlo se podívat mezi mříže balkonu a vidělo tu rozkládati se v pravo i v levo, v půvabném záhybu, ulici Notre-Dame des Champs, jednu z nejklidnějších ve čtvrti Luxembourg, ulici, jež tehdáž byla jedva z polovice dostavěna, kde větve stromů přečnívaly prkenné ploty zahrad, a tak klidnou, tak tichou, že osamělý chodec slyšel tu zpívat ptáky v klecích.

Bylo to za zářijových odpolední, pod širým čistým nebem, po němž se šinuly s majestátní zdlouhavostí velké mraky, podobné stříbrným horám.

Pojednou zavolal jej něžný hlas.

„Amédée, tatínek se vrátí z kanceláře . . . Musíš si umýt ruce, než půjdeš ke stolu, chlapečku.“

A matka šla pro něho na balkon.

Jeho matka! Kterak málo ji znal! Bylo třeba značného úsilí, aby ji vyvolal v mlze svých vzpomínek, pokornou a hezkou, tak bledou s těma roztomilýma modrýma očima, sklánějící stále hlavu poněkud stranou, jakoby břemeno jejích obdivuhodných kaštanových vlasů bylo pro ni příliš těžké, a usmívající se bolestným unaveným úsměvem těch, jichž života jest na krátko.

Upravila mu šat, políbila ho na čelo, když jej učesala; pak sama spořádala skromný příbor, povždy zdobený několika květinami v pěkné váze.

Pak přišel otec. Ó, ten také nenadělal mnoho těžkostí. Také náležel ke skromným, tlačícím se ke zdi. Přece však vrátiv se do bytu snažil

Digitized by Google

se býti vesel a zvedl svého hošíka hodně vysoko vzepřenýma pažema, než jej políbil: „Hop la!“ Avšak chvíli po té, když políbil svoji mladou ženu na oči a přidržel ji chvíli posuňkem tak něžným ke svému rameni, tvář jeho jevila znepokojení, když se tázal:

„Nekašlala jsi dnes?“

Ona odpovídala vždycky: „Ne, ne tuze,“ ale klopila oči, jako děti, jež lhou.

Otec oblékl na to starý kabát — ačkoli ten, který byl svlékl, věru nebyl nový — posadili Amédéea do vysoké stoličky, mladá matinka vrátila se z kuchyně nesouc mísu s polévkou a otec rozestřev ubrousek, hodil za ucho prudkým posunem ruky dlouhou kadeř vlasů, jež mu stále s pravé strany spadala do očí.

„Není dnes večer příliš větrno? . . . Nebojíš se vyjít na balkon, Lucie? . . . Vezmi přece šál,“ napomínal pan Violette, zatím co jeho manželka lila zbytek z konvice do zeleného truhlíku, v němž rostly řeřichy.

„Ale ne, Pavle, buď bez starostí . . . Pomoz Amédéeovi s jeho stoličky, prosím tě, a přijďte na balkon.“

Na vysoké terasse bylo chladno. Slunce zapadlo. Velké mraky podobaly se nyní zlatým horám a příjemná vůně zeleně vystupovala ze sousedních zahrad.

„Dobrý večer, pane Violette,“ zvolal náhle upřímný hlas, „myslím, že máme pěkný večer.“

Byl to soused, pan Gérard, rytec, jenž rovněž přišel si oddechnouti na svém kousku balkonu, strávív celý den sehnut nad deskou. Byl to hranatý člověk dobráckého vzezření, tento Gérard, lysý s ryšavou bradou, promíchanou bílými vousy, v rozhalené kazajce; ihned zapaloval si hliněnou dýmku, jejíž hlavička znázorňovala tvář Abd-el-Kadera, velmi zakouřenou, mimo turban a oči, jež byly bíle polévané.

Manželka rytcova, boubelatá s veselýma očima, záhy se dostavila za svým manželem. Přicházela, postrkujíc před sebou obě svoje dcerušky; jedna, docela maličká, byla o dvě léta mladší než Amédée, druhá — desetiletá a již teď tvářící se jak rozšafná osoba — byla pianistka, jež se pokoušela každodenně hodinu o Marcailhou-ovu „Indianu“.

Děti žvatlaly skrze mříži, jež dělila balkon na polovic. Luisa, starší z děvčátek, jež uměla číst, vypravovala polohlasně oběma maličkým velmi pěkné povídky: kterak Josef byl prodán svými bratry, kterak Robinson nalezl stopy člověka.

Amédée, jenž nyní mívá chmurné chvíle, vzpomíná si ještě, kterak ho zamrazilo ve chvíli, kdy vlk skryt pod pokrývkou a pod čepcem Babičky, pravil skřípaje zuby k Červené Karkulce: „To proto, abych tě mohla lépe sníst, mé dítě!“

Tehdáž byla na terasse skorem úplně tma. Považte si! Bylo to hrozné!

Zatím oba párky manželů, opírajíce se o zábradlí svých balkonů, důvěrně spolu rozprávěly. Violettovi, lidé mlčenliví, nejčastěji spokojili se tím, že poslouchali svoje sousedy, s krátkými odpověďmi k vůli zdvořilosti: „. . . Ach, což! . . . Je-li možno? . . . Máte věru pravdu . . .“ Avšak

Digitized by Google

Gérardovi rádi hovořili. Paní Gérardová, řádná hospodyně, přetřepávala jakous otázku domácího hospodářství, vypravovala na příklad, že vyšla mezi dnem a že viděla v jednom krámě v ulici du Bac „U přástevnice" jakési merino. „Je to velmi levné, ujišťuji vás, paní, a velmi široké!" Anebo zase rytec, prostomyslný politikář z roku osmačtyrycátého, prohlašoval, že dlužno přijmouti republiku, „ó, nikoliv červenou, to víte, ale tu pravou, tu dobrou!" anebo si přál, aby při volbách v prosinci zvolen byl Cavaignac, ačkoli umělec právě ryl — člověk přece musí být z čeho živ — podobiznu prince Ludvíka Napoleona, určenou pro volební propagandu. Pan a paní Violettovi nechávali je mluvit, snad ani vždycky nevěděli, o čem se mluví, a když se úplně setmělo, chopili se v temnu něžně za ruce a hleděli ke hvězdám.

Tyto krásné večery na počátku podzimku, ve chladu, na balkoně, pod hvězdným nebem, toť byly nejrannější vzpomínky Amédéeovy. Pak byla v paměti jeho mezera, jako v knize, ze které bylo vytrženo několik listův, a vzpomínal na chmurné dny.

Nastala zima; nechodili více na balkon a zavřenými okny bylo viděti toliko šedou, zasmušilou oblohu. Matka Amédéeova byla nemocna a stále ležela. Když seděl poblíž jejího lože, vystřihuje nůžkami všechny husary z archu epinalských obrázků, matinka jej skorem děsila, když se tak opírala o podušku, nebohá ta matinka, jež na něho hleděla tak dlouho a tak smutně, svírajíc hubenou svojí rukou krásné svoje vlasy, nyní scuchané, a v hubených jejích lících jevily se dva stíny.

Nyní již nepřicházela ráno vzít jej z postýlky, nýbrž jakási stařena v kamizole, která jej nelíbala a která čpěla šňupavým tabákem.

Také otec jeho valně si ho nevšímal, když se vracel ze své kanceláře, přinášeje vždycky lahvičky a balíčky z lékárny. Někdy přišel s lékařem, velkým pánem, velmi vyšňořeným, hojně napuštěným vonavkami a těžce oddychujícím po stoupání do pátého patra. Jednou viděl Amédée, kterak tento neznámý vzal matku sedící na loži do náručí a dlouho přidržoval hlavu k jejím zádům a dítě se tázalo: „Proč to, matinko?"

Pan Violette, rozčilenější než kdykoli a odhrnuje každé chvíle vzdornou kadeř na zad, provázel lékaře až ke dveřím a dlouho s ním mluvil. Amédée zavolán matkou vydrápal se k ní na lože; upřela na něho svoje planoucí oči, sevřela jej vášnivě na prsa, jichž hubenost pocítil, a pravila mu bolestným hlasem: „Můj drahý Médée! Můj ubohý Médée!" jakoby ho litovala. Proč? Proč pak?

Otec se vrátil s nuceným úsměvem na rtech, na nějž bylo bolestno pohledět.

„Nuže, co praví doktor?"

„Nic, nic . . . Je ti mnohem lépe . . . Jen že, chudinko Lucie, budeti třeba dnes na noc dáti ještě malou náplast."

Ó kterak jsou dlouhé, kterak jsou jednotvárné dny, jež malý Amédée tráví u lože vysílené nemocné v zavřeném pokoji páchnoucím lékárnou, kam vchází toliko šňupající baba vždy po hodině, aby přinesla kořílek s odvarem a přiložila do krbu uhlí!

Avšak někdy sousedka, pí. Gérardová, přichází tázati se, jak se daří

Digitized by Google

„Jsem stále velmi slabá, milá paní Gérardová . . . Ach, počínám si zoufat.“

Paní Gérardová, buclatá žínka s veselýma očima, nechce, aby člověk takto ochaboval.

„Hleďte, paní Violettová, tím je vinna ta prokletá zima, že jí není konce. Avšak brzy budeme mít březen a již prodávají na chodníkách kytice prvosenek na vozících . . . Zajisté vám bude líp, jen co počne svítit sluuce . . . Dovolíte-li, vezmu s sebou Amédéea, aby si hrál s mými děvčaty. To hošíka povyrazí.

A hodná sousedka ponechává u sebe malého Amédéea vždycky po celé odpoledne a jemu se velmi líbí u Gérardových.

Čtyry malé pokojíky, toť vše, ale je tu spousta starého, zajímavého nábytku, a rytiny, sádrové odlitky, skizzy soudruhů malířů na všech stěnách, a dvéře jsou stále otevřeny a děti mohou si hrát, kde jim libo, honit se po celém bytě, obrátit vše na ruby. V saloně, proměněném v dílnu, sedí umělec na vysokém taburetu, s rydlem v ruce, a světlo okna bez záclon, tlumené průsvitnou tabulí, obráží se na lebce bodného muže, skloněného nad měděnou deskou. Hmoždí se po celý den — velká domácnost a k tomu třeba vychovati dvě dcery, to víte — a přese všechny svoje pokročilé politické názory ryje neunavně na podobizně prince Ludvíka, „partyky, jenž nás připraví o republiku“. Nanejvýš dvakrát neb třikráte denně se přeruší v práci, aby si zakouřil ze svého Abd-el-Kadera. Nic nevyruší jej z práce, ani děti, jež nabaživše se hry o čtyrech rukou na pošramoceném pianě, hrají si s Amédéem na schovávanou u samého otce, za empirovou pohovkou, zdobenou bronzovými lvími tlamami. Avšak matince Gérardové vzadu v kuchyni, kde stále kuchtí něco dobrého k obědu, zdá se, že tropí přece jen tuze velký hluk. Právě Marie, nejmenší, hotové třeštidlo, chtíc chytit starší sestru, postrčila křeslem tak prudce do renaisanční skříně, že se v ní zatřásly všechy rouenské majoliky.

„Jděte, jděte, dětičky!“ volá matinka Gérardová bez hněvu od svého ohniště, odkud proniká rozkošná vůně horké slaniny. „Nechte tatínka trochu na pokoji a jděte si hrát do jídelny.“

Poslechly, neboť tam lze postrkovat židlemi dle libosti, dělat si pokojíčky a hrát si na návštěvy. Tu ztřeštěná Marie — můžete si představit takové nápady? v pěti letech! — vzala pod paží Amédéea a nazývá ho svým mužíčkem; jde na návštěvu k sestře Luise a ukazuje jí svoje děťátko, hlavatou loutku z lepenky, zavinutou do ubrousku.

„Tak vidíte, milostpaní, je to chlapeček.“

„A co z něho chcete mít, až bude velký?“ táže se Luisa, jež se propůjčuje k této hře; neboť je jí deset let, to víte, a je to už malá slečinka.

„Ale to víte, milostpaní,“ odpovídá vážně Marie, „bude z něho voják.“

V tu chvíli rytec, jenž opustil svůj pracovní stolek, aby se trochu protáhnul a zapálil si po třetí Abd-el-Kadera, stojí na práhu své dílny a pí. Gérardová, zabezpečivši osud zadělávaného, jež se vaří na mírném ohni — ó, kterak to voní v kuchyni! — vešla do jídelny. Oba pohlížejí na dítky, tak pitvorné, tak půvabné, kterak provozují svoje poklony.

Digitized by Google

Pak muž pohlédne na svoji ženu, žena pohledne na muže a oba pospolu vypukli veselým smíchem.

Avšak v sousedním bytě u Violettových se nesmějí, tam nikdy není smíchu. Tam se kašle, kašle, kašle! Až k zadušení, až do chroptění! Odejde, ta nesmělá, mladá žínka s vlasy příliš těžkými, a když se opět vrátí krásné večery, neomeškává se více na balkoně, aby stikla ruku svého manžela, dívajíc se na hvězdy. Mladý Amédée tomu nerozumí, ale jest jat neurčitou hrůzou. Cítí, že v domě se děje cos příšerného. Všechno ho teď naplňuje strachem. Bojí se stařeny, jež čpí tabákem, a jež oblékajíc jej ráno, pohlíží na něho plna soucitu, bojí se lékaře tak pěkně oblečeného, jenž stoupá dvakráte denně do pátého patra a zanechává v bytě ovzduší voňavek, bojí se svého otce, jenž nechodí již do kanceláře, tři dny se neholil a přechází rozechvěn po saloně, odhrnuje s posunkem pomatence svoji kadeř za ucho. Bojí se své matky, nastojte! své matky, kterou viděl ještě tohoto večera při světle noční lampy, s hlavou zabořenou do podušky, s nosem tak tenkým, bradou vzhůru a jež, jak se zdálo, ho nepoznávala, ačkoli měla oči dokořán otevřeny, když otec vzal dítě v náručí a pozvedl ji k ní, aby ji políbilo na čelo, pokryté studeným potem!

Konečně nastal hrozný ten den, onen den, na který Amédée nikdy nezapomene, ačkoli tehdáž byl jen malé, maličké děcko.

Toho dne probudilo jej objetí jeho otce, jenž přišel vzít jej z postýlky, s pohledem šílence, s očima do krvava zardělýma od pláče. Soused, pan Gérard — proč pak sem přišel tak časně? — rovněž má v očích velké slzy. Stojí těsně po boku pana Violetta, jakoby nad ním bděl, a laskavě mu popleskává po zádech.

„Nuže, milý příteli! . . . Zmužilost! . . . Zmužilost! . . .“

Ale nebohý přítel nemá již zmužilosti. Nechal si odebrat panem Gérardem dítě z náručí a hle, hlava jeho klesá jako mrtva na rámě hodného rytce a znova propuká v usedavý pláč, pláče s usedavým štkaním, jež mu zvedá ramena.

„Maminko! . . . Chci vidět maminku! . . .“ křičí malý Amédée plný hrůzy.

Nastojte! Neuzří ji nikdy více! U Gérardových, kam jej odvedli a kde jej hodná sousedka oblékla, pověděli mu, že jeho maminka odešla, odešla na dlouho, na velmi dlouho, že má mít hodně rád tatínka, že má myslet jen na tatínka, a jiné řeči, jimž valně nerozuměl, na jejichž smysl neodvažuje se tázat a jež jej zdrcují.

Je to podivné! Rytec a jeho manželka zaměstnávají se toliko jím, hledí na něho co chvíli. Děti rovněž mají vůči němu zvláštní výraz, skorem uctivý. Co pak se vlastně změnilo? Luisa neotvírá svoje piano a když malá Marie chtěla si vzít svoji „menažerii“ z dolejší zásuvky kredence, paní Gérardová napomenula ji zhurta, snažíc se při tom tváříti se přísně: „Dnes se nehraje.“

Po snídani vzala paní Gérardová šál a klobouček a odešla s Amédéem. Vstoupili do fiakru, jenž jel ulicemi, které dítě neznalo, přejel přes most, uprostřed něhož stál velký kovový jezdec s obnaženou hlavou, ověnčenou vavřínem, a zastavil před velkým domem, kamž vešli s mnohými

Digitized by Google

jinými a kdež jakýs mladík, velmi čilý a velmi ochotný, oblékl Amédéeovi černý oděv.

Když se vrátili, nalezl hošík otce a pana Gérarda sedící u stolu v jídelně a oba dva psali adresy na velké listy papíru s černou obrubou. Pan Violette již neplakal, ale tvář jeho byla jako rozrvta bolestí, a nechával spadat na své pravé oko sklíčenou kadeř.

Vida syna svého v nových šatech, vyrazil ze sebe zasténání, povstal potáceje se jako opilec a znova vypukl v pláč.

Ó, nikdy nezapomene na tento den, malý Amédée, ani na hrozný zítřek, kdy paní Gérardová přišla hned ráno obléci jej v černé jeho šaty, zatím co slyšel v sousední světnici šramot těžkých střevíců vlekoucích se po podlaze a rány kladiva. — Náhle si vzpomenul, že od předvčerejška neviděl matinku.

„Maminko! . . . Chci vidět maminku! . . .“

Teď ovšem bylo třeba pokusit se, aby pochopil pravdu. Paní Gérardová mu opakuje, že musí být velmi hodný, velmi dobrý, aby potěšil svého tatínka, jenž má velký zármutek a připojuje, že matinka odešla navždy a že jest v nebi.

V nebi! A nebe je tak vysoko a tak daleko. Ale je-li matinka v nebi, co tedy odnášejí ti nosiči ve smutku v té těžké truhle, s kterou na všech rozích na schodech narážejí? Co to vleče ten pochmurný povoz, za nímž kráčí v dešti natahuje svoje dětské kroky, s ručkou sevřenou rukou otcovou v černé rukavici? Co pak to ukládají do té jámy, odkud vychází zápach čerstvě vykopané hlíny, do této jámy obklopené lidmi černě oděnými, před kterou otec jeho s hrůzou se odvrací? Co tedy ukrývají na dně té zející jámy, v této zahradě plné kamenných křížů a uren, kdež stromy s bronzovými pupeny prvních dnů březnových, blýskajícími se ve slunci po lijáku, nechávají kanout se svých větví velké kapky podobající se slzám?

Matka jeho jest v nebi! . . . Amédée neodvažuje se více žádat „vidět maminku“ večer tohoto hrozného dne, kdy usedá vedle otce k tomuto stolu, na nějž již dávno stařena v kamizole dává toliko dva příbory. Nebohý vdovec, jenž na novo osušil si oči ubrouskem, dal na talíř kousek masa pro Amédéea a krájí mu je na drobné kousky, a dítě, celé bledé na své vysoké stolici, táže se, zdali pozná jednoho dne pohled své matky, ten pohled tak laskavý a tak něžný, v některé z těchto hvězd, jež tak ráda pozorovala na balkoně za svěžích nocí v září, tisknouc v temnotě ruku svého manžela.

II.

Stromy jsou jako lidé, jsou mezi nimi některé, jež nemají štěstí. Avšak strom v pravdě nešťastný byl nebožák platan, jenž vyrostl uprostřed dvora vychovávacího ústavu pro hochy v ulici de la Grande Chaumière, jehož ředitelem byl pan Batifol.

Osud právě tak mohl nechat vyrůsti tento platan na pokraji řeky, na pěkném pobřeží, kde by byl viděl plující tudy čluny, anebo aspoň na procházce města s vojenskou posádkou, kde by se byl aspoň dvakráte týdně bavil poslouchaje vojenskou hudbu. Ale nikoliv! Bylo psáno v knize

Digitized by Google

osudu, že tento nešťastný platan ztratí každé leto kůru, jako had svléká kůži, a po prvním mrazu pokryje půdu lupením na dvoře ústavu Batifolova, což bylo místo beze všeho půvabu.

Především tento osamělý strom — můj Bože, platan jako kterýkoli jiný (platanus orientalis) v prostředních letech, beze vší zvláštnosti — musel míti trapný pocit, že slouží k oklamání obecenstva. Vskutku, na návěstí ústavu Batifolova (Učební řád jako na lyceu Jindřicha IV. Příprava k bakalářské zkoušce a pro vyšší státní školy.) četli jste klamná slova: „K ústavu náleží zahrada". A ve skutečnosti byl tu toliko obyčejný dvůr, posypaný říčním pískem s dlážděnou stružkou kolem dokola, dvůr, na němž nebylo lze nasbírat — a to teprve po hodině oddechu! — než půl tuctu zakutálených kuliček, polámaného vlka a jistý počet cvočků z obuvi. Jediný platan odůvodňoval přelud, fikci zahrady, slibované v návěstí. Poněvadž pak stromy zajisté nadány jsou rozšafností, byl si tento strom zajisté vědom, že sám o sobě není zahradou.

A pak, je to věru los velmi nespravedlivý pro nevinný strom, jenž nikdy nikomu neublížil, rozvíjet se poblíže průjezdu gymnasia, v dokonalém pravoúhelníku, utvořeném vězenskou zdí posázenou střepy z láhví, a těmi domovními křídly až běda souměrnými a jevícími nad četnými dveřmi v přízemí nápisy, jichž čtení samo již pudilo k zívání: Síň 1. Síň 2. Síň 3. Síň 4. Schody A. Schody B. Vchod do ložnice. Refektář. Laboratoř.

Nebohý platan zmíral smutkem v tomto nevlídném okolí. Jediné jeho příjemné chvíle — hodiny oddechu, kde se dvůr rozveselil křikem a smíchem kloučků — byly mu kaženy pohledem na tři neb čtyry žáky, kteří z trestu byli postaveni na stráž k jeho pni. Pařížští ptáci, kteří věru nejsou vybíraví, jedva usedali na jeho větve a nikdy si tu nestavěli hnízda. Ba dlužno dokonce předpokládat, že tento zpromrzelý strom, když dubnový větřík potřásal jeho lupením a nebeští uličníci přicházeli k němu dovádět, šeptal jim soucitně: „Věřte mi, nestojí to tu za nic. Jděte se milovat jinam!"

Ve stínu tohoto platanu, vyrostlého pod nešťastnou hvězdou, měla uplynout větší část dětství Amédéeova.

Pan Violette, úřadník v ministeriu, byl odsouzen do vězení denně sedmi hodin, z nichž jednu neb dvě věnoval, aby s nechutí vyplňoval spoustu tiskopisů, bezpochyby zbytečných, a ostatní hodiny zaměstnáním rovněž rozmanitým jako duchaplným, na příklad okusovat nehty, pomlouvat představené, stěžovat si na pomalý postup, péci na kamnech jablka anebo ohřívat jitrničku ke snídani a čísti noviny až do poslední řádky, až k podpisu odpovědného redaktora, až k reklamám, v nichž venkovský farář vyslovuje prostodušnou vděčnost, že byl konečně vyléčen z tvrdošíjné zácpy. V odměnu za toto každodenní vězení dostával pan Violette na konci měsíce sumu, která právě stačila, aby pojistila jeho domácnosti polévku a hovězí a k tomu velmi malou trošku nakládaných okurek.

Otec pana Violetta, hodinář v Chartres, aby pojistil svému synu postavení tak vynikající, dřel se do krve a zemřel, nezanechav nijakých úspor. Nebohý Silvio Pellico kancelářství ve chvílích zoufalé nudy litoval často, že se nestal prostě nástupcem otcovým a ve své obraznosti viděl

Digitized by Google

se ve světlém krámku blíže hlavního chrámu, s lupou připevněnou pod obočím, kterak ohledává staré cibule nějakého sedláka a maje před sebou, nad pracovním stolkem, rozvěšeno na třicet hodinek zlatých neb stříbrných, jdoucích svorně pospolu s veselým tikáním, jež mu rolníci dali k opravě minulého týdne a pro něž si přijdou co nejdříve v den trhu.

Avšak bylo by bývalo zaměstnání tak nízké, ptám se vás, důstojno mladíka, jenž prošel všechny školy bakaláře filosofie, přecpaného řeckými kořeny a Conciony, jenž vám mohl jedním dechem podati důkazy o jsoucnosti boží, a jenž byl schopen vám povědět, aniž by mrkl, dáta vlády Nabonassara a Nabopolassara? Nikoliv, pánové, a tento drobný chartresský hodinář, tento prostý řemeslník, pochopoval lépe ducha nové doby. (Výborně, výborně! Slyšte!) Cožpak jsme dosud v Egyptě v době Faraonů, aby syn byl nucen následovat otce v řemesle? (Souhlas.) Nikoliv, tento skromný kramář jednal, pánové, podle zákona demokracie, poslechl pudu ušlechtilé a rozšafné ctižádosti. (Pochvala u velké části posluchačstva.) Učinil ze svého syna, hocha důvtipného a citlivého, stroj na vyplňování tiskopisů, jenž byl promrhal tolik dnů hádáním rebusů v ilustrovaných časopisech, že je četl rovněž plynně, jako pan Ledrein dovede luštit klínový nápis na assyrské cihle. Proto — znamenitý to úspěch, jenž zajisté potěšil mány starého hodináře! — stal se jeho syn pánem, úředníkem, tak chvalitebně odměňovaným státem, že byl nucen dávati na zadek svých spodků záplaty z látky jakž takž podobné a že nebohá mladá jeho žínka za svého života povždy byla nucena, když se blížila činže, nositi do zastavárny stříbrnou polévkovou lžíci se šesti příbory.

Budiž tomu jakkoli, pan Violette, jsa vdovec a jsa zaměstnán po celý den, měl značné obtíže se svým hošíkem.

Zajisté, sousedé Gérardovi byli nanejvýš laskavi k Amédéeovi a ponechávali jej i nadále u sebe po celé odpoledne. Avšak tento poměr nemohl potrvati na vždy a pan Violette si vytýkal, že zneužívá laskavosti těchto hodných lidí.

Amédée ovšem je příliš neobtěžoval a matka Gérardova již jej milovala jako některé z vlastních. Sirotek byl nyní nerozlučným druhem malé Marie, hotového diblíka, jež se stávala každým dnem roztomilejší. Rytec nalezl ve skříni mezi všelikým haraburdím svoji starou chlupatou čepici granátníka národní obrany, jež byla odstraněna po roce čtyrycátém osmém a ponechal ji na pospas oběma dětem. Uznáte, že to znamenitá hračka a příhodná pro vznícení jich obraznosti. V jejich duchu se ihned proměnila v medvěda ukrutně velkého a divokého, jehož honily po bytě, číhaly naň skryty za křesly, mířily naň holemi a nadýmajíce seč byly drobné svoje tváře, houkaly: „Bum!“ a napodobovaly střelbu z pušek. Tyto lovecké zábavy dovršily zkázu starého nábytku. Zatím škály velké Luisy valily se s hlukem přívalu hudby, v kuchyni pak zpívalo smažené na plotně matky Gérardové, a rytec, klidný uprostřed tohoto veselého neladu a hluku, v němž nebylo rozumět vlastnímu slovu, pracoval na velké stuze čestné legie a generálských epaulettách prince presidenta, jehož přece jakožto nedůvěřivý republikán, tušící státní zločin, nenáviděl z plna srdce.

Digitized by Google

„Věru, pane Violette," pravila matka Gérardová k úřadníku, když vraceje se z kanceláře přicházel pro svého syna a omlouval se, jaké nepohodlí hoch as způsobuje sousedům, „věru, ujišťuji vás, nepřekáží nám v ničem . . . Sečkejte trochu, než jej pošlete do školy . . . Jest velmi tichý, a kdyby ho Marie nepobízela k hraní — na mou čest, z těch obou je ona spíše kluk! — váš Amédée by se stále díval na obrázky. Moje velká Luisa dává mu každodenně číst dvě stránky z „Mravů v činech" a včera ještě notně bavil Gérarda, když mu vypravoval historii o vděčném slonu . . . Může chodit do školy později . . . Sečkejte trochu."

Avšak pan Violette byl odhodlán, poslati Amédéea k panu Batifolovi. Ó, rozumí se, jen jako přespolního žáka. Je to tak pohodlné, jsou tam dva kroky. To nebude vadit Amédéeovi, aby vídal často svoje malé přítelkyně. Ale jde mu na sedmý rok, jest velmi opozdilý, jedva že dovede psát litery. Není nikdy příliš záhy, mají-li děti počít atd. atd.

A proto jednoho krásného jarního dne uveden pan Violette se svým hošíkem do kabinetu pana Batifola, jenž přijde okamžitě, jak sluha slíbil.

Tento kabinet pana Batifola jest ohavný. Ve třech skříních na knihy, které majitel jejich nikdy neotvírá, neboť je to hotový šosák a lakotný držgrešle, postaveno některé z oněch děl, jež lze dostati u antikvářů na nábřežích, kdež se prodávají na metry, jako Laharpeovy „Přednášky o literatuře" a nekonečný Rollin, z jichž vazeb čiší nuda. Cylindrový psací stolek, jedna z oněch mistrovských prací z furnýrovaného ořechu, jichž tajemství zachovalo se dosud v předměstí Saint-Antoine, korunován jest globem.

Ihned malý Amédée otevřeným oknem spozoroval platan uprostřed dvora, jenž se tu královsky nudí, navzdor slunci, modrému nebi a jarnímu větříku.

Mladá sýkorka, jež patrně ještě nezná čtvrt, přiletěla před chvilkou, aby usedla na jeho větev. Ale strom jí patrně pravil:

„Co tu chceš? Sady Luxembourské jsou odtud co by kamenem dohodil. Tam je krásně. Jsou tam děti a dělají koláčky z písku, na lávkách žvatlají chůvy s vojáky, zamilovaní se tam procházejí a drží se za ruce . . . Jdi tam přec, hlupáku!"

A sýkorka odletěla a učený strom vrácen své samotě, svěšuje svoje neutěšené lupeny.

Amédée ve svém zmateném důmyslu dítěte právě se chtěl otázat, proč tento platan vypadá tak mrzutě, když se otevřely dvéře a objevil se pan Batifol.

Svým odstrašujícím vzezřením, navzdor svému jménu skorem neslušnému*) podobá se majitel pensionatu hrochu oděnému v široký háv z černého sukna. Krátí těžce, pozdravil důstojně pana Violetta, usedá do lenošky potažené koží před svoje lejstra, sejme sametovou čepičku, jež odkrývá pleš takovou, pleš tak objemnou, tak kulatou a tak žlutavou,

*) Čtverák; batifoler — čtveračiti.

Digitized by Google

že malý Amédée s hrůzou porovnává ji s globem stojícím na vrcholu psacího stolu.

Je to úplně totéž. Tyto dvě koule jsou dvojčata. Ba, na lebce pana Batifola nalézá se vyrážka drobných bradavek, jež jsou skupeny skorem jako souostroví Tichého oceanu.

„Co poskytuje mi čest vaší návštěvy?" táže se učitel sádelným hlasem, znamenitým to hlasem k vyvolávání jmen žáků cenou poctěných při školní závěrce.

Pan Violette není člověk smělý. Je to hloupé, ale když jej náčelník kanceláře zavolá do svého kabinetu k vůli nějaké služební záležitosti, tu je schvácen jakýmsi koktáním a nohy se pod ním chvějí. Osobnost tak imposantní jako pan Batifol není podle toho, aby mu dodala kuráže. Amédée jest ostýchavý jako jeho otec, a zatím co dítě poděšeno podobností globu s lysinou pana Batifola počíná se již chvět, pan Violette se mate v řeči, potahuje svoji vzdornou kadeř, hledá slova a nepovídá nic, co by zač stálo.

Přece však se mu konečně podařilo, že opakoval as to, co pověděl matce Gérardové: „Hochu jeho jde na sedmý rok; jest velmi pozadu atd. atd."

Majitel ústavu, jak se zdá, poslouchá p. Violetta s blahosklonným účastenstvím, skláněje tu a tam svoji lebku podobnou globu. Avšak ve skutečnosti pozoruje a odhaduje svoje návštěvníky. Obnošený kabát otcův, bledá pleť maličkého, vše to čpí chudobou. Jde tu o externistu po třiceti francích měsíčně. Nic více.

Proto také p. Batifol zkrátil řeč, kterou oslovuje v takovýchto případech svoje nové klienty.

Vezme si na starost svého „mladého přítele" (třicet franků měsíčně, toť ujednáno, a hoch si bude přinášet snídani v košíčku), svého mladého přítele, jehož nejprve umístí do třídy elementarní. (Někteří otcové rodin dávají přednost, a právem, polovičnímu pensionatu, se stravou v poledne, zdravou a hojnou, ale p. Batifol nechce přemlouvat.) Mladý jeho přítel bude tedy umístěn nejprve do třídy pro děti, ale bude ihned „ab ovo", připravován, aby jednoho dne mohl přijímati nauky oné University Francie, „alma parens" (vyučování cizím jazykům ovšem není zahrnuto v obvyklou cenu), oné slavné University, jež společnou prací, vzájemným poučováním mezi žáky (zábavné cvičení: tanec, hudba, šerm, platí se rovněž zvlášť, to netřeba připomínat) připravují děti ke společenskému životu a činí z nich muže a občany.

Pan Violette se spokojil, a měl k tomu příčiny, externatem po třiceti francích. Vše je smluveno. Hned zítra vstoupí Amédée do „přípravky".

„Podejte mi ruku, mladý příteli," pravil mu majitel pensionatu, když otec a syn povstali, aby se poroučeli.

Amédée, velmi zmaten, nastavil ruku a p. Batifol vložil do ní ruku svou, jež je tak ohromná, tak těžká a tak studená, že hošík se zachvěl při jejím dotknutí a zdá se mu, že se dotkl telecí kýty přišlé právě od řezníka.

Digitized by Google

Konečně odešli. Jest po všem. Ale zítra, hned ráno, Amédée opatřen *košíčkem, do něhož* stařena čpící tabákem vložila láhvičku s vodou smí*šenou s vínem*, kousek telecího a dva krajíčky pomazané zavařeninou, *představil se* v pensionatu Batifolově, aby tu byl bez odkladu připravován *pro nauky* „almy parens".

Hroch oděný černým šatem, tentokráte neměl čapku — k nemalému politování hochovu, jenž se chtěl přesvědčiti, není-li látka p. Batifolova čtverečkovaná jako globus stupni šířky a délky — a uvedl ihned svého žáka do „přípravky" a představil jej učiteli.

„Zde máte nového externistu, pane Taverniere . . . Podíváte se, jak daleko je ve čtení a ve psaní, že?"

Pan Tavernier, dlouhý mladík se žlutou pletí — také jeden z těch bakalářů, jenž kdyby byl dnes, jako nebožtík jeho otec, šikovatelem četníků v některém pěkném zákoutí plném travin a jabloní v Normandii, nevypadal by snad tak lepenkovitě a nebyl by oděn o osmé hodině ranní tím černým šatem podobným oněm, jaké vídáme rozvěšeny na odiv ve velké umrlčí komoře Morgue, — p. Tavernier přijal nováčka s netečným úsměvem, jenž zmizel ihned, jakmile p. Batifol odešel.

„Sedněte si na ono prázdné místo . . . tam . . . ve třetí řadě," pravil p. Tavernier s přízvukem plným netečnosti.

Přece však ráčí uvést Amédéa na místo, jež má zaujmout. Avšak sousedmalého Violetta, jeden z příštích občanů, kteří se připravují ke společenskému životu — někteří mají ještě kalhotky k zapínání od zadu — provinil se, vzav s sebou do školy hrst chroustů. Stihl *ho hned* trest, bude státi čtvrt hodiny pod mrzutým platanem ve velkém dvoře.

„Uvidíte, jaký je to chlapík," zašeptal potrestaný žák Amédéeovi do ucha, když kantor vstoupil opět na katedru. Avšak pan Tavernier zaklepal pravítkem o dřevo pultu a obnoviv klid vyzval žáka Godarda, aby odříkával svůj úkol.

Žák Godard, velký, vypasený, s ospalýma očima, povstal automaticky. Jedním proudem, nenabíraje dechu, podoben kohoutku spuštěnému na celé kolo, jal se odříkávati „Vlk a jehně", a slova La Fontainova plynou se střeštěným kvapem, jako příze s cívky poháněné parou.

„Důvody — silnějšího — jsou — vždycky — nejlepší — ukážeme to — ihned — jehně — hasilo — žízeň — v potůčku — čistých — vlnek . . ."

Pojednou žák Godard se splet, váhá. Stroj byl špatně namazán. V kohoutku uvázla myš.

„V potůčku — čistých — vlnek . . . V potůčku — čistých — vlnek . . ."

Pak se náhle odmlčel. Kohoutek je zavřen. Žák Godard nezná svůj úkol; také on jest odsouzen, aby stál na stráži pod platanem.

Po žáku Godardovi přišel žák Grosdidier, pak žák Blane, pak žák Moreau (Gaston), pak žák Moreau (Ernest), pak žák Melapert, pak jiný, pak zase jiný, pak ještě jiný, kteří melou s touž hbitostí, s týmž nedostatkem porozumění, s týmž hlasem hejla, krutou a zároveň obdivuhodnou báchorku. Je to protivné a jednotvárné jako dvodný déšť. Všichni

Digitized by Google

žáci „přípravky“ znechutí si, aspoň na patnáct let, nejznamenitějšího z francouzských básníků.

Malému Amédéeovi je do pláče. Poslouchá s úžasem smíseným s hrůzou, kterak žáci jeden po druhém odvinují svoji cívku.

Považí-li, že bude muset zítra činiti totéž. Nikdy to nesvede. Také pan Tavernier velice jej znepokojuje. Sedě nedbale ve svém křesle, tento kantor se žlutavou pletí, jenž není prost ješitnosti navzdor svému šatu, v němž vypadá jako oběšenec, piluje si pečlivě nehty a neotevře ústa, leda aby pronesl vyhrůžku anebo trest.

To tedy je škola! . . . Amédée vzpomíná si na roztomilé učení, jež mu udělovala starší dceruška Gérardova, ta hodná Luisa, již tolik rozšafná a tak vážná v desátém roce, když mu ukazovala písmena v obrázkové abecedě, s takou trpělivostí a mírností, koncem drátu ku pletení, a dítě od první chvíle proniknuto skličující nudou školní hledí ven, okny osvětlujícími školní světnici, kterak široké vykrajované lupeny zádumčivého platanu pohybují se bez šumotu.

III.

Uplynul rok, dvě léta, tři léta, aniž se přihodilo cos zvláště pozoruhodného u obyvatelů pátého patra.

Čtvrt se neměnila a zachovávala svoje vzezření čtvrtě polou venkovské. Stavěli ovšem na dvojí dostřel od domu, kde bydleli Gérardovi i Violettovi, velký dům o pěti patrech, na jehož střeše dosud se třepetala ve větru kytice, kterou tam postavili dělníci na oslavu rovnosti. Ale to bylo vše. Naproti na pozemku na prodej, špatně ohraženému polo shnilými prkny, bylo viděti skupiny kopřiv a kozu přivázanou ke kůlu a pasoucí se, a na velké zdi, nad kterou koncem dubna skláněly se vonné hrozny květů šeříku, deště dosud nebyly setřely ono neomalené vyznání lásky, vyryté nožem do omítky: „Bude-li Mélie chtít, bude mne mít.“ Podepsán: „Ugène“.

Minula tedy tři léta a malý Amédée poněkud povyrostl.

V oné době dítě, zrozené ve středu Paříže — na příklad ve směsici ohavných uliček, jež se proplétaly kolem tržnice — mohlo vyrůstat aniž poznávalo změnu ročních dob jinak, leda podle stavu teploty a úzkého pruhu nebe, jejž mohlo viděti pozvednuvši hlavu. Ba i dnes některé děti chudých — chudáci nehýbají se často ze svého brlohu, — poznávají příchod zimy toliko dle vůně pečených kaštanů, jaro podle kytic fial ve výkladu hokyně, léto podle jezdících voznic ke kropení ulic a podzim podle hromad lastur od ústřic před krámem vinárníka. Širé nebe se svými ďábelskými architekturami mraků, tekutým zlatem slunce zapadajícího za skupinami stromů, kouzelné ticho měsíčního svitu na řece, všechna ta velkolepá, nádherná divadla jsou pro ty, kdož bydlí v lepších čtvrtích anebo kdož tam častěji docházejí. Syn dělníka hotovícího ozdoby ze skleněných korálů anebo knoflikáře z ulice des Deux-Portes-Saint-Sauveur tráví svoje dětství hraje si na schodech, jež čpí olovem anebo na dvoře, jenž se podobá studni a netuší, že příroda existuje. Nanejvýše tuší, že patrně musí býti někde zeleň, když o květné neděli vidí jezdit koně

Digitized by Google

omnibusů s větévkou tisu blíže ucha. Ostatně co na tom, má-li dítě obraznost? Odlesk hvězdy ve stružce zjeví mu nekonečnou poesii noční a bude vdechovat veškeré opojení léta v rozvité růži, kterou grisetka ze sousedství vytrousila ze svého vlasu.

Amédée však měl štěstí, že se narodil v onom rozkošném melancholickém okraji Paříže, jež nebylo dosud „upraveno“ Hausmannem a jež bylo plno rozkošných, divokých koutků.

Otec jeho, nebohý vdovec, jenž nemohl nalézti útěchy a snažil se umírniti svoji bolest dlouhými procházkami, chodil za jasných večerů, drže hošíka za ruku, do osamělých končin. Ubíral se tehdejšími obdivuhodnými vnějšími boulevardy, kdež byly obrovské olše, pamatující Ludvíka XIV., příkopy plné trávy a provalené palissady, jichž mezerami bylo viděti zahrady zelinářů anebo skleněné poklopy na melouny třpytící se pod šikmými paprsky zapadajícího slunce. Oba mlčky — otec pohřížen ve své vzpomínky, Amédée zabrán ve vlnící se snění dítěte — kráčeli takto daleko, velmi daleko, minuli záporu d'Enfer, dosáhnuvše oněch neznámých končin, jež tehdáž vzbuzovaly u obyvatelů ulice Montmartre týž dojem, jaký vzbuzovaly u učenců středověkých kouty starých map označené hroznými slovy: „Mare ignotum“, neznámé moře. V těchto pustinách za městem nebylo více domů, ale jen roztroušená tu a tam stavení, vesměs aneb skorem všechna o jediném patře. Tu a tam krčma natřená červení barvy vinných kvasnic, zasmušilá, anebo pod akáty na rozhraní dvou cest rozrytých kolejemi hospůdka s besídkami se svým štítem, drobounkým větrným mlýnem na konci tyče, otáčejícím se ve svěžím večerním větru. Byl to skorem venkov. Tráva, mírně zaprášená, zaujímala obě strany cesty a rostla dokonce i na cestě mezi rozviklanou dlažbou. Na vrcholu nízkých zdí planul tu a tam vlčí mák. Málo anebo žádná setkání, leda s lidmi velmi chudými: hodná žena ve venkovském čepci vlekoucí děcko, jež plakalo, dělník se svými nástroji, opozděný invalida a někdy uprostřed silnice ve mraku prachu stádo unavených skopců, zoufale bečících přede psy, kteří je hryzli do boků a hnali je k jatkám. Otec a syn kráčeli přímo před se až do chvíle, kdy bylo úplné temno pod velkými stromy. Vraceli se pak, do tváře vanul jim svěžejší vzduch, kdežto v dáli na cestě ve velkých přestávkách starodávné lucerny na stojanech podobných šibenicím, tragické lucerny z dob hrůzovlády, rozžíhaly svoje plavá světla na zelené obloze v soumraku.

Tyto smutné procházky podnikané se soudruhem tak smutným, jako byl p. Violette a končící nudný den v Pensionatu Batifolově — Amédée byl ve třetím ročníku, abyste věděli, a věděl již že „dobrota boží“ obrací se v latině v „dobrotu božskou“, „bonitas divina“ a že slovo „štědře“ se neskloňuje, — tyto dlouhé hodiny mlčení strávené ve škamně školní anebo po boku chodce zabraného ve svůj zármutek, mohly býti osudny pro ducha dítěte a zasmušiti jej navždy, nebýti dobrých jeho přátel, Gérardových. Chodil k nim co nejčastěji mohl, hodinu tu, hodinu tam, pak po celý čtvrtek a povždy nalézal u rytce ústředí plné laskavosti a veselosti, kde Amédée pociťoval něžné a úplné štěstí.

Ti hodní Gérardovi! Považte, že nyní, mimo svoji Luisu a Marii, uemluvě o Amédéeovi, jehož považovali za člena rodiny, vzali si na

Digitized by Google

starost anebo skorem za vlastní, čtvrté dítě, děvčátko jménem Rosina, jež bylo právě v témž věku jako jejich nejmladší. Poslyšte, kterak.

Nad bytem Gérardových, v jedné z podkrovních komůrek šestého patra, bydlel sazeč jménem Combarieu, jehož žena, nebo milenka — domovnice nevěděla najisto, co to zač, ale buď jak buď, mnoho po ní nebylo — opustila a nechala mu na krku osmileté děvčátko. Ale možno též cos lepšího čekat od ženštiny, jež dle domovnice krmila manžela a děvčátko uzenářským zbožím, aby si ušetřila práci vařit oběd, zůstávala po celý den nečesána a v noční kazajce, čtouc romány a vykládajíc si karty a kterou syn kupcův jednoho večera potkal v tančírně Regacheově s jakýmsi hasičem u mísy salátu s vínem à la française.

Combarieu, ačkoli červený republikán, posílal děvčátko k jeptiškám, avšak sazeč odcházel každého večera, s tajůplným vzezřením, a nechával děcko samotno. Domovnice dokonce tlumíc hlas, s romantickým obdivem ženy z lidu vůči spiklencům, pronášela hrozné slovo „tajný spolek" a ujišťovala, že sazeč má ve svém slamníku skrytou komisní pušku.

Toto zjevení bylo způsobilé, aby podvrátilo na prospěch souseda sympatii p. Gérarda, jehož státní zločin a prohlášení císařství byly velice rozhorlily. Nebyl-liž nucen, potlačit svoje roztrpčení a pracovati — především třeba obživit rodinu — na bonapartistické allegorii pod názvem: „Strýc a synovec", na níž bylo viděti Francii podávající ruce Napoleonu I. a princi Ludvíku, a nad touto skupinou vznášel se korunovaný orel držící v jednom ze svých spárů řád čestné legie!

Jednoho dne rytec zapaluje si dýmku — zanechal Abd-el-Kadera a kouřil nyní z Barbèsa*) — tázal se své manželky, zda-li by nebylo dobře, kdyby si všímali poněkud opuštěné maličké. Více nebylo třeba, aby výtečná matka Gérardova, jež nejednou již byla prohodila: „Není-liž to k pláči!" vidouc Rosinku čekající večer na otce u domovnice, a dřímající na židli u krbu, byla získána. Brala dívku k sobě a nechávala ji hrát se svými děvčátky. Rosina byla velmi roztomilá, se svýma čilýma očkama, svým pitvorným pařížským nosíkem a spoustou kadeřavého žlutě plavého vlasu hrnoucího se zpod čepečku. Holčice ovšem z počátku dovolovala si tu a tam nějakého „kuš" anebo „t' se ví!", začež se jí dostalo od paní Gérardovy přísného: „Co pak to slyším, slečinko?" Ale byla důvtipna a velmi záhy se polepšila.

Jedné neděle dopoledne Combarieu, zvěděv o laskavosti Gérardových k jeho dcerušce, navštívil je, aby se poděkoval.

Sazeč ten, snědý s nezdravou pletí, velmi vlasatý a vousatý a snažící se nápodobiti tvář Kristovu, oděný dlouhou, černou halenou sazečskou znázorňoval znamenitě typ tribuna z klubu, „výtečníka" z dílny. Byl snad svobodným zednářem, opilec plný pathosu, jenž však přece opíjel se ještě více smělými slovy než laciným vínem, mluvil hlasem těžkým a domýšlivě, hleděl před se velkýma, hloupýma očima, stápějícíma se v nejasném nadšení a celá jeho osoba vzbuzovala představu apoštola-opilce. Vnukl okamžitě úctu rytci a oslnil jej výhodou, jaké požívají smělí u nesmělých. Pan Gérard se domníval, že objevil v Combarieuovi jednoho

*) známý republikán.

Digitized by Google

z oněch vyšších tvorů, jež nepřízeň osudu nechala zrodit v nízkosti a jichž genia utlumuje bída.

Poučen o politických náklonnostech umělcových jeho dýmkou, započal Combarieu s nemalou zálibou chvalozpěv na sebe sama.

Podle svého doznání býval z počátku hlupáček, snící o všeobecném bratrství, o svaté allianci národů, psával básně a sám je tiskuul, zejména jakous „Ódu Polsce“ a „Epištolu Bérangerovi“, za kterou se mu dostalo vlastnoručního dopisu slavného písničkáře. Ale teď již není tak bláhový.

„Když člověk viděl, není-liž pravda? co my jsme viděli ve dnech červnových a dne druhého prosince, nejde více o to, býti citliv. (Tu, když rytec, člověk pohostinný, přinesl lahev bílého vína a dvě sklenky, brání se: „Ne, pane Gérarde, prosím vás; nepiju ničeho mezi dnem.“) Sklamali příliš dělníky a „příště“ nesmíme nechati měšťákům zardousiti republiku. (A když pan Gérard vyndal z lahve zátku: „Jen krapet ... Dost, dost ... Ostatně ... jen abych vám nedal košem.“) Prozatím buďme připraveni. Právě se zamotává východní otázka a tu bude mít Badinguet*) na zádech ošklivou záležitost. („Máte tu dobré chablis, to se dá pít.“) Prohraje-li jedinou bitvu, je hotov, („Ještě sklenku? ... Ach, k vůli vám porušuji svoje zvyky.“), úplně hotov. Avšak tentokráte budeme na stráži ... Není-liž pravda? žádnou polovičatost ... Vrátíme se k velkým činům z roku devadesátého třetího: výbor pro veřejné blaho, zákon o podezřelých, revoluční tribunal, celé to zemětřesení, a bude-li třeba guillotina v permanenci. („Na vaše zdraví!“)“

Takováto ráznost ovšem poněkud poplašila tatíka Gérarda, jenž navzdor svému Barbèsovi zachoval si názory levého středu. Ale přece neodvážil se činit námitek a skorem se zardíval pováživ, že včera, když nakladatel mu navrhl, aby ryl podobiznu nové císařovny v šatech velmi dekoletovaných a ukazující svoje znamenitá ramena, neodepřel, poněvadž jeho děvčata neměla botek a poněvadž mu manželka den před tím oznámila, že nemá co vzít na sebe.

Takto od nějaké doby byly tu čtyry děti: Amédée, Luisa, Marie a malá Rosina Combarieuova, jež dováděly v bytě Gérardových. Ovšem, nebyla to více drobná káňata; nehrály si na návštěvy, nehonily již granátnickou čepici. Staly se rozšafnými a nechávaly poněkud na pokoji starý nábytek. Ostatně bylo nanejvýš na čase. Všechny židle kulhaly, dvě lenošky byly bez opěradel a empirová pohovka pozbyla polovice své srsti následkem ran v utrechtském sametu.

Toliko nešťastné piano nenalézalo milosti. Falešnější a dýchavičnější než kdykoli, bylo nyní stále otevřeno a bylo lze čísti nad klávesnicí se žlutými a ohmatanými klávesami, tovární známku kdysi proslavenou: „Šebastian Érard, hotovitel pian a harf J. K. V. paní vévodkyně z Berry“. Nejen Luisa, nejstarší z Gérardových, — ó velká dívčice, jež si odbyla již první přijímání, pletla si vrkoče a měla bílou šněrovačku (kterak čas utíká!) — nejen Luisa, z níž se stávala dobrá hudebnice, trýznila starý nástroj dlouhými mukami chromatickými, ale i její sestra Marie a Amédée vytloukali již na něm „Plesovou kytici“ anebo „Tatínku, lodičky“ a také

*) Přezdívka Napoleona III.

Digitized by Google

Rosina, jež jakožto dítě z ulice znala všechny popěvky, trávila u něho celé hodiny zkoušejíc nápěvy, jež přehrávala jediným prstem.

Ó ty tehdejší romance, stará ta vlečka romantismu: „Orientalky“ kus ke kusu, „Ody a ballady“ po tuctech, „Povídky ze Španělska a z Italie“ v celých balíkách, kde byla řeč toliko o pážatech, o arkýřích a hradních dámách, o torerech, pytlácích a manolách, o pradlenách svedených „pod mostu obloukem, při moři hlubokém“ rytířem klamivým a mámivým a tolik jiných nesmyslů. Ó Amédée nikdy nezapomene na tyto zašlé romance! Vzbuzují v něm s takou přesností a tak mocně některé tak něžné chvíle jeho dětství! Procítuje je znova, cítí i, bylo-li tehdáž zima či horko, i jaký zápach bylo tehdáž cítit u Gérardových! Onen refrain mezkaře po španělském vkusu vyvolává v něm představu rytce, pracujícího ve dne u okna bez záclon za jednoho zimního dne. Na ulici sněží a velké bílé vločky padají zvolna za okny, ale pokoj, vyšperkovaný obrazy a rytinami, jest ozářen a vyhřát mocným ohněm koksovým. Amédée se vidí, kterak sedí v rohu u krbu a učí se nazpaměť stránku z „Epitome“, kterou má odříkávati zítra ráno u Batifola, Marii a Rosinu sedící u jeho nohou před krabicí plnou skleněných perliček, jež navlékají a dělají si z nich náhrdelníky. Je tu pěkně, celý pokoj jest zakouřen dýmkou starého rytce a vedle, v jídelně, jejíž dvéře jsou pootevřeny, zpívá Luisa u piana svěžím hlasem sloky, v nichž se rýmují „Sevilla“ a „mantila“, „Alkazar“ a „lásky žár“, kdežto čilé její prsty vynucují na vysíleném klavíru průvod, jenž se snaží napodobit rolničky a kastaněty.

Anebo je to v jídelně za zářivého červnového dopoledne. Okno, jež jde na balkon, jest dokořán otevřeno a velká můra vznáší se těžce nad kvetoucí růží. Luisa jest zase u piana, zpívá tentokráte, snažíc se nalézti hluboké tóny, dramatickou romanci, pojednávající o korsickém děcku, jež otec povzbuzuje ku pomstě:

Hle, vem mou karabinu!
Bůh tebe ostříhá . . .

Dnes je slavný den, je to den, kdo maminka Gérardova zavařuje angrešt. Na stole jest ho již plná velká měděná pánev. Ta rozkošná vůně! Zápach růží se mísí se zápachem teplého cukru. Však také Rosina a Marie — ty mlsné kočky! — vklouzly do kuchyně. Avšak Luisa jest velká osoba a nevyrušuje se pro takovou maličkost. Zpívá stále, hledíc dodati hlasu hloubky, a ve chvíli, kde před Amédéem trnoucím obdivem hučí s chmurným výrazem, vytloukajíc z kláves hrozné akordy:

Hle, dítě, viz mou zášť; chceš sdílet ji?

tu se uličnice vrátily, obě s růžovými knírky na rtech a labužnicky se olizujíce.

Ach, byly to pěkné chvíle pro malého Amédéea. Byly mu útěchou za nekonečné dny nudy, strávené v pensionatě Batifolově.

Když odbyl svoji „přípravku“ pod vedením netečného pana Taverniera, jenž neustále si hleděl nehtů s puntičkářskou péčí čínského učence, měl hoch jako profesora ve druhé třídě tatíka Montadeuila, nebo-

Digitized by Google

hého človíčka, spitomělého třicetiletým řemeslem, jenž potají se oddával výrobě pětiaktových tragedií a jenž tak vytrvale přinášel a odnášel svoje rukopisy k vrátnému v Odéonu, že se konečně oženil se „slečinkou“ z portýrské lóže a stal se jedním z kontrolorů divadla. Pak, ve třetí, sténal Amédée pod tyranií jakéhos pána Prudhommoda, sedláka natřeného latinou, hrubého hlupáka, jenž chrlil do třídy nadávky jak vozka, a nyní počínal čtvrtou pod panem Bancem, nešťastným, dvacetiletým hochem, ošklivým, kulhavým a hrozně ostýchavým, jemuž pan Batifol vytýkal, že si nedovede získat úctu a jenž míval oči plné slzí, když každého rána vejda do třídy již hlučící, musel nejprve utřít hadrem svoji karikaturu, načrtanou na velké černé tabuli některým ze žáků. (Pokračování.)

Vysvětlení neznámějších slov v novelle Vajanského.

Chotár hranice polí a luk dědiny; *parobok* výrostek; *obnôcka* noční pastva koní; *paša* pastvina; *chýr* zpráva; *no* ale; *oblok* okno; *počuť* slyšeti; *nabŕdnuť* naraziti; *driečny* švarný; *vohľady* námluvy; *chrbát* hřbet (záda); *zabudnúť* zapomenouti; *stískať* mačkati; *vyobšívať* napráskati; *hodný* pěkně urostlý; *hornioky* horní, horské kraje; *nevedojak* mimovolně; *nevesta* mladá žena; *odkáša* kosí z cizího; *na skutku sa pomeriť* ihned se smířiti; *talafatky* láryfáry; *ozembuch* nemehlo; *mačka* kočka; *vrecko* kapsa; *striehnuť* stříci; *črevo* (*čriev*) střevo; *chlap* muž; *chriaštel* chřástal; *rapotanie* rebentění; *najedovať* rozzlobiti; *pozerať* pohlížeti; *za pasy* do křížku; *šialený* bláznivý; *pierko* kytka; *sánka* veselka; *čušať* mlčeti; *vari* snad; *robiť* dělati; *fŕľať* frčeti; *jarok* stružka; *biedny* ubohý; *vačok* kapsa; *odkvacnúť* klesnouti; *žragle* řebříka; *kancel* kazatelna; *organ* varhany; *striga* čarodějnice; *ani paripy* jako panské koně; *krúcanec* vánočka; *vykladať* nařikati; *vystreť* natáhnouti; *strojný* sličný; *veď by ta bol* vždyť by ještě ušel; *lipnúť* lnouti; *šuchnúť* mihnouti se; *vravieť* mluviti; *čuť* slyšeti; *oblôčik* okénko; *laket* loket; *hádam* snad; *brechať* štěkati; *brieždiť sa* svítati; *knísať sa* kolébati se; *zbadať* spozorovati; *sečka* řezanka; *rúbať* sekati; *hriech* mrzutost; *udrieť* uhoditi; *oldomáš* litkup; *chriplý* chraplavý; *tackať sa* potáceti se; *zbožie* obilí; *niet* není; *zažmurkať* zamžourati; *zdenglavený* oslablý; *kišasonka* slečinka; *nik* nikdo; *pristať* býti srozuměn, spokojen; *škrelo ho* mrzelo; *hľuskať* mžourati; *obecať* nabízeti; *svet* lidé; *pochábeľ* splašenec; *jazyčný* klevetivý; *chýrny* pověstný; *kapusta* zelí; *zmaznaný* rozmazlený; *zaostávať* zůstávati po zadu; *vyhovárať sa* vymlouvati se; *ohovárať* pomlouvati; *meravieť* dřevěněti; *zákruta* zatáčka; *jarabica* koroptev; *pošla* šla; *ani chýru* ani slechu; *zbadať* spozorovati; *neuspela dôjsť* nedošla ani; *naľakať* nastrašiti; *vysankovať* vypuditi; *služný* politický správce okresu; *raz* jednou; *okále šarkana* velké oči drakovy; *zunoviť* tvrdošíjně; *zatkýnajúc porisko valašky* zabořuje dlouhou rukověť pastýřské sekyrky; *nedbám* nemám nic proti tomu; *zápästok* zapěsti; *hrizgnúť* stříknouti; *zpiatiť sa* zapotáceti se; *okolo drieku* kolem pasu; *driek* živůtek; *dozrieť* uzráti; *sluchy* spánky; *strunistý* pružný; *chriplý* chraplavý; *šarvanec* výrostek; *rujný* bujný; *chudý* hubený; *šibať* švihati; *žilnatý* žilnatý; *trímať baltu* držeti sekyrku; *priekopa* příkop; *oddať* odevzdati.

Digitized by Google

Digitized by Google

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Přela se lokty o okno; zraky její se zahleděly nehnutě ven do šerého prázdna, ale nedívaly se. Smysly jakoby zasnuly v návalu krve. I tíha obav o nemocnou matku zmizela, jak se jí nitro zvířilo prudkým dojmem. Lekla se, když shlédla mladého herce, ale v tom leknutí kmitlo se hned tušení, že přišel k vůli ní, jen k vůli ní.

A doznal to také. Zachvěla se, když to vyslovil, ač už delší dobu pozorovala, že si jí všímá, a tušila, že na ni myslí. A nebylo jí to nemilo. Líbil se jí. Než takové smělosti se nenadála. Stála tiše, tvář k oknu obrácenou, v tom přísvitu jako by bledší. Stála jako socha a bála se pohnouti; zdáloť se jí, jako by tu ještě, vedle, blízko ní stál. Kmitla se jí jeho tvář, tak sličná se jí zdála, cítila jeho pohled, i zvuk jeho hlasu jí náhle zavanul, až nitro zatrnulo —

Nevšimla si, že se nemocná na loži pohnula, až když po druhé se ozval do tesknéhо ticha šerého pokoje mdlý hlas:

„Pavličko!“

Paní Thamová se prudce vytrhla. Rychle přistoupila k posteli a sklonila se nad nemocnou v bílém kabátku, bez vlády ležící.

„Byl tu někdo?“ ptala se paní Butteauová slabým hlasem.

„Tady? Ne, maminko, nebyl.“ Odpověď byla kvapná; zapřela, zalhala.

„Kde je Bettyna?“

„Ještě nepřišla.“

„A ty chudáčku — pořád, u mne — Máte-li pak večeři — Kdybych mohla vstát a uchystat —“ posteskla si nemocná, jejíž blahem bývalo dcerám shánět a strojit, třeba že většinou na dluh. Dceru schvátilo náhle rozcitlivění. Sklonila se níž a hladila matce vlasy.

„Má zlatá maminko, nic se nestarejte, dost jste se nastarala; jen tiše, tiše, doktor nařídil, jen pokoj a ticho, to kolikrát opakoval.“

Jen dořekla, vztyčila se a naslouchala.

„Počkejte, maminko, mně se zdá, že Bettyna —“ Řekla to neklidně, nejistě a hned šla do předního pokoje. Mohla se jen sestry nadít a přece hleděla v napjetí do šera.

Z kuchyně rachotily pokličky, jako by je někdo rychle a prudce zvedal a hladově do nádob nahlížel. Náhle ten rachot stichl, a nežli paní Thamová došla ku dveřím, přišustěla jimi Bettyna, mladší sestra.

Štíhlá její postava stanula v šeru, prosvitavém u oken, jako temná silhouetta, v kloboučku s perem na hlavě, krátkého životu, vysoko pod ňadry přepásaná.

„Kdes byla tak dlouho?“ Hlas paní Thamové zněl káravě.

Digitized by Google

„Na Barvířském. Bylo tam tak krásně. Nic jste mně nenechali? Jak je mamince?“

„Byl tu doktor.“

„Který?“

„Held.“

„Ach, ten mladý, hezký! Toho znám. Já myslila, že přivede“ — (neřekla ani Tham ani škvakr) „toho starého, ušňupaného Kavku. Co říkal?“ A vešla rychle do pokoje, sotva že doslechla, co sestra povídala, že doktor pustil mamince žilou.

„Jak je ti, mami?“ ptala se něžně, sedajíc na pelest postele.

„Trochu — líp —“ povzdechla paní Butteau, ač úlevy necítila — „Jen ta horkost“ — zavanulo přes uschlé, zanícené rty. Hořela, a cítila jak z nosu sálá žhavý dech —

„Jsi ustrojena, Betty, dojdi mamince pro medicinu,“ vyzvala paní Thamová. Sama šla do předního pokoje rozsvítit. Bettyna za ní. V kmitavé záři lojové svíčky zahořelo na jejím kloboučku rudé péro, jehož stín se neklidně houpal po stěně. Zjevila se v šedavě modrém spencru, úzkých rukávů; byl kratinký, až pod ňadra jen, k vysokému přepásání, bez šůsků, toliko s jemnými varhánky vzadu. Přiléhavě těsně objímal vábné poprsí postavy jinak ne plné, spíš pohublé. Ale nesla se pružně, a v každém pohybu byla svěžest, živý temperament jako chtivost rozkoše ve žhavém svitu jejích tmavých očí, stíněných dlouhými řasami.

Stanula za sestrou, jež vytahovala zásuvku tmavého prádelníku.

„Co hledáš, recept?“

„Ne, peníze.“

Úsměšek kmitl se po Bettyniných rtech.

„Jestli ti co nechal. Nevybral zas všechno?“

„Ne“. Paní Thamová vytáhla ze zákoutí zásuvky váček. „Teď se nějak drží.“ Dodala bez zákmitu uspokojení.

„Tobě snad ještě dá, ale kdybych já mu řekla — nebo maminka —“

„Doktorovi psal hned.“ Obrana zněla dosti mdle.

„Hm —“ Bettyna pohodila hlavou. „Když to nic nestojí!“ A pojednou si vzpomněla:

„Nikdo tu nebyl?“

Sestra nachýlená ještě nad váčkem, náhle se na tu otázku obrátila, plaše pohlédla na Bettynu a mlčela.

„Nikdo tu nebyl?“ opakovala Bettyna.

„Nikdo.“

„A žádné psaní, nic?“

„Nic, od koho čekáš?“

Bettyna se usmála, až se jí krásné zuby zplna zabělaly. Okamžik tak stála, jakoby se rozmýšlela, má-li své tajemství prozradit, pak pojednou brala peníze ze sestřiny ruky.

„Nic, teď nic. Až to psaníčko přijde. A ono přijde!“ Znělo určitě, skoro vítězně.

„Tak už jdi raději.“ Paní Thamová vzala svíčku a chtěla s ní k nemocné. Pojednou však stanula. Bettyna, již u dveří, se náhle obrátila a ptala:

Digitized by Google

„Amling tu nebyl?“

Paní Thamová se zarazila.

„Amling?“ opakovala, zaraženě hledíc na sestru.

„Ptal se mne, budu-li dnes doma, a kdy —“ Bettyna se významně usmívala. „Ale co, já musila na Barvířský.“

Sestře se rázem uvolnilo; určitěji pobídla Bettynu, aby již šla, že není maminee dobře. Sama vkročila do druhého pokoje. Lekla se sestřiny otázky, a teď jí bylo jasno, proč se Amling Bettyny tak ptal. Schválně, k vůli ní, aby se s Bettynou nesetkal — A na Thama čekal. — Co si mysli!

Postavila svíčku stranou, aby nesvítila matce do obličeje a sama také, když matka nic nechtěla, usedla do kouta, a myslila dál na smělou návštěvu —

Muž její, jak prve vyšel z domu s doktorem Heldem, chvíli mlčel. Měl na mysli co právě od něho slyšel, že nemoc je vážná, že však lze se nadíti pozdravení. Kolikrát už za ta léta byla mu tchyně obtížnou; co mrzutostí bylo pro její lehkovážné vypůjčování a dluhy a ještě více proto, že ve všem a vždy se zastávala svých dcer a nejvíc Bettyny, i když nebyly v právu! Bettyně všechno dovolila, všechno prominula, přehověla a skoro vždy dovedla ještě Pavlu získat na svou stranu.

Co sporů a často prudkých nevolí i hádek se strhlo mezi ním a nimi, co kyselostí a trpkých chvil míval k vůli těm ženským! Jak rád by se byl často odtrhl od tchyně a švagrové, co se kolikrát naprosil své ženy, aby se od nich oddělili, aby byli sami, matku že bude dle možnosti podporovat, že jim oběma bude líp, že nebude tolik mraků v jejich manželství, když Bettyna jich nebude soužit svou rozmarností, když nebude moci maminku proti nim popichovat, že budou sami dva, svorni, spokojeni. — —

Marně prosil a žádal, marně se zlobil i pak hrozil. Pavla nechtěla za živý svět od matky, ba měla mu přání jeho za zlé jako nepřátelství k matce i sestře.

Cítil, jak ta nevůle, jak ty spory jsou jako ostré mrazy sežehující manželské jeho štěstí. A při tom, aby se stále a klopotně staral o peníze, pro ně pro všechny i pro Bettynu. Věděl, že jí Pavla podstrčí jak jen může, třeba že věděla, jak z těžka ten groš sehnal. A když nebylo, když nestačil, zahořkly a byly nespravedlivé; nejednou mu vyčetly, proč nešel tenkrát do Vídně, když je tam Lotty zvala, když mohli tam mít všichni pěkné místo u divadla, to že udělal k vůli těm vlastencům — — I Pavla. Tenkráte mu ještě trpko vytýkala, že jsou mu ti „vlastenci“ víc nežli ona, že k vůli vlasteneckým záležitostem o ni tak nedbá. I zahořkla ku všemu jeho snažení, ona, která, když ještě němá byla, na svobodě, s celou duší naslouchala jeho nadšeným výkladům vlasteneckým, která tak ráda čítala jeho kusy i je opisovala. A teď už hrubě nedbala o jeho dílo, ani jak úsilovně pracuje. A to pálilo — —

Co Pavla řeči nabyla, co své jediné dítko oplakala, toužila z ústraní, mezi lidi, přede vším po divadle. Lásku k němu měla v krvi a Bettyna ji jen podněcovala i matka, jež se nadála na jisto velikých úspěchů. S těmi hmotnými počítala víc. Tenkrát bylo Pavle dvacet let. Tham jí bránil.

Digitized by Google

Rmoutilo ho, že teď, co může zase mluvit, nemá dost na něm; dřív že se držela jenom jeho, že byla s ním šťastna. Nechtěl jí na jeviště pustit, proto že také přízrak žárlivosti vyvstával v jeho duši. Pavla se však nedala udržet. Hrála, a Tham ji hlídal. Žárlivost mu tím spíše kalila zrak, pouěvadž cítil, jak se mladá žena jeho k němu mění. Cítil, jak její vroucnost hasne, jak bývá doma zamlklá, až chladná k němu, ale jak oživuje v divadle, ve společnosti — Všecku vinu dával domácnosti, jejím příbuzným.

Doma nevole nebo chlad a v duši roztrpčení. Práce již netěšila a nechuť k ní často zalébala mu duši jako dusivá mlha. Odhazoval péro, ucházel z domu, a hledal zapomenutí ve společnosti, v hospodě.

Na chvíle docházel úlevy. Ale kořínky lásky a úcty mladé jeho ženy k němu schly, schly. Když se vrátil domů z hospody, pozdě, na nepevných nohou, nevídal, s jakou nechutí se od něho odvrací. Lék stával se mu vášní. Už i z večera někdy se opil a také tak i na jevišti vystoupil. Proto ředitel Mihule mu dal výpověď.

Jak mu to tenkrát před čtyřmi roky, 1793, řekl s kulatými brejlemi na nose a s klobouckem na pudrované vlásence s dlouhým copem, v kanceláři plné divadelních rekvisit, Tham se jen trpce usmál. „To mám za své služby," řekl. Ale v ten okamžik se mu uvolnilo pomyšlením, že takto dostane Pavlu od divadla.

Novinu že je propuštěn zvěděl právě po představení, po posledním za Mihulova řízení. Bylo německé a dávali „Čarovný buben čili dobročinný derviš" od Šikanedra. Pavla o tom představení také hrála, ale jen malou úlohu jak obyčejně. Tham, jenž pro ni přišel, potkal ji na chodbě.

Pohleděla na něj pátravě, nebo věděla, že se jedná o zřízení nové společnosti. Těšila se, že se s ní dostanou z Prahy, a že bude teď hrát přednější role. Tham mlčel. Venku před divadlem opodál Prašné brány (byla vlažná májová noc) se ho optala, ví-li už něco.

A pak, to už kráčeli pod ševelícími korunami staré aleje na Příkopech, dala se náhle do pláče, když uslyšela, že je Tham propuštěn, že je po její snech a plánech. Plakala celou cestu, nemohla se přemoci — Thamovi bylo jí líto a z počátku ji konejšil. Ale když neustala, když pak doma, to ještě bydleli v Řetězové ulici, začala mu vyčítat, popudil se a rozdráždil, když také Bettyna se ozvala a ostře. —

Kolik dní byla domácnost jeho chmurami zaklopena. A chlad z ní foukal — — Zatím byl už opět přijat k divadlu u Hybernů, když správu převzal nový ředitel, komik Fasbach. A ženě své Tham podruhé povolil. Vystupovala zas, ač opět jen v menších úlohách.

Paní Buttean povzdechovala, co by nebožtík tatínek říkal, toho že by rmoutilo, jaké neštěstí mají dcery u divadla, jaké nesnáze a jak divné intriky proti nim pracují. Věřila tomu jako před lety, když tu měla ještě nejstarší, Lotty, u divadla, stýskala tak upřímně, jsouc v tom ohlasem svých dcer, zvláště nejmladší, i v tom, že se Tham o ně nestará, že se jich nikde nezastane, ani Pavly ne. —

Proto toužily z Prahy pryč, zvláště Pavla, jinde že by měli víc uznání.

Digitized by Google

Pojednou však přestala mluvit o umělecké pouti. Byla klidnější a v Praze spokojenější. Tham se divil a domníval, že to je jistě k vůli matce. Byl tomu rád, ač to nebylo bez pelyňku. K vůli němu by tak žena neudělala, na něj neměla žádných ohledů, až když začala matka churavět — —

Ale proto přec, když se tchyně vážně roznemohla, měl o ni vážnou starosť. Kdyby zemřela, strhly by se boje o Prahu a nové působiště znovu. A on nechtěl z Prahy, nechtěl se odtrhnout od českého divadla, kterému tolik už obětoval.

Proto také, když vyprovázeje Helda přerušil mlčení, bylo jeho první, že se znovu zeptal na tchyni. Mladý doktor se až po něm obrátil, cože má takovou starost a znovu potvrdil, že stará paní má zdravé jádro, a že pevně doufá. —

Šli koňským trhem dolů.

Doktor začal o divadle, jednak že ho zajímalo a že se od Thama nějakých novinek nadál, jednak že chtěl hovor, k vůli Thamovi, jinam obrátit. Zeptal se, jak je teď s divadlem u Hybernů, je-li už líp. Tham mávl rukou.

„Ani o znání. Ještě hůř. Ta nešťastná vojna! My míváme dost prázdno a v Národním ne míň. A taky nač by chodili.“ Dodal s úsměškem. „Na „Honzu z Přelouče“, aby viděli jak přijede na kobyle, a jak kobyla dělá extempore?“

Held se usmál. Tham však, chmuře čelo, se rozhorloval:

„Co je pořádného, co má jen trochu jiskru, to se nesmí teď hrát. Don Carlos, Maria Stuart, Loupežníci a takové, to ne. Vědí, kde se jedná nějak o potentáty nebo o tu prožluklou svobodu. Ani muk o ní, ani zmínky, z té mají strach. To vědí, Francouzové jim nahánějí. A z nynějších příběhů se teprve nesmí nic vzít.“

Held přisvědčil, a mínil, v muzice, s operou, že to je přece lepší.

„Aspoň nemají takové návštěvy jako my. Dřív k nám také nechodily, za císaře Josefa, ó to byly jiné časy! —“

Held pohledl naň tázavě, jaké to návštěvy — „Páni censoři nás teď pilně navštěvují.“ Tham se hlavou nachýlil k doktorovi a vyrazil ta slova tlumeným hlasem. „Všichni tři mají nařízeno, aby divadlo pilně pozorovali. Musí hlídat, mluví-li se tak, jak to přeškrtali.“ Usmál se trpce a dotknuv se doktorova rukávu řekl jako s úžasem i politováním:

„I náš znamenitý vlastenec, pan Procházka — No poroučejí, a tak musí, co naplat. Ten on také na Josefovu dobu vzpomíná. Teď by nesměl vydat Dalimilovu kroniku s tou staročeskou předmluvou od Pavla Ješína. Četli ji? Ne? A tu si přečtou, ta stojí za to, ta to povídá! —“

Zatím se dostali na dolejší část koňského trhu. Minuli zděné kotce a krámy v dřevěných boudách. Bylo tam živo, zvláště kolem krámců, kde prodávali jaternice a uzeniny. Z Ovocné ulice, z Příkopů ozýval se rachot kočárů a temný šum z proudů lidí, jak se hrnuli nahoru směrem k Prašné bráně, dolů k vodě.

Nebe bez mráčku bylo ještě jasné, po ulici však, mezi domy ulehly stíny podvečera; toliko okna nejvyšších pater proti západu leskla se shasínajícím zlatým zásvitem. V měkkém, prvním soumraku temněl proud

Digitized by Google

lidí. Jen jasnější barvy, pestrá pštrosí péra a pentle dámských kloboučků, běl vlásenek a účesů, cihlové, světlomodré kabáty a fraky a mezi nimi bělostné uniformy vojenské i pestré šátky dam přes ramena volně přehozené, jejich spencry živých barev, prosté nebo à collet s krátkými límci, a mantlety světlé odrážely se z proudu a nesly se jím v stálé proměně jako pestré vlny.

Tham s Heldem zapadli do něho a chvilku nemohli spolu mluvit, jak je proud sevřel a šum jeho jím sluch zalehl.

Hokyně skládaly už své krámečky, ale kluci preclikáři s preclíky nastrčenými na vysoké tyči přes tu chvíli zahvízdali na píšťaly, hned tu, hned tam.

Tham s Heldem dostali se až k samému zábradlí pod stromy Staré aleje. Held začal opět hovor, t. j. pokračoval v něm, o divadle.

„Pojede vaše společnost na léto zase do Karlových Var?“

„Ne, letos pojedeme do Teplic.“

„Tak?“ divil se Held. „Já myslil, když teď baron Stenzsch převzal vaše divadlo — Ten může přec něco na to dát, léto by tu snad vydržel; ať připlácí, když je toho takový milovník.“

„Je.“ Tham se usmál. „A baletu ještě víc. A připlácí už bez toho, až se ohýbá. Ale přes léto musí také ven —“

„Jak s českými hrami, přeje jim?“

„Není proti nim, ale ani večeru jim nepřidá. To je ta svízel, milý pane doktore,“ povzdechl Tham upřímně, kdežto do té chvíle lhostejněji odpovídal, hledě před se. „My jsme pořád jen v podruží, pořád jen z milosti, my čeští sprostáčkové. A když také ani u svých, u našinců nemáme dost podpory. Lepší nás opouštějí, vědí, jako Majober. Toho je škoda, to byl tuze šikovný řežisér našich, českých představení.“

„Chyt' se professury —“

„Na akademickém gymnasiu je mu ovšem líp, pěkně v suchu. Ale kdyby tak každý — Mne by snad taky zas vzali do ouřadu, ale — To by byl konec těch chudých začátků. Kdybychom aspoň při té trampotě se mohli víc hýbat — Kdybychom měli takhle své divadlo! —“ Mluvil už vřele. „Divějí se? O já bych je chtěl udržet, třeba že se nám teď posmívají, našim hrám, a všemu — No ale teď když je zle —“ ton hořkl a osten úsměšku bylo z něho cítit, „á to je něco jiného! To volají Čechové! Čechové! To jsme národ, to jsme tady, ale jináč? — Velké divadlo má des Volkes edeler Theil — my nic, nás nechají si jen v neděli, ve svátek a jen v té ratejně zahrát. Tam nechodí der Mann von besserem Gefühl, v lepším kabátě se nemluví česky — Vidějí, jak se po nás ohlížejí, že doktoři —“ dodal žíhavě, schválně, jak se trpce rozehřál, a když postřehl, že průvodce jeho v záchvatu náhlého ostychu a studu nějak poplašeně se ohlížel.

Tham nedomluvil a Held neodpověděl. Před nimi, to docházeli na konec aleje, v níž právě rozsvěcovali olejové lampy na červenobílých kolech, strhl se náhlý šum a ruch. Všechen proud se rázem ucpal. Nikdo nemohl dál, kolem nastala pojednou tlačenice. Pokřikovali, dotazovali se, co se děje, co se stalo, natahovali krky, všecko se obracelo ku předu, směrem ku Prašné bráně. Mnozí se začali tlačit, prodírat se bokem, lokty.

Digitized by Google

Ti, které prudký náraz tlačícího se davu tiskl k zábradlí nebo je již tam přirazil, bránili se, křičeli, láli. Tu ten přelízal, jiní sbíhali s chodníku. A s protějšího také. Dav se rozlil ulicí, ale dál naproti na rohu u obezděné zahrady vedle Prašné brány shlukoval se zase v mrak a rostl. Černalo se tam lidmi.

Held s Thamem nemohli chvilku ani v před ani do zadu. Pak je hlučící proud strhl a nesl je. Jak se tak dostali blíže ku Prašné bráně zaslechli z hučení a z pokřiků zástupu hlučný dusot koní na dlažbě, pak signal vojenské trouby zalehl podvečerem, a v tom zahlédli přes spoustu hlav jako přes zčeřenou černou hladinu řadu helmic s černými hřebeny, bílé pláště, tasené palaše, jež se mdle leskly.

Oddělení kyrysníků jelo k otlučené Prašné bráně, jejíž nízká, cihlová střecha již stemněla. Koním bylo sotva hlavy vidět pro množství, ale jezdcové nad ně vynikali, všichni v bílých pláštích, všichni velké postavy. Jako zjevení se nesli nad zástupem, mlčky, vážně, s tasenou zbraní a zanikali v temném klenutí Prašné brány, před nímž hořící lucerna šlehala po jejich bílých pláštích zarudlými pruhy.

V dusot koní zarachotila hlomozné kola. Hned za jezdci ukázaly se vozy, čtyřmi tažené, dva, pět, šest, celá řada jich; konce neměly, samé nákladní vozy a v každém po čtyřech, v některých až po šesti koních. Pacholci v tmavých pláštích seděli v sedlech na podsedních a po stranách ve větších mezerách jel kyrysník za kyrysníkem.

Dláždění se ozývalo cvakotem podkov, z pod nichž chvílemi jiskry prostřikly, a rachotem kol; ti, kteří blíže stáli, slyšeli řinkot držení a řetězů. Všecko jelo nekonečnou řadou od Poříčské brány, vynořujíc se z temna ulice Hyberňáckým*) náměstím ku Prašné bráně, v červenavých zákmitech několika olejových svítilen na zdech.

Lid stál v pravo v levo, jako hradba, ale rozčiloval se. Pohnutí ho schvátilo jako vítr klasný lán; ne pro ten nekonečný řad koní, vozů a jezdců, (nejeden podobný jel tudy poslední čas,) ale ti tu všichni přijížděli z Vídně a přiváželi majetek dvoru.

Přijížděli! Utíkali. Dvůr se stěhuje, prchá před nepřítelem. Francouz je na cestě do Rakous —

A kde se vzalo, žádný nevěděl, letělo však zástupy, tohle to že jest jenom začátek, za těmi že přijede ještě množství povozů, a také arciknížata a arcikněžny s německou gardou, všecko že je na útěku, ve Vídni strach a zmatek, všecko že prchá, na Vídeňské silnici že není hnutí pro spoustu kočárů a vozů. A to rozčilovalo a děsilo, a strach, jejž od loňska ještě měli v kostech, ozval se prudce, že tentokráte Francouzů nikdo nezadrží, to že již vtrhnou až sem — —

Tham se z počátku po Heldovi ohlížel, aby se mu neztratil. Také ho měl chvíli pořád po boku, pak se mu jen ozval, když ho volal. Hned po tom však schvátil proud mladého doktora.

Tham se dostal až poblíž k bývalému Hybernskému klášteru, nyní jejich divadlu, kam se chtěl protlačit. Ale skoro u samého uvázl a musil

*) Nyní Josefským.

Digitized by Google

zůstat. Stržen výjevem, zapomněl na Helda; jejich divadlo mu však připadlo, to že dnes bude zase prázdno, jako by vymet, že snad ani nezačali.

Trvalo dlouho nežli proud vozů a jezdců přejel houstnoucím šerem a zarudlými prošlehy svítilen, nežli za vozy se objevil zbytný houf, nové oddělení kyrysníků v bílých pláštích a nežli zajeli do Prašné brány. Tu teprve se dostal Tham do divadla. Bylo tam, jak tušil, jako by vyplákl. Zastavil se za jevištěm přeptat se, jak bude se zkouškami k české hře (chystali „Bruncvikovu cestu do Prahy") a vrátil se hned, jak mile svou záležitost vyřídil. Zamířil zase zpátky a minul rovnou domů.

Šel opět starou alejí. Před hospodou „u černé růže" vedle Nosticova paláce, musil se zastaviti. U průjezdu pod svítilnou stál herec Svoboda, kollega Thamův, vytáhlý, suchý, ve fraku cihlové barvy a v květované vestě. V německých představeních hrával sluhy, v českých druhé milovníky a intriganty.

Pohvizdoval si a na dlani své pravice balansoval těžkou, krátkou holí, která byla po nejnovější módě. Jak Thama zočil, jako ostříž po něm vykročil.

„Herr von Tham! Herr von Tham!" Dvěma kroky dlouhých, tenkých nohou byl u něho. Chytl ho za rukáv. „Kam tak pospíchají. Počkají, a slyšeli tu novinu — kdo pak mně to povídal — rychtych — madam Šiketanc, včera odpoledne, už z daleka na mne křičela, to vědí, selka na tyatru i doma: Herr von Svoboda, wissen sie schon, madame Strunz ist wieder da — Na, der Mihule ist fort, die Luft ist wieder rein —"

Herec v cihlovém fraku, oholený, dost vynikajícího nosu, nápodobil širokou, pobodlnou výslovnost paní Šiketancové a dal se do smíchu, když pověděl novinu o madam Lichtenfeldové, vulgo Štruncové, která před pěti léty utekla řediteli Mihulovi se zálohou nadělavši kromě toho mnoho dluhů.

„Chce zas hrát?" ptal se Tham.

„A ne, hat einen Liebhaber, s nějakým starým majorem přijela. Kam jdou?"

„*Domů.*"

„A jdou s námi, jdeme se starým Merunkou na Starou rychtu; tam jim teď mají pivo jako křen. Na — wo ist der alte —" a ohlédl se po průjezdu. Zrovna jím vycházel nevelký mužík v límcovém plášti, s třírohým kloboukem na hlavě, ne mladý již, kollega obou, jenž hrál komické starce, notáře, kantory a židy v českých i německých představeních a také zpíval jako Tham.

„Ah, Merunka!" zvolal Tham a bezděky se usmáv, optal se Svobody, ví-li to o Štruncové.

„Á ví," Svoboda se smíchem a schválně na hlas mluvil, „však má taky radost — bude ji moct zase entführen jako před pěti léty, vědí Merunka — To se měli —"

Mužík přimhouřil očka a usmál se.

„To měl, ale brzo dost až po krk, ale bitte schön, já nic, já jí neunes, sie hat mich —"

„Verführt und entführt," Svoboda se zasmál. „A co nejdou —"

Digitized by Google

„A když jsem nemoh'. Chyt' mne Partš, a to vědí, ten hned někoho nepustí —"

„Nadával Guardasonimu —" podotkl Tham.

„Jako vždycky; pořád do mne cpal, jaká je to špína ten Talián, a že jen Taliáni mu udělají recht, a žádný jiný —"

„Ale tomu on rozumí —"

Merunka se zkrátka zasmál, jak to Tham řekl.

„Na, tohle měl Partš slyšet, Thame! Ten by tě dal taky do novin; Guardasonimu hrozí, však že si někoho najde, a ten že to všecko o něm napíše do Leipziger Musikzeitung, jaká je špína, že strhuje choristům —"

„A co nám do toho. Pojďte, na Rychtě čekají —" vpadl Svoboda a pobízel Thama, když řekl, že musí domů. Pak i Merunka lákal, že tam bude také Šedivý; Tham se však ubránil. Jako by se sám sebe bál, podával chvatně oběma ruku na rozloučenou, a když jí nepřijali a dál lákali, vytrhl se a pryč. Záhy jim zmizel, jak zahnul za roh „u Špinků".

Minuv zavřené a stichlé kotce i boudy bral se vzhůru Koňským trhem, jejž na konci nahoře zavírala Koňská brána a vysoké hradby v pravo, v levo na příč se táhnoucí. Tměly se, vystupovaly do šera jako veliké stíny rovné linie. U černého jícnu klenuté brány mrkaly dvě svítilny. V nevysokých domech v pravo, v levo, většinou patrových, svítili. Na prostranství samém bylo ticho, skoro pusto.

Tham uvolňoval krok. Byl rád, že kamarádům nepovolil, ač by si byl chutě s nimi zašel na Starou rychtu. Nebylť celý den z domu a psal při všem tom novém neklidu, který přišel s nemocí do jeho bytu. Vydržel však — k vůli Paule. Ale domů nechvátal jako jindy, a netěšil se. Oči mu mauě utkvěly na kašně v náměstí (docházel k nárožnímu domu „u císařských"), opodál kteréž stávala nevzhledná ta Bouda dřevěná, jemu osudná.

Tenkrát, když tam hrál, když tam dávali jeho první kusy, když Pavla je tak ráda opisovala, když mu psala cedulíčky, ty rozmilé cedulíčky! — —

Co od těch čas — co sklamání!

S pochýlenou hlavou, ruce v kapsách kabátu zahnul napříč náměstím ku svému bytu. V domě u nich na hoře svítili, v přístavku dole, v barvířských dílnách, byla tma. Ale nad nimi, s nízkého patra, padaly zarudlé pruhy do tmy úzkého, špinavého dvora.

V kuchyni zastal Bettynu, poloodstrojenou v kabátku, v účesu již uvoluněném. Ukusujíc z namazaného krajíce, stavěla na lavičku u kamen dva talíře od polévky a kutchan, na němž bylo znáti stopy po smažených vejcích a žebírka z uzeného masa. Bettyna upřela na švagra oči překvapením rozšířené a s podivným úsměvem, skoro úsměškem ho uvítala:

„Ale — pan švagr! — Co pak —"

Tham ani nehlesl. S kloboukem na hlavě šel kolem ní do druhého pokoje. Na stole hořela lojová, mrkavá svíčka, vedle níž se rdělo pivo v skleněné pintě mohutného ucha. Tham hodil klobouk na postel a chtěl jíti dál. V tom Pavla vystoupila z druhého pokoje. Vyšla kvapně, ale hned u prahu se zastavila. Viděl, že je překvapena. A tak divně na něj pohlédla; zdálo se mu, že skoro nejistě.

Digitized by Google

„Jak je mamince?“ V hlase znělo účastenství.

„Stejně.“ Z tonu nebylo však znáti žádného povděku nad otázkou.

„Medicinu jsi jí dala?“

„Dala. Betty pro ni byla.“ Pak začala volněji, ale ne váhavě a také ne prosebně:

„Poslouchej, dnes bys moh' spát v kuchyni.“

„Proč?!“

„Že by mně Betty pomohla maminku hlídat. Já bych to celou noc nevydržela.“

V druhém pokoji měli dvě postele. Na jeho ležela teď nemocná tchyně, druhá byla Pavlina. V předním pokoji stála postel staré paní. Co stonala, měl to lůžko Tham. Přání ženino uznal, svolil a to tak, aby viděla, že ochotně a dodal: „Papíry si vezmu hned do kuchyně. Budu ještě psát. Ale — Paulo, já nevečeřel.“

„Ne?“ divila se lhostejně. „A já nic nemám, leda kousek sýra.“

„Ale Bettyna —“

Pavla stáhla obočí.

„Měla se mnou trochu polévky.“

„A vejce a maso.“

„Dala jsem jí. Myslila jsem, že nepřijdeš.“

„Ale vždyť jsem povídal, že přijdu hned —“ Řekl to rychle, prudčeji.

„Tos řekl víckrát a nepřišels.“

Zčervenal, upřel na ni oči, v nichž zablesklo. Žena se ani neusmála ani se nezarazila nad tím, co řekla. Stála nehnutě a výraz její tváře byl chladný až tvrdý.

„Dnes jsi mě mohla čekat.“ Řekl to prudce, s výčitkou, „co pak jsem —“

„Chceš-li sýra —“ odvětila lhostejně.

To dorazilo. Zableskl po ní očima; zdálo se, že vybuchne. V tom ode dveří do kuchyně připomenula mu káravě i štiplavě mladá švagrová:

„Snad se nebudete hádat, když maminka —“

Otočil se po Bettyně. Nozdry se mu hněvem rozšířily a chvějícím se hlasem ji odrazil:

„Vy — dobrá, starostlivá dceruško!“

Po Pavle se již neohlédl a vyšel do kuchyně.

Bettyna pohodila za ním hlavou a ušklíbla se:

„No, teď má aspoň zas záminku.“

Pavla neřekla nic, ale naslouchala. Čekala, že muž ze zlosti odejde. Přecházel, jak bylo slyšeti, prudce; kroky se však neutišily, dveře nezavrzly. Za to se pak ozvalo žblunkání vody, jako když ze džbánu nalévá.

„Podívejme se, co se děje!“ zvolala Betty tlumeně s posměškem, v strojeném úžasu. „Ostane doma a pije vodu!“ — —

Pavla se obrátila a mlčky odešla k nemocné matce.

Digitized by Google

III.

O rozličných bojích též o musách i míru.

Held přišel k Thamovým nazejtří hned dopoledne. Thama zastal v prvním pokoji a zase u práce. Doktorovi hned bodlo do očí, že je ve tváři požloutlý a ne dost svůj. Pohled jevil únavu a jakýsi nelad. Doktor v duchu ihned usoudil, že se Tham včera, když se rozešli, jistě někde stavil a hodně se tam omeškal. Sám o sobě pověděl, jak se včera ztratil, že ho ten proud zanesl až k samé Prašné bráně a že pak Thama marně i u modrého hroznu hledal.

„A ne, já nikde nebyl. Zvali mne sic na Starou rychtu, ale já šel rovnou domů. Když tady tchýně — —“

„Jak spala paní —“

Doktor postřehl, že ta otázka překvapila. Odpověď nezněla zcela jistě.

„Kašlala v noci, slyšel jsem —“

V tom vešla paní Thamová, jež podala určitější zprávu, že maminka měla neklidnou noc, ale teď že se jí zdá, jakoby se jí maličko ulevilo.

Held vešel s paní Thamovou do druhého pokoje, Tham zůstal. U lože nemocné paní Butteauové setkal se mladý doktor s Bettynou, vkusně, po domácku oblečenou, v modním účesu. Když ho s ní paní Thamová seznamovala, neřekl, že ji zná; hned se k nemocné obrátil.

Zjistil, že není hůř, potěšil nemocnou, a nařídil, aby jí dávali lék jak včera poradil; pokloniv se dámám, vyšel hned do předního pokoje a zastavil se opět u stolku, kde Tham seděl o lenoch opřen, maje ruce spuštěny a oči někam před se upřeny. Hned se vzpružil, jak zahlédl doktora. Ten mu oznámil, co shledal, a začal pak o včerejšku, o příjezdu dvorských vozů a vojenského průvodu. Jednal hlavně s Thamem, s patrnou pozorností. Paní Thamová záhy se poroučela a odešla k nemocné.

Bettyna zůstala; mladý doktor si jí však všímal jenom tolik, co nejnutnější zdvořilost žádala. Než ona byla vytrvalejší nežli sestra. Chytila okamžik a začala o hudbě. Věděla, jaký je doktor zpěvák, jak výborně hrá na housle, zvláště však na kytaru, a jaký je hudební enthusiast. Ptala se na představení u appellačního rady Kaňky (kdysi nalhala F. Věkovi, že při těch představeních účinkuje), s nadšením o nich mluvila, a ptala se, jakou vlašskou operu letos tam chystají.

„Gli Orazi e i Curiazi,“ odpověděl doktor a hned se opět k Thamovi se vší pozorností obrátil. Tomu se zjasnila tvář a po rtech jako by úsměv se mu kmitl, když panna švagrová tak pochodila a když se pak dost úsečně poroučela. Bylo mu to zadostučiněním.

Doktor i Tham pohlédli si do očí. Ani nehlesli, ale jakoby si oba řekli: „Dobře tak.“ —

Brzo po té doktor odešel a Tham s ním. Před domem se však rozloučil. Měl zkoušku, a doktor v sousedství návštěvu. Odpoledne pak zašel na Dobytčí trh, k pateru Vrbovi, svému bývalému dobrodinci, v jehož seznamu chudých studentů býval na prvním místě. Zastal ho v posteli. Starý kaplan dost pronaříkal obavné „mravence“, že ho jmeno-

Digitized by Google

vitě v noci tuze zlobili, teď že jakoby si dali říct, jakoby doktora čili, že si po obědě pěkně sdřímí — ale to že nic, co pak, to že ví, najednou že jich nezažene ani celá celeberrima facultas medica — bolesti, no, co na plat — ale kdyby se mohl alespoň hnout, ale takhle. — Se starou Hanělkou že nic není, ta že všechno splete, všecko že už mu donesla, kdo přijel, celý dvůr a teď že přijede sám císař, všecko že utíká — ach bože, bože — ti Jakubíni — a most se prý až třásl, co vozů přes něj jelo, a celou prý noc. — V noci že vezli poklady, a všecko na hrad, do skrýší, u svatého Víta že bylo celou noc světlo.

„No bába, vědí, všemu věří, všecko splete, a já nevím, na čem jsem."

Held ho vyvedl. Pověděl mu, co sám včera viděl, a že dnes, před chvílí zrovna, přijelo zas oddělení kyrysníků a mnoho kočárů a vozů, a všecko naboru na hrad, a také oddělení jízdné gardy; na Hradčanech že je plno, pro vozy a koňstvo ani hnutí, všecky dvory že jsou plné.

„A v těch kočárech —" ptal se P. Vrba.

„Přijeli arciknížata a arcikněžny, dřív nežli je tu čekali, dřív než jak byli ohlášeni."

„A ta královská francouzská princezna taky?"

„Taky."

„Přijela! Už!" P. Vrba usedl dost hbitě na loži. „A chudáček, a kvíteček! — Viděli ji, viděli? Povídají —"

„Ba ne, velebný pane. Kočáry byly zavřity, a všude kolem tolik hdstva, že nebylo možná se blíž dotlačiti. A na Hradčany také ne."

„Snad s někým mluvili, kdo ji viděl."

„Taky ne, ale jak se dovím, tak jim povím; a snad ji sám uvidějí, vždyť nebudou pořád ležet a ta princezna tak hned neodjede."

„A kdo ví, ta má chudák neštěstí. Pořád aby utíkala a před svými, před krajany! Jen si to rozvážejí. Jak ti Jakubíni se do Vídně dostanou, je zle — je zle" a třepal rukama a třásl šedou hlavou.

„Ale vždyť loni, považují — to byli už blíž, u bavorských hranic — a pak najednou —"

„Z božího dopuštění to vítězství u Švarcenfeldu. To je pravda, to by —"

Nedomluvil; mladý doktor totiž, jak o tom vítězství se zmínil, náhle vstal a rozepjav svůj kabát, vyňal z náprsní kapsy složený papír.

„Tady to je, velebný pane, jak jsem včera povídal, to skládání." Rozbalil arch, jenž byl plný veršů švabachem psaných, a obrátil ho k nemocnému.

„Co je to, co —" ptal se P. Vrba dychtivě.

„Poslechnou, já jim to přečtu."

Obrátiv se víc tváří k nemocnému, začal, jak stál, čísti svým zvučným hlasem:

„Nadmutí Frankové, svobodou spití,
po krvi žízníc co vlkové lití,
králům se rouhali v zpupnosti slov,
svobodu hlásali nad zlatý kov." —

P. Vrba sedě přihrbeně, s rukama na svrchnici položenýma, rychle obrátil hlavu. V užaslém jeho pohledu pak svítalo souhlasem, uspokojením, když doktor četl verše líčící hrůzy, kterých se Francouzové dopouštěli.

Digitized by Google

„Oupřkem jako mrak pádili dále,
Čechy by vydrali, zhubili krále —“

P. Vrba potáhl ruce, sedl rovněji a krátkým, prudkým pohybem obrátil hlavu víc po doktorovi, jenž četl živěji a s větším důrazem, jak v tom

„Čechové jako blesk povstali nyní,
na slavné předků si vzpomněli činy;
vzhůru v tom český jak jindy vstal lev,
aby svůj na Franky vysoptil hněv —

Vzhůru Češi! Vzhůru bratři!
Pán Bůh s nebe na nás patří,
žehná vojska českého — —“

P. Vrbovi zasvítilo v očích; zavrtěl sebou a div že nevytrhl Heldovi papír z ruky. Když pak dočetl líčení francouzské porážky a že

„Čechové bránili milé své země,
slovutných dědů jsouc udatné plémě —“

neudržel se a vykřikl:

„Heldičku! Co to je! Je to tam tak?“

Arch spočinul před ním na svrchnici. Starý kaplan těkaje zraky po jeho verších mručel se zálibou, spokojeně, co oči ve chvatu chytly:

„Řechtali koňové, břinkaly meče“ — jejej, Heldičku, opravdu! „Po předu, po zadu lítala smrt —“ A v tom zvedl hlavu.

„Od koho to mají? Kdo to složil?“ A zase bloudil po verších a říkal polonahlas:

„Čechové bránili milé své země,
slovutných dědů jsouc udatné plémě.“

„To sepsal můj dobrý známý, Nejedlý.“

„Nejedlý?! Ten theolog? Viděl jsem ho v Expedici.“

„Ne, ten ne, ale jeho mladší bratr, Jan, jurista.“

„Toho ještě neznám.“

„Velebný pane, to jim je chlapík. Nejpilnější a nejlepší žák Pelclův. Nevynechá ani jedno jeho čtení o českém jazyku. A taky se v češtině vyzná, v těch starých spisech. Když mu sám Dobrovský přeje! A Ungar, ten ho má ňáko rád. Když dává musikalische Akademie, vědí, vždycky ho pozve. A tam se zas Nejedlý seznámil s jinými. Už ho zvou i u Lobkoviců, u Šternberků; u Nosticů taky bývá, u hraběte Vratislava —“

„A jejej, jejej!“ žasl starý kaplan, jemužto šlechtické zvaní velmi imponovalo. Mělť veliký respekt před šlechtou a oficíry; pamatovalo se mu to z jeho původu a že ustavičně od mládí až do času své pense žil mezi poddaným, robotným lidem.

A v tom úžasu se optal:

„Řeknou mně jen — — A to umí francouzsky —“

„Francouzsky, englicky; a je hezký chlapík, velký, jako malovaný. A tak nobl. — Celý kavalír —“

„A odkud je, a čí, prosím jich —“

Digitized by Google

„Řezníkův, ze Žebráka —“

„I pane králi!“ P. Vrba ve svém úžasu se usmál.

V tom se zakroutil a pak se zase položil. Bolest, jež v kolenou tiše pořád vrtala, začala hloub.

P. Vrba sevřel rty, pak přemáhaje bolest, pochvaloval hlasem zkaleným:

„To je dobře, vidějí. A oni také, doktore, mezi takové panstvo. Tak je někdy pošťouchnou, připomenou, že neumřela, ne, ale spí.“ Prstem zatřepat nemohl, zatínalť pod peřinou ruce, ale věrné oči zpod hustého obočí na doktora obrácené mluvily. „A co to skládání, rád bych — si je — opsal.“

„S radostí je půjčím. Však to bude, myslím, taky vytištěno —“

„Ale! Kde? V novinách —“

„Ne, má vyjít nový svazek „Sebrání“*) — Nejedlý povídal. — Ale, teď si už odpočinou, velebný pane —“

„Nový svazek, tak — a to je dobře,“ liboval si P. Vrba, jakoby napomenutí lékařova neslyšel. „Ten první mám, krásné rejmování — no — ti mladí, pomahej pán Bůh, ať máme taky svůj Parnass. — To zas budu roznášet, chválit, budu — však já ty knížky udám — jen kdyby pán Bůh dal, a —“

„Ti mravenci.“ Doktor se usmál. „No, vyženem je, vyženem —“

„Ale dřív ty Jakubíny. Dokud nebude pokoj —“

„Ba, to je pravda —“ Held bral klobouk. „No snad — a bude-li co, přijdu povědět. — Hlavně o té princezně —“ dodal s úsměvem. Opakoval lékařskou radu, co dělat, jaké obklady dávat; P. Vrba poslouchal, přisvědčoval. Pojednou svitlo mu v očích i žlutavé tváři a vyhrkl:

„Teď jsem si vzpomněl! Když povídali, že je ze Žebráka. Vždyť já už mám taky skládání od jednoho Žebráckého. Ale to je už tuze staré. A latinské. Magister Clemens Žebracenus to napsal. A to už je kolik let, co jsem si to opsal. Mám to v lejstrech, začíná to, počkejme, no, ano:

„Czechias antiquum, populosum et nobile regnum —“

Znají to?“

Doktor Held, obávaje se, že by mu ty verše starý kaplan všecky říkal, a chtěje ho ušetřit, přisvědčil, že zná a chtěl odejít. Ale P. Vrbovi hned zase něco jiného připadlo.

„Prosím jich, ten pan Nejedlý —“ začal starostlivým hlasem, „když chodí mezi takové panstvo, není taky frajmaur? Tam jsou, mezi těmi pány jsou!“ opakoval, stahuje sivé obočí, jakoby se hrozil a zároveň tajně i doktora varoval. Ten se v duchu jen usmál, nahlas však starého dobrodince a přítele těšil, že ne, že přítel Nejedlý nemá žádných takových spolků, a že teď nic není, když vláda tak po nich pase. A tu teprve propustil P. Vrba mladého doktora.

Osaměv chopil se hned archu s básní Nejedlého a četl si polonahlas, dokud bolesti daly. Usedl, hlavou pokrucoval, ponenáhlu hlas sesiloval a také pravicí zašermoval. Báseň vřele cítil; jeho hněv na Francouze

*) Památné „Sebrání básní a zpěvů.“

Digitized by Google

„Jakubíny“ byl upřímný jako u většiny krajanů. Nemusil se jím tajiti, byl‘ zároveň loyalní. A mohli při tom důrazněji přihlašovat a připomínat svou národnost i českého krále. —

Báseň s těží dočetl. Musil zas ulehnout a div, že se bolestí nesvíjel. Když nazejtří doktor Held zase přišel, uslyšel, jaký měl P. Vrba včera zlý den i zlou noc, a že se mu teprve po ránu ulevilo.

„Slyšejí, doktore, taky mně napadlo, že jsem včera se zapomněl optat. Jak je u Thamů?“

„Staré paní je líp, myslím, že to půjde.“

„Jako s tchyní, ale jak s naším vlastencem —“

„No“ — doktor váhavě začínal — „to bude těžká zpráva. To vědí s ženskými. Ale s tchyní má dost starostí, myslím větší nežli jeho švagrová. To je takové fanfarum, pořád je ji vidět v alejích a na veřejnosti. Teď jsem ji zrovna potkal —“

„Jen kdyby se víc bránil a toho ďábla přemáhal,“ mínil starostně P. Vrba.

Doktor rozuměl, přisvědčil a vzpomněl, jak včera večer zastihl Thama „na staré rychtě“ zase podnapilého. Vrbovi však se o tom nezmínil, ani o tom, jak vyrozuměl z Thamovy řeči, když ho doprovázel, že asi měl Tham zase nějaké silné nedorozumění doma. —

Pozejtří po té dostal P. Vrba mimo nadání návštěvu. Dopoledne byl u něho doktor Held, jehož péče a šetrnost ho dojímala, pozdě pak odpoledne přišel Kramerius.

„Stýská se nám po velebném pánu,“ zvolal majitel české Expedice a sedl až k samé posteli, aby stačil krátký jeho zrak. P. Vrba jevil hlasitě svou radost a děkoval, a jak ho to těší, že si vzáctný vlastenec na něj vzpomněl, však že tu leží jako Lazar celý den sám, kromě když přijde doktor Held, tomu aby Pán Bůh požehnal.

Kramerius rozmlouval o nemoci, pak vykládal, když se kněz ptal na Expedici, o jednotlivých, stálých její návštěvnících i co nového.

„To vědí, teď válka panuje i u mne v Expedici, mezi knihami. Strach z Francouzů vjel do každého —“

„To si myslím — když sám dvůr — S Vídní je zle, Jobovy zprávy, vědí.“ — Kramerius sebou na tuto připomínku živěji hnul, jakoby si na něco vzpomněl.

„Je tuze zle,“ pravil, „ale náš Dobrovský věděl by radu.“ A přese rty kmitl se mu úsměv.

„Byl u nich?“ ptal se P. Vrba.

„Ne, on tu není, jel do Horšova Týna; panímáma mu stůně. Odtud si zajel taky do Domažlic, psal o tom Pelclovi, a to se rozumí, že hned na rathouz, jako v Domažlicích, prohlížet stará lejstra.“

P. Vrba upíral zvědavě i udiven oči na Krameria, na jehož toupet a půl tváře padal od okna poslední svit. V klenutém pokoji počínalo se šeřit, staré obrazy i sošky ze zrušených klášterů na stěnách již tměly.

„A co myslí pan abbé?“ ptal se P. Vrba nedočkavě.

Kramerius přímo neodpověděl.

„Našel tam staré listiny našich králů a také psaní, co Žižka psal a jiné od Jana Jiskry z Brandýsa, toho slavného válečníka českého;

Digitized by Google

obojí psaní české s podpisy. O tom psal Dobrovský a také to, že by tyto dva hrdiny poslal se šedesáti tisíci Čechů do Vídně, když se tam tak bojí Bonaparta."

„Ach, kdyby bylo možná!" povzdychl kněz.

„A ještě to píše Dobrovský, že by věděl, jak sebrat v Čechách a na Moravě stotisíc mužů, ale vídeňským ministrům že radit nebude. Komu není rady, tomu není také pomoci. Loni že by ho byli málem ve Vídni zavřeli, když jim tam povídal, že do jara budou mít Napoleona před Vídní."

P. Vrba se za té řeči opřel o loket. Okamžik mlčel, pak se nějak tlumeněji optal:

„A myslejí, že pan abbé — — Jak je mu teď? Už to na něj nechodí?" a zakmital prsty u samého čela. „Myslejí, že tohle je ze zdravého rozumu, co psal?"

„Tohle je — Aby ho Pán bůh při něm zachoval. Ó, veliký duch! Veliký i ve smyslů zmatení. Věřejí, do smrti nezapomenu, jak jsem ho viděl v takovém stavu. Byli jsme ho tuhle s professorem Pelclem v Nosticově paláci navštívit. Seděli jsme, rozprávělo se, hovořilo o všelijakých důležitostech a zdrželi jsme se dost dlouho. Bylo už skoro jako teď, ta chvíle. Dobrovský mluvil většinou pořád sám, a jadrně, jasně, radost poslouchat, ale najednou, seděl proti Pelclovi, vstane a povídá z ničeho nic:

„Tam je neřád, neřád, všecko neřád —" a začal přecházet pokojem mezi knihami, několik jich měl ležet na podlaze, a chodil ruce na prsou založené, s hlavou sklopenou, jako zamyšlený.

Jak to „neřád" vyřkl, on, takový uhlazený pán, Pelcl se lek' a já taky, že je zase zle. To on, jako Dobrovský, vždycky začne takovými šerednými slovy, když ho šílení popadne.

My seděli a on chvilku přecházel sem tam, ruce pořád na prsou, až najednou se před nás postaví a dívá se na nás a pak, jakoby měl černé na bílém, povídá tak jistě a určitě:

„Pruský král ztratí Slezsko, které nám patřilo, a Sas Lužici. Království české se rozmnoží nesmírně, a Polsko ztrestané, že zanedbalo řeč mateřskou, šlechta à la mode ta nejvíc, zase pokvete a carství ruské se rozšíří až k hranicím Persie a Indické země." A najednou se na mne zadíval," Kramerius vstal za řeči, „stál proti oknu, tu se mně mihlo, jak je přepadlý a žazloutlý ve tváři, a vlasy měl kolem čela a po spáncích, nic srovnané A tak se na mě chvilku dívá a najednou ukáže na mne rukou a povídá: Oni napsali v předmluvě k Letopisům Trojánským: Slavný národe slovanský! Slyšeli teď, jak se rozšíří, až k Persii a Indii, zpátky zas až tam, odkud vyšel. České království dojde zvelebení a Polsko zas pokvete a Rusko to poroste — Slavný národe slovanský, Bůh veliké věci na tobě a skrze tebe zjeví světu! —"

Velebný pane, já se třás', a v tu chvíli jsem zapomněl, že je Dobrovský nemocen, že to je — — To byl jako prorok a řeč jeho uchvátila srdce. Pelcl byl také jako pěna. Ale procitli jsme a když jsme odcházeli, bylo nám smutno."

Kramerius se odmlčel. V pokoji, pod jehož klenutím houstlo šero a obrazy na stěnách zčernaly i sošky, nastalo hluboké ticho. P. Vrba

Digitized by Google

seděl nehnutě, s tváří po Krameriovi obrácenou, až pojednou z hluboka povzdechl. Host jeho potáhl stolici a sedaje na ni dokončoval:

„Věřejí, do smrti na to nezapomenu. V ten okamžik, já nevím, jak se stalo, ale já věřil a byl jsem jako u vytržení. Ale pak, když Dobrovský začal zas přecházet pokojem, a pořád zlobivě a tak s opovržením: „Kacafírkové! Kacafírkové!“ to jsme se probudili.

Hned za dveřmi jsme si oba povzdechli a na schodech se Pelcl zastaví a povídá:

„Rozuměli? V tom zmatení zjevil, nač myslí, co ho tíží a čeho si toužebně přeje. To je Slovan, ó jistě největší! Pán Bůh ho pozdrav!“

„A je teď líp?“ optal se tišeji, s patrným účastenstvím starý kněz.

„Je, jen aby tak vydrželo. Ale medle, vlastenče, už je skoro tma.“

Za chvilku Kramerius odešel. P. Vrba ani nerozsvítil. Dlouho zůstal tak v šeru; myslil na Dobrovského, jeho „proroctví“, jak by těch sto tisíc mužů chtěl sehnat. Té noci dobře spal a také nazejtří bylo mu líp. Nemoc se ponenáhlu lepšila. Už mohl vstát a došourat se k starému, černému stolu s dřevěnou mřížkou kolem tabule. První bylo, že si opsal do svých memorabilií verše pana Nejedlého „o bitvě černopolské“, kteréž také staré Hanělce přečetl. Nějak mu to málo chválila a nad to se i optala, má-li to skládání také nějakou notu. A tu ji starý pán mrzutě odbyl.

Za chvíli se však u něho pojednou vyjasnilo, když mu kluk z tiskárny, z České Expedice, od pana Krameria, přinesl cedulíčku, na kteréž bylo napsáno:

„Oznamuju mnohovzácné poctivosti pane vlastenče radostnou novinu, že pokoj zatím“ (to slovíčko bylo podtrženo) „až do plného potvrzení a podepsání jeho zjednán jest. Pokoje poslové překvapili vojska v Italii, i v říši uprostřed ohně a mečů se blýštících. Proslýchá se, že císař pán Francouzům Nydrlandů postoupil —“

P. Vrba pozvedl svých očí ku stropu a z hluboka povzdechl:

„Deo gratias!“

Pak hned sháněl hůl a kabát a ven. Ode dveří se však vrátil ku stolu, odkudž vzal Nejedlého báseň a strčil ji do kapsy. Daleko se nepustil, jen přes dvůr, k sousedce, k paní Markové, oznámit jí veselou novinu.

Stará paní v bílém čepečku byla velmi potěšena, že se velebný pán už tak sebral, a že si na ni vzpomněl.

Stírala prach ze židle, ale hned si vzpomněla, že má škaredou, starou zástěru. Vešla, pořád se omlouvajíc, kvapně vedle do pokojíčku, odkud se vrátila s čistou zástěrou a s čerstvým šátkem přes prsa uvázaným, s tím, jenž měl tištěné pastýře a pastýřky (již vyrudlé) na okraji, a hned stoličku sháněla velebnému pánu pod nohy.

Ten ještě nesedl a již ohlašoval novinu. Paní Marková měla radost, a to že je dobře, však že už byl čas, alespoň teď bude zas maso lacinější a všechno, když ti cizinci, co se do Prahy nahrnuli, zas odjedou.

„Oni to, velebný pane, neviděli — ale věřejí — všude samý Francouz nebo Němec z říše, a jak by ne, kolik tisíc se jich sem sběhlo. A k tomu

Digitized by Google

garda na hradě, u sv. Jiří je jí plno — Jak by pak všemu nenaskočilo, to musí být drahota —“

„A dvůr —“

„Ti oni teď taky neostanou.“

„A ta francouzská princezna — Slyšeli o ní?“

„Slyšet? Já ji viděla, velebný pane! Na vlastní oči viděla — Bože můj, berušku drahou, ubohou —“

„Kde, kde —“ ptal se P. Vrba dychtivě.

„Nahoře, u sv. Víta, aigentlich, šly z kostela, jako princezny a knížata taky, a jak se tak na ni podívám, bildšén, líbezná, krása povídám, po matce, a taková frajndlich — a tak ainfach — a mladinká, ať jí je osmnáct — Každý se jen po ní obracel, jen po ní. Jak by ne! Když tak člověk vzpomene, co zkusila a že rodiče museli na krvavé lešení —“

„Áno, ano — Jakubíni —, vidějí, krvežíznivci —“

„Mně se zalily oči — velebný pane, a nebyla jsem sama —“

„Věřím, věřím. Jen aby mně neujela, taky bych ji rád spatřil. A ti Jakubíni! A taky dostali —“ a už to chytl. Hned rozpínal kabát a vytahoval Nejedlého báseň. Stará paní stála u prádelníku, nad nímž visely v rámečkách dvě silhuety s mašlemi v týle a mezi silhuetami mosazné pouzdro se skleněným víčkem, pod nímž ve stříbrných dracounových květech bylo viděti malý svatý obrázek bledých vodových barev a cedulíčku s vyrudlým nápisem označujícím jméno světce, z něhož kostičku kryly ty dracounové arabesky. Paní Marková poslouchala pozorně, nutila se, očí nespustila se starého kněze, jenž maje papír v rukou před sebou, pokrucoval šedou hlavou.

„Moc pěkné!“ zašveholila, když dočetl a oči na ni upřel, aby seznal dojem. „Moc pěkné, ale trochu moc vysoko, našinec tomu všemu ani dobře nerozumí.“

To souseda v duchu zamrzelo. Nadál se většího účinku a úspěchu. Poněkud sklamán vrátil se do svého bytu, kamž za chvíli po té přišel doktor Held. Nic neříkal, že se pacient už pustil z pokoje, ano doložil, že už bude moci brzo ven.

„Stromy jim začínají krásně kvést, obzvláště v Kanálce je tuze příjemně. Však jich tam za nějaký den vyprovodím. A k Thamům jdu dnes asi naposled.“ — —

Šel tam odpoledne. Tham byl doma a zavedl ho do druhého pokoje. Paní Butteauová, která již dva dni neležela v posteli a mohla přecházeti pokojem, seděla právě v staré lenošce hodně přepadlá, s čepcem na hlavě, s velikým, už starším šátkem, přes ramena a v bačkorách na nohou. Pavla u okna něco šila; hned přistoupila k lenošce, jak mile doktor vstoupil.

Stará paní, velice mu vděčná, že ji pozdravil, vítala ho radostně a oddaně, a že je tak mnoho laskavý a starostlivý, že ho dnes ani nečekala, Bettyna že také tak myslila. Hned se také omlouvala, že ho ani neuctí, ale až sama bude moct, že jim pan doktor musí prokázat čest a přijít, že mu ukáže, jaké kafíčko umí uvařit —

Pavle se mihl po tváři zarudlý stín. Doktor kvapně děkoval a zamlouval, radě, aby za dva, tři dni, bude-li tak pěkně jako dnes, vyšla si na zahradu a pak také ven na čerstvé povětří. A dodal:

Digitized by Google

„Nu a máj je tu, tady paní dcera a přítel Tham pojedou s divadlem do Teplic a vezmou jich s sebou —“

Všiml si, že Thámova paní, která tiše stála u lenošky, sebou hnula a nějak polekaně k němu vzhlédla.

„Já myslila, pane doktor, že by maminka měla letos právě zůstat. Taková daleká cesta jí neposlouží. Pohodlných kočárů nemáme —“

Tham pohlédl na ženu v úžasu, a kvapně se optal:

„A kdo by maminku opatroval?“

„Zůstala bych tu s ní.“ Odvětila hned, ale na něj se ani nepodívala.

„To nemůže být! To nejde!“ Rozhodoval prudce.

Řasy se jí zakmitaly, koutky úst hnuly se chladným úsměvem.

„Proč by nešlo! Mé role už někdo zastane.“ Řekla to trpce i s výčitkou. „Bettyna tu na léto taky sotva bude. Tak kdo by tu ostal s maminkou?“ dodala umíněně.

Doktor cítil, že se paní Thamové nechce do Teplic, matka že je víc záminkou. A Thama to nemile překvapilo, znepokojilo, viděl to na něm, jak se Tham na něj podíval a optal, myslí-li, že by se maminka nemohla na tu cestu vydat.

„Kdy pojedete do Teplic?“

„Asi za čtrnáct dní.“

„Ó do té doby bude paní matka jako rys, i ať jede, cesta jí neublíží a Teplice jí znamenitě poslouží —“

Paní Thamová se zasmušila a z pod víček jí blesklo po doktorovi. Než neodpírala dál a také se jen nuceně pousmála, když ji matka pohladila a chlácholila, že je dost silná, že by už třeba zítra mohla jet, a co by tu taky pak v letě, v tom horku dělaly. —

Když doktor Held odcházel, vyprovodil ho Tham až na síň. Stanuli nad schody.

„Mně se zdá, pane Tham, že má rada stran Teplic nebyla vhod.“ A podíval se zkoumavě na Thama.

„Také jsem se divil. Vždycky tak ráda jezdila do lázní hrát. Ale já za tu radu děkuju,“ Tham vzal doktora za ruku, „a prosím, kdyby snad byla zase řeč —“

„Nepolevíme.“ Doktor se usmál a stiskl Thamovi ruku. Sestupuje se schodů, uvažoval, že v tom snad něco je, ona že nechce a Thamovi že zase tak na tom záleží, aby tu neostala. — —

Po této návštěvě nechodil už doktor Held denně k Thamovým. Teprve za týden se tam opět stavil. Zastal jen Thama, u něhož právě návštěvou meškal herec Amling.

(Pokračování.)

Digitized by Google

Dva principy dekorace moderního bytu.

Píše dr. F. X. Jiřík.

Kdo nezná elegance velkoměstských hotelů, okázalou nádheru zevní repraesentace, chladné a korrektní? A kdo necítil by, čím liší se od obydlí řízeného vkusem rodinných tradic, od oněch pokojů, které nevyzývají formami ani bohatostí nábytku, ale jejichž zařízení zve nás za to k intimnímu klidu, v němž tají se psychologie rodinných citů a vzpomínek, navozená suggestivní mocí určitých forem, jež se spjaly se životním názorem, který se v rodině dědí?

Jsou formy, které ve svých dobách došly uznání a staly se výrazem uměleckého nazírání a cítění dob těchto, ale vedle nich každá raça, každý národ měl vlastní typ svého umění, odlišný v detailech a přispůsobený vlastnímu duchovému životu. A přestává tento zákon odlišnosti a differencování již u národa? Jděme dále, k obcím, rodinám, ano jděme až k jedincům, vždy najdeme něco vlastního, nového, co podmíněno jest a vyrůstá z nového prostředí, z nových kombinací životních vztahů k přírodě, ke společnosti a k její kultuře, a toto nové, vlastní, odlišené chce také nové, vlastní a odlišené formy výrazové; odsuzovaná subjektivnost vkusu zde má svůj důvod a nemá snad téhož práva existence jako všeobecný diktát esthetický? Pak by také individuální život duchový, samostatný způsob myšlení a cítění, totiž onen způsob, jenž vede k novému, neznámému, jenž jest základem každého vskutku hodnotného díla, jenž činí vynálezy a z něhož rodí se pravé umění, pak i tento život byl by rovněž tak bezdůvodný a neplatný. Podobně každá rodina má své životní tradice, své ustálené způsoby a své zvyky, jež stejně jako individuální život jedince žádají původních forem, s nimiž souvisí a jež je vyznačují; jest v tom zajisté hlubší důvod, než pouhá pieta k rodinným památkám, v onom totiž zjevu, kdy při pohledu na rodinný předmět jímá nás to a teplým kouzlem vzpomínek duši unáší, že chce se nám vrátiti se zpět, zpět v ony doby, kdy s úžasem hleděli jsme na složitý stroj velikých hodin s alabastrovými sloupy pod skleněným zvonem a báli se dotknouti se drobnůstek v koketním etageru. Nechceme absolutní hodnotu a rafinovaný vkus, nýbrž relativní hodnotu psychologické nápovědi náladové, jež podmíněna jest harmonickým vztahem mezi nitrem člověka a dekorací jeho bytu.

Relativní hodnota dekorací, — to jest subjektivnost rodinná, živená výchovou a životními poměry, tradiční rámec, jenž spíná a spojuje všeobecné, bezbarvé, jenž hromadnému vtiskuje pečeť jedinečného a oblévá je vůní odlišených individualit.

Ta jsou obě různá stanoviska dekorace soukromého bytu, psychologické a formové, stilistní. Prvá, psychologická podmíněnost vkusu nezávisí na slohu uměleckém, ale na osobním výběru a užití produktů, jež

Digitized by Google

poskytuje průmysl a umělecká výroba, druhé, formové, vztahuje se k určitým předmětům dekorace a zařízení, k jejich detailům a slohu, vzhledem k účelnému užití věcí. A jak vyhovuje dnešní výroba oběma požadavkům?

Jděme velikými městy a prohlížejme sklady a výklady! Nenajdeme všude tytéž formy a tytéž detaily jejich, tytéž skříně, tytéž stoly, nádoby, ozdoby a tištěné obrazy? A tato hromadná, tovární výroba, která na jedné straně zlaciňuje existenci, staví se na druhé straně příkře proti individuálnosti vkusu, proti subjektivnosti a stlačuje umělecké i psychologické potřeby zařízení privátního bytu a života v neodstranitelné tísnivé schéma, uniformuje vkus a tvoří šablony plochých dekorací; bylo by marno při tovární výrobě hledati odlišnost výrobcovu, jež by odpovídala odlišným duševním disposicím určitého individua kupce, jenž soukromé potřeby vkusu uhražuje pak týmže způsobem jako každý druhý nebo třetí, poněvadž předmětů, jež se mu nabízejí, jest dvanáct, do tuctu.

A následek toho, — že moderní byty, při vší nádheře, jsou, co se vkusu a zařízení týče, tak jednotvárné a tak vzájemně si podobné, jako disposice a dekorace moderních domů samých, v nichž bydlíme. O účelnosti architektury více se mluví, než prakticky se provádí, neboť nemyslíme snad účelností výdělkářské ohledy podnikatele, ty ohledy, pro něž sneseme největší protiúčelnost místní i stereometrické disposice, jen když stupňuje se tím výnosnost provedené stavby! Netřeba při tom mysliti na moderní velkoměsto, onu obrovskou směsici činžáků, také venku ujímá se tento moderní činžovní typ, ne z nutnosti místních poměrů, ale z nedostatku účelné úvahy a z prostého nápodobení stavební mody velkoměsta. Jak daleko jsme tu za starožitným způsobem soukromého domu, jehož disposice svědčila již sama o určitě vyjádřeném životě jeho majitele. Tato architektonická uniformace, sploštění a stlumení určitých, vysokých reliefů účelnosti konstrukce a dekorace pronikla z disposice a ze zevnějšku také do vnitř domů, do našich příbytků a nejsou nemožny případy, že někdo omylem vejde do cizího bytu v cizím domě a nalezne vše právě tak, jako v bytě vlastním, v domnění, že nalézá se doma.

Hledejme skutečné soukromé byty a najdeme jich málo; jest jich vskutku málo, totiž takových bytů, jež by charakterisovaly určitého člověka, vyznačovaly jeho duševní život, jeho individualitu a temperament.

Mám na mysli především člověka, jemuž prostředky jeho dovolují vyjádřiti vlastní vkus a individualitu, ale co jest tu případů, kde rozhoduje pouze konvence, slavnostní repraesentace, zevnějšek a vysoká cena výrobní! A nemůže jeviti se vkus stejně na věci jednoduché a prosté? Není zajisté třeba shledávati rarity a přeplňovati pokoje vzácnými titěrnostmi, jejichž cena jest neuvěřitelná, ale jest třeba zaříditi byt vlastním vkusem pro vlastní potřeby a účel životní, nikoliv pro obdiv návštěvníka takového, v němž jen bohatství a tovární nádhera dovede vzbuditi obdiv a úctu, jakoby výrobek průmyslový neměl žádné jiné ceny, než jakou má sám drahý material.

Zapomíná se na vzájemnost mezi řemeslem a uměním a o zvláštních principech umělecko-průmyslové tvorby málo se uvažuje; kdo však přemýšlí a má vlastní názor věcí, dojde sám k některým samozřejmým výsledkům, jež vedou ku všeobecným zásadám této tvorby.

Digitized by Google

Kde přestává umění a kde začíná řemeslo? Dogmatik stanoví určitou hranici, řekne, že dílo umělecké má účel samo v sobě, kdežto dílo uměleckého průmyslu slouží jinému, zevnímu účeli; krása díla uměleckého jest čistá, díla průmyslového podružná, návěsná nebo dekorativní.

Dělá se také rozdíl mezi vysokým a drobným uměním, ale klassifikace tyto jsou vesměs libovolné a neplynou z podstaty umělecké tvorby. Jak bylo by třeba bleděti na architekturu? Má snad účel sama v sobě? A byly doby, kdy vztahy mezi uměním a řemeslem byly ještě patrnější, jako bylo za doby renaissanční, kdy stálo malířství i sochařství nerozlučně ve službách stavitelství, a v nejnovější době ohlásily se znova snahy, působiti veškerým uměním k jedinému velikému dekorativnímu účinu, k němuž stejně umění i umělecká řemesla mají přispívati. A tento dekorativní program není nic podřízenějšího nebo nižšího, jak se za to má, činí-li se účelnost rozdílem mezi uměním a řemeslem, naopak, účelnost tato nezakládá nikterak podstatného rozdílu; neboť nebyla-li díla Raphaelova provedena právě tak za určitým účelem jako třeba Nôtre Dame, nebo slánka Celliniho? Umění pro umění jest sice moderní fakt, ale není příčiny, proč bychom bezúčelnost činili cílem umělecké tvorby; vždyť v pravdě umělecké dílo vzniká také jen pro určité okolí, s nímž umělec může a má počítati a tato dekorativní jednota díla s jeho okolím jest účelným programmem, z něhož umělec vychází. Ale řekne někdo, že ku př. moderní malíř provádí svůj obraz bezúčelně.

Snad se tak děje, ale ideálem umělecké tvorby zajisté to není; maluje se snad historický obraz jen proto, aby po výstavách putoval, na to, aby stát ho zakoupil a v museu pověsil? V tom případě umění daleko by nedocílilo onoho velikého účinu, jakým působí na nás mistři, kteří své monumentální fresky přímo na stěnách, předem pro ně určených, malovali, ať bylo to již k výzdobě chrámu nebo radnice, paláce nebo hřbitova.

Ne tudíž vysoké a drobné umění, nýbrž umění a neumění třeba lišiti; neboť co rozumíme uměním? „Nerozumíme jím snad ono sladké dojemné kouzlo, onoho genia krásy a harmonie, který každou věc posvěcuje, jíž dech jeho se dotkne, jenž nezná tříd ani příhrad, jenž káže řečí všelidskost objímající, jenž jest přítelem svobody a bratrství, jenž pořádek staví na místo zmatenosti, milost na místo násilí; jenž není předmětem privátního majetku, ne, jež nám všem náleží, jehožto hodnota nedá se vyjádřiti summou zlata a mocí zlata říditi, nýbrž spočívá pouze na lidsky důstojných a tedy k nadějím oprávňujících podmínkách bytí národa? — Nerozumíme-li to snad uměním? — Onen zjev totiž, jenž se nám krok za krokem vnucuje, jenž vystupuje před nás v podobě naší lopaty našeho plechu plužního s jejich křivkami a konstrukčními liniemi, přispůsobenými s láskyplnou péčí účelnosti. Ten princip, jímž každá nejobyčejnější a nejvšednější věc, jíž užíváme ve svém životě a činnosti, jest proniknuta, brzo s úmyslem cílové a vypočítané výzdoby našich bytů, brzo v nahodilejším uspořádání lití, řezby, vzorku našeho nábytku od prkenného podnosu tamto na stole až k oné tapetě na stěně.“ *)

*) Walter Crane, „The Claims of Decorative Art“.

Digitized by Google

A jak daleko od lopaty ke vkusné skříni a stolu, a přece podléhá dekorace jejich témuž principu. Kdo pozoruje věci, pozná, že nejdrobnější, zdánlivě nahodilé formy předmětů, jichž denně se dotýkáme, mají vliv na náš vkus a tím také na způsob cítění, na naše nitro.

Tento element psychický při zařízení bytů našich má svou důležitost a souvisí přímo s předměty umělecko-průmyslové výroby; jím podmíněn jest pocit spokojenosti a útulnosti a za tím cílem jde volba předmětů dekorativních a jich forem, od nichž žádáme totiž suggesci intimity.

Tak zřetel psychologický při zařízení moderního bytu stýká a doplňuje se se zřetelem formovým a stilistním; chceme subjektivní volbu dekorací právem osobní individuality, jednotnou, harmonickou vlnu, jež oblévá stejně nitro i předměty, jichž užíváme, chceme psychologický soulad ducha i zevnějšku, a účelnost věcí spojenou s nutností jejich konstrukce i dekorace, zdůvodněné psychologicky i technicky.

Pro zřetele psychologické není pravidel, ale jsou pouze jedinečné případy jedinečných vkusů a jejich mnohotvárná podmíněnost a různost. To především rozhoduje a na druhém místě stojí teprve otázka slohu a mody. Nemají totiž některé předměty mnohem větší hodnotu psychologickou než cenu uměleckou nebo výrobní? A nejsou to jen rodinné památky, v jejichž profilech a záhybech tají se ovzduší našich dědů, ale jsou to věci, jež spletitou příčinností duševní dovedou dotknouti se právě jen našeho nitra, jsouce pro každou jinou individualitu předměty bezcennými. A měli bychom předmět tak svrchovaně suggestivní nahraditi lhostejným módním kusem jen z toho důvodu, že žádá toho repraesentace a dobrý tón, jenž vše zprůměrňuje a uniformuje? Žijeme i tak příliš veřejně a málo soukromě; málo! Neklademe příliš důraz na to logické, povšechné objektivné? Ovšem že nutí nás společnost, abychom stále byli hotovi přijímati návštěvy a hromadná tovární výroba salonních dekorací spojená s domněle závaznou módou mění naše byty v interieury schematické a skoro veřejné. Korrektnost se žádá a ta jest vždy střízlivá a nudná proti subjektivní volnosti a svobodě vkusu, jehož direktiva nepochodí z továrny, ale z vlastního individuálního temperamentu.

K subjektivnímu stanovisku, jež o volbě dekorujícího předmětu rozhoduje, připojuje se, jak z věci samé plyne, stanovisko formové a stilistní; mát každá věc svůj celkový tvar a své zvláštní ornamenty, což obé řídí se již určitými pevnými zásadami, jež třeba znáti a jež platí obecně. O celkové formě rozhoduje zajisté především účel, jakému předmět má sloužiti a teprve v druhé řadě materiál a způsob jeho spracování. Při ornamentu jest tomu naopak a jest to přední zásadou dekorativního umění, že způsob ornamentiky předpisuje sám material a technika. Kdo měl příležitost sledovati některý obor průmyslové výroby, seznal, že každý technický způsob práce má svoji vlastní ornamentiku, která přímo souvisí s mechanismem práce. Umělecký průmysl není ovšem nikterak omezen pouze na tyto technicky důsledné ozdoby, nýbrž přenáší ornamenty jedné techniky na techniku jinou, čímž vzniká obdivuhodná bohatost ornamentálních motivů. Zná každý ornamenty textilní, plynoucí z techniky tkalcovské; charakter těchto geometrických obrazců, jež vznikají proplétáním různobarevných nití, jest přirozeně plošný a proto jest možno, přenésti

Digitized by Google

je zcela důsledně také na plochy jiné než textilní, aniž by ráz plošný v nejmenším porušily. V tom jest objektivní pravidlo vkusu, jež žádá, aby povaha dekorované formy ornamentem nebyla ničena. Dekorují-li se na př. vásy silně vystupujícím reliefem, stává se nutně, že krásná kontura a silhueta vásy ztrácí se pod směsí neurčitých profilů reliefu.

Tutéž logiku třeba hledati v každém jiném případě, kdy hotové formy a jejich detaily k dekorativním účelům na jiné, cizí předměty se přenášejí; k pozorování toho poskytují hojné příležitosti dekorativní motivy nábytku. Kdo by nevěděl, odkud truhlář čerpá své ornamentální formy? Jest to architektura, která poskytuje mu celé tvary, sloupy, římsy a profily, a jest správný požadavek, aby tvarů těch užíval v témže smyslu jako architektura, nebo aby neužíval jich alespoň protiúčelně. To zdá se býti věcí samozřejmou, ale kolikráte tovární výroba nábytku jedná proti tomu! Všimněme si jen skříní, jež na dvě strany se otevírají; takováto skříň bývá zdobena uprostřed jonickým nebo korintským sloupem, jenž na jednu polovici dvéří jest připevněn, tak že s ní zároveň se otvírá a zavírá, ačkoliv každý takovýto sloup, jenž aspoň zdánlivě něco nenese, pozbývá přirozeně svých existenčních podmínek.

Tedy při vší zdánlivé libovůli dekorativní vázána jest průmyslová výroba zásadami rozumovými, jež vedle subjektivních a psychologických motivů třeba uznávati. Ornament není nebo nemá býti něčím libovolným, ať užívá se již tvarů geometrických, rostlinných nebo živočišných, a to stilisovaně nebo naturalisticky; zejména pak v tom případě, kdy užívá se dekorativně také postavy lidské, třeba hleděti ke skutečným funkcím jednotlivých jejích údů. K tomu poskytují klassická díla dekorativního umění dosti příkladů, že ženské i mužské figury slouží za nosiče různých předmětů, že draka nebo lva užívá se za oporu stolů a seslí, nebo za konsoly a podstavce.

Při tom zůstává však vždy hlavním požadavkem, aby tvar, jenž určitý článek konstrukce dekorativně zastupuje nebo nahražuje, funkci jeho také skutečně vyjadřoval; najdeme množství stolů, skříní a seslí, jejichž nohy nahraženy jsou figurálními tvary, zejména tlapami zvířat, které skutečně také tíži svoji nesou, ale ne méně zhusta najdeme zcela protimyslné nemožné dekorace, jež šíří se pouze jménem mody; abych aspoň jeden příklad uvedl, jsou to ku př. stoly, stojící na uříznutých hlavách zvířecích nebo lidských, bez ohledu na to, že hlava nijak nevyjadřuje funkci nesení. Takové modní zvrácenosti při dekorování bytu třeba odmítnouti jako nevkusné, libovolné a nijak psychologicky ani umělecky ani technicky nezdůvodněné.

Jiná dekorativní úloha ornamentu na věcech, jichž k zařízení bytů užíváme, jest umělecké jejich učlánkování, jež souhlasně musí jíti s významem a funkcí jednotlivých článků, musí označovati, zda článek nese, ohraničuje nebo vyplňuje. Dle těch zřetelů třeba voliti a posuzovati ornamenty, jichž vyskýtá se celá veliká řada od jednoduchých motivů lineárných až ku složitým dekoracím plastickým, od pouhého řadění až ku mathematicky a geometricky přesně konstruované spletité arabesce. Při tom nesmí ovšem ornament původní formu předmětu rušiti a účel jeho zakrývati, naopak má poznání jeho účelu i v jednotlivých jeho de-

Digitized by Google

tailech podporovati. Má-li nějaký předmět a jeho detaily svůj určitě vyznačený směr, musíme voliti takový ornament, jenž směr tento určuje; tak vejcovec a listovec vyznačuje směr od hora dolů nebo opáčně, dle toho, kam úzkou stranu jejich obrátíme. Jiný ornament vyznačuje dále směr běžící, podélný, jiný opět, při koncentrické komposici, která stejně směřuje na všechny nebo na dvě protivné strany, vyznačuje úlohu výplně, nebo jsou zase ornamenty, jež nemají žádného směru a proto stejně hodí se k označení výplně, rámce nebo jakéhokoliv směru běžícího, jako jsou kombinace punktů, linií, kruhů a podobných geometrických tvarů. O volbě těchto motivů ornamentálních rozhoduje ovšem vedle vkusu a zmíněné dekorativní logiky účel a povaha dekorovaného předmětu, ale nikdy naprostá libovůle. A pohleďme kriticky na dekorace našeho nábytku, nádob, plafondů, podlah, a shledáme, že průmyslová výroba zhusta chybuje proti těmto nejjednodušším zasadám a, neřídí-li se naprostou libovůlí v takovém případě, projevuje aspoň málo vkusu a nerespektuje význam ornamentu. Ano jsou případy, že celé figurální komposice malují se na nádoby, vásy a sklenice, které vzhůru se úží; následek toho jest zřejmý, figury nepřirozeně se prohnou a hlavy se skreslují na válcové ploše; jindy zase do skla vybrousí a vyryjí se hluboce figurální scény, čímž zničí se nejen façety skla, ale i kresba, která musí sledovati formy nádoby. Jest to chyba velice častá, jíž můžeme se však snadno, po zcela krátké úvaze vyhnouti. A ještě další věc: zdobíme-li již předměty dekoracemi figurálními, máme hleděti k tomu, aby význam scény byl aspoň v nějakém vztahu k účelu předmětu; není to omezování bohatého výběru dekorace, ano naopak omezení takovéto přivádí nás teprve ku vhodným motivům a myšlénkám; že při tom třeba ornament stilisovati, rozumí se, tuším, samo sebou a zejména v takovém případě, kdy věc skutečná nalézá se vedle téže věci dekorativně nápodobené, jako jsou květiny, růže, listy a p. Stilisování toto jest nutno proto, že naturalisticky nápodobená věc vedle skutečné pozbývá možnosti vzbuditi illusi skutečnosti.

Při dekorování a vyplňování bytu tyto dva principy, o nichž jsem se zmínil, jsou požadavkem nejpřirozenějším, ač ovšem ne jediným, předpokládajíce zejména požadavek účelnosti, nebo spíše blíže ho určujíce; neboť jest účelnost, o níž se mluvívá, jen praktického druhu, a není také účelnost psychologická a umělecká? Prvá vyhovuje požadavkům duchového, niterného života subjektivního, druhá obecným zákonům dekorativní logiky a stilu.

Digitized by Google

Z básní Aug. Eug. Mužíka.

Píseň skepse.

Ó Ježíši, já v tebe věřil!
Když démon pochybnosti měřil
mé víry zářnou hlubinu,
já mnil, že ona velká, bezdná
jak moře a jak záře hvězdná,
a ráj že má svém ve klínu.

Vše v souzvuku a usmíření
v ní na píseň se lásky změní,
všech soustav krátkou synthesí
mé počty žití vypočítá,
neb ze tvé božské věty svítá
nám věčné ráno bez mezí.

Já všechněm chtěl své srdce dáti —
klas u cesty byl — může rváti
si každý zrnka pro svůj hlad.
Já hoháč byl jsem citem svojím — —
a teď se o poslední bojím,
jež podlý svět mi dlouho krad.

Mně bez rozumu náhle zdá se
ta víra, která v také kráse
dřív plála jak majáku svit.
Ten maják — náhle v dál se chýlí,
mé srdce snad se hrůzně mýlí,
však nechce dát se přesvědčit!

Zřím stále tebe na tom kříži —
pot krvavý ti oči klíží,
tvá hlava mrtvá klesá už.
Zde vládne zlo! — jak jestřáb rdousí
roj hrdliček, tak mocní rvou si
v ples, kořist slabou chudých druž.

Proč nepromluvíš aspoň jednou,
proč ruce tvé se nepozvednou,
proč nezahřímá víc tvůj ret?
Když k lidem nelze vejít citem,
a skrotit je v jich záští litém
čím tvoje víra v tento svět?

Digitized by Google

Ó věř, to nejvíc bolí v žití,
když ideál náš v nic se řítí,
kdy hyne každá naděje,
že aspoň jiným v žití kleté
to zrno naše v těchu zkvete,
a chudým v klas se oděje!

Však mně jak z hrudi krev by tekla!
Má víra hnilobou již změkla,
a já vidím tvůj starý kříž — —
on mlčí, půl se ve prach kácí,
půl do nebes se dálných ztrácí,
a Ty — — on dávno prázden již!

—

Neznámý.

— Stůj! Kdo jsi? Zkad jdeš k nám?

— To nevím sám.

— Jsi, poutníče, až z daleka?

— Ba z daleka.

— A černá noc tě neleká?

— Ne, neleká.

— Co tady chceš, tak sám a sám?

— Chci býti sám.

— Zda koho čekáš? Nikoho?

— Ba nikoho.

— Či vzpomínáš snad — mluv, se ptám.

— Nevzpomínám.

— Snad čekáš v lesku císaře
či papeže ve tiaře,
či pohřeb královny ty toužíš zřít,
a s říší lkát a smuten být?

— Ne. Poslouchám noc. Hvězdy jdou
tou drahou svojí nesmírnou,
a hymnu pějí velebnou.

Digitized by Google

Kdos po nich kráčí valnou patou,
zříš šlépěji tu zářící a zlatou —
je bůh to nebo smrt?!

A slyším trávy ples
a stébla děs,
jež tebou utrženo dnes.

A červa vzkřik, jejž's rozdrtil,
a nezrozených lidí kvil.

Já mluvím s mrtvým, on mi dí,
co z živých nikdo nevidí.

Jsem keř, jsem červ, jsem noc ve snění svém
a netoužím být člověkem!

—

Mrtvým.

Ty nad mrtvými neplač. Neptej se mne —
však taj jest velký živým — mrtvu býti.
Kdo v světle, nepochopí noci temné,
kdo živ, to: mrtev býti.

Snad v míru hlubokém již oněmělé
ty duše lokají mír věčný, sladký,
jak žhavé jiskry tvoje slzy vřelé
je budí, by šly zpátky.

Zpět do života — — co ta láska tvoje
a bída tvá jim může tady dáti?
Já tuším slasť — pít zapomnění zdroje
a věčně, věčně spáti!

Digitized by Google

Obrovské platány v Trstenu (Canosse) v Dalmacii.

Digitized by Google

Pouť do Canossy.

Načrtal František Ventura.

anossa! Při vyslovení jména toho, kdo neměl by na mysli historickou Canossu, na klassické půdě italské? Onu Canossu, kam král německé říše, Jindřich IV., před osmi sty a několika léty bosou nohou kráčel a zimou, hladem a žízní trápen, v rouše kajicníka, odpuštění svých činů dosáhl. Však ne! Upokojím laskavého čtenáře zajisté, když mu již předem sdělím, že putuji do Canossy dalmatské ,slovanské, proslulé svými platány.

Jest krásná listopadová neděle. Nebe jasné, jako by je vysmejčil! Srdce v těle turistově zrovna si poskočí. Těšíme se na tu pouť neznámým krajem. Lehce oblečeni opouštíme brzy ráno zátoku slanskou. Ze Slana cesta krkolomná vede do výše. Jdeme mezi zahradami oliv, na nichž černé dozrávající plody visí, kolem smokvoní, na nichž tu a tam zelený fík jako paběrek zůstal, kolem sežloutlých už vinic, kolem louky či chcete-li háje tu a tam ještě bíle kvetoucí myrty, ponejvíce však již černými kuličkami plodů poseté a kolem keřů trnek, klopýtajíce o hladké v cestě nám ležící kameny.

Těžká jest to chůze na neschůdných cestách skalnaté Dalmacie. Jsem již stálým brkáním o hladké kameny unaven. A tu mi kyne anděl spásy! Před námi žene mezka svého Ivo. Sedmnáctiletý hoch příjemné, dívčí tváře. Dobrý ten hoch, pozoruje námahu mou, ustrnul se nade mnou a nabízí staré, plesnivé hovádko své. Radostně nabídku přijímám a již sedím pevně ve dřevěném primitivním sedle. Mezek — lišák cítí tíži těla mého a aby se pomstil, táhne mě schválně kolem trnek, na nichž se oděv můj zachycuje . . . Třeba napravit mu hlavu několika šlehy proutkem. Po půlhodinném trmácení jsme nahoře, na silnici Marmontově. Maršal Francie, vévoda dubrovnický, Marmont, spojil celou Dalmacii od severu až na jih, od Privesu až dolů pod Erceg Nový, výtečnou touto silnicí. Po ní bezpečně již dojdeme do Canossy. Silnice povolně vstoupá. Jaká podívaná otvírá se tu zrakům našim!

Slunce překlonilo se právě nad hřbetem Strmice. Mladé paprsky jeho, rozprašující závoje mlh, padají na sinou Adrii, na holá, bělokamenná, smutná brda. Té hry barev! Čarovný, nezapomenutelný pohled! Tu hned dole zátoka slanská . . . Slano se svými rozházenými domy tlačí se k moři. V zátoce stojí na kotvách dvě, tři lodi se špinavým plachtovím a několik bárek tiše tu leží.

Dále roztaveným stříbrem lesknе se moře a v ocelově temných barvách splývá v nedohlednu s modří nebes. Tu před hrdlem zátoky slanské leží mohutný ostrov Šipanj (Giuppana), plný zeleni, mezi níž tu a tam bílé domy svítí a za hřbetem Šipanju rozprostírá se veliké moře. Tam v dáli leží Hvar (Lesina) a za ní v nezřetelných konturách ztrácí se Korčula

Digitized by Google

(Curzola). A tichou tou mořskou hladinou, kterou na míle daleko přehlédáš, jen tu a tam černá bárka, aneb plachetní loď se brodí. Zdá se ti, že nehybně stojí. Pravý sváteční klid. Až teď ze chobotu Šipanju kouř se zdvíhá. A v mžiku rozeznáváš trup malého parníku „Melaniry", za nímž klín lesklých vlnek označuje stopu jeho.

A na brdech, na obrovském Tmoru bělomodrým svitem slunce se třští.

Těžko loučí se oko s obrazem tolikeré krásy. Však i na jednotvárných poutích Dalmacií oko cizincovo nalezá něco, co je poutá. Tu na pravo pilná ruka rolníka půdu sbírá a nová pole zakládá na brdech výše a výše a tak nepřející přírodu svou silou přemahá.

Táhlý hřbet Strmice jde s námi až do osady Majkovi. Zdvořilý tu lid! Ženy zdraví tě: „Sluga vaša", děti uctivě vítají tě křesťanským pozdravem, a muži salutují kladením dlaně na čelo.

A jak by ne! Jedu na mezku, maje před sebou v černém obalu fotografický aparát a na něm rozloženu mapu generálního štábu. To nahání respekt!

Ivo je z Majkovi. Musíme se rozloučiti, musím sestoupiti se své Rosinanty a plahočiti se v žáru slunečním s těžkým aparátem k platanům. Avšak Ivo jest dobrý hoch a dohodnutí není těžké. Půjčí mi mezka do Canossy. Jedeme osadou kolem kuči Ivova otce a mezek jde klidně dále, avšak před krčmou to chytré zvíře se mnou zatáčí. Jako u nás se tak někdy stává.

Půda jest zde dobrá, černá zem. Sejí tu žito i pšenici. Tabák se málo pěstuje.

Od Majkovi se cesta zahýbá. V malé kotlině leží několik bídných kuč, osada Rozetič.

Hned nad ní zdvihá se mohutný Želi glas (605 metrů). A objedeme-li silnicí kolem pasu jeho, dostoupíme nejvyššího bodu u Dubravice, nad níž vysoké své témě zvedá Gradina (631 metrů). Odtud překrásný jest rozhled na kanál kalamotský, na špici Šipanju, na malý ostrůvek Rudu a vedle hned ležící Mezzo (Lopud), oddělený malým průlivem od ostrova Calamotty (Koločepu). Panorama toto ukončuje poloostrov Lapad u Dubrovníka. Škoda, že nám Lapad pohled na líbeznou Lacromu zastírá.

Moře tiché se třpytí, průlivy se lesknou jako bílá zrcadla. Mír nebes nese se tím teplým vzduchem jihu. Oko nemůže se nasytiti tolikerou dosud nepoznanou krásou. Loďky s bílým plachtovím plují všemi směry. Malé vlny rozbíjejí se na březích a tu barva moře jest světle zelená a bílé dno vápencové zelenem tím prokmitá.

A z moře vystupuje nový vábný obraz krajiny. Tu dole pod námi v chobotu leží Brsečine, v háji oliv zrovna skryta a pod ní do moře vystupuje malý výběžek, na němž piniový háj svou šťavnatou zeleň na odiv staví. A zase záhyb plný zeleni a shluk štíhlých cypřiší upoutá tvé oko. Tamť cíl pouti naší. Do kopce a pomalu zase dolů, několik prostých kapliček kolem cesty a jsme v Canosse.

Canossa, hrvatsky Trsteno zvaná, tulí se k moři u paty brda Velki stol. Nad čelem jeho krouží supové. Kruhy jejich se šíří a šíří a brzy unikají zrakům našim ve vzdušných končinách.

Digitized by Google

V Canosse právě lidé jdou z „hrubé“. Štíhlé ženštiny půvabného zevnějšku tě upoutají. Kroj jejich jest smíšeninou tu a tam původního a francouzského. Naušnice nosí se tu podlouhlé a hodně veliké. Kolem šije vinou se zlaté řetězy, často síťkovými koulemi filigránské práce ze zlata ozdobené. A zdvihne-li děvojka ruku, uzříš dozajista na každém prstu po massivním zlatém prstenu. Viděl jsem téhož dne děvojku, jejíž obě ruce zdobilo neméně než asi tucet prstenů, takové asi velikosti, jaké u nás vídáme u jisté třídy tlustých pánů. Příjemná slabost!

Čilý život panuje před platány. K nim směřujeme. Již z daleka bílé dřevo těchto obrů, těchto výmluvných svědků blízkého orientu, tě upoutá. Dojdeš-li blíže, gigantické formy jejich uvedou tě v upřímný úžas. Staletí zajisté přehnala se nad haluzemi těchto stromů. Bouře živlů, boje lidstva vraždícího a ničícího, vše přešlo kolem platánů beze stopy. Stojí před námi v celé své mohutnosti. Jsou dva. Větší obražen jest nízkou zdí, která slouží zároveň za sedadlo. Sem přichází za teplých dnů společnost canosská a okřívá ve chladu pod obrovskými větvemi.

Menší gigant vyrůstá z blízké zahrady do mohutné výše. Pramen zdravé, chladné vody teče přes kořeny široko daleko se plazící. Jakou pochoutkou jest doušek pramenité vody pro hrdlo naše, jemuž popřáno již po týdny žízeň ukájeti jen vodou z cisteren!

Nuž, jděme blíže k tělu ohrazeného obra. Kmen mohutný připoután jest k zemi svalnatými kořeny neobyčejné tloušťky. Kora stromu jest šedá, místy tmavá. Do ní vryta jsou různá písmena. Měřil jsem kmen ve výši těla svého a napočetl jsem objem 9 metrů a 20 ctm. Trup obra toho rozvětvuje se ve výši 5—6 metrů.

Větve vyrůstají takřka vodorovně ze kmenu a jsou tak silné jako hodně tlusté stromy. Listoví, ač polovice listopadu již uplynula, jest doposud zelené a i plody visí na větvích. Větve jsou bílé, aneb světlošedé. Koruna jest rozložitá, obrovská. Ve stínu jejím jsou stoly a společnost několika set osob může zde pohodlně besedovati. Sem putují velmi často cizinci. Nemine prý dne, aby tu nebylo Angličana, Francouze, anebo Rusa. Na západ, uprostřed kamenné ohrady, vystaven památník, hlásající, že platány navštívil 24. dubna 1875 císař rakouský.

Litoval jsem, že nebylo mi přáno, pro nepříjemnou polohu terrainu, platány z blízka fotografovati. Obecenstvo jest tomu zevlování na platány uvyklé. Fotografování uvádí však venkovany a zejména Hercegovky v rozpaky. Nařiď si aparát a buď jist, že buď ti v nejlepším utekou, aneb vydrží-li přece nezbytnou sekundu, požádají na tobě odškodněnou.

Naproti platánu jsou ihned dvě hospody, rozumí se dnes zrovna nabité.

Vedle hospod stojí malá kaplička. Několik schodů vede do chudého nitra. Na tvrdých, kamenných schodech hoví si dnes Hercegovky ve svých bílých plátěných šatech a bílých plachetkách přes fez přehozených.

Naposledy zatoulali jsme se až za městečko. Tu stojí farní kostelík, obklopený hřbitůvkem. V koutě kvetla pěkná růže. Odtud jsem platány fotografoval. Pan farář přišel nás uvítat. A sotva na věži odbila dvanáctá, poroučel se. Za chvilku rozezvučel se zvonek. Poledne! Jdeme do chrámečku a tu vidíme, že pan farář sám drží provaz zvonu v ruce. Pěkný,

Digitized by Google

malý stánek Páně. Obrazy staré práce, dobrých mistrů, zdobí stěny. A novější obrazy, zobrazující děsné bouře mořské, jsou dary zachráněných námořníků.

V Canosse jest i překrásný park markýze Gozzeho. Za to přístav canosský za mnoho nestojí. Moře jest otevřené a lodi vydány jsou větrům na pospasy.

Po dvouhodinném potulování poskytli jsme tělu odpočinku a posily v hospodě pod platanem. Jsme s pohostěním i cenou docela spokojeni.

A prve, než-li slunko za mořem v červáncích se utopilo, sestupujeme zas dolů do zátoky slanské.

Udá-li se kterému z laskavých čtenářů navštíviti Dalmacii, nechť neopomine obětovati některý den času těmto vzácným exemplářům v říši rostlinstva. Nebudeť dojista nikoho, kdo by času a námahy litoval. Beztoho v Evropě, kromě platánů bujukderských, vostizzských a platánu na ostrově Kou, jsou platány canosské jedinými obdivuhodnými obry toho druhu.

Útěcha.

Jak stopy zrady v lidskou hruď,
v sníh dálné pláně snášejí se vrány —
o srdce, srdce, tiše buď
a mírně suď
těch o milých, z jichž krvácelos rány!

Ta dlouhá zima prchne, věř,
a zniknou pojednou vran černých stopy;
v čas zlatem vzplane jitra šeř,
a zkvete keř,
a pláň i nitro v krásy zář se stopí.

A v srdci vzejde bílý květ,
v němž utkví křišťálná tvých očí vláha,
a přes noc navrátí se zpět,
a budou pět
jak dřív v něm zlatí skřivánkové jara.

Adolf Heyduk.

Digitized by Google

O krojích v Čechách a na Moravě ve stol. XVIII.

Vypravuje dr. Čeněk Zíbrt.

(Dokončení.)

měna v úpravě vlasů, nošení paruky vyžadovalo také příslušnou změnu v úpravě klobouků modních, jak říkali, podepřených na dvě nebo na tři kuráže. Spisovatelé galanthomů tehdejších opět předpisovali řadu nových galantností při nošení klobouků těchto. Ptá se Libertin: „Sluší-li za kloboukem po pansku peří nositi? Tak jest, jestli tomu stav dovoluje, ale peří husí zčesat se musí. Jak má mladík dělati, když je u nějaké vzácné osoby, ačkoliv dobře známé? Nemá dáti na hlavu, ledaže mu dvakrát neb třikrát řeknou. Má-li na každé okamžení (jestli na hlavě klobouk má) když k němu nějaká osoba mluví, hlavu odkryti? Ne, neb tudy by na srozumění dal, že by hoden nebyl klobouk na hlavě nositi. Má-li člověk s jinými rozprávějící říkati, aby kryli hlavu? Ne, leda že by nižšího stavu byli než on, sice by byla neuctivost vrchního *napomínati*, v té případnosti taky staří chybují. Jak se má k sobě rovným chovati? Má jim dáti znamení a ne dřívej než oni hlavu přikryti. Jaké slova má k tomu užívati? Žádné panující, jakoby jim poroučeti chtěl, ku př.: ‚Dát na hlavu, pane!' — ‚Krejt hlavu!' Jak tehda má říci? Má to s okolkem udělati, ku př.: ‚Je dnes zima, líbí se vzáctnému pánu dát na hlavu,' anebo: ‚Krejme hlavu!'"

Ve druhé polovici věku XVIII. napočítáno úředně v Čechách mistrů kloboučnických 613, tovaryšů 188 a učedníků 85. Schreyer r. 1790 široce uvažuje ve zvláštní stati o dobrých vlastnostech klobouku, aby nebyl příliš tlustý a tedy těžký na hlavu, aby měl trvalou barvu a neryšavěl, aby při dešti nenasákl jako houba, aby krůpěje s něho splývaly, aby nebyl málo ani příliš klížen, aby tím nepozbýval formy nebo se zase nelámal a pod. V jeho zprávě zajímá nás svědectví, že klobouky tenkráte v Čechách vyráběné pod názvem „pražské klobouky" prosluly také v cizině, hlavně v Německu. Též klobouky „kastorové" (z bobrové srsti) požívaly veliké obliby.

Alamodní pláštíky nebyly u nás zjevem neznámým. Zdomácněly zároveň s nimi také předpisy, jak má mládenec nový tento úbor nositi. „Ne na jednom rameně, jako ženy dělají, které děti chovají. Aby se nikda zcela nezaobalil, neb cíp jeden přes rameno hodil, leda že by pršelo nebo zima bylo. Aby ho na jednu stranu vícej nestáhl než na druhou, tak že by jeden cíp po zemi se vlekl, druhý na půl lokte od země byl. Když potřeba jest do pláště se zavinouti, nemá nikda levý cíp přes rameno pravé hoditi, jako leváci nechutný způsob mají, ale pravý (cíp) přes levé (rameno.)"

Digitized by Google

Cestovatel po Čechách ve druhé polovici věku XVIII. diví se v Praze nápadnému kroji mužskému. Když k nám moda francouzská zavedla nošení vesty, zdomácněla v Praze ve všech kruzích jen poněkud zámožných vesta barvy červené se širokým zlatým prýmem rázu uniformního, stejnokrojového. Za nedlouhou dobu potkal prý v Praze přes 100 mužův, oděných stejnou červenou, premovanou vestou. Boháčem prý by se stal, kdoby si vyprosil, aby mu tyto všecky vesty z celé Prahy byly darovány. Z vesty visel u hodinek řetízek obyčejně ‚asi píď' nad kolenem a tu byly přivěšeny všeliké drobnůstky, cetky na konci řetízku, až prý to zvonilo hlasitě při chůzi.

Není potřeba šíře ještě ukazovati, že bychom se potkali se všemi zvláštnostmi alamodového kroje mužského u nás. Tacle, pentle a favory na rukávech, punčochy a střevíce s přeskami, „karniturami" a mašlemi atd., vše to rychle se rozšířilo zároveň se všemi výstřelky, jaké byly oblíbeny u dvorných kavalérů tehdejších. Nebyl ani v kostele takovýto český alamodový monsieur bezpečen před výčitkami. Na kázání bez obalu vtipkuje kněz Račín:

„Kdož by neřekl, ach, jak svatým jest tento člověk! Pověz mi ale, můj milý příteli, co vyznamenávají ty na rukávu zavěšené pentle a favor? . . . Co vyznamenávají ty při růženci rozličných barev visící pentličky? Ten vyšívaný a s krajkama obšitý šátek, který tobě z kapsy vykouká? Ten v rukávě zastrčený kvítek?"*)

Bylo by zbytečné uváděti všechny tyto a podobné doklady. Z uvedených již, tuším, vysvítá, že moda francouzská u nás v panském a měšťanském kroji úplně opanovala se všemi pravidly společenských zdvořilůstek příslušných. Ukázkou z nich aspoň ještě budiž pravidlo o nošení rukavic, jak se předpisovalo u nás na začátku věku XVIII. podle mody francouzské:

„Kdy má mladý člověk rukavice nositi? Když někam z domu přes ulici jde. Kdy takové (rukavice) má strhnouti? Když se modliti chce, neb něco dělati. Bylo-li by dost na tom, kdyby mladý člověk jen pravou rukavici stáhl? Bylo tenkráte, když se s někým schází a jemu ruku podává, vítá etc., který obyčej již velice zachází mezi vzáctnýma osobama, sprostí takový zachovávají. Sluší již slícti, již oblicti rukavice, neb jakkoliv s nima hráti? Ne (obzvláštně při shromáždění), ale uctivě seděti má a poslouchati, co ten neb jiný povídá. Nač má dálej pozor dáti? Aby je v ústech nenosil, neb hryzl, aby snad slyšeti nemusel od nějakého chytráčka: Zajistě chce se mu jísti, hryze. Nemá je dáti pod paždí neb tak dělají lidé, který málo viděli. Nemá jednu rukavici oblečenou, druhou slečenou nositi. Nemá rukavice do kapsy schovati, když po ulicích neb kdekoli venku chodí."

Ještě malou zmínku o deštnících, které vlastně souvisely s úpravou oděvu. V době, kdy nebyly ještě známy, chránily muže proti dešti pláště a ženy plachetky, plony, jakož tomu posud místy mezi lidem československým. Okolo r. 1662 vyskytují se první zprávy, že nabývalo v Praze obliby nošení deštníků a slunečníků, které Čechové tenkráte jmenovali

*) Račín, Robota str. 241.

Digitized by Google

„stínidlo". Byly to ovšem ještě deštníky neohrabaně zhotovené, s mechanismem neobratným, podstavec a kostra ze dřeva, potažená voskovým papírem, malovaným barvami pryskyřičnými. Roku 1760 zaneslo několik Vlachů příchozích do Prahy novou modu, totiž odstranili dřevěnou, nepohodlnou kostru deštníkovou a hotovili kostru z lehounkých, španělských rákosek se sponami drátěnými a povlékli je prostým plátnem nebo cvilinkem, obyčejně pestrobarevným. Vzrůstající luxus nahradil dráty v kostře deštníkové ohebnější kosticí a místo plátna neb cviliuku byla vybírána na povlak látka jemná, hedbávná, nezřídka téhož vzoru, z jaké látky byly šaty zhotoveny. Ke konci věku XVIII. zdomácněly u nás převlekací oděvy z plátna voskovaného a z dykyty, rovněž povlaky z týchž látek na klobouky a tím ponékud nošení deštníků vycházelo jaksi z mody, dokud se ony převleky udržovaly.

Přecházím nyní k modnímu kroji ženskému. Předem budiž podotknuto, že stanoviti přesně obraz kroje ženského u nás ve století XVIII. je velice nesnadno a snad vůbec nemožno. Moda za modou rychle se střídaly. Jedna přecházela ve druhou. Nevrle kronikáři zapisují znova a znova, jak opět „ženské pohlaví novou modu a kroj vynašlo". Na př. letopisec Kutnohorský Kegler (výpisek Dra. V. J. Nováčka) poznamenává k r. 1750, jak ženy „kabátky na způsob mužského kabátu a na sukních zpředu a pozadu knoflíky až dolů s dírkama vyšitýma nositi začaly; na rukouch mužské rukavice a tacle nosily. Vlasy vzadu s pentlí zavazovaly a vlasy rozpuštěné sobě kadeřavěly; na nich divný černý aksamitový kašketky s *fedrpušem* a s famfrnoškami nosily."

Ještě prudčeji doráží na měnlivost ženské mody v Čechách Fr. Svenda: „Také již v tom čase rozmáhala se všeliká nová moda a rozpustilost, zvláště při ženském pohlaví, takže každý týden nový kroj bylo viděti a šatstvo třeba čtyřikráte předělávati ani nestačovaly; hlavy též rozličně kadeřavily, brzo jako bochníky na čele nosily, posléze pak narostly jim hřívy jako kobylám do očí visící, by šilhavé rozeznány nebyly; což i muži dospělí štětiny na hlavě jako kohouti hřeben nosili a oči až do huby visícími vlasy zakrývati sobě oblíbili." Stesk tento shoduje se s výčitkou Fabriciovou, že vznešená paní tehdejší musila míti „ke cti dvanácti měsíců do roka dvanáctero na modu šatů."

Kromě látek a výzdob, přivážených z ciziny, také výrobky české, české prýmy a české krajky, byly nošeny a značně se jich upotřebovalo k okrase šatstva. Hotovením krajek obírá se podle úředního záznamu z konce XVIII. století 12.847 žen, nejvíce v Rudohoří. Ačkoli prý se nerovnají krajky paličkované od žen českých proslulým krajkám nizozemským, přece těší se veliké oblibě a pod názvem „české krajky" prodávány jsou v Čechách jako oblíbená okrasa, než i vyváženy jsou u velikém množství do Rakous, do Štýrska, do Uher, Sedmihradska a hlavně do Polska i do Německa. Stal se ovšem pokus, zlepšiti domácí výrobu krajek vzorem nizozemským. Roku 1768 totiž povolala Marie Terezie z Brusselu do Prahy několik výtečných krajkářek, věnovavši 12.000 zl. k uhrazení výloh nezbytných. Zdálo se, že se pokus dobře vydařil. Přihlásilo se přes 50 učelivých žaček, kteréž v krátké době dovedly paličkovati krajky, rovnající se jemností proslulým krajkám bruselským.

Digitized by Google

Bohužel děla se výroba i prodej pod dozorem úředním, nikoli volně, cestou obchodní, a tak se slibné zařízení školy krajkářské brzy neosvědčilo i zaniklo.

Nová moda vyvolala také v oboru živnosti koželužské a kožešnické rozkvět přepychových výrobků. Ku posavadním cechům koželužským přibývají ve století XVII. a na začátku století XVIII. cechy tak zvaných „cordobonerů“ nebo také „cordevonerů“, kteří připravovali podle vzorů Holanďana Stirla, povolaného do Prahy r. 1590 od Rudolfa II., kůži známou pode jménem „korduan“, které bylo při modě francouzské značně zapotřebí.

Neobyčejně vzkvétala výroba tkanic, protkávaných zlatem a stříbrem, nákladných prýmů, jichž bylo potřeba ku výzdobě úboru mužského i ženského. Zajímavé je pozorovati, jak změna mody ve druhé polovici věku XVIII. měla v zápětí úpadek několika řemesel, jež se obírala výrobou součástek nezbytných především ku výzdobě kroje posavadního. Zle se tu pak dařilo zejména hotovitelům zlatých a stříbrných prýmů, lemů. Místo oděvu lemovaného zlatými a stříbrnými stuhami nabýval v době copové převahy oblek ozdobně vyšívaný u šlechty i v kruzích honoračních a napodobením kroje jejich také v kruzích měšťanských. Působila zde také nová moda, u vojska zaváděná, když zrušeno bylo nošení klobouků prýmovaných a šerp zlatem protkávaných. Mimo to dlužno ještě uvážiti, že asi v této době zároveň byly zrušeny také u nás četné kláštery, jež dosud spotřebovaly spoustu prýmů zlatých a stříbrných při výzdobě rouch mešních a vůbec obřadních. Tím nezbytně klesal posavadní rozkvět této výroby, tak že přes 30 zámožných mistrů obratem vrtkavé mody přišlo na mizinu a byli nuceni zaopatřiti si výživu v dílnách, kde se hotovily stužky hedbávné.

Celkovou zprávu o ženském kroji v Praze r. 1728 zachoval Redel ve své studii o Praze. Praví tu: „Co se dotýče kroje, chodí v Praze všecky osoby od stavu, jak pánové, tak paní a panny, v černém kroji dle příkladu dvora ve Vídni, taktéž stav městský, co jsou královští služebníci, učenci, kupci, nákladníci piv a jiné rodiny. Rovněž řemeslníci, ale jejich ženy strojí se po pražsku. Mají totiž černou sametovou šnepku, jižto říkají vizír, a co jsou panny, nevdané, mají na hlavě kolem copu chochol z pentlí. Ženy mají na vizírech krajky, pak nosí čepce plátěné nebo krajkové, ježto zavazujou kolem copu dykytovou tkanicí a na hlavu připevňují mašli. Některé nosí kloboučky nebo biretky z dykyty, sametu rozličných barev, s dvojnásobnými i trojnásobnými mašlemi z krajek nebo stužek. Mimo to nosí jak nevdané, tak ženy dlouhý šat svrchní, hedvábný nebo vlněný, jemuž říkají kazajka nebo kamizola, a je tak dlouhý jako sukně, má též takovou barvu i látku. Pod tímto šatem nosí všecky buď šněrovačku nebo živůtek.“

Z krojových zjevů, jež charakterisují úbor ženský v této době, nejnápadnější byly „sukně s obručema“, nebo také „sukně v kolo“, jak totiž Čechové překládali německý název spodní tuhé sukně, upravené z hrubého plátna, udržované v stejném rozpjetí obruči drátěnými a pletivem z kostice, t. j. Reiffen-Rock neboli Strickrock, jak patrno, zárodek budoucí krinoliny. Není potřeba choditi daleko pro ukázky, jak se tato nová moda znechutila nevrlým již nad novotami karatelům modní pře-

Digitized by Google

pjatosti. Kazatel Bílovský, chtěje líčiti prostotu krojovou u posvátné osoby, s přídechem výčitky si ulevuje: „Nenosila strickrocku anebo sukně s obručema, jak nynější panny . . . nosí tak široké . . . Takové sukně jak vinné bečky dole obručema rozložené jsou.“ Jinde kárá chození do kostela v tomto oděvu posměškem: „Sukně již dlouhé nosí, jenom že zvonečky jim scházejí, kterých sice nepotřebují, neb místo nich obručema nynějšíma tak o stolice zvoní, až se rozlíhá, a tlukou, jakoby padák byl, na který se klapačkami místo zvonění znamení dává.“ Naši škarohlídové a nepřátelé těchto sukní s obručema nebyli osamoceni. Vždyť souvěká literatura německá může se honositi několika samostatnými spisy, jež byly vydány proti těmto sukním s obruči i zase na jejich obranu.

Podle mody ozdobně vypracované a „špalíčkované“ a krumplované střevíčky ženské nelíbily se rozšafným karatelům mody francouzské. Kárají v nábožném rozjímání „vyšívané střevíčky, vyštepované obuvy, vykrajované a zlatem vyšívané a krumplované pantoflíčky.“ S mravokárci spojili se lékaři a vykládali o škodlivosti hlavně střevíců s vysokými špalíčky. Poslyšme na př.: „Poněvadž jest lidem k dobrému velmi potřebí, aby měli nohy zdravé, volné a lehké k chůzi a práci, mělit by střevícové co nejlépe uděláni býti . . . Vysocí špalíčkové při ženských střevících velmi škodí; působí veliké bolesti a nebezpečně se na nich chodí, ani se na nich nemůže pěkně zrovna chodit; a protož by nemělo ženské pohlaví vysokých špalíčků, neb aspoň před 14. rokem, nosit.“

Byly střevíčky ženské tenkráte hotoveny z damašku, z brokátu, byly zlatem a stříbrem vyšívány, stuhami, krajkami a třásněmi okrášleny. Mimo to ozdobeny byly ještě růžicemi z drátku zlatého a stříbrného, z mašliček pentlových.

Naši mistři neměli dost na cizích modách. Sami si vymýšleli obuv novou a, jak vyhlašovali, praktickou. Obuv šili podle zvláštních návodů, tiskem vydávaných. V bibliothece musejní uložen je na př. kuriosní spisek s názvem: „Projekt neue, zur Erhaltung der Füsse beitragende und wohlfeile Schuhe zu verfertigen“, vydáno v Praze, 1800, 50 str. Připojeno vyobrazení podešve, jehož originál chová prý se v Schönfeldském technologickém museu ve Vídni.

Charakteristická pověst pro tehdejší nádheru a marnivost kolovala po Praze, jak prý si braběnka nějaká kázala zrobiti střevíce z chleba pšeničného. Za to se jí zjevil satanáš a odnesl ji do pekla.

Nová moda zanesla do Čech dále tak zvané „tuhé kabátky“ neboli „šněrovačky“, upravené z kostice, pošité pestrým hedvábím, nezřídka prošívané nitkami zlatými a stříbrnými. Jako jinde, tak také u nás bylo záhy poukazováno na nepřirozenost a tudíž nezdravotu těchto tuhých kabátků. Výčitkami tohoto druhu naplnily by se celé knihy. Aspoň ukázku tehdejších úvah zdravotnických. „Co se má soudit o živůtcích neb šněrovačkách a tuhých kabátcích? To jest, zvlášť šněrovačky, velmi škodlivý oděv, který kazí zdraví a přirozenou krásu lidské postavy. Šněrovačky a tuzí kabátkové ohyzdí pěknou a rovnou postavu lidskou, a majíc rovné činit, jakž se bludně myslilo, křiví a hrbí; kazí vnitřnosti v prsech i životě, dýchání a zažívání . . .“

Digitized by Google

Podobnými stesky hemží se stránky tehdejších spisů zdravovědných, kdež se dočítáme, že působí šněrovačky škodlivě, že brání volnému pohybu těla, zúžují dutinu prsní a ztěžují dech i překážejí zhoubně oběhu krevnímu, podporují špatný vzrůst atd. Přesvědčivost těchto důvodů byla asi ze zkušenosti uznávána také od zákonodárců. Překvapí nás, když čteme patent vydaný na rozkaz císařský dne 14. srpna 1783 od hraběte Kolovrata proti nošení šněrovaček jakéhokoli druhu od dívek, chovaných v sirotčincích, v klášteřích a veřejných školách. Patent byl tak přísný, že děvče, oděné šněrovačkou, nesmělo býti vpuštěno od učitele do školy.

Nová moda ženská zanesla k nám dále vedle jiných podivnůstek také zálibu, živůtek i svrchní oděv z míry vykrajovati, vystřihovati. Ostře brojili proti tomu rozšafní mravokárci zároveň s lékaři, kteří poukazovali na nebezpečí hrozící zvláště za chladného počasí zdraví. Rozumí se, že moda byla již tenkráte mocná paní a že s ní bylo nesnadno zápasiti. Zakusil toho rektor universitní Jos. Michelicz, když v Týnském kostele učeně vykládal o nevhodnosti oděvu ženského, proč v zimě se nosí lehký, tenounký oděv, mimo to ještě příliš vykrojený, z čehož prý neduhy a nebezpečné choroby vznikají. Hned druhého dne rozlétly se po Praze posměšné veršíky o protivníkovi mody ženské, složené od ctitelů krásného pohlaví.

Oblíbeny byly u nás tak zvané „palatiny“, t. j. límce kožešinové skoro úplně na způsob moderních pláštíků, jenomže kratších, s bílým okružím u krku pečlivě naškrobeným. Název palatine vznikl odtud, že prý falckraběnka tento úbor vymyslila. Čechové počeštili si název cízí v „hrdelní kožíšek“. Rohn vykládá zároveň, že to byla srstnatá ozdoba ženského krku sobolová a vůbec z drahých kožešin.

Mezi druhy oděvu svrchního přibyl v době, o kterou jde, tak zvaný contouche, čili, jak Čechové si název po česku upravili, kanduš. Název chtěli někteří vykládati z francouzského úsloví „Qu'on touche“. Není pochyby, že je vzat z polského slova „kontusz“. Byl to pohodlný, široký svrchní oděv vlněný nebo hedbávný, k němuž byl připojen poloviční úbor na způsob širokého a dlouhého pláště s voľnými rukávy. Proti přílišné oblibě těchto kontušů byly rovněž jako proti sukním s obruči a proti šněrovačkám vydávány zvláštní učené spisy.

Velikou péči věnovaly dámy líčení a šlechtění obličeje. K posavadním líčidlům přibývají v této době vlivem mody francouzské (již jména to prozrazují) rozličné „vonné parfimary“, „pommady“, „plevejsy“ atd. Venkovanky nemohly si ovšem pořídíti tak drahocenná líčidla. Vymyslily si zvláštní originální prostředek krášlící. Prozrazuje Bílovský, že Hanácká děvčata v den sváteční se zdobí zvláštním líčidlem, myjí se syrovátkou, aby se jim tváře blýštily. Jinde se zmiňuje o témž způsobu okrašlování u děvčat moravských, dodávaje, že se jim tváře umyté syrovátkou blýští potom jako Pardubská věž v Čechách.

Kromě líčidel seznámila moda francouzská české ženy s ozdobou ještě jinou, lepiti si na obličeji bíle napudrovaném k vůli kontrastu černé částice, černé flíčky. Byla to na začátku drobná kolečka černá. Později nabyly rozmanitých podob. Dámy lepily si na obličej černé hvězdičky, mušky, broučky, měsíčky, srdíčka, amoretty, květy, lístečky a pod.

Digitized by Google

Vznikly skoro podobně jako paruka, napřed z důvodu rozumného, pak byly přijaty v modu. Původně si ženy zakrývaly těmito černými flíčky skutečné skvrny, pihy a jizvy na tváři. To se líbilo dámám, toužícím po novotách, a lepily si pak tyto ozdůbky (po francouzsku „mouches“, po německu „Schönpflästerchen“, polsky vlivem názvu francouzského „muszki“) i na tváře čisté, zdravé, svěží. Vrtkavá moda ztropila si tu u svých poddaných obvyklou svoji hříčku směšnou. Zvyk se tak zakořenil, že se vyvinulo odtud a ustálilo zvláštní symbolické dorozumění pomocí těchto černých částic ve světě alamodovém. Elegantní dámy nosily při pasu nebo v kapse ozdobnou krabičku perleťovou na tyto černé „mušky“ rozmanitého tvaru. Ve společnosti dáma podle svojí nálady naznačovala totiž tvarem ozdůbky a hlavně polohou na obličeji, jak se mají páni ve společnosti k ní chovati v té nebo v jiné chvíli. Bylo tu potřeba důkladné znalosti. Měla-li dáma černou hvězdu prostředí čela, jmenovala se okrasa tato „la majestueuse“ a galantní pán, dvořící se dámě, hned se dovtípil, že dnes jest ochotna přijímati velkopansky jeho poklony a lichocení. Byl by zle pochodil, kdyby se pokoušel o zábavu žertovnou, čtveračivou. Tak směl rozesmáti dámu jen tenkráte, když se objevila ve společnosti s černým kvítkem na tváři tam, kde vzniká při smíchu důlek, když měla na tváři černou ozdůbku podle účelu nazvanou „l'enjouée“. U této dámy zase marně by se pokoušel o přízeň, kdo by si zosnoval řeč vyšperkovanou pečlivě, proplétanou uhlazenými, vážnými projevy úcty, „kortezí a reverencí“. Takovéto chování předpisoval černý obloučeк uprostřed tváře, nazvaný „la galante“. Změnila-li dáma náladu a vyňavši z krabičky černý flíček amorett, přilepila nade rty, nazývala se ozdůbka černá „la coquette“ a zase naznačovala zkušenému galánovi, jak se v tomto případě má chovati, aby dáma byla spokojena. Jiná ozdůbka byla lepena v koutku úst a nazývala se „la baiseuse“ atd.

Že byla tato moda francouzská známa také ženám českým, potvrzuje dosti jasně kazatel z r. 1697 a pak kazatel Veselý. Při výkladu o symbolice barev chválí barvu černou: „Vidíme často, že nádhernost ženská na bílé tváře černé flíčky sobě lepí, aby krásnější byly.“ Jiné svědectví je zapsáno v kalendáři, vydaném na sklonku věku XVIII. v Praze, kdež se dámy vtipkují, že se snaží krásu zdokonaliti, lepíce černé flíčky na obličej napudrovaný.

Hlasy mravokárců se neshodovaly. Vedle ostrých výčitek, aby ženy nenosily závojů, překvapeni jsme u asketického jesuity Chanovského radou, aby dívky zakrývaly svou tvář závojem, jak říkal „florem“, maje důvod pro tuto radu, že prý za starodávna téměř všecky panny příkladem a pro čest nejsvětější Panny Matky Boží se zakrytými tvářemi chodívaly.

Jemné, květované závoje byly nošeny všeobecně. Karel VI. vydal zvláštní nařízení o úpravě, hotovení závojů r. 1724 pro Slezsko a r. 1755 bylo vydáno podobné nařízení pro Čechy. Dvorní dekret ze dne 31. října téhož roku stanoví přesně, aby závoje byly hotoveny pečlivě, jemně, aby závoj uprostřed byl tenčí, průhlednější než po krajích. Při květovaných závojích má bílý podklad vynikati, aby květy jako při závojích z Nizozemska důrazněji byly kontrastovány svojí pestrotou vedle základní bělosti. Na bělidle (napomíná dvorní dekret) nechť děje se práce se závoji opatrně,

Digitized by Google

něžně. Místo skleněných hladidel, kterými staří žehlili prádlo, látky, má prý se použíti koulí mramorových, 6—9 liber těžkých, a opatrně žehliti i potom lisovati, nejlépe lisem ze dřeva olšového, poněvadž je hladké, rovné. Řád dále napomíná, aby závoje nebyly z míry lepem napouštěny a škrobeny. Mezi nejoblíbenější byly čítány závoje barvy tělné, žlutavé roušky, nazývané „poučníky".

Nevyhnutelnou součástí ženského kroje, upraveného na procházku nebo k návštěvě, byla hůlčička tenká ze španělského rákosu, ozdobená svazkem pentlí, mašlemi, jak se ve slovnících tehdejších nazývá „špaňhelka". Mimo to nosila dáma podle mody tak zvané fochry nebo vadrle. U nás záhy zdomácněly vějíře z jemného papíru, pomalovaného rozmanitými figurami, nebo z kůže, z atlasu, upravené tak na jemné tyčince, že se rozevíraly proti slunci. Někdy bývaly tyto vějíře okrášleny černými péry, střapci a pod. Měly jména rozmanitá. V Augšpurku je nazývali Wendelin, ve Vídni Waderl, kteryžto název i s věcí zdomácněl u Čechů. Stará píseň, tištěná v Litomyšli, popisuje kostrbatými veršíky, jak Bětuška

„má pěkný vadrle,
pořád se fofruje,
má růžové střevíčky
a na tváři dvě mušličky."

Více nás zajímá zpráva cizince, jenž se v Praze diví, jak v neděli jen venkovanky nenosí těchto vadrlí proti slunci. I služebné dívky si vykračují do trhu v jedné ruce s košem na vařivo a druhou rukou způsobně si přidržují nad tváří proti slunečním paprskům, aby jich nepálily, vadrle. Cizinci prý to připadalo stejně směšně, jako když viděl v Praze mlynáře na vozíku, jak řídil jednou rukou koně a druhou se chránil deštníkem, který ovšem tenkráte byl ještě pokládán za módní výstřednost.

Mezi pokrývkami hlavy ženské zahlédneme především množství čepců rozmanitě upravených. Jsou to čepce „hedvábné, křídlaté, nitěné, pletené, síťkové, po stranách vyduté, vyšívané" a čepce zlaté (výčet u Rohna).

Neblaze proslula z ženského kroje úprava vlasů a vysoká, načechraná pokrývka hlavy ženské, jak u nás říkali podle francouzského „fontaše" a hlavně tak zvaný „kokrhel". Francouzské dějiny kroje z doby, o kterou tu jde, poučují, že byly nošeny klobouky, které představovaly na př. válečnou loď s veškerým příslušenstvím, plachtami, stožáry, s děly atd. v miniatuře (klobouk à l'admiral), nebo klobouk, znázorňující vítěznou trofeji, při čemž módní žurnály tehdejší pochvalovaly mistrné zobrazení bubnů a pod. Podobná pitvorná moda byla zanesena také do Čech. Nebujela tu sice tak nevázaně jako ve Francii, přes to však měl plné právo rýmovník zavtipkovati si o bohyni Módě:

„Vrtkavá, dnes chocholaté
čepce — díš — že jsou hezké,
zejtra zase připlesklé;
klobouky tu kulovaté,
tu zas chvályš třihranaté,
brzy velké jako věž,
brzy malé míti chceš."

Digitized by Google

Čechové pojmenovali tyto modní vysoké čepce, načechrané, zježené jako hřeben kohoutí — kokrhel, podobně jako Poláci, kteří je nazvali „kukuryku". Kazatel Bílovský na začátku XVIII. století volá s rozhořčením, že je nepěknou modou ženskou nositi „veliký, široký, dlouhý, vysoký a jako pastuší chaloupky střecha nakloněný kokrhel . . ., Neumodihauben". Nerozezná prý již nikdo po úpravě hlavy, která je svobodná a která je vdaná. Bílovskému přizvukuje r. 1720 Axlar: „Nic tu říkati nechci o těch potvorných kokrhelích, který nevymyslel žádný jiný, leda ten nejpyšnější satanáš, nebo to je jeho vlastní koncept, který ženám poskytl, jak by se totižto jedna větší zdála než druhá, a protož již až na lokte ty žezla natahovaly. Snad ten pyšný lucifer opět chce na nebe vstoupiti, než bojím se, aby s lešením nespadl. Já se domnívám, že na jejich hlavách ten rarášek míní stavěti Babylonskou věž, poněvadž sobě tak vysoké lešení strojí. Jistě že se tomu všichni moudří muži pokoutně smějí a za věc bláznivou a dětinskou pokládají . . ."

Moda nositi tyto kokrhely tak se rozmohla, že i dívky služebné neodolaly všeobecnému vkusu panskému a chodily si po modě. Kára V. Špreng venkovské děvče příchozí do města, které obyčejně „brzy odloží prvnější kroj, brzy čepení šalouní a krajkami nad míru vysoké ze všech stran vykrášlí, hned i štědře zaplatí tomu, který by jí podle nového

Kokrhel musí být tak veliký,
že by moh' holub v něm hnízdo míti,
kdyby jen drobet vítr zafoukal,
hned by se čepeček v blátě zkoupal."

I malá děvčátka podle mody nosívala tyto nemotorné kokrhely. S nevolí to vyčítá Náchodský, že matky při výchově dětí tak rády se řídí modou. „Co činí medle častěj' matka? Ví ona dobře, že dcerušku svou sama k tanci sebou vzala, tvář její růžovou vodičkou sama třela, ucho pro záušnice krvavě sama prorazila, kokrhel a nádherné pantle sama ušila, kadeřavila, pudrovala . . ."

Pokud se týče oděvu dětského v této době, poučují nás vyobrazení, že děti mívaly šaty téhož střihu a s podobnými ozdobami i výstřednostmi, jaké jsme poznali u kroje dospělých. Patřilo to k modě. Jen ojediněle zaslechneme výstrahy proti tomu. Z několika příkladů uvádím mínění Tomsovo v Katechismu o zdraví. Ptá se: Jaké mají býti šaty pro děti? „Obyčejný kroj, pro dítky, jako pro dospělé lidi, škodí prý tělu i duši. Děti by měly, které z dětinství, když se jim zubové vyrovnají, v 8. neb 9. roce vyrostou, svůj zvláštní oděv mít, kterým by se od dospělých rozeznali a chlapci i děvčata nevinně, po dětinsku se chovali; a ten oděv pro chlapce a děvčata měl by zdravý, volný, otevřený, pěkný, lehký a laciný být. Nejlepší by snad takový byl: prostá, volná, lněná halena, s bílými a modrými pruhami, bez kapec, po straně zavřená, zadu s ležatým vejložkem, na prsech otevřená, s volnými, krátkými rukávy až po loket; a taková košile pod ní. V zimě by nosily dítky lehkou, vlněnou neb cvilinkovou halenu, na košili pod plátěnou halenou s modrými pruhami. Punčochy by nesměly nad kolena jít. A tu by při tom prostém dětinském oděvu nemělo jiných šatů být, kteří nedají povětří volně k tělu

Digitized by Google

přijít a pro které se nemůže volně a lehce tělem pohybovati. Zpodky chlapcům z mládí převelice škodí . . ."

Pročítajíce inventáře domácností staročeských v době této, divíme se množství skvostných šperků, zápon, řetízků, pasů, náušnic čili jak tenkráte říkali zaušnic, vlasenek, prstenů, halží, náramků (orumpantů) atd. Prosluly tenkráte krásně imitované brillanty české zároveň s oblibou granátů českých. Skvosty z pravých i nepravých drahokamů českých byly oblíbeny v Čechách i v cizině. Nasvědčuje tomu výčitka známého Abrahama a S. Clara (Judas der Ertz-Schelm III. 273), že nosívají ženy souvěké šaty s Leonskými (nepravými, zlatými) krajkami, na krku perle z benátské massy, skvosty rovněž nepravé z českých drahokamů.

Čítáme o náramcích s diamantem a s barevnými kameny, s obrázky svatými, s rubíny. Nosili podle archivních zápisů tenkráte prsteny s brillanty, se smaragdy, prsteny o čtyřech kaméncích, z nichž každý představoval jeden živel světový. Nosili prsteny s českými a také tyrolskými granáty, s malovanými obrázky milostnými. Podivný zdál se mi prstýnek, o němž jsem četl v archivu Jindřichohradeckém, že měl podobu májového žbánečku. Náušnice třpytily se krůpějemi diamantovými a smaragdovými. Šňůry z perel na krk mívaly sponky zdobené diamanty. Jehlice do vlasů oplývaly drahokamy. Čteme na př. o jehlicích se 3 diamanty a 5 rubíny, o jiné jehlici s 8 diamanty a uprostřed s brouseným smaragdem, o jiné uprostřed s ametistem, s rubínem, topasem atd.

Více než tento suchý výčet, jak byly okrášleny skvosty tehdejší, poučí nás zdejší sbírky Rudolfinské. Pozoruhodná je tu také zpráva dobrého pozorovatele cizince ve druhé polovici věku XVIII. Čechové prý oplývají bohatstvím kamenů, jež vedle drahokamů jsou na špercích oblíbeny. Čeští brusiči a zlatníci robí krásné práce a poměrně laciné. Přiučili se také komposicím, a odtud mnohý, kdo zboží zlatnickému nerozumí, často kupuje komposici za pravý kámen, domnělý kámen brzy bledne, pozbývá lesku a třpytu. Pražské zlato a práce zlatníků pražských jsou chvalně známy všade. Tím vysvětluje spisovatel, proč přicházejí do Prahy cizí obchodníci galanterní objednávat si v Pražských zlatnických dílnách šperky pro cizinu. Pevná cena zlata a šperků přese všecky řády a patenty není ustálena. Na požádání opatrného kupce ovšem prodávající zkusí pravost zboží. Je prý skoro neuvěřitelné, že s takovou lácí se mohou v Praze šperky prodávati, když se koupí za 1 zl. 30 kr. kloudný jakoby zlatý prsten, posázený českými kameny, který vypadá docela slušně, jehož pravá hodnota ovšem je pranepatrná. Jen když prý se blyští a třpytí, dokud se neotře a nezevšední, je dobře. Když po čase třpyt zlata a jas kamene se promění v matný lesk prostého kovu, koupí se lacino prsten zase nový.

Digitized by Google

Vypravování raněného.

Báseň Marie Konopnické.

Z polštiny přeložil František Vondráček.

Chlad ranní rosy probudil mne zase.
Zrak otvírám a lakotně vzduch sbaji . . .
Hruď cítí břímě hlavy zlatovlasé,
jíž ve tváři sny, úsměv dosud hrají.
To v litém boji padlý druh můj mladý,
jenž klesl po mně a tak těžce padal,
jak by se řítilo kus těžké klády . . .
Ten, jenž mu v srdce smrtnou ránu zadal,
měl oko jisté, pádnou jistě paži,
že druh můj padl, blesk jak dub když sráží,
že děsu smrti neucítil příval,
neb sladký úsměv ještě s retů splýval
a slovo jakés polo vyslovené.
Jen oči k nebi tupě obrácené
mu matně zřely z krvavého lože,
jak volaly by: „Umírám, ó Bože!“

* * *

Já neměl síly odsunout té hlavy
od prsou zraněných. Lesk slunce žhavý
mi bodal v oči oslepené prachem.
Chci protřít je a zvedám chabou ruku, —
krev z rány tryskla, novou cítím muku,
a oděv rdí se zase krve nachem.
Já cítil, záchrany že zapotřebí,
jíž mysl sklíčená však marně hledá . . .
I vzhlédnul vzhůru k sinému jsem nebi,
tam jako krev by byla, jež se sedá,
a mráčky, dým jak, zdeptaná jak těla. — —
A slunce, Boží zřenice, se chvěla
jak hněvu žárem, zřela dolů k zemi,
jak hledala by život v těl těch tříšti. —
Tak ležel jsem tam děsném na bojišti
sám polo mrtvý.

S pravé, s levé strany
se líce mrtvých proti slunci bělí,
ty líce ztrnulé, z nichž smrt jen zřela . . .
Krev sedlá, z každé řinoucí se rány,

Digitized by Google

tu čelo třísní, proud tam její stmělý
jak lesklé pruhy ovíjí ta těla.
A ticho bylo na té smrti líše,
že slyšel vlaštovek jsem let, jež tiše
nad zemí přelétaly jako mžikem.
Ač nikdo nehles' na krvavých ložích,
přec ticho to se zdálo hrozným křikem
a jakous mluvou strašnou soudů božích.

* * *

Tu vzduch se zachvěl; přivábený lupy
sup, křídly šumě, vzlétl převysoko
a chvíli rozpjat visel nade trupy,
a jeho krvavé a plué zloby oko
se zalesknulo, děsným planouc žárem,
jak hrozilo by všemu smrtí, zmarem.
Teď slétnul, v rozbitou leb drápy vtíná,
a v zřítelnice klove zobcem křivým,
v ta těla kolem bezvládná a siná,
jak byl by schvácen pomsty chtíčem divým.
A černé kavky, plačky ze řemesla,
se ve křik daly, který slzy nemá,
tam letíce, kde slunce lože hledá,
a v křiku jejich slyším: „Běda! běda!"

* * *

V tom s pravé strany tiše kdosi vzdychnul:
„Ó Allah!" — zase povzdech matný ztichnul.
Hle, turban zelený se tamo zvedá
a za ním povznesla se nyní hlava,
trup s plecí mocnou, zdravou do krvava.
Toť nizam jako obr s černou bradou
se zvednul s těží; zrakem cosi hledá . . .
Pak zachvěl se jak spit neb utýraný,
a krev mu proudem tryskla z čerstvé rány
a rudým pruhem barví hruď mu mladou . . .
I strhnul kaftan s mohutného těla
a svinuv kus, jej do rány si vtisknul,
ve pravé ruce kinžal se mu blýsknul
jak luna; líce siná se mu chvěla,
kdy okem tygra, který kořist cítí,
zřel na mrtvoly, zda již prchlo žití
ze hrudí nepřátel všech Mahomeda.
Teď vedle k padlému se schýlil; hledá
v něm dechu; postřehl jej v těle asi,
neb vrazil kinžal do nahé mu šíje,

Digitized by Google

již zbarvila krev rudými hned pásy.
A nizam zašeptal si: „Neožije!“
Pak dál se vléknul, barvě vlastní sledy,
rozběsněn pomstou, ztrátou krve bledý,
a hledal dechu, kde v kom dosud živý,
dál plíže se, jak pardal lupu chtivý;
a když jen někdo zasténal si z ticha
když zřel, že někdo hnul se, že snad dýchá,
tu ihned s výkřikem, jenž v duši mrazil,
naň vrh' se, kinžal v ňadro jeho vrazil.

* * *

Byl strašný jako Hunnův stíny mstivé,
jichž bojechtivost smrt prý nezastaví,
měl pohyby i tvářnost šelmy divé
a zraky jako noční upír dravý.
Na čele, tváři krev mu sesedá se
jak znaky smrtelného obejmutí . . .
Tak tělo po bojišti k chůzi nuti,
jsa smrti hroznější, jen vraždí zase.
Pak chvíli stanul, v práci odpočinul
a k hrudi sahal, chvěl se udýchaný
a s čela smrtelný se pot mu řinul.
Krev kaftan barví, jež mu plyne z rány,
i šátek, který bedra jeho páše.
Zdá se, že život z žil mu prchá plaše,
leč hned se vzpružil, zraky potrhané
zas pozvedá, v nichž divý oheň plane.
Jak had se plížil mezi mrtvol kupy
a dobíjel, kdo žili.

* * *

Dva jen trupy
nás dělily již. Jako uhranutý
jsem oči v onu stranu měl jak vkuty,
kde blíž se plížil onen nizam divý,
a tratě dech již cítím, polo živý,
jak kinžal řídí v hruď mou jeho ruka
a k srdci právě; všecka smrti muka,
té jisté, blízké, neodvratné smrti,
mne schvátila a silou svojí drtí,
že hlasně vzdych' jsem: „Bože!“

Nizam divý
mne postřeh', skočil, vztáhnul ke mně ruce,
křik jeho vzteklý zaleh' v širé nivy . . .

Digitized by Google

Leč náhle, jako v hrozné smrti muce
sám klesnul, ránu ve hrudi své stisknul,
z níž černé krve proud teď valem trysknul.
I zachvěl se a v prázdno ruce vzpíná;
na čele potřísněném krve pruhem
se rozestírá smrti mlha siná . . .
Zrak hasne . . . V tuhém se smrtí teď boji
se nizam zvednul, máchnul polokruhem
po mně svou zbraní, na níž krev se rděla,
leč vetknul ji jen do mrtvého těla,
jak olovo jež tížilo hruď moji.
Víc nepohnul se kinžal v jeho pěsti . . .
Jak dub se skácel nizam k mému boku —
a tahy v líci blízkou smrt již věstí,
teď záblesk poslední mu zhasl v oku,
líc sinavěla, tuhnout již se zdála . . .
A nizam skonal, šeptnuv: „Allah, Allah!“

Thais.

Napsal Anatole France. Přeložila Anežka Schulzová.

(Pokračování.)

Vojíni vyšli ze stanů a hotovili se k odchodu, když děsivým zázrakem oblak zakryl vrcholek smutečního pahorku.

Když pak tento oblak se rozplynul, objevil se stín Achillův, pokryt zlatým brněním.

Napřáhl rámě proti vojínům a zdálo se, že praví: „Jak, vy odcházíte, dítky Danaovy? Vracíte se do vlasti, kterou již neuzřím, a bez oběti zůstavujete můj hrob?“

A již první vůdcové Řeků shromáždili se u mohyly. Akanas, syn Theseův, starý Nestor, Agamemnon, nesoucí berlu, všichni patřili na zázrak.

Mladý syn Achillův, Pyrrhus, klečel v prachu. Odysseus, poznatelný dle čapky, zpod níž vynikaly jeho zlaté kučery, posuny vyjadřoval, že souhlasí se žádostí stínu rekova. Rozmlouval s Agamemnonem a obecenstvo vyrozumělo:

„Achilles,“ pravil král z Ithaky, „jest hoden, aby uctěn byl mezi námi; zemřelť slavně pro Helladu. Žádá, aby dcera Priamova panna Polyxena byla obětována na jeho hrobě. Danaovci, usmiřte stín hrdinův, a nechť syn Peleův raduje se v Hadu!“

Digitized by Google

Ale král králův odvětil:

„Ušetřme panen trojánských, jež vyrvali jsme od oltářů. Již dosti zla dopadlo na slavný rod Priamův.“

Mluvil takto, protože sdílel lože se sestrou Polyxeninou a moudrý Odysseus mu vyčítal, že dává přednost náručí Kassandřinu před zbraní Achillovou.

Všichni Řekové projevili svůj souhlas hlučným úderem zbraní.

Bylo rozhodnuto o smrti Polyxenině a usmířený stín Achillův zmizel.

Hudba, tu zuřivá, tu žalostná, provázela myšlénky osob.

Obecenstvo zatleskalo.

Pafnuc, který vše vztahoval k pravdě božské, zašeptal:

„Tato báje ukazuje, jak krutí byli zbožňovatelé nepravých bohů!“

„Všechna náboženství dávají podnět ke zločinům,“ odvětil mu Epikurejec. „Na štěstí Řek božsky moudrý přišel, aby lidi osvobodil od marných hrůz neznáma.“

Tu Hekuba majíc šediny rozpuštěny a šaty v cárech, vyšla ze stanu, kde byla uvězněna.

Dlouhý vzdech projel obecenstvem při tomto dokonalém obraze neštěstí.

Hekuba, upozorněna snem prorockým, chvěla se o svou dceru a o sebe. Odysseus přistoupil k ní a požádal ji za Polyxenu.

Stará matka rvala si vlasy, rozrývala si tváře nehty, a líbala ruce tohoto muže krutého, jenž zachovával svůj neuprosný klid, jako by chtěl říci:

„Buď moudrá, Hekubo, povol nutnosti. I v našich domech jsou matky staré, jež oplakávají svých dětí, na vždy odpočívajících pod smrky Idy!“

A Hekuba, kdysi královna kvetoucí Asie, nyní otrokyně, prachem posypávala svou hlavou nešťastnou.

Však tu, nadhrnuvši závěsu stanu, objevila se panna Polyxena.

Chvění proběhlo obecenstvem. Poznali Thaidu.

Pafnuc spatřil tu, pro niž přišel.

Bílým ramenem svým držela nad hlavou těžkou závěsu.

Nehybná, podobna krásné soše, ale pohlížejíc kolem sebe klidným výrazem svých oči fialkových, sladkých a hrdých, budila ve všech pohnutí krásy antické.

Šumot pochvaly se ozval, a Pafnuc, pobouřen v duši, tiskl si ruce k srdci a vzdychl:

„Proč, ó bože můj, dáváš takovou moc jednomu ze svých tvorů?“

Dorion, klidnější, pravil:

„Zajisté, atomy, jež okamžitě se spojily, aby vytvořily tuto ženu, podávají spojení příjemné oku. Však jest to jen hříčka přírody a tyto atomy nevědí, co činí. Kdysi odloučí se od sebe s touž lhostejností, s jakou se spojily. Kde jsou atomy, jež kdysi utvořily Laidu nebo Kleopatru? Neupírám, ženy někdy jsou krásny, ale jsou podrobeny všelikým věcem nemilým a odporným. Na to právě myslí duchové přemítaví, kdežto muži všední nevšímají si toho. A ženy vnukají lásku, ačkoliv jest nerozumno, milovati je.“

Tak filosof a asketa patřili na Thaidu dle různosti svých mínění.

Digitized by Google

Nevšimli si Hekuby, jež obrácena k své dceři, posuny jí pravila:

„Pokus se, obměkčiti krutého Odyssea! Ať mluví tvé slzy, tvá krása, tvé mládí.“

Thais, vlastně Polyxena, spustila závěsu stanu.

Učinila krok a všechna srdce zachvěla se. A když krokem ušlechtilým a lehkým popošla k Odysseovi, rythmus jejích pohybů, provázený zvukem flaut, budil vzpomínku na řadu krásných věcí, a zdálo se, že jest božským středem harmonií světa.

Bylo viděti již toliko ji, a vše bylo jí zastíněno.

Ale děj pokračoval:

Moudrý syn Laertův odvrátil hlavu a ukryl ruce pod pláštěm, aby vyhnul se pohledům a polibkům prosebnice.

Panna kynula mu, aby již se neobával.

Klidné oči její pravily:

„Odyssee, budu tě následovat, abych byla poslušna nutnosti, a poněvadž chci zemříti. Dcera Priamova a sestra Hektorova nikdy nepřijala by cizince ve svém loži, jež jindy pokládalo se za hodno králův. Svobodně zříkám se světla denního.“

Hekuba, nehybna v prachu, náhle se vzpřímila a zoufalým objetím přivinula se k své dceři.

Polyxena s rozhodnou něžností odsunula staré rámě, jež ji objímalo. Zdálo se, že praví:

„Matko, nevydávej se urážkám vůdce. Nečekej, až odtrhnou tě ode mne a s hanbou tě odvlekou Raději, matko drahá, podej mi tuto ruku svadlou a své líce vrásčité přibliž k mým rtům.“

Bolest byla krásná na tváři Thaidině, dav projevoval vděčnost k této ženě za to, že půvab tak nadlidský dovedla vdechnouti zjevům a udalostem života, a Pafnuc odpouštěje jí skvělost její vzhledem k příštímu pokoření, již předem se radoval ze světice, již dá nebesům.

Představení spělo ke konci.

Hekuba padla jako mrtva a Polyxena, vedena Odysseem, ubírala se k hrobu, obklopenému nejčelnějšími vojevůdci.

Vystoupila za zvuku zpěvů smutečních na mohylu, na jejímž vrcholu syn Achilleův v zlatém poháru přinášel úlitbu stínu rekovu.

Když obětníci vztáhli ruku, aby se jí zmocnili, kynula, že chce umříti svobodně, jak důstojno dcery tolika králův.

Pak roztrhnuvši suknici svou, obnažila místo nad srdcem.

Pyrrhus vrazil tam meč svůj, odvrátiv hlavu, a krev umělým způsobem vyprýštila mocným proudem ze skvělých prsou panny, jež, majíc hlavu nachýlenu na zad, a oči ztrhány hrůzou smrti, sklesla na zemi.

Mezi tím, co vojíni zastřeli oběť a zakryli ji liliemi a anemonami, výkřiky zděšení a vzlyky hlasně se ozývaly se všech stran.

Povstav na lavici, Pafnuc hlasem pronikavým jal se kázati:

„Pohané, ohavní ctitelé ďáblů! A vy ariani, bídnější než modloslužebníci, slyšte a vězte! Co právě jste viděli, jest obraz a symbol. Tato báje chová smysl mystický, a záhy tato žena, již zde vidíte, bude obětována, jako oběť blažená, bohu vzkříšenému!“

Dav proudil již všemi východy.

Digitized by Google

Opat z Antinoé, uiknuv překvapenému Dorionovi, vyšel z divadla, posud pohřížen v horlivé kázání.

Hodinu později Pafnuc zaklepal na dveře Thaidiny.

Herečka bydlila v bohaté čtvrti Rakotis, blíže náhrobku Alexandrova, v domě, obklopeném zahradami stinnými, kde vypínaly se umělé skály, a kde tekl potok, vroubený topoli.

Stará otrokyně černá, se zlatými kruhy, přišla otevříti a tázala se, čeho si přeje.

„Rád bych uviděl Thaidu," odvětil. „Bůh mi svědkem, že jsem přišel, jen abych ji uviděl," dodal.

Poněvadž měl bohatou sukni a mluvil velitelsky, otrokyně vyzvala ho, aby vstoupil. Pravila:

„Nalezneš Thaidu v jeskyni nymf."

II.

Thais zrodila se z rodičů svobodných a chudých, oddaných modloslužbě.

V době útlého dětství jejího otec její v Alexandrii, blíže brány Měsíční, měl krčmu, navštěvovanou námořníky. Z té doby utkvělo jí v mysli několik upomínek. Viděla svého otce, jak sedal v koutě u krbu, maje nohy zkříženy, veliký, klidný a přece hrozný, jako některý ze starých Faraonů, jež oslavovaly nářky zpívané slepci na křižovatkách.

Viděla i svou matku hubenou a smutnou, bloudící jako hladová kočka domem, jejž plnila svým ostrým hlasem a leskem svých očí fosforových.

Vypravovalo se v předměstí, že byla čarodějka, a že v noci měnila se v sovu, aby odlétala k svým milencům.

Lidé lhali: Thais dobře věděla, že matka její neoddává se čárům, ale že lakotou hnána celé noci počítala zisk dne.

Tento otec nehybný a tato matka lakotná zůstavili ji, aby jako zvíře na dvoře sháněla si živobytí.

Naučila se velice obratně vytahovati opilým námořníkům oboly z opasku, baviv je při tom dětinnými písněmi a necudnými slovy, jejichž smyslu neznala. Šla s kolena na koleno v jizbě prosycené zápachem kvasných nápojů a smolných nádob.

Pak, majíc tváře pokáleny pivem a poškrabány drsnými vousy, unikala, tisknouc v ruce oboly, a běžela koupiti si medové koláčky od stařeny, jež choulila se za svými koši pod branou Měsíční.

Denně byly to tytéž výjevy: námořníci, vypravující o svých nebezpečích, když Euros zatřásal řasami podmořskými, pak hrající v kostky a s klením žádající nejlepší pivo Cilicie.

Každé noci dítě procitovalo rvačkami opilých. Skořápky ustřic, *lítajíce* nad stoly, rozjizvovaly čela za divokého řvaní.

Někdy při svitu začazených lamp viděla blýskati se nože a tryskati krev.

Mládí její poznalo dobrotu jen dobrým Ahmem, k němuž přilnula velikou pokorou.

Ahmes, otrok v domě, Nub, černější než kotel, který vážně vyškraboval, byl dobrý jako spánek dítěte.

Digitized by Google

Často brával Thaidu na klín a vypravoval jí staré pohádky, kde byla sklepení plná pokladů, nahromaděných lakomými králi, již pak dávali usmrtit stavitele a dělníky, kteří sklepení vystavěli. V těchto pohádkách byli i chytří zlodějové, již oženili se s dcerami králův, a nevěstky, které vystavěly pyramidy.

Malička Thais milovala Ahma jako otce, jako matku, jako chůvu a jako psa.

Držela se zástěry otrokovy a následovala ho do sklepa, kde byly nádoby s nápoji, a do dvora, mezi kuřata hubená a ježatá, jež lépe ulétala před nožem černého kuchaře než mladí orlové.

Často v noci, na slámě, místo aby spal, dělal pro Thaidu vodní mlýnky a lodi veliké jako ruka i s veškerým lanovím.

Trýzněn svými pány, měl roztrženo jedno ucho a tělo plno ran a jizev.

Ale přece tvář jeho uchovávala si výraz veselosti a klidu. A nikdo kolem něho nepomyslil, aby se otázal, odkud čerpá útěchu své duše a klid svého srdce.

Byl prostý jako dítě.

Konaje svou těžkou práci, zpíval drsným hlasem nábožné písně, jež v duši dítěte vzbuzovaly sny a rozechvění. Pěl nápěvem vážným a radostným:

„Rci nám, Marie, co viděla jsi tam, odkud přicházíš?

Viděla jsem příkrov a rubáš a anděly sedící na hrobě.

A spatřila jsem slávu vzkříšeného!"

Thais otázala se ho:

„Otče, proč zpíváš o andělích, již seděli na hrobě?"

A otrok jí odpověděl:

„Světélko mých očí, zpívám o andělích, poněvadž Ježíš, Pán náš, vstoupil na nebesa."

Ahmes byl křesťan. Přijal křest svatý a nazýval se Theodor ve schůzkách věřících, kam tajně docházel v době ustanovené mu k spánku.

V ony doby církev doznávala trpkých zkoušek. Z nařízení císařova kostely byly pobořeny, svaté knihy spáleny, nádoby posvátné a svícny roztaveny.

Zbaveni cti občanské, křesťané očekávali jen smrt. Hrůza spočívala na obci Alexandrijské; vězení byla přeplněna obětmi.

Se zděšením vypravovalo se mezi věřícími, že v Syrii, v Arabii, v Mesopotamii, v Kappadocii, v celém císařství důtky, skřipce, železné kruhy, kříže a divé šelmy hubily kněze a panny.

Tu Antonín, již slavný svými viděními a životem na poušti, hlava a prorok věřících v Egyptě, slétl jako orel s výše svých skal divokých do Alexandrie, a spěchaje od obce k obci nadšením a ohněm svým povzbuzoval věřící.

Neviditelný pohanům, byl přítomen všem shromážděním věřících, vnukaje všem ducha síly a moudrosti.

Zvláště otroci byli stíháni a trestáni s neobyčejnou krutostí. Mnozí z nich, zachváceni hrůzou, zřekli se své víry. Jiní, v četnějším ještě počtu, prchali na poušť, doufajíce, že budou moci žíti tam v přemítání nebo lupem.

Digitized by Google

Leč Ahmes jako obyčejně přicházel do shromáždění, navštěvoval zajatce, pohřbíval mučenníky a radostně vyznával náboženství Kristovo.

Vida tuto horlivost opravdovou, veliký Antonín, než vrátil se na poušť, objal černého otroka a dal mu polibek míru.

Když Thaidě bylo sedm let, Ahmes počal vypravovati jí o bohu. Pravil:

„Dobrý Pán bůh žil v nebi jako Faraon, v stanu svém, pod stromy svých zahrad. Byl starší než svět a měl jediného syna, prince Ježíše, jehož miloval z celého srdce, a jenž krásou předčil panny a anděly. A dobrý Pán pravil princi Ježíšovi:

Opusť mé zahrady a můj palác, mé datlovníky a svěží studánky. Sestup na zemi pro dobro lidí. Tam staneš se podoben děťátku a budeš žíti chud mezi chudými. Utrpení bude ti chlebem vezdejším a budeš plakati tolik, že slzy tvé splynou v řeky, kde unavený otrok blaženě se vykoupá. Jdi, synu můj!

Princ Ježíš vyslechl dobrého Pána a přišel na zemi na místo zvané Bethlém v Judsku. A procházel se lučinami, na nichž rozkvetly anemony, a řekl k svým soudruhům:

Šťastni hladoví, doveduť je k stolu otce svého. Šťastni žízniví, napojíť se ze studnic nebeských! Šťastni, kdož pláčí, usušímť slzy jejich závoji jemnějšími, než jaké má veřejná tanečnice.

Proto chudí milovali ho a věřili v něho. Ale bohatí ho nenáviděli, bojíce se, aby nepovýšil chudé nad ně. V oné době César a Kleopatra byli mocni na zemi. Oba nenáviděli Ježíše a nařídili soudcům a knížatům, aby ho usmrtili. Aby poslušni byli královny egyptské, knížata Syrská vztýčila kříž na vysokém vrchu a umučila na něm Ježíše. Ale ženy umyly tělo a pohřbily je a princ Ježíš, prolomiv příkrov hrobu, vystoupil k dobrému Pánu, svému otci.

A od té doby všichni, kdož zemrou v něm, přijdou do nebe.

Pán bůh, rozevra náruč, řekne jim:

— Buďte vítáni, poněvadž milujete mého syna. Vykoupejte se a pak pojezte. —

Vykoupají se za zvuků krásné hudby a po všechnu dobu, co budou jísti, uvidí tance umělé a uslyší vypravovatele, jejichž pohádky nebudou míti konce. Dobrý bůh bude chovati je pečlivěji než světlo očí svých, poněvadž budou jeho hostmi a oni budou hověti si na jeho kobercích pod granátovými stromy jeho zahrad.“

Ahmes častěji takto mluvil a tak Thais poznala pravdu.

Divila se jí a pravila:

„Ráda bych také jedla granátová jablka dobrého Pána.“

Ahmes jí odvětil:

„Toliko kdo pokřtěni jsou v Ježíši, požijí ovoce nebeského.“

A Thais žádala, aby byla pokřtěna.

Vida z toho, že doufá v Ježíše, otrok rozhodl se, že poučí ji více, aby budouc pokřtěna mohla vstoupiti do církve.

A přilnul k ní vřele jako k dceři svého ducha.

Dítě, stále odpuzováno svými rodiči nespravedlivými, nemělo lůžka

Digitized by Google

pod střechou rodnou. Spala v koutě ve chlévě, mezi domácími zvířaty. Tam, každé noci, Ahmes tajně ji navštěvoval.

Přiblížil se tiše k rohoži, kde spočívala a usedal pak na paty, maje nohy zkrčeny, hruď vzpřímenou, dle zvyku dědičného v jeho plemeni.

Jeho tělo a tvář, černě zbarvené, ztrácely se ve tmách; jen veliké oči jeho bílé zářily, a vycházelo z nich světlo, podobné paprsku jitřnímu, jenž pronikal skulinou ve dveřích.

Mluvil hlasem ostrým a zpěvavým, jehož nádech huhňavý připomínal tklivou a smutnou hudbu, již někdy večer lze slyšeti na ulicích.

Někdy frkání osla nebo tiché bručení vola jako sbor temných duchů provázelo hlas otroka, jenž hlásal Evangelium.

Slova jeho klidně plynula ve tmě, rozlévajíce v ní vroucnost, milost a naději; a novověrka, majíc ruku v ruce Ahmově, kolébána zvuky jednotvárnými a vidouc tajemné obrazy, usínala klidná a usměvavá mezi harmoniemi temné noci a svatých tajemství, při pohledu na hvězdu, jež mrkala mezi trámy chléva.

Příprava trvala celý rok až do doby, kdy křesťané radostně slaví svátky velikonoční.

Jedné noci v tomto čase slavném, Thais, jež už spala na své rohoži, ucítila, jak otrok pojal ji do náruče.

Pohled jeho zářil novým leskem; oděn byl, nikoliv jako obyčejně rozedranou zástěrou, ale dlouhým pláštěm bílým, pod nímž tiskl dítě, řka tiše:

„Pojď, má dušičko! Pojďte, mé oči! Pojď, mé srdíčko! Pojď přijati bílé roucho křestní.“

A odnášel dítě, jež tiskl k svým prsoum.

Polekána a zvědavá, Thais vystrčila hlavu z pod pláště a ovinula ruce kolem krku svého přítele, jenž běžel nocí.

Ubírali se temnými ulicemi; prošli čtvrtí židovskou; prošli podle hřbitova, kde kulich příšerně houkal. Přišli na křižovatku, pod kříže, na nichž visela těla odsouzenců, a jejichž ramena byla pokryta havrany, kteří klektali svými zobáky.

Thais ukryla hlavu na prsou otroka. Již se neodvážila patřiti kolem sebe.

Náhle zdálo se jí, že sestupuje pod zemi. Otevřevši oči, nalézala se v úzkém sklepení, osvětleném smolnicemi, a kde stěny byly pomalovány velikými, přímými postavami, jež jakoby nabývaly života v kouři pochodní.

Viděla zde muže oděné dlouhými suknicemi a nesoucí palmy, kolem nich bílé beránky, holubice a hrozny.

Thais mezi těmito postavami poznala Ježíše, podle toho, že anemony kvetly u jeho nohou.

Uprostřed sklepení, blíže veliké kádě kamenné, naplněné vodou až po kraj, stál stařec s biskupskou čepicí na hlavě a oděný šarlatovým pláštěm se zlatým vyšíváním.

S hubeného obličeje jeho splývaly dlouhé vousy. Ve svém bohatém obleku měl vzezření pokorné a skromné.

Digitized by Google

Byl to biskup Vivatius, jenž, vypovězen z obce Cyrenské, aby opatřil si výživu, provozoval tkalcovství a dělal hrubé látky z chlupů kozích.

Dvě chudé dítky stály vedle něho. A nedaleko stará černoška držela bílé šatečky.

Postaviv dítě na zemi, Ahmes poklekl před biskupem a pravil:

„Otče můj, hle, zde ona dušička, dcera mé duše. Přivádím ti ji sem, abysi dle slibu svého a líbí-li se tvé velebnosti, dal jí křest života.“

Při těchto slovech, biskup rozepjav náruč, ukázal své ruce znetvořené. Vytrhali mu nehty, když v době zkoušek hlásal víru. Thais se bála a ukryla se do náruče Ahmovy. Ale kněz dodával jí odvahy slovy laskavými:

„Neboj se ničeho, drahá maličká. Máš zde otce duchovního, Ahma, jenž nazývá se Theodor mezi živoucími, a něžnou matku, jež rukou svou připravila ti bílý šat.“

A obrátiv se k Nitidě dodal:

„Jest otrokyní zde na zemi, ale Ježíš v nebesích zvedne ji do řady svých manželek.“

Pak vyptával se novověrky:

„Thaido, věříš v boha, otce všemohoucího, a v syna jeho jediného, jenž zemřel za spasení naše, a ve vše, čemu učili apoštolé?“

„Věřím,“ odvětili společně černoch a černoška, držíce se za ruku.

Na příkaz biskupův Nitida, klečíc, svlékla Thaidu se všech šatů. Dítě bylo nahé, majíc škapulíř na krku. Kněz třikrát pohroužil je do kadě křestní. Jahnové podali olej, jímž Vivatius udělil pomazání, a sůl, jejíž zrnko vložil do úst novokřtěnce.

Pak osušivši toto tělo určené k životu věčnému, otrokyně Nitida oděla je bílým šatem, jejž utkala vlastní rukou.

Biskup všem udělil políbení míru a když obřad byl skončen, odložil své roucho církevní.

Když všichni vyšli ze sklepení, Ahmes pravil:

„Dnes měli bychom se radovati, že dali jsme novou duši Pánu bohu; pojďme do domu, kde přebývá tvá Velebnost, biskupe Vivatie, a radujme se ostatek noci.“

„Dobře jsi pravil, Theodore,“ odvětil biskup.

A uvedl malou společnost do svého domku, jenž byl odsud nedaleko. Domek záležel z jediné světnice, kdež byly dva stavy tkalcovské, hrubý stůl a odřený koberec. Když vešli, Nub zvolal:

„Nitido, přines kotlík a nádobu s olejem; vystrojme si dobrou večeři.“

Takto hovoře, vyňal zpod pláště svého drobné rybky, jež měl tu ukryty. Pak rozdělal oheň a jal se je péci.

A všichni, biskup, dítě, dva mladíci a oba otroci usednuvše kruhem na koberec pojídali pečené ryby, chválíce při tom Pána.

Vivatius mluvil o mučení, jež podstoupil, a hlásal příští vítězství církve. Řeč jeho byla drsná a plna obrazů a hříček slovních. Život spravedlivých přirovnával ke tkanivu šarlatovému a k vysvětlení křtu pravil:

Digitized by Google

„Duch svatý vznášel se nad vodami, proto křesťané vodou přijímají křest. Ale i ďáblové obývají v potocích, studánky zasvěcené nymfám jsou velmi nebezpečny, a známo, že jisté vody způsobují všeliké nemoci duše i těla."

Někdy vyjadřoval se v hádankách a vzbuzoval v dítěti hluboký obdiv. Ku konci večeře nabídl něco vína svým hostům, jimž rozvázaly se jazyky tak, že počali pěti zpěvy církevní a žalmy.

Ahmes a Nitida, povstavše, zatančili nubický tanec, jemuž naučili se v dětství svém, a jenž zajisté tančil se v kmeni jejich od prvních dob světa.

Byl to tanec milostný; pohybujíce pažemi, a kolébajíce tělem, tvářili se, jakoby tu se hledali, tu jeden před druhým prchali. Kouleli velikýma očima a v úsměvu objevovali třpytné zuby.

Tak Thais přijala křest svatý. — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Milovala zábavu a čím více dospívala, tím více ozývaly se v ní neurčité žádosti.

Celý den tančila a zpívala s dětmi potulujícími se na ulici a ještě večer, vracejíc se do domu otcovského, prozpěvovala si:

— „Torti, proč zůstáváš doma?"

— „Navíjím vlnu Miletskou."

— „Torti, torti, jak zahynul tvůj syn?"

— „S výše bělouše spadl do moře."

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Již dávala přednost společnosti hochů a dívek před společností dobrého Ahma. Nevšimla si, že přítel její méně často býval u ní.

Pronásledování se umírnilo, shromažďování křesťanů stávala se pravidelnější a Nub navštěvoval je častěji. Horlivosti jeho přibývalo, tajemné hrozby někdy unikaly mu se rtů. Říkal, že boháči nepodrží své statky.

Chodil na místa veřejná, kde shromažďovali se chudí křesťané, a tam, svolav chuďasy do stínu starých zdí, hlásal jim vysvobození z otroctví a blízký den spravedlnosti. Říkal:

„V království nebeském otroci budou píti svěží vína a budou jísti lahodné ovoce, kdežto boháči, ležíce jim u nohou jako psi, budou hltati drobty se stolu jejich."

Tyto řeči nezůstaly tajemstvím; rozšiřovaly se předměstím a páni se báli, aby Ahmes nepoštval otroky ke vzpouře. Krčmář pojal proti němu hlubokou zášť, již pečlivě tajil.

Kdysi z krčmy zmizela stříbrná slánka, určená k obětem bohův. Ahmes byl obžalován, že ji ukradl, z nenávisti k svému pánu a k bohům říše. Obžaloba byla bez důkazů a otrok rozhodně ji odmítal. Nicméně byl přivlečen před soud a poněvadž byl pokládán za špatného sluhu, soudce odsoudil ho na smrt.

„Ruce tvé," pravil, „jichž nedovedl jsi užívati dobře, budou přibity na kříž."

Ahmes klidně vyslechl rozsudek, pozdravil soudce velice uctivě a byl odveden do veřejného vězení.

Digitized by Google

Po tři dni, co tam byl zavřen, neustal kázati evangelium vězňům, a vypravovalo se, že odsouzenci i žalářník, pohnuti jeho slovy, uvěřili v Ježíše ukřižovaného.

Vyvedli ho na křižovatku, již jedné noci před dvěma lety vesele prošel, nesa v bílém plášti malou Thaidu, dceru své duše, svou milovanou květinku.

Vise na kříži, ruce probodané hřeby, nevydal ze sebe ani slova nářku; jen několikrát vzdychl: „Žízním!“

Muka jeho trvala tři dni a tři noci. Nebylo ani lze uvěřiti, že by tělo lidské bylo s to, aby tak dlouho snášelo taková muka.

Několikrát myslili, že jest mrtev; mouchy mu lezly pod víčky očními; ale náhle opět otevřel své oči zkrvácené. Ráno čtvrtého dne hlasem čistším, než hlas dítěte, jal se pěti:

„Rci, Marie, co viděla jsi tam, odkud přicházíš?“

Pak se usmál a pravil:

„Zde jsou andělé dobrého Pána! Přinášejí mi víno a ovoce. Jak svěží jest vanutí jejich křídel!“

A skonal.

Tvář jeho ve smrti uchovala si výraz blaženého vzrušení. Vojíni, střežící místo popravní, byli zachváceni obdivem. Vivatius, provázen několika bratry křesťany, přišel vyžádat si tělo, aby je pohřbil, mezi ostatky mučenníků, v hrobce svatého Jana Křtitele. A církev zachovala v úctě památku svatého Theodora Nubického.

Tři léta na to, zvítěziv nad Maxenciem, Konstantin uveřejnil vyhlášku, jíž zabezpečil mír křesťanům a od té doby věřící byli pronásledováni jen kacíři.

* * *

Thaidě bylo jedenáct let, když přítel její zemřel na kříži. Pocítila z toho neskonalý smutek a hrůzu. Neměla duši dosti čistou, aby pochopila, že otrok Ahmes svým životem a smrtí byl blahoslavený. V dušičce její usídlila se myšlénka, že v tomto světě lze býti dobrý jen za cenu nejhroznějšího utrpení. A bála se býti dobrá, poněvadž jemné tělo její hrozilo se bolesti.

Ještě nedospělá oddávala se mladým námořníkům a následovala starce, již večer bloudí předměstími; a za to, co od nich obdržela, kupovala si koláčky a tretky.

Poněvadž domů nepřinášela nic z toho, co si vydělala, matka její velmi zle nakládala s ní.

Aby se vyhnula ranám, běhala bosa až k hradbám městským a ukrývala se s ještěrkami v skulinách mezi kameny. Tam plna závisti myslila na ženy, jež vídala na ulici, bohatě vyšňořené, v nosítkách, obklopených otroky.

Jednoho dne, když byvši bita krutěji než jindy, zalezla pod bránu, v zdivočilé nehybnosti, náhle stanula před ní stařena, chvíli na ni patřila mlčky a pak pravila:

„Ó jaká hezká květinka, jaké krásné dítě! Blažen otec, jenž tě zplodil, a šťastna matka, jež tě porodila!“

Digitized by Google

Thais mlčela a upírala zrak na zemi. Víčka měla rudá a bylo viděti, že plakala.

„Moje fialko bílá," pokračovala stařena, „není-li šťastna tvá matka, že kojila malou bohyni jako jsi ty, a neraduje-li se otec tvůj, když tě spatří, až do hlubin srdce svého?"

A tu dítě jako pro sebe pravilo:

„Můj otec jest měch nadutý vínem a má matka jest lakotná pijavice."

Stařena ohlédla se na levo a na pravo, nevidí-li jí nikdo. Pak pravila hlasem lichotivým:

„Sladká hyacintko kvetoucí, krásný paprsku světelný, pojď se mnou, a jedinou starostí tvého života bude, abysi tančila a se usmívala. Budu tě krmiti medovými koláčky, a můj syn, vlastní můj syn bude tě milovati jako své zřítelnice. Jest krásný, můj syn, jest mladý; na bradě má jen lehké chmýří; kůže jeho jest jemná, jest to, jak se říká, malý vepřík z Acharné."

Thais odvětila:

„Ráda půjdu s tebou."

A povstavši následovala stařenu.

Tato žena, jménem Moeroé, vodila ze země do země dívky a mladíky, jež vyučila v tanci a jež pak pronajímala boháčům k slavnostem.

Uhádnuvši, že Thais záhy vyspěje v nejkrásnější z žen, naučila ji, pomocí ran důtkami, hudbě a prosodii, a koženými řemínky mrskala božské nohy její, nepozvedaly-li se stejnoměrně při zvuku kytary.

Syn její, ohyzdný mrzák, bez věku a pohlaví, pronásledoval krutým zacházením toto dítě, na něž vyléval si zášť svou proti celému pokolení ženskému.

Učil Thaidu, aby výrazem tváře, posunem a postavením těla dovedla uměle v pantomimách znázorniti všechny city lidské a zvláště vášně lásky.

S nelibostí a mrzutě udílel jí rady obratného mistra; ale žárliv na svou žákyni, nehty rozdrásával jí líce, štípal ji do rukou, nebo ji píchal jehlicí po způsobu zlých děvčat, jakmile spozoroval příliš jasně, že se zrodila pro rozkoš mužů.

Jeho učením záhy stala se hudebnicí, herečkou a výtečnou tanečnicí. Zloba jejích pánů ji nepřekvapovala, a jevilo se jí přirozeno, aby zacházelo se s ní špatně. Chovala i jakousi úctu k této stařeně, jež znala hudbu a pila řecká vína.

Zastavivši se v Autiochii, Moeroé pronajala svou žačku jako tanečnici a flautistku bohatým obchodníkům města, jíž dávali slavnosti. Thais tančila a líbila se.

Nejotylejší peněžníci po hostině odváděli ji do háje Orontského. Oddávala se všem, neznajíc cenu lásky.

Ale jedné noci, když tančila před nejvybranějšími mladíky z města, přiblížil se k ní syn prokonsula, zářící mladostí a rozkoší, a pravil k ní hlasem, v němž jakoby se chvěly polibky:

„Proč, ó Thaido, nejsem věnec, jenž objímá tvé kadeře; suknice, jež svírá tvé tělo rozkošné; opánky na tvých krásných nohou? Ale chci, abysi sklonila mě k nohám svým jako opánky; chci, aby láskání mé bylo

Digitized by Google

tvou suknicí a tvým věncem. Pojď, krásné dítě, pojď do mého domu a zapomeň na vše!“

Patřila na něho, když mluvil, a spatřila, že jest krásný. Náhle pocítila, jak pot vyvstal jí na čele; sezelenala jako tráva; zavrávorala; mrak sestoupil jí na víčka.

Prosil ji opět. Ale nechtěla ho následovati.

Marně vysílal k ní horoucí pohledy, ohnivá slova, a když objal ji, chtěje ji přinutit, aby šla s ním, prudce ho odstrčila.

Jal se tedy prositi úpěnlivě a slzel. V moci síly nové, neznámé, nepřemožitelné, bránila se stále.

„Jaké šílenství!“ pravili hodovníci. „Lollius jest urozený, jest krásný, bohatý, a hle, tanečnice jím povrhuje.“

Lollius sám vrátil se domů a noc ještě více rozplamenila jeho lásku. Ráno, bledý, oči maje rudé, přišel, aby květiny položil k prahu tanečnice.

Leč Thais, zachvácena nepokojem a zděšením, prchala před Lolliem a stále viděla ho před sebou. Trpěla a neznala svou nemoc. Tázala se sebe samy, proč tak se změnila a z čeho povstala její zasmušilost. Odmítala všechny své milovníky; hrozila se jich. Nechtěla ani světlo vidět a celý den ležela na lůžku, vzlykajíc, hlavu zarývajíc v poduškách.

Lollius, mocí zjednav si vstup, několikrát přišel a prosil a zaklínal toto zlé dítě. Byla před ním bojácná, jako panna, a opakovala:

„Nechci, nechci!“

Oddavši se mu pak za čtrnáct dní, seznala, že ho milovala; následovala ho do jeho domu a již ho neopustila.

Byl to život rozkošný. Celé dny trávili v odloučenosti od světa, oko v oku, říkajíce si slova, jaká říkají se jen dětem. Večer procházeli se na osamělém břehu Orontu a zacházeli hluboko do vavřínových hájů.

Někdy vstávali s úsvitem a šli trhati hyacinthy na svahy Silpiku.

Pili z téžé číše, a vzala-li ona zrnko vína do úst, odnímal ji je svými zuby se rtů.

Moeroé přišla s velikým pokřikem k Lolliovi a žádala zpět Thaidu. Pravila:

„Jest to má dcera, již mi vyrvali, má kytička vonná, mé srdíčko.“

Lollius odbyl ji s velikou dávkou peněz. Ale když vrátila se opět a žádala ještě zlato, mladík dal ji uvězniti, a úředníci, objevivše více zločinů, jichž se byla dopustila, odsoudili ji na smrt a dali ji roztrhati šelmám.

Thais milovala Lollia se vší horoucností obraznosti a s veškerým překvapením nevinnosti. Říkala mu s úplnou pravdivostí svého srdce:

„Vždycky jsem byla jen tvá!“

Lollius ji odpovídal:

„Nejsi podobna žádné jiné ženě.“

Kouzlo trvalo šest měsíců a přerušilo se jedním dnem. Náhle Thais cítila se sama a opuštěna. Již nepoznávala Lollia. Pomyslila si:

„Kdo mi ho tak změnil v okamžiku? Čím to, že již podobá se všem jiným mužům a již není podoben samému sobě?“

Digitized by Google

Opustila ho, nikoliv bez tajné touhy, aby v jiném muži našla Lollia, když již nenalézala ho v něm samém.

Uvažovala také, že žíti s někým, jehož nikdy nemilovala, bylo by méně smutno, než žíti s někým, jehož by již nemilovala.

Objevovala se ve společnosti bohatých rozkošníků, při posvátných slavnostech, kde sbory nahých panen tančily v chrámech a zástupy nevěstek plavaly Orontem.

Účastnila se všech radovánek, jež poskytovalo město ohromné a bohaté; zvláště horlivě navštěvovala divadla, kde herci obratní, přišlí ze všech zemí, objevovali se za potlesku davu, chtivého zábavy.

Pozorně všímala si herců, tanečníků a zvláště žen, jež v tragedii představovaly bohyně, zamilované do mladíků, a smrtelnice osudně zamilované do bohův.

Postihnuvši tajemství, jimiž okouzlovaly dav, pravila si, že krásnější, dovedla by též krásněji hráti.

Vyhledala ředitele herců a žádala, aby přijal ji do své společnosti. Pro svou krásu a své vyučení starou Moeroé byla přijata a objevila se na jevišti v osobnosti Dircé.

Líbila se jen prostředně, poněvadž neměla zkušenost a i proto, že diváci nebyli povzbuzeni k pochvale dlouhým hlukem pochval. Ale po několika měsících skromných pokusů moc její krásy zazářila na jevišti silou takovou, že pohnula celým městem.

Celá Antiochie tísnila se do divadla. Císařští úřadníci a první měšťané spěli tam, puzeni vlivem mínění. Nosiči, metaři a dělníci námořní odříkali se česneku a chleba, aby si koupili místo v divadle.

Básníci psali epigramy na její uctění. Zarostlí filosofové kázali proti ní v lázních a v gymnásiích; kněží křesťanští odvraceli hlavu před jejími nosítky. Práh jejího domu byl ověnčen květinami a zkropen krví.

Přijímala od milovníků svých zlato již nikoliv počítané, ale měřené na medimny, a všechny poklady, nahromaděné spořivými starci, jako řeky plynuly k jejím nohám. Proto duše její byla jasná. Radovala se v klidné hrdosti z přízně veřejné a z dobroty bohů, a tolik milována, milovala sebe samu.

Užívavši po několik let obdivu a lásky Antiošských, Thais byla jata touhou, aby opět spatřila Alexandrii a ukázala slávu svou ve městě, kde jako dítě bloudila v bídě a potupě, hladova a hubena jako kobylka na zaprášené silnici.

Zlaté město radostně ji přijalo a jalo se obsypávati ji novým bohatstvím. Objevila-li se ve hrách, vždy značilo to skvělé vítězství. Dostalo se jí nesčetných obdivovatelů a milenců. Přijímala je lhostejně, pozbylať již naděje, že opět by nalezla Lollia.

Mezi jinými přijala i filosofa Nicia, jenž si ji žádal, ačkoliv byl přívržencem nauky, že člověk má žíti bez žádosti. Přes své bohatství byl vzdělán a mírný. Ale neuchvátil ji ani jemností svého ducha, ani vybroušeností citu. Nemilovala jej, ba někdy pociťovala hněv nad jeho jemnou ironií. Nevěřil on v nic a ona ve všechno.

Ona věřila v prozřetelnost božskou, ve všemohoucnost zlých duchů, v čáry, v zaklínání, v spravedlnost věčnou. Věřila v Ježíše Krista a v do-

Digitized by Google

brotivou bohyni Syrskou; ještě věřila, že psi vyjí, když temná Hekata kráčí po křižovatkách a že žena vnukuje lásku, vleje-li kouzelný nápoj do číše, jež ovinuta krvavou kožíí ovce. Měla žízeň po neznámém; vzývala bytosti bezejmenné a žila v stálém očekávání.

Bála se budoucnosti a ráda by byla ji znala. Obklopovala se kněžími Isidinými, magy chaldejskými a černými čarodějkami, již vždy ji klamali a přece nikdy ji neomrzeli.

Bála se smrti a viděla ji všude. Oddávala-li se rozkoši, náhle se jí zdálo, že ledový prst dotkl se jejího nahého ramene, a smrtelně bledá vzkřikla hrůzou v náruči, jež ji objímala.

Nicias říkal jí:

„Je-li naším osudem, abychom se šedivými vlasy a vrásčitými lícemi sestoupili do věčné noci, nebo stane-li se tak ještě tohoto dne, jenž usmívá se v modru nekonečné oblohy, co na tom, má Thaido! Užívejme života! Mnoho jsme žili, jestliže jsme mnoho cítili! Není jiné intelligence, než intelligence smyslů. Milovati, toť rozuměti. O čem nevíme, to není. Proč bychom se trápili k vůli ničemu?“

Thais odpovídala mu hněvivě:

„Nenávidím ty, již nedoufají v nic a nebojí se ničeho. Chci věděti! Chci věděti!“

Aby poznala tajemství života, jala se čísti knihy filosofů; ale nerozuměla jim. Čím více vzdalovala se léta jejího dětství, tím raději si je připomínala.

Večer, převlečena, ráda probíhala uličky, zákoutí, náměstí, kde v bídě vyrostla. Litovala, že ztratila své rodiče a hlavně, že nemohla je milovati.

Potkala-li křesťanské kněze, vzpomínala na svůj křest a cítila neklid a vzrušení.

Jedné noci, když zahalena dlouhým pláštěm a rusé kadeře ukryté v kápi, dle zvyku svého bloudila předměstími, náhle ocítila se, ani nevědouc jak, před chudým kostelíkem sv. Jana Křtitele.

Slyšela uvnitř zpěv a spatřila světlo, jež prozařovalo skulinami ve dveřích. Nebylo v tom nic podivného, poněvadž po dvacet let křesťané, ochraňováni vítězem nad Maxenciem, slavili své bohoslužby veřejně.

Ale tyto zpěvy horoucně vyzývaly duše. Jako by byla pozvána k svatým obřadům, herečka otevřela dvéře a vešla do domu.

Našla tam četné shromáždění žen, dětí, starců, již všichni klečeli u hrobu, přiléhajícího ku zdi. Tento hrob byl jen hrubě vytesán v kameni a ozdoben hrozny a révovím; však přece dostalo se mu veliké pocty: byl pokryt zelenými palmami a věnci z rudých růží. Kolkolem zářila nesčetná světla ve tmě a vznášely se vonné obláčky kadidla jako průsvitné závoje andělův. A na stěnách jevily se postavy, podobné zjevením nebeským.

Kněží bíle odění klečeli u náhrobku. Hymny, které pěli společně s lidem, vyjadřovaly rozkoše utrpení a ve vítězném smutku spojovaly tolik radosti s bolestí tak hlubokou, že Thais, naslouchajíc jim, cítila, jak obrozující se duší její probíhají slasti života zároveň s hrůzami smrti.

Digitized by Google

Když dopěli, věřící vstávali a po řadě šli a líbali kámen hrobu. Byli to lidé, zvyklí práci svých rukou.

Kráčeli těžkým krokem, majíce pohled upřený, ústa svislá, s prostým výrazem ve tváři. Poklekali u hrobu a přikládali ke kameni své rty. Ženy v náručí pozvedaly dítky a jemně klonily je líčkem ke kameni.

Thais překvapena otázala se jahna, proč tak dělají. Jahen jí odvětil:

„Nevíš-li, ženo, že slavíme dnes blahoslavenou památku svatého Theodora Nuba, jenž trpěl za víru v době císaře Diokleciána? Žil život čistý a zemřel jako mučenník, proto bíle oděni přinášíme rudé růže na jeho hrob."

Uslyševši tato slova, Thais padla na kolena a dala se do pláče. Upomínka, jako pobledlá, na Ahma, počala se oživovati v její mysli. Na tuto upomínku temnou, sladkou a bolestnou záře svěc, vůně růží, oblaka kadidla, zpěv, zbožnost duší vrhaly kouzlo slávy.

Thais omámena tím přemítala:

„Byl dobrý a hle, proto jest veliký a krásný! Jak se povznesl nad lidi? Co jest tato moc neznámá, lepší než bohatství a rozkoš?"

Pomalu vstala a k hrobu světce, jenž ji miloval, upřela oči fialkové, v nichž při záři svěc třpytily se slzy; pak, skloniviši hlavu pokorně, pomalu, poslední, týmiž rty, na něž se zavěsilo tolik žádostí, políbila kámen na hrobě otroka.

Vrátivši se domů, nalezla tam Nicia, jenž maje kadeře natřené voňavkami, suknici rozhalenu, očekával ji, čta pojednání o morálce.

Popošel jí vstříc s rozepjatou náručí.

Pravil hlasem usměvavým:

„Zlá Thaido, víš-li, co jsem viděl v tomto rukopise, psaném jedním z nejvážnějších stoiků, po celou dobu, co jsi byla nepřítomna? Myslíš snad, že cnostné nauky a hrdá přikázání? Nikoliv! Viděl jsem, jak na vážném papyrusu tančilo tisíc a tisíc maličkých Thaid. Každá byla veliká jako maliček a přece půvab jejich byl neskonalý a všechny dohromady byly jedinou Thaidou. Některé měly pláště šarlatové, protkané zlatem, jiné jako bílé obláčky vznášely se ve vzduchu ovinuty prohlednými závoji. A opět jiné, nehybné, božsky nahé, aby lépe vzbuzovaly rozkoš, nevyjadřovaly žádnou myšlénku. Konečně byly tu dvě, jež držely se za ruce, dvě tak sobě podobné, že bylo nemožno rozeznati jednu od druhé. Obě se usmívaly. První pravila: „Jsem láska." A druhá: „Jsem smrt."

Takto hovoře, tiskl Thaidu v náručí a nevida divoký pohled, jejž upírala k zemi, bezstarostně rozvinoval své myšlénky:

„Ano, když měl jsem před očima větu: „Nic nesmí tě odvraceti od pěstování své duše," četl jsem: „Polibky Thaidiny jsou horoucnější než oheň a sladší než med." Hle, takto, tvou vinou, zlé dítě, filosof pojímá díla filosofů. Pravda, všichni, jak jsme, vždy poznáváme jen vlastní myšlénku v myšlénce druhého a všichni čteme knihy trochu tím způsobem, jako já právě jsem četl . . ."

Thais neposlouchala ho; duše její posud byla u hrobu Nuba.

Uslyšev, že vzdychá, políbil ji na šiji a pravil:

„Nebuď smutna, mé dítě. Člověk jest šťasten na světě, jen zapo-

Digitized by Google

mene-li na svět. Máme tajemný prostředek k tomu. Pojď, klamme život; záhy nám to splatí. Pojď, milujme se!"

Ale ona odstrčila ho a hořce vzkřikla:

„Máme se milovati! Ale vždyť ty jsi nikdy nikoho nemiloval! A já tě nemiluji! Nikoliv! Nemiluji tě! Mám k tobě nenávist! Odejdi! Nenávidím tě. Opovrhuji všemi šťastnými a všemi bohatými. Odejdi! . . . Odejdi! . . . Jen nešťastní jsou dobří. Když jsem byla dítě, znala jsem černého otroka, jenž zemřel na kříži. Byl dobrý; byl plný lásky a znal tajemství života. Ty bys nebyl hoden, ani abysi mu umyl nohy. Odejdi! Již tě nechci vidět."

A sklesla na koberec a proležela tak celou noc plačíc a konajíc předsevzetí, že od tohoto dne bude žíti jako svatý Theodor, v chudobě a prostotě.

Nazejtří opět vrhla se do rozkoší, jimž byla oddána.

Vědouc, že krása její, posud neporušená, již dlouho trvati nebude, snažila se, aby ještě využila jí k své rozkoši a slávě.

V divadle, kde objevovala se častěji než dříve, oživovala výtvory obraznosti sochařů, malířů a básníků.

Poznávajíce ve tvarech, v pohybech, v chůzi herečky myšlénku božské harmonie, jež řídí svět, učenci i filosofové půvab tak dokonalý kladli mezi nejvyšší schopnosti lidské a říkali: „Také Thais jest geometr!"

Lidé nevědomí, chudí, pokorní, ubozí, před nimiž svolila se zjevovati, žehnali jí, jakoby prokazovala jim milost nebeskou.

A přece byla smutna uprostřed pochvaly, a více než dříve bála se smrti. Nic nemohlo zapuditi její neklid, ani její dům a zahrady, jež byly proslaveny v celém městě.

Dala s velikým nákladem přinésti si stromy až z Indie a z Persie. Živá voda zpívajíc je kropila a divoké skaliny a trosky sloupoví, uměle nápodobené obratným stavitelem, zrcadlily se v jezeře, kde shlížely se sochy.

Uprostřed zahrady zvedala se jeskyně nymf, nazvaná takto dle tří velikých postav ženských, jež stály u prahu. Tyto ženy právě odkládaly oděv, aby sestoupily do lázně. Znepokojeny obracely hlavu, obávajíce se, aby nebyly viděny, a zdálo se, že jsou živy.

Světlo přicházející do tohoto úkrytu, procházelo dříve drobnými vodopády, kde tříštilo se v jemné barevné paprsky. Na zdech, jako ve svatých jeskyních, visely věnce, guirlandy, obrazy záslibné, jež oslavovaly krásu Thaidinu.

Také tu byly masky tragické a komické, živě zbarvené, a malby, předvádějící buď výjevy z divadla, nebo podivné postavy a báječná zvířata.

Uprostřed, na podstavci stál malý Eros ze slonové kosti, práce antická a hodná obdivu. Byl to dar Niciův.

Koza z černého mramoru stála v pozadí a ze stínu zářily její oči achatové. Šest kůzlátek z alabastru tísnilo se kolem své matky, jež jakoby v netrpělivosti zvedala nohy rozštípené a plochou hlavu.

Digitized by Google

Země byla pokryta koberci byzantskými, polštáři, jež protkávali žlutí lidé z Cathay, a kožemi libyckých lvů. Na zlatých miskách stále pálily se vonavky.

Zde onde z velikých vas onyxových vykvétaly pestré kalichy vzácných květin.

A úplně v pozadí, ve stínu a v šarlatu, třpytily se zlaté hřeby na štítu ohromné želvy indické, jenž, obrácen, sloužil za lože herečce.

Zde, denně, při bublání vod, mezi vůněmi a květy, Thais, měkce spočívajíc, očekávala dobu oběda, nebo rozmlouvala se svými přáteli, nebo sama přemýšlela na umělosti divadelní, nebo na léta minulá.

Také toho dne odpočívala po hrách v jeskyni nymf.

Bedlivě hledala v zrcadle první známky úpadku své krásy, a s hrůzou myslila, že přijde konečně čas šedin a vrásků.

Marně snažila se nabýti klidu, říkajíc si, že postačí spáliti jisté byliny a pronášeti při tom slova zaklínání, aby vrátila se svěžest pleti. Neuprosný hlas říkal jí: „Sestárneš, Thaido, sestárneš!“

A pot hrůzy smáčel jí čelo.

Pak opět zhlížela se v zrcadle s neskonalou něžností a shledávala se posud krásnou a hodnou, aby byla milována.

Usmívajíc se na sebe samu šeptala:

„V celé Alexandrii není jediná žena, jež mohla by závoditi se mnou v pružnosti postavy, v půvabu pohybů a ve skvělosti paží. Ó moje paže, milé zrcadlo, toť skutečná pouta lásky!“

Takto přemítajíc, spatřila náhle před sebou cizince, hubeného, zrak plamenný, vousy nepěstěné a oděného šatem bohatě zlatem prošívaným.

Upustivši své zrcadlo, Thais uděšeně vykřikla.

Pafnuc stál nepohnutě a vida, jak jest krásná, pronesl v hloubi srdce svého modlitbu následující:

„Můj bože, učiň, aby tvář této ženy nebyla mi pohoršením, ale aby povzbudila tvého služebníka.“

Pak, přemáhaje se, pravil:

„Thaido, obývám v daleké končině a proslulost tvé krásy přivedla mě až k tobě. Vypravuje se, že jsi nejvýbornější herečka a nejneodolatelnější z žen. Co hlásá se o tvém bohatství a o tvých láskách, zní jako báje a připomíná antickou Rhodopu, jejíž obdivuhodné příhody umějí z paměti všichni lodníci na Nilu. Proto byl jsem jat touhou, abych tě poznal a vidím, že skutečnost předstihuje tvou pověst. Jsi tisíckrát moudřejší a krásnější, než se vypravuje. A vidím-li tě, říkám si: „Nemožno přiblížiti se k ní, aby člověk nevrávoral jako opilý.“

Tato slova byla líčena; ale mnich, prodchnut zbožnou horlivostí, pronášel je s vroucností opravdovou.

Thais bez nelibosti patřila na tuto bytost podivnou, jež ji poděsila. Svým vzezřením drsným a divokým, a temným ohněm, jenž plál v jeho očích, Pafnuc budil v ní obdiv.

Byla dychtiva, poznati stav a život člověka tak rozdílného od všech lidí, jež znala.

Odvětila mu s něžnou škádlivostí:

Digitized by Google

„Zdá se, že jsi velmi náchylen k obdivu, cizinče. Střez se, aby moje pohledy neztrávily tě až na kost. Střez se, milovati mě!“

Pafnuc odvětil:

„Miluji tě, ó Thaido! Miluji tě více, než svůj život, a více než sebe sama! K vůli tobě opustil jsem poušť svou; k vůli tobě rty moje, zasvěcené mlčení, pronášely slova hříšná; k vůli tobě viděl jsem, co jsem vidět neměl; slyšel jsem, co bylo mi zakázáno slyšeti; k vůli tobě duše má byla neklidna, srdce mé se otevřelo, a vytryskly z něho myšlénky, podobné živým pramenům, kde napájejí se holubi; k vůli tobě dnem i nocí kráčel jsem písčinami, kde skrývají se příšery a upíři; k vůli tobě kladl jsem bosou nohu na zmije a škorpiony! Ano, miluji tě! Miluji tě, nikoliv po příkladu oněch mužů, již rozpáleni žádostí tělesnou, přicházejí k tobě jako draví vlci nebo zuřiví býci. Jsi drahá těmto, jako gazela lvu. Láska jejich tělesná ztráví tě až na duši, ó ženo! Však já miluji tě v duchu a v pravdě, miluji tě v bohu a pro věky věkův! Co já cítím pro tebe v nitru svém, slove vroucnost skutečná a milosrdenství božské. Slibuji ti více, než prchavé opojení a než sny krátké noci. Slibuji ti svaté hody lásky a svatbu nebeskou. Blaženost, již ti přináším, nikdy nebude mít konce; jest neslýchaná; jest nepomíjející a taková, kdyby šťastní tohoto světa mohli zahlédnouti jenom stín její, že ihned by zemřeli údivem.“

Thais se usmívala. Pak pravila:

„Příteli, ukaž mi tedy lásku tak obdivuhodnou! Pospěš si! Příliš dlouhé řeči urazily by mou krásu; nemařme ani okamžik. Jsem netrpěliva, poznati blaženost, již mi ohlašuješ; ale, abych řekla pravdu, obávám se, že neseznám ji nikdy, a že vše, co mi slibuješ, zhroutí se ve slovech. Snadněji veliké štěstí přislibovati, než je dávati. Každý má své nadání. Ty, myslím, máš dar výmluvnosti. Mluvíš o lásce neznámé. Ode dávné doby, co lidé dávají si polibky, bylo by velice podivno, aby posud zůstalo tajemství lásky. V té věci, myslím, milenci vědí více, než magové.“

„Thaido, neposmívej se. Přináším ti lásku neznámou.“

„Příteli, přicházíš pozdě. Znám všechny druhy lásky.“

„Láska, již ti přináším já, jest plna slávy, kdežto lásky, které ty znáš, budí jen hanbu.“

Thais pohlédla na něho zasmušilým okem; tvrdá vráska položila se přes její nízké čelo:

„Jsi velmi smělý, cizinče, že urážíš svou hostitelku. Pohleď na mne a rci, podobám-li se bytosti pokálené hanbou? Nikoliv! Nehanbím se, a všechny ty, jež žijí jako já, také nehanbí se, ačkoliv jsou méně krásny a méně bohaty než já. Já rozsévala rozkoš na každém kroku svém a proto jsem slavná v celém světě. Mám moc větší, než páni světa. Viděla jsem je u svých nohou. Pohleď na mne, viz tuto nožku: tisíce mužů krví svou splatili by štěstí, kdyby směli ji zlíbat. Nejsem příliš veliká a nezaujímám mnoho místa na zemi. Těm, již s výše Serapea patří, jak ubírám se ulicí, jevím se jen zrnkem rýžovým; ale toto zrnko rýžové způsobilo mezi lidmi tolik smutku, zoufalství a nenávisti a zločinů, že naplnil by se tím Tartarus. Nejsi-li šílený, mluvíš-li mi o hanbě, kdežto vše kolem mne hlásá mou slávu?“

Digitized by Google

„Co jest slavno v očích lidí, jest ohavno před bohem. Ó ženo, žili jsme v končinách tak různých, že není podivno, nemáme-li stejnou řeč a stejné myšlénky. Však nebe mi svědkem, že chci dohodnouti se s tebou, a že neopustím tě dříve, dokud nebudeme oba jednoho citu. Kdo vnukne mi slova plamenná, abys roztála jako vosk při dechu mém, ó ženo, a aby prsty touhy mé přetvořily tě po svém přání? Která moc vydá tě mně, ó nejdražší z duší, aby duch, jenž ve mně žije, znovu tě stvořil a vtiskl ti novou krásu, abysi zvolala se slzami radosti: „Dnes teprv jsem se zrodila!“ Kdo ze srdce mého dá vytrysknouti pramen ze Siloé, v němž vykoupavši se, našla bysi svou prvotní čistotu? Kdo změní mě na Jordán, jehož vlny rozlily by se po tobě a daly by ti život věčný?“

Thais již nebyla pohněvána. Pomyslila si:

„Tento muž mluví o životě věčném, a vše, co mluví, jest tajemno. Žádné pochyby, jest to mag, a jistě zná tajemství proti starobě a smrti.“

A rozhodla se, že oddá se mu. Proto, předstírajíc, že se ho bojí, vzdálila se na několik kroků a usedla na lože v pozadí jeskyně. Pak uměle si urovnala šat na prsou a nehybně, mlčky, oči majíc sklopeny, očekávala.

Dlouhé řasy její vrhaly sladký stín na líce. Všechna bytost její vyjadřovala cudnost; bosé nohy její měkce se kolébaly, a podobala se dítěti, jež sní na břehu řeky.

Pafnuc na ni patřil nepohnutě. Kolena chvěla se mu, jazyk náhle vyschl v ústech; hrozné rozčilení zmocnilo se ho.

Náhle pohled jeho se zastřel, a viděl před sebou jen hustý oblak. Pomyslil si, že Ježíš vložil mu ruku na oči, aby ukryl mu tuto ženu.

Posilněn takovou pomocí, pravil s vážností, důstojnou mnicha-poustevníka:

„Oddáš-li se mi, myslíš, že skryješ se před bohem?“

Sklonila hlavu.

„Bůh! Kdo nutí ho, aby patřil na jeskyni nymf? At odvrátí od nás své oko, urážíme-li ho! Ale proč bychom ho uráželi? Poněvadž sám nás stvořil, nemůže ani se hněvati, ani býti překvapen, vidí-li nás takové, jakými nás učinil, a že jednáme dle přirozenosti, již nám dal. Příliš mnoho se mluví v jeho jméně a velmi často přikládají se mu myšlénky, jichž nikdy neměl. A ty sám, cizinče! Znáš-li pravou povahu jeho? Kdo jsi, že mluvíš ke mně jeho jménem?“

Při této otázce mnich, rozhaliv šat vypůjčený, ukázal roucho kajicníka a pravil:

„Jsem Pafnuc, opat z Antinoé, a přicházím ze svaté pouště. Ruka, jež vyvedla Abrahama z Chaldejska a Lotha ze Sodomy, oddálila mě od světa. Již jsem nežil pro lidi. Ale obraz tvůj zjevil se mi v mém Jerusalemě píščitém a poznal jsem, že jsi samá nepravost, a že v tobě jest smrt. A zde jsem, před tebou, ó ženo, jako před hrobem a volám: Thaido, povstaň!“

Při jméně Pafnuce, mnicha a opata, Thais hrůzou zbledla. Ruce majíc sepjaty, plačíc a chvějíc se, vláčela se po zemi k nohám světce:

„Neubližuj mi! Proč jsi přišel? Co na mně chceš? Vím, že světci na poušti nenávidí ženy, jež, jako já, jsou stvořeny, aby se líbily. Bojím

Digitized by Google

se, abysi mě neměl v nenávisti a nechtěl mi ublížiti. Hleď, nepochybuji o tvé moci. Ale věz, Pafnuci, že neměl bysi ani mne nenávidět, ani mnou povrhovat. Nikdy jsem se neposmívala chudobě, jako tolik lidí, s nimiž se stýkám. A proto ani ty nepokládej mi bohatství mé za zločin. Jsem krásná a zkušena ve hře. Nezvolila jsem si ani své postavení ani svou povahu. Byla jsem stvořena k tomu, co dělám. Zrodila jsem se pro rozkoš mužů. A ty sám právě jsi pravil, že mě miluješ. Nezneužívej moci své proti mně. Neprones slova kouzelná, jež zničila by mou krásu, nebo změnila mě v sloup solný. Nebuď ve mně strach! Jsem již tak poděšena. Nedej mi zemříti! Tolik se bojím smrti!"

Pafnuc jí kynul, aby vstala a pravil:

„Dítě, upokoj se. Nehodím na tebe potupu a hanu. Přicházím k tobě od Toho, jenž usednuv na okraj cisterny, pil ze džbánu, jejž podala mu Samaritánka, a jenž, večeře v bytu Šimonově, přijímal voňavky Mariiny. Nejsem prost hříchu, abych mohl vhoditi na tebe první kámen. Často jsem špatně užil bohatých milostí, jež bůh mi uštědřil. Nikoliv hněv, ale soucit ujal mě za ruku, aby přivedl mě sem. Beze lži mohl jsem osloviti tě slovy lásky, poněvadž horlivost srdce přivádí mě k tobě. Hořím ohněm milosrdenství, a kdyby oči tvé, zvyklé hrubému divadlu tělesnému, mohly viděti věci v podobě jejich mystické, jevil bych se ti ulomenou větvicí onoho keře hořícího, jejž Pán na hoře objevil Mojžíšovi, aby dal mu pochopiti pravdivou lásku, lásku, jež neztravujíc, zahřívá, a jež, nezůstavujíc po sobě uhlí a popel, prosycuje vůní pro věčnost vše, co pronikla."

„Mnichu, věřím ti, a již se nebojím u tebe ani lsti ani zloby. Často jsem slýchala vypravovati o poustevnících z Thebaidy. Co pravilo se mi o životě Antonína a Pavla, jest hodno obdivu. Tvé jméno nebylo mi neznámo, a řeklo se mi, že, posud mlád, rovnáš se cností nejstarším poustevníkům. Jakmile jsem tě spatřila, nevědouc kdo jsi, cítila jsem, že nejsi člověk všední. Rci, mohl bys učiniti pro mne, co nedovedli ani kněží Isidini, ani kněží Hermovy a Junony božské, ani kouzelníci chaldejští ani magové babylonští? Mnichu, miluješ-li mě, můžeš zabrániti, abych nezemřela?"

„Ženo, ten bude žíti, jenž sezná pravdu. Prchni rozkošem ohavným, v nichž zmíráš pro vždy. Vyrvi ďáblům, již děsně by je pálili, to tělo, jež bůh stvořil ze své sliny a oživil svým dechem! Zchvácena únavou, pojď občerstviti se u požehnaných pramenů samoty; pojď napájeti se z oněch studnic skrytých v poušti, jež tryskají až k nebesům. Duše úzkostí trápená, pojď, abys konečně nabyla, čeho si žádáš! Srdce, práhnoucí po radosti, pojď užívati pravých radostí: chudoby, odříkání se, zapomnění sebe sama, odevzdání celé bytosti do lůna božího. Nepřítelkyně Kristova a zejtra milenka jeho, pojď k němu, pojď! Ty, jež jsi hledala, řekneš: Nalezla jsem lásku."

Však zdálo se, že Thais přemítá o věcech vzdálených. Otázala se:

„Mnichu, odřeknu-li se svých rozkoší a učiním-li pokání, jest pravda, že za to opět ožiju v nebi s tělem neporušeným, v celé krásе své?"

„Thaido, přináším ti život věčný! Věř mi; neboť, co hlásám, jest pravda."

Digitized by Google

„A kdo mi ručí, že jest to pravda?“

„David a proroci, Písmo a zázraky, jichž budeš svědkyní.“

„Mnichu, ráda bych ti uvěřila. Přiznávámť se ti, že jsem nenalezla štěstí v tomto světě. Osud můj byl krásnější, než osud královny, a přece život mi přinesl mnoho smutku, mnoho hořkosti, a hle, jsem již nekonečně znavena. Všechny ženy mi závidí, a mně přihází se, že závidím bezzubé stařeně, jež, v době, kdy jsem byla dítětem, prodávala medové koláčky u brány městské. Často již přišla mi myšlénka, že jedině chudí jsou dobří, jsou šťastni, jsou požehnáni, a že jest velice slastno, žíti skromně a pokorně. Mnichu, vzbouřil jsi vlny mé duše, že k povrchu vyplovalo, co spalo v hloubi. Čemu věřiti? A co bude z člověka, co jest život?“

Mezitím, co Thais takto mluvila, Pafnuc úplně se přeměnil; nebeská radost ozářila jeho tvář. Pravil:

„Poslyš, nevešel jsem sám do tvého příbytku. On provázel mě, On, jenž stojí mi zde po boku. Ty posud nemůžeš spatřiti ho, poněvadž oči tvé posud jsou nehodny, aby ho zřely, ale záhy spatříš ho v slávě jeho a řekneš: „Jedině on jest hoden milování.“ — Před okamžikem, kdyby ruku svou jemně nebyl vložil na mé oči, ó Thaido, snad byl bych s tebou klesl do hříchu, sám zajisté jsem jen slabost a nejistota. Ale on zachránil nás oba; jest tak dobrý, jako mocný, a jméno jeho jest Spasitel. Byl zaslíben světu Davidem a Sibyllou, pastýři a magové klaněli se mu, když byl v kolébce, Fariseové ho ukřižovali, svaté ženy ho pohřbily, apoštolové hlásali ho světu, mučenníci vydali o něm svědectví. A hle, zvěděv, že bojíš se smrti, ó ženo, přichází do tvého domu, aby zachránil tě od smrti! Viď, můj Ježíši, že zjevuješ se mi v tom okamžiku, jako jsi se zjevil mužům Galilejským v oněch dnech památných, kdy hvězdy, sestoupivše s tebou s nebes, byly zemi tak blízky, že svatí Nevinní mohli uchopiti je rukou, když v náručí svých matek hráli si na terassách Bethlému? Viď, můj Ježíši, že jsme v tvé společnosti a že zjevuješ mi pravou podstatu svého těla drahocenného? Viď, že zde jest tvoje tvář, a že slza, tekoucí po tvé tváři, jest slza skutečná? Ano, anděl věčné spravedlnosti ji zachytí a ona bude výkupným za duši Thaidinu. Viď, můj Ježíši, že jsi zde? Můj Ježíši, rty tvé se otvírají. Můžeš mluviti: mluv, poslouchám. A ty, Thaido, blažená Thaido, poslyš, co Spasitel sám k tobě praví: On mluví, nikoliv já. Praví: Dlouho jsem tě hledal, ó ovečko má zbloudilá! Konečně tě nalezám. Již mi neprchej. Dej chytiti se rukou mou, ubohá maličká, a odnesu tě na rameni svém až do ovčince nebeského. Pojď, má Thaido! Pojď má vyvolená, pojď plakati se mnou!“

A Pafnuc sklesl na kolena, oči plny vzrušení.

A Thais uzřela na tváři světcově odlesk Ježíše živého.

„Ó zmizelí dnové mého dětství!“ pravila štkajíc. „Ó můj drahý otče Ahme! Dobrý svatý Theodore, proč jsem nezemřela v tvém plášti bílém, když za prvního úsvitu ranního odnášel jsi mě ještě svěží vodou křestní.“

Pafnuc povstal a zvolal:

„Ty jsi pokřtěná! O Moudrosti božská! O Prozřetelnosti! O bože dobrotivý! Již znám onu sílu, jež pudila mě k tobě. Vím, co v očích

Digitized by Google

mých dodávalo ti také krásy a milostnosti. Svatá moc vody křestní přinutila mě, abych opustil útulek boží, kde jsem žil, a abych šel vyhledati tě v otráveném ovzduší světském! Krůpěj, jedna krůpěj vody, jež omyla tvé tělo, tryskla na mé čelo! Pojď, má sestro, a přijmi od bratra svého políbení míru."

A mnich ústy svými dotkl se čela nevěstčina.

Pak umlkl, zůstavuje slovo jen bohu, a v jeskyni nymf bylo slyšeti jen vzlykání Thaidino mísící se do zpěvného bublání vody.

Thais plakala ani neosušujíc slzy, když přišli dvě otrokyně, nesoucí látky, voňavky, květiny. Pokusila se o úsměv a pravila:

„Plakati bylo velmi nevhodno. Slzami rudnou oči a kazí se pleť. Dnes budu večeřeti u přátel a chci býti krásná; budouť tam ženy, jež pátrati budou v každém záhybu mé tváře. Tyto otrokyně přišly, aby mě oblékly. Odejdi, můj otče, a nepřekážej jim v jejich práci. Jsou obratny a zkušeny. Koupila jsem je velice draze. Viz tuto, jež má veliké kruhy zlaté a ukazuje zuby tak bělostné. Odňala jsem ji ženě prokonsula."

Paflnuc nejprvé měl v úmyslu, že opře se tomu, aby Thais nešla na hostinu. Ale předsevzav si, že bude jednati moudře, otázal se, s jakými lidmi setká se tam.

Odvětila, že tam uvidí hostitele, starého Kottu, prefekta loďstva, Nicia a několik jiných filosofů, dychtivých disputování, básníka Kallikrata, velekněze Serapidy, bohaté mladíky, zabývající se hlavně výcvikem koní, konečně ženy, o nichž není lze nic říci, a jichž jedinou přednostÍ jest mladost.

Tu mnich pravil veden jakýmsi nadpřirozeným vnuknutím:

„Jdi mezi ně, Thaido. Jdi, ale já tě neopustím. Půjdu s tebou na tu hostinu a mlčky setrvám ti po boku."

Thais dala se do smíchu. A mezi tím, co obě černé otrokyně ji oblékaly, zvolala:

„Co řeknou, až uvidí, že mám za milence mnicha z Thebaidy?"

(Pokračování.)

Digitized by Google

V troskách římského divadla.

Ještě půlkruh kamenných stupňů šedý,
sedadel vždy vyšších a vyšších závit
velikým tu rozpíná lidstva davům
hostinnou náruč.

Ještě tmí se pod stupni brány průlom,
ještě trčí zbytky tu sloupů bílých
k nebi vzhůru, k modrému trčí nebi,
ale vše marno.

Dávno dozněl poslední davů potlesk,
smích a hlahol, jásavé znikly skřeky,
zápasníků, herců se zamkly oči
dávno, ach, dávno.

Nyní jenom Apenin cypřiš smutná
s krásných, révy ohnivé plných svahů,
dómu věž a zářící jihu nebe
samo se dívá.

Na stupně teď sálavé slunce pouze
sedá sobě, zahřívá chladnou žulu,
v jeho záři ještěrka, jiskra jedna,
časem se mihne.

Místo křiku diváků, jejichž atom
dávno v lidstvo živoucí zase přešel,
klášterních jen zvonů tu budí echo
večerní Ave.

Na schod jeden sedám zde, sluncem zalit,
patřím za svým cigara modrým dýmem.
Tak vše přešlo. Přede mnou hrá se všeho
poslední drama . . .

Fiesole 1896.

Ant. Klášterský.

Digitized by Google

Jak se po Syrii cestuje.*)

Napsal František Klement.

V zemi, kde není dosud, vyjma krátkou trať v Hauránu a právě dokončenou čáru Bejrut-Damašek, žádných železnic ani dostatek pohodlných silnic, jest cestující odkázán na koně, po případě na statného soumara. Druhou pro turistu veledůležitou okolností jest, že zde, vyjímaje Bejrut, Štoru, Ba'albek, Damašek a tři místa v Libanonu, slušných hostinců nenaleznete a že následkem toho musíte míti svou vlastní kočovnickou domácnost se vším nezbytným příslušenstvím jakým jsou: dobrý pohodlný stan, skládací postel, tlusté prošívané houně, polštáře, přikrývky, stolek, pohodlná cestovní židlice, pak celé kuchyňské zařízení, bedny na jeho uschování a na potraviny, konservy, dále plechové hrnce na vodu, přírucní vodní kožená láhev, dobře zásobená lékárnička a různé jiné ještě nevyhnutelně potřebné předměty.

Záleží-li cizinci na delším pobytu v této zemi, chce-li totiž celý tamější život důkladně poznati, musí aspoň částečně arabskou řeč ovládati; pak si může ovšem také celý ten složitý cestovní aparát zakoupiti a po vykonané cestě jej zase prodati.

Dopravní zvířata může na celé měsíce dosti levně najmouti; majitel koní a mezků dodá mu také potřebné opatrovatele. O cestování pěšky nemožno v Syrii ani mluviti a běda člověku, jenž by nucen byl nocovati v chanech nebo vesnických chatách, kde vždycky je ohromné množství krvelačného hmyzu. Následkem všech těchto závažných okolností nezbývá cizinci, než aby se obrátil na muže majícího všechny tyto cestovní potřeby v zásobě, který je pronajímá, spolucestuje, tlumočí a vše co nejpodrobněji obstarává, tak že se cestovatel bezstarostně vytčenými krajinami ubírá a dle svého dobrozdání zde onde se zastavuje, čímž požitek celku jak náleží se stupňuje. Tohoto užitečného muže zovou „dragoman“ (původ slova dlužno hledati v chaldejském „targem“ t. j. vysvětlovati) a na toho se musí cizinec obrátit. V hlavních střediskách touristů po Palestýně a Syrii naleznete dostatečný počet anglicky, francouzsky a vlašsky, ale zřídka kdy německy mluvících podnikatelů cest, kteří velkohostince takřka oblehají hledajíce zaměstnání.

Pro kratší několikadenní výlety postačí vždy ústní vyjednání, kdežto pro cestování delší dobu trvající potřebí jest podrobné, písemné, na konsulátu pověřené smlouvy, která oběma stranám dostatečnou záruku poskytuje. Obsah takovéto listiny jest asi tento: „Dragomana X. najímám výhradně pro svou osobu. On jest povinen mne do těch a těch měst doprovoditi a celou výpravu potřebami zaopatřiti, jakož jsou: Prostranný,

*) Z velkého, dosud nevydaného spisu „Syrie“.

Digitized by Google

dobře zachovaný stan, skládací důkladná postel, matrace, houně, polštáře, prostěradla, umyvadlo, stůl, stolice, čisté kuchyňské nářadí v dostatečném počtu a stolní prádlo. Dále jezdecký kůň, výborné evropské sedlo, pořádný ohlavec, sedlová podložka, dva neb tři soumaři pro všechna zavazadla, za která musí ručiti, a dostatečný počet mukarů pro obsluhu a opatrování zvířat. Podotýkám, že nejsem zodpověden za poškození zvířat, kteréž by se mou vinou nestalo, a že použiju zvířat kdy chci a dle svého dobrého zdání. Veškery cestovní vydaje na stravu, dopravu a bakšiše platí terdžuman a zaručuje mi osobní jistotu. Na cestě vedoucí nejistou krajinou postará se o bezpečnostní stráž na vlastní útraty, a není-li mu směr cesty povědom, opatří jistého vůdce a zaplatí mu dle ujednání, jakož i noční stráže, ukáže-li se toho potřeba.

Celodenní strava pozůstávati musí: z první snídaně buď z čaje neb čokolády, z druhé snídaně na pochodu, jež obsahuje studené kuře nebo pečeni, vejce, sýr a černou kávu a konečně z teplé večeře: polévky, jednoho neb dvou talířů pečeně, oranži a kávy. Potřebné víno nebo pivo zaopatřím si na vlastní účet; toliko dopravu těchto nápojů převezme dragoman. — Cesta potrvá as tolik a tolik dní a nevrátím-li se do města, odkud se pochod vypravil, nejsem povinen terdžumana za návrat odškodniti. Místa zastávek jakož i polohu leženi pro postavení stanů, pak dobu ku stravování potřebnou určuji sám a prodloužila-li by se cesta proviněním mého průvodce, neplatím nic za zmařené dni. Vzniklé hádky a nepřístojnosti rozhoduje vždy konsul mého státu a zároveň se zavazuje dragoman, že po celou dobu mé výpravy slušně, mravně a uctivě chovati se bude.

Celkový poplatek obnáší denně částku . . . franků ve zlatě, ze kteréž obdrží polovičku před nastoupením a druhou polovičku po ukončení aneb, uznám-li toho potřebu, prodlením cesty. V místech, kde se nalezají hostince, jest mi ponecháno v nich bydleti, uvoluji se však, že nájemné za zvířata zapravím, začež si je pro svou možnou potřebu ponechám!“

To byly by tak asi hlavní body smlouvy, kterou si obě strany na vzájem vyměňují, když byl konsul neb jeho náměstek potřebné visum připojil.

Na objasnění celku připomínám ještě tyto podrobnosti. Většina dragomanů bývá na počátku cesty neobyčejně ponížena a úslužna, znenáhla však zapomíná na poměr podřízeného a ráda si zahrává na protektora touristy. V tomto ohledu jest nejlépe, zdrží-li se cestovatel vší přítulnosti a kamaraderie, aby průvodčí se nestal panovačným a vždy jen cítil, že jest cizinci služebně podřízen. Nejdůležitější věcí jest na počátku podrobné prohlížení všech pro výpravu určených předmětů, zejména stanu a jeho zařízení, poněvadž dragomanové ve své spořivosti berou nejraději věci již mnohokráte upotřebené, na mnoze chatrné, a na cestách uvnitř Syrie nebývá při nejlepší vůli možno, správky pořídíti. Největší pozornost věnujme před výpravou jízdeckým koním a dopravním mezkům. Koně musí nám býti předvedeni nejdříve bez sedla, abychom zjistili, že nejsou nikde otlačeni a pak postačí dvouhodinná projížďka, abychom nepříjemné i dobré stránky tohoto čtyřnohého cestovního druha prozkoumali a nehodí-li se nám, jej

Digitized by Google

prostě vrátili a nového si vyžádali. Mezci musí býti bezvadni a silni, poněvadž leckdy mnoho záleží na urychleném pochodu, jehož slabší zvířata na delší dobu nesnesou. Tourista musí se však také o to starati, aby všechna zvířata hojně nakrmena byla, neboť páni mukarové neradi vydávají za píci peněz a tím se stává, že vytrvalost zvířat značně ochabuje. Hned při prvním nočním ležení nutno nařídíti, aby mukarové zvířata opodál stanu přivázali a to proto, že si usedají vždy v jejich bezprostřední blízkosti a pak se co nejnáruživěji a hodně dlouho do noci baví, tak že se tím cestující vyrušuje.

Dle toho, jak se kuchař a služebnictvo chovalo, obdrží po ukončení cesty bakšiš a dragoman vysvědčení, ve kterémž nemá cizinec nic zatajovati. V tomto případě vzal jsem si za vzor Angličany, kteří vždy dle pravdy co nejspravedlivěji vady toho neb onoho dragomana vytýkají a zasluhuje-li odporučení, chválou ovšem neskrbí. Ubezpečen však může býti každý, kdo po Syrii delší dobu cestovati chce, že ani při největší opatrnosti a zdrželivosti bez nemilých výjevů vypravu nevykoná, když má i chladnokrevnosti třebas nadbytek. Ale navzdor všemu tomu jest tento způsob cestování výborný, svého druhu jediný, a konají-li výpravu dva povahou aspoň částečně se shodující, zkušení touristé, jest takováto cesta požitkem znamenitým, ale ovšem také drahým. Po celé Syrii, vyjímaje cestu do Palmýry, pak na východní straně Jordánu a do Petry platí se dragomanovi dle míry cizincových požadavků v měsících únoru, březnu, dubnu, v říjnu a listopadu 50 až 55, cestují-li dva pospolu, každý 40 až 45 franků denně. Mimo tyto měsíce platí jednotlivec 40, dva společníci po 35 francích. Tyto ceny míněny jsou s nápoji (láhev piva neb vína v poledne a večer) a koupí-li si cestující nápoje dle vlastní libosti, platí terdžumanovi denně o frank méně.

Neméně důležitá péče týče se vlastní osoby cestujícího. Především jak se má výhodně na cestu připraviti, jak šatiti, jak se zachovati, aby neutrpěl na zdraví a jak má oproti tuzemcům své chování zařídíti, aby s nimi v dobré míře vycházel. Obyčejný výletník do Palestýny v době jarní nemusí konati velikých příprav; jeden silný, druhý lehčí oděv, pečlivě ušitý, postačí mu úplně a vlněné tenké prádlo dra. Jaegra uchrání jej před nastydnutím. Měkký, širší klobouk, na který si tourista při výletu k Mrtvému moři, do Hebronu, Nazaretu a Tiberiady objemnější bílý hedvábný šátek nebo závoj na ten způsob připevní, že si co nejpečlivěji zahalí zejmena týl a část zad, aby úžehu slunečního chráněn byl, jest nejpohodlnější přikrývkou hlavy. Směšni jsou v tomto ohledu Němci, jichž valná část si kupuje tarbuš (fes), k tomu hedvábný beduinský šátek (kaffiji — kuffije), pak provazec (ukal) ku připevnění tohoto, a dobře se jim stává, když si tu a tam utrží ne hrubě lichotných poznámek.

Jiné podrobnosti jsou na příklad: dobrý nůž s krouželem či tahákem, polní láhev, tmavé brejle, ploský kapesní pohárek, dobré kukátko, jednoduché avšak výborné kapesní hodinky, lehký, ale pevný slunečník a chce-li tourista, ať si vezme pro příhodu malý nepříliš objemný revolver, ačkoliv ihned podotýkám, že ho za dne v Palestýně na místech poutníky navštěvovaných, pak v Bejrutu a Damašku potřebovati nebude; v noci ať cestující vůbec samoten nechodí a raději „doma“ zůstává. Zdravotní poměry

Digitized by Google

nejsou v době ku cestování příznivé špatny a chrání-li se cizinec před nastydnutím, zdržuje-li se nemírného požívání ovoce a žije-li střídmě, nebude potřebovati snad ani jediného z léků, kterými se prozřetelně na cestu opatřil. Velmi často jsem pozoroval vracející se domů touristy a mohu říci, že jim měsíční pobyt v Palestýně a Syrii jak náleží svědčil. Poněkud osmahlé tváře zvyšovaly dobré jich vzezření.

Tourista výletník nebude míti asi často příležitost, aby s tuzemci důvěrněji obcoval a stane-li se to jen tak mimochodem, povrchně, budiž mu měřítkem zásada: mnoho důvěry aneb nedůvěry najednou škodí vždy a zlatá střední cesta udržuje i zde rovnováhu. Mnohý z touristů jest dobrý muž, rád mluví a ukájí lámaně pronesenými větami svou zvědavost mysle, že na příklad otázkou, „jak se daří jeho ženě nebo ženám," Araba náramně potěší. Pravého opaku docílí: tuzemec muhamedán na tuto otázku téměř nikdy neodpovídá, považuje ji za neslušnou a tazatele za nevzdělance. Upřené, nápadné prohlížení si žen a zevlování na ně, aneb obracení se po nich nevidí rád Turčín ani Arab, některé ženy také nikoli, a zejména v Damašku, dopustí-li se cizinec nešetrných poklesků označeného způsobu, utrží si mnohdy několik nepříjemně znějících titulatur, ba leckdy i ještě něco horšího. Cizinec má se na všechny dívati „jako by nic" a pozorovati všechno. Dobře učiní, nechá-li si o všelijakých dobrodružstvích jenom „něco zdáti", neboť ta mívají v Orientu zřídka kdy dobré zakončení.

Cizinec, který chce těmito končinami po několik měsíců cestovati, musí se již před nastoupením výpravy jak náleží připraviti, musí čerpati ze spisů zkušených touristů nebo badatelů a zapamatovati si všechny důležité pokyny. Přijde-li sem někdo zcela nepřipraven, bývá celkový výtěžek jeho cestování jen polovičatý, poněvadž kráčí kolem mnohých věcí, na oko málo zajímavých, ale vskutku pozornosti hodných, zcela netečně. Nesoudím, jako mnozí jiní, kteří tvrdí, že bezprostřední dojmy beze vší předchozí průpravy, bývají v Orientu nejmocnější. I nejbedlivější pozorování tříští se, není-li cestovatel aspoň částečně s poměry obeznámen, o nahodilé podrobnosti a tím se ničí hlubší proniknutí jednotlivostí a jasný přehled celku.

Jak již napřed praveno, jest kočovné cestování se stanem neobyčejné půvabné a zajímavé, avšak na dlouhou, tří- až čtyřměsíční dobu velmi namahavé a každý tourista učiní dobře, položí-li se před zahájením takové cesty otázku, je-li jeho tělo způsobilé, aby všechny jej očekávající obtíže překonalo? Na první pohled se vám zdá, že jízda koňmo, prohlížení si krajiny a zajímavostí a klid v dobrém stanu při náležitém stravování jest pravou hračkou. Avšak není tomu tak ani v případě, že je cestování co do osobní bezpečnosti zcela jisté. Prodlením čtyř měsíců, počínajíc březnem nebo dubnem, neprodělá cestovatel po Palestýně a Syrii mnoho změn počasí, avšak přece — i kdyby si rozdělil pochody v ten způsob, že by první dva měsíce Palestýně, třetí měsíc nížinám a čtvrtý měsíc výšinám Syrie věnoval — neujde tu a tam úmornému vedru, pak zákeřnickému ovzduší některých pásem a konečně přese všechnu obezřelost kuchyni leckdy prabídné. A třeba že cestující vše to překoná, třeba že se ani strava, ani nemoci ani vedro jeho osoby netknou, jsou přece leckteré

Digitized by Google

jiné okolnosti, jež při vší neohroženosti a chladnokrevnosti nepříjemně působí. V oněch krajinách, kde dlužno se zejména o bezpečnost majetku a částečně i o bezpečnost osobní strachovati, počne vás znenáhla, ale jistě opouštěti váš nejvěrnější přítel: spánek; tam uchvacuje vás stupňující se neklid, který se proměňuje v bezsennost, a po denní značné námaze nedostává se vám za noci klidného odpočinku. I kdybyste měli tři vojíny na stráži, nic vám to nepomůže, ba tato okolnost, kteréž jsem se z různých důvodů vždy vystříhal, rozčiluje namnoze cestujícího měrou ještě značnější, neboť je přesvědčen, že by těch několik uboze vypadajících hlídačů houfu Beduinů neodolalo, pročež ať už se namáhá jak chce, osvěžujícímu spánku nebude se těšiti na tak dlouho, dokud nebezpečné krajiny nemá za zády. Dravé zvěře není se třeba příliš obávati, poněvadž se nikde ve valném počtu nevyskytá a divocí kanci v bařinách jordánských blíže jezera Hule, pak medvědi ve slujích Libanonu vyhýbají se lidem co nejochotněji. Nepříjemnými zjevy jsou velké tarantule, šeredně vypadající stonožky, škorpioni v počtu neobyčejném a v pozdní letní době množství na mnoze dosti nebezpečných hadů.

Ze všech zde uvedených okolností vysvítá, že musí býti výbava kočujícího touristy co možná nejdokonalejší a pro všechny případy tak sestavena, aby všem potřebám hověla.

Z novější poesie anglické.

Překlady Jar. Vrchlického.

William Wordsworth.

Narcisky.

Jak oblak, cestou já jsem šel,
jenž táhne přes vrchy i dol,
tu množství narcisků jsem zřel,
vše zaplavily zlatem kol,
pod stromy, v keřích, na vlnách
kol tančily, jak vítr táh.

Jak nedohledných hvězdic řad
plá z mléčné dráhy dolů k nám,
bez konce plály odevšad,
břeh věnčen jimi tu i tam,
jich byly sta zde v směsici
se sklánějící, tančící.

Digitized by Google

Tak vlny zahanbil jich třpyt!
Jak tančily zde o závod,
tu musil básník vesel být,
rej plesný vida v tůni vod;
já zřel' a zřel a nemyslel,
ký zisk jsem z toho zření měl.

Teď na loži když ležím svém
půl v snění a půl v dřímotě,
jich hru před duše zrcadlem
zřím v blaživé jich samotě,
ples v srdce mé se přimísí
a to v ráz tančí s narcissy!

Nás jest sedm.

— Tak prosté děcko,
dech jehož splývá, hravý sen,
jež cítí život v údech všech,
co o smrti ví jen?

Já potkal děvče z vesnice:
„Jsem stará osm let!"
Vlas kučeravý do líce
jí hojnou kšticí slet.

Venkovské měla vzezření
a sprostý selský šat,
však očí lesk v svém záření
mne začal v srdci hřát.

„— Kolik máš sester, bratříčků,
mé dítě?" já se ptám,
zří s žasem na mne chvilčičku —
pak dí: „Všech sedm mám."

„A kde jsou?" ptám se. — „Sedm nás,"
zpět ona hovoří,
„dva v Conway šli — to dávný čas,
a dva jsou na moři.

Dva na hřbitově leží již,
tož sestra s bratrem mým,
jest vedle malá naše chýš,
kde s matičkou svou dlím —"

Digitized by Google

— „Jak! v Conway dva že bydlí, dítě,
dva na moři že jsou?
A přec vás sedm? — Dítě, víš,
to jest mi hádankou!“

— „A přece sedm jest nás všech“
(dá děvče v odpověď),
„dva spí, kde stromu stín si leh
tam na hřbitovní zeď.“

— „Ty mateš se, mé dítě, dím,
tys živa, líčko květ,
a dva když v stínu hřbitovním,
pak zbývá vás jen pět.“

— „Jich hrob je snadno uvidět,“
dí děvče, „zeleň svěží
zříš z chatky ven pár kroků jen,
kde vedle sebe leží.

Své pletení si beru tam,
tam šat si ovroubím,
na jejich hroby usedám,
a často zpívám jim.

A často slunce rudý svit
když v západ zaměří,
smím s miskou svojí k nim tam jít
se svojí večeří.

Má sestra Hana umřela
nám první, byl to žal,
tak dlouho, mnoho trpěla,
až Bůh ji k sobě vzal.

Ji pochovali na hřbitově,
a než luh posekán
my na jejím si hráli rově,
já a můj bratr Jan.

A sotva první sníh kdy pad,
klouzání začlo nám,
tu bratr Jan již k smrti chřad,
teď vedle ní spí tam.“ —

— „Nuž,“ znovu pravím, kolik vás!
když dva jsou v nebi již?“
A děvče odpovídá v ráz:
„Nás sedm jest, jak víš.“

Digitized by Google

„Ti mrtví jsou ti dva", já dím.
„Jsou v nebi," ona vece.
Má řeč tu snahou zbytečnou
a vykládání, vedla svou:
Ne, nás je sedm přece!

—

Kukačce.

Ó posle jara! Slyšel jsem
tvůj zpěv a cítím ples,
ó kukačko, jsi ptáčetem,
jsi putující hles?

Já v trávě ležel v myšlenkách,
v tom zpěv tvůj zazněl blíž,
i dál je nesl k svahu svah —
teď z blízka zněl — ó slyš!

Ať vypravuješ údolí
o slunci, kvítí jen,
mně ve tvém zpěvu hlaholí
dnů zašlých mnohý sen.

Miláčku, v tomto roku též
buď uvítán v náš kraj,
ty že jsi ptákem — to jest lež,
mně hlas jsi, mně jsi taj!

Školáku zněla tvoje zvěst,
jenž naslouchal ti rád,
za tebou tisíci spěl cest
skrz keře, na stráň, v sad.

Té uzřít, já se naběhal,
v luh svěží, v lesů mrak,
byls láska má, mé touhy žal,
jen toužen, nezřen však.

A zase tobě naslouchám,
tvůj v trávě slyším hlas,
jak naslouchám, tu vzpomínám
na mládí zlatý čas.

Ó šťastný ptáku! Země zjev
se zdá být, vzdušný kraj
a sadem vil, jak zní tvůj zpěv,
a pro tebe jen ráj!

—

Digitized by Google

Motýlovi.

Ó sečkej, k čemu taký chvat?
Dél trochu tady musíš stát!
Vždyť vše, co bylo dětstvím mým,
vše ve tvém zářném zjevu zřím.
Blíž ke mně! Neleť do oblak,
plá v tobě zašlý čas,
ty neposedo, kouzlíš tak
mně v srdce obrazy i v zrak
můj dům otcovský zas!

Ó krásný, krásný čas to, ach,
svou sestru Emelinu v hrách
i sebe vidím bez dechu
motýle honit v pospěchu.
Jak pravý lovec za ním v rej
jsem loukou divým skokem spěl
přes keř i trn, až chyt jsem jej,
co ona — Bůh ji požehnej! —
se bála střít mu pel.

—

Osamělá žnečka.

Viz tamo děvče samotné,
z hor našich statné děvče, polem
jak sama zpívá si a žne,
stůj, nebo tich jdi kolem!
Tak sama žne a vázat spěje
a smutnou píseň sobě pěje,
ó poslouchej, kraj celý kol
zní jejím zpěvem, stráň i dol.

Tak nikdy slavík nezpíval,
by vítal chodce v zemi dálné
na oase, kde pouště pal,
kdes v Arabii skalné;
ba sotva kukačky tak žaly
se plně, silně rozlehaly
ve oceanu tichý klid
až nejdálnějších od Hebrid.

Co zpívá tu, kdo ví to dnes?
Co tonů těch dí žalné roje?
Zda trudů zašlých lká v tom směs,
ryk zapadlého boje?
Či tyto prosté nářky pějí
o věcech, jež se denně dějí:

Digitized by Google

trud všední, starost, péče hlas,
jak bývalo a dnes je zas?

Ať komukoliv pěla jen,
zpěv její slyším neustále,
obličej k srpu nakloněn
v své práci zpívá stejně dále.
Naslouchám dojat bez pohnutí,
ač do hor dál mne cesta nutí,
ač dozněl v uchu zpěvu spád,
zní v srdci dál mi napořád!

—

(The was a Phantom of delight.)

Jak přelud byla spanilý,
kdy oči mé ji spatřily,
tak luzná její podoba
jak okamžiku ozdoba.
Jak hvězdy v šeru její zrak
a jako soumrak vlasů mrak,
vše na ní půvab hotový
a rosný úsměv májový,
stín tančící a škádlící
tu děsící, v ráz mizící.

Pak vstoupila v můj užší kruh
a byla žena též, ač duch,
tak svěží ve všech pohybech,
s půvabem dívčím v pracích všech.
Vzpomínku i naděje zář,
vše zrcadlila její tvář
a přec ne bytost povznešená
nad vše, čím život jest a sténá,
nad lehký trud, nad žertů vděk,
bol, hanu, chválu, polibek.

Teď jasným okem šťastný zřím,
tep srdce, jež vlá tělem tím,
jde zamyšlena v práci své
kam přísný žití cíl ji zve,
má rozum, její vůle stálá
jest přísná, činná, vytrvalá,
bez falše, lsti je žena pravá,
jež těší, velí, radu dává,
a přec duch tichý, kol nějž vlá
zář podivná jak andělská!

—

Digitized by Google

Samuel Taylor Coleridge.

Při pozorování květů v prvních dnech února 1796.

Ty sladký květe! s bázní vyhlédáš
z rudého kmenu (nebo, podivno!,
ten chmurný, drsný, zimomřivý měsíc
dech vánku vydlužil si a zří k tobě
pln touhy modrým okem!) Chudý květe!
Toť nevěrného času lichocení,
snad z skrýší severních a vzdálených
teď Sever prchá, od polů hřmí sem?
Ty smrti zasvěcený! Mám tě rovnat
snad s dívkou sladkou, která příliš záhy
v květ rozvila se, aby příliš brzy
se ztrávila svým vděkem předčasným?
Mám k bardu z Bristolu tě přirovnat?
ku květu, který sotva spřízněn zemi
z chudoby v bouři chmurné vypučel,
až sklamání a tíseň velkých křivd
jej zničila? Mám v bolném rozhorlení
tě srovnat s Polsky bědnou nadějí,
tou květinou, jež v zárodku již zdrána?
Ty sladký květe, s bohem buď, kéž tobě
los lepší vzplane, než já tušit mohu!
V zpěv tkaje tato chmurná srovnání
jsem svému já, jež hyne v muce vlastní,
svůj vlastní krutý učitel kdys krad;
dnes teplé vání slunného dne chvěje
mnou, ladíc duše slavné varhany,
a mísí nejchmurnější myšlénky
s cítěním sladkým, jakby tvrdý zvuk
byl jemně hrán na něžných nástrojích.

Řádky
psané do alba v Elbingerode na Harzu.

Na břehu mocného jsem Brocknu stál,
zřel hvozd nad hvozd a vrch se nad vrch týčit
jak obraz vlnivý, jenž modrou dálkou
byl ohraničen. Pracně cestu dolů
jsem klestil dál si lesy jedlovými,
kde svěží mech se v svitu slunce třás
jak zdoba mrtvých, kam jen zřídka pad
a druhým tonem ptáka sladký zpěv.
Zde vítr, který bez ustání duje,

Digitized by Google

svůj slavnostní šum odděluje přísně
od znění vodopádů, od hlaholu
potůčka, jehož servaných skal změtí
si hnědé kůzle skáče zvoníc čile,
až tam, kde stará pohádková koza
chví bílým vousem svým. Já kráčel dál
tich, zamyšlen, neb zde jsem objevil,
tvar zevnější, byť vznešen sebe víc,
že z vnitřního jen žití cenu má,
bez toho krásným číslem jest — však matným
a neurčité ceny, ježto srdce
zde nemá zvěsti o příteli, děcku,
o krásných dívkách, o své první lásce,
o otci svém, o nejsvětějším jmenu
tvém, vlasti ctná! Ty moje královno,
ty Anglie, ty bohy vyvolená
má drahá vlasti! Touhy divné pln
jsem k západu zřel, tvoře z temných mraků
si bílé srázné tesy tvého břehu!

O vlasti má! Tou vzpomínkou a pýchou
mi srdce vzkypělo, zrak v slzách tonul,
ten hrdý Brocken, hvozdy, vrchy kol,
vše mizelo jak slabý, temný sen
před zrakem mým! Ten nezatracuj cit
tak lehko, cizinče, tak jako já
úsudkem, ukvapeným, pochybností
vyššího ducha v muži neznesvětím,
jenž cítí, Bůh že všady! Bůh, jenž všecko
na jednu mocnou stvořil rodinu,
on otcem nám a svět nám domovem.

—

P. B. Shelley.

Poutníci světa.

Rci hvězdo, již tvých křídel jas
v let zářný žene dál a zas,
sluj noci kde jest, v které as
svá křídla zavíráš?

Rci měsíci, jenž spěješ bled
a pustou drahou nebes, šed,
tůň dne či noci kde jest, v sled
kam spat se ubíráš?

Digitized by Google

Mdlý větře, jehož bloudí sten
jak host ze světa vyvržen,
na stromech, vlnách, pověz jen,
zda tajné hnízdo máš?

—

Nářek.

Ó rychlej, nežli leta běh,
ó rychlej, mládí než v radostech,
ó rychlej, než noc v sladkých snech
ty přišla's — jsi ta tam!
Jak země, svadlý list jež hostí,
jak noc, jež v bdění ve starosti,
jak srdce, které bez radosti,
tak já jsem sám a sám!

Vlaštovka, Léto, přejde již,
Noc, sova, nastoupí svou říš,
však Mládí, labuť, prchla, víš
a s tebou, tím jsem jist!
Mé srdce denně jitra ždá si,
sen každý slzy tká v mé řasy,
a darmo zima má se hlásí,
chtíc s větví slunný list.

Lilije snubní lože vem,
pro skráně matron růže sem,
fialky dívkám mrtvým všem,
já macešky chci mít.
Na živý hrob je hleďte síti
a nemá se v nich slza stkvíti,
ni přítel nemá utratiti
tam naděj, strach neb cit.

—

Otázka.

Já snil, že jak jsem ondy cestou šel,
v ráz nahá zima v jaro změnila se,
mé kroky vůně dech sved, jenž se chvěl
kol v šeptajících, šumících vod hlase,
po trávníku, nad nímž se lesík tměl,
jenž zelené své páže v jarní kráse
div nevrh mu kol šíje, políbení
jen dal mu, prch, jak ty mne líbáš v snění.

Digitized by Google

Tu rostly fialky a svlačců směs
i chudobka, perlový Arktur země,
terč slunečnic, jenž nespočine, les
dál petrklíčů, modrých zvonků plémě,
jichž zrozením se trávník sotva vznes,
i štíhlý květ, jenž matky své tvář jemně
slzami rosí sebranými v ráji,
když vánků, duchů hlasy kol ní hrají.

A v teplém houští šípek plál a dřín,
chmel s hlohem, do nějž měsíc zář svou vlil,
a květy třešní s číškou vzácných vín,
tož rosy, již den ještě nevypil,
pak růže, břečtan tmavý v lesa klín
své vinoucí se listí rozvěsil,
směs květů, azur, temno, zlato v nich,
že neviděl zrak bdící krásnějších.

A blíže, kde se bystřiny břeh třás,
plál kosatec, na květech sníh a nach,
a blatouch mezi sítím, v jehož vlas
čalounem květů velký leknín sáh,
jak odlesk rozházel mdlý luny jas
na tmavý dub, jenž k vodě rámě vztáh,
na sítí, třtiny, jejichž zeleň sytá
zrak zkáji, v němž se tolik barev kmitá.

Dál snil jsem, z těchto květů vysněných
jsem kytku udělal, ji svázal tak,
že plály stejně, jak můj zrak je stih
v svých tónech, barvách, ladu, naopak,
ty děti Hor vězněné v rukách mých;
a, radost v oku, hrdý šel jsem pak
s tou kyticí, odkud jsem přišel, domů,
bych moh ji darovati — Ach, jen komu?

—

Mrak.

Mnou čerstvý déšť slet na žíznivý květ
ze proudů i mořských tůní,
já dávám stín svěží lístkům, jež leží,
v poledním žehu se sluní.
S mých křídel bohatá dští rosa v poupata,
je vzbouzí luzná k žití,
co klid je spjal sladký na ňadrech matky,
jež kol slunce v rej se řití.

Digitized by Google

Bič krup v ruce držím, nivám též i stržím
zeleným dávám šat bílý,
jej roztavím v dešť zas, co hromů zní hlas,
se smíchem krok můj dál pílí.

Do horských já rýh podsívám svůj sníh,
až vzdychají sosny jich tmavé,
to poduška bílá, kam skráň má se skryla,
co v klínu spím vichřice dravé.
Na oblačné mé věži valy moje střeží
blesk, kormidelník jasný,
a v sluj sklepní schován na řetěze skován
hrom zmítá se a řve hlasný.
Nad mořem a vzduchem ušlechtilým ruchem
ten kormidelník mne vodí,
láskou duchů tažen, jejichž zástup blažen
se v purpuru mořském brodí.
Nad potoky, svahy, nad strmé skal prahy,
nad jezera i háje,
pod řekou i stráni, kde dlí v zadumání
duch milující, hraje
já se zhřívám v tichu v nebes modrých smíchu,
co v pršce on splývá a taje.

Slunce v svém zoru jas meteoru,
své peří strouc kol žhoucí,
na proudný můj bok se vyšvihne v skok,
když bledne jitřenka mroucí.
Jakoby orel slet na hrotný skalin hřbet,
jenž chví se otřasy země,
ono tak popílí, spočinout na chvíli
v jas zlatých křídel svých jemně.
Z tůně, jež vzplála, slunce když sálá,
po klidu, po lásce dýše,
plášť večera v rubín když hořící v hlubin
tmu zapadá s nebeské výše,
ve vzdušném hnízdě svém křídel svých spojím lem
jak holub líhnoucí tiše.

S paprsky pílí, žár v sobě bílý,
dívka, již lunou děli,
přes mé tvary mhavé rouno kadeřavé
jak noční vánky by střely;
kde krok jejích nohou, který nad oblohou
jen andělský sluch slyší,
stanu mého střechu strhne ve svém spěchu,
hned hvězdy hledí s výší.

Digitized by Google

Já se hlasně směji víru jich a reji,
jenž zlatých včel rovný roji,
v svém větrném stanu zvětším onu ránu,
až plesa s klidnými zdroji,
rovny nebes tříšti, spadlé skrz mne blýští
se lunou a hvězdami rojí.

Slunce trůn jasem jak žhoucím pasem,
trůn luny perlami tkávám,
zatmí se sopek žeh, zachví se planet běh,
když praporem větrů svých mávám.
Od mysu k mysu v dál se jak most vzdušný vzpjal
můj oblouk nad moři,
před slunce pablesky, dóm visím nebeský,
mé sloupy — pohoří!
Můj oblouk vítězný, jímž vichr bezmezný
s mým ohněm a sněhem spěje,
když moci vzduchu jaty jsou k mému stolci spjaty,
se tisícem odstínů skvěje,
sfera ta, jež hoří, něžné barvy tvoří,
co vlhká zem dole se směje.

Zříš dceru ve mně vody a země,
kojence nebes nad zemí,
skrz póry řek, moří, můj běh se noří,
měním se, mřít však nelze mi.
Po lijavce útoku, když v nebes hluboku
vlá čistá vlajka jich,
když z větrů v nebesku ze záře odlesku
se modrý, vzdušný dóm zdvih,
já směji se tiše z hrobní své skrýše
jak z lijavce slují se nořím,
jak z lůna dítě, duch z hrobu hbitě
se zvednu a opět jej zbořím.

Digitized by Google

Zákoutí benátské. (Palác Albrizzi.)

Digitized by Google

Z let mladosti.

(Toute une jeunesse.)

Román, napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

To vše v pensionatě Batifolově, pitvorní, zbědovaní učitelé, divocí a cyničtí žáci, učební síně páchnoucí prachem a inkoustem, pochmurný platan ve dvoře, vše to naplňovalo Amédéea smutkem a nechutí. Ačkoli byl velmi čiperný, byl by si snad úplně znechutil toto učení, jež podáváno v plechových miskách jako polévka pro vojáky, nebýt jeho přítelkyně Luisy Gérardovy, jež z přirozené dobroty byla se stala jeho učitelkou, vedla jej a povzbuzovala jej, ba sama se hmoždila se zlomkem Lhomonda a slovníkem Alexandrovým, aby pomáhala dítěti v zápase s jeho „De Viris". Nebohý ten, kdo ve svém dětství neměl kolem sebe ženskou sukni, něžný vliv ženy; zachová si po celý svůj život v duchu svém cosi hrubého, v srdci cos tvrdého. Nebýti znamenité Luisy, byl by býval Amédée vydán tomuto nebezpečí. Matka jeho byla bohužel mrtva a pan Violette, jenž se stále zahloubával ve svůj zármutek, zanedbával svého syna, dlužno to doznati.

Neboť nebohý vdovec nenalézal útěchy.

Od úmrtí své manželky sestárl o deset let a vzdorovitá jeho kadeř zcela sešedivěla. Považte jen! Jeho Lucie byla jediná radost jeho všedního, neutěšeného života, tohoto nebohého škrabáka. Byla tak hezká, tak mírná, a dobrá hospodyně, stále vedena roztomilým pudem po eleganci, pouhé nic bylo jí ozdobou, květina jí stačila, aby provozovala přepych! Pan Violette žil jen této drahé, kruté vzpomínce, prožíval v myšlénkách svoji skromnou idyllku.

Bylo to před deseti lety. Jeden z jeho kolegů z ministerstva přivedl jej jednou večer ke starému příteli, jenž byl setníkem v invalidovně. Tento dobrák — přišel u Waterloo o pravou ruku — byl kmotrem Luciiným. Starý mládenec, roztomilý a veselý, rád pořádal ve svém bytě, jenž byl jaksi bonapartistickou kaplí, malé večerní zábavy s koláčky a punčem, při nichž Luciina matka, tak trochu sestřenka setníkova, zastávala úřad hospodyňky. Pan Violette ihned zpozoroval dívku sedící s červeným karafiátem ve vlasech pod „Bitvou u pyramid", nad níž skříženy byly dvě šavle. Bylo to uprostřed léta a otevřenými okny bylo viděti znamenitou měsíční zář, jež bělila Esplanadu a třpytila se na vítězných dělech. Hrálo se na hádání a když došla řada na Lucii a tázali se jí uprostřed kruhu hostí: „Kam jej dáte? . . . Jak jej máte ráda? . . ." pan Violette, aby jí pomohl z rozpaků, napovídal jí tak neobratně, že všichni volali: „Aj, hleďme . . . to je falešná hra!" A jaký to prostý půvab, jaká to koketní ostýchavost, když podávala čaj, jdouc od jednoho ke druhému s koflíkem

Digitized by Google

v ruce a sledována starým jednorukým invalidou se stříbrnými epaulettami, jenž nesl bábovku!

Aby ji opět spatřil, konal pan Violette v invalidovně četné návštěvy. Ale většinou nalezl toliko setníka, jenž si ho osedlal svými vítězstvími a slavnými činy, vypravoval o útoku na Borodino, kdež byl vyznamenán řádem, o chocholu Muratově, o hrozném: „Blesky boží!“ krále neapolského, jež se podobalo burácení hromu a smetlo by celé škadrony. Konečně jedné krásné podzimní neděle, neděle s klidnou oblohou a vlákny babího léta, ocítil se na chvíli samoten s dívkou v soukromé zahrádce starého invalidy. Usedl po boku Lucie na kamenné lavičce, vyznal jí svoji lásku pod zpytavým pohledem Bonaparta z bronzované sádry, a ona, jata rozkošným zmatkem, odpověděla: „Promluvte s matinkou,“ sklopivši polekané oči na záhon sedmikrásek, jichž tisová obruba rýsovala kříž čestné legie.

A vše to bylo vyhlazeno, na vždy ztraceno! Setník zemřel, Luciina matka zemřela, Lucie sama zemřela, jeho milovaná Lucie, davši mu šest let — ano, šest let! — nezkaleného štěstí.

Věru, neožení se více, — ó nikdy! — a tím méně si bude hledati milenku. Nebylo nikdy a nikdy nebude pro něho ženy, mimo tu drahou nebožku, jež dříme tam na hřbitově Montparnassu a jejíž hrob chodí navštěvovat každé neděle s malou kropicí konvičkou, skrytou pod svrchníkem.

Vzpomínal si s chvěním plným ošklivosti, kterak několik měsíců po smrti své Lucie, za dusného večera červencového, když seděl na lavičce v sadech Luxembourgských a naslouchal pod stromy víření čepobití, přisedla k němu jakás ženština a upřeně na něho pohlédla. Překonán svými smysly odpověděl na otázku, kterou jej oslovila, zároveň bojácně i drze: „Tak tedy jste si vyšel na procházku?“ A když konečně se ho tázala: „Šel byste se mnou?“ následoval ji. Avšak jedva k ní vešel, uchvátila jej celá jeho minulost; cítil, jakoby se dusil žalostí. Sklesl na židli, jal se štkáti, skrývaje tvář do dlaní, a bolest jeho byla tak hrozná, že jata pudem ženského soucitu, nešťastnice vzala hlavu jeho ve svoje náruči, řkouc mu, aby jej utišila: „Plač! Plač!... To ti uleví!“ a kolíbala jej jako děcko. Konečně mohl se vyprostit z této něžnosti, která jej naplňovala studem, hodit na mramorovou desku prádelníku trochu těch peněz, jež měl při sobě, a uprchnout, vrátit se do svého bytu, kvapně ulehnout a vyplakat se dosyta hryze podušku ... Ó, hrozná to vzpomínka!

Ne, nikdy více žádnou ženu, žádnou milenku, nic! Teď bolest jeho byla jeho ženou a spala s ním.

Zejména probuzení vdovcovo bývalo hrozné — osamotnělé to probuzení na velkém loži, na němž byla toliko jediná poduška. Zde ji dříve nalezl každého rána, svoji drahou Lucii, a znamenitou rozkoš mu způsobovalo hledět na ni, kterak spí. Neboť ona nerada časně vstávala a leckdy se s ní žertem pro to vadil. Jaký to klid na té jemné, něžné tváři, s přimhouřenýma očima, odpočívající uprostřed neladu svých rozpuštěných vlasů! A kterak bylo cudné ve své nenucenosti, to roztomilé tělo mladé ženy! Měla jednu paži na pokrývce a pošinuvší se košilka odhalovala ramínko tak čisté, poněkud křehké a počátek něžných ňader. V teple

Digitized by Google

lože oddychovala vlahou, živou vůní, cosi jako zápach živé květiny. Naklonil se nad pootevřenými rty, aby vdechoval její dech, a jakási něžná hrdost, pýcha snoubence jej uchvátily, když považil, že to je přec jeho manželka, jeho družka, toto rozkošné stvoření, dosud skorem dětské, a že toto srdce, jehož tlukot cítil pod tímto mladým ňadrem, náleželo navždy jemu. Nemohl se více zdržet, dotkl se svými rty rtů mladé žínky; zachvěla se pod tímto polibkem a otevřela pak oči, v nichž údiv probuzení přeměnil se ihned vůči pohledu manželovu ve šťastný úsměv . . . Ó, nezapomenutelná chvíle! . . . Avšak přes to přese všecko třeba býti rozšafný, vzpomenouti si, že mlékařka zavěsila hned o svitání plechovou konvici na kliku u dveří, že oheň není rozžat, že třeba přijíti časně do kanceláře, poněvadž se blíží doba přídavků. A políbiv ještě jednou svoji ospalou Lucii, která již zase zavírala oči, pravil jí mazlivým hlasem: „Nuže, milé dítě . . . je půl deváté . . . Vstávej, vstávej, malá lenošku!“

Kterak si zjednati útěchy po ztrátě takového štěstí? Měl svého syna — ach, ovšem! — a miloval jej zajisté. Ale pohled na Amédéea oživoval tím více zármutek pana Violetta, neboť dítě dorůstajíc podobalo se čím dále tím více své nebohé matce!

IV.

Třikrát neb čtyrykrát ročně pan Violette provázen svým synem navštívil strýce své nebožky manželky, po němž Amédée mohl jednoho dne dědit.

Pan Isidor Gaufre založil a řídil s úspěchem po dvacet let rozsáhlý sklad kněh a obrazů pro katoliky, k němuž záhy připojil značný sklad náboženských předmětů všeho druhu. Tento rozsáhlý závod, který majitel šťastným nápadem nazval „Bon marché des Paroisses“,*) proslavený mezi veškerým duchovenstvem francouzským, zabral na konec hlavní budovu a veškeré ostatní součásti starého paláce v ulici Servandoni, vystaveného v okázalém a nádherném slohu ze sklonku sedmnáctého století. Provozoval zde znamenité obchody. Po celý den vystupovali po stupních elegantních schodů, vedoucích do rozsáhlého přízemku, osvětleného vysokými okny, nad nimiž se šklebily pitvorné masky, duchovní anebo pánové klerikálního vzezření. Zde missionář s dlouhým vousem, než odplul ku pobřeží Gabonu anebo na daleký východ, kupoval svoji zásobu růženců ze skleněných perlí anebo falešných korálů, určených obraceti na víru černochy a Číňany. Člen třetího řádu sv. Františka ve dlouhé kutně barvy čokoládové, a tisknoucí pod paží obrovský deštník, kupoval tu za nepatrnou cenu a po tisících brožury náboženské propagandy. Vesnický farář, přibyvší do Paříže, podepisoval za dodání pozlacené monstrance ve slohu byzantském řadu směnek na dlouhou lhůtu, zadlužuje se ve své horlivosti a počítaje na štědrost věřících, aby mohl vyhověti svým závazkům. Ukázal se tu též mladý duchovní rádce, hledající pro nějakou kajicnici vybrané dílo nábožné, na příklad „Slzy vdovství osušené svatým Fran-

*) „Láce pro fary“, napodobeno dle světoznámé firmy modního závodu „Au Bon Marché“.

Digitized by Google

tiškem Saleským" ve dvanácterce. Kandidat poslanectví v krajině velmi katolické žádá o slevu při koupi dvanácti křížových cest, ohavně malovaných, jež hodlá věnovati několika farnostem, kde jeho protivníci jej obvinili, že jest voltairianem. Člen řehole křesťanské nauky nebo jeptiška řádu sv. Vincence de Paula potřebuje pro své školy katechismy a díla mravoučná. Občas dokonce nějaké církevní kníže, biskup s aristokratickým vzezřením, zahalený v široký pláštík, se zelenou šňůrou, se zlatými střapci kolem kardinálského klobouku, uzavíral se tajemně na celou hodinu v kabinetě pana Isidora Gaufrea, jenž jej vyprovázel až na schody, plýtvaje „eminencemi" a skláněje se obřadně pod pánovitým žehnáním dvou prstů ve fialových rukavičkách.

Pan Violette věru že nikoli ze sympatie zachovával styky se strýcem své manželky, neboť pan Gaufre, podlízavě zdvořilý vůči všem, kdož mu mohli prospět, rád se choval pohrdavě, ba někdy i neomaleně vůči každému, kdo mu nemohl prospět. Za života své neteře pramálo o ni dbal a jako svatební dar dal jí toliko jeden ze svých krucifixů ze slonoviny, s mušlí na svěcenou vodu, jež tento obchodník s náboženskými předměty dával vyrábět na tucty tuctů pro kláštery. Vyšinuv se vlastní prací, získav již, jak se vypravovalo, dosti značné jmění, měl pan Gaufre v nevalné úctě tohoto chudáka-úředníka, jenž tak zvolna postupoval a jenž byl zajisté lenivý a neschopný. Podle uvítání, jehož se mu dostávalo v ulici Servandoni, tušil pan Violette dobře, jak nepříznivě o něm smýšlí tento „svatoušek", jak jej potaji nazýval. Jestliže se sem vracel přese všechnu svoji přirozenou hrdost, bylo to jedině k vůli hochovi. Neboť pan Gaufre byl bohat, pan Gaufre nebyl více mlád. Snad že — kdož to ví? — nezapomene v závěti Amédéa, svého synovce. Bylo třeba, aby hocha tu a tam viděl. A pan Violette z povinnosti otcovské podroboval se třikrát neb čtyrykrát ročně nudné návštěvě v „Bon marché des Paroisses".

Naděje, jež choval pan Violette ve příčině dědictví po panu Gaufreovi pro svého syna, byly ostatně velmi pochybné; neboť úředník, jehož majitel zbožného bazaru byl nucen pozvati tu a tam k obědu, byl zaražen, ba uražen despotickým a důvěrným tónem služky, znamenité to dvacetipěteleté Normanky, jež slyšela na královské jméno Berenice. Neomalené způsoby této krásné a statné kmotry prozrazovaly v ní milostnici, rovněž jako briliantové náušnice, jež jí zářily v uších a tato sekačka zajisté měla bedlivý dozor nad závětí svého velitele, šedesátníka s apoplektickou šíjí, jehož pleť po obědě nabývala barvy vinných kvasnic.

Pan Gaufre, ačkoliv byl členem bratrstva sv. Sulpicia a velmi horlivý při pobožnostech, míval vždycky choutky po pletkách se služkami. Manželka jeho — byl as deset let vdovcem — po celý svůj život náležela k oněm nešťastnicím, o nichž se praví v lidu: „Ta chudinka paní ta a ta je věru k politování; nemůže podržet jedinou služku." Nadarmo brala z venkovských zákoutí nebohá děvčata beze vší krásy a zaručené ctnosti. Jedna po druhé, jedna Flámka, tři z kraje neverského, jedna Elsasanka, dvě Picardky, ba i mladá dívka s Beauce opatřená certifikatem o získané ceně ctnosti, byly nemilosrdně pozřeny minotaurem z ulice Servandoni. Všechny manželka právem popuzená vyházela z domu, při-

Digitized by Google

davši každé svědomitě po páru políčků, a na štěstí pro pana Gaufrea, žádná z těchto Hagar neobdařila jej Ismaelem. Ovdověv, mohl se „svatoušek“ oddati úplné bezpečnosti, ale bez pohoršení, toť se rozumí, své náruživosti po služkách. Nové venkovanky s podivnými čepci odpovídaly příznivě v různém nářečí jeho hříšným návrhům. Elsaská holubinka vládla po šest měsíců, bretonský kokrhel déle roku. Avšak na konec stalo se, co bylo osudem usouzeno. Jednoženství, dřímající na dně duše každého prostopášníka, se probudilo a krásná Berenice nadobro sklonila pod svoje jho nestálého pana Gaufrea, jenž stářím se stal stálým. Byla nyní v domě všemohoucí, imponovala dvojnásob svou kyprou krásou a pozoruhodným talentem kuchařským, a poněvadž viděla, kterak po každém obědě při dessertu stoupá jejímu pánu krev do tváře, zajisté musela pomýšleti na budoucnost. S té strany tudíž bylo lze obávati se všeho. Kdož ostatně mohl ručiti, že pan Gaufre, jenž přes to přese všecko byl velmi pobožnůstkářský, nebude jednoho krásného dne jat výčitkami svědomí a neskončí sňatkem na smrtelném loži?

Pan Violette vše to věděl, přece však záleželo mu na tom, aby Amédée nebyl opomenut svým starým příbuzným, a někdy, zřídka kdy, opouštěl úřad poněkud dřív než obyčejně, šel pro svého syna, když odcházel z pensionatu Batifolova, a odváděl jej s sebou do ulice Servandoni.

Rozsáhlé salony, změněné ve skladiště, kdež bylo doposud na zapomenutých polích vidět rokokové pastýře, podávající pastýřkám pár holoubků, bývaly pro malého Amédéa povždy novým překvapením.

Když prošli kněhkupectvím, kde tisíce drobných svazků v šedých nebo žlutých obálkách tísnilo se na policích a kdež pomocníci v režných šedých bluzách rychle svazovali balíky, vešli do skladiště zlatnického. Zde v krásných zasklených skříních třpytil se veškeren okázalý pestrý přepych chrámů: pozlacená tabernakula, kdež beránek boží odpočíval v planoucím trojhranu, kaditelnice se čtyrnásobnými řetězy, monstrance a kalichy zdobené emaily a padělanými drahokamy, štóly a kasule obtížené vyšíváním, obrovské svíce — a vůči této nádheře hoch, jenž byl četl „Tisíc a jedna noc“, domníval se, že vnikl do jeskyně Aladinovy anebo do zásobárny Abul-Kazemovy. Z tohoto oslnění přešli bezprostředně do chmurného skladiště kněžských oděvů. Zde bylo vše černé. Bylo tu vidět jen nakupené kleriky a pyramidy širokých klobouků. Toliko dvě velké loutky, jedna oděná kardinalským purpurem, druhá fialovým rouchem biskupským, vrhaly trochu barvy do tohoto temného skladiště.

Avšak Amédéea především omračovala velká síň s malovanými soškami. Byly tu všechny ty idoly nábožných a drobné kapličky, rozestavené na prknech na zdařbůh, pomíchány jako řada cibulí. Žádného rozdílu v důstojenství. Sousedem evangelisty byl nějaký svatý jezovítek vyšinuvší se k této hodnosti teprve předevčírem, blahoslavený Fourier stál po boku Panny-Bohorodice, Spasitel vedle svatého Labra. Liti ze sádry do ledabylých forem anebo hudlařsky vyřezáni ze dřeva, natřeni křiklavými barvami, kramářsky červenou nebo šmolkově modrou, pokryti sprostým pozlátkem, s bradou vzhůru, otevřenými ústy, s vyjevenýma očima, lesknoucí se lakem, hrozně oškliví, zcela noví, stáli tu seřaděni jak vojáčkové u raportu, biskup s mitrou, mučedník držící palmu, svatá Anežka, objímající

Digitized by Google

beránka, svatý Rochus se psem a lasturami, sv. Jan Křtitel v kůži ovčí, a nejsměšnější z nich byl snad nebohý sv. Vincenc de Paula nesoucí v náručí tři nahá nemluvňata jako na štítě porodní báby.

Tato ohavná výstava, jež se podobala jednak kabinetu s voskovými figurami, jednak hračkářskému krámu, Amédéea přímo děsila. Byl po prvním přijímání a planul dosud mystickým vznětem, avšak tolikerá ošklivost urážela jeho ducha, již zjemnělého, a vrhala v něj první pochybu.

Jednoho dne k páté hodině přišli p. Violette a jeho syn do „Bon marché des Paroisses" a nalezli strýce Isidora právě ve skladišti malovaných soch, dohlížejícího na balení svatého Michala. Právě byl odešel poslední dnešní zákazník, biskup trebizondský in partibus, žehnaje pana Gaufrea. Apoplektický mužík s černou parukou kosteluíka je teď úplně sám se svými pomocníky a neostýchá se více.

„Dejte přec pozor, nemotoro!" volá na mladíka, jenž skládá archanděla do hoblovaček, „ulomíte draku ocas."

Pak spozorovav příchozí, p. Violetta a Amédéea, zvolal:

„Ach, to jste vy, Violette. Dobrý den . . . dobrý den, Amédée . . . Přišli jste nevhod. Teď je expedice. Nevím, kudy kam . . . Hej, pane Combiere . . . Poslyšte, pane Combiere . . . Nezapomeňte na těch třináct tuctů „Zjevení v la Salette" ze sádry do Grenoblu, s 25 procenty srážky . . A Amédée pořád pilně pracuje? . . . Co pravíte? . . . Že byl premiantem, že byl při banketu vyznamenaných . . . Nuže, tím lépe! . . . Julie, odeslal jste těch šest svícnů, alpakové ciborium a křížovou cestu číslo druhé pro klášter Sacré-Coeur v Alençonu? . . . Jakže, ještě ne? Ale vždyť je to objednané již tři dny. Pospěšte si, u všech všudy! . . . Vidíte, Violette, nevím kudy kam . . . Ale vejděte na chvíli."

A nařídiv ještě pokladníku uvězněnému ve skleněné kleci, aby poslal soudními vykonavateli směnky faráře v Sourdvalu (Manche), jež byly protestovány, uvedl strýc Isidor pana Violetta a Amédéea do svého kabinetu.

Je to bývalý budoar, a třeba že pan Gaufre, jenž miluje přísné vzezření, zasmušil jej železnou pokladnou, regaly s lejstry a černým nevlídným křeslem, jež se zdá být přeneseno ze sakristie, pěkná ta místnost, vysoká a okrouhlá, s velkým oknem do zahrady, se stropem s malovanými lehkými růžovými obláčky a svým jemným dřevěným roubením, zdobenými guirlandami, toulci a luky Amorovými, zachovala si dosud trochu svého záletného kouzla z minulosti. Amédéeovi by se tu líbilo, kdyby strýc Isidor, usednuvší u svého psacího stolu, nebyl dal ihned panu Violettovi nepříjemnou otázku.

„Nu což, jak je to s povýšením, jež jste minulého roku očekával, dostalo se vám ho?"

„Bohužel nikoliv, pane Gaufre . . . Ach, to víte, vláda . . ."

„Ano, jde to velmi pomalu, ale za to také nejste přetížen prací . . . Kdežto v obchodě . . . jaké to starosti! jaké trampoty! . . . Mnohdy vám závidím, vždyť máte hodinu času, abyste si ořezal péra . . . Hleďme, co pak mi ještě chtějí?"

Vskutku, v pootevřených dveřích objevila se hlava příručího, s tužkou za uchem.

Digitized by Google

„Je tu pan představený zahraničních missií, přeje si mluvit s pánem."

„Tak vidíte, nemám ani chvilky pro sebe . . . Až jindy, milý Violette. Je to bohem, hošíku . . . Je podivuhodno, kterak se podobá nebohé Lucii . . . Přijďte někdy na snídani, bez okolků . . . Uveďte pana představeného."

A pan Violette odchází, nespokojen se svou nezdařenou návštěvou, popuzen na strýce Isidora, jenž byl pramálo zdvořilý.

„Ten člověk je dokonalý egoista," přemítá smutně, „a ta holčice jej má ve svých drápech . . . Můj nebohý Amédée nedostane nic."

Amédée nestará se o dědictví po svém strýci. Jest nyní žákem páté třídy a učí se se svými soudruhy v pensionatu Batifolově dle rozvrhu lycea Jindřicha IV. Vyrostl náhle a ke svému politování nosí spodky příliš krátké. Již se zříká zábav příliš dětinských. Oběšení tatrmani, jimiž zdobený stránky Bournoufovy gramatiky, pocházejí ještě od loňska a vzdal se úplně chovu hedbávníků v zásuvce svého stolku. Vše nasvědčuje tomu, že z něho nebude člověk praktický. Měřictví se mu protiví, nepamatuje si ani jediné datum a v dny, kdy má prázdno, chodívá rád samoten tichými uličemi. Čte díla básníků ve výkladcích antikvářů a omeškává se v sadech Luxembourgských, jda za zapadajícím sluncem. Bude z tebe snílek, nebohý Amédée, sentimentální snílek. Tím hůř pro tebe!

U Gérardových, kam stále chodívá velmi často, netyká více svým malým přítelkyním. Luise je teď sedmnáct let. Je hubená, prosta svěžesti, plochého těla, zajisté že nebude krásná. Mluví-li na ni, počínají říkat: „Má krásné oči, a jest znamenitá hudebnice." Její sestře Marii jest dvanáct let, je to růžové poupátko.

Co se týče dcerušky sousedovy, malá Rosina Combarieu-ova zmizela. Jednoho dne sazeč se náhle vystěhoval nerozloučiv se s nikým a vzal s sebou své dítě. Domovnice vypravuje, že se zapletl v politické spiknutí a že musel opustiti dům v noci. Domnívají se, že se skrývá v la Villette.

Proto také otec Gérard se naň nehněvá, že uprchl, nerozloučiv se. Dělník-spiklenec zachoval veškeru svoji slávu ve vzpomínkách starého rytce, jenž následkem zcela zvláštní nehody jest stále zaměstnáván nakladatelem bonapartistických obrázků a provádí nyní podobiznu císařského prince v uniformě desátníka gardových granátníků, s obrovskou medvědicí na dětské hlavičce.

Otec Gérard stárne. Vousiska jeho kdysi plavá a trochu těch vlasů, jež mu zbyly, zbělely do stříbra, onou obdivuhodnou bělí, jež jest jako by pozdní náhradou pro lidi ryšavé a jež sluší pěkně jich krevnaté tváři. Stárne, nebožák, právě jako jeho manželka, jež tloustne znepokojivým způsobem a říkává „Uf!" usedajíc, když stoupala do pátého patra. Otec Gérard stárne, jako vše, co jej obklopuje, jako protější dům, který viděl stavět a jenž nemá více svoje z brusu nové vzezření, čehož důkazem jest, že kupec — jenž naplňuje celou ulici zápachem, otáčeje na chodníku svůj buben na pražení kávy — dal znovu vymalovat svůj krám. Stárne jako jeho vetchý nábytek, jako spravované majolíky, jako rytiny, jež se zdají být napojeny odvarem tabáku, jako rámy, jichž pozlátko zrudlo, zejména pak jako piano Erardovo, na němž nyní hraje Luisa jako dokonalá virtuoska, valčíkovou suitu Beethovenovu a Mendelssohnovy

Digitized by Google

„Písně beze slov“, a jež, nebohý starý sluha, má nyní toliko ječivé, třaslavé zvuky harmoniky.

Stárne, nebohý umělec, a budoucnost jej znepokojuje. Neboť nedovedl se vyšinouti jako jeho spolužák, ten intrikán Damourette, jenž jej byl kdysi úskokem obloudil o římskou cenu a nyní se nadýmá v Institutu, ve svém vyšívaném fraku a dostává všechny výnosné objednávky. On, prostodušný, uvázal si na hrdlo rodinu, jsa zcela mlád a ačkoliv se dřel jako nádeník, nemohl uložit nijakých úspor. Může se přihodit, že jednou ráno klesne pod záchvatem mrtvice a zanechá tu vdovu bez výživy a obě dcery bez věna. Přemýšlí někdy o tom všem, nacpávaje si dýmku, a není to nikterak veselé, u všech rohatých!

Jestliže se otec Gérard, stárna, zasmušoval, stával se pan Violette čím dál tím zbědovanějším. A přece, kolik as mu může být let? Nanejvýš tak čtyrycet. Ale jaký to úpadek! Což pak se v zármutku počítají léta dvojnásob? Vdovec jest již jen lidskou ruinou. Jeho kadeř vzdorných vlasů, špinavě šedá, visí stále nad pravým okem, nebere si více práci shrnout ji za ucho. Ruce jeho se trochu chvějí, paměť jeho mizí. Je tišší a zamlklejší než kdykoli, zdá se, že nic jej nezajímá, ani studie jeho syna. Přichází pozdě domů, podloubá se v obědě a odchází na novo temnými ulicemi, kolísavým krokem. V kanceláři, kde přec ještě koná mechanicky svoji práci, je to člověk souzený; nikdy se nestane náměstkem přednostovým. „Kterak je tupý!“ říkává, mluvě o něm, jeho soudruh z téže světnice, mladík s nejlepší čákou do budoucnosti, jenž se těší přízni odborného přednosty, všímá si dostihů a nemá sobě rovna, když napodobuje huhňání herce Grassota. Muž v tomto věku neschází tak rychle, není to přirozené. Co tedy přivedlo pana Violetta na tento stupeň chabosti a bídy?

Bohužel, dlužno to doznat. Tomuto nešťastníku nedostávalo se odvahy; hledal útěchu ve svém zoufalství. Nalezl ji v náruživosti.

Každého večera, opustiv svoji kancelář, ubírá se pan Violette do zasmušilé kavárničky v ulici du Four. Usedne na lavičce při stěně, do nejtemnějšího kouta, a hlasem tichým, jakoby stydlavým, objednává první absinth. První? Ano, neboť pije dva, ba i tři; pije je zcela zvolna, malými doušky, cítě, kterak se v něm zvedá poznenáhlu opojení pouze mozku z mocného zeleného nápoje. Nechať jej šťastní kárají, chtějí-li! Zde, opřen lokty o mramorový stůl, dívaje se a nevida ji, mezi pyramidami kostek cukru a sklenicemi na punč, na dámu v buffetu, jejíž příčeska, silně napuštěná pomadou, obráží se za ní v zrcadle, zde nebožák bez útěchy nalezá zapomenutí svého neštěstí, ba více, zde dobude si na hodinu znovu někdejšího svého štěstí.

Neboť následkem úkazu dobře známého pijákům absinthu, řídí, ovládá svoje opojení a ono mu podává sny, jichž si přeje.

„Číšníku, absinth!“

Pan Violette stal se na novo dvacetipětiletým manželem, jenž zbožňuje svoji drahou Lucii a jest od ní zbožňován.

Sedí v zimě u hasnoucího ohně a před ním, ve světle vycházejícím z pod zeleného stínítka, na němž uhánějí tryskem drobné černé stínové obrázky jokeyů, zabývá se manželka jeho jakýmsi vyšíváním, hovíc si ve

Digitized by Google

velké lenošce. Každé chvíle pohlédnou na sebe očima plnýma úsměvu, on přes svoji knihu, ona přes svou práci, a zamilovaný nemůže se dost vynadivit, jak ohebné a něžné jsou prstíky jeho Lucie. Ne! jest příliš roztomilá! Náhle klesne k jejím nohám, na koberec, ovine jí paže kolem pasu, dá jí dlouhý políbek; pak schvácen touhou položí čelo na kolena milované ženy a poslouchá s rozkoší, kterak praví polohlasně: „Tak, tak, panáčku . . . . hajej!“ A cítí, kterak něžná její ruka lehce mu hladí vlasy.

„Číšníku, ještě absinth!“

Jsou na oné krásné lučině porostlé kvítím blíže lesíka u Verrières, za nádherného červnového večera, kdy slunce chýlí se k západu a vydává již menší vedro. Svázala si znamenitou kytici z polních květin, zastavuje se každou chvíli, aby k ní připojila nějaký kvítek, on ji následuje nesa pláštík a slunečník. Jak krásně je v letě a jak příjemna je láska! Jsou trochu unavení, neboť po celou tu zářící neděli toulali se po kraji. Jest hodina oběda a hle tu právě pod lipami hospůdka s houpačkami a siamskými hrami, kdež bílé ubrusy vesele prosvitají ze křoví. Vyhledali si místo, objednali oběd u číšníka s kníry, a zatím co čekají na oběd, Lucie celá zarůžovělá po dni stráveném pod širým nebem a stavši se od hladu zamlklou, baví se tím, že prohlíží na talířích modré obrázky, představující bitvy v Africe. Jaký to veselý oběd! V omeletě jsou žampiony, v dušených ledvinkách byly žampiony, v řízku s madeirskou omáčkou byly žampiony. Ale tím lépe! mají je velmi rádi. A to roztomilé lehké vínko! Drahé to dítě má ke konci oběda skorem opičku, na mou věru! Vždyť ji napadlo vzít třešňovou pecku mezi palec a ukazováček a mrštit ji — fuk! — právě na nos svého manžela! Směje se, ta ošklivá! Ale on se chce pomstít: „Počkej, počkej trochu!“ a naklonil se přes stůl a vsunul dva prsty mezi šíji a límeček šatu. A potměšilá čtveračka, stahujíc seč může hlavu mezi ramena, žadoní jej, roztřásána křečovitým smíchem: „Ne, ne . . . prosím tě!“ neboť se bojí, aby ji nelehtal. Avšak nejlepší chvíle jest přece návrat noční krajinou v rozkošné vůni posečeného sena, na cestě neurčitě se bělající pod letním nebem, na němž se třpytí celý zvířetník a přes něž mléčná dráha jako zamlklá bystřina valí svoji diamantovou pěnu. Šťastna a znavena opírá se o paži svého manžela. Kterak ji miluje! Můj Bože, kterak ji miluje! Zdá se mu, že láska jeho k Lucii jest nesmírná a hluboká jak noc. „Nikoho na cestě . . . Dej mi svoji hubinku, svoji drahou hubinku!“ A jejich hubičky jsou tak sladké, tak čisté, tak upřímné, že se z nich musí těšit i hvězdy!

„Absinth, číšníku . . . ještě jednu! . . .“

A nešťastník zapomíná ještě na několik okamžiků, že za chvíli třeba vrátit se do truchlivého příbytku, kde není více jeho drahé Lucie, do příbytku, kde hospodyně dávno již připravila příbor na voskovaném plátně, a kde jej očekává jeho syn, zívající hladem a čtoucí ve knize, kterou položil vedle svého talíře. Zapomíná na hroznou chvíli návratu, kde se bude snažit zakrýti svoje opilství líčeným špatným rozmarem, a kde usedne ke stolici, aniž by jen políbil Amédéea, aby dítě neucítilo zápach alkoholu v jeho dechu.

Digitized by Google

V.

Zatím allegorický stařec s velkými perutěmi a bílou bradou, Čas, ještě několikráte obrátil svoje přesýpací hodiny, anebo abychom mluvili prostěji: poštovní poslíček s několika vločkami sylvestrového sněhu na svém modrém plášti dostavil se třikrát neb čtyrykráte do bytu svých klientů, aby jim podal za zpropitné kalendář, obsahující důležitá poučení, jako klíč církevního rozvrhu roku anebo rozdíly roku gregoriánského od arabské hedžry, a Amédée Violette zcela potichu stal se jinochem.

Jinoch, to znamená bytost, jež má poklad, jehož cenu nezná, skorem jako černoch ve středu Afriky, jenž by nalezl chekovou knížku pana Rothschilda, jinoch, jako jsme byli všichni, neznající svoje kouzlo a svůj půvab, jenž pozbývá trpělivosti, že chmýří na jeho bradě nezměnilo se dosud v ohavné kančí štětiny, jinoch, jenž vstává každého jitra pln nadějí a táže se prostodušně, co šťastného as se mu přihodí mezi dnem a jenž snil místo aby žil, poněvadž byl nesmělý a poněvadž byl chudý.

V tu dobu Amédée — nechodil více k Batifolovi a dokončoval jako mimořádný posluchač filosofická studia na lyceu Jindřicha IV. — seznámil se s jedním svých soudruhů, Mauricem Rogerem, a oba přilnuli k sobě něžným přátelstvím, jedním z oněch přátelství osmnáctiletých, jež jsou snad nejpříjemnější a nejpevnější na světě.

Amédée byl okouzlen Mauricem hned při prvním pohledu, pro jeho krásnou plavou, kadeřavou hlavu, jeho výrazem povýšenosti a upřímnosti, elegantním jeho šatem, který nosil s nenuceností gentlemana. Dvakráte denně, když šli ze školy, prošli sadem Luxembourgským, svěřujíce sobě svoje sny a naděje, zastavujíce se ve stromořadích, kde Maurice již směle si prohlížel grisettky, a hovořice s roztomilou nenuceností svého věku, věku plného upřímnosti, kde se myslí nahlas.

Ihned počali si tykat.

Maurice zjevil svému příteli, že je jediným synem důstojníka, jenž byl usmrcen před Sevastopolem, že matka jeho se více neprovdala, že jej zbožňuje, že mu činí pomyšlení. Čekal netrpělivě na konec školního roku, aby mohl žíti svobodně v Latinské čtvrti, studovati práva bez kvapu, poněvadž si to přála jeho matka, které chtěl vyhověti, ale zabývati se též malířstvím, aspoň jako ochotník, neboť měl náruživou náklonnost k umění. Vše pravil krásný, aristokratický jinoch se šťastným úsměvem, jenž zachvíval jeho smyslnými chřipěmi, a Amédée obdivoval se, bez ošklivé myšlénky závisti, se šlechetnou vroucností mládí, té důvěře v budoucnost, té radosti z života.

Svěřil se rovněž Mauricovi. Ó, nikoliv se vším! Nemohlť nebohý hoch povědět nikomu, že tuší tajnou náruživost svého otce, že se za ni hanbí, že tím trpí — pokud mládež může trpět. Aspoň ze šlechetného svého srdce přiznal se beze studu ke svému skrovnému původu, honosil se svými prostými přátely, Gérardovými, chválil do nebe dobrotu své velké přítelkyně Luisy, mluvil s nadšením o malé Marii, které šlo na šestnáctý rok a jež se stávala krasavicí.

„Povedeš mne k nim, že?“ pravil Maurice, jenž byl vyslechl přítele se svou dobráckou přirozenou laskavostí. „Ale dříve musíš některý den

Digitized by Google

přijít na oběd k nám, abych tě představil své matce... Což pak příští neděli...? Platí tedy?"

Amédée byl by nejraději odřekl. Vzpomenul si náhle — ó ta palčivá neustálá trýzeň chudých mladíků! — že jeho nedělní kabát je skorem rovněž tak ošumělý, jako všední a že jeho nejlepší botky mají ušlapané podpatky a že límec a manšety nejlepší z jeho šesti košil byly otřepené od příliš častého praní. A pak, býti pozván na oběd, jaká to zkouška! Kterak si počínat, máme-li se „představit v saloně"? Již z předu obcházel jej mráz. Avšak Maurice zval jej tak srdečně, byl neodolatelný. Amédée přijal pozvání.

Následující neděle tudíž, přesně o sedmé hodině, vyšňořen co nejlépe mohl — co to jen napadlo obchodnici s módním zbožím, že mu poradila rukavičky ze psí kůže, barvy krvavě rudé? pozoroval teď ovšem, že to příliš nové a příliš křiklavé vůči ostatnímu jeho šatu — vystoupil Amédée do prvního patra krásného domu na předměstí Saint-Honoré a zazvonil zcela lehce u dveří v levo.

Mladá a hezká komorná — jedna z oněch brunetek, jichž boky obejmete prsty obou rukou, a s lehkým stínem knírku na rtech — otevřela a uvedla mladíka do salonu zařízeného pohodlně, ale prostě a vážně. Maurice byl tu samoten, obrácen zády ke krbu, v postoji pána domu. Přijal svého přítele s nejvřelejšími projevy, a pohled Amédéeův byl ihned upoután podobiznou krásného dělostřeleckého poručíka v uniformě z roku 1845 s dlouhými šosy, jehož pás spínaly dvě lví hlavy. Tento důstojník v parádním kroji byl vyobrazen uprostřed pouště, sedící pod palmou.

„Je to můj otec," pravil Maurice. „Není-liž pravda, že se mu podobám?..."

Podoba byla vskutku překvapující. Týž bujný a milý úsměv, tytéž plavé kadeře. Amédée vyslovil svůj úžas, když tu ženský hlas opakoval za ním jako opozdilé echo:

„Není-liž pravda, že Maurice je mu podoben?"

Byla to paní Rogerova, jež byla vešla po tichu. Vůči této krásné dámě černě oděné, s římským profilem, s pletí mdlou a přibledlou, jež dívala se pohnutým pohledem na svého syna i na podobiznu svého manžela, pochopil Amédée, že Maurice jest zajisté miláčkem své matky. A když dojat pohledem na tuto velkou vdovu, jež by byla dosti krásná, nebýti jejích šedých vlasů a očí zardělých slzami, zakoktal několik slov, aby se poděkoval za pozvání k obědu, pravila:

„Můj syn mi vypravoval, že vás miluje nejvíce ze všech svých soudruhů... Vím též, jakou lásku mu osvědčujete. Jest tedy na mně, abych vám děkovala, pane Amédée."

Usedli, hovořili a každé chvíle pronášela paní Rogerova slova: „můj syn... můj Maurice" s přízvukem hrdosti a vášnivé něžnosti. Amédée tušil, kterak příjemný byl život jeho přítele poblíže matky tak dobré a nemohl se ubránit, aby neporovnával s tím svoje smutné dětství a vzpomínal zejména na příšerné ty večery, kde skláněl tvář do talíře, aby neviděl oči svého otce, stále na něho upřené, zaplavené opilstvím, jež zdály se žádat na něm odpuštění.

Digitized by Google

Maurice ponechal matce několik minut, by ho chválila, hledíc naň s příjemným úsměvem, poněkud pohnutým. Konečně však přece ji přerušil:

„Toť se rozumí, matinko ... Jsem zázračný tvor."

A vesele ji objal.

V tu chvíli hezká služebná oznámila „pána a slečny Lantzovy" a paní Rogerova spěšně povstala, aby uvítala příchozí.

Podplukovník ženijního sboru Lantz, jenž byl přítomen posledním okamžikům setníka Rogera v zákopech před Zeleným kopcem, bezpochyby kdysi velmi pěkně se vyjímal v uniformě s černým sametovým nápraníkem, avšak trávě již dlouhou dobu v kancelářích, sestaral tu mezi plány a rozvrhy, skloněn nad dlouhými stoly, kde se povalují kružítka, trojúhelníky a kompasy. S lebkou starého opelichaného ptáka, se šedým melancholickým vousem, ve své hubenosti a shrbenosti, kterou tím více přiváděl ku platnosti jeho kabát po vojensku upjatý, nemél vzezření nikterak hrdinské. S mozkem plným mathematických pouček, vdovec bez jmění, se třemi dcerami na vdávání, obědval nebohý plukovník, jenž oblékal svoji uniformu, chráněnou kafrem proti molům, toliko dvakrát nebo třikráte do roka k velkým slavnostem úřadním, každé neděle u paní Rogerovy, jež milovala v tomto ctihodném muži nejlepšího druha svého manžela a zvala s ním též tři jeho dcerušky, jež si skorem úplně byly podobny, příliš svěží, s ohrnutými nosíky a drobnými černými očky jak trnky a povždy pečlivě učesané a ozdobené, že bezděčně vzbuzovaly představu tří hezkých dortů upravených pro slavnosti neb svatby.

Usedli ke stolu. Poněvadž paní Rogerova měla znamenitou kuchařku, jedl Amédée poprvé ve svém životě množství dobrých věcí, dokonce ještě znamenitějších než pochoutky matky Gérardovy. A přece byl to toliko příjemný chutný oběd, ale mladík shledával v něm zjevení rozkoší, o nichž neměl potuchy. Tento stůl zdobený květinami, ten ubrus tak měkký, když nan položil ruku, tyto krmě, jež dráždily chuť, ukojujíce ji, tato vína různé lahody, jež měla vůni příjemnou jak květiny, kolik tu nových, příjemných dojmů! Roztomilá komorná přisluhovala čile a tiše. Maurice sedě proti své matce řídil hostinu svou elegantní veselostí. Při každém jeho šprýmu ozářila se bledá tvář paní Rogerové, tři slečny Lantzovy zasmály se, všechny tři najednou, lehkým zdrželivým smíchem, a sám smutný plukovník setřásl svoji chabost.

Rozjařil se úplně při druhé sklence burgundského a stal se dosti zajímavým. Mluvil o Krymské válce, oné rytířské válce, kde důstojníci obou nepřátelských armád navzájem častovali se zdvořilostmi a doutníky v době příměří, a vypravoval pěkné vojenské anekdoty. Avšak paní Rogerova vidouc, kterak tvář jejího syna rozpalovala se při těchto hrdinských líčeních, náhle se zasmušila. Maurice první to spozoroval.

„Dejte pozor, plukovníku!" zvolal. „Postrašíte matinku, bude si myslet, že ještě toužím po tom vstoupit do vojenské školy ... Ale jdi, buď klidna, matinko. Když tomu chceš, tvůj uctivý a pokorný syn stane se advokátem bez procesů, jenž ve svých prázdných chvílích bude malovat mazanice ... Byl by sice měl raději koně a šavli v husarské škadroně ... Ale co na tom! ... Hlavní věc je, nezarmoutit matinku."

Digitized by Google

A pravil to zároveň s takou vřelostí a roztomilostí, že paní Rogerova a plukovník pohnuti na sebe pohlédli; slečny Lantzovy, rovněž pohnuty, pokud pečivo může býti pohnuto, upřely na Maurice tři páry drobných černých oček, jež pojednou stala se tak něžnými, že Amédée více nepochyboval, že všechny tři mají něžný pocit pro jeho přítele, a zdálo se mu, že je velmi šťasten, že si může toliko vybrat mezi těmito třemi péknými zákuskami.

Kterak byl milován tento hezký, roztomilý Maurice a kterak dovedl získati lásku!

Později pak, při šampaňském, když povstal s pohárem v ruce a pronesl šprýmovný přípitek, nalezaje příjemné slovo pro všechny stolovníky, jaká to upřímná veselost, jaký příjemný smích kolem stolu! Tři mladé slečny smály se, červené jak pivoňky, spod svislého knírů plukovníka pronikalo jako by veselé kdákání, paní Rogerova zdála se omládlá úsměvem, a při sám Bůh! Amédée spozoroval v koutě jídelny mladou služku, jež rovněž se neostýchala, a byla na mou věru velmi vábna, když ukazovala svoje zoubky miadého psíka.

Po čaji plukovník, jenž bydlel dosti daleko, v okolí vojenské školy, a jenž k vůli suchému počasí chtěl se vrátit pěšky, aby ušetřil výdaj na fiakr, odešel se svými třemi koláčky na vdávání a také Amédée se poroučel.

(Pokračování.)

Glossy k Shakespearovu „Hamletu".

Z porovnávacích dramaturgických studií

J. Arbesa.

Vznik Shakespearova „Hamleta" klade se do nejzralejší doby básníkovy, do roku 1598 nebo docela do let 1601—2.

Avšak již r. 1596, tedy nejméně dva nebo 5—7 roků dříve vyšel z péra jiného anglického dramatika, Lodge-ho, spis pod titulem „Wits Miserie and the Worlds Madnesse, Discovery of the Devils Incarnat of this Age" (Miserie vtipu a bláznovství světa, odhalení ďábla v souvěku vtěleného), v kterém lze čísti také následující významné místo: „On (autor píše totiž o Ďáblu závisti) chodívá z větší části černě v barvě gravitetnosti a vyhlíží tak bledě, jako tvář (nebo visir) ducha, kterýž na divadle tak žalobně jako prodavačka ustřic křičívá: „Hamlete, pomsti mne!" (He walks for the most part in black, and colour of gravity, and looks as pale as the wisard of the Ghost which cried so miserably at the theater, like an oister wife: „Hamlet, revenge!")

Dle toho existoval „Hamlet" jako drama v jazyku anglickém již r. 1596, vlastně již před tímto rokem.

Digitized by Google

Úsklebná zmínka o duchu (patrně Hamletova otce) nasvědčuje, že kus ten byl také častěji hrán a patřil v tu dobu najisto mezi kusy nad jiné populární — anebo — že v starším dramatě o Hamletovi právě scéna, v kteréž duch vyzývá Hamleta k pomstě, nemíjívala se aspoň účinku divadelního.

Jinak nebylo by lze vysvětliti, jak by mohla taková zmínka o figuře, která v kuse pronáší pouze několik slov, zablouditi do cizího spisu jako porovnání všeobecně srozumitelné.

Mnozí literární badatelé soudí, že zmínka ta týká se ztraceného dramatu o Hamletovi, jejž někteří připisují Tomáši Kydovi, kterýž napsal také ještě jinou hru, „Spanish tragedie“, která jest vzhledem k Shakespearovu „Hamletu“ nad míru zajímava.

Kdy byla „Spanish tragedie“ napsána, není zjištěno. Tiskem vyšla poprvé r. 1599; ale vznik její klade se na základě různých okolností do r. 1588.

Přese všechny vady, jež jí lze v ohledu uměleckém vytknouti, byla to práce nevšední dramatické vervy a náležela po několik decenií mezi nejoblíbenější hry anglické.

Na doklad vypravuje se anekdota z r. 1685, kterouž byl Prynne ve svém spise „Histromastix“, vydaném proti divadlu, zaznamenal. Jistá k smrti pracující žena prý na místě, aby žádala za útěchu náboženství, v zanícení volala: „Hieronimo! Hieronimo!“ (tak nazýval se totiž hlavní rek dramatu). „Nechte mě ještě jednou vidět „Hieronima“ hráti!“

Roku 1692, když byl kus ten hereckou společností admirála Nottinghama znovu nastudován, dočkal se od 14. března do 20. července sedmnácti repris. Roku 1601 dodal mu proslavený dramatik Ben Jonson zpracováním a různými dodatky nové přitažlivosti.

A bezpochyby již v té době nebo snad dříve hráván kus ten také hereckou společností, u které působil Shakespeare. Hlavní úlohu „Hieronima“ hrával zde nejproslavenější tragéd doby Shakespearovy, Burbadge — neklamný to důkaz, že Kydova „Spanish tragedie“ náležela mezi nejpopulárnější hry, které se nikdy neminuly účinku na obecenstvo.

Nicméně i jako drama knihové byl kus ten bezpochyby lekturou velice oblíbenou, neboť jinak nelze si vysvětliti četná vydání, v kterýchž prodlením několika decenií vyšel. Od r. 1601—1638 jest totiž známo neméně nežli sedmero vydání.

Kydova „Spanish tragedie“ jest rovněž tak jako Shakespearův „Hamlet“ — tragedií pomsty. V obou vystupuje „duch“ zavražděného vyzývající k pomstě, v obou shledáváme motiv zdržované pomsty a v obou jest použito „hry v dramatě“ jako prostředku k vykonání pomsty.

Tři tyto hlavní, ovšem vždy jinak pojaté a využitkované motivy, praví jeden z bystroduchých essayistů, nemohou býti nahodilé, a to tím méně, poněvadž i různé jiné tragedie Shakespearovy poukazují netoliko k připomenuté „Spanish tragedie“, ale i k prvnímu jejímu dílu „Jeronimo, first part“.

Shakespeare tedy bezpochyby znal a sice dobře, ba výborně obě uvedené starší hry, a z dojmův, jaké byly na něj učinily, vznikla jaksi

Digitized by Google

základní kostra „Hamleta“, do kteréž přešly tři hlavní motivy starší hry cizí.

Kydově „Spanish tragedie“ vytýká se jako jedna z nejkardinálnějších vad, že prý se autor v ní přímo v krvi brodí. Neméně nežli sedm osob v tragedii té zahyne.

Avšak tutéž výtku, ovšem poněkud, ale jen poněkud oslabenou, možno učiniti i dramatu Shakespearově, kde zahyne neméně nežli pět osob, tedy jen o dvě méně.

Jak známo, probodne Hamlet Polonia, Ofelie zšílí a posléze se utopí a v posledním aktu probodne otráveným končířem raněný Hamlet Laerta, pak krále a všichni tři umrou na scéně.

V Kydově tragedii jednu osobu oběsí, jiné tři osoby zhynou samovraždou a ostatní tři probodnutím. Hlavní krveprolití jest jako u Shakespeara v posledním aktu, toliko s tím rozdílem, že u Kyda zahyne v aktu tom šest osob, kdežto u Shakespeara pouze tři, což jest ostatně také krve „skoro až dost“.

Jinak ovšem přes mnohé přednosti Kydovy práce nutno ji v ohledu uměleckém, ba pouze jen divadelním položiti hluboko pod „Hamleta“.

Aesthetický rozbor však není úkolem této stati a proto upozorňujeme jen ještě na to, že Kydova „Spanish tragedie“ neposkytla Shakespearovi pouze motivy a rysy již vytknuté k „Hamletovi“, nýbrž že ji Shakespeare také ještě jinak vykořistil.

Jedna z osob její a sice choť Hieronimova a matka zavražděného Horacia, Isabella, která žalem zšílí a posléze zahyne samovraždou, byla Shakespearovi *modelem* k jedné figuře v téhož „Králi Janu“ a sice k Arthurově matce Konstancii.

Vznik Shakespearova „Krále Jana“ klade se totiž dle jedněch do roku 1598, dle jiných do roku 1596 a všeobecně se soudí, že vyšel z omlazujícího péra Shakespearova nedlouho před rokem posléze uvedeným. Nicméně již roku 1591 vydán byl tiskem jiný kus o králi Janu ve dvou dílech, o němž mnozí omylem soudili, že jest to dramatický pokus Shakespearův z mladší jeho doby, jejž Shakespeare později znovu zpracoval a zdokonalil.

Omyl ten stal se tím, že starší toto drama o králi Janu vydáno roku 1611 po druhé a označeno bylo začátečními písmenami jména Shakespearova „W. S.“, což však uznali znalci za podvod nakladatele, který chtěl označením, že jest kus ten z péra Shakespearova, obecenstvo oklamati.

Nechť však tomu jakkoli, tolik jest nade všecku pochybnost zjištěno, že Shakespeare starší tento kus měl skutečně před sebou, že z něho mnohé scény vypustil, jiné pak přeměnil a konečně *mnoho do slova* do svého kusu přejal, tedy prostě opsal.

V starším kuse o králi Janu vystupuje sice Konstancie jako v kusu Shakespearově; ale *nářek její* pro ztraceného syna, jejž byl Shakespeare vložil do III. jednání, zde není. Za to nalézáme v Kydově dramatu „Spanish tragedie“ podobný nářek (V. takt), jejž vložil autor do úst Isabelle, která se nalézá v podobném duševním rozpoložení jako Konstancie v tragedii Shakespearově.

Digitized by Google

Kyd předvádí Isabellu jako šílenou již v první scéně IV. jednání a nechává ji již zde naříkati pro mrtvého syna.

Isabella vystoupí se svou komornou a mluví v tento smysl:

Pravíš, že tato květina oko vyjasňuje a tato zas hlavu. — Ach, žádná nehojí srdce! Ne, ne! Pro mé utrpení není žádných léků, není léku, jenž by mrtvých oživoval. (Propukne v šílenost.) Horacio! Ach, kde Horacio?

(Komorná paní svou těší, Isabella pak mluví dále:)

Co? Nedala jsem vám šatů a krásných věcí, nekoupila jsem vám píšťalku a bičík, abyste se mohli za jich bídáctví pomstíti?

Komorná připomíná:

Rozmary, paní, mučí moji duši.

Isabella odpovídá:

Moji duši! — Ach, ubožátko, mluvíš o věcech a nevíš co. — Moje duše má stříbrné peruti, na nichž se vzhůru k nebi vznáším. Ano, k nebi, kde můj Horacio meškà, kde obklopen jest davem skvělých cherubů, tančících kolem svěže zacelených ran, kde sladké hymny, písně nebes pějí, aby oslavili čistou duši onoho, jenž, ach! — ač zrcadlem byl doby, zemřel. Leč rci, kde naleznu teď vrahy, kteří jej usmrtili? Kam mám pospíšit, abych vrahy svého syna nalezla?

(Po té Isabella s komornou odejdou.)

V pátém jednání vystoupí

Isabella v zahradě, v níž byl syn její zavražděn, sama, s mečem v ruce a mluví v tento smysl:

Již nic více mi neříkejte! Ó, ukrutní kati lidští! Když ani útrpnost, ni bázeň před bohem nemůže krále pohnout ku konání práva neb k smilování, volím k pomstě místo, kde milého syna mého zavraždili. (Po té skáči besídku, v které byl syn její usmrcen a pokračuje v samomluvě:) Dolů s ratolestmi a hnusnými větvemi na neblahé té borovici! Dolů! Vytrhni ji, Isabello, i s kořenem a kořen, z něhož vypučela, spal! Ni stonku, ani kořínku zde nenechám, ni větve, aniž ratolesti, ni lístku, aniž kvítku nebo bylinky v celé zahradě. Proklatá, hořeplodná vražda! Na věky zůstaň zahrada ta neplodnou a země vyprahlou! A běda každému, kdo by ji chtěl zúrodnit! — Východní vítr, sloučený s jedovatými výpary, nechť byliny a klíčící květy zahubí! Nechť hadi plazí se zde po zemi, aby poutníci, bojíce se jedu a morového dechu, zůstali povzdáli a dívajíce se sem, pravili: Tam zemřel — tam byl zavražděn Isabellin syn. Ano, zde! — Zde zemřel! Zde jej obejmu. Vizte tamo — jeho duch, pokrytý ranami, jak vyzývá mne k pomstě, mne, kteráž mám pomstít jeho smrt! — Hieronimo, pospěš, abys shledl svého syna; neboť mne zoufalost a hoře vábí dolů, abych slyšela, jak úpí Horacio před Rhadamantovým trůnem. Pospěš sem, Hieronimo, a pros za odpuštění, že tak váhavě zasazuješ se o smrt oněch, kdož jej v zuřivém nepřátelství zavraždili. Ach, váhavě máš se k jich usmrcení, jako bys vrahům šlechetného syna odpouštěl! A já samojediná se marně rozhorluji! — A jako proklínám úroduost stromu, tak budiž prokleto lůno mé pro mého syna! Tímto mečem proklám prsa neblahá, jež Horacia kojila. (Zavraždí se.)

Digitized by Google

Vizme nyní, jak žaluje šílená Konstancie v Shakespearově „Králi Janu“ pro mrtvého syna (III. akt, 4. scéna). Nářek její jest pouhým monologem, jejž přítomné osoby jen několika málo slovy přerušují, aby nepůsobil jednotvárně.

„Nic nechci rady, nechci pomoci nad onu, kteráž radu všelikou ukončí ... pomoc pravou: smrt a smrt. — Ó, smrti duchu libý, rozmilý! Ty vonný puchu, zdravá hnilobo! Ze svého lože věčné noci vstaň, ty blaba závistníku strašlivý; chci ohavné tvé kosti líbati atd.“

Dále necitujeme. Shakespearův „Král Jan“ v českém překladu jest čtenáři zajisté přístupen a koho věc zajímá, může uvedený námi doklad porovnati.

A jen tak mimochodem připomínáme, že v Kolárově „Mageloně“, a sice ve scéně, v které Magelona naříká pro své dítě, lze vystopovati reminiscence z nářku Konstancie v Shakespearově „Králi Janu“.

A kdo by si chtěl vzíti práci porovnati z prvního vydání Nerudova „Hřbitovního kvítí“ báseň věnovanou K. J. Erbenovi s několika verši z II. jednání 2. scény „Krále Jana“, dospěl by bezpochyby k témuž resultátu.

Shakespearovy verše znějí v překladu:

„A protož nádhernosti dvojitou
být obveden; důstojnost lemovat,
jež bohatá již byla; čisté zlato
zas pozlacovat; barvit lilii
a na fialku vůni sypati;
led hladit aneb jinou barvu duze
přidávat, nebo hledět svíčky světlem
vykrášlit nebes oko spanilé:
jest marnotratnost, směšná výtržnost ...“

* * *

Kydova „Spanish tragedie“ jest vzhledem k Shakespearově „Hamletu“ i jinak ještě zajímava.

Známé „drama v dramatu“ neboli Dumb-Show (doslovně „němohra“) jak ho byl užil Shakespeare v „Hamletu“, kde slouží jaksi za prostředek Hamletovy pomsty, jest bez odporu jednou z nejúčinnějších scén, jaká byla kdy napsána.

Na každého, kdo není náležitě obeznámen s dramatickými plody z dob předshakespearovských, působí z pravidla elementární silou jakožto scéna naprosté původnosti.

Avšak za dob Shakespearových nebylo tomu tak. Scéna, která za našich dob budívá obdiv diváků, neměla tehda v Anglii daleko takového účinku na divadelní obecenstvo jako později, když po letech hrán „Hamlet“ poznovu před novým obecenstvem, jež nemělo již ani potuchy, z jakých asi zřídel scéna ta vypučela, a dávno již bylo zapomnělo, že vrstevníci Shakespearovi bavívali se také starším dramatem, Kydovou „Spanish tragedie“ totiž, v kteréž nalézá se obdobná scéna, tedy také „drama v dramatu“, jehož bylo použito jako prostředku k vykonání pomsty, tedy k témuž účelu, k jakému ho bylo použito v Shakespearově „Hamletu“.

Digitized by Google

„Drama v dramatu“ nebylo však ani v této starší hře anglické na jevišti nic nového. Pokud vědomosti naše sahají, možno prazárodek tohoto druhu dramatické pikanterie stopovati mnoho set let nazpět. Neboť již mezi ztracenými kusy Aristofanovými — tedy neméně nežli asi dva tisíce let před Shakespearem — nalézal prý se kus obsahující „drama v dramatu“.

Kým a v jakém smyslu nebo k jakému účelu bylo tohoto bezpochyby nejstaršího „dramatu v dramatě“ použito, není účelem této stati a proto obraťme ihned zřetel svůj ku hře, v které se objevuje bezprostředně před tím, nežli Shakespeare napsal svého „Hamleta“.

Shakespearovo „drama v dramatu“ v „Hamletu“ jest tak všeobecně známo, že stačí, zařadíme-li sem u volném překladu „drama v dramatu“ z Kydovy „Spanish tragedie“.

(Vystoupí hlavní rek Hieronimo, jenž odhalí oponu, a vévoda Kastilský.

Kastilský.

Nuže, Hieronimo, kde jsou tvoji lidé, že se tak namahás?

Hieronimo.

Ó pane, jen k autorově cti se dívám, aby vše šlo v náležitém pořádku. Leč, vzácný pane, Vaši milost prosím, abyste tuto část opisu dodal králi; je to obsah našeho představení.

Kastilský.

Zajisté dodám, Hieronimo.

Hieronimo.

Ještě něco, milostivý pane!

Kastilský.

Nuže, což?

Hieronimo.

Dovolte, milosti, abych si vyprosil, až totiž průvod dojde ku galerii,*) abyste mi sem laskavě hodil klíč.

Kastilský.

Najisto. (Odejde.)

Hieronimo.

Nu, jste už hotov, Baltazare? — Přineste jen ještě polštář a stolici pro krále.

(Baltazar přináší stolici.)

Tak, Baltazare! — nyní vyvěste jen titul; scéna je na Rhodu. — Nu, máte už vous?

Baltazar.

Jen s polovice; druhou polovici držím v ruce.

Hieronimo.

Tedy přec pospěšte! — Fuj, hanba, jaký jste vahavec!

(Baltazar odkvapí.)

Přemýšlej, Hieronimo! Připrav se! Připomeň si veškeré utrpení, jež jsi pro vraždu svého syna zakusil — a že posléz — což není hořem posledním — Isabella, jeho matka — moje žena, — žalostí pro syna se zabila. Tak, jen tak, Hieronimo, musíš se pomstít. Plán strašné pomsty

*) Galerie po stranách jeviště, s které dvůr se díval na představení.

Digitized by Google

již jest zosnován. Nuže, Hieronimo, pomsti se; neb teď už pranic neschází, než pomstu provésti!

(Vystoupí král, místokrál a vévoda Kastilský s průvodem.)

Král.

Teď, kníže, uvidíme hráti truchlohru o tureckém císaři Solimanovi, kterouž nám k ukrácení chvíle provedou tvůj syn, můj bratrovec a moje neť.

Místokrál.

Jak, Belimperia?

Král.

Ano! A také náš maršál Hieronimo, k jehož prosbě uvolila se v kuse hráti. Takovou kratochvíl míváme u španělského dvora. Zde, bratře, musíš nám podržet knihu, toť text k jejich představení. (Podá mu knihu.)

(Vystoupí Baltazar v úloze Solimana, Belimperia jako Perseda, Hieronimo jako paša.)

Baltazar (Soliman).

Za to, že Rhodus stal se naším, nechť tě, pašo, nebe a svatý prorok slávou zasypá, nechť krášlí tě vznešenost, jakou tě obdařím a jakou si jen přáti můžeš. Tvá zásluha, že's dobyl Rhodu, není však tak veliká jako to: že's opatroval sladkou nymfu z lidu křesťanského Persedu, světlo blahé vznešenosti, jejíž oči jako kouzlo magnetu srdce válečníka Solimana přemohou.

Král.

Vizte, místokráli! Toť Baltazar, váš syn, jenž hraje Solimana císaře. Jak dobře znázorňuje vášeň lásky!

Místokrál.

Ano, tomu jej naučila Belimperia.

Kastilský.

Toť proto, že nemá smyslu nežli pro ni.

Hieronimo (paša).

Veškerá rozkoš, jakou může svět poskytnout, nechť vaši výsost oblaží.

Baltazar (Soliman).

Mne neoblaží nic, nezískám-li lásky Persediny.

Hieronimo (paša).

Přijměte ji tedy ku své službě, pane můj!

Baltazar (Soliman).

Ne ona mně, nikoli! já jí chci sloužiti a vzdáti se před mocí jejích očí. — Leč přiveďte mi mého přítele Erasta, rytíře rhodského, jejž nad svůj život miluji, by spatřil moji lásku, Persedu.

Vystoupí Lorenco (v úloze Erasta).

Král.

Vystoupil Lorenco! Podívej se, bratře, do textu a pověz mi, jakou hraje úlohu.

Belimperia (Perseda).

Ach, můj Eraste! Buď Persedě vítán!

Lorenco (Erast).

Ó třikrát jsem šťasten, že žiješ. Oprotiv radosti mé jest i pád Rhodu ničím. Že pro mne žije Perseda, ožiji také já.

Digitized by Google

Baltazar (Soliman).

Ha, pašo, viz! Pouto lásky slučuje přítele s panovnici mé duše.

Hieronimo (paša).

Odstraňte jej, mocný Solimane! Jen tak získáte rychle Persedu.

Baltazar (Soliman).

Erastus je mým přítelem. — Dokud je živ, Perseda v lásce k němu neochabne.

Hieronimo (paša).

K žalu velkého Solimana nesmí žít.

Baltazar.

Mé mysli knížecí je Erast drah.

Hieronimo (paša).

Vaším sokem jest; nechte ho umříti!

Baltazar (Soliman).

Nechť tedy zemře; tak mi káže láska jednati; přes to je mi ho líto.

Hieronimo (paša).

Eraste! Soliman ti pozdrav vzkazuje a dává ti mnou vědět svou vůli. A vůle ta jest: abych ti — tohle vyřídil.

(Probodne jej.)

Belimperia (Perseda).

Běda mi, Eraste! — Viz, Solimane! Erast zavražděn!

Baltazar (Soliman).

Však žije Soliman, aby tě utěšil, královno krásy, nenech milost odumříti! Laskavým okem pohleď na jeho lásky žal, jenž Persedinou krásou kvapně se zmahá a jejž jen Perseda může ukonejšit.

Belimperia (Perseda).

Tyrane, zanech lásky marné naléhání; mé ucho nezná milosrdenství pro tvé žalování, tak jako tvůj ukrutný a sprostý kat, jenž mi nevinného Erasta zavraždil. Leč myslíš-li ve své všemohoucnosti, že panuješ přec, podvolí se Perseda tvé moci. Však kdyby mohla, nešlechetné kníže, pomstila by lest tvou takhle! (Probodne jej.) A takto by se mstila sama na sobě! (Probodne sebe.)

Král.

Dobře pověděno, pane maršále. Znamenitě provedeno!

Hieronimo.

Belimperia přec hraje Persedu dobře.

Místokrál.

Je to, Belimperie, míněno do opravdy? Vyť líp to se synem mým míníte.

Král.

Leč teď — co následuje pro Hieronima?

Hieronimo.

Nuž, pane, tohle následuje pro Hieronima: teď přerušíme hru v cizích jazycích a v našem jazyku ji skončím takto: Snad myslíte — leč bláhově jen myslíte — že je to představení a pouhá báj, že tváříme se, jako všickni hráči, jako bychom dnes umírali dle předpisu kusu smrti Ajaxe neb kéhos Římana, abychom pak zas náhle povstali a ožili a zítra novou pochvalu zas klidili. Nikoli, knížata! Vězte — jsem Hieronimo,

Digitized by Google

nejnešťastnějšího syna otec nejneblažší, jehož ústa hotují se nyní k řeči poslední — leč nikoli by chyby kusu omlouvaly. Váš pohled ptá se po důvodu těchto slov? Nuž, vizte příčinu, která mne k tomu nutí. (Odhalí mrtvolu svého syna, jíž byl za oponou skryl.) Zde vizte mou hru, mé podívání! Zde byla naděj má — zde konec mé naděje. Zde bylo srdce mé; zde bylo srdce usmrceno. Zde byl můj poklad; zde jsem poklad ztratil. Zde bylo štěstí mé; zde byl jsem o ně oloupen. Naděje, srdce, poklad, radost a štěstí, vše prchlo — zmizelo — odumřelo; vše jest zničeno. Z těchto ran vyprýštělo, co mne oživovalo; mne zavraždili ti, kdož tyto jizvy způsobili. Z lásky vznikla nenávist smrtelná, nenávist — Lorenca a prince Baltazara; láska — mého syna k Belimperii. Leč noc, proklatý hříchův plášť, bídákův čin zakryla v temném mlčení a poskytla jim volnost s příležitostí, aby vroucně milovaného syna mého v zahradě mé vlastní přepadli. Tam za černé noci bez milosrdenství mého hocha ukrutně zardousili atd.

Hieronimo líčí pak, co se dále sběhlo, jak v něm uzrál úmysl krvavě se pomstíti, jak rozdělil úlohy kusu, aby pomstu jednak sám, jednak pomocí Belimperie vykonati mohl a posléze odkvapí, aby skončil samovraždou.

Král i místokrál, vidouce, co se sběhlo, propukají v nářek — —.

* * *

Z citované scény je zřejmo, že „drama v dramatu“ nebylo na jevišti anglickém před Shakespearem nic zvláštního. — Dodáváme jen, že zejména němohry používáno dosti zhusta a sice jako předehry k tomu cíli, aby byl divákům již napřed a to pantomimicky obsah hry, která následovala, znázorněn.

A tak také použil Shakespeare v „Hamletu“ ve svém „dramatu v dramatě“ — němohry výhradně jen v tomto starém, tradicionelním smyslu: aby jí totiž obsah kusu, jenž měl následovati, již napřed označil pantomicky. Shakespeare nepřičinil tedy ku staré formě pranic ze svého; nýbrž převzal ji z tradice se vším všudy, jak byla již odc dávna v obyčeji.

Nad jiné však jest zajímavo, že byl Shakespeare v tomto vzhledě již za svého živobytí předstihnut jedním ze svých vrstevníků, Webstrem. V jedné ze svých her „The white devil“ (Bílý ďábel), která vyšla r. 1612 tiskem a bezpochyby již dříve byla hrána, použil Webster také a sice dvakrát němohry; ale nikoli ve smyslu tradicionelním, jako Shakespeare ve své „hře v dramatu“ v „Hamletu“, nýbrž samostatněji a neobyčejně důvtipně: aby totiž pouhé líčení jisté příhody slovy nahradil v stručnější formě němohrou.

V kuse jsou obě tyto němohry přesně vytknuty a klademe je sem s vypuštěním jmen, jež bez znalosti kusu nemají žádného interesu.

V první němohře vystoupí opatrně dvě mužské osoby kusu a odhrnou závoj, kterýmž jest zahalena podobizna muže, taktéž osoby kusu. Na to obě si nasadí brejle, zapálí před obrazem jakési suché květy a navlhčí

Digitized by Google

konečně rty mužské podobizny. Shasivše oheň, sejmou brejle a smějíce se, opustí jeviště.

Na to objeví se dáma v nočním rouše, (taktéž osoba kusu a sice manželka muže, s jehož podobiznou bylo právě cosi tajemného provedeno), aby se uložila ku spaní. Za ní ubírají se se svícemi tři jiné mužské osoby kusu s průvodem. Dáma poklekne k modlitbě, na to odhrne taktéž závoj s podobizny, třikrát se před ní ukloní a konečně ji třikrát políbí.

Začne se potácet; ale nestrpí, aby se k ní někdo přiblížil. Po chvíli zemře. Dva z přítomných mužů jeví bolestné vzrušení, načež dámu vážně odnesou.

Němohra ta jest vložena do dialogu dvou osob, z nichž jedna jest onen muž, s jehož podobiznou bylo právě naznačené provedeno a jemuž jiná osoba vypravuje jistý případ, jejž autor kusu z části znázorňuje němohrou.

Pantomima sama o sobě jest dosti názorná; ale vypravující dolíčí ji pak ještě několika slovy, aby naslouchající divák nebyl v nižádné pochybnosti.

Na to odehrává se druhá němohra znázorňující jiný případ. Tři kumpáni (osoby kusu) vystoupí ještě se čtyřmi jinými převlečeni za lodní kapitány. Do jizby dopraví dřevěného koně, jakých používají v tělocviku ku přeskakování. Na to hodují, připíjejí si na zdraví a konečně se pustí do tance.

Po chvíli kdosi jednoho z tří kumpánů tajně vyvolá z jizby; druzí dva se vysvléknou, aby přeskakovali „koně“. Jeden pobízí druhého, aby skočil dříve. První konečně se ku skoku připraví, druhý k němu přiskočí, a udeří jej do vazu, tak že udeřený klesne, načež mu za přispění ostatních zlomí vaz úplně. Když se všickni přesvědčí, že je mrtev, položí jej jako sraženého pod „koně“ a tváří se jako by volali o pomoc. Třetí kumpán, jenž byl z jizby vyvolán, přikvapí a vypukne v nářek. Na to pošle pro dvě jiné vznešené osoby kusu, které se dostaví s ozbrojenci a jeví nad případem udivení. Po té dají nejen mrtvolu odnésti, ale i oba kumpany i s jich pomocníky zatknouti, načež odejdou.

I tuto zcela jasnou němohru doličuje vypravovavší několika slovy, zejména dodatkem, že vznešené osoby němohry odešly, aby se zmocnily dámy, která v němohře nevystoupila, ale na které má naslouchající nemalý zájem, tak že netoliko tento, ale i diváci v divadle nejsou v nejmenší pochybnosti o tom, co mělo býti vypravováno a bylo z větší části znázorněno pantomimicky.

Se stanoviska přísně dramaturgického možno sice namítnouti, že vložením takovýchto němoher na místě vypravování událostí děj kusu bez příčiny se zaráží a zdržuje.

Výtku tu musíme připustiti jako oprávněnou přes to vše, že lze ji v jisté míře vyvrátiti poukázáním k tomu, že v ohledu přísně divadelním t. j. pro diváky jest výhodněji znázorniti jakýkoliv děj plasticky, třeba pouhou němohrou, nežli dlouhým, byť sebe vzornějším epickým líčením slovy, jež přivádívají na jevišti jen fenomenalní talentové herečtí k platnosti a to skoro vždy jen pouze čestné. Vzhledem k divákům jest tedy takovéto přerušení proudu děje vloženou němohrou výhodou; nicméně přerušením děje, jakého se nemá dopustiti žádný dramatik, zůstane přece.

Digitized by Google

Avšak tutéž výtku, jako němohrám Websterovým, možno, ba nutno učiniti také němohře Shakespearově v „Hamletu“. I tato — byť i právě ději nepřerušila — děj ten zdržuje, poněvadž vše, co se v ní napřed pantomimicky znázorňuje, hned na to skutečně se hraje, tedy zbytečně opakuje nebo ještě správněji řečeno: činí předcházející němohru úplně zbytečnou.

U Websterových němoher při téže výtce (zaražení a pozdržení vlastního proudu děje) naproti tomu pranic se neopakuje. Vložené němohry zastupují v jiné nežli epické formě vypravování případův, bez kterýchž by se scéna, do které jsou vloženy, neobešla. Websterovi náleží tudíž v použití němohry přednost před Shakespearem z té příčiny, že jí Shakespeare použil ve formě tradicionelně všední, kdežto Webster při podobné vadě dramaturgické, kterou lze vytknouti Shakespearovi, použil jí ve formě a k účelu neobvyklému: aby totiž odstranil aneb aspoň maskoval nedramatičnost epického živlu, jenž se mu byl do scény vloudil jako nevyhnutelnost.

Před Websterem neučinil tak, pokud naše známost sahá, žádný dramatik, a náleží mu tudíž v ohledu tom priorita aspoň na tak dlouho, dokud nebude zjištěn opak toho.

Z té příčiny jest jisto, že dojmu, jaký činí v „Hamletu“ proslavená Skakespearova „hra v dramatě“ i s předcházející jí němohrou na diváky našich dob, kteří nevědí, v jakém poměru jest s jinými „hrami v dramatech“ a němohrami starších kusů předshakespearových, nemohla činiti na vrstevníky Shakespearovy. Nebylať jim v podstatě ničím novým; naopak — právem lze se domnívati, že činívala dojem obyčejnosti. Na nás, pro které byl „Hamlet“ jako všechny ostatní kusy Shakespearovy jaksi z někdejšího ovzduší svého jako ojedinělá díla, abychom tak řekli „vyloupnuty“, ovšem činí i tato scéna dojem nepoměrně hlubší a začasté úchvatný prostě proto, poněvadž jest pro nás neobvyklou a nemůže se minouti elementarního dojmu, jakým působí naprostá původnost.

Digitized by Google

Nad kytici.

Digitized by Google

Pilařova smrt.

Napsal František Procházka.

Ves naše podobá se hnízdu, v němž se vždy hemží žlutými zobáčky. Košilaté děti věčně tu posedají na prazích, batolí se v prachu silnice a válejí se s husami po trávníku. A sotva se jen opeří, již rozletují se do širého světa, aby hnízdo ostavili mladšímu pokolení. V Praze i ve Vídni, v Němcích i v Uhrách setkáš se s některým z nich. Jen v tom liší se naše ves od hnízda, že časem ti, kdož z ní vylítali, vracejí se do ní také umřít. Jsou to ti ubožáci, kterým svět zůstal upjatým, nevlídným hostitelem, kteří se nikde nezachytili, nevystavěli vlastního hnízda a které sešlost stáří nebo předčasná, hlodající choroba zahnala nazpět do teplého někdy útulku.

Ke druhým patřil Pepík Pilař. Vrátil se po dvaceti pěti letech z ciziny — z Vídně, kamž sotva desetiletý s matkou se byl vypravil. Bylo jich jako smetí, jak se u nás říká, a on přišel na svět již v tak pozdním věku své matky — bylo jí padesát jeden rok — že příchod jeho vzbudil všude podivení.

Je tomu asi dvacet pět let, co chalupa Pilařů vyhořela. Nevystavěli jí znovu již, jako se stalo s tak mnohou v naší vsi, výživou chudé.

Rumiště zarostlo kopřivami, rmenem a kozím pyskem a Pilařové, Pilaříkové i Pilaříčkové ztratili se do světa. Starší chytili se podomního obchodu s žehličkami a litým nádobím a mladší přiživili se u nich do svého vzrostu.

Pepík stal se pekařem, jak se o něm doslechlo z daleké ciziny.

Jako první jeho příchod do vsi, tak překvapil později i tento druhý a oba nemile. Přišel přímo z nemocnice a vypadal velmi špatně. Nikdo by ho byl nepoznal. Postavu mdle ku předu nachýlenou nesl nejistě krok prohnutých, tenkých nohou, na nichž jako na holích třepaly se přeširoké pruhované novomodní spodky. Hladce učesaná hlava se šístkami a pěšinkou přes týl klátila se mezi ostrými rameny — mezníky vpadlé souchotinářské hrudi. Pleť jeho vyschlého obličeje byla žlutošedá a ostrý velký nos zdál se nápadně zaujímati všechno místo v něm, zastiňuje i zapadlé, jasně modré, bezvýrazné oči. A to prý byl Pepík Pilař, ten Pepík, kterého pamatovali všichni starší jako kluka vždy sice ušpiněného a otrhaného, ale tváří plných, jako nadmutých a zdravě zardělých, jenž vždycky míval v kapsičkách buď zemák, knedlík nebo škubánek uválený jako zem, ale jejž pojídal se závidění hodnou chutí jako piškoty. To byl ten Pepík, který kamenem přehodil topol, vylezl pro vrabce na každou olši a měl celé bohatství dřevěných i hliněných úlů, plných vybranými medáky! Takový přišel z nemocnice. Lidé naši se jen tomu divili, že ho už v té nemocnici nenechali také umříti. Vždyť se podle názoru

Digitized by Google

obecného v naší vsi chodí do nemocnice umřít. Proč přišel sem? Nezdálo se mu tam snad místo ke skonu příhodným, anebo jak bývá při nemocech prsních, bral naději z malého zlepšení a odešel jako vyléčený?

S plachým pohledem člověka potřebného, odkázaného na milosť cizích lidí, zastavil se s tím a oním, postál u hloučku sousedů, pokuřujících pod lipou u kapličky — bylo to právě v senách — a vyprávěl tichým, jednotvárným hlasem, trouse často německými slovy, svou historii — vždy stejnou na stejné otázky.

„Ale ten vypadá až hrůza," říkali mu bezohledně do očí, což u nás na venkově v takových případech obyčejně za nic zlého nepokládají. „Jako smrt. Jen ho do hrobu položit. Člověče, člověče," poklepal mu na rameno hospodář Plecitý, u něhož druhdy matka Pepíkova nádenničila, „ty se zimy nedočkáš!"

Pepík pokýval smutně hlavou. „Jaká pomoc!" Z počátku ho řeči podobné zarážely, později však byl mu hrubý takový soucit čímsi trapně milým, jako mrzákovi neštěstí jeho, které ho živí.

Zprvu všechny zajímal. Pěkně byl ošacen, zejména boty a klobouk byly úplně nové a i kabát ještě dosti pěkný. Na malíku levé ruky měl dokonce tenký zlatý kroužek, ale vrostlý do masa, ač tohoto již Pepík mnoho neměl. Snad to právě mu prstýnek zachovalo. První čas poseděl Pepík tu a tam na lavici ve stavení nebo před ním, ukrojil si z podaného chleba, zodpověděl všechny otázky a dověděl se také historii všech rodin za dobu své vzdálenosti. V noci vyspal se na slamníku, který mu dali na zem, nebo na hůře v seně.

Tak bylo několik dní, než sevšedněl a omrzel všechny i se svým neštěstím. Nikdo si ho již nevšiml, ba doslovně ani pes po něm nezaštěkl, ať šel kamkoliv chtěl. Za tu dobu přesvědčil se také, že se člověk sice mění, ale lidé nikoliv. Ba byli i jednotlivci, kteří se za celou tu dobu nezměnili. Tak jak je vídal jako chlapec — tak byli dosud — na příklad starý Kuba Kazaják s krátkou svou dýmkou, hluboko v levém koutku bezzubých úst zavěšenou a štítkem čepice stlačeným do zamračeného čela — nebo bába Kadlouska v jednoduché kartounce, vždy bosá, smějící se a loutající pečené zemáky ze zahrnuté zástěrky. Ještě tak běhala a smála se jako tehda, když mu bylo deset let.

A podobně mnozí jiní z těch rodáků naší vsi, jimž dáno dožiti se věku 80—90 let, až již samým sobě jsou na obtíž, nemajíce již paměti ani síly ani dostatku a přece umříti nemohou, jako na podzim stává ještě v lese starý hřib červy provrtán a plži ohlodán — suchý — jen slupka holá a přece ještě stojí a činí dojem hřibu.

Celé řady starších ovšem již nespatřil — ti byli v hrobě a mladý dorost pod dvacet pět let všecek byl mu neznám. Tak bylo mu, jako když člověk přijde po dlouhých letech do známých lesů. Kde bývala paseka, tam vzrostlo bujné mlází, kde byl mladý hustý lesík s neprodeným houštím, tam hučí vysoký stoják, a kde byl velký les, prostírá se nyní vzdušná mýtina s ostružiním a jedva viditelnými sazeničkami. — Člověk se měnil, ale lidé nikoliv. Mladí druhdy hospodáři, kteří trápili své výměnkáře až k smrti, byli nyní na výměnku sami trápeni svými dětmi a tito vychovávali zase v bujných milovaných dětech budoucí své

Digitized by Google

trapitele. Jako za jeho mládí hlučela náves hrou a křiky dětí a odrostlí soužili se na vzájem hrabivostí a soudy, surovostí a závistí, záletnictvím a vším tím, bez čeho by život lidský mrtvě tekl jako potok do mlýnského žlabu svedený, v němž letí bez jediného zašplouchnutí o kámen nebo kořen.

Již nepodávali Pepíkovi ani ukrojiti chleba ani nezvali ho ke stolu ani nekladli mu slamník na zemi. Jako mimoděk tázali se ho, kam půjde, čeho se chytne. Pepík se smutně usmíval k těmto řečem. „Čeho se chytat, když zimy nedočkám," odpovídal nesměle. „Jsem člověk zmařený. Měl by být zákon na takové lidi. Měli by jim doktoři už něco dát —"

„Obec vás musí živit," říkali mu. „Obec" opakoval Pepík po nich, ač dobře nevěděl, kdo ta obec vlastně je. Konečně došel si ku představenému. Ten mu prostě řekl: „Obec jsou všichni. Jděte od čísla k číslu, ať vám každý něco dá." Pepík to pochopil. Dostal cedulku a šel, ale potkal se se špatnou. Každý se odtahoval, mračil, ukazoval na děti a mluvil zase o obci. Konečně Pepík poznal, že se asi tou obcí rozumí několik zámožnějších sedláků, ku kterým vůbec chodí žebráci pro dary. Zkrátka, že má jít žebrat.

Poddal se nutnosti. Však se už do toho konce nějak prožebrám. Ale vadil mu v tomto zaměstnání jeho slušný šat. Ba Pepík byl tak nezkušený, že šel žebrat s hůlčičkou.

„Takové pěkné boty má a klobouk," řekl mu jeden s výčitkou. Pepík přešlapoval jako na uhlí a krev ho pálila v lících. Rozuměl, že na žebráka je slušně oblečen. Cítil, že by měl vlastně po obecném mínění své šaty prodati nebo za špatnější směniti, než se dá do žebrání.

„Můj zlatý pantáto," zašeptal klopě oči, „nechte mi to už do hrobu. Nebude to dlouho."

„Já vám to neberu," odsekl mu hospodář uražen.

První čas ještě Pepíkovi chutnalo. Snědl vše, co dostal kde od oběda a někdy ho bylo viděti, jak sedí na návsi na kládách a zatíná bílé zuby do tvrdého chleba, jsa svou sežloutlou tváří a vpadlýma očima podoben živoucímu hladu.

Trapnou nečinností a výčitkami pohnut, dal se i do rytí čísi zahrádky, ale rýč zdál se mu brzy čímsi ohromným, neovládným ve vyschlých rukách — jakoby zrovna k půdě přirůstal. Zpotil se celý, unavil, rozkašlal a nesvedl ničeho. Usedl konečně s rýčem na kolenou a díval se na mravence, lezoucí po pěšince a po kmenu jabloně.

„Nejde to," šeptal rozpačitě, když k němu hospodář dohlédl.

„A kterak by také šlo — prál jsem to hned!" — odpovídal mu sedlák s hrubou přímostí a bez zlého úmyslu. „Kouká z vás smrt — nevím, jak vás ze štiftu mohli pustit."

„I nebyli by pustili — ne —" bránil je Pepík.

„Tak vy jste sám chtěl?"

Pepík sklopil hlavu ve studu. „Chtěl jsem vidět naši ves — známé lidi — zdálo se mi, že tak líp umřu —"

Hospodář se zamlčel a porozuměl mu. I on by nechtěl umříti někde daleko mezi cizími lidmi. „Nu což," potěšil ho, „přišel jste ještě do pěkného času — v létě. V zimě bylo by hůře. Jako vloni přivezli sem

Digitized by Google

starého Maršíka už v samou zimu, taky odněkud z Rakous. Byl už tak sešlý, že nevěděl, jak se jmenuje, že netrefil ani dveřmi ze stavení a co kde dostal, ztratil. Brzy přestal i chodit po číslech, ulehl v chalupě Dlouhých v Podlesí a byl by umřel hlady. Dlouhý ho tedy vozil na trakaři po číslech a tak sebral vždycky něco na několik dní. Jednou ho taky vez — byl notný mráz a než ho povezl k návsi — někde ho nechají déle na dar čekat — usnul milý Maršík. Dlouhý ho ještě chvíli vozil, nic mu nenapadlo — a vybíral už na mrtvého. — Vy máte, povídám, ještě štěstí, že to na vás nepřišlo v zimě."

Někde mu jednou dvakrát dali to jídlo rádi a politovali ho ještě, ale po třetí již je omrzel. Trvalo jim to s ním dlouho. „Všechno nám leze na krk," bručeli. „Všechnu poběhlinu abychom živili. Tu daně plať a výdělku není, a máš-li jednou dobré místo — vezmou tě na vojnu od dětí i práce a jsi zkažen. Pokud je to zdrávo, toulá se to po světě a pracuje jiným, ale když to už nikam nemůže, pak to teprve přileze domů. A tu jsem, čerte ďáble, živte mne, platte za mě nemocnici i pohřeb! Ale dokud má peníze a výdělky, obec o něm neví. Mrzák a sešlý přijde nám sem každý — ale zbohatne-li někdo z nich ve světě, ani na ves nevzpomene."

Pepík svěsil hlavu k takovým řečem a přisvědčoval. „Máte pravdu, svatou pravdu, jsem břemenem pro vás. Zmařený člověk — Zákon by měl být, doktoři — no — ale dá Bůh — už jen do zimy. Podívejte se na mě!"

Ve žních ztratil pojednou i všechnu chuť k jídlu. Seslábl a zůstal již leženi ve stodole Plecitých. Věděl, že není dvakráte milým hostem, ač valně nepřekážel, ale nebylo mu již možno střídati ještě čísla. To byl také statek jemu nejlépe známý. Tu pracovávala jeho matka, tu batolíval se kolem stodoly, když mlátila, a říkával si něco do taktu cepů, tam na prahu statku čekával na zbytky oběda a pod kůlnou válíval se s vrčícím Lupenem.

„Pantáto," prosil zamračeného hospodáře. „Nechte mě tady umřít."

Hospodář pokrčil rameny. „Ale zachováš mi tu čistotu," vymínil si.

Od těch dob byl Pepík jako pták v kleci, ale pták nemocný, který nezpívá, který nikoho netěší, ba při kterém ani té vzpomínky nebylo, že by byl kdy zpíval. Krmili ho, jak si kdo na něho vzpomněl — jako takového ptáka. Někdy přinesli mu najednou jíst ze dvou i tří hrnečků z různých čísel, jindy den i dva nikdo na něho nevzpomněl a, nebýti hospodyně Plecité, která chodíc kolem stodoly někdy se naň podívala a s ním promluvila, byl by trpěl hlad. „Tak je to, když někoho živí mnoho lidí —" říkala. Pepík se však již po jídle ani mnoho nesháněl. Trapnější než hlad byla mu samota jeho. Pokud mohl viděti zahrady, lesy, známé lidi, nestýskal si ještě; ale nyní, kdy po dlouhou řadu dní a nocí ležel na slámě sám ve prostranné stodole, při perně ohlazené od snopů a rozpukané suchem, vydán jen svým myšlenkám a dívaje se na dlouhá bílá stébla slámy visící s patra a kývající se věčně v mírném průvanu, svíral mu často srdce neznámý potud stesk. Nevěděl proč, ale zdálo se mu to jakýmsi hrozným bezprávím, že zde hyne tak sám, že nikdo se oň nestará, nepolituje ho. A přece nemohl nikomu ničeho vy-

Digitized by Google

týkati. Co bylo všem těm lidem po něm? Co on jim kdy učinil dobrého, co může čekati a žádati od nich?

Veseleji bylo mu ještě ve dne. Viděl ven malým nachýlením hlavy k oběma vratům často pootevřeným. Jedněmi bylo viděti náves, druhými dvorek a smetiště souseda Čáska. Na návsi pobíhaly děti, jezdily vozy pro mandele, vyhřívaly se husy na trávníku nebo ráchaly se hlučně v potoce — kachny vyskakovaly od země vzhůru po mouchách nebo pohřížily se kolmo do vody až po ocas, udržujíce se v rovnováze veslováním nohama. Denně viděl zvolna couvati stín kapličky a dvou lip nad ní od západu k severu a konečně k východu, viděl hejna much vířiti nad kaluží a jimi kmitnouti se časem vlaštovku jako střelu, viděl odtud vrabce repetící na olších nad potokem a po několik hodin padal do mlatu otvorem vikýře na bílou slámu mocný sloup slunečního světla, naplněný pohyblivým zlatým prachem. Viděl i přecházející lidi, slyšel jejich hlasy a hovory a časem vzpomněl na něco dávného z dětské doby. Tak o této stodole slýchal, že je okouzlena, že nikdy neshoří. Kdysi za starých dob prý cikáni v ní tábořili a i oheň měli na mlatě bez ublížení. A od té doby kolem do kola již všechna stavení vzplála, jednou ne dále sáhu, kdy Časek hořel — až smola tekla žárem z trámů stodoly — staletých kmenů, jaké již nyní nerostou — a stodola přece stojí —

Obrátil-li se na druhou stranu, viděl tam po smetišti přecházejícího kohouta, několik strakatých kdákajících slepic, z nichž jedna měla peří zježené a kvočnu s kuřátky. Časem vyrazili z chléva dva bílí čuníci a rychně se přehnali dvorkem, plašíce drůbež. Jen kvočna čepýřila se proti nim udatně se tváříc, ale bojácně přece uskakujíc. Na zápraží hrály si děti Čáskovy a časem zaplakaly, když pěst matčina rozhodovala jich různice. Poznal již napřed její rázný krok, než objevily se její kypré tvary, hrozící protrhnouti napjatou kartounovou jupku, a smělá tvář s hladce přičísnutými vlasy. Zdržovala se obyčejně v předsíni, kde tloukla máslo nebo se ohánela u krbu, zpívajíc nábožnou píseň.

Událostí důležitou bylo Pepíkovi, když Plecitý s plným naloženým vozem vjel do stodoly. Pepík přikrčil se k perně a dovlekl se blíže k vratu, aby nepřekážel. Čeledín házel nyní s vozu snopy neumdlévajícími pažemi na pernu děvečce a tato podávala je dále hospodáři, jenž v oblaku prachu a v dusnu umrtvujícího vedra skládal vrstvu. Všichni měli osmahlé tváře zpoceny, košile k tělu přilepeny a prach usedal jim kalnými rýhami na potůčky potem způsobené. A přece i v tom prachu a znoji čeledín zažertoval si: povalil někdy prudkým hozením těžkého snopu děvečku do vrstvy — nebo když jí pomáhal s perny, zdvihl těžké plné tělo její jako dítě a přitiskl ji k sobě, až křičela smějíc se i zlobíc zároveň, ale neužívajíc přece své síly, která nebyla malá.

„Nesnězte se — až po žních —“ bručel Plecitý, utlačuje vrstvu kolenem. Pepík zatím pokašlávaje a duse se zvířeným prachem, který naň padal spolu s vytroleným zrním, vzal hrst stébel do malátné ruky a pomáhal s volů odháněti mouchy. Voli stáli již před vraty v plném žáru slunečního světla a tu posedal je oblak much, proti nimž bránili se marně přešlapováním, házením hlavou, třesením kůže i máchánim ohony.

„Chudáci, — až krev z nich teče —“ litoval jich Pepík sípaje. —

Digitized by Google

Den mu ještě ušel jak tak, ale noci se bál. Spáti nemohl. Čas zdál se mu nekonečným, nepřečkatelným. Vzpomínky vracely se mu v tom tichu porůznu přetrhány jako zapletené pásmo a za všemi kráčela mračná otázka, jíž druhdy po celý život Pepík nebyl poznal. „Proč? K čemu to všechno? Proč jsi se narodil, proč žil, proč hyneš? Rodiče tě nečekali, nepřáli si tebe — náhoda přivedla tě na svět. Proč? — bylo toho někomu třeba?“ — Sedával muče se myšlénkami nikdy nepoznanými. Chtěl jim uniknouti, ale nemohl se nikde zachytiti. Poslouchával proto napjatě, jestli kde myš škortá v obilí a hádal kde. Poslouchal štěkající psy a hádal, který by to as byl a kde. Poslouchával a počítal kroky ponocného, když chodil po návsi, počítal jeho pískání a odhadoval, kde asi nyní píská, kam půjde potom, kdy asi přijde zase ke stodole a pes Plecitých zaštěká.

Měsíční světlo vpadalo smutně vikýřem na rozestlané obilí a slámu po mlatě, padalo až na jeho tělo, převalující se v chvilkové horečce a potu a kašli.

Časem netopýr přehnal se mezi trámy a obilím po nočních motýlech.

Pískání ponocného konečně přestalo. Šel spat. Kohouti kokrhali brzy tu brzy tam. Ozvalo se první bouchnutí dveří, skřípání vrat, kroky děveček.

Když zableskla konečně zlatá záře vyšedšího slunce do dvorku a pozlatila každé stéblo na jeho smetišti, když i v otvoru vrat ve sloupu světla zarojil se první hluk much, ulehčilo se Pepíkovi, jakoby v tom světle bylo něco nevýslovně útěšného, sladkého, usmívajícího se jako pohled matky, jako slza v oku přítelově.

Přivlekl se do toho sloupu světla a vyhříval se jako kočka.

Hle, tisíce a tisíce let svítí již toto sluníčko, rozumoval — svítilo na tisíce pokolení jako na tyto mouchy, které se v jeho světle rojí, a jedno pokolení za druhým rodilo se a mřelo a zase se rodilo, jako ty mouchy. Jsme snad také jen mouchy, nic víc. Rodíme se v tom věčném světle, třepeme chvilku a hynem a jiní se třepou po nás. Jedna moucha dříve, druhá později. Tu chytne vlaštovka, tu netopýr, tuto rozmáčknou, onu otráví, ale rojí se stále a rojí. — — —

A jestli jsme přece něco jiného než mouchy? ulekl se. Vzpomínky náboženské z dětství, které Vídeň byla setřela, ožily po letech.

Usmál se smutně a pohledl po svých vyhublých údech, kde každá kůstka, svaz a žilka se rýsovala zřetelně. Úsměv ten chtěl říci: chce ještě někdo tuto zříceninu, záleží-li komu ještě na tom, čím nyní jsem, pojď, vezmi!

Jen nové noci se zase lekal. Když mu děvečka večer přinesla čerstvou vodu ve starém velkém džbáně bez ucha, který vždy čpěl po kvasnicích, chytával ji za ruku a prosíval: „Madličko, postůjte chvilenku, práce tak nespěchá, povězte mi něco. Vypravujte, co sama chcete, jen pobuďte. Jsem tu tak sám, nevíte, co to je — tak sám!“

Děvečka vymknula prsty z jeho teplé vlhké ruky s nepříjemným pocitem a pod zástěrou je tajně otřela. Podezřívala mimovolně nemocného muže z nějakého milostného zámyslu, ač týž zámysl, sebe sně-

Digitized by Google

lejší, byl by jí nelekal a neodpuzoval nijak, kdyby muž tento byl býval zdráv a plných lící.

Mluvila cosi, usmívala se nuceně a couvala za řeči stále ke vratům, aby již již byla venku a oddychla si.

Jednou dostal Pepík spolunocležníka. Známý tulák, jenž si na kořalku při žebrotě vydělával také řezáním jalovcových holí, vyprosil si nocleh u Plecitých a šel si lehnout do stodoly. Bylo ještě dosti světla, aby se jediným pohledem mohl přesvědčiti o stavu Pepíkovu.

„Chuděro, chuděro," litoval ho, tra si svůj měděný nos a špulé uslintané rty — „to tě to sebralo, ó jejej, jemine — skoro chlapec" — prohlížel si vpadlé tváře Pepíkovy. Klátě se s nohy na nohu a zase v před i v zad všiml si tulák přece nových skoro bot Pepíkových a pěkného klobouku, zdobeného sojčím peřím. Zdálo se, že pohled ten ještě mocněji pohnul jeho hrudí, neboť přiklekl k nemocnému a štkaje po způsobu opilců, utíral si obličej roztrhaným rukávem.

„Tak mladý, takový chlapec —" naříkal, „cos tu užil —? Jsme to chrast na tom světě — pára, nic jiného —" zvedal Papíkovi nohu prohlížeje botu od holinky k podešvům.

„A jaká tu spravedlnost na světě? Jeden má peněz, že by mohl mít kořalky řeku, nespotřebuje toho ani do nejdelší smrti — a druhý — druhý nemá ani, čím by zahřál žaludek!" mudroval, prohlížeje si proti světlu klobouk Pepíkův.

„A chudáčku, vždyť ti ani jak se patří neustlali, tak nechají nemocného ležet jako psa, krom té drahé duše . . ." Pepíkovi změklo tou účastí srdce. Dech tulákův byl mu sice protivný čpě od kořalky a žvýkaného tabáku — až se žaludek zvedal — pohrdal jím také pro jeho opilost, ale nyní byl by objímal třeba psa, jen kdyby byl v jeho očích viděl jiskru účasti se svým osudem. Slzel a tiskl ruce tulákovi, který ho stále lépe ukládal a při tom kapsy mu ohledával.

„Ne, tak to nemůže být," rozhodl se tulák. Snesl se zadní perny něco více slámy, ustlal pohodlnější lůžko a donutil Pepíka, že si mu dal zouti boty a svléci kabát. „Jak pak se to může ležet nemocnému, když má boty na nohou," durdil se, spílaje celému světu. „Dyť se noha paří, a v kabátě se tělo potí, neodpočine si a nemocný musí mít přece pohodlí. Tak — a seno nahradí i kabát," dokládal uspokojen. Nabízel se, že by i pro kořalku došel, ale nebylo peněz. Pepík se těšil ze svého společníka, ač nemilo mu bylo, že si blízko lehl. Dech jeho byl protivný — a pak se stále škrabal . . .

Pepík zdřiml teprve k ránu. Když se probudil, byl tulák pryč. Zlé tušení připadlo Pepíkovi. Hledá své boty, kabát, klobouk, leze sem tam po temné ještě stodole, přehrabává slámu a volá do peren — jestli snad host v opilství někam nezalezl. Marně. Vysílen usedl konečně na svém pelechu a plakal.

K ránu třásla jím zimnice. Nastudil se ranním chladem a nemohl se dlouho zahřáti, ani když mu oráč, dojat jeho neštěstím, půjčil starou koňskou houni, neboť den, který nastal, byl chladný s přepršky, a studený průvan táhl mlatem.

Digitized by Google

Byl právě pátek a blížilo se posvícení. Na všech stranách konaly se přípravy. Stěny se bílily, nábytek a podlahy drhly, dvůr zametal. Pepík, třesa se pod houní, přitaženou až k bradě, dívá se skoro netečně po tom životě a drkotá časem zuby. V noci brzy rozpalovalo jej horko, brzy mrazila zima. Kusé myšlénky střídaly se s poloviční dřímotou. Nespal ani nebděl.

V sobotu pekly se koláče. Plecitá přinesla Pepíkovi několik teplých. Usmál se radostně a nakousl hned jeden, ale již po prvním soustu odpadla mu chuť. Položil je vedle sebe a přivřel oči. K večeru snědl mu je pes, který k němu časem docházel dojídat zbytky. Lízal mu za to svislou ruku a tím ho probudil z mrákot. Pepík ho pohladil a upozorněn křikem drůbeže otočil hlavu k Čáskovům, kde zabíjeli na posvícení. Čásková vešla do husího chlévka — byl blízko a dobře tam bylo viděti — a vytáhla za krk jednu z křičících hus. Před prahem dala jí hlavu mezi svá kolena, podřezala krk velkým nožem — dlouho řezala — ohnula podříznutý krk nad hrnkem a po bílém peří vyřinula se ze škubající rány krev do nádoby.

Pepík vzpomněl si, že jednou jako malý chlapec zabloudil na porážku, kde řezníci kolili skot. Viděl řadu zvířat uvázaných ke dlouhému žlabu ve chlévě sklenutém a páchnoucím jatkami. Jako na posměch založeno ubohým za jesle seno, žádné se ho ovšem nedoteklo. Řezníci poráželi jedno po druhém, stahovali, rozsekávali, odnášeli teplé třesoucí se ještě maso před očima živoucích zvířat ostatních, která se třásla jako v zimnici. Strhovali právě těžkého vola k zemi a bili sekerou do hlavy. Hned vedle stála vzrostlá jalovice. Zvíře třáslo se po celém těle jako osyka, odtahovalo se v celé délce řetězu svého od místa děsu, až pěkný hladký krk se sevřel řetězem a oči její, ty krásné, ale vyboulené oči leskly se smrtelnou hrůzou. Nejinak mohl by se dívati člověk sám — člověk němý — jenž by v podobném případěmusil projeviti zrakem vše, i ten smrtelný děs i prosbu za slitování i tu otázku: Proč?

Pepík máchl rukou, jaké že to bláhové myšlenky v něm vzbudilo zabíjení husy. Pak povzdechl: „Všichni se bojíme smrti stejně — my i zvířata . . .“

Když se setmělo, zaslechl tlumené hlasy a šustění slámy v peruě. Jeden hlas byl mužský, druhý tenký, ženský. V mužském rozeznal hlas oráčův, ve druhém tušil děvečku. Slyšel polibky, šepot, smích, brzy jednoho, brzy obou, smích nepřetržitý, buzený vášní, a nastalo-li ticho, chrupala a šelestila tvrdá sláma nedotknutých ještě cepem stébel obilných.

Pepík rozevřel široce oči a úsměv přešel mu bledé rty. Vedle smrti vznikal snad nový život. Jako náhlým větrem zvednuté spadlé listí zavířily mu ochablou již hlavou staré vybledlé obrázky, vzpomínky z dob zdravého mládí a srdce jeho zatlouklo. Tak mlád umírám — tak ještě mlád — prožehlo mu hlavou. A nic jsem neužil. — — Nepoznal jsem štěstí ve vlastní domácnosti, se ženou — s dětmi —

Zaujat náhlým žalem neposlouchal dále milujících, nevšiml si světla měsíčného, jež padlo do středu mlatu, hrajíc si ve zcuchaných klasech.

„Můžeme snad vraty?“ pravil mužský hlas.

Digitized by Google

„Počkej," varoval hlas tenší. „Pepíku, Pepíku —" slyšel volati své jméno vždy silněji, ale neozval se.

„Spí," povídal oráč, „pojďme!"

„Možná, že už je po něm," šeptala polohlasně ženská. „Už dnes se mu nos špičatil a uši prosvitaly; myslela jsem hned, že sotva dočká rána. Sama bych se tu bála."

„Ba, vypadá jako umrlec v tom světle," zastavil se oráč. Ženština nahnula se zvědavě z blízka nad Pepíkovu hlavu. Plné světlo měsíce ozářilo ji a Pepík poznal, že to není děvečka, že je to — Časková. Otřásl se, jakoby byl dostal ránu do hlavy, a zavřel oči. Oba noční hosté protáhli se tiše pootevřenými vrata, každý v jinou stranu.

Ve hlavě Pepíkově vše se zamotalo. Proč to? — opakoval si nesčíslněkráte. — Vždyť je Časek statný, mladý, zdravý, hodný muž. Nepije, nehraje, nebije ji — a dětí mají dost!

Ale potom se mu jaksi ulevilo v jeho vlastním neštěstí.

Tedy takové jsou ženy — přemítal — takový by tedy byl ten život, kterého jsem tolik litoval, taková ta žena, kterou bych si vzal z lásky a pro potěšení? Ne, líp je, že jsem zůstal sám, že nezanechám dětí. Ví snad Časek, má-li jaké? Umru a všecko moje zemře se mnou. Nebude nade mnou přetvářeného pláče — nepovstanou hádky o mou pozůstalost — ha ha! —

Nastalo posvícení.

Den byl překrásný, jasný a teplý, byl již konec srpna.

Svátečně odění lidé přecházeli návsí v blažené náladě. Ves hemžila se již žebráky od časného rána. Tu vlekl se stařec šedivý tuhýma nohama o berli s mošnou, tam stařena s nůší, zadýchávajíc se za každým krokem — tu zase otrhané děti předbíhaly se klusem od statku ke statku. Také několik kolovrátků vřískalo již na různých stranách za nezbytného průvodu vyjících a štěkajících psů.

Cesta k městu oživla pestrými šaty žen, které šly do kostela a štěbetaly ve smíchu o sterých věcech. Až k Pepíkovi do stodoly šířila se vůně pečiva a masitých jídel spolu s pryskyřným zápachem pálených otýpek klestu a mleté pražené kávy. Plecitá vzpomněla si na nemocného a přinesla mu stehýnko husy. Usmál se radostně; ale děkoval. Nemůže prý už jísti.

Odešla zaražena s politováním ve zraku a hovořila o něm s několika lidmi, kteří právě šli z ranní mše. „Kouká z něho hrob," zaslechl, ale již po chvíli hovořilo se za vraty o něčem jiném, veselejším, neboť se nepřetržitě a hlučně smáli. O poledni sjížděly se vozy s hosty, vozilo se pivo do statků a vracely se děti, které byly s koláči vypraveny ke vzdáleným příbuzným.

Nastaly hody.

Pepík, v jakýchsi těžkých dřímotách ani se nehýbaje, slyšel z otevřených oken statku veselé hlasy, hru na harmoniku a housle a cinkání lžic a sklenic. Vše mu bylo lhostejno. Jako kapka za kapkou, když se zvolna sbírá, bubří, až odpadá, myšlénky mu kanuly hlavou mdlé a nerozčilující.

Ani hlučné zvuky vesnické hudby, jež vřískavým klarinetem a du-

Digitized by Google

nivým basem rozlehla se z hospody a časem provázena byla výsknutím, nedotýkaly se ho více než šumot větru.

Bylo již skoro k večeru, když si několik sousedů a jich hostů, berouce se k muzice okolo stodoly, zašlo do vnitř na „kommissi“.

Obstoupili ho a prohlíželi s jakýmsi útrpným odporem.

„A kdo ví, jestli se nepřetvařuje,“ pravil nějaký cizí muž s tlustým krkem. „Takovým lidem není co věřit. Jen to hnát do práce a nekrmit — viděli byste. My všichni musíme pracovat. A co pak může člověk dostat chasu? Ani za peníze! A když ho dostaneš, neví co chtít na penězích i na stravě a ještě mu služ jako milostpánu, nebo ti přede žněmi uteče. Ale nakonec přileze potom každý —“

„Tenhle je pryč na kořen, strejčku,“ omlouval Plecitý.

„I čerta věřte chlapům —“

Pepík až posud poslouchal netečně ty řeči. Oči se mu horečně leskly a na čele a skráních stály krůpěje potu.

„Prosím vás,“ šeptal nevládným jazykem, „mám velkou žízeň; dejte mi na půl litru piva!“

„Kommisse“ se mu zasmála. Hle, čeho se mu zachtělo. Cítí také posvícení — Žízeň a takový džbán má vedle.

„Na kořalku — pravda, přítelíčku?“ naklonil se nad ním cizí host.

Pepík zavřel oči a již neodpověděl.

Nemocný naposled osaměl. Za vřeskných zvuků hudby, rozléhající se z hospody spolu s výskotem mládeže tančící, bující životem, silou a zdravím, — natáhl se Pepík leže na znaku ve svém pelechu. Oči obrátily se vzhůru a vypoulily se a brada klesla otvírajíc do kořán ústa, plná bílých, zdravých zubů. Děvečka zapomněla dnes při posvícenské hudbě nejen na dobytek jí svěřený, bučící hladem a žízní u prázných žlabů, ale i na Pepíka, aby mu donesla čerstvé vody a tak se nezvědělo o smrti Pilařově až druhého dne. Lidé si vzpomněli, že v noci vyli psi děsně okolo stodoly, ale byli již na jekot ten zvyklí, ježto pravidelně provázíval hudbu.

Nastala „pěkná hodinka“.

Den stejně krásný jako předcházející. Pepíkovi odzvonili z rána hodinku a donesli mrtvolu jeho do kapličky na máry. Nikdo mu nezatlačil očí a nepodvázal úst, tak že, když Plecitá ze zvědavosti přišla se naň podívat, zděsila se toho pohledu vybouleného, prázdného a úst do kořán otevřených, jak to nebývá u slušně vypravené mrtvoly, a dlouho se ještě potom za tmy bávala. Až posud, kdykoliv o něm vypráví, vždy lituje toho nejvíce, že nevěděla o jeho předsmrtné žízni. Bylo prý tolik piva, až ho i zůstalo a zkazilo se. A co se ho marně vylilo v sále!

Mřížkami černě natřených dveří mnohé zvědavé oko podívalo se do šera kapličky na mrtvolu. Ba jeden starý žebrák, jemuž zželelo se mrtvého osiřelého bez slzy a bez modlitby u prostřed hodující obce, otevřel skřípající dvéře a kleknuv na cihlách u mar, modlil se za něho dlouhou chvíli. Pak povstal a učinil mu tři kříže: na čele, prsou a v nohách. U prsou déle se zastavil. Na rukách špinavým kapesníkem svázaných něco se zalesklo. Byl to zlatý prstýnek.

Digitized by Google

Postav chvíli, vyšel žebrák ven, ale zůstal dlouho státi před kapličkou. Několikráte pokročil již, aby odešel, ale vždy se zase vrátil. Konečně rozhlednuv se kolem, vešel rychle do vnitř a sáhl mrtvole na ruku. Prstýnek, druhdy vrostlý, šel dolů ku podivu snadně.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jestliže nejsme pouhé mouchy, stojíš snad za mnou právě, milý Pepíku, druhu mých dětských her, a díváš se tím vypnutým zrakem do věčného prázdna za marným rozluštěním své otázky — Proč? Proč toto píšu? Co je lidem po tvé smrti?

Odpusť spisovateli, že po tuláku a žebráku i on ještě něco cenného na tobě nalezl, čeho oni neviděli — tvůj smutný konec, kterým tu vyplnil několik stránek.

Královská rokle.

Ze svých cest Skalními horami v Severní Americe podává

Pavel Albieri.

Obrovské pohoří Cheyenne, v jehož klínu jsou malebné dva kaňony, mizelo rychle z dohledu a sám bílý vrchol Pike's Peaku, ozářený sluncem a lesknoucí se jako nesmírný třpytivý kužel nad mohutnou skupinou skal, ztrácel se již v dálce. Vlak letěl širokým údolím říčky Fountaine-qui-Bouille, přicházející od rozkošného Manitou. Bystrý tamější potok stal se však zde již pravou řekou prérijovou, tekoucí zvolna a s mnohými oklikami v hlubokých, hlinitých březích, porostlých křovím a tu a tam i skupinami stromoví, zvláště při levém, východním břehu, kdežto my jeli po pravém, při horách. Údolí vroubeno bylo nízkými, vypráhlými, místy i docela holými návršími, která nám mnohde uzavírala vůbec i vyhlídku na hory.

Tyto nabyly brzo zcela jiného rázu, nežli před Colorado Springs a kolem Manitou. Podobaly se již dříve ohromné skalní zdi, avšak tato jevila přece ještě tu a tam výstupky a opět kouty. Nyní však byl to již opravdový kamenný val, nepřetržitý, rovný, velice vysoký a srázný, jediná ohromná massa jakoby slité skály, bez roklí, bez štěrbin, i na hřbetě rovná jako zeď opevnění. Z jediného toho pásma hor, jež člověk pouhým krátkým pohledem z okna vagonu viděl, daly by se zajisté provésti veškeré lidské stavby celého světa a ještě by mnoho a mnoho zbylo! Rázem pochopil jsem, jak případným je název „Skalní hory", Rocky Mountains, či vůbec jen i „Rockies", pro toto nesmírné pohoří, v němž kamenné massy a holé skály vystupují na povrch země v tak obrovských skupinách, jako zajisté nikde na světě. Ve většině hor jiných je aspoň

Digitized by Google

dolejší úbočí vrchů pokryto zelení, při nejmenším travou, nebo mechem, či nízkým lesem, však zde pnou se do závratné výše strmé srázy a stráně zcela nahé, nanejvýše na vrcholu sněhem pokryté. Leda že tu a tam v dolejších pásmech pne se a zápasí stočená kleč, jejíž velmi řídké trsy však spoustu skály nijak nepřiodívají. Vypadá to z dálky, jakoby na fialově modrou plochu nasypal drobně máku, jehož zrnkám se ty keříky velice podobají.

Avšak za nějakou půl hodinu po odjezdu z Colorado Springs zmizela nám velkolepá, ale jednotvárná skalní úbočí z dohledu, neboť údolí, jímž vede trať, se trochu prohloubilo a zbyla jen podívaná na dobytkářské „ranches" (vyslov: renče), malé dvorce, většinou celé dřevěné, nebo jen z hlíny bídně slepené a vesměs důkladně rozházené. Dobytek, tu a tam po vypráhlé prérii se pasoucí, nevypadal také právě pěkně, čemuž však nebylo se co diviti, vzhledem k tomu, že jaro nastává zde dosti pozdě, ač celkem je zima poměrně velmi mírná. O tom svědčily i prabídné „stáje", možno-li tak nazvati roztrhané dřevěné kolny. Kamene mají zde lidé zajisté více než dost, aby aspoň zdi z něho postavili, avšak nikomu to ani nenapadne! To by dalo práce a stálo by čas, který je podle všeho zdejším lidem příliš drahým, pročež raději sbijou celý „renč" z krajinových prken a okléstků. Hradba, zeď, či vůbec jen plot u takového dvorce, který stojí úplně o samotě a v málo dosud zalidněné krajině této poskytoval by přece trochu bezpečnosti vůči všelijakým možným případům, zdá se býti zde pravým přepychem.

Takovouto krajinou, dosti pustou a nepěknou, ale prý úrodnou, jak mi bylo aspoň tvrzeno, ač jsem důkazy toho nikde neviděl, jeli jsme přes hodinu. „Ranches", z nichž každý vypadal jako illustrace k naší národní písni „Roztrhaná chalupa" a jeden od druhého skoro ničím se nelišil, přestaly baviti, a holá prérie, které jsem „užil" za minulých dnů dost a dost, rovněž tak. Obrátil jsem proto brzy pozornost raději po svých spolucestovatelích, nenaskytlo-li by se při nich něco zajímavějšího.

Kolem mne seděli samí nevšímaví Yankees, pak několik irských — podle všeho — dělníků, jedoucích asi do některých dolů v horách na práci, dále asi dvě „ladies" západního hranatého slohu v předpotopních toaletách bez dětí, potom několik chudších rodin i samotných žen s dětmi různého věku a hlasu, ale to všecko mne nezajímalo. To byla obyčejná garnitura obyčejného amerického vagonu na Západě, kdežto tak zvané „lepší" třídy sedí v Pullmanově „palácovém" spacím voze, platíce za to privilegium nejméně 3 dollary denně. Kuřáci kupí se opět ve „smoking-car", kde je vše přímo prosáknuto kouřem, jejž by mohl krájeti, takže za chladnějšího dne, kdy nemožno otevříti okna, valí se ze dveří na každé stanici dým, jakoby vagon hořel. Lidé, kteří nemají právě nazbyt, anebo jedou na kratší jen vzdálenost, usedají do onoho všeobecného vozu, který jest pro cizince proto vlastně nejzajímavějším.

V koutě u dveří na druhé straně vozu objevil jsem však přece společnost, která stála za povšimnutí. Rodina, to jest otec, matka, asi pět nebo šest malých dětí a veliké množství uzlů a ranců, z nichž vykukovaly usmolené barevné peřiny, oděv, prádlo i kuchyňské náčiní, vše

Digitized by Google

velice špinavé. Vystěhovalci, jak patrno na první pohled! Kam asi jedou ubozí lidé, z nichž bylo dlouhou cestu opravdu cítiti, a k jakému národu asi náležejí?

Muž, malý, zavalitý, až jako sražený, měl velice široký obličej a dlouhý, plný, rusý vous, jímž měl zarostlé tváře až k očím. Na hlavě měl placatou černou čepici pruského, jak se mi zdálo, tvaru. Žena, vyzáblá blondýnka, měla na hlavě červený strakatý šátek, upravený jaksi po turecku, jak mi to stále připadalo. Jinak byli tito lidé i s dětmi zabaleni v internacionální špinavé hadry.

Odebral jsem se k nádobě s ledovou vodou, umístěné poblíže podivné rodiny, abych vyslechl, jakou asi řečí oni cizinci mluví. Nebylo však možno rozeznati. Dáti se s nimi sám do řeči se mi také dvakráte nezdálo. Avšak přála mi náhoda, že právě v tu chvíli vstoupil do vagonu vrchní konduktér, „train master", prohlížet lístky a zastaviv se hned „na první ráně" u záhadných přistěhovalců, nemohl se s nimi nijak dohodnouti. Tu přispěl jsem mu na pomoc.

„Jste Němci?" tázal se konduktér anglicky, ale muž vrtěl hlavou.

„Jste Poláci?" pravil jsem česky, mysle, že to jsou přistěhovalci z Poznaňska.

Občan v placaté čepici kýval opravdu hlavou.

„Konduktér se Vás ptá, kam jedete!" řekl jsem hodně zřetelně a pomalu, maje za to, že mi Polák musí porozuměti.

Chlapík nic, jen otevřel široká ústa.

„Nerozumíte mi?"

Muž kýval opět hlavou, ale neodpověděl. Napadlo mi, že je snad němým.

Obrátil jsem se tedy s touže otázkou k ženě jeho.

„Pán mluví polsky, ale my — nerozumíme!" odvětila — po německu!

„Tedy jste přece Němci!" zvolal jsem překvapen.

„Ne-é!" bránila se ženština a — kývala k tomu hlavou!

„Ale mluvíte německy?"

„Da, da!" usmívala se a — teď zase hlavou vrtěla!

Jsou ti lidé blázni, či co? Konduktér díval se udiveně na mne, já na lidi a nebyli jsme z nich oba pranic moudrými.

„Odkud jedete?" tázal jsem se ještě po německu.

„Z Ruska!" odpověděla mi podivná ženština, zatím co muž její pořád se usmíval těmi svými širokými ústy.

V tom se mi najednou v hlavě rozbřesklo. Inu ovšem! Z Ruska! Pak jsem doma! Ono „Da, da!" bylo přisvědčením, jenom že po způsobu v některých krajinách ruských a na slovanském Jihu bylo provázeno opáčným než u nás posunkem. Tím tedy nemohli jsme se dohodnouti! Malomluvný muž, vrtě hlavou, vlastně přikyvoval.

Po té bylo ovšem dohodnutí již snažší. Lidé oni jeli přímo až do Salt Lake City, posvátného města „svatých Soudného dne", do mormonského Nového Sionu. Konduktér si odebral příslušné lístky a šel po svých, já pak, jsa již jednou v řeči, tázal jsem se Němců oněch — muž nebyl nijak němým — na konečný cíl cesty.

Digitized by Google

Dověděl jsem se dosti zajímavou věc. Lidé, přicházející z německých osad v jižní Rusi poblíže Oděssy, kde se již oba manželé narodili, jeli do Ameriky jako nově získaní členové — mormonské církve! Přemluvil je k tomu mormonský missionář, který vylíčil jim dobré bydlo a volné živobytí, jaké je v Utahu očekává, tak skvělými barvami a jich „psí život" v Rusku, „pod carovou knutou", tak černě, že se vypravili a vydali s tolika dětmi na vzdálenou cestu. Jelo prý od nich tam již více rodin a chválí si to a jiní ještě pojedou. V Rusku prý se na ně moc již nastupuje, Němec prý pomalu již nebude tam míti žádného práva; vnucuje se do nich pravoslaví, zavádějí se jen ruské školy a živobytí je prý tam už celé zkažené.

Stesky tyto pronášela již většinou spanilá choť v tureckém šátku a v jakémsi, jak jsem nyní pozoroval, sarafánu, kdežto muž, ve zjevu svém opravdový typ skutečného ruského mužíka, jenom svědčil. Žena nosila asi, jak se říká, jeho kalhoty. Ze zdvořilosti k „dámě" a pak z toho jednoduchého důvodu, že jsem uznával vůbec za zbytečno něco těm lidem vyvraceti, neříkal jsem na to nic, ale tím více jsem si myslil. Však to ti lidé poznají v brzku sami! Proto, že přestali býti ruští Němci privilegovanými vůči domácímu ruskému lidu, vláda jim zajisté pranic neublížila a odjezdem k Mormonům padli do daleko horší ještě poddanosti, nežli měli na Rusi. Místo pravoslaví vzali raději mormonskou nešikovnou smyšlénku, místo ruských veřejných úřadů, proti nimž je přece ještě odvolání, padli do rukou prohnaných amerických švindléřů, kteří pod rouškou církevní vlády budou je odírati přísně vymáhaným „desátkem", dají vzdělávati jim odlehlou někde v horách poušť, budou je pitomiti a děti jim poangličí. To však zdáti se jim bude všecko v pořádku, ale Rusové budou vždycky kaceřováni za to, že chtěli míti pro svůj lid ve vlastní zemi právě tolik práv, jako tito cizí přistěhovalci, povždy Rusku nepřátelští, za všecky výhody nevděční, se srdcem stále za hranicemi a tvořící stát v státu, domorodcům nepříznivý.

Tímto cestovním intermezzem, při němž setkal jsem se uprostřed Ameriky s činným výsledkem slovanské politiky v Rusku, uběhla mi chvilka lépe, než pozorováním maličkých několika stanic, „městeček" sotva s několika desítkami rozházených domků, nanejvýše s nějakou továrničkou, celou z prken, jako většinou v Americe.

Avšak jest již půl dvanácté a musíme býti brzy v Pueblo, první hlavní stanici dnešní pouti. Snad tamto značí již ona blížící se skupina stromů a budov toto nejdůležitější obchodní a průmyslové město Colorada mimo Denver. Také dým, jenž se nad budovami vznáší, ten bílý, hustý dým tavíren, zdá se o tom svědčiti.

Zaujal jsem opět rychle svou pozorovací stanici u okna, aby mi pranic neušlo, a horlivost moje byla hned na to odměněna. Za říčkou, kterou jsme posud neopustili, spatřil jsem malebný obraz. Mezi vrbami a „cottonwoody", druhem nízkých osyk, tvořících zde celý lesík, objevila se najednou podivná osada, kterou by cestující nebyl nijak překvapen někde ve střední Africe, ale ne v sousedství živého města, hlavního střediska drah v jižním Coloradu!

Digitized by Google

Pod stromovím vykukovala celá skupina bídných, z proutí spletených a *blinou omazaných* chatrčí, z části podobných kulatým pecím, jaké staví *u nás hrnčíři*, nebo milířům uhlířským. Jiná obydlí, jež snažila se na*podobiti obvyklou* formu našich budov, ovšem zcela maličkých, tak nějakých *sušíren* nebo domků pro hlídače železniční trati, byla různě zprohýbaná, se střechou z klestí, nízká, napolo v zemi a bez oken. U některých spleteno bylo několik větví na způsob plotu. Na jedné pak se právě pracovalo a ta mi vlastně poskytla nejlépe možnost přesvědčiti se o materiálu stavby, neboť zatím co na jedné straně bylo ještě viděti spletené pruty a křoví, na druhé poházena byla nová „budova“ již blátem a omazána blinou.

Několik lidských postav, které jsem u chatrčí těch zahlédl, poskytlo mi ovšem poučení, jakou to právě osadu mám před sebou. Kdyby se nejednalo o poměrně stálejší sídla, řekl bych, že jsou to cikáni, avšak zde ležela na snadě domněnka, že mám před sebou — Indiány!

Tak tomu také bylo. Měl jsem opět jednou potěšení, viděti zástupce rudého domorodého plemene, poprvé zase na této cestě. Popis nějakého jejich kroje jest mi udati nemožno, poněvadž lidé tito, nazvaní Indiány kmene Pueblo, žádného význačného nemají. Nenesou ovšem jméno své snad podle sousedního města, aniž toto podle nich. „Pueblo“ znamená jednoduše město a tito Indiáni žijí od pradávna v osadách městům podobných, jak je nalezli hned v první polovici šestnáctého století v proslulých „sedmi městech cibolských“ španělští objevitelé těchto krajů Cabeza de Vaca a don Francisco de Coronado.

Oděni jsou Indiáni tito v hadrech civilisovaného světa a v koňské houně právě jako jejich bratří na severozápadě, neboť dostávají s nimi stejně „oblek“ a podporu od vlády. Kožešiny zvěře, která jim náhodou do rány přijde, prodají raději za kořalku, než aby po příkladě předků se jimi odívali. Při tom nehledí právě na přesnou toaletu a na rozdíl mezi oblekem mužským a ženským, takže „pán“ chodí třeba v sukni, anebo v ženské kazajce, a „dáma“ opět v mužově kabátě a v jeho klobouku. Nohy ovazují se hadry, což činí na Západě také všichni „trampové“, tuláci z povolání, a jakožto jedinou společnou známku na všech pozoroval jsem, že jim husté vlasy, zkadeřené, jak se říká, „jako u stolice noha“, spadají přes čelo až na oči, což nezdá se svědčiti o oblibě ani hřebenu, ani kartáče, ani mýdla.

Větší pozorování nebylo mi možno učiniti, ale obraz osady, ozářený paprsky poledního slunce, které hřálo jako v nejparnějším dnu v červenci, až se všecko slévalo, byl dosti pestrý, maje rozhodně jižní ráz. Minuli jsme jej však letem a sotva že jsem měl času obrátiti se na pravou stranu vlaku, kde již počínaly ulice města, měl jsem hned opět zvláštní podívanou na budovu, která při nejmenším zasluhuje názvu podivné.

Jest to opravdový palác, ovšem jen ve smyslu paláců výstavních, stojící na volné prostoře, která podle všeho je parkem budoucnosti, ale doposud byla vyprahlou, písčitou plochou. Palác, či obrovský čtverhranný pavillon — jak je komu libo, jevil zcela nový původ, neboť polychromované jeho stěny zářily čerstvou pestrostí barev. Více však ještě než

Digitized by Google

toto křiklavé omalování překvapil mne způsob stavby. Jako mnoho výstavních paláců, neměl tento vůbec zdí a stěn, nýbrž toliko sloupy a mezi nimi veliká okna, případně dveře. V rozích byly větší pavillonovité výstupky z půdorysu budovy. Pavillonky tyto stály rovněž na sloupech, z nichž tři byly úplně volny, čtvrtý pak splýval s rohem vlastní budovy, a vršek spočíval na nich v tom způsobu, jako když na čtyry špalíčky postavíme zvláštní domeček, zde ve způsobě řeckého chrámku.

Sloupy nejzevnější byly však „ozdobeny“ zvláště duchaplným způsobem! Byla totiž na nich veliká světle modrá koule, na níž onen vyčnívající roh vrchního chrámku přímo spočíval. Koule ta, mající zajisté asi dva metry v průměru, vypadala věru znamenitě. Dívaje se na to, měl jsem stále ten pocit, že se pohne, vyklouzne, spadne se špalíku a hořejší domeček zbaven své hlavní podpory, bude se poroučeti za ní.

Na sloupech hlavní budovy byly opět karyatidy v podobě celých slonů. Na podjezdu hlavního vchodu šklebily se na nás dvě podivné sfingy. Čtyrhranné sloupy byly egyptského tvaru, dole velmi silné, nahoru rychle se zužující. Střecha budovy byla opět holá, veliká, pomalu jako na stodole.

Tak vypadá vyhlášený „Mineral Palace“ v Pueblu, o němž praví pyšná reklama, že jeti do Colorada a nenavštíviti jej, znamená tolik, jako býti v Manitou a nevystoupiti na Pike's Peak, nebo býti v Římě a neviděti papeže. Jest to dílo stavitele Bulowa, jenž si tím udělal jméno po celé Americe a vydává budovu tu, skoro 80 metrů dlouhou a přes 40 širokou, za stavěnu v „modernizovaném“ egyptském slohu. Snad pro ty pylony a sfingy, ale jinak je to vlastně směsice slohů všech a žádného. To však v Americe nic nedělá a Coloradští vyhlašují, že jest to nejkrásnější a nejnádhernější výstavní budova na světě, v čemž jim dal za pravdu i sám bývalý president Harrison! Tento prý je dobrým právníkem, ovšem americkým, ale sotva esthetikem, neboť by nemohl zde mluviti o „umění“.

Prapodivná ta stavba má také prapodivný účel. Jest to reklama, jejíž výhody a zvláště značný náklad s ní spojený Evropan jen stěží pochopí. V „Minerálním paláci“ nachází se totiž stálá výstava coloradských nerostů, zvláště ovšem drahých rud, a jmenovitě těch, kteréž se těží v jižním Coloradu, jehož je Pueblo vlastním průmyslovým středem. Má to buditi podnikavost k dolování a svědčiti o bohatosti státu. Zároveň používá se místností k velkým schůzím, koncertům a podobným příležitostem.

Neměl jsem času a také jsem příliš netoužil po shlédnutí vnitřku, maje právě tak dost na zevnějšku. Spokojil jsem se pouhým psaným vylíčením, že stála ta krása skoro půl milionu dollarů, že se tam vejde 4000 lidí a že hlavní místnost upravena je na způsob jeskyně s namalovaným vodopádem, vrcholem Pike's Peaku v pozadí a osly, nesoucími pytle s drahocennou kořistí z dolů. Budova otevřena byla r. 1891 a sám slavný řečník „plukovník“ Ingersoll, tento typ prohnaného Yankee-ho, který mluví, jak se mu to kde hodí, aby jen měl z toho prospěch, pravil, že prý „jest to něco desetkráte krásnějšího, nežli by si kdy byl vůbec mohl pomysliti, že jest možno takovou krásu provésti!“ Avšak

Digitized by Google

ani toto důkladné odporučení mnou nehnulo, neboť — znal jsem své Pappenheimské!

Více mne zajímalo vlastní město, na jehož hlavním nádraží jsme brzo po té zastavili k půlhodinné polední zastávce, která při západních vlacích znamená však skoro vždy dobrou hodinu. Maje „lunch“ v kapse, nestaral jsem se o drahý a většinou špatný oběd v nádražní restauraci, nýbrž použil jsem chvíle oné ku projížďce hlavní ulicí Puebla, skutečně výstavnou a velkoměstskou, ačkoliv město čítá nejvýše asi 40.000 obyvatelů. V roce 1880 bylo zde něco přes půl páta tisíce lidí, po pěti létech již více než dvanáct tisíc, při sčítání lidu v červnu roku 1890 vykázáno docela 31.192 duší. Percentuálním vzrůstem svým vyniklo Pueblo nade všecka města Spojených Států v posledním desítiletí. Příčinou toho jest právě onen úžasný rozvoj těžařství v okolních horách a šťastná poloha města pod nimi, na bystrém Arkansasu, jehož znamenitá vodní síla je zde mnohonásobně zužitkována. Jest to stanice, kam svážejí se z celé řady ústících zde údolí rudy, aby zde byly zpracovány před dalším transportem přes ohromné plochy úvodí Missourského a Mississippského na hustěji obydlený Východ a Jih, kdež teprve zmocní se jich vlastní výroba nebo vývoz. Naproti tomu opět zdejší železárny a strojírny vyrábějí potřebné náčiní pro doly a jiné závody průmyslové. Zde jest také vůbec hlavní trh na životní potřeby horníků v celém tom rozsáhlém hornatém území, asi dvakráte tak velikém jako Čechy, a plném průmyslu. Rovněž četné lázeňské ústavy dále v horách, rok od roku hojněji navštěvované, jsou namnoze odkázány koupí na Pueblo, nehledě ani k velké železniční dopravě.

Výkazy, jež o obchodu a průmyslu nového tohoto velkoměsta budoucnosti jsou podávány, mají snad dost zajímavosti, zvláště pro porovnání s poměry našimi, aby byly aspoň trochu uvedeny. V Pueblu složí se ročně asi 75—80 tisíc železničních nákladních vozů, s nákladem přes 5 milionů centů různého zboží. Tavírny zdejší vyčistí asi za 12 milionů dollarů kovu za rok. Jediná železárna zaměstnává přes 2000 lidí, s měsíčním platem 125.000 dollarů. Roční obrat obchodu různým zbožím obnáší přes 25 milionů a platy dělnictva a úřednictva zde zaměstnaného páčí se přes 8 milionů dollarů. V bankách jsou stále vklady na 4 miliony, tedy asi 100 dollarů na osobu. Denně přijíždí sem na 50 vlaků osobních a daleko přes sto vlaků nákladních. Za takovýchto poměrů jest ovšem báječný vzrůst města zcela přirozeným!

Navzdor tomu všemu nevypadá to však v Pueblu jako v městě továrním, neboť horský vzduch rozhání dýmy a většina závodů je opodál města. Obchodní ulice jsou plny skvělých krámů, obydelní pak vykazují velice úhledné, čisté, namnoze i bohaté residence. Všude je zavedeno elektrické osvětlení, velice silné lampy na vysokánských stožárech. Hlavními ulicemi, širokými, dobře dlážděnými a čistými, jezdí elektrické pouliční dráhy. Mnohde jsou i stromořadí a menší fontány a celek působí dojmem města spíše lázeňského, než průmyslného. Zároveň pak má Pueblo jaksi rozhodně jižní už ráz, k čemuž přispívá způsob mnohých staveb, zvláště „Opery“, s otevřenou věží a převislou střechou, která vypadá úplně jižně. Mají zde, na stejné rovnoběžce se severním pobřežím

Digitized by Google

Afriky, ovšem již velmi mírnou zimu, ač jsou ve výši 4668 stop nad mořem, a teplo, jaké jsem zde pociťoval, nezadá pranic italskému. —

Vrátil jsem se ze své projížďky právě tak ku vlaku, který do Pueblu jel od Denveru směrem jižním, nyní však dal se po levém břehu Arkansasu, proti proudu řeky, na západ, přímo do pásma hor. Cesta vedla teď krajinou velice zelenou, údolím, plným bujného listnatého stromoví, a kolkolem trati, po obou stranách řeky, rozkládala se úrodná pole s četnými obydlími. Farmy tyto nebyly sice o mnoho výstavnější, nežli v pořící Fountaine-Qui-Bouille, ale ukryty byly v závoji stromů a keřů, takže rozbouchanost jejich tak nebila do očí jako na dřívější holé prérii.

Řeka byla velmi bystrá, ale celkem mělká, s hojnými písčinami a ostrůvky, jakož i většími kameny v řečišti, přes něž šuměl a hrčel rychlý proud. Na ostrůvkách zachytilo se tu a tam i množství stromů vyvrácených i s kořeny, takže to vypadalo jako po veliké, zhoubné povodni. Přesvědčil jsem se ovšem, že jest tomu tak na všech podobných horských řekách. Stromoví toto bylo většinou jehličnaté, — důkaz, že přivlečeno sem bylo z hor. Zde poblíže nerostlo, neboť vršky, vroubící opodál řeku a skládající se z bělavé opuky, byly rovněž zahaleny jen tou svěží zelení listovou, z níž ony šedobílé skály místy vykukovaly.

Vlastní vysoké hory se zde ukryly za tyto okraje vinoucího se údolí, jemuž přibývalo pomalu na hloubce a které se neustále zúžovalo. Pahorky po obou stranách se přibližovaly a vzrůstaly, skály víc a více vystupovaly, někde již až k samé řece a trati, ale opět se na chvíli rozvíraly. Staničky, vždy několik domů, byly hlavně zajímavy svými jmény. První za Pueblem nazývala se Goodnight, „Dobrou noc!“, druhá Meadows, „Luka“, třetí „Swallows“, což při častých synonymech v angličině možno si přeložiti buď jako „Vlaštovky“, nebo „Hrdla“, „Chřtány“, či „Doušky“. Po té přišlo Carlile, nazvané podle některého z četných více méně věhlasných Carlilův v Anglii i Americe, nebo třeba také po nějakém méně slavném muži toho jména, poněvadž nové osady jsou zde jmenovány zcela libovolně často podle prvního osadníka, nebo po případě i prvního, který byl tady — oběšen! Pak sledovalo Beaver, t. j. Bobr, kterážto zvířata v bystré této řece zajisté kdysi žila, na to Bridge Nombre 3., „Most číslo 3.“, rozumí se také „město“, a snad vůbec nepřeložitelné pro jméno osady a stanice Adobe, totiž „starožitné“ či „pravěké“ a pod.

U Florence, pyšnící se zcela bez příčiny názvem sídla umění milovných Mediceů, spatřil jsem v rozšířeném zde údolí něco nového — celé množství vysokých pump petrolejových a řadu železných, okrouhlých velikých nádržek a kádí, podobných „kotlům“ v plynárnách. Pumpy podobají se tak trochu velkým šibenicím a většina jich byla v činnosti. Zápach surového, nečistého petroleje šířil se po celém údolí, neboť z malých domků, v nichž nacházely se parní stroje ku hnaní pump, vytápěné touto surovinou, vycházel hustý, čpavý dým. Na štěstí jsme se zde však dlouho nezdrželi.

Petrolejová pole zdejší nemohou se ovšem rovnati rozsahem pennsylvanským, ale jsou prý velmi vydatná. Těžení petroleje je pak zde

Digitized by Google

dosud právě tak „v plenkách", jako dobývání uhlí a železa, totiž skoro jen pro běžnou místní spotřebu. Ve Florenci vytéká denně asi 2000 sudů, velmi dobrého materiálu, jak ku svícení, tak ku výrobě cenného parafínu, jehož má zdejší petrolej mnohem více, nežli pennsylvanský. Poblíže jsou nové prameny, které dávají průměrně 5000 „barrelů" denně. Rovněž uhlí, dobývané nedaleko odtud v Coal Creeku, jest znamenité. Vůbec je prý minerální bohatství krajiny této překvapující a téměř nevyčerpatelné, jako celé Skalní Hory chovají poklady báječné. Zde jsou uhelná ložiska, která vytrvají světu na mnohá ještě pokolení a hlavně Wyoming je skutečnou Pennsylvanií budoucnosti. To platí o ložiskách již nyní známých, kdežto mnoho-li se jich ukrývá v těchto málo posud prozkoumaných horách, které každou chvíli připravují světu překvapení nějakou zprávou o cenném objevu, většinou pravdivou, nemůže nikdo ani tušiti. Co se posaváde zde pracuje, znamená pouhý počátek.

Ještě několik zastávek v nepatrných hnízdečkách a údolí se úplně již sevřelo. Jsme s tratí a řekou v úžlabině, vroubené vysokými stráněmi, z nichž vystupuje čím dále, tím bezohledněji na povrch holá skála, již ne tak bílá, nýbrž žlutá, dírkovitá a valounovitá, tu a tam s vyčnívajícími balvany. Dole v údolí je stromoví zelené, listnaté, avšak na stráních jsou již černé nízké borovice. Asi dvakráte objevily se již v nevelké dálce zasněžené hory, ale opět rychle zmizely.

Cañon City! Jsme nyní při samém vjezdu do vyhlášené velikolepostí svou Royal Gorge, „Královské rokle", která jak délkou, asi čtyř hodin cesty, a vůbec rozměry svými, tak děsností svou daleko předčiti má proslavenou „Via mala" v Alpách — nebude-li v tom opět přehnaná americká reklama!

Městečko, trochu větší než předešlé stanice, rozvlečeno bylo po úzkém údolí na obou stranách řeky. Za městem na levém břehu vypínaly se mohutné obrysy nějaké budovy, podobné středověkému hradu, ale nově postavenému. Kolkolem obklíčena byla vysokou ozubenou zdí, v jichž výstupcích a rozích byly kamenné věže. Vše bylo postaveno z mohutných kvádrů, okna budovy byla opatřena silnými mřížemi. Co je to? Pevnost? K čemu?

Účel podivné té budovy, jakoby střežící vchod do „Královské rokle", vysvitl mi však z nápisu nad vraty, když jsme jeli po krátké zastávce na nádraží kolem. Stálo tam „State Penitentiary", státní trestnice. Ve věžích byly hlídky a rovněž u železných vrat přecházela stráž s puškou. Coloradští zločinci jsou dle toho velmi nebezpeční, že je takto až s neobvyklou v Americe pozorností střeží. Útěk by musil přece býti již se samotného toho přirozeného kriminálu kolem, úzké to úžlabiny s nebetyčnými, sráznými stráněmi a stěnami, velmi těžký.

Naproti trestnici stál na druhém břehu řeky, zde již velmi zúžené, ale tím prudčí, velký hotel s nápisem „Royal Gorge Hotel", spojený s minerálními lázněmi, v Americe dosti vyhlášenými pro „neomylné" vyléčení rheumatismu. Lehounký, na drátěném lanu visící můstek spojoval oba břehy. Jak stálý pohled na trestnici na americké panstvo, v hotelu bydlící, asi působí a jak mu ke zdraví slouží, bylo by snad dosti zajímavo vyšetřiti.

Digitized by Google

Brzo však přivedla mne scenerie trati na jiné myšlénky. Zdálo se, jako bychom vjížděli přímo do ohromné skalní stěny, o niž se musí lokomotiva roztříštiti. Avšak zahnuli jsme trochu a vlak nalezl nyní pravou štěrbinu, rozpuklinu v té nesmírné skále, kudy valil se onen šumný vodní proud Arkansasu s velikou silou a hřmotem. Nebyli jsme více v údolí, ani v úžlabině, ale octli jsme se skoro náhle v rokli s kolmými téměř stěnami tmavé barvy, skoro černými. Ač byla sotva jedna hodina odpoledne — z Puebla vyjeli jsme po dvanácté — bylo v lůně těchto skal šero a kladly se zde stíny. Jenom nahoře prosvital úzký proužek modrého nebe. Ale jak to bylo vysoko! Zdálo se, jakoby mizel, vzdaloval se. Bylo to prostě tím, že skály nabývaly stále a rychle vždy větší výšky. Po slunci, venku tak parném, nebylo zde ani památky a chlad ovíval zde jako ve sklepě.

Podívaná dolů s vlaku byla však ještě podivnější a přímo hrůznější! Vedle samého vlaku bouřila divoká řeka, proti jejímuž proudu jsme jeli, zvolna, jakobychom musili zápasiti s jejími vlnami na svém postupu. Trati pod vlakem nebylo viděti. Vypadalo to, že jedeme skutečně tou černou vodou, která jen při protější, několik metrů vzdálené stěně skalní, o niž prudce bila, vroubena byla bílou pěnou. Jeli jsme posud po levém břehu řeky, pod skalami, namnoze přímo nad vlak převislými.

A přece ještě dále jede vlak, těžce oddychuje a plně úzkou tuto skalní rozpuklinu svým dýmem a duněním, až se vše otřásá! Mnohdy staví se výstupky skal v cestu, ale vlak je povždy objede smělou křivkou a po případě po mostě nebo galerii nad tou rozčeřenou vodou. Kusy skal jsou také odlámány, aby uděláno bylo trati místo, jinde opět uměle zasypán dravý proud. Místy se zdá, že není a není možno se prodrati, ale vlak prodírá se přece, hlučně hvízdaje, což silná ozvěna mnohonásobně opakuje.

Rokle je jinak úplně pustá, tmavé skály jsou holé bez nejmenšího stromku a rostlinky. Ani pták se sem neodváží, strachuje se těchto děsných prostor, jež na každou živou bytost působí tísnivým pocitem, jakoby se ty rozestouplé trochu skály měly každým okamžikem opět sevříti, nebo jakoby ten kypící proud měl se náhle rozvodniti, vyplniti celou tu nesmírnou skulinu černou, bouřící vodou svou. Není zde nic jiného, nežli skály, tma, chlad, hučící řeka, dunící vlak a nahoře ten proužek nebe, který však jakoby chtěl každou chvíli úplně zmizeti. I telegrafní dráty musily býti vedeny prostě po skále, neboť na tyče není místa.

Trvá to již dlouhou čtvrt hodiny, jednu z nejzajímavějších, nejnapjatějších, jaké jsem kdy prožil, ale rokle nechce míti konce. Již jsem odvolal několikráte všecky své předešlé pochybnosti o velkoleposti této partie, která plní mne přímo posvátnou hrůzou a zvláštním dojmem nicotnosti uprostřed toho zdrcujícího úkazu mohutnosti sil přírodních, a posud vniká vlak hlouběji do lůna těch skalních spoust, dokazuje opět, jak lidský duch a píle dovedou silám těm vítězně čeliti.

Než nyní zavřela se rokle přece snad úplně. Nevidím aspoň nikde východu, ač jsme již u samotné příční stěny, která zabraňuje nám další cestu. Ale lokomotiva opět trochu zahnula a vjíždí pod podivnou bránu,

Digitized by Google

utvořenou ze dvou silných, ocelových travers, uprostřed lomených a zapuštěných do skal přes řeku a trať. Na trámech těchto zavěšen je pak přímo nad vodou ocelový most, právě nad hlubokou, vířivou tůní. Skály, jež jsou zde zvláště sevřeny a zúžily značně i proud, nepropustily již trať a tato musila si pomoci tímto způsobem!

Vlak bouří po hlučivém mostě nad černou prohlubinou a člověku sevře se srdce při pomýšlení, kdyby některý ten šroub, nebo to ocelové lano právě povolilo. A při tom ke všemu vlak zastavil právě na mostě! Šero proměnilo se v úplný soumrak, jízda podobá se opravdu vstupu do pekel, jak jej líčí Dante a nakreslil Doré. Fanatasie vlastně je překonána, neboť strašlivost a obrovitost tohoto místa nemůže žádný umělec nikdy dosti vyjádřiti.

Tak vypadá ten proslulý „Visutý most“ v „Královské rokli“, v kolmých skalách, jichž výše páčí se na 3000 stop! Tři „Eiffelovy věže“ nad sebou schovaly by se v této štěrbině, široké dole sotva padesát, nahoře asi sedmdesát stop, která roztrhla celé mohutné massivní pohoří po celé šíři. To nemohla ve tvrdé skále vytvořiti voda sebe prudčího proudu za miliony let, čemuž ani skály také nijak nenasvědčují, nýbrž něco podobného musilo státi se velice mocnými silami zcela jinými, nejspíše, jak se soudí, hned při chladnutí těchto pásem žulových skal, jak si to vykládají geologové, nebo silou sopečnou.

Ještě chvíli dlužno jeti, nežli se skály opět trochu rozestoupí a vnikne k nám světlo, svěžejší vzduch, trochu zeleně a konečně i slunéčko. Avšak rokle zůstává stále roklí, nerozšiřujíc se na údolí a řeka stále prudce šumí, zápasíc s velkými balvany, jež se střítily snad již před celými věky do jejího koryta, a na kterých nyní stále hlodá. Jenom místy povstává jakási kotlina, kde je při řece trochu trávy a lesních stromků a někde také i chatrč. Tu však nesmíme si představovati jako naši chaloupku. Jest to prostě několik hrubých prken, ledabylo sbitých, nebo pár stromových kmenů na rychlo sroubených, bez oken, s pouhou děrou místo dveří, s několika kameny na střeše, aby vítr nevzal prkna. Někde je přes řeku, která má nyní úplný ráz širší horské bystřiny, přehozen kmen borovice, sotva osekaný a sloužící patrně za lávku. Z obyvatelů jsem však viděl pouze několik postav, mužů i žen stejně otrhaných.

Nejvíce mne překvapovala přítomnost hovězího dobytka, nízkého, jako alpský, ale beze zvonců, na mnohých místech, kam nebylo rozhodně jiného přístupu, nežli přes divokou řeku. Byly to takové skalní kouty s pěknou pastvinou. Kozám bych se nedivil, ale krávy! Po nějakých skalních stezkách na příkrých srázech, jaké vidíme v Alpách, nebylo zde ani stopy. Vše bylo divoké, pusté, přirozené.

Asi dvakráte otevřely se po levé straně větší příčné rokle, jež nebylo možno nazvati údolími, plné strmých skal, a dle všeho neobydlené, snad i nepřístupné. Stanice byly pouhými skupinami několika baráčků, mezi nimiž ovšem nescházely nikde nutný v každé americké osadě „general store“, obchod se vším možným zbožím, obyčejně zároveň pošta a pak „hotel“, třeba jako bouda. Při jménu „stanice“ netřeba také mysleti hned na budovu, neboť obyčejně jest to jen budka, a někde vůbec jen sloup s nápisem. U podobné staničky „Echo“ způsobil nám

Digitized by Google

strojvůdce potěšení, že vzbudil hvízdotem lokomotivy mnohonásobnou ozvěnu ve skalnaté kotlině.

Brzy však nastala, aspoň pro mne, jiná, daleko větší zajímavost. V rozšířenějším nyní údolí, ač stále velmi hlubokém, objevilo se najednou na levo nádherné podívání na řadu obrovských, do samého čistého modrého nebe sáhajících osněžených kolosů horských, spousty to tmavých skal nesmírných rozměrů a nahoře vesměs bílých, zářících v odpoledním slunci. V čistém horském vzduchu zdály se býti velice blízko a bylo možno rozeznati každou sněhovou brázdu, každé trochu více vyčnívající skalisko. Skály tyto byly jen dole, na samém úpatí, pokryty oním řídkým lesem plazivých, zkroucených strůmků, borovic, jakoby se tam stádo černých ovcí páslo. Výše byl jen nahý kámen v mohutných obrysech, ohromné to haldy tmavé žuly, zbarvené stínem a odrazem světla do fialova.

Bylo to majestátní pohoří Sangre de Cristo, jedno z nejvyšších a nejvelebnějších pásem Skalních hor, v němž se nachází Sierra Blanca, nejvyšší hora v Coloradu, 14.483 stop, skoro tedy tak vysoká jako Mont Blanc v Evropě. Celé toto dlouhé pohoří táhnoucí se jiho-východním směrem až k Novému Mexicu, přes 100 angl. mil, má však hlavní hřeben svůj ve výši 12—13.000 stop, jako žádné pásmo v Alpách. Čtyři vrchy v něm jsou vyšší než 14.000, a asi deset přes 13.000 stop. Celá řada nebetyčných vrchů není dosud ani pojmenována, jako vůbec v Coloradu, které čítá asi 120 vrchů vyšších než 13.500 stop, a 35 vyšších docela než 14.000, nazvána je sotva polovice těchto obrů zvláštními jmény. Horská scenerie předstihuje zde opravdu značně švýcarskou ve mnohém směru, jak průměrnou výškou, tak počtem partií a zvláště svou divokostí. Většina vrcholů hor těch nebyla dosud dostoupena nohou lidskou, kdežto opět železné dráhy a příbytky lidské vystoupily zde do výše v Evropě nevídané. Více osad a dolů nachází se až 12.000 stop nad hladinou mořskou, dráha jede na průsmyku Frémontově až ve výši 11.328 stop, silnice přes Mosquito Pass dosahuje 13.700 stop, nemluvě ani o dráze na Pike's Peak. Skalní rokle, zvané zde skoro vesměs „cañony", jsou zde v počtu, rozsahu a malebnosti nikde snad nedostižených. Kdežto pak ve Švýcarsku jde hranice věčného sněhu a ledu ve výši asi 8500 stop, nachází se v Coloradu ještě do 11.000 stop les, ovšem zde již kosodřevina či kleč. Panoramata švýcarská a tyrolská s jich řádnými cestami, četnými osadami, salašemi a hotely vypadají velmi krotce u porovnání s horskými pohledy s Rocky Mountains, kde většinou pranic ještě nepoukazuje na přítomnost a práci člověka, které jsou úplně dosud pusté, divoké.

Digitized by Google

Jsme símě, Pane . . .

M. H.

Jsme símě, Pane, které rozséváš
tou země pouští prokletou a bědnou,
a každý rostem' tam, kam vrh' jsi nás,
až, k žatvě zralé, Smrť nás skosí jednou.

A je to jako v staré legendě
o Rozsévači, který vyšel v pole:
ti jedni padnou v brázdu skypřenou,
a jiní na skále se chytí holé.

Ti jedni bují v prsti zmrvené,
ve květy vypučí a v plody zrají,
a jiní u prašných se plazí cest
a v půdě zprahlé zdlouha umírají.

Nás, duše moje, bouře vynesly
na tvrdou skálu pustou, osamělou,
jež v smutný, ponurý se dívá kraj
a v dálku mrtvě strnulou a stmělou.

Cos dole v hloubi hučí pod námi,
rmut kalných vln, jenž v par se ztrácí kouři,
a po obzoru nízkém, sraženém,
oblaka táhnou bičovaná bouří.

A není stesk v té naší samotě,
a není bolesť v našem opuštění,
a hořkosť není v našich vzpomínkách,
a smutek touhy v našich srdcích není.

Cos velkého z té pouště kolem nás
jak oplození pel nám v duše splývá
a v rozzářených jitrech našich dnů,
pták z báje, naše velká láska zpívá.

Karel B. Hájek.

Digitized by Google

A Fysúci páma mení
čo by ma dal do vezení,
ani pán, ani kňaz,
čo by ma dal na rejaz.

Digitized by Google

Pan Guillem de Cabestaing.

Cyklus romancí a písní od Jar. Vrchlického.

I.

Pan Guillem de Cabestaing.

Pan Guillem Cabestaing
byl z vznešeného rodu,
však jed jen suchý chleb
a musil pít jen vodu;
a proto k harfě sáh
a stal se trouvèrem;
ach, ach,
on k harfě sáh;
chudobu ďábel vem!

Pan Guillem Cabestaing
byl urostlý a štíhlý,
kam vkročil, dívčí hned
se hlavy za ním zdvihly.
Kde zapěl, kudy táh,
vše okna dokořán,
ach, ach,
on k harfě sáh
a byl hned srdcí pán!

Pan Guillem Cabestaing
tak dlouho krajem chodil
a platonicky jen
děvčata za nos vodil.
Sám žízní lásky práh,
leč kde se chytit měl?
Ach, ach,
tu jako v snách
hrad strmý před ním čněl.

Pan Guillem Cabestaing
jak v snu si promnul oči,
již vzhůru letí most,
pan Guillem na něj vkročí,
a ruče k harfě sáh,
a v nádvoří hned shon.
Ach, ach,
ký dvorný práh
na hradě Roussillon!

Digitized by Google

Pan Guillem Cabestaing
jak vítěz tu hned kráčel,
žen, dívek celý řad,
kam stoup, se za ním stáčel,
vše splývalo mu v mhách,
jak rukou k oknům kýv,
ach, ach,
tam v záclon nach
se tajil nebes div!

Pan Guillem Cabestaing
stih úpal černých zraků,
však že byl pěvec, rek,
nepřišel do rozpaku,
k pážeti ruku vztáh:
„Kde jsem?“ se dvorně ptal.
„Ach, ach,
buď zdraven práh,
jenž tak mne uvítal!“

Pan Guillem Cabestaing
rozvířil hru svých tonů.
A paže dí: „Můj pán
jest hrabě z Roussillonu!“ —
On ukloně se, řek:
„Ach, ach,
jak šťasten, bláh,
kdo taký skrývá vděk!“

Pan Guillem Cabestaing
měl v mysli paní onu,
jež očí svojich žár
tam kryla pod záclonu.
Šel dále jako v snách
při zvuku varyta.
„Ach, ach!
A paní?“ — K srdci sáh. —
„Ta sluje Markyta!“

—

II.

Markéta z Roussillonu.

„A kdybych schodil světa kraj,
shled všecky dcery Eviny,
ten pohled nemá zem ni ráj,
to čílko plné neviny;
ó blaho, v plesu tonu —
Markéto z Roussillonu!

Digitized by Google

Venuše, narozená z vln,
tak zlaté nemá vlasy,
ni úsměv něhy, kouzla plu,
tak táhlé, oblé řasy.
Ten půvab v hlavy sklonu! —
Markéto z Roussillonu!

A ruce! — Vše je směšno tak,
i leknín s liljemi,
zvuk hlasu, skřivan do oblak
když vzlétá nad zemí,
je chudý žák v svém tónu —
Markéto z Roussillonu!

A páže, ňadra, vem to ďas!
Tak harmonické, něžné,
však nejvíc dojímá mne vlas,
jak lne k té šíji sněžné!
Ó cítit jeho clonu!
Markéto z Roussillonu!

A celá chůze — majestát!
Vše očím jedna léč,
prach, jejž se musí dotýkat,
k diváku volá: kleč!
Tu zváti svou až k skonu! —
Markéto z Roussillonu!

Pan Raimund vlídný hostitel
a skoro jak já mladý,
můj slyšel zpěv a klidně děl:
„Víš, brachu, zůstaň tady!“
Já vzpomněl na záclonu —
Markéto z Roussillonu!

A zůstal jsem, ač v srdci mém
kýs varoval mne hlas,
„to nepřekonáš varytem,
zde sám Bůh duši spas!“
Zhyň srdce v citů shonu! —
Markéto z Roussillonu!

„To špatně skončí!“ řek jsem hned
si v této první chvíli,
však onen hled a onen ret —
i svatý někdy šílí!
Já zůstal! — V blahu tonu —
Markéto z Roussillonu!

—

Digitized by Google

III.

Těžká služba.

K službě paní! — To se řekne,
celý boží, dlouhý den!
Trouvèra to nezalekne,
stojí mnohý vzdech a sten,
beze mdloby
všecko šlo by,
nemít očí jen!

Vždy za jejím státi křeslem
ku rozkazu připraven,
vládnout úzdou, vládnout veslem,
květ jí trhat zamyšlen.
Vzdychat pouze
v tajné touze —
nemít očí jen!

Ale musit vídat denně
ohnivý zrak roztoužen,
ňadra bouřná v krajek pěně
a ty vlasy — zlatý len!
Rty, sen sladký!
Musit zpátky —
nemít očí jen!

Přes lávku a přes balvany,
kde hřmí ručej rozpěněn,
podávat jí z druhé strany
ruku, vést ji — jako v sen!
Ten stisk měkký!
Ta tůň řeky! —
Nemít očí jen!

V červencovém parnu hledat
myrt a laurů stinný kmen,
zmdlený touhou k ní zrak zvedat
a jej sklánět zahanben.
Snů mdlá hříčka!
Přivřít víčka,
nemít očí jen!

Podnožku jí podat v kleče,
zřít šat u noh nadzdvižen,
mudrce znát, z této léče
aby ušel nezdrcen!
Nést jí svíci
ku ložnici! —
Nemít očí jen!

Digitized by Google

Jaký div, že v tato muka
touhou, vášní vzplameněn,
chvěji se, že vztekle ruka
buší v struny v noc i den.
Vše v mé trýzni
v povzdech vyzní:
Nemít očí jen!

—

IV.

Touhy, touhy!

(Sestina.)

Ty vrahu mého klidu, bídné oko,
ty tůni, všechněch bouří mých, ó srdce,
ty spoluvinníku mé bídy, písni!
Jak zaklíti vás, aby mír a pokoj
se snesly v posléz v utýranou duši,
jež všady stále vidí svoje slunce!

Jest mořem velikého světla slunce,
a smrtelníka nesnese je oko,
ač teplem sladké lásky mluví k duši,
přec zimnicí zas omrazuje srdce,
klid bouří můj a otravuje pokoj
a paprsky své rozlévá v mé písni.

Chtěl tisíc dýk bych dáti svojí písni,
a všecken požár, kterým sálá slunce,
bych její mohl otráviti pokoj,
by moje velké, plápolavé oko,
když mluviti již ze strun musí srdce,
jí vznítilo též celé peklo v duši!

By oba peklo své jsme nesli v duši,
bych mohl říci ku svůdnici, písni,
„Jdi vyšnořená k paní mého srdce,
ji pozdrav: Perlo, růže, hvězdo, slunce,
skloň milostivě k pánu mému oko,
a otevř svůj mu o půlnoci pokoj!“

Po žebříku hedvábném v její pokoj
se vyšplhám, ráj, peklo ve své duši,
a své až v její tam pohroužím oko,
na stráži dole budeš stát, ó písni,
ty zdržíš na východě rychlé slunce,
bych dřív svou paní políbit moh v srdce!

Digitized by Google

Pět budeš dole: „V písni jeho srdce,
a jeho celý život je ten pokoj,
zde jeho vzchází i zapadá slunce,
jež po celý mu život svítí v duši.
Víc nechce, lepší látky nemá k písni,
než veliké tvé plápolavé oko!“

Své vyloupl bych oko za tvůj pokoj,
své srdce vyrval bych si za tvou duši,
by v písni mé tvé lásky plálo slunce!

—

V.

Poslání.

(Píseň z motivů Cabestaingových.)

V mém srdci láska sídlí
a proto veselá
jest píseň má, že s křídly
polétá anděla.

Ó paní, jejíž krása
tak mocně dojímá,
jak možno, duch čím jásá,
vše pojmout očima!

Tak Bohu věren býti
bez falše, bez taje,
musil bych přímo jíti
za živa do ráje!

Vás zřím, jsem beze zbraní,
rci písni, k paní spěš,
„Co zbývá vám, ó paní,
než milovat jej též!

Nach studu k čemu v líčku?
Pryč z ňader strach buď slán,
jen zlíbat rukavičku,
víc nežádá můj pán!“

—

VI.

Našli se.

Když přečtla paní Markéta
tu píseň — blanka bílá
jí z ruky k zemi vypadla,
ó jak se zamyslila!

Digitized by Google

„Konečně přece pochopil,
já skoro již se vzdala,
že pochopí, zda dřív on vzplál,
zda já jsem dříve vzplála?“

A k němu šla. On v zahradě
pod oleandry snil,
v horoucí poledne náladě
tak znaven byl!

Ze zadu přišla pomalu
a růžné svoje rtíky
na ústa jemu přitiskla,
a zašeptla jen: Díky!

A on se usmál jako v snu,
„Ach srdce mého dámo!“
jak chtěl by říci, čekám to,
to rozumí se samo!

A seděli tak pospolu
v horoucím slunce plápolu
pod oleandry snili,
ach, znaveni tak byli!

A seděli tak pospolu,
až tryskly hvězdy v nebi,
a mlčeli, nač láska má
hovoru zapotřebí?

Až rozlehlo se nádvoří
psů štěkem, ruchem honu,
s psy vracel se a sokoly
— ó jak ty rohy hlaholí! —
pan Raimund z Roussillonu:

—

VII.

Hra v šachy.

A v dlouhých zimních večerech,
kdy v horách sníh a v dolu,
a v krbu Meluziny vzdech,
a ledné květy na oknech,
tu hráli v šachy spolu.

Pan Raimund sedal při číši
a z dálky k nim se dívá,
van větru v krbu začiší,
pan Guillem táhnout pospíší,
pan Raimund hlasně zívá.

Digitized by Google

„Šach královně!“ — „Zde sedláka
já představím vám hbitě.“
„Co sedlák — ten mne neláká,
spíš koně pestrá čabraka —“
A prohrál okamžitě!

Svou bílou ručku opřela
o černou šachovnici,
a vzhledla k němu nesmělá,
a Meluzina fičela,
a třásla okenicí!

„Šach králi!“ — „Paní špatně hrá,
a to mne věru trudí! —“
„To chladná hra jak ledu kra,
vám tajný plán kýs v mysli zrá —
a mne to celkem nudí!“

A zvrhla šachovnici v ráz,
a pak se počla smáti,
pan Raimund slyše její hlas,
vstal z dumy své a děl: „Je čas,
již půjdem, děti, spáti!“

A on se dvorně uklonil,
jen zrak mu blýsknul temně,
přál „dobrou noc“ — číš vyprázdnil,
ach, o čem blouznil, o čem snil,
ví ta, k níž hleděl, země!

A venku mráz, a venku sníh,
a fičí Meluzina,
pan Guillem v jizbě svojí ztich,
a do skřehlých si dlaní dych,
„Pan Raimund, ví Bůh“ — sobě vzdych —
„jak já, dnes neusíná!“

—

VIII.

Slavnost na hradě.

V kruhu pánů, v kruhu paní
bylo velké v hradě klání,
potom banket, po hostině,
při šumivém, sladkém víně,
druhé začlo potýkání
mezi reky udatnými,
ne však mečem, pouze rýmy.

Digitized by Google

Vzácný host byl v hradě dnes,
slavný Bertram z Ventadouru,
harfy rozvlnil již ples,
ztichl hovor, hlavy vzhůru!
Jako skřivan do azuru
hlahol jeho strun se nes.

Bouřlivě mu zatleskali,
pana Guillema pak zvali,
by též zpíval cos a hrál;
vstal on, uklonil se, prál:

„Nejtajnější duše sen,
povídá se ve dvou jen,
kde však taký panstva květ,
mlkne ve ostychu ret,
zde lze pouze veršů tokem
měřiti se — s cizím sokem!“

Bertramovi pokynul,
s úklonou k domácí paní
ve klidném děl usmívání,
v oku vášně děsný plam:
„Vzácná dámo, k tomu klání,
prosím, látku dejte nám!“

Povstal Raimund z Roussillonu:
„Ku tenzoně sladkých tonů,
svolte, sám vám látku dám!“

Ticho kolem jako v hrobě.
Pěvci stáli proti sobě.

—

IX.

Tenzona.

Thema hraběte z Roussillonu.

Zrí-li milý damu svoji
umírat, má za ní jít,
čili vítěz v citů boji,
oplakat ji a dál žít?

Bertram de Ventadour.

V kvas a ples to smutná látka,
však i za tu, hrabě, dík,

Digitized by Google

odpověď dám v okamžik!
Velký skvost je láska sladká,
velkých činů, písní matka,
kastalskému rovna zdroji,
zkad se něha s štěstím rojí,
všeho dobra kořen jest,
křídlem k trůnu věčných hvězd,
jediná tu v kráse svoji!

Ovšem, kruté schvátí hoře
milence, když sudbou zlou,
v hrob se kácí najednou
jeho slastí zářná zoře!
Tolik vody nemá moře,
slz co, chudák, musí lít,
jak to velí mrav a cit.
Prchne radost, prchne blaho,
a ty pouze, rosná vláho,
voláš k němu: „Za ní jít!“

A již jako Sapho kdysi
hledá skály přikrý tes,
nad mořem jenž do nebes
zvedá svoje mračné rysy.
Umřít! Býti tam, kde ty jsi!
Ale náhle v těžkém znoji,
myšlénka jej znepokojí:
„Kdo by pro tvou paní dál,
kdybys umřel, naříkal?“
A tím vítěz v těžkém boji!

Její jméno, její sláva,
její drahá památka,
lásky sladká pohádka,
celá před ním živa vstává.
Myšlénky se první vzdává.
„Zem jej více nemá krýt,
káže rozum, couvá cit,
její památku zde hlídám —“
a tož klidně odpovídám:
Plakat lze — však dále žít!

Guillem de Cabestaing.

Výborně to, pane bratře,
rozluštil tvůj krásný zpěv,
ve mně roznítil však hněv.
Soud tvůj dobrý — leda chátře,

Digitized by Google

pravdy štít se lehko natře,
ukonejší bouřný cit
pro svůj vlastní blahobyt.
Sofisma je soud tvůj v sázce
a já dím, po mrtvé lásce
milenci dál nelze žít!

Nebo, sám rci, čím jest davu
jméno její, o ní zvěst,
pápěr, chmýří, které nést
vidíš v jiných smetí splavu.
Nestojím já o tu slávu!
Byla-li kdy v skutku mojí,
pak s ní život padá, stojí,
a co kdy s ní prožil jsem,
víc mi nedá celá zem;
umřít lze, ne váhat v boji.

Pouze srdce tvoje, brachu,
je tvé lásky celý svět,
jak pták vzácný samolet,
jenž mře v ohni svého nachu,
láska tvá se zvedne z prachu.
Ona mrtva — mrtev cit,
s ní jsi ztratil meč i štít,
osiřel's — čím svět je tobě?
Lidí zvěst — jsi sám a v hrobě,
musíš za svou paní jít!

Sobectví jen chabé může
výmluvou se ozbrojiti:
„Památku chci její ctíti,
na hrob její klásti růže."
Při tom hledat nové lůže
vášni, jež dál masku strojí,
nový lék, jenž bolest zhojí.
Nikoli, jen zbabělec
může tak jednat, milenec
pravý umře s dámou svojí!

—

X.

Konec hostiny.

Potlesku bouř sálem hřměla,
vítězem pan Guillem byl,
každý na zdraví mu pil,
vášeň v jeho písni zněla,

Digitized by Google

přesvědčení, pravda celá,
a jen těmi zvítězil.
Poražený Bertram skryl
v dvořanů se hlučném shonu.
Však pan Raimund z Roussillonu
divně čelo kabonil,
ušklíb se, číš odstrčil,
zahledl v tom purpur čela
choti, jež se ukláněla
nad Guillema s řetězem,
kterým s vlídným úsměvem
šíj mu ozdobiti chtěla.
Divá zášť mu v srdci vřela,
mlčel, do vousů však svých
mručel cos, co halil smích:
„Umřít chceš, ba toužíš snad,
posloužím ti milerád!“

—

XI.

Jiná píseň.

(Z motivů Cabestaingových.)

Ten boží svět je velký sad
a ženy květy v něm,
já nejkrásnější z všech mám rád
a jí též kochán jsem!
Ó srdce moje jásej,
vše květy písní střásej,
Bůh sám jí rty a čelo
i tělo
stkal po obrazu svém.

Radostí pláču, kam se hnu,
co utajeno dřív,
teď směle ruce za tím pnu,
za květem rajských niv.
Ó srdce moje, jásej,
vše květy písní střásej,
ty vzplaň jak její oko,
má sloko,
když velebíš ten div!

Ach, zlatý řetěz, na šíj mou
jejž dala její dlaň!
Jak hvězda svítí, svítí tmou
víc její bílá skráň.

Digitized by Google

Ó srdce moje, jásej,
vše květy písní střásej,
ach, přitulila ke mně
se jemně
jak vyplašená laň!

—

XII.

Hovor v lese.

Hvozd posupný a ztmělý,
dva rytíři jím jeli,
tož Guillem, mistr tonů,
a Raimund z Roussillonu.
Pinie podle cesty
o jejich řeči zvěsty
si vyprávěly dlouho.
Ó lásko! Štěstí! Touho!

Raimund.

Já chtěl se dávno ptáti,
jak mohou vírem hnáti
se písně z tvojí hrudi,
rci, kdo je v život budí?
Jest umění to pouze,
jež vstříc přichází touze,
či je to v plesu, v smutku,
ku ženě láska v skutku?

Guillem.

Zní píseň — lesní echa,
a sotva stopy nechá,
leč kdo ji v lůno lesu
slal v žalosti či plesu,
že zní pod klenbou stromů,
měl jistě důvod k tomu.
Přec nelze v prázdno pěti,
jak blázni nebo děti,
muž jestli píseň zpívá,
vždy láska podnět bývá.

Raimund.

Tož rád bych znal tu dámu,
již v rámec drahokamů
a perel hustou tíseň
tvá zasazuje píseň?

Digitized by Google

Guillem.

Kdo pramen písně zradí?
Zdroj plyne zpod kapradí
a šumí, zpívá, šeptá,
zkad jde, se nikdo neptá,
jen zpěvem tím se těší,
jim vlastní spory řeší,
jak cestou břehy líbá,
vše šumem ukolíbá.
Tak básníku věc těžká
říc', kdo těch písní kněžka,
to jeho taj, v němž žije
on, jeho poesie!

Raimund.

Ne pán jak vasallovi
dím zpupnými ti slovy,
leč jako přítel k druhu,
své přízně za odsluhu
tě prosím, bys i sdělil,
ký ideal jsi vtělil
ve písní vírné sloky,
v těch zvuků veletoky,
jež denně z úst ti plynou,
hvězd řetězy se vinou,
jak guirlandy a kvítí
do pouště planou žití.
Jest jistě čarokrásná
ta hvězda tvoje jasná,
paprsky jejíž chytáš
a v závoj písní vplítáš,
bys kolem ní ho hodil
a při tom osvobodil
svou touhu, ptáka v kleci.
Ó netaj to, mluv přeci!

Guillem.

Co můžeš míti z toho?
Jsem povinen ti mnoho.
Ve hradu tvého síni
jsem našel vše, co činí
mi žití snesitelné,
ba víc, co nesmrtelné
se ku životu hlásí,
já zákonem spjal krásy.

Digitized by Google

Květ lásky, spanilosti
i bohatýrské ctnosti,
měj, prosím, na tom dosti!

Raimund.

Tak nevyklouzneš, brachu.
Než v červánkovém nachu
se slunce zcela stopí,
nám pozlacujíc kopí
i meče, jež se blyští,
ždám odpověď tvou příští.
Chci znáti dámy jmeno,
jíž v nesmrtelné věno
tvých písní plápol hoří,
jak maják na pomoří.
Ó netaj dál a rci mi,
kdo slaven tvými rýmy?
Tu chtěl bych znáti dámu,
jež k takovému plamu
tvé srdce rozdmychala,
jsouc jeho píseň stálá.

Guillem
(po krátkém zamyšlení).

Když stojíš na svém, pane,
nuž budiž, ať se stane!
Věz tedy, ale prosím,
co tajné v srdci nosím,
co řeknu pouze tobě,
v tvém srdci spi jak v hrobě.
Já blahem lásky tonu
k Anežce z Tarasconu,
té platí vše mé plání,
mé sny a horování,
mé tužby a mé lkání.

Raimund.

Jak, k sestře mojí paní?

Guillem.

Sám rci, což krásná není?
Jak první úsvit denní,
jenž v čaruplném jase
nad hvozdy rozlévá se?

Digitized by Google

Raimund.

Děl's dobře! první zora,
již zaskvěje se hora,
jest krásná ovšem, ale
ve krásе neskonalé
hned za ní slunce vstává,
vše přezáří ta sláva!
To výmluva jest pouze.
Tvé nedostačí touze
Anežka, hvězda jitřní,
dí jasně hlas mi vnitřní.
Před sluncem, když se zvedá,
jest sama zora bledá
a musí v stíny skanout.
Ty můžeš pouze vzplanout
ke slunci, vše jež zlatí,
hrot ledovce, jež šatí
i kvítko na souvrati.
To slunce tvé chci znáti!

Guillem.

Můj pán mi věřit nechce.
Vzplá podezření lehce,
však těžko důkaz podat,
líp mlčení se oddat,
co moh' jsem, řek' jsem věru,
ty potlač nedůvěru!

A dále jeli v šeru,
a dále jeli v honu
ku hradu Roussillonu,
a více nemluvili
v té podvečerní chvíli.
Již ztemněly se lesy,
jen sova houkla kdesi,
z mhy, v níž plál pařez shnilý,
se vyhoup měsíc bílý,
a černé hradu valy
se rýsovaly z dáli,
sem tam ve oknech světla
jak drobné hvězdky zkvětla.
Pinie podle cesty
jich řečí divné zvěsty
si vyprávěly dlouho.

Ó lásko! Štěstí! Touho!

Digitized by Google

XIII.

Osudná píseň.

Co slyšel v hvozdů šeří
dne téhož po večeři,
řek hrabě Raimund choti.
Ta sotva bolest krotí
a dlouho pláče tiše
a druhý den list píše
miláčku Guillemovi:
„To nelze říci slovy,
že ty bys moh mne klamat,
nade mnou třtinu zlámat
pro sestru mou, ó rci mi,
já věřím jen v tvé rýmy,
že lhal jsi z povinnosti
a nouze — to mi dosti!“

Krb odlesky své klade
po šíji paní mladé,
jež jako hvězda čistá
se večer k loži chystá.
Pan Raimund při poháru
zří do plamenů sváru
a po své choti stranou,
jak v lesku ohně planou
jí divně skráň i líce
a nejvíc zlaté kštice.
Jest zpola odstrojená.
Jak spanilá to žena!
a hbitou chce jí dlaní
pomahat při svlékání,
jak právo manželovo.
Nutí se v sladké slovo,
však ona svíceu chopí,
a v zmatku oči klopí,
neřekne slova více
a prchne do ložnice.
On zdrcen stojí chvíli,
pak couvne, lístek bílý
jak jabloně květ svěží,
hle, na koberci leží,
kde ona stála právě
ve krásy svojí slávě.
Po lístku sáhne v chvatu,
svou zajde ve komnatu,
čte, hltá obsah spíše.

Digitized by Google

Pan Guillem, vidí, píše
a čte a čte zas znova,
ó jsou to zdobná slova!

—

Píseň.

Ach, odpusť, odpusť, z nutnosti že pouhé
jsem lháti musil v lese,
ta, která plní moje noci dlouhé
víš, jinak jmenuje se,
hvozd slunce paprsky když čarovnými
jak požár prokmitá,
zní echy jeho jako rýmy mými:
Markyta!

Když chceš to vědět, co víš dávno sama,
nechť k zhoubě své ti píši,
ty, pouze ty jsi mého srdce dáma,
jíž pěji, kterou dýši!
Nad vidinami žití ztracenými
nechť rozkoše číš dopita,
plá, bude pláti vždycky mými rýmy
Markyta!

Snad uvěříš teď. Chýlí se noc k sklonu,
červánek nebem hoří,
a jako dozvuk večerního zvonu
hasnoucí ve hvězd moři
tvé jmeno, strunami jež zvoní mými,
slok věnec uplítá
kol hlavy tvojí kouzelnými rýmy
Markyta!

—

Pan Raimund čet a četl znova
ta opojivá, sladká slova,
po třetí přečet píseň tuto,
a k sobě děl: Je rozhodnuto!

—

XIV.

Sen.

„Má choti, vzhůru! Jest již den,
nač líně dál si hovit?
Již zaplaš s očí sladký sen,
chci časně z rána lovit!

Digitized by Google

Mám vyhlednutou vzácnou zvěř,
chci mlhami se brodit,
ji chytnu, ráčí-li mne, věř,
pan Guillem doprovodit.

On vyzná se v tom umění
a jistě kus ten chytí,
jen prosím — slyšíš troubení? —
rač dnes jej propustiti.

Viz v oken malovaných změť
kterak se slunce láme,
na zvěři — nechť se nudíš teď —
si večer pochutnáme!"

Tak Raimund děl, v nádvoří spěl,
kde chrti již i mani
se seskupili na povel.
Jen letmo kynul paní.

Ta za ním prostovlasá ven
se řítí, na schodišti
pan Guillem k lovu vyzbrojen,
zrak divně se mu blýští.

A v náruč klesla jemu hned,
a hlasně, žalně štkala,
a prosbou chvěl se její ret,
a její líc ta plála.

„Ó prosím, prosím, jedno jen,"
ve ručeji slz děla,
„ó nechoď na hon, strašný sen
jsem dnešní noci měla.

Já viděla tě — v lese mech
byl brunatný a svěží,
ve zimostrázu lupenech
tam mrtvola tvá leží.

Byls, jakbys spal, leč kde je hruď
a věrné srdce tvoje —
ó prosím tě, dnes děckem buď
a uvěř v tuchy moje!

Tam trojklanný list jetele
plál divně do krvava,
střel krve lesk ti po těle,
v něm ruce, bok i hlava!

Digitized by Google

A kde jsem zvykla naslouchat
sladkého srdce tluku,
tam prázdno pouště, hrobu chlad
a nikde zvuku, zvuku!“ —

„To mátohy jsou, paní má,
a v snech to jinak není,
má láska vždy tě objímá
a dá ti vysvětlení.

Tvůj sen jest ve všem pravdivý,
což mám já srdce v těle?
Žár jeho pro tě zářivý
je ztrávil přec již celé!

Kde srdce měl jsem, pravdu máš,
tam jeden plamen hárá
a jeho záře, jak to znáš,
i sen tvůj ze lži kárá.

Má bytost celá hoří v něm
i ruce, boky, hlava,
a hoří divě plamenem
a hoří do krvava!

Můj polibek tě probudí
a splaší všecko zdání. . . .“
Ji divě přižeh ke hrudi
a zmizel v mlze ranní . . .

—

XV.

Snu vyplnění.

Ve světlech plál nádherný sál,
když ku večeři sedli,
na krbu mocný oheň plál,
a jedli, tiše jedli.

Pan Raimund jako černý mrak,
jenž nad lesy se sklání,
a z mísky nepozvedla zrak
a jedla krásná paní.

„Jak chutná ti má zvěřina?“
On posupně k ní praví,
„To věru krásná hostina,
a věř, že dobře tráví.“

Digitized by Google

A vína dolil ve svou číš.
„Jak, paní má, ti chutná?“
A divně se k ní točil blíž.
„Jsi dnes mi nějak smutná!“

A ona bledost na líčku
a v slzách krásné oči,
odkládá zvolna vidličku,
a v tom sem páže vkročí.

A mísu nese. Raimund v ráz,
šat černý pryč s ní dává:
„Když právě srdce dojedlas,
viz, jaká zvěře hlava!“

Na zlaté míse — strašný zjev,
Guillema hlava bledá,
a kolem, kolem krev a krev
a hlava víčka zvedá . . .

A divný vzlyk a prudký křik,
k balkonu letí paní.
„To vzácná zvěř, ó měj můj dík,
ba jiné nechci ani!“

Hloub v řeky tok jen jeden skok.
Jak z tmy se vichr směje!
To konec Guillema všech slok
a jeho epopeje!

Digitized by Google

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

ham ho představil. Doktor Held přisedl k nim ke stolu plnému papírů a knížek; ptal se hned po pacientce, že ji dnešní krásný den asi vylákal do zahrádky.

„O dál! Tady pan Amling byl tak laskav a vymohl nám včera kartu do Kanalské zahrady; a tchyně i Pavla hned že by se tam mohly dnes podívat —“

„To je dobře,“ chválil doktor, „je tam krásně a zdravo, čisté povětří z polí. A což oni že nešli? Taky by jim neškodilo trochu jarního slunce. Je tam tak krásně, všecko kvete —“

Thamovi se kmitl po rtech trpký úsměv.

„Slunce — květy — hezká věc, vzácný příteli — ale kdyby nebylo tolik práce.“

„Tak si udělají pokdy, nic naplat. Tenhle stůl jim zdraví nepřidá —“

„Ale jsem k němu přikován. A kdybych se i utrh', budu myslit na práci i na sluníčku i mezi květy. Jsem jako tažný kůň. No a vždyť tu mám pěknou vyhlídku, jak je jaro.“ Při tom ukázal otevřeným oknem; bylo jím viděti pod jasným, modrým nebem přes měkké vlny omladlých korun, v jejich svěží, mladistvou zeleň, nad níž dál strměl v zátopě slunečné záře Františkánský kostel.

Amling začínal být nějak neklidným a čekal patrně, až se hovor tak stočí a zakončí, aby mohl vstát. A také, jak po Thamových slovech nastalo pomlčení, měl se pojednou k odchodu. Knihu, kterou držel v ruce, položil na stůl, a pravil, s úsměvem, jako by se omlouval, že často chodí a obtěžuje, ale že je takový čtenář, to že třeba do rána vydrží u knihy a nepoleví, dokud jí nepřečte. Tuhle že také na ráz přečetl. Děkoval a litoval, že teď bude konec, když odjedou.

Held si ho povšiml, jak stál s knihou před Thamem, jaký to je urostlý chlapík, jak jiskrných očí a že má krásné, bílé zuby; také tak herce pochválil, sotva že odešel.

„Ten takhle v trikotu jako Romeo —“ dodal s úsměvem.

„Na Romea má ještě daleko. Zatím se cvičí jenom tak, vědí. Betty, švagrová, se mu líbí.“

„Ah, proto je takovým zuřivým čtenářem. O knihy! O knihy!“ Held se zasmál.

„A proto také ten lístek do Kanálky, a proto je takový kollega ke mně, on od Národního! Teď ono by to zase začalo, jako s návštěvami. Dokud tchyně stonala, byl pokoj. Ale teď hned zas přečetl Spiessa, přečetl-li,

Digitized by Google

a přišel vlastně vyzvědět, je-li švagrová doma nebo kam šla. Teď on za ní žene na Barvířský." *)

„Jdou taky trochu ven."

„Ne, nemohu, musím tady ten kus upravit. A nějak mi to nejde —" Tham chmuře obočí, odstrčil sešit před ním ležící.

„Venku by přišli na dobré myšlénky. Sám se jdu také projít ze starostí."

Tham pohlédl s úžasem na Helda.

„Starosti? Oni?!"

„Á starostí dost. Teď když jsem doktorát vyklopotil, co teď —"

„Oženit se." Vpadl Tham ironicky.

Held se usmál a mávl rukou.

„Ah, na svatební traktaci se netěšejí. Pro samé koudice a učení a muziku zapomněl jsem se zamilovat; a teď už nechytnu. Teď poslouchám víc rozum."

„A zkušenosti."

„Také a pak —" úsměv zmizel z Heldovy tváře, a hlas zazněl vážným, srdečným tonem, „mám starou matku a dvě sestry, a ty nemají nic. Dokud pomahal starší bratr —"

„Umřel?"

Held pokrčil rameny.

„Nevím, ale nejspíš on zahynul. Vidějí, když Rusové Očakov šturmovali, to sloužil pod Potemkinem, a to bylo nějaké krve prolití a nic se mu nestalo; ale když Polákům pomahal —"

„Což neostal v ruských službách?"

„Ne, a když on byl trochu nestálý. Když nám otec umřel, byl felčarem u nás v Třebechovicích a dřív na vojně, a nic neostalo, šel bratr do Ruska hledat štěstí; jako muzikant, toť se ví. Ale dal se tam na vojnu a pořídil to na obrlajtnanta. Pak ho to pojednou v Rusku omrzelo, vystoupil z armády a dal se do polské. Pravda, tam mu štěstí přálo víc. Stal se majorem u gardy, na šlechtice ho povýšili — ale v tom to rozdrobení Polska, nešťastný osud Kościuszkův, vědí. Poslední psaní došlo z Mohyleva, a to už teď budou čtyři léta! Nejspíš on zahynul u Varšavy, když Suvarov Pragu šturmoval, bei dem grässlichen Blutbade —, však bez toho o tom četli. Sic panímámu a sestry pořád těším, že je v zajetí, a že nemůže psát, a kdyby i psal, jaká pak z Ruska jistota s psaním — Ale sám tomu již nevěřím. Myslím, že mezi těmi tisíci, které Rusové v Praze pobili, byl také náš Ignác, anebo, a to by bylo horší, že je třeba s uřezanýma ušima mezi mordýři v Siberii —"

Doktor Held, jenž se nutil do klidného tonu, umlkl a upřel na okamžik oči do země. Pak rychle zvedl hlavu a vstávaje pravil:

„A já se za ním strojil."

„Oni chtěli do Polska?!"

„Ovšem. Když tu bratr před pěti lety byl, to z Varšavy přijel k nám do Třebechovic, tak mně to vymaloval, jak tam na mne štěstí čeká, že se mně zachtělo do světa. Smluvili jsme se, že hned, jak budu

*) Žofín.

Digitized by Google

doktorem, přijedu za ním. Teď jsem doktorát udělal, ale polským magnatem už nebudu."

Doktor bral svůj klobouk z prádelníka.

„Nebudu, ale z Prahy ven, to se mi také nechce. Ich möchte — Venku jaká Wissenschaft, verstehen sie, und der möcht ich mich widmen. Ale tady tak beze všeho, ohne Protektion. A hledat ji, na to jsem paličák." Vážnou tváří se mu rozlil úsměv. „Nebožtík pantáta mně vždycky říkal „Trotzkopf". To bylo první německé slovo, kterému jsem porozuměl. A tak co teď, was nun. Vidějí, že mám také starosti. No, a o těch budu," vykročil ku dveřím, „venku, v Kanálce přemýšlet.

Tham mu stiskl ruku.

„Nemít chleba a chtít výš, to je vždycky utrpení, milý příteli. Ale oni jsou jinak v tom —" Hlas zněl těšivě, srdečně, „jim se to povede." Pojednou jako by si vzpomněl: „Snad potkají moji a tchyni, to by se hodilo, to bych moc prosil —" Okolkoval a najednou vyrazil:

„Vždyť ona tchyně začíná už stýskat, kdo ví, jak prý ta cesta jí poslouží, že by snad bylo přece líp, aby letos ostala v Praze, rozumí se s Pavlou, s mou ženou."

Doktor už za prvních slov vypjal obočí a povztyčil ukazováček pravé ruky. Neřekl však nic, jen tak před se hleděl, jako by se zamyslil. Pojednou uchopil Thamovu ruku.

„Dobře," doktor mluvil ostřeji, s jakýmsi důrazem, „dobře. Ale vědí, co jsem slíbil. Kdy pojede divadlo do Teplic?"

„Pozejtří —"

„Už? To se už asi sotva uvidíme. S Bohem, pane Tham," doktor podal mu ruku. „Aby se jim dobře dařilo a na shledanou —"

„Na shledanou, a ještě jednou děkuju za všechno, pane doktore, děkuju." Tham přiložil i levici na jeho ruku, kterou potřásal, a hlas zachvěl se mu srdečným zvukem.

IV.

Intermezzo.

Held vycházel zamyšleně z domu „u Bohuslavů". Před týdnem se divil, že paní Thamová nechce letos do Teplic. Ale stará, matka, měla ještě sto chutí, a dnes už také ona — To dceři povoluje. A co ta, proč ta —

Ale pak ty úvahy všechny se rozplynuly jako mráček dýmu, jak šel dál, vzhůru Koňským trhem. Nebe vysoké, krásně modré, zářilo, vzduch byl čistý, průhledný, všechno v něm svěžejší a tak určité, barva i tvar, a lidí na vyschlé dlažbě jako broučků. Všude lehké, jarní obleky a samá veselá barva, páni s hůlčičkami, většinou ve střevících, v punčochách, dámy bez spencrů, leda jen v salopu, mnohé již s vádrlaty v rukou. Tak se to všechno pestřilo jako strakatý záhon, z dola od alejí vzhůru Koňským trhem k bráně, kolem statuí, kolem kašen, do nichž voda hrčela plnějším obloukem a metala pablesky v zářícím, jarním slunci.

Digitized by Google

Samy pusté hradby*) v pravo v levo od Koňské brány se projasnily; leckdes svítilo v jejich svahu zlato pampelišek a zelenal se svěží koberec mladé trávy.

Held se bral také k bráně. Chtěl ven, do polí, do Kanalské zahrady, Lístku vstupného, jakého bylo od loňska třeba, neměl; ale vrátný ho znal, neboť Held nejednou byl jako medik pozván do panského domu, aby vypomohl při hudebních číslech, když hrabě Canal měl velkou společnost.

Před branou potkal mladý doktor P. Vrbu. Přicházel silnicí od Olšan, v černých punčochách, v šosatém, tmavém kabátě a ještě s čepicí, ač bylo teplo. Opíral se o hůl a šel zvolna. Vykřikl skoro hlasem, když jej doktor, kterého neshlédl, zastavil.

„Tak už do polí, velebný pane, no to je dobře.“

„To je má první cesta, doktůrku; byl jsem na Olšanech, navštívit, vědí —“

„Pana faráře.“

„Chudák. — Hrob se mu už hustě zelená. Poseděl jsem si u něho — Co jsme se naškádlili, nahašteřili, to on rád — a teď jsme mlčeli oba, oba —“

„A co nohy, velebný pane —“.

„Už to jde, chvála Bohu —“

„Tak by snad mohli otočit, se mnou —“

„A kam?“

„Do Kanalské zahrady.“

P. Vrba sebou škubl.

„A pán Bůh chraň! A to ne, to ne. O nohy by nešlo, ty by vydržely, ale já, tam do té frajmaurské zahrady, k tomu obrfrajmaurovi, k jejich kápu?“ V očích starému knězi sršivě problesklo a hlas se mu rozhorloval. „Snad na nějakou frajmaurskou slavnost, ne?“

„Ale vždyť už nic není, velebný pane! Frajmaurské spolky jsou zakázány —“

„No tak si jdou,“ skoro mrzutě rozhodoval P. Vrba, „ale když by mermomocí se mnou chtěli“, tu se zas usmál, „tak jdou se mnou na Hradčana. Už se odtamtud začínají Vídeňáci zas stěhovat.“

„Ano, už mnoho vozů zas odjelo do Vídně. Odvážejí, co sem uklidili —“

„Ale aby mně také neodvezli tu mou milou princeznu královskou, francouzskou —“

„O tom ještě není nic slyšet. Ale doprovodím jich.“

Smluvili se a rozešli.

Doktor minuv ve bráně vojáky strážné s copánky, v bílé uniformě, dostal se hned do polí. Ze silnice k Olšanům zabočil na levo a kolem soukromých zahrad, v nichž jabloně byly obaleny květem, a kolem hospodářství patřícího ku Kanálské zahradě, zařízené po anglicku v mělkém ouvale a po jeho nenáhlých svazích, došel ku hlavnímu vchodu.

*) Tenkráte v procházky ještě neupravené.

Digitized by Google

Nad branou, pěkně kovanou, vznášel se baldachýn košatých topolů, kaštanů i lip, za nimiž dál se pod klenutím starých kaštanů zelenavě smrákalo celým ouvalem, až na jeho konec, kdež z měkkého zášeří stromů a křovin probělával se ve břehu zděný výklenek a za ním dál pod stromy průčelí prostinkého chrámce studnu kryjícího.

Doktor Held jen na okamžik váhal. Na levo výš, nad ouvalem, kde ještě prošlehovaly po stromech i křovinách zlaté pruhy paprsků a kde vršky vysokých topolů v aleji byly zality zářivou zátopou, bylo dost lidí. Procházeli se mezi stromy a houštím, po stezkách, z nichž jedna vedla ke sklenníkům na kraji, v boku zahrady.

Níž v ouvale bylo skoro prázdno. Tudy se doktor dal, proti vodě malého potůčku, jenž se od studny nahoře pod stromy tiše vinul v květech blatouchu a v třásních mladé trávy.

Doktor kráčel zvolna. Na Thama, na Vrbu zapomněl. Myslil na sebe, a hned zas i na sebe zapomněl. Oči těkaly, mysl jako motýl. Díval se do stromů, do jejich svěží, měkké zeleně plné šťávy i lesku, minul sochu mlčení, pískovcovou, lišejníkem tu tam zažloutlou, naslouchal chvilku kosu, jehož plný hvizd se opodál lahodně rozlehl, minul druhou sochu stranou mezi lipami, všiml si párku na lavičce u zděného výklenku, v němž stála socha Diany, všiml si, jak ten mladý pán v modrém fraku, nepudrovaný, s černou mašlí v týle, sklání se k panně ve světlých, úzkých šatech, pod mladými ňadry přepásaných, jak panna zamyšleně upírá sklopené oči na kytičku na klíně v rukou v rukavicích až nad lokte —

Pak se ohlížel, když ho přešla mad. Campi, mladičká primadonna Národního divadla, se svým mužem. U chrámku u studně stáli tři starší páni s copy, a živě rokovali. Held pozdravil; jeden z nich, zdravotní rada Mikan, professor botaniky a chemie, s kytkou jarních květin v ruce, kýval na něj a hned také za ním pokročil, mluvě (německy), skoro křiče, už za té chůze hřmotným hlasem:

„Že vás vidím — počkejte.“ Held už stál. „Vzpomněl jsem na vás. Co děláte, co hodláte, chcete ven?“ Všecko šlo v jednom v chrčivém, hřmotném proudu.

Nežli Held odpověděl, už za něj mluvil:

„Kde pak vy ven! — Vy nechcete být řemeslníkem, milujete vědu — A tak slyšíte — bylo by zrovna vhodné místo. Fysikus u milosrdných potřeboval by substituta, říkal mně —“

„Pan doktor O' Hehir mně dnes psal —“

„Tak poslechl, já mu řekl o vás — no dobře, a co vy, že ano, to se rozumí, to byste byl náramný osel, jen berte —“

„Jdu sem právě uvažovat, pane rado,“ řekl Held usmívaje se.

„Uvažovat! Tady, tadyhle u té studně jste se rozhodl. Jděte domů a je po uvažování. U milosrdných pochytíte nejvíc, to budou zkušenosti, pro Boha, a fysikus není hloupý, trochu až moc enthusiast pro Browna, no, zkusíte ten system. A tak jděte, doktore, k němu a řekněte mu, že ano, že vás posýlám — A hned zítra jděte, nebo ještě dnes, či tu něco máte?“

A směje se zamrkal škádlivě očima.

Digitized by Google

„Jen to uvažování, pane rado —“

„A to už odešlo — je pryč, tak jděte, milý Helde, s Bohem a mnoho štěstí!“

Otočil se a zase zpátky ke studni, a zas už cestou něco oběma pánům vykládaje svým hřmotným způsobem.

Held se dal cestičkou vedoucí od studně z ouvalu výš na volnou prostoru před panským domem, upravenou v zahradu. V zeleni jejích záhonů a polí rděly se, modraly, bělaly květy prvního jara. Na stezkách, pískem vysypaných, bylo také pestro. Několik pánů a dam v jarních oblecích se procházelo, něco jich stálo v skupinách poblíže domu u velikých klecí plných rozmanitého ptactva, hlavně různobarevných papoušků. Klece ty stály na samém pokraji hustého hájku, jímž končila se zahrada hraběte Canala.

Domlouvání professora Mikana Helda vzrušilo. Příznivec jeho nutil jej do rychlého, ano náhlého rozhodnutí. Povoloval, a vlastně již povolil, ačkoliv si v duchu nevyřkl rozhodného slova a dále ještě uvažoval. Povoloval, poněvadž mu návrh doktora O' Hehira nebyl nevhod, když ráno dostal psaní. A rada zkušeného professora — Plat sice bude malý, a práce mnoho, ale jaká příležitost ke studiu! Praxis při tom bude moci vykonávat. Tolik však, co maminka a sestry potřebují, vydělá, a na piano, na pěkné piano od Reisa, nebo snad i od Zelenky — Na to stonal —

Jak tak uvažoval a počítal, obešel rychlým krokem prostoru před panským domem nejdelší její stezkou, na obvodu, a dostal se k volnému pochylu, stromy porostlému.

Mezi jejich kmeny v zelenavém přísvitu stál pískovcový zkomolený sloup na podstavci s emblemy zednářskými. V zářivém paprsku, jenž šikmo padaje chvěl se korunami i po kmenech, zahořel na pomníku ve štítu vedle římského brnění pod sloupem zlacený monogram hraběte Canala z Malabaily.

Doktor Held šel kolem a chtěl do topolové aleje na stezník vedoucí nad ouvalem, kterým byl přišel. Ale v aleji i na postranních stezkách mezi křovinami a duby, ještě holými, mezi bílými břízami, javory a lípami, v jejichž světlé zeleni tměly se skupiny borovic, hemžilo se lidmi. A dva známí medikové mířili směrem k němu.

Nechtěl s nikým se setkat a zastavit. V čas se obrátil a zpátky zase kolem pomníku a dál kolem druhého, zednářské pyramidy, dostal se do háje na konci zahrady. Šel, šel a když stanul u zadního vchodu, vykročil ven. Chtělo se mu samoty a ticha.

Ocitl se v polích pod stráni, jež se rozlehle táhne nad Kanálskou zahradou. Vyhřívala se na odpoledním slunci, její travnatá úbočí i stará vinice, polozbořené zdi bejlím zarostlé. A na hoře na temeni, za nímž se sklánělo krásně modré nebe, nesly se prozářené koruny stromů v parku osamělé vily.

V zlaté záři tiše spočívaly ve stráni stíny ovocných stromů, stojících po různu i alejí při cestě vzhůru k ville a dole při cestě, jež vedla zrovna za Kanalskou zahradou, kolem jejího ohražení, dál do polí.

A touto dlouhou ovocnou alejí, tichou a osamělou, bral se doktor Held.

Digitized by Google

Hrušně odkvétaly, po široké mezi ležel bělostný poprašek květových lístků, koruny však jabloní, každá zarůžovělý oblak květů a poupat. Dech slabé, jemné vůně vanul zářivým vzduchem, motýl se jím zapestřil, včelka přeletěla, do květu zapadla, pták šveholil tu i dál; z ouvalu Kanálské zahrady strměly nehnutě jako v blaženém utišení vrcholy omladlých korun — —

Skoro na druhém konci ovocné aleje, od kterého se Held vzdaloval směřuje víc do polí, seděla na lavičce paní Butteauová. Před chvílí ještě se procházela s dcerou v zahradě. Libovala si tam mezi těmi páuy a dámami; byli všichni „nobl", jak si hned zjistila. Lahodilo jí mezi nimi se procházet, dívat se na ty, které znala, a pozorovat ty, kterých neznala. Bylo jí do hovoru, vyptávala se Pavly, upozorňovala ji na toho, onoho pána, na tu, na onu dámu, na její oblek, klobouk, naušnice —

Vše ji to nesmírně zajímalo, než přece si pak povšimla, že Pavla mnoho nemluví, že je nějak roztržita. Zastavovalať se, ohlížela, pak náhle upozornila matku, tamhle že je lavička prázdná, (byla v topolové aleji, u samé cesty), a hned tam chvátala, napřed, aby jí nikdo nezasedl. Paní Butteauová byla ráda. Začalať už nohy cítit, a pak mohla všechny, jak kolem přecházeli, pohodlně pozorovat.

Dlouho však neseděly, a již začala Pavla o tom, že tu není tak pěkné místečko.

„Chceš-li, Pavlinko, půjdeme," nabízela se stará paní měkce, ochotně. Dcera jakoby se náhle vzpamatovala.

„A ne, ne, maminko, já jen k vůli vám, není-li vám tu moc hlučno —"

„A není, není, kde pak, pěkně, Pavlinko."

„Tak tu počkáme." Umlkla a zahleděla se zase dolů topolovou alejí směrem ku bráně, odkud lidé pořád ještě přicházeli. Náhle se zarděla.

Paní Butteauová si toho nevšimla. Dívalať se právě za nějakou silnou dámou, v nemodním, napudrovaném účesu, za níž kráčel premovaný lokaj v červeném fraku.

Náhle se někdo u lavičky u nich zastavil. Pan Amling! Pozdravoval zdvořile, držel pak klobouk v ruce co mluvil. O náhodě, o štěstí, jaké má, že jen vešel a již dámy shlédl.

Paní Butteauová měla radost z té náhody. Nevěděla opravdu, že přijde, Pavla však za té řeči sklopila na okamžik oči. Musila; nemohlať, jak tak lhal, na něj hledět. A cítila, že není bez viny. Než horké to polití studu zmizelo okamžikem. Jeho hlas zažehnal všechno a zapomněla, jak na něj upřela oči.

Stál u nich, mluvil o Kanálské zahradě, jak je navštívena; Pavla se optala matky, jak unavení, co nohy. Stará paní hned nebyla unavena, hned ochotně vstávala, že si již pěkně odpočinula, že by mohli zase jít. Pavla přisvědčila i k tomu, s matkou zároveň, když Amling žádal o dovolení, smí-li je doprovodit. Šli topolovou alejí, dali se pak na pobočné stezky mezi stromy a keře —

Než tu se ve třech šlo nedobře. Pořád se musili vyhýbat, přes tu chvíli se zastavit, ustoupit; bylo to velmi nepohodlné. Pavla si na to posteskla, snad že by jinde bylo volněji. Amling hned věděl rady, za

Digitized by Google

zahradou, vlastně vedle ní, v ovocné aleji, tam že je prázdno a ticho, tam že by se volně procházelo.

„Všimla jsem si, když jsme sem vcházely," přisvědčovala paní Thamová, „jak tam stromy kvetou. A to mám tak ráda!" Nepodívala se za té řeči ani na Amlinga ani na matku. Měla oči tak před sebe upřeny.

„A to bysme se tam mohli, Pavlinko, podívat, máš pravdu, a je tam víc slunce, bodejť, tady už je skoro moc stínu, alespoň na mne, ale chceš-li, ostaneme —"

Šli však. Amling je doprovázel. Libovali si, když vcházeli do ovocného sadu, jak je tu krásně, co slunce, a jaké ticho! Dívali se po kvetoucích stromech alejí před se i po stráni.

„Tady je také lavička, mami!" zvolala Pavla. Prostá lavička stála pod kvetoucí hruškou. Paní Butteauová, která nohy pořád cítila, hned si usedla a nechávala také místo Pavle. Ta se zasmála.

„Ach, maminka myslí, že bych nejradši pořád seděla."

„No, když tu je tak krásně na sluníčku, a pan Amling je snad také unaven, místa dost."

„A ne, madame, srdečné díky, já se rád procházím, a vy také, milostpaní —" obracel se k paní Thamové a hned dodal:

„Podívejte se touhle kvetoucí alejí vzhůru," ukazoval do stráně, „alespoň na kus, to by byla procházka! To je krásná cesta a jaká je nahoře krásná vyhlídka na Prahu. Viděla jste ji odtud?"

„Odtud ještě ne." Zahleděla se tam, pak se obrátila k matce a poněkud nejistě řekla: „Já bych se tam, mami, podívala."

Stará paní na ni upřela oči a hned neodpověděla. Nebylo jí *to tuze* vhod a stín temného tušení jí padl do nitra. Ale jen jako *stín*, jenž se přehoupne, kmitne. Neodepřela, ano usmála se, když Amling kvapně ujišťoval, že dlouho nebudou, že tu budou hned.

Hleděla za nimi, a v tom jí připadlo, kdyby je tak zeť, Tham, viděl. Ten by zas vyváděl! A když je takový, Pavlince nic nepřeje, aby pořád seděla doma, aby s nikým ani nepromluvila, hned si kdo ví co myslí. A pan Amling — ah kde pak ten, takový hodný, úslužný a jak zdvořilý — Pavlinku povyrazí, však kdy pak si zas takhle vyjde, ať se podívají, když je to tak krásné. A kdyby ho takhle mohla pozvat, myslila Amlinga, na svačinu — Betty — a kdo ví co ta holka, ani si ho moc nevšímá — Ale pozvat ho — a když Tham, ten by zase škaredil, a groše nedá — kdo ví, jak on Amling, pěkně si tak chodí, peníze on má — ale Pavlinka by se zlobila — a Tham by dělal křiky, kdyby zvěděl —

Mladí šli ovocnou alejí vzhůru směrem k ville. Vždycky spolu mluvili jen ve společnosti, u Thamů, na ulici nebo někdy v kavárně u modrého hroznu. Teď byli poprvé sami. Pavlina se nenadála, že se dnes tak stane. Tušila, věděla, proč Amling včera přinesl stálou vstupenku do Kanálské zahrady, a proto se dnes, když sem šly, nadála na jisto, že přijde. Lekala se jeho příchodu a přece se ho nemohla dočekat.

Přišel a jak na ni pohleděl! Bylo jí příjemno, milo s ním se procházet. A maminka šla s nimi, nebylo v tom nic tak nápadného, nikdo nemůže nic říci.

Digitized by Google

Ale když vyšla s Amlingem samojediná pod kvetoucí stromy, zamrazilo ji divným strachem. Vzpomněla na Thama; ohlédla se plaše, jednou, dvakrát. Ale také krev cítila, jak se jí žhavěji rozproudila, jak vřelost se jí rozlévá všemi údy. — — Ozýval se vedle tlumený hlas Amlingův. Vždycky ho ráda slyšela, líbil se jí ten měkký jeho zvuk; teď dojímal v tom stlumení a jako by se slabě zachvíval.

Cítila, jak na ní spočívá průvodcův pohled, že se od ní neodvrací. Pozvedla sklopené oči. Mluvil o tom, jak je teď šťasten, ale co se poslední dobou nasoužil! Dřív že ji alespoň vídal na jevišti, že ji mohl obdivovat, ale poslední čas že ani toho neměl, když nehrála a když on jich nemohl navštívit. A teď — — co ho čeká —

Povzdechl. Zapomněla na stromy, na jejich květy, nevšimla si motýla, jenž jí takořka před nohama vyletěl z nějakého květu.

Amling dotkl se jejího nastávajícího odjezdu, a stesk ji chytil. Nikdy jí tak nebylo. Jindy se těšila, a teď! — —

A řekl, co se také jí mihlo, že mine kolik měsíců, nežli se zas uvidí, teď že to je snad naposled. A když už musí jet, aby mu popřála ještě jednou s ní promluvit.

Zastavila se, upřela na něj oči.

„Přijdete k nám —“

„To již sotva, leda ještě jednou, abych s vámi, samotnou —“

„To nejde, není možná! —“ vpadla kvapně, jako ve strachu. „Vždyť teď —“

„Jsme sami, a přec nejsme. Přijďte sem zítra!“

„Ne, ne —“ Bránila se, hlas však nezněl rozhodně, a jak vážně, skoro přísně před se pohleděla, zdálo se mu, že počítá, přemýšlí, jak by — Okamžik čekal mlčky, pak tiše, vroucně zavanulo jeho:

„Prosím vás —“

Obrátila se k němu a líce zjasnělo jí jako úsměvem.

„A což kdybych snad ani nejela — Maminc se nechce, bojí se cesty, a já o maminku —“

„A vy byste zůstala, a —“ nedomluvil; nechtěl jménem jejího muže hodit jí stín.

„Musila bych tu být s maminkou.“ Viděla, jak mu zasvitlo v očích. A hnul sebou živě.

„Ale nevím, bude-li možná,“ dodala nižším hlasem, starostně, s obavou.

„Bude, bude, když vy budete chtít!“ chtěl ji vzít za ruku. Než v tom se sehnula a trhala rychle, nervosně chudobky, jichž bylo v trávě jako nakropeno.

„O kdybyste chtěla! Vyslyšte mne, ustesknu si tu bez vás.“ Prosil lítostivě a úsilně zároveň. Nechala květů, vzpřímila se. Podával jí ruku. Nemohla již odmítnout; ale dřív mžikem pohlédla cestou před se a hned také dolů. Tam jí zrak uvázl, a slabě vykřikla. Amling se tam také obrátil. U paní Butteauové někdo stál a rozmlouval s ní.

„To je on!“ zvolal Amling prudce, jako popuzen.

„Doktor Held!“ Obrátila se po Amlingovi.

„Ano, byl u vás, ale ani se nezmínil, že sem půjde.“

Digitized by Google

Paní Thamové se kmitlo podezření, že snad muž — A hned zas ji obava zmohla.

„Viděl-li —“ Rychle se obrátila obličejem k ville.

„Což se ho bojíte?!“

„Je s Thamem tuze za dobře a kdyby mu řekl —“ Po tváři se ji uložil stín chmury.

V nejistotě a čekajíc upokojení dodala:

„Snad nás neviděl.“

„A když, tak jistě nepoznal —“

„Snad —“ Vykročila a již se neobrátila. Okamžik mlčela, až pojednou promluvila ohlas myšlének a obav, jež se jí hrnuly.

„Co ona maminka — Pojďte, pojďte, ať se dostaneme dál. Ještě tam stojí? Podívejte se, ale hned se zas ohlédněte.“

„Ještě tam stojí.“ Co se podíval, byla už paní Thamová kousek dál, výš. Když ji dohonil, zastavila se. Ukázala na nebe.

„Podívejte se, dál už nemůžeme.“ — —

Za villou na vrchu, za jejími stromy se nebe kabonilo. Mrak tam vyvstal a rostl letem v černavu, od níž odrážely se v popředí koruny kvetoucích stromů.

„Bude pršet, pane Amling. A maminka dole — musím zpátky — Ještě tam doktor stojí?“

„Ne, už se kloní, odchází.“

„Ohlíží se?“

Amling postřehl, že se Held, jda od paní Butteauové dál, směrem k bráně Kanálské zahrady a k městu, ohlédl, jednou, po druhé, ale zapřel to pro upokojení paní Thamové.

„Ne, neohlédl se, jde rovnou, už zachází za stromy, je pryč.“

Paní Thamová se zas obrátila směrem dolů k cestě, kde její matka seděla.

„Pojďte honem dolů —“

„Půjdu, hned, ale nepojedete do Teplic, není-li pravda?“ A nehýbal se z místa.

„Nevím. Ten —“ a ukázala za doktorem, „mohl by —“ chtěla říci — „všecko pokazit,“ ale nevyslovila toho.

„Doktor?! A kdybyste — snad — přece musila, budu ještě s vámi mluvit?“

Vítr zašuměl, projel korunami, až se s nich květy rozsypaly bělostnou prškou.

„Pojďte, pojďte,“ naléhala, „ať maminka —“ Jak vykročila, ohlédla se po mraku, jenž za nimi stál vysoko již po nebi, tak že v tu stranu bylo jako slitina za kvetoucími stromy. Amling musil rychle vykročiti, aby byl paní Thamové po boku. Šel těsně vedle ní, a chytl ji za ruku.

„Prosím vás, přijdete?“

„Vy jste hrozný, pusťte mne, maminka —“ Červené skvrny proskočily jí po tvářích. —

Pustil její ruku, prosbu svou však opakoval, vášnivě, nedbaje ničeho:

„Přijdete?“

Digitized by Google

„Já nepojedu!“ Vyrazila náhle a sklonila hlavu jako by před větrem, všecka zardělá. A tak šla v chvatu dál a vítr, v němž se mladá tráva chvěla, dul do její světlých šatů. K lavičce došla dřív nežli Amling, ale vzrušená, jako udýchaná. Ještě však k ní nedokročila a již dychtivě vyhrkla:

„Viděl nás? Doktor?“

„Myslím, že ne, ale proč taky chodíš —“ Řekla to káravě, ač ne ostře.

„A neptal se po mně?!“

„Ptal; řekla jsem, žes zapomněla v zahradě vádrle.“

V tom došel Amling. Byla řeč o mraku, o dešti, že je na spadnutí. Vydali se bez meškání domů. Paní Butteauová se ptala, zda-li něco viděli, jaká je vyhlídka.

Amling odpovídal. Pavla mlčela a byla i dál nějak roztržita. U brány se Amling poroučel, a když ho paní Butteauová zvala, aby se stavil u nich, omluvil se, že musí na pravo, k Poříčské bráně, že slíbil na tuto chvíli kollegovi Arnoldimu. Paní Thamové stiskl vřele ruku. Poslední jeho pohled také mluvil. —

Jak zašel, ptala se hned paní Thamová na doktora Helda, jak přišel do aleje, co chtěl. Paní Butteauová jí vykládala, že byl v Kanálské zahradě, že také k vůli lidem hledal víc poklidnou cestu a když se vracel —

„Stran Teplic neříkal nic?“

„Sama jsem začala, že je mi nevolno, že nemohu na nohy, že ostanu tady —“

„A on nechtěl dovolit, viďte —“

„Ani ne,“ (zapřela k vůli dceři, že jí naléhavě zas radil, aby jela,) „ale divil se —“

„A mne neviděl.“

„Ne, neříkal nic, a také, vždyť jste byli hodný kus —“

„A kdyby viděl, co pak na tom, vždyť, ale k vůli Thamovi, ten by zas dělal —“

„No vždyť; toť já vím, holečku, proto jsem mu taky řekla, žes v zahradě. Povídal, že byl u nás se rozloučit —“

„No —“ mladá paní pohnula pohrdlivě rtem, „k vůli mně nepřišel.“ Pojednou však se ton jejího hlasu uvolnil uspokojením.

„To už k nám nepřijde.“

„Dle toho ne, Pavlinko.“

První velké krůpěje zašuměly a rozestříkly se na dlažbě. Obě paní docházely právě ku svému bytu. V tu chvíli vstupoval doktor Held na kamenný most míře na Malou Stranu, kde bydlel. Celou cestu z Kanálské zahrady už na sebe nemyslil. Tam v osamělé, kvetoucí aleji v polích vyřkl si rozhodně, k čemu se v duchu klonil a se rozhodoval: že přijme Mikanův návrh.

Vracel se klidnější, až ho pak paní Butteauová pohněvala svými stesky a výklady, že ví, že jí bude tady líp. Simulovala, viděl to, a lhala. Celou cestu na to myslil, jaké to jsou ženské, a mladou jak zahlédl nahoře v aleji s tím komediantem. Poznal ho také. Klacek, jakou hrál komedii, že se nemůže čtení dočkat — Proto on tak pospíchal a nic neříkal, proto sebou tak vrtěl — A ona! — Už tak daleko? A ta babka,

Digitized by Google

jak ji zapřela, a myslila si o něm, o doktorovi, že má chatrný zrak, že dceru neshlédl nahoře v stromořadí, když se o ní sám naschvál nezmínil. Proto ty Teplice! Proto tam nechce mladá a k vůli ní stará —

A Tham! — Řekl o tom čistém kollegovi, že se cvičí zatím na Romea jenom tak — Kdyby znal jeho Julii! Kdyby však — Held se v myšlénkách zarazil, že to snad bylo náhodné setkání. Amling šel s nimi jen tak; herci, herci — Ale solus cum sola? — Co teď — Povědět Thamovi? Held tu myšlénku hned zamítl. Je-li co na tom, tedy především rozloučit — do Teplic musí, obě, stará, mladá, a ten Amling bude od nich, tu — —

Nazejtří, brzo dopoledne zašel si doktor Held na Koňský trh do domu „u Bohuslavů". Tham žasl, paní jeho, chystajíc právě nějaký tlumok, se lekla. A hned ji zlost chytla. Doktor jí tak zdvořile říkal, že, když se mu včera v Kanálské zahradě nepoštěstilo s ní se setkat, že přichází teď se poroučet. A hned se ptal na matku.

Paní Thamová byla na rozpacích.

„Šla do trhu, to jest, jen ku kramáři vedle. Nechtěla jsem jí pustit, ale což si dá maminka říct? — Vždycky chodila do trhu, a teď — dnes, se jí tak zastesklo," mladá paní se nutila do úsměvu — „zastesklo, že už prý dávno nebyla na koupi —"

„Z toho je patrno, že by paní matce cesta do Teplic neublížila. A, prosím, nežli přijde —" doktorova tvář velice zvážněla. „Musím upozornit," doktor začal mluvit německy, týkaloť se mediciny. „Já včera s paní matkou hovořil. Stěžovala si, že musí ostat, že to do Teplic nepůjde."

„Ano, ano," chytala živě mladá, „naříká si, právě jsem chtěla Thamovi říct, že maminka rozhodně nemůže a že samotna tu také nemůže ostat, že nemohu jet, alespoň ne hned, že bysme přijeli později —"

„Zrovna naopak, s dovolením, jemnostpaní. Kdyby tuhle přítel Tham ani s divadlem nejel do Teplic, paní matka by tam musila, chcete-li si ji zachovat — Nelekejte se —" Heldovi se pohnul koutek rtů, „pojede-li do Teplic, bude dobře, jistě pravím. Nechce-li, musíte ji donutit, vy jako dcera —" Hleděl vážně, upřeně na mladou paní, jež stála nad otevřeným tlumokem zachmuřena — „Vás poslechne," dodal a pohlédl na Thama. Ten žasl i zároveň tlumil úsměv, který mu chtěl na rty. Jak doktor domluvil, ozval se konejšivě:

„Vždyť ona maminka si dá říct."

Pavla bleskla po něm zrakem, pak odpovídala, zvolna, jako nechutě, Heldovi:

„Je skutečně, pane doktore, nutno —"

„Je," řekl určitě. Viděla, že schmuřil obočí.

„Když nařizujete —" Ochota z těch slov nevanula.

„Tak, jemnostpaní; budete mít zásluhu." V tom vešla paní Butteauová v čepci, velký šátek přes ramena, s brašnou na ruce. Divila se, když shlédla doktora, (včera se s ní rozloučil,) a divila se ještě víc, když ji Tham napověděl a doktor dopověděl, šetrně, důtklivě však, že je nezbytno, aby zítra se vydala s ostatními do Teplic.

Digitized by Google

Sama to ráda uslyšela, ale hned, nejdřív, na dceru pohlédla, co ta. Té nezbylo, nežli přidati se k oběma mužům, a paní Butteauová se pak už nebránila.

„No, když myslíš a tuhle pan doktor, tedy pojedeme.“

Když Held odcházel, děkovala mu upřímně; za to dcera její zamlkle, přemahajíc nevoli a mrzení. Nejsrdečněji se loučil Tham. Byl by rád Helda vyprovodil, než ten se nezdržel, že nemůže čekat, že pospíchá —.

Od Thamů vycházel spokojen s výsledkem své návštěvy.

Paní Thamová osamotněvši s mužem mluvila však s pochybností o jeho ustanovení, že těch Teplických lázní není mamince asi tak potřeba, to že jí ta cesta víc uškodí. Tham, jenž usedl s knihou k oknu, obrátil se po ní a řekl:

„Co ti najednou tak o tu Prahu jde?“

Neodpověděla a také již nepromluvila. Mlčky začala skládat šatstvo a prádlo na cestu, a nepromluvila pak celý den. Pozdě odpoledne ustrojila se jako na procházku. Paní Butteauová seděla v zadním pokoji, Bettyna odešla před chvílí. Tham opisoval u stolu nějaké noty divadelní. Vida, že se žena chystá ven, optal se (byla již skoro u prahu), kam jde. Překvapilo ji to, viděl to na ní; odpověděla zkrátka, že musí do krámu pro nějaké pentličky.

Položil péro, vstal a sáhl po kabátu na posteli.

„Půjdu také —“

Optala se kvapně, kam.

„S tebou, vyprovodím tě.“ A s úsměvem, upřímně doložil: „Projdeme se spolu naposledy Prahou.“

Stála nehnutě, majíc rty sevřeny; nozdry se jí zachvěly, v očích zablesklo. Nemohla ani hned promluviti. Stanul před ní, pohlédl na ni káravě, zároveň i bolestně překvapen.

„Je ti to protivno, viď?“

„Protože mne chceš špehovat!“ Strhla klobouk s hlavy a všecka pobouřena vyrazila od prahu zpět do pokoje a hnala se ku dveřím druhého.

„Pavlo!“ volal za ní Tham chlácholivě. Ani se neohlédla a zašla do druhého pokoje. Zůstal sám. Díval se na dvéře, za nimiž se ozval výbuch prudkého pláče. Vykročil, chtěl za ženou, popuzen její nespravedlností. Zdržel se však a, jak vlna toho návalu přešla, zahořklo mu nitro pomyšlením, že jí bylo jeho nabídnutí protivno. — Či snad opravdu chtěla jít sama — sama — před odjezdem —

Přecházel pokojem s pochýlenou hlavou, pak nevěda ani usedl u otevřeného okna; po zahradách polehly stíny, slunce již zapadlo. Zadíval se do šera stromů, pak rychle obrátil hlavu, když zaslechl dveře vedle. Pavla vyšla, ještě tak ustrojena jako prve, ale bez klobouku. Jak ho zahlédla ještě na procházku ustrojeného, obrátila se rychle a zpátky zas do pokoje — —

Již se v pokojích i venku hustě soumračilo, když přišla Betty, rychle, jako proud, šaty jí jen šustěly, nesouc si kytici jarních květin. Thama, hněvajíc se s ním, sotva si povšimla. Když vstoupila do druhého pokoje, zastala Pavlu u okna, ven obrácenou, s čelem do dlaně opřeným.

Digitized by Google

Maminka sedíc opodál, upírala na ni starostně oči, na její pobledlou tvář, jak hledí hluboko zamyšlená, roztesknéná v soumrak. Bettyna si nepovšimla, jak matka sklesle sedí, a hned k sestře.

„Podívej se — to je kytka! — Tu jsem dostala!“

Paní Butteauová jako by oživla. Rychle vstávajíc, aby se podívala, ptala se od koho, od koho. Pavla sotva hlavou pohnula a netečně pohlédla na kytku; hned se však obrátila a oči na Bettynu upřela, když jí sestra nedbale, jako mimochodem vypravovala, že se jí Amling poroučí.

„Kdes ho viděla?“ optala se rychle.

„Teď, právě před domem. To on na mě čekal —“ Dala se do smíchu. Jindy byla by paní Butteauová chutě přisvědčila, ale v ten okamžik mihla se včerejší procházka, kvetoucí alej; podívala se na Pavlu, která se živě optala, co říkal.

„Taky, že by vás rád ještě uviděl, že myslil, že vás potká — ale podívej se, to jsou kvítka, a přivoň, jak voní —“

„Dal ti je?

„Ne, řekla jsem si o ně.“ Zasmála se.

Paní Thamová v polosvitu okna sáhla po kytce a jak se k ní při klonila vdechujíc její vůni, ovanulo ji také jako vůní pomyšlení, že čekal, tak dlouho čekal, tam v aleji, a pak i tu před domem. A touha na ni přišla. Skloněná ku kytici přivřela víčka. — —

Paní Butteauová povídala Bettyně o pentličkách, jak bylo a že by mohla pro ně doskočit. Pavla návrh zamítla, že již je pozdě, a Bettyna obrátivši se po předním pokoji pohrozila tam.

„Ó to je! — Co pak že sedí jako výr, že se nejde rozloučit —“

Šel, ale až hodně později, když Pavla nevyšla z pokoje, když Bettyna pořád kolem něho hned trilkujíc a hned zase něco o pentličkách, a když pak tchyně snášejíc na stůl ptala se ho, patrně také rozmrzelá, na půl slova, bude-li doma večeřet.

„Ne“ — odbyl ji zkrátka. Za chvíli po té odešel a rovnou „na starou rychtu“. — —

Časně ráno, ještě za šera, vyjely od Špinků na Koňském trhu dva vozy vysoko naložené kufry a bednami, plnými garderoby herců a vlastenského divadla u Hybernů. Mezi bednami vyčuhovalo několik kusů svinutých dekorací. V předu zadního vozu seděl ve velkém plášti garderobier Aigner s dvěma sluhy divadelními.

Když rachot obou vozů utichl v ospalých ulicích, vytáhli z nádvoří téže rozlehlé hospody u Špinků zase dva povozy, ne však nákladní, nýbrž dostavníky, jeden hnědě, druhý zeleně natřený, oba dlouhé s malými okénky a s vysokým kozlíkem. Pak rozlehl se ranním tichem cvakot podk)v na dláždění. Vozkové vyváděli koně a zapřahali je do přichystaných povozů.

V tu chvíli hrnul se starý Zappe s ženou, dcerou a malým synkem z hořejšího konce Koňského trhu dolů ke Špinkům, na cestu připraveni, on v třírohém klobouce, v plášti, o holi, statečně si z dýmky pokuřuje, madame v čepci a v šátku, dcera v kloboučku a v mantille, bratříček v dlouhém kabátě s límcem, v čepici, rozespalý ještě.

Digitized by Google

Stará sláva s nadějí v mladé vavřínv spolu tu kráčeli, Zappe kdys přední herec Boudy, majitel koncesse divadla u Hybernů, nyní v oboru sluhů a sedláků, v českých představeních také starců, madame Zappe do nedávna vždy první matka v truchlohrách i veselohrách, a sedmnáctiletá její dcera, vysloužilý člen „Kinderballetu", nyní v oboru selských a přihlouplých děvčat, a rozespalý bratříček, osvědčená dětská síla —

Paní Zappová pořád hubovala, starého, že jen bání jako na procházce, a mladého, že se táhne jako mrak, že mu dá jednu do zad, aby se vzpamatoval a nevrněl.

„Přijdeme pozdě, všecko nám zasednou, nejlepší místa."

„Nesmějí," odvětil s vysoka manžel hlubokým hlasem; mluvil z něho majitel koncesse a ne herec.

„Na tebe budou čekat — bodejť — podívejte se — Tony, kluku půjdeš-li — vidíte, všude už odjíždějí —" a ukázala Koňským trhem dolů. Náměstí ještě všecko poklidně dřímalo, jen před jeho zájezdnými hospodami bylo živo. „U modrého křížku", kde měli stav a byt Litomyšlští a všichni od Poličky, vyjížděl z průjezdu formanský vůz. „U Michálků", kde byli doma Táborští a z Benešovska, zapřahali do dvou vozů, „u Fabiánů", „Štočků", „Charouzů", u „Zlaté husy" všude dost ruchu, ač se slunce ještě neukázalo.

Po nízkých domech, po rozlehlé prostoře Koňského trhu studené světlo rozednění a ještě dost stínů a šera v zašlých průčelích i mezi budovami. Nebe vybráno, za Koňskou branou k východu zahořelo zlatem. Bylo chladno, ale paní Zappová zrudla a začínala se potit od rychlé chůze a strachu, že přijdou pozdě. Kdes od Prašné brány ozvala se poštovská trubka do ranního ticha. Veselý její hlas nesl se dál a zanikal směrem k Poříčské bráně.

Paní Zappová sebou škubla, jako by jí pošta ujížděla a zase volala na muže, co stojí, ať nechá fajfky, a hned zas po Tonym se ohlížela. V tom, to se již blížili k hospodě Hradeckých, ke Špinkům, zahlédla dlouhého mužského v červeném fraku pospíchajícího z „můstku" také ke Špinkům. Jako orlice ho shlédla a hned už chytla dceru za rukáv.

„Fini, to ti povídám, ať s ním nic nemáš, ať si vedle něho nesedáš, vedle toho obejdy —"

Když Zappova rodina se dostala k dostavníkům, zastala tam kromě několika členů divadla u Hybernů, balletního mistra Barchiella, zimomřivého, zívajícího, krčícího se do límce zeleného fraku, a pannu Hermanovu, druhou milovnici, s velkou škatulí v ruce a s větší ještě u nohou. Herec Svoboda, ten v červeném fraku, s holí v jedné a se skřínkou líčidlovou v druhé ruce, stál už u ní a něco jí živě vypravoval. Fini Zappova si toho nejdřív povšimla a nedbala proto, že ji máti volá, až když ji zatáhla za rukáv a prudce k vozu ukazovala, aby šla, šla si sednout.

Zappe ostal mezi herci a ženy si nevšímal. Zároveň s ostatními vyhlížel alejí vzhůru, je-li to Amling, co sem jde —

Kolem obou dostavníků, na jejichž střechy ukládal a upevňoval s vozkou druhý podomek balíky, tlumoky, uzle, škatule, hlučně oživlo. Hladce oholení herci v pláštích nebo kabátech, fracích, v botách s kop-

Digitized by Google

nami nebo ve střevících, v třírohých nebo měkkých, vyšších kloboucích, jejich ženy a herečky v čepcích, kloboucích, v salopech i v pláštích, starší, mladí, nevyspalí i svěží, veselí, několik dětí mezi nimi, to vše bylo živá strakatina a hlučná. Mluvili německy, česky, madame Zappe se u prvního dostavníku hádala, několik jich přicházelo z průjezdu hospody, kdež se byli obřát sklenkou kořalky; starý Zappe stál prostřed skupiny herců a kouřil, až oblaka nad ním vystupovala. V té skupině zůstal Amling, když přišel.

Mluvili o „staré rychtě", hlučně, se smíchem, nejvíc Haklík herec, jak se tam včera zdrželi, vlastně do dneška, on a Bullinger a Tham, ten že tam zůstal nejdéle, a Svoboda. Červená skvrna v tom modru, zelenu, hnědu, Svobodův frak, se hnul. Dlouhý herec zaslechl o sobě a nechav panny Hermanovy, přidal se k mužům a notoval, to že byla komedie včera „na staré rychtě," a Tham že zas měl psí den — a jak zpíval —

„Jestli pak také tu svou zazpíval?" optal se Zappe, „tu co před lety složil —"

A Svoboda bez pobídky, usmívaje se, z hluboka zanotoval:

„Já jsem si již umínil
v hospodě umříti —"

Tu? A tu kolikrát a seděl, na stůl celý skleslý —"

„Pošlete raději pro něj, bez toho že ještě spí —"

„Ne, už jdou, jeho ženské jdou!" vykřikl někdo. Amling se *rychle* obrátil a hleděl nahoru Koňským trhem, kterým od domu u Bohuslavů šourem přicházela paní Butteauová s oběma dcerami.

„Mutter! Mutter!" zkřiklo několik hlasů. Vítaly docházející starou paní, která s nimi každý rok jela, která před tím leta se potloukala venku při společnostech a kterou měli rádi. Usmívala se z daleka, potěšená tím uvítáním a rukou jim kynula. Také Betty, nesouc škatuli jako sestra, také tak živě z daleka pozdravovala. Thamová však s kytičkou na ňadrech, přibledlá, šla vážně vedle matky; trpkost a smutek tížily mysl.

Ptali se jí na muže, když zapadla do chumle herců a hereček. Odpovídala zkrátka, že zaspal, že přijde hned. Oblížela se po tom, na kterého myslila z večera, do noci i jak oči otevřela, na něj i na dlouhé s ním rozloučení. Myslila, kdyby snad přece ještě teď přišel. Hned ho však nespatřila v tom rojení, a on se také z opatrnosti hned k ní nehlásil. Ale po chvilce stanul vedle ní, jí z nenadání.

Svit náhlé radosti kmitl se jí tváří i v zraku.

„Vy jste také přišel?!"

„Když jsem včera nadarmo —" řekl tlumeně, rychle.

„Ach nebylo možná — věřte — muž —"

„Tušil jsem —" Jeho zrak utkvěl na kvítkách na její ňadrech. Byly z jeho kytky. Stihla ten pohled.

„Znáte je?" Pousmála se.

Kývl hlavou a řekl tiše:

„Mám radost, děkuju vám, kytka byla vám — Ach, jak bych rád několik slov s vámi promluvil."

Digitized by Google

„Ne, teď už není možná.“ Ohlédla se plaše kolem. V tom na ni matka zavolala, a shluk kollegů a kollegyň jakoby nárazem nějakým se zvlnil. Na okamžik nastala tíseň, a paní Thamová zatlačena od Amlinga. Vedle kdosi zaklel, kde je Tham, že už mohli jet, že už je čas. Všechno se tlačilo k vozu a matka naléhala, aby již nečekaly. Ze šumu hlasů, prudkých pokřiků, smíchu a klení zaječel ostrý hlas paní Zappové, která se zas už z vozu ven tlačila, křičíc a kývajíc na muže, co pořád stojí, ať už jde —

V tom se kmitl červený frak a dlouhý Svoboda se skříňkou na líčidlo protáhl se jako ouhoř dvířky kolem ní a hup do vozu. Obrátila se jakoby ji vosa píchla a jako rozčepejřená kvočna vrazila zase do dostavníku a volala:

„Herr von Svoboda! Tam už nemůžou, zuruck!“

Ale Svoboda seděl už vedle Fininky a nehýbal se. Kolem se smáli, chechtali, a Merunka mladší, komik, v rozepjatém límcovém kabátě, s kloboukem v týle, nevelký, tupého nosu, stoje nahoře na schůdkách vedoucích na vysoký kozlík popěvoval v komickém roztoužení:

Ja, Frau Gimplin du bist mein,
wir werden als Gimpl stets unser sein.
Wir wollen uns schnäbeln und singen,
ich will stets um dich herum springen — —

Herci, herečky dole u schůdků, smáli se nahlas. V ten okamžik přibočil se zas Amling k paní Thamové, která se tlačila s ostatními, ale volně, do vozu. Byla by ještě na muže čekala (chytalať každou chvilku co tu byl Amling,) ale Betty se již zlobila, co čeká, ať sednou, aby maminka měla lepší místo.

U samého vstupu stiskl Amling paní Thamové tajně ruku, a zašeptal: „Budu psáti. S Bohem!“

Obrátila se po něm krátkým, smutným, oddaným pohledem. Sotva vstoupila do vozu, strhl se pokřik, že Tham už jde. V ty hlasy a v pokřiky od předního vozu, jenž už vyjížděl, popěvoval Merunka se schůdků u kozlíka druhého vozu ve směšné zanícenosti a vytrvalosti:

Dann werden kleine Gimpel um uns sein
und pirri, kirri pirri schreien — —“

Tham docházel rychlým, dlouhým krokem, zardělý, s balíčkem v ruce, plášť přes ramena přehozený, v obleku málo urovnaném, ve střevících nevyčištěných. Pokřiků veselých i prudkých jako by neslyšel; na Amlinga, jenž ustoupiv ho pozdravil, podíval se překvapen. Dal mu zkrátka s Bohem a vstoupil do vozu. Zůstal na kraji a hleděl zamlkle (víčka měl zardělá), zpět do ulice.

Vůz rachotil po nevalné dlažbě a z předu, s kozlíku doznívalo fistulkou Merunkovo:

„Und pirri kirri pirri schreien!
Pirri kirri, pikirri schreien!“ — — —

Leckdes se otevřelo okno, objevil se čepec, noční čepice, a z nejednoho sletěla upřímná nadávka nebo zaklení z hluboka na „zatracené komedianty“, aby je čert vzal nebo aby je zavřeli.

Digitized by Google

Na rohu u „Špinků“ se uvolnilo. Podomek i pomahač odcházeli i ti, kteří přišli herce vyprovodit. Nejdéle zůstal Amling s Bettynou. Dívali se za vozem, až zmizel. Bettyna se pak dala vzhůru Koňským trhem a kollega od Národního ji vyprovodil skoro až k domu. Mluvil o cestě, o Teplicích, ale nic o ní, o Bettyně, co bude sama dělat, mohl-li by s ní mluvit. Čekala to a proto mrzutě, s údivem se po něm ohlédla, když se jí zdvořile poručil a odešel. Nezáleželo jí na něm, ale její marnivost byla sklamána. — —

Toho dne dopoledne došel si doktor Held schválně na Koňský trh, do domu u „Bohuslavů“, přesvědčit se, kdo na konec vyhrál. U Thamů bylo zavřeno, a když se pak v domě přeptával, uslyšel, že Thamovic odjeli a stará také, jen ta mladá herečka že ostala, ale ta že prve odešla. —

Doktor si bezděky oddechl, jako by se mu povedla operace. Byl rád, že alespoň tak, když jinak nebylo možná, vzdálil Thamovu paní. A na podzim, až se navrátí — Tím se netrudil, doufaje, však že se potom ukáže co a jak —

Za čtrnácte dní zastavil se zas po čase u P. Matouše Vrby. Zastal ho dosti zdravého, „mravenci“ se mu teď už sotva kdy ozvali, ale na povětří broukal. Přeloť přes tu chvíli a chladno bylo. Mladý doktor mu oznámil, jak se rozhodl, že již je substitutem ve špitále milosrdných, a že nelituje a hned po německu dodával, jaká tam je praxis, že bude moci študovat a fysikus že mu přeje. Ale pro to zaneprázdnění, omlouval se, že nebude moci dostát slovu, aby velebného pána vyprovodil na Hradčany, totiž ráno do kostela, kdy tam bývá francouzská, královská princezna —

„No, to jsou hodný, Heldičku, že tak pamatují, ale to nic, to nevadí, že nemají pokdy, já —“ starý kaplan se počal schytrale usmívat, „já, abych se přiznal —“

„Už tam byli!“

„Nemohl jsem dočkat, a když nešli, tak —“

„A viděli —“

„Ó viděl, a dobře, znamenitě, po mši u sv. Víta, a pak u zámecké zahrady — Vědí, já všecko napřed vyzpytoval, a když jsem uslyšel, že brzo po mši chodívá do zahrady na špacír — šel a čekal jsem, bylo právě krásné ráno, po nočním dešti, vědí, všecko jako brčál a sluníčko — A tak jsem počítal, že přijde. A taky jsem se dočekal a uviděl. Šla se starou dámou —“

„Paní Susy říkají —“

„Áno, ano, někdejší její pěstounka, ta, co ji od těch Jakubínů z Francouz do Vídně přivezla — Na všechno jsem se vyptal, ale toť se rozumí, —“

„Oni se víc na mladou dívali —“

„Jak pak ne, oni kacafírku,“ žertem se rozhorloval P. Vrba, hned však vážně dokládal:

„Líbezná, opravdu, jako kvíteček! A přívětivá! Já pozdravím, já starý, vesnický kaplan odstrčený, a měli vidět, jak vlídně poděkovala, jak hlavičku naklonila. A tak jsem ostal se smeknutým kloboukem, ani jsem to nevěděl, když už přešla, a pořád se dívám mříží do zahrady až

Digitized by Google

zašla mezi stromy, v aleji. Neměli by opomenout, doktore, to je co říct, dcera nebohého krále francouzského! —"

„Ráno, to nejde, je visita, to nemohu, ale já si počkám, velebný pane, až přijede do divadla. Ona někdy s arcikněžnami tam bývá —"

„Á to ano, ale aby jim neujela. Z hradu se to už silně stěhuje, zpátky do Vídně —"

„Protože se silně vyjednává o pokoj. Skoro s jistotou se mluví, že bude zjednán."

„Aby pán Bůh dal!"

V.

V závětří.

F. Věk, kupec v D . . . . . e od té chvíle, co se oženil, nezasteskl si ani jednou po stavu svobodném. Manželství jeho s Marianou vnučkou sousedky Snížkové bylo dobré a šťastné. Mladý kupec měl všechnu správu, ale šetřil práva své ženy. Vzali se o masopustě po slavné korunovaci Leopolda II., na kterou oba rádi vzpomínali, neboť se o ní v Praze vlastně našli. Manželství jejich nezůstalo dlouho jako den bez sluníčka, noc bez měsíčka a zahrada bez kvítí. Do roka měli dítě.

V ranní soumrak na neděli je F. Věk poprvé uviděl, při světle, celé zardělé, s tmavými vlásky, v peřince pěkným povijanem zavité. Prabába rozeňátka, stara Snížková, mu podala to maličké a bába jeho, Věkova matka, usmívajíc se připomenula, aby požehnal synáčka svatým křížkem. A on, deista, učinil tak bez váhání, ano i s citem, u vroucím pohnutí. Pak přistoupil k mladé rodičce, bledé a vysílené, pohladil jí něžně vlasy, čelo jí políbil a vyšel ze sednice do zadní sedničky.

Tíže dlouhých a tajených starostí a obav s něho spadla a po rozčilení poslední noci přišel klid jistoty a uvolnění ze šťastného výsledku. Oddechl si z hluboka a když vstoupil do prázdné sedničky, ovanulo jej kouzlo ticha a samoty. Srdce se však neutišilo. Než pohnutí to bylo sladké. Cit netušené radosti i vděčnosti k Nejvyššímu povznášel mu mysl, i tucha, že je to vážná událost pro něj, že svěřen mu těžký úkol a nová povinnost že nastala.

Přistoupil k oknu. Bylo odtud viděti do zasněžené zahrady v jitřním svítání. Hasnoucí měsíc nad ní, za jejími holými stromy, jako bílá hostie, jako by se rozplýval. F. Věk pohlédl k nebi a maně sepjav ruce děkoval nejvyšší Bytosti za to, že všecko tak šťastně dopadlo a prosil, aby měl dost síly vychovat člověka.

Slovo to mělo u něho hlubší význam. Rozuměl člověka celého, po dobru a pravdě bažícího, k jiným pak milosrdného a snášenlivého, jak si jej v duchu utvořil vlivem idejí, jež mu na pražském učení vsákly v duši i působením knih, zvláště Rousseauových.

Prabába však i bába nechtěly nikterak uznat autority Rousseauovy. Hlavně a rozhodně se jí opřely, když jim František dle jeho Emila vykládal, že není zdrávo dítě tak do peřinky zabalovat, je stahovat a šněrovat, že má mít volno, aby mohlo oudečky hýbat a krev aby mohla volně proudit. Prabába i bába tím se jednosvorně hájily, že by křivě rostlo,

Digitized by Google

a když se ohnal Rousseauovým důvodem, že štěňátek a kočat také nikdo nezavijí a nešněruje a jak že zdravě vyrostou, pohněval si je obě, že co si myslí, aby nehřešil proti pánu Bohu, a nepřirovnával člověka k němé tváři. —

Polevil, musil, a pak ještě často. Lecjaké pověře se usmál už před křtinami a také o nich, ale snesl je, když viděl, s jakou láskou obě stařenky o jeho synka pečují, že všecko jen pro něj, i ty pověry. O synkovo jméno také se s ženskými neshodl. Ty chtěly mít France, po tatíkovi. Ale v tom nepolevil. Chtěl Václava, až se zemskému patronu poddaly a přijaly ho. Traktace po křtinách byla slavná. F. Věk si také pozval svého kmotříčka a prvního učitele, Františka Havránka, regenta „chori et scholarum"; přivedl si ho sám pěkně pod paždí, starce v staromodním, dlouhém copu, již nachýleného, ale pro hudbu pořád nadšeného a ohnivého.

Když byli v nejlepším, přinesla stará Věková ze sednička Františkův křestní kabátek i karkulku, vínek vyšívaný, květovaný jakož i uměle složený tuhý papír. Všecko šlo kolem, a regens chori Havránek se podíval, jak si před čtyřiadvacíti lety na tom papírku drobným písmem zaveršoval: „Z lásky k tobě v každé době můj maličký kmotříčku" — Když František ostatní verše dočetl, vzpomněli, zvláště stará Věková, na dvourenčník, který v tom vínku býval a jak brzo zmizel o té velké drahotě, tenkrát když nastal hrozný hlad a kdy starý Žalman podstrkoval tuhle Františkovi hladem plačícímu plotem skyvu chleba —

Na starého Žalmana „bubáka", toho „Perlinčana", po němž *zdědil* nejmilejší jeho a jeho rodiny knihu, starou bibli Kutnohorskou, *vzpomněl* si mladý Věk už před tím, těch dnů několikrát.

Malý Vašíček způsobil patrný převrat u Věků a měl velkou moc jmenovitě nad bábou a prabábou. Nežli se narodil, chodila stará Snížková k své Mařence denně; teď třeba kolikrát za den, pochovat, pokolíbat kloučka nebo se jen na něj podívat. Ale kolikrát, a skoro po každé, když přišla krámem plným škatul se zbožím, kolem dlouhého pultu pod mořskými pannami do sednice, chovala nebo kolíbala Vašíčka stará Věková. Až někdy ty stařeny na sebe zažárlily, až pak také mladá, sličná hospodyně, plnější teď, silnější, jen kvetoucí, si muži už posteskla, s úsměvem, že se k Vašíčkovi ani nedostane —

Tatík ho také hledal, jak jen měl pokdy, podívat se na něj, pohoupat ho, do výše pozdvihnout; často také i když neměl pokdy. Práce se mu jen hrnula.

Obchod, který po smrti otcově rozšířil, zveleboval se vůčihledě. Přes tu chvíli přikolébal se D . . . . ským nedlážděným rynkem kolem dřevěných domů s podsíněmi formanský vůz bednami a balíky vysoko naložený a zarazil před Věkovým krámem. Formané ti přiváželi zboží nejvíc z Prahy, ale také až z Vídně a z Terstu. Z Věkova pak krámu a skladu rozváželi si je menší kupci a kramáři z okolí. Mnoho také kováři a zámečníci. Zařídil si Věk jmenovitě velký sklad železa a různých nástrojů, zvláště hospodářských.

Také kupoval od tkalců v sousedních, horských vesnicích plátna, nejvíce režná, a zasílal je do Police plátenníkovi Šrůtkovi.

Digitized by Google

Kromě obchodu měl také na starosti pole, jež zdědil po otci, i které sám už přikoupil. Pracoval v krámě, kde měl mládence a učedníka, v tmavém skladě, v sedničce, jež byla jeho písárnou a zase ven, na pole a vracel se voně větrem jako pravý hospodář. Chtěl o nejmenší věci sám vědět, na čeleď nespolehal a proto den mu nestačil.

Ale všecka ta práce šla mu k duhu. Kdo ho viděl v Praze na studiích, útlého, štíhlého panáčka v modrém kabátě, v bílé, vyšívané vestě, u rukávů kadrličky bělostné jako cukr a na spáncích pěkně zkadeřené vukličky, jak také vkročil do domácnosti paní Butteauové vyučovat Paulu na housle, ten by ho v D . . . ce po těch letech s těží poznal.

Jakoby ještě něco vyrostl; a statný byl, ač ne tělnatý, a tvář mu pěkně osmahla. Všecek zmužněl. Mladá žena jeho spravovala s ním šetrně a starostně dům a všecko hospodářství. Poklid a pořádek všude jevil, jaká je hospodyňka, čilá jako lašťovice.

Vstávala časně, hned jak mile zaslechla starou Věkovou, jež se první probouzela, jak šourajíc se v pantoflích po domě zanotovala svou ranní: „Áj vstávajíce ráno z svého lože —“

Tak stařena sama začínala, každého však rána připojil se k jejímu slábnoucímu hlasu svěží hlas její nevěsty, jež za svobody v kostele na kruchtě zpívala i sola.

Věk leže ještě na posteli pod nebesy při zavřených okenicích, jejichž skulinami prosmekaly se paprsky prvního světla na podlahu až ku květované kolébce u ženiny postele, naslouchal nehnutě těm dvěma hlasům vedle nebo ze síně stlumeně k němu zavznívajícím. Měl rád to zpívání a bylo mu pěkně při něm, jako by s těmi zvuky tichá spokojenost vanula celým stavením.

Nehnul sebou, dokud zpěv neutichl, leda když vedle na kolébce začal Vašíček houkat a broukat. Tu se Věk hned vymrštil, okenici otevřel a vzal do své postele malého cvalíka. Válel se s ním, hrál si s ním, až se kluk začal hlásit o snídaní, nebo dokud nepřišla žena, již přistrojená, čerstvě učesaných vlasů, svěží jako po koupeli, jasných, veselých očí, připomenout, že už je čas, aby vstával. (Pokračování.)

Digitized by Google

Jan Neruda.

Biografická-literární studie od Bohuslava Čermáka.

II.

Úterý dne 19. srpna, kdy v malém městě Borové, blíže hranic moravských ležícím, rodišti Karla Havlíčka, odbývána slavnost na pamět zesnulého tohoto vzácného publicisty českého, velkého duchem i utrpením, jíž se na veliké louce před městem zúčastnilo dle „Hlasu“ na 50.000 lidu českého (Moravané přijeli na několika stech ozdobených vozích, zpívajíce „Přicházím přímo z Moravy“), celkem asi o 2000 povozech a která pro deštivé počasí na rekvie, slavnostní proslov a řeč dra. K. Sladkovského vedle zpěvů shromážděných spolků pěveckých, jimž vévodil pražský „Hlahol“, obmezena, ana hostina slavnostní i beseda z programu odpadly, přinesl „Hlas“ v rámci na prvním místě báseň Nerudovu, nadepsanou „Karlu Havlíčkovi Borovskému“, počínající: „O mocném reku nordická dí báje“ a končící: „Tys démant ve koruně lidstva slávy“, kterou na str. 247.—250. v druhém vydání „Knih veršů“ otištěnu nalezáme. Kromě toho napsal Neruda též text k slavnostnímu sboru Zvonařovu, uveřejněný v „Rodinné kronice“ t. r. pod záhlavím „O slavnosti Borovské“ na str. 249. (Sv. I.), který o slavnosti „Hlaholem“ poprvé byl zpíván. Z denní kroniky „Hlasu“ téhož dne dovídáme se konečně, že Neruda sestavil též slavnostní spis „Na památku Karla Havlíčka“, obsahující báseň jeho „Karlu Havlíčku Borovskému“, již zmíněnou, slavnostní pořádek, proslov od J. V. Jahna, řeč dra. K. Sladkovského, životopisný nástin „Karel Havlíček Borovský“ od Em. Tonnera, „Upomínky lékařovy na poslední chvíle Karla Havlíčka a choti jeho Julie“ od dra. Podlipského a text jeho k slavnostnímu sboru Zvonařovu.

Z ostatních feuilletonů srpnových dlužno vytknouti dále šestý, sedmý, devátý a desátý, dne 22., 23., 26. a 29. pod záhlavím „Literatura“ I.—IV. psané, z nichž první o ochabnutí stoupenců „Máje“ se zmiňuje, druhý o „Poetických lístkách“ od Jindřicha Dvořáka v Brně vydaných, 63 krátkých básní obsahujících, nepříznivě se vyjadřuje, vytýkaje básníku, že jest veršovcem filologickým, za něhož řeč sama básní, an cit jeho není dosti mocným, aby jej též v jiných vzbudil, třetí, jenž tklivě smrti Alex. Balcárka, talentu skutečného, schillerovského idealisty, který v pozdní večerní době 8. května s výkřikem „Sv. Václave, oroduj za nás“ s bývalé koňské brány na dláždění se vrhnuv, skonal, se dotýká, žele zhynulé naděje, a čtvrtý, o dramatu Josefa Friče „Libušin soud“ jednající s posudkem nepříznivým, vyznívajícím v ten smysl, že kromě pěkné kresby povah celek činí dojem básně v dialogu, chovaje v sobě i anachronismy a v dikci hojné mluvnické chyby. Mezi sedmnácti v září a říjnu psanými feuilletony poutá pro historii českého divadla hned první, 3. září s ohla-

Digitized by Google

vením „České divadlo“ psaný, o přípravách k otevření „Prozatímního divadla“ jednající o obsahující různé pokyny pro doplnění personalu z posavádního německého divadla, české hry obstarávajícího. V něm dovídáme se, že ředitelství českého „Prozatímního divadla“ svěřeno Fr. Thomé-ovi. Pátý a šestý feuilleton 24. a 25. psaný, obsahuje nekrolog Ferd. B. Mikovce, sedmý, jedenáctý a sedmnáctý, dne 26. září, 11. a 31. října pod záhlavím „Literatura“ V.—VII. psané, dotýkají se kromě sedmého („Literatura“ V., jenž po poli literarním rozhled přinášeje, Frant. Pravdu hlavně pro obrázek „Matěj sprosták“ s Karolinou Světlou za nejsilnější talenty té doby prohlašuje), kriticky románu Karla Smrta „Arnošt“ velmi nepříznivě („Literatura“ VI.) a vzdor různým výtkám dosti příznivě sbírky básnické J. Jahna „Růženec“ („Literatura“ VII.). Po stránce životopisné zajímavý jest feuilleton devátý 2. října psaný „Upomínky z r. 1859“, z něhož se dovídáme, že stoupence Máje, předem ovšem Baráka, Nerudu a Hálka vřelé přátelství s Josefem Fričem před internací jeho do sedmihradského krajského města Deéše pojilo, které ani po povoleném mu vystěhování se navždy z Rakouska, kdy s druhou manželkou svou, Annou Sázavskou, v Paříži dlel, neutuchlo. Vzhledem k původu českého, salonního tance „Besedy“ poutá konečně zmínka v čtrnáctém feuilletonu, 19. října pod záhlavím „Drobné klepy“ v „Hlasu“ uveřejněném, která zní: „Děvčata naše již slyšela, že se jim na masopust chystá tanec nový, jenž by důstojně nahradil všechny čtverylky, francouzské a salonní, všechny štyryeny, lance, alliance a j. společenské dosavádní tance . . . Komponistou byl chvalně známý taneční učitel pan Karel Link. Použil dovedně nejpěknějších, národních tanců k figuraci zcela původní... Hudbu uspořádal Ferd. Heller. Není pochybnosti, že „Beseda“ brzy všude zdomácní.“ Neruda, na jehož podnět tanec povstal, nechtěl ve feuilletonu své spolupůsobení přiznati. Také v návodu k tanci, Linkově knížce „Beseda, český salonní tanec“ (V Praze. 1863.) není o tom zmínky. Však již v 2. vyd. knížky (V Praze. 1884.) doznává v předmluvě K. Link podnět Nerudův, což i v 3. vyd. (V Praze. 1895.) a vydání německém „Beseda“, böhmischer Salontanz“ (Prag. s. a.) činí, mýle se všade v roku, kdy tanec utvořil, klada původ „Besedy“ do r. 1863.

V třetím ze šesti listopadových feuilletonů, 18. t. m. opět pod záhlavím „Drobné klepy“ v „Hlasu“ vyšedším, čteme, že se „Beseda“ v Konviktu líbila. Sledujíce zmínku tuto, nalézáme v „Hlasu“ 13. t. m. v „Denní kronice“ mezi programmem čtvrté besedy podzimní, téhož dne v sále konviktském odbývané, následující poznámku: „Mimo jiné tančiti se bude poprvé veřejně nový, salonní tanec český „Beseda“, panem Linkem uspořádaný. Hudbu složil Ferd. Heller.“ Uvádíme ji co doklad proti mylnému tvrzení Linkovu v předmluvách 2. a 3. vydání knížky „Beseda“ a také v německém vydání opakovanému, že se „Beseda“ poprvé v listopadu r. 1863. za hlučného potlesku v konviktském sále 24 páry tančila. Patrná zde chyba opět o rok. Dr. Č. Zíbrt, jenž v knize své „Jak se kdy v Čechách tancovalo“ (V Praze. 1895.) Nerudova podnětu ku vzniku „Besedy“ se nedotýká, tvrdě na str. 332.: „Proto „Beseda“ tančena poprvé 11. listopadu r. 1863. záhy došla obliby všade“ mýlí se v udání dne i roku. Abychom omyly vůči „Besedě“ vyčerpali, nutno

Digitized by Google

dodati ještě, že se K. Link v uvedených předmluvách také v datum, kdy se „Beseda" poprvé na Žofíně v „Národní Besedě", jak uvádí 16. ledna r. 1864 již 140 páry tančila, mýlí, ana „Nár. Beseda" t. r. odbývána 18. ledna. V „Hlasu" 18. listopadu dovídáme se v „Denní kronice" také, že se odevzdání českého „Prozatímního divadla" zemskému výboru se strany stavitele Ig. Ullmanna dálo v sobotu 15. listopadu o 2. hod. odpolední. Čtvrtý listop. feuilleton, 20. psaný, obsahuje věcnou, přísnou kritiku, Vítězsl. Hálkovu truchlohru v 5 jednáních „Král Vukašín" odsuzující. Šestý, 28. v „Hlasu" pod záhlavím „Odpolední hry divadelní" vytištěný, dotýká se důvodně potřeby odpoledních her v „Prozatímním divadle".

Ze sedmi prosincových feuilletonů hoden zmínky 24. pod záhlavím „V den štědrovečerní" v „Hlasu" vyšedší, v němž Neruda vřele na zemřelého přítele svého (Ant. Tollmana) zpomíná, který na štědrý večer, svátečně přioděn, při dvou rozžatých svících staré, již sežloutlé zápisky rodinné pročítával a, když k půlnoci se zvonilo, okno otvíral a pokud zvony neumlkly, nezavřel, říkaje, že jest mu vždy, jako by byl z nejčistšího, zvučícího stříbra, že jest pak celý rok dobrým. Vedle toho dotýká se povídek matčiných, o žebračce, zmrzlé toho dne s dítětem, kterému dobří lidé pohřeb vystrojili, o děvčátku, které na štědrý den u dveří bohatých lidí opuštěné nalezeno a za vlastní přijato, šťastně se provdalo a dojemné, společné večeře mrtvých v svatojirském kostele, kteří dle pověsti známou „kamennou pannu", nádherně ji přioděvše, obsluhují, tvrdě na konec, že vánoční strom patří v úzký kruh *rodinný*, veřejné rozdávání darů však při vánočním stromku že prosto *jest* poesie, nezůstavujíc žádné tklivé zpomínky. Z feuilletonu se dovídáme, že t. r. na vánoce bylo mnoho sněhu a tuhý mráz. Celkem napsal r. 1862. Neruda 89 feuilletonů.

Kromě těch a co mimo ně podotknuto uveřejnil v „Rodinné Kronice" svz. I. a II., kteryžto poslední až do března r. 1863. sahá, básně: „Před fortnou" (str. 4), jež pod titulem „Před fortnou milosrdných" pojata do „Knih veršů" (2. vyd. str. 94—95) „Fialinky", psanou k illustraci (str. 30) „Antonínu Finkovi" (str. 128), „O slavnosti Borovské" (Text k slavnostnímu sboru Zvonařovu, již zmíněný, str. 249) a L* S*, šest erotických popěvků nepodepsaných (str. 80), v „Knihách veršů" pod titulem N* N* (2. vyd. str. 147—149) se nalézajících, „Vnitřní život", zahrnující též šest lyrických básní (str. 378), vzatých do „Knih veršů" (2. vyd. str. 191—194) a „Matičce" dvě básně (str. 443), z nichž první počíná: „Ze všeho jediná" a druhá: „Zakoupila's místo", otištěné v „Knihách veršů" (2. vyd. na str. 133 a 137), a prosu: „Feuilletonu zpomínek" (str. 21), námi v části I. naší studie „Nerudovu mládí" zmíněný, malostranskou arabesku „Ona umírá", líčící trapné, poslední okamžiky dívky do ženatého úředníka Grubra zamilované, rozumu pozbyvší a skonavší teprv, když ji Gruber navštívil (str. 213), životopis „K. H. Mácha" (str. 59), arabesku „Páně Kobercovo ženění" (str. 543), pojatou pod titulem „Páně Kobercova ženitba" v „Arabesky" (2. vyd. 237—246) a zajímavou skizzu „Komedie" (str. 581).

Digitized by Google

V soukromých poměrech Nerudových, který se svou matkou posud v Ostruhové ulici v domě „u tří černých orlů“ žil, nenastaly též r. 1862 vážnější změny. Ze zachovaných listin rodinných známo toliko, že se matka t. r. o příslušenství pražské marně ucházela, kterého Neruda pro sebe, složiv dva dukáty, teprv 26. ledna r. 1864 za purkmistra dra. Václava Bělského dosáhl. V stycích jeho se slečnou Holinovou zaznamenati sluší poněkud obrat, z nepatrné pohnutky vzešlý. Neruda zúčastnil se totiž nějaké besedy t. r., když Anna k lůžku nemocné matky byla poutána, a přijda druhého dne k Holinovým a vida, že slečna rozhněvána se ho straní, odešel záhy, a v útulné domácnosti, kde vždy rád byl vídán, více se neobjevil. Ač po hněvu vzájemné styky opět se našly, byly již nahodilé, neb písemní. Neruda se již patrně oddaloval, o čemž básně L* Š*, na které chabé písemní omluvení poslal, svědčí. Odpoutati se docela od svého Annouška — byl sláb.

Z šesti feuilletonů, od 1. ledna do 31. r. 1863 psaných, zasluhuje zmínky toliko 18. ledna v „Hlasu“ pod záhlavím „Originální geniové a česká literatura“ uveřejněný, v němž Neruda touží, že originalních geniů v literatuře české postrádáme, nevynikajíce příliš lyrikou, nepovznesše se nad povídku a roman toliko historický pěstujíce, velkého romanopisce nemajíce, kdežto socialní roman u nás skoro nemožností jest, ana jediná kniha vyčerpala by snadno vše, co původního máme, a že nejhůře jest s originalností dramatickou, o níž lze říci, že vše, co podáno, zde již bylo. Nepochybuje sice, že by se našly osoby veseloherní, pravé démanty komiky, ty jsou prý však v ochraně censury, v historickém dramatu soudí, že pokrok tráví kritika. Naráží zde patrně na svůj pokus s „Franceskou di Rimini“, klada jej nepochybně co do původnosti výše, než historická dramata V. Hálka, G. Pflegrovy a Jos. Friče, jež sám kriticky odsoudil.

Ze dvou feuilletonů dubnových dovídáme se v druhém 20. t. m. psaném, ohlavení „Otázka divadelní“ majícím, že po skončeném šestiletí pronájmu zemského divadla německého nový konkurs na další pronájem vypsán bude a zároveň první konkurs na pronájem českého zemského „Prozatímního divadla“. Neruda nepochybuje, že se o řízení obou divadel bude ucházeti posavadní ředitel Fr. Thomé. Dokládá však, že české divadlo nemůže říditi cizinec pro nutnou známost jazyka při dohlídkách na zkoušky, a že české divadlo musí začíti a provésti konkurenci s divadlem německým. Tvrdě, že k tomu schopné hlavy a šťastné ruky zapotřebí, těší se, že posavadní dramaturg „Proz. divadla“ Pavel Švanda za Semčic o ředitelství ucházeti se bodlá, maje jej za muže k tomu velmi způsobilého. Konkurs na pronájem „Proz. divadla“ vypsán 1. květnem se lhůtou podání žádostí do 30. června. Výsledek jeho nevypadl dle přání Nerudova, neb řízení německého i českého „Proz. divadla“ zůstalo v rukou Fr. Thomé.

Druhého dubna obdržel Neruda k žádosti své na cestu do Němec a do Francie, již k rozšíření svých aesthetických studií a známostí společenských konati chtěl, od Svatoboru podporu 400 zl. Již delší dobu cestu tu na mysli maje a dobře na ni připraven a nejspíše též odporučeními od J. Barranda opatřen, nastoupil ji, srdečně na shledání se s Jos.

Digitized by Google

Fričem v Paříži se těše, 30. dubna přes Plzeň směrem k Řeznu. Týmž časem vydal asi Kazimír V. Šembera ve Vídni anonymně sbírku básní, nadepsanou „Z mladých ňader“ (Tisk Leop. Sommera. V komisi Frant. Selcha), kterou Nerudovi věnoval. Není pochyby, že věnování toto jest výrazem úcty a přátelství, uzavřeného s Nerudou někdy za pobytu jeho ve Vídni r. 1861.

Během cesty do Paříže, konané Jižním Německem, jak uvedeno, přes Řezno, pak Mnichov, kde dle zprávy ředitelství Svatoboru r. 1864 učiněné, galeriím a znamenitým budovám celý týden věnoval, Augšpurk, Štutgart a Francií přes Štraspurk, Nancy, Chalons sur Marne a též z Paříže psal Neruda v květnu a červnu do „Hlasu“ jedenáct feuilletonů, z jichž první, z Plzně 1. května psaný, obsahuje dojmy z tohoto města, jehož rozkvětu se těší. Zvláště zmiňuje se v něm o cylindru na pomníku Martina Kopeckého od Wildta, o starožitnostech na radnici, hlavním chrámu, velkolepém pivováru, o atelieru Fr. Sekvensovu u „Města Hamburku“, kde nadaný malíř dokončoval právě obraz „Nalezení mrtvoly sv. Václava“ a návštěvě na hřbitově u hrobů J. K. Tyla, Zöllnera a přírodovědce, historika J. Fr. Smetany. Feuilleton končí žertovně, že Nerudovi poslední zlatka v bolestném roztoužení zpívá v kapse „Kde domov můj!“

Z dalších deseti feuilletonů zabrnuje sedm pod záhlavím „Cestopisné obrázky I—VII“ dojmy Nerudovy z cesty Jihoněmeckem a ze Štraspurku, tři ostatní obsahují dojmy pařížské. An pořad „Cestop. obrázků“ nedržán dle sledu cesty, dovolujeme si je předvésti tak, jak za sebou dle cestovní routy následovaly, aby Nerudovy dojmy sousledně dle doby, jak je zažil, byly podány.

Změna týká se hned Řezna, kam Neruda po sytých dojmech projížďky Šumavou a dvouhodinném čekání ve Schwandorfu na norimberský vlak unaven a na noc zavítal. Z feuilletonu „Cestopisné obrázky V. Řezno.“ 3. června v „Hlasu“ uveřejněného a v Paříži psaného, dovídáme se, že se někdejší římská Colonia Tiberia Augusta Nerudovi líbila. Soudí vůbec, že menší jihoněmecká města jsou poměrně zajímavější, než větší, ana vzrostla s dějinami německými a zůstala v prvotní své krystalisaci. Řezenské uzounké uličky s vysokými domy a věžemi budily v něm zpomínky středověké, kdy z říšského toho města vyšlehaly „reichsachty“ na Arnulfa bavorského a Jindřicha Lva, zamlouvajíce se mu svou rázovitostí, jako starý dóm svou krásou. Proslavený most, spojující město s předměstím „Stadt am Hof“, kde právě výroční trh se odbýval, nezdál se Nerudovi mistrovským zrovna dílem, chválí sice jeho pevnost, nenalézá na něm však nic zvláštního a stěžuje si na prauzounké chodníky jeho. Radnici má za hodnu návštěvy, nikoli pro sině středověce skvostné, ale pro strašné, podzemní žaláře, kdež se chová úplná sbírka skřipců a jiných torturních nástrojů. V zimním zámku knížat Taxisů, jejž navštívil, zmiňuje se zvláště o jízdarně, ozdobené pracemi Schwanthalerovými a překrásné hrobce, mající až do podrobností vzácnou cenu uměleckou. Prohlédnuv si Walhallu, kde zejména Rauchovu „Victorii“ považuje za pravý div umění, zašel též do Donauštauf, letní residence Taxisů. Z turistického hlediska poznamenává, že v Řezně všade žije diškrece.

Digitized by Google

O Mnichově, kam ze Řezna zavítal, psal Neruda tři feuilletony „Cestopisné obrázky I—III“ dne 10. 12. a 14. května v „Hlasu“ uveřejněné. Již v prvním z nich se dočítáme, že se Nerudovi Mnichov nelíbil. „Dvě naze vypadající věže kostela Paninského,“ dí, „nahoře se zakončující v obrovské dvě hrušky a vůkol několik lecjakých domů a domků — tak jeví se Mnichov příchozímu. A z prvního toho dojmu málo ztratí. Šípem plynoucí Isara rozvětvuje se někde, ovšem uměle, v příliš mnohá a slabá ramena, než aby město pohledem na velkou řeku získalo. Šíře kolem města rozkládá se nepěkná, neúrodná planina; teprv v nejzazších mlhách blýskají se sněhy Alp. Nemohu za to, že mi Mnichov připadal, jako město malé.“ Vyjímaje třídu od krásného, Bürkleinem vystaveného nádraží k předměstí „Au“ zdály se Nerudovi ostatní části města tichy, některé až mrtvy; za krásné má jen dvě třídy, Ludvíkovu až k zívání mrtvou a nedostavěnou Maxmilianovu. O ulicích bez dlažby tvrdí, že vypadají jako silnice s příkopy, kam má bláto stékati. Soudě o budovách, že jsou hieroglyfy, jež sobě historie kamennou mluvou píše, shledává, že řecké stavby mnichovské, Glyptotheka a obě Pinacotheky, jsou jako ozdobně vyvedené řecké písmo kolem školácké, německé kurentky. Uznává, že král Ludvík měl nejlepší vůli a takt aesthetický, chtěje míti z Mnichova Florenc, ale míní, že vše jeví ráz dělanosti, proto zdá se mu malé Řezno pěknější.

O mnichovském ponebí, praví, že není příjemné. V zimě se rychle sníh mění v bláto a v letě nelze bez deštníku pokročiti. Krajináři sobě však chválí zvláštní tvary oblak, zejména ranní a večerní purpur. V lidech, zvláště v ženštinách libují si umělci prý již méně. Mužští jsou zdraví, silní, o modely k Herkulům není nouze, tím hůře jest s Venušemi. Děvčata mají obličeje sice příjemné, ale prsa splasklá, nohy velké a lýtka žádná. Jedinou krásnou ženštinu viděl Neruda, jako plavovlasá Valkyra nesla se důstojně a pyšně, oko měla snivé, vlas měký, tvář hebkou, vzrůst vysoký, štíhlý a silný, pravá to dceř Hermannova, jak podotýká — a prodávala ovoce. Praví, že se též ženštiny šatiti neumějí, ať vznešené, ať nevznešené. Na venkovankách ztěžka prý vzrůst pro kroj rozeznati. Bavory má za hrubiány, třeba by svému hrubství říkali „gemüthlich“, ostatně tvrdí, že jsou lid poctivý, dobrosrdečný a důvěřivý. Cylindr nosí prý jen kominící a rovnému rohlíku říká se „špicl“.

Z druhého feuilletonu se dovídáme, že se u venkovana i měšťáka bavorského jeví zámožnost. Mnichovan jest prý skrovný v potřebách vyjma pití piva. Hospodský život nahražuje život rodinný. Mnichovan jest konservativní, když se ale pivo zdraží o krejcar, tu se jeho krev rozlítí, je z něho strašný sanscullot, a byly již případy, že se i děla musela navézt, aby lid odstranila z ulic — do hospod. O dvorním pivovaru tvrdí Neruda, že jest dvakrát špinavější, než nejšpinavější nákladnický dům v Praze, jakož že pět nejžíznivějších Pražanů tvoří as embryo „dvorního“ pijáka. O prázdný džbánek jest prý tu boj jako o mrtvolu Patroklovu. Na umounělých lavicích nebývá místa a tak stojí lidé v hojném blátě, hovoříce větším dílem o ničem, kolem něhož jsou jiná nic jako arabesky. Šlechta nevyniká prý ničím zvláštním. Ohledně časopisů, které dle směrů, jež hájí, zejména uvádí, soudí, že se průměrně čtou méně, než u nás. Z humoristických klade na prvé místo „Fliegende Blätter“, po nich „Münchner

Digitized by Google

Punsch", připomínaje, že jsou v Mnichově též hrubé plátky na př. „Stadtfranbas". Ve spojení s konservativností u venkovana i měšťáka nalézá též hluboký, náboženský cit. Kdo chce studovat církevní slohy křesťanské v době krátké, praví, najde vše v Mnichově soustředěno. Jsou tam překrásné budovy v nejpřísnějším slohu byzantinském, gothickém, renaissančním, středověcky německém, jakož i nejpodivnější smíšeniny všech dohromady, a všade prý jest síla zbožných a velké pokladnice s nadpisem „Petersptennige". Německé kmeny pod žezlem wittelsbašským nezdají se mu mezi sebou valně snášenlivy, doznává však svornost jejich v nenávisti k Severoněmci, zvláště Prusovi. Bavoři chovají prý vřelou sympatii toliko k rakouským Němcům, jakož idealem jich jest zavítati jednou do Vídně. Bohyň vítězství, tvrdí, že jest v Mnichově jako u nás hokynářek a mocných lvů jako u nás pinčlů. U sochy panny Marie na náměstí, postavené kurfirstem Maximilianem I. r. 1638, modlí prý se Mnichovští, že Čechové na Bílé hoře byli poraženi. V Arkádách zřel též Neruda dvě historické fresky k Čechům se vztahující a sice „Čechové prchající přes bořící se most u Mühldorfu" a „Albrecht III., vévoda bavorský, odmítá českou korunu", k čemuž konče feuilleton dodává, že v Arkádách jest ještě mnohé pole prázdné, kde by se na př. dobře vyjímal Otokar II, odmítající německou korunu a útěk celého křižáckého vojska svaté německé říše před hrstkou Husitů.

V třetím feuilletonu, dotýkaje se výtvarného umění, oceňuje Neruda vzácnou činnost krále Ludvíka, jenž vedle snahy shromážditi v Mnichově cenná díla malířská a sochařská, ať německá, ať jiná, podporou *umělců* jako Raucha, Schwanthalera, Cornelia a j. Mnichov za krátko tak obohatil, že zraky ciziny naň trvale jsou obráceny. Arci výtvarné umění přerostlo umění ostatní k neporovnání. S představením Scribeovy veselohry „Boj žen" na dvorním divadle nebyl spokojen, tvrdě, že nepřirozenosti dává se půda široká a text musí namahavě pracovati sám. Obecenstvo upomíná jej na vídeňské, smějíc se mocně nejsprostšímu vtipu. O opeře soudí, že se snažně pěstuje, též hudba vojenská že není špatná, vše to ale málo prý vniká v lid a působí málo na jeho cit hudební. Lipperltheater a předměstské divadlo v Au jsou vlastně nejpříhodnější jeviště pro Mnichovany středních a nižších tříd, v opak Prahy, kde české obecenstvo Shakespeara a Sardoua vždy raději vidí, než sprostou frašku. Za návštěvy gothického, hlavního chrámu Mariahilf v Au, honosícího se překrásnými malbami na skle a v stavitelském ohledu nade všecky mnichovské kostely vynikajícího, seznal Neruda též „jarní Dult" t. j. třídenní trh tamže, který se pak již zase toliko na podzim co „podzimní Dult" odbývá, a nalezl zde na Auském divadle velké plakaty Krátkého-Baschika escamoteura, v němž dle tušení shledal Čecha a dokonce Pražana. Z Čechů kromě studujících uvádí té doby v Mnichově dva umělce, krajináře Kratochvíla a sochaře Šimka. Na konec zpomíná mnichovského professora Richtra, který češtině se přiučiv, milerád Čechy, jej navštívivší, vítá. Neruda navštívil jej dvakrát a po dvakráte vyslechl od něho historku, jak český dělník, sebrán četníkem, an mu odpověděti nedovedl, před soudem jím česky osloven se slzami v očích zvolal: „Zaplať pánbůh, to je Čech", což učenému professoru patrně lichotilo.

Digitized by Google

Opustiv Mnichov jel Neruda dále do Augšpurku, kterému městu, krátce v něm prodlev, dne 13. června v „Hlasu“ feuilleton „Cestopisné obrázky VI“, z Paříže psaný, věnoval. Augšpurk se mu velmi líbil. „Kdybych byl externován z Rakouska a musel sobě zvolit některé město sv. něm. říše za bydliště,“ praví, „zvolil bych Augšpurk.“ Stáří města, kde již v 6. století sídlel biskup, ani světová pověst, najmě pro konfessí augšpurskou, neimponovaly Nerudovi, ale zvláštní, šťastný poměr historického a moderního v stavebních znamenitostech se jevící. Někdejší světový obchod, říšské zapomenuté sněmy, zaniklá neodvislost, tvrdí, zůstavily krásné památky v starších a těsnějších částech města: ve třídě Maxmilianově pak rozkládá se všechen přepych bankéřský, ale ve třídách odlehlejších a novějších bušící, pilné továrny. Švábsko, v němž město leží, připomíná mu básníky švábské, kteří dojemně a od srdce pěli. Již na počátku Augšpurku překvapily jej venkovanky v švábském kroji s dlouhými závoji na vysokých hřebenech, ulicemi hlasitě se smějící, též mladé i staré dělníky slyšel zpívati, jakoby je májové dny byly rozzvučely. Všude zřel veselost a pohodlnost, i pískař odzpěvoval prý své „sa-and“ v tak pohodlné terci, že jeho „a“ dlouho ještě vyznívalo, když jej s drožkou, při níž špatný koník klusal, dávno minul. Lid augšpurský zdá se mu vůbec velmi přívětivý a zvlástě k cizinci úslužný a též mezi sebou, soudě dle četných, veselých spolků po hostincích, jež zvláštní abstraktně arkadická jména mají, pěknému společenskému životu se těšící. Ženy augšpurské nalezá krásnými, tvrdě, že spanilé, živé obrazy v ulicích přesvědčily jej více než mrtvé podobizny na radnici o tom, jak sličné důvody pro své messaliance měli falcký Bedřich Vítězný a bavorský Albrecht. V půvabu jejich spatřuje dále trvalé svědectví, že kouzlo Klárky z Dettenu a Anežky Bernauerovy nebylo vylháno“ a že Filipina Welserova mohla býti nejkrásnější ženou své doby. V numismatickém oddělení musea Maxmilianova viděl řadu českých grošů s označením „Creditstempel“ Schwäbisch-Hall neb Issny-Donauwörth, z čehož soudí, že tato města české stříbro přijímala. Též o augšpurských tkalcích Fuggerech zmiňuje se, kteří nesmírnou svou pílí nejbohatšími kupci světa se stali, tak že cís. Maxmiliana I. a Karlu V. peněz zapůjčovati a je hostiti mohli, začež až na knížetství Fugger-Babenhausen povýšeni byli, zpomínaje sochy Jana Jakuba Fuggera, zemřelého r. 1529. Na konec podotýká, že světový časopis „Augsb. Allgm.“ na 25.000 abonentů poklesl.

Také ve Štutgartu, kam z Augšpurku zavítal, nezdržel se Neruda dlouho, což z feuilletonu dne 22. května „Cestopisné obrázky IV.“ v „Hlasu“ uveřejněného a nepochybně cestou psaného zřejmo. Štuttgart jest město malé a proto vzbudil v něm mladý, intelligentní muž v čamaře, knoflíčkové vestě a klobouku s třapečky nemalou pozornost. Již při table d'hote v hostinci „U jelena“ dorážela na Nerudu společnost, je-li Polák či Maďar, a divila se, že je Čech. Večer v kavárně v „Königsbau“ slyšel usednuv si, ze všech stran pohlasité: „das ist ein Böhme“. Bylo mu to nepohodlné, však proto neodešel záhy z kavárny, ale pro „reunii“ čili hudbu z foukacích toliko nástrojů, která Mozartova Don Juana rozmílala, jako v naší pohádce Honza čerta. Královská residencí zdá se mu v Štutgartu nejdůležitější částí města a náměstí před ní nejdůležitějším

Digitized by Google

místem. Ulice s pěknými domy, v sličném jsoucí souhlasu s residencí má za obydlí těch, kteří s ní nerozlučně souvisí. Všeobecný ráz města vyznačuje zámožností, domáckostí a spokojeností. Lidé jsou tu prý veselí a přívětiví. K otázce, nezasedá-li právě nějaký politický sbor, obdržel odpověď: „O ne, až na podzim, u nás je lid spokojen a čeká.“ Spokojenost zřel Neruda, jak dí, všade na budovách, lidech i těch koních v královské konírně, o čemž se za 30 kr. přesvědčil. Ač malý jest Štutgart, závidí mu vůči Praze G. Wernerem založenou zoologickou zahradu a Ploncquetovo museum zvířat v 130 skupinách co nejpřirozeněji vycpaných, obsahujících též mnohé sceny z Goetheova díla „Reinecke Fuchs“ dle kreseb Kaulbachových.

Ze Štutgartu spěchaje již k Paříži, prodlel Neruda kratičko ještě v Štraspurku, o čemž feuilleton 25. června „Cestopisné obrázky VII“ v „Hlasu“ vyšedší, svědčí: Zmiňuje se v něm o kráse Bádenska, o spolucestujících ve vlaku, „douaně“ francouzské a konečně o městě samém. Štraspurk zdá se mu městem pěkným, ale již francouzsky pěkným. Lid, soudí, že téměř již zapomněl, že byl německým. Od dob Ludvíka XIV., který r. 1681 Štraspurku se zmocnil a po míru ryswickém r. 1697 jej k Francii připojil, změnilo se mnoho. Sklepník v hostinci nepromluví prý jinak, než francouzsky, firmy jsou francouzské a též venkov, ač strašně francinu láme, jest smýšlení francouzského. Úspěch ten francouzského jazyka vysvětluje si Neruda tím, že Francouzové přinesli lidu s mluvou svou svobodu, dar to převzácný.

V Paříži, kam již bez zastávky přes Nancy a Chalons sur Marne pílil, očekával Nerudu Jos. Frič, maje nepochybně byt pro něho v sídle studentů „Quartier latin“ v „Rue de l' ecole de medecine“, v kterém u osmdesátileté stařenky paní Lacour pět neděl strávil, obstaraný. Dle nedatovaného lístku, slečně Holinové po příjezdu z Paříže Nerudou zaslaného, čekali manželé Fričovi na příjezd Nerudův též se křtem druhého svého syna, chtíce, aby mu byl kmotrem. Neruda ovšem neodřekl a hoch nazván po něm Jan. Že Frič, Paříž znaje, neocenitelným rádcem a průvodčím, zejména první čas Nerudovi byl, netřeba dokládati, jakož že domácnost jeho začasté byla mu milým v ciziné útulkem.

Z Paříže, jak již uvedeno, psal Neruda do „Hlasu“ tři feuilletony, 29. května, 2. a 16. června, z nichž toliko první, dne 6. června otištěný po stránce životopisné zajímá. Líčíť v něm do podrobna své obydlí u madame Lacour, jeho okolí a stařenku samu. Podlahu pokoje, vypravuje, kryly šestihranné lesklé cibly, okna zastřena byla červenými a bílými záclonami. Na stěnách byly obrazy, mezi nimi jeden s podpisem: „Mladá dcerka ujde pomocí svého anděla strážce pokoušejícímu milenci.“ Na stolech a šatníku byly mramorové, blyštící se plochy, na nich hodiny, květiny, koflíky, svícny, vše dosti elegantní. Pod vysokými nebesy stála široká postel, tak široká, že připadala člověku, jako by ho byl někdo v ní zapomněl. Revoluční historie zasáhla do „Rue de l' ecole de medecine“ též svým proudem. V nedalekém domě zavražděn byl Marat Charl. Cordayovou, o něco dále bydlel Danton. Za pobytu Nerudova v Paříži maloval v témž domě Jaroslav Čermák své „Razzie“.

Digitized by Google

Stařenku svou, madame Lacour, líčí Neruda co ženu až k zamilování roztomilou. Připadá prý mu jako dojemná Berangerova chansona. Pamatuje, jak dí, ještě největší dobu francouzskou, všeliké restituce, opravy, převraty a zůstala jako věčně mladý, francouzský národ svěží, plna vtipu a veselosti. Jest vždy pečlivou, předobrou matkou študentů, stará se o jejich pohodlí víc než o vlastní, dovolí jejich mladistvé bujnosti vše — ale „mais sans femme“ t. j. bez grisetky. V okolí bylo arci divokých, študentských manželství dosti, nezřídka i takových, kde panička byla starší. K vylíčení dobroty madame Lacour zmiňuje se Neruda, že měl s ní za sedm franků měsíčně každého dne o 7. hodině ranní vyjednanou snídaní, koflík kávy s mastným rohlíkem. Rohlík byl veliký a snědl prý ho vždy jen půl. To nedalo stařeně pokoje a vykládala mu obšírně, jaké to vyhazování peněz, že mu přinese rohlík o polovičku menší a snídaně že bude měsíčně o frank levnější. Pařížskou vodu však nedala mu píti, žádajíc, aby si dal na víno, sice že se rozstůně. „Dobře, dobře madaminko,“ dí pohnutě, „řeknu to doma matce a ta vás pochválí.“ Z téhož feuilletonu dovídáme se, že hned první den svého pobytu v Paříži Neruda v Elizejských polích Napoleona III. viděl, an provázen toliko jedním sluhou povoz svůj řídil. Druhého dne, jeda nepochybně s Fričem a ještě jedním Čechem v drožce, potkal císařovnu Eugenii, již za krasavici uznává, ana bystře kolem se dívajíc, též nápadné tři české čamary pozorovala.

Dle zprávy r. 1864 ředitelství Svatoboru podané navštěvoval Neruda v Paříži střídavě každého dne umělecké sbírky Luxembourgské a Louvreské, poslouchal některé přednášky na vysokých školách pařížských, navštěvoval veřejné čítarny a byl ve všech toho času přístupných divadlech, hledě sobě kromě toho, pokud lze bylo, učiniti o zvláštním, socialním životě v Paříži obraz všeobecně jasný. Malé výlety konal odtud do Fontainebleau, Vincennes, Saint-Cloud a do Versaillu, jehož bohatou galerii sice neúplně prohlédnouti mohl, nicméně v paměti podržel vše, co nad jiné vyniká. Nade vše kladl zisk, jejž vážil ze sbírek Luxembourgských a Louvreských tvrdě, že bude mu pokladem pro celý život příští.

Když z Paříže odcházel, plakala dle zmínky Nerudovy ve výše zpomenutém, nedatovaném lístku, slečně Holinové po příjezdu do Prahy psaném, madame Lacour usedavě. Srdečně a s bolestí loučil se Neruda s rodinou Fričovou, zejména líto mu bylo dobré, tiché, starostmi již šedivící manželky Fričovy, Anny Sázavské, o níž věděl, že se jí po vlasti stýská, kam se právě ubíral. Zpáteční cestu volil Neruda přes Belgii na Kolín nad Rýnem, jeda odtud za krásné pohody po parníku mezi půvabnými břehy Rýna až do Mohuče a odtud dráhou do Frankfurtu nad Mohanem, kde se krátce zdržel.

Dle feuilletonu „Frankfurt nad Mohanem“ (Zpomínka z cesty) dne 14. srpna v „Hlasu“ uveřejněného má Frankfurt za město dosti hezké, však více zajímavé, než hezké. Zajímavost nalézá hlavně v bohaté historii jeho, starobylosti některých částí a budov, z nichž na první místo klade staroslavný „Römer“, nynější radnici, kde již r. 1152 v „Kaisersaale“ korunovační hody německých císařů se odbývaly. Před Römerem na posvátném Römerberku, jehož židé ani nohou dotknouti se nesměli, bývaly

Digitized by Google

prý živé sceny o korunovacích, když se nový císař oknem ukazoval lidu, podělovanému penězi, vínem, masem a t. d. Naproti Römeru, v němž zlatá bulla císaře Karla IV. o 43 pergamenových listech, obsahujících předpisy o volbě a korunovaci císařů, o právech kurfürstů a t. d. co vzácný klenot historický se chová, uvádí ještě starobylejší chrám Bartolomějský, v kterém korunovace se děly a kde též byla volební kaple, nyní v sakristiji proměněná. Za Römerem na malém Pavelském náměstí zmiňuje se o červeném, v římském slohu stavěném, protestantském kostele sv. Pavla, v němž r. 1848 a 1849 známý „Nationalversammlung" zasedal, který nás Čechy ostřím meče na sněmy frankfurtské chtěl přivésti. O židech tvrdí, že žili zde ve zvláštních svých ulicích za řetězem, jsouce jisté hodiny denní žoldnéři sevřeni, aby ven vyjíti nemohli. V židovské této části města dotýká se Neruda chudobného domku s pamětní deskou, rodiště Börnea, jednoho z nejpoctivějších Němců, jak praví, a tvůrce liberalní žurnalistiky, jakož i nepatrného domu Rothschildů. Na konec zpomíná rodiště Goetheova v elegantním Hirschgrabenu, jeho velkého pomníku a na starém hřbitově, částečně zastaveném, též šetrně zachovávaného místa, kde odpočívá matka Goetheova, dobrá „Frau Rath".

Z Frankfurtu jel Neruda přes Lipsko do Drážďan, kdež se hlavně k vůli obrazárně pět dní pozdržel. Kdy odtuď do Prahy zavítal, na určito nevíme. Dle zmínky v nedatovaném lístku, sleč. Holinové po návratu psaném: „Tři neděle jsem byl na cestě, pět neděl v Paříži" zdá se, an 30. dubna z Prahy vyjel a osm neděl, čili 56 dní v cizině prodlel, pravdě nejpodobněji, že se 24. června do Prahy vrátil a zde sedmý cestopisný obrázek o Štraspurku napsal, který, jak zmíněno, 25. června v „Hlasu" vyšel a únavou po cestě skrovnou svou obsažnost dobře by vysvětloval. Že by jej byl psal v Drážďanech, jest pravdě nepodobno. Dnem 28. června počal ve feuilletonech „Hlasu" své studie z Paříže, nadepsané „Pařížské obrázky", uveřejňovati, z nichž I. „Sn. Notre Dame" téhož dne vyšel. Že tou dobou Neruda již v Praze byl, víme bezpečně z divadelního referátu 1. července v „Hlasu" počátečnými písmenami jména Nerudova „J. N." znamenaného, jednajícího o představení V. Hugonova „Angela", 28. června odbývaném. V témž čísle „Hlasu" uveřejněn II. z „Pařížských obrázků," „Flaneur a ouvrier," načež následovaly 3. července III. „Mosaika lidu a života", 7. července IV. „Půdorys obrázků dalších," 10. července V. „Jak oznamují obchodníci pařížští," 16. července VI. „Krámy a trhy," 21. července VII. „Obchod ve zboží literarním," 1. srpna VIII. „Povozy", 15. srpna IX. „Restaurace", 21. srpna X. „Kavárny", 8. září XI. „Slované v Paříži," 13., 16., 19., 29. září a 4. října XII.—XVI. „Divadla 1—5", 9. října XVII. „Paříž v kostelích" a 23. října XVIII. „Vojsko".

Vydávaje „Pařížské obrázky", věnované J. R. Vilímkovi, r. 1864 nákladem slovanského knihkupectví J. Nováka a J. R. Vilímka (Tisk K. Schreyera a Hynka Fuchse v Praze) samostatně, vynechal Neruda z uvedených feuilletonů VI. a VII., stáhl IX. a X. dohromady v čís. VII., feuilletony o divadle XII.—XVI. v čís. IX. a přidal nová dvě čísla XII. „Polosvět" a XIII. „Na hřbitovech", kterým úhledná, osmerková knížka o 106 str. končí. Jeden výtisk přiložil ku své kratičké zprávě ředitelství

Digitized by Google

Svatoboru na doklad, že podpory mu udělené svědomitě užil. Z patnácti ostatních, neuvedených feuilletonů, během července, srpna, září a října psaných, zasluhují zmínky 4. září, 11., 17. a 21. října v „Hlasu“ uveřejněné, z nichž první obsahuje přísně odsuzující recensi o lyrickoepické básni „Zvíkov“ v 5 zpěvích Frant. Vlny, druhý vřelý nekrolog o záhy zemřelém professoru na polytechnice, vlastenci Rudolfu Skuherském, třetí posudek o Lessingově obrazu „Jan Hus před hranicí“, Uměleckou Besedou, t. r. založenou, na Žofíně vystaveném, jemuž hlavně chlad vytýká a poslední rovněž posudek o výstavě obrazů v Klementinum, sprostředkované německým spolkem pro historii umění, kde obraz Jul. Scholze „Hostinu Valdštýnských plukovníků u Trčky“ za nejzdařilejší považuje. Z dvanácti feuilletonů v listopadu a prosinci psaných zmíniti se záhodno toliko o prvním, 1. listopádu v „Hlasu“ vyšlém, v němž Neruda pod záhlavím „Dramatická škola“ vřele pro praktickou, skrovnou školu ku vzdělání a výchově českého herectva se zasazuje, a štědrovečerním, v kterém povstáním v království polském těžce strádající Polsce vroucí slzu věnuje. Celkem napsal r. 1863 do „Hlasu“ 65 feuilletonů. Kromě těch a divadelních referatů tamže nalezáme od něho v III. svazku „Rodinné Kroniky“ t. r. báseň „Starý dům“ (str. 17), uveřejněnou v „Knihách veršů“ (2. vyd. 195) a prosu „Čechové na Père-Lachaise“, menší článeček o herci Debureau a hudebníku Ant. Jos. Reichovi, který r. 1770 v Praze narozen r. 1836 v Paříži zemřel a má na hrobě pomník, lyrou ozdobený, několik kroků od Abelarda a Heloisy (str. 176), a „Jean-Gaspard Debureau, český šašek v Paříži“ delší článek o tomto slavném pierrotu Dvořáku, sestavený dle Jules Janinova spisu „Historie divadla po čtyřech sous“ (str. 251—281). Ukončením toho svazku vzdal se posavadní redaktor Karel Vít Hof dne 26. září r. 1863 další redakce „Rodinné Kroniky“, odevzdav ji v ruce Nerudovy.

Digitized by Google

Resiané, Slované severoitalští.

Referuje Adolf Černý.

áme před sebou zajímavou knihu professora krakovské university, J. Baudouina de Courtenay: Materialy k jihoslovanské dialektologii a ethnografii. I. Resianské texty.*) Úctyhodný svazek, podávající na 488 lexikonových stranách bohaté množství materiálu dialektologického a ethnografického s největší úzkostlivostí učeného linguisty, jehož krajní snahu po věrnosti a přesnosti nejlépe charakterisuje 168 stran oprav a doplňků, jimiž své dílo doprovází. V přítomné knize shrnul a kriticky podal látku, kterouž od r. 1873 sebral k poznání nářečí a života Resianů, zajisté nejřídčeji jmenovaných ze všech Slovanů. Kdo ví co bližšího o těchto Slovanech severoitalských a kdo si na ně vzpomene?

V naší literatuře objevili se celkem třikráte: 1. V Dobrovského „Slavíně“ (1806) uveřejnil A. Pišely článeček „Ueber die Slaven im Thale Resia (120—127)“, jenž jest první tištěnou zprávou o těchto Slovanech.**) — 2. V „Časopise Českého Museum“ 1841, str. 341—344, vytištěny jsou tři dopisy J. Sreznevského pod záhlavím „Zpráva o Rezianech“, z nichž však toliko první jedná o vlastních Resianech. — 3. V Jelínkově „Slovanském Sborníku“ 1884 vyšel článek „Slované v Italii“ (překlad polské stati J. Baudouina de Courtenay ze sborníku „Ognisko, książka zbiorowa, wydana dla uczczenia 25-letniej pracy T. T. Ježa“); o Resianech čte se v něm na str. 85—87. — Krom toho dotýká se jich krátce Šafařík v „Slovanském národopisu“.***)

Ostatně celá literatura o Resianech není obsáhlá; psali o nich (kromě jmenovaných) Jos. Bergmann, Stef. Kocijančić, Stanko Vraz, B. P. Hasdeu (rumunsky), P. S. Valente a Dr. Giuseppe Loschi (vlašsky). Lví podíl v ní má prof. Baudouin de Courtenay, z jehož četných prací poznáváme Resiany nejlépe a jenž zvláště nářečí resianské podrobil nejdůkladnějšímu studiu. Všichni ostatní spisovatelé (vyjímaje P. S. Valente, rodilého Resiana) psali o nich buď na základě jen krátkého pobytu v Resii

*) Матеріалы для южнословянской діалектологіи и этнографіи. I. Резьянскіе тексты собралъ въ 1872, 1873 и 1877 гг., упорядочилъ и переведъ И. А. Бодуэнъ-де-Куртенэ. Съ приложеніями Эллы фонъ Шульцъ-Абаевской. Petrohrad 1895. Vydala carská Akademie nauk.

**) První o nich zpráva vůbec, rukopis hraběte J. Potockého z konce minulého století, vyšla tiskem v překladu Kopitarově teprve r. 1816. (Vaterl. Blätter für den österr. Kaiserstaat, IX., 176—180).

***) Zajímavo jest, že o nich nacházíme Šafaříkův článek ve varšavské, dvoujazyčné (rusko-polské) „Dennici“, vydávané Petrem Dubrovským (Денница, литературная газета, посвященная славянскимъ предметамъ — Jutrzenka, pismo literackie, poświęcone przedmiotom słowiańskim, 1842, 109—113).

Digitized by Google

nebo pouze dle pramenů — prof. Baudouin de Courtenay však posvětil studiu zajímavé této haluzky slovanské mnoho času a píle, nepřestav na jediné návštěvě Resie. Pobýval tam vždy několik neděl v l. 1872, 1873. 1890, 1892, 1893 a posléze 1894. Je zkrátka specialistou, v jehož pracích zachycen bude pro příští časy naprosto věrný a (jmenovitě pokud se týče jazyka) co nejpodrobnější obraz nynějších Resianů.

Načrtnouti hlavní rysy tohoto obrazu jest účelem našeho článku.*)

Slované severoitalští v úhrnném počtu asi 35.000 zaujímají Julské Alpy a jich výběžky na východ od řek Felly a Tagliamenta, tedy severovýchodní úhel Italie, přiléhající k rakouskému Přímoří a Korutanům. Žijí pohromadě, ne snad rozptýleni, a souvisí se Slovany rakouskými. Administrativně náležejí pěti okresům (distretti) provincie Vidimské (Udine): Moggio, Gemona, Tarcento, Cividale a San Pietro. Posledně jmenovaný okres je výlučně slovanský, v ostatních žiji spolu s Furlany. V dávnověku sahala slovanská sídla nepochybně mnohem dále na západ, aspoň sporadicky, o čemž svědčí místní jména patrně slovanského původu, jako: Gradisca, Gorizza, Virko (= Vrch), Lonca (= Louka), Monte del Potocco, Belgrado, Glaunico atd., anebo aspoň označující slovanské založení místa, jako: Sclaunico, S. Maria di Sclaunico, Pasian Schiavonesco, Sclavons. Do jak dávných dob sahá slovanské osídlení břehů Tagliamenta, lze souditi ze jména vesnice „Gradisca", kolem níž skutečně nacházíme zbytky pradávného hliněného hradiště, jakýchž jest množství známo u nás, v Lužici, v Polsku, na Ukrajině atd. Také místní jméno Hradiště, Hrodźišćo, Grodzisko, Horodyšče v těch slovanských krajích zhusta přichází. Určiti však nelze, kdy se zde Slované usídlili; toliko lze říci, že již nejstarší písemné zprávy o Slovanech severoitalských nacházejí je ode dávna usedlé skoro v těchže sídlech, jež podnes zaujímají. Tak Pavel Warnefrid, řečený také Paulus Diaconus (VIII. stol.), uvádí, že hranicí mezi Slovany a Furlany jest most sv. Kvirina, jenž dosud dělí obě národnosti (Ponte di S. Quirino fra Cividale e la Schiavonia). Prof. Baudouin de Courtenay soudí z mnohých jmen nepopíratelně slovanského původu, že v dávných dobách obývali Slované i část rovin, obydlených nyní výhradně Furlany a Vlachy, ale byli později plemenem románským zatlačeni do hor, jež jsou v době historické a nyní jejich obydlím.

Slované severoitalští rozpadají se dle jazyka ve čtyři skupiny: 1. Nejsevernější, Resiané, obývající údolí říčky Resie či Bílé a říčky Učje (Učja, vlašsky Uccea), jsou ze všech nejsvéráznější; co do jazyka

*) Prof. J. Baudouina de Courtenay práce o Resianech (kromě ohlášené knihy a jmenovaného článku „Slované v Italii") jsou: „Опыт фонетики резьянских говоров", Varšava a Petrohrad 1875. — „Резьянскій катихизисъ", tamže 1875. — „Резья и Резьяне" (Славянскій Сборникъ 1876, 223—371). — „Глоттологическія (лингвистическія) замѣтки. I. Кое-что по поводу резьянской гармоніи (созвучія) гласныхъ" (Филологическія Записки, A. Хованскаго, Voroněž 1876, seš. V., str. 1—16). — „Notte glottologiche intorno alle lingue slave e questioni di morfologia e fonologia arioeuropaea" (Atti del IV Congresso internazionale degli orientalisti tenuto in Firenze nel settembre 1878. Vol. II. 1881, str. 3—21). — „О Славянахъ въ Италіи" (Русская Мысль, 1893, 24—46). — „Il Catechismo Resiano" (s předmluvou dra. Giussepe Loschi), Udine, 1894. —

Digitized by Google

ze všech severoitalských Slovanů nejvíce se odlišují od nářečí jihoslovanských. 2. K jihu od nich bydlí Slované, jež Baudouin de Courtenay nazývá Terskými dle říčky Torre, slovansky Ter. Ti náležejí k témuž odvětví plemene srbo-chorvatského, jež obývá jižní část Istrie a ostrovy Adriatického moře. 3. Od nich na jihovýchod přebývají Slované Svatopetrští čili Nedižští, t. j. Slované údolí Nediže (vlašsky Natisone) čili okresu di San Pietro al Natisone (zvaného také distretti di San Pietro degli Schiavi) a některých přilehlých vesnic okresu Cividale. Také jazyk těchto Slovanů jest dosti samostatné různořečí jmenovaného dialektu srbo-chorvatského. 4. S nimi na jihu sousedí Slované Staroborští (Stara Gora, Castello del Monte), mluvící jako Slovinci gorických Brd.

Jména posledních tří skupin jsou pouze knihová, zavedená professorem Baudouinem de Courtenay; Slované těch skupin sami nazývají se prostě Slovany (Slovini); také Vlaši a Furlani jim tak říkají (Schiavi, Sclafs). Obyvatelé dolin Resijské a Učejské však o sobě toho jména neužívají, nazývajíce se sami Resiany (Rozojánuvi).*) Je to název ryze geografický, nikterak nesouvisící s ethnografickým původem nebo s ethnografickými zvláštnostmi Resianů; původ jména „Resia" jest vůbec temný, ale dojista ne slovanský. Podobnost názvů „Resia" a „Russia" dala asi vznik podání o původu Resianů od Rusů. Domněnku tu vyslovil nejspíše nějaký „učený" Resian — a lid utvořil si myth o svém ruském původu. Resiané jsou dle toho prý potomci ruských sběhů (dižoertőrje), nebo dle jiných potomci ruských vojínů, kteří se tam usadili po nějaké vojně. „To bó ősan čantanárju lít" — to bylo asi před osmi sty let, doložil Baudouinův vypravěč! Je to zajímavý doklad, jak z docela nedávných událostí (zde patrně z příchodu ruských vojů pod Suvorovem) vznikají mythy a pověsti — a jak nespolehlivá a krátká jest dle toho paměť lidu (massy), jakož i jak nejasná a nepřesná jsou jeho ponětí o minulosti a o rozměrech časových.

Jak již výše vzpomenuto, bydlí Resiané v údolích říček Resie a Učje (t. j. říčky Vlčí)**) mezi 46^0 18′ — 46^0 23′ severní šířky a 30^0 53′ — 31^0 4′ východní délky. Dolina resijská jest severnější a větší, dolina učejská jižnější a jen nepatrná. Říčka Resia (v jazyku tamních Slovanů Bíla nebo prostě „wőda") teče na západ do řeky Felly (levého přítoku Tagliamenta), i je tedy údolí resijské otevřeno k Furlanům. Potok Vlčí teče od severozápadu na jihovýchod, spojuje se na hranici rakouské s Bílým potokem (rio Bianco) a s ním ústí do Soče; je tedy dolina učejská otevřena k rakouským Slovincům.

Dolina resijská nepřilehá na severu k hranicím rakouským; k severu od ní jsou ještě dvě údolí, Rakoljana a Doňa (Dogna), obydlené nyní plemenem romanským. Že i ty byly kdysi obydleny Slovany (Resiany),

*) Jižní jich sousedé, Srbochorvati okresu gemmonského a tarcentského, jim říkají Biéjane, t. j. obyvatelé údolí říčky Bělé, Bílé (Resie).

**) Obyvatelé doliny učejské jsou potomci vystěhovalců osojanských, kteří se tu dle lidového podání asi před sto lety (každým způsobem dosti pozdě) usadili a tak založili rozptýlenou ves Učji.

Digitized by Google

dokazují místní jména: Cregnedul (patrně „krajní důl"), Patoch („potok"), Bieliga a j.

Do údolí resijského s hranic rakouských shlíží Monte Canino (Tjanín, hôra Tjanýnava, 2650 m.) a ohraničují je vrchy a vyvýšeniny „Dul" čili „Dou", také „tá pod Zlebmi", dále „Horíńe Bèrdo", „Láškin Kolk" nebo „Kouk" (chlum)*) Osrídak, Nyska Hláva, Baba atd.**) Do říčky Resie vtéká Sûhy pôtôk, Láški pôtôk, Cirkûni pôtôk (církevní, t. j. kostelní), Žahuněč a jiné bystřiny.

Administrativně tvoří Resie (totiž obě doliny) uzavřený celek — jedinou oblast, širší obec nebo jak bychom přeložili vlašský úřední název „comune", náležející k mužackému okresu (distretto di Moggio) i okruhu (circondario di Moggio) a s ním k furlanské čili vidimské provincii (provincia del Friuli, provincia Udinese).

Také v ohledu církevním jest Resie zcela samostatna. Resiané jsou katolíci, a patrně velmi nábožní katolíci: mají 5 kostelů a jednu kapli. Farní kostel jest v Rávanci — „cirku od Marîje vérdjine", při němž bývali 4 kněží: „kanônyh", „plavân" (farář) a dva kaplani (kapalán); nyní pouze farář a kaplan. Filialní kostely jsou v Bílé, Nivě, Osojanech a Stolbici; kaple na planině Karnici (v níž se jen jednou nebo dvakrát do roka slouží mše pro pastevce). Patronem Resie jest „svéti Šan Džorč" (sv. Jiří), jehož „církou" jest v Bílé.

Resijská oblast zaujímá 119·8 km.^{2}, z nichž však sluší přes polovinu odečísti na neplodné hory, kameniska a jiné neobdělatelné pozemky, a rozpadá se ve čtyři obce (frazione), kteréž jsou: Bíla (San Giorgio), Niva, Osojane a Solbica. Tak rozdělena jest resijská oblast administrativně, ale lid rozeznává v ní (kromě několika samot) více osad, jimž dává tato jména: Bíla (první resijská vesnice, vystupuje-li se do údolí proti proudu Resie; vlašsky S. Giorgio), v lidových hovorech prostě též „was" (ves), Lípavac, Rávanca a Krížaca***) (tři nepatrné osady pohromadě), Solbica, Niva, Hôzd, Líštjaca (obě náležející administrativně k Nivě), Osojane a Učja (tvořící úředně jednu obec). Všecka obydlí nacházejí se ve středních pásech údolí; dole jsou kameniska, jimiž si razí cestu Resia, nahoře pak holé, těžko přístupné horské hřbety a pláně.

Stanko Vraz (v Dennici Illirské 1841) odhadl počet Resianů na 3000. Sreznevskij udává číslo 2767, roku 1848 bylo jich dle Bergmanna 2879. Při sčítání z posledního prosince 1871 napočteno jich 3275, r. 1881 okrouhlým číslem 3703, r. 1889 pak **4027**. Z nich však asi čtvrtina odchází do ciziny za chlebem, tak že stálých obyvatelů obou dolin jsou sotva 3000. Vysvítá to z čísel, kteráž vyjímám v nedostatku novějších dat ze statistiky z r. 1871. Koncem r. 1871 bylo

---

*) Furlanům (nejspíše potomkům dřevních Karnů, smíšených s živlem románským) říkají Resiané „Láhi" nebo „Láški".

**) Jsou tedy od světa odděleni horami, i jest velmi případné, říkají-li „súnce viláža" (vylézá) místo „slunce vychází".

***) Dle lidové etymologie prý se tak nazývá proto, že její obyvatelé rozpínali Krista na kříž: „ni so křížali bôha".

Digitized by Google

	přítomných:	nepřítomných:	z přítomných bylo mužů:	žen:
v obci Bílé	527	128	201	326
„ „ Nivě	495	122	206	289
„ „ Osojanech (s Učjí) . .	929	293	385	544
„ „ Solbici	586	195	245	341
úhrnem . .	*2537*	*738*	1037	1500*)

Jazyk Resianů zaujímá dle bádání prof. Baudouina de Courtenay zcela samostatné místo mezi nářečími jihoslovanskými. Lze v něm rozlišiti dva živly: slovanský a cizí. Přihlížíme-li pouze k živlu slovanskému, náleží resijský jazyk k západní skupině nářečí jihoslovanských, totiž ke skupině srbo-(chorvatsko-)slovinské. Těžko říci, je-li bližší slovinčině či srbochorvatštině. Ze slovinských podřečí nejvíce se blíží podřečím jihovýchodním, zachovávaje jako ona souhlásky *k, g, h, ch* před *i* beze změny a přenášeje přízvuk se slabiky původně přízvučné na předchozí dlouhou slabiku. Ku podivu, že naopak nenacházíme podobné shody s nářečím sousedních gorických Slovinců; částečně vysvětluje se to tím, že s nimi nejsou v přímém styku — jak víme, jest údolí resijské právě v tu stranu uzavřeno horou Caninem. Přirovnáváme-li resijský jazyk k nářečím srbo-chorvatským, shledáváme, že stojí nejblíže dialektu západnímu, t. zv. „čakavštině". Srbochorvatštině ostatních Slovanů severoitalských více se blíží, než nářečí sousedních Slovinců gorických, ale liší se od ní ku př. hned nedostatkem vlastních dvojhlásek (diftongů). Ode všech ostatních dialektů jihoslovanských však ji dělí cizí, neslovanský živel. Je to harmonie (spodobování) samohlásek, cizí všem nářečím slovanským. Pozorujme tyto příklady: žanà (= žena), dat. sing. žœnœ̀, gen. pl. žinî — kölœ̀nö, plur. kulîna — nistìt (nésti), naslà (nesla), nislì. Tu jest patrný rozhodující vliv hlavní, abychom řekli vládnoucí samohlásky na ostatní, které se jí spodobují dle zákona harmonie samohlásek, cizího v jazycích slovanských, ale tvořícího hlavní fonetickou zvláštnost jazyků finských a vůbec turanských. Převládající slabikou v těchto jazycích jest sice vždy první, zároveň kmenová slabika slova, ale ta mívá v některých nářečích turanských zároveň přízvuk, a pak při vlivu na slovanštinu v době, kdy měla ještě pohyblivý přízvuk, zcela přirozeně zaujala přízvučná slabika úlohu slabiky, rozhodující o zbarvení ostatních samohlásek slova. Tyto úvahy o harmonii samohlásek v jazyku resijských Slovanů a dále úplně neslovanské fysiognomie většiny Resianů**) vedly professora Baudouina de Courtenay k hypothese, že Resiané jsou směs Slovanů s nějakým úlomkem plemene turanského. Vlivem románským naprosto nelze ty zvláštnosti vyložiti; neníť v nářečí sousedních Furlanů ani Vlachů nížiny benátské ni harmonie samohlásek, ni „temných" samohlásek, jako v resijštině, ale za to různé diftongy, resijštině úplně cizí. Možnost vlivu turanského lze připustiti z historie t. zv. „stěhování ná-

*) R. 1889 však bylo ze 4027 obyvatelů doliny Resijské a Učejské 2063 mužů a 1964 žen.

**) Vlas černý, hustý, oko černé, ohnivé, obličej podlouhlý, pleť naolivovělá, orlí nos — vše to ukazuje na smíšenou rasu. (Fr. Musoni.)

Digitized by Google

rodů", jak poznamenává k Baudouinově hypothese D. Trstenjak. Může být, že zůstaly v těch končinách zbytky Avarů, kteří, jak Paulus Diaconus připomíná (De gestis Longobardorum libri VI.; liber IV., cap. 19.), přišli r. 663 na prosbu longobardského krále Grimoalda pokořit jeho nevěrného vojevůdce Lupa, s nímž se tři dni potýkali na místě, „qui Fluvius dicitur". Také Bulhaři, kteří přišli s Longobardy, mohli se tam dostati.*) Znamenitý lingvista a historik rumunský, B. P. Hasdeu**) zase soudí na vliv Keltský, jejž prof. Baudouin de Courtenay také připouští. Na tento vliv ukazují resijské číslovky, jež se ve vyšších desítkách skládají dle soustavy bidecimální, dvacítkové, podobně jako ve francině (quatre-vingts). Šedesát řekne se resijsky „tríkradwájsti" (tríkradwújsti, tríkradwjísti), t. j. třikrát dvacet, osmdesát — „štírkradwájsti" (stírkradwújsti, štírkradwjíste), t. j. čtyřikrát dvacet. Přidáváním jedné až devatenácti k 60 nebo 80 povstávají čísla od 61 do 99. Tedy: 61 = tríkradwújsti nu dàn; 78 = tríkradwájsti anu ôsanajst; 92 = štírkradwújsti nu dwánijst. Podobně čísla blízká 80 nebo 100, lze naznačiti odčítáním. Ku př. 78 = štírikrat dwájsti mańi dwá, 99 = stû mańi dàn. Budiž tomu jakkoliv, tolik lze říci, že na jazyk resijských Slovanů měl vliv nějaký cizorodý živel, a to živel nerománský.

K bližší charakteristice jazyka vytýkáme ještě některé jeho zvláštnosti.

Jsou to, pokud se týče jeho fonetické (zvukové) stránky, hlavně temné samohlásky *ô, œ, û, y*. Při pronášení těchlo hlásek spouští se obryzek (Adamovo jablko) co nejhloub, hrtan se napne a jazyk přijde mezi zuby. Tím nabývají pronášené samohlásky zvláštního temného, dutého zbarvení, upomínajícího na charakter samohlásek, pronášených hluchoněmými. „A skutečně," praví prof. de Courtenay," slyšíme-li Resjany z daleka..., mohli bychom se někdy domnívati, že to hovoří hluchoněmí." Samohlásky ty je těžko popisovati; přibližně lze říci, že se ô podobá francouzskému eu nebo něm. ö, œ jest bližší zvuku e nežli zvuku o, ü se blíží francouzskému u (něm. ü), y pak ruskému ы — ale ovšem s oním zvláštním temným, dutým přibarvením. Kromě těchto osobitých samohlásek má nivský dialekt ještě nosové e (ę), jehož nosový přízvuk se však nestupňuje teprve ku konci samohlásky jako při polském ę, nýbrž jest rovnoměrně rozdělen po celém zvuku (ku př. umęrjen = umírám).

Co se týče souhlásek, sluší připomenouti: *l* jest obojetné jako v češtině, srbochorvatštině a krajinské slovinštině. Kromě našeho *v* má prof. de Courtenay ve svých resijských textech ještě široké w, jímž značí zvuk bilabialního, čistě retního „v" (kdežto naše „v" jest retozubní), jako jest anglické „w" nebo neslabičné u̯ ku př. v běloruštině anebo, abychom nešli daleko, ve východočeském dialektě (leu̯ — lev, hlaun̯í — hlavní). Jako srbochorvatština má i resijština zvláštní měkké „t" a „d"

*) Paulus Diaconus, lib. II, 26: Ceterum est Alboin multos secum ex diversis, quos vel alii reges, vel ipse ceperat, gentibus ad Italiam adduxisse, unde usque hodie, in quibus habitant, vicos Gepidos, Bulgares, Sarmatas, Panonios, Suavos, Noricos appellamus.

**) „Baudouin de Courtenay si dialectul slavo-turanic din Italia. Cum s'aŭ introdus slavismele în limba română?" (Columna luĭ Traĭan, ročník VII., Bukurešt 1876, 448—463).

Digitized by Google

(tj, dj), z nichž první odpovídá srbskému ћ (chorv. *ć*)*) a jest střední zvuk mezi „t“ a „č“, ale bližší k „t“, druhé pak srbskému ђ (chorv. dj, gj) a jest mezi „ď“ a „dž“, ale blíže prvnímu. Kromě toho má resijština i *dz* a *dž*, poslední skoro jen ve slovech původu romanského. Prof. Baudouin de Courtenay má ještě řadu zvláštních písmen pro různé jemné odstíny hláskové, ale těch můžeme pominouti.

V resijštině není stálého přízvuku, jako jest v češtině a lužické srbštině na první a v polštině na předposlední slabice; přízvuk resijský odpovídá prvotnímu přízvuku jihoslovanskému, jejž z ostatních dialektů jihoslovanských nejlépe zachovala „čakavština“. Z nemnohých úchylek od původního jihoslovanského přízvukování jednu, a to hlavní, jsme již výše vytkli: že totiž původně přízvučná, ale krátká slabika pozbývá v nynější resijštině přízvuku, stojí-li před ní dlouhá slabika (původně nepřízvučná); ta nyní strhuje na sebe přízvuk. V resijských textech označuje prof. de Courtenay krátkou přízvučnou slabiku ˋ, poněkud prodlouženou slabiku ´ a rozhodně dlouhou přízvučnou ∧.

Gramatické zvláštnosti resijštiny jsou společny všem dialektům srbochorvatským: je to užívání dvojného čísla, aoristu (jednoduchého minulého času — v resijštině jen archaisticky přicházejícího) a tvoření budoucího času pomocí slovesa chtíti (ćon, ćoeš, ćoe — ćoemȍ, ćatà, ćejo — dvojné číslo: ćowà, ćatà, ćatà).

O číslovkách byla již řeč. Zde jen ještě připomínáme, že některé desítky tvoří se z jednotek a slova „red“ (řad = 10), tedy: čtyřicet = 4 × 10 = čtyři řady = „štíri rédi“, zkrátka „štrédi“; podobno padesát = paterdů. Takto počítají však jen ženy a děti: mužští užívají resijských číslovek jen do 30, jinak počítají vlašsky nebo furlansky.

To jsou společné znaky a zvláštnosti jazyka resijských Slovanů. Ale byť jí mluvilo jen něco kolem 3000 lidí, přec netvoří resijština zcela jednolitou skupinu jazykovou bez odstínů. Resiané sami rozeznávají 10 odstínů resijštiny — dle toho mluví se v každém jednotlivém místě jiným různořečím. Baudouin de Courtenay shrnuje tyto jemnější odstíny jazykové ve 3 skupiny. Dle toho má resijština 3 hlavní dialekty: bělský, jímž se mluví v Bílé a v části Lípovce; 2. nivský, jímž mluví obyvatelé Nivy, Solbice, Rávance, Křížac a ostatní části Lípovce; 3. osojský s učejským. Bělský dialekt svými fonetickými zvláštnostmi se dosti ostře odlišuje od ostatních různořečí resijských. Jest jaksi nejkonservativnější ze všech. Tak ku př. zachoval prvotní rozdíl souhlásek *g* a *h*, kdežto v ostatních dialektech resijských přešlo „g“ v „h“. Dále nemají samohlásky té temnosti jako v ostatní resijštině, ba temné *ů* a *y* nadobro schází.

(Dokončení.)

*) V resijských textech budeme také psáti ć.

Digitized by Google

Krajina v Cevennách.

Digitized by Google

Thais.

Napsal Anatole France. Přeložila Anežka Schulzová.

(Pokračování.)

Hostina.

Když, provázena Pafnucem, Thais vešla do hodovní síně, hodovníci většinou spočívali již na lehátkách, před stolem, jenž byl pokryt zářícími příbory.

Uprostřed stolu zvedala se stříbrná nádoba, nad níž klonili se čtyři satyrové, nahybajíce konvice, odkud na vařené ryby tekla jícha, v které plovaly.

Když Thais vešla, se všech stran ozvaly se pozdravy:

„Pozdrav sestře Charitek!“

„Pozdrav Melpomeně mlčelivé, jejíž pohledy dovedou vyjádřiti vše!“

„Pozdrav milence bohů i lidí!“

„Tak vroucně toužené!“

„Té, jež dává utrpení a uzdravení!“

„Perle z Rakotis!“

„Růži z Alexandrie!“

Netrpělivě čekala, až příval pochval odteče, pak pravila Kottovi, svému hostiteli:

„Lucie, přivádím ti mnicha z pouště, Pafnuce, opata z Antinoé; jest to veliký světec, jehož slova pálí jako oheň.“

Lucius Aurelius Kotta, prefekt loďstva, povstav, pravil:

„Buď mi vítán, Pafnuci, ty, jenž hlásáš víru křesťanskou. I já sám mám jakousi úctu ke kultu od této doby císařskému. Božský Konstantin tvé souvěrce postavil do první řady přátel císařství. Moudrost latinská skutečně by měla přijati vašeho Krista do našeho Pantheonu. Však nemluvme o tom. Pijme a radujme se, dokud k tomu čas.“

Starý Kotta mluvil takto s vážným klidem.

Právě pracoval na novém vzoru galéry a dokončoval šestou knihu dějin Karthaga. Jist, že nezmařil ani dne, byl spokojen s sebou i s bohy.

„Pafnuci,“ dodal, „vidíš zde muže hodné, aby byli milováni: Zde Hermodor, velekněz Serapidův, zde filosofové Dorion, Nicias a Zenothemis, básník Kallikrat, mladý Chereas a mladý Aristobul, oba synové milého druha mého mládí; a blízko nich Filina a Drosé, jež veliké chvály hodny jsou pro svou krásu.“

Nicias objal Pafnuce a zašeptal mu do ucha:

„Varoval jsem tě, milý bratře, před mocí Venušinou. Sladká vláda její přivedla tě sem přes vůli tvoji. Poslyš, jsi muž pln zbožnosti, ale neuznáš-li, že Venuše jest matka bohů, zkáza tvoje jest jistá. Věz, že starý mathematik Melanthus říkával: Bez pomoci Venušiny nemohl bych dokázati ani vlastností trojúhelníku.“

Digitized by Google

Dorion, jenž chvíli pozoroval nově příchozího, náhle zatleskal do dlaní a s obdivem zvolal:

„Toť on, milí přátelé! Jeho pohled, jeho vous, jeho suknice: toť on sám! Sešel jsem se s ním v divadle, když naše Thais ukazovala svá rozkošná ramena. Zuřivě se rozčiloval a mohu doznati, že mluvil velice prudce. Jest to počestný muž: bude proti všem nám útočiti, výmluvnost jeho jest hrozná. Je-li Markus Platonem křesťanů, Pafnuc jest jejich Demosthenes. Epikur ve své zahrádce nikdy neslyšel nic podobného."

Filina a Drosé očima pohlcovaly Thaidu.

Měla v rusých kadeřích věnec z bledých fialek, jež každým květem v bledším odstínu připomínaly barvu jejích zornic, tak že zdálo se, že květiny jsou pobledlé oči a oči zářící květy.

Byl to zvláštní dar této ženy: vše na ní žilo, vše mělo duši a harmonii.

Šat její, barvy malvové se zlatým lemováním, vláčel se dlouhými záhyby s půvabem téměř tragickým; nic ho nejasnilo, ani náramky, ani náhrdelník, a všechna skvělost její ozdoby byla v nahých ramenou jejích.

Obdivujíce se bezděky šatu a účesu Thaidinu, obě přítelkyně její přece nemluvily s ní o tom.

„Jak jsi krásná!" pravila jí Filina. „Nemohla jsi býti krásnější, když jsi přišla do Alexandrie. Přece moje matka, jež se pamatovala, že tehdy tě spatřila, říkala, že málo žen bylo hodno, aby k tobě se přirovnaly.

„Kdo jest tento nový milenec, jehož jsi nám přivedla?" tázala se Drosé. „Má vzezření podivné a divoké. Kdyby sloni měli kazatele, jistě by takto vypadali! Kde, Thaido, jsi našla přítele tak divokého? Snad mezi troglodyty, kteří žijí pod zemí a jsou úplně zčernalí kouřem z Hadu?"

Ale Filina položivši Drosé prst na ústa pravila:

„Mlč, tajemství lásky mají zůstati tajemstvím, a není dovoleno znáti je. Já ovšem byla bych radši, aby líbala mě ústa kouřící se Etny, než rty tohoto muže. Ale naše sladká Thais, jež jest krásná a zbožňování hodna jako bohyně, musí jako bohyně vyslyšeti všechny modlitby, nikoliv pouze prosby mužů roztomilých, jako činíme my."

„Mějte se na pozoru obě," pravila Thais. „Jest to mág a kouzelník. Slyší i slova tiše pronešená, ba čte i myšlénky. Vyrve vám srdce, když budete spáti; místo něho vloží vám do prsou houbu, a nazejtří, až napijete se vody, umřete zalknutím."

Spatřila, jak zbledly; obrátila se k nim zády a usedla na lože vedle Pafnuce.

Hlas Kottův, velitelský a laskavý, náhle přehlušil polohlasnou rozmluvu:

„Přátelé, zaujměte svá místa! Otroci, nalejte víno s medem!"

Pak hostitel zvedl pohár a připil:

„Připijme nejprve božskému Konstantinovi a geniu říše. Vlast nutno klásti nejvýše, i nad bohy; obsahujeť je v sobě všechny."

Všichni hodovníci pozvedli k ústům plné poháry.

Jediný Pafnuc nepil, poněvadž Konstantin pronásledoval církevní usnesení Nicejská, a poněvadž vlast křesťana není z tohoto světa.

Digitized by Google

Dorion, napiv se, zašeptal:

„Co jest vlast? Tekoucí řeka. Břehy její stále se mění a vlny stále se obnovují.“

„Vím, Dorione,“ pravil prefekt loďstva, „že malou váhu přikládáš těmto cnostem občanským, a že dle názoru tvého muž moudrý má žíti vzdálen takových věcí. Já myslím, že počestný muž neměl by si žádati ničeho, leda aby plnil vážné úřady ve státě. Stát jest velice krásná věc.“

Hermodor, velekněz Serapidův, ujal se slova:

„Dorion otázal se, co jest vlast. Odvětil bych: vlast, toť oltáře bohů a hroby předků. Jsme spoluobčany společnými upomínkami a touhami.“

Mladý Aristobul přerušil Hermodora:

„U Kastora, dnes jsem spatřil krásného koně! Patří Demofontovi. Hlavu má úzkou, malé čelisti a dlouhé nohy. Krk nese hrdě vztýčený jako kohout.“

Ale mladý Chereas potřásl hlavou.

„Není to kůň tak dobrý, jako pravil Aristobul. Má příliš úzké kopyto, spínka na podkově tluče o zemi, zvíře záhy bude zmrzačeno.“

Pokračovali ve své rozmluvě, když Drosé vykřikla pronikavě:

„Hé! Málem byla bych spolkla kůstku delší a ostřejší než jehlice. Na štěstí v čas vytáhla jsem ji z hrdla. Bozi mě milují!“

„Neřekla jsi, Drosé, že bozi tě milují?“ otázal se Nicias s úsměvem. „Mají tedy chyby společné s lidmi. Láska u toho, jenž ji pociťuje, *jest* podmíněna citem vnitřní bídy. Láskou jeví se slabost bytostí. *Láska, již* pociťují k Drosé, jest velikým důkazem nedokonalosti bohů.“

Při těchto slovech Drosé velice se pohněvala:

„Nicie, co tu praviš, jest nesmyslno a nevhodno. Ostatně jest v tvé povaze, že nerozumíš tomu, co se mluví, a odpovídáš slovy prostými všeho smyslu.“

Nicias ještě se usmíval:

„Mluv, mluv, drahá Drosé! Ať řekneš cokoliv, nutno ti děkovati vždy, otevřeš-li ústa. Tvé zoubky jsou tak krásné!“

V tom vážný stařec, nedbale oděn, zvolna kráčeje a maje hlavu vysoko vztýčenu, vešel do síně a pohledem klidným přehlédl hodovníky.

Kotta kynul mu, aby usedl podle něho, na vlastní lehátko jeho. Pravil mu:

„Eukrite, budiž mi vítán! Sepsal jsi tento měsíc nové pojednání filosofické? Počítám-li dobře, bylo by to dílo devadesáté a druhé, jež vyšlo ze třtiny Nilské, kterou ovládáš rukou umělou.“

Eukrit odvětil, hladě si bílé vousy:

„Skřivan jest stvořen, aby pěl, a já jsem stvořen, abych chválil bohy nesmrtelné.“

Dorion.

„Pozdravme s úctou v Eukritovi posledního stoika. Vážný a bělovlasý pozvedá se mezi námi jako obraz předkův! Jest osamělý uprostřed davu lidského a pronáší slova, jichž nikdo neposlouchá!

Digitized by Google

Eukrit.

„Klameš se, Dorione. Filosofie cnosti není mrtva na tomto světě. Mám drahně žáků v Alexandrii, v Římě a v Cařihradě. Většina otroků a synovců Césarových posud umí sebe ovládati, žíti svobodně a v odříkání se všeho, užívati blaha bez mezí. Mnozí oživili v sobě příklad Epikteta a Marka Aurelia. Ale bylo-li by pravda, že cnost pro vždy pohasla na zemi, v čem tato ztráta dotýkala by se mého štěstí, když zajisté nezáleží na mně, trvá-li cnost nebo zaniká-li? Jedině blázni, Dorione, kladou blaženost svou mimo hranice své moci. Nežádám si ničeho, co nechtějí bozi, a žádám si všeho, co oni chtějí. Tím činím se jim podobna a jsem účasten jejich neomylné spokojenosti. Zanikne-li cnost, souhlasím, aby zanikla, a tento souhlas plní mě radostí jako nejvyšší výsledek mého rozumu nebo mé odvahy. Ve všem moje moudrost bude napodobovati moudrost boží, a napodobení bude přesnější než vzor; vyžadovalat větší péče a většího namahání.“

Nicias.

„Rozumím. Souhlasíš s Prozřetelností nebeskou. Ale záleží-li cnost tvá jen v namahání, Eukrite, a v usilování, jímž žáci Zenonovi chtějí učiniti se podobny bohům: žába, která nadýmá se, aby dosáhla takové šířky jako býk, koná arcidílo stoicismu.“

Eukrit.

„Nicie, posmíváš se a, jako obyčejně, vynikáš v tom. Ale kdyby býk, o němž mluvíš, skutečně byl bůh, jako Apis, a jako onen býk podzemní, jehož velekněze zde vidím, a kdyby žábě skutečně se podařilo vyrovnati se mu, neměla-li by skutečně více síly než onen býk a ubránil-li bys se, abys nepohlížel s obdivem na zvíře tak důmyslné?“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Čtyři sluhové přinesli na stůl kance posud pokrytého štětinami. Selátka, z těsta pečená, kupila se kolem zvířete, jako by chtěla je cucati a označovala takto, že jest to samička.

Zenothemis ukázal na mnicha:

„Přátelé, host jeden sám přišel k nám. Proslulý Pafnuc, jenž v poušti tráví život poustevnický, neočekávaně zavítal mezi nás.“

Kotta.

„Rci lépe, Zenotheme. První místo náleží jemu, poněvadž přišel bez pozvání.“

Zenothemis.

„Proto, milý Lucie, jest nám uvítati ho se zvláštním přátelstvím a vyhledávati, co by mu bylo nejpříjemnější. Však jisto, že takový muž méně dbá páry vystupující z pokrmů, než vůně krásných myšlének. Zavděčíme se mu zajisté, převedeme-li rozhovor na nauku, již hlásá, a jež jest učení Ježíše ukřižovaného. Co se týče mne, bylo by mi to tím vítanější, že toto učení velice mě interessuje množstvím a rozmanitostí svých allegorií. Pronikneme-li k duchu slova, seznáme, že jest plno pravdy a jsem přesvědčen, že knihy křesťanů jsou bohaty božskými zjeveními.

Digitized by Google

Ale nepřikládám, Pafnuci, touž cenu knihám Židův. Neblahou věcí zdá se mi onen zápas mezi mocností světlou a temnou.

Adam a Eva, první muž a první žena, žili šťastni a nazi v zahradě Edenu, když Javeh pojal úmysl, že chce jimi vládnouti; jal se děsiti ubohé ty děti příšernými zjeveními, hrozbami a hromem. Adam a Eva, cítíce stín jeho nad sebou, tiskli se druh k druhu a láska jejich zdvojila se strachem.

Had se zlatými křídly, jenž kolem stromu vědění ovíjel se v azurové spirale, pocítil k nim soucit, a umínil si, že je poučí, aby majíce vědění, rozeznali pravdu ode lži. Tento záměr vyžadoval vzácného důmyslu; slabost prvního párku lidského uváděla hada téměř do zoufání. Však démon přece se pokusil o uskutečnění svého úmyslu. Přiblížil se k tvorům lidským a vábil zrak jejich skvělostí svého krunýře a leskem křídel. Pak jal se poutati jejich ducha, dělaje před nimi tělem svým přesné obrazce: kruh, spirálu, ellipsu, jejichž vlastnosti obdivu hodné od té doby Řekové seznali. Ale když had promluvil a jal se kázati pravdy nejvyšší, ty, jež není lze dokázati, tu poznal, že Adam, stvořen z rudé hlíny, byl povahy příliš nízké, aby pochopil tyto jemné myšlénky, a že Eva, naopak, něžnější a citlivější, spíše byla jim přístupna. Proto poučoval ji v nepřítomnosti jejího muže, aby první ji zasvětil do pravdy."

Dorion.

„Dovol, Zenotheme, abych tě přerušil. Mythus, jejž jsi nám vypravoval, připomíná mi episodu z boje Pallady Atheny s obry. Ale slova tvá vzbudila ve mně velikou pochybnost o intelligenci a dobré vůli hada. Kdyby skutečně byl znal pravdu, byl by chtěl svěřiti ji ženské hlavičce, neschopné, aby ji pojala? Myslím spíše, že byl nevědomec a lhář, a že vyvolil si Evu, poněvadž bylo snadněji svésti ji, a že Adamovi přikládal více rozumu a rozmyslu."

Zenothemis.

„Věz, Dorione, že nikoliv rozmyslem a rozumem, ale citem dospíváme k pravdám nejvyšším a nejčistším. Proto ženy, obyčejně méně přemýšlející, ale citlivější než muži, snadněji povznášejí se k poznání věcí božských. V ženě jest dar prorocký, a nikoliv bezdůvodně představují se někdy Apollon a Ježíš oděni jako ženy, šatem vlajícím. Had učitel, přes tvrzení tvé, Dorione, byl proto moudrý, dávaje přednost Evě bělejší než mléko a než hvězdy, před hrubým Adamem.

Eva pokorně uposlechla a dala se vésti k stromu poznání, jehož větve vypínaly se až k nebesům a duch božský kropil je rosou. Strom ten byl pokryt listy, jež mluvily všemi jazyky příštího lidstva a hlasy jejich pojily se k dokonalé harmonii. Bohaté ovoce těm, již je požívali, dávalo znalost kovů, kamenů, rostlin, jakož i zákonů fysických i mravních; ale ovoce to bylo ohnivé, a kdož báli se utrpení a smrti, neodvážili se přiložiti je k ústům svým.

Vyslechnuvši poslušně naučení hadova, Eva vznesla se nad všední strach a přála si okusiti plodů, jež udělují poznání boha. Ale aby Adam, jehož milovala, nebyl pak níže než ona, ujala ho za ruku a dovedla ho k zázračnému stromu. Tam utrhnuvši jablko ohnivé, ukousla z něho a pak

Digitized by Google

podala je svému druhu. Však Javeh, jenž se procházel zahradou, překvapil je a velice rozhněval se na ně. Udeřil na ně vší mocí svou. Ovoce vypadlo z ruky mužovy a žena, vrhnuvši se kolem krku nešťastníka, pravila mu: „Chci zůstati nevědoma a trpěti s tebou.“ A Adam a Eva a všechno pokolení jejich zůstalo v nevědomosti. Ale na štěstí mezi Řeky objevili se lidé důmyslní, jako Pythagor a Platon, již silou genia objevily ony obrazce a myšlénky, jež nepřítel Javehův marně pokoušel se vštípiti první ženě. Duch hada byl v nich, proto had jest v úctě u Athéňanů. Konečně v době nejnovější, v podobě lidské, objevili se tři duchové vznešení, Ježíš z Galileje, Basilid a Valentin, jimž bylo dáno, aby utrhli plody nejskvělejší s onoho stromu vědění, jehož kořeny prorůstají zemi a jehož koruna sahá až k nebesům.“

Dorion.

„Ježíš objevil tajemství, jež zůstala skryta Pythagorovi a Platonovi a všem filosofům řeckým, i božskému Epikurovi, jenž zajisté zbavil člověka všech hrůz a běd pozemských. Neboť věda a přemítání jsou jen první stupeň vědění a jen vzrušení vede k pravdám věčným.“

Hermodor.

„Pravdu máš, Dorione, duch živí se vzrušením jako cvrček rosou. Nebo rceme raději: pouze duch jest schopen úplného nadšení. Jeť člověk trojaký, záležeje z těla hmotného, z duše sice jemnější, ale přece také hmotné, a pak z ducha neporušitelného. Když, vyšed z těla svého, jako z paláce, jenž náhle osaměl a ztichl, a prolétnuv zahradami duše své, duch pohrouží se v boha, užívá blaha smrti předběžné, nebo spíše života příštího; neboť zemříti, toť žíti, a v tomto stavu jest účasten zároveň radosti nekonečné a vědění absolutního. Jest dokonalý.“

Nicias.

„Toť obdivu hodno. Ale abych řekl pravdu, Hermodore, nevidím velikého rozdílu mezi vším a ničím. Zdá se mi, že není ani slov pro označení tohoto rozlišení. Nekonečnost hrozně se podobá pouhému nic: oba tyto pojmy jsou nepochopitelny. Dle mého mínění, dokonalost člověk platí velice draze: platí ji veškerou bytostí svou a aby ji nabyl, musí přestat býti. Toť nemilá okolnost, jíž ani bůh neunikl od té doby, co filosofové si umínili, že ho zdokonalí. Leč, nevíme-li, co znamená nebýti, nevíme ani, co znamená býti. Nevíme nic. Říká se, že jest nemožno, aby lidé se dohodli. Já naopak myslil bych, přes hluk jejich hádek, že jest jim nemožno, aby konečně se neshodli, zasypáni spoustou nesrovnalostí a protiv, jež nahromadili, jako Pelion na Ossu.

Kotta.

„Mám velice rád filosofii a v prázdných chvílích ji studuju. Ale rozumím jí dobře jen v knihách Ciceronových. Otroci, nalévejte vína s medem!“

Kallikrat.

„Podivno! Jsem-li střízlivý, vzpomínám na doby, kdy básníci tragičtí usedali k hostině s dobrými tyrany, a dostávám laskominy na onen čas.

Digitized by Google

Ale jakmile okusím vína opojného, jež hojně nám naléváš, šlechetný Lucie, sním jen o válkách občanských a o zápasech hrdinných. Rdím se, že žiju v době neslavné, vzývám svobodu a v obraznosti prolévám krev svou s posledními Římany na polích u Filippi."

Kotta.

„Na sklonku republiky předkové moji zemřeli s Brutem za svobodu. Ale jest pochybno, zdali, co nazývali svobodou lidu římského, ve skutečnosti nebylo touhou, aby sami jim vládli. Neupírám, že svoboda jest národu statkem nejvyšším. Ale čím déle žiju, tím více nabývám přesvědčení, že jen pevná vláda může zajistiti občanům svobodu. Po čtyřicet let zastával jsem nejvyšší úřady v státě a dlouhá zkušenost mě poučila, že lid jest poroben, vláda-li jest slabá. Proto kdož jako většina rhetorů snaží se seslabiti moc vlády, dopouštějí se zločinu hodného opovržení. Dokud majestát míru římského nedobyl světa, národové byli šťastni jen pod rozumnými samovládci."

Hermodor.

„Já, Lucie, myslím, že není žádný dobrý tvar vlády, a že nikdy žádný se neobjeví, poněvadž i Řekové, důmyslní, již vynašli tolik šťastných forem, marně snažili se zde nalézti myšlénku správnou. V tom ohledu myslím, že nemáme již žádné naděje. Poznalo se již dle jistých známek, že svět jest blizek toho, aby ponořil se do nevědomosti a barbarství. Bylo naším údělem, Lucie, abychom byli svědky hrozného skomírání civilisace. Ze všech uspokojení, jichž poskytovaly rozum, věda a ctnost, již zůstala nám jen krutá radost, abychom patřili, jak umíráme."

Kotta.

„Jisto, že hlad lidu a odvaha barbarů jsou zbraně nebezpečné. Ale s dobrým loďstvem, s dobrým vojskem a s dobrými poměry peněžními . . ."

Hermodor.

„K čemu si lichotit? Stát skonávající poskytuje barbarům snadné kořisti. Města, jež zbudoval genius hellenský a trpělivost latinská, záhy budou vypleněna opilými divochy. Již nebude na zemi ani umění ani filosofie. Obrazy bohů budou rozbity ve chrámech i v duších. Bude to noc ducha a smrt světa. Jak uvěřiti, že Sarmati kdy oddají se pracem duchovním, že Germáni budou pěstovati hudbu a filosofii, že Kvadové a Markomani budou ctíti bohy nesmrtelné? Nikoliv! Vše boří se a kácí se. Starý Egypt, jenž byl kolébkou světa, bude mu též hrobkou; Serapis, bůh smrti, přijme poslední pocty smrtelných a já budu posledním knězem posledního boha."

V tom okamžiku podivná postava zvedla záclonu, a hodovníci spatřili před sebou nevelkého muže, hrbatého, se šišatou lebkou holou.

Byl oděn po způsobu asiatském, maje suknici azurovou a kolem nohou, jako barbaři, rudé spodky, poseté zlatými hvězdami.

Pafnuc poznal Marka Ariana, a obávaje se, že spatří blesk, jenž s nebes sjede, zvedl ruce nad hlavou a zbledl hrůzou.

Digitized by Google

Co nepodařilo se při této hostině ďáblů, ani rouhání se pohanů, ani děsným bludům filosofů, způsobila pouhá přítomnost kacíře; Pafnuc ztrnul hrůzou a pozbyl odvahy. Chtěl prchnouti, ale když pohled jeho náhle se sešel s pohledem Thaidiným, opět byl posilněn.

Četl v duši ženy předurčené a porozuměl, že ta, jež stane se světicí, již ho ochraňovala.

Uchopil cíp vlajícího roucha a v duchu počal modliti se k Ježíši Kristu.

Lichotivý šum přivítal příchod muže, jehož nazývali Platonem křesťanů.

Hermodor první oslovil ho:

„Přeslavný Marku! Všichni se radujeme vidouce té mezi sebou, a lze říci, že jsi přišel ve chvíli velice vhodné. Známe z nauky křesťanské jen, co se hlásá veřejně. Však jisto, že filosof jako ty, nemůže smýšleti jako smýšlí dav, a jsme zvědavi, jaké jest tvé mínění o hlavních mysteriích náboženství, jež hlásáš. Náš drahý Zenothemis právě dotazoval se slavného Pafnuce na vysvětlení knih Židů. Ale Pafnuc vůbec mu neodpověděl, čemuž nemůžeme se podivovati, poněvadž host náš věnoval se mlčení a bůh uzavřel ústa jeho na poušti. Ale ty, Marku, jenž hlasu svého jsi zvedl na synodách křesťanů a i v radách božského Konstantina, ty, chceš-li, mohl bys ukojiti naši zvědavost a zjeviti nám pravdy filosofické, jež tají se v mythech křesťanů. Pravda základní zní, že jest jeden bůh, v něhož i já vroucně věřím."

Markus.

„Ano, ctihodní bratři, věřím v jednoho boha, jenž trvá od věků, sám jest věčný a jest základem všech věcí."

Nicias.

„Vím, Marku, že tvůj bůh stvořil svět. To zajisté byla veliká krise v jeho životě. Existoval již celou věčnost dříve, než byl s to, aby k tomu se odhodlal. Ale, abych byl spravedliv, uznávám, že postavení jeho bylo velice choulostivé. Bylo mu zůstati nečinným, aby byl dokonalým, a přece měl jednati, chtěl-li sobě samému dokázati své vlastní bytí. Praviš, že odhodlal se jednati. Věřím ti, ale rci, Marku, jak počínal si, aby stvořil svět?"

Markus.

„Kdož nejsouce křesťany, jako Hermodor a Zenothemis, přece mají základy vědění, vědí, že bůh nestvořil svět přímo a bez prostředníka. Dal život synu jedinému, jímž pak všechny věci byly stvořeny."

Hermodor.

„Pravdu díš, Marku; tento syn jest zbožňován různými národy pod jmény Herma, Mithry, Adonida, Apollona a Ježíše."

Markus.

„Nebyl bych křesťanem, dával-li bych mu jiné jméno než jméno Ježíš, Kristus a Spasitel. Jest pravý syn boží. Však mysliti, že existoval dříve, než byl zplozen, toť absurdnost, již zůstavuji mezkům Nicejským a oslu tvrdošijnému, jenž příliš dlouho ovládal církev v Alexandrii."

Digitized by Google

Při těchto slovech, Pafnuc, zsinalý, čelo maje skropeno potem smrtelným, poznamenal se křížem a setrval ve svém mlčení vznešeném.

Markus pokračoval:

„Nicie, neposmívej se bohu pravému; věz, že nepracuje více, než polní lilie. Pracovník není on, ale syn jeho jediný, toť Ježíš, jenž stvořiv svět, pak přišel, aby opravil své dílo. Neboť stvoření nemohlo býti dokonalé a zlo nutně přimísilo se k dobru."

Nicias.

„Co jest dobro a co jest zlo?"

Nastala chvíle utišení, v níž Hermodor ukázal na stole na oslíka z kovu korintského, jenž nesl dva košíky, jeden naplněný olivami bílými, druhý černými.

Pravil:

„Vizte tyto olivy. Oku našemu příjemně lahodí protiva jejich zbarvení, a uspokojuje nás, že tyto jsou světly a ony temny. Ale kdyby obdařeny byly myšlénkou a věděním, olivy bílé by řekly: dobré jest, je-li oliva bílá a zlé jest, je-li černá, a druh oliv bílých nenáviděl by druha oliv černých, a naopak. My soudíme o tom správněji, jsmeť nad nimi povýšeni tak, jako bohové nad námi. Pro člověka, jenž vidí jen část všech věcí, zlo jest zlem; bohu, jenž rozumí všemu, zlo jest dobrem. Ovšem ošklivé jest ošklivé a nikoliv krásné, ale kdyby vše bylo krásné, celek by nebyl krásný. Dobře tedy, že jest zlo, jak dokázal druhý Platon, větší než Platon první."

Eukrit.

„Mluvme ve smyslu mravnějším. Zlo jest zlem, nikoliv pro svět, jehož neporušitelnou harmonii nemůže porušiti, ale pro člověka zločinného, jenž koná je, a jenž mohl vyhnouti se mu."

Kotta.

„U Joviše! Toť dobrý úsudek!"

Eukrit.

„Svět jest tragedie výtečného básníka. Bůh, jenž ji složil, každému z nás určil v ní úlohu. Chce-li, abysi byl žebrákem, princem nebo mrzákem, snaž se, abysi ze všech sil svých provedl osobu, již ti označil."

Nicias.

„Zajisté bylo by dobře, aby mrzák z tragedie kulhal jako Hefaistos; aby nerozumný oddal se zuřivosti Ajanta, aby žena krvesmilná obnovila zločiny Fedřiny, aby zrádce klamal, darebák lhal, vrah vraždil, a až kus bude dohrán, aby všichni herci, králové, spravedliví, tyrani krvežízniví, zbožné panny, manželky necudné, občané velkodušní a podlí vrahové obdrželi od básníka rovný podíl pochvalného uznání."

Eukrit.

„Znetvořuješ mou myšlénku, Nicie, a měníš krásnou dívku mladou v ohavnou Gorgonu. Lituji tě, že neznáš přirozenost bohů, spravedlnost a zákony věčné."

Digitized by Google

Zenothemis.

„Já, drazí přátelé, já věřím v jsoucnost dobra a zla. Ale jsem přesvědčen, že každý skutek lidský, a kdyby to bylo políbení Jidášovo, má v sobě zárodek spasení. Zlo spolupůsobí ke konečnému blahu lidstva a tím souvisí s dobrem a jest účastno zásluh, které přikládají se dobru. Tuto myšlénku křesťané způsobem obdivuhodným vyjádřili mythem o onom muži ryšavém, jenž aby zradil mistra svého, dal mu polibek míru a tímto skutkem zabezpečil spasení lidí. A nic, dle náhledu mého není nespravedlivější, než nenávist, jíž někteří učenníci Pavla čalouníka pronásledují nejnešťastnějšího z apoštolů Ježíšových; nepomýšlejíť, že políbení Iškariota, předpověděné samým Kristem, dle vlastní nauky jejich bylo nezbytno pro vykoupení lidí, a kdyby Jidáš nebyl dostal pytlík s třiceti stříbrnými, že svět by byl vydán zlu, nevědomosti a smrti."

Markus.

„Moudrost boží předvídala, kdyby Jidášovi bylo zůstaveno na vůli, aby nedal políbek zrádný, že dal by ho přece. Tak užila zločinu Iškariotova jako kamene do skvělé stavby vykoupení."

Zenothemis.

„Mluvil jsem právě, Marku, jako bych věřil naukám křesťanů, abych lépe mohl proniknouti tvé myšlénky. Ale jste-li zvědavi, milí přátelé, sdělím vám, jak vlastně vykoupen byl svět."

Hodovníci pokynuli na znamení souhlasu.

Jako panny athénské s košíky, posvěcenými bohyni Cereře, dvanáct mladých dívek, nesoucích na hlavě koše s ovocem, vešlo do síně krokem lehkým, odměřeným dle zvuku neviditelné flauty.

Položily košíky na stůl, flauta umlkla a Zenothemis jal se vypravovati:

„Když Eunoia, myšlénka boží, stvořila svět, svěřila andělům, aby řídili a spravovali svět. Však tito nezachovali čistou povznešenost, jež přísluší vládcům. Vidouce, že dcery lidské jsou krásny, překvapovali je večer u studnic a pojili se s nimi. Z těchto svazků pošlo plémě divoké, kruté, jež pokrylo zemi nespravedlivostí a krutostí, a prach na cestách pil krev nevinnou. Při tomto pohledu Eunoia byla jata smutkem nekonečným."

„Hle, co jsem učinila!" vzdychala, sklánějíc se nad světem. „Ubohé dítky mé mojí vinou upadly do života trpkého. Utrpení jejich jest mým zločinem a chci činiti za něj pokání. Ani bůh, jenž myslí jen mnou, nemůže vrátiti jim čistotu prvotní. Co se stalo, stalo se, a stvoření veškero pro vždy jest porušeno. Aspoň neopustím tvory ty. Nemohu-li učiniti je šťastny jako jsem já, mohu učiniti se nešťastnu jako jsou oni. Poněvadž dopustila jsem se chyby, že dala jsem jim těla, jež je ponižují, vezmu sama na sebe tělo podobné tělu jejich a půjdu žít mezi ně."

„Takto promluviviši, Eunoia sestoupila na zemi a vtělila se v lůno ženy Argijské. Zrodila se maličká a slabá a dáno jí jméno Helena. Záhy vyrostla v půvabech a v kráse a stala se nejžádoucnější z žen, jak byla si předsevzala, aby vytrpěla ve smrtelném těle svém největší hanbu a po-

Digitized by Google

skvrnění. Kořist mužů vilných a krutých, obětovala se únosům a cizoložství v pokání za všechna cizoložství, všechna násilí a všechny nepravosti a krásou svou přivodila zkázu národů, aby bůh mohl odpustiti hříchy všehomíra. A nikdy myšlénka nebeská, nikdy Eunoia nebyla tak rozkošná jako v dobách, kdy žena oddávala se hrdinům a pastevcům. Básníci tušili její božství, líčíce ji klidnou, vznešenou a osudnou, a volajíce k ní: „Duše jasná a vznešená jako klid moře!“

„Tak Eunoia soucitem byla přivedena do zla a utrpení. Zemřela, a Argijští ukazují její hrob, byloť jí poznati smrt po rozkoších a okusiti všech plodů trpkých, jež vštípila v zemi. Ale uniknuvši z rozpadávajícího se těla Helenina, vtělila se v jinou ženu a opět obětovala se všem urážkám. Tak přecházejíc z těla do těla, přijímá na sebe hříchy světa. Oběť její nebude marna. Připoutána k nám svazky tělesnými, milující a plačící s námi, dokoná vykoupení své a nese a povznese nás, již vineme se k bílým ňadrům jejím do míru nebe opět nabytého.“

Hermodor.

„Tento mythus není mi nepovědom. Připomínám si, kterak se vypravovalo, že v jedné přeměně své tato božská Helena žila po boku kouzelníka Simona, za časů císaře Tiberia. Však myslím, že pád její nebyl dobrovolný, a že andělé strhli ji s sebou do své zkázy.“

Zenothemis.

„Hermodore, pravda jest, že lidé, špatně zasvěcení do *mysterií*, myslili, že žalostná Eunoia nesvolila k vlastní záhubě své. Ale kdyby tomu bylo, jak tvrdí, Eunoia nebyla by nevěstkou kajícnicí, obětí, pokrytou všemi skvrnami, chlebem, jejž prosycuje víno našich nepravostí, žertvou, jejíž dým stoupá k bohu. Kdyby nebyly dobrovolny, hříchy její neměly by ceny a zásluhy.“

Kallikrat.

„Ale neví se, Zenotheme, v které zemi, pod jakým jménem, v jaké podobě rozkošné za doby naší žije tato Helena, vždy znovu se vtělující?“

Zenothemis.

„Člověk musí býti velice moudrý, aby objevil takové tajemství. A moudrost, Kallikrate, není dána básníkům, kteří žijí v hrubém světě tvarů, a jako děti baví se zvuky a prázdnými obrazy.“

Kallikrat.

„Střez se urážeti bohy, bezbožný Zenotheme; básníci jsou jim drazí. Prvotní zákony nesmrtelní sami hlásali ve verších a orakula bohů jsou básně. Hymny jsou příjemny uším nebeským. Kdož neví, že básníci jsou věštci a že nic není jich tajno? Jsa básníkem sám a ověnčen vavřínem Apollinovým, sdělím vám všem poslední vtělení Eunoiy. Věčná Helena jest nám blízko, patří na nás a my vidíme ji. Vizte tuto ženu, opírající se o polštáře svého lehátka, tak krásnou a snivou, jejíž oči mají slzy, jejíž rty mají polibky. Toť ona! Rozkošná jako v době Priamově a v čase kvetoucí Asie; Eunoia nyní zove se Thais.“

Digitized by Google

Filina.

„Jak pravíš, Kallikrate? Naše drahá Thais byla by znala Parisa, Menelaa a Achajské, již bojovali pod Iliem? Thaido, byl veliký onen kůň trojánský?“

Aristobul.

„Kdo tu mluví o koni?“

„Pil jsem jako Thrak!“ zvolal Chereas.

A svalil se pod stůl.

Kallikrat zvednul číši a pravil:

„Pijeme-li na zoufalství, zemřeme bez pomsty!“

Starý Kotta spal, a lysá hlava jeho pomalu se kývala mezi širokými rameny.

Dorion po nějakou chvíli velice rozčileně si počínal ve svém plášti filosofickém.

Vrávoraje, přiblížil se k lehátku Thaidinu a pravil:

„Thaido, miluji tě, ačkoliv jest mne nedůstojno, milovati ženu.“

Thais se otázala:

„Proč nemiloval jsi mě před chvílí?“

Dorion odvětil:

„Poněvadž jsem byl střízliv.“

Thais: „Ale já, milý příteli, pila jsem jen vodu, a proto odpusť, že nemohu tě milovati!“

Dorion nepřál si slyšeti více a ulehl vedle Drosé, jež volala ho zrakem, aby odloudila ho své přítelkyni.

Zaujav uprázdněné místo, Zenothemis políbil Thaidu na ústa.

„Myslila jsem, že jsi cnostnější,“ pravila Thais.

„Jsem dokonalý a lidé dokonalí nejsou vázáni žádným zákonem,“ odvětil Zenothemis.

„Ale nebojíš se, že poskvrníš svou duši v náručí ženy?“ pokračovala Thais.

„Tělo může povoliti žádosti, aniž by duše tím byla zaujata,“ pravil Zenothemis.

„Odejdi!“ vzkřikla Thais, „chci, abych byla milována tělem i duší. Všichni tito filosofové jsou vinné měchy.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Lampa po lampě uhasínala.

Bledý úsvit, prodírající se mezi závěsami, padal na zsinalé tváře a naduřelé oči hodovníků.

Aristobul padl vedle Cherea, maje pěsti zaťaté, a ve snu posílal k havranům své podkoní.

Zenothemis v náručí tiskl Filinu, jejíž šat i účes byly pocuchány.

Dorion na nahou šiji Drosé naléval kapky vína, jež stékaly jako rubíny s bílých ňader, chvějících se smíchem, a filosof rty svými stopoval tyto krůpěje rudé, aby pil je s lesklého těla.

Eukrit vstal; položil ruku na rameno Niciovi a odvedl ho do pozadí síně.

„Příteli,“ pravil mu s úsměvem, „myslíš-li posud, nač myslíš?“

Digitized by Google

„Myslím, že láska žen jest jako zahrady Adonidovy."

„Co chceš tím říci?"

„Nevíš-li, Eukrite, že ženy každoročně zakládají si zahrádky na svých terassách, aby pro milence Venušina pěstovaly stromky v hliněných nádobách? Tyto stromky jen krátkou dobu se zelenají a pak vadnou."

„Co na tom, Nicie? Jest šílenstvím, lnouti k tomu, co pomíjí."

„Je-li krása jenom stín, touha jest jenom blesk. Jaké šílenství v tom, žádati krásu? Není-liž naopak rozumno, co pomíjí, aby družilo se s tím, co nemá dlouhého trvání a blesk aby ztrávil stín prchavý?"

„Nicie, zdá se mi, že jsi jako dítě, hrající si v kostky. Věř mi; buď volný. Jen tím člověk jest člověkem."

„Jak možno býti volný, Eukrite, máme-li tělo?"

„Ihned uvidíš, můj synu. Za okamžik řekneš: Eukrit byl volný."

Stařec hovořil, opíraje se o sloup porfyrový, a první paprsky jitra ozařovaly mu čelo.

Hermodor a Markus přibližívše se stáli před ním podle Nicia, a všichni čtyři, nedbajíce smíchu a pokřiku pijících, bavili se věcmi božskými.

Eukrit vyjadřoval se s takovou moudrostí, že Markus mu pravil:

„Jsi hoden, abysi poznal pravého boha!"

Eukrit odvětil:

„Pravý bůh jest v srdci mudrce."

Pak rozmlouvali o smrti.

„Chci," pravil Eukrit, „aby smrt nalezla mě, kdy zaměstnán budu opravováním sebe sama a pečliv budu všech svých povinností. Před ní k nebesům vztýčím své ruce čisté a řeknu bohům: Bohové, neposkvrnil jsem obrazy vaše, jež vložili jste do chrámu duše mé; ověsil jsem je svými myšlénkami jako věnci a stuhami. Žil jsem v souhlase s vaší prozřetelností. Žil jsem dosti."

Takto pravě, zvedl ruce k nebesům a tvář jeho zazářila světlem.

Chvíli setrval v zamyšlení. Pak pokračoval se vřelou veselostí:

„Odtrhni se od života, Eukrite, jako zralá oliva, jež padá, děkujíc stromu, jenž ji nesl, a žehnajíc zemi, své živitelce!"

Při těchto slovech vyňal ze záhybů své suknice nahou dýku a vrazil si ji do prsou.

Když ti, kdož naslouchali mu, uchopili jeho ruku, hrot břitký již byl pronikl srdce mudrcovo.

Eukrit vstoupil do míru.

Hermodor a Nicias odnesli tělo zsinalé a zkrvácené na lehátko hodovní, a kolem ozýval se pronikavý křik žen, reptání hodovníků, vyrušených ze spánku a vzdechy rozkoše, tlumené v stínu koberců.

Procitnuv ze svého lehkého spánku vojína, starý Kotta byl již u mrtvoly a prohlížel ránu a volal:

„Ať zavolají mého lékaře Aristéa!"

Nicias potřásl hlavou a pravil:

„Eukrita již není. Chtěl zemříti jako jiní chtějí milovati. Jako my všichni byl poslušen neuhasitelné touhy. A hle, již jest podoben bohům, kteří nežádají si ničeho."

Digitized by Google

Kotta bil se do čela:

„Zemříti! Chtít zemříti, může-li člověk posud sloužiti státu. Jaká zpozdilost!“

Pafnuc a Thais stáli bez pohnutí, němi, podle sebe, duše jejich přetékaly hnusem, hrůzou a nadějí.

Náhle mnich ujal herečku za ruku; překročil s ní opilce, ležící na zemi vedle párků se objímajících a smáčeje si nohy ve víně a v krvi rozlité, vyvedl ji odtud.

* * *

Den růžový vycházel nad městem.

Dlouhá sloupoví táhla se po obou stranách osamělé ulice, na jejímž konci zvedal se zářivý vrcholek hrobu Alexandrova.

Na dláždění zde onde ležely povadlé věnce a pohaslé pochodně.

Ve vzduchu bylo cítit svěží oddech moře.

Pafnuc s ošklivostí strhl své roucho nádherné a cáry jeho pošlapal nohama.

„Slyšela jsi je, má Thaido!“ zvolal. „Chrlili ústy svými všechny pošetilosti a všechny ohavnosti. Hanobili božského Stvořitele, velebili ďábly pekelné, upírali nestoudně dobro i zlo, rouhali se Ježíšovi a velebili Jidáše. A nejohavnější ze všech, šakal temnoty, zvíře páchnoucí, Arian, samá zkáza a smrt, otevřel ústa svá jako hrob. Má Thaido, viděla jsi, jak třísnili tě svým potem nečistým; viděla jsi je, ta zvířata, usínající pod nohama otrokyň; viděla jsi je, ty netvory, oddávající se mrzkým žádostem svým na kobercích, pokálených jejich výkaly. Viděla jsi onoho starce zpozdilého, jenž proléval krev bídnější, než víno prolité v prostopášném hýření, a jenž na konci orgie vrhl se před tvář Krista neočekávaného. Chvála bohu! Viděla jsi blud a poznala jsi, že jest ohyzdný. Thaido, Thaido, Thaido, připomeň si šílenství těchto filosofů a rci, chceš-li třeštiti s nimi? Připomeň si pohledy, pohyby, smích jejich důstojných společnic, oněch dvou opic vilných a zlomyslných, a rci, chceš-li zůstati jim podobna?“

Thais, mající srdce přeplněno ošklivostí této noci, pociťujíc lhostejnost a drsnost mužů, zlobu žen a tíhu času, vzdychla:

„Jsem unavena na smrt, můj otče! Kde nalézti klid? Čelo mé hoří, hlava jest prázdna a paže jsou tak mdlé, že neměla bych síly, abych uchopila štěstí, kdyby podávalo se mi v dosahu mé ruky.“

Pafnuc s dobrotou pohledl na ni:

„Odvahu, má sestro; den míru ti vzchází, bílý a čistý jako ony páry, jež vystupují ze zahrad a z vod.“

Blížili se k domu Thaidinu, a již spatřili nad zdmi, jak koruny platánů a modřínů, obklopujících jeskyni nymf, chvěly se v rose pod vánkem ranním.

Před nimi rozkládalo se náměstí, prázdné, obklopené sloupy a sochami posvátnými, a v pozadí polokruhem stály mramorové lavičky. Thais sklesla na jedno z těchto sedátek. Pak zvednuvši k mnichu úzkostlivý pohled, otázala se:

„Co dělati?“

Digitized by Google

„Máš následovat Toho, jenž pro tebe přišel," odvětil mnich. „Odděluje tě od světa jako vinař trhá hrozen, jenž shnil by na keři, a odnáší jej do lisu, aby změnil ho ve vonné víno. Poslyš: dvanáct hodin od Alexandrie, směrem na západ, nikoliv daleko od moře, jest ženský klášter, jehož pravidla, veledílo moudrosti, zasluhovala by, aby sepsána byla verši lyrickými a zpívána za zvuku theorb a tamburin. Lze právem říci, že ženy, řídící se těmito pravidly, nohama stojí na zemi a čelem sahají do nebes. Žijí zde na zemi život andělův. Chtějí býti chudy, aby Ježíš je miloval, skromny, aby na ně patřil, čisty, aby pojal je za choti své. Každého dne navštěvuje je v šatu zahradníka, bos, krásné ruce své maje otevřeny, tak, jak zjevil se Marii na cestě k hrobu. Ještě dnes tě dovedu do tohoto kláštera, má Thaido, a záhy spojena s těmito svatými děvami, budeš účastna jejich nebeských radostí a zábavy. Očekávají tě jako sestry. Na prahu kláštera, matka jejich, zbožná Albina, dá ti políbení míru a řekne: Dcero má, budiž mi vítána!"

Nevěstka vykřikla obdivem:

„Albina! Dcera Césarů! Vnučka císaře Kara?"

„Ano, ona! Albina, jež zrodivši se v šarlatu, oděla se rouchem žíněným a, dcera pánů světa, vznesla se do řady služebnic Ježíše Krista. Ona bude ti matkou."

Thais vstala a pravila:

„Nuže, doveď mě do domu Albinina."

„Zajisté odvedu tě tam," dokonával Pafnuc své vítězství, „a zavrtě do komůrky, kde oplakávati budeš svých hříchů. *Není správno*, abysi družila se k dcerám Albinininým, dokud nebudeš *umyta* ze všech poskvrn svých. Zapečetím dveře tvé, a blahoslavená vězeňka, budeš v slzách očekávati, až Ježíš sám, ve znamení odpuštění, přijde, aby zlomil pečeť, již tam přitisknu. Neměj pochyby, Thaido, on přijde; a jak zachvěje se duše tvá, až ucítíš, jak světlé prsty kladou se na tvé oči, aby osušily slzy!"

Thais po druhé pravila:

„Odveď mě, otče můj, do domu Albinina."

Pafnucovi srdce překypovalo radostí, pohlížel kolem sebe a téměř bez bázně radoval se pozorováním věcí stvořených. Oči jeho s rozkoší pily světlo boží a neznámý vánek chladil mu čelo.

Náhle spatřiv v jednom rohu náměstí dveře, jimiž vcházelo se do domu Thaidina a přemítaje, že krásné stromy, jejichž vrcholkům se obdivoval, stínily zahrady nevěstčiny, náhle spatřil v duchu všechny nepravosti, jež tam poskvrňovaly vzduch, v tom okamžiku tak lehký a čistý, a duše jeho se zarmoutila, že hořké slzy vytryskly mu z očí. Pravil:

„Thaido, prchneme. Ani se neohlednouce. Ale nezůstavíme za sebou svědky, spoluvinníky tvých hříchů minulých, ty závěsy těžké, ta lůžka, ty koberce, ty nádoby s voňavinami, ty lampy, jež mohly by hlásati o hanebnosti tvé. Chceš, oživeny ďábly, unášeny duchem prokletým, jenž sídlí v nich, aby tyto věci běžely za tebou až na poušť? Osvědčená pravda jest, že stoly pohoršení a lůžka necudná slouží ďáblům a jednají, mluví, běží po zemi a letí vzduchem. Ať zhyne vše, co pohlíželo na tvou hanbu! Pospěš si, Thaido, a pokud město spí, nařiď otrokům svým, aby

Digitized by Google

uprostřed tohoto náměstí postavili hranici, na níž spálíme vše, cokoliv obydlí tvé chová ohavného bohatství."

Thais souhlasila.

„Učiň, jak chceš, otče můj," pravila. „Vím, že předměty neživé někdy slouží za sídlo duchům. V noci jisté kusy nábytku mluví, buď klepajíce v pravidelných přestávkách, nebo vrhají světélka jako jiskřičky. Ale to není nic. Nevšiml jsi si, otče, při vchodu do jeskyně nymf, na pravo postavy nahé ženy, jež strojí se sestoupiti do lázně? Jednoho dne vlastním okem jsem zřela, jak tato socha otočila hlavu jako bytosť živoucí a pak ihned opět vrátila se k obyčejné podobě své. Strnula jsem hrůzou. Nicias, jemuž vypravovala jsem tento div, posmíval se mi; a přece jest jakési kouzlo v této soše, vnuklať prudkou žádost jakémusi Dalmatovi, jenž zůstal chladný ke kráse mé. Jisto, že žila jsem mezi věcmi očarovanými a byla jsem vydána největšímu nebezpečí; známoť, že lidé byli uškrceni objetím sochy bronzové. Přece jest mi líto, že mají se zničiti díla drahocenná, vytvořená s vzácnou umělostí; spálí-li se mé koberce a mé záclony, bude to veliká ztráta. Jsou mezi nimi některé, jež vynikají krásou barev, hodnou obdivu, a jež velice draze zaplatili, kdož mi je darovali. Mám i poháry, sochy, obrazy, ceny veliké. Nemyslím, aby se zničily. Ale ty, jenž víš, co jest nutno, jednej dle vůle své."

Takto hovořic provázela mnicha až ke dveřím, kde zavěsilo se tolik věnců a květin, a otevřevši je, pravila k vrátnému, aby zavolal všechny otroky z domu.

Čtyři Indové, správci kuchyně, objevili se nejdříve. Všichni čtyři měli žlutou kůži a všichni čtyři šilhali.

Bylo to Thaidě velikou prací a zároveň velikou zábavou, než vynašla tyto čtyři otroky, stejného plemene a postižené stejnou vadou. Posluhovali-li při stole, vzbuzovali zvědavost hodovníků a Thais nutila je, aby vypravovali příběhy svého života.

Očekávali mlčky. Pomocníci jejich provázeli je. Pak přišli podkoní, myslivci, nosiči lehátek a běhouni; dva zahradníci kosmatí jako Priap, šest černochů divokého vzezření, tři otroci řečtí, jeden gramatik, druhý básník a třetí pěvec.

Všichni postavili se řadou na náměstí, když přiběhly ještě černošky, zvědavé, nepokojné, koulejíce očima, majíce ústa svislá až ke kruhům, visícím s uší.

Konečně upravujíce si závoje a lenivě vláčejíce nožky, obepnuté tenkými řetízky zlatými, objevily se s mrzutým vzezřením krásné otrokyně bílé. Bylo jich šest.

Když všichni se seřadili, Thais ukazujíc na Pafnuce, pravila jim:

„Dělejte, cokoliv tento muž vám poručí, neboť duch boží jest v něm, a kdybyste nebyli ho poslušni, padnete mrtvi na zemi."

Věřila skutečně, že světci na poušti mají moc, aby do země otevřené a kouřící uvrhli bezbožníky, jichž by se dotkli holí svou.

Pafnuc odeslal odtud ženy a řecké otroky, kteří jim byli podobni, a pravil k ostatním:

„Sneste dříví do středu náměstí, udělejte veliký oheň a uvrzte do něho vše, cokoliv jest v domě a v jeskyni."

Digitized by Google

Překvapení, stáli nehybně a tázavě patřili na svou paní.

A když trvala v mlčení, tiskli se k sobě, pochybujíce, není-li to žert.

„Uposlechněte!“ pravil mnich.

Většina z nich byli křesťané.

Porozuměvše rozkazu, jenž byl jim dán, odešli do domu, aby nanesli dříví a pochodně.

Ostatní dělali to po nich nikoliv s nelibostí, neboť jsouce chudí, nenáviděli bohatství a pud vedl je k ničení. Když stavěli hranici, Pafnuc pravil k Thaidě:

„Pomýšlel jsem okamžik, abych povolal správce některého chrámu v Alexandrii a abych mu dal tvé bohatství, ženo, aby rozdělil je vdovám a takto změnil výtěžek zločinu v poklad spravedlnosti. Však tato myšlénka nepřicházela od boha a odmítl jsem ji, a skutečně příliš těžce bych urazil ty, jež Kristus miluje, kdybych nabídl jim odpadky chlípnosti. Thaido, vše, čeho jsi se dotkla, musí býti ztráveno ohněm až na duši. Díky nebesům, ty suknice, ty závoje, jež zřely polibky nesčíslnější, než písek v moři, ucítí již jen rty a jazyky plamenův. Otroci, pospěšte si! Ještě více dříví. Ještě více smolnic a pochodní! A ty, ženo, vejdi do domu, odlož své ohavné ozdoby a jdi jako zvláštní milost na poslední své otrokyni vyprosit si suknici, kterou obléká čistíc podlahu.“

Thais uposlechla.

Mezi tím, co Indové klečíce dýmali do ohně, černoši házeli na hranici skříňky ze sloniny a ze dřeva ebenového nebo *cédrového*, z nichž pak sypaly se věnce, náhrdelníky a skvosty.

Dým vystupoval v temných sloupech jako při zápalných obětech starého zákona.

Pak oheň, jenž sálal prudkým žárem, jasně zaplanul a zasyčel jako had obrovský, a plameny, téměř neviditelné, jaly se stravovati svou drahocennou potravu.

Sluhové osmělovali se ve svém díle; vesele vláčeli skvostné koberce, závoje zlatem protkávané, záclony květované.

Radostně poskakovali pod tíhou stolů, křesel, těžkých polštářů, lůžek se zlatými ozdobami.

Tři statní Ethiopové přiběhli držíce v náručí sochy nymf, z nichž jedna byla milována jako žena smrtelná; bylo to, jako by veliké opice byly uloupily ženy. A když, padnuvše z náručí těchto netvorů, krásné tvary nahé se rozbily o dláždění, bylo slyšet zavzdychání.

V tom se objevila Thais; rozpuštěné vlasy splývaly bohatými proudy, byla bosa a oděna hrubou, neúhlednou suknicí, jež pouhým dotknutím těla jejího vzala na sebe ráz božské rozkoše.

Za ní přicházel zahradník, přinášeje poloukrytého v hustých vousech svých Erotka ze sloniny.

Thais kynula muži, aby stanul a přiblíživši se k Pafnuci, ukázala mu bůžka a otázala se:

„Otče, má i tento se vhodit do plamenů? Jest to práce starožitná a obdivu hodná a vyváží stokrát zlatem svou váhu. Ztráta jeho byla by nenahraditelná, poněvadž již nikdy na světě nebude umělce, jenž by byl s to, aby vytvořil Erota tak krásného. Pomni také, otče, že toto dítě

Digitized by Google

jest Láska, a že s láskou nemá se zacházeti krutě. Věř mi, Láska jest ctnost, a hřešila-li jsem, nehřešila jsem láskou, nýbrž proti ní. Nikdy nebudu litovati, co kázala mi činiti, oplakávám pouze, co učinila jsem přes vůli její. Láska nedovoluje ženám, aby oddávaly se těm, již nepřicházejí v jejím jméně. Proto má chovati se v uctivosti. Pohleď, Pafnuci, jak krásný jest tento Eros! Jak roztomile ukrývá se do vousův zahradníkových! Jednoho dne Nicias, jenž tehdy mě miloval, přinesl mi ho řka: „Bude ti vyprávěti o mně.“ Ale malý šibal vypravoval mi o mladíku, jehož znala jsem v Antiochii, a nikdy nehovořil o Niciovi. Dosti bohatství zničilo se na této hranici, otče můj! Ušetři tohoto Erota a ulož ho v některém kláštěře. Kdož ho uzří, obrátí srdce své k bohu, neboť Láska přirozeně povznáší se k myšlénkám nebeským.“

Zahradník již domníval se, že Eros jest zachráněn a usmíval se na něho jako na dítě, když vytrhnuv mu bůžka z náruči, Pafnuc hodil ho do plamenů volaje:

„Postačí, že Nicias dotknul se ho, aby otráven byl všemi jedy.“

Pak sám hrstmi nabíral skvělých šatů, šarlatových plášťů, zlatých opánků, hřebenů, zrcadel, lamp, theorb a lyr, a metal je do tohoto ohně, drahocennějšího než hranice Sardanapalova, mezi tím, co spiti ničivou vášní otroci tančili, vyrážejíce skřeky a řvaní pod deštěm popela a jisker.

Probuzeni hlukem, sousedé otvírali okna a protírajíce si oči, pátrali, odkud přichází tolik dýmu.

Pak polooděni sešli na náměstí a přiblížili se k hranici.

„Co to?“ myslili si.

Byli mezi nimi obchodníci, u nichž Thais kupovala voňavky nebo látky, a tito, znepokojeni, natahovali žluté a hubené hlavy, aby něčeho se dopátrali.

Mladí hýřilci, již vracejíce se od večeře, ubírali se tudy provázeni svými otroky, zastavovali se, čelo majíce věnčené květinami, suknici vlající, a vykřikovali úžasem.

Tento dav zvědavý, stále rostoucí, záhy zvěděl, že Thais, vnuknutím opata z Antinoé, spaluje své bohatství, dříve než odebere se na poušť.

Kupci přemítali:

„Thais opustí toto město; již nebudeme jí nic moci prodávati; toť hrozná věc. Čím budeme bez ní? Ten mnich pomátl jí rozum. Uvádí nás na zkázu. Proč dovoluje se mu, aby takto jednal? K čemu jsou zákony? Což nejsou již zákony v Alexandrii? Ta Thais nedbá ani nás ani našich žen a dětí. Chování její jest veřejné pohoršení. Musí býti přinucena, aby přes vůli svou zůstala v tomto městě.“

A mladíci opět uvažovali:

„Odřekne-li se Thais her a lásky, ty tam jsou naše nejdražší zábavy. Ona byla rozkošná sláva, sladká čest divadla. Působila potěšení i těm, jimž se neoddávala. Ženy, jež jsme milovali, milovali jsme v jejím jméně; nedávaly se polibky, jimž ona by byla bývala úplně cizí, bylať rozkoš rozkoší, a poubá myšlénka, že dýchá mezi námi, rozněcovala nás k požitkům.“

Takto rozjímali mladíci a jeden z nich, jménem Cerons, jenž

Digitized by Google

kdysi měl ji ve své náruči, volal, že jest to únos a rouhal se bohu křesťanskému.

Všechny vrstvy přísně odsuzovaly jednání Thaidino.

„Jest to hanebný útěk!"

„Podlé opuštění nás!"

„Utrhuje nám chléb od úst!"

„Odnáší nám věno našich dcer!"

„Aspoň musí zaplatiti věnce, které jsem jí prodal!"

„A šedesát šatů, jež objednala si u mne!"

„Jest dlužna všem."

„Kdo bude představovati po ní Ifigenii, Elektru a Polyxenu? Ani krásnému Polybiovi nepodaří se to tak jako jí."

„Bude smutno žíti, až dveře její budou zavřeny."

„Byla jasná hvězda, líbezný měsíc nebe alexandrijského."

Nejznámější žebráci z města, slepci, chromí a malomocní, shromáždili se na náměstí, a vláčejíce se ve stínu bohatých naříkali:

„Jak budeme žíti, nebude-li zde již Thais, aby nás živila? Drobty se stolu jejího denně nasycovaly dvě stě nešťastníků, a milenci její, již uspokojeni ji opouštěli, házeli nám na cestě hrsti zlatých peněz."

Zloději vklouznuvše do davu, křičeli pronikavě a strkali do svých sousedů, aby rozmnožili nepořádek a užili ho ku krádeži nějakého drahocenného předmětu.

Pouze starý Tadeáš, jenž prodával vlnu Miletskou a plátno Tarentské, a jemuž Thais byla dlužna mnoho peněz, byl klidný a mlčelivý uprostřed hluku a shonu.

Sluch maje napjatý a oko pátravé, hladil si kozí bradu, a zdálo se, že přemýšlí.

Konečně přiblíživ se k mladému Cerontovi, zatáhl ho za rukáv a šeptem mu pravil:

„Ty, miláček Thaidin, krásný pán, dokaž, seč jsi, a netrp, aby mnich ti ji unesl."

„U Polluxa a jeho sestry, neučiní tak!" zvolal Cerons. „Chci mluviti s Thaidou a, nelichotě si, myslím, že poněkud víc bude dbáti slov mých, než slov té ježaté opice. Místo! Místo, luzo ničemná!"

A pěstí tluče muže, povaluje stařeny, kopaje dítky, protlačil se až k Thaidě a odtáhnuv ji stranou, pravil jí:

„Krásná děvo, pohleď na mne, vzpomeň si na vše, co bylo, a rci, odříkáš-li se skutečně lásky?"

Ale Pafnuc vrhnul se mezi Thaidu a Ceronta a zvolal:

„Neznabohu, boj se smrti, dotkneš-li se té dívky. Jest posvátná, jest částí boha!"

„Pryč, pryč, opice," odvětil mladík zuřivě; „nepřekážej mi, abych nepromluvil se svou přítelkyní; sice odvléknu za bradu tvé vyzáblé, hnusné tělo do plamenů, kde usmažím tě jako jaternici!"

A vztáhl ruku po Thaidě. Ale odstrčen mnichem neočekávanou silou, zavrávoral a padl čtyři kroky na zad, k hranici, do doutnajících odpadků.

Však starý Tadeáš obcházel od muže k muži, potahuje otroka za

Digitized by Google

ucho a líbaje ruku pánům a povzbuzuje všechny proti Pafnucovi; a záhy svolal malou tlupu, jež rozhodně vykročila proti mnichu únosci.

Cerons vstal, tvář maje učazenou, vlasy popálené a dusil se kouřem a hněvem.

Rouhal se bohům a vrhl se mezi útočníky, za nimiž pobelhávali žebráci, mávajíce berlami.

Pafnuc záhy byl sevřen do kruhu napřažených pěstí, namířených holí a divokého křiku:

„Havranům! Mnicha havranům!“

„Nikoliv, hoďte ho do ohně. Upecte ho za živa!“

Uchopiv svou krásnou kořist, Pafnuc přitiskl ji k srdci.

„Bezbožníci,“ volal hlasem hromovým, „nepokoušejte se, abyste vyrvali holubici orlu Páně. Raději následujte této ženy a jako ona, změňte kal svůj na zlato! Odřekněte se, po příkladu jejím, nepravých statků; domníváte se, že máte statky ty ve své moci a zatím ony mají vás v moci své. Pospěšte si. Dnové jsou blízcí, a trpělivost boží počíná umdlévati. Kajte se, vyznejte se z hanby své, plačte a modlete se. Kráčejte ve stopách Thaidiných. Opovrhujte hříchy svými, jež jsou tak veliké, jako hříchy její. Kdo z vás, chudých i bohatých, kupců, vojínů, otroků, slavných občanů, odvážil by se, říci před bohem, že jest lepší než nevěstka. Všichni jste jen živoucí nečistota a nepravost a jen zázrakem dobroty nebeské děje se, že náhle nerozpadáváte se na potoky bláta.“

Mezi tím co mluvil, plameny šlehaly mu z očí; zdálo se, že žhavé uhlí sype se mu z úst, a ti, již obklopovali ho, poslouchali ho bezděky.

Ale starý Tadeáš nelenil. Sbíral kameny a skořápky z ústřic, jež schovával do cípu své suknice a neodvažuje se sám jimi házeti, vsunoval je žebrákům do ruky.

Záhy oblázky lítaly a jedna lastura obratně mrštěna, zranila čelo Pafnucovo.

Krev, jež stékala po této zasmušilé tváři mučenníka, kanula, jako nový křest, na hlavu kajícnice, a Thais, sevřena v objetí mnichovo, své jemné tělo drsně obepjato hrubým rouchem, cítila, jak projímá ji chvění hrůzy a zděšení.

V tom okamžiku, muž krásně oděný, čelo maje ověnčeno břečtanem, prorazil si cestu mezi zuřivci a vzkřikl:

„Ustaňte! Ustaňte! Ten mnich jest můj bratr!“

Byl to Nicias, jenž právě zatlačil oči filosofu Eukritovi a ubíraje se náměstím k domovu, spatřil, bez velikého překvapení (poněvadž nic ho nepřekvapovalo), kouřící se hranici, Thaidu v šatu žíněném a Pafnuce kamenovaného.

Opakoval:

„Ustaňte, pravím vám; ušetřte mého starého spolužáka; mějte úctu k drahé hlavě Pafnucově!“

Ale zvyklý jemnému rozhovoru mudrců, neměl velitelskou energii, jež podrobuje si dav. Nevěnovali mu vůbec sluchu.

Déšť oblázků a lastur padal na mnicha, jenž kryje Thaidu svým tělem, chválil Pána, jehož dobrota měnila mu rány na projevy přízně.

Digitized by Google

Zoufaje si, že nemůže zjednati si sluchu, a příliš jist, že nebude s to, aby zachránil svého přítele, buď silou, buď přemlouváním, Nicias již vpravil se do nutnosti, že osud nešťastníků musí zůstaviti jen bohům, v něž měl malou důvěru, když ho napadlo, aby užil válečné lsti, již vnuklo mu náhle jeho opovržení k lidem.

Vytáhl z pasu peněženku naplněnou zlatem a stříbrem, jak bývá u člověka rozkošnického a milosrdného; pak pobíhal ke všem, kdož metali kameny, a zvonil jim penězi do uší.

Nejprve toho nedbali, tak prudká byla jejich zuřivost; ale znenáhla zraky jejich se obrátily k zlatu zvonivému a záhy rámě změklé již nehrozilo jejich obětem.

Vida, že přilákal jejich oči a duše, Nicias otevřel peněženku a jal se házeti do davu peníze zlaté i stříbrné. Nejlakotnější shybali se, aby je zvedli.

Filosof, šťasten svým prvním úspěchem, obratně hodil zde onde drachmy a halíře.

Při zvuku peněz kovových, jež kutálely se po dláždění, dav pronásledovatelů vrhl se na zemi. Žebráci, otroci a kupci rvali se, válejíce se po zemi, kdežto měšťané, seskupeni kolem Ceronta, s hlučným smíchem patřili na toto divadlo. Cerons zapomněl na svůj hněv. Přátelé jeho podněcovali rvoucí se dav, sázeli na ty, již zvítězí, a když vznikly hádky, štvali ubožáky tyto jako peroucí se psy.

Když chromému jednomu podařilo se uchvátiti drachmu, *hlučná* pochvala zvedla se až k nebesům. Mladíci také jali se *házeti peníze*, a na celém prostranství již bylo viděti jen směs zad, jež pod deštěm kovu zmítala se jako vlny zbouřeného moře. Na Pafnuce zapomněli.

Nicias přiběhl k němu, přikryl ho svým pláštěm a odvedl ho s Thaidou do uliček, kde nebyli pronásledováni.

Chvíli běželi mlčky, pak, soudíce, že jsou mimo nebezpečí, uvolnili krok a Nicias pravil hlasem smutně škádlivým:

„Stalo se tedy! Pluton odnáší Proserpinu, a Thais chce daleko odsud následovati mého divokého přítele."

„Jest to pravda," odvětila Thais, „unavilo mě žíti s lidmi jako jsi ty, usmívavými, natřenými voňavkami, laskavými a sobeckými. Jsem syta všim, co znám, a chci hledati neznámo. Pocítila jsem, že radost není radost, a hle, tento muž učí mě, že v bolesti jest pravá radost. Věřím mu, poněvadž pravda jest s ním."

„Duše milá," pravil Nicias usmívaje se, „on má pravdu, ale já mám pravdy. On má jen jednu, já mám všechny. Jsem bohatší než on a nejsem proto ani hrdější ani šťastnější!"

A vida, že mnich vrhá na něho plamenné zraky, obrátil se k němu:

„Drahý Pafnuci, nedomnívej se, že tě pokládám za příliš směšného, nebo úplně nerozumného. Porovnávám-li život tvůj se životem svým, nemohu říci, který sám o sobě jest hoden přednosti. Vykoupám se v lázni, již mi připravily Krobyla a Myrtala, pojím křídlo bažanta z Fase, pak po sté přečtu si některou bajku Apulejovu nebo některé pojednání Porfyrovo. Ty navrátíš se do své komůrky, kde, kleče jako pokorný velbloud, budeš přežvykovati nějakou větu již dávno přemletou a opět přemletou,

Digitized by Google

a večer pozříš řípu bez oleje. Nuže, drahý, konajíce tyto věci, zdánlivě si nepodobné, oba budeme poslušni jednoho citu, jedné vzpružiny všech skutků lidských; oba budeme hledati svou rozkoš a půjdeme za týmž cílem konečným: za štěstím, za nemožným štěstím! Bylo by tedy nesprávno, abych myslil, ty že se mýlíš a já že mám pravdu."

„A ty, Thaido má, jdi a raduj se, a buď ještě šťastnější, je-li to možno, v odříkání se a v kajícnosti, než jsi byla v bohatství a v rozkoši. Uvážím-li vše, shlédávám, že osud tvůj jest hoden závidění. Neboť, jestliže v žití svém, poslušni své přirozenosti, Pafnuc a já, snažili jsme se dosíci jen jednoho druhu uspokojení, ty, drahá Thaido, můžeš říci, že v životě svém užila jsi rozkoší navzájem si odporujících, což zřídka kdy dáno jest tétéž osobě. Skutečně chtěl bych asi hodinu býti světcem, jako náš drahý Pafnuc. Však to není mi dovoleno, Nuže, s bohem, Thaido! Jdi, kam vedou tě tajemné mocnosti tvé přirozenosti a tvého určení. Jdi a odnášej si v dálku přání Niciovo, abysi byla šťastna. Vím, že jest to marno; ale co lepšího mohu ti dáti za rozkošné illuse, jež druhdy obklopovaly mě v tvé náručí, než neplodnou lítost a marná přání? S bohem, má dobroditelko! S Bohem dobroto, jež nezná samu sebe, ctnosti tajemná, rozkoši mužů! S bohem, nejpůvabnější obraze, jejž příroda hodila za cílem neznámým v tento svět klamný."

Mezi tím, co Nicias hovořil, temný hněv vřel v srdci mnichově, až konečně vybuchl ve zlořečení:

„Pryč, pryč, prokletý! Povrhuju tebou a nenávidím tě! Pryč, synu pekla, tisíckrát horší než oni ubozí zbloudilci, již právě házeli po mně kameny a nadávkami. Nevěděli, co činí, a milost boží, již vzývám pro ně, může kdysi sestoupiti do srdcí jejich. Ale ty, hanebný Nicie, ty jsi jen hnusný, ohavný jed. Ústa tvá vydechují zoufalství a smrt. Jediný úsměv tvůj chová více rouhání, než za celé století vychrlí kouřící se tlama satanova. Zpátky, bezbožný!"

Nicias patřil naň s něžností.

„S bohem, bratře můj," pravil mu, „a kéž uchoval bys si až do skonání poklady své víry, své nenávisti a své lásky! S bohem, Thaido! Marně bysi chtěla zapomenouti na mne, já zajisté zachovám si tvou upomínku."

A opustiv je, odcházel v zamyšlení uličkami, jež vinou se kolem velikého hřbitova Alexandrijského a jsou obydleny hrnčíři, vyrábějícími nádoby smuteční. Krámky jejich byly plny oněch sošek hliněných, pomalovaných jasnými barvami, představujících bohy a bohyně, ženy, malé genie okřídlené, jež pohřbívají se zesnulými.

Přemítal, že snad některá z těch sošek, jež viděl zde před sebou, bude družkou věčného spánku jeho; a zdálo se mu, že malý Eros s vykasanou sukničkou usmíval se na něho.

Myšlenka na pohřeb, jejž v duchu viděl, byla mu trapna.

Aby se vybavil ze svého smutku, pokoušel se filosofovati:

„Čas zajisté není nic skutečného. Jest to jen illuse našeho ducha. Nuže, není-li čas vůbec, jak mohl by přinésti mi smrt? . . . Jest tím řečeno, že budu žíti věčně? Nikoliv, ale dospívám tím k závěrku, že má smrt jest a byla vždy tak jakož i bude. Posud ji necítím, ale přece

Digitized by Google

jest a nesmím báti se jí; byloť by bláznovství, obávati se příchodu toho, co již jest. Existuje jako poslední stránka knihy, kterou čtu a kterou posud jsem nedočetl.“

Toto přemítání zaměstnávalo ho po celou cestu, však nedovedlo vyjasniti jeho myšlenky.

Duše jeho byla temna; když přišed k prahu svého domu, zaslechl jasný smích Krobyly a Myrtaly, jež hrály si míčem očekávajíce ho.

(Pokračování.)

Z let mladosti.

(Toute une jeunesse.)

Román, napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

V předpokoji komorná, pomáhajíc Mauricovi oblékat svrchník, pravila pojednou:

„Doufám, že dnes večer se nevrátíte tuze *pozdě*, pane Maurice.“

„Co pak je to, Suzanno?“ odpověděl *mladík* bez hněvu, ale poněkud netrpělivě. „Vrátím se, kdy mi bude libo.“

A sestupuje se schodů před Amédéem pravil směje se:

„Na mou věru, bude mne pomalu veřejně stíhat svou žárlivostí.“

Jakže!“ zvolal Amédée, jsa velmi rád, že soudruh jeho nepozoruje, kterak se rdí.

„Ale ovšem! . . . Cožpak není roztomilá? . . . Ach, přiznávám se, Violette, že nemám více, jako ty, naivnost fialky, od níž máš jmeno . . . Musíš se s tím smířiti, tvůj přítel jest hrozný prostopášník . . . Ostatně buď klidný . . . Odhodlal jsem se, že nebudu více tropit pohoršení pod rodným krovem. Nechal jsem té nezbednice, která sama začala, první mne políbila mezi dveřmi . . . Teď mám něco jiného . . . A poněvadž jsme venku a je tu povoz . . . Hej, kočí! . . . Dovolíš mi, abych ti dal s bohem . . . Je teprve čtvrt na jedenáct . . . Mám ještě čas dostat se k Bullierovi a nalézti tam Zoé Mirlitonovu . . . Na shledanou zítra, Violette!“

Amédée vrátil se domů velmi vzrušen. Tak tedy přítel jeho byl záletníkem. Ale již jej omlouval. Cožpak neviděl právě, kterak byl tak roztomilý vůči své matce, tak uctivý vůči třem mladým dívkám? Maurice dal se unášet vznětem mládí, toť vše. Náleželo-liž jemu, Amédéeovi, jenž dosud byl ovšem neporušen, ale tak znepokojován pokušením a zvědavostí svého věku, náleželo jemu, býti přísným? Nebyl-liž by jednal podobně, kdyby si troufal, kdyby měl někdy v kapse trochu peněz? Buďme upřímni. Této noci zdálo se Amédéeovi o hezké služce s lehkým chmýřím na hořejším rtu.

Digitized by Google

Druhého dne, když Amédée přišel k Gérardovým na svou každodenní návštěvu, mluvilo se jen o včerejším večírku. Amédée mluvil o něm s výmluvností mladíka, jenž poprvé viděl velkou hostinu. Luisa berouc klobouček a závitek s notami — vyučovala nyní hře na piano v pensionatech — jevila účastenství se smutkem a imposantní krásou paní Rogerové, matka Gérardová ráda by byla věděla, kterak se upravuje aspik z drůbeže, starý rytec, jenž stále byl velkým chauvinistou, poslouchal s potěšením vojenské anekdoty plukovníkovy, malá Marie konečně přála si přesný popis toiletty tří slečen Lantzových a ohrnula pohrdavě rty.

„Hleďme, Amédée," pravila pojednou dívka pohledmuvši do zrcadla v salonu, jenž byl atelierem, celého posetého stopami much, „odpovězte mi upřímně . . . Jsou ty slečny . . . hezčí než já?"

„Podívejme se na tu koketu!" zvolal otec Gérard vypuknuv v smích, ale nezvedaje hlavy od desky. „Copak se sluší takové otázky, slečinko?"

Vzbudilo to všeobecnou veselost. Ale Amédée se zarděl nevěda proč. Ó, nikoliv, na mou věru, tři slečny Lantzovy se svými sukýnkami jako savojské koláčky a svými nugatovými živůtky nebyly tak hezké jako malá Marie, tak svěží ve svých prostých hnědých šatech. Jak byla kyprá a kterak den ode dne rostla do krásy! Amédéeovi se zdálo, že ji vidí dnes poprvé. Kde nabrala tyto pružné, oblé boky, tu spoustu plavého vlasu, který splétala v jediný silný uzel na vrcholi hlavy a tu pleť ranních červánků, ty rty a ty oči, jež se usmívaly s něžnou prostodušností mladých kvítků?

Paní Gérardová ačkoliv se smála s ostatními, vyplísnila trochu dceru za její záchvat ženské ješitnosti a jala se mluviti znovu o Maurici Rogerovi, aby změnila předmět hovoru.

Amédée neskrblil chválou o svém příteli. Vypravoval, kterak z lásky k matce odolal Maurice pokušení vojenské krve, jež v něm vřela. A pak je to vtělený půvab. Ve svém osmnáctém roce představuje hostitele ve svém saloně se způsoby dokonalého velmože.

Marie pozorně poslouchala.

„Slíbil jste nám, že jej sem přivedete, Amédée," pravilo rozmazlené děcko vážně. „Ráda bych jej jednou viděla."

Amédée obnovil svůj slib, ale jda do lycea na odpolední přednášky vzpomenul si na příhodu s hezkou služkou, na jmeno Zoé Mirlitonovy, jež pronesl Maurice a jat pochybností tázal se, má-li seznámiti svého přítele se slečnami Gérardovými. Tato myšlenka jej z počátku znepokojovala a zarmucovala, pak si připadal směšným. Cožpak nebyl Maurice jinoch dobrého srdce a velmi dobře vychovaný? Neviděl-liž, kterak se choval s takou zdrželivostí a takým taktem vůči dcerám plukovníka Lantze?

Několik dní po té, když mu Maurice připomenul, že s ním navštíví Gérardovy, představil jej Amédée u svých starých přátel

Louisa nebyla doma. Po nějakou dobu chodila hojně vyučovat, aby rozmnožila příjmy rodiny, neboť rytec, trpící stále návaly krve k mozku, a jsa každoročně nucen měniti číslo svých brejlí, nemohl více pracovati tolik co dříve.

Avšak půvabný mladík získal si ostatek rodiny svojí elegantní vlídností a svými srdečnými nelíčenými způsoby. Jsa uctivý a prostodušný vůči matce Gérardové, která byla vůči němu poněkud nesmělá, povšiml

Digitized by Google

si jedva Marie a nezdál se pozorovati, že vzbuzoval v nejvyšší míře její zvědavost. Otce Gérarda tázal se skromně o radu ve příčině svého záměru oddati se malířství, bavil se drobotinami v bytě, rozpoznal bezděčně nejkrásnější rytiny, obrazy, jež měly jakous cenu. Starý dobrák byl Mauricem okouzlen. Ukazoval mu horlivě svoje domácí museum, zapomenul i na svoji dýmku — kouřil teď z Garibaldiho — a věnoval mu poslední rytinu, představující — byl to zajisté osud, stíhající starého republikána! — císaře Napoleona III. u Magenty, sedícího klidně na koni uprostřed čtverce granátníků, klesajících pod nepřátelskou střelbou.

Návštěva Mauricova byla krátká, a když Amédée, jenž po několik dní byl myslel velmi často na malou Marii, tázal se svého přítele provázeje jej kus cesty:

„Jak se ti líbila?"

Maurice odpověděl prostě: „Je rozkošná!" a počal mluviti o něčem jiném.

VI.

Slavný den nastává oběma přátelům: chystají se ke zkoušce bakalářské.

V dny, kdy pan Violette — v ministeriu říkají mu nyní „tatík Violette", tak sestaral a sešel — v dny, kdy pan Violette neoddával se příliš „útěše" v kavárničce v ulici du Four a kdy je méně zasmušilý a méně zamlklý než obyčejně, říkává po polévce k synovi:

„Hleď Amédée, nebudu míti dříve pokoj, dokud nebudeš bakalářem. Ať se mluví co chce . . . Můžeš se pak dostat kamkoli."

Ano, kamkoli. Pan Violette má dokonce spolužáka, jenž prošel s celým krupobitím bílých kuliček a jenž byv po sobě učitelem, žurnalistou, bursovníkem, strávníkem Mazasu, prodavačem lidského masa a ředitelem boudy na jarmarce — citoval Homera, když vyvolával před boudou, — otvírá nyní dvířka povozů před divadlem Ambigu a čeká na polévku u dveří kasáren, drže v ruce starou plechovou krabici od marinovaného platejsa.

Pan Violette může být klidný! Syn jeho dostavil se ke zkoušce téhož dne co jeho přítel Maurice a oba prošli se ctí. Drobný stařec s opičí hlavou — vědecký examinator — sice trochu skoupal Amédéea k vůli dusíku, ale kandidat prošel přece. Může se teď hlásit všude. Všude, rozumějte dobře.

Cožpak abychom přece uvažovali, kde především? — pan Violette přemýšlí, dokud ještě neučinil zastávku v ulici du Four. Oč by se vlastně měl Amédée ucházet? O nic velkého.

Zajisté, mohl by vstoupiti do ministeria, jako příručí. Sto dvacet pět franků měsíčně a gratifikaci. Aj, aj, to by nebylo tak zlé pro počátek.

Avšak pan Violette vzpomíná na jednotvárná leta v kanceláři a na všechny ty trampoty, jež mu způsobilo rozluštění pověstného rebusu, jenž zůstal památným v kancelářích a jenž představoval nejprve mladého králíka vykonávajícího nezbytnou potřebu, pak hru piketu s velkým E, což znamenalo: „Lapereau vidant sa panse. E atout" (La Providence a pensé à tout — Prozřetelnost pamatovala na vše).

Digitized by Google

Což pak má Amédée promrhat svoje mládí luštěním rebusů? Pan Violette přál by si pro svého syna, kdyby bylo možno, kariéru neodvislejší, kde by mohl osvědčit svoji samostatnost. Což pak obchod? Ano, obchod slibuje skvělou budoucnost. Důkazem toho protější kupec, prostáček, jenž se nedovedl dost chytře ohánět a jenž se oběsil ve světničce za krámem, aby nemusel ohlásit úpadek. Pan Violette viděl by rád svého syna v obchodě. Což kdyby vstoupil k panu Gaufreovi? Pročpak ne? Mladík mohl by se později státi strýcovým společníkem, dosíci jmění.

Pan Violette promluvil o tom s Amédéem.

„Což abychom v neděli dopoledne navštívili strýce Isidora? . . .“

Myšlenka, prodávati ornaty a křížové cesty, nelíbí se valně Amédéovi, jenž skrývá ve své zásuvce sešitek plný znělek a jenž má v hlavě plán k romantickému dramatu, v němž budou říkat: „Při sám Bůh“ a „šlechetní pánové.“ Ale především chce vyhovět svému otci. Jest tak šťasten pozoruje, že od nějaké doby pan Violette o něho více dbá, že vzdoruje poněkud svému osudnému zvyku. Mladík tedy svolil. Příští neděle o polednách dostavil se do ulice Servandoni provázen svým otcem.

„Svatoušek“ přijal je v dobrém rozmaru, na mou věru! Vrátil se z hrubé mše a usedal ke stolu. Vybídl je dokonce, aby následovali jeho příkladu a okusili dušených ledvinek, jednoho z nejskvělejších kousků Bereničiných, jež podává snídaní s rukama plnýma prstenů.

Avšak Violetteovi již snídali a úřadník vykládá svoji žádost.

„Ano,“ praví strýc Isidor, „Amédée mohl by vstoupiti do obchodu. Avšak, to víte, musel by se počít učit znovu . . . Třeba počít od začátku, postupovat po řadě . . . Ó, s hochem nebude zle nakládáno! Bude jísti se mnou, není-liž pravda, Berenice? . . . Avšak především třeba se trochu natáhnout, jako já, když jsem přišel z venkova, naučit se práci ve skladišti, vázat balíčky . . .“

Pan Violette pohledl na svého syna a spozoroval, kterak se zardělstudem. Nebožák poznává svůj omyl. K čemu oslnil pana Patina před celou Sorbonnou přednášeje mu tři verše z Aristofana, jak by bičem mrskal, když teď se má stát nádenníkem a baličem? Nuže, Amédée bude zívat před zelenými deskami a luštit rebusy v „Illustration.“ Chce tomu osud!

Loučí se tedy se strýcem Isidorem.

„Budeme o tom přemýšlet, pane Gaufre, a přijdeme sem zas.“

Avšak jedva Berenice za nimi zavřela dveře, pravil pan Violette k synovi:

„Věru, nelze ničeho očekávat od tohoto starého sobce; zítra půjdeme k mému přednostovi, panu Courtetovi, s nímž jsem o tobě při každé příležitosti mluvil.“

Je to dosti hodný muž, tento přednosta. Ó zajisté, je dost nevlídný a škrobený, jeho červená řádová rosetta, velká jako tolar, píchá do očí a jest velmi neopatrný, že zůstává tak dlouho opřen o krb, rozkročen, neboť si zajisté spálí zadek spodků. Avšak co na tom! Má cit. Spozoroval žalostný úpadek tatíka Violetta, „nebožáka, jenž nedosáhne ani let propensi“. Maje ve své moci udělování míst, pan Courtet ponechal jedno místo pro Amédéea. Za týden bude mladík jmenován přiručím s patnácti sty franků ročně. Je to slíbeno, je to hotovo.

Digitized by Google

Fu! to odporné vedro kamen! Fi! ten zápach plesnivého papíru! A přece si Amédée nemůže stěžovat. Mohli mu dát sčítat cifry po celých pět hodin denně. Díky laskavosti pana Courteta dostal se ihned ku „korespondenci“. Tak tedy se probírá svým protokolem a je záhy velmi honěný v úřední dvornosti. Zná nyní jemný rozdíl, jenž odlišuje „dokonalou úctu“ a „nejdokonalejší úctu“ a změřil propast, jež dělí prosté „ujištění“ od „úplné oddanosti“.

Zkrátka, Amédée se nudí, ale není nešťasten, neboť má čas, aby mohl snít.

Ráno ubírá se do kanceláře cestou nejdelší, snaže se rýmovati „lásku“ a „krásku“, aniž by splodil cos všedního, anebo přemýšlí na třetí akt svého dramatu ve slohu z let třicátých a na velkou milostnou scénu, jež se odehrává pod popravištěm Montfauconským. Večer chodí k Gérardovým, kde všichni jsou shromážděni kolem lampy v jídelně, otec čte noviny, matka s dcerami šije a on žvatlá s Marií, jež mu odpovídá z pravidla nepozvedajíc očí od práce, snad proto, že tuší, ta koketka, že Amédée se obdivuje jejím krásným brvám nad přivřenýma očima.

V skutku na její počest rýmoval Amédée první svoje znělky a zbožňuje ji, toť se rozumí. Ale jest také zamilován do slečen Lantzových, jež vídá někdy u paní Rogerové a jež onehdy v neděli měly všechny tři růži ve vlasech, tak že byly podobny oněm Pantheonům z piškotů, jež cukráři staví na odiv o velkých svátcích. Kdyby byli Amédéeovi *představili* jedenáct tisíc panen jednu po druhé, byly by v něm vzbudily *jedenáctitisícerou* touhu. Je tu též služka nájemníků z druhého patra, jejíž šikmý pohled jej znepokojuje, když sestupuje se schodů a srdce jeho ochabuje pokaždé, kdykoli bere za kliku u krámu v ulici Bonapartově, kde potutelná prodavačka blondýnka přinutí jej pokaždé, aby si vybral rukavičky barvy krvavě červené, jež jsou mu odporny. Amédée jest velmi mlád, nezapomínejte, jest zamilován do lásky.

Ostatně jsa nanejvýš ostýchavý, neměl nikdy tolik smělosti, aby pověděl hezké prodavačce, že by měl raději rukavičky bronzově zelené, aniž tolik odvahy, aby ukázal Marii Gérardové znělky, jež skládá k vůli ní a kde rýmuje nyní „hvězdy“ a „vezdy“, což znamená již pokrok. Ba neodvážil se nikdy ani odpovídat na šikmý pohled služky z druhého patra a neměl věru proč se ostýchat, neboť jednoho krásného jitra jda mimo řeznický krám, viděl, kterak pomocník bere dívčici kolem pasu lichotě jí spůsobem poněkud neomaleným pro její pěknou postavu.

Někdy po odchodu z kanceláře a před obědem navštěvuje Amédée svého přítele Maurice, jemuž se dostalo od paní Rogerové — ó mateřská slabosti! — dovolení, aby se ubytoval v Latinské čtvrti, „by měl blíž do právnické školy.“

V malém přízemním bytě, s velmi nízkým stropem, v ulici Monsieur-le-Prince, pozoruje Amédée skrze mrak dýmu z tureckého tabáku elegantního Maurice v šarlatovém kabátci hovícího si na širokém divanu. Vstoupiv sem vdechl Amédée rozmařilou vůni přepychu a rozkoše. Jsou tu tlusté koberce, knihy básní, krásně vázané, na deskách kredence, klavír stále otevřený. Zůstatek jemné voňavky mísí se v zápach cigarety a na same-

Digitized by Google

tovém roubení krbu slečna Irma, milostnice pána bytu, zanechala modní román, poznamenavši vlásničkou stránku, kde přestala číst.

Amédée tráví tu rozkošnou hodinku. Maurice vítá jej stále svou veselou dobrotou, v níž lze cítit jedva nepatrný odstín protekce. Přechází po pokoji, pěkný jeho trup obráží se znamenitě v rudém kabátci, zapaluje a odhazuje cigarety, usedá dvě minuty k pianu a zahraje několik unylých taktů z Chopina, otevře knihu a deklamuje některé pěkné místo, ukazuje příteli svoje alba, vyslechne od něho některé jeho znělky, chválí je, dotkne se zkrátka všeho, aniž by při něčem setrval, a Amédée jest čím dál tím více podmaněn touto lehkou diletantskou roztomilostí.

Přece však Amédée málokdy může užít svého přítele a nalezá jej málokdy samotna. Každé chvíle — klíč trčí ve dveřích, — přicházejí Mauricovi soudruzi, rozmařilí mladíci jak on, ale všednější, nemajíce jeho ušlechtilého tónu a způsobů. Přicházejí pohovořit s ním o zamýšleném výletu, připomenout mu schůzku na večer. Mnohdy některý z nich s klobouckem na hlavě vytlouká na klávesech polku, položiv hořící doutník na kraj piana. Tito světáci lekají poněkud Amédéea, jenž na neštěstí jest nedůtklivý.

Když návštěvy odešly, chce Maurice podržet svého přítele přes oběd. Avšak dveře se otevřely na novo a slečna Irma, zimomřivá pod svými kožešinami a se spuštěným závojem — pitvorná to larvička přes to přese všecko — vešla kvapně, vrhne se Mauricovi na šiji a cuchá mu vlasy oběma rukama, vězícíma dosud v rukavičkách.

„Výborně! Poobědváme všichni tři.“

Ne. Amédée jest poplašen slečnou Irmou, jež již hodila svůj rukávník na divan a posadila svoji vydrovou čapku na hlavu bronzové Venuši Milosské na krbu. Mladík se omlouvá; čekají jej doma.

„Jdi si, divochu!“ volá naň Maurice směje se a doprovázeje jej.

Touhy, snění! Toť celý život nebohého Amédéea Violetta. Mnohdy je smutný, neboť bolí jej, když vidí, kterak otec jeho upadá stále hloubdo své náruživosti, neboť žádná žena jej nemiluje, nikdy nemá v kapse dvacetifrank, jenž by mu poskytl rozkoš a svobodu. Avšak ať si nestěžuje, u všech všudy! Život jeho jest ušlechtilý a krásný! Usmívá se radostněpomyslí-li, že má dobré přátele, srdce jeho bije prudce při pouhé myšlence na ženu, slzí opojením, čta krásné verše, divadlo života jeví se mu proměněné ideálem a nadějí! Šťastný Amédée! Není mu ještě dvacet let!

VII.

Jednoho zimního jitra, mlhavého a zasmušilého, omeškal se Amédée v posteli, když otec jeho vešel do pokoje a odevzdal mu dopis, který hospodyně přinesla od domovníka.

Dopis byl od Maurice, jenž zval svého přítele k hostině na tento večer o sedmé hodině u Foyota s několika soudruhy z lycea Jindřicha IV.

„Promineš mi, nebudu-li dnes s tebou obědvat, tatínku,“ pravil vesele Amédée, „Maurice Roger nás hostí v restauraci.“

Avšak veselost mladíkova náhle pominula, když pohlédl na svého otce, jenž byl usedl na pokraji lože. Vypadal skorem příšerně, tento.

Digitized by Google

muž předčasně sestárlý, se zsinalou pletí, s očima podlitýma krví a kadeří špinavě šedou, jež se rozlézala po jeho pravé skráni, a nic nebylo žalostnějšího, než stařecký jeho posuněk, když kladl na stehna svoje ruce, chvějící se a bez masa. Amédée věděl, bohužel, kterak otec jeho tak daleko dospěl a srdce jeho sevřelo se soucitem a zahanbením.

„Jsi dnes churav?“ tázal se mladík. „Chtěl bys raději, abychom obědvali spolu, jako každodenně? ... Napíšu několik slov Mauricovi ... Je to zcela prosté.“

„Ne, milé dítě, ne!“ odpověděl mu pan Violette temným hlasem. „Povyraz se trochu se svými přátely. Život, který se mnou vedeš, jest až příliš jednotvárný, vím to dobře ... Jdi se pobavit, učiníš mi potěšení ... Avšak mám myšlenku, jež mě dnes ráno znepokojuje, jež mě znepokojuje více než obyčejně ... Svěřím ti ji.“

„Jakou to, milý tatínku?“

„Amédée, minulého března bylo tomu patnáct let, co zemřela tvoje matka ... Tys ji jedva znal ... Bylo to nejlepší a nejněžnější stvoření na světě, a vše co ti přeji, milé dítě, jest, abys se setkal na své pouti s takovouto ženou, učinil z ní družku svého života a byl šťastnější než já, můj nebohý Amédée, abys si zachoval na vždy ... Nuže za těch patnáct hroznych let, co není tu tvé matky, trpěl jsem mnoho, hleď, hrozně jsem trpěl, a nenalezl jsem nikdy ... nikdy útěchy ... Jestliže jsem žil, jestliže jsem navzdor všemu tomu nalezl síly k životu, bylo to jedině k vůli tobě a její památce. Myslím, že jsem jakž takž učinil svoji povinnost. Teď jsi dospělý, jsi vtipný a počestný a máš zaměstnání, jež tě živí ... Přece však táži se často ... ó velmi často ... zdali jsem vskutku vykonal všechny povinnosti vůči tobě ... Ach, nenamítej ničeho,“ doložil nešťastný muž, jejž Amédée byl něžně objal. „Ne, mé nebohé dítě, nemiloval jsem tě dostatečně. Bolest zabrala příliš mnoho místa v mém srdci ... Zejména v těchto posledních letech nežil jsem dosti s tebou, neopíral dosti svoji slabost o tvoje mladé rámě ... Hledal jsem příliš samotu ... Rozumíš mi, Amédée,“ zvolal zaškaval, „nemohu ti více povídat ... Jsou hodiny v mém životě, o nichž nemáš ničeho vědět, a je-li ti bolestno zvěděti, co se ze mne stává v těchto hodinách, nesmíš na to nikdy myslet, musíš zapomenout ... Zapřisahám tě, milé dítě, nesuď mne přísně ... a kdybych dnes nebo zítra odtud odešel ... Ach, musíš se na to připravit ... břímě mé bolesti je příliš těžké, rozdrtí mne ... Nuže, kdybych sešel s tohoto světa, slib mi, milý synu, že budeš shovívavý k mé památce a vzpomeneš-li na svého otce, řekneš pouze: „Byl velmi nešťasten!“

Amédée zaplakal hořce na rameni pana Violetta, jenž svýma chvějícíma rukama hladil něžně krásný vlas svého syna.

„Otče, můj dobrý otče,“ pravil Amédée štkaje, „ctím tě a miluji tě z celého srdce. Obléknu se rychle. Půjdeme spolu do ministeria, vrátíme se spolu a poobědváme spolu jako dva přátelé ... Dovol mi, abych tě dnes neopustil, zapřisahám tě!“

Avšak pan Violette náhle povstal, jako by se byl k něčemu odhodlal.

„Nikoliv, Amédée!“ pravil pevně. „Pověděl jsem ti vše, co jsem ti chtěl říci a tvé srdce toho nezapomene ... Dostačí to ... Jdi se večer

Digitized by Google

bavit se svými přátely. Ve tvém věku jest smutek nebezpečný ... Já půjdu na oběd k tatíku Bastideovi, jenž šel na pensi a jenž mne již dvacetkrát zval, abych se přišel podívat na jeho domek v Grand-Montrouge ... Tedy ujednáno ... Chci tomu, pamatuj si to ... Nuže, osuš si oči a polib mne."

A objav ještě dlouze a něžně svého syna, odešel pan Violette z ložnice. Amédée slyšel, kterak v předsíni bere klobouk a hůl, otvírá a zavírá dveře a sestupuje se schodů těžkým krokem.

Čtvrt hodiny po té, když mladík procházel sadem Luxembourgským, aby se také odebral do kanceláře, setkal se s Luisou Gérardovou, nesoucí svůj svazek not; šla dávat hodiny. Jedva že učinil několik kroků po jejím boku, ihned spozorovala výtečná dívka jeho zardělé oči a jeho vzrušenou tvář.

„Co pak je vám, Amédée?" tázala se ho znepokojena.

„Luiso," odpověděl jí, „nezdá se vám, že se můj otec od několika měsíců velmi změnil?"

Zastavila se a upřela chvíli na něho mlčky oči zářící soucitem.

„Velmi se změnil, vskutku, můj nebohý Amédée. Nevěřil byste mi, kdybych vám pravila, že jsem to nespozorovala ... Avšak budiž si jakákoli příčina, jež mohla ... kterak bych to řekla ... jež mohla takto porušiti zdraví vašeho otce, vy máte mysleti toliko na jediné, milý příteli: že byl k vám velmi něžný a obětavý, že zůstal vdovcem, ač byl mlád, že se znovu neoženil a že snášel, aby se mohl úplně věnovat svému jedinému synu, dlouhá léta samoty a bolestných vzpomínek ... Třeba myslet na to, Amédée, jedině na to."

„Nezapomínám na to nikdy, drahá Luiso, nepochybujte o tom ... a srdce moje jest plno vděčnosti ... Ještě dnes ráno byl ke mně tak laskav a tak dobrý ... Ale jeho zdraví je zničeno, je teď vysílený stařec. Brzy — je to více než obava, je to jistota — brzy bude neschopen k veškeré práci ... Vidím ještě, kterak se jeho nebohé ruce chvějí ... Nuže, on nemá ani právo na pensi ... Nebude-li více moci konat svou práci v ministeriu, dostane jedva — a to ještě z milosti! — hubenou podporu ... A já po dlouhá léta mohu doufati toliko v nedostatečné služné ... Ó, považit, že se blíží katastrofa, že dnes neb zítra může onemocnět, stát se snad mrzákem a že budeme skorem žebráky a že nebudu jej moci ve stáří ošetřovat ... Hle, to mne naplňuje hrůzou."

Kráčeli bok po boku po měkké, vlhké půdě velkého sadu, mezi holými stromy, a lehká, ale pronikavá a ostrá mlha způsobovala, že se chvěli ve svých šatech.

„Amédée," pravila Luisa hledíc na mladíka s vážnou něžností, „znala jsem vás zcela maličkého a jsem starší než vy ... Je mi přes dvacet dva roky, Amédée ... tak že je ze mne skorem stará panna, a proto mám právo, trochu vás vyplísnit. Nemáte důvěry v život, milý příteli, a to je zlé ve vašem věku ... Jděte! máme všichni svoje starosti. Což pak myslíte, že nepozoruji, že můj otec také velmi stárne, že oči jeho slábnou a že máme doma mnohem větší tíseň než jindy? ... Jsme proto smutnější? Matinka dělá méně mlsek a já pobíhám po Paříži, abych vydělávala, toť vše. Ale žijeme skorem jako dříve, a naše malá Marie ... je

Digitized by Google

Sustermans: Podobizna neznámé paní (Gallerie Pitti ve Florencii).

Digitized by Google

to potěšení nás všech, neboť je hezká a ozdoba celého domu . . . nuže naše Marie má přece ob čas nové šaty a pěkný klobouček . . . Nezkusila jsem to, ale zdá se mi, že kdybych se měla cítit vskutku nešťastnou, muselo by se stát, abych neměla nikoho, koho bych mohla milovat. Toť jediný nedostatek, jenž zasluhuje povšimnutí . . . Víte-li pak, že jsem právě zakusila jednu z největších radostí svého života? Spozorovala jsem, že tatínek méně kouří, než obyčejně, k vůli úsporám, nebožák! Ale na štěstí dostala jsem novou hodinu, v Batignolles, a jakmile jsem měla peníze za první měsíc, přinesla jsem mu velký balík tabáku a položila mu jej na desku . . . Nesmíme si nikdy stěžovat, dokud máme štěstí, zachovati si ty, jež milujeme . . . Znám tajný žal, jenž vás mučí ve příčině vašeho otce, ale považte, že mnoho vytrpěl, že vás miluje, že jste mu skutečnou útěchou . . . A když na vás dolehnou vaše chmurné myšlenky, jděte ke svým starým přátelům, Amédée. Vynasnaží se ohřáti vám srdce teplem svého přátelství a sděliti vám svoji odvahu, odvahu chudých lidí, jež se skládá z trochy bezstarostnosti a hodné dávky odříkání."

Došli na florentinskou terassu, kde se nalezají mramorové královny a paničky, a za balustradou, zdobenou velkými vásami, spozorovali v záplavě mlhy pochmurnou vodní nádržku s oběma jejími labutěmi, opuštěné cesty pečlivě posypané pískem, trávníky bez květin, bledě zelené, obklopené kostrami šeříku, a průčelí starého paláce, na jehož ciferníku ukazovala rafije desátou hodinu.

„Pospěšme si," pravila Luisa pohlednuvši na hodiny, „a doprovodíte mne až k omnibusu u Odéonu . . . Opozdila jsem se poněkud."

Kráčeje po jejím boku pozoroval ji. Nastojte, vskutku, nebyla krásna nebohá Luisa, navzdor svým očím tak plným lásky, a tím méně koketní. Ošklivý zavřený klobouk, pláštík zahalující ramena, barevné rukavičky, hrubé střevíce, ano byla to vskutku učitelka hudby po dvou francích za hodinu. Ale jaké to dobré, statečné děvče! S jakým srdečným nadšením vypravovala o své rodině! K vůli tomu, aby vydělala na tabák svému otci a na nové šaty své hezké sestře, jejíž jméno pronášela s mateřským úsměvem, odcházela takto hned ráno, v mlze, a tloukla se ve veřejných povozech a brodila se pařížským blátem. Osobnost její ještě více než to, co pronesla, vlila v srdce slabého, melancholického Amédéea ráznost a touhu po mužných snahách.

„Drahá Luiso," pravil dojat, „jsem věru šťasten, že mám takovou přítelkyni, jako jste vy . . . A hle, tak dlouho! . . . Vzpomínáte si na naše honby na medvěda, když jsme byli děti?"

Vyšli ze sadu a ocitli se za Odeonem. Oba koně omnibusu na zastávce, dva percheronští tahouni barvy žlutavě bílé, již unaveni a ukazující svoje žebra, třeli si navzájem tlamy o sebe, jako by se celovali; pak podsední kůň pozvedl svoji těžkou hlavu a položil ji přátelsky na hřívu svého soudruha.

Luisa ukázala Amédéeovi prstem nebohá zvířata, jež tvořila dojemné skupení.

„Osud jejich," pravila s úsměvem, „jest velmi krušný, není-liž pravda? . . . Co na tom, také oni jsou dobří kamarádi . . . a to stačí, aby jej snášeli."

Digitized by Google

A stisknuvši ruku Amédéeovi, vydrápala se svižně do vozu.

Po celý den v ministeriu byl Amédée ještě znepokojen ve příčině svého otce a ku čtvrté hodině, chvíli před skončením úředních hodin, odebral se do kanceláře pana Violetta. Avšak zde mu pověděli, že otec jeho právě odešel, řka, že obědvá v Grand Montrouge u svého starého přítele, a Amédée poněkud upokojen se odhodlal, že půjde za svým přítelem Mauricem do restaurantu Foyotova.

VIII.

Amédée přišel první na místo schůzky, avšak jedva že pronesl jmeno Maurice Rogera, když kovový hlas zahučel s výše točitých schodů: „Račte... Žlutý salon," a byl doprovozen a uveden před skvoucí tabuli číšníkem s yankejským vousem, mrštným jako černokněžník.

Tato čiperná osobnost odebrala ihned Amédéeovi jeho svrchník a klobouk a zanechala jej samotna v kabinetě, zářícím rozžatými svícemi.

Patrně šlo tu o slavnou hostinu. Majestátní pyramida z raků planula uprostřed tabule a každý příbor — bylo jich pět — měl v průvodu četu sklenek, velkých i malých.

Skorem současně objevil se Maurice v průvodu ostatních soudruhů, tří mladíků, oděných velice vybraně, v nichž Amédée z počátku nepoznal hned školáky se zárodkem vousu, v pošpiněných kabátcích, v modrých skrčených punčochách, kteří kdysi spolu s ním otírali zadek svých *spodků* s červeným prýmkem na lavicích lycea Jindřicha IV.

Avšak po několika: „Aj, tos ty!" potřásání rukou a: „Pamatuješ se ještě!" všichni byli spolu seznámeni.

Jakže, tento zavalitý človíček, s ohrnutým nosem, jenž každý palec své postavy přivádí ku platnosti, to že je Garju, jenž se chtěl státi hercem? Avšak jest jím teď, anebo skoro, neboť poslouchá přednášky Régnierovy v konservatoři. Jest již komediantem od hlavy k patě, dělá paňáčky a za ty tři minuty, co je tu, pohlédl desetkráte do zrcadla na svůj ohrnutý nos a tvář s hrubými rysy určenou pro pohled z dálky, jež zmodrala pod břitvou. První starostí jeho bylo, oznámit Amédéovi, že odložil svoje jmeno Gorju, jež je na divadle nemožno a že přijal pseudonym Jocquelet. Pak neztráceje ani okamžiku, mluví o svých „prostředcích", o svém „kouzle" a o svých „fysických vlastnostech".

A tento velký, krásný mladík s decousy tak bezvadnými, jehož hlava s pravidelnými rysy zdá se být vymodelována z mýdla a jenž položil na pohovku těžkou kabelu advokáta? Ale vždyť je to Artur Papillon, poctěný cenou za latinský proslov, týž, jenž chtěl v lyceu zařídit řečnický klub a rozděliti třídu rhetoriků ve skupiny a frakce, jako nějaký parlament. „Co děláš, Papillone?" Papillon studuje práva a jest, toť se rozumí, tajemníkem řečnického kroužku Patruova.

Na mou věru, Amédée okamžitě poznal třetího hosta.

„Hleďme, Gustave!" zvolal radostně.

Ano, Gustav, bývalý „rak", jemuž říkali „prasátko pro štěstí", poněvadž otec jeho byl vydělal obrovské jmění v obchodě s guanem. Gustav

Digitized by Google

se nezměnil! Stále tytéž vpadlé oči a meděnková pleť. Ale jaký to fešák! Vše po anglicku, od konců botek probitých drobnými dirkami až ku podkově na jehlici v nákrčníku. Řekli byste, že to jockey svátečně oblečený. Ten šprýmař Gustav! A co teď dělá? Ale nic. Cožpak jeho otec nevydělal dvakrát sto tisíc livrů důchodů kramařením s trusem albatrosů? Gustav učí se znáti život, toť vše. Znamená to pro něho vstávati každodenně k poslednímu, s hořkostí v ústech po včerejší večeři a býti každé noci překvapen svítáním při baccaratu v klubu Trknutých, kdež strávil plných pět hodin, říkaje hlasem dutým a schváceným: „dost!“ Gustav učí se znáti život, pravím vám, což, hledíme-li k jeho vzezření clowna-strašidla, může mu někdy způsobiti známost zcela jinou. Avšak kdož v tomto věku pomýšlí na smrt? Gustav chce poznati život, rozumíte? a když prudký kašel přeruší některý z jeho výbuchů pitomého smíchu, jeho soudruzi v klubu Trklých tlukou jej do zad, říkouce, že mu špatně sklouzlo sousto. Čertův Gustav!

Zatím číšník se způsoby černokněžníka objevil se s polévkou a má takový kouzelnický posuněk, když odkrývá polévkovou mísu, že jste nemálo překvapeni, když se z ní nevynořila kytice růží nebo živý králík. Ale nikoliv! je to pouze polévka se svítkem, a hosté pustili se do ní statně a mlčky. Avšak po rýnském všechny jazyky se rozpoutaly, a když sprovozen se světa platejs po normandsku — ó slavná to chuť ve dvaceti letech! — všech pět mladíků mluví zároveň.

Jaká to vřava! Věty se křižují jak rakety. Gustav, napínaje svůj unavený hlas, chválí výtečné vlastnosti klusáka, jehož byl zkusil dnes ráno v Boulognském lesíku. — Mezi námi řečeno, byl by učinil lépe, kdyby byl zůstal hezky dlouho v posteli a napil se trochu rybího tuku. — Maurice volá na číšníka, aby otevřel lahev château-Léoville. Když se Amédée zmínil o svém dramatu budoucímu herci, tu Gorju, zvaný Jocquelet, svým hlasem trouby, unikajícím z nosu, podobného troubě, rozhoduje ihned jako zkušený muž, nabízí svoje rady a uvádí s nadšením pověstnou průpověď Talmovu jakémus dramatickému básníku: „Především žádné krásné verše!“ A Artur Papillon, jenž se chystá pro řečiště a shledává, že to znamenitá příležitost, aby se cvičil překonávati hluk shromáždění, řve sám pro sebe chvalořeč na výklad Julesa Favra, který byl slyšel včera v zákonodárném sboru.

V této směsici hovorů nesmělý Amédée hned z předu překonán: také Maurice záhy se odmlčel, s úsměvem poněkud pohrdavým pod svým hezkým zlatě plavým knírem, a záchvat kašle učinil záhy Gustava neschopným zápasu. Toliko advokát a komediant, podobni dvěma řadovým lodím, jež jedna po druhé dávají salvy, na dále se bombardují slovy. Artur Papillon, jenž náleží k literární oposici a přeje si, aby se vláda císařská oddala „klidnému a pravidelnému chodu parlamentarních institucí,“ má chvíli vrch a vykládá pěkným, plným hlasem poslední článek v „Courrier du Dimanche“, avšak herec rozvinuv svůj hrozný organ, v němž se zdají hučeti trouby Gedeonovy, postoupil útočně a zvítěziv rozhodně, vykládá na sta hloupostí, posmívá se Shakespearovi a Hugovi, vynáší Scribea a jeho následovníky a navzdor svému profilu středověkého břichopáska, jenž mu zajišťuje v budoucnosti nejčestnější místo mezi

Digitized by Google

komiky, ujišťuje, že se zrodil, aby hrál první milovníky a nabízí se, že učiní „sympatickou“ úlohu Nerona v „Britanniku“.

Bylo by to k nevydržení, kdyby se neobjevily koroptve s lanýži, jež „černokněžník“ krájí a rozdává v době kratší než by bylo třeba zamíchat hru karet „nikterak preparovaných“. Podal dokonce prostomyslnému Amédéeovi nejhorší kus, právě tak, jakoby způsobil, aby si vytáhl trefovou devítku. Pak nalévá chambertinu; na novo se hlavy všech rozpálily, hovor — bylo to nezbytno, — obrátil se k ženám.

Jocquelet počal, vysloviv jméno jedné z nejhezčích hereček pařížských. Zná je všechny, popisuje je, jakoby byly před ním odložily svoji šněrovačku, podává seznam jich milenců, kritisuje jejich vnady jako obchodník s otroky.

Tak na příklad mladá Lucile Prunellova „smluvila se s velkým Moncontourem.“

„Pardon,“ přerušil jej Gustav (Bože, ten špatně vypadá!) ... „pardon, opustila jej již, k vůli Cerfbeerovi, bankéři.“

„Pravím ti, že nikoliv.“

„Pravím ti, že ano.“

Skorem by se byli pohádali, kdyby Maurice, aby je od sebe odtrhl, nebyl svým dobrácky posměvavým způsobem, dobral si hezkého Papillona k vůli jeho láskám.

Neboť mladý advokát pívá často čaj v orleanistických *dýcháncích*, chodí do týchž salonů co Beulé a Prévost-Paradol, doprovází *dámy politikářky* ke slavným schůzím Francouzské akademie.

„Ty tam as naděláš spoust, darebo!“

Avšak Papillon se hájí s úsměvy plnými ješitnosti a dvojsmyslnosti. Dle jeho názorů — a vložil dva prsty za obrubu své vesty, — ctižádostivec má býti cudný.

„Abstineo Venere,“ praví, sklopiv pitvorně oči, neboť nebojí se latinských citatů.

Ostatně prohlašuje, že jest velmi vybíravý v tomto ohledu. Snem jeho jest nějaká Egeria, povznesený druh. — Ale nepřiznává se, že malá roznašečka modistky, s kterou ještě včera chtěl zapříst hovor v ulici Soufflot odcházeje z právnické školy, změřila ho od hlavy k patě a pohrozila mu, že zavolá strážníka.

Na novou dobírku Mauricovu formuluje advokat svůj program zamilovanosti následovně:

„Hleďte ... Kdyby nějaká žena měla důvtip Hypatie, něžnost Heloisinu, úsměv Jocondin a nohy Antiopiny, nemá-li též ňadra Venuše Medicejské, nemohl bych ji milovat.“

Aniž by činil požadavky tak značné, jeví se herec rovněž velmi vybíravým, zejména pokud se týče hlediska plastiky. Pro něho Debora, tragédka Odéonu, — řecká to socha! — má příliš velké ruce, a okouzlující Blanche Pomponova, jež způsobuje požár v prosceniu „Variété“, jest pouhá vosková loutka.

Ale zejmena Gustav jest neúprosný. Rozpálen burgundským — sklenka mineralní vody v teplém mléce z rána byla by pro něho mnohem lepší! — tvrdí, že nejkrásnější bytost na světě, ať se to bere jakkoli, jest příjemna

Digitized by Google

toliko jedinou noc. Pro něho je to vše rozhodnuté, věc zásady. Ujišťuje dokonce, že učinil jedinou výjimku z tohoto pravidla na prospěch slavné tanečnice z kasina Codetova, Nini Auvergnatky, poněvadž je tak pitvorna, když s ní večeříte... Ach, děti, tak pitvorná... Ne, člověk by pošel!

Pošel! Ano, milý pane Gustave. To se vám vskutku přihodí zítra nebo pozítří, neodhodláte-li se žíti poněkud rozumněji, — a ještě za podmínkou, že strávíte každou zimu na jihu.

Prostodušný Amédée jest jako na skřipci. Všechny jeho illuse — směsice to tužeb a pocitův — jsou krutě zraněny. A pak objevil v sobě politování hodnou schopnost: pohled na hloupost působí mu muka. Kterak tito mladíci jsou hrubí a prolhaní! Gustav zdá se mu býti hotovým blbcem, Artur Papillon pedantem a co se týče Jocqueleta, zdá se mu rovněž nesnesitelný jako velká masařka bzučící mezi oknem a roletou v ložnici nervosního člověka.

Na štěstí Maurice na novo obrátil hovor, propuknuv v junácký výbuch smíchu.

„Nuže, milí přátelé," zvolal, „jste všichni hlupáčkové a já nejsem jako vy, při sám Priap! Neplivám do své polévky... Ať žije žena a ať žijí ženy!... Ano, všechny! Krásné... i ty ostatní!.. Neboť není pravda, není ošklivých žen, u všech všudy!... Schválně si nevšímám, zdali ta neb ona miss má nohy Angličanky a zapomínám na osmáhlou pleť děvčete z krčmy, jen když má ňadra tak pevná, že se o ně rozdírá hrubé plátno její košile... Nepovídejte tedy oslovství a dělejte jako já! Zakousněte se tedy do každého jablka, dokud máte zuby... Gaudeamus igitur... Víte-liž, proč ve chvíli, kdy pokouším hostitelku, dávám pozor též na nosík komorné, jež přináší psaní na tácu? A víte-liž proč, odcházeje od Cydalisy, jež zastrčila mi do knoflíkové dirky svoji růži, ohlížím se po Kačce, jež se vrací z trhu s košem na ruce? To proto, že je to jiná, milé děti! Jiná, toť ono pravé slovo! Ano, tisíc a tři... Don Juan má pravdu, ... Cítím ve svých žilách slavnou jeho krev prostopášníka... a číšník nám otevře nějakou tu láhev šampaňského, žeť? abychom přípili na zdar lásce."

Maurice jest cynik, ale tento výbuch mladosti působí přec jen příjemně. Všichni mu tleskají. Černokněžník v bílé zástěře, jenž se otáčí kolem stolu jako chovanec opičího paláce, nechal vyletět ke stropu zátku z láhve Roederera — divíte se, že z ní nevyletěl ohňostroj — a hle, dobrý rozmar se vrátil.

A panuje hlučně až do konce hostiny, jenž pokažen tím pitomcem Gustavem. Chtěl vypíti tři sklenky kmínky — proč mu raději nenalili borovičkový syrob? — a domnívaje se, že se naň Jocquelet křivě podíval, projevil náhle nezvratný úmysl rozpárati mu břicho lahvicí na ocet. Herec velice bled vzpomíná si na všechna vyzvání na souboj, jež byl viděl na divadle; narovnal se na židli, vypjal hruď a kokta: „Jsem vám k službám!" snaže se „vpravit se do situace". Ale je to ovšem zbytečno. Gustav, jehož se chopili Maurice a Amédée, jest rozhodně nadobro zpit; na domluvy svých přátel odpovídá toliko záplavou slzí a klesá na stůl rozbiv několik talířův.

Digitized by Google

„Nuže, třeba poslati to dítě domů," prohodil Maurice, pokynuv číšníku.

Čiň se, kouzelníku! V jediném okamžiku lidský ten hadřík, jehož jmeno jest Gustav, jest vzat se židle, oblečen do svrchníku, má na hlavě klobouk, jest narovnán, uhlazen, sveden s točitých schodů, naložen do fiakru. Pak se kouzelník vrátil a provedl poslední svůj kousek, nechal zmizet talíř, kam Maurice byl hodil několik louisdorů, aby zaplatil řád.

Jest pozdě, skorem jedenáct hodin a soudruzi podávají si ruce na rozloučenou, v husté mlze, jež páchne sazemi a v níž plynové plameny podobají se papírovým svítilnám prodavačů oranží. Brrr! To je vlhko!

„S bohem."

„Na shledanou."

„Poručení dámám."

Artur Papillon, jenž je ve fraku a bílé kravatě jako každého večera, má ještě pokdy objeviti se v politickém saloně na levém břehu a setkati se tu se ženevským historikem Moichodem, autorem pověstné „Historie Bonapartovy", kdež jest dokázáno, že Bonaparte byl prostředním generalem a že všechny jeho bitvy vyhráli jeho podřízení velitelové. Jocquelin chce se odebrati do Odéonu a vyslechnouti po desáté pátý akt kusu ze školy „zdravého rozumu", jenž má velký úspěch a v němž hrdina, jenž po čtyry akty byl láteřil v rýmovaných verších proti penězům, ožení se na konec s mladou milionářkou, k největšímu uspokojení šosáků. Maurice pak, než se odebral do ulice Monsieur-le-Prince ke slečně Irmě, jež nalezne klíč pod rohoží a jež bezpochyby teď zaplítá do kadeří papírky, provází Amédéea kus cesty.

„Jsou trochu hloupí, ti kamarádi, že?" táže se svého přítele.

„Skorem se mi hnusili, přiznávám se ti," odpovídá mladík. „Jejich hrubost, když mluvili o ženách a o lásce, mne urážela... A ty sám, Maurice — tím hůře! budu upřímný — ty, jehož osobnost jest tak jemná a tak hrdá, nech mne věřit, žes nepověděl pravdu, žes se chvástal nerestmi, abys se jim zalíbil. Nikoliv, není možno, že se spokojuješ ukájením svých žádostí, že poslouchás toliko své letory... Máš zajisté jiný ideal; tvoje svědomí zajisté ti vyčítá..."

Avšak Maurice náhle přerušil toto horování směje se již z předu slovu, jež pronese.

„Moje svědomí!... Ó ty hodný, naivní Violette, ty skromná květinko lesní!... Ale svědomí, nebohý příteli, jest jako švédské rukavičky, to se nečistí. S bohem... Promluvíme si o tom ještě někdy, až mne Irma nebude očekávat."

Amédée vrací se na to zcela samoten do ulice Notre-Dame-des-Champs, chvěje se v mlze pln smutku a hnusu.

Ne! ne! není to pravda. Jest ještě jiná láska, než ona, kterou znají tito surovci; jsou ještě jiné ženy než tyto rozmařilé ženštiny. A tu myslí na svoji družku z dětství, na hezkou drobnou Marii, a vidí ji vyšívající u rodinné lampy a hovořící s ním, aniž by pozvedla očí, zatím co on se obdivuje jejím krásným sklopeným brvám, a žasne, vzpomenuv si pojednou, že přítomnost tohoto rozkošného dítěte nezpůsobila mu nikdy nejmenšího zmatku, že si nikdy nepřál jiného štěstí, než aby byl poblíže

Digitized by Google

ní. Proč by podobný pocit jako jeho, nerozvil se jednoho dne v srdci Mariině? Cožpak spolu nevyrostli? Není-liž jediným mladíkem, jehož zná důkladně? Státi se jejím ženichem, jaká to radost! V roztomilé svědomitosti vytýká si nebohý hoch nekalé choutky, jež jej někdy znepokojovaly. Ano! takto třeba milovat. Od nynějška bude se vyhýbat všemu pokušení, bude trávit všechny večery u Gérardových, jak mu radila hodná Luisa; bude hledět býti pokud možno u své drahé Marie, jsa spokojen, že ji slyší mluvit, že ji vidí usmívati se, a bude čekat v cudnosti, se srdcem plným něžnosti na okamžik, kdy ona konečně spozoruje, že ji miluje, a kdy svolí, státi se jeho ženou. Ó rozkošné to spojení dvojího panenství, obdivuhodné políbení dvou nevinných rtů! Což jest takové štěstí možno?

Krásný tento sen rozehřál srdce mladíkovo. Přišel všecek rozjařen před dům, zazvonil důrazně, vystoupil čile po schodech a otevřel dvéře svého bytu. Ale co to?... Otec jeho se tedy vrátil hodně pozdě? Proužek světla prosvítá pode dveřmi ložnice.

„Nebohý muži!“ pomyslel si Amédée, vzpomínaje si na výjev od rána. „Je snad churav?... Podívejme se honem...“

Avšak jedva otevřel dvéře, couvl, vyraziv ze sebe výkřik zoufalství a hrůzy.

Při svitu oharku svíce na krbu spatřil Amédée svého otce ležícího na podlaze, s košilí rozhalenou a zbarvenou krví, držícího ještě v pravici, sevřené smrtelným zápasem, břitvu, kterou si byl podřezal hrdlo.

Ano, přiházívá se někdy tato naprostá jednota dvou nebohých bytostí v lásce, a je to štěstí na zemi! Avšak umřel-li některý z nich, druhý nenalézá útěchy.

Pan Violette nenalezl útěchy.

IX.

Amédée nyní více nemá rodiny.

Den po smrti svého otce rozešel se dokonce s jediným svým příbuzným, panem Isidorem Gaufrem. Neboť „svatoušek“, pod záminkou, že sebevražda jej naplňuje hrůzou, nechal dovézt na hřbitov ve voze šesté třídy manžela své vlastní neteře a nepoctil svou přítomností pohřeb, jemuž kněžský průvod byl odepřen, což nikterak nevadilo nábožnému muži, aby téhož dne nehltal při snídaní, hřímaje neustále proti pokroku materialismu, drštky à la Caen, týdenní mistrovský kus Bereničin.

Amédée nemá více rodiny a jeho přátelé jsou roztroušeni.

V odměnu za dvě právnické zkoušky, jež Maurice odbyl jako hračkou, chtěla paní Rogerova potěšit svého syna cestou po Italii a odejeli spolu.

A Gérardovi, ó, ti nebožáci! Právě měsíc po smrti pana Violetta starý rytec náhle zemřel, nad deskou, záchvatem smrtelné mrtvice a toho dne nenalezalo se nic v zásuvce prádelníku. Před zející jamou, kam sestupujeme náležitě obloženi prkny, neznámý, počestný mistr měl kolem sebe toliko černavou skupinu tří plačících ženštin, Amédéea v hlubokém smutku po svém otci a as tucet starých soudruhů, sestárlých mazalů se špičatými klobouky, jichž romantická hříva byla sešedivěla. Bylo ihned třeba pro-

Digitized by Google

dávat, aby se získala trocha peněz, zbytek vybraných otisků rytin, několik obrazů darovaných kdysi přátely, kteří se stali více méně slavnými, zbytek pošramocených drobotin, zkrátka chudý ten umělecký poklad, jenž tvořil kouzlo bytu. Pak, aby starší dcera měla méně daleko do pensionátu, kde vyučovala hře na klavír, přestěhovala se matka Gérardová až tam nahoru, do ulice Saint-Pierre na Montmartru, kde nalezly malý příjemný byt dost laciný, se zahrádkou jako dlaň.

Také Amédée, odkázán na svých sto dvacet pět franků měsíčně, musel opustit příliš drahý byt v ulici Notre-Dame-des-Champs a prodat největší část rodinného nábytku. Ponechav si toliko svoje knihy a nábytek pro jediný pokojík, usadil se v předměstí Saint Jacques v podkroví starého domu.

Odtud bylo velmi daleko na Montmartre a do ulice Saint-Pierre. A proto ke svému žalu nemohl tak často, jak by si byl přál, navštěvovat svoje přítelkyně, jež společný smutek činil mu ještě dražšími.

Zbývala mu jediná útěcha, literarní práce. Vrhl se na ni vášnivě, uspával svou bolest plodným, zázračným opiem poesie a snů. Ostatně počínal nalézat cestu, cítil, že by dovedl povědět cosi nového. Dávno již bylo tomu, co vrhl do ohně první svoje verše, neobratně napodobené dle zamilovaných mistrů, a svoje drama podle vkusu z roku třicátého, kde oba milenci pěli zamilované duetto pod popravištěm. Vracel se ku pravdě, ku prostotě, cestou školáků, cestou nejdelší. Vkus i potřeba zároveň nutily jej, aby vyjadřoval prostě, upřímně to, co měl před zrakem, aby vybíral všechen ten skromný ideal drobných lidí, mezi nimiž žil, v oněch melancholických končinách okolí pařížského, v němž uplynulo celé jeho mládí, zkrátka, aby líčil dle přírody. Zkoušel to, cítil, že se mu daří, a tu prožil nejkrásnější a nejušlechtilejší chvíle svého života, ony, kde umělec, znaje již dokonale ovládat svůj nástroj a maje dosud hojnost a svěžest dojmů mladosti, píše první svoje dílo, o němž ví, že jest dobré, a píše je beze všech nároků, nepomýšleje ani na to, že je jiní spatří, pracuje pro sebe sama, pouze k vůli radosti, že tvoří a šíří mimo sebe všechny svoje vzpomínky, všechnu svoji obraznost, všechno svoje srdce. Chvíle ryzího nadšení a dokonalého štěstí, jichž nikdy více nenalezne, až se zakousne do lahodného plodu úspěchu, až bude rozpálen touhou po slávě! Rozkošné, posvátné hodiny, jež možno porovnati toliko s opojením první lásky!

Za zimních měsíců, jež následovaly na smrt otcovu, pracoval Amédée statečně. Vstávaje o šesté hodině ranní, rozžal svoji lampu a porcelánová kamínka, kamna pro žehlířku, jež vyhřívala vysoký jeho pokoj, a kráčeje sem tam anebo nahnut nad prací počínal statečně svůj zápas s obrazy, slovy a myšlenkami. O deváté hodině odcházel, posnídal v sousední mlékárně, pak ubíral se do své kanceláře. Zde, když konečně popsal svoje mrzutá lejstra, zbývaly mu ještě dvě neb tři hodiny prosté přítomnosti, jichž použil ke čtení, čině si poznámky ve knihách, jež si vypůjčoval každého jitra v čítárně v ulici Royer-Collardově, neboť byl již spozoroval, že člověk odchází z koleje skorem nevědomý anebo nanejvýš že se naučil učit se. Odcházel z ministeria, když se stmívalo, ubíral se do svého předměstí přes boulevard des Invalides a boulevard Montparnasse, jež

Digitized by Google

v oné době byly posázeny ještě staletými habry, a někdy lampář se svým rozžehadlem, běžící před ním, vyvolával široké plynové plameny mezi kostrami starých bezlistých stromů. Tato procházka, kterou si Amédée ukládal k vůli zdraví, dovedla jej k šesté hodině k obědu dělníka v malé mlékárně, nalezající se naproti nemocnici Val-de-Grâce, kde byl stálým hostem. Pak vystoupil do své sýpky na rýmy, rozžal znovu kamna i lampu a honem do práce až do půlnoci! Toto horoucí, neustálé úsilí, toto napjetí vůle, udržují v jeho duchu teplo, čilost a rozechvění, nezbytné ku produkci básnické. Myšlenky jeho, neustále vnímavé, byly připraveny přijmouti zárodky, jež přináší tajemný vánek inspirace, a chvílemi vida s úžasem, kterak pero jeho tak kvapně pobíhá po listě, zastavil se pln nevýslovné hrdosti, že takto přiměl ku poslušnosti slova a rytmy, a tázal se, jaká to nadpřirozená moc mu dovolovala okouzliti tato plachá, božská ptáčata.

V neděli dal si přinést jídlo domovníkem do bytu, pracoval po celý den a odcházel teprve o páté hodině odpolední na oběd k matce Gérardové. Byla to jediná zábava, které si dopřával anebo, lépe řečeno, jediná odměna, kterou si povoloval. Šel Paříží pěšky, koupil v ulici Fontaine koláč k dessertu, pak vydrápal se, díky svým dvacetiletým nohám, až k hrbolatým osamělým uličkám vrcholu Montmartru, jež tehdáž byly osvětlovány posledními lampami na kladkách a kde se vám zdálo, že jste v některém zapomenutém venkovském koutě.

Čekaly na něho s polévkou, a mladík oděný černě vsedl mezi vdovu a oba sirotky.

Nastojte! kterak se teď stal přísný život těchto nebohých žen! Damourette, kdysi poctěný cenou římskou, člen Institutu, přece si vzpomenul, že byl kdysi pracoval společně s Gérardem a dosáhl pro jeho vdovu roční podpory od ředitelstva krásných umění. Avšak to je almužna, jedva že lze z toho zaplatit nájemné. Na štěstí hodná Luisa, která již teď zdá se být starou pannou, ve dvacátém třetím roce, po celý den pobíhá po městě se svým svitkem not pod smutečním šálem. Má mnoho hodin, a více než dvacet domů v Paříži její péčí stalo se neobydlitelnými následkem děvčátek s rudýma ručkama, jež je otřásají třeskem svých chromatických škál. Výdělek Luisin tvoří tudíž nyní největší část příjmů rodiny. Jaká to podivná záhada, společenský život ve velkých městech, kde „Poslední myšlenka Weberova“ může vynésti cenu čtyřlibernního chleba a kde lze zaplatit účet kupců z výtěžku „Menuetu Baccheriniho“!

Přes to přese všecko jedva že tak tak stačí u Gérardových a hezká malá Marie také chce býti užitečnou, pomáhati matce a sestře. Mívala vždycky značné vlohy ke kreslení, otec její učil ji trochu kreslit pastelkami. Teď chodí pracovati do Louvru, cvičí se v kopiích Chardinů a Latourů. Chodí tam zcela samotna. Je to dokonce poněkud neprozřetelné. Jest tak krásná! Avšak Luisa nemá času doprovázet ji, a matka Gérardova jest nucena zůstávati doma, hospodařit a vařit. Proto také objevení se Mariino v Museu uvedlo ve zmatek srdce mnohých mladých mazalů. V atelieru Flandrinově ohlášeno několik případů neodbytného smutku a ztráty chuti k jídlu, a dva žáci Signolovi, kteří se navzájem překvapili

Digitized by Google

při obcházení kolem krásné kopistky, nenávidí se potají a přemítají v duchu projekty amerikánského souboje.

Kdybychom pravili, že Marii nelichotí ani trochu, vidí-li všechny ty mladé ctitele obcházeti nesměle a uctivě kolem sebe, kdybychom tvrdili, že sníma-li klobouček a věší jej na svůj stojan, činí tak jedině proto, že horko spůsobuje jí bolení hlavy a ne také proto, aby ukázala svoje krásné vlasy, lhali bychom jako v kandidátní řeči. Avšak přes to přese všechno malička stává se vážnou, ujišťuji vás, aneb aspoň chce se jí státi. Pracuje svědomitě, činí pokroky, a její poslední kopie — podobizna oné mladé markýzy, jež drží na klíně opentleného psíka — není věru zlá.

Právě tato kopie přinesla roztomilé umělkyni štěstí.

Tatík Isachar, vetešník z nábřeží Voltaire-ova, — žid starého rázu, jehož usmolený zimník se šňůrami již při pouhém pohledu spůsobuje vám svědění — přiblížil se jednoho dne k Marii, jež právě kreslila růži v pudrované vlásence markýzině, a pozvednuv klobouk, dosti mastný, aby stačil na polévku pro celá kasárna, pravil:

„Phrosím, slečno, nechtěla byste mi udělat thucet rodinných phodobizen?“

Mladá dívka z počátku nechápe, ale konečně navzdor svému ohavnému huhňání žid jí vše vysvětlil.

Za našich dnů lze koupit vše, i šlechtictví. Jen když máte náležitě nabitou tobolku, nic není prostšího. Za peníze opatříte si ve Vatikáně — druhá chodba na pravo, třetí dvéře v levo, tak, tam je to — z brusu nový titul římského hraběte. Heraldická agentura — viz inserty — zasadí vám a nechá vyrůst strom s rodokmenem, v jehož stínu lze uspořádat venkovskou snídani o dvacetipěti příborech. Koupíte si zámek s věžemi — věže jsou nezbytny — v zákoutí některého kraje hodně reakcionářského. Navštěvujete okolní majitele zámků se zlatou lilií v nákrčníku, osvědčujete se jako zuřivý legitimista a nesmiřitelný klerikal, pořádáte hostiny a hony a máte vyhráno. Založme se, že váš syn se přižení do předměstí Saint-Germain, do rodiny, jež pochází skutečně od křižáků.

Avšak abyste provedl tuto příjemnou frašku, nesmíte zapomenout na některé podrobnosti, zejmena na podobizny svých předků. Musí zdobit stěny hradu, kde budete častovat kobylkáře. Ale ve výběru této galerie rodinné je třeba taktu. Žádné přepínání, pamatujte na mne. Nechoďte příliš daleko nazad. Nepřisvojte si jako zakladatele rodu rytíře pobitého železem, obavně namalovaného na dřevě, s erbem v koutě obrazu. Počněte toliko Jindřichem Čtvrtým. Toť pravdě podobnější. Spokojte se zakladatelem dynastie — nějakým fešáckým Probem — jehož šedá brada spadá na varhánkovitý krejzlík. Hleďte, viděl jsem onehdy jednoho velice pěkného v tomto druhu blíže náměstí Royale, u jednoho vetešníka v bývalé ulici Pas de la Mule. Právě kdy jsem šel tudy, stál u něho pudlík a zvedal zadní nožičku. Mohli byste si opatřiti tohoto předka as za patnáct franků, budete-li trochu smlouvat.

Anebo raději ne. Netrmácejte se tolik. Obraťte se na specialistu, tatíka Isachara. Buďte bez starosti, žije dosud. A jaké u něho naleznete znamenité předky! A ne drahé! Jestliže se dokonce odhodláte odvozovati

Digitized by Google

svůj původ z pouhých osob soudcovského stavu, bude cena nepatrná. Jsou skorem zadarmo, ti presidentové soudů. Ovšem, chcete-li býti z rodu vojenského, míti mezi předky vysoké duchovenstvo, cena vzroste. Ale je tu přec jen tatík Isachar, jenž vám může dát za slušnou cenu biskupa ověšeného hermelinem anebo generala se vlásenkou à la Ludvík XIV., s modrou stuhou, je-li libo, a s krunýřem pod červeným kabátcem.

Co se velmi dobře vyjímá v řadě rodinných podobizen, toť na mou věru, malá sbírka pastelův. Co říkáte abbé-ovi s vyvalenýma očima, staré dámě neslušně dekoletované, dragounskému setníku s přilbou s tygří kůží (stojí o deset franků více, má-li kříž sv. Ludvíka)? Tatík Isachar, jenž rozumí svému obchodu, má stále v zásobě na třicet takovýchto podobizen, v roztomilých rámech ve slohu doby, jež se schválně pro něho hotoví v předměstí Saint Antoine, a jež všechny po čtrnácte dnů byly zakopány v zemi a pak prostříleny hrubými broky, aby získaly nezbytné plísně a červotočiny.

Pochopíte teď, proč ctihodný žid, konaje v síních Louvru svoji týdenní procházku, věnoval pozornost malé Marii, jež okreslovala roztomilou markýzu od Latoura. Právě v tu dobu nedostávalo se mu pudrovaných markýzek a markýzky jsou velmi hledány, je to zboží běžné. Prosil dívku, aby si odnesla kopii domů a provedla mu tucet kopií této kopie, měníc toliko barvu šatů a připojujíc ke každé podobizně zvláštní podrobnost. Tak na příklad na místě boloňského psíka bude markýza č. 1. držet mopslíka, markýza č. 2. opičku, markýza č. 3. bonboniéru, markýza č. 4. vějíř. Tvář mohla zůstat stejná. Tatíku Isacharovi všechny pudrované markýzky jsou si stejny. Přece však žádal, aby všechny opatřeny byly dvěma „muškami“, jedna poblíž pravého oka, druhá na levém ňadru. Na tom mu záleželo. Dle jeho názoru byla „muška“ symbolem osmnáctého století.

Tatík Isachar, muž spravedlivý, zavázal se, že poskytne slepé rámy, vhodný papír a pastelky a že zaplatí za každou markýzu patnáct franků. Mimo to sliboval, bude-li spokojen s první prací, že objedná u mladé umělkyně co nejdříve tucet kapitularek remiremontských a půl tuctu gardistů královského dvora.

Byl bych si přál, abyste byli bývali přítomni u dam Gérardových onoho večera, kdy malá Marie se vrátila domů s touto dobrou novinou. Louisa vrátivší se z města, kde byla rozsévala símě umění hudebního, i nebohá matka Gérardova měly radostí oči plné slzí.

„Jakže, ty maličká,“ pravila matinka líbajíc mladší dceru, „také ty nám chceš pomáhat v hospodářství?“

„Hleďme sestřičku!“ zvolala Luisa smějíc se srdečně. „Ona vydělá hromadu peněz. Víš-li pak, že jsem na tebe žárliva se svým pianem a svým uměním, jež je lidem na obtíž? . . . Pastelky, to si dám líbit! . . . To nedělá hluk, to nepřekáží sousedům, a až sestárneš, můžeš říci: „Nikdy jsem nikoho netýrala hudbou.“

Avšak Marie nechtěla, aby žertovaly. Ach, vždycky ji považovaly za loutku, za uličnici, za mazlíka, jenž nedovede nic než česat se a trhat šaty. Nuže, však se ještě uvidí, však se uvidí!

A což následující neděle, kdy Amédée přišel k obědu se svým

Digitized by Google

koláčem, vypravovaly mu celou historii několikrát, se sterými podrobnostmi a ukázaly mu první dvě markýzky, jež Marie byla již dokončila a jimž byla udělala „mušky“ velké jako oplatky na psaní.

Toho dne zdála se mladíku ještě roztomilejší, ještě svůdnější, než kdykoli a tu vznikly v něm první ctižádostivé touhy. Což kdyby měl přece dosti talentu, aby vystoupil ze svého zákoutí, ze své bídy? Kdyby se stal slavným spisovatelem, majícím snadný výdělek? To konečně nebylo nemožno. Ó, s jakým nadšením by požádal toto rozkošné dítě, aby se stalo jeho ženou! Kterak by bylo příjemno, že je šťastna s ním, hrda na něho! . . . Ale v tu chvíli nebylo lze na to pomýšlet. Byliť všichni příliš chudi. A pak, dovedla-liž Marie milovat?

Tázal se tak již často a s velkým nepokojem. V jeho srdci — byl o tom pevně přesvědčen — přátelství z dětských let změnilo se v upřímnou něžnost, ve skutečnou lásku. Ale nic neodůvodňovalo jeho naději, že táž proměna se udála u dívky. Jednala s básníkem povždy velmi laskavě, ale jako s dobrým kamarádem, nic více, a nebyla v jeho přítomnosti o nic víc pohnuta než v době, kdy se s ním skrývala na číhanou za pohovkou strýce Gérarda, aby honili granátnickou čepici.

Rozumí se, že Amédée se svěřil rodině Gérardových se svými pracemi. Po neděluím obědě před voskovaným plátnem, na němž stará matinka podávala kávu, předčítal někdy mladík svým přítelkyním, hlasem volným a vážným, báseň, kterou byl složil mezi týdnem. Malíř nadšený vnitřním životem, jenž měl zálibu a smysl pro výjevy rodinné, *jak ji* mívali mnohdy staří mistři školy holandské, byl by býval všecek dojat vůči této skupině, kterou tvořily čtyry osoby ve smutku. Básník drže rukopis v levici a pravicí naznačuje v prázdnu rhytmickou něžnost, seděl mezi oběma sestrami. Avšak zatím co Louisa poněkud příliš hubená, předčasně uvadlá, nikterak krásna, upírajíc oči pozorně na tvář předčitatele, chtivě naslouchala, krásná Marie, roztržita, s tváří jevící skorem nudu, hleděla bezděčně na druhou stranu stolu, k matce Gérardové, pletoucí punčochu, s vážným výrazem, s brejlemi posunutými skorem až na konec nosu.

Nastojte! při tomto čtení jediná Louisa někdy ulevila si vzdechem plným pohnutí, někdy dokonce měla v brvách dvě velké slzy. Jedině ona nalézala, aby pochválila básníka, správné, přímé slovo, dokazující, že porozuměla, že byla dojata. Marie nanejvýš obdařila Amédéea, jenž byl dosud rozechvěn přednesem svých veršů, nějakým „je to velmi pěkné!“ proneseným z ochoty, všedním úsměvem díků.

Neměla tedy smysl pro poesii? Později, kdyby ji pojal za manželku, zůstala by tedy netečna vůči uměleckým snahám svého manžela, jeho duševnímu životu, netečna dokonce i vůči slávě, kterou mohl získat? Kterak je Amédée-ovi bolestno, klást si tuto otázku!

Záhy vzbudila v něm Marie novou starost.

Bylo již tři měsíce, co Maurice Roger byl se svou matkou v Italii a mimo dva dopisy, jež psal v Milaně, na počátku cesty, v prvním záchvatu nadšení, neměl Amédée zpráv o svém příteli. Omlouval ostatně tuto nedbalost lenivého Maurice, jenž odjížděje pravil mu s úsměvem, aby nespolehal na jeho přesnost v dopisování.

Digitized by Google

Nuže při každé návštěvě u dam Gérardových tázala se ho Marie pokaždé:

„A což váš přítel Maurice? Nedostal jste od něho zpráv? . . ."

Z počátku si toho nevšímal. Ale tolikerá vytrvalost konečně vzbudila v něm podivení, vnukla mu v srdce podezření, jež se na dále vůči chladnosti dívčině změnilo v nedůvěřivost.

Maurice Roger vykonal u Gérardových, dokud žil otec, a vždy ve společnosti Amédée-ově, toliko tři neb čtyry velmi krátké návštěvy. Vůči Marii zachovával zdrželivost co nejuctivější a oba promluvili spolu snad jedva dvacet vět. Kterak Marie zachovala tohoto mimojdoucího, tohoto skorem neznámého, tak neobyčejně v paměti? Bylo-liž možno, že zanechal u ní dojem tak hluboký, vnuknul snad i náklonnost? Čekala na jeho návrat? Přála si, spatřit jej opět? Skrývala na dně svého srdce, myslíc na něho, něžnou jakous naději?

Když tyto obavy táhly myslí Amédée-ovou, cítil, kterak se mu bouří srdce a v ústech mu hořklo. Šťastný Maurice, jenž potřeboval se toliko ukázat, aby se zalíbil! Ó ihned, zardívaje se studem, zaháněl šlechetný básník toto hnutí závisti. Avšak každé neděle, když Marie klopíc zrak a s hlasem lehce stísněným opakovala svoji otázku: „A což pan Maurice? Nemáte o něm zpráv?" jat byl Amédée krutým pocitem malomyslnosti a pomyslel si s nekonečným smutkem:

„Nebude mne nikdy milovat!"

Aby přemohl tuto novou strast, chtěl se pohroužit ještě více do práce. Ale nenalezl více svoji někdejší čilost, svoji energii. Po lijavcích a slunečni pohodě března, jenž se chýlil ke konci, nastalo jaro. Nyní když se Amédée probouzel o šesté hodině ranní, byl bílý den. Otevřev okno své podkrovní světničky obdivoval se nad obzorem střech velkému svěžímu slunci, vystupujícímu na obloze jemně šedé. Z klášterní zahrady, kterou měl pod sebou, vystupoval příjemný zápach vlahé trávy a hlíny. V loubí přistřihovaných lip, jež vedly k sádrové sošce Panny Marie ve zdéné kapličce, chvěl se již první a skorem nepozorovatelný nádech, předzvěst zeleně, abychom tak řekli, mezi černými větvemi, a tři mandlovníky v zelinářské zahradě byly zdobeny svými něžnými květy. Mladý básník, jemuž smyslná rozkoš, kterou byl poznal jedva dvakráte neb třikráte při nahodilých dobrodružstvích, byla hrůzou, byl teď uchvácen touhou sklíčující a přece příjemnou. Čistý obraz Mariin, který vyvolával obyčejně ve své mysli při probuzení, jako nějakou modlitbu, rychle se stával neurčitým a mizel z jeho paměti. Usedl přece na minutu neb dvě ke psacímu stolku, přečítal poslední řádky započaté stránky. Ale ihned byl přemožen tělesnou chabostí, a ve snění, jemuž se oddával, pravil si, že je mu dvacet let a že by přec jen bylo velmi pěkné, užívat života.

X.

Jest prvního května. Šeřík v sadech Luxembourgských kvete. Odbila čtvrtá hodina.

Amédée, jemuž slunce a jasná obloha učinily tím odpornější zajetí v kanceláři, uklouzl před koncem úřadních hodin a toulá se teď opojen

Digitized by Google

jarní vůní v sadě Medicejských, kolem nádržky, kdež pro zábavu dítek z okolí lehký severovýchodní vánek houpá celé drobné loďstvo papírových člunků.

Pojednou slyší, kterak jej volá hlas, jenž hlaholí jako fanfara o veukovském posvícení.

„Dobrý den, Violette.“

Je to Jocquelet, budoucí herec. Jocquelet s ohrnutým nosem, jenž proniká prostorem, podoben hrotu obrněnce prvního řádu, Jocquelet, znamenitý, vítězoslavný, vyšňořen jak Brazilian, oholen až na kůži, Jocquelet, nejskvělejší naděje třídy Régnierovy na konservatoři, Jocquelet, jenž měl ohromný úspěch ve scéně „Směšných fifen“ při poslední čtvrtletní zkoušce — on sám to prohlašuje, bez zbytečné skromnosti — zkrátka Jocquelet, jenž zajisté při konci příštího běhu dostane první cenu a bez odkladu vystoupí na Comédie Française! To vše ohlašuje jediným dechem, jako dryáčnický proslov, naučený z paměti, svým hrozným hlasem šarlatana, prodávajícího pastu na břitvy na pozlaceném kočáře, a každé dvě minuty třicetkráte počíná svoje věty zamilovaným slovem lidí od divadla: „Já! Já! Já!“

Amédée není valně spokojen tímto setkáním. Jocquelet byl mu vždycky tuze hlučný a unavuje jej. Avšak přes to je to starý kamarád, a básník, ze zdvořilosti, blahopřeje mu k prvním úspěchům.

Avšak teď se ho Jocquelet vyptává. Jak se daří Amédéeovi? Co dělá? Jak daleko jest se svými literárními pracemi? A na vše to táže se tak srdečně, tak vřele, že se zdá, že Jocquelet chová k Amédéeovi ideální přátelství. Ale ani památky. Jocqueleta zaměstnává na světě toliko jediná osoba, a tato osoba jmenuje se Jocquelet. Avšak buďto jsme hercem aneb jím nejsme. Herec jest hercem všude, v restauraci, na omnibusu, když si připíná šle, ba i v objetí té, kterou miluje. Praví-li komukoli: „Jak se vám vede,“ oduševní tak tuto otázku plnou originality, že tázaný sama sebe se táže, zda-li vskutku nepovstal po nějaké dlouhé, nebezpečné nemoci. Nuže v tuto chvíli má Jocquelet před sebou básníka, mladého, chudého, neznámého. Jakou úlohu má hráti při této příležitosti osobnost tak vynikající jako Jocquelet, chlapík takové váhy? Osvědčiti mladíku blahosklonnost, upokojit jeho nesmělost, povzbudit jej bez přílišné pánovitosti. Taková jest situace. Jocquelet ji hraje.

Ve své prostodušné důvěřivosti jest Amédée dojat přátelským účastenstvím, jež mu projeveno, a odpovídá upřímně:

„Nuže, milý příteli, pracoval jsem tuto zimu velmi mnoho ..... Nejsem nespokojen, soudím, že jsem učinil pokrok ... Ale kdybys věděl, kterak to krušné, kterak to těžké.“

A svěřuje herci svoje pochybnosti, svoje utrpení poctivého umělce. Avšak Jocquelet, pravím vám, myslí toliko na Jocqueleta a přerušiv neomaleně básníka prohodil:

„Neměl bys náhodou nějakou efektní báseň, cosi krátkého ... sto nebo stopadesát veršů, ... kus něčeho, co by se dalo „říkat“, zkrátka něco, co by bylo lze deklamovat?“ (Pokračování.)

Digitized by Google

Bratři.

Mé druhdy srdce bolí.
leč sotva zmladne luh,
už k toulkám do okolí
mě nutí krev i duch.

Jeť křepelice snivá
mně sestrou v taký čas
a vábí mě a zpívá,
že stébla ženou v klas.

A slavík s rákosníkem
a vlaška s linduškou,
jak u přátel je zvykem,
mě na besedu zvou.

A konopka mi zpívá
div nepukne jí hruď,
a mlynářík mi kývá:
„Už jako doma buď!"

A pěnkava mi zvoní:
„Viz, jaký máme mech!
Až slunce hlavu skloní,
přijď, chceš-li, na nocleh!"

A skalník s jalovčákem
mě vábí: „Málo dbáš!
Což nejsi také ptákem?
což nejsi zpěvem náš?"

A černohlávci bratři
i sbory sykořic,
jak k lesu jít mne spatří,
hned vyletí mi vstříc.

A lejsek na mne píská,
a strnad s rorejsem,
když nejdu, hned si stýská
a bádá, kde že jsem.

Digitized by Google

A sedmihlásek volá,
a stehlíkův zní zpěv:
„Ej, kamaráde, hola,
proč nejdeš? zjev se, zjev!“

A čížek, švihák luhu,
i žlutý konipas
ptá udiven se druhů,
kde zase meškám as?

A skřivan vzdychá polem,
a bončím hvízdá kos,
že za Vesniným stolem
přec ještě schází kdos.

A střízlíček, hoch ptačí,
a modráček a drozd
svém po způsobu pláčí,
že není pěvců dost.

A co je ptáků v kraji,
co má jich sad i luh,
mě všichni druhem mají
a věrným, při sám Bůh!

Toť vrchem mého štěstí,
že v ptácích bratry mám,
a drobné zpívám zvěsti
svým českým dědinám.

Adolf Heyduk.

Digitized by Google

Půlstoletí studia klínopisného.

Referuje dr. J. V. Prášek.

Jedle různých jubileí povahy politické, národní i technicko-hospodářské, jakáž hojně se za našich dnů vyskytují, jsouce jaksi zpopularisovanou chronologií, nesluší zapomenouti jubilea kulturní vymoženosti nehlučné sice a tolik nevelikému kruhu zasvěcenců přístupné, ale významem dalekosáhlé, ježto jest z nejskvělejších triumfů bádavého ducha lidského.

Jest to padesátileté jubileum prvého počinu klínopisného v oboru assyriologickém, kterýž stal se východištěm epochálných výzkumův a obohatil vědění lidské o nové odvětví vědecké, úprkem stejného uznání se staršími a již bohatě vypravenými sestrami se domáhající.

Právě tomu letos padesát let, kdy genialný irský učenec, dr. Edvard Hincks, předložil dublinské akademii výsledek namáhavého zkoumání, jímž seznal bezpečně v četných klínopisných památkách babylonského původu jméno krále Nebukadnesara, z biblických i klassických zpráv obecně známé. Tento výsledek řešivého badání vzpružil i soudruhy Hincksovy tou měrou, že již o pět let později mohl se odvážiti druhý anglický badatel, Sir Henry Rawlinson, načrtnouti obraz assyrských i babylonských dějin dle zpráv, jež rozřešil vlastním studiem z objevených právě pramenů klínopisných.

Pohříchu nedožili se ani Hincks ani Henry Rawlinson jubilea své epochálné činnosti. Před 26 lety sklátila neúprosná smrt v mužném věku Hincksa a 5 března r. 1895 podlehl následkům akutní chřipky Henry Creswicke Rawlinson, r. 1810 v Charlingtonu v Oxfordshiru rozený, k jehož jménu pojí se téměř veškeren rozvoj klínopisného studia.

Právem lze zváti Henry Rawlinsona „otcem assyriologie". Ont nejen že šťastně počal odkrývati závoj s tajůplných črt, které zahrnují bohaté písemnictví nejstarších národů kulturních, nýbrž jako pravý zákopník nové vědy shledával a snášel zůstatky někdejšího klínopisného písemnictví po vší Přední Asii. Proto hodí se při jubilei prvého počinu řešivého vzpomenouti záslužného jeho díla.

Čtenáři českému budiž pak tímto podán kratičký obraz skromné i tiché, ale neobyčejně plodné a pro rozvoj lidských vědomostí důležité snahy, poskytující důkaz, že materialistický proud doby nedovedl ještě osáhnouti veškery třídy lidské společnosti.

* * *

Již cestovatelé XVI století shledali na různých místech předoasijských, zejména v krajinách eufratských, zbytky starobylého monumentálného písma podivných tvarů, nejvíce na širokých plochách cihel, avšak i na stěnách některých význačných trosek jakož i na kamejích a zbytcích

Digitized by Google

klénotnického umění zachované. Po výtce to byli francouzští missionáři, angličtí nebo holandští kupci, vlašští i portugalští mnichové, kteří za dob slavné novoperské dynastie Sofi usazovali se v Ispahánu. Někteří z nich navrátili se po čase do Evropy a vypravovali o velikolepých troskách z dob staroperských, dotud zachovaných, zejména o troskách Čihil Minar zvaných, v nichž záhy poznány zbytky slavné někdy Persepole. Dle souhlasných zpráv jejich pokryty byly stěny jednotlivých trosek, na některých místech i hlazené stěny skalní, neznámým písmem, z různých kombinací složeným, jichž základem jest tvar klínu, a to týmž písmem, které shledáno i na četných cihlách, pocházejících se zřícenin staroslavných měst mesopotamských.

Zprávy tyto, přinesené do Evropy v době, kdy starověká historie péčí Scaligerovou a jeho žáků i vrstevníků nabyla utěšeného rozvoje, způsobily dvě výpravy rázu vědeckého, nesoucí se za prozkoumáním trosek i za rozřešením tajemného písma klínopisného. Ku konci XVI století vypravil se do Persie za tímto úkolem boloňský architekt Sebastian Serlio, jenž podal prvý obraz i půdorys trosek persepolských ve spise svém, Il terzo libro di Sebastiano Serlio, Bolognese, nel qual si figurano e descrivano le antiquità di Roma, e le altre que sono in Italia e fuori d' Italia (v Benátkách r. 1590). Kdežto Serlio více přihlížel ku stránce umělecké, nástupcové jeho Pietro della Valle a dom Garcia de Sylva Figueroa věnovali již péči nápisům klínopisným, jsouce na ně upozorněni španělským mnichem Antonínem de Guea. Ve slavném listu, jejž Pietro *della Valle* 21 října 1621 ze Širazu do Evropy poslal, obsažen jest *nejstarší známý* snímek nápisu klínového, pérem kreslený." *) Sylva Figueroa byl za Filippa III vyslancem španělským v Goi, i užil úřadu svého k rozsáhlým cestám, diplomatickým i vědeckým. Na těchto cestách zavítal též do Persepole a podal již zevrubnou zprávu o klínopisných památkách tamních.**)

Pietro della Valle vyslovil již domněnku, že sluší čísti písmo klínové od levé ruky k pravé. Toť byl prvý krok k rozpoznání tajemného písma. R. 1674 vydal Francouz Chardin velikolepý svůj cestopis,***) v němž jeden celý nápis klínový uveřejnil. Odtud rostl vědecký zájem, nesoucí se za rozřešením klínového písma, ježto od něho nové obohacení zpráv dějepisných ve příčině staroperské říše Achaimenovcův očekáváno. Avšak při zvláštním způsobu písma, v němž nebylo lze poznati ani stop interpunkce, neodvážil se nikdo řešiti těchto podivných znaků. R. 1765 navštívil Persepolis Carsten Niebuhr na veliké výzkumné cestě, již po vůli krále Dánského podnikl, a za dvouměsíčního pobytu, nedada se ani nemocí oční zdržeti, která byla nazíráním na leskle hlazené plochy a sloupy způsobena, okreslil všechny nápisy velmi pečlivě, a pilným srovnáváním jednotlivých nápisův a znaků v nich obsažených již zjistil, že spatřují se na troskách perse-

*) List tento otištěn ve spise V agi di Pietro della Valle il pelegrimo descritti da lui medesimo in littere familiari al erudito suo amico Mario Schipano La Persia, part. II, p. 286 (v Římě 1658).

**) L' Ambassade de Dom Garcia de Sylva Figueroa en Perse, ze španělského přeložil Wicfort, str. 765 (v Paříži 1667).

***) Voyage en Perse et autres lieux de l' Orient II, 167 (amsterodamského vydání z r. 1735).

Digitized by Google

polských nápisy trojím různým způsobem klínového písma psané, z nichž nejjednodušší způsob skládal se toliko ze 42 znaků. Dle dalšího jeho pozorování bylo potvrzeno, že se vyskytují všechny tři druhy písma vždy pohromadě, z čehož soudil, že jsou překlady téhož textu ve třech různých jazycích, a sice nejprve vyskytovaly se nápisy, psané způsobem nejjednodušším, na třetím pak místě nápisy, psané nejsložitějším a nejvíce znaků majícím způsobem.

Tím byly položeny základy a snesena látka ku konečnému rozřešení písma a nápisů klínových. Niebuhr sám vytkl pravý směr, ježto jal se zkoumati nápisy způsobu prvého, nejjednoduššího, a tu již zjistil, že písmo toto jest písmem hláskovým. Na tomto základě bádal dále rostocký professor Tychsen a r. 1798 poznal, že znak 𐎠, jenž velmi často a v nestejných vzdálenostech v nápisích prvého způsobu se vyskytuje, odděluje od sebe slova jednotlivá. Kodaňský professor Münter r. 1802*) tvrdil již, že písmo prvého způsobu jest hláskové, druhého způsobu slabikové, třetího pak způsobu pojmové neb ideogrammatické; zvláště však bylo důležité, že radil Münter, aby dály se řešivé pokusy nápisů prvého způsobu na základě jazyků staroíránských, zejména jazyka avestického. Shledav, že v jazyce avestickém písmě *A* nejčastěji se vyskytuje, vyšetřil znak nejhojněji se vyskytující v nápisích prvého způsobu, znak 𐎡 a zjistil, že znakem tímto podána jest hláska *a* v prvém způsobu nápisů klínových. Vedle toho pokoušel se ještě Münter určiti platnost sedmerých znaků dalších, z nichž však bezpečně toliko význam znaku 𐎢 = *b* určen byl. Důležitým pokynem pro další výzkumy bylo poznání Münterovo, že táž slova vyskytují se s různým zakončením, v čemž shledal přípony jednotlivých pádů jména podstatného.

Téhož ještě roku, kdy Münter duchaplné své výzkumy uveřejnil, stal se jiný a v podstatě své genialný pokus o rozřešení písma klínového. 4 září r. 1802 předložil mladistvý hannoverský učenec Jiří Friedrich Grotefend král. učené společnosti v Göttingách pojednání, v němž udiveným akademikům ohlašoval bezpečný klíč k řešení prvého druhu nápisů klínových. Ježto ve všech nápisových skupinách persepolských má písmo toto vždy místo prvé, čestné, usuzoval Grotefend, že obsahují nápisy tyto zprávy, psané v jazyku perských králů, jenž arijským jsa, zajisté byl blízce spříbuzněn s jazykem avestickým. Dále tušil Grotefend, že kratší nápisy na stěnách palácových patrně týkají se stavby paláců těchto, při čemž bylo dle známých starověkých vzorů předpokládati, že uveden jest každý nápis jménem královým a následujícími příslušnými jeho tituly. Vzav v úvahu nápisy, jež Niebuhr písmeny *B* a *G* označil, shledal Grotefend, že král v nápise *G* jmenovaný jest v nápise *B* jmenován synem královým, tudíž vyšetřeno bylo chronologické pořadí, že po králi nápisu *B* následoval syn jeho nápisu *G*. Aby zjistil jména obou králů, srovnal Grotefend známá jména perských králů ve znění řeckém i biblickém, a tu shledal, že počtem hlásek jakož i jejich permutací v obou jménech nejlépe vyhovují jména Δαρεῖος a syn jeho Ξέρξης. V názoru tom byl utvrzen dalším seznáním, že král

*) Versuch über die keilförmigen Inschriften zu Persepolis 1802.

Digitized by Google

nápisu *B* otci svému hodnosti královské nepřikládá, což shodovalo se výborně s králem Dareiem, synem Hystaspovým. Takto podařilo se Grotefendovi určiti platnost 12 znaků, z nichž 11 bylo obsaženo v titule královském. Srovnáváním výsledků takto nabytých s příslušnými slovy avestickými dospěl pak Grotefend ku přesvědčení, že psány byly nápisy prvého způsobu jazykem staroperským, od jazyka avestického toliko dialekticky se různícím.*)

Úspěch Grotefendův byl tak mohutný, že po dlouhá léta zastínil veškery hojné pokusy řešivé, jichž podjímali se učenci západoevropští. Jediný dánský orientálista R. Rask rozhojnil resultáty zkoumání Grotefendova podstatně, zjistiv znaky hlásek *m* a *n*.**) Teprvé po 34 létech, r. 1836, podali dva slavní orientálisté, Francouz E. Burnouf a Němec Christian Lassen, těžíce z hlubšího poznání jazyka avestického a z nově objevených klínových nápisů v Armenii, odborníkům další vynikající příspěvky ku konečnému rozřešení písma klínového. Burnouf v pojednání svém Mémoire sur deux inscriptions cunéiformes trouvées près d' Hamadan (v Paříži 1836) pokusil se dle analogií avestických určiti platnost všech znaků prvého druhu nápisů klínových a sice namnoze s úspěchem; toliko počet samohlásek, řídě se počtem samohlásek avestických, ustanovil příliš veliký. Lassen opíral se ve svém zkoumání o výsledky Grotefendovy, předpokládaje, že tento četl toliko správně jména Dareios, Xerxés, Hystaspés a že rozpoznal slova, mající význam „král" a „země", ostatní vývody Grotefendovy po pečlivém zkoumání nápisův však odmítl. *Epochálný* význam mělo poznání Lassenovo, že nápis I dle Niebuhra obsahuje seznam národů, což vedlo jej k dalšímu výsledku, že ne všechny samohlásky mají v písmě staroperském své vlastní znaky, nýbrž že v mnohých případech samohláska v předchozí souhlásce již tkví. Na tomto základě sestavil Lassen seznam staroperských znaků mnohem dokonalejší, než byl Grotefendův anobrž i Burnoufův, načež počal sám prvý nápisy čísti ano i některé z nich již překládati.***)

Kdežto tito zpytatelé vždy o své předchůdce se opírali, kriticky výsledky jejich zkoumajíce a je doplňujíce, bádal v naprostém odloučení ode všech vzdělaných činitelů mladý anglický důstojník a to se zdarem ještě větším o též úloze. Henry Rawlinson za sedmiletého pobytu v Indii nabyl důkladných vědomostí jazykových a konal r. 1834 a 1835 rozsáhlé cesty po Persii, při čemž navštíviv Persepolis a později Hamadán (starověká Agbatana), spatřil a opsal tamní nápisy klínové. R. 1835 meškaje delší dobu v Kirmanšáh, jal se zcela samostatně, neznaje ani výsledků Grotefendových, luštiti písmo prvého způsobu nápisův a záhy zjistil jména *Δαρεῖος*, *Ξέρξης* a *Ὑστάσπης*. Náhoda tomu chtěla, že za pobytu v Kirmašáh upozorněn byl na obrovský skalní nápis u vsi Behistána, při cestě z Bagdadu do dávné Médie vedoucí, jehož již dotýkaly některé zprávy klassické. Vraceje se z Kirmánšáh do Hamadána, ohledal blíže

*) Pojednání Grotefendovo bylo uveřejněno v Heerenových Ideen I, 585 (vyd. göttinské z r. 1815).

**) Rask-Hagen, Über das Alter und die Echtheit der Zendsprache und der Zendavesta, str. 28 (v Berlíně 1826).

***) Die altpersischen Inschriften von Persepolis. Bonn 1836.

Digitized by Google

skálu i nápis. Nápis tento, největší zjev monumentálné epigrafiky, nebylo však lze tak snadno opsati, ježto vytesán jest v mnohých polích do hlazené stěny skalní, ve výši 100 m nad jejím úpatím; nad to ve středověku změnila tok svůj ručej horská a vrhá se odtud s ohromné výše asi 550 m do údolí, vymílajíc vodami svými prostřední část nápisu. I mohl Rawlinson zatím toliko pomocí dalekohledu opsati počátečné řádky nápisu, při čemž vybíral částky, psané písmem prvého způsobu a srovnávaje jména v nich obsažená s Dareiovým rodopisem u Hérodota VII, 11, zjistil samostatně jména *Ἀριαράμνης*, *Ἀρσάμης*, *Τεΐσπης* a *Ἀχαιμένης* a tím překonal měrou znamenitou výsledky Grotefendovy, o čemž přesvědčil se r. 1836 sám, obdržev v Teheránu pojednání Grotefendovo. Jest tudíž Henry Rawlinson jednak objevcem nejznamenitějšího monumentálného nápisu na světě jednak i jeho prvým šťastným rozluštitelem.

Nález nápisu behistánského přiměl Rawlinsona, že pobyt svůj v Persii značně prodloužil. Požívaje jako anglický důstojník všelikých výhod, které jej chránily před nevědomostí a fanatismem mohammedánského obyvatelstva, jal se r. 1837 pokračovati v opisování velikého nápisu behistánského, i opsal za léto prvý sloupec a částky sloupce druhého i třetího. Než r. 1838 odvolán byl za důležitým posláním do Afghánistána, čímž studie jeho na čas musily býti odloženy. Mezitím seznal spisy Burnoufovy. Když pak r. 1840 znova do Persie se navrátil, podjal se studia znova s horlivostí neúmornou a záhy podal světu seznam znaků a hlásek staroperských, jenž u věcech velice důležitých Burnoufovy a Lassenovy výzkumy opravoval a doplňoval.

Snaha Rawlinsonova doznala velice vážné podpory, když r. 1844 byl jmenován britským generálním konsulem v Bagdadě. Úřadní práce jeho nevyžadovaly mnoho času, za to však konsulská hodnost zjednávala mu přístup do končin, dotud Evropanům naprosto nepřístupných i neznámých, zejména do divokých údolí Zagroských a do horských údolí mocných řek, z levého břehu k Tigridu a do perského zálivu spějících. Za dnů našich končiny tyto, od světa vzdělaného odloučené, poskytují chudičké výživy toliko pastýřům a loupežníkům, ve starověku však byly obývány hustým obyvatelstvem, ve spořádaných državách s městskými středy žijících, jehož kulturními památkami jsou horské končiny přeplněny. A tu Rawlinson v uniformě anglického majora a s družinou konsulárních kavasů projížděl lesnatými roklemi, vyptával se po nápisech a zobrazených scénách na stěnách skalních, vše bedlivě okresloval, zanášel a do Evropy posílal. R. 1847 dokončil teprvé přepis velikého nápisu behistánského a to tak přesně, že i novější fotografické snímky co do určitosti a správnosti kopie jeho nepředstihují. Veškeren téměř západní Irán procestoval Rawlinson průběhem nemnohých let z Bagdadu, objevil velice hojné a to nejdůležitější nápisy, vedle behistánských zejména nápisy na hoře Elvendu blíže Hamadána a neúnavně pátral po starožitnostech, kupuje přenosné a do Anglie je zasílaje.

Současně zkoumal Layard v troskách ninivských, o čemž dovídal se Rawlinson z listův anglických. Vraceje se r. 1848 do Evropy, zastal Layarda v Nimrudu uprostřed nejpilnější práce. Bylo to z rána 19 října 1848, když spozoroval Layard s návrší ninivského na protější výšině četu jezdců, kteří koně své ku kolům byli přivázali. Layard chtěl se

Digitized by Google

poptati, kdo by cizinci byli, v tom však vzal jej za ruku spřátelený arabský bajrakdar z nedaleké vsi a vedl jej do jedné ze síní vykopaných, kdež spatřil Layard spícího a v plášť zahaleného anglického důstojníka. Byl to Rawlinson, jenž po namáhavé noční jízdě dospěl Nimruda a právě v jedné ze síní někdejšího královského paláce assyrského blahému spánku se oddal. Tak spatřili se poprvé na troskách assyrské slávy objevitel Ninive a otec assyriologie.

Avšak vedle cest objevných a vedle neúnavné touhy sběrací, nepřestal Rawlinson zabývati se hlavním úkolem svého života, řešením nápisů klínových. Duchaplným srovnáváním jednotlivých znaků ve všech dotud známých nápisech přispěl Rawlinson velice k opravě a k doplnění výsledků Lassenových a současně s velikým Irčanem drem. Hincksem a mladým elsasským orientálistou drem. Oppertem dospěl k seznání, že některé souhlásky, jako *k, g, d, t,* mají dvojí platnost, v jistých případech v sobě samohlásku *i* neb *u*, v jiných dvojhlásku *ai* neb *au* obsahujíce. Avšak neúnavný badatel vedle snahy po rozluštění písma již i horlivě obíral se grammatickou stránkou jazyka staroperského, k níž objevením zájmen připínavých r. 1846 položil základy, čímž poslední pochybnosti o staroíránské povaze jazyka prvým druhem nápisů zastoupeného byly odstraněny. Po těchto výsledcích mohl Rawlinson přikročiti k prvému vydání perského textu velikého nápisu behistánského, jenž v X svazku časopisu královské asijské společnosti otištěn byl. K textu přidán byl Rawlinsonem překlad i výklad, spolu s textem nápisů druhého a *třetího* způsobu. Tím řešení písma a nápisů staroperských hlavně *zásluhou* Rawlinsonovou dokončeno.

Také Rawlinson byl přesvědčen, že publikací svou velikého nápisu behistánského uzavřel dobu řešení těchto nápisů věnovanou. Tím byl dán základ k luštění nejprve písma a jazyka druhého způsobu, a konečně i písma a jazyka třetího způsobu, o němž, ježto vyskytovalo se i na přehojných psaných památkách mesopotamských, zejména pak na nápisích ninivských, právě objevených, pochybnosti nebylo, že jest písmem dávných Babyloňanův a Assyrův.

Přirozený instinkt vedl zkoumatele především k řešení písma druhého způsobu, o něž, hlavně dle kopií Rawlinsonových, pokusili se nejprve Dán Westergaard r. 1844 a dr. Hincks r. 1846. Řešení písma, kteréž má vesměs ráz slabičný, nebylo obtížné a již r. 1852 podal Norris text i překlad, jenž r. 1855 uveřejněn byl.*) Přední pomůckou bylo seznání, že důsledně vyskytuje se znak 𒁹 před skupinami, které srovnány jsouce s příslušnými částmi textu perského, jméno mužské osoby v sobě obsahují. Z osobních jmén takto označených vyšetřeny prvé známé slabiky, načež přirovnáváním se třetím (assyrským) způsobem zpozorováno, že některé znaky jsou výrazem celých slov a to slov pojmových, a že pravidelně vyskytují se před skupinami, druhy pojmové naznačujícími; tak znak 𒀭 vyskytuje se před slovy, která mají význam posvátný aneb alespoň s posvátnými zvyky sloučený, jako „nebe“, „den“, „měsíc“, „bůh“, „chrám“ atd. Takto konečně všech 113 znaků slabičných rozluštěno.

*) Jour. Roy. Asiat. Soc. XV.

Digitized by Google

Však ne tak snadno bylo ustanoviti jazyk, jímž psány byly nápisy druhého způsobu. Když písmo druhého způsobu bylo rozluštěno, shledali řešitelé k nemalému překvapení, že jazyk, jímž psány byly nápisy tyto, neprojevuje příbuznost se žádným dotud známým jazykem staroorientálským, ani s prastarým posvátným jazykem Babyloňanů, tak zvaným jazykem sumírským, jehož existenci poprvé Oppert r. 1854 konstatoval. Připomenouti sluší, že texty vanské nebyly tehdy ještě rozřešeny a že prvé suské nápisy publikovány byly péči lorda Loftusa teprvé r. 1857. Jen vzdálená podobnost s některými jazyky tureckými a vnitřním jejich ústrojím zdála se naskytovati. Dály se sice pokusy, objasniti záhadu tuto cestou historickou, ale ani tyto pokusy neměly úspěchu. Poněvadž nápisy druhého způsobu následovaly po nápisech perských a před nápisy babylonskými, tu myslil Oppert, že psány jsou jazykem dávných Médů jakožto národa, který v říši perské po panujících Peršanech měl místo nejpřednější, tomu však odporují některá médská slova, v podání klassickém zachovaná, která mají zřejmý ráz arijský. Přes tyto námitky Westergaard, de Saulcy a H. Rawlinson jazyk druhého způsobu nápisů za médský jazyk pokládali, Oppert pak znamenitým spisem (le peuple et la langue des Mèdes, 1879) názor ten všemi možnými vědeckými důvody podpíral. Zatím však vešly ve známost nápisy suské, i starší, na některých památkách králův aušánských i mladší tak zvané Mal Amirské, a tu shledal nejnověji Weissbach, že jest jazyk druhého způsobu toliko pozdější formou nápisů Mal Amirských a tudíž jazykem obyvatelstva elamského, s nímž ovšem horští kmenové západoméďští nejúže byli spřízněni.

Nejpozději rozluštěno písmo třetího způsobu, v němž od počátku shledáváno písmo dávného obyvatelstva mesopotamského, babylonského i assyrského, ježto při Eufratu a Tigridu nápisy s týmiž znaky a to v množství velikém byly nalézány. I při tomto řešení měl H. Rawlinson účastenství vynikající. Luštění ovšem bylo obtížné, poněvadž písmo třetího způsobu, kteréž obecně babylonským se zove, bylo nejsložitější a velmi dlouho trvalo, než jednotlivé hlavní rysy jeho byly bezpečně zjistěny. A přece zájem vzdělaných kruhů na bezpečném rozřešení babylonského písma a tudíž na seznání důležitých historických pramenů, jím psaných, byl velice živý, neboť očekávalo se obohacení a vysvětlení biblických zpráv, jakož i určité záznamy o dějinách zemí eufratských. Genialný Oppert prvý shledal, že i babylonské písmo jest slabičné, jakož i že před jmény mužských osob znak ▼ důsledně se vyskytuje. Švéd Löwenstern, jenž již r. 1845 určitě tvrdil, že jazyk starobabylonský přísluší do skupiny jazyků semitských, zjistil r. 1847 srovnáváním s nápisy staroperskými význam dvou znaků slabičných. Téhož roku Francouz Longpérier shledal, že jisté pojmy, často se opětující, jako „král“, „město“, „veliký“ psány jsou jediným znamením, neznaje ovšem jeho výslovnosti. Současně dr. Hincks, opíraje se o výsledky Rawlinsonovy, určoval již i některé znaky pojmové a četl správně dvě královská jména, Sanherib a Nebukadnesar, ze znaků pojmových složená. Další pokusy, jež Botta a de Saulcy podnikali, potkaly se rovněž s výsledkem skrovným.

Zatím však v zátiší svém bagdadském, kamž r. 1851 jako anglický generální konsul byl se navrátil, bádal neúnavně H. Rawlinson o záhadě

Digitized by Google

písma babylonského a za krátko mohl se honositi, že šťastně objevil klíč k řešení jeho potřebný. Uveřejniv r. 1851 babylonský text behistánského nápisu, zjistil především Rawlinson mnohoznačnost jednotlivých znaků babylonských, ve vydání pak babylonského textu behistánského zjistil již platnost 246 znaků a sice i slabičnou i pojmovou, čímž v hlavních rysech písmo babylonské rozluštěno. Když r. 1853 vydal Layard druhý svůj spis „Niniveh and Babylon", mohl již uveřejniti překlady některých historických nápisů, jež byli pro něho Rawlinson a Hincks pořídili. Ovšem výslovnost jednotlivých znaků pojmových nebylo lze tak snadno určiti. Tak ku př. známý ideogramm neb , jenž se čte „šarru" a znamená „král", četl Rawlinson r. 1851 po hebrejském způsobu „melek", dobře však věděl, že má význam „král".

Bohaté nápisové objevy Layardovy v Assyrii a skvělé výsledky mesopotamské vědecké výpravy, již počinem Napoleona III. r. 1851—1855 Oppert a Fresnel byli podnikli, podaly nový material nápisový a již r. 1857 vydal Oppert přepis a překlad velikého nápisu krále Nebukadnesara II, v Birs Nimrudu blíže Babylona objeveného. Skvělé tyto výsledky vzbudily nedůvěru pochybovačů, která se projevovala ponejvíce nepříznivou kritikou Rawlinsonových a Oppertových publikací. Než proti pochybovačům měl H. Rawlinson mocnou oporu v autoritě učeného professora Edwina Norrisa, sekretáře britského Musea, který z materialu Layardem a Rawlinsonem sneseného počal již sestavovati veliký assyriologický slovník. *Norrisovým* přičiněním podrobeno Rawlinsonovo zkoumání v oboru *písma a jazyka* babylonskoassyrského významné zkoušce. S počátku r. 1857 *sešli se* totiž náhodou v Londýně vedle Rawlinsona a Opperta i dr. *Hincks* a anglický plukovník Fox Talbot, jenž byl objevil vzácné klínopisné památky v ssutinných pahorcích jihobabylonských, a tu upozornil Norris Talbota, aby byla učiněna zkouška v řešení téhož delšího textu, assyrským písmem psaného. Trustees britského Musea dali tudíž litografovati ve čtverých exemplářích veliký nápis krále Tiglatpilesara I, psaný na osmistěnném jílovém hranolu, a podělili jimi všechny čtyři přítomné assyriology — odtud označení to zobecnělo — aby samostatně jej přečtli a přeložili. Sotva uplynul měsíc, práce byla skončena a v zapečetěných listech odevzdána, jež ve slavnostní schůzi dne 25 března otevřeny. K nemalému překvapení ukázalo se, že všechny čtyři překlady v zásadních věcech anobrž i v přehojných podrobnostech se shodovaly. Správnost řešicí methody tím skvěle potvrzena.

Se stanoviska sběracího a řešícího pokročila zkouškou touto assyriologie ku stanovisku systemisujícímu, při čemž opět Rawlinson měl úkol vůdčí. Byl r. 1856 opustil úřad generálního konsula v Bagdadě a navrátil se do Anglie, kdež zvolen do rady východoindské společnosti a spolu stal se za Reigate členem Domu obecných. Ve spolku s Norrisem jal se nyní Rawlinson rozptýlené assyrskobabylonské texty vydávati ve velikém souborném díle nápisovém. Mezi přípravami jmenován byl sice Rawlinson r. 1859 vyslancem v Teheráně, již však po roce opustil místo toto a věnoval odtud veškery síly svého velikého ducha nové vědě, jejímž byl zakladatelem. Již r. 1861 vydán nový objemný svazek sbírky nápisů klínových, nadepsaný The Cuneiform Inscriptions of Western Asia. A Selection from

Digitized by Google

the Historical Inscriptions of Chaldaea, Assyria & Babylonia. Prepared for publication by Major-General Sir H. C. Rawlinson, K. C. B., assisted by Edwin Norris, Sec. R. As. Soc. Na 52 listech velikého folia snesen v díle tomto vzácný materiál, počínajíc nápisy dávného širburlského patísi neboli kněžského vládce, jehož jméno, z polovice ideogrammaticky psané ( ), čte se nyní obecné Ur (ilu) Niná, ježto pak ilu jest pouhým determinativem následujícího božského jména, tudíž Urniná, až po nápisy babylonského krále Nebukadnesara II. Čím byli Boeckh pro soustavnou známost nápisů řeckých a Mommsen pro nápisy římské, tím a to měrou mnohem větší, ježto kráčel po cestách, které byl po výtce sám si razil, jest H. Rawlinson epigrafice klínopisné. S úžasnou pilností a věci znalostí vybíral H. Rawlinson z assyriologických pokladů britského musea texty historicky důležité a publikací svou umožnil další jich studium, zejména v Německu, kde prvý pěstitel assyriologie, tehdejší professor university zürišské Eberhard Schrader, nápisovou sbírkou Rawlinsonovou ke studiu památek klínových byl přiveden.

Assyrské a babylonské nápisy, v I díle sbírky Rawlinsonovy obsažené, povzbudily již i zkoumání historické na základě monumentalných pramenů. Uprostřed let padesátých v Německu vydána dvě historická díla o dějinách assyrskobabylonských, jež s velikou učeností a methodou obdivuhodnou z trosek klassického, hebrejského a orientálského podání pokoušela se nakresliti historicky správný obraz dějin států staromesopotamských. R. 1853 vydal v Bonně Jan Brandis spis Rerum Assyriarum historia emendata, r. 1857 pak objevil se v trhu knihkupeckém výtečný spis Marka Niebuhra vnuka „Geschichte Assurs und Babels seit Phul.“ V obou spisech těchto dosavádní výsledky klínopisného bádání zásadně ignorovány, čehož příčinou byl spisek H. Rawlinsonův Outlines of Assyrian History, collected from the Cuneiform Inscriptions, ve výroční zprávě královské asijské společnosti r. 1852 otištěný. Spisek tento vzešel z prvého nadšení, když podařilo se Rawlinsonovi zjistiti hlavní zásady assyrského způsobu psaní, a byl psán ve stanu na troskách ninivských, když se Rawlinson do Bagdadu ubíral. Zatím však v širší známost přicházely výsledky Oppertovy a Fresnelovy výpravy mesopotamské, jichž působení Brandis v německém pojednání svém o dějinách assyrských, r. 1856 vydaném, nemohl již se zhostiti. Zamítavý směr Niebuhrův zpružil však horlivost zastanců pramenů monumentálných, takže jali se v pokladech britského musea pátrati po dalších pramenech klínopisných, zvláště takových, které by poskytly vodítek ku správnému čtení královských i jiných osobních jmen, namnoze ideogrammaticky psaných. U některých z nich (ku př. Kudur Mabuk, Išmídagán, Gungunum, Naramsin, Rimsin, Burnaburiáš, Iriamduk, Aššurríšilim atd.) dospěl Rawlinson k čtení dosti přesnému již r. 1860, u některých pak tušil dobře smysl, ale nezual výslovnosti ideogrammů jednotlivých. Tak četl jméno syna Kudurmabukova Abed-Tsin, znaje počátečného ideogrammu význam („otrok, sluha“), ne však výslovnost, poněvadž pak v hebrejském „otrok“ nebo „sluha“ sluje „obed“, četl Rawlinson Abed Tsin. Ve jméně Marduk-iddin-achí, které se skládá ze tří ideogrammů, četl Rawlinson správně prvý i třetí, prostřední však

Digitized by Google

(𒀭) četl „adan“, neznaje ještě, že sloveso nadánu, „dáti“, má Imperf. Kal „iddin.“ Některá jména, jako Rammánnirár, vůbec ještě čísti neuměl a dlouho ještě výslovnost Vul-luš, jím navržená, vyskytovala se v publikacích assyriologického obsahu.

Sluší se však ihned podotknouti, že čtení tato, uchu na hebrejská jména navyklému tak podivná, nebyla navržena libovolně, nýbrž přirozeně plynula z tehdejšího stavu vědomostí o povaze písma klínového. Rawlinson a jeho soudruzi podkládali totiž mnohým znakům výslovnost jednodušší, slabičné podobnou, ježto jednak neměli ještě vodítek k určování výslovností jednotlivých ideogrammů, zvláště těch, které byly složeny z více znaků, jednak nebyli ještě s to, aby ustanovili určitou hranici mezi znaky babylonskoassyrskými a sumírskými. Poznalť již r. 1854 Oppert, že mnohé desky popsány jsou písmem sice stejným, avšak při čtení ukazovalo se, že vedle textu babylonskoassyrského obsahují ještě text druhý, psaný jazykem dotud neznámým a s jazyky semitskými naprosto různým. Pokračovacím zkoumáním zjištěno, že jazykem tím hovořili obyvatelé dolní Mesopotamie za dob nejstarších předsemitských, a ježto tito nazývali zemi svou Šumíri, nazýván i jazyk jejich šumírským nebo sumírským. Tito Šumírové byli tudíž písma klínového vynálezci a po objevení archaických nápisů jihobabylonských Loftusem a Taylorem zřejmě bylo shledáváno, že písmo klínové vzniklo z ideogrammatických hieroglyfů, které staletou anobrž i tisíceletou praxí zjednodušily se v klínové znaky novoassyrské a novobabylonské. Semité, přišedše někdy po r. 3000 *př. Kr.* do Babylonie, přijali sice písmo klínové i jednotlivé jeho *ideogrammatické* znaky, ponechali těmto namnoze jejich platnost slabičnou, ale pojmy jimi znázorňované vyslovovali svým semitským způsobem.

Nejistota v platnosti jednotlivých znaků projevuje se v prvých dvou vážných spisech dějepisných, které již čerpaly z pramenů klínopisných. R. 1862 vydal mladší bratr „otce assyriologie“, George Rawlinson, tehdy professor oxfordský, obsáhlý spis o pěti nejstarších veleříších asijských, nadepsaný „The five great Monarchies of the ancient Eastern World, or the history, geography, and antiquities of Chaldaea, Assyria, Babylon, Media, and Persia“ (Londýn, Murray; 4 vyd. vyšlo r. 1879) a slavnému staršímu bratru s významnými slovy „to whose genius, labours and constant kindness I feel myself indebted more than I can express“ věnovaný. Dílo toto jest sice za dnů našich předstiženo úžasným pokrokem staroorientálské vědy, přes to však zůstává podnes obdivuhodným, ježto poprvé George Rawlinson, ovšem ve shodě se starším bratrem, snažil se vědomosti dotud známé se zánovními výsledky studia klínopisného srovnati a v soustavu uvésti. O tři roky později, r. 1865, vydal ve Versaillích Oppert svůj spis Histoire des empires de Chaldée et d' Assyrie, rovněž na údajích klínopisných spočívající. Úspěchy těchto učenců přiměly i Maxe Dunckra, že vydávaje r. 1863 třetí vydání svého spisu „Geschichte des Alterthums“, do něho již pojal i zprávy klínopisné.

Ovšem stoupenci přísné klassické methody, zvláště v Německu, pohoršovali se nemálo, že výsledky dle soudu jejich problematické mají býti brány za základ úsudků, dosavadní podstatu dějinných údajů mnohonásobně měnících. Proti této skepsi objevil v přebohatých assyriologických

Digitized by Google

pokladech britského musea, zejména v bibliothece Assurbanipalově, H. Rawlinson dvojí neobyčejně účinnou zbraň v tak řečených „syllabárech“ a v „assyrském kanonu eponymů“. Prvou zbraní, syllabáry, podán klíč ku správnému vyslovování ideogrammův a ku přesnému rozlišování živlů sumírského a babylonskoassyrského, assyrským pak kanonem eponymů prokázána nepopíratelná přesnost historických záznamův assyrských, na pevné chronologické soustavě spočívajících. I syllabáry i kanon eponymův objeveny byly v knihovně Assurbanipalově. Syllabáry jsou desky o trojích nebo čtverých sloupcích. V prostředním jest znak ideogrammu, k němuž po pravé straně ve znacích slabičných připojena výslovnost assyrskobabylonská, po levé výslovnost sumírská. Má-li jeden znak kolikerou platnost ideogrammatickou, napsán jest v prostředním sloupci několikkráte za sebou, načež různá výslovnost pojmu jím proneseného po stranách přidána. Těmito syllabáry, které patrně byly pomůckou kněžských písařův assyrských, poslední obtíže, ve čtení písma assyrskobabylonského se naskytující, byly překonány.

Assyrský kanon eponymů naproti tomu jest neocenitelnou památkou historickou, jsa nevývratným základem, na němž spočívají veškery dějiny předoasijské. I tento kanon objevil H. Rawlinson v knihovně Assurbanipalově a sice v několika kopiích, z nichž nejdůležitější jest deska šestisloupcová, zabírající léta 911—647 př. Kr. Jako později v Athenách léta úředně dle archontův a v Římě dle konsulů byla zvána, bylo zvykem v Assyrii nazývati léta jednotlivá dle králův a dle nejvyšších úředníkův i místodržitelů královských, kteří v pevném pořadí za sebou následovali. Král obyčejně dával jméno prvému celému svému roku vladařskému a dožil-li více než třiceti let vlády, i roku jedenatřicátému. Jedna kopie, zabírající léta 817—723 př. Kr., doplněna ku každému roku poznámkami krátkými, v nichž zaznamenána hlavní událost toho roku, proto se zove kopie tato „assyrskou chronikou“.

Za těchto událostí připravoval H. Rawlinson spolu s Norrisem druhý díl svého díla nápisového, jenž r. 1866 tiskem vydán. Na 70 deskách předložena dílem tímto udivenému světu pravá assyrská encyklopaedie, neboť jednotlivé dsky, po výtce z knihovny Assurbanipalovy pocházející, obsahovaly namnoze dvojjazyčné seznamy ptákův a živočichů, syllabáry, vokabuláře, grammatické desky, seznamy kořenův a tvarů slovesných, sbírky průpovědí, modliteb, vzorců ku psaní listů, synonym královských jmen, zápisy astronomické i astrologické, seznamy zeměpisné, rady hospodářské, zprávy mythologické atd. R. 1870 vyšel již nápisového díla díl třetí, jenž na 40 prvých deskách obsahuje vzácné památky historické, mezi nimiž prvá jest assyrský kanon eponymů, na ostatních pak 30 všeliké desky smluvné, mythologické, astronomické a konečně některé nově objevené zlomky syllabárův.

Tou právě dobou nová věda počala i v Německu kořeny své zapouštěti. Prvým jejím pěstitelem byl Eberhard Schrader, professor jazyků semitských, nejprvé v Zürichu a později v Giessenu, jenž výzkumy anglických a francouzských assyriologů spisem svým „Assyrischbabylonische Keilinschriften“ (zvláštní otisk z Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft 1872) v soustavu uvedl. R. 1873 vyšel další spis jeho „Keil-

Digitized by Google

inschriften und das alte Testament", srovnávající velmi šťastně jednotlivé údaje spisů biblických se zprávami klínopisnými. Výsledků Schradrových užil Duncker ve IV vydání svých dějin starověkých r. 1874 měrou velmi hojnou, v čemž však stoupenci přísně klassického směru viděli bezdůvodné snižování historických zpráv, v klassicích a v biblí zachovaných. Nejznamenitější tehdy pěstitel dějin starověkých, jenský professor Alfred von Gutschmid, ve své recensi 4 vydání Dunckrových dějin starověkých,*) jal se neobyčejně prudce dovozovati, že výsledky získané assyriologickým studiem dosud nehodí se za prameny zprávám klassickým, biblickým a hieroglyfským rovnocenné pokládati. Gutschmid obracel se především proti rozhojnění pramenů zprávami klínopisnými. In der That, praví, lässt die Quantität des hier neu hinzugekommenen inschriftlichen Materials wenig zu wünschen übrig, und der Verfasser hat von der für einen Darsteller der Geschichte des alten Orients so verlockenden Gelegenheit, endlich einmal aus dem Vollen schöpfen zu können, reichlichen — Referent meint, einen zu reichlichen — Gebrauch gemacht. Es ist dies der einzige Punkt von Erheblichkeit, bei welchem wir dem Verfasser widersprechen müssen und in Bezug auf welchen wir uns zu dem Vorwurf berechtigt halten, er habe einer Moderichtung grössere Concessionen gemacht, als sich mit seiner sonst so bewährten Umsicht vereinigen lässt. Se zdánlivě neodolatelnou ironií rozbírá dále Gutschmid jednotlivé výsledky zkoumání assyriologického, zejména měnivost ve čtení jmen královských, která ovšem se vyskytovala, dokud objevením syllabárů výslovnost jednotlivých ideogrammů nebyla zjištěna, a dospívá ku přesvědčení, že řešení assyrských nápisů do té míry dotud nepokročilo, aby výsledky jeho za přesné historické prameny byly pokládány. Ježto v recensi této Gutschmid dotýkal se Dunckra toliko v druhé řadě, maje v prvé řadě Schradra na mysli, odvětil tento ihned**) a snažil se vývody Gutschmidovy vyvrátiti. Tím však — zajisté ku prospěchu věci — polemika se rozšířila, neboť s názvem „Neue Beiträge zur Geschichte des alten Orients. Die Assyriologie in Deutschland" vydal Gutschmid r. 1876 (Lipsko, Teubner) obšírný spis, v němž veškeru dosavadní assyriologickou činnost i výsledky její kritisoval neúprosně. Ježto Gutschmid soustavně výtky u veřejnosti podal, bylo potřeba i z assyriologické strany soustavné odvety, již podal Schrader obsáhlým spisem „Die Keilinschriften und die Geschichtsforschung" (Giessen 1878). Ve spise tomto poprvé veškery assyriologické výsledky v soustavný celek sebrány a s klassickými i biblickými zprávami co do spolehlivosti své srovnány byly. Obrana nové vědy podařila se zúplna. Gutschmid umlkl a dnes i největší jeho obdivovatelé pokládají útok ten za čestný sice útok, jenž však skončil rozhodnou porážkou.

H. Rawlinson boje tohoto se nesúčastnil. Jednak zabrán byl vydáváním svého nápisového díla, jehož ku konci r. 1874 vyšel svazek čtvrtý, a spoluredakcí velikého bratrova překladu dějin Herodotových (The history of Herodotus), jehož třetí vydání z r. 1874 již rovněž přihlíží stejnoměrně ku zprávám knihovým jako monumentálným, jednak vědom jsa

*) Jahrbücher für classische Philologie 1875, 580–586.
**) Jenaer Literaturzeitung 1875, 782—784.

Digitized by Google

sobě nejčistší snahy své, nepokládal za vhodné odpovídati k útokům, jichž mnohý šíp ať vědomě či nevědomě místo proti věci namířen byl proti osobě. On dobře tušil, že půda mesopotamská ještě přemnoho památek chová v lůně svém, i obrátil znova pozornost britského musea k troskám ninivským i babylonským. Tak zjednal si zásluhu, že assyriologické zkoumání, od polovice let padesátých utuchlé, opět bylo oživeno. Kustos britského musea George Smith po třikráte, r. 1873, 1874 a r. 1876, vypraven do Ninive a do Babylona. Zachvácen byl sice nadšený tento učenec a zkoumatel při návratu svém v Halebu smrtí, ale výsledky tří zkumných cest jeho jsou novou stanicí na dráze assyriologického bádání. Nalezlť Smith v Kujundžiku vzácný assyrský text, o potopě pojednávající, a přinesl z Babylona tisíce smluvných desk, které pocházely z registratury babylonského obchodního domu „Synův" Igibí a jsouce přesně dle panování jednotlivých králů vročovány, měly veliký význam chronologický. Po G. Smithovi vypraven péčí Rawlinsonovou do Babylona a Sippara někdejší soudruh Layardův v Ninive Hormuzd Rassám, jenž objevil chrámový archiv sipparský s klínopisnou chronikou babylonskou a vzácné listiny týkající se opanování Babylona skrze Kýra perského, tak zv. Annaly Nabonnédovy, Cylindr Nabonnédův a Cylindr Rassamův. V Transactions společnosti pro biblickou archaeologii r. 1880 pojednává Rawlinson s mladickou svěžestí o epochálných nálezích těchto, jimiž vědomosti naše o počátcích veleříše perské podstatně zmodifikovány.

R. 1884 vydal Rawlinson za pomoci T. G. Pinchesa pátý díl nápisového díla svého, jenž obsahuje po výtce výsledky zkumných cest G. Smithových a Rassámových. Tímto dílem ukončil šedý učenec, jenž od r. 1859 ozdoben byl hodností generálskou, vědeckou činnost svou. Avšak až do posledních dnů svých navštěvoval assyrské síně britského musea a borlivě všímal si pokroků, jichž věda jím založená dospívala na obou stranách Atlantského oceánu. Zřídka které odvětví vědecké dožilo se, v době nepoměrně krátké, tak mohutného rozkvětu. Dnes vyučuje se v Paříži assyriologii na několika místech, v Italii působí Teloni, v Anglii vedle zřízenců britského musea A. H. Sayce v Oxfordě, v Německu Fr. Delitzsch v Lipsku a od r. 1894 ve Vratislavi odchoval znamenitou školu, v níž zvláště vynikají sumirologové Fr. Hommel v Mnichově a P. Haupt na John Hopkins University v Baltimoru. Samostatným názorem, zvláště v otázkách dějinných, vyniká H. Winckler v Berlíně, vydavatel klínopisného archivu amarnského. V Greifswaldě, Halle, Marburce, Heidelberce, Lipsku, v Helsingforsu, Leydenu, Louvainu a na jedenácti universitách amerických jsou již zřízeny stolice assyriologické. Hojný počet odborných časopisův a sbírek pěstuje novou vědu, která právem předloním zvěčnělého H. Rawlinsona nazývá „otcem assyriologie."

Digitized by Google

Ukázka z knihy „Poklad pokorných“,

již napsal Maurice Maeterlinck.

O ženách.

Přeložila Marie Kalašová.

v této říši zákony jsou neznámy. Nad hlavou naší, v středu nebes, září hvězda lásky nám předurčené; a všecko naše milování vznikati bude, až do konce, v paprscích a ovzduší této hvězdy. Nechť si volíme na pravo neb na levo, ve vrstvách vysokých neb nízkých: nechť si, — abychom unikli z očarovaného kruhu, v němž ocitujeme se ve všech koncch svého života — nechť si jednáme proti vlastnímu pudu a snažíme se voliti proti určení své hvězdy, vyvolíme přese vše ženu sestoupivší z hvězdy neproměnné. A kdybychom, jako Don Juan, milovali žen tisíc a tři, když nadejde večer a ramena se rozvážou a rty se oddělí, poznáme, že vždy tatáž jest to žena, dobrá neb zlá, něžná neb krutá, milující neb zrádná, jež před námi tu dlí . . .

V pravdě nevykročíme nikdy z omezeného kruhu jasu, jejž osud vyměřil kolem našich kroků, a zdá se, jakoby i lidé nejvzdálenější rozpoznávali odstín a rozměr tohoto nepřekročitelného kruhu. Jest to zbarvení těchto duchovních paprsků, jež především postřehují, a kteréž činí, že buď nám v usmívání ruku podají aneb v bázni ruky své od nás odtáhnou. Známe se všichni v ovzduší vyšším a představa, již tvořím si o člověku mně neznámém, stává se ihned účastnou jakés pravdy tajemné a hlubší pravdy tělesné. Kdo z nás nepoznal těchto věcí, jež dějou se v nevyskoumatelných oblastech člověčství téměř astralného? Obdrževše odkudsi z dálného, v srdci moří zavátého ostrova list, jenž napsán byl rukou vám neznámou, o jejíž bytnosti jste neměli ani tuchy, zda víte, že to v pravdě neznámý, jenž vám píše, zda nenabýváte, mezi čtením, o duši, jež zde s vámi se utkává — a jen bozi znají, v kterých oblastech, — jistoty poznání neomylnějšího a vážnějšího než všechno všední poznání? A, na druhé straně, mníte, že duše, jež na zdař bůh, prostorem a časem, k duši vaší myšlenkou spěla, nepociťovala stejných o duši vaší jistot? Doznáváme na všech stranách divná poznání, a nelze nám bytnost svou skrýti. Nic nevrhá tak zvláštního světla na jemná pouta, jež zdají se pojiti duše vespolek, jako tato malá tajemství, jež doprovázejí výměnu listů mezi dvěma neznámými. Jest to snad uzounká skulinka — jen bědná, než, tak málo jich, že jest nám spokojiti se i s jasem nejbledším, — jest to snad uzounká skulinka v bráně temnot, jíž lze nám nazříti, co děje se v říši pokladů nikdy neobjevených? Prozkoumejte dopisy někoho a shledáte v nich nevím jakou zvláštní jednotnost. Neznám ni jednoho ni druhého z těch, kteří se mne na něco dnes ráno tázali, nicméně vím

Digitized by Google

ihned, že nemohl bych dáti oběma stejnou odpověď. Viděl jsem cosi neviditelného. A, tak i, píše-li mně někdo, jehož nikdy jsem neviděl, jsem jist, že dopis jeho nezněl by stejně jako ten, jejž by napsal příteli, který v této chvíli na mě hledí. Vždy zbude jakýs duchovní, nevystižitelný rozdíl. Jest to znamení duše s duší, jež, neviditelně, na pozdrav si dávají. Nezbývá než uvěřiti, že známe se v oblastech neznámých, a že máme kdesi společnou vlast, kam spějeme, kde stýkáme se a zkad vracíme se bez námahy.

V této společné vlasti jest to, kde volíme milenky své, a proto není klamu v nás a ani milenky naše neklamou se. Království lásky jest velkou říší poznání a jistot, neboť tam mají duše nejvíce volnosti. Nemajíc, věru, nic jiného na práci leda vzájemně se poznávati, hluboce se obdivovati a vyptávati, se slzami v očích, jako sestry opět se shledavší, zatím co daleko od nich hruď se k hrudi vine a rty v pocelu se pojí . . . Tam času dost, by na se usmívaly se a žily chvíli samy sobě v oddechu života klopotného a všedního; a snad že s výše úsměvu tohoto a nazírání, skane i na mdlé chvíle milování tajemná síla, jež zachovává na vždy vzpomínku setkání se dvojích rtů . . .

Mám na zřeteli jen lásku předurčenou a pravdivou. Setkáme-li se s bytostí nám souzenou, a již osud z hloubi duchovních míst na cestu vedl, kudy nám jest jíti v danou hodinu, víme ihned, že to pokyn. Mnozí z lidí snaží se osudu vzdorovati. Stává se, že zuřivě dlaně k očím tisknem, abychom neviděli více, co nám bylo zříti, a ze všech svých malých sil oproti věčným silám zápasíce, uspějeme překročiti cestu k bytosti jiné, kterouž osud tam byl vyslal nikoliv pro nás. Marná snaha, nedovedem „zvířiti mrtvou vodu ve velkých kádích budoucna“. Nic neudá se; ryzí síla s výše nesestoupí a všecky pocely a všecky promarněné hodiny nepřipojí se k pocelům a hodinám skutečným našeho žití . . .

Někdy osud zamhouří oči, avšak dobře ví, že za večera vrátíme se k němu a poslední slovo že bude jeho. Zavírá někdy oči, avšak, co v té době podnikáme, jest marné a čas, kdy osud oči zavírá, jest ztracený čas . . .

Zdá se, že žena více než my osudu podléhá. Snáší jej s daleko větší prostotou. Nestaví se nikdy osudu na odpor. Dlí blíže Boha ještě a oddává se bezvýhradněji bezprostřednému vlivu taje. Proto nepochybně všecky události, v nichž žena života našeho se tkne, zdají se vésti nás ku pramenům osudu. To po boku ženy míváme, chvílemi, prchavě, jasnou „předtuchu“ života, jenž není souběžný s životem zjevným. Ona vede nás ku branám našeho bytí. Kdož ví, zda nebylo to v jedné z oněch hlubokých chvil, kdy, spočívajíce na prsou ženy, hrdinové poznali moc a nezvratnost svého předurčení, a kdož ví, zda muž nespočinuvší na srdci ženy nabude kdy pravé předtuchy budoucna?

Vcházíme opět do spletitých kruhů vyššího vědomí. Ah! jak znovu potvrzuje se, že tak zvaná psychologie jest pouhá mumraj, osvojivší si, ve svatyni, místa určená pro obrazy bohův! Neboť nejde pouze o povrchní stránku, aniž jde o stajené myšlenky, byť sebe vážnější. Či mníte, že v lásce jsou jen myšlenky a kony a slova, a že duše nevykročí ze

Digitized by Google

svého vězení? Jest mně třeba věděti, zda ta, kterou líbám dnes, jest žárliva či věrna, smavá či trudná, upřímná či klamná? Domníváte se, že bědná tato slůvka dostoupí oněch výšin, kde dlí naše duše a kde osud náš v mlčení se naplňuje? Co že na tom záleží, zda o dešti hovoří neb šperku, o peru či jehle a na pohled že nerozumí mně; domníváte se, že po vznešených slovech žízním, ve chvíli, kdy cítím, že duše do duše nazírá, a že nevím, že i nejpodivuhodnější myšlenky nemají práva pozdvihnouti hlavy ku věčnému taji? Jsem stále na břehu velkého moře; a kdybych slul Platonem, Pascalem neb Michelangelem, a milenka má hovořila o svých náušnicích, vše co bych jí řekl, vše co řekla by mně, vznášelo by se stejně nad hlubinou vnitřního moře, do něhož vzájemně nazíráme. Myšlenka má nejvznešenější nebude míti na vahách života neb lásky větší váhy než tři prostá slůvka, jež milenka má by mně pověděla o stříbrném svém prsténku, o šňůře perel neb skleněných korálků ....

My jsme to, kteří nerozumíme, žijíce stále v nížinách své rozumnosti. Stačí vystoupiti k prvním sněhům na horách, a veškery nevyrovnalosti vyrovnají se pod očisťující rukou nového obzoru. Jaký jest rozdíl mezi výrokem Marcaurela a slovem děcka, jež tvrdí, že jest zima?

Buďme pokorní a rozeznávejme souvýznam bytí. Myšlenky nejkrasší a nejnižší nemění tvářnost odvěkou naší duše, stejně jako nejvyšší pohoří Himalajské a prohlubně nemění tvářnost naší země v řadách nebeských hvězd. Jediný pohled, jediný pocel a vědomí neviditelné a mocné *přítomnosti*: v tom vysloveno vše; a já vím, že dlím po boku duše *družné* ... a duše taková je věru podivuhodná a zvláštní; neboť i nejposlednější z žen, když miluje, nabývá čehosi, čeho my nikdy nemáme, to proto, že v myšlence její láska jest věčnou. Jest to z tohoto důvodu snad, že ženy, v prostotě své, mají vztahy k tajům nám nedostižitelným? I nejlepší z nás žije ponejvíce daleko pokladů čarovného kruhu; a vyžaduje-li vážná chvíle života některý z těchto pokladů, my neznáme cesty více, zapomenuvše stezek k pokladu vedoucích, a marně podáváme na místě pravých falešné poklady své rozumnosti. Kdežto žena nikdy nezapomíná cest do hloubi nitra vedoucích, a nechť překvapím ji v blahobytu neb bídě, v nevědomosti či učenosti, v hanbě neb slávě; a promluvím-li k ní slovo v pravdě z panenských hlubin mé duše vycházející, půjde, bez váhání, a z hloubi nevyčerpatelných zásob lásky podá mi slovo, posun neb pohled stejně ryzí. Zdá se, jako by duše její byla jí vždy na dosah; ve dne v noci jest hotova vyhověti nejvyšším nárokům družné duše; a ničím neliší se výkupné chudé ženy od výkupného královny ... Bližme se s úctou k nejmenším i k nejhrdějším, k těkavým i dumným, k těm, jež znají se usmívati ještě, i k těm, jež pláčí; neboť znají mnohé, co my neznáme, a mají světlo, jež my jsme ztratili. Dlí u samé paty Nevyhnutelného a znají všecky tajné stezky jeho. To proto jsou plny jistoty a přerozkošné vážnosti a jest vidno, že i při nejmenších konech cítí oporu jistých a silných paží velkých Bohů.

Řekl jsem svrchu, že vedou nás k branám naší bytnosti, a věru zdá se, že všecky styky naše s nimi odbývají se na prahu polootevřené této brány, za mdlého šepotu, jenž nepochybně sprovázel zrození všech

Digitized by Google

Maurice Maeterlinck

Digitized by Google

věcí, za oněch dob, kdy mluveno tichounce z bázně, by nebyl přehlušen hlas zápovědi aneb povelu . . .

Nepřekročí nikdy prahu této brány, a očekává nás na oné straně, na straně pramenů. A když jsme zaklepali a ona otevře nám, ruka její nikdy nespustí se klíče ni veřejí. Hledí chvíli na příchozího, a v té chvíli zví, co zvěděti jí nutno, a budoucí léta zachvěla se až na konec věků . . . Kdo poví nám, co vše obsahuje první pohled lásky, „tento čarovný proutek, zrobený z paprsku roztříštěného světla", paprsek vzniknuvší ve věčném ohni našeho bytí, jenž proměnil dvé duší a zmladil je o dvacet věků? Brána se otevře a opět zavře; nečiňte nic více, neboť vše jest rozhodnuto. Ona ví. Nebude více hleděti k činům vašim, ni k vašim slovům a myšlenkám, a bude-li i nadále nad nimi bdíti, učiní tak jen v usmívání; a, bezděky, zavrhne vše, co nebude v souhlase s prvním jejím poznáním. A snažíte-li se uvésti ji v blud, vězte, že přes to pravda bude s ní, a vy jen budete se klamati, neboť jste pravdivější tak jak jevíte se oku jejímu, než jak vlastní jevíte se duši, a byť i klamala se ve významu úsměvu, posunu neb slzy . . .

Poklady skryté, nemající jména! . . . Přál bych si, aby všecky ty, jež v srdci jsou špatny, se vyznaly a pohnutky své nám zjevily; a kdyby pohnutky tyto byly hluboké, žasli bychom a hluboce vnikli v taj. Jsouť věru ženy tajemnými sestrami všech velkých věcí, jichž nelze zříti. Jsou věru nejblíže věčnosti vás obklučující a jediné znají usmívati se s důvěrným půvabem děcka nemajícího bázně před otcem. Chovají zde na zemi jako nebeský šperk, ryzí tresť duše vaší; a kdyby odešly, duch sám vládl by na poušti . . . . Jsou ještě plny božského hnutí prvních dnův, a kořeny jejich zasahují daleko příměji našich do všeho, co nemá mezí. Želím věru těch, kdož na ně žalují, neboť ti nevědí, v jakých výších dlí pravdivé pocely. A přec, jak nepatrnými se zdají býti mužům, když kolem jdouce na ně pohlížejí! Vidí je pohybovati se v těsných jejich obydlích; ta zde sklání se; onde jiná vzlyká; ta si popěvuje, a jiná vyšívá . . . a žádný muž nerozumí co činí . . . Vyhledávají jich jako vyhledáváme co jest smavého, blíží se k nim podezřivě, a duši nelze vejíti, leda řídkou náhodou. Tážou se jich nedůvěřivě; a ženy neodpovídají, neboť vědí; a muži odcházejí, krčíce rameny, přesvědčeni, že ženy nerozuměly . . .

. . . „K čemu že třeba rozuměti," praví básník, a básník má vždy pravdu; „k čemu že třeba rozuměti duším blahoslaveným, zvolivším lepší díl, jež, podobny plameni lásky v tomto pozemském světě, zazáří jen na vrcholu chrámů aneb na vrcholu bludných lodí, na znamení božského ohně, který vše stápí svou září? Tyto milující děti odkrývají často, v posvěcené chvíli, divuplné taje přírodní a projevují je s bezděčnou prostotou. A učenec jde po stopě jejich, aby nasbíral všecky poklady, jež v nevině své a radosti podél cest byly rozsely. Básník, jenž cítí, co ony cítí, vzdává lásce jejich dík a svými zpěvy snaží se rozsévati tuto lásku, sémě doby zlaté, do nových časů a nových krajů."

Neboť, co tuto básník pravil o mystických bytostech, platí zejména o ženách, jež až do našich dob zachovaly na tomto světě smysl mystický . . .

Digitized by Google

Dětská košilka.

Povídka. Napsal Beneš Doubravský.

Byla tichá, letní noc. S jasné oblohy lilo se sinavé měsíční světlo na celý kraj a vyplňovalo kde který záhyb, kde jakou průrvinu a prohlubeň. Na všem ležel klidný, nehybný jas. V té chvíli bylo viděti až k horám a lesům, jež vystupovaly ostře ze tmy a zdály se opouštěti svá místa a postupovati zvolna do kraje. —

Správce hraběcího panství, jenž stál právě ve své ložnici u rozevřeného okna, nemohl ani očí odtrhnout od jemně postříbřené krajiny, jež v té podivné záři připadala mu, jakoby k nebi vyrůstala. Vychýlil se hodně daleko, aby měl rozhled co možná největší.

Najednou břesklo mu hlavou, že by měl na jímavé to noční divadlo upozorniti svou ženu. A také ihned vtáhl se do vnitř, otevřel dvéře vedlejší místnosti a vstoupil. Nepříjemné žluté světlo veliké petrolejové lampy palčivě vřezalo se mu do očí, tak že byl nucen rychle je přimhouřit. Ale tak pevně je přece jen nezavřel, aby nemohl postřehnouti, jak jeho žena schovává něco chvatně do klínu a nachyluje chytře hlavu nad knihu, rozevřenou na dlouhém jídelním stole.

Usmál se této ženské obezřetnosti. Vzpomněl si, že za čtrnácte dní budou jeho jmeniny a tušil ve schovávaném předmětu důkladně vyšívané střevíce nebo něco podobného. Ale z nevinné škodolibosti nezůstal při této domněnce; chtěl za každou cenu ženu poškádlit a proto přiskočil k jejímu sedadlu a učinil posuněk, jakoby ukrývané věci hodlal se zmocniti.

V téže však chvíli pohnula sebou paní ulekaně na stolici a hlasem až ku podivu vážným jej zakřikla.

Ten zvláštní, neobvyklý ton jejího hlasu ho zarazil. Čekal žertovné odbytí, zvučný smích — znal přece povahu své ženy! — a místo toho všeho najednou tak břitký výkřik! V okamžiku pochopil, že tu nejde o nějaký dárek, o žádné vyšívané střevíce a to ho poněkud rozdráždilo.

Docela zapomněl na vlastní příčinu svého příchodu a prochvěla jím touha zvěděti, co žena před ním asi schovává.

Chytil ji proto za široká ramena a naklonil i se stolicí od stolu.

„Co děláš? Pusť mne —“ vzpírala se mu zlobivě a obě ruce vší silou přitiskla na sukně.

„Ty něco schováváš — ukaž, co to je!“ zahučel už dost přísně, ač dosud hleděl hlasu svému dodati poněkud měkkosti a tepla.

„A co už nespíš —? Vždyť jsi mi dal před hodinou dobrou noc?“ namítla mu s rozmarem, jehož vynucenost však byla příliš patrná a makavá, než aby ho byla mohla oklamati. Teď teprv byl pevně přesvědčen, že tu jde o záležitost nedovolenou a před ním pečlivě tutlanou.

Bez dalších řečí a výkladů vyškubl ženě ukrývaný předmět z klína a rozestřel jej před lampou v celé jeho nevelké šířce.

Digitized by Google

Byla to titěrná, dětská košilka, zdobená u krku červeným páskem.

Chvíli se na ni díval užaslým zrakem a nemohl pochopit, proč žena na takové nepotřebné věci v úkrytu pracuje. U nich přece už uprchla léta, kdy na podobné drobnosti muselo být v pravý čas pamatováno. Pro koho to tedy šila?

Zvolna smekl tázavě oči na její obličej a pohled ten ho rozčilil. Žena měla zrak bolestně přivřený, ústa pevně semknutá a tváře nepřirozeně pobledlé. Seděla schoulena a zdrcena, jakoby očekávala divoký náraz do hlavy.

„Co to znamená? Pro koho to šiješ?" vyrazil prudce z prsou a zakýval při tom celým tělem.

Cítila, že má ještě čas vše zapřít a mozkem jí také projelo, aby řekla: pro šafářku. Ale ihned připadla jí tato lež tak protivnou a nemožnou, že ji v sobě kvapně potlačila a místo odpovědi sklonila jen hlavu co možná hluboko a zalomila rukama.

A tento její pohyb pověděl mu na ráz všechno. Byl jasný a zřetelný. Přival sžíravé, dosud nepoznané bolesti zaplavil mu srdce a on jako náhlým, prudkým výbuchem odražen zapotácel se ke stěně, kde zůstal nehybně státi s polootevřenými rty a zrakem vyděšeně vypouleným.

Ale v okamžiku si už uvědomil, že tento jeho stav poloviční strnulosti po takovém hluboce zasahajícím odhalení není pravý a správný a že by právě nyní měl jednati a vystoupiti s nejpřísnější rozhodností. A proto násilně namahal se vybřednouti ze svého omámení a napínal hlas k mocnému výkřiku. Avšak při tom nebyl s to připadnouti na vhodné slovo a počal něco blábolititi, co nemělo paty ani hlavy a dělal přemrštěné pohyby rukama jako začátečníci na jevišti.

Až teprve, když ona — vzrušena nesouvislou jeho řečí — vstala, uchopila ho za krk a počala ho zaníceně líbati na čelo a vlasy — probral se ze svých mrákot a tu připadalo mu, jakoby padal odněkud s hůry na pevnou zem. A v té chvíli pojala ho taková nezkrocená zuřivost, že mrštil ženou na stranu a popadl okraj dlouhého stolu oběma rukama a zatřásl jím tak divoce, až lampa na něm zařinčela a div se nepřekotila.

Řinkot lampy jakoby ho však najednou byl vzpamatoval; ochladilo se mu okamžitě v žilách a mrazivé, nepřirozené utišení rozhostilo se po celém těle. Zuřivost ustoupila stejně náhlému klidu.

Usedl zvolna do pohovky a velel ženě, aby povstala.

Uposlechla a skrčila se blíže šicího stroje, jenž postaven byl mezi dvěma širokými okny, ověšenými krajkovým záslonim.

„Tedy Loty, Loty — to je," započal po malé přestávce hlubokým hlasem, „a proto jsi ji vypravila k přátelům do Prahy. Hm."

A to „hm" pronesl tak měkce a vyčítavě, až se to jeho ženě do srdce zařezávalo.

„A mně jste namlouvali, že se bude učit francouzsky, anglicky, kreslit a vyšívat — bah! . . . Mé dítě, mé nešťastné dítě —" a zde hlas mu už selhával a zabíhal do slabého vzlykotu.

Žena, opírající se o roh šicího stroje, chvěla se při jeho slovech jako podzimní list na stromě a když zaslechla, jak mluví „o nešťastném

Digitized by Google

dítěti", vypukla v usedavé štkání a nohy se jí prohýbaly, jakoby měla padnout na kolena.

Pohledl na ni a když ji viděl tak umořenou a uničenou, něco jako soucit rozteplilo se mu v prsou.

„Posaď se!" pravil už docela mírně a ukázal na sedadlo, jež stálo hned vedle něho.

Bázlivě došourala se k pohovce a usadila se na jejím okraji.

A nyní rozpředl on celé pásmo otázek, jež ho dosud tísnily.

„A teď mi přece pověz," započal poněkud zajíkavě, „kdo nám to dítě zkazil?"

„Bílek" — zašeptala co nejtišeji a sehnula krk ku předu.

„Ten darebák — ten —! To tak ještě scházelo!" zasyčelo mu v ústech a obličej jeho znovu se rozechvěl. „Ale to přece není možná. Jak se to mohlo, prosím tě, jen stát — řekni mi, jak?"

„Jak? Vždyť ty jsi ho k nám sám přivedl, že umí francouzsky," podotkla s malou výčitkou a zvedala pomalu hlavu do výše.

Tato odpověď ho zamrazila; cítil v ní kus zdůvodněné žaloby, kus vlastní své viny.

„Přivedl, přivedl," bránil se rychle, „ale to přece jsem nechtěl, aby to tak daleko došlo. Pozor jste měly na něho dát, pozor. A zvlášť už pak, kdy jste zvěděly, že musí odtud pryč. Přece snad víš, co udělal?"

Přikývla smutně hlavou a z hluboka si oddychla.

„Takového podvodníka, takového ničemu," pokračoval on v jednom toku — „kdo ví, kde lítá dnes už světem — nejspíš sedí někde v kriminále —" zaúpěl bolestně. „Vždyť ani nesmíte nikde říci, že jste byly s ním v nějakém důvěrnějším styku. Jen to ne! Ještě bych mohl přijít o místo — slyšíš? — O místo!... A to máme čistého ženicha!" dodal po chvíli hořce a jako zlomen nachýlil se nad stůl a přimáčkl čelo na jeho hranu.

Začala se o něho bát, aby se nepomátl. Polehoučku natáhla ruku až ku skloněné jeho hlavě a jala se ho hladit po vlase.

Nebránil se, ani sebou nepohnul. Jen ob čas vyhrklo z něho beznadějně: „A tak co teď — co teď?"

A touto otázkou, kterou nemohli nijak slušně rozluštit, zabývali se nyní oba až do svítání...

Venku zatím počalo se už sinavé světlo vytrácet — až zmizelo docela. Měsíc visel na obloze jako veliká lampa s červeným průsvitným stínidlem; průrviny a prohlubně se opět temnily a hory s lesy vstupovaly na svá obvyklá místa. Za to na východě pomaloučku se už bělilo...

* * *

Již časně z rána vstoupil vysílený, přepadlý a nevyspalý správce do kanceláře. Posadil se k psacímu stolku, vytáhl včerejší noviny z přihrady a díval se upjatě přes zvarhaněný jejich okraj. V hlavě měl jako po hltavém požáru, jenž vypálil všechno do poslední svaziny. Jen tu a tam zbylo něco doutnavého troudí, několik mihotavých jisker...,

Digitized by Google

několik tetelících se otázek: co nutno nyní činit?; jak zachránit čest rodiny; co uděláme s dcerou; jak to navléci, aby zde nic nezvěděli —? Byly to tytéž otázky, jež opakoval si v noci nesčíslněkráte a vždy bez výsledku, s marnou námahou, aby mohl si na ně uspokojivě odpovědít. Teď vlnily se mu mozkem už zcela bezděčné a on oni se již také nepokoušel pronikat jejich obsah a význam. Přemílal je v duchu jako školák nazpaměť naučenou písničku.

Najednou z této duševní zmalátnělosti vytrhlo ho slabé zaklepání na dvéře. Škubnul sebou poněkud, ale prohodil při tom drmolivě, s odmítavým přízvukem: „Tak dále, dále!“

Do vnitř vešel hospodářský adjunkt Čimel, muž asi čtyřicetiletý s rozložitou pleší a prořidlým vousem, postavy naprosto neúhledné. Byl oděn v upjatý černý šat a na rukou měl bílé rukavice.

Adjunkt Čimel byl jedním z těch ubohých panských úředníků, kteří pro nehezký svůj zevnějšek stále jsou odstrkováni a opomíjeni a jimž každý „nový postup“ přinese vždy jen trpké sklamání a beznadějnost. Co let už čekal Čimel na své povýšení a stále nadarmo! Jiní mladší s nepatrnou praksí, ale za to s elegantně nakrouceným knírem, dávno už stali se pojezdnými, ba i správci, jen on civěl dosud na adjunktovském místě s pěti stovkami ročního platu, k němuž jako nádavkem patřil svobodný byt a dvě homole cukru. A čím více stárnul a plešatěl, tím tíže nesl nezasloužené odstrkování a tím úsilovněji prahnul, aby už jednou vyšvihnul se k lepší, snesitelnější hodnosti. Užil všech známých a doporučovaných praktik, ale každý prostředek mu selhal, s každým pohořel...

Správce, vida jej vcházeti, rozmrzele pohodil hlavou.

„Co zas chce ten chlap a tak časně z rána?“ rozhořčil se v nitru a hned při tom si dodal, že ho požene odtud jako oškubance. Chtěl si na něm vylít všecek nastrádaný hněv, který při pohledu na cizí osobnost znovu se v něm rozjitřil.

Adjunkt pozdravil a zakoktal několik slov na omluvenou, že přichází tak záhy.

„Taky jste to mohl nechat na pozdější chvíli —“ utrhl se na něj ostře správce a vytáhl schválně zlaté své hodinky. „A co vlastně na mne běháte už od teďka, vždyť nejsou ještě úřední hodiny; jaký je to mrav?“

„Musím později dohlednout na pole,“ omlouval se Čimel a v tom jakoby si dodal odvahy, poznamenal s jistým důrazem: „Ostatně věc je velice vážná a netýká se úředních záležitostí.“

„Netýká se úředních záležitostí?“ — opakoval po něm zvolna a tázavě správce, ale hlasem už o silné poznání mírnějším, neboť neobvyklý důraz, s jakým adjunkt poslední svou větu pronesl, jej překvapil a vzrušil. „A co to tedy je, pane adjunkte?“

Čimel postoupil až k psacímu stolku; na jeho obličeji bylo patrno, že má uchystanou řeč, na níž dlouho asi pracoval. Ale nyní, v rozhodný okamžik, kdy měl ji udat, celý výklad se mu v hlavě spletl a schumlal a on byl sotva s to vypravit ze sebe několik trhaných slov: „Vím všechno — úplně všechno —“

Digitized by Google

Správce vrhl na adjunkta polekaný pohled; připadlo mu, jakoby se náhle octnul v rukou člověka, jenž může jej každé chvíle zničit. Ale sotva že uzřel uctivé rysy v skroušených jeho tvářích, ihned se ovládl a prohodil s dělanou lhostejností: „Jaké všechno?“ — mluvte přece určitě, pane adjunkte, co nejurčitěji —“ a při tom ukázal mu rukou na stolici.

Adjunkt s úklonou se posadil a rozložil na kolenou široké své dlaně. Pak vzpomenuv si na jistý úryvek nastudované své řeči, vyhrnul významně husté své obočí a počal zcela plynně vypravovat: „Jedná se o vaše rodinné neštěstí, o slečnu Loty. Já věděl vše již dávno, ale nechtěl jsem před vás předstoupit, dokud nezvíte celou věc od osobnosti jiné. Nyní se tak stalo —“

„A jak to víte?“ přerušil ho v rozechvění správce a vstal prudce od psacího stolu.

Adjunkta zmátlo kvapné to správcovo povstání a vášnivý dotaz tak, že nevěděl ihned co odpovědít. Ale rychle se vzpamatoval a dodal — ovšem už dost nejistě —: „Já, prosím, všechno v noci slyšel. — Mám byt jen přes chodbu a hluk byl tak veliký, že — —“

„Dobře, dobře,“ vpadl mu do řeči správce. „Ale teď řekněte, co chcete na mně? Mám si snad vaše mlčení zaplatit?“

Čimel sebou trhnul a učinil odmítavý posuněk rukou.

„Ale, pane správce, tam já přece nemířil. Mně běží o vás, o milost-paní, o rodinný váš klid a pak hlavně o slečnu Loty. Musím vám říci, že jsem ji vždycky miloval — a vidíte, v neštěstí se pozná teprv pravá láska. Já ji mám dosud rád a kdybyste svolil, nabídl bych jí svou ruku.“

„Teď, — po všem tom? — vy?“ tázal se udiveně správce.

„A zrovna teď — zrovna“ — dotvrzoval horlivě adjunkt a povstal rozvážně ze svého místa.

Správci se zatočila hlava, nemohl si celé to nabídnutí srovnati hned v mozku. Přišlo mu příliš neočekávaně, než aby byl chtěl na ně ihned dáti přesnou odpověď.

„Prosím vás, navštivte mne za hodinu, ale v bytu, rozuměl jste? — v bytu! Zde není na takové hovory místa,“ vyhrnulo se mu posléze z úst a pravá jeho ruka jako namátkou zabloudila na adjunktovo rameno a učinila tu několik důvěrných poklepů.

Čimel se zdvořile poklonil a bez dalších poznámek a dotazů opouštěl kancelář.

Když odcházel, provázel ho správce zkoumavým pohledem. Zachladilo jej v prsou při vzpomínce, že tento sestárlý a nehezký člověk uchází se o ruku jeho něžné Loty. Kdyby tak byl ještě včera vytasil se Čimel s takovým návrhem — co by se mu bylo stalo?! Jak by odtud letěl, zahanben, vyhnán! — A dnes?! —

Ale v tom se již správce opanoval a potlačil v sobě všechny podobné otázky. Vytušil docela dobře, že tomuto odstrkovanému člověku jde v přední řadě — ne o ženu — ale o místo pojezdného a že jen proto se chce obětovat. Ale naposled co dělat? Ten uchmoulaný Čimel

Digitized by Google

ukázal mu přece jen východ z hrozící ostudy a řítícího se neštěstí — má nabídku jeho odmítnout? Nezbývalo mnoho času k úvahám. Chytil klobouk a ubíral se chvatným krokem domů. Zastal ženu ještě v ložnici, sedící na ustlané posteli s očima od pláče uvadlýma.

Beze všech úvodů sdělil jí krátce, co se stalo. Správcová poslouchala hltavě a za řeči škubala obličejem. Když domluvil, byla plna nejistoty.

„Ale když on je Čimel tak příliš nehezký —“ zašeptala po chvíli, „kdo ví, jestli by ho Loty chtěla.“

Poznámka ta správce popudila.

„Tak, aby si ještě teď chtěla vybírat. Může být ráda, když si ji vůbec někdo vezme. A zvlášť už takové dobrotisko jako je Čimel! Ten jí nebude aspoň nic vyčítat, s ním může být šťastna a spokojena —“

„To máš zas pravdu,“ přitakovala správcová a oči jí počaly oživovat. „Musíme jí to dobře předložit —“

„A hned ho uděláme pojezdným, aby se moh' ženit. Ještě dnes zajedu k vrchnosti a vylíčím jeho zásluhy. Vždyť on je vlastně zcela nesprávně odstrkován, je výborný úředník, svědomitý, pilný . . . Mohou ho dát na jiné panství, tam Loty aspoň nebudou znát — — Tak, tak!“

A správce zamnul si spokojeně ruce a poprve zas od noční doby pozvedl pevně hlavu do výše . . . Bylo ujednáno . . .

Čimel vyhrál bitvu — vycítil to hned, jak vstoupil . . .

A za měsíc „byla čest úplně zachráněna“ — jelo se do *Prahy* na svatbu pana pojezdného se slečnou Loty.

Digitized by Google

oulelo se, koulelo
červené jablíčko:
Komu ty se dostaneš,
má zlatá holčičko?

Koulely se, koulely
dvě naproti sobě:
komu bych se dostala,
než Jeníčku, tobě.

Digitized by Google

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

III.

Někdy, když jí hned nespozoroval, uvázla u prahu a dívala se, mateřskou radostí ozářená, na muže, jak poloustrojen se sklání nad Vašíčkem a loudí na něm usmání, jak mu říká „Běžela myška okolo bříška“ nebo jak drže drobounké, růžové jeho prstíčky, šimrá ho po měkké, drobné dlani a vesele mu říká říkání o kašičce na zeleném rendlíčku.

Teď už nepadal jí do duše tak často jako po svatbě stín obavy, bude-li ji mít muž tak pořád rád. Pro dítě ta myšlénka tak nechodila; daloť dost péče a práce, a viděla, jakou má muž z něho radost, jak je má rád. A s ním také ji. Když hocha líbal, nezapomněl i na ni, a často když ho vzal do náručí, nesl jej jednou rukou a druhou přivinul ji.

Byla z ní rozkošná žínka, jež měla cudnost panny, mysl čistou jako křišťál. Kolikrát už vzpomněl na Prahu, na Lotty Buteauovu, na Bettynu, jaké to světačky, co ty věděly, jaké zkušenosti měly! A jak ve všem vypočítavé a sobecké!

Tenkrát před svatbou, když se ho Mariána tak úzkostně ptala, věří-li v Boha, kdy se mu vyznala, jak často pozorovala světlo v jeho oknech a myslila, že čte snad nějaké neznabožské knihy, a že se za něj modlila, byl tou oddaností až dojat, a okamžik ten neminul jako prázdný stín beze stop v jeho duši.

O vřelé její oddanosti přesvědčoval se i pak, když se vzali, každý den. Při tom starala se mladá jeho žena s přirozeným vtipem a s upřímnou péčí o domácnost i o všechny jeho záležitosti, jmenovitě hospodářské. A při tom konala vše mile, vesele, s dívčím půvabem.

Dokud nepřišel Vašíček, zasedl Věk dost často, zvláště za podzimních večerů, nahoře na sedničce k pianu; ženě jeho byla ta chvíle, kdy mohla tam s ním naslouchati jeho hře, zrovna chvílí svátební. Také se někdy, z počátku, zastavila u jeho knih, českých i cizích, ve skříni za sklem srovnaných; o těch cizích ji jednou s úsměvem ujistil, že nejsou tak neznabožské, jak se domnívala. Ovšem to jí naznačil, bylo v tom jisté sebe povýšení, že některé z těchto knih otvírají rozum a proto že jich kněží nechválí, že by pan farář se divně na ně díval.

Ale když viděl, že upřela na něj oči v nejistotě, a když se optala, co tedy tam v nich je, začal ji hladit po spánku, po tváři a s úsměvem ji chlácholil, že nic zlého, že nic takového, jak si tenkrát myslila, že to jsou také divadla a kratochvilné knihy. Kolikrát, když sama sedničku

Digitized by Google

uklízela, přehlížela již klidně nápisy na hřbetech: Virgil, Horác, Voltaire, Rousseau, Volney, Meissner, Schiller.

Neznala žádného z těch jmen, nerozuměla žádné z těchto knih, ale nemíjela jich netečně a nevšímavě. Byly Františkovy, čítal v nich jako v českých. Jakýs respekt k němu jí z nich zavanul. Než to se jí vracelo, když nad těmi cizími stála, nad tím se zamyšlovala, že je má z Prahy, ještě když tam studoval, že s nimi pak tu sám do noci sedal, a že asi vzpomínal. A jednou po ránu, když ji Věk tak stihl u knih, (měla bílý čepeček a byla jako květ,) řekla mu to s úsměvem, a že tenkrát mu bylo asi smutno, pro Prahu, pro ni, pro tu — a — že snad teď ještě někdy vzpomene — —

Chytil ji, až se lekla a začal ji líbat až zahořela jako mák, radostí i rozkoší. — —

Co Vašíček přišel na svět, řídčeji nežli jindy zazvučelo na sedničce piano a ještě míň pak, když do roka se narodila Věkům holčička. Když měli Václava, musila dcerka být Ludmilou, a proti tomu jménu se ani obě stařeny, bába i prabába, ani mladičká máti nebránily.

S maličkou přibylo práce i radosti. Z počátku hodně plakala; osvědčovalo se však na ní, že děvče pláče do krásy. Dařilo se jí, byla z ní rozmilá holčička plavých jako lněných vlásků, drobnější sic, útlejší nežli o rok starší Vašík, čiperná však a čilá jako on.

Piano tedy zřídka znělo, ale také knihy na sedničce, ty cizojazyčné knihy, stály pak nehnutě v zasklené skříni. Věkovi přirůstalo práce v obchodu i v hospodářství, za volných pak chvil, zvláště na večer, zůstal raději dole ve velké světnici, kde byly žena, děti, matka, a zanedbával i piano i cizí knihy, na nichž si jinak dost zakládal. Ale nebylo jen pro valné zaměstknání, že po nich nesahal.

Netoužil už tak po nich, lhostejněl a stával se i duševně pohodlným. Rozpor a zápasy, které mu v Praze a pak i tu v rodišti tak často mysl jitřily, poutichly. Usínalo v něm, mračna přestala se jeho duší hnáti. Než proto mu jí nezazářilo plné jasno pevného přesvědčení a určitého názoru. Rozvoj jeho vnitřního člověka uvázl v indifferentismu. Těžkým otázkám a záhadám počal se vyhýbati. Touhy a blaho šťastné lásky, pak slasti mladého muže v manželství opojily a jako uspaly jeho duši.

Zhýčkala se tím jasem a rozkoší, váhala povznášeti se do chmur zápasů a přemítání. Nechtěl se z toho blaživého poklidu vytrhovat, a okolí jeho také ho nevyrušovalo. Když někdy ucítil v duši jako výčitky, jako zaťukání, upokojil se odkladem. Odložil, odkládal a také slevoval. Po voloval své matce i ženině bábě, strpěl nejednu jejich pověru, opustil proti nim nejednou Rousseaua, když se jednalo o synka, chodil skoro každou neděli na kůr zpívat nebo hrát, což po svém příchodu z Prahy nečiníval.

Také svému sousedskému okolí v lecčem povolil a víc a více se s ním sbližoval. Bylo to z hojných styků s ním, ze společných někdy zájmů. Jen ve vlastenských snahách neochabl. Po svatbě jako před ní odebíral české knihy a noviny, předčítal z nich doma, ženě nebo kroužku mladších sousedů, kteří se u něho scházívali; někdy také v hospodě, kdež jmenovitě Krameriovy noviny měly hojně dychtivých posluchačů, zvláště poslední čas, co vypukla francouzská vojna.

Digitized by Google

Chodili k němu pro zprávy, i z vesnic, psal lidem na zámek k ouřadu, psal a posilal psaní vojákům na vojnu, radil v tom, onom. Viděl, jak ho mají za učeného, jak jim jeho studie imponují. Sám se nepřestal míti za osvícence a znal svou převahu ač ne již s jistou pýchou jako kdysi za studentských let. Ano snažil se, aby jí nedal nějak cítit a choval se ke všem shovívavě a laskavě. Činil tak i ze srdce i chtěje skutky plnit ideu humanity, která ze všech v Praze mu vštípených nejhloub zapustila kořen do srdce.

Do nových sporů se dostával, když docházely bouřlivé a často přehnané zprávy z Paříže, když všude s hrůzou naslouchali, co se děje ve francouzské zemi, když všechno kolem, s kazatelny, v domácnostech, v hospodách hněvivě mluvilo proti té francouzské svobodě, pro niž se tolik krve prolévalo. I v knihách a v novinách o ní tak psali.

Nemohl odpírati, nemohl těch ukrutností schvalovat, ale nemohl všecko také tak zatracovat a necítil také takového odporu a takové hrůzy z ohromné té bouře francouzské jako všichni kolem. Hlaholilyť z ní idey, o kterých kdysi v Praze nad knihami blouznival.

Za večerních besed u něho v domě nebo v hospodě snažil se to ono vysvětlit, omluvit; ale bylo to nesnadné, poněvadž musil býti opatrným, zvláště když se přesvědčil, jak se každé slovo váží, že není už tak volno jako bývalo za císaře Josefa. Na Opočně poprvé narazil.

Zajel si tam, bylo druhého roku co vojna s Francií trvala, navštívit starého „spěšnovoda“ Sýkoru, o němž se doslechl, že upadl *do těžké* nemoci. Stařec, nápadně přepadlý, ho tuze rád uviděl a naslouchal, jako posilněn, jeho zprávám o Praze a vlastenských „důležitostech“ — Pojednou chytil Věka za ruku a šeptal mu, že má zase několik nových slov, a výborných, ta že se mu povedla, jen kdyby ti oslové zdejší, ale že už je žádnému neřekl, protože ta hovada — ale v slovaru že je má, tam že je všechno, a ví-li tedy, jak se má říkat místo talíř a švagr a švagrová — Švagrová, to že mu dalo, až na to přišel —

Starci, jenž zapomněl, že „sestromuže“ (švagra) Věkovi už dávno udal, kmitla se jiskra radosti a vítězství v šedých, malých očích pod obočím hrozně hustým. Věk se přetvářel, že neví, poddal se a s uznáním vyslechl, že talíř je vokolník a švagrová bratrožna. Pak nemoha vydržeti v jizbě ukrutně vytopené rozloučil se se starým Sýkorou a zastavil se na sklenici vína v malé, klenuté vinárně, kdež seděli tři zámečtí páni, důchodní, kontribuční a vrchní s opočenským a d . . . ským farářem. Ten tu byl návštěvou.

V čele stolu seděl přibledlý vrchní ve vlásence s copem, muž vychrtlý, bystrých očí, jemuž všichni s pobožnou pozorností naslouchali. Červený, tlustý kontribuční nad to pořád hlavou pokyvoval, až se černá, velká mašle v týlu nad copem pochvívala. Vrchní vykládal o Francii, o pařížských hrůzách, většinou německy, co píše Courier des Londres, kníže pán že mu ho půjčil, a Politische Zeitschrift, a tuhle že četl v jedněch novinách, také francouzských, (přimhouřil oči a rozhodil v kloubu dlaní,) tohle všecko že zavinili die sogenannten Philosophen —

Opočenský farář se usmál, prudce zakýval hlavou v živém souhlasu a vyrazil:

Digitized by Google

„Voltaire, Voltaire.“

„Aber noch mehr Hanns Jakob —“

Vrchní se schválně odmlčel a díval se po auditoriu, jak bude překvapeno. Bylo, jmenovitě kontribuční, jenž přestal kývat velkou svou hlavou a povyvalil oči v údivu a v očekávání, jaký to Hanns Jakob —

„Hanns Jakob Rousseau —“ doplňoval vrchní s vysoka, zrovna sázeje každé slovo. „Der am meisten. Ženským spletl hlavy hloupými romány a mužským mozek durch politische Träumereien. Jakobíni jsou z něho —“

Věk, jenž se s pány znal, se na toto ozval, mírně, že Rousseau by jistě neschvaloval tohle krve prolití, že měl na mysli jen blaho —

„Dají pokoj!“ vyhrkl vrchní sebevědomě, s opovržením i popuzen, že někdo také ještě ví o Rousseauovi a že odvážil se mu ozvat. „Snad jsou také pobláznění — To něco slyšeli —“

„Já Rousseaua četl —“

„A tak ho snad chválejí! Und was diese Philosophen, že není Boha, keine Religion, keine Autorität — Na —“ Okamžik mlčel hledě vítězně na mladého kupce u vědomí, jak ho přede všemi žene do úzkých. Vida, že se Věk chce ozvat, bránit, chvátal ho úplně, jak myslil, porazit, a skoro již fistulkovým od rozčilení hlasem dorážel:

„Und die lasterhafte, grausame Ermordung der Tochter unserer grossen Kaiserin Maria Theresia, to snad také chválejí?“

Hlava kontribučního se rozkývala, zraky všech tkvěly na Věkovi, jenž náhle zrudl; úskokem vrchního popuzen, ohražoval se, to že ovšem neschvaluje, ale to že sem nepatří, on že mluvil jen o filosofovi —

„Ah, daj' pokoj mit den Philosophen. Ihr Eigendünkel ist ihr Gott a balamutí svět, das heist toho, kdo se dá —“ dodal s posměškem, jenž také zasvítil v jeho očích, jak je upřel na Věka. Farář z D . . . ky na Věka mrkal, dávaje mu znamení. Věk také ustal, ne tak na to varování, ale poněvadž viděl, že není s vrchním možná se příti. Dlouho se pak už ve vinárně nezdržel.

Když druhý den šel navštívit starého Havránka, svého kmotra a prvního učitele, potkal faráře, jenž se ho dotazoval, kdy včera přijel z Opočna, on že se tam zdržel až do večera. A pojednou přistoupiv těsně k němu, vzal Věka za límec kabátu na prsou, a třepaje jím začal tlumeněji důvěrně, ale s velikou vážností:

„Pane Věk, to nebyli včera dost opatrný,“ Věkovi voňoval — „já nechci soudit, já bych také myslil, že ti škribenti ve Frankrajchu — vědí — ale hlavně jde o pana vrchního. Má na ně teď černé oko, nadrobili si, a povídal —“

„Že jsem Jakobín, ne?“

„Nesmějou se, ano, řekl to, ein verkappter, a že by —“ farář přikloniv hlavu povznesl oči do výše, „že by se mělo na ně dát pozor. A nynějšího času, vědí. Já neměl nic říkat, ale varovat jich mám za svou povinnost —“

Věk zkrátka podèkoval a s úsměvem dodal, aby pan farář neměl žádných starostí. V duchu však byl zaražen i popuzen, nejvíc na vrchního.

Digitized by Google

Že by se mělo dávat na něj pozor! Tak vrchní mluvil. A snad už tajně usoudil, aby se tak dálo. Hlupáci, obskuranti!

Byl by se tomu zasmál, ale to co z Prahy slyšel, co mu již Hněvkovský psal, připomenulo mu, že věje jiný, ostrý vítr. Přítel si mu posteskl, jak teď je, ouřady že ve všem vidí nebezpečenství dobrých mravů a veřejného pořádku, že je censura náramně přísná, na divadlo, i na knihy —

Jednání vrchního budilo odpor, nic však proti němu nemohl. Farářovi se od té doby spíš vyhnul. Nedůvěřoval mu, poněvadž pochyboval, že to jeho varování bylo upřímné; jistě chtěl jen postrašit, poněvadž je s vrchním podobných náhledů.

Opočenská ta příhoda přiměla také Věka, že na Hněvkovského poslední dopis dříve odpověděl, nežli hodlal. V tom svém vzrušení neměl nikoho, komu by se svěřil, před kým by svému hněvu ulevil. Nebylť v městečku nikdo, kdož by rozuměl, oč na Opočně běželo, a ženě se ani slovem nezmínil, aby ani stín znepokojení neprošel jeho domácností.

Psaní napsal koncem roku, odpověď došla až za kolik měsíců, pětadevadesátého. Hněvkovský na opočenskou příhodu patrně zapomněl, poněvadž se jí ani slovem nedotkl. Za to víc rozkládal o novém vlastenském okusu, o knize, která bude míti nadpis „Sebrání básní a zpěvů“ a která se již tiskne. Nadšená horlivost vanula z psaní a Věk cítil radost, s kterou Hněvkovský o knize mluví, jaké tam vyjdou básně, že tam bude mít „Bělu“ a jednu s pseudonymem, pozná-li ji Věk, a Nejedlý starší také že dal báseň, bratr jeho jurista též, Šedivý také a že se přihlásil nový básnář Jungmann, filosofie snaženec, z Berounského kraje, že zná francouzsky, anglicky, i že je v českém jazyku zběhlý; teď že zas po desíti letech, co Tham vydal poprve knihu „Básní“, česká lýra zvučněji zavzní —

Věk měl upřímnou radost z té noviny; ale přece se mu na dně zkalila. Co chtěl on kdysi, oč se také snažil, jaké plány strojil i s Hněvkovským! — A ten a všichni se snaží a jdou ku předu, šlechtí umění, a on, jak zapadl v takovém koutě! Jak vysoko v mysli své lítal, a nyní — kramářem tady a sedláka kus.

Ale když vyšel ze sedničky, kde psaní přečetl, kde hodnou chvíli se nad ním zamyslil, a vkročil do světnice a Vašík se mu vstříc přibatolil, za nohu se ho chytl a Liduška zlatovlasá, v karkulce plné různobarevných bůstek, z matčina klína se po něm třásla, padala mlha. — —

Praha se mu nyní víc a více vzdalovala a on jí. Nejvíc ho s ní ve spojení ještě Hněvkovský udržoval. Z jeho listů zvídal o vlastenských záležitostech, o známých vlastencích a přátelích, o Vydrovi, Thamovi, o Heldovi. Ten se tu v D... ce zastavil, když byl Věk první rok ženat; o vagacích přišel z Třebechovic, kde meškal u své matky. Tenkrát si znamenitě se starým Havránkem zahráli na kůru i pak ve škole, tenkrát také slíbil Held, že bude z Prahy dopisovat. Poslal však jen psaní, dvě, a co se stal medikem, umlkl nadobro.

Toho roku, pětadevadesátého, v létě musil se Věk vypravit do Prahy za obchodem. Bylo to poprvé od svateb. Tentokrát už klidně vjížděl do královského města, po kterém se kdysi tolik navzdychal a nastýskal.

Digitized by Google

Hospodou byl opět „u bažanta“ na Poříčí, už pro vzpomínky na studentská léta, když sem za starým Šulcem, formanem, chodíval. Tentokráte nevydal se odtud nejprve do Řeznické*) ulice podívat se v tichém roztesknění do domu, v němž kdysi Butteauovi bydleli, a nešel také nikam jinam pro vzpomínky. Jen v České Expedici se zastavil. Byl na ni žádostiv, spěchal uvidět nové její místnosti, v Hrabovském domě „u tří stříbrných růží“ v Dominikanské ulici,**) kam se Kramerius od „zlatého půlkola“ toho roku přestěhoval.

Kramerius ho srdečně uvítal, rád ho viděl, ukázal mu nové, prostornější místnosti, liboval si, jak mu teď volněji a že je větší pohodlí s tiskárnou, když ji má v domě. Věk se tu také dověděl o Hněvkovském, že je z Prahy, v Planici, že se tam dostal za radního, o Thamovi, že je s divadlem v Karlových Varech, a P. Vrba že je zase na cestách s knihami. Věk se také přeptal na professora Vydru a rád slyšel, že „cordatus Bohemus“ je pořád čilý, že učí a nabádá v kolleji jako dřív.

„Ale tuhle si naříkal,“ doložil Kramerius, „minulý pátek, jak tu byli; na oči si stěžoval, že mu jmenovitě levé nějak slábne, že hůř na ně vidí —“

Na Vaváka Věk také nezapomněl a hned mu také připadla rychtářova chráněnka, mladá Maternová z Květnice, která se přičiněním Vavákovým a P. Vrby dostala k starému strýci svému, obrstvachtmistrovi z Květnice, a která po jeho smrti zmizela z Prahy se zpěvákem od Bondiniho společnosti. Na tu sličnou zemanku zeptal se Věk víc k vůli své ženě, která věděla z Prahy, když tam byla o korunovaci, o nešťastné lásce Šedivého k spanilé „Fylině“, jak ji opěval.

Kramerius nevěděl o ní nic, nežli že zapadla jako do vody a že bez pochyby uvázla někde u divadla. Také Věk musil vypravovat a se zpovídat. Pověděl o ženě, o dětech a Kramerius mžouraje očima usmívavě opakoval:

„Co jsem chválil, co jsem radil? Dobře, dobře tak, nu a nechybili, já s Vefinkou také ne. Synkové rostou, pomalu aby člověk na školu myslil —“

Z rodiny dostali se na D . . . ku, na okolí, vlastence a čtenáře, na knihy. Věk si vybral, kde co bylo nového a zamluvil si již napřed celý stoh „Nových kalendářů tolerancí“.

„Ty jdou pokaždé jako na dračku. To je lidu do noty psáno,“ pochvaloval.

„Sejeme semínka, ctný vlastenče, do ouhoru, ale do nejlepší půdy. Kdyby se tady neujalo, pak je veta po nás.“

„Ale ono se ujímá, vidím to, pozoruju —“

Krameriova tvář se vyjasnila.

„A tady, v Praze,“ dodal hned Věk, „je čtenářů také dost, za tu chvíli, co tu sedím, přešlo tolik kupců —“

„Mohlo by být lépe, milý příteli, je však zlý čas; vojna, to vědí. Ale v pátek, to by viděli, když má vyjít číslo o jedenácté. To už se o desáté tady před domem sežene tolik lidí, že v ulici není hnutí —“

---

*) Nyní Školské.
**) č. p. 373. st. 232. n.

Digitized by Google

„Chtějí noviny o válce —“

„Ano, to je to hlavní —“

„A dočtou se také ledačeho jiného.“ Věk se významně usmál. „Vlastenského —“

„Vojna škodí, ale —“ Kramerirs se nahnul blíže k Věkovi a tišeji pokračoval: „Neštěstí bylo, že král Leopold tak brzo po korunovaci zemřel.“

„Ano, ano, co mohlo být! Pamatuju se, jak psali v novinách, že ten rok bude na věčné časy všem Čechům i jejich potomkům v slavné památce, že se stane mnoho strany zachování českého jazyka a jeho práva —“

Kramerius za té řeči vážně pokyvoval a pak řekl:

„Psal, psal — To bylo naděje, to bylo radosti — No,“ pozvedl hlavu a usmál se, „ale přece něco. Ani by neřekli, co se Čechů za tu dobu tenkrát probudilo z tvrdého spaní a roznítilo českým ohněm. A stolice českého jazyka, to je také památka a jaká! Naše nové knihy, jako ta pana Puchmajera a těch mladých básnířů, to jsou všecko ratolístky z toho kořene školního na universí. Z toho učení řeči a literatury bude naše učená Čechie znamenitých Čechů a vlastenských spisovatelů nabývati.“

V sousedství kláštera Dominikánů ozval se polední zvon. Věk se ani nenadál, že tu tak dlouho poseděl. Na odchodu musil slíbit, že se tu ještě jednou staví.

Veseleji odtud odcházel; pookřál hovorem s majitelem České Expedice. Chválil si ho, jaký to rozšafný, zasloužilý muž. Vyjasněná nálada Věkova počala se však záhy zase zasmušovat, to jak zasedl v hostinci k obědu i pak, jak šel ulicemi, vyhledat Helda. Nic se nezměnilo, všecko tak jak bývalo, všude samá němčina, všecko tak jako cizí — A Helda, na kterého se těšil, nezastal doma.

„A teď už nemáš kam jít,“ pomyslil si v duchu. Cítil, jak tu osaměl, jak je tu již za tu krátkou dobu cizí a sám že se již také odcizuje.

Lidé přecházeli proudem, jeden druhého si nevšiml, nezastavil se, nepromluvil, každý jen jako za kořistí. Odvykl tomu docela; nebylo mu volno a první večer, co se tak sám v tom hemžení bral, stesk ho ovanul.

Obchodní své záležitosti vyřizoval rychle; pospíchal tak, že byl dřív hotov, nežli se nadál a než jak měl rozpočteno. A již neměl stání. Sotva že se ještě u Krameria zastavil rozloučit se. Naposled ještě chodil po krámích a to rád, nakoupit dárků ženě, dětem, babičkám. Vybíral a nešetřil, jen aby doma hodnou radost způsobil, všechny překvapil a nejvíce ženu.

Zatím naložili jeho fůru a když už takřka vyjížděl, přikvapil Held, jenž se tolik omlouval a litoval, že nebyl doma a že pozdě o Věkovi zvěděl. Věk byl mile překvapen jeho nenadálým příchodem a tím více, poněvadž už před tím ho tížilo, že Held přestal psáti a teď zas, že nepřišel, když mu nechal vzkázání v bytě. Mladý kupec se již domníval, že je v tom kus pýchy, že medikus nechce nic mít s venkovským kramářem.

A medikus přišel, a měl nelíčenou radost, že Věka ještě chytil.

Digitized by Google

Poseděli spolu, hovořili nejvíc o hudbě, o divadle; Held také vypravoval, jaké má kondice, hlavně že vyučuje na kytaru, ta že je v modě, a klavír, za to že flauta teď přichází dost v nevážnost.

Věk poseděl s Heldem drahnou chvíli; když se s ním loučil, nabídl se mu šetrně, potřebuje-li peníze — Helda to nabídnutí patrně těšilo, poděkoval však, teď že to potýkání ještě jde, ale kdyby mělo býti hůř, že by se přihlásil. Rozloučili se velmi srdečně.

Věk vydal se na cestu s forou plnou jeho zboží. Jak jeli za těch horkých, letních dnů, zaprášenou silnicí mezi dozrávajícími lány obilí, bylo Věkovi jako před léty, kdy se vypravil poprvé na vagace. Teď jel k ženě, k dětem po prvním delším od nich odloučení. Byl přes týden z domova a již se mu po nich v Praze zasteskło. Teď cestou se na ně těšil jako tenkráte na domov, ale jako tenkráte tak i teď se mu zdálo, že formanský vůz se vleče, že jen klapá a rachotí, ale z místa se nehýbá. Opustit ho však a jeti napřed nechtěl, poněvadž měl na něm zboží za kolik tisíc.

Ale když dojeli za Králové Hradec do Třebechovic, kdež musili zůstat na poslední nocleh, rozhodl se pojednou, že povoz tu nechá a sám že se vydá na další cestu. Hned si také sehnal příležitost s odpočatými koňmi, zastavil se na skok u Heldovy matky a jeho dvou sester, vyřídil jim z Prahy pozdravení, několik slov pohovořil a již chvátal k najatému povozu, do kterého právě zapřáhli.

Soumrak nastal, když vyjeli směrem k D . . . ce. Nemohl se jí již dočekati. Posedlo ho pojednou prudkou mocí přání býti doma ještě dnes, třeba pozdě v noci. Překvapí ženu, všechny; nečekají ho ani zítra, a on se tak zjeví! Cítil už radost z toho překvapení, viděl, jak mladou svou ženu chytne, obejme. Krev se mu rozehřála; starosti, péče o povoz, o jeho náklad jako by někdo rozfoukl.

Koně klusali bez oddechu, vůz hrčel v pospěchu pustnoucí silnicí až pak jel sám, nemaje nikoho před sebou ani za sebou. Také nikoho již nepotkali. Krajina v pravo v levo zapadla do šera, vše se v něm ztratilo, luka, ouhor, obilné lány; po obzoru černo, po nebi chmury. Ale bylo teplo, příjemně. Věk maje plášť volně přes ramena opřel se do koutka otevřeného vozu a hleděl do noci.

V předu potřásala se rozžatá svítilna. Její zář mihala se po koních, po cestě, po trávě podél ní u příkopu, bledší zeleně v tom kmitavém osvětlení, mihala se po spoustě stichlých, nehnutých klasů v lánech, jež hned opět tonuly v černu. Vůz hrčel tichem, zarudlý pruh lucerny, kolem níž se mihotaly bílé noční můrky v tichém přeletu, kvapil s ním tmou. Věk ten pruh pozoroval, jak se v něm mihl černý strom u pole, keř nad příkopem. Na rozcestí se kmitem zabělala boží muka, dál v polích nad lány začernala se do vlahé noci skupina stromů v jediný stín měkce slitá, a rudý bod, tiché světlo pod nimi blesklo — A zase to zmizelo, zase rozlité temno bez hlubších tonů a ticho s hlasy neúnavných cvrčků.

Pak psí štěkot je uvítal, to když do Opočna dojeli. Věk si vzpomněl na „spěšnovoda" Sýkoru, ten že asi spí, na vrchního, jenž tak hrozil k vůli Rousseauovi a filosofům, a dává-li si o něm donášet.

Digitized by Google

Minuli Opočen, stmělý už a spící, jeli zase kolem luk, mezi lány. Věk se už nechoulil v koutku, nýbrž do předu nachýlen, upíral zrak před se a vyhlížel.

Čím dál tím byl dychtivější, nedočkavější, zvláště když už rozeznal známé stromy u cesty, osamělá stavení. Pak vjeli mezi první příbytky rodného jeho městečka, v němž nehořela ani jediná svítilna. Nemělo žádných. V oknech také ani světélka. Na podsíních dřevěných stavení černá tma, náměstí pusté. Rachot kol, jenž se v tom tichu hlasněji rozléhal, stichl před Věkovým domem.

Ale povoz ještě nezastavil a Věk už seskočil. V uvolněném, rozletitém plášti, nesa brašnu v ruce kvapil ku svému stavení. Unavení z dlouhé jízdy přešlo na ráz. Rychle, nedočkavě zaklepal a když ospalá děvečka otevřela, letěl síní a po několika schodech, jež vedly do světnice.

A tu se mu vstříc otevřela náruč svěžích, bílých paží. Mladá jeho žena v suknici jen a košili, bosa, jak z lože vyskočila, chytla ho kolem krku a líbala ho v prudké radosti. A v tom vzrušení vešli do světničky, odkud mu přiběhla naproti, a kdež mu pootevřeným oknem vstříc zavanula vůně nočních fial na zahrádce.

„Což tys věděla, tys — nebo bylas vzhůru?“

„Už jsem ležela, ale nespala — Myslila jsem na tebe, nepřidáš-li si den, neostaneš-li dýl — Nebo —“

„Nepřijedu-li dřív, viď, viď!“

Přisvědčila a zase ho chytla.

„To mne tak těší, to mám radost, žes dřív — Já si nemyslila, že přijedeš, to se jen tak myšlenka kmitla, ale jak jsem zaslechla vůz, tak pozdě, teď, lekla jsem se radostí, a takové tušení jsem měla —“

Znovu ji tiskl a líbal.

„Děti už dávno spí — Ty se naptaly, ty se těší na tebe —“

„A jejich máma? —“

„Ta nejvíc.“ Usmála se a držíc muže za ruku šla s ním k dětem. Ležely vedle sebe na postýlce bez nebes v hlubokém, svatém klidu dětského spánku. Mladí rodiče stanuli v šeru tiše nad nimi, a Věk v radostném pohnutí políbil jejich čílka.

Ptal se na matku, na babičku. Uslyšel, že jsou zdrávy a jak jeho ženě ve všem pomahaly, co tu nebyl. Vyšel na síň, ke komoře, kde matka spala, podívat se, probudila-li se. Zahlédl pruh světla a když vešel, potkal u prahu překvapenou panímámu. Chtěla se jít podívat, neboť bylo jí divno, že se u stavení zastavil povoz a zaslechla kvapné, známé kroky na síni. Chvilku s ní poseděl, pověděl stručně o cestě, jak pořídil, o voze se zbožím.

Pak vstal a pospíchal zase do světnice, kde zatím mladá Věková rozsvítila a na rychlo na stůl přistrojila. Dlouho však nesvítili. Tlumené hlasy zmlkaly za prahem, vedle v sedničce, kam pootevřeným oknem vanul dech nočních fial z květinové zahrádky, za níž, dál, na zahradě, tmělo se pod korunami ovocných stromů, tiše, splývavě rozloženými do vlažné, letní noci.

Digitized by Google

VI.

O divných a jiných novinách.

F. Věkovi se blaženě v mysli vyjasnilo, když se po ránu probudil a sobě uvědomil, že je doma. Byl rád, že je z Prahy. Musil však dost o ní vypravovat, o cestě tam a jak se mu v Praze dařilo, co tam nového. Na Prahu byli všichni dychtivi, doma i sousedé.

Všem povídal, naposledy ženě, když za soumraku seděli sami vzadu u otevřeného okna nad zahrádkou. Vzpomínal, jak včera těmihle časy pospíchal domů, zrovna letěl a jak se těšil — Usmívala se, blažilo jí to, ale na očích jí viděl, že na něco myslí. Ptal se, naléhal, až vzhlédnuvši k němu, s rozpačitým úsměvem, jako by žertem mu vytkla:

„O divadle jsi nic nevypravoval —“

„Ah! O divadle! O kterém?“ — Svitlo mu, chytil ji za ruku a přitáhl ji blíž k sobě, vesele, potěšen.

„Tys vzpomněla — U Hybernů, viď, jak jsme spolu byli, když tam Paula, Thamová —“

Chtěla zapírat, ale Věk ji k sobě přivinuv, živě pokračoval:

„Nebyl jsem tam, má zlatá, nehráli, nejsou ani v Praze, divadlo je v Karlových Varech, ale kdyby i v Praze hráli, na ni — na Paulu, bych se nešel schválně podívat — věříš? —“ Znělo to přesvědčivě, vřele a vřele ji políbil. — — —

Věkovo spojení s Prahou zůstalo jako prve, hlavně obchodní a vlastenecké. Held sice se zas ozval, ale odpověď na Věkovu odpověď skládal pak nějak příliš dlouho.

Za to Kramerius psal častěji, to když pravidelně posílal, kromě svých novin, také balíky knih, kteréž Věk pro sebe i pro jiné objednával, neboť sháněl nejenom čtenáře, nýbrž také kupce českých knih.

Na podzim došel od Krameria mohutný balík „Nových kalendářů tolerancí“. Z těch neměl Věk do Všech Svatých kromě svého ani jediného výtisku. Šly jako na pochmátku. — —

Dni ubíhaly stejně, v práci, někdy v starostech, nic se hrubě neměnilo v klidném štěstí Věkovy rodiny. Jenom děti. Rostly ve zdraví a prospívaly za matčiny péče i obou babiček. Nyní už oplácely návštěvy prabábě Snížkové. Chodily k ní často s mamінkou nebo se služkou na toulku a tu zase druhá babička, stará Věková, se jich nemohla obyčejně dočkat a žárlila, že tam tak dlouho pobývají.

Věk byl se svým Rousseauem pořád v nesnázích a na ústupu. Viděl, že leccos nejde, na leccos že ještě čas, také volných chvíli nezbývalo a někdy pohodlnost vyhrála. Nechával theorií, ale s dětmi se zabýval. Snášel jim také se sedničky knihy s obrázky, jež jmenovitě Vašíčka čím dále tím více poutaly. S chutí jim obracel listy v Hájkově kronice, v Harantově cestě do svaté země a naposled také v dědictví po starém Žalmanovi, v bibli kutnohorské.

Byla radost pozorovati děti, s jakou dychtivostí prohlížely hrubé ty dřevoryty, v nichž se jim otvíral nový svět. Věk při tom vykládal, seč byla jejich mladá mysl, o Bohu, o ráji, andělích, o českých knížatech a hrdinách, o Turcích a horkých krajinách; někdy naslouchal, jak matka

Digitized by Google

jim u těch starých knih vypravuje a vzpomínal, jak jemu to vzácno bývalo, s jakou toužebností a kradí se díval okuem na starého Žalmana, když obracel listy staré bible s obrázky.

Než i do Věkova tichého zákoutí padaly hrozivé stíny a v idyllický klid prostého života dunělo daleké hřímání. Noviny z bojiště docházely častěji, hustěji; nosili je z měst, psali je z vojny, posílali je tištěné z Prahy.

Věk je čítal doma i v hospodě, leccos sousedům vysvětlil, zvláště pak těm, kteří chodívali k němu na besedu. Sic jim pověděl leccos, nad čím by se opočenský vrchní zhrozil, Francouzů se však zastávati už tuze nemohl. Zlost na ně hořela všude, a nikde nečinili v nich rozdílu. Francouzové popravovali a krev prolévali, Francouzové Boha složili, vojnu začali, k vůli Francouzům všecky ty nesnáze a strasti: drahota, větší daně, i ta nejbolestnější — z krve.

Všecko to ucítili v tom zákoutí pod Orlickými horami, drahotu, berně, také zbytečné stříbro zvláště kostelní musili vydati na půjčku, a na vojnu odváděli teď tak, že nikdo nepamatoval. Každé chvíle sbírali a chytali mladé muže do hrozné služby vojenské, která trvala tenkráte do smrti, hroznější v ten čas krve prolévání, a hnali je na Rýn, do Nizozemí doplnit prořídlé prapory pluku J. Kolloreda, jejich královradeckého.

Z těch končin docházely zprávy, ovšem opožděné (a co jich nedošlo!) že ten onen z městečka nebo z okolí zahynul tam kdes na Rejně nebo v Nydrlantu, že padl v boji nebo že zemřel ve špitále na rány — Ten neb onen krajan se sice vrátil, ale mrzák učiněný, bez nohy, bez ruky nebo jinak zohavený. A co vypravovali všichni ti vysloužilci, kterým většinou nezbylo nežli žebrácká hůl, jak zkoušeli v poli i v ohni i v ranách na bojišti a ve špitálech, jak kamarádi hynuli bídnou obsluhou nebo bez ní, jak rasovsky s nimi felčarové dělali!

Sic noviny velebily, jak české pluky hrdinsky bojují, jak také jejich, hradecký, si vybojoval slavného jména —

Noviny velebily, ale matky rukama lomily, otcové smutně, těžko vzdýchali, sestry a milé bědovaly nad mrtvými i pro ty, které odvedli Bůh ví kam do zajetí do Frankrajchu, kdež prý jim také gylotinou hlavy urážejí —

Věkovy sympathie se měnily — V Praze blouznival o míru národů, a války nemiloval; teď s dychtivostí čekal, sháněl zprávy z bojiště a ne bez potěšení četl, že císařské vojsko v tom neb onom boji zvítězilo: bojovalyť tam také české pluky a tekla tam krajanská krev —

Proto však nelál všem Francouzům, nepodceňoval jejich moc, jako všichni kolem, a když rok po tom, co se posledně z Prahy vrátil, zastavil se u něho P. Vrba, nenotoval mu v jeho vášnivých útocích na „Jakubíny", aniž tak na jisto přisvědčil, když starý kaplan citoval posměšné veršíčky na „strom svobody", kvítím, pentlemi i rudou čapkou ozdobený, jak ho „Jakubíni" doma i mimo Francii stavěli:

„Již se ten strom sem tam klátí,
bez kořena nemůž státi,
brzo zvadne, zbude slávy.
Čepička též nemá hlavy."

Digitized by Google

Jinak se s P. Vrbou potěšil. Pohovořil si s ním o vlastenských věcech, dověděl se o pražských vlastencích. Na Thama se zvláště, s účastenstvím vyptával; zarazil se však, když mu P. Vrba naznačil, že tento znamenitý Čech a spisovatel časem si notně přihne. Vzpomněl, jak ho viděl tenkrát o frajbále — O Heldovi mnoho starý kaplan nevěděl, leda že je samá medicina, že nehorázně študuje, ale že se má co ohánět, když se musí sám vydržovat, a ještě že domů panímámě posílá — P. Vrba vzpomněl na „spěšnovoda" Sýkoru na Opočně, že by se byl rád u něho zastavil, ale že měl strach, že by se s ním pohádal, no, a jak by ne, když ten poštmistr vymýšlí taková nekřesťanská slova —

F. Věk na kus cesty P. Vrbu vyprovodil; když se rozcházeli, vtiskl mu do dlaně tři zlaťáky a prosil, aby je nějak doručil Heldovi, ale tak, aby nezvěděl, od koho jsou.

„Zaplať pán Bůh. Dodám a nemají strach, nezví nic. A teď, vlastenče rozmilý, s pánem Bohem!" — —

Za týden pak vzpomněl Věk na P. Vrbu, že by litoval, a že si bude vyčítat, proč se přece jen na Opočně nestavil. Za týden totiž po tom, co P. Vrba s D... kou se rozloučil, dověděl se Věk, že poštmistr Sýkora na Opočně má po smrti; zrovna druhého dne na večer se o tom dověděl, a jak lehko skonal, zrovna prý usnul. Bylo již pozdě na večer, nicméně konal Věk přípravy na zejtří, že půjde na pohřeb. K ránu však strhla se divoká bouře a lilo, jen cedilo, tak že nebylo na cestu ani pomyšlení.

Brzo po tom, za příležitosti, poptal se Věk po Sýkorově slovaři. Příbuzní už neměli nic. Všecko se zmařilo nebo přišlo do starých papírů; po těch se pídil nadarmo. Věkovi neběželo o dílo samo, ale jako zvláštnost by to byl uschoval; a pak cítil jako lítost a jistou šetrnost k dílu, pro které se Sýkora tolik natrudil, které bylo jeho jedinou útěchou i chloubou. Bylo v tom kus toho starce, všecka jeho snaha prospěti nějak ponížené mu jazyku mateřskému.

Záhy z jara došla Věka veselejší zpráva, z Prahy, od Helda, že odbyl rigorosa a že právě byl povýšen na doktora v lékařství. Věk mu napsal srdečné blahopřání a vzkázal při tom P. Vrbovi, aby, kdyby měl jen trochu cestu v tuto jejich stranu, aby se v D... ce najisto zastavil.

Čekal ho pak tím spíše, když noviny oznámily smluvené příměří a že válečné hrůzy budou snad brzo skutečným mírem zažehnány.

Než léto minulo, a P. Vrba se neobjevil. Když se pak Věk po něm jakož i po pražských vlastencích poptal písemně u Krameria, došla z České Expedice s balíkem knih zpráva, že horlivý ten apoštol české knihy z jara dlouho stonal, v létě pak pro to vlhké a studené počasí že se nikam nevydal; v té nemoci že ho léčil mladý lékař, „náš vlastenec Held", který je nyní substitutem ve špitále milosrdných bratří, že jde o něm jedna řeč a chvála, jak horlivě se věnuje svému povolání, až sebe nic nešetří.

O Hněvkovském Kramerius psal, že se z Planice málo ozývá, ještě nejspíš Puchmajerovi. U těchto řádků se Věk zastavil. Zamrzelo ho, že přítel, jindy tak upřímný, na něj zapomněl, jako by o něm nevěděl; toho že snad příčina různost stavů.

Digitized by Google

V tom zachytil, maně do listu nahlédnuv, jméno Tham, a již četl, že Kramerius o něm mnoho neví, poněvadž je Tham s divadlem v Teplicích, že měl také nemoc v domě, a že také doktor Held tam chodil léčit, Thamovu tchyni, osvědčiv také tu, že je zvedeným žákem Aeskulapovým.

List Krameriův došel po hlavních žních, a po sv. Václavu, mimo nadání, list P. Vrby s netušenou novinou.

Bylo říjnového odpoledne. Věk seděl ve světnici v zadu s ženou a sousedem Bílkem, jehož vlasy, nad čelem silně prořídlé, vzadu však dlouhé, byly v týle v cop svázány. Seděli sami, děti byly s babičkou u prababičky Snížkové. Nebe zaklopeno, plno těžkých chmur, vál vítr a bylo vidět, jak rozvívá na zahradě spadalé listí sychravým, kalným vzduchem. A první dešťové krůpěje pleskaly do oken.

Soused Bílek, už starý muž, úst zapadlých mezi prohnutý nos a vysedlou bradu, v staré, hnědé kamizole, seděl u velkých, zelených kamen, jež měly krancle, a v nichž hučel příjemně oheň. Pokuřuje z krátké dýmky, červené, hliněné hlavičky, rozpřádal Bílek hovor, (měl rád takové besedy a rád zvídal o světě) o zlém hrdinovi, který teď několika krajům nahánět mnoho hrůzy, o kterém se mluvilo po celých Čechách. A velké oči obecného strachu shlédly ho již také v okolí D . . . ky, v nedalekých horách a lesích.

O loupežníku Kovaříkovi byla řeč. Soused Bílek vykládal, že to je jistotná pravda, že už také tady v okolí se ukázal, na Hrádku, jistotně, tam že přišel v přestrojení, jako nějaký handlíř, že si v hospodě vyžádal sedničku, aby mohl přespat, v sednici že nechtěl ostat, a měl prý takový divný pohled, tak podsoukale se díval, a když šel ležet, pozorovali ho skulinou, že vytáhl pistole a ty že si dal na židli k posteli —

Soused zabafal, až se mu vysedlá brada házela, pak, čekaje patrně mocný účinek, dokončoval:

„Všecky popadla taková hrůza, a dlouho nemohli usnout."

„A co ten cizí —" ptala se mladá Věková patrně zajatá sousedovým vypravováním.

„Ráno ten tam — zmizel a byl pryč, ani památky po něm. Ale na stole ležel tolar, pěkně nový tolar, dobrého rázu —"

„Snad měl sám strach a proto se tak vytratil," prohodil Věk s úsměvem.

„Á ne, to ne, japak když se také ukázal v Solnici, předvčírem na faie, také cizí člověk a zrovna prý takový, takové oči —"

„A to ne, sousede, to už řeči rostou, to není pravda, alespoň o té Solnici to není tak. Včera jsem tam byl, mluvil jsem s kolika lidmi, s Patrčkou a dlouho, toho jsem se na to optal, ale nevěděl nic a žádný, to si to tak někdo vymyslil —"

„No prodávám, jak jsem koupil —"

„Četls," ozvala se Věková, pustivši na klíu šití, „že se ten Kovařík toulá po lesích u Černého Kostelce, a to je daleko —"

„Á daleko, Mařenko, za Kutnou Horou, víc ku Praze. Tady nebyl, jistojistě. A víte-li, sousede, že ten loupežník se vlastně ani Kovařík nejmenuje? —"

„Ale jděte —" Bílek vyňal údivem dýmku z úst. „A jak —"

Digitized by Google

„Vojta je jeho přijmění a pochází prý někde z Indického panství, za Prahou — Tady není, to by se jinak ohlásil nežli jak povídáte.“

Někdo zaklepal na dveře. Věková sebou bezděky polekaně trhla, hned se však sama sobě usmála. Přišel posel v mokrém už plášti a přinášel psaní. Tři byla, dvě čistě kupecká z Prahy, třetí také z Prahy, ale písma na francouzské adresse Věk nepoznal. Rozlomil pečeť a hned se na podpis podíval. P. Vrba! Co píše, teď, co se přihodilo?

Věk dlouho nečetl a již zvolal:

„To není možná!“ A vstal. Věková se lekla.

„Co je, Františku! Co se stalo!“

Věk znovu četl, déle nežli prve, pak pouštěl zvolna ruce držící list a hledě na ženu, vzrušen, dojat pravil:

„To neuvěříš. Held umřel.“

Věková jako by vlády pozbyla. Stála nehnutě, s očima na muže upřenýma a nevědouc opakovala:

„To není možná.“

„P. Vrba to píše, na jisto, a s velkým zármutkem. O chudák —“

„A co se mu stalo? Tak vám mladý!“ Obrátila se po sousedovi, „nedávno je doktorem, snad se pamatujete, jak tu byl, tuhle Františka navštívit —“

„A bodejť, bodejť, na ňákého studenta se pamatuju, měl v kostele solo na housle —“

„Ten, ten,“ přisvědčoval Věk. „A teď, když se tolik naklopotil, když už měl vyhráno —“

„A matka jeho v Třebechovicích, a sestry,“ lítostivě vzpomínala Věková, „oh, to bude rána —“

„A co se mu stalo?“ ptal se sousedé.

„Jeho povolání ho zabilo. Ve špitále u milosrdných mají mnoho nemocných na hlavnici, ta nemoc tam prý hrozně řádí, a Held se tak obětoval, tak je všecky ošetřoval, až ho to také chytlo —“

„Hlavnice —“

„Ta ho zabila.“ Věkovi se zakalily oči. — —

Bylo po besedě. Soused Bílek to cítil a za chvilku odešel. Také Věk nezůstal. Zašel do sedničky hluboce dojat smutnou novinou. Stál zamyšlen u okna; oči jeho nehnutě hleděly ven, kde se den nachyloval. Soumrak se přikrádal. Stromy na zahradě klátily se u větru již jako stíny. A divné stíny mihaly se šerým vzduchem a padaly před okno na pustnoucí zahrádku, jejíž plot od deště zčernal a mokře se leskl. Dešť harašil, chvílemi vítr zasténal. Byl smutný večer.

Smrt milého přítele vrhla těžký stín do Věkovy mysli. S lítostí vzpomínal na jeho všecky zápasy — a za to, takový a tak časný konec! A kam, kam odešel, Nitro Věkovo klidem a štěstím uspalé se tím stínem probudilo, a roj záhad jím zachvěl. Je-li všemu konec — kam šel, jak bude, shledají-li se kdy —

Jakés odtrnutí pocitil, když se mu kmitla věta, která kdys, když ještě celý čas se oddával takovému přemítání a zápasil s pochybnostmi, se mu hluboko zaryla do paměti. Byla to slova, jež četl ve „Vyznání

Digitized by Google

savojského vikáře“: „Ach pro své vady cítím příliš dobře, že člověk za svého života jen z pola žije a že život duše se počíná smrtí těla.“

Stál nehnutě a neviděl ani, že u prahu tiše stanula jeho žena. Hleděla na něj s upřímnou účastí, cítíc s ním jeho zármutek.

Tak smutný byl ten večer a za týden se mu Věk usmál. Za týden byl doktor Held opět mezi živými. Jak v prvním psaní Vrbové umřel, tak v druhém, které za týden došlo, zase ožil. Věk a všichni jeho strnuli nad tím nedorozuměním. Ale tentokrát bylo veseleji. Věk zapomněl, jak mu první list Vrbův sklíčil mysl. Jen když Held žil. Byl sice těžce nemocen, ale je naděje, psal P. Vrba, že s pomocí Boží zase vstane; poleží si pravda ještě nějaký týden, ale z nejhoršího snad už vyvázl. P. Vrba žádal za prominutí, že Věka jistě zarmoutil, ale že on, Věk, nebyl jediný, jehož ta novina stihla — že šla do všech konců, a on, P. Vrba, že již sloužil za Helda smuteční mši svatou, z Třebechovic že přijela hned sestra Heldova, Barbora, že psali také jeho bratranci, faráři Bílému v Nové Pace —

„A jak, prosím tě, bylo možná —“ ptala se mladá Věková i stará i Snížková. Věk dle obšírného psaní P. Vrby vysvětloval:

„Na hlavničku se Held roznemoh', to je pravda, a tuze těžce. To si ve špitále hned na začátek vysloužil. Měl prý strašlivé bolení hlavy, pak také fantas a časem byl bez sebe. Už o něm pochybovali, professor Matuška ho léčil. Ten dal jednou, když Held zas omdlel, otevřít okno, bylo do ulice, v tom pokoji, co Held ležel; jen tak, provětrat chtěl. Ale že bylo vždycky zavřeno a teď otevřeno, rozkřiklo se, že Held umřel.“

„Ach, to je divné —“

„P. Vrba uslyšel tu novinu ještě na večer toho odpoledne, v České Expedici, a ráno už sloužil mši, a hned mně psal. Zatím už šla ta zpráva také z Prahy na všecky strany, kde měl Held známé. Když se zjistilo, že je ve všem omyl, že Held neumřel, byla už psaní pryč, a nežli došla zase druhá —“

„Chvála Bohu, že to tak — ale ubohá matka —“

„A to Held vydrží a bude dlouho živ,“ mínila stará Věková. —

Za několik dní po tom, když došlo číslo Krameriových novin, a když Věk do něho nahlédl, zamával jím nad hlavou a zvolal:

„Pokoj! Sláva! Konec vojny!“

Všechen dům se sběhl, pak sousedstvo, a opět a opět musil Věk oznamovat, co tak radostně vyvolal, a četl tu i pod mořskými pannami v krámě lidem před pultem se tlačícím, a četl zas v hospodě sousedům: „Pokoj!! Ta nejradostnější novina národům, večer v 8 hodin ve vsi nepatrné Kampo Formio, ležící mezi Udyní a hradem Paseryno, v kteréž jen šestnáct domků se počítá, mezi cís. král. Milostí, jakožto králem Českým a Uherským a Francouzskou svobodnou obcí zjednán byl —“

Z nejedněch úst ozvalo se z hluboka, z uvolněného nitra, s upřímným oddechnutím: „Buď Pán Bůh pochválen.“ — —

Digitized by Google

VII.

F. Věk se s Heldem sejde.

V nevelkém pokoji starého domu v Lázeňské ulici na Malé Straně seděl mladý mnich řádu milosrdných bratří, plných, červených tváří, poblíž kamen, v nichž hořelo, a díval se z dlouhé chvíle ven na tmavé průčelí protějšího domu, na řídké, sněhové chomáčky, jak poletují a se honí — Pak se jeho tmavá, trnková očka obrátila po pokoji ne příliš jasném, po dvou kolorovaných rytinách na zdi, po kytaře na zelené pentli vedle nich a po dvojích houslích, pod nimiž stolek mezi okny byl plný partesů tak jako zas větší stůl před starou, květovanou pohovkou byl na půl knihami zarovnán.

Stůl ten stál opodál kamen při rohu v pravo ode dveří vedoucích do vedlejšího pokoje. Tam někdo zakašlal. A zase ani hlasu. Ticho, tesklivé ticho zimního odpoledne.

Mladého mnicha dojímalo víc uspanlivě, zvláště když kamna za ním tak vydávala a dýchala na něj příjemným teplem. I přikrádala se v tom tichu a teplu klíbačka jako po sametu; mladému mnichu se víčka zrovna svírala, hlava se počala přichylovat, pak brada o prsa klepla.

Sníh poletoval; ticho venku, ticho v pokoji. Ducatý mnich klímal pevněji a nezaslechl ani, že se vedle v pokoji ozvalo zase zakašlání, pak dole na ulici že zaduněly kvapné, četné kroky a dál, vedle v ulici proudivý hluk; z něho náhle vyrazily tlumené, hluboké údery na buben, jež rázem stopila jako příval hudba četných nástrojů s řinčivými činellami.

„Co je to zas!“ ozval se z vedlejšího pokoje hlas doktora Helda.

Mladý mnich sebou škubl a vyjeveně se rozhlížel. Hřmot hudby z Mostecké ulice zalehl v ten okamžik do pokoje nejjasněji; ale hned už také se tlumil a slábl, jak zacházel.

„To je asi, pane doktor, zas vojsko, prosím,“ odpovídal poněkud pozdě mnich; vstal a na krok postoupil ku dveřím druhého pokoje. Mluvil přisládle ze samé ochoty a oddanosti. „To ono teď pořád bude. Vracejí se z vojny. Ráno, prosím, jela atalerie, kolik patrií jsem viděl, a pěší, a také ti, vědí, rothmäntler, Charvati, v červených pláštích, viděl jsem je také —“

„Jak se jim líbili?“ ptal se hlas z druhého pokoje.

„No, prosím, líbili —“ mnich se čtverácky usmíval, „ale hrůza z nich šla, chlapi opálení jako cikáni, frňousy ukrutné a černé jako smůla, a ty červené pláště, a pasy, takové široké pasy a za každým plno pistolí, a takové dlouhé flinty mají. To ženské utíkaly a schovávaly se. Ale na mostě se dost křižovali, ti Charvati, před křížem a před statujemi také — V Praze neostanou, ale Franc Kinský, vědí rakovnický regiment, co za nimi přitáhl, ten tu ostane. A teď odpoledne přimašíruje prácheňský regiment Brežanvil —“

„A jak to všecko vědí —“ ptal se Held z druhého pokoje.

„Ale, prosím, stál jsem —“ Held jistě cítil na hlase, jak se mnich usmívá — „trochu, chvílečku mezi lidem a Brežanvil, to je náš regiment, z prácheňského kraje —“

Digitized by Google

„To by ho rád viděli — snad právě přitáhl. Hned to bude, už dopisuju —“

„No, dyť, pane doktor —“ a další se rozplynulo v ochotném, vděčném usmívání. Za okamžik po tom vyšel doktor Held po domácku oblečený, v jakési zelenavé kamizole, v černých, vlněných punčochách a v teplých, domácích střevících soukenných, nesa v ruce složený papír.

Mladý doktor byl přepadlý a přibledlá jeho tvář vypadala vedle červeného, ducatého obličeje mnichova hodně hubeně.

„Tak tohle odevzdají panu převorovi, že se mu poroučím; a aby věděli, nehoří zrovna,“ doktor se usmíval, „budou-li se chtět podívat za prácheňským regimentem, to by ještě mohli —“

Trnková očka mladého mnicha se významně zasmála jako jeho ústa.

„O prosím, pane doktor, to já —“ a mlkna v sladké rozplývavosti, klonil se mladému substitutu jejich nemocnice. Zmohl se ještě na sladké „S pánem Bohem“ a mrknuv čtverácky tmavýma očima po doktorovi, odešel.

Held postavil se k oknu a strčiv ruce do kapes díval se ven, jak zkaleným vzduchem, v ulici nějak protemnělým, poletuje sníh. Zakašlal, přešel ke druhému oknu, přitiskl čelo až na sklo, aby mohl vyhlédnouti, náhle se obrátil a zamířil k velkému stolu, ku květované, staré lenošce lenochem ke kamnům obrácené.

Spustil se do ní, a vzav jednu z knih na stole, schouleně se v křesle přikrčil. Chvilku četl, pak položil knihu na stůl a obrátil se po dveřích, na něž někdo zaklepal. Rychle vstal, když se otevřely, a když vstoupil krajan, F. Věk z D . . . ky. (Pokračování.)

Digitized by Google

Co trvá.

Zda v šumu lesa ptáci pějí,
či dálných zvonů je to hlas?
Dlím v dávných upomínek reji
a poslouchám . . . Co je to as?

To nehlaholí v lese ptáci,
to nezní zpěvný věže kov,
to z hrobu matčina se vrací
v mou duši hrstka vroucích slov.

Ta v těchu zněla mi i v dětku,
když myslí u výš jsem se nes':
„Jen bílá peruť dobrých skutků
nás doprovází do nebes.

Vše ostatní se jenom plazí
jak prachem červík bez křídel;
co v otevřené nebe vchází,
jde ze srdcí, ne z klenby čel."

Adolf Heyduk.

Paničkou.

Obraz z podhoří. Napsal Karel V. Rais.

I.

Otevřeným oknem bílé věže kostelní vylétal jednotvárný hlahol zvonu, zvěstující městečku Hadíhlavám i vůkolí, že je konec ‚hrubé' a že se pan farář právě modlí ‚Anděl Páně'. V temnu věže houpal se pod mohutným trámovím velký zvon, a v předu u okna dvě hlavičky zvoníkových kloučků rozhlížely se po krajině. To bývala jejich nedělní radost.

Celé Hadíhlavy se zeleným čtvercovým náměstím a šesti uličkami, se zahradami, na nichž košatěly staré krásné štěpy, říčku Olešku, přepjatou starým dřevěným mostem a dvěma lávkami, zastíněnou kučeravými, tmavozelenými keři olšovými, nad nimiž vzpínaly se vlasaté vrby a šedé topoly, řadu chalup na Zářečí, celý roj domů i domků kamenných i dřevěných měli před sebou jako na talíři. Viděli i panský dvůr na obvodu města, mlýn nahoře na Olešce, továrnu, malé nádraží a šírý kraj, málo

Digitized by Google

jen rozvlněný, pokrytý poli a lučinami; obilí se na nich bělalo, jeteliny a makoviště planuly v plném květu. V úvalech krčily se vesnice Oujezd a Dubina, v jednom dolíku svítila hladina rybníka, a vzadu stály mlčelivé lesy vysoké, daleké, zapadající do šedavého pozadí oblohy. A všechen ten kraj objat byl jasnou, vysoce rozklenutou letní oblohou a zalit plnou září slunečnou . . .

Kloučkové se rozhlíželi, ukazovali si to, ono, ale vždy znova vraceli se pohledy jejich na hadíhlavské náměstí, na němž viděli i dva pekařské krámky i jedinou tetku zelinářku a poznávali každého človíčka; viděli je malinké, cupitavé a každý byl jim tuze k smíchu.

V tom jednotvárným hlaholem projel crnčivý hlas ministrantských zvonků; kluci honem pokynuli tatíkovi a ten počal rozhoupaný zvon stavěti. Varhany zahučely a píseň, zpívaná vším lidem shromážděným, prorážela klenby chrámové.

Zvoníkovi kluci již uháněli po schodech, tatík zvolna za nimi sestupoval. Právě když vešel na hřbitov, v chrámu opět zacinkaly zvonky, a několik mladíků, stojících u velkého kříže uprostřed hřbitova, honem smeklo a bili se do prsou. Ti chasníci odbyli si ‚hrubou' zde pod širým nebem, mezi hroby, na nichž kvetoucí reseda líbě dýchala.

Varhany opět hučely a mocný proud písně po požehnání rozléval se z chrámu. Tu již u schodů na kůr shopkovala útlá Milinka Škaloudova a hned za ní Janatků student; trylkovitý, pronikavý smích drobné, tenkoboké té dcery pana starosty v Hadíhlavech rozletěl se hřbitovem hlasitěji než prve hlas kostelních zvonků. Celý koš květů i per zapestřil se i zaklátil na velikém klobouce, v jehož stínu pýřila se rusá hlavička sedmnáctileté dámy. Světlé šaty její posety byly krajkami a konce modrých stuh povívaly kolem nich jako hádkové.

Janatků student, světlý kulatý klobouk maje stranou na kudrnaté hlavě, široké stuhy, visící se skřipce, hodil za ucho, a již s Milinkou chvátali hřbitovní stezkou v levo do města.

Hned za nimi sběhla s chóru slečna Bety, dcera poštmistrova, s panem učitelem Metelkou, bezvousým, vytáhlým pánem, potom Růža řídících s panem kancelářským, Švandrlíkova Lídi i Karli s panem aspirantem z dráhy, Borovičkova dlouhá Rézi s Adolfem Splítkem, kupeckým mládencem, jenž se před několika nedělemi vrátil z Vídně vystrojen jako kníže, silně po německu zadrhuje, potom ještě několik slečinek a mladých pánů, naposledy Chmelíkova Pepa sopranistka, vysoká, takže po schodech šla ohnuta a nyní na hřbitově se zvolna přímila a Kozákova Kačenka, altistka nevelká, ale zdravě baculatá.

Cesta ode dveří na chór k postranním dvířkám ze hřbitova zaskvěla se květy na klobouclch jako rozkvetlý záhon, pentle a drobné zdoby na šatech třpytily se slunečnem a nad cestou vznášely se celé oblaky vůně pižmové, růžové i fialkové. Mužské hlasy honily se s dívčím jásotem, švitorem i smíchem a splývaly s nimi v jedinou chumelici mladých hlasů.

Zpěvačky Pepa a Kačenka šly poslední, samy dvě — protože mezi tam ty přední přece jenom nepatřily; byly jen švadleny.

Z bočných dveří chrámových vycházel jiný dav dívek; měly také šaty nejnovější módy a tak ušity i ozdobeny, že se oněm z chóru úplně

Digitized by Google

vyrovnaly, ruce také měly v rukavicích a nesly si slunečníky i modlitební knížky samé zlato a slonovou kost, ale klobouky byly v celém dívčím davu jen dva, na ostatních učesaných hlavách s kudrnkami nad čely pestřily se jen hedvábné šátky, pod bradou zavázané. Šly zvolna, s hlavami vzhůru, s nucenými úsměvy na rtech.

Potom se v chrámových dveřích objevily dívky vesnické, ustrojené sice pěkně, ale jen po venkovsku; slunečníku neměla žádná, rukavičky málokterá. Silnější byly, ramenatější, větších rukou, pohybů klidných, těžkých. Následovaly ještě děti a babky; mužské obyvatelstvo hadíhlavské vyšlo dveřmi hlavními a na hřbitově rozcházelo se na všecky strany.

Hlouček mladíků, již odbyli ‚hrubou' na hřbitově, zmizel, jako když jej rozfoukne; každý byl jinde, ale u dívek všichni.

V malé chvíli byl hřbitov téměř bez lidí, jenom jeden dědeček zbyl u slehlého, zhnědlou travou pokrytého rovu, a bílá hlava se mu tuze klepala. Všecky rovy ležely v plném poledním parnu; kalíšky se zavíraly a schylovaly se pod tolikerými žhavými paprsky slunečnými . . .

Ony dvě dívky, jež prve vyšly bočnými dveřmi chrámovými a samy dvě měly klobouky, byly Stoklasova Mári ze mlýna a Tonička, dcera hospodáře Ulvra ‚za lávkou' na Zářečí. Když od hřbitova scházely dolů na silnici, stál u kříže pod lipou mladík, trochu krátký, zavalitý, zdravě červený selský jonák, oděný skoro po městsku — — jenom vlasy měl do okrouhla přistřiženy, límeček po starosvětsku měkce vyžehlený a velký nákrčník jen jen svítil barvami. Spatřiv obě dívky, poplašeně smekal a vykročil, jakoby se chtěl přidružiti, ale zůstal jako přimrazen. V modrých očích se mu zalesklo, ale honem je sklopil a kulaté tváře mu pivonkově ztemněly.

Ulvrova Tonička prve jedva naň mžiknuvši kysele stáhla hezká svěží líce a honem zahleděla se na opačnou stranu, Stoklasova Máry vypískla jen: „Dobry poledne!" a dále si nevšimla.

Už byly hezký kousek před ním, když se teprve vzpamatoval, šátkem utřel si zpocené čelo a kulatý klobouček opatrně si posadil.

V tom, kde se vzala, tu se vzala, ze zadu od hřbitovní zdi přicházela k němu dívka prostě po venkovsku oděná, se šátečkem na hlavě, v polohedvábné halence; vlasy měla k čelu hladce přičísnuty, kulaté tváře mírně zardělé, prosté dobrácké oči.

„Dobry poledne, Petříčku, taky z kostela?" srdečně jej oslovila. Jsa ještě všecek nekliden, jen přikývl.

„Tak půjdeme spolu — jestli mne vezmeš s sebou —" pokračovala a z posledních slov zněla nejistota.

„Pojďme," usmál se nuceně. A šli nemluvíce. Díval se stále jen v před, jakoby o dívce ani nevěděl, ale ta ho stále po očku pozorovala.

To byl Petr Maternů a Anna Lelkova; rodiče obou měli také hospodářství na Zářečí.

Stoklasova Mári a Ulvrova Tonička byly již hodný kus .před nimi.

Mári byla o hlavu větší než družka její, silnější, plná, zdravě rozvitá; oči měla žhavé, tváře jako samet a vykračovala si hlavu nesouc vzhůru. Tonička byla štíhlá rusovláska, v tváři jemná, hezká, velkých modrých očí. Po setkané s Petrem Maternovým sršel z nich hněv.

Digitized by Google

„Už zas, čuměl — čumil!“ zlobila se, sotvaže prve poodešly. „Co si blázen hloupá myslí — ani vidět ho nemůžu. Pořád že jsme spolu chodili do školy a kdesi cosi —“ a dala se do hněvivého smíchu.

„I mlč a nech ho — co ti na tom sejde? Zasmála bych se tomu a nezlobila bych se,“ odpovídala jí Mári.

„To se ti řekne — nezlob se — ale přes tu chvíli dolízá,“ třesouc hlavou, zlobila se Tonička.

„Ale jdi, ale jdi, Tonoušku, že se ti chce zlobit!“ upřímně krotila ji Mári.

„Inu, tobě se to směje! Bože, kdybych já byla na tvém místě!“ toužně vzdechla si Tonička.

„Toninko, Toninko!“ šťastně smála se Mári, ale že došly právě starou Škutinku a Cháberku, jež si prve stezkou od hřbitova kus cesty nadběhly, nedopověděla, ale usmávši se na babky pozdravila: „Dobry poledne vám přeju!“

„Děkujem, dej to Pánbůh, pěkně děkujem, nevěstinko!“ čiperně za nimi volala Cháberka, babka krátká, vyschlá, cupitavá, běžící o hladké holi, jejíž konec ještě vysoko nad pěst vyčníval.

Ohnutá, šoulavá Škutinka se zastavila, zadívala se na Cháberku, z malých zapadlých oček vyšlehl hněv, a klepavá ústa, několika trsy vousů ojiněná, zabreptala: „I podívejte, podívejte, tak už Tonka Ulvrova má taky klobouk!“ a suše se zachechtala.

„Má, má,“ kývala druhá, „a kytek na tom, že by se kráva k večeři nažrala,“ a již zas tloukla holí, až se hlína na cestě rozstřikovala.

„Žeť jsem já si pomyslila, že si ho co nejdřív koupí! A počkejte, kmotra, počkejte, nebude to dlouho trvat a budou ho tu mít všecky takové, salup a šátek nebude chtít žádná nosit. V rynku má už tu ošatku každá, v ulicích taky a teď už to je za vodou. Inu, inu, žádná nechce být jen holka, slečinky to chce dělat. Ale jen počkejte, počkejte, aby vám nezmehlo!“ a Škutinka scvrklým prstem do dálky zahrozila.

„To máte pravdu — je to samá rukavička, brazoleta, parazonek, ale když se na to člověk podívá, pozná hned, že pod tím nevyrostly. No, ještě ta Mári, neříkám nic — třebaže máma je z takové hloupé vesnice — ale holka je přece ze mlýna, bude mít svých šest tisíc a bude paní starou — ale table Tonka? Kdo ví, bude-li mít dvanáct stojek — jsou přeci tři děti na chalupě — pro tu hrabata nepřijdou, ať si nemyslí!“

„Ó, co pak ta —“ a Škutinka se zastavila, vytáhla se v celé své délce a kázala: „Hlavu má u samého nebe! Vždyť nám ani pozdravení nedala!“

Mári s Toničkou vcházely na náměstí.

Po silnici, jež roztíná hadihlavské náměstí travou zarostlé, husími nožkami prokvetlé, pohybovaly se hloučky domácích i přespolních věřících. Na podsíních nebo u branek domků dřevěných, ve dveřích kamenných domů leckde stál pán domu po domácku bez kabátu a vyhlížel na řad zbožných. Jednotlivci z nedělního toho proudu zabočovali v pravo, v levo; vesnické dívky vběhly si ještě do krámu, tatíci u hokyně kupovali velikánské okurky, marnotratnější zaskočili si do velkého kamenného ‚hostince na sále‘ na holbu piva.

Digitized by Google

„Ach, Mári, já bych šla ráda odtud!“ opět zatoužila Tonička.

„Už zas začínáš?“ usmála se jí družka.

„Kdyby tak pražský strejček chtěl — hned bych šla!“

„Kam — prosím tě?“

„I třeba sloužit — v takovém místě je to jináč než tady — služky jsou paní. Strejček má jen dvě děti — dvacítku týdně — dva pokoje mají — tam bych měla časy. Anebo by mi něco našel. Ale znáš naše — když tu loni byl, jen se na něj ohrnovali — to takový pán cítí!“ mrzutě stýskala si Tonička.

„Ale jdi, bloude — sloužit bys šla!“ krotila ji Mári.

„Šla, věř mi — co tady!“

„Nenařikej — přijde ženich a bude to!“

„Kdybys ty se nevysmívala — do Hadíhlav někdo přijde a k tomu za vodu!“ Tonička mrzutě odvětila. „Aspoň do Jičína nebo do Boleslavi kdybych mohla!“

„Vždyť já taky do města nepřijdu —“

„I to je jedno, ale jakou budeš paní!“ vroucně vzdechla Tonička.

Mári všecka oživělá chytila družku pod paží a pravila jí rozchvěle: „Vždyť se taky dočkáš!“

„Dočkám — nějakého Petra, viděla's ho!“

Mári se zasmála. „Proto — proto jsi najednou taková naříkavá —“

„Ty budeš mít pěkné pokoje, budeš chodit v klobouku a se slunečníkem, pána budeš mít, a já budu někde ve staré sednici, budu mlátit, dojit, kydat hnůj; chodit budu bosa a v jediné modračce. Až sem přijdeš, ani hlásit se k tobě nebudu!“ a oči měla plny slz.

„I mlč, nepovídej — někdy ke mně přijedeš, někdy zas já k tobě —“

„Ale ne — to ti povídám pod nebem, než bych se vdala do nějaké chalupy, radši z domu uteču!“ náhle prudce vybuchla Tonička.

„I nenařikej, dětino,“ zastaviviši se, mírně těšila ji Mári. „A přijdeš navečer?“

Tonička pokrčila rameny. „Toť víš, že budu-li trochu moci, přijdu — ale tatínek teď tuze často káže!“ dodala hořce.

„Tak na shledanou!“

„Na shledanou!“

Podaly si ruce, usmály se na sebe a Mári chvátala dále do uličky, Tonička zabočila do rohu náměstí, na stezku mezi zahradami a dále k lávce nad potokem.

Zrovna naproti lávce na malé zvýšenině bylo Ulvrovo hospodářství.

Maternů Petr a Leikova Anna nemluvíce, na kus od sebe šli již také dole po mostě na Zářečí.

Když už Anna byla hnedle doma, teprve se ozvala: „Ty si děláš z té Toničky, viď?“ Srdečná sdílnost zněla z těch slov.

„Co bych si dělal,“ nedívaje se na ni, trpce odpověděl.

„I vždyť já vím! Ale jen se netrap, vždyť ono ji to přejde, uvidíš — ona není tak zlá! Jen co se Mári vdá, Tonička bude jiná — teď jsou jen samá porada. Ale ten klobouk jí pěkně slušel!“

Petr teprve teď na dívku pohleděl, ale hned zas hlavu odvrátil.

Digitized by Google

Před Lelkovou chalupou se Anna zastavila. „Věř mi — už jsem ti to kolikrát povídala. Nesmíš jí to tak dávat znát — poslechni mne. Tak s Pánem bohem!“ a klusem běžela k bráně. Ale zavírajíc ji, ještě se za mladíkem zahleděla . . .

Ulvrovi měli v Hadíhlavech hospodářství jako jiní sousedé asi o dvanácti korcích — ledaže si ten onen hospodář, jemuž se zvláště dobře vedlo, dva, tři korce přikoupil. Na vsi by jim byli říkali chalupníci, ale v městečku byli sousedy; ti na náměstí říkali si ‚my měšťané‘.

Měšťané byli páni; s koňmi, s voly a kravkami sami nejezdili, v polích nedělali, leda některou snadnější práci a to jen tak pro zábavu; bosi nevyšli ani na zásep, jdouce prohlížet boží ourodu nebo přihlédnout k dělnictvu mívali staromodní španihelky nebo aspoň rákosky. Vedle polního hospodářství měli obchody, obchůdky i řemesla.

Na Zářečí žilo se a sedlačilo jako na vsi; v uličkách bylo to trochu pomícháno. Na náměstí čili ‚v městě‘ byl domov paniček a slečinek, za vodou byly jen tetky, kmotry, panímámy, v uličkách bylo jak kde. Po dlouhá a dlouhá léta žilo občanstvo městské a zářecké každé svým vlastním rázovitým životem, každé téměř pro sebe — až ku podivu byl ten rozdíl mezi lidmi a hospodářstvími, jež dělila pouhá kamenitá struha. Rozdíl v občanstvu hadíhlavském byl patrný i v kostele: ti obyčejní, selští lidé při pozdvihování klekli dozajista na obě kolena, ti lepší na jedno, ale páni jen hlavu sklonili a stojíce bili se v prsa.

Když Tonička Ulvrova slunečník majíc rozepjatý chvátala od lávky k domovní brance, hospodyně Ulvrová běžela — jen tak v modračce, v košili u krku sdrhnuté a bosa — od chléva k síni. Vidouc dceru přicházeti, zastavila se a upjatě ji pozorovala.

Na lavičce blízko dveří do síně seděla vejměnice Ulvrová, hospodářova matka; ač seděla skrčena, ohnuta, bylo na ní patrno, že byla velká, silná ženská. Na hlavě měla pestrý šátek na kretku, na těle zelený špenzr a krátkou sukni duhově pruhovanou, na nohách bílé punčochy a střevíčky sametové. Měla malé, hnědé, vlhké oči a tváře samý vrásčitý lalůček.

Když Tonička vešla na zásep, stařena zálibně, s úsměvem kolem bezzubých úst se na ni dívala a potom lichotivě i radostně zavelebila:

„To ti to sluší, holka, to ti to sluší!“

Tonička stahujíc slunečník nad tou chválou skrčila nosík a trpce pohnula rtem.

Matka postavila se před dceru a prohlížela si ji od botek až na nejvyšší květinu na klobouce.

Bývala jistě Tonička podobna, ale teď byla již tuze sedřena; líce měla zhnědlá, čelo bylo zbrázděno, vlasy zřídlé a v ústech zbylo jenom několik zubů. Jen modré oči, ač jas jejich zemdlel, s nejbližším okolím svým nejdéle podržely aspoň pěknou upomínku na bývalou krásu.

„Povídám, že jí to hezky sluší,“ znova chválila stařena, „žádný by nepoznal, že není tak z toho panského.“

„Však to stálo peněz,“ očí s dcery nespouštějíc podotkla matka. Tu tam pečlivě urovnala ozdobu, záhyb na dceřiných šatech a znova si ji celou pozorně prohlížela.

Digitized by Google

„Jako řekněme ten klobouk — jakoby ho jaktěživa byla měla na hlavě," povídala zas stařena.

„Tak co mu říkaly?" pousmávši se ptala se matka.

„Mári se líbil," odvětila Tonička.

„A jiný nic?"

„Neptala jsem se a sám nikdo nic neříkal."

„To se jim jistě líbil," zasmála se matka. „Tak se jdi honem odstrojit, aby tatínek nehuboval," pobídla matka a Tonička vešla do síně.

„Hezky — tuze hezky —" pokyvovala si za ní výminkářka.

V čele Ulvrovy chalupy byla světnice, světnička a v přístavku výminek.

Ulvrova velká světnice byla čista, úklidna, ale prostě po vesnicku zařízena: bílena byla, strop měla stříkaný, kamna veliká, kachlová s pecí, nad nimi bidla, na nichž přehozeny ležely salupy a šátky i jupky, lavice kolem stěn, v pravém rohu čelném velký stůl, v levém dvě postele, v pravo u dveří zasklenou polici; u okna byly shrnuty krátké, plátěné záclonky, nahoře na stěně visela dlouhá rohatina s pestrými džbány, mísami i talíři, staré obrázky na skle v červotočivých rámech i novější papírové, zasklené, s rámy z pozlacených lišt.

Všechen nábytek byl měkký, žlutě nabarvený.

Když Tonička dveřmi dokořán otevřenými vešla, seděl na lavici u okna bratr její Józa, sedmnáctiletý výrostek; přišel taky z ‚hrubé', ale byl již bez kabátu, bez vesty a bos.

Vida sestru, zasmál se a povídal: „Áh, milostslečna v klobouce už je doma. Ponížený služebníček!" a povstav, výsměšně se jí klonil.

Jen se naň zaškaredila a huala se ku dveřím světničky. Ale Józa již byl u ní, oběma rukama objal ji kolem těla, povznesl ji a zatočil se s ní.

„Pusť mne — celou mne pomačkáš!" křičela a vyškubnuvši se mu již byla ve světničce.

Józa směje se šel si zas sednout.

Světnička byla proti velké světnici potopena — scházelo se do ní po dvou stupínkách.

Na bílené stříkané stěně proti dveřím visely dva barvotisky: srdce Ježíšovo i matky Jeho ve zlacených barokních rámech a mezi nimi zrcadlo, také v širokém rámu zlaceném. Ty tři ozdoby Toniččina útulku koupil hospodář Ulvr na dvouzlatkové měsíční splátky od podomního agenta pražského židovského skladu. Začaly tenkrát ty obrazy na venkově přicházet do módy.

Postel tu stála polityrovaná, s peřinami vysoko vystlanými, přikrytými těžkou háčkovanou pokryvkou, dílem Toniččiným. Ta postel s barikádou peřin byla již částí jejího vejchystu. Stolek, měkký skleník, kufr (to vše bylo ještě z výbavy matčiny) ozdobeny byly háčkovanými, pletenými neb vyšívanými tretkami, prací Toniččinou; z její ruky bylo i domovní požehnání, zavěšené nad postelí.

Před čtyřmi léty učila se v Mladé Boleslavi u vzdálené příbuzné šít šaty a když se vrátila domů, počala si sedničku zdobiti na pokojíček.

Digitized by Google

V okně stály květiny i muškát, myrta, rozvité balzaminy, bazalička i rozmarina . . .

Tonička vběhnuvši zardělá, spocená do pokojíčka, postavila se před zrcadlem a chvilku čechrala si pod střechou klobouku napálené kudrnky; odstupovala, aby viděla a urovnala si celý vyšňořený život i kus sukně, kroutila se v pravo, v levo. Potom odložila slunečník a sundala klobouk. Znova postavila se před zrcadlem, rovnala účes a se zálibou zahleděla se na hezký svůj obličej zdravě růžový, ovroubený světlými vlasy. Svléknuvši šaty i bílé sukně, jen ve šněrovačce a v kanafasové spodničce postavila se k oknu, podepřela měkkou bradu s důlkem, a zasmušeným pohledem shlížela k řece.

Opět myslila na Stoklasovu Mári a na hovor, jejž s ní měla . . . .

V tom ze světnice pronikl otcův hlas: „Tonka — jíst!“

Honem odepjala šněrovačku a obléknuvši kartonovou halenku chvátala do velké světnice.

Ulvrovi seděli již u stolu: otec v čele, v pravo za stolem starší syn Váša, naproti němu Józa a matka; Tonička usedla proti otci, zády ke dveřím.

Uprostřed stolu byl pekáč jahelníku, z něhož všichni lžicemi ukrajovali; na lavici u kamen čekala ještě mísa velkých placek, namazaných povidly.

Mladí Ulvrové byli praví synové svého otce: měli tytéž kostnaté obličeje se širokými bradami, s očima poněkud vpadlýma, tytéž husté, světlé, kudrnaté vlasy, jenom že otcovy stářím poněkud ztemněly, *potom* sešedivěly, takže nyní byly jako tmavý popel. Také ramena *měli* všichni stejně kostnatá, ale otcova již poněkud sklesla, zúžila se a *týl* se nachýlil. Všichni byli bezvousí, ožehlí, svazovití, tuzí, prostředně velcí.

Uhrovým manželům přicházely děti vzdy po dvou letech: Tonička byla nejstarší a bylo jí jednadvacet.

Když se Tonička pokřižovala, otec kudrnatou hlavu maje sklopenu podíval se na ni zpod víček a povídal: „Tebe, holka, aby vždycky k jídlu nutil — žila bys jako pták!“

V té řeči jeho byl výsměšek i výčitka.

Tonička se rozpačitě usmála a dala se do jídla.

„Tak co Mári říkala — bude ta svatba?“ po chvíli zeptala se matka.

„Bude, bude,“ přisvědčovala Tonička, „zítra zas přijede — v neděli je první ohláška.“

„Tak přece, přece,“ kývala si matka, „podívejme se, holka bude paní starou!“

„Ale na cizím pivovaře,“ ostře, s úsměškem přidal tatík.

„To je pravda, ale paní starou bude přec,“ vesele odvětila mu matka.

„Bude jezdit v hedvábí, v kočáře — inu, paní stará — vždyť ona už teď pokládá hlavu takhle do týla,“ napodobuje vysmíval se Váša. Józa také přisvědčoval a vida, jak Váša Mári napodobuje, zasykl smíchem.

„Vy se vždycky jen vyšklíbáte,“ zaškarediv se odbyla je Tonička, ale hned pokračovala nadšeně: „Čtyry pokoje bude mít, dvě děvečky k ruce, nábytek a všecko pojedou koupit do města hotové, všecko nejnovější —“ a toužně zadívala se do okna, jako by tam všecku tu krásu viděla.

Digitized by Google

„K oddavkám bude mít šaty bílé atlasové, ke stolu a do věnečku krajkové, mládencem bude bratr, družička z jeho strany," po chvilce pokračovala.

„Tak vidíš — takové jste kamarádky a ani tě nepozve," řekl Váša.

Tonička neodpověděla, a mlčky jedli.

„Žeť se starému Stoklasovi divím," spustil zas otec, „přec jen bych si nebyl pomyslil, že k tomu dá dojit."

„A proč by nedal?" povídala matka.

„Proč — protože jsou to peníze, vsazené do lutrije. Sládek — sládek na najatém pivovarku — jaká pak sláva? Spoléhá se, že si jejími penězi pomůže! Bude muset pěkně krásně jezdit po hospodách a prosit, aby od něho brali pivo. A kdož pak ví, jestli ho dovede pořádně uvařit!"

„Naposledy ho budou muset vypít sami," zasmál se Józa.

Tonička ani očí nepovznesla.

„To jsem já měl Stoklasu za jiného špekulanta! Považme, že by dceru s těmi pěti tisíci, nebo kolik jich bude mít, přivdal do jiného mlýna nebo do živnosti — jaké by tam mohly být časy! A bylo by to jejich! Takhle můžou peníze za chvíli být ve větru," uvažoval otec.

„Ale prosím tě — tady bude paní a jinde by se za své peníze musela dřít — vždyť to vidíme na Stoklasce! Taky měla peníze a musí od rána do noci lítat z práce do práce, sotva se vyspí. Vždyť je to na ní vidět, ne?" odporovala matka.

Tatík zakýval pačesatou hlavou: „To je vaše — jen paní, jen paní — nemuset dělat a pořád se strojit," zaryl potom.

„Bodejť by nebylo," zasmála se matka, „žeť je lepší chodit z pokoje do pokoje nežli honit se z chléva do stodoly, na půdu, na pole, na louku."

„No no — necháme si každý své rozumy — a Mári to přejeme všichni, proč bysme nepřáli, byla vždycky hodná holka, žádná hrdopejška, a jestli teď nosí snad hlavu trochu výš — inu, inu!"

„I vždyť nenosí, tatínku, to jenom naši hoši se rádi vyšklíbnou," pravila Tonička.

„Já jen povídám," otec stejně klidně, ale přece jen s trochou ostrého výsměchu ve hlasu pokračoval, „že kdybych byl na mlynářově místě, pořádně bych si to rozmyslil."

„Toť ho znáš, že všecko prozkoumal a protukal," pronesla matka.

„No však proto — jenom že lidé jsou teď chytráci a vlezme tomu panu starému do svědomí. A pak — když taková holka začne střečkovat — co má tatík dělat! Konečně pět tisíc jsou peníze, možná, že jimi něco dokážou!"

V tom ozvaly se v síni lehké kroky, potom zaklepáno na dvéře a než někdo z obědvajících pobídl vstoupiti, otevřely se a vešel elegantní švihák.

Jda zvolna, šoupaje nohama, jen hlavu trošku ukláněl a kulatě otvíraje ústa pozdravoval: „Má úcta — má úcta — služebník, dobré chutnání přeju — neračte se vytrhovat — prosím, prosím —" a levicí, v níž držel placatý slamáček se širokou modrou stuhou, blahosklonně kýval, aby jen v jídle pokračovali. Měl elegantní světlý oblek, zářící náprsenku, skvostnou světlou kravattu, žluté šněrovací botky, na jedné ruce

Digitized by Google

světlou rukavičku, na druhé svítily prsteny. Byl as osmadvacetiletý, měl krátký světlý plnovous se špičatou bradkou a s rozkošným knírem, růžové tváře, a hnědýma očima hleděl se sladkou unylostí.

„I pěkně vítám, pane Kostka," upřímně vítala jej hospodyně a sama povstavši, zástěrou utírala svou židli a podávajíc mu ji zvala: „Posaděj se u nás!"

„Děkuju krásně, děkuju, paní Ulvrová, nebudu zdržovat, přicházím jen za jistou neodkladnou, důležitou záležitostí!" zase tak jemně ukláněl se pan Kostka.

Byl úředníčkem v hadíhlavské továrně židovské, jediný křesťan v jejích kancelářích. Mluvě, propouštěl slova ústy, jež byla skoro stále stejně kaprovitě pootevřena, a vyslovoval zvláštní tvrdé *l* a rachavé *r*, tak že řeč jeho plynula jakoby se nabalovala.

„I jen si sedněte, ať nám nevynesete spaní," prostě, s důrazem pobídl hospodář nepřestávaje jísti — „a pojďte s námi k obědu!"

„Děkuju, pane Ulvre, děkuju — mmm — já přicházím vlastně k slečně Toninee —"

Celá rodina podívala se na Toničku. Byla zardělá až na vršek oušek, seděla jak zhroucena — oči měla sklopeny, rty semknuty.

„Co pak — co pak —" rychle ptala se hospodyně.

„Mmm — nóóó — přicházím s velkou prosbou — s velikánskou prosbou přicházím —" koulelo se po páně Kostkově jazyku; dívaje se na dívku, jen jen přešlapoval.

Oba hoši, Váša i Józa, podívali se na sebe, v očích *jim zasvitlo*, v koutcích zaškublo, ale klidně, hosta si nevšímajíce, *dojídali*.

Pan Kostka dotkl se lehce svých hladkých, hebkých vlasů, na čelo sčesaných, zamával kloboučkem a pokračoval: „Přicházím slečnu Toninku prosit, aby byla tak velmi laskava, poctila nás svou ochotou a přijala úlohu v našem příštím divadelním představení — ano, ano —" a sám si k té řeči přikyvoval, jakoby si vyjadřoval úplnou spokojenost.

„Ó jemine — divadlo hrát — naše Tonička — co jim to napadlo, pane Kostka —" ruce spínala matka.

„Kterého čerta ještě," výsměšně řekl otec a suše se rozesmál.

„Prosím, prosím — že slečna Toni bude dobře hrát, o to jako režižér nemám starosti — tomu, račte dovolit, rozumíme, víme, kde hledat nové talenty, a proto ke slečně přicházím. Mohli bychom si vybrat, ale jsme přesvědčeni, že slečna —"

„Prosím vás, pane Kostko, nahučte holce něco, je beztoho už celá vrtohlavá a myslí na ledajaké hlouposti. Jaká pak slečna — a kde pak ona a divadlo — žně teď začnou, vázat bude, pohrabovat —"

„No mlč, tatíku —"

„Prosím, úloha není veliká, ale na poprve pěkná — zítra bych ji poslal —"

„A kdo pak všecko hraje?" úsečně ptal se otec.

„Všecky slečny, prosím! Slečna starostova, poštmistrova, Švandrlíkovy slečny a tak dále a tak dále — všecko co jsou lepší dámy — Rozkošnou veselohru hrajeme, repertoarní kus našeho Národního divadla — jenom

Digitized by Google

slečnu Toninku bychom ještě prosili —“ stoje zpříma, gestikuluje s kloboučkem v ruce, žvatlal pan Kostka.

„A je to hezká úloha?“ náhle rychle zeptala se Tonička, ale znova se zapýřila.

„Krásná, slečno — povídám, malá, ale hezounká a vás bychom k ní velmi potřebovali, ano přáli bychom si — — na první vystoupení krásná úloha a vám by výborně slušela.“

Tonička pohleděla na matku i na otce.

„Kdybys si dala pokoj s hloupostmi, které pro tebe nejsou,“ broukl otec, ale řekl to bez hněvu.

„Ó prosím, prosím —“ a pan Kostka vztýčil pravici jako na divadle.

„Inu, taky se rádi do divadla podíváme, ale kde pak takováhle holka —“

„No, co bys mluvil — může hrát jako každá jiná,“ odporovala mu matka.

„Právě — právě — a slečna bude jistě výborně hrát — čekali jsme dávno na příležitost —“

„No tak jí to pošlou, ať se podívá, jestli to dovede,“ smála se matka.

„Díky — díky — zítra slečně úložku pošlu. Zkoušky budou navečer na sále. Račte odpustit, že jsem byl tak smělý — budeme se těšit, slečno — má úcta, má úcta —“ a pan Kostka odešel vážně, jak přišel. Jenom vůně zbyla po něm ve světnici. U stolu bylo ticho . . .

Matka odnesla prázdný pekáč a přinesla mísu s plackami. Otec a synové vzali každý po jedné a dali se do jídla; Tonička seděla zardělá, s očima sklopenýma.

„Tenhle člověk toho naštěbetá,“ první zasmála se matka.

„Však ho ti židé beztoho mají jen proto, že je pořád mezi lidmi a pořád něco shání — žvástal jeden —“ odpovídal otec.

„Ale safra, safra, teď už opravdu bude z naší Tonky slečna, když už bude i to divadlo hrát!“ dívaje se na sestru, s veselou upřímností povídal Józa.

„Za to vy nejste pořád k ničemu!“ prudce vybuchla Tonička. Povznesla hlavu a z očí jí zaplanulo. Bylo patrno, že vybuchlo, co v ní už chvíli vřelo.

„Co pak — co pak —“ překvapen ptal se otec.

„I protože jsem se musela stydět a hanba mi bylo —“

Otec s matkou udiveni pohlédli nejprve na dceru, potom na sebe.

„No tak se styď!“ klidně usmál se Váša.

„Za vás se musím stydět — a za všecko, když sem někdo přijde!“ stále tak hněvivě pokračovala Tonička.

„Aj, aj, co pak tak najednou?“ ostře zeptal se otec.

„I prosím vás, tatínku, vždyť je to pravda — sedíme kolem toho stolu jako cikáni — všichni! Já ve spodničce, vy všichni bez kabátu i bez vest, maminka bosa — a nabíráme z toho pekáče — kde pak ve slušných domácnostech se tohle ještě uvidí. Co si ten člověk o nás pomyslí — ušklibovat se mi budou —“

V tom tatík práskl dlaní do stolu, až si placky na míse poskočily.

Digitized by Google

Poslouchaje prve dceřinu řeč, víc a více červenal, zornice mu svítily, až hnév propukl.

„Jestli se ti to nelíbí, táhni si mezi pány, my už zůstaneme, jací jsme!“ rozkřikl se.

„Nekřič, tatíku — kdyby to někdo slyšel —“ konejšila jej žena.

„I protože je to pravda! Už to dlouho polykám! Na všecko se ohrnuje — teď už i na to naše jídlo! Snad se v tom máme piplat vidličkami, ne? Kdo dělá, tomu je jedno, jak jí, jen když má co, ale kdo se celý den jen klátí, ošklíbá se na všecko. Podívejme, podívejme, už nám bude vyčítat, že nejsme ustrojeni. Mámo, běž honem, obuj se a vystroj!“

„Vždyť já taky nejsem ustrojena — a proto mi bylo hanba!“ rychle vymlouvala Tonička a dala se do vzlykavého pláče.

„Toť se rozumí — bodejť by ne — před takovým pánem! Inu, inu, ten třasopírko jí říká slečno a slečna se stydí, že je jen v kanafasce!“ huboval tatík. Již nekřičel, ale každé slovo jeho bylo jako nůž.

„No, mlč už, mlč,“ hladíc jej po rameni, tišila jej matka. Viděla dceřiny slzy a bylo jí Toničky líto. „Taky všichni kozli sem toho člověka nosili, zrovna když sedíme u stolu. Potřebuje se chodit dívat do mísy!“

„A co nám na tom — ať se dívá — jím, co mám a jak to mám — je to moje! Leckdo jí jako pán, ale je za to dlužen. Pan Kostka, pan Kostka — takový písařík — na tom mi starého čerta záleží!“

„A hoši by nemuseli pořád popichovat!“ dále omlouvala se Tonička.

„Protože myslíš, že, Bůh ví, co jsi! Na každého se ohrnuješ — tamhle Petrovi sotva za pozdravení poděkuješ — ani neodpovíš. Myslíš, že si lidé všeho nevšímají a nemluví o tom? Ještě schválně před námi se smějou!“ mírně odbýval ji Váša.

Dle ohně, jenž vyletěl z Toniččiných očí, bylo zjevno, že ji ta řeč opět rozhněvala — ale přemohla se a odpovídala klidněji: „Prosím tě — co ty budeš povídat — nikde jsi nebyl —“

„Povídal jsem, že už zůstaneme, jací jsme,“ opět vmísil se otec. „A ty si taky nemysli, že pro tebe někdo přijede s kočárem!“

„I vždyť já nemyslím, tatínku,“ trpce odvětila Tonička a oči se jí opět zalily.

Vstala a volně odcházela do světničky.

„Jen jdi a breč — vzdoruj, ale já ti to panství vyženu z hlavy!“ opět zlostně za ní huboval. „Podívejme se, podívejme! A nebývala taková — ani když z té Boleslavi přijela ne, třebaže se jí ledaco chytlo — ale to je teď taková paráda mezi holkami. Je to samá rukavička, parasonek, klobouky — samá slečinka, a dělat se jim nechce. Chodí to a kňourá, pořád by se fintily a krom na ty dráty by na jiného nesáhly —“

„To zas, tatíku, neříkej — Tonička dělá všecko!“ zastávala se matka.

Sipavě se směje, kýval si k tomu kudrnatou hlavou.

„Dělá — dělá — ta toho, pane, nadělá! Myslíš, že si nevšímám — třebaže pořád nehubuju! Ještě kdyby tak mohla na trávu nebo na klest v botkách a punčochách, v kolikerých sukních — vždycky jako na procházku! Ale ve střevících na boso a pak bosa? Jaktěživa s námi na voze nejede, vždycky utíká zadem za stavení do polí, i kdyby si zadálila.

Digitized by Google

A tuhle doma vidím taky všecko — ale konečně si myslím, že už má rozum! My jsme ji k tomuhle nevedli, aspoň já ne!“ Mluvil čím dále klidněji, ke konci již bez hněvu.

„I vždyť já taky ne, ale myslím si, že není nic zlého, když holka na sebe drží a chce si doma všecko hezky vést. Špatná hospodyně by to nedělala! Vidíš sám, jakou má v městě u všech vážnost, pořád ji berou mezi sebe, teď už má i to divadlo s nimi hrát!“

„Jen abych já jí nezahrál! Vážnost v městě — co pak je z města? Ty máš snad taky všude vážnost a takové hlouposti neděláš.“

„Bodejť,“ zasmála se matka, „teď na stará kolena, ne? Tuhle naše panímáma byla jako já a přec se jí to u Toničky taky líbí.“

„Toť jste vy ženské!“ mávl rukou tatík. „Sama dřeš od tmy do tmy — polovičku práce by mohla za tebe udělat!“

„I přej jí to — ať těch pár časů ještě užije, dlouho jí to beztoho nebude trvat. A mezi ostatními se zahodit nemůže.“

„Všecky to tak nevedou —“

„Ale u těch má závisti dost a dost — každá se ke všemu nehodí, to máš pravdu!“ a spokojenost svítila z těch matčiných slov.

„No, jen si to veďte, jak rozumíte, ale na mne potom nechoďte! Kdybych jí mohl dát pět tisíc jako mlynář, snad bych nic neříkal, kdyby nějaký pořádný pán přijel —“

„I vždyť Tonička na něj nečeká!“ zasmála se matka.

„Jen aby nečekala!“ a tatík rozvážně na ženu zakýval.

„Tuhle Petra odbývá — a není snad něco špatného —“ dojídaje placky připomněl Váša.

„I dej s tím pokoj, ještě o tom budeme teď mluvit — snad se mladá chasa mezi sebou neškorpí a neškádlí!“

Dojedli již mlčky; hoši pokřižovavše se řekli ‚Zaplať Pánbůh‘ a vyšli ze světnice. Matka již u kamen umývala nádobí. Otec bubnuje prsty do stolu seděl zamyšlen.

„Všichni čerti sem toho třasopírka nosili!“ broukl vstávaje od stolu. Protáhnuv se, šel si na půdu lehnout.

Bylo před samými žněmi a čekala dlouhá, tuhá práce bez oddechu . . .

Když hospodyně nádobí domyla a všecko uklidila, šla do sedničky. Nahlédnuvši viděla, že Tonička sedí u okna hlavu majíc podepřenu, tváře pláčem zardělé a že smutně vyhlédá ven.

„Už nenaříkáš?“ ptala se matka usmívajíc se srdečně, jak jen matka dovede.

„Jak bych neplakala,“ odvětila Tonička a nové slzy se jí vyvalily na líce.

„No, nevídáno — stojí-li pak to za to,“ krotila ji matka.

„I když jsem se styděla — vím, že se mi potom stranou smějou!“

„Však oni přestanou — — To víš, že tatínek potom hubuje. Až se vdáš, můžeš si dělat, jak se ti bude líbit,“ domlouvala jí matka a v duchu si dodala, po vdavkách že začnou jiné starosti a hlouposti že přejdou.

„Vždyť já se nevdám,“ mrzutě řekla dcera.

Matka se srdečně rozesmála:

„Tak, tak — tuhle o Petrovi jsi zrovna dnes slyšela.“

Digitized by Google

Tonička pohrdavě schmuřila obličej.

„Nelíbí se ti? Jen ho nech, když se vystrojí, dělá chlapíka, jako by byl z města.“

Dcera mlčela.

„Nebo se ti líbí někdo jiný?“ matka s úsměvem vyzvídala.

„Kdo — prosím vás?“ mrzutě odvětila dívka.

„Inu však proto — z těch tam v městě má už každý svou —“ a matka žádostivě čekala, co dcera řekne. Ale Tonička neodpovídala — teprve po chvilce spustila rozhodně:

„Ale to ať si tatínek nemyslí, že se vdám jako nějaká Nána!“

Matka ztrnula. „Prosím tě, dítě, jenom nic neříkej, ať nejsou rámusy v domě!“

„I já bych radši šla z domu,“ zahořekovala Tonička hlasem, z něhož bylo patrno, jak je uvnitř rozechvěna a nespokojena.

Matka úzkostně sepjala ruce. „Kam — prosím tě, kam?“

„Někam do města — třeba do Prahy!“

„A co bys tam počala — snad nemyslíš, že tam někdo na tebe čeká? Anebo dokonce sloužit?“

„Vždyť jsem se ledaco naučila a tam jsou jiné služby nežli tady. Tamhle Bětka Mádlova šla tam do obyčejné služby a jaká je z ní dnes paní!“

Matka přistoupila až k dceři, položila jí ruku na rameno a pravila vážně a důtklivě: „Poslouchej, Tona, nehřeš! To ti zrovna povídám, takovéhle myšlenky vypusť z hlavy, nebo u nás nastanou zlé časy!“

Dívka neodvážila se již odpírati.

Hospodyně domnívajíc se, že Tonička jejích napomenutí uznává, také v tom hovoru přestala. Chvilku stála ticha hladíc jen dceru po vlasech. Potom se zeptala: „Půjdeš na požehnání?“

Když dcera přisvědčila, matka znova ji pohladila a řekla upřímně: „Tak jdi — jdi a pomodli se tam taky za nás!“

Po špičkách odešla ze světničky . . .

II.

Opona, s pestrým obrazem Karlova Týna uprostřed, s Libuší a Přemyslem po stranách, spadla a sálem zaburácel divoký potlesk.

Kupec pan Švandrlík stoje bouřil tlustými svými dlaněmi a volal: „Sláva! Sláva! Výborně!“

Opona znova vysoukala se vzhůru a na jevišti z obou stran vběhli přední herci: starostova Milinka, poštmistrova Bety, Švandrlíkova Lídi i Karli, Janatků student s panem aspirantem; chopili se za ruce a uklánněli se na všecky strany. Milinka jsouc uprostřed vyznamenávaných, měla hlavičku nachýlenu vpřed a s dětinným úsměvem, roztomile, důvěrně a laskavě se uklánněla, jakoby potlesk patřil jen jí a jakoby říkala: Vždyť já vím, že jsem hrála výtečně! „Výborně! výborně!“ zaburácelo z hrdla pana Švandrlíka a všecko hadíhlavské panstvo, usazené v prvých dvou lavicích, potom ‚to prostřední‘ v dalších čtyřech lavicích, i ‚jen tak to sprostší‘ na posledních sedadlech a vzadu za nimi volalo po panu Švandrlíkovi: Výborně! výborně! Jenom Adolf Splítek stoje vypjat křičel:

Digitized by Google

„Bravo! bravo!“ Tleskali bouřlivě, až tři zavřená okna sálu drnčela a dvěma otevřenýma bouřil ten tleskot, hluk i smích selských hochů do širé letní noci a zburcoval všecky hadíhlavské psy. Pan starosta Škaloud přestav tleskati, setřel si pot, rozčísnul svůj krásný prošedivělý plnovous a zamlaskav pochvaloval: „Znamenitě — non plus ultra! Na každém velkém jevišti by mohli vystoupit!“ Řekl to velebně, jakoby stál na řečništi a podíval se při tom v levo i v pravo.

„To taky že mohli!“ horlivě, jakoby se za pravdu těch slov chtěl rváti, přisvědčoval pan Švandrlík a poštmistr hned také přizvukoval: „Ano, ano!“

Chasníci a dívky, již prve stáli za lavicemi, první hrnuli se ke dveřím. Dupot, hlučné hovory a smích plnily sál. Jak se dvéře otevřely, proud páry valil se k oknům, až čtyry lampy na lustru zablikaly.

Pan správce, malý, tlustý pán, jehož bezvousé zardělé tváře byly samý lalůček, zhluboka oddychoval sípaje: „To bylo dusno — ach — ach —“

Ve dveřích tlačilo se obecenstvo — jeky a kvikot pronikaly hlukem; chvilku byla ve dveřích taková zácpa, že proud lidí nemohl ku předu ani zpátky.

Ti z prostředních lavic vycházeli již klidněji; byly to hlavně matky a dcery z uliček a ze Zářečí.

Na chodbě kupily se v hloučky čekajíce, až tlačenice na schodech přejde. Hospodyně Lelková s Annou, hospodyně Maternová a Ulvrová s Toničkou stály pohromadě. Všecky ty matky byly stejně ustarané a skoro stejně oblečeny: šátečky na hlavách, černé halenky, kartonové sukně — v ruce držela každá bílý šáteček složený, jímž si přes tu chvíli utírały ústa. Oči všech byly těkavé, pohled nejistý a nikdy nedívaly se déle jedna druhé přímo do očí. Lelkova Anna byla oděna podobně jako matka, jenom že šátek na hlavě byl barev světlejších. Za to Tonička byla opět jako slečinka: klobouk, světlé šaty s blankytnými ozdobami a s krajkami kolem krku i na prsou.

Sál se úplně nevyprázdnil — hlavně ‚to lepší‘ zůstalo a skupilo se před jevištěm; domácí služka s čeledínem a s dvěma sehnanými pomocníky stavěli lavice podél stěn, a které zbyly, stěhovali postranním pokojíčkem na chodbu k půdě.

Po divadle měl býti věneček.

„Hezky to provedli, viďte?“ chválila velká, přihnutá hospodyně Maternová a zatěkala očima, co druhé tomu říkají.

„Hezky,“ přikývla Lelková a Ulvrová také přidala: „Hezky!“

„A poslouchejte — Tonička taky měla hrát, viďte, kmotra?“ živě, rychle zeptala se Maternová.

„Měla — ale vrátila tu úlohu,“ odpovídala Ulvrová.

„Ale jděte — proč pak?“ opět tázala se Maternová.

„I ten pan Kostka u nás štěbetal, jaká je to krásná úloha a že by ji žádná neprovedla než naše Tona — a zatím to bylo pár slov. Je to ta, co ji dělala ta Kozákova,“ s výsměškem vysvětlovala Ulvrová. Tonička při tom stála odvrácena a bloudila očima po sále.

„Ale jděte,“ řekla ještě Maternová a dřívější ztrnulost rozhostila se jí po lících.

Digitized by Google

„Na poprve snad musí být malá úloha," usmívajíc se vmísila se Anna.

Tonička ta slova škubla. „A to by se mi chtělo — hrát takovou děvečku — pár slov —" povídala s ostrým úsměvem.

„A snad abysme už šly," klidně upozornila matka Lelková.

„Půjdem — půjdem —" přikývla Maternová, ale Ulvrová se zasmála: „I já, lidičky, musím dnes chvíli zůstat s Toničkou."

„To jo — to jo — ve věnečku," kývala si Maternová.

„A co pak Aninka — nezůstane taky?" ptala se Ulvrová.

Dívka se prostě, ale upřímně zasmála: „Já? Kde pak já — do takového věnečku!"

„I to byste se, Aninko, nemusela bát — bude ono to míchané," pravila jí Ulvrová.

Maternová opět oživěla: „I bodejť by se bála — koho pak? To jen jestli, Aninko, máš chuť, zůstaň, náš Petr taky zůstal — vždyť tuhle Ulvrovi snad taky nejsou žádné panstvo a tam uvnitř taky nejsou hrabata!"

Matka Ulvrová zčervenala a honem utírala si obličej. Ale Anna usmívajíc se jen vrtěla hlavou.

„I ona naše holka o takovouhle slávu nestojí," zvučně povídala matka Lelková.

„No tak půjdem — dej vám Pánbůh dobrou noc," loučila se Maternová, „a jen se taky vy, kmotra, nedejte do bláznění."

„Toť víte, že dám — na stará kolena!" smála se Ulvrová.

Maternová s Lelkovými šly ke schodům; Ulvrovy jich doprovázely.

Když Anna podávala Toničce ruku, povídala jí tlumeně: „*Poslouchej*, holka, toho Petra bys neměla tak trápit!"

Tonička se nepokojně pohnula a oči se jí zachmuřily.

„I dej pokoj — já se o něj starám!" řekla suše.

„Jdi — vždyť jsi nebývala tak zlá," usmála se Anna a sevřevši Toničce ruku dodala: „Hezky se vyskákej — dobrou noc!"

V sále se zatím vše bylo již změnilo: lavice podél zdi byly již hodně obsazeny, po volné prostoře, již domácí služka před chvilkou notně pokropila, přecházeli mladí, staří, mužští i ženské, Adolf Splítek, zavěšen v dlouhou Borovičkovu Rézi, vykračoval si jako hrabě; opona byla vyzdvižena, na jevišti stály pulty, u nich židle, a hudebníci již ladili.

Ulvrová s dcerou usedly blíže dveří v sousedství Chmelíkovy Pepy a Kozákovy Kačenky; tato byla vystrojena jako do plesu — byla v témž úboru, ve kterém prve hrála služku, již měla hráti Tonička.

Ale jen usedly, a již přichvátala k nim Mári Stoklasova, všecka v hedvábí, s velikým vějířem v ruce, a nutila, aby si šly sednout k nim.

Všecky oči obráceny byly na statnou Márinu postavu.

Vzavši Toničku pod paží, sálem vedla ji k svému ženichovi, jenž seděl vedle mlynářky Stoklasové. Hospodyně Ulvrová jich následovala — opatrně, jako by se bála, že upadne.

Márin ženich, nájemce Blatského panského pivovaru pan Luňáček, byl asi třicetiletý, obtloustlý, vymydlený pán; byl prostředně velký, tváře měl hladké, ruměnné, krásný, rozčepýřený plavý knír, malé, zavlhlé, nepokojné oči, lesklé vlasy se stezkou na temeně, vpředu přistřižené a

Digitized by Google

sčesané do čela, vestu hluboce vystřiženou a na sněhové náprsence dlouhou světlou kravattu se zabodnutým špendlíkem, jehož hlavička jiskřila.

Mári představila mu milou přítelkyni; pan Luňáček se elegantně klonil, matce Ulvrové potřásal rukou pravě, jak jej ta známost těší.

Tonička usedla k Mári a rozhlížejíc se sálem, sem tam pozdravila.

V čele, proti jevišti sedělo přední panstvo hadíhlavské, po stranách sálu jen tak ti prostřední, mezi nimi Toniččiny kamarádky, jež byly už paničkami, blíže k jevišti i selské holky, jež z vesnic přišly do divadla a teď chtěly se proskočit; chasníci byli většinou v pokojíčku, u stolu blíže dveří.

Matka Ulvrová usedla vedle mlynářky; ta podala jí ruku, ale radosti ani úsměvem neprojevila — hleděla stále stejně mrtvě.

„To máte radost z nevěsty, viďte?“ šeptala jí Ulvrová.

Mlynářka těsněji sevřela rty a několikráte zvolna přisvědčovala.

„Ještě naposledy za svobody jste si ji vyvedla,“ pokračovala Ulvrová.

„I ba — musela jsem jít, třebaže nevím, kde mi hlava stojí.“

„A ženich — radost podívat — ruce samý prsten — a ten řetěz —“

Mlynářka zas tak zvolna svědčila, ale ani se neusmála.

V tom v sále povstal šum a jásot — skupiny ve středu se rozptýlily: ze šatny hopkovala Milinka starostova se slečnou poštmistrovou, Švandrlíkovy Lídi a Karli, bezbarvé, mdlých pohledů a jako když si z oka vypadnou — za nimi pan Janatka, pan učitel Metelka i pan aspirant.

Pan starosta Škaloud, vysoký, vypjatý, s hlavou stále povznesenou, nesa na tenkých nohou vznešené tlusté tělo, vážně rozčesávaje své dlouhé vousy, šel jim naproti.

„Bravo, bravo!“ hlučel sladce se usmívaje a pohladiv dceru, slečnu z pošty vzal za obě ruce a velebil: „Znamenitě, slečinko, znamenitě. Gratulor, pane Janatka — delikátně!“ a rozhlížel se sálem, co že ostatní publikum tomu říká.

Všichni kolem sálu skupinu uprostřed pozorovali — z některých očí zírala touha, z jiných závist, ale i výsměšky dívaly se z očí, ba rozhostily se dokonce kolem některých rtů.

Hned tu byl také pan Švandrlík, kupec, s prošedivělým, přistřiženým knírem, v sametové kvítkované vestě, a pan poštmistr, krátký pán s rozježenou velkou hlavou a s rozcuchanými vousy; vykračuje velmi zvolna a vážně, chtěl tak přemoci směšnost své maličkosti. Oba pánové chválili, velebili; pan Švandrlík neměl již předních zubů a proto šeplal, za to poštmistr deklamoval měkce, sladce a rukou si k té řeči krásně taktoval.

Ale v tom vedraly se mezi ně dámy: paní starostová, malá, hubená, bledá, skoro bílá panička v černých hedvábných šatech, paní poštmistrová, široká, nakynutá, takže jedva chodila, paní Švandrlíková, nejstarší z nich — a také nejmenší paní — vytáhlá, hubená, s brejlemi na nose, všecka poplašena hnala se k dcerám, jakoby jí někdo Lídi nebo Karli chtěl vzíti.

„Ruku líbám, milostpaní — ruku líbám!“ mladí pánové honem pozdravovali a ukláněli se.

„I bodejť byste nelíbali,“ matka Ulvrová šeptala mlynářce.

„Pojďte si odpočinout, děťátka, pojďte — chudinky, to jste měly

Digitized by Google

túru, Bože, to nebyla maličkost!“ sténala paní starostová a Milinku vedla si k lavici.

Tam počaly nové gratulace pana správce a choti jeho, pana kasíra z dráhy, Němce již šedivého, zamračeného, jenž tu byl s paničkou malou, kudrnatou, jenjen sálající.

Přišel i pan řídící a podávaje ruku klonil se v levo v pravo říkaje rychle: „Gratuluju — gratuluju!“ a pan farář, malý, kulatý, v jedné ruce drže tabatěrku, druhou hladil Milinku po tvářích a usmívaje se chválil: „Dobře, dobře, slečinko naše!“

„Důstojný pán byl spokojen?“ zašveholila Milinka.

„Krásně — velmi krásně,“ sladce přisvědčoval a přistoupil k slečně Bety.

Mladý Janatka, pan učitel i aspirant přinesli slečnám každý sklenici limonády, a ačkoli se dámy tuze upejpaly, konečně se přece napily.

Při těchto výjevech ‚to prostřední‘ i ‚to nižší‘ mlčky je pozorovalo, jakoby se tu odehrávalo nové divadlo. Z motanice hlasů přední společnosti hadíhlavské hlásek Milinčin stále vynikal.

Tu ze dveří šatny vážně vykročil režisér divadla v Hadíhlavech, pan Kostka. Zastaviv se, volně, zkoumavě jako jenerál rozhlédl se sálem.

Pan starosta houpaje se hned k němu zamířil a rozčesávaje si bradu, zdaleka volal: „Gratulor — gratulor — znamenitě — souhra, režie, všecko manifique —“ a režiséru podával obě ruce.

Pan Kostka urovnávaje si vlásky nad čelem, jen se ukláněl a na jazyku válelo se mu: „Prosím — prosím — velká čest, pane *starosto*!“

„I jako starosta města vám děkuju — dal jste si velkou práci!“ hlásal pan Škaloud.

„Prosím — prosím, vždyť je to jen povinnost, aby každý, pokud síly stačí —“

„Ano! Pro někoho jest to povinnost — vlastenecká povinnost, ale někdo pro to nemá smyslu. Dosud je potřeba budit lid — v kraji našem ledaco ještě schází, jako náměstek starosty okresního zastupitelstva mohu to říci — je třeba pěstovat zábavu ušlechtilou!“

Ukloniv se panu Kostkovi, zamířil ke kasírovi, s nímž dnes ještě nepromluvil.

„Also wie gehts — wie gehts —“ volal naň přes půl sálu a zdaleka podával obě ruce. —

„Jen co je pravda, krásně jste hrála, slečinko, radost podívat!“ zvolna vydechovala paní poštmistrová a na Milinku se dívala jako na obrázek.

„No — jen tak, milostpaní —“ kroutila se slečinka.

„Ale co je pravda — naše Betty se taky přičinila, viďte?“

„Krásně, tuze krásně, milostpaní!“

Paní starostová vedle velebila zatím slečnu poštmistrovu.

Starostovi byli v Hadíhlavech první — pan Škaloud měl notné hospodářství, mnoho pozemků najatých, velké lomy, cihelnu a byl největší místní hodnostář, vážená veličina okresní, důvěrník politické strany zdejšího kraje. Poštmistr byl hned po něm; kde byl starosta předsedou, byl poštmistr jeho náměstkem.

Teprve potom se všecko usadilo.

Digitized by Google

Pan farář, řídící, správec i Švandrlík vytráceli se do pokojíka, aby se oddali půvabné šístce; tanec jich dávno nelákal.

Selští mladíci postavili se mezi dvéře.

Petr Materna, černým stínem zakryt, dychtivě z pokojíka vyhlížel k Toničce, jež hovořila sice s Mári i s ženichem jejím, ale věděla dobře, co se tu kde děje. Při prvějším příchodu hereček i herců, při vší té oslavě jejich, očí ‚z toho panského' nespustila.

Tam ke dveřím do pokojíka se schválně ani jednou nepodívala ...

Petr s Toničkou, jako děti na Zářečí vůbec, byli přáteli od mladosti. Společně si hrávali, společně honívali se po zahradách i mezích, na lukách vypravovali si pohádky, v ohníčkách pekli bandory a bývali stejně umouněni, za tuhých mrazů zůstávali ve škole ‚na poledne' a nejednou rozdělili se o kus placky nebo buchty. Petr jsa Toničky starší vystoupil dřív a odešel do Němec; starý Materna dal ho tam na dva roky, aby se tu němčinu naučil pořádně, nejen tak hafalácky. Proto byl rok na vsi ‚na handl', rok v městě ‚na plat', aby přišel do lepší školy. Když se nadobro vrátil domů, odešla do Němec Tonička; k Ulvrům přišel za ni Němeček. Byla v Hostinném a bydlela u mistra, zaměstnaného v tkalcovně. Měli kuchyň a pokoj, v něm záclony na oknech, pokrývky na postelích i na stole, koberec na zemi; k snídaní byla každý den káva — doma u Ulvrů někdy, zvláště v létě, bývalo jen mléko, v zimě kyselo i vodovka — k obědu maso, k večeři zase káva. ‚Německá maminka' nosila v neděli klobouk ... Tonička v lecčem musela se přispůsobovati, aby se jí tam nesmáli. Ale když zas byla doma — bosa, v jedné suknici běhala po stavení, po dvoře, do polí, pomáhala, pokud dívčí síly stačily. V neděli chodila jako jiné selské holčiny. Protože Petr byl Vášův kamarád, Tonička leckdy se s ním setkala a povídali jako kamarád s kamarádem.

Protože u sousedů Březinů i u Svatoňů dali dcery učit šít, aby pokračovaly a zdokonalily se v tom, čemu se naučily ve škole, učinila tak i matka Ulvrová s Toničkou. Tenkrát se Tonička začala pečlivěji strojit.

Když se potom někdy s Petrem setkala, promluvili na sebe leda několik všedních slov; byli v letech, kdy se jeden druhého začínali stydět. Ale právě tak jako s Petrem, Tonička mluvila a jednala i s jinými známými jonáky.

Po příkladu jiných kamarádek zatoužila také na nějaký čas z domů — uznávaloť se všeobecně, že je to dívce jen k prospěchu, když se ve světě poohlédne. Leckterá hadíhlavská dívka z domku ba i z chalupy šla do většího města sloužit, aby poznala, jak to v lepších domech chodí. Doma se zatím říkalo, že se dcera v městě učí lepšímu šití a vaření — nebo že je ‚u dětí'.

Tatík Ulvr do něčeho takového velké chuti neměl — říkal: „A k čemu to, co budeš v chalupě potřebovat, umíš — žádnou paní nebudeš. Naposledy bys chtěla, abych tě dal i do Prahy do nějakých škol!" a tomu se vždycky dal do smíchu.

Ale matka i panímáma držely s dcerou — a na tatíka měly důvody: „Tamhleta a tamhleta je tam taky a táta nehubuje. Jednou nám to ještě bude vyčítat!"

Digitized by Google

Tatík dlouho odporoval říkaje: „Jen aby pak nenaříkala na něco jiného!“ — ale že ji chtěli dát do Boleslavi k příbuzné, do známosti, kde se o ni nemuseli báti, konečně povolil.

Tonička pobyla tam půl roku.

Po návratu leckdy mnoho matce i babičce vypravovala, co a jak tam dělají jináč než tady u nich v chalupě. Začala si sednička upravovati na svůj pokojíček. Matce i babičce se líbilo, že holka si tak pěkně dává všecko do pořádku. Vídávaly, jak to i v lepších hadíhlavských domech vedli . . .

Matka leckterou hrubší práci udělala sama, aby do toho nemusela dceru honit; musívalo se to stát skrytě, protože tatík na to bručel.

Tonička přestala kamarádit s holkami, jež nikde nebyly a nosily se úplně po selsku; přítelkyněmi byly jí Svatoňova Katinka a Březinova Nani, jež do polí nechodily, ale šily ‚pro lidi‘ a strojily se jako slečny — i klobouky nosily. Tonička mohla se vystrojit jenom v neděli; nosila rukavičky i slunečník, a jenom klobouk scházel, aby byla úplnou slečnou.

Tu vrátila se Stoklasova Mári; celý rok byla v Praze učíc se vařit a tak tomu lepšímu chování. Už dříve bývaly s Toničkou dobře, ale že mlýn stál kus nad městem, důvěrněji se nesblížily.

Až teď . . . Mári vrátivši se z Prahy byla hotovou slečnou — ale hadíhlavské přední slečny dívaly se na ni přec jen s vysoka, protože ve mlýně chodilo to zcela po starosvětsku, po vesnicku. Za to Toničce se velmi zalíbila — dívka viděla v ní svůj vzor, z hovorů jejích lecčemu se přiučila a Mári to lichotilo.

Přilnuly k sobě upřímným přátelstvím.

Tonička dříve do zábav nechodila — do těch sprostších nechtěla a do lepších se ostýchala; teď měla kamarádku, s kterou chodila do kostela, na procházky a někdy i do zábavy. Vědouc, že tam budou spolu, nebála se, že bude osamělá, od těch lepších odstrčena.

Tenkrát počal jí Petr velmi nadbíhati. Byl již v těch letech, kdy rodiče nic proti tomu neměli, že si všímá holek — dříve by byl starý Materna kázal, že všecko má svůj čas! Tonička byla hezká, a když se vystrojila, Petr nemohl se na ni dosti nadívati. — —

Pan Kostka konaje kolem sálu návštěvy, zastavil se také u ní.

Když jej Mári seznámila s panem Luňáčkem, pan Kostka uklonil se s velikou obřadností, s jazyka skulilo se mu do otevřených úst: „Těší mne!“ a hned obrátil se k Toničce.

„Ach, slečno, slečno, co jste nám to učinila?“ deklamoval.

„Co pak — že jsem vrátila úlohu?“ zčervenavši ptala se Tonička.

„No ano — my jsme přišli s takovou důvěrou a vy jste nás odmítla —“

„Když to za nic nestálo!“ honem za dceru odpověděla matka Ulvrová.

„Ó prosím — prosím — na poprve — je potřeba zvyknout si jevišti, těm sterým pohledům,“ nadšeně vykládal.

„I vždyť to Kačka Kozákova taky dobře zahrála,“ smála se hospodyně nechtějíc zrovna říci: To, co zahraje Kačka, nemusí hrát naše Tonička!

Digitized by Google

Pan Kostka porozuměl a obrátiv se zachmuřen k panu Luňáčkovi, povzdechl: „Takové trampoty má divadelní režižér!“ a ukloniv se, vážně, zvolna kráčel dále.

V tom hudba spustila švarný kvapík a student Janatka s Milinkou již letěli. Paní starostová sedíc mezi paní poštmistrovou a Švandrlíkovou, ruce majíc složeny v klíně, s mateřským blahem a nadšením dívala se za dcerou. Za prvým letěly ostatní páry ‚těch lepších‘. Když se pan Kostka pustil do kola s paní správcovou, paní starostová se zachytila: „Vidíme, paní správcová poskakuje jako slečinka!“ Paní správcová byla mnohem mladší . . . a že muž její sloužil vrchnosti a na panu starostovi nezávisel, správcovi se starostovým tak nekořili jako jiní.

Pan starosta také přišel pro paní poštmistrovou; při tanci byl v zádech prohnut a hlavu dával stranou, aby vousy nepadaly tanečnici do očí a na tváře. V té chvíli už se také krátký, vlasatý pan poštmistr klonil před paní starostovou.

Stoklasova Mári s ženichem byli již také v kole; netančili dívoce jako ta mládež, ale pohupujíce se na kraji kola, důvěrně si povídali.

Tonička ještě seděla. Teprve, když sál byl jediný chumel křepčících, přichvátal k ní Petr Maternů. Dlouho se nemohl odhodlati . . . Tváře mu jen hrály, a když se před Toničkou uklánìl, všecek se chvěl.

Pohled jí zkysl a jen zvolna povstala a přistoupila k tanečníkovi.

Tančil velmi opatrně, aby o nikoho nezavadili, aby jí na nožku netlápl a milé dívky si nepohněval; držel ji také hodný kus od těla. Slovíčka nebyl s to promluvit, ač si prve celé dlouhé řeči připravoval. Ale kolem srdce bylo mu blaze.

Zakrátko sama ho požádala: „Už dost!“ a když ji vedl k matce, na několik kroků jej opustila a odběhla sama. Matka ji vítala úsměvem: „No tak — už jsi si skočila!“ Ale Tonička neodpověděla.

Potom už zůstala sedět až do konce písničky. Pánové snažili se především dostáti povinnostem ‚u těch lepších‘.

Paní starostová sedíc, hned v levo, hned v pravo vzdychala: „Ale, ale — to je to míchané, to je to míchané!“

„Je, je,“ přisvědčovaly sousedky.

„Byla bych těm děvčatům přála, aby se za to divadlo aspoň hodně vytančily, ale prosím vás, v tomhle chumlu! Že se ti páni nepostarali, aby přec byl věneček jak se patří!“

Když páry mezi tancem promenovaly, oči všech pozorovaly hlavně Mári s panem Luňáčkem — protože byli ženich a nevěsta a že si pan Luňáček opravdu počínal jako kníže.

Paní starostová, poštmistrová i Švandrlíková se proto dost mrzely — viděly, že se jejich děvčatům nedostává té pozornosti, jak se patří. Také slečny v kole posílaly za nastávajícím manželským párem výsměšné pohledy.

„Tak to je ten sládek!“ vážně kývajíc šeptala paní Švandrlíková.

Starostová, oči majíc plny pohrdání, přisvědčila. „Prosím vás — sládek — takový pivovarek jako je v Blatech najmout! V takové vesnici — čeho pak je k tomu třeba!“

Z druhé strany šeptala zas paní poštmistrová: „Vida, jak ta mlynářova bude paní starou!“ a pichlavě se zasmála.

Digitized by Google

Paní starostová zamávala rukou. „Bože, Bože — kdyby to byl opravdu člověk, jak oni o něm mluví, ani by se u nich nezastavil. Vždyť to známe — ne? Víme, jak to u nich chodí — mlynářku tamhle vidíme. Jaké pak dostala Mári vzdělání? Snad že byla v Praze — o jé, o jé! Byl to beztoho jenom nějaký sladák — teď chce dělat pána, najal si pivovar, potřebuje peníze a žena je má přinést. Dohazovač mu o ní pověděl — dohazovač!“

„Dost jsme se divili — mlynář je přec opatrník!“

„I prosím vás, když si dcera postaví hlavu, co má dělat!“

„Ale komu jsme se divili nejvíc, to je pan farář,“ pokračovala poštmistrová. „Víte, paní starostová — jak ji ohlašoval! Jindy se řekne jenom ta a ta bere si toho a toho, ale dnes: slečna Marie Stoklasova míní sobě vzíti pana Jana Luňáčka!“ a paní poštmistrová ještě teď hleděla tuze překvapeně, jako by toho naprosto pochopiti nemohla.

„I prosím vás, paní poštmistrová, bezpochyby že si to poručili! Teď každá chce být slečnou a potom paní. Začne to nosit klobouky a slunečníky, někde ve službě vydělají si i na hodinky a už myslí, že jsou slečny. Bože, my tuhle víme, co to je, dát dětem vzdělání! Jako tamhle Tona Ulvrova — no, selská holka — kde pak byla, leda u tetky v Boleslavi, a tam, aby se trochu ohlédla ve světě, musela dělat děvečku — ale teď ji vidíme! Doma ve staré kanafasce myje podlahu, ale tady je slečna a dívá se po pánech — kdyby tak některý zavadil! Ale kdež pak ti — znají dobře, jak to vlastně vypadá — — Vypravoval tuhle Kostka, jak tam v neděli přišel zrovna, když seděli u oběda!“ a paní starostová se dala do upřímného smíchu.

„Taky Betynka vypravovala, jak Tona zčervenala —“

„Všude se tlačila k našim,“ opět přitlumeněji a klidněji pokračovala starostová, „no, jsme trochu přátelé a člověk teda nemůže říct, aby se nedotírala!“ V tom Máry jdouc se ženichem poblíž dam, očima setkala se s paní starostovou, uklonila se a pozdravila úsměvem. Paní starostová hlavou se klonila, kývala a smála se, ale sotvaže Máry zašla, jakoby se nic nebylo stalo, opět o Toničce vypravovala: „Vždyť jste snad, paní poštmistrová, slyšela, že vrátila úlohu — ano — takovou malou že prý hrát nebude — vzkázala, že naše a vaše jistě mají úlohy jinačí!“ A obě paničky dívaly se na sebe, jako by si říkaly: Ale je to opovážlivost!

Paní Švandrlíková byla zatím na obchůzce kolem sálu — konala návštěvy. Ačkoli si byla vědoma, že je nad ‚to prostřední‘ povznesena, musela se ke všem mít co nejsrdečněji — obchod toho vyžadoval. A všude v hovoru zabočila ke svým dcerám, vypravovala, jaké jsou Lídi a Karli hospodyně, jak si všecko chystají a jak se s nimi každý rád baví. Při tom je očima, z nichž zářila mateřská pýcha, sledovala.

Sedíc u matky Ulvrové, povídala jí tajemně: „Tak Tonička vrátila úlohu! Dobře udělala — dobře — vždycky to nejhezčí musí dostat jen Milinka a Bety, ostatní leda co zbude. Naše holky si taky naříkaly, protože se tady nehledí na to, co která vlastně dovede. Ach, jemine, co se moje děti namučily, než ty úlohy tak dovedly.“

Tonička se natančila dost a dost — všickni pánové, od pana starosty až dolů, ji každý aspoň jednou provedli — byla to slušnost, ba

Digitized by Google

povinnost a pak — Tonička byla hezká. S těmi pány šla jinak do kola nežli s Petrem a třebaže se žádným mnoho řečí nenadělala — přec jen bavila se jinak, živěji, veseleji. Ale čím déle se tančilo, tím více poznávala, že tu nikoho, jako ty slečny, nemá! Pánové počali se víc a více držeti jen toho, co bylo jim nejmilejší. To byla stará smutná Toniččina zkušenost ze zábav. Přicházeli pro ni ženatí pánové, hlavně muži bývalých jejích kamarádek, vesničtí hoši a Petr. Ten přišel přes tu chvíli — někdy se zavdanou, jindy pro tanec.

Když jednou byli v kole, uvolnil v tanci a ptal se jí nesměle: „Tonička, zlobíte se na mne?“

„Proč bych se zlobila?“ odvětila a ostře se zasmála.

„Já to na vás vidím! Ale kdybyste věděla, co já bych pro vás udělal — to by neudělal žádný!“ Tonička neodpověděla, ale cítíc, že jí začíná tisknouti ruku, chtěla mu ji vymknouti.

„Snad byste naposledy nevěřila tomu Kostkovi — on je to takový mámivý povídal!“

„I vždyť já se o něj nestarám!“ řekla nevrle.

„To jste dobře udělala, že jste mu úlohu vrátila. On je to opeslík — každou z těch, které hrají, by rád hubičkoval. Na ty přední si netroufá, jen teda na ty prostřední — proto si vybírá nejhezčí —“

„Už snad dost — ne?“ přeryla mu řeč.

„Jen ještě pár slov. Ti ostatní páni už mají každý svou — tak proč jste ke mně taková? Kdybyste vy chtěla — u nás byste se taky mohla hezky ustrojit a nemusela byste se dřít —“

V tom jej Tonička pustila a usedla k matce. Petr všecek zardělý vymotal se z kola, šel do pokojíka, usedl k pivu a div se nedal do pláče.

„Snad jsi se na Petra nerozzlobila?“ Toničky důrazně ptala se matka. Viděla dívčin hněvivý pohled, i jak od Petra z kola odešla.

„Proč bych se na něj zlobila“ — výsměšně odpovídala Tonička — „co mi je po něm, pořád se dotírá —“

Ulvrová se usmála. „To vidím — můžeš být ráda,“ šeptala, „jediný syn — hodný hoch — já vím, že ti tamhlety všecky závidějí.“

Tonička pohleděla tam, kde bylo místo ‚těch selských‘, a nevrle řekla: „Mhm — ty?“

„Každá může závidět — vždyť je chlapík — vidíš, jak se k němu všickni i ti lepší mají — jde mezi ně —“

„I člověk se potřebuje na něj podívat a má dost,“ mrzutila Tonička, „vždyť je na něm vidět, co je — a promluvit taky kale nedovede!“

Matka Ulvrová jí už nedomlouvala, jen se v duchu divila, kde se tohle v té holce vzalo. Vždyť ona, matka, má přece také oči, a ten Petr je docela slušný hoch — vystrojen je jako tady ti nejpřednější — leda že nevyšlapuje jako pan Kostka a nemá ruce plné prstenů jako Adolf Splítek...

Paní starostová, zavolavši si chotě, povídala mu: „Jak pak, čtverylku nebudete tančit? Aby přec ta naše děvčata něco užila — v tomhle chumlu je hrůza!“ Pan starosta konal přehlídku, ale výsledek byl, dam, které čtverylku dovedou, že je dost, pánů přec jen málo.

Paní starostová zklamána přikyvovala: „To je to — holka chce každá kadrylu umět, aby byla slečnou!“ —

Digitized by Google

U Toničky seděla bývalá její kamarádka, Katinka Svatoňova, provdaná za četnického závodčího v Hadíhlavech čili, jak u Svatoňů říkali, za pana postkomandanta. Byl tu také, a seděli pospolu s panem magacinerem na dráze, manželem Nani Březinové a s panem strojmistrem z továrny, manželem Tyny Sehnalové z ulice.

Katinka držela si Toničku za ruku a povídala upřímně: „Už jsem si sem chtěla kolikrát sednout, ale byl tu pořád ten pan starý —“

„I vždyť on je hodný,“ pravila Tonička.

Katinka, jakoby těch slov byla neslyšela, švitořila: „Nikdy ke mně nepřijdeš, Toninko, přijď přeci —“

„Vždyť já přijdu!“

„Tak jen přijď, třebaže my nejsme takové panstvo, jako bude Máry. Ach, já ti, holka, mám časy! Co jsem se doma nahonila — teď skoro jen sedím! No, někdy s tím vařením že je trochu práce, ale ta mne těší, protože, víš, člověk přec jen vaří lepší — — Pěkně si mohu poklízet, šít nebo plést. Záclony si teď zas dělám, abych měla dvoje — teď mám mnohem hezčí pokoj, než když jsi u mne byla naposledy — uvidíš!“

Tonička poslouchajíc stiskla Katince ruku.

„S Naninkou si častěji k sobě zaskočíme — taky má tuze hezký pokoj! Teď jí koupil nové deky na postele, hezké — až jsem ‚mému‘ povídala, že musí také takové koupit!“

„Vy jste měly štěstí!“ vyplulo z Toniččiných rtů.

„To měly — obě! A tamhle Tyna se nemá dobře? Prosím tě, do jaké živnosti bysme se byly musely vdát, abysme se tak měly! A slyšela jsi už o Lojzce Sedláčkové? Udělala ti v Praze nějakou zkoušku — Bůh ví, kdo jí to poradil — a teď bude industrialní učitelkou, po vesnicích bude chodit, sto dvacet zlatých dostane!“

Tonička seděla velmi zamyšlena — oči měla zkaleny.

„Jen si to považme — z Lojzky z ničehož nic bude učitelka!“

„I mne tu všecko mrzí!“ náhle vybuchla Tonička.

Panička zadívala se na ni překvapena, ale potom se zasmála: „Jdi — tobě něco chybí — doma máš časy, teď jsi měla hrát i divadlo a nechtěla jsi — a tamhle Petr očí s tebe nespouští!“

„Kdybys ty mne nezlobila —“

„Nelíbí se ti — viď? Inu, mně by se taky nelíbil — to selské je na něm tuze vidět. A do chalupy se ti taky nechce — viď? O, mně se, pane, taky nechtělo! Tohle je, milá holka, docela jiné živobytí!“

„Věř mi, že bych odtud nejradši utekla!“

„Tomu se nedivím — co tady, viď? Kdo pak tu ještě je — ačkoliv ty máš ještě času dost, jsi o dvě léta mladší než my. Jen mlč, vždyť on někdo přijde odjinud — vždyť můj vlastně taky není odtud, magaciner taky ne, Emča Plecháčova si vzala ausera — ten přec taky nebyl odtud. A teď tuhle Mári! Proto ty ke mně nejdeš, viď, máš teď jen Mári — ta teprve bude paní. Paní stará! Vždyť se už teď proti nám naparuje!“

„I nevěř tomu,“ přítelkyni bránila Tonička.

„A co si tamhle ta dlouhá Borovičkova Rézi se Splítkem o sobě domýšlejí, Pánbůh sám ví! S námi nic — jen s těmi nejvyššími! Co budou? Až otevře krámek a začne kupčit, bude rád, když tam přijdu pro cukr!“

Digitized by Google

Katinka vidouc, že si Mári s ženichem jdou sednout, usmála se na ně, Tonička stiskla ruku a odešla zas k paní magacinerové a strojmistrové.

„Jak se bavíš, Tonička, jak?“ všecka rozjařena ptala se Mári.

„Dobře, že slečno?“ přidal pan Luňáček.

„Ach, jaká pak pro mne velká zábava,“ kysele odvětila Tonička.

„Nebavíte se? Ó, my se bavíme výtečně, že, Maroušku? Velmi pěkná společnost to je a taková srdečnost všude!“ velebil ženich.

„I to se jen zdá — některé to zdejší panstvo se tuze nadýmá. Co si jen tahle Milina o sobě myslí, Bůh sám ví! Štěbetá a chechtá se, jako by tu byla sama. Pravda, má toho študenta — ale kdo pak ví, co z něho ještě bude,“ povídala Mári.

„Se mnou taky sotva promluví,“ přikývla Tonička.

„A slečna Tony ještě nikomu srdce nezadala?“ lichotivě zeptal se pan starý.

„Tady není komu,“ usmála se.

„I vždyť je tu mladých pánů —“

„Ti jsou už chyceni,“ smála se Mári a Toničce pravila: „Věř mi, nic se ti nedivím, že se si tu nelíbí!“

„I mně se zdá — mně se zdá, že slečna Tony se jen tak staví, pozoroval jsem prve, že ten mladý pán tamhle u dveří —“ Vida, jak se Tonička mračí, nedopověděl, jen se zeptal: „Či se mýlím?“

„On by chtěl, ale Toninka ne!“ za družku odpověděla Mári.

Tonička zůstala jako polita. Nemohla pochopiti, jak člověk tak slušný jako pan starý může jí mluviti o Petrovi!

Pan Luňáček opět se před nevěstou uklonil a již se zase na kraji kola volně houpali, hledíce si do rozžhavených očí.

Tonička zůstala sedět. Rozpálena dívala se do kola, ale co se tu děje neviděla — myšlénky hnaly ji odtud. Z Hadíhlav — z Hadíhlav!

Mári odejde — poslední svobodná přítelkyně — co tu potom? Má si hledat kamarádku mezi mladšími anebo choditi jen ke vdaným? A ten Petr bude dolézat — jiného tu není a tak by naposledy přece jen musela do chalupy. Proč právě ona — když se Katince, Nani i Lojzi tak povedlo, že jsou paničkami?

Tonička se nikdy k nikomu nějak zvláště neměla, nikdy s nikým z mužských se nezblížila — srdce její pro nikoho dosud nezahořelo. Pravda, když tenkráte byla v Boleslavi, jeden ze studentů u příbuzné její bydlících se jí líbil víc než ostatní — ráda poslouchala, když vedle v pokoji něco vypravoval, oknem na ulici ho pozorovala — — ale to bylo jen tak, tenkráte byla ještě venkovská holčina, jež si na známost s takovým studentem nepomyslila. Kromě toho trvalo to krátce. Potom byla zde doma — ale teprvé s Mári počala choditi mezi ‚to lepší‘. Kdyby si byl některý ze zdejších svobodných pánů Toničku vybral, byla by bývala ráda. Žádného z nich v srdci nenosila, jenom se jí líbili — třebaže některý trošku více jiný méně. Ale vybrali si již z těch slečen . . .

Dokud tu byla Máry, aspoň si povídaly — ale teď zůstane sama! S nikým si nebude moci pohovořit, s nikým se sdílet.

V tom Petr opět přišel o tanec. Vstala jako hrozně unavena, ale nežli se pustili do kola, hudba zmlkla. Tonička rychle vrátila se k matce.

Digitized by Google

„Pojďme již domů!“ zašeptala jí rozhodně.

„Půjdeme — co pak tak najednou?“ vytrhnuvši se z dřímoty ptala se matka.

„A co tu — už se mi chce spát.“

„Však my už taky půjdeme,“ povídala mlynářka, když se s ní loučily. Za celý večer se nezasmála.

Zvenčí počala do sálu vnikati vůně smažících se řízků.

Pan starosta, poštmistr, správec, kasír odváděli právě své choti a dcery do zadního pokojíka.

Ulvrovy se vytratily, že si sotva kdo všiml. Městečkem tuze pospíchaly a matka přes tu chvíli vzdychla: „Co pak on bude říkat tatínek!“ Ale dopadlo to dost dobře; když se v černé tmě vplížily do světnice, tatík obrátil se na posteli a broukl: „To je dost, že ještě víte, kde zůstáváme!“ Tonička co nejtišeji vklouzla do světničky.

„Byl tam taky Petr?“ ženy zeptal se tatík.

„I toť víš, že byl.“

„A tancovala s ním?“

„Bodejť by netancovala — nejvíc — jiné si skoro nevšiml.“

Tatík se opět obrátil na druhý bok a za chvíli bylo ve světnici ticho, prorývané jen tikotem hodin a chrupotem spících.

Když Ulvrovi odešli, Petr zůstal, jen co pivo dopil. Cestou nepospíchal — na spánek neměl ještě pomyšlení. Smeknuv, aby hlava přestala pálit, lokal studený vzduch. Noc byla bezměsíčná, ale hvězd na nebi víc, než květlo květů na lučinách. Petr rozpomínal se na všecko, o čem dnes s Toničkou mluvil; na žádný její pohled nezapomněl. Prsa měl plna lítosti. Živé duše nikde nebylo — když šel po Zářečí, kroky jeho duněly a ozývaly se jako v zimě v lese, když je půda jako kost.

Konečně u Maternovy chalupy klepla branka. Hned potom u Lelků někdo zavíral okno do přístěnku . . .

Do tmavé noci rozlil se nový proud zvuků — na sále zabřinčeli novou polku . . .

Hned po ránu stará panímáma Ulvrová přesvědčivši se, že všickni kromě hospodyně odešli do polí, vklouzla do velké světnice. „Dej Pánbůh dobrytro — tak jak, jak to včera dopadlo?“ ptala se hned ve dveřích.

„Dobře — přišli jsme po jedné s půlnoci.“

„A nehuboval?“ ptala se dychtivě.

Hospodyně vypověděla, co a jak bylo.

„No, to je dobře, že to holce přeje — a prosím vás, kdo pak byl všecko?“ Hospodyně dopodrobna vypravovala, kdo byl ve věnčku a zodpovídala otázky po ústrojích všech těch paniček a slečen.

„Tak Tonička má mezi nimi vážnost, když ji tak prováděli,“ s úsměvem pochvalovala si stařena a malá očka se jí radostně kmitala.

„Ó to má — to musím říct —“

„A co pak Petr?“

„O jé — ten by byl Toničku z kola nepustil, jenom že se na něj tuze kabonila.“

„Ale, ale — zatrachtilá palička! A co pak, nelíbí se jí?“ divila se babička.

Digitized by Google

„Trvám, že nelíbí — mně se, milá panímámo, všecko zdá, že se holce nebude chtít do chalupy," starostlivě vypravovala hospodyně.

„I bude — i bude — to že byla pořád mezi tím lepším — inu, kdyby přišel nějaký pán, snad by to taky nebyla chyba," tajemně tvářila se babička a z očí jí zářilo.

„Prosím vás — kdo by přišel. Jen ať holka nerozzlobí tátu! Ale to se vám, milá panímámo, mezi těmi z města říká jen milostpaní i ruku líbám!"

„Aby je Pánbůh za tu pejchu netrestal!"

Stařena po chvíli loudala se kolem stavení na zahradu. Opřevši se o prapisek, dala si sluncem hřáti do zad.

Za nedlouho kejklala se do vedlejší zahrady vejminkářka souseda Jandery. Babička Ulvrová zdaleka na ni kývala a volala: „Ach, milá osobo, to vám to včera bylo slavné!" a pohled měla samý obdiv.

„Ale jděte, ale jděte," žvatlala sousedka.

„Vypravovala hospodyně —" a stařena počala nadšeně líčiti včerejší věneček i jakou má jejich Tonička u všech, i u těch nejlepších, vážnost . . .

(Pokračování.)

Modlitba za mrtvé.

K vám, kdož jste prošli tmavou hrobu branou
v neznámé světy, drazí srdci mému,
a nad lidskou již chválou jako hanou
se v duší volných vznášíte už sněmu,
chci blížit se tou vzpomínkou, až stanou
mi vaše stíny zde u lůžka lemu,
až nevýslovně sladký sen mě zmámí,
že, drahé duše, ještě mluvím s vámi!

Ty, který vládneš nad okrškem světů,
nech spáti klidně ty mé drahé hlavy,
ať zem, v níž tlí, jim dýchá vůní květů
a zimy sníh, jenž tu se neroztaví,
je měkce kryje, oni stihli metu,
kam nemá přístup světa vír už dravý,
kde odpočinek přán je po vší mdlobě,
z nich v klínu země každý jako robě.

A sen-li úděl je té jejich říše,
ať jejich sen je líbezný a blahý
a teplem slunce, dechem jara dýše,
nechť ve snách zří všech milovaných tahy,
vše, co jim plálo na té žití líše,
co vzpružovalo čisté jejich snahy,
co hřálo je, co z duše měli rádi,
své matky tvář, své naděje, své mládí.

Digitized by Google

Však jestli vzlétly, křídla k nebi pnouce,
jich duše k hvězdám, v žití okruh jiný,
je přijmi vlídně, posleduí všech soudce,
na ráje prahu, mírně suď jich viny
pro lásku jich, již v srdci měli mrouce,
a pro bolest a dobré jejich činy
a přičti je na oblačném svém luhu
ku duchů klidných, usmířených kruhu.

Nech, ať jim hvězdou plane každá rána,
jíž uštkla je kdy lidské zloby zmije,
ať každý trn jich jako na kři z rána
se v plnou růži vonnou porozvije;
ať světa vír, jímž duše živých štvána,
k nim vznáší se jak věčná harmonie
a poznání všech záhad, jež nás kruší,
jim oči světlem, mírem plní duši.

Jim dovol zvednout k letu křídlo šumné
a nech, ať bdí dál v lásce nad mým žitím,
ať, jejich stín že světlý stojí u mne,
od rána k noci, vždy a všady cítím,
jich teplý dech za chvíle snění dumné,
jich těšnou tvář, ať trnem jdu či kvítím,
ať jejich oči sladké vždy mi kynou,
když cesta má se šeří nocí stinnou.

A v chvíli slední, v tiché skonu chvíli,
kdy prchá duše, pouta hmoty sytá,
ať postavy jich k hlavě mé se schýlí,
mou stiskne dlaň jich ruka duchovitá,
nechť přivine mě přízrak jejich bílý
na dlouhou pouť, kde hvězd jen tisíc kmitá,
a v náručí svém odnese mě tiše
do míru, klidu, zapomnění říše!

Ant. Klášterský.

Digitized by Google

Resiané, Slované severoitalští.

Referuje Adolf Černý.

(Dokončení.)

Skupinu druhou lze ještě rozlišiti v dialekty dva: nivský a solbický. Oba jsou v jistém smyslu typicky resianské, přihlížíme-li totiž k harmonii samohlásek. Hovor osojský a učejský vyznačuje se zvláště hlubokým, temným pronášením samohlásek i souhlásek, čímž se stalo, že *j* téměř naprosto vymizelo a *l* se na konci slov proměnilo v *u*. Samohlásky zní tak temně, „že na prvý poslech kromě jich temnosti téměř jiných hlásek neslyšíš." Sami Resiané mají bělský dialekt za nejčistší, nivský — obzvlášť měkký — za nejuhlazenější a nejlibozvučnější.

Zajímavy jsou některé poznámky Baudouinovy, týkající se, abychom tak řekli, jaksi psychologické stránky jazyka resijského. — Pro barvy modrou a zelenou mají jediné slovo: zelený (zalèn, zalanà, zelœnǒ). Chtějí-li určitěji označiti modro, řeknou „kölör di ájer", t. j. barva nebes. — Muž mezi 20 a 30 lety nazývá se „lip muž" (lepý muž), starší toliko „muž". — Mluvíce o malých dětech, jmenují z pravidla matku místo otce, tedy neřeknou ku př. syn mého bratra, nýbrž „mi kuńáde sýn", t. j. syn mé švakrové.

Na ukázku jazyka podáváme otčenáš v bělském dialektě:

Ụóća náš, vý ste tu nœbœ pá tana zemjè; svéte bódi wáše jíme, prídi nán wáša krajúska, bódi zdílana wáša wolontàt táko tu nœbœ pá tana zemjè. Dájte nán wsákidìn naš krùh; pùstite nan dólu náše gréhe, táko mi ụpůštjamo náše dólge; bránite nàs hůdaga nu krívaga. Jitáko to bódi.*)

V celém otčenáši jest jediné slovo latinského původu — wolontàt. Ve všedních hovorech přichází více slov románských, převzatých z vlaštiny nebo furlanštiny a přeměněných dle fonetických zákonů resijštiny, ač ne tolik, jak bychom očekávali. Jen měsíce mají venkoncem neslovanská jména: džanár, fawrár, marč, avrýl, maj, jòń, šeželadǒr, avóšt, setémber, otóber, novémber, dečémber. Také pozdravy jsou původu latinského; z latinského pozdravu „laudatus Jesus Christus" povstalo „laudátu Jéžu Kríšto, lobdáto 'zu Krýsto, 'š lodátu Djéžu Kríštu" atd.; z odpovědi „semper sit laudatus" pak si utvořili „sémpre ši lodátu, sémpre 'š laudátu, šo lodátu" atd. K tomu obyčejně dodávají „hǒtar, hǒtarčić — hǒtra, hǒtrica" (kmotře, kmotříčku — kmotra, kmotříčko). V novější době po-

*) Jemnějších odstínů hláskových jsme neoznačovali, zejména nečinili jsme rozdílu mezi širokým (ɜ) a úzkým e (ɛ), jehož ani prof. Baudouin ještě v „Opytě . . ." nečinil. — Jak patrno, Resiané se modlí „(jenž) Jste na nebi i na zemi", „jakož i my odpouštíme naše dluhy (viny)", „chraňte nás zlého a bezpráví" — „tak budiž" (tak se staň = amen).

Digitized by Google

zdravují se zejména intelligentnější Resiané také „bun dí“, což má být vlašské buon giorno. Jména rodinná jsou nyní také zcela povlaštěna — působením úřadů; původních slovanských příjmení zachovalo se v lidu málo. V Lužici, kde úřady ode dávna rodinná jména poněmčovaly jako je v Resii povlašťovaly, vedlé oficialních německých příjmení žijí v lidových hovorech stále původní příjmení lužická. Jen na nemnohých resijských příjmeních patrn jest slovanský původ (Lettig, Moznich, Naida, Pusca — Letić, Močník, Najda, Puška). Kromě toho jsou slovanská přízviska, jimiž se rozeznávají jednotlivé větve rodu, obyčejně dle sídla. Tak ku př. rodina Bůttolo má větve: tá per Gáždjinen, tá per Krášine. Tu a tam jsou takováto přízviska přežitkem prvotních slovanských příjmení, jako Golanda, Mraz (muži), Lísacawa, Lípina (ženy).

Literatury nemají žádné. Jedinými písemnými památkami resijštiny jsou dva rukopisy katechismu, kteréž oba se nyní nacházejí v rukou prof. de Courtenay. Tiskem je vydal již r. 1875. (Резьянскій катихизис), pak 1894 (Il catechismo resiano) a 1895 (v knize resijských materialů, o níž byla řeč na počátku). Jeden z nich má rok 1797, druhý je snad starší, ale také z 18. století. Pro lid nebyly nikdy tiskem vydány — jako vůbec nic tiskem pro resijský lid nevyšlo. Existuje toliko literatura *o* Resianech pro odborníky, ale nikoli *pro* Resiany.*) Tím podivuhodnějším zjevem jest, že si posud zachovávají svůj slovanský jazyk a neporomanšťují se tak rychle, jak bychom očekávali.

Z lidových *písní* resijských znali jsme do nejnovější doby velmi málo: jednu ze zápisek Sreznevského a několik úryvků z pojednání Baudouinových. Teprve z poslední knihy tohoto učence nabýváme světla o resijské písni z textů a úryvků, zaznamenaných jím samým a slečnou Ellou ze Schoultz-Adaïewských (přes 60), a z nápěvů, zapsaných touž dámou (27). Celkem jest lidová píseň resijská dosti chuda — jsou to vesměs jen kratičké popěvky téměř beze vší ceny poetické. Ještě tu a tam v milostných zablyskne se rosná krůpěj citu nebo pěkného obrazu, ale zaokrouhlený, prostý umělecký celek žádná netvoří. V písních těch nazývána jest milá dívka květinou (růžičkou, „rózica, růzica“) nebo prostě „krásnou“ („lípa má“), zpívající milý pak si říká „hlava“ („hláwa má“). Ukázkou takovýchto milostných písní buďtež tyto dvě:

Da lípa má ma nýće vàć.
Kadá baj sè o téla ńú,
oná me téla ősan dnû,
Ko ná pul dnœ je mâńdjalo,
da pét tu ný riváwalo,
da lípa mó si zýbila
top tráwo nú tuų rózice,
tu tí dují horófole.

Ó, krása má mne nechce již (víc).
Když chtívala mne míti kdys,
mne chtěla míti osm dní.
Však půl dne ještě scházelo,
a neminulo ještě pět —
a krása má mně zmizela
kdes v trávě, kdesi v květinách,
v karafiátech divokých.

*) Překladatel Baudouinova článku ve Slovanském Sborniku omylem uvádí: „Literatura pro lid resianský je dosti chuda. Ale jedna sbírka jejich bajek jest poněkud zajímava . . .“ Literatury *pro* lid resijský vůbec není — ani žádná sbírka pohádek pro lid nevyšla. V originale mluví se o literatuře lidové, totiž o lidovém podání; místo „sbírka bajek“ dlužno čísti „kruh“ pohádek.

Digitized by Google

Na lípa mója rúžica!
ná mi plažála prí nu prît,
ánu ńèn šće laj böjœ́;
ma káko lœ́po tú mi jé,
kúj ni rečéjo, ké na jé;
šćé le lépči tó mi jé,
kó ni rečéjo, ké na jé.

Ó, krásná moje květina!
mně líbila se dávno, dřív,
teď líbí se mi ještě víc;
ach, jak mně krásně tenkrát je,
když slyším, kde má milá je;*)
a ještě líp mi věru je,
když slyším, kde má milá je.**)

Ostatní písně, nemají-li za předmět hory a domovinu, jsou šmahem buď žertovné, buď přímo satirické a posměšné popěvky. Národních ballad, romancí nebo legend není.***) Žerty a posměšky, ve výrazech i obrazech zhusta hodně obhroublé, mají obyčejně za předmět buď dívky neb ženy, zřídka co jiného. Tak o nivských dívkách se zpívá:

Ó, dcery, nivské dcerušky!
jak hezky jste vy — z daleka!
Však přijde-li kdo blíže k vám,
zří vaše barvy zvětralé!

Ale jsou i prostě rozmarné písničky o dívkách, beze všeho výsměchu, jako tato:

Ta z Bílé kyprá dívčina
a z Nivy dívka stepilá
a bujné děvče osojské,
solbické hlavy vázání,
a dál učejské živůtky —
ty pobláznily všecky nás . . .
a pak punčošky Ćućiny!

Jsou to všecko jen náběhy k písni, rozvinutá národní píseň to není — ta je tu teprve v stadiu vznikání, jak sám Baudouin de Courtenay soudí. Tento jeho úsudek můžeme tím spíše přijmouti, že není ani nějakého drobtu, zlomku, z něhož by bylo lze hádati na původní delší píseň — naprosto pak již není zlomků lidové poesie výpravné. Že by se v paměti lidu ani takové úlomky nezachovaly, není myslitelno — i jsme oprávněni prostě souditi, že takových hotových písní vůbec ještě nebylo. Že jsou to popěvky zcela mladé, toho důkazem jest, že při některých se označuje určitý původce (jenž dosud žije, ne-li tělesně, tedy aspoň v paměti nynějšího resijského pokolení). Také nápěvy jsou na prvním stupni — zcela jednoduché motivy, celkem sobě velmi podobné a tvořící obyčejně jedinou kratičkou větu, složenou po většině toliko ze dvou $^5/_4$ (nebo ze dvou složených, $^3/_4 + {}^2/_4$) taktů. Pozorujme jen tuto melodii:

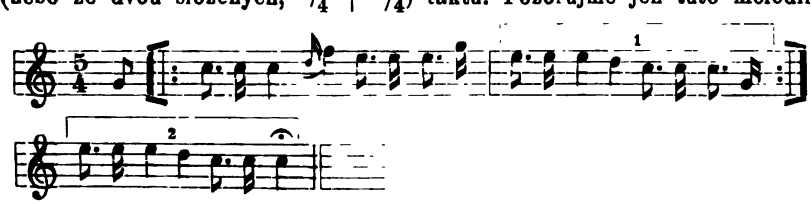

*) Doslova: když mně říkají, kde (ona) je.
**) Zakončení nejasné. Snad sluší spíše čísti tak, aby konec vyzněl ironicky: „. . . a ještě líp mi věru je, když neslyším, kde milá je.“
***) V materialech Baudouinových nacházíme jen dva řádky, jež jsou snad zbytkem nějaké lidové legendy o soudném dni.

Digitized by Google

Je to rozběh k písni, prvek — ale píseň to ještě není; čekáte pořád rozvedení, pokračování — ale zatím se opakují tytéž dva $^5/_4$ takty, což asi při tanci, totiž zpívá-li nebo hraje-li se ta melodie k tanci, působí únavně jednotvárně.

Ad vocem: *tanec.* Resiané prý rádi tančí a jsou vytrvalými tanečníky — protančiti 12 hodin není jim nic neobyčejného. O hlavní výroční slavnosti „majníku" (majnyk) se sice netančí, poněvadž se odbývá 1. máje v Rávanci u hlavního kostela — ale za to o jiných slavnostech. Originální tanec popisuje Sreznevskij takto: „Resianka jest krásný tanec; mužští se staví řadem proti ženskému řadu, řad s řadem se schází i rozchází, potom páry tančí na jednom místě, načež se sestavuje kolo a točí se v pravo i v levo; na konec páry jdou za sebou jako v polonéze; zpívá se píseň." *)

Po této úchylce přihlédněme dále k lidovému podání.

Nějoblíbenějšími *skazkami* národními jsou báchorky o zvířatech; šest jich uvedl Baudouin již v pojednání „Rezja i Rezjane", řadu pak jich nacházíme v jeho knize resijských materiálů. Hrdinkou všech jest chytrá a lstivá liška, jež kořistí z hlouposti vlkovy, po případě lišákovy; jedině havrani na ni vyzrají. Kromě těchto zvířat vystupují v resijských zvířecích bájích ještě medvěd, kanec, kocour, zajíc a myš.

Méně již vypravují si vlastních pohádek — Baudouin má dvě: O chorém králi, jenž poslal své tři syny dle stáří pro živou vodu — a o chytré a ukrutné princezně, kteréž si však syn chudé vdovy přece dobyl. K nim připočetl autor v rejstříku také jedno vypravování o *duších na pokutách*. Zde můžeme také připomenouti dvě legendy o *mužích*, kteří se střekli světa, ponížili se až na nejnižší stupeň lidské společnosti a došli tak svatosti. V obou legendách odlučují se svatí pokutníci od rodiny a po letech dokončují své pokání v samé blízkosti své rodiny, ale nikým nepoznáni.

Oblíbenější než vlastní pohádky a podobná vypravování jsou povídky lovecké a různé místní a historické pověsti.

Podání *o mythických bytostech* zachovalo se velmi málo. Baudouin zapsal jen úryvkovité výroky a stručná sdělení o čarodějích a čarodějnicích, o trpaslících a o čertu. Čertu říkají „hudić" nebo prostě „zlúdej", t. j. zlý. Niva je prý jeho vyvoleným hnízdem na zemi (tána Nívi je gńízdo ót hudića). Trpaslíkům (pídimužíkům) říkají „dídaci" nebo „máji můžje" (malí muži); o nich však, kromě jména, nemohl Baudouin zvěděti nic podrobnějšího. Čarodějnice, „štríje" (sing. „štrija") dělají na hoře Múcowo kroupy, tancujíce při tom — a chudák Holánda (kostelník) musí zvonit proti bouři, aby kroupy nepotloukly pole (ka bŏh Holánda má zwonèt hŭdo úro, dá tóča ná potóuče pŏa).

Hádanky jsou oblíbeny. V resijských hádankách jest ku př. kohout — mužíček s plamenem na hlavě; kola u vozu — dva velcí muži, marně pronásledující dvě malé dívky; hvězdnaté nebe — plášť, pošitý knoflíky; prsten — bezedná miska (nebo bezedný soudek); hřeben — mrtvý, jenž chytá živé atd.

*) Časopis Ces. Mus., 1841, str. 342.

Digitized by Google

Ale čas již obrátiti se k vnějšímu, oku postřehnutelnému životu a bytu Resianů.

Kroj mužský neliší se nijak od obvyklého kroje mužů v severní Italii. Ženy strojily se ještě v letech sedmdesátých všeobecně po resijsku — nyní již zaměnily starý svůj kroj za moderní. Jen stařeny dotrhávají jej ještě při práci*) — a nejstarší toliko chovají jej dosud v takové úctě, že jej oblékají při slavnostních příležitostech, jako o výročních hlavních svátcích a podobně. Ale přece zůstaly resijské ženy ze všech severoitalských Slovanů nejdéle věrny svému starodávnému kroji. Panující barvou tohoto ženského ústroje byla černá barva, tak že Resianky činily poněkud dojem mnišek. Látkou bylo z pravidla hedvábí, jen výjimkou voleny i jiné látky černé barvy. Havní části ženského šatu byly „pet" a „ćamažòt". „Pet" jest živůtek napřed zapjatý (nikoli ušněrovaný), s dlouhými rukávy, teprve u samého zápěstí sůženými. Na něj se oblékal „ćamažòt", totiž sukně spojená s životem bez rukávů, napřed hluboko otevřeným, tak že bylo vidět knoflíčky vlastního, spodního živůtku. „Ćamažòt" byl přepásán širokým černým pasem, jímž byl rozdělen na dvě části: svrchní, „ćamažòt" v užším smyslu, a spodní, sukni („kótula"). Sukně má nad koleny (kolem dokola) na 3—4 prsty široký, nabíraný záhyb. Hlavu kryje šátek („facölèt"), zavázaný zcela prostě pod bradou. O jiné pokrývce havy, kterou ještě Sreznevskij viděl, se Baudouin již nezmiňuje; Sreznevskij ji popisuje takto: „Zvláště se mi líbí „pétja",**) výborně podvázaná na stranu, tak že leb jen napolo kryje; po odkryté pravé straně hlavy visí široké konce pentle. Dodává obličeji jakési lehkosti a smělosti."

Sídla resijská neliší se od italských horských vsí a městeček vůbec. Domy kamenné (jen na planinách pro pastevce a skot dřevěné), zhusta až dvoupatrové, rozděleny jsou tak, že dole jest kuchyň a světnice k obývání, nahoře ložnice. Kuchyně jsou jako vůbec ve Furlansku dýmné: kouř vychází okny a dveřmi. Domy (jako vůbec v horských částech severní Italie) stojí v hlavních resijských sídlech hustě pohromadě, takže zůstávají mezi nimi jen zcela úzké uličky. Nejužší uličky jsou v Osojanech, i činí tato ves spíše dojem města, načež ukazuje i národní píseň:

Na lípa mè Osójska vâs,
ko tó je tákoj ná citá,
dá na koncè de lípi hrât,
koj pćé' zóbe káž'jo,
bilética prilácajo,
só jimpoštène pájake.

To jest:

Ó, krásná má Osojská ves
je spíše městu podobna,
ba na konci je krásný hrad
hle, zuby cení jeho zdi,
veverky tam přeskakují
a hnízda snují pavouci.

*) Také na našem obrázku má jej stařena za vozíkem.
**) My bychom dle shora vyslovené zásady psali „péća".

Digitized by Google

Takové resijské sídlo činí z dálky pěkný dojem, zejména v rámci velkolepé alpské přírody. Méně příjemný prý jest pobyt uvnitř — Resiané prý nehřeší přílišnou láskou k čistotě a svěžímu vzduchu. Nádherných sídel buržoasie, jaká všude ve Furlansku nacházíme, v Resii a vůbec v území severoitalských Slovanů není. Je to lid zemědělský, skoro každý jedinec má kousek vlastní půdy — ale velkých sedláků a dokonce už buržoasie není. Není však také ani žebráků. Že jsou slovanská údolí obydlena tak skromným lidem, vedoucím život takřka patriarchální, zůstávají turistům skryta a neznáma.

Sídla resijských Slovanů rozložena jsou v středním pásu úbočí resijské doliny. Dole teče Resia po holých kameniskách, nahoře strmí horská temena a hřbety. Nejnižší a nejvyšší části jsou neobydlitelny i neobdělatelny. Jen ve středním pásu s velikým namáháním zdělávají Resiané chudá pole a zahrady. Kolik práce *zdělávání půdy* v Resii vyžaduje, patrno jest již z toho, že jazyk resijský nezná slova „pluh“ — půda se tu pracně zkypřuje pouze motykou a rýčem. Vozů pro potah není, nebylo by jich lze užiti — veškera úroda odnáší se pod střechu na zádech. Píci pro dobytek*) ku př. nosí s planin výše položených a 3—4 hodiny cesty vzdálených. Pěstuje se hlavně kukuřice, brambory (krampír), bob, žito (méně pšenice), pohanka a různá zelenina. Víno sic roste, ale neuzrává, poněvadž jsou doliny k jihu zavřeny. Veškerou tvrdost místní přírody vyslovuje lidový básník, samouk Ferdinand Frankón, svým povoláním zedník, takto: „Vystoupíme-li na výšinu a ohlédneme-li se na vše strany, sem i tam pohlédneme, uzříme všude jen skály a rozsedliny. Kamkoli dolů popatříš, všude jen voda, kámen a písek...“ V skrovných poměrech vedou skrovný život. Hlavní jejich potravou jsou brambory, kaše a jiné pokrmy kukuřičné, zeleniny a ovoce. Při tom jsou svěží a o nemocech mnoho nevědí; dr. Fr. Musoni ku př. tvrdí, že strašlivá „pellagra“ čili „milánská růže“, která jest jinak ve Furlansku tak rozšířena, u Slovanů severoitalských je skoro neznáma.

Chudá, neúrodná země nestačí na výživu svých synů — a to jest příčinou, že tolik Resianů jest nuceno vyhledávati si obživy mimo vlast, jak jsme již výše poznali. V cizině živí se drátařstvím, štípáním dříví, různými řemesly, hlavně zednictvím, vůbec nejrůznější prací, ale i podomním prodáváním obrazů svatých a jiným obchodem — nikdy však Resian nevstoupí do služby, tomu brání jeho demokratism a vyvinutý cit individuality a osobní samostatnosti. Dle statistiky z r. 1871. byl jediným sluhou chlapec nezúplna 15 letý a služkami 11 dívek, ale jen doma — mimo vlast nenajdeš sloužícího Resiana nebo Resianky. — Charakteristickým rysem Resianů a všech severoitalských Slovanů jest sudičství, význačný rys také našich venkovanů.

Malou, chudou svoji vlast velice milují. Resiané putující za chlebem, vracejí se každročně nebo aspoň jednou za několik let do své domoviny potěšit se zvuky své mateřštiny a pohledem na domácí hory. Resian, zbohatnuvší a sestárnuvší v Americe, nemoha se již navrátiti

*) Chovají jen skot, nikoli brav.

Digitized by Google

do vlasti, vyslal aspoň syna svého do Evropy, aby mu přinesl země a vody z Resie.

Jak již s hora podotknuto, mají Resiané vědomí slovanské. Jeví se přímo i nepřímo — odporem proti západním a severním sousedům, Furlancům. Nenávist k Furlancům výborně osvětluje lidová pohádka o Kristu Pánu a o původu Furlanců. „Když chodil Pán Ježíš se svými učenníky po světě, řekl jednou: Všecko jsem už stvořil, jenom ne Furlance. Při tom odkopl oslí trus, ležící na cestě. Najednou z něho vyskočí chlap a oháněje se zlostně nožem volá: Son cà, sacra di vangeli! Tu jsem, čert mě vem! (Do slova: Tu jsem, svatosti evangelia!).“ Tím výborně charakterisují horkokrevnost a rvavost Furlanců, jakož i jejich zálibu v klení. Všecky Furlance má Resian za hlupáky, poněvadž se těžko naučí cizímu jazyku. Ovšem jim Furlanci spláceji rovnou měrou; jedna z nejhorších furlanských nadávek zní: Tu ses un Sclav! Ty Slovane!

A přece při vší té nenávisti spějí Resiané vstříc pofurlanštění. Nyní již jsou vlastně národem dvoujazyčným: takřka všichni Resiané i Resianky mluví resijsky a furlansky, většina působením školy nyní i vlašsky (ač dle svědectví Musoniho nevalně). Škola, jak při italském centralisačním systému si nelze jinak myslit, je totiž úplně vlašská.*) Ani kostel nepřispívá k zachování slovanského jazyka. Jen některé písně zpívá lid ještě po resijsku — je to ještě tradicionelní obyčej z dob faráře Buttola, zemřelého r. 1845., rodilého Resiana. Kněží jsou nyní v Resii tři; jediný z nich, emeritus Don Stefano Valente, jest rodilý Resian. Z ostatních dvou stálých duchovních jest farář rodem Slovan ze San Pietra al Natisone; mluví však bídně resijsky, tak že jeho kázáním lze sotva rozumět. Resijsky zpovídá on a z ochoty a lásky k rodákům také don Valente. Kaplanem jest nyní Furlanec, jenž rozumí sotva několik resijských slov a rčení, ale není nepřítelem slovanskosti Resianů. Ten zpovídá ovšem buď furlansky nebo vlašsky; kázání nemívá. Náboženství vyučuje se vlašsky,**) modlitbám latinsky; ale Resiané sami zachovávají tradici jazyka mateřského aspoň v „otčenáši“ a „zdrávas Maria“. Modlitebních knih užívají vlašských (kdož jich vůbec užívají), poněvadž resijských naprosto není. Snad někteří mají i modlitební knihy slovinské, jako tomu jest všeobecně u slovanů svatopetrských.

O nějakém odporu resijských Slovanů proti odnárodnění nemůže být řeči. Jenom o jistém konservatismu lze mluviti, jenž jest výsledkem různých sil, buď vnějších, nebo v Resianech samých spočívajících. Bez debatty můžeme souhlasiti, že příčinami toho zjevu jest dílem zeměpisná uzavřenost Resie, částečně i politická jakož i církevní samostatnost (právo samostatné volby duchovních), konečně dosti silně vyvinuté vědomí národní individuality a odpor proti Furlancům.

*) Výsledky vlašské školy mezi Slovany jsou však nevalné. Vlašsky se tam děti nenaučí; teprve později, v obchodu, ve vojště atd. si vlaštinu lépe osvojí. Analfabetů je valné procento — v distriktu S. Pietro al Natisone (úplně slovanském) jest jich 79½%! R. 1872 byl v Resii z 1339 stálých, dospělých (přes 19 let) obyvatelů 1201 analfabet!

**) Poněvadž hlavním učitelem náboženství jest kaplan; jen někdy vykládá dětem farář některé části katechismu po resijsku.

Digitized by Google

Resianć.

Digitized by Google

Resiané a sevoroitalští Slované vůbec jsou dobrými Italy, velká Italie nemá příčiny báti se několika tisíc pokojných slovanských horalů, kdyby se chovala k nim a k jejich jazyku vlídně, nerozpadla by se proto. Vždyť byli italští Slované horlivými přáteli myšlénky „sjednocené Italie." R. 1848 rozléhala se jejich údolími píseň:

Predraga Italija,
preljubi moj dom,
do zadnje moje ure
jest ljubu te bom.

Si u kjetnah živiela,
objokana vsa,
na dikla špotljiva
do zdaj si bila.

Raztargi te kjetne,
obriši suzò,
gor uzdizgni bandiero
treh farbih lepò.*)

V sjednocené Italii doufali nalézti samostatné místo, v ní doufali dojíti zase těch práv pro svoji národnost, jaká jim bývala přiznána v republice benátské, jejíž senát r. 1788 potvrdil samosprávu Slovanů, jako národa odlišného a odděleného od Furlanů (la Schiavonia, come una nazione diversa e separata dal Friuli). Sklamali se však; Italie, která je vyssává přespřílišnými daněmi, tísní je centralisační šněrovačkou a hledí na ně okem nenávistným. Orgány vládní a žurnalistika podávají si v tom svorně ruku. A tak v letech sedmdesátých místo nadšené pro svobodu a celistvost italskou písně „Predraga Italija" zaznívaly v Julských Alpách zádumčivé zvuky písně „Slovenija ino njena hćerka na Beneškem" (Slovenie a její dcera na Benátsku). „Proč pláčeš, krasavice, proč žiješ v zoufalých dumách? Vždyť jsi také moje dcera, milá vždy mému srdci. Viz, tvoje sestry na Drávě, Soči i Sávě chystají mně již vavřín, aby mne jím ověnčily" — tak se táže matka Slovenie své dcerky „na Beneškem". A ta smutně odpovídá:

„Ach! mamica draga in mila!
Okove in žulje poglej,
ki nosim in bom jih nosila
jaz v svojim domoviji vselej."

„Ach, mamičko drahá a milá! Viz moje okovy a mozoly na mých rukou: nosím je a budu je vždy nositi ve vlastním domě!" Ještě dlouhý nářek vede ubohá dcerka, ale matka ji utěšuje:

Ne misli tak, hćerka slovenska,
ne obupaj na lastni prihod:**)
Naj pride še sila peklenska,
ne unići slovenski zarod!

*) Předrahá Italie, milá moje vlasti, tebe budu milovati do posledního vzdechu. Ty's žila v řetězích, všecka uplakána, pohaněnou otrokyní byla's dosud. Roztrhni řetězy, otři slzy — rozviň překrásný, trojbarevný prapor!

**) Nezoufej nad svou budoucností.

Digitized by Google

Poslední slova zní sice panslavisticky — ale jsou to jen slova písně, která ke všemu nyní jest zapomenuta. Baudouin de Courtenay dobře praví, že vláda se nemá co obávati takovýchto občasných protestů třiceti nebo čtyřicetitisícového nárůdku. O nějakém seriosním odporu, jak již řečeno, nelze mluviti. A přece nevlídná tvář vládní se nevyjasňuje a část žurnalistiky neustává rozsívati nedůvěru a nepřátelství proti Slovanům, jichž hrstka jim je tak solí v očích, jako našim Italianisssimům domácí jižní Slované.

V poslední době snaží se osvícení jednotlivci z italské společnosti přispěti k vyrovnání těchto protiv, ke zmírnění tlaku protislovanského a k uznání národních práv severoitalských Slovanů. V čele těchto spravedlivých Vlachů stojí cividalský advokát Carlo Podrecca, jehož otec sic byl Slovanem, ale jenž sám se má za Vlacha a také slovansky vůbec neumí. Jeho snahám se podařilo zmírniti napjetí mezi Slovany a Vlachy, usedlými buď ve středu slovanské populace nebo v sousedství, ba vzbuditi ve vlašské intelligenci i jakýsi zájem pro věci slovanské. Tak v městském museu cividalském má býti založeno (nebo snad již jest) slovanské oddělení — a na rok 1899 projektuje se dokonce sjezd do Cividale na památku 1100leté ročnice smrti Pavla Diakona, na jehož programu má býti také jednání o otázce přiznání národních práv Slovanům severoitalským.

Z nejnovější doby můžeme zaznamenati jiný sympatický hlas o severoitalských Slovanech s vlašské strany, přednášku professora zeměpisu na královském technickém institutě ve Vidimu (Udine), dra Fr. Musoniho, kterouž měl na druhém italském zeměpisném sjezdu v Římě, pořádaném v dnech 22. — 27. září předminulého roku. Přednáška vyšla i tiskem.*) Mnozí žurnalisté — praví dr. Musoni — spatřují v pokojných slovanských horalech Furlanska přímo nebezpečí pro jednotu Italie. Činí tak buď ze slepé nenávisti proti Slovanům — anebo proto, že přenášejí k nám vlašsko-slovanské poměry z rakouského Přímoří. Jim jest nejnepatrnější ruch slovanského národního ducha již projevem státu nepřátelských rejdů; z nevinných místních slavností dělají politické demonstrace, v neznalosti vlaštiny vidí hned nenávist proti ní, kostelní nebo symbolické korouhvičky, které v určitých dobách s kostelních věží slovanských dědin vlají, jsou jim hned znamením protiitalského smýšlení. Dr. Musoni se domnívá, že příčinou toho jest od nějakého času rostoucí zájem pro slovanskou mateřštinu (což se asi týče hlavně Slovanů okresu svatopetrského). V posledním čase prý odebírají italští Slované (zase patrně hlavně svatopetrští) mnohem více slovinských listů a knih, tištěných v Rakousku, než kdy jindy. Dr. Musoni vykládá to zcela prostě: ve škole nenaučí se Slované tolik vlaštiny, aby mohli s prospěchem čísti vlašské publikace — i uchylují se k slovinské knize, v níž se sami naučí čísti. Tak (a prý působením duchovních) vysvětluje, že ku př. jediné celovecké družstvo sv. Mohora rozšíří každoročně kolem 1200 slovinských spisů mezi fur-

*) Francesco Musoni: Sulle condizioni economiche, sociali e politiche degli Slavi in Italia. V Římě, 1895. Článek o ní přinesla mnichovská „Allgemeine Zeitung“ v příloze k č. 135. ze dne 13. června 1896.

Digitized by Google

lanskými Slovany. V publikacích tohoto družstva právě italská žurnalistika vidí skrytou panslavistickou nebo aspoň slovinskou propagandu. Dr. Musoni však na ně tak nepohlíží, třeba druhdy kromě náboženských obsahovaly i hospodářské, dějepisné a národohospodářské kusy a třeba byly zjevně národní. Chápe docela, že se dle pravdy považují za bratry rakouských Jihoslovanů. A směje se žurnalistice, která i v návštěvách slovanských učenců (při čemž patrně myslí na prof. Baudouina de Courtenay) vidí nebezpečí pro jednotu Italie! Béře severoitalské Slovany rozhodně v ochranu proti výčitce neloyality a vlastizrady — z toho přec nemůže býti viněno obyvatelstvo, kteréž k 25. jubileu osvobození Říma vyslalo z každé své dědiny po zástupci? K otázce, jak by měla vláda paralysovati zahraničné vlivy slovanské, odpovídá: Měla by hleděti si Slovany nakloniti, chrániti je proti nepříznivým nájezdům a přehmatům a především lépe upraviti školství v slovanských krajinách.

Jaký bude praktický výsledek těchto sympathických snah? Těžko — a zase ne těžko povědĕti. Ne těžko, pomníme-li, že to jsou přec jen hlasy a snahy jednotlivců — a vidíme-li denně důkazy protislovanské zášti našich přímořských Vlachů.

Poselství.

Ty's dala mi květ, ó, spanilý květ,
a já ho radostně přijal . . .
Kdybys i prosila — nedám ho zpět,
nevrátím, neprodám za celý svět
něžnou tu kytičku fial!

Ty jsi je k srdci přitiskla,
nežli's je poslala ke mně;
tvá celá duše vytryskla
do té jich vůně tak jemně;
svěceny jsou tvým polibkem,
tak jako slunka zlatým rtem
v jaru je dotknuta země . . .

Ty's dala mi květ, ó, spanilý květ
vlastního jara a mládí:
zda-li ho navrátit mohu ti zpět,
když jsi můj život a celý můj svět,
když se již máme tak rádi? . . .

Digitized by Google

Však u tebe co vykvetlo —
což, jestli u mne tu zvadne?
Ten kvítek toužil na světlo —
a moje rty jsou tak chladné . . .
Ó, přivinu jej na hruď svou,
ať ze plamenů, jež v ní žhou,
naň aspoň červánek padne!

Ty's dala mi květ, ó, spanilý květ,
symbol své bytosti vlastní . . .
Na mém on srdci teď bude se chvět,
ale, než zetlí tam — po mnoho let
my zatím budeme šťastni!

Byly to jen tři fialky,
svázané hebkými vlásky,
milenci pozdrav do dálky,
poselství od jeho krásky:
ale když jsem je ke rtu zdvih' —
zadychlo ke mně jaro z nich
zpěvankou upřímné lásky!

Ó, beru jich květ, ten spanilý květ,
něžnou tu kytičku fial:
ty's mi je poslala, ty jsi můj svět,
a tobě tisíckrát navrátím zpět
vše, co z jich daru jsem přijal!

Alois Škampa.

Digitized by Google

Z lidových legend o Kristu Pánu.

Na Chodsku zaznamenal Jan Fr. Hruška.*)

I.

Když chodili Pán Ježíš se svatým Petrem po světě, přišli také k jednomu klackovi — ležíl na mezi ha zahálel. Ha ptáli se ho: „Kurypak je cesta tám a tám?“

Lenoch natáh nohu: „Taudletáry!“

Pán Ježíš se svatým Petrem šli ha neříkali nic. Šli dál, přišli k takuvý divči, divče vejrostek, vokopávala brambůry, ha pospíchala, pro pjilno hani hlavy nezvíhla. „Děvečko, kurypak je cesta tám a tám?“

Divče se podívá, vidí neznámý lidi — — — zahodí kraci ha běží jim hned sama kus cesty vokázat.

Dyž vorešla, ptál se svatej**) Petr: „No, Pane,“ poudá, „tý dáš za její housluŽnosť dobrou vodměnu?“

„Dám!“ souhlásil Pán Ježíš. „Dám jí tántoho klacka za muže!“

„To snad přece nehuděláš!“ sprásk ruce svatej Petr.

---

*) Podáváme z Chodska ukázky z druhu lidové tvorby slovesné, jenž patří literatuře světové, ale u Chodův zvláště jest zajímavý, že jest tu podnes velmi oblíben a že i vyniká po stránce vnitřní i jazykové.

Legend chodských o Kristu Pánu a jeho předním učeníku všimla si již Božena Němcová, uveřejniviši jich několik pod názvem „O Pánu Bohu“ mezi svými pohádkami. Já po takových letech slyšel jsem jich zase celou řadu, jedny zcela nové a neznámé, jiné v důrazných, samostatně vytvořených obměnách, takže poslouží, doufám, legendy tyto dobře i vědeckému srovnávání i pouhé ušlechtilé četbě. V této příčině zvláště připomenutí zasluhuje, jak básnický duch upřímně zbožného lidu přirozeně a zároveň jemně i důstojně látku tuto spracoval i zachovává. Úkol tento pak tím nesnadnější i umělejší jest, že ve většině legend i humor a vtip silně šlehají, ale při tom při všem Kristus stále člověkem-Bohem, Dobrotou neskonalou, Velebností nedotknutelnou se jeví, učeník jeho pak s ostatními osobami podřízenými všecky slabosti lidské na svých bedrách nesou.

Ve příčině formy snažili jsme se podati každou legendu co nejvěrněji, šetříce slovných i větných libůstek vyprávěčů. Po stránce hláskové musel býti text k vůli jednotnosti řeči částečně generalisován, ale i tu šetřeno všeho, co, pokud dnes podřečí chodské prozkoumáno, v mluvě chodské slyšeti bývá nebo jistě bylo.

O způsobě vyprávění ještě připomínáme, že pohádkáři chodští, staří výminkáři a výminkářky a čeledínové a dřevorubci, vyprávějí velmi pomalu a s mnohými pomlčkami, za věty jednotlivé i za slova často vkládajíce pomocná slova, hlavně ustrnulý tvar slovesný „poudá“ (= povídá), citoslovce a j. Sceny živé naznačují rádi případnou obměnou hlasu, místa směšná hledí podati beze všeho úsměvu, smutná beze všeho pohnutí.

**) Slabika -ej, -ěj, zní v Chodské řeči jako -yj, (-ij).

Digitized by Google

„Co se diviš? Hudělám!“ znova na Petra Pán Ježíš. „Tuto hudělám! Ha víš proč, Petře? Nevíš! Tuta tántoho klacka vobrátí na jinou cestu ha bude mít nejlepší vodměnu, že zachránila člověka!“ *)

II.

Šli potom, jak jim divče vokázala, haž zas neveděli kurykam. Tu přišli na takovýho votrhánka, ležil teký na mezi jako tánten klacek ha, dyž se ho ptáli, kury jít, teký zas tak vokázal. No tuto huž Pána Ježíše rozněvalo. Myslil si: „Tuláku jeden s tulákem, dělat nechceš, si tak jenom dobrým lidem na vobtíž a i ňákýho toho kroku je tě škoda, dyž tě někdo potřebuje — počkej!“

A poslal na milýho votrhánka za trest — „ty drobný“.
Sám se nechtíl hejbat, ty s nim potom jináč hejbaly!
Vod tý doby je takoví lidi mívají.

III.

Šli potom, přišli na takovej dvůr — hnedle se podobal panskýmu dvoru. Ha bulo teplo — nesmírný! No, dyž bulo takuvý teplo, toceví, míli žížeň a míli hlad. Povídá svatej Petr: „Mistře, já bych míl hlad; cák — abychom šli tu do toho dvora?“

Povídá Pán Ježíš: „Jít! Jít tam můžem, ale dostát — abychom v takuvým dvoře dostáli — já nevím!“

„No, to by prej bulo, habychom v takuvým dvoře nedostáli! Dybychom v takovým dvoře nedostáli, depa dostanem?“

Hale — bulo, jak Pán Ježíš povídal! Selka, že krávy nedojí (zatim míla mlíka, haž je prodávala), nu ha že nemá!

No, dyž nemíla, nemíla! Šli milí pocestní dál. Vyšli ze vrát; hnal von zrovna demů s pastvy pohůnek zes toho dvora ha míl ve stádu teký jalouci, jen se bulo radost podívat!

„Počkej!“ myslil si svatej Petr. Toceví — bul rozněvanej! Povídá: „Mistře, tu jim vemem: dyž nemíli — hajt nemají vopravdu.“

„Petře ne!“ povídá Pán Ježíš. „Tuto,“ povídá, „nehudělámе.“ Povídá: „Pomatuj si Petře: „Dyž nemůžeš něhde pomoct, škodit neškoď!“

IV.

Potom přišli do vesnici, huž se skoro šíralo. Vesnice bula pěkná, jaký pak domy vejstavný — hale ne ha ne dostát něhdež nocleh. Petr koukal pořád na bohatý. No Pán Ježíš ho nechál: „Nabaž si chuť.“ Hale šli sem, šli tám — šudýž, že mají tuto ha že tánto ha že nemůžou.

Dyž huž tak hezky dlouho chodili, tepřiva začel Pán Ježíš: „Bohatý nemůžou! poudá, tak vidíš, Petře! Ičko pudem tándle do tý malý chaloupky, tám vostává chudá vdova; má tu chaloupku, ha má kravičku ha

*) Variant: „Tak dostane nedbalej dbalou ha bude jeden druhýho držít v pravý míře! Dyby,“ poudá, „dostál dycky pjilnej pjilnou, strhali by se; ha dyby nedbalej nedbalou, humřili by voba hlady.

Digitized by Google

je s pěti dětma na ruce živa, hale huvidíš, Petře, tám bude pro pocestný lidi šechno."

„Hm! Vdova s dětma — ha takuvá chatrč —" myslil si svatej Petr. Kroutil hlavou, hale neříkal nic. Bulo dobře, šli. Přišli hale do chaloupky — svatej Petr koukal!

Bulo jak Pán Ježíš řek. Vdova snesla hde co, ha vopravdu jim posloužila podle možnosti: co míla vona, míli voni. K večeři bula z kyselýho mlíka polívka. Dala by teký chleb, hale povídá, haby přímli zavděk, že nemá. No, dyž nemíla, nemíla. Pán Ježíš sáh do kabzy ha vytáh z něčehož nic sám bochuíček, ha nakrájel. Dyž krájel — divná věc: chleba nehubejvalo! Ráno při snídaní zase tak! Ženská se divila, nemohla se vynadivit.

Dyž bulo po snídaní, Pán Ježíš jí eště daroval, co z chleba zbylo, ha šli potom s miľým svatým Petrem zase dál.

Dyž přišli na první vrch za ves, vobrátil se Pán Ježíš a povídá: „Petře, jakou vodměnu bys íčko chtíl dát tutý vdově?"

Povídá Petr: „Pane, já bych neveděl, ale podle mýho sprostýho rozumu: co pak aby se jí přidala k tý její krávě eště jedna kravička?"

„Ha vidíš, Petře, ne! Já za vodměnu vemu ji samotnou vod tich sirotků!"

„Pane, tuto, že bys chtíl hudělat?" divil se smutně svatej Petr.

Povídá: „Tuto! Ha nediv se, Petře, nic! Ta žena je hodná, hale muže nemá, muší se lopotit a plazit, sama je na ty děti slabá, zlí lidi jí je eště kazí, vyrostly by jenom k jejímu zármutku. Mají mohovitý přátele, ti se dětí, dyž nebude matky, hujmou, ha povedou je snáž, než by vdova mohla, k Pánu Bohu i mezi lidi. Ha tak vidíš: matce se hulehčí, ha dětem se pomůže."

Petrovi se drobet vodsnažilo, hale nechtíl přece eště věřit — haž dyž přišli zas kus cesty: „Slyšíš, Petře, povídá Pán Ježíš, huž jí zvoní!"

Petr bul smutnej znova.

V.

Jednou šli Pán Ježíš se svatým Petrem skrze les. Bulo to zrovna vo posvícení. Míli hezky koláčů, co sem tám dostáli. Pán Ježíš šel napřed, svatej Petr vzadu s mošnou — v tý buly ty koláče. Hale co kozel nechtíl mít! Petrovi brzy koláče nedaly. Hlad nebul, aby se bul moh milej Petr před Pánem Ježíšem do koláčů dát. Tak dycky dával pozor, a dyž se Pán Ježíš nedíval, bral a jid. Pán Ježíš zas, jak si Petr vzel, dycky na něho promluvil a něco se ptál — jakoby něčehož nic: sám se nevohlíd. Petr — toceví — s plnou hubou nemoh vodpovídat. Nebulo jinčí pomoci než koláč vyplivnout. Za chvíli, kozel nespal, Petr dostál zase chuť, zase jid, Pán Ježíš na něho, ha Petr mušel zase koláč vyplivnout.

Tak to bulo několikrat, až se Pán Ježíš zastavil. Ičko huž dostál Petr strach: zpomíl, že Pán Ježíš asi ví, co dělá. Vskutku, Pán Ježíš se vobrátil, podíval se na Petra, hale začel mírně. Povídá: „Víš, Petře, je to boží dar, co si vyplival, di zpátky ha seber koláče!" No, cák bulo platno, Petr mušel poslechnout ha jít. Šel a za chvíli celej huřícenej

Digitized by Google

běžil zpátky. „Podívej se, Mistře," povídá, „co sem našel místo koláčů!" Podával Pánu Ježíši prahoušel hub.

Povídá Pán Ježíš: „Vidíš, Petře, ty bys bul bejval se svým podvodem boží dar zmařil a takle já sem ho po tobě vobrátil k houžitku chudejch lidí. Chudý lidi budou vode dneška ty byliny po lesích sbírat a budou mít živobytí!"

V mošně buly koláče bělejší ha černejší ha buly se šelijakým mazaním ha podle toho sou i houby jedny bělejší, druhý černější ha šelijak vypadají.

VI.

Jednou šli Pán Ježíš se svatým Petrem zase skrze les.

Dyž vyšli zez toho lesa, přišli na takuvý dráhy — tám pás pastejř, pás vovce, kozy, krávy, šecko pohromadě. Dobytek bul pěknej, díval se na to s chutí sám Pán Ježíš a ještě s větší chutí se díval na to svatej Petr. — Hdyž se tak na to dívali, koukne Pán Ježíš po svatým Petrovi, ha jakoby nic, povídá najednou: „Petře, asli se pomodlíš spravedlivě otčenáš?"

Von povídá: „Pomodlím!"

„Petře, že ne!"

Povídá: „Pomodlím!"

„Petře, že ne!"

„Pomodlím!"

„No, tera se modli, huvidíme!"

No, milej Petr se začel modlit. Modlil se pošeptu.

Dyž se tak modlil — — — bulo tám ve stádě takový dvouletý říbě, ha to si najednou proskočilo, jen se radost podívat! „Draci sperú!" pomyslil si Petr, „toho dybych míl, to bych tak necupal pěšky."

Hale zpomíl na očenáš — — — a jakoby nic, nechál říbě říbětem a pěkně se modlil dál.

Dyž se domodlil, „No, Petře," povídá Pán Ježíš, „modlil si se spravedlivě?"

„Modlil, Pane!"

„Petře, nelži! Dyjť si zapomíl na Pána Boha ha chtíl si mít tánto říbě — — —"

Povídá: „Vidíš! Hale," poudá, „tak nejsi jenom ty, tak sou šecky lidi!"

VII.

Huž chodili potom dlouho, haž přišli na koně — ten se pás. Svatej Petr hned, že si sedne; bolíly prej ho huž túze moc nohy. Pán Ježíš mu dovolil, ale kůň míl pjilno s pastvou — nic s nim svatej Petr nesved.

Povídá Pán Ježíš: „Jen ho, Petře, nech, jak von se přece brzy nenapase!"

Našli potom vola — ten bul hned pohotově: klek a nestál, až si teký Pán Ježíš na něho sed. Vůl je nes, až kam sami chtíli. Dyž huž dál nepotřebovali, slízli ha tu povídá svatej Petr: „Pane, co tomu zvířeti za tu službu dáme?"

Digitized by Google

„No," poudá, „co mu dáme?" Povídá: „Dáme mu tulik! Vememe mu horejší zuby, ha dáme mu, haby se přece eště spíš napás než kůň."

Vod tý doby tomu tak je!

VIII.

Jednou přišli teký do vesnici ha šli vokolo jedný chalupy — tám bul rámus — náramnej!

Povídá Pán Ježíš: „Petře, tám se něco dije! Cák abychom se podívali, co je to tám jaký!"

Povídá Petr: „Proč pa ne! Podíváme!"

Vejdou do chalupy ha vidí, že sou hu ševce, švec se zrovna hašteřil se ševcovou! Prala se bída s nouzí, šudýž bulo vidět chudobu náramnou!

No, dyž se tak hadrykovali a najednou viděli cizí lidi, toceví, hulevil muž ha hulevila žena ha buli zaraženi.

Pán Ježíš se ptál, proč se hadrykujou, hale lidi chtíli zapírat.

Povídá Pán Ježíš: „Lidičky, ne!" Poudá: „Habyste veděli: Vy máte nouzi, hale vaší nouzi ha vašeho nedůstatku není vinen než váš svár! Nechte svár ha bujte podle Pána Boha ha huvidíte, že vod níčka v rok bude s váma jináč!"

Lidi si to vzeli k srdci, začli svorně žít, začli svorně dělat, dostálo se jim požehnání, ha tak se míli potom dobře, co živi buli.

IX.

Jednou šel Pán Ježíš se svatým Petrem vokolo kameníků.

Kameníci lámali kámen a jeden přes druhýho zle nadávali na těžký živobytí.

Povídá Pán Ježíš: „Co pa ste tak nespokojení, muži?"

„Ha, že se eště ptáš!" dostál mrzutou vodpověď. „Co pa nevidíš, jak máme těžkou práci ha jak malej máme za to dření plat?"

„Milí lidi," povídá Pán Ježíš, „nezáleží šecko na velkým platu; i s platem malým se moc dokáže, jenom dyž je požehnanej!"

„E, dyby bul velkej, ajť je potom třebas nepožehnanej!" rouhali se kameníci.

Rouhali se, hale Pán Ježíš je potrestal; vod tý doby to tak s nima je: mají proti jinejm plat velkej, ale nemůžou se přece žádnou mocí dodělat.*)

X.

Přišli potom do vesnici ha žádali hu sedláka vo nocleh. Sedlák svolil. Dal jim teký večeři ha po večeři jim huslali na slámě, jak se patří! Sotva hale buly dvě hodiny s půlnoci, domácí lidi všichni na nohy ha alou na mlat! Ha noclehníkom dali jist — toceví — koukali íčko, haby šli milí noclehníci teký pomozt dělat. Milí noclehníci hale jakoby to nebulo na ně: ležíli spokojeně dál. No, íčko zdvíh von se sedlák

*) Významno: poněvadž při těžké práci mívají i těžší stravu a při tom obyčejně „zvyknou pití".

Digitized by Google

ha šel na noclehníky znova ha šel huž s vobuškem. Myslil: Lenoši s lenochy, počkejte, já vám pomůžu stávat! Ha vopravdu teký tomu krajnímu jednu strčil. Bul to svatej Petr. Hale milí noclehníci eště jakoby nic, ležíli zas. No, dyž leží, hajť si leží! myslil si sedlák. Cák huž budu pro ňákou tu večeři ha pro ten nocleh říkat! Jak já je za to ráno čechmantsky vypravím! Ráno, co kozel nechtíl mít, bula nehoda, haby do ní psa vyhnal.

Ha bulo tak celej den! To sedlákem hnoulo: „Co pa je šechno platný, člověk je člověk a kampa pocestný lidi vyhnát v takuvým nezbytí. Nechál je na nocleh zas. Myslil si: voni pudou sami do sebe. No, noclehníci ležíli ráno zas! Tuto huž sedláka dopálilo. Toceví, kohopa by to nedopálilo! Šel, vzel znova vobušek a prásk: „Tu máš, abys teký ty veděl, bez práce že se nejí koláče!“ napálil toho zadního. Hale dostál zase svatej Petr. Napádlo huž napřed Petrovi, že by to moh sedlák vyvect jako včera — eště to beztoho cítil! Proto pospíšil, leh do zadu — ha dostál zas.

Ráno povídá Pán Ježíš: „Petře, víš co, íčko se podíváme do stodoly teký my.“ Bulo dobře! Přišli do stodoly. No, toceví, pěkně tám takuvý hosti nepřivítali. Pán Ježíš neříkal nic, přistoup k steblu, co visílo s vodru, rouž je, a voheň: fú! po steble rovně na vodr. Než se mlatci zpomatovali, padalo s vodru vobilí, jako dy prší, ha vobilí vymlácený i teký hned vyfoukaný, vobilí jako žalud. Než se lidi zpomatovali, co bulo eště na vodře, bulo vymláceno, ha tak bulo zaplaceno za nocleh stonásob. Tuto vidět sedlák, vobrátil! Milí pocestní mušeli znova do sencí, sedlák poslal pro pjivo, selka mušela dobře vařit ha bulo jidla ha bulo pjiva, že huž ani nechtíli!

XI.

Prohlásilo se potom po vsi, jaký sou hu toho sedláka noclehníci ha, než se dostáli pryč, přišel teký jinej sedlák, aby mu šli teký tak vymlátit, že jim, jak bude moct, zaplatí. No zaplatí — nezaplatí, Pán Ježíš se neptál. Šel, vymlátil a nevzel za to nic. Přišel potom sedlák třetí — tám huž nešli. Vorešli radši z vesnici. Hdyž přišli na vrch za vsí, povídá Pán Ježíš: „Aslipak víš, Petře, proč sem tám k tomu druhýmu šel a k tomu třetímu sem nešel?“

„Nevím, Pane, ha muším se přiznát: dělá mi to samýmu hlavu.“

„Tak nevíš, Petře! No dyž nevíš, nevíš! Já tě to povím. Druhej přišel, Petře, z nouzi. Na malým dvoře živí kolik dětí ha k nim eště starý rodiče. Třetí přišel z lakoty! Neživí žádnýho, nechá i žebráka jít s prázdnem. Hdyž sme k němu nešli, chtíl si to tak snadno hudělat sám a vohlídni se, Petře, co si hudělal!“

Petr se vohlíd — — — ve vsi jeden dvůr hořil.

XII.

Jednou šli Pán Ježíš se svatým Petrem a našli měchejř s penězi. Povídá Pán Ježíš: „Petře, skovej to, haž potkáme ňákýho chudýho.“ Sv. Petr vzel měchejř, skovál ho, nu, ha bulo dobře. Šli dál.

Digitized by Google

Dyž tak šli dál, potkají voni ženskou — ženská míla sukni, že by do ní za krejcar soli nesvázal a na řibeti nůši ha nůše beze dna. Pána Ježíše se svatým Petrem hani nepozdravila ha hani si jich nevšimla. No, dyž milá ženská přešla, povídá svatej Petr, poudá: „No, Pane, pravda, vona ta ženská neví hani, co se patří, hani nedá pozdravení; hale bída z ní kouká vodpředu, vodzadu — cák habychom huž nedbáli ha habychom jí ty peníze dali."

„Petře, vyčkej!" Povídá Pán Ježíš. „Vyčkej," povídá, „ha přideš na potřebnejšího.

No, sv. Petr, dyž míl vyčkát, myslil si: vyčkám. Bulo dobře, šli dál. Dyž tak šli dál, najednou von se jim tu nachomejtne takovej kadrdánek — kalhoty s provázky svázaný, z klobouku koukají mu vlasy, hale kadrdánek se tu seká, seká ha cifruje nohama — hned bul hu nich. Ha huba mu hned jela, jak přišel vo šecko, ha jak je bos ha co dní huž nejid ha že hold nemá, tak haby mu pomohli.

Sv. Petr huž si myslil: „Chlapíku, ty si na to pád!"

Hale Pán Ježíš na to na šecko nic, ha nechá kadrdánka ha de dál. Svatej Petr celej hudivenej kouká, kouká. Hale Pán Ježíš povídá: „Petře," poudá, „co pak stojíš? Nestuj! Tuten jich eště míň potřebuje. Dyby mu šly ruce, jako mu de houba, míl by vobutí ha míl by šat ha míl by jist. Takový almužna eště kazí."

Milej svatej Petr dal si zase řect. Vytáh zase z kabzy ruku, kerak huž sahal pro měchejř ha de spokojeně dál.

Zatim přišli do vesnici.

Dyž přišli do vesnici, bula vona na kráji hospoda ha z tý hospody zrovna vylít člověk a eště bulo vidět šenkýřovo botu, jak šenkýř toho člověka vyhazoval.

Člověk hale vylít ha povídá si z vesela: „Pán Bůh dal, Pán Bůh vzel, Pán Bůh zase dá!"

„Dá, dá!" povídá Pán Ježíš. „Petře, dej mu měchejř!"

„Pane, takovýmu vopitovi — lidi to vyhazujou z hospod — — —" nechtíl sv. Petr hani věřit.

„Jen mu dej, Petře, měchejř," opakoval Pán Ježíš dobrotivě.

Petr chtěj nechtěj dal vopitovi měchejř, hale ten bul najednou jako vopařenej, celej se zarazil.

Pán Ježíš vzel sv. Petra, ha chutě pospíchali pryč. Dyž zašli mezi dvory, tepřiva zastaví sv. Petra ha povídá: „Vidíš, Petře! Tuten jich nejvíc potřeboval. Tuten při říchu eště pomatoval na Pána Boha ha peníze mu vod říchu pomužou!"

Ičko sv. Petr rozumíl.

Digitized by Google

Bílý kalich.

Cítím, cosi mezi námi
z hlubin srdcí roste, roste.
Oddech neznámý a známý —
Odkud's přišel? Kdo jsi, hoste?

Štíhlý stvol, jak meče listy,
na vrcholu kalich bílý,
listů šest, a každý čistý
jako člověk v štěstí chvíli.

Na tyčinkách plno zlata
v prachu přejemného pelu —
bílá číše vrchovata
vůně lilií, asfodelů.

Nesahejte po tom stvolu!
Krev by tryskla z něho vřelá,
stáhla by nás k sobě dolů
louka asfodelů ztmělá.

Ať tu roste mezi náma
bělejší květ nad liliji,
vůně neznámá a známá
ať nás v čistých duších zpíjí.

Vaše oko nad květinou,
její kalich čistý, bílý —
a pak dni ať k hrobu plynou,
ať se slunce k pádu chýlí.

Že jsme svoji, cizí prve,
každý z nás v té chvíli tuší:
vzrostlo kvítí z naší krve,
bílý kalich z našich duší . . .

Jan Rokyta.

Digitized by Google

Thais.

Napsal Anatole France. Přeložila Anežka Schulzová.

(Pokračování.)

Pafnuc a Thais vyšli z města branou Měsíce a dali se cestou po břehu mořském.

„Ženo," pravil mnich, „celé toto veliké moře modré nemohlo by omýti tvé skvrny."

Mluvil s ní hněvivě a opovržlivě.

„Nečistější než čubka a svině divoká zaprodávala jsi pohanům a nevěrcům tělo, jež stvořil Věčný stvořitel, aby udělal si v něm stánek svůj, a ohavnosti tvé jsou tak nesmírny, že nyní, znajíc pravdu, již nemůžeš sevříti rty nebo sepnouti rukou svých, aby nezachvěl tebou hnus nad vlastní osobou tvou."

Ubírala se za ním pokorně, neschodnými cestami, v úpalu slunečním.

Únava podrážela jí nohy a žízeň dusila jí dech.

Ale vzdálen toho, aby pociťoval nepravý soucit, jenž změkčuje srdce lidí světských, Pafnuc radoval se z utrpení kajícnosti tohoto těla, jež hřešilo.

V unešení svaté horlivosti byl by chtěl metlami rozšlehati toto tělo, jež zachovalo si krásu jako zářné svědectví svého hříchu. Přemítáním přibývalo jeho zbožné zuřivosti, a vzpomenuv si, že Thais přijala Nicia na loži svém, utvořil si z toho pojem tak hrozný, že všechna krev hnala se mu k srdci, a zdálo se mu, že prsa se mu rozskočí.

Kletby, stlumené v hrdle, ustoupily skřípotu zubův; zachvěl se hnusem, vztýčil se před ní, bledý, hrozný, pln Boha, patřil jí až do duše a pak naplval jí do tváře.

Thais klidně utřela si tvář a kráčela dále.

Ubíral se za ní, upíraje na ni zrak jako na propast. Šel dále, ve svatém hněvu.

Přemítal, jak by pomstil Krista, aby Kristus nemstil se sám, když tu spatřil krůpěj krve, jež z nohy Thaidiny skanula na písek.

A tu pocítil, jak vanutí neznámé svěžesti vniká mu do srdce, a vzlyk vydral se mu ze rtů; plakal, běžel, aby poklekl před ní, nazýval ji svou sestrou a líbal nohy její, jež krvácely.

Stokrát šeptal:

„Sestro má, sestro má . . . má matko, ó přesvatá!"

Modlil se:

„Andělé nebeští, pečlivě seberte tuto krůpěj krve a odneste ji před trůn Páně. A nechť anemona zázračná vykvete z písku, zroseného krví Thaidinou, aby všichni, kdož uvidí květinu tu, nabyli čistoty srdce a smyslů! O svatá, svatá, přesvatá Thaido!"

Když takto se modlil, jel tudy hoch na oslu.

Digitized by Google

Pafnuc nařídil mu, aby sestoupil; posadil Thaidu na osla, ujal se uzdy, a kráčel dále svou cestou.

K večeru dorazili k studánce, stíněné krásnými stromy; Pafnuc přivázal osla ke kmeni datlovníka a usednuv na omšený kámen, rozdělil s Thaidou chléb, jejž pojedli se solí a isopem.

Napili se svěží vody s dlaní rukou svých a rozmlouvali o věcech věčných.

Thais pravila:

„Nikdy jsem se nenapila vody tak čisté ani nedýchala jsem vzduch tak svěží, a cítím, že dech boží vane kolem nás."

Pafnuc odvětil:

„Viz, má sestro, toť večer. Modré stíny noci halí vrcholky. Ale záhy spatříš v červáncích zářiti stánek života; záhy spatříš vzkvétati růže věčného jitra."

Kráčeli po celou noc, a mezi tím co srpek měsíce houpal se na stříbrných vlnách, pěli žalmy a chvalozpěvy.

Když slunce vzešlo, poušť rozkládala se před nimi jako ohromná kůže lví na zemi libycké.

Na kraji pouště bílé domečky zvedaly se pod palmami.

„Otče můj," tázala se Thais, „jsou-li tam stánky života?"

„Řekla jsi, má dcero a má sestro. To jest dům spásy, kam zavru tě vlastní rukou."

Záhy uzřeli na všech stranách ženy, jež čile zaměstnány byly *kolem* sídla kajicnosti jako včely kolem úlu.

Jedny pekly chléb a připravovaly zeleninu; jiné předly len, a světlo nebeské padalo na ně jako úsměv boží.

Jiné opět přemítaly ve stínu tamarišků; bílé ruce jejich ležely v klíně, neboť, jsouce plny lásky, zvolily si úděl Magdaleny a zaměstnávaly se jen modlitbou, přemítáním a vzrušením zbožným.

Proto nazývaly se Marie, a byly oděny bíle. A ty, jež pracovaly rukama, sluly Marthy a měly šat modrý.

Všechny byly zahaleny závoji, a nejmladším prodíraly se kadeře zpod závoje a padaly na čelo; a nutno věřiti, že dálo se tak proti vůli jejich; pravidla klášterní zajisté nedovolovala toho.

Paní velice stará, vysoká, bílá, chodila od komůrky ku komůrce, opírajíc se o berlu z tvrdého dřeva.

Pafnuc uctivě přiblížil se k ní, políbil jí lem závoje a pravil:

„Mír Páně buď s tebou, ctihodná Albino! Úlu, v němž ty jsi královnou, přináším včelu, již nalezl jsem, jak bloudila na cestě pusté a bez květů. Dal jsem ji na dlaň svou a zahřál jsem ji dechem svým. Dávám ti ji."

A ukázal na herečku, jež poklekla před dcerou Césarů.

Albina na okamžik utkvěla na Thaidě svým pohledem pronikavým, nařídila jí, aby vstala, políbila ji na čelo, pak obrátivši se k mnichu, pravila:

„Dáme ji mezi Marie."

Pafnuc pak vypravoval jí, jakými cestami Thais dospěla k sídlu spásy, a žádal, aby nejprve sama byla zavřena do komůrky.

Digitized by Google

Abatyše svolila a odvedla kajicnici do chatrče, jež byla neobydlena od úmrtí panny Laety, jež ji posvětila svým životem. V úzké komůrce bylo jen lůžko, stůl a džbán, a Thais, položivši nohu na prah, pocítila nekonečné blaho.

„Sám chci zavříti dveře," pravil Pafnuc, „a přitisknu sem pečeť, již Ježíš zlomí vlastní rukou."

Vzal u studnice hrst vlhké hlíny, dal do ní jeden vlas svůj a něco slin a vložil do štěrbiny dveří.

Pak, přiblíživ se k oknu, u něhož Thais dlela klidna a spokojena, padl na kolena, třikrát chválil Pána a zvolal:

„Jak milování hodna jest ta, jež kráčí cestou života! Jak krásné jsou nohy její a jak zářná její tvář!"

Pak vstal, stáhl si kápí přes oči a pomalu odcházel.

Albina zavolala jednu ze svých panen:

„Dcero má," pravila jí, „jdi, a dones Thaidě, čeho má potřebí: chleba, vody a flautu s třemi otvory."

III.

Pafnuc se vrátil na svatou poušť.

U Athribidu usedl na loď, jež plula vzhůru po Nilu, aby dovezla potraviny do kláštera opata Serapiona.

Když přistal ku břehu, žáci jeho vyšli mu vstříc s projevy veliké radosti. Jedni zvedali ramě k nebesům, jiní, klečíce na zemi, líbali opánky opatovy. Vědělť již, co světec vykonal v Alexandrii.

Mnichové zajisté obyčejně dostávali, cestami neznámými a rychlými, zprávy týkající se bezpečnosti nebo slávy Církve. Zprávy šířily se pouští rychlostí větru.

A mezi tím, co Pafnuc odcházel na poušť, žáci jeho kráčeli za ním chválíce Pána.

Flavien, starší svých bratří, náhle zachvácen zbožným vzrušením, jal se pěti nadšený chvalozpěv:

„Den požehnaný! Hle, otec náš se vrátil!

Vrátil se nám obdařen novými zásluhami, jejichž cena nám bude připočtěna.

Cnosti otcovy zajisté jsou bohatstvím dítek a svatost našeho opata prosycuje vůní všechny komůrky.

Pafnuc, otec náš, dal novou nevěstu Ježíši Kristu.

Zázračným uměním svým změnil ovci černou na ovečku bílou.

A hle, zde vrátil se pln nových zásluh!

Podoben jest včele, obtížené medem květů.

Lze přirovnati ho k beranu Nubskému, jenž sotva jest s to, aby unesl tíhu své vlny bohaté.

Oslavme den ten, přimísíce oleje ke krmi své!"

Dospěvše k prahu chatrče Pafnucovy, všichni poklekli a pravili:

„Kéž otec náš nám požehná a dá nám oleje, abychom mohli oslaviti jeho návrat!"

Pouze Pavel, nazvaný Prostý, nepoklekl a otázal se:

Digitized by Google

„Kdo jest tento muž?“

Nepoznalť Pafnuce.

Ale nikdo nevšimnul si toho, co Pavel řekl, poněvadž se vědělo, že jest prost rozumu, ačkoliv pln zbožnosti.

Opat z Antinoé uzavřen ve své komůrce, přemítal:

„Konečně jsem se navrátil do útulku svého klidu a své blaženosti. Jsem opět ve tvrzi své spokojenosti. Čím to, že tato drahá střecha z rákosí nevítá mě přátelsky, a že stěny nepraví mi: budiž nám vítán? Nic od odchodu mého nezměnilo se v tomto sídle vyvoleném. Hle, můj stůl a mé lože. Hle, hlava mumie, jež tak často vnukla mi myšlénky spasitelné, a zde kniha, kde často hledal jsem obrazy boží. A přece nenalezám nic z toho, co jsem zde zůstavil. Všechny předměty jeví se mi žalostně zbaveny obvyklého půvabu svého, a zdá se mi, že dnes vidím je poprvé. Patřím-li na tento stůl a na toto lůžko, jež druhdy vyřezal jsem vlastní rukou, na tuto hlavu černou a vysušenou, na tyto závitky papyrusu, naplněné slovy božími, domnívám se, že vidím sídlo zesnulého. Znav je tak dokonale, již je nepoznávám. Hle! Poněvadž ve skutečnosti nic se nezměnilo kolem mne, tedy já již nejsem ten, jaký jsem býval. Změnil jsem se. Onen zesnulý byl jsem já. Co se stalo s ním, bože můj? Co odnesl odtud? Co mi zůstavil? A co jsem já?“

A nejvíce ho znepokojovalo, že komůrka připadala mu malá, kdežto pozoruje ji zrakem víry, měl pokládati ji za nesmírnou, poněvadž nekonečnost boží v ní počínala.

Počal se modliti, čelo maje přitisknuto k zemi, a do nitra jeho navrátilo se něco radosti.

Sotva hodinu trval na modlitbách, když obraz Thaidin objevil se mu před zrakem. Vzdával za to díky bohu:

„Ježíši, ty mi ji posíláš. Poznávám v tom tvou nekonečnou dobrotu: chceš, abych se radoval a sílil pohledem na tu, již jsem ti dal. Předvádíš zraku mému její úsměv, již neškodný, půvab její, již nevinný, krásu její, jíž ulomil jsem hrot. Na mé potěšení ukazuješ mi ji, jakou jsem ji ozdobil a očistil dle tvého úmyslu, jako přítel usmívaje se připomíná příteli svému příjemný dar, jejž od něho dostal. Proto s radostí pohlížím na tuto ženu, přesvědčen, že obraz její přichází od tebe. Ó neračiž zapomínati, že já jsem ti ji dal, Ježíši můj! Nech si ji, poněvadž se ti líbí a nedovol, aby půvaby její zářily někomu jinému než tobě.“

Po celou noc nemohl spáti a viděl Thaidu určitěji, než ji viděl v jeskyni nymf. Vydával si svědectví o tom řka:

„Co jsem učinil, učinil jsem pro slávu boží!“

Však přece, na veliké překvapení své, nepociťoval mír v srdci svém.

Povzdech si:

„Proč jsi smutná, duše má, a proč mě znepokojuješ?“

A duše jeho zůstala neklidna.

Po třicet dní setrval v tomto stavu smutku, jenž předpovídá poustevníku hrozné zkoušky. Obraz Thaidin neopouštěl ho ani dnem ani nocí.

Pafnuc neodpuzoval ho od sebe, poněvadž posud domníval se, že přichází od boha a že jest to obraz světice.

Digitized by Google

Ale jednoho rána navštívila ho ve snu, vlasy majíc zdobeny fialkami, a tak nebezpečná ve své něžnosti, že vzkřikl hrůzou a procitl skropen ledovým potem. Oči maje posud zamhouřeny spánkem, pocítil, jak vlhký a teplý dech dotýká se jeho tváře. Malý šakal, předními nohama opíraje se o pelest postele, dýchal mu do tváře svým dechem smrdutým a smál se plným hrdlem.

Pafnuc nesmírně se poděsil a zdálo se mu, že věž střítila se mu u nohou. A skutečně padl s výše své důvěry zborcené. Po nějakou dobu nebyl schopen myšlénky; pak, když se vzpamatoval, přemítání jen rozmnožilo jeho neklid.

„Z dvou věcí jedna," pravil si, „buď toto zjevení jakož i zjevení předešlá, přicházejí od boha; pak bylo dobré a vlastní zkaženost moje je porušila, jako víno ztrpkne v nečisté číši. Nehodností svou povzbuzení změnil jsem na pohoršení, čehož onen šakal ďábelský ihned užil na svůj prospěch. Nebo toto vidění nepřichází od boha, ale na opak, od ďábla, a jest hříšné. A pak již pochybuji, měla-li zjevení předcházející původ božský, jak jsem se domníval. Nejsem tedy schopen rozlišování, jež nutno jest kajicníku. V obou případech bůh dává mi na jevo vzdálení své, jehož účinek pociťuji, nedoveda vysvětliti si jeho příčinu."

Takto přemítal a otázal se s úzkostí:

„Bože spravedlivý, jaké zkoušky chceš ukládati služebníkům svým, jestliže zjevení se tvých světic jest jim nebezpečím? Dej poznati mi znamením zřetelným, co přichází od tebe, a co přichází od druhého."

A když bůh, jehož úmysly jsou nevyzpytatelny, neuznal za vhod, aby osvítil služebníka svého, Pafnuc, pohřížen do pochybnosti, rozhodl se, že již nebude mysliti na Thaidu.

Ale rozhodnutí jeho bylo marno.

Thais byla u něho stále. Patřila na něho mezi tím, co četl, přemítal, modlil se a bádal.

Ideální příchod její ohlašoval se lehkým šustěním, jako by v chůzi chvěla se látka šatu ženského, a tyto vidiny vynikaly přesností, jíž nikdy nemá skutečnost, sama v sobě pohyblivá a neurčitá, kdežto vidiny, rodící se z osamělosti, mají znak mocné stálosti a pevnosti.

Thais přicházela k němu v rozmanitých podobách; tu zamyšlená, čelo majíc ovinuto svým posledním věncem povadlým, oděna, jako na hostině v Alexandrii, šatem barvy malvové, posetým stříbrnými květy, tu plna rozkoše v oblaku lehkých závojů a obestřena vlhkým stínem jeskyně nymf; tu opět v šatu kajicnice, zbožná a zářící radostí nebeskou; nebo tragická, oči majíc strhané hrůzou smrti, jak zjevovala nahá prsa svá, potřísněná krví probodnutého srdce svého.

Nejvíce znepokojovalo Pafnuce, že věnce, suknice, závoje, jež vlastní rukou spálil, takto mohou se vraceti; seznal z toho, že tyto předměty měly duši nezničitelnou a zvolal:

„Hle, nesčetní duchové hříchů Thaidiných obracejí se proti mně!"

Ohledl-li se, pocítil, jak Thais stojí za ním, a neklidu jeho ještě přibývalo.

Trýzeň jeho byla krutá. Ale poněvadž jeho duch a tělo zůstávali čisti uprostřed pokušení, doufal v boha a činil mu jemné výčitky:

Digitized by Google

„Bože můj, šel-li jsem pro ni tak daleko mezi pohany, činil jsem tak k vůli tobě, nikoliv k vůli sobě. Nebylo by spravedlivo, abych trpěl za to, co učinil jsem na tvůj prospěch. Ochraňuj mě, můj sladký Ježíši! Můj Spasiteli, spas mě! Nedovol, aby vidina učinila, co nemohlo učinit tělo. Zvítězil-li jsem nad tělem, nedovol, aby mě mučil stín. Poznávám, že vydán jsem v této době nebezpečím větším, než jaká kdy mi hrozila. Cítím a vím, že sen má větší moc než skutečnost. A jak mohlo by býti tomu jinak, když sen jest vyšší skutečnost? Jest duše všech věcí. I Platon, ačkoliv byl jen pohan, uznával skutečnou jsoucnost myšlének. Při oné hostině ďáblů, kam jsi mě provázel, Pane, slyšel jsem, jak muži, ovšem poskvrnění zločiny, ale zajisté nikterak prostí moudrosti, shodovali se v tom, že v samotě, v přemítání a ve vzrušení pojímáme a vidíme skutečné předměty. A Písmo tvé, bože můj, často vydává svědectví o síle snů a o moci vidění, vnuknutých buď tebou, bože velebný, nebo tvým protivníkem!“

Nový člověk byl v něm; rozmlouval s bohem, ale bůh nesesílal mu osvětlení.

Noci jeho byly již jen dlouhý sen a dni nelišily se od nocí. Jednoho jitra procitl vysílaje z ňader svých vzdechy, jaké za nocí měsíčních zaznívají z hrobů, kde spočívají oběti zločinu.

Thais přišla, ukazujíc své nohy zkrvácené a mezi tím, co on plakal, vklouzla do jeho lůžka.

Již nebylo pochyby: obraz Thaidin byl obraz nečistý!

Srdce plno ošklivosti, Pafnuc vyskočil se svého lože poskvrněného a ukryl tvář svou do dlaní, aby již neviděl dne. Hodiny mílely neodnášejíce s sebou jeho hanbu. Vše bylo ticho v jeho komůrce. Poprvé za drahnou dobu Pafnuc byl sám. Vidina konečně opustila ho, ale i nepřítomnost její byla hrozná. Nic, nic, co by ho odvrátilo od upomínky na sen.

Plu hrůzy přemítal:

„Proč jsem ji neodstrčil? Proč jsem se nevytrhl z objetí chladných rukou a palčivých kolen?“

Již neodvažoval se vysloviti jmeno boží na blízku toho lůžka ohavného a bál se, když komůrka jeho jest zneuctěna, aby ďáblové volně do ní nevnikali. Obavy jeho nezklamaly ho.

Sedm malých šakalů, již druhdy sedali u prahu, vešli jeden za druhým a schoulili se pod jeho lože. V hodině nešpor přišel i osmý, jehož zápach byl otravný. Nazejtří devátý šakal přidružil se k dřívějším a záhy bylo jich třicet, pak šedesát, pak osmdesát.

Menšili se v poměru, jak jich přibývalo, a nejsouce větší než krysa, plnili vzduch, lůžko, klekátko.

Jeden z nich, vyskočiv na stoleček, umístěný u hlavy lůžka, opřel se předními nohama o hlavu umrlčí a patřil na mnicha zrakem palčivým. A co den přicházeli noví šakalové.

Aby kál se za ohavnost svého snu, a aby unikl myšlénkám nečistým, Pafnuc rozhodl se, že opustí svou komůrku, od té chvíle nečistou, a že odejde dále na poušť, kde oddá se nejpřísnější kajícnosti a skutkům úplně novým. Ale než vykonal úmysl svůj, odebral se k starci Palemonovi, aby poradil se s ním.

Digitized by Google

Nalezl ho v jeho zahrádce, kde zaléval tykve. Bylo to na sklonku dne. Nil byl modrý a plynul podle fialových skal.

Mnich Palemon tiše kráčel, aby nevyplašil holubici, jež mu usedla na rameno. Pravil:

„Pán budiž s tebou, bratře Pafnuci! Obdivuj se jeho dobrotě: posílá mi zvířata, která stvořil, abych rozmlouval s nimi o jeho dílech a abych velebil ho v ptácích nebeských. Viz tuto holubici, pozoruj měnivé odstíny jejího hrdla a rci, není-li to krásné dílo boží? Ale nehodláš, bratře můj, promluviti se mnou o nějakém zbožném předmětu? Jestli tomu tak, postavím tam svou konévku a poslechnu tě."

Pafnuc vypravoval starci o své cestě, o svém návratu, o vidinách ve dne, o snech v noci, nepomlčev ani o snu zločinném a o davu šakalů.

„Nemyslíš, otče," dodal, „abych zašel na poušť a konal tam práce neobyčejné, a přísností svého pokání zahnal ďábla?"

„Jsem jen ubohý hříšník," odvětil Palemon, „a špatně znám lidi, ztráviv celý život svůj v této zahradě, s gazellami, s králíky a s holuby. Ale zdá se mi, bratře můj, že zlo tvé pochází hlavně z toho, že tak neopatrně jsi přešel z hluku světského do klidu samoty. Ty prudké přechody zajisté škodí zdraví duše. Jest tomu s tebou, bratře můj, jako s člověkem, jenž téměř zároveň vydá se velikému horku a veliké zimě. Kašel jím zmítá a horečka ho mučí. Na tvém místě, bratře Pafnuci, neuchýlil bych se ihned do děsné pustiny, ale zabavil bych se věcmi, jež vhodny jsou pro mnicha a svatého opata. Navštívil bych kláštery sousední. Jak se vypravuje, jsou mezi nimi některé obdivu hodné. Slyšel jsem, že klášter otce Serapiona má tisíc, čtyři sta, třicet dvě komůrky a mniši jsou rozděleni na tolik čet, kolik jest písmen v řecké abecedě. Tvrdí se, že pozorovaly se jisté vztahy mezi povahou mnichů a tvarem písmen, jež je označují, a že na příklad, kdož zařaděni jsou pod písmenem *Z* mají povahu jaksi točitou, kdežto mniši umístění pod písmenem *J* mají ducha dokonale přímého. Na tvém místě, bratře, šel bych přesvědčiti se o tom vlastníma očima a neměl bych klidu, dokud bych nespatřil věc tak hodnou obdivu. Studoval bych zřízení různých obcí, jež jsou roztroušeny na březích Nilu, abych mohl je porovnati mezi sebou. Taková zaměstnání jsou vhodna pro mnicha jaký jsi ty. Zajisté jsi slyšel, že opat Efrem sepsal pravidla duchovní krásy veliké. S jeho dovolením mohl bys si je opsati, ty jenž jsi tak obratný písař. Já bych to nedovedl; mé ruce, zvyklé zacházeti rýčem, neměly by jemnosti, jíž třeba, aby člověk po papyrusu mohl vládnout jemnou třtinou písaře. Ale ty, můj bratře, máš znalost písma, a nutno vzdávat za to díky bohu, není lze dosti oceniti krásné písmo. Psaní a čtení podává mocné zbraně proti zlým myšlénkám. Bratře Pafnuci, proč nesepíšeš naučení Pavla a Antonína, našich otců? Zvolna v těchto zbožných pracech nalezl bysi mír duše a smyslů; samota opět stala by se milá tvému srdci, a záhy byl bys opět s to, abys ujal se prací asketických, jež vykonával jsi dříve, a jež cesta tvá přerušila. Však není lze očekávati veliké dobro z přílišného se kání. Za časů, kdy dlel mezi námi, náš otec Antonín říkával: „Přílišný půst působí slabost a slabost plodí nečinnost. Někteří mnichové zničili tělo své přílišnou zdrženlivostí. O těch lze říci, že vrážejí si dýku do

Digitized by Google

prsou a že neživí vydávají se moci ďáblově.“ Takto mluvil svatý muž Antonín; já jsem jen nevědomec, ale s milostí boží zachoval jsem v mysli slova otce našeho.“

Pafnuc poděkoval Palemonovi a slíbil, že bude uvažovati o jeho radách.

Prošed plotem rákosovým, jenž vroubil zahrádku, obrátil se a spatřil dobrého zahradníka, jenž zaléval svou zeleninu, mezi tím, co holubice se houpala na otylých zádech jeho.

Při tom pohledu div že nezaplakal.

Vrátiv se do své komůrky, nalezl tam zvláštní hemžení. Jako by zrnka písku zmítala se v prudkém větru, a seznal, že jsou to myriady malých šakalů.

Této noci spatřil ve snu vysoký sloup kamenný, na němž stála vysoká postava lidská, a uslyšel hlas, jenž pravil:

„Vystup na tento sloup!“

Procitnuv, byl přesvědčen, že sen tento poslalo mu nebe a svolal své žáky a promluvil k nim takto:

„Synové moji milí, opouštím vás, abych šel, kam bůh mě posílá. Za nepřítomnosti mé buďte poslušni Flaviena, jako bych byl zde já, a pečujte o bratra našeho Pavla. Buďte požehnáni. S bohem.“

Mezi tím, co odcházel, klečeli na zemi a zvednuvše hlavy spatřili již velikou postavu jeho černou na obzoru pouště.

Kráčel dnem i nocí, až došel ke zříceninám onoho chrámu, vystaveného kdysi pohany, v němž spal mezi škorpiony a sirénami na své cestě.

Zdi, pokryty kouzelnými znameními, posud stály zachovány.

Třicet sloupů obrovských, zakončených hlavami lidskými nebo květy lotosovými, posud neslo ohromné balvany kamenné. Pouze v pozadí chrámu jeden ze sloupů již shodil své břímě a volně strměl. Hlavici jeho tvořila hlava ženy s dlouhýma očima, a s kulatými tvářemi; usmívala se, majíc na čele rohy kraví.

Pafnuc pohlédnuv na sloup, poznal, že jest to onen, jenž zjevil se mu ve snách, a hádal, že jest vysoký třicet a dva lokte.

Odebrav se do sousední vesnice dal udělati žebřík v této výši, a když žebřík postavil se k sloupu, vystoupil, poklekl na hlavici a pravil Pánu:

„Hle, bože můj, obydlí, jež jsi mi vyvolil. Kéž setrval bych tu ve tvé milosti až do smrti!“

Nevzal s sebou žádné potraviny, důvěřuje v Prozřetelnost boží a spolehaje se, že milosrdní vesničané poskytnou mu, čeho bude míti potřebí.

Skutečně, nazejtří ráno přišly ženy s dětmi svými, nesouce chléb, datle a čerstvou vodu, a hoši vynesli to až na hlavici sloupu.

Však hlavice nebyla dosti veliká, aby mnich mohl natáhnouti se v celé délce své, tak že spal, maje nohy zkříženy a hlavu skloněnou k prsům, a spánek byl mu namáháním krutějším, než bdění.

Za svítání sovy dotýkaly se ho křídlama a probouzel se pln úzkosti a hrůzy.

Stalo se, že truhlář, jenž dělal žebřík, bál se boha. Pohnut myšlénkou, že světec byl vydán slunci a dešti, a obávaje se, aby ve spaní nespadl na zemi, tento člověk zbožný postavil na sloup střechu a pavlánek.

Digitized by Google

Ale pověst o tom podivném způsobu života šířila se od vesnice k vesnici a dělníci z údolí přicházeli, v neděli, se svými ženami a dítkami, aby podívali se na stylitu.

Žáci Pafnucovi, zvěděvše s obdivem o vznešeném úkrytu svého otce, odebrali se k němu a vyprosili si na něm milost, aby směli vystavěti si chýže kolem sloupu.

Každého jitra seřadili se kolem pána svého, jenž promlouval k nim slova poučná:

„Synové moji, zůstaňte podobni oněm dítkám malým, jež Ježíš miloval. V tom jest spása. Hřích tělesný jest zdroj a základ všech hříchů: pocházejí od něho jako od otce. Pýcha, lakota, lenivost, hněvivost a závist jsou milé jeho potomstvo. Hle, co viděl jsem v Alexandrii: viděl jsem boháče, jež mrzká chlípnost unášela jako řeka nečistá, vrhajíc je do temné propasti.“

Opati Efrem a Serapion, zvěděvše o této události, chtěli se přesvědčiti o ní vlastníma očima.

Spatřiv v dáli na řece trojklanou plachtu, jež přiváděla je k němu, Pafnuc nemohl ubrániti se myšlénky, že bůh vyvolil ho, aby příkladem byl poustevníkům.

Při pohledu na něho oba svatí otcové netajili své překvapení; v poradě usnesli se, že kajícnost tak neobyčejná není hodna chvály a vyzvali Pafnuce, aby sestoupil:

„Takový způsob života nesouhlasí s obyčejem, jest podivný a mimo všeliká pravidla.“

Ale Pafnuc odvětil jim:

„Což jiného jest život mnišský než život neobyčejný? A nemají-li práce mnicha býti podivny jako on sám? Vystoupil jsem sem k pokynu božímu a k pokynu božímu též sestoupím.“

Co den mniši přicházeli v zástupech, aby připojili se k žákům Pafnucovým a vystavěli si chatrče kolem poustevníka sídlícího ve vzduchu.

Někteří z nich, aby napodobovali světce, usídlili se na troskách chrámu; ale káráni bratry svými a překonáni únavou záhy zřekli se tohoto způsobu života.

Poutníci proudili se všech stran.

Někteří přicházeli z veliké dálky a ti měli hlad a žízeň. Chudou vdovu napadlo, aby prodávala jim čerstvou vodu a dýně.

Schoulena u sloupu za svými džbány z rudé hlíny a za hromadou ovoce, pod střechou modře a bíle pruhovanou, provolávala:

„Kdo chce píti?“

Po příkladu této vdovy pekař přinesl cihly a vystavil tu pec, doufaje, že cizincům bude prodávati chléb a koláče.

Poněvadž dav návštěvníků stále rostl a počali přicházeti i obyvatelé velikých měst egyptských, muž chtivý zisku vystavěl hostinec pro karavany, kde mohli ubytovati se páni se svými sluhy, velbloudy a mezky.

Záhy vznikl před sloupem trh, kam rybáři Nilští přinášeli ryby a zahradníci zeliny.

Holič, jenž pod širým nebem holil muže, obveseloval dav veselými řečeními.

Digitized by Google

Starý chrám, tak dlouho zahalený v mlčení a v klid, naplnil se ruchem a hlukem života.

Krčmáři proměnili ve sklepy síně podzemní a na staré pilíře přibili návěstí s obrazem svatého muže Pafnuce, pod nímž v řeči řecké a egyptské bylo napsáno: „Zde se prodává víno granátové, víno fíkové a pravé pivo z Kilikie.“

Na zdi, na nichž vytesány byly jemné a čisté profily, kupci zavěsili pletence cibule, uzené ryby, mrtvé zajíce a čtvrtky skopců.

Večer staří obyvatelé trosek, krysy, dlouhou řadou prchaly k řece, kdežto ibisové, znepokojeni, s krky napjatými, nejistě stoupali na římsy, k nimž valil se kouř z kuchyní a zaznívaly křik pijáků a služek.

Kolkolem dělníci kopali cesty a zedníci stavěli kláštery, kaple, kostely.

Za šest měsíců vzniklo celé město, se soudem, se stráží, s vězením, a se školou, řízenou starým slepým písařem.

Poutníci byli nepřehledni.

Biskupové a arcibiskupové chvátali sem plni obdivu.

Patriarcha z Antiochie, jenž právě meškal v Egyptě, přišel se vším duchovenstvem svým.

Schválil vřele počínání stylity, a hlavy církve v Libyi v nepřítomnosti Athanášově následovaly příkladu patriarchova. Zvěděvše to opatové Efrem a Serapion přišli, aby omluvili se u nohou Pafnucových pro dřívější nedůvěru svou.

Pafnuc jim odvětil:

„Vězte, bratři moji, že pokání, jež snáším, sotva může rovnati se pokušením, jež byla na mne poslána a jichž počet a síla mě děsily. Člověk pozorován z venčí, jeví se malý, a s výše sloupu svého, kam bůh mě poslal, vidím bytosti lidské, jak hemží se jako mravenci. Ale pozorován uvnitř, člověk jest nesmírný; jest veliký jako svět, poněvadž jej obsahuje ve svém nitru. Vše, co prostírá se přede mnou: kláštery, hostince, lodi na řece, vesnice, a v dáli všechna pole, průplavy, poušť a vrchy, vše jest ničím u porovnání s tím, co jest ve mně. Chovám v srdci svém města nesčetná a pouště nekonečné. A zlo, zlo a smrt, rozprostřeny nad touto nekonečností, ji kryjí jako noc kryje zemi. Jsem sám vesmír špatných myšlének.“

Mluvil takto, poněvadž žádost po ženě byla v něm.

Sedmý měsíc přišly z Alexandrie a Bubastu ženy, jež dlouho neplodny, doufaly, že dostanou děti přímluvou svatého muže a mocí sloupu.

Trely o kámen své lůno neplodné.

Pak přišla nedozírná řada vozíků a nosítek, jež stanuly a tísnily se pod člověkem božím. Vystupovali z nich nemocní, hrozní na pohled.

Matky přiváděly k Pafnucovi své synáčky, jichž údy byly zkřiveny, oči ztrhány, ústa pokrytá pěnou a hlas chroptivý.

Kladl na ně ruce své.

Slepci přicházeli, tápajíce kolem sebe rukama, a zvedali k němu tváře, prorvané dvěma otvory krvavými.

Chromí ukazovali mu nehybnost, smrtelnou hubenost a ohavné zkřivení svých údů; kulhaví ukazovali mu své dřevěné nohy; ženy rakovinou ztížené, braly prsy své do obou rukou a zjevovaly mu rány, prožírané

Digitized by Google

neviditelným supem. Ženy vodnatelné dávaly klásti se na zemi, a bylo to, jako by složil měch naplněný.

Žehnal všem.

Nubové, stížení malomocenstvím, blížili se krokem těžkým a patřili na něho okem slzícím v lici neživém.

Znamenal je znamením kříže.

Přinesli mu na lehátku mladou dívku z Afroditopole; zvracevši krev, spala již po tři dni.

Zdálo se, že jest to obraz voskový a rodiče její, domnívajíce se, že jest mrtva, vložili jí palmu na prsa.

Pafnuc modlil se k bohu a mladá dívka zvedla hlavu a otevřela oči.

Poněvadž lid všude vypravoval o zázracích, které konal svatý mnich, nešťastníci, postižení chorobou, již Řekové nazývali nemocí boží, spěli sem se všech končin Egypta v nesčetných zástupech.

Jakmile spatřili sloup, byli zachváceni křečemi, váleli se po zemi, svíjeli se. A věci skoro neuvěřitelné. Kolemstojící také zachváceni třeštěním, napodobovali padoucníky.

Mniši a poutníci, muži, ženy, ve směsi se svíjeli, majíce údy zkřiveny, ústa zpěněná, a polykali hrsti země a prorokovali.

A Pafnuc na sloupu svém cítil, jak chvění probíhá mu údy a volal k bohu:

„Jsem beran snímající hříchy a beru na sebe všechnu nečistotu tohoto lidu, a proto, ó Pane, duch můj jest pln zlých duchů.“

Kdykoliv jeden nemocný odcházel uzdraven, ostatní ho oslavovali, nosili ho a stále opakovali:

„Vidíme druhou studnici ze Siloé.“

Již sta berel viselo na zázračném sloupu; vděčné ženy věšely tam věnce a obrazy záslibné.

Řekové vrývali do něho důmyslná dvojverší, a poněvadž každý poutník vryl do něho své jméno, sloup záhy byl pokryt do výše člověka směsí písmen latinských, řeckých, koptských, punských, hebrejských, syrských a magských.

Když přišly svátky Velikonoční, přihrnul se do tohoto města divů takový příval lidu, že starci domnívali se, že vrátila se doba mystérií antických.

Na velikém prostranství mísily se: pestrý šat Egypťanův, žíněný háv Arabův, bílý plášť Nubův, krátká suknice Řekova, dlouhá, řásná toga Římanova, šarlatové spodky a kabáty barbarů a zlatem lemované řízy nevěstek.

Na oslech přijížděly ženy, zahalené závoji, a před nimi ubírali se černí eunuchové, holemi razíce jim cestu.

Kejklíři, rozprostřevše koberec na zemi, dělali obratné přemety a kejkle před kruhem mlčících diváků.

Krotitelé hadů napjali ramena a rozvinovali své živé pásy.

Celý tento dav svítil, zářil, zvonil, řinčel, křičel, lál a hlomozil.

Nadávky velbloudářů, bijících svá zvířata, křik prodavačů, prodávajících škapulíře proti malomocenství a uhranutí, zpěv mnichů, pějících verše z Písma, jek žen, jež pojal záchvat prorocký, nářek žebráků, mečení

Digitized by Google

a bučení dobytka, volání námořníků, svolávajících opozděné cestující, všechny tyto zvuky zmatené tvořily ohlušující hluk, z něhož vynikaly ještě pronikavé hlásky malých černochů, pobíhajících davem a nabízejících čerstvou vodu a datle.

A všichni ti lidé dusili se pod nebem bílým, ve vzduchu těžkém, prosyceném voňavkami žen, zápachem černochů, kouřem z kuchyň a dýmem kadidla, jež věřící pálili před světcem.

Když přišla noc, na všech stranách rozžaly se ohně, smolnice, svítilny, a rudé stíny mísily se s černými tvary.

Stoje uprostřed kruhu posluchačů, již seděli na zemi, stařec, tvář maje ozářenu kouřící pochodní, vypravoval, jak kdysi Bitiu začaroval své srdce, vytrhl si je z prsou, vložil je do květu akacie a pak sám proměnil se v strom.

Svá slova provázel širokými pohyby, jež stín jeho opětoval ve směšném znetvoření a nadšení posluchači vydávali výkřiky obdivu.

V krčmách pijáci, ležíce na pohovkách, žádali pivo a víno.

Tanečnice, mající oči barvené a prsa rozhalená, předváděly před nimi výjevy nábožné nebo chlípné.

Stranou mladíci hráli v kostky a starci ve stínu stopovali nevěstky.

Nad těmito tvary pohybujícími se neunavně, zvedal se nehybný sloup; hlava s rohy kravími patřila do temnoty, a nad ní Pafnuc bděl mezi nebem a zemí.

Náhle měsíc vynořil se z Nilu jako nahé ramě bohyně. Vrcholy oblily se světlem a Pafnucovi se zdálo, že vidí tělo Thaidino, jak svítí ve vlnách, mezi safiry noci.

Dni míjely a světec trval na sloupu.

Když nastala doba dešťů, voda, protékající štěrbinami střechy, smočila jeho tělo; ztuhlé údy jeho nebyly schopny pohybu.

Sluncem sžehnuta, rosou chlazena, kůže jeho se rozpukala; široké rány zžíraly mu ramena a nohy. Ale žádost po Thaidě trávila ho uvnitř a on volal:

„To není dosti, bože mocný! Posud pokušení! Posud myšlénky nečisté! Posud ohavné žádosti! Pane, uvrhni na mne veškeru vilnost lidstva, abych za všechnu mohl se káti! Jestli klamno a lživo, že čubka argosská vzala na sebe hříchy světa, jak slyšel jsem vypravovati jistého utrhače a nevěrce, tato báj přece obsahuje skrytý smysl, jejž dnes poznávám. Jestiť pravda, že nepravosti lidu vcházejí do duše světců, aby ztrácely se tam jako ve studnici. Proto duše spravedlivých jsou poskvrněny větším kalem, než může chovati v sobě duše hříšníka. A proto velebím tě, bože, že učinil jsi ze mne odkaliště světa."

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Však jednoho dne vznikl veliký ruch ve městě Pafnucově a donesl se až ke sluchu asketovu.

Veliká osobnost, jeden z nejslavnějších mužů, prefekt loďstva Alexandrijského, Lucius Aurelius Kotta přijde, již přichází, již se blíží.

Zpráva byla pravdiva. Vydav se na cestu Egyptem, aby prohlédl si průplavy a splavnost Nilu, starý Kotta projevil přání, že chce spatřiti stylitu a nové město, jež obdrželo jmeno Stylopolis.

Digitized by Google

Jednoho jitra Stylopolští spatřili, jak řeka úplně se pokryla plachtami. Na palubě galery zlacené a šarlatem zdobené Kotta se objevil, provázen svým loďstvem.

Vyšel na zemi a ubíral se k městu, provázen tajemníkem, jenž nesl psací tabulky, a Aristeem, svým lékařem, s nímž rád hovoříval.

Za ním ubíral se četný průvod, a břeh pokryl se šarlatovými suknicemi a zbrojí vojenskou.

Několik kroků před sloupem Kotta stanul a jal se pozorovati stylitu, cloně si čelo cípem své togy. Veden vrozenou zvědavostí, mnoho již spatřil na svých dlouhých cestách.

Rád vzpomínal na vše a po dějinách punských zamýšlel napsati knihu o všech podivných věcech, jež spatřil. Zdálo se, že velice interesuje se o divadlo, jež jevilo se mu.

„Hle, toť podivno," pravil upocen a oddychuje. „A okolnost, již hodno poznamenati, tento muž jest mým hostem. Ano, tento mnich roku minulého u mne večeřel; po tom unesl herečku."

A obrátiv se k tajemníku svému, dodal:

„Zaznamenejte to, dítě, na mé tabulky; udejte také rozměry sloupu a nezapomeňte okresliti tvar hlavice.

Pak opět zacloniv si čelo, pravil:

„Lidé věry hodní ujišťovali mě, že po celý rok, co vystoupil na tento sloup, mnich náš ani na okamžik ho neopustil. Aristee, jest to možno?

„Jest to možno bláznovi nebo člověku nemocnému," odvětil Aristeus, „a bylo by to nemožno člověku zdravého těla i ducha. Nevíš-li, Lucie, že nemoci ducha a těla někdy těm, kdož jimi jsou postiženi, propůjčují moc, jaké nemají lidé zdraví? Ale abych řekl pravdu, přesně pojato, není ani zdraví dobré ani špatné. Jsou jen různé stavy organů. Studuje to, co nazývá se nemocmi, dospěl jsem k tomu, že patřím na ně jako na nutné tvary života. Větším potěšením jest mi, zkoumati je, než je odstraňovati. Jsou mezi nimi některé, jež není lze pozorovati bez obdivu a jež, pod zdánlivým nepořádkem, tají hluboké harmonie; jaká krásná věc na příklad jest zimnice! Někdy některé záněty těla působí náhlé vzrušení schopností duchovních. Znáš Kreonta? Jako dítě koktal a byl přiblblý. Ale poraniv si lebku pádem se schodů, stal se, jak ti známo, obratným advokátem. Tento mnich asi jest postižen chorobou nějakého ústroje skrytého. Ostatně, způsob jeho života není tak podivný, jak se ti zdá, Lucie. Připomeň si gymnosofisty indické, již dovedou zachovati úplnou nehybnost nikoliv jen po jeden rok, ale po dvacet, třicet a čtyřicet let." (Dokončení.)

Digitized by Google

Z moderních básníků anglických.

Nové překlady Jar. Vrchlického.*)

Robert Southey.

Bitva u Blenheimu.

To v letním bylo večeru,
kdy u dveří své chaty
po práci starý Kašpar sed
si v slunce západ zlatý,
co vnučka jeho Mina malá
si na trávníku vedle hrála.

Tu bratr její Petříček
sem cosi valil k braní,
to bylo velké, kulaté,
to našel, zdroj kde v pláni.
Co kulaté to hladké velké,
se ptal, co našel v říčce mělké?

To starý Kašpar hochu vzal,
jenž zdiven naň se díval.
„Hleď, to jest lebka, hochu můj!“
A vážně hlavou kýval.
„Těch chuďasů zde mnoho zbylo,
když velké vítězství zde bylo.

Já v zahradě jich našel dost,
tam hromady jich leží,
já vyoral jich často víc
ve polní hroudě svěží.
Tam sta a sta jich zemi krylo,
když velké vítězství zde bylo.“

— „Jak stalo se to, pověz nám?“
Petříček dí jak divý
a Minka oči otvírá
a čeká steré divy.
„Což s námi sděl ten zápas celý,
proč bili se tam, proč tam mřeli.“

---

*) Ukázka z knihy: Moderní poesie anglická.

Digitized by Google

A Kašpar: „Kdo byl Angličan,
Francouze v útěk stopil,
však proč tam tak se vraždili
jsem dobře nepochopil,
leč co tu vojska, přisvědčilo,
jak slavné vítězství to bylo.

V Blenheimu otec můj byl živ
u malé řeky břehu,
chýš spálena až v základy,
on na útěku, v běhu
i s ženou, dětmi, v bitvy vřavě
ni úkryt neměl svojí hlavě.

A mečem ohněm širý kraj
kol spustošen byl celý,
a mnohá matka podlehla,
a mnohé dítky mřely,
však to se vždycky přihodilo,
kde slavné vítězství kdy bylo.

A pohled na to bojiště
děs, hrůzu hnal mi v tváři,
ta spousta zlá, jich tisíce
zde hnily v slunce záři.
Tak na vlas vždy se přihodilo,
kde slavné tak vítězství bylo.

Vévoda z Malbro slávu měl
s ním Eugen, princ náš milý!“
— Dí Minka: „Notný práce kus
zde oba postavili!“
„Ne, díté, starci z úst se lilo,
to slavné vítězství jen bylo.

A každý pluk ctil vůdce ty,
již tak to vykonali.“
— „Však jaký z toho všeho zisk?“
se Petříček ptal malý.
— „Mlč, kluku! Nevím, však to dílo,
vím, velké vítězství že bylo.“

—

Jnchcapské skály.

Tak tichá voda, tichý vzduch,
koráb i mužstvo — ani ruch,
plachta se nepohnula v stranu,
příď kline trčí v oceanu.

Digitized by Google

Bez pěn a hluku, ani hles
jdou vlny přes Jnchcapský tes,
jich lehký příboj, lehký sklon
Jnchcapský neprobudí zvon.

Z Aberbrothoku opat vznes
zvon záchranný na skalný tes,
na sudu v bouři on se chvěl
a výstrahou dutě plavcům zněl.

Když příboj přikryl skalný sráz,
výstražný plavci slyšán hlas,
tu blízko útes vytušili
a opata čin velebili.

Ve plné slávě slunce dnes,
vše jedna radost, vzruch a ples,
ve vlnách racek s křikem znik
a samý ples byl tento křik.

Sud zvonu z dálky v zeleni vod
se tměl a tměl jak černý bod,
pirat sir Ralph stál na palubě,
bod černý zřel vod ve obrubě.

Vším cítil jara mízu vlát,
on hvízdal, zpíval, cítil plát
hruď rozkoší, jež kol se hostí,
však u něj byla zlotřilostí.

Zrak upřen na Jnchcapský sráz
křik: „Odvažte mi člunek v ráz,
až k zvonu já si vyjedu,
cos opatu tam vyvedu."

A loďka vjela mezi skály,
k Jnchcapským tesům veslovali,
sir Ralph se s člunu schýlil v let
a od sudu zvon odříz hned.

Zvon klesl v hloub — to dutý sten,
vír zperlil se, tříšť splaskla pěn,
děl Ralph: Kdo objede ty skály,
ten opata víc nepochválí.

Ralph pirat odplul na to v dál
a dlouho mořem harcoval,
a bohat lupem hojným v běh
loď obrátil, kde skotský břeh.

Digitized by Google

Mhou hustou vše se zakrylo,
ni slunce vidět nebylo,
den ke dni vítr fičel zlý,
až jednou večer utich mdlý.

Na palubě stál loupežník.
Kde zem? Zrak tmou mu nepronik.
Děl Ralph: „Brzy se rozsvítí,
již měsíc musí vyjíti.“

Děl jiný: „Neslyšíš vln vzdech,
je blízko, já bych tušil, břeh.“
— „Kde nyní jsme, mně těžko říci,
však rád bych slyšel teď zvon znící.“

Nic neslyší, jen moře vře,
bez větru jedou v proudů hře,
až s třeskem do skal koráb kles,
ó Bože, Jnchcapský to tes!

Sir Ralph tu zří, že vše to tam,
v zoufalství klne sobě sám,
proud vln sem vniká — marný boj!
Loď sjela s hlukem ve příboj.

A smrti slední ve zápas
on slyšel dutý zvuk a hlas,
jak pod vodou by v dutý ston
ďas rozhoupal Jnchcapský zvon.

—

Cesmina.

Ó čtenáři! Zda pozoroval's jen
cesminy kmen?
Co pozorný zrak můž tam čísti
na hladkém listí,
jež vtipně srovnáno jest v lad,
že zmate to i atheisty spád?

Viz, dole jako trní hustý plot
jen osten, hrot,
žo stádo žádné, ať se jak chce blíží,
mu neublíží,
kam nedosáhne, tam list na vše strany
se hladký rozvíjí a bez ochrany.

Zrak zvědavý se při něm zastaví,
strom vypráví

Digitized by Google

mi moudrost, jíž se rád vždy řídím,
v něm symbol vidím
i látku k písni rozmarné, jež skromně
snad prospěje i potěší i po mně.

Tak na zevnějšek mnohým často sám
se drsný zdám
a nevlídný, vetřelců drzá chasa
když sny mé drásá,
však v kruhu přátel vlídný jsem a sladký
jak cesminy list ve výši je hladký.

Nechť zvykem mládí zbujnost, pych a vzdor
ve mnohý spor
mne zavedly, však hledím denně v žití
se stále umírniti,
bych v stáří aspoň měkký byl a sladký
jak cesminy list ve výši je hladký.

A vše když v letě stromy, kam jsi hled,
jsou lesk a květ,
cesminy list jak jejich v jara plese
tak neleskne se,
až v pozdní zimě teprve nám sladký
jest její tmavý zelený list hladký.

Tak rovněž v mladosti své dnech
ve kruhu všech
chci tichý, vážný, zamyšlený státi,
vše vážně bráti,
by pozdní věk můj klidný byl a sladký
v své zimě zelené jak ten list hladký.

Stesk chudých.

„A co lid chudý naříká?"
kdys boháč se mne ptal.
Pojď, vyjdem spolu, pravil jsem,
bych odpověď ti dal.

To večer byl, sníh v ulicích
a kolem tuhý mráz,
my v teplých šatech upjati
a přec jen záblo nás.

Tu přistoupil k nám starý muž,
vlas řídký, bílý měl.
„Co venku v zimní noci chceš,
co zde?" já k němu děl.

Digitized by Google

„Je ovšem zima," pravil mi,
„leč topit nemám čím,
tož venku žebrám podvečer
o soucit hlasem mdlým." —

My bosé dítě potkali,
cár, díra jeho šat.
„V tom chladném větru, co tu chceš?"
jal hned jsem se ho ptát.

I děla: „Doma v bídě zlé
jest všeho potřeba,
na loži otec — poslali
mne žebrat o chleba."

Na rohu žena seděla
ve pusté ulici,
na zádech děcko, u prsu
pak druhé plačící.

„Co v pusté noci děláš tu,
kde mrazný vítr tak?"
By ztichlo, k děcku na zádech
svůj obrátila zrak.

Pak děla: „Muž je vojákem,
já šla mu „s bohem" dát
a nyní do své farnosti
se musím dožebrat."

My smavé děvče potkali
šat volný, schýlen zor,
ta začla s chodci nočními
hned smělý rozhovor.

A já se ptal: „Co svedlo tě
až v tuto bídu sem
ku hanbě, zmaru, v pozdní žal?"
i řekla: „Chudá jsem!"

Já k boháči se obrátil,
jenž zamlklý tu stál:
„Proč chudý lid si naříká,
z těch každý zvěst ti dal!"

—

Digitized by Google

Svatý Romuald.

Kdys, nevím víc to nazpamět,
však víc to bude než sto let,
na hospodu kýs Francouz zaklepal;
jej krčmář vyšel uvítati,
to, ono začal povídati,
neb cizince již z dřívějších dob znal.

Tu ptal se cizinec:
„Nu, řekněte mi přec,
živ svatý Romuald v své chýši, či již shas?“
— „Ne, opustil on oveček svých davy,
jej nezřel jsem víc, jak jsem křesťan pravý,“
děl krčmář, host co zdiven hlavou třás.

„Ach, jak vynikal nade všemi!
Tak svatých málo na šíré jest zemi!
Dnů celých třicet nosil košili
v počasí každém v noci, ve dne stále,
prach s popelem, to pravím k jeho chvále,
on věděl, sotva by ji zbílily,
na dešť ji pověsil na krátký čas
a pak ji oblek zas.

V své lesní celi divě rval
se často s ďáblem, koual pravé divy,
neb satan zrovna jako Turek divý
do něho pral
a boj ten stejnou mocí
se táhl přes den, nocí,
až často v jitra jas
on berlou pral jej s křížem, rohem ďas.

Tu oheň chrlil satan — samé vzteky —
jak svatý Michal by to před ním stál,
co světec stále slal
v srst jemu svaté vody celé řeky.
Kam pohled v celi pad, byl kouř a dým.
Tak denně šlo to, svatého až tvář
na žluť a čerň zbarvila síry zář
a smrděl při tom! — Jak? já, pane, vím!“

A jak své tělo usmrcovat znal!
Když dával někdo kvas,
on přišel sice v čas,
zhled všecky lahůdky a potom prál:

Digitized by Google

„Ó bříško, břicho!
dnes chtělo bysi labužiti, vím,
však nelze, já ti dím,
jdi k chlebu, vodě hezky domů, ticho!“

Leč cizinec dí: „Jak se stalo jen,
že opustil kraj, kde byl tolik ctěn?“
— „Nu, pravil krčmář, to vám povím rád.
Zde vzali sobě lidé do hlavy
mu neobvyklou poctu prokázat,
leč on, nepřítel každé oslavy,
jak pochopíte, všecko snésti moh,
jen to ne — a tak v noci kdys vzal roh.“

„A jaká pocta byla to?“ host ptá se.
Od krčmáře hned dozvídá se:
— „My myslili, že můž' nám vale dáti
a v cizině že můž
být pochován ten převýborný muž,
tu, bychom si jej zajistili,
my opatrně sobě usmyslili,
ostatky jeho bysme mohli míti,
jej přes noc jednou — zaškrtiti.“

—

Walter Scott.

Kolébavka synkovi skotského náčelníka.

Ó usni, mé dítě, tvůj otec byl rek,
tvé matky krajem byl proslaven vděk,
a kam se jen s věží zatočí zor,
tvým, dítě, jsou hvozdy i obrysy hor!

Ó rohu se neděs, ať hlasitě řve,
on pouze tvé hlídače ke stráži zve,
jich luk jest napjat, jich zarudne meč,
když k lůžku ti vrahů se přiblíží léč.

Ó dřímej, mé dítě, však přijde již čas,
kdy ze sna tě vytrhne roh, bubnů hlas,
teď spinkej, miláčku, můžeš teď spat,
než musíš den co den bít se a rvát.

—

Digitized by Google

Donald Caird se vrací.

Donald Caird je tady zas!
Donald Caird je tady zas!
V hory, v dol to zvěstuj hlas:
Donald Caird je tady zas!

Donald umí zazpívati,
horské tance tancovati,
píti, až to muže skolí,
lichotit, až žena svolí,
vědra sváže, kotle spraví,
lebku rozštípnout, žert hravý.
V hory, doly tím zni hlas,
Donald Caird se vrací zas!

Donald Caird je tady zas!
Donald Caird je tady zas!
V doly, hory zni ten hlas:
Donald Caird je tady zas!

Zajíce v léč Donald čapne,
přelstí černou zvěř a lapne,
lososa napíchne v zdroji,
ptáky srazí puškou svojí,
hajné a též správce břehů
umí zbudit ze sna k běhu,
nikomu bych nemoh radit,
s ním si začít, s ním se vadit.

Donald Caird je tady zas!
Donald Caird je tady zas!
V doly, hory zni ten hlas:
Donald Caird je tady zas!

Zvrátí džbán svůj v kratším čase,
krčmářkou než pln jest zase,
vědí vodky prodávači,
s číškou že mu sotva stačí,
když se spije, u sta hromů!
nevyhne se pranikomu,
ať to pán hor, kraje laird
z cesty jde, kde Donald Caird.

Donald Caird je tady zas!
Donald Caird je tady zas!
V doly, hory zni ten hlas:
Donald Caird je tady zas!

Digitized by Google

Skříně svoje zabedněte!
Nalévárny uzavřete!
Allan Gregor co vám nechá,
Donald Caird vám vzíti spěchá,
sýr a vlnu, drůbež v síni,
všecky hadry, v chlívě svini;
na provaz a pouta hej!
Donalde si pozor dej!

Donald Caird je tady zas!
Donald Caird je tady zas!
Ať to šerif nezví v ráz,
Donald Caird je tady zas!

Donalda jak zachrániti?
Kruhy, vazby naň se řítí,
on však zmate každou léči,
vyjít umí z nebezpečí.
Jako hračka okov mnohý
sjede s ruky mu i s nohy.
Chraňte stáda strání, lady,
Donald Caird je zase tady!

Donald Caird je tady zas!
Donald Caird je tady zas!
Neprozraď jej nikdo z nás!
Donald Caird je tady zas!

Troubadour.

Pln lásky, dychtiv po slávě
kýs troubadour, jenž neznal péčí,
ku dámy svojí oslavě
jí před okny své „s bohem“ vděčí:
„Má páž mé vlasti vzdána jest,
však srdce touží k paní vzhůru,
tak v boj jdu za lásku a čest,
jak ctnému sluší troubadouru.“

Když s štítem spěl a přilbicí
a s harfou v ruce z brány hradu,
své krásné věren dívčici
si hlasně zpíval do úpadu:
„Má páž mé vlasti vzdána jest,
však srdce k paní touží vzhůru,
tak v boj jdu za lásku a čest,
jak ctnému sluší troubadouru.“

Digitized by Google

A když se rozpoutala řež,
on cestu klestil sobě směle
v tříšť oštěpů, v hrom boje též
si zpíval s koně, hlasně, směle:
„Můj život vlasti zadán jest,
však srdce k paní touží vzhůru,
pro lásku smrt a boj pro čest,
to ctnému sluší troubadouru.“

V krvavém poli vrahy zbit
rek padl ve krvavé vřavě,
však ještě opřen o svůj štít
on zpíval umíraje v slávě:
„Můj život mojí vlasti jest,
však srdce touží k paní vzhůru,
a padnout pro lásku a čest
se sluší ctnému troubadouru!“

—

Jock z Hazeldeanu.

Proč, slečno, pláčeš hlasitě,
proč tak si naříkáš?
Dám nejmladšího syna ti,
jej ženichem mít máš!
Tvým bude mužem, slečinko,
buď jeho po mém kynu!
Však ona stále plakala
pro Jocka z Hazeldeanu.

Tvůj brzy přejde zármutek,
tvář uschne, bledá v žalu,
můj Frank je v Emingtonu pán
a lord je z Langleydalu;
on první jest, kdy míru čas,
meč tasí vrahům k zhynu; —
leč ona stále plakala
pro Jocka z Hazeldeanu.

Ty zlatý řetěz dostaneš,
ať ve tvém vlasu leží,
dostaneš psy a sokoly
a krásné hřebce svěží.
Jak honu první královna
pojedeš v lesním stínu —
však ona stále plakala
pro Jocka z Hazeldeanu.

Digitized by Google

Chrám z rána zaplál výzdobou
na oltáři svěc řady,
kněz, s družbou ženich čekali,
rytíři, dámy tady.
Pryč nevěsta! Ji hledali,
však marně, do hor klínu
přes hranice ji unesl
její Jock z Hazeldeanu!

—

Dívka z Isly.

Ty dívko z Isly se skály,
již mračno bouřné s mořem halí,
zda vidíš boj ten zoufalý,
jejž vede s vlnou člunek malý?
Teď v pěn se skácí řev a dým,
na vlnách tančí poznovu,
rci, nač zápasí s mořem zlým? —
Ó dívko, spěje k domovu!

Ó dívko z Isly, racka zříš,
mhou svítí jeho peruť bílá,
hřmí bouří severní vždy výš,
kde rodná skála by jej skryla,
proč vichřicí a vztekem vln
k skalnému pluje ostrovu?
Kde trav a stromů břeh je plný? —
Ó dívko, letí k domovu!

Jak lodi vln se směje ples,
šprým tobě moje namlouvání,
jsi chladná jako skalný tes,
před kterým racek peruť sklání.
Buď skála, vlna, mráz a led,
vždy, dívko, přijdu poznovu,
když ne v tvá ňadra, do vln hned
se vnoří Allan — k domovu!

—

Vpád.

Dnes poslední z býků byl hodem nám již,
a poslední z láhví dnes plní nám číš!
Nuž vzhůru, vy mani, již vytaste meč,
v boj třeba vyrazit, lup chytit v léč.

Digitized by Google

Zrak, nedávno který se s úsměvem střet
se zrakem naším, v dol s věže teď slet,
zří do mlhy zakalen, zda obrys hřív
tam ořů vzepjatých, přilb chochol kýv.

Jak šustí lijavec, vichr jak zní!
Jak měsíc za mraky v mlze se chví!
Tak, výborně, hoši! Ukrytý v mrak
spánkem spjat věžníka nezří nás zrak.

Jak oři supají! Bělouš můj v před,
cval kopyt jeho zní, ržání a v let
vlá jeho hříva mi, do řeže, v kouř,
tmou veď nás, vichřicí jako blesk bouř.

Most již spad visací, ať roh zní již,
koně pak bodněte, dopijte číš,
hrob čestný umrlým, jež schvátil zmar,
těm, Teriot zase kdo uzří, buď zdar!

—

Poutník.

„Ach otevřete, ach, soucit jen,
zlý severák dnes jest,
kraj celý v dálku zasněžen
a těžko najít cest.

To nejde pytlák, krále zvěř
jenž střílí, k vratům vám,
ač ten by v také noci šeř
zasloužil soucit sám.

Jsem poutník, nesu let svých tíž,
hříchy pykám trestem zlým,
pro Marji, otevřte mi již,
za vás se pomodlím.

Odpustky od papeže mám,
ostatky svatých též
přes moře nesu z dálky vám,
tož z lásky otevřtež!

Ve suchém listí ku lani
se tiskne jelen mdlý,
kdo starce bouře uchrání,
kde štít v ten vichr zlý?

Digitized by Google

Jak hučí Etrik, jaký ryk,
tma kol a noc a led,
a já jít musím přes Etrik,
když nesvolíte hned.

Železná brána bez hnutí,
nadarmo buším v ni,
muž nezná lepších vnuknutí,
ač slyší pláč, jenž zní.

Nuž s bohem, s bohem, nedej bůh,
až budete stár, v noc
by též vám bylo v noční vzduch
tak úpět o pomoc!“

Snil v teplých lesník peřinách,
pro vzlyk ten neměl cit,
ó bude jemu často v snách
prosince vichr znít!

Však běda, když vzplál zory svit
skrz mlhy Etrika,
mrtvého našel v olších snít
cizího poutníka.

Digitized by Google

Pohled do údolí Resie s horou Caninem v pozadí.

(Viz článek „Resiané“.)

Digitized by Google

Hrozen.

Legenda od Aug. Eug. Mužíka.

Byl Titus opatem, vlád' v kláštеře, kde mnichů
sto stále říkalo růžence svoje v tichu
a zas hlas mohutný ve dlouhé spjali chóry,
‚Buď Kriste veleben!' jich zbožné pěly sbory.
Za noci vstávali, jak první spánek na ně
se snášel, do rána klečeli odhodlaně
na chladných kamenech, až v kámen z jejich těla
vše teplo splynulo, a noha zledověla
jak sama kamenem. Ty dlouhé, dlouhé posty,
kde suché kořínky jich byly oběd prostý,
a doušek vody jim byl vína nad poháry,
kdy v hrdlo palčivá jim žízeň zalkla spáry!
Na střepech lehali a na trní, však rány
když byly nejhlubší jim do všech údů vklány,
tu v taje askese se nořili v svém snění
a nalezli v něm mír a hříchů odpuštění
a svatou rozkoš muk, která jim smysly halí
v ten závoj mystický, jejž andělové tkali,
a čím víc bolesti jich celým tělem šílí,
tím sladší hymny jsou, v nichž k Bohu svému kvílí.

Tak léta minula jim v nejpřísnější kázni
o žízni, pokoře a přísné srdce strázni,
jich tělo průhledných již tvarů nabývalo
jak duchů nadzemských, a před zrakem jim plálo
to časté vidění, že vznešeni jsou vzhůru
a slavně vpočteni do svatých nebes kůrů,
vše zemské sňato s nich, co rodiče jim dali,
a ples, ples bez konce jen v srdci jejich králí . . .

Tu opat zajásal: „Ó vítězství! Ó spása
již ke mně chýlí se, vše moji slávu hlásá
a kouzlo příkladu, jenž bratřím ze mne vane,
jak světlo majáku na vlny, bouří štvané.
Je dosti muk a ran! Já udusil v nich tělo,
vše z nich je vyrváno, co lidské v nich se chvělo,
jsou silni, stateční, jsou jako svatých voje,
jež můžeš vřaditi, ó Bože, v šiky svoje.
To moje práce jest, to moje dílo svaté,
s mým jménem vítězství a spasení jich spjaté!"

Digitized by Google

Však sotva vyřkl to a uložil se k spaní,
tu náhle pocítil, že kdos jej chopil dlaní
a ze sna probudil. Při matné luny záři
tu viděl divný zjev, jenž s pošklebnou děl tváří:
‚Ty neznáš mne — to vím, a přece život celý
se bráníš proti mně jak zlému nepříteli
a já ti práce dost již dal, dám ještě více,
ač já jsem samoten a vás je na tisíce.
Jsem ďábel — nebo chceš-li, cit jsem jenom lidský,
jenž v každém člověku plát bude, žíti vždycky,
a jejž chceš modlitbou a postem udusiti,
však že to nadarmo, to srdce tvoje cítí . . .
Ne, nic se nelekej, ty vzácný muži boží,
a hal se dále v ctnost na cudném svojím loži,
však chceš-li, udělej jen jednu zkoušku malou
s tou zbožnou družkou svou, tvé kázně vždy tak dbalou,
pak poznáš, klášter tvůj jak málo světců chová,
že musíš do práce se dáti hezky znova
a v konec podlehneš přec všechněch lidí mdlobě.
Přijď ráno do sadu, tam více povím tobě.‘

A ďábel smál se, smál tím smíchem, jenž jak hrany
zněl ve sny kmetovy, jež z luzných vidin stkány.

V chrám opat vlekl se, tam klesl na kolena,
a žhavou modlitbou on k svému Bohu sténá,
by dal mu zapomnít tu noční na návštěvu
a takto uniknout Anděla zlého hněvu.
Však marně . . . nevěda, jak všecko to se stalo,
stál náhle v zahradě, kam slunce vylévalo
svůj žár, jenž kolem plál jak zlaté roucho mešní,
a ptáci zdravili ten prchavý den dnešní,
tak sladkou kadencí, že varhan duše snivá
tak sotva líbezně kdy v lodi chrámu zpívá . . .
Kol celá příroda se ztápěla v tůň štěstí
v tom žití kratičkém, jež brzký zmar svůj věstí,
a na smrt nedbala ni za ní co pak bude,
jen plesnou rozkoší se chvěla, smála všude.
I srdce opata tak divně počlo táti . . .
Cos jako dětství hlas v něm znovu slyšet hráti,
že nevěděl, co sen, co skutečnost je pouhá,
jež postům jeho se a modlitbám tak rouhá!

Jak zrak svůj pozvedl na révu, jež se vila
kol plotu svobodně a v husté stíny kryla
tiš sadu divokou, tam v slunné záře středu
on hrozen uviděl jak zlatou plástev medu —
tak svůdná, jiskrná ta velká byla zrna.

Digitized by Google

A opat hleděl naň, podivem sladkým trna,
blíž k němu pokročil, chtěl utrhnout jej sobě,
však s hrůzou ruku zpět zas vztáhl v jedné době.
„Je svod to ďábelský," si děl a viděl živě
před sebou ďábla zas, ba z toho hroznu divě
sto očí upírá se na něj a se směje,
že neodolá sám zlým kouzlům čaroděje.
Kmet nazpět ucouvnul, však k hroznu zas se vrátil
a křížem požehnav se pevně pak jej schvátil.
V tom slyšel známý hlas, a ďábel k němu pravil:
‚Vím není možno mně, bych tebe ráje zbavil
a nasel koukole do staré tvojí hrudi,
neb ona hrobem jest, jenž víc se neprobudí. —
Leč řada bratří tvých — — v nich doposud krev hárá,
a touha požitku a lidská vášeň jará,
to věz, to pravda jest. Jak v málu síly mají,
tak ve velkém se též ti vždycky zachovají,
leč příležitost jen, a uviděl bys jasně!
Nuž zkoušku udělej s tím zlatým hroznem časně
a celé peklo své já vsadím chutě na to,
že v ohni zkoušek zlých jich srdce není zlato!'

„Tož budiž," opat děl, „já ručím za své stádo,
že v pokušení boj vždy půjde se mnou rádo,
tvou sázku přijímám, že k mému monastýru
již nikdy nevkročíš, jej necháš žíti v míru,
však s vůlí Boha jen, neb jemu ničím není
mé slovo ani tvé, on svou je vůlí mění."

‚Tak jdi,' smál ďábel se, ‚ten vezmi zlatý hrozen,
jenž slunce polibkem a přírody byl zplozen,
má v sobě pekla žár a krev té věčné mízy,
jež v tobě proudí též, nikomu není cizí.
Ten hrozen pošli všem svým bratřím bez váhání
a přikaž přísně jim, by netkli se ho ani,
ať jeden druhému dál dá jej, však den celý
má v každé cele být, by na očích jej měli.
Až u všech pobude, pak k tobě zas se vrátí,
a potom zrnka ta zas můžeš spočítati — —
dnes sto je jich a sto je poslušných tvých bratří.
Jsem zvědav, kolik jich pak tvoje oko spatří!'

Pln pýchy, nadšení zved opat svoje čelo:
‚Však poznáš, satane, že marně se ti chtělo
vjít se mnou ve zápas — — tys pokoušel i Krista,
leč tvého doteku má říše bude čista!
Kdo bude vítězem, již napřed říci mohu,
však přece pokorně vše podrobuji Bohu.'

Digitized by Google

Na mísu stříbrnou dal hrozen neprodleně,
a z cely do cely jej posílal pak denně,
a zatím modlitba mu vroucí z hrudi vane,
by pýchu zapudil, až vítězství mu vzplane.

Sto uplynulo dní a z poslední již cely
se hrozen vrátit měl na triumf jeho skvělý;
on čítal zrnka dnů, jak v dálku ubíhala
v svém rychlém přeletu, a často duši jala
mu bázní podivnou, jak skončí jeho sázka,
zde, v tom údolí slz, kde každá lávka praská,
již ze svých nadějí jsme dlouho budovali . . .
a jenom Bůh ční zde jak vrchol hory stálý.

Již poslední byl den . . . Zas klesl na kolena,
a žhavou modlitbou ku svému Bohu sténá,
pak křížem znamenal se, vstal, a hrdý, smělý
se bral již bez dlení do slední mnicha cely.

Tam chudém na stole, na nějž stín padal kříže,
ta mísa ležela . . . A opat přistoup' blíže
a nahled . . . ucovnul a v hrůze třeštil oči,
zda přelud ďábelský se před zrak jemu točí,
či pravda skryta přec pod přeludem tím lživým?
Kam hrozen poděl se, jenž plál tu zlatem živým?
Ni jedno zrníčko, ach, nezbylo tu z něho,
co drobný moh' by pták vzít do zobáčku svého . . .

I zavrávoral kmet a vzdychl z duše svojí,
a zdálo se mu, stín že jakýs za ním stojí,
se v celu nahýbá a šilhá na tu misku
a z duše chechtá se k vítězství svého zisku.

Hned bratří sešli se a nescházel ni jeden,
a opat tázal se, přísností svatou veden:
„Kdo, bratří, zhřešil z vás a nedbal mého hlasu
a pustil ďáblovi svou duši bez zápasu?
Ten hrozen — slabosti a lhostejnosti děti,
zda možno bez hrůzy vám na něj pohleděti?
Ó mluvte, mluvte již, ať vím, jak trestat mohu.
Však ne, chci odevzdat ten trest jen Bohu, Bohu.
Když tíha slabosti vám hříšné tělo váže,
kéž aspoň lítost zas a pokání hřích smaže,
tož mluvte, zaklínám vás Jím, jenž na vše hledí,
ó neváhejte dél' již přímou s odpovědí!"

A se všech ozvalo se stran: „Ó odpuštění!
Já vím, že hřešil jsem před Pánem, jemuž není

Digitized by Google

nic skryto . . . zrníčko jsem jedno vzal si pouze
neb nemoh' odolat jsem palčivé své touze,
to ďábel lákal sám, mne sladkou vůní šále,
já jedno zrnko vzal a hrozen poslal dále . . ."
A všichni na tvář svou se vrhli před opatem
a v studu zakryli svou hlavu temným šatem . . .

Tu kmet se zamyslil a zřel, jak málo v žití
tu pravdu odvěčnou on mohl pochopiti,
že nelze přírodu v nás udusit, a vždycky
že lidským zůstane, co v lidech žije lidsky!

„Ó vstaňte," zvolal k nim, „já odsoudit vás nechci,
jsme všichni z ženy jen, jsme lidé slabí, křehcí.
Jen Bůh je síla sám a pravda, k němu spějte
a za mne modlitbu též jednu odevzdejte!"

Kol sluneční plál svit tak vlídnou, milou září,
kmet slzy v očích měl a úsměv v staré tváři . . .

Starověké villeggiatury.

Podává F. V. Vykoukal.

a našich časů sotva že měsíc březen protáhne trochu patrněji dni, před tím k omrzení krátké, sotva že slunce, třeba ještě nevalně teplé, zažene zimní chmury a sněhonosné mraky, sotva že uvolní se proudy vod, odnášejících skalenými toky horský sníh, — dříve ještě, než vydá odpočatá země první fialky a sporé chudobky, dříve, než z těsných poupat vytrysknou měkkoučké, chmýřnaté jehnědky, dříve, než rozproudí se živná míza v holých větvích a haluzích keřů a stromů, dříve toho všeho objevují se v novinách — bez rozdílu politického vyznání — inseráty, ohlašující letní byty. Toť jsou poslové jara mnohem rannější a čilejší než starými pranostykami očekávané zvěstovatelky jeho — první vlaštovky, nad něž mimo to vynikají ovšem i tím, že jara nedělají, kdyby jich bylo sebe více. Poptávky po letních bytech množí se z roku do roku a s nimi množí se i nabídky. Odtud oni časní bouřliváčkové, kteří k nám volají odkudsi ze zadní strany našeho deníku politického, burcujíce nás z vyjeté koleje denního života a připomínajíce, že přijdou dnové, kdy s radostí opustíme zdi, v nichž si nyní hovíme, anebo, drží-li nás samy neodbytná povinnost, tedy alespoň svým milým budeme hledati žádoucí změny pobytu.

Digitized by Google

Jezditi z velikých měst na letní byty stalo se potřebou, uznávanou čím dále tím obecněji. Čeho si před lety dopřávali jen lidé zámožní, napodobující v tom panstvo, trávící léto po útulných sídlech venkovských, toho hledá nyní pilně i průměrný řemeslník pro svou rodinu, poznávaje, že tím značně získává zdravotní stav její. Zlepšení tohoto stavu všemi prostředky, jichž může venkov poskytnouti, toť jest příčina, proč alespoň většina, a to rozumnější většina výletníků velkoměstských zapadá na letní měsíce ve venkovská zátiší. Proto vznikají i spolky lidumilné, jež si vytkly za úkol vypravovati na venkov děti chudé, které by jinak nedošly dobrodiní blahodárné změny vzduchu a čilého pohybu v něm. Že ovšem vedle zmíněné příčiny zdravotní nutí také moda vyhledávati venkova, toho výmluvným dokladem jsou zdravé, kypré maloměstky, které utíkají z městeček, obklopených lesy, sady a lukami, do nedalekých mysliven a hájoven, aby mohly potom ve společnosti méně šťastných spolusester mluviti o tom, jak bylo „na venku". Ostatně i z velikých měst vede na venek nebo do lázní více moda než skutečná potřeba všelijaké blahobytníky a břichopásky, kteří tam jdou odpočívat po nudné a právě proto tak namáhavé zahálce, jakož i po zábavách všeho druhu, jimž se od podzimu do léta oddávali v ruchu velkoměstském.

Tážete se, jak dávný jest zvyk opouštěti na léto hlučné bydliště městské a utíkati se do stínu hájů a hvozdů, nebo na břehy chladných vod? Moderní zvyk tento má historii mnohem více než tisíciletou. Kvetl již ve starém Římě za posledních dob republiky a vybujel v nevídaný přepych, shodný s ostatními poměry tehdejšími, za dob císařských. Nejedna stopa jeho jest zachována v kamenných památkách nynější Italie, z nejedné zříceniny zní k nám hlas zapadlé slávy jeho. Pojďme, libo-li, a vizme, které byly příčiny tohoto, řekněme výletnického ruchu starořímského, jaké byly proudy a směry jeho, jaký jeho ráz a způsob celkový, a přihlédněme též, v čem se shodoval nebo lišil od průměrného stupně letních kolonií národů moderních.

Uvažujeme-li o příčinách dočasného vystěhovalectví letního, především padá na váhu otázka, jak veliký byl Řím za dob svrchu vytčených. Odpověď bude asi vždy nepřesná, udávajíc číslo toliko přibližné. Byť sice v Římě ode dávných dob (od r. 443. př. Kr.) vykonáván census, t. j. odhad jmění všeho občanstva a revise jeho, dle níž občané tříděni vzhledem ku povinnostem a právům občanským, a při té přehlídce byl zjišťován mimo jiný majetek také počet členů rodiny i počet otroků, — přes to však jest výpočet obyvatelstva dle listin censorských nejistý. Monografie o lidnatosti Říma udávají dle zmíněných listin počet mužského obyvatelstva v Římě za císaře Claudia (r. 41.—54. po Kr.) na 1,250.000 duší, z čehož bylo asi 950.000 svobodných a 300—350.000 otroků. Ale v tom není na př. přesně zjištěn počet vojska, není vůbec určen počet ženského pohlaví a také počet mužů, jak patrno, kolísá nemálo. — Počet obyvatelstva ženského, které za našich časů téměř všude číselně nad muže vyniká, byl ve starém Římě menší. Friedländer, jehož zpráv*) mimo jiné

*) Sittengeschichte Roms I—III.

Digitized by Google

prameny v této stati hlavně užíváme, čítá, že svobodných žen bylo v Římě za doby Augustovy o 17 procent méně než svobodných mužů; mimo to v hotový opak dnešních poměrů služebnických také otrokyň bylo značně méně než otroků. Týž zpravodaj odhaduje celkový počet svobodného obyvatelstva římského v prvních letech císařství asi na 670.000, otroků pak přes 500.000. Ať však se věc má jakkoli, jest jisto, že v té době bydlelo v Římě značně přes 1 milion lidí a že v prvé polovině druhého století populace římská i po epidemiích, které tu zuřily, překročila číslo 2 milionů; Řím pak i dále vzrůstal, ne sice rychlostí takovou, jako nyní moderní velkoměsta evropská, ale přece značně, tak že ve 3. st. po Kr. měl ke 3 milionům obyvatelů.

Veliké obyvatelstvo toto tísnilo se na prostoře poměrně nepříliš veliké; měřit dle měření z r. 74. po Kr. Řím 13.200 kroků (asi 20 km.) v objemu. Bylo tedy nutno stavěti domy vysoké. Augustus (30 př. Kr. — 14. po Kr.) ustanovil, aby domy římské na straně uliční nebyly vyšší než 70 stop římských. Ta míra by vystačovala na čtyři patra a snad na mezzanin. Ale že bývaly v Římě domy vyšší nad tyto rozměry a že zvláště zadní křídla vzrůstala do výše, lze souditi ku př. ze slov básníka Juvenala, který (VI. 31.) praví, že divák z nejvyšších oken vidí předměty na ulici jako v mlze. Rozumí se samo sebou, že bytů v takových výškách užívali toliko lidé chudí. Římští stavitelé, majíce drahá staveniště, hleděli využitkovati místa co nejvíce a vynikli ve výrobě drobných kumbálků i nad nynější své nástupce velkoměstské. Tehdy ovšem činili tak, jak se i nyní děje, na prospěch domácích pánů, ale také, což nyní nikterak neplatí, ke spokojenosti nájemníků; mívalit lidé tehdáž mnohem méně nářadí a potřeb, bez nichž se byt dnešního měšťana neobejde, a proto i v malých bytech mívali více místa než můžeme míti my, i když nemáme pian a pianin, garnitur, kredencí a podobných nezbytností.

Při tom býval vnějšek římských domů zhusta nepravidelný; nejen jednotlivá okna byla umístěna ledajak různě, tu výše, tu níže, ale i výška jednotlivých částí průčelí domovního byla nestejna a čelo domu znešvařeno různými výstupky, přístavbami a přílepky. To platí ovšem toliko o domech nájemných. Ulice takovými domy tvořené, samy sebou většinou úzké a křivolaké, tím způsobem ještě více se těsnaly.

Jinak však bylo v ulicích palácových, kde jednotlivé příbytky bohatých patricií o rozsáhlých, nádherných stavbách, nádvořích a zahradách zabíraly mnoho místa na úkor domů nájemných (insulae). Stavby toho druhu vzmáhaly se za doby císařské hned od Augusta počínajíc. K nim předem se nese výrok, kterým Augustus tvrdil, že Řím, jejž obdržel cihlový, zůstavuje mramorový. Za té doby se vzrůstajícím obyvatelstvem rostlo i kamenné moře města Říma, rozděleného od Augusta ve 14 okrsků, jež později — za Aureliana (r. 271.) — byly obezděny společnou zdí, zdéli as 21 míli římskou. O pozdějším rozsahu města svědčí i zpráva, týkající se 4. stol., kdy měl Řím 1780 paláců a 46.602 domy činžovní.

Domy římské lišily se od našich mimo jiné i tím podstatně, že v přízemí neměly oken se strany uliční, any místnosti ústily do vnitř. Čněly tedy do ulice holé zdi, a zdmi byly ohrazeny i domy boháčů spolu

Digitized by Google

s příslušnými zahradami. Kde se vyskytlo loubí na straně uliční, což bývalo jen tu a tam v ulicích širších, tam se ho bez závady zmocňovaly obchod i passáž. V jiných ulicích úzkých, a to i sebe živějších, přistavovaly se k domům rozmanité boudy, krámky, dílny a místnosti hospodské. Martial (VII. 61) živě a rozmarně líčí, jak prý celý Řím vypadá jako veliká taberna. Domovního prahu nikde není viděti, neboť všecko všude zastavěli kramáři a kupci, hospodští, řezníci a holiči. Tu na sloupu šenkýřově visí uvázané láhve vína, tam v davu uličním rozhání se břitvou holič, jinde špinavé kuchyně pouliční rozkládají své výrobky po celé šířce ulice, že je těžko tudy se proplésti. Domitian (r. 81.—96.), jak Martial připomíná, odkázal (r. 92.) tyto pouliční živnostníky v příslušné meze, a pak „stalo se cestou, co pěšinkou bývalo jindy".

U krámů a v obchodních skladech bývalo v Římě z míry živo. Jako na parádních ulicích našich kupívají se před výklady některých živnostníků celé davy lidí, tak dělo se (byť ovšem s obměnou, spůsobenou jiným zařízením místností) již ve starém Římě, ačkoli tam modistky nevykládaly lákadel pro slabší pohlaví ve způsobě nejnovějších klobouků nebo rukávů všelijak vzdutých. Soustřeďovalť se v Římě obchod světové říše a co kde v tehdejším světě vzácného, umělého a dovedného u kteréhokoli národa lidé vyrobili, co vypátral lidský důmysl, nebo čeho se domohla neunavná píle, to nabízelo se obyvatelům Romulova města ku prohlídce a koupi právě tak, jako plodiny nejodlehlejších krajin západu i východu, severu i jihu. Praví-li Plinius (H. n. XI. 240), že v Římě statků celého světa lze zkoušeti, má pravdu, ať hledíme ke kterékoli stránce výroby, k čemukoliv, čeho vyhledává přepych velikoměstského života.

A jako produkty hmotné, tak valilo se do Říma také vše, co duševně nějak vynikalo, nebo co chtělo měřiti síly své na kolbišti, kde byla pozornost vždy ochotná, byť i povrchní, a kde bylo možno nadíti se úspěchu. Umělci všeho druhu, básníci i řečníci, lékaři, hadači, učenci i chlubní nedovzdělanci, vše spěchalo z blízka i z dáli do střediska veleříše, neboť tam bylo lze „obrátiti na sebe zraky všech bohů i lidí". Stejně chvátali tam i zámožní ctižádostivci z provincií a pak ovšem též lidé beze ctižádosti, kteří v neprůhledném zášeří velkoměstském hodlali vesele žíti, pokud bylo z čeho. Vzpomeňme mimo to, jak ze všech koutů světa putovali do Říma cizinci vůbec jednak jako účastníci politických poselstev, jednak z příčin soukromých, a představíme si, že se ulice římské pestřily cizinci, kteří nezřídka bývali domácím lidem i sobě vespolek zajímavou podívanou. Ale při té představě a při vzpomínce na tvářnost města vůbec zajisté nám také neujde, že na těch ulicích římských bývalo asi nad míru živo a rušno, tak živo, že z toho pozorovateli v pravdě přecházel zrak i sluch.

A tak bylo za okolností zcela obyčejných, pravidelných. Představme si pak, jak asi vypadaly ulice římské za zvláštních příležitostí, když na př. byly pořádány velikolepé hry. Vzpomíná-li na př. Ovid (A. a. I. 173.), že ku představení námořního boje, jejž uspořádal r. 2. př. K. císař Augustus, sešel se do Říma ohromný kus světa, dobereme se z této básnické nadsázky jistě nesmírného množství lidstva; toť by i jinde a za

Digitized by Google

jiných poměrů nevídaným divadlem se dalo zlákati. A když zasvěcován byl amfitheatr Flaviův, byli tam dle slov Martialových diváci až ze Sarmatů a Sikambrů, Arabů, Sabaeů a Aethiopů. Za takových dní slavnostních — můžeme říci bez přepínání — šlo v římských ulicích o život.

Ale i v dobách klidnějších bývalo tam zajisté hlučno až příliš; když se lid hrnul do tří velikých divadel římských nebo z nich, byl proud jeho takový, že Seneca (Clem. I. 6.) právem jej přirovnává dravé bystřině, jíž není možno čeliti. A že při tom býval také náležitý lomoz, lze souditi ze zprávy Suetoniovy (Calig. 26.), z které se dovídáme, že císař Caligula (r. 37.—41.), jsa kdysi probuzen ze spánku davem, který obsazoval bezplatná místa v cirku, poručil bušiti kyji do lidu, při čemž mnoho lidí bylo umačkáno. Že v tlačenici přišel v Římě někdo o život, nebývalo dle všeho vůbec vzácností; pozornosti však zasluhuje zpráva, že v tlačenici, která vznikla, když Caligula kdysi mezi lid rozhazoval peníze, přišli o život 32 mužové, 247 žen a 1 eunuch. Je i z toho, jako i z přemnohých jiných dokladů zřejmo, jak laciný býval v Římě život lidský za dob císařských, ale také je patrno, vzpomeneme-li při tom na poslední carskou korunovaci ruskou, že pošetilá chtivost a neskrotnost šírých davů ani po dlouhých věcích se nezměnila.

Z toho, co tuto řečeno, je zajisté patrno, že pobyt v Římě působil na čivy dráždivě a únavně. Tím více měli takovýto dojem lidé jemnějších nervů a ti, kteří se oddávali zaměstnání duševnímu. Tak se omlouvá Horác (Epist. II. 2.) Jul. Florovi, proč poslední dobou upouští od veršování. „Veškeren sbor spisovatelů miluje háje a prchá z měst — já mám pěti uprostřed lomozu, ve dne v noci neustávajícího?“ A k tomu drasticky líčí procházku po ulici, kde věru nelze se kochati v pomyslech básnických. Tu prý chvátá komissionář s mezky a nosiči, tam vznáší se ti nad hlavou na kladce trám nebo balvan, tu pracně se béře v před vůz pohřební, tu nutno uhnouti se zběsilému psu, tam zablácenému vepři . . . Nám, zvyklým stálému rachotu těžkých vozů, hukotu dráh, pískotu signálů, závodění kvílících kolovrátků a sténajících fortepian atd. atd., zdá se toto Horácovo líčení idyllou. Ale vzpomeňme, kolik o té moderní dopravě a zábavě pracovalo věků, od onoho básníka nás dělících, a oč větší máme my příležitost i nutnost tužiti (ač ovšem též hubiti) své nervy! Čím více pak rostlo světové město, tím více přibývalo v něm stálého lomozu a povyku.

V poslední čtvrti prvého století po K., kdy psal své satiry Martial, a v letech Juvenalových dostoupil, jak se zdá, pouliční ruch v Římě vrcholu. Již přede dnem vyvolávali pekaři své zboží, a dle všeho také pastýři, kteří z okolí přicházeli do města, mléko. Potom spustila kladiva a pily v dílnách, ozvalo se sborové slabikování školní mládeže. Skřípající vozy vlekly ohromné balvany a klády, a pod jich tíží otřásala se půda, nákladem obtížení soumaři a nosiči drali se mezi chodce, na všech stranách byla mačkanice, nikde nemohl jsi bezpečně kročiti, a zloději měli v takové tlačenici zlaté časy. Zde, dí Martial, klepe směnárník špatnými penězi Neronovými o špinavý stůl, tam buší dělník na kovadlině, stloukaje zlatý písek španělský. Bez ustání zaznívá křik běsného procesí

Digitized by Google

kněží Belloniných,*) tlach trosečníků, kteří držíce v ruce po kuse ovázaného vraku škemrají o almužnu, a podobně skuhrání židovských kluků, jež matky poslaly na žebrotu, a volání kalnookých prodavačů podomních (ambulator) ze Zátibeří, kteří nabízejí sirné nitě na rozbité sklo.**) Marsičtí krotitelé hadů vábí diváky ke svým produkcím. Podomní prodavači šatstva, plátna a jiného zboží, roznašeči hrachové kaše a teplých klobásků (ctihodní předchůdcové našich uzenkářů), prodavači soli***) a řezníci, kteří své krvavé zboží roznášejí nepokryté, ti všichni stále křikem na své zboží upozorňují a každý má k tomu svou zvláštní „písničku".(Friedländer I. 22.)

Ale ani v noci lomoz neustával. V rozsáhlých palácích bylo ovšem možno klidně spáti v odlehlých ložnicích, ale v nájemných bytech hluk z ulice často burcoval lidi ze spánku. Rachot cestovních vozů, kterým většinou dne nebylo dovoleno ulicemi městskými jezditi, rozléhal se právě tak, jako povykování opilců, kteří v tlupách táhli s místa na místo, a lomození jiných rozjařenců obojího pohlaví, mezi nimiž dámy ze vznešených rodů (jako na př. Augustova dcera Julie) nebývaly nijakou vzácností. Rozumí se, že také dostaveníčka milenců ke svým kráskám přístupu se domáhajících, jak o tom mluví Horác (Carm. I. 25.), nikterak nepřispívala k tichu nočnímu.

Není tedy pochyby, že již tento neumdlévající, klidu nedopřávající, lomozný ruch a překypující síla, kterou se projevoval život v *Římě*, nutily každého, komu to bylo možno, aby alespoň na čas hledal *úkojné* změny v zátiší venkovském.

Ale byly mimo to i jiné, neméně podstatné příčiny, *proč* venkov vábil římskou honoraci.

Že za vylíčených poměrů zdravotní stav vladařského města nemohl býti valný, jest pochopitelno. Kde se tísnilo tolik lidstva na prostoře poměrně veliké, kde vzduch nemohl prouditi křivolakými uličkami vysokých domů a kde i jinak zdravotní profylaxe nemohla býti náležitá, tam se lehce zahnizďovaly nemoci, které pak nebylo snadno vypuditi. Ale již sama půda, na které Řím stál, byla nezdravá, a z ní vyplynula obecně známá nezdravota města. Hned v prvních dobách veliké osady Romulovy bývalo tu ctěno božstvo Febris — Zimnice, jejíž oltáře po všechny časy byly hojně vyhledávány; bylať v Římě zimnice stále domovem. Dle slov Galénových bylo možno v Římě denně viděti množství lidí, stižených žloutenkou nebo vodnatelností. Nezdravá bledost zpravidla zela s tváří tamního obyvatelstva, zardělé, zdravé opálené líce vzbuzovaly, jak dí Martial (X. 12.) ku příteli na venek odcházejícímu, závistnou pozornost známých. Těžký vzduch ležel nad městem sedmipahorkovým,

*) Bellona asijská. Kněží její zraňovali se na šíji, ramenech a kyčlích a kropili svou krví její oltář. V tmavém rouše, v kosmatých čepicích z černé kůže, s vlajícími vlasy a v rukou s tasenými meči skákávali v podivném vytržení jako šílení a lomozili kolem oltáře Bellonina.

**) Sklo to pak sirou tmelili. Tací prodavači z nejnižších vrstev lidu bydleli nejvíce za Tiberem (regio transtiberina).

***) Měli odběratele také jen v lidu chudém.

Digitized by Google

mračna kouře, výparů a prachu svorně se mísila, tvořice nevitaný, dusný pokrov nad vládkyní starého světa.

Nelze se tedy diviti, že v Římě řádívaly časté epidemie, a to nejednou krátce po sobě. O hrozném moru, který tam zuřil r. 65. po K., máme zprávy, že byly tehdy domy plny mrtvol, ulice hemžily se pohřebními průvody a do úmrtních knih, jež byly chovány v chrámu Libitiny, bohyně smrti, kdež měli také stanoviště obstaravatelé pohřbů, bylo za tehdejší podzimek zapsáno na 30.000 pohřbů. A to byla toliko část celé úmrtnosti, neboť za epidemie nedostačovalo zmíněné zřízení pohřební, a mimo to zemřelí otroci a lidé chudobní sotva byli tím způsobem pohřbíváni. Po známém výbuchu Vesuvu r. 79. nastal v Římě přímorek tak hrozný, že umíralo denně na 10.000 lidí, což i na velikou populaci tamní jistě je počet ohromný. A ještě hroznější byla nákaza černých neštovic, která se v Římě, v Italii ano i v Gallii rozšířila až z Babylonie za vlády císaře Marka Aurelia (r. 161—180). Vypukla r. 167. nebo 168. po Kr. a řádila po několik roků silou sice nestejnou, ale přece tak zhoubně, že byly mrtvoly hromadně na nákladních vozích z města vyváženy. Za takové mimořádné pohromy byl ovšem i venkov zachvacován stejnou měrou, ale hlavní město zajisté zraněno bylo ztrátami a úhonami největšími.

Byly-li však zdravotní poměry v Římě takové, jak jsme právě pověděli, jest pochopitelno, že i za pravidelných dnů, kdy hrůzoplodná Libitina nikterak neukazovala svého nadvládí nad smrtelnictvem, bylo pro zdraví téměř nutno opouštěti městský kolos nad Tiberem a uchylovati se v zdravější kraje venkovské. Nutnost taková neodbytné nastávala v měsících letních, kdy úpal slunečních paprsků rozžhavoval nehybný vzduch tak, že bylo nezbytno ukrývati se za dne v síních domovních, kdy měnil kamenné spousty domů a úzké prostory mezi nimi v nesnesitelnou výheň, prosycenou nezdravými výpary všeho druhu. A potřeba ta rostla tím více, čím více vzrůstal Řím, — měšťané jeho pak ochotně jí hověli od těch dob, kdy bývalá prostota mravů ustoupila životu okázalejšímu a kdy množící se zamožnost jednotlivců umožňovala větší náklad na potřeby životní. Poslední doby republiky jsou tedy, jak již výše bylo řečeno, počátkem stěhování se Římanů na letní byty, a doba císařská, svádějící okázalým přepychem imperatorů až k výstřednostem, přivedla zvyk ten k největšímu rozkvětu.

Letních bytů (na něž ovšem odcházívali mnohem dříve než my), hledali Římané na blízku města i daleko od něho. Poměrně nejpohodlněji bylo uchylovati se do hornatého Albanska a Sabinska. Tam byly dlením věků stavěny villy tak důkladné i pěkné, že si z nich ještě středověcí baroni italští snadno zřizovali zámky a panská sídla. Jihovýchodně od Říma položené Tusculum (nyní zříceniny nedaleko m. Frascati) jakožto oblíbené venkovské sídlo Ciceronovo stalo se říkajíc nesmrtelným a nabylo i dobrého zvuku literárního soujmennými rozpravami slavného řečníka. Tamtéž měl také pěknou villu Pompeius, právě jako v nedaleké Albě a několika místech jiných. O něco východněji proudí řeka Anio, jejíž břehy vynikaly bohatou a romantickou scenerií. Klidný, tichý tok střídal se v ní s hlučnou, i ve vodopád se řítící bystřinou, srázné skály s bujnými lučinami, a tyto zas s vysokými, stinnými lesy. Řeka tedy byla takořka

Digitized by Google

vroubena rozmanitými villami, z nichž zvláště se připomíná letohrádek Neronův, nazvaný Sublaqueum. Středem římské villegiatury v té krajině bylo Tibur, známé z četných zmínek básníků, kteří brzy je zovou „sladkým", brzy „půvabným", nejčastěji však vytýkají — patrně za horkého léta — za význačnou vlastnost jeho chladnost (gelidum Tibur). Tam měli mnozí soukromníci letohrádky velmi nádherné, císař Hadrian (117—138.) pak dal si tam vystavěti rozsáhlou a skvostnou villu, vlastně veliký palác, jehož části byly napodobeninami známých staveb řeckých i egyptských a v němž bylo shromážděno tolik pokladů uměleckých, že později ze ssutin jejich musea a paláce římské dlouho se obohacovaly. Dalť v této stavbě majetník její napodobiti, co se mu na cestách provinciemi římskými zvláště zalíbilo; měl tam lyceum, akademii, poikilu, prytaneum atd., a měl i napodobeny některé cizí krajiny. — A jako tento císař, tak se zařizovali na venkově i jiní imperatoři a dle nich i bohatá šlechta.

U Tiburu měl ze soukromníků dva paláce Manilius Vopiscus. — Z popisu básníka Statia*) (Silvae I. 3) se dovídáme, jak byly zařízeny. Stály naproti sobě na březích řeky, kde Anio klidně tekl, kdežto na blízku v pravo i v levo přes skaliska se řítě šuměl a hlučel. S břehu na břeh, z domu do domu mohli tu lidé spolu mluviti, ano téměř ruce si podávati. Vysoký a hustý les rozkládal stinné loubí přímo nad vodou, odrážeje se v její hladině. Tam panoval líbezný chládek, vzduch v obou domech nemohl býti rozžhaven ani za největšího vedra letního. Obytné místnosti palácové třpytily se zlatem a mramorem, skvostné *čalouny* a malby bránily jednotvárnosti dojmu, podlahu zdobila drahocenná *mosaika*, četná díla z bronzu, zlata, slonoviny a drahokamů, výrobky nejlepších mistrů lákaly pozornost návštěvníkovu. Vodovod opatřoval každou místnost svěžím pramenem chladné vody. Z každé síně byla jiná podívaná; jednou pohlížel divák na staré háje, jinde na řeku, všude byl klid a pokoj, líbý šepot vlnek skolébával obyvatele na noc v sladký spánek. U villy byl i dobře pěstěný a bohatě zásobený sad ovocný, byly tu i teplé lázně, a sama příroda pečovala o to, aby šťastnému majetníku rozkošného útulku nic nescházelo.

Pěkná krajina, mimochodem řečeno, lákala i za středověku šlechtu, aby se tu usazovala. Tak vznikla tu n. př. r. 1551 villa d' Este, jedna z četných památek vlaské renaisance. Na místě pak starého, nejpřednějšími básníky opěvovaného Tiburu stojí na srázné skále nad Teveronem, starým to Anionem, město Tivoli, jež ovšem hojně těžilo z někdejší oblíbenosti této krajiny.

V nedaleké končině v podhoří nebo v pohoří Albanském náležely mimo jmenované již Tusculum k oblíbeným a zvláště v horkém létě vyhledávaným místům také Praeneste (dn. Palaestrina), Aricia (Riccia) a Velitrae (Veletri), kamž se táhla lesnatá úbočí hory Algidu (monti di Veletri).

Nejčetněji však obraceli se Římané na západní pobřeží italské do míst, z nichž mnohá podnes pro vzácné krásy přírodní a lahodné podnebí

*) Žil r. 45.—96. po Kr.

Digitized by Google

v některých částech roku bývají cílem přemnohých turistů. Latium a Campanie mívaly nejvíce návštěvníků, ale také na břeh etrurský nebylo zapomínáno. Pobřeží bylo takové, že poskytovalo hojných změn v krajinářské scenerii a nad to dovolovalo vybrati si místo přiměřené dle různého počasí. V Neapoli (dle listu Marka Aurelia z r. 143.) bylo podnebí příjemné, ale velmi měnivé. Noc byla zprvu vlažná jako v Laurentu, před svítáním bývalo chladno jako v Lanuviu, za východu slunce studeno jako na Algidu, dopoledne slunečno jako v Tusculu, kolem poledne bývalo horko jako v Puteolech, odpoledne a večer mírně jako v Tiburu. — Tu tedy jest vyjmenována celá stupnice temperatur a každá má přiměřeného zástupce. — Celá síť pohodlných cest a silnic usnadňovala při tom změnu místa šťastným smrtelníkům, kteří mívali na vybranou v pohodlných villách ve vnitrozemí i na pobřeží.

Stopujeme-li letní byty římské — pokud máme o nich zprávy — po západním břehu italském, nalezneme je již v etrurském městě Centumcellae, dnešním Civita Vecchia. Tam měl dle Pliniova popisu nádhernou villu Trajan, a to téměř nad samým břehem, uprostřed zelených niv. Nedaleko toho místa byla tehdy podnikána stavba přístavu a naproti němu v moři zakládán umělý ostrov. — Jižně odtud u Alsia (nedaleko dneš. Pala) míval letohrádek již Pompeius a později Verginius Rufus († 97.). Tam se na pobřeží zachovaly rozsáhlé zříceniny, v nichž zbytky vzácných mramorů, mosaikových podlah, vodovodů atd. svědčí o bývalé nádheře tohoto místa. Císařský letohrádek, který tam býval, svědčil o tom jistě také.

U ústí Tiberu ležící Ostia, přístav římský, kvetla a mohutněla nejvíce v 2. stol. po Kr. Ale již z dob Ciceronských připomíná tam Varro villu Seiovu. — Gellius (XVIII. 1.), spisovatel z doby, kdy Ostia, jak právě řečeno, byla v nejlepším rozkvětu, vypravuje, jak se tam v letní podvečer, když se již smrákalo, procházel po břehu mořském s dvěma přátely, z nichž jeden byl stoik, druhý peripatetik, a s Favorinem, jehož učinili rozhodčím v rozmluvě o tom, jak přispívá cnost k životu blaženému. Trávili tam tedy tito učení mužové příjemný odpočinek letní v zábavě zajisté ušlechtilé.

Pruh pobřeží od Ostie k Laurentu (asi u n. Paterna), dnes pustý a prázdný, vypadával druhdy asi tak, jako nyní rozkošné partie zálivu Janovského, kde se scházívají hosté z nejrůznějších zemí evropských, aby tu zažili pohodlnou zimu a pokochali se v krásách mladého jara tehdy, kdy v domovech jejich ještě trvale vládne nevlídný boreas. Táhlať se tam řada letohrádků, z nichž na některých místech na pohled vznikala celá města. V té končině měl villu mladší Plinius (62.—113. po Kr.), a do císařské villy tamní, stíněné chladnými háji vavřínovými, utekl se r. 188. císař Commodus, když v Římě vypukl mor. — U Astury (n. Torre d' Astura) na ostrově, jejž vytvořilo ústí stejnojmenné řeky, míval villu Cicero. Byla zakryta hustým lesem, ticho a klid panoval vůkol, místo bylo jako stvořeno k tomu, aby se tu člověk oddával sám sobě, aby se nerušeně nořil ve své nitro. Vyhlídka odtud byla s jedné strany na Antium, s druhé na Circeji, čnící za bažinami pontinskými. Také Circeji byly hojně navštěvovány od Římanů, také tam byla villa císařská.

Digitized by Google

Nade všecka jmenovaná místa však vyniklo nádherné město Antium (n. Torre d' Anzo), položené na skalistém ostrohu mezi Asturou a Ardeou. Již za posledních časů republiky bývalo tu živo, za císařské doby pak přispěly skvostné paláce a chrámy, (z nichž nejeden byl stavěn tak, že se pjal nad samými vlnami mořskými), k tomu, že město nabylo rázu aristokratického. Vládcové římští rádi tu pobývali, zvláště Caligula a Nero, kteří se tam narodili. O umělecké výzdobě tamních paláců svědčí nalezené zbytky, z nichž ku př. Apollo belvederský a Borgheský zápasník jsou z nejcennějších památek antického umění. Na naše časy zbyly ze všeho stavitelského přepychu bohatého města rozlehlé zříceniny, spousta rozvalin, z nichž mnohé — podobně jako v slovanské pověsti Vineta pobaltská — zde ve skutečnosti bělají se v šumných vlnách mořských.

Také další břeh za Circejemi směrem ke Caietě a, rozumí se, tím více rozkošná zátoka u tohoto města byly hojně osazeny letohrádky římskými. Martial (X. 51. a 58.) vzpomíná, jak tam kdysi ztrávil první dny jarní ve ville přítele Faustina u Ferraciny (již s Římem spojovala známá silnice Appiova), oddávaje se požitkům z bující, omlazené přírody. Nedaleko byly zajímavé sluje a jeskyně, z nichž v jedné kdysi Tiberius (dle líčení Tacitova An. IV. 59.), dav si tam s družinou svou přichystati oběd, málem by řítícími se kameny byl přišel o život, kdyby ho tehdejší milostník imperatorův a hrabivý šplhavec Seianus nebyl zachránil.

Za Caietou vítá nás „sladký břeh mírných Formií", jimž Martialův přítel Apollinaris, jak praví básník (X. 30.), dával přednost před kterýmkoli jiným sídlem venkovským. Tak lahodný vál tam větérek, tak pěkně kolébal se tam člunek po hladině. Ale výstavné villy užíval více správce s vrátným než pán, jemuž nebývalo snadno město opustiti. — V blízkých Minturnách nad ústím řeky Liris míval villu pověstný marnotratník Apicius i jiní Římané. — Na dalším pobřeží směrem ke Cumám, známým nedalekou jeskyní Sibyllinou, stával letohrad Servilia Vatie, z něhož trosky jsou posud zachovány. Majetník dal si tu uměle zříditi dvě jeskyně, z nichž jedna celý den byla na slunci, druhá naopak celý den ve stínu. Blízkost Bají činila možným požívati všech výhod těchto skvělých lázní a při tom býti chráněnu od nepříjemností, jichž hlučné místo ono nemohlo býti prosto.

Staří Římané byli by bývali beze všeho vkusu, kdyby si nebyli oblíbili perly Italie a skvostu Evropy — zálivu Neapolského. Krajina, v níž štědrá příroda spojila všecky půvaby pevniny i moře, v níž takořka s hýřivou rozkoší nanesla svěžích, oku lahodících barev, sytých i jemně odstíněných, v níž ve vzácném souladu seskupila pláň i hory, oslňující jas i lahodný stín, ta krajina již touto stránkou svou vábila vznešenou společnost římskou. Záliv Neapolský, dnes rovněž hustě osazený, býval za dob starořímských takořka lemován osadami, městy a letohrádky tak netržitě, že se zdálo, jakoby to bylo město jediné. Podnebí tu bylo tak lahodné, že i zima pro mírnost, i léto pro poměrný chlad bylo snesitelné. Partie po zemi i po vodě vábily k výletům, jež neunavovaly jednotvárností. Výstavná Neapol, v níž řecká rozmarnost snoubila se s římskou vážností, vévodila krajině, jež sama vybízela k veselosti a bezstarostnosti.

Na ty, kdož přišli z hlučného Říma, působila Neapol konejšivě svým tichem a klidem. Básníci opětovně vytýkají tuto stránku její a někteří

Digitized by Google

z nich se zálibou z ní těžili. Vergil na závěrce Georgik s povděkem vzpomíná, že toto dílo skládal v Neapoli, Silius Italicus pak, následovník jeho v epické poesii,*) odešel tam jaksi na odpočinek a trávil tam stáří na svých letohrádcích, bohatě zařízených, jichž v tamním okolí měl několik. Město, které Horác (Epod. V. 43.) zove zahálčivým, nezaměstnaným, a Ovid (Met. XV. 711) „ku poklidu zrozeným", hodilo se ovšem výborně pro pensisty všeho druhu, ale bylo vyhledáváno hojně také od těch, kteří se tam chtěli zotaviti po bujném, rozmařilém životě v Římě.

Jméno jednoho z tamních letohradů jest v těch končinách zachováno dosud. Byl to letohrad Pausilypon (Sans souci — konec zármutku, bez starosti), majetek pověstného labužníka Vedia Polliona, téhož, který krmil pro sebe ryby těly otroků a který pak, prohýřiv skoro celé veliké jmění, zbavil se života ze strachu před hladem. Pausilypon sluje průkop v horském výběžku Gaurském, dělícím Neapol od Puteol (Pozzuoli), jejž dal prokopati Vipsanius Agrippa od Cocceia.

V nedalekých Puteolech, kde se Římané usazovali již za časů Ciceronových, trávil kdysi Gellius, jak sám (Noc. att. XVIII. 5) připomíná, letní prázdniny s rhetorem Antoniem Julianem a družinou mladých přátel, bavících se rozhovory vážnými i žertovnými a „radovánkami stoudnými a počestnými". Z Misena, ležícího na úzkém výběžku nad zálivem Neapolským, jest známa zvláště villa Lucullova, později císařská, v níž rád dlíval císař Tiberius. Poloha místa samého a nad to poloha letohradu, vyvýšeného nad pobřežím, umožňovala překrásnou vyhlídku na celý záliv Neapolský k jihu i na šíré moře k západu.

Až do r. 79., kdy Vesuv strašným způsobem spustošil celou tu krajinu, byl i břeh mořský pod touto horou směrem k vzpomenutým již Stabiím pln svěžího života, pln lahodné zeleni rolí a vinic, jimiž Vesuv byl pokryt. Tři kvetoucí města zanikla pod sopečným příkrovem a s nimi zajisté i nejedno sídlo měšťana římského. Z nich Stabiae, na jichž zříceninách kvetou nynější známé lázně Castellamare, měly výbornou pověst pro zdravou polohu, pro niž zhusta bývaly doporučovány nemocným a rekonvalescentům. Nedaleký Mons Lactarius (hora Mléčná) býval ještě v 6. st. po Kr. chválen proto, že se na něm daří bylinstvo, po němž dobytek dává mléko neobyčejné síly léčivé, účinnější prý nad jakékoli prostředky lékařské. Účinek lázní, zvláště teplic, a klimatických míst byl starým lékařům — mimochodem řečeno — velmi dobře znám.

Vysočina Sorrentská, jak se podobá, byla z té krajiny nejhustěji osazena výstavnými letohrádky a úpravnými sady; i tam, jako na bocích Vesuvu, dařilo se dobré víno.

Na ostrově Capreách (n. Capri), kdež již císař Augustus, získav je od Neapolských, pohodlné sídlo si zřídil a kde pobyl ještě nedlouho před svou smrtí, prodléval nejdéle (od r. 26.—37.) Tiberius. Ze dvanácti vil, pojmenovaných po 12 hlavních bozích, zůstaly jen nepatrné trosky, — zřejmější stopy jsou toliko po vlastním bytu jeho, letohrádku „Jupiteru". Tacit (An. IV. 67.) případně doličuje, proč se tam Tiberiovi tak líbilo. Měl tam úplnou samotu; přístavu nebylo, tedy ani lodi ho nevy-

*) Složil „Punica" v 17 kn., veršovanou historii druhé války punské.

Digitized by Google

rušovaly, — ostatně přistáti tam mohl jen zkušený lodivoda, — bylo tedy lze nerušeně hověti svým choutkám. Podnebí bylo v zimě mírné a v létě lahodné, vyhlídka na břehy italské, poseté krásnými stavbami, svítícími leskem mramoru a bělí soch z rámce zahrad a sadů, tehdy přímo čarovná. — Dnes mimo přirozený půvab krajiny jest tu toliko přímý opak bývalé nádhery a přepychu až nevázaného.

Na břehy vzdálenější a do krajin, kam byl těžší přístup, přicházívalo, jak je pochopitelno, Římanů méně. Ale ani odlehlé kraje, byly-li pěkné, nebyly nenavštíveny. Tak na př. Scyllacium (n. Squillace) na východní straně nejjižnějšího výběžku italského, vynikající i půvabnou polohou na svazích návrší, mírně k zátoce se klonících, uprostřed vinic, olivových hájů a vlnícího se osení, i bohatými dary moře, mívalo v pozdějších dobách císařských letní osadu římskou. Svědčí o tom učený rodák tamní, státník a spisovatel Cassiodorus (nar. 468 po Kr., týž, z něhož na konci 16. věku překládal náš humanista Kocín), který tam míval neskrovný majetek. Z toho založil tam Cassiodorus klášter a pak sám do něho vstoupil.

Také na východním pobřeží hledávali Římané příjemného pobytu, i tam zřizovali si villy a letohrádky. Jest to známo n. př. o Ravenně, kdež Domitian (roku 51.—97.), zmocniv se tamních statků své tety, kterou proto dal zavražditi, vystavěl letohrádky, které se tam připomínají ještě na počátku třetího století. Jak nákladně zařizovali se římští boháči tehdy na venkově, lze souditi n. př. ze zprávy o míčové síni ve *ville* Aurelia Quieta u Ravenny a o podzemním topení, které tam v *sadech* bylo zařízeno. — Též jiná místa severozápadního pobřeží *adriatického* byla hojně navštěvována a stavbami zdobena. V Altinu, na cestě z Patavie do Aquilee, připomíná Martial (IV. 25.) villy, které prý závodí s bajskými, a chtěl by tam ztráviti své stáří. — Zvláště v posledních dobách císařství, kdy se Ravenna stala městem sídelním (usadil se tam r. 408. západořímský císař Honorius), množila se, jak se podobá, letní sídla Římanů na severovýchodním pobřeží italském. Že pak byly osazeny od římských velmožů také rozkošné krajiny u jezer severoitalských, o tom snad není třeba ani se zmiňovati. Nejeden senator měl tam statky, nejeden zřídil si tam útulné sídlo venkovské. Plinius Mladší, ne právě přílišný boháč, měl tam vil několik.

Tou příležitostí můžeme učiniti zmínku o zajímavé okolnosti, že i zákon vedl římskou šlechtu k tomu, aby se opatřovala letohrady venkovskými. Když totiž počal se množiti počet senatorů, pocházejících z provincií, ustanovil Trajan (asi r. 106.—7.), aby alespoň třetina jmění těch, kteří se ucházejí o úřady kurulské, záležela v pozemcích v Italii, aby tuto zemi pokládali za vlast, a ne za hospodu toliko. Markus Aurelius snížil míru tohoto majetku pozemkového na čtvrtinu jmění senatorského. Senatoři pak, zakupujíce se v Italii, hleděli k tomu, aby statky jejich byly co možná v různých krajích, neboť stavějíce si tam letohrady a sídla, chtěli býti zaopatřeni pro různé stupně povětrnosti, jak se v roce střídají. Proto týčila se hrdá sídla římských velmožů v horách středoitalských i v luzných údolích pod alpami, skvěla se na pobřeží západním i východním, v jižní Italii i na ostrovech.

Digitized by Google

A byla to sídla téměř napořád nádherná a rozsáhlá. Horác v básni, v níž dotírá na přepych své doby (Car. II. 15.), případně vytýká rozdíl mezi dobou svou a časy staršími. Pomalu zbude — praví — málo půdy rolím, neboť vždy dál a dále zasahují umělá jezera, zakládaná na blízku paláců, vždy šíře klenou se platany místo jilmů, s nimiž se réva snoubívala, myrtové a vavřínové háje zaujaly místo úrodných sadů olivových, a kde druhdy dostačoval ku pohodlí samorostlý trávník, tam pnou se arkady, chránící od větru i slunce. Činil-li pak terrén nesnáze, nebylo šetřeno nákladu ni práce, aby byly odstraněny; nížiny byly zasypávány, vrchy srovnávány, voda průkopy zaváděna, úrodná prst, jíž bylo třeba sadům, navážena tam, kde bývaly holé skály.

Se zvláštní zálibou však stavívali tehdy Římané bohaté letohrádky na březích mořských, a to tak, aby byly co možná v samém moři. Horác nepřepíná tvrdě (Car. III. 1), že již snad i ryby pociťují stálé zmenšování moře stavbami, k nimž se v něm zřizují mohutné náspy a tarasy; stavitel se svým pomocnictvem prý se téměř nevzdaluje z pobřežních vod, aby vyhověl pánům, kterým se země znechutila. Vzpomeneme-li, jak rozsáhlé bývaly i venkovské přibytky římské*), představíme si, jakého nákladu vyžadovaly takové stavby přímořské. S jakým přepychem pak vedli si při tom bohatí jednotlivci, svědčí nám básník Statius (Silv. II. 2.) popisem villy puteolského boháče Pollia Felixa. Villa, zbudovaná na výběžku sorrentském, zaujala stavbami (lázněmi, chrámy atd.) a sady tolik prostoru, že se dotýkala i jižního břehu zmíněné výspy. Obytné budovy oplývaly bohatstvím maleb a skulptur starých umělců a sochami i poprsími vojevůdců, básníků a filosofů, — tedy ušlechtilým přepychem, jejž za našich dnů představují obyčejně toliko nevkusné nálepky sádrové a výrobky štukatérů a malířů pokojů. — —

A kterak se bavili staří Římané na svých bohatých villegiaturách, co tam dělali, čím se zabývali? — Nepochybně si krátívali čas asi tak, jako my v nevelikých prostorách nájemných vil a několikapatrových činžáků, které čiperní podnikatelé vytyčili leckdes opodál cizího boru, do něhož po případě nedovoluje se vkročiti, nebo v prostých (zhusta až příliš prostých) chaloupkách zastrčených dědin, kdež prostřed lesů kocháme se v náručí nespoutané přírody a u najatých penatů píváme bídné výrobky maloměstského pivovaru. Bavívali se každý po svém, dle svých povah a náklonností. Kdybychom tak nesoudili správně z přirozené povahy lidské, zmínky spisovatelů by nás o tom přesvědčily.

Moudří, rozvážní literáti a filosofové i na venku, jak jsme viděli na Gelliovi a jeho přátelích, oddávali se obsažným hovorům o věcech nevšedních. Příhodná procházka a odpočinek v tichém ústraní živily jejich náladu. A vyčerpavše předmět svého hovoru, bavili se pohledem tu na rybáře, vytahující čluny na souš, tu na hochy, kteří ploskými kamínky dělali na hladině tiché zátoky „misky“, jásajíce, když druh druha předstihl počtem docílených kol.

Méně učení smrtelníci oddávali se ovšem raději požitkům praktičtějším; dobrá snídaně, vyjížďka nebo procházka, návštěva a p., pak spánek ve

*) O městských viz popis Fr. Klementa v „Messalině“, Květy 1896.

Digitized by Google

stínu platanů, projížďka po moři, lázeň, bohatá tabule o vybraných lahůdkách a chutných vínech — toť denní program, který sice nestačil na dlouho, i když byl tu a tam osvěžen delší vyjížďkou nebo bujnějším veselím, ale přece nebyl prost všech půvabů, ač ducha nenamáhal naprosto. Alespoň dnes by nalezl takový rozvrh denní tisíce nadšených přívrženců. — Také podivuhodná zábava, — podivuhodná proto, že je k ní třeba andělské trpělivosti a neobyčejné „usedlosti", — chytání ryb na udici — měla již tehdy hojné pěstitele. Jen že tehdy měli majetníci skvělých letohradů i to pohodlí, že mohli, jak svědčí Martial (X. 30.) udici prostě z okna vrhati do nádržek, umělých rybníků a jezírek, ano i do moře. Toužené kořisti nečekávali nikde dlouho, nepostrádali tedy neznámého kouzla doutníku nebo dýmky, kterým si naši rybolovci krátívají dlouhou chvíli.

Jednu zábavu však u veselých Římanů pohřešuji: nechodili na houby, neznali jásavých výkřiků nad prvním hřibkem, neděšili se ze zlatožlutých ryzců, nesbírali brunatných kloboučků křemenáčových, nekochali se ve vůni bělostných řízků, měkce nakrájených z nalezených plodů lesa, ve vůni, která tak sladce chutná po bludných cestách šerou klenbou lesní a po namáhavém prodírání se houštinou a mlázím. Dle toho se podobá pravdě, že neznali také skvostného výrobku kuchyňského, mladých hřibků s vejci, jež některým labužníkům našim platívají za olympskou ambrosii. — Ale skráceni tím nedostatkem nebyli, země i moře, kraje blízké i vzdálené končiny zásobovaly je vším, co panské hrdlo ráčilo.

Valná část naší buržoasie, ať již se v matrice hlásí pod prapor Kristův, či ať náleží ku potomstvu některého z biblického dvanáctera *pokolení*, mívá léto co léto neodbytnou touhu po — **lázních**. Má sice právě tato vrstva naší společnosti villy nejpohodlnější — byť ne nejhezčí, a nepotřebuje lázní ani k nápravě porušeného zdraví, ale přece *jich* hledá, a to zvláště ženská část její, se zálibou. Rozumí se, že lázní jména pokud možno zvučného. Žádá toho dobrý tón, káže to touha blýskati se před lidmi, vybízí k tomu zvůle a požitky, jichž poskytují hojně navštěvovaná místa člověku zdravému. Také ve starém věku byla taková noblesa, (v níž židovstvo nynější společnosti bylo zastoupeno zbohatlými propuštěnci), a byly také takové lázně. Byly to Baie, jichž jsme se již svrchu mimochodem dotkli, „vznešený dar hrdé přírody", jak dí Martial.

Baie byly pravé lázně přepychové, byly starému věku tím, čím naší době jsou Ostende zároveň s některými světovými lázněmi vnitrozemskými. O překrásné krajině tamní byla již svrchu řeč; příroda tam prostě shrnula všechno své bohatství, aby člověka oblažila. Léčivé prameny byly několikery; nejvíce se užívalo horkých par sirnatých, které tam na několika místech vystupovaly ze země. Lázenských budov a ústavů léčebných jiného druhu byl tu hojný počet, a bohatě bylo postaráno o zábavu a vše, co by tu zpříjemnilo pobyt zdravým návštěvníkům. Baie oplývaly nádhernými stavbami, císařové stavěli tu pyšné paláce, a každý z nich snažil se předchůdce svého v tom předstihnouti. V sousedstvi blízkém i dalekém byly zakládány, jak jsme viděli, nádherné villy. Jako v našich lázních prodávají se alba, šperky, nádobky a jiné trety s lázenskými „pohledy" na památku, tak již v Baiích mívali hosté vyobrazeny — ovšem neuměle — různé partie, na př. rybník Neronův, sady, maják a j. na skleněných

Digitized by Google

nádobách, jak dokazují zachované exempláry. — Dobrých pět set let trvala sláva těchto lázní starověkých a ani ve středním věku nevymizela docela. Alespoň ze zmínek Boccacciových jde na jevo, že tam za jeho dob býval život bujný, ano nevázaný.

Za starého věku však bývalo tam zvláště veselo. Všichni, kdož tam přicházeli, měli za cíl požitek a sladké zapomenutí na svět a povinnosti v něm, slavnosti pak a zábavy, o něž nebyla nouze, pomáhaly jim dojíti k tomu cíli.

Moře bývalo tam zcela klidné a na něm se kolébaly nesčetné lodice a gondoly, jež ob čas se měřívaly v závodech. Veselé společnosti, po pijáckém zvyku antickém růžovými věnci ověnčené, shromažďovaly se k hodům a pitkám tu na palubách vykrášlených lodí, tu na pobřeží. Potácející se a leckde vyspávající mužové, jež zmohlo víno, byli zjevem praobyčejným, — a nebývali to lidé stavu nízkého. Pobřeží i moře od rána až do pozdní noci ozývalo se zpěvem, znělo hudbou. Důvěrné dvojice, oddávající se milostným tužbám, usedaly k tichému šepotu v ústraní po břehu, dávaly se voziti v člunech po zálivu, nebo zacházívaly v stinné, mlčelivé loubí hájů myrtových. Večerní chládek a hvězdná noc vyzývaly k novým hodokvasům a projížďkám, a spánek lázenských hostí býval často přerušován serenadami a hádkami utkavších se soupeřů.

Rozmařilý, nevázaný život, jaký v Baiích panoval, způsoboval, že vážný muž pobytem v tom městě stavěl se jaksi do zvláštního světla. Tak na př. Cicero se obává (Ep. ad fam. IX. 3), aby nepřišel u lidí do řeči za to, že jde v době státního převratu, po zavraždění Caesara r. 44., do Baií, Seneca pak prohlašuje Baie přímo za semeniště nepravostí. Ženské stoudnosti a dobrému mravu dály se tam zvláště četné nástrahy, a to s úspěchem nemalým. Kterýsi poeta napsal, že prý v Baiích bývala druhdy voda studená. Ale Venuše poručila Amorovi, aby se v ni ponořil; z jeho pochodně padly do ní jiskry, a od té doby propadá lásce každý, kdo se tam koupá. Rozumí se, že hosté baiští obojího pohlaví, snad v předtuše hlubokomyslných náuk moderních opravářů nynějších, byli vesměs pro lásku „volnou“, ano co nejvolnější. Proto, jak Properc naříká, vzal v Bajích nejeden vážný poměr milostný zcela za své, a nejedna paní, která do Baj přišla jako přísná Penelopa, opouštěla je, jak dí Martial (I. 62), s milencem jako lehkomyslná Helena. Přes to však, anebo spíše právě proto, mívaly Baie z řad starořímských dam nejvíce návštěvnictva. Dámy z nejváženějších rodin prohrávaly tam čest, právě jako mužští hazardníci mrhali tam ve hře posledními zbytky vydlužených peněz. — —

Svět, jak patrno, se opakuje, a stinné stránky jeho vždy docházejí v tom opakování více obliby než ušlechtilé. A důtklivé memento, jež k nám volají dějiny, ukazující na př. těžký pád starořímského obra a úplné spustošení moci druhdy kvetoucí, jest hlasem volajícího na poušti. Jeť carpe diem přec jen daleko vábnější heslo než memento mori — a pro letní byty jest ovšem jako stvořeno.

Digitized by Google

Z let mladosti.

(Toute une jeunesse.)

Román, napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

Právě dnes Amédée v kanceláři přepsal válečnou historku, episodu ze zákopu před Sevastopolem, kterou onehdy vypravoval plukovník Lantz u paní Rogerové a kterou byl stlumočil verši plnými vlastenectví s pěkným vojenským přízvukem, verši, jež čpějí střelným prachem a třaskají jak rány z pušek. Vyňal listy z kapsy a zatáhnuv herce do osamělého stromořadí platanů, jež se táhne podél oranžerie paláce, předčítá mu polohlasně báseň.

Jocquelet, jemuž nechybí jakýsi literarní pud a jenž především cítí v tom úspěch pro sebe, jest nadšen.

„Čteš verše jako básník, to jest velmi špatně," praví k Amédéeovi, „ale co na tom, je to velmi působivé, ta tvoje bitva, a vidím, co bych z toho dovedl udělat . . . svým organem! . . . Ale jakže?" doložil postaviv se před svého přítele a hledě mu do tváře, „jakže? ty děláš takové verše a nikdo o tom neví? Toť nesmysl. Což pak si chceš hrát na Chattertona? Ale to je zastaralé, na dobro odbyto! Musíš se ukázat, zjednat si místo. Postarám se o to sám! Máš dnes večer volno, že? Nuže, pojď se mnou, a dříve než bude šest hodin, napovím tvoje jméno dvaceti trubačům, kteří rozhlásí po celé Paříži, že v předměstí Saint-Jacques žije básník. Založme se, divochu, že jsi nikdy ještě ani nohou nevkročil do kavárny Sevillské. Ale, můj zlatý, toť naše nejpřednější továrna na slávu! Hle, zde je omnibus od Odéonu. Ku předu! Za dvacet minut jsme na boulevardu Montmartru a dám tě pokřtit na slavného muže sklenkou absintu."

Omámen, sveden, povolil mu Amédée a se svým soudruhem vydrápal se na střechu povozu. „Cink, cink, cink . . . Nepřestupujete? . . ." A jeď, kočí! Povoz sjíždí lehce k nábřežím, přejel přes Seinu, přes náměstí Carrouselu, minul Théatre Français, jemuž Jocquelet, pomýšleje na svůj příští debut pohrozil pěstí zvolav: „Však se shledáme!" A hle, oba mladíci ocitli se na asfaltu boulevardu, naproti kavárně Sevillské.

Nechoďte si ji prohlížeti teď, tu bývalou kvočnu, pod kterou se vylíhlo tolik politických a literarních výtečníků. Nalezli byste toliko boulevardní kavárnu jako kteroukoli jinou, se skupinami ošklivých žíďat, hovořících o záznamech příštích dostihů, a tu a tam nějakou nebohou zbědovanou kokotu, ženštinu z noční restaurace, nalíčenou jako Jezabel a hynoucí strázní před sklenicí piva.

Avšak na sklonku druhého císařství, — a bylo to 1. května 1866, kdy Amédée Violette sem poprve vešel — byla kavárna Sevillská právem

Digitized by Google

považována za jednu z nejpozoruhodnějších místností v Paříži. Neboť, pamatujte si to, tato slavná místnost samotna anebo skorem samotna dodala vyšší personal naší třetí republiky . . . Buďte upřímný, pane prefekte, jenž tam ve svém departementu zahajujete hospodářské výstavy, a jenž se pyšníte ve svém fraku se stříbrným vyšíváním před imposantními řadami rohatého dobytka, buďte upřímný a přiznejte se, že za oněch časů, kdy jste bojoval proti úřadním kandidaturám v některém demokratickém časopise, měl jste v „Seville" svoji dýmku na stojanu, se svým jmenem bíle emailovaným na zakouřeném troubeli . . . Vzpomeňte si, pane poslanče, jenž hlasujete proti všem výjimkám ze zákona o branné povinnosti, vzpomeňte si, že právě zde, v hodinu své každodenní partie domina stokrát jste horlil proti stálému vojsku, zvykaje si na hluk veřejných shromáždění v lomozu hospodském, a připravuje se na vítězství v parlamentu volaje: „Samé šestky! . . . Počítejme . . ." Ba i vy, pane ministře, jehož někdy kancelářský sluha, pocházející z doby tyranie, osloví: „Vaše excellence," aniž byste se pro to pohoršil, vy též jste náležel ke stálým hostem kavárny Sevillské, ba byl jste klient tak věrný, že kasírka vás volala důvěrně vaším křestným jménem . . . Ano, vzpomeňte si, budoucí presidente ministerské rady, že vám nebylo volno, když tato dáma neustále sedící, kterou nikdo nikdy neviděl povstat z jejího křesla a o níž jakýs šprýmař tvrdil, že má, chudinka, dřevěné nohy, zavolala vás lehkým pokynem ke kredenci a zašeptala vám, nikoliv bez přízvuku přísnosti: „Pane Eugene, měl byste přece pamatovat na ten malý účet."

Navzdor svému titulu básníka neměl Amédée prorockého ducha. Vida všechny tyto muže, zevnějšku dosti zanedbaného, sedící u stolů před kavárnou Sevillskou a požívající různé likéry, netušil mladík, že má před sebou většinu zákonodárců, jichž údělem o několik let později bude zabezpečovati blaho Francie. Jinak by si byl uctivě vštípil jméno každého hosta a barvu jeho nápoje, což by mu bylo bývalo později velmi prospěšno jako pomůcka paměti, by porozuměl našim politickým poměrům, jež jsou, dlužno to doznat, poněkud složité. Tak na příklad, nebylo-liž by mu pohodlno a příjemno zjistit, že poslední zákon o dani cukerní byl odhlasován jednomyslnou většinou absintů a vermouthů, anebo poznati, že pád předvčerejšího kabinetu byl zcela prostě zaviněn nepočestným a potměšilým odflankováním mátové hořké a kassiové vodky?

Jocquelet, jenž se hlásil k nejradikalnějším názorům politickým, stisknul hlučně a protektorsky ruce několika těm státníkům budoucnosti, kteří pod záminkou, že si bystří chuť, byli na nejlepší cestě připravovat si zkažený žaludek až jim bude čtyrycet, pak vešel, stále sledován Amédéem, do vnitř místnosti.

Zde byli sice také ještě politikové, ale byli tu též básníci a literáti. Žili tu trochu pomícháni a v dobré shodě, ale nebylo možno mýlit se. Politikové byli vousatí, literati vlasatí.

Jocquelet zamířil bez váhání k rozcuchanému, znamenitému ryšavému vlasu fantastického básníka Pavla Silleryho, hezkého mladíka s čilou tváří, jenž byl nedbale rozložen na červeném sametu lavičky před stolem, kolem něhož se kupily tři jiné hřívy, důstojné králů z první dynastie francouzské.

Digitized by Google

„Milý Pavle," pravil Jocquelet svým nejpronikavějším hlasem, podávaje Sillerymu rukopis Amédéeův, „tu jsou verše, které se mi zdají znamenité a které hodlám deklamovat, jakmile mi bude možno, v nějakém koncertu anebo při nějaké benefici . . . Přečtěte to tedy a povězte nám, co o tom soudíte. — Představuji vám autora, pana Amédéea Violetta . . . Amédée, představuji ti pana Pavla Silleryho."

Všechny ty hřívy — jež ostatně vroubily mladé a příjemné tváře — obrátily se zvědavě ku příchozímu, jehož Pavel Sillery dvorně pozval, aby usedl, s obvyklou formulkou: „Co si dáte?" Pak jal se číst lístky, jež mu byl podal herec.

Amédée sedící na kraji židle byl všecek schvácen nesmělostí. Mezi básníky začátečníky požíval Pavel Sillery již jakési pověsti. Byl založil malý literární časopis „Vosa", jenž uveřejňoval na první stránce karikatury slavných mužů s velkou hlavou na drobném těle a Amédée četl několikráte básně Silleryovy, plné impertinence a půvabu. Autor, jehož tiskli! Redaktor časopisu! Bylo to cos ohromného pro neviňátko Violetta, jenž dosud nevěděl, že „Vosa" má toliko čtrnáct abonentů. Považoval Silleryho za alpského obra a se srdcem prudce bušícím očekával plu úzkosti rozsudek soudce tak přísného.

Avšak as po minutě zamručel Sillery mezi zuby nepozvedaje oči od rukopisu:

„Pozor! . . . Tohle to jsou dobré verše."

A proud rozkoše zaplavil hruď básníka z předměstí Saint *Jacques.*

Když dočetl, povstal redaktor „Vosy" s lavičky a podal *Amédée-ovi* obě ruce přes sklenice a láhve.

„Především," zvolal s radostným nadšením, „dovolte, abych vám hodně stiskl ruce. Je to obdivuhodné, je to znamenité, ten váš kousek bitvy. Jasné, přesné, jak od Mérimée-a, ale k tomu barva, obrazy, zkrátka vše, čeho se Mérimée-ovi nedostává, aby byl poetou. A je to naprosto nové. Milý pane Violette, blahopřeji vám z plna srdce. Nemohu na vás žádat pro „Vosu" tuto krásnou báseň, kterou Jocquelet, příliš šťasten, bude moci tlumočit a jíž, jak doufám, dopomůže ke štěstí. Ale prosím vás, jako o velkou laskavost, o některé vaše verše pro svůj časopis. Jsem jist, že budou rovněž dobré, jako tyto, ne-li lepší. U všech všudy, musím vás upozornit, že vám nemůžeme vaše příspěvky platit. „Vose" se nikterak nedaří, ba řekl bych, že létá již jen jediným křídlem. Aby mohla ještě několik měsíců vycházet, musel jsem se onehdy uchýlit k jednomu lichváři, jenž mi dodal mimo jiné zboží, na místě pověstného vycpaného krokodila, učeného koně, jehož byl dal zabavit zkrachovanému cirku. Z počátku chtěl jsem si vyjet na tomto ušlechtilém zvířeti do Boulognského lesíka, ale na rond-pointu v Elysejských polích počal tančit valčík kolem bassinu a byl jsem nucen zbavit se se značnou ztrátou tohoto tancechtivého čtvernožce. Vaše spolupracovnictví u „Vosy" bude tedy zdarma, jako bohužel všech ostatních spolupracovníků. Avšak uznáte, milý Violette, že jsem vás pozdravil dříve, než všichni, vzácným, slavným titulem pravého básníka a dopřejete mi radosti, není-liž pravda? opatřiti vám příjemné opojení, jaké poskytuje zápach prvních kartáčových otisků. Ujednáno tedy?"

Digitized by Google

Bylo-li ujednáno! Dlužno říci, že Amédée byl dojat až do hlubin srdce tolikerou laskavostí a přátelskou srdečností, ba tak zmaten, že pokoušeje se nalézti několik slov, aby vyslovil svoji vděčnost, žalostně se zakoktal.

„Neděkujte mi," prohodil Pavel Sillery se svým pěkným úsměvem poněkud mystickým, „a nemyslete si, že jsem lepší než jsem. Jestliže všechny vaše verše jsou tak dokonalé jako ty, jež jsem četl, vydáte záhy knihu, jež způsobí hluk, a jež, kdož ví? mně prvnímu vnukne ohavný záchvat žárlivosti. Básníci nejsou o mnoho lepší než jiní lidé. Jsou jako ohromná většina synů Adamových ješitni a závistivi. Avšak oni si zachovávají schopnost nadšení, dar obdivovati se, a toť jich přednost a jich čest. Dnes jsem všecek nadšen, že jsem nalezl bílou sýkorku, básníka původního a upřímného, a, dovolíte-li, oslavíme toto šťastné setkání. Poněvadž výtěžek za tančícího koně jedva stačil uhradit nedoplatky u tiskaře „Vosy", nemám dnes večer peněz. Ale mám úvěr u tatíka Lebuffla a zvu vás všechny na oběd do jeho traktýru. Pak půjdete ke mně, očekávám několik jiných známých, a tu nám přečtete svoje verše, Violette, všichni budeme číst verše a uspořádáme pěknou orgii bohatých rýmů."

Návrh tento byl přijat příznivě třemi mladíky vlasatými jako Clodionové a Chilperichové. Co se týče Violetta, byl by v tu chvíli šel se Sillerym třeba do pekel.

Toliko Jocquelet nemohl jíti s nimi. Byl se zaslíbil, jak pravil, na večer jakés dámě, a pronesl tuto omluvu s úsměvem tak podnikavým, že všichni byli přesvědčeni, že bude věnčen nejžádoucnějšími myrtami nějaké princezny z královské krve, kdežto ve skutečnosti byla nynější milenkou Jocqueletovou zcela prostě jedna z jeho kolegyň z konservatoře, vytáhlá ženština, černá jako krtek, jež se připravovala pro tragedii a nedovolovala svému milenci pomýšlet na blouposti, dokud ho nepotýrala snem Athalie, kletbou Camilly a monologem Fédry.

Když zaplatili řad v kavárně, Sillery vzav Amédée-a pod paží a stále sledován třemi Merovingy vyšel z kavárny a prorážeje dav, jenž zabíral chodník v předměstí Montmartru, vedl jej k table d'hôte tatíka Lebuffla, jenž se nalezal ve třetím patře nevlídného domu v ulici Lamartinově, avšak odporný jeho zápach bylo cítit již, než jste vkročili na schody.

Nalezli tu sedící již kolem ubrusu, vyznamenávajícího se značným počtem skvrn od vína, dvě neb tři divoké hřívy a čtyry nebo pět kosmatých vousů, jimž tatík Lebuffle s pomocí služky, zpitomělé únavou, podával polévku. Jméno, jímž byl Sillery označil majitele tohoto traktýru, bylo patrně přezdívkou, neboť tato obtloustlá osobnost, v pouhé kazajce, vzbuzovala vskutku pozornost svou bůvolí silou a chmurnýma očima přežvykavce. K nemalému úžasu Amédée-ovu tatík Lebuffle tykal většině svých hostí, a když příchozí usedli ke stolu, tázal se Amédée polohlasně Silleryho po příčině této důvěrnosti.

„Příčinou toho je nepřízeň doby, milý Violette," odpověděl redaktor „Vosy", rozkládaje svůj ubrousek. „Není více Mecenášů ani Lorenzů de Medici, a poslední protektor literatury a umění jest tatík Lebuffle. Tento krčmář, jenž snad nikdy nečetl jediné knihy aniž pohledl na jediný obraz, zamiloval si malíře a básníky a umožňuje jim, aby pěstovali

Digitized by Google

u něho drahocennou bylinku dluhů, jež na rozdíl od jiných bylin roste tím více, čím méně jest svlažována splátkami. Třeba prominouti tomuto výtečníku," doložil přitlumiv hlas, „jeho chybičku, trochu ješitnosti. Záleží mu na tom, aby s ním nakládali umělci jak s kamarádem, jak s přítelem . . . Ti kdož mají v jeho hlavní knize účet náležitě starý a dlouhý, dospějí k tomu, že mu tykají a já, bohužel, náležím mezi ně. Avšak díky tomu mohu vám dát napít čehos méně břečkovitého než toto tak zvané víno, jež se modrá v této láhvi a před nímž vás varuji . . . Poslyš, Lebuffle, můj host, tuto přítomný, pan Amédée Violette, bude dříve či později slavný básník. Častuj ho podle toho, starouška, a přines nám láhev Moulin-à-Vent."

Zatím se rozpředl všeobecný hovor mezi Vousatými a Vlasatými. Je-liž třeba připomenout, že řeči ty, ať o politice, ať o literatuře, byly vesměs prodchnuty smýšlením nanejvýš revolucionářským? Již při sardinkách, jež patrně byly nakládány v oleji z kahanců, jakýsi hrozný vousáč, nejčernější ze všech, s vousem, jenž mu rostl až k očím a pronikal chumáči chlupů nosem a ušima, věnoval jakous žalostnou elegii Jeanu Pavlu Maratovi něžné paměti a prohlásil, že „na příště" třeba provésti program tohoto roztomilého přítele lidu a srazit sto tisíc hlav.

„U čerta, Flambarde, ty máš těžkou ruku," zvolal vous méně vynikající, jeden z oněch vousů, jež se kolem třicátého roku mění v licousy a blíží se levému středu a konservativcům. „Sto tisíc hlav!"

„Toť minimum!" odpověděl krvelačný vousáč.

Nuže, toto jméno Flambard zjevilo Amédée-ovi, že pod tímto divokým vousem skrývá se fotograf dobře známý svými úpadky, a mladík nemohl se zdržet, aby sám sobě nepřipomenul, že kdyby těchto sto tisíc hlav, o něž tu šlo, bylo stálo před aparátem tohoto Flambarda a tak pojistilo zdar jeho závodu, nejevil by takovou nedočkavost, aby viděl je šklebiti se pod železem guillotiny.

Řeči, jež vedli vlasatí literati, nebyly po svém způsobu méně anarchické. Když přinesena roštěnka, jež podle všeho pocházela z legendárního dobytčete nazvaného „vzteklá kráva", nejdelší a nejhustší ze všech těchto hřív rozkládající se na ramenou mladého romanopisce — mezi námi řečeno, nečinil dobře, že se dosti často nečesal — sdělila ostatním hřívám látku k romanu, jež věru mohla je všechny zježit hrůzou; neboť násilí spáchané na nebožce na hřbitově, při svitu luny, tvořilo hlavní episodu této půvabné fikce.

Přece však i mezi přítomnými objevila se jakás nejistota, lehký pocit nevolnosti a Sillery s lehkým záblesken výsměšku v oku tázal se absolonského romanopisce:

„Proč pak, u čerta, chceš líčit takovou historii?"

Avšak on spokojil se tím, že odpověděl hromovým hlasem:

„Abych omráčil šosáky!"

A nikdo více ničeho nenamítal.

„Omráčit" šosáka! Bylo to vskutku horlivým úsilím, nejmilejší nadějí všech těchto mladíků a tato touha jevila se v nejmenších jejich slovech. Amédée-ovi se to zdálo zajisté oprávněno, ba dokonce chvalitebno,

Digitized by Google

avšak přece nevěřil — dlužno-liž doznati jeho nedostatek důvěry? — že by tolik slavného úsilí bylo kdy korunováno úspěchem. Ba šel dokonce tak daleko, že se tázal, zda-liž není povahou šosáka, ba jeho podstatou — a následkem toho jeho silou — právě to, že nevšímá si nejen prací, ale i samé existence těch, kdož snaží se, uvésti jej v úžas a uvažoval, nikoliv bez melancholie, že až „Vosa" uveřejní příšernou skladbu mladého romantika, šosák, nepodmanitelný šosák naprosto ničeho o ní nezví a bude na dále klidně, nejsa sebe méně „omráčen", oddávati se svým zamilovaným zvykům, jako poklepávati na tlakoměr, aby se přesvědčil, stoupá-li nad „Proměnlivo" anebo prohodit s hlubokým vzdechem: „Je lépe," když pojedl svoji polévku.

Přese všechny tyto vytáčky, pro něž si Amédée znepokojen vyčítal, že sám je nečistým a opovržení hodným šosákem, byl básník nadšen svými novými přátely a neznámým světem, jenž se před ním otvíral. V tomto koutku bohémy, kde se opojovali střeštěnými přepjatostmi a nestvůrnými paradoxy, panovaly bezstarostnost a veselost. Byl tu onen neodolatelný půvab mládí, a Amédée, jenž doposud byl žil ve svém zákoutí, ve stínu, okříval v tomto teplém ovzduší.

Zatím po hroznem dessertu sýra a vařených švestek se strávníci tatíka Lebuffla rozcházeli. Sillery odvedl Amédée-a a tři Merovingy do malého přízemního pokojíka, jedva opatřeného nábytkem, který obýval v ulici Pigalle, a půl tuctu jiných lyriků, kteří rovněž by byli mohli dodati znamenité trofeje pro skalpovací nůž apačského bojovníka, záhy sesílili družinu, jež se tu scházela každé středy večer.

Ihned nedostávalo se židlí, ale Sillery vytáhl s temné komory starý vak, na němž mohli usednouti dva a sám se spokojil, jako hostitel, že ob čas usedl klátě nohama na mramor krbu. Takto měla společnost značné pohodlí, zejména když stařena ve špinavém čepci — patrně domovnice — postavila na stolku uprostřed pokoje šest láhví piva, sklenice všelijak sebrané a ve velké květované míse natržený balík tabáku s dýmkami a papírem na cigarety.

A ve mraku dýmu jali se předčítat verše.

Dělali to jako při písních do kola na konci venkovské svatby. Každý měl svou. Vyzván Sillerym každý básník povstal, nedávaje se prosit, postavil židli před sebe a opíraje se o její lenoch deklamoval svoji znělku neb svoji elegii. Zajisté, že mnohým z těchto bardů nedostávalo se genialnosti. Někteří z nich dokonce byli poněkud pitvorni. Byl tu mezi nimi drobný človíček, s tváří mrtvoly, a velký jak za groš kudla, jenž prohlašoval ve dlouhé jitrnici v tercinách, žeby ani harem asijského satrapa nedovedl ukojit jeho žízeň po rozkoši, a buclatý mladík se zdravou barvou venkovana, přibyvšího právě do Paříže, ohlašoval v litanii strof, že jest nezvratně odhodlán zemříti touhou následkem zrady kurtisany s mramorovým čelem, kdežto ve skutečnosti tento klidný hoch žil ve společné domácnosti s prostodušným dítětem z lidu, jež byla svým zaměstnáním žehlířkou, byla jeho otrokyní a každého jitra, než odešla do práce, leštila mu botky.

Avšak přes tyto směšnosti takovýto areopag, složený celkem z básníků, kteří vesměs rozuměli své věci a z nichž mnozí měli skutečný

Digitized by Google

talent, naplňoval Amédée-a úctou a obavou, a měl v ústech sucho a prsa stísněná úzkostí, vstávaje, když Sillery na něho zavolal:

„Teď vy, nováčku! Předneste nám svůj „Zákop před Sevastopolem.“

Přece jako dobrý válečný oř, jako rozený poeta, jímž byl, Amédée přemohl svoje pohnutí a přednášel rozechvěným hlasem svoje vojenské rýmy, jako starý voják při cvičení řinčí puškou.

Poslední verš básně pozdraven hlučným potleskem a všichni posluchači povstali, aby obklopili Amédéea, blahopřáli mu, viděli jej z blízka.

„Ale to je znamenité!“

„Naprosto nové!“

„Bude to mít ohromný úspěch!“

„Nuže, čeho je třeba, aby otřáslo obecenstvem?“

„Předneste nám něco jiného! . . . Předneste nám něco jiného! . . .“

A uspokojen, povzbuzen, jsa teď úplně pánem sebe sama, přednášel jim výjev z lidu, který byl hojně prodchnul svojí něžností pro chudáky, deklamoval jim ještě některé ze svých „krajin pařížských“, pak serii znělek pod názvem „Naděje lásky“, jež mu byla vnukla jeho drahá Marie, a uvedl v úžas všechny tyto básníky pružností, rozmanitostí své inspirace.

Po každé nové básni propukla hromová pochvala. Srdce mladíkovo rozpínalo se radostí v tomto příjemném teple úspěchu. Všichni závodili přiblížit se k Amédée-ovi, vysloviti mu svůj osobní obdiv, potřásti mu obě ruce. Nastojte! někteří z těch, kdož tu byli přítomni, měli jej později zarmoutit svojí nízkou závistí, svojí zradou. Avšak v tu chvíli šlechetné upřímnosti svého mládí a svého nadšení slavili jej jako mistra.

Opojný to večírek! Mezi jednou a druhou hodinou s půlnoci Amédée s rukama rozpálenýma od posledního stisknutí, s mozkem a srdcem opojeným ohnivým vínem chvály, vracel se do předměstí Saint-Jacques dlouhými, veselými kroky, féerií překrásné záře měsíční; a ve svěžím vánku nočním, jenž províval jeho šaty a celoval jeho tvář, domníval se, že cítí sám dech slávy.

XI.

Úspěch, jenž z pravidla bývá kulhavý, jako spravedlnost, vskutku zrychlil krok a přeskakoval stanice, aby se dostal k Amédéeovi. Již kavárna Sevillská a družina Vlasatých zabývali se mladým básníkem. Řada znělek, kterou uveřejnila „Vosa“, zalíbila se několika žurnalistům, kteří z ní uveřejnili zlomky v časopisech dosti rozšířených. Konečně, deset dnů po setkání Amédéea s Jocqueletem deklamoval nastávající herec „Zákop před Sevastopolem“ ve znamenitém představení, jež uspořádáno v divadle Gaîté ve prospěch jakéhosi starého slavného dramatického umělce, jenž byl oslepl a upadl v bídu.

Tato dramatická slavnost, abychom užili mluvy reklam, počínala smrtelnou nudou. Bylo tu obvyklé obecenstvo slavných večerů pařížských, to obecenstvo blaseované a přecpané divadly až k ošklivosti, jež za tohoto horkého květnového večera, v dusné atmosféře divadla, bylo ještě unavenější a necitelnější než obyčejně.

Digitized by Google

Feuilletonisté podřimovali skrouceni ve svých sedadlech a ženské tváře, skorem zelené pod líčidlem, na rudém pozadí lóží, prozrazovaly zdrcující ochablost po dlouhé zimě plné zábav. Všichni sem přišli, tito Pařížané, mechanicky, ze řemesla nebo ze zvyku, aniž k tomu měli sebe menší chuti, jako sem přicházeli vždy, trestanci odsouzení doživotně ku „premiérám“ a tak otrlí, že ani necítili hrůzu, vidouce se navzájem stárnout.

Před tímto chloroformovaným obecenstvem rozvinoval se zvolna program příliš přeplněný, jak to bývá obyčejem při takovýchto představeních. Hrány zlomky kusů dávno známých, zpívány arie z oper, jež už ani kolovrátky nehrály. Toto obecenstvo, povždy stejné, vidělo před sebou defilovati svoje herce, povždy stejné, a nejslavnější byli nejjednotvárnější, komik přepíná svoje šprýmy, milovník mluví zoufale nosem a první milovnice, věhlasná deklamatorka, poslední z Celimen, destiluje svoji roli tak zvolna, že když počala pětislabičné slovo, měli jste skorem času odejít vypít sklenici piva a vykouřit cigarettu, než slovo dopověděla.

Avšak v nejstrnulejší chvíli tohoto ospalého večera, když členové Comédie Française sehravše velebně akt tragedie, ospalost ještě dorazili, pojednou objevil se Jocquelet, Jocquelet, dosud žák konservatoře, objevující se obecenstvu poprvé, následkem výminečné milosti, Jocquelet naprosto neznámý, upjatý v černý frak, příliš malý, ačkoliv si byl nacpal do bot pod chodidla dvě hry whistu. Objevil se plu odvahy, naparuje se, pozvedaje k obecenstvu svoji odulou tvář buldoga a hlasem, že by mohl pobořiti zdi Jericha anebo probudit nebožtíky v údolí Josafat, vyrazil jedním dechem, ale s porozuměním a pěkným heroickým přízvukem báseň svého přítele.

Účinek, jaký způsobil, byl pozoruhodný. Tento herec drzý, všední, ale mohutný, tyto verše tak malebné a tak moderní, to bylo cos nového — cos nového, považte! — pro toto obecenstvo přesycené starobylostmi. Jaké to pěkné překvapení! Dvě novinky najednou! Objevit básníka dosud netištěného, herce, jenž dosud nevystoupil. Zakousnouti se do těchto dvou svěžích plodů! Všichni setřásli svoji strnulost. Hypnotisovaní žurnalisté se probudili, chudokrevné dámy klesající ospalostí poněkud se rozjařily, a když Jocquelet zahlaholil posledním rýmem v závěrečné fanfaře, všichni tleskali, až jim praskaly rukavice.

V jedné z kulis, za nástavkem polepeným starými návěštími, poslouchal Amédée Violette s rozkoší vzdálený ten hukot potlesku podobný bouři s krupobitím. Jedva se odvažoval věřiti tomu. Byla to vskutku jeho báseň, jež spůsobila tak značné pohnutí, jež rozehřála toto ledové obecenstvo? Avšak brzy již nemohl o tom pochybovati. Jocquelet, byv třikrát vyvolán, vrhl se do náručí básníkova a zasmolil mu tvář líčidlem rozpouštějícím se v potu.

„Nu, chlapečku, což? Tu to máš!“ zvolal nadýmaje se spokojeností a ješitností. „Slyšel jsi, jak jsem jim to hodil!“

A ihned dvacet, třicet, sto diváků přišlo z hlediště, většinou velmi elegantní, s bílými kravatami, všichni velmi horlivi, s tváří zářící, přejí si poznat autora, poznati deklamatora, dávají se představovat, blahopřejí jim nadšeným slovem a stisknutím ruky. Ano, to byl vskutku úspěch, úspěch náhlý, ohromující, byl to vskutku onen tropický květ z paříž-

Digitized by Google

ského záhonu, jenž se rozvíjí jen velmi zřídka, ale nádherně, s hromovým třeskem.

Tělnatý muž, velmi všední, s hrubou tváří, mající znamenité diamanty v knoflíčkách u košile, rovněž stiskl ruku Amédéeovi a chraptivým hlasem dryáčníka, jenž by byl býval znamenitý k doporučování kroužků na klíče anebo vstupenek „levněji než u kasy", žádal o text básně, jež právě přednesena.

„Chci vás vrazit na první stranu svého zítřejšího čísla, mladíku, a tisknu osmdesát tisíc . . . Viktor Gaillard, vydavatel „Tapage" . . .*) Je vám to vhod?"

A odnesl rukopis neposlouchaje díků básníkových, jenž se chvěl radostí při myšlence, že dílo jeho vnuklo takovýto nápad nejpověstnějšímu barnumovi tisku, prvnímu reklamistovi Francie a Evropy, a že verše jeho dostanou se na oči dvou set tisíc čtenářů.

Ano! byl to věru úspěch a Amédée pocítil první jeho trpkost již nazítří, když přišel do kavárny Sevillské, kam chodíval nyní vždy po dvou nebo třech dnech odpoledne. Verše jeho vyšly ráno v „Tapage" tištěny palcovými literami a provázeny několika pochvalnými řádky, v nichž Viktor Gaillard tloukl na velký buben. Když Amédée vešel do kavárny, shledal, že je předmětem všeobecné pozornosti, a vlasatí lyrikové přijali ho voláním slávy a potleskem. Avšak z různých podrobností ve výrazu tváří — rozpačitých pohledů, trpkých úsměvů — vypozoroval citlivý mladík s náhlým smutkem, že mu již závidí.

„Předpověděl jsem vám to," pravil k němu Pavel Sillery zatáhnuv jej do kouta kavárny. „Naši milí přítelíčkové nejsou spokojeni, a toť věru přirozené. Většina z těchto veršovců, dlužno to doznat, vyrábějí šperky z kočičího zlata a teď jsou žárlivi na mistra zlatníka . . . Ale především dělejte, jakoby kdybyste toho nepozoroval. Neodpustili by vám, že jste uhodl jich nevoli . . . A pak musíte být shovívavý vůči nim. Vysloužil jste si hvězdičky důstojníka, Violette. Nebuďte krutý k ubohým rekrutům. Ostatně také oni bojují za prapor poesie, a náš pluk je pluk chudáků . . . Avšak teď musíte vykořistit úspěch. Jste teď slavný na čtyřicet osm hodin . . . Hleďte, i sami politikové se po vás zvědavě ohlížejí, a přec v očích těchto přísných občanů jest básník bytost podřízená a neužitečná. Nanejvýše že uznávají Viktora Huga, a to jedině jen pro jeho „Châtiments" . . . Jste tedy hrdinou dne. Nemařte času. Právě jsem potkal na boulevardu Massifa, nakladatele z passaže de Princes. Četl „Tapage", očekává vás. Přineste mu zítra všechny svoje verše. Stačí to na svazek. Massif je vydá svým nákladem a může to vyjít za měsíc. Nesplašíte podruhé toho halamu Gaillarda, v němž jste mohl vzbuditi toliko okamžitou choutku. Ale co na tom! Znám vaši knihu a jsem jist úspěchem. Jste v proudu. Ku předu, pochod! . . . A zajisté, že stojím za víc, než jsem sám myslel, neboť váš úspěch mne těší".

Slova tohoto roztomilého druha rozptýlila snadno trapný pocit, který byl Amédée zakusil. Ostatně nalézal se v jedné z oněch chvil opojení, kde člověk nechce doznat, že zlo existuje. Strávil několik chvil s bá-

*) Rámus.

Digitized by Google

sníky snaže se býti k nim laskavější a přátelštější než kdykoliv a opouštěl je jsa přesvědčen — nevinné dítě! — že je odzbrojil svou skromností, a nemoha se dočkat, aby sdílel svoji radost s přítelkyněmi, damami Gérardovými, vystoupil svižným krokem až k výšinám Montmartru a přišel k nim v hodinu oběda.

Neočekávaly jej, a tohoto večera byla toliko polévka ze zeleniny a zbytek hovězího od včerejška „upravený“ okurkami. Avšak přinášel svůj koláč, jak obyčejně, a mimo to dvě omáčky, jež dovedou učinit znamenitými i nejspartanštější krmi, totiž štěstí a naději.

V ulici Saint-Pierre četly již o tom v novinách, věděly, že báseň přijata v Gaîté s pochvalou, viděly ji na vlastní oči tištěnou, v čele listu a — na mou věru! tím hůře! — byly všechny tak rády, že políbily Amédéea na obě tváře. Matka Gérardova si vzpomenula, že má ve sklepě ještě pět nebo šest lahví starého chambertinu a ani kdybyste byli měli k ruce vojenskou moc, nebyli byste zabránili této znamenité ženě, aby nevzala ihned klíč od sklepa a svícen a šla ihned vyhledat ze starých lahví onu, jež byla nejvíce zaprášena a pokryta pavučinami, aby ji vypily na zdraví vítězovo. Co se týče Luisy, zářila. V několika domech, kde vyučovala pianu, mluvili před ní o krásných obdivuhodných verších, uveřejněných v „Tapage“, a byla velmi hrda „rozumíte, pane?“, pomyslila-li, že autor náleží k jejím přátelům. Avšak spokojenost Amédéeova byla dovršena, když Marie poprve zdála se jevit účastenství pro poesii a pravila mu několikráte s tak pěkným výrazem ješitnosti:

„Ale víte-li pak, že je to velmi krásné, ta vaše bitva . . . Ale, poslyšte, Amédée, vy se stanete slavným básníkem, věhlasným mužem . . . Máte znamenitou budoucnost!“

Ach, ty sladké, ach ty rozkošné naděje, jež odnášel tohoto večera do své podstřešní komůrky na předměstí Saint-Jacques. Poskytovaly mu krásné sny a ještě prosycovaly vůní jeho myšlenky ráno druhého dne, kdy domovnice mu přinesla dva dopisy.

Zase štěstí! První obsahoval dvě bankovky po stu francích s lístkem Viktora Gaillarda, jenž v něm blahopřál Amédéeovi a žádal, aby mu poslal pro jeho časopis několik lístků prosy, povídku, fantasii, cokoli mu bude libo. Na druhé obálce poznal mladík s výkřikem radostného překvapení písmo Maurice Rogera.

„Vrátil jsem se do Paříže, milý Amédée,“ psal cestovatel, „a doma přivítal mne tvůj úspěch. Musím tě hodně brzy obejmout a povědět ti, kterak jsem nad tím šťasten. Přijď pro mne o čtvrté hodině do mého mládeneckého brlohu v ulici Monsieur-le-Prince. Poobědváme spolu a zůstaneme večer pospolu“.

Ach, kterak mladý básník miluje život, kterak se mu zdál dnes ráno dobrý a příjemný! Oděn nejlepšími svými šaty, seběhl vesele starou ulicí Saint Jacques, kde otýpky chřestu a koše jahod naplňují vůní výkladce ovocnářek, spěchal na boulevard Saint Michel, kde si koupil elegantní šedý klobouk a pěkný nákrčník, aby uctil jaro, a pak v kavárně Voltaireově, kde posnídal, proměnil druhou stofrankovou bankovku, aby cítil ve své kapse s dětinskou rozkoší krásné ty zlaťáky, jež děkuje své práci a svému úspěchu. V ministeriu, kde jeho přednosta — hodný

Digitized by Google

to muž, jenž robí kuplety, zpívá při večírcích svého kroužku — mu již blahopřál k jeho básni, zjevil se Amédée jen na chvíli, aby si vyžádal dovolenou na odpoledne a vzal s sebou rukopis svých básní.

Teď je na novo na ulici v jasném slunci květnovém. Jako by byl nějaký nabob, najal si otevřený povoz na hodinu a dal se dovézt k Masiffovi v passaži des Princes. Ve své pracovně, zdobené rytinami a knihami v krásných vazbách, nakladatel mladých, tak známý svým znamenitým černým vousem a svou obrovnou lysinou, na niž zlomyslný jeden šprýmař mu kdysi radil, aby dal umístit návěští, nakladatel smělých autorů, sensačních knih, jenž se Charlesem Bazilem, autorem „Démonik" sdílel čest vazby v Sainte-Pelagie, jest z počátku chladný vůči této hubené tváři veršovce. Avšak Amédée Violette udal svoje jmeno — a ihned, hle, vlídný úsměv, stisknutí ruky a chtivé větření znalce. Pak Massif otevřel rukopis.

„Podívejme se na to . . . Výborně . . . S prázdnými listy a tituly dalo by to dvě stě padesát stránek."

A věc smluvena zcela hladce. Honem kolkovaný papír, nějakou tu smlouvu. Massif vydá první vydání, tisíc výtisků, na vlastní vrub, a dojde-li k dalším vydáním — a u všech všudy, ano! dojde k nim! — zaplatí padesát centimů za každý výtisk. Avšak Amédée podepsal aniž četl. Vše co žádá jest, aby svazek byl vydán bez odkladu.

„Buďte klidný, milý poeto! Za tři dny dostanete první korektury a za měsíc může vyjít."

Je-liž to možno? Není-liž to sen? On, syn nebohého tatíka *Violetta*, on nepatrný úředníček, vydá tištěnou knihu, a to za *měsíc*, hned! Čtenáři, neznámí přátelé budou dojati jeho pohnutím, budou s ním cítit jeho utrpení, mladí lidé budou jej milovat a naleznou v jeho verších ohlas svých citů, ženy budou snít, s prstem založeným v jeho knize opakujíce zcela šeptem nějakou zamilovanou sloku, jež dojala jich srdce!

Ach, je mu třeba důvěrníka pro jeho radost, jest mu třeba, aby to pověděl skutečnému příteli.

„Kočí, do ulice Monsieur le Prince."

Bere stupně k bytu Mauricovu po čtyrech. Klíč trčí ve dveřích. Vešel. Cestovatel je tu, stojí uprostřed neladu otevřených vaků.

„Maurice!"

„Amédée!"

Jaké to přivítání a kterak dlouho setrvali, ruku v ruce, dívajíce se na se s úsměvem plným štěstí!

Maurice jest ještě svůdnější, ještě půvabnější, než před tím. Krása jeho zmužněla a ve snědé jeho pleti třpytí se zlatý jeho knír. A jaký to hodný hoch! Kterak jej těší první úspěchy jeho přítele!

„Jsem tím jist, že tvoje kniha pomate hlavy. Pravil jsem vždy, žes pravý básník . . . Uvidíš!"

Co se jeho týče jest rovněž spokojen. Matka jeho mu prominula dokončení právnických studií a dovoluje mu, aby se mohl věnovati oboru, po němž touží. Najme si atelier a bude provozovat malířství. Rozhodlo se to v Italii, kde paní Rogerova byla svědkem jeho nadšení před mistrovskými díly. Ach, Italie! Italie! A teď počal o své cestě a ukazuje

Digitized by Google

Amédéovi drobotiny, upomínky všeho druhu, jež se kupí v pokoji. Otáčí mezi prsty, aby ji ukázal se všech stran, malou terrakottu, zmenšení Antinoa z musea v Neapoli, rozevírá desky přeplněné velkými fotografiemi, probírá se jimi ledabyle, podává je příteli s výkřiky obdivu vzbuzenými vzpomínkami.

„Hleď, Colosseum!... Hleď, zříceniny Paesta! A tato antika z Vatikanu!... A tato freska Michela Angela!... Což! Je to krásné?... Je to krásné?“ ..

Stále prohlížeje obrazy vzpomíná si na věci, jež viděl, na dojmy, jež zakusil. V tomto stromořadí v sadě Boboli ve Florencii byla tlupa školáků v krátkých pláštících, se spodky po kolena a střevíci s přeskami jako abbéové z bývalých časů a nebylo ničeho směšnějšího než viděti ty drobné kněžourky, kterak skákali jeden přes druhého. A zde, na Riva dei Schiavoni, šel za Benátčankou... Ó, to byla Benátčanka!...

„Považ si jen, můj zlatý, ledabyle oděna, s nepokrytou hlavou, se žlutým šálem se zelenými třásněmi, vlekoucí křápy bez podpatků. Ale ne! neznal jsem ještě, co to je krásné zrzavé děvče, a v brlohu, do něhož mne zavedla, obcoval jsem, mohu říci, v její osobě se všemi bohyněmi Giorgionovými a všemi kurtisanami Tizianovými!“

Neboť Maurice je stále týž, prostopášník, světák. Ale což, on to doznává, ba chlubí se tím dokonce, s tak milým zápalem, s tak krásným mladistvým ohněm, že je to u něho o půvab více, a poněvadž odbila sedmá a třeba jíti k obědu, odchází Latinskou čtvrtí, podav rámě Amédéeovi a vypravuje mu o svých dobrodružných záletech za Alpami.

„Ach milý příteli, tam dole, toť pravá země lásky. Tam se žije jen proto... Poslední z poběhlic, jejíž domnělý bratr ukazuje její fotografii cizincům po kavárnách, jest přece ještě schopna pomást si hlavu, povíte-li jí jistým způsobem, že jest hezka a že se vám líbí... Na mou čest, byl jsem nejednou milován z lásky, milován upřímně, milován jen k vůli sobě, v pelechách, kam mne byl zavedl lecjaký pobuda za čtyrycet sous!“

Když Maurice se dostal na tuto látku, neví nikdy konce a mezi obědem, který si dali ustrojit poblíže okna v jedné restauraci na boulevardu Saint-Michel, cestovatel rozjařen trochou šampaňského, pokračuje v popisu horkých nocí v Římě a ve Florencii. Tento druh zábavy jest nebezpečný pro Amédéa. Nezapomínejme, že po nějakou dobu počíná jej tížit jeho nevinnost, tohoto cudného poetu z podkroví, a tohoto večera má v kapse několik zlaťáků, jež vyzvánějí k rozkoši. Zatím co Maurice s lokty na stole vypravuje mu o svých milostných hrdinstvích, dívá se Amédée na široký chodník do záře plynu, jenž rozžat a příkrým světlem ozařuje něžnou zeleň mladého lupení, na mimojdoucí ženy ve svěžích šatech před terrasami kaváren, kterak lehkým pokynem hlavy pozdravují studenty, s nimiž jsou známy. Ve vzduchu jest záchvat rozkošnictví, a na mou věru, sám Amédée — etnostní lidé, zabalte si tvář — povstav od stolu, připomenul Mauriceovi, že dnes je čtvrtek, že je noční slavnost u Bulliera, a on také doložil odhodlaně:

„Což abychom se tam podívali?“

Digitized by Google

„Milerád," odpověděl vesele světák. „Aj, aj, počínáme tedy trochu rozvazovat, pane Violette! Budiž, pojďme k Bullierovi! Nebudu se nikterak hněvat, přesvědčím-li se, že dosud miluju Pařížanky."

Kráčejí tudíž směrem k Observatoři kouříce cigaretty. Na jízdní dráze, týmž směrem co oni, otevřené kočáry unášejí párky žen, jichž kloboučky s květinami a jarní šaty vrhají ve tmu světlé skvrny, a každé chvíle stýkají se oba přátelé s tlupami studentů hulákajících oblíbené popěvky a jdoucích husím pochodem.

Jsou u Bulliera! Prošli planoucím vchodem a již na schodech sestupujících ku pověstnému veřejnému plesu, sevřel jim hrdlo ostrý zápach prachu, unikajícího plynu a lidských těl, z něhož by bylo na nic i sběrateli koňského trusu. Nastojte! ve všech malých městech Francie naleznete venkovské lékaře a notáře, množství smírčích soudců a substitutů, jimž se stýská po tomto zápachu, ujišťuju vás, když večer užívají svěžího vzduchu za večera, uprostřed polí, pod hvězdnou oblohou v rozkošné vůni senoseče. Neboť onen morový zápach mísí se s trochou poesie, kterou byli zakusili za svého života, s jich studentskými láskami a zdáním mladosti.

A přece jest to místnost odporná. Lepenková karikatura Alhambry, tři nebo čtyry tisíce neurčitých hlav v záplavě hluku a tabákového dýmu a před zuřícím orchestrem, jenž dře čtverylku, tanečníci a tanečnice, kroutící tělem a zvedající nohy s tvářemi hrozně klidnými a posuňky necudných bláznů.

„Jaká to vřava!" pravil Amédée, jemuž se to již poněkud *hnusilo*. „Pojďme do zahrady."

Jsou oslněni plynem. Křoviny podobají se staré dekoraci, že byste v nich hledali dragouny se žlutými náprsníky ze starých komických oper, jeskyně vypadá všedně a vodotrysk připomíná podobné hračky na jarmarečních střelnicích, kde vznáší se a klesá na paprsku vody vaječná skořápka. Avšak přece, ach, lze tu poněkud dýchat. A pohleďte jen vzhůru, kterak jest to podivné, v tom vyumělkovaném prostředí! Ale zajisté, jsou tu přece hvězdy.

„Číšníku, dvakrát sodovku," pravil Maurice zaklepav svou holí na stůl.

A oba přátelé usedli na pokraji stromořadí, kde dav neustále přechází. Jsou tu deset minut, když se před nimi zastavily dvě ženštiny.

„Dobrý den, Maurice," pravila větší, brunetka se živůtkem okázalých barev, obepínajícím překypující tvary, pravý to typ děvčete z krčmy.

„Hleďme, Margot," zvolal mladík. „Chceš něco popít? Sedni si na chvilku, a tvoje přítelkyně též. Víš-li pak, že jest roztomilá ta tvoje přítelkyně? Kterak se jmenuje ten malý Grévinek?"

„Rosina," odpověděl Grévinek skorem skromně. Neboť není mu mnohem více než osmnáct let a na vzdor drobným rusým kadeřím nad očima není ještě dosti drzý, nebohý Grévinek. Jest v počátcích, lze to snadno poznat.

„Nuže, slečno Rosino, pojďte sem, ať se na vás podíváme!" pokračoval Maurice, pobídnuv mladou dívku vlídným posuňkem, aby usedla vedle něho. „A ty Margot, dovoluji ti, abys mi byla zas jednou nevěrna

Digitized by Google

Christophoro Allori: Judita. (Gallerie Pitti ve Florencii).

Digitized by Google

k vůli svému sousedu, mému příteli Amédéeovi, jenž dnes večer trpí láskou horší než bolením zubů. Srdce k pronajmutí. Jsou tu k dostání noclehy... A ačkoliv je básník, má náhodou z čeho ti zaplatit večeři."

Jako všude a vždycky, sobecký a roztomilý Maurice vzal si lví podíl, a Amédée poslouchaje toliko jedním uchem tlustou Margot, jež usedla vedle něho a jež nyní již jej žebroní, aby jí zhotovil její akrostichon, uznává, že drobná Rosinka, jíž její elegantní přítel povídá šeptem na sta nesmyslů, jest roztomilá. Ale bezděčně považuje básník Maurice za cos vyššího a zdá se mu zcela přirozeno, že hned z předu si vlastnil hezčí z obou ženština. Co na tom! Amédée rovněž chce míti noc rozkoše. Toho večera plane mu krev v žilách. Tato Margot, jež svlékla rukavičku, aby vypila sklenici ovocné šťávy, má červené ruce a zdá se býti hloupá až hrůza, ale je to přece jen krásné stvoření. A básník, jenž touží po prostopášnostech, jal se rovněž hovořiti do šíje dívčice, jež propuká v smích a hledí naň vyzývavě.

Zatím orchestr zarachotil polkou. Maurice hovoře se svým přítelem, pozvedl hlasu jmenuje jej několikráte jeho křestním jmenem Amédée a několikrát i jeho příjmením Violette. A pojednou hezký Grévinek, malá Rosinka, se zachvěla, pohledla na básníka a pravila mu udiveně:

„Jak že, vy se jmenujete Amédée?... Amédée Violette?"

„Zajisté."

„Ale pak jste to vy, s nímž jsem si tolik hrála, když jsem byla malička."

„Se mnou?"

„Ano, vzpomeňte si přec... Rosina, Rosinka Combarieuova... U paní Gérardovy, manželky rytce, v ulici Notre Dame des Champs... Natropili jsme se kousků s těmi děvčaty! To je divné! Jak se lidé setkávají!"

Co vlastně pocítil Amédée? Celé jeho dětství probuzeno, jmeno rodiny Gérardových prosloveno na takovém místě a trpkost vzpomínky, že znal to nebohé děvče ještě jako nevinné dítě, vše to naplnilo srdce mladíkovo podivným smutkem; nedovedl než povědět Rosině hlasem, v němž se chvělo trochu soucitu:

„Vy!... To jste byla vy!..."

Tu všecka zrumněla a plna rozpaků sklopila oči.

Maurice má takt. Spozoroval pohnutí Amédéeovo a Rosinino, cítí, že je tu zbytečný a povstav náhle, zvolal s líčenou veselostí:

„Pojďme, Margot, myslím, že tyto děti mají zapotřebí pohovořit o svých vzpomínkách z dětství. Upusť od svého akrosticha, milá holka. Podej mi rámě a poohlédněme se po plesu... Vyčastuju tě."

Amédée, zůstav samoten s Rosinou, smutně na ni pohleděl. Jest vskutku hezká, navzdor své zelenavě bledé pleti. Je to děvče z předměstí zrozené se smyslem pro toilettu, jež se zdobí pouhou tretou, šaty z plátna, jedinou květinou na kloboučku a jež se živí saláty a nezáživnými věcmi, aby si mohla opatřiti dobře šité botky a rukavičky na osmnáct knoflíčků.

Hezká blondýnka rovněž hledí na Amédéea a v jejích očích barvy oříšků zjevil se ostýchavý úsměv.

Digitized by Google

„Hleďte, pane Amédée," pravila konečně: „nemáte se proto rmoutit, že nalezáte u Bulliera holčici, s kterou jste si hrál na schovávanou v bytě u tatíka Gérarda. Upřímně řečeno, byl by to zázrak, kdyby se bylo ze mne stalo cos pořádného. Nejsem více rozšafna, toť pravda. Ale pracuju, a nedomnívejte se, že bych šla s kýmkoli. Třeba byl váš přítel hezký hoch a velmi roztomilý, přijala jsem jeho dvoření jen proto, že zná Margot, kdežto vy, toť zcela jiné. Jsem svrchovaně šťastna, mluvím-li s vámi. Připomíná mi to matku Gérardovou, jež byla ke mně tak laskava... Povězte, co dělá? A její manžel? A její dcery?" ...

„Pan Gérard zemřel," odpověděl Amédée, „avšak dámám vede se dobře a vídám je často."

„Nepovíte jim, že jste se se mnou zde setkal, že? Bude to lépe... Kdybych byla měla hodnou matku, jako ty slečny, bylo by ze mne také něco jiného ... Ale pamatujete se, že tatínek se zabýval toliko svojí politikou. Když mi bylo patnáct let, dal mne do učení ke květinářce a milenec mé paní, obávaný člověk, mne svedl... Poslyšte, tatík Combarieu má nyní pitvorné zaměstnání. Je odpovědným redaktorem republikánského časopisu a nemá nic jiného na práci, než odsedět si vždy několik měsíců vězení ... Já stále dělám květiny, a pak měla jsem hocha, medika z Val-de-Grâce ... Ale odebral se jako vojenský lékař do Alžírska. Nudila jsem se o samotě a dnes večer tlustá Margot, s kterou jsem se seznámila v krámě, zavedla mne sem, abych se pobavila... Ale co pak děláte vy? Váš přítel prohodil právě, že jste básník. Vy tedy píšete písně? ... Já stále miluju písně ... Vzpomínáte, kterak jsem hrávala nápěvy jediným prstem na starém pianě u Gérardových? ... Byl jste tehdáž roztomilý chlapeček a mírný jako děvčátko ... Zachoval jste si svoje dobrácké modré oči, ačkoli jste teď snědý. Poznávám je .. Ne, nemůžete si ani pomyslet, kterak jsem ráda, že jsem se s vámi setkala!"

A žvatlá stále, vyvolává dávné vzpomínky a když mluví o dámách Gérardových, činí to způsobem tak uctivým, jenž se velmi líbí Amédéeovi. Je to nebohé třeštidlo, tuší to, jež pozbývá rozvahy při první hubičce, ale jež aspoň si zachovala poklad chudých, prosté srdce. A k tomu ke všemu je veselá. Mladík dal se ukolébat jejím žvatláním, dívá se na půvabnou dívku, vzpomíná na minulost a cítí se uchvácen naivním pohnutím vojáčka, jenž se setkal s krajankou.

Když orchestr zanotoval novou čtverylku, jež činí dojem bombardování nějaké pevnosti a Rosina se chvíli zamlčela, pravil k ní básník:

„Víte-li pak, že jste vyrostla do krásy? Zejmena ta vaše mdlá pleť, Rosino! Jaká to roztomilá bledost!"

Avšak grisetta, jež byla zakusila mnoho bídy, ulevila si trpkými slovy:

„Ó moje bledost! ... To nestojí za nic, ta bledost, to není bledost boháčů."

Pak ale ihned nabyvši opět svého dobrého rozmaru, doložila:

„Povězte mi, pane Amédée, líbí se vám vskutku tolik ta Margot, že jste se jí před chvílí počal dvořit?"

Amédée rozhodně odporuje. To tlusté děvče? Nikdy za celý svět

Digitized by Google

„Hleďte, Rosino. Přišel jsem sem, abych se trochu pobavil, přiznám se vám. V mém věku není zakázáno, že? Avšak tento ples se mi nyní protiví . . . Nemáte tu dostaveníčka? Nepřišla jste sem za nikým? . . . Ne? . . . Vskutku ne? Nuže, chopte se mé paže a odejdeme . . . Bydlíte daleko odtud?"

„Na avenue d'Orleans, blíže chrámu Montrougeského."

„Dovolte mi, abych vás doprovodil, chcete?"

Ovšem, že chce, povstala. Odcházejí z plesu a básníku se zdá, že paže hezké dívky zachvělo se na jeho paži, že ochabuje. Avšak když se dostali na opuštěný boulevard, zaplavený azurovým svitem úplňku, tu Rosina uvolnila krok, stala se zamyšlenou a oči její se klopí, když je Amédée hledá v šeru.

Kterak jest příjemna ta nová touha, jež znepokojuje srdce mladého muže! Mísí se v to trocha citu. Srdce mu buší při vzpomínce, že mu třeba říci toliko jediné slovo, aby toto mladé kvítko náleželo jemu. Rosina jest neméně dojata. Oba nedovedou si více povědět nic, než bezvýznamné věci.

„To je krásná noc!"

„Ano, příjemně se tu dýchá."

Jdou dále nemluvíce. Ó jaký to příjemný chlad pod stromy! To rozkošné ticho!

Konečně zastavili na prahu domu, kde Rosina bydlí. Zdlouhavým posuňkem přiložila ruku na knoflík zvonku. Tu Amédée velmi namahavě, dutým a zmateným hlasem odvážil se požádat ji, aby *směl vejít* k ní „podívat se na její pokojíček".

Avšak ona upřela naň dlouhý pohled, s něžným smutkem v očích a praví mu velmi mírně:

„Nuže, nikoliv, rozhodně ne! Musíme být rozšafni. Líbím se vám dnes večer, pane Amédée, a vidíte dobře, že i vy se mi líbíte . . . To je pravda. Znali jsme se, když jsme byli docela maličcí, setkali jsme se opět a zdá se, že by bylo velmi pěkné milovat se. Ale dopustili bychom se veliké pošetilosti, věřte mi, a byl by to dokonce i trochu hřích. Lépe bude, když ne, ujišťuji vás. Zapomeňte na hezkého Grévinka, jak mne nazval váš přítel, s nímž jste se setkal u Bulliera spolu s tlustou Margot a vzpomínejte toliko na svoji malou kamarádku z ulice Notre-Dame-des-Champs. To bude mnohem lepší než takový vrtoch, jdětež! cosi čistého, co si zachováme v srdci. Nekažme si svoje dětské vzpomínky, pane Amédée, a rozejděme se jako dobří přátelé."

A než mladík nalezl odpovědi — a co by byl odpověděl, aby vyvrátil myšlenku tak něžnou? — ozval se zvonek, Rosina vyslala k Amédéeovi úsměv na rozloučenou, polibek na konci prstů, a rychle zmizela za vraty, jež za ní zapadla s třeskem.

Ach zajisté, básník byl z počátku rozmrzen. Třeštidlo! Vrtkavá ženština! . . . Avšak jedva učinil dvacet kroků na chodníku v avenue d'Orleans a již si pravil, skorem s výčitkou svědomí: „Ona má pravdu!" A vzpomíná si, že toto nebohé děvče, bohužel padlé, zachovalo v jednom koutku své duše odstín, vzpomínku cudnosti, jichž on neměl, a, jakkoli

Digitized by Google

sklamán ve své naději na milostné dobrodružství, básník je šťasten, že v něm ještě vyrůstá posvátná úcta k ženě!

Amédée, milý hochu, nehodíte se ku prostopášnostem a nepřišel jste na svět k vůli láskám na jedinou noc! Učiníte lépe, zanecháte-li toho, můj zlatý!

XII.

Již měsíc je tomu, co svazek veršů Amédéea Violetta pod titulem „Básně dle přírody", odráží se svou bledě modrou obálkou ve výkladních skříních kněhkupce, a v kavárně Sevillské dosud nebylo utišeno rozčilení, vzbuzené úspěchem této knihy a pochvalnými články, jež jí byl věnoval dosti značný počet časopisů.

Toto pohnutí ovšem existovalo toliko mezi Vlasatými. Vousatí nezabývali se takovými pošetilostmi; Vousatí, jak známo, pohrdali poesií a poety.

Tito přísní vousáči měli ostatně na práci záležitosti mnohem důležitější; nejprve povaliti vládu, pak předělat mapu Evropy. Čeho bylo třeba, aby zdrtili císařství? Předně, kout pikle, za druhé, stavět barikady. Nebylo nic snažšího než spiknout se. V „Seville" byli všichni spiklenci. Toť povahou Francouze, jenž od narození je chytrák, ale lehkomyslný a žvatlavý, že provozuje spiknutí ve veřejných místnostech. Jakmile některý z našich krajanů se stal členem tajné společnosti, jest první jeho starostí běžet do své zamilované hospůdky a pod pečetí nejhlubšího tajemství svěřiti důvěrným přátelům, jež zná od pěti minut, účel spiknutí, jmena spiklenců, místo, den a hodinu schůze, heslo a tajné znamení. Brzy po té, co si byl takto ulevil, diví se, že zakročila policie a zmařila podnik připravený tak tajemně a tak mlčenlivě. Takovýmto spůsobem, toť se rozumí, i vousáči kavárny Sevillské se oddávali karbonarismu. Při absintu i při černé kávě bylo skupeno kolem každého stolku několik Fiesků neb Katilinů. Při kartách pět starých Vousáčů, sešedivělých v politických zločinech, sestrojovalo pekelný stroj a v zadním sále deset statných rukou přísahalo nad kulečníkem, že se ozbrojí ku krajovraždě. Avšak, jako i jinde mezi Vousáči, byli nezbytně i tu falešní Vousáči, totiž špiclové, neboť všechna spiknutí, zosnovaná v „Seville", bídně se zhatila.

V tomto chrámě anarchie též umění stavěti barikády — o tom nesmíte pochybovat! — bylo studováno velmi svědomitě a horlivě. Tento odbor umění opevňovacího čítal zde nejednoho Vaubana a nejednoho Gribeauvala. „Profesor barikad" byl titul v „Seville" velmi čestný, a málem by si ho byli dali na navštívenky. A pamatujte si, že vyučování nebylo tu pouze theoretické. Ovšem z ohledu na policii nebylo lze budoucím rebelantům, kteří tvořili jádro posluchačstva, udílet lekce ryze praktické; mistr, doktor občanské války, nemohl na příklad vyjít s nimi a trhat dlažbu v ulici Drouot. Avšak měli tu pomůcku, prostředek, kterak to navléci. Bylo tu domino. Ne, s těží byste uvěřili, kterak tyto nevinné ovčí kůstky nabývaly revolučního významu mezi buřičskými prsty stálých hostí kavárny Sevillské. Zdrobnělé ty kameny znázorňovaly na mramorových stolkách zmenšené barikády velmi složité s bastiony, kurtinami,

Digitized by Google

redany a kontreskarpami všeho druhu. Bylo to cosi jako ony drobné modely lodí, jež vidíte v museu námořnictva. Kdo nebyl zasvěcen v tajemství, byl by se domníval, že Vousáči hrají prostě domino. Nuže, ani zdání! Byl to kurs povstalecké techniky! Někteří hráči křičíce z plných plic: „Všude pět!“ zdáli se volat ku všeobecnému výstřelu, a byl jakýsi spůsob povědět: „Nehraju!“, jenž názorně naznačoval zoufalství bojovníka, jenž vystřílel svoje poslední patrony. Zejména jeden z Vousáčů s brejlemi a velkým širákem, Vousáč, jenž patrně byl studoval matematiku ve svém mládí a propadl, byl příšerný rychlostí a matematickou přesností, s kterou seřadil ve třech minutách svoji dominovou barikadu. Když tento Vousáč zavíral šestky, zanášela vás obraznost do ulice Transnonain anebo do kláštera Saint-Merry. Bylo to hrozné!

Co se týče politiky zahraničné, přetvoření mapy Evropy, bylo to, abychom tak řekli, pouhou zábavnou kratochvílí Vousáčů. To kořenilo hru v karty, toť vše. Vskutku, není-liž příjemno, právě když v rozhodné chvíli při piketu připravuje se výhodný hod, osvobodit nešťastnou Polsku, a když se vám podařilo vyhrát v écarté, co vám záleží na tom, dovolit Rusům, aby se zmocnili Cařihradu! Avšak někteří Vousáči z kavárny Sevillské, nejvážnější, nejraději pojednávali o otázkách mezinárodních, o velkých záhadách evropské rovnováhy. Jeden z těchto důmyslných diplomatů — jenž patrně neměl zač koupit šle, neboť jeho košile stále prokukovala mezi jeho spodky a vestou — byl přesvědčen, že náhrada dvou miliard by stačila dosíci od papeže, aby postoupil Řím *Italiánům*, a jiný Metternich ve zmenšeném měřítku, jenž by byl snad *lépe učinil*, kdyby si byl koupil kartáček na zuby, míval v obyčeji dávati vážné výstrahy Anglii a vyhrožovati jí, neposlechne-li jeho rad, že v nejbližší době pozbude vlády v Indii a ostatních svých osad.

Vousáči tudíž zabráni úvahami tak důležitými, nezabývali se onou marností, které se říká literatura, a starali se houby o knihu Amédéa Violetta. Avšak mezi Vlasatými, opakujeme, pohnutí bylo značné.

Vlasatí zuřili. Potřásali hřivou, ježili ji. Neboť prvotní nadšení vzbuzené verši Amédéa Violetta nemohlo být a nebylo ničím, než vzplanutím slámy. Merovingové jevili se nyní vůči mladému básníku tak, jakými museli býti vůči kolegovi, jenž měl úspěch, totiž přísni až ke krutosti. Jakže! První vydání „Básní dle přírody“ bylo vyprodáno a Massif připravoval do tisku druhé? Jakže! Šosáci nebyli nikterak „omráčeni“ touto knihou, nýbrž prohlašovali, že je okouzluje, kupovali ji, četli ji, snad ji dávali i vázat? Mluvilo se o ní s nadšením v časopisech šosáků, to jest v listech, jež mají abonenty! Nepovídalo-liž se, že Violette, povzbuzen Jocqueletem, zapřáhl se do velké komedie ve verších a že Théatre Français, divadlo šosácké par excellence, učinilo básníku velmi lichotivé nabídky? Ale pak, líbil-li se tolik šosákům, byl — hanba, fuj! — sám šosákem. To bylo patrno. Kterak tedy byli zaslepeni, tito vlasatí básníci, že to nespozorovali již dříve? Jakým to zmatkem, když jim Amédée předčítal svoje verše u Silleryho, mohli považovati tuto všednost za prostotu, toto fňukání za upřímné pohnutí, ty hrubé efekty za umění? Ach můžete býti klidni, podruhé nesednou na vějičku!

Digitized by Google

Proto také od nějaké doby stoly básníků v kavárně Sevillské byly proměněny v mučírny, kde básně Amédéea Violetta byly každodenně natahovány na skřipec a podrobovány útrpnému soudu od páté do sedmé. Roztomilý Pavel Sillery, s potutelným úsměvem na rtech, snažil se ovšem několikráte dovolávati se soustrasti pro verše svého přítele, vydané tak ukrutnému mučení. Avšak literární katané, kteří se sápali na knihu soudruha, jsou nemilosrdnější než sama svatá Inkvisice. Zejmena dva z těchto inkvisitorů byli krutější než ostatní: především onen maličký, jenž si byl pro svoji denní spotřebu žádal všechny hurisky mohamedanského ráje, a pak onen zavalitý pěvec elegií venkova, jemuž rozhodně jeho srdeční trampoty svědčily, neboť právě onehdy byl nucen dát si přešít od své pokorné hospodyně přesku u spodků.

Rozumí se, když se objevil Amédée, Vlasatí ihned změnili předmět hovoru a jali se pojednávat o nepatrné lokálce, kterou byli četli ve večerníku, na příklad o výbuchu třaskavých plynů v některém dole v departementu du Nord, kde zahynulo najednou osmdesát horníků anebo o záhubě transatlantického parníku, jenž se potopil se vším všudy se sto padesáti cestujícími a čtyřicety muži posádky, události to lhostejné, třeba to doznat, jestliže jste hovor o nich srovnávali s nedávným objevem básníků inkvisitorů dvou vět málo správných a pěti slabých rýmů v díle jejich kolegy.

Přece však Amédée jsa povahy citlivé, pozoroval dobře toto tajné nepřátelství, jehož předmětem byl ve skupině Vlasatých, a přicházel sem jen zřídka, aby tu stisknul ruku Pavla Silleryho, jenž navzdor svým ironickým způsobům jevil se mu vždy upřímným a věrným přítelem.

Přece však setkal se zde jednoho večera se svým spolužákem z lycea, Arthurem Papillonem, vyznamenaným kdysi čestnou cenou, jenž seděl u stolu politiků. Básník tázal se pln úžasu, kterak tento hezký advokát umírněných názorů ocítil se uprostřed revolucionářů tak rozhodných a jaký společný prospěch mohl pojiti tento uhlazený párek plavých licousů k těmto houštinám neupravené srsti. Avšak Papillon, jakmile spozoroval Amédéea, rozloučil se se skupinou, ve které se nalezal a jal se vřele blahopřát autoru „Básní dle přírody“, vyvedl jej na boulevard a podal mu klíč tohoto tajemství. (Pokračování.)

Digitized by Google

Edvard Jelínek,

vynikající spisovatel český, skonal v Praze dne 15. března t. r., stár jsa teprve 42 let.

Zesnulý narodil se dne 6. června 1855 v Praze, kdež odbyl také studia gymnasialní a stal se pak úředníkem městským. Již záhy přilnul s ideálním zápalem k myšlence vzájemnosti slovanské a jal se zejmena horlivě pracovati pro těsné sblížení Čechů s Poláky, jichž byl u nás přítelem nejvřelejším. Téměř každoročně zajížděl do krajů polských a ukládal dojmy a zkušenosti těchto cest i v zajímavých cestopisných a národopisných črtách i v pracích novellistických, prohřátých srdečností jeho jemné, citupiné, ušlechtilé povahy a vroucí příchylností k národu polskému, jehož krásné vlastnosti tu líčil s opravdovým zanícením. Kdežto spisy těmito snažil se šířiti v Čechách známost věcí polských, buditi a posilovati sympathie s národem bratrským, seznamoval navzájem i Poláky s naším národním životem, zasílaje dopisy do listů polských a vydávaje též spisky jazykem polským, jako jsou na příklad: „Korespondencya pana Adama Junosza Rościszewskiego s Wacławem Hanką 1829—1844“ (1894), „Listy o rzeczach morawskich“ (1894) a j.

Však vedle toho věnoval Jelínek bedlivou pozornost i ostatním národům slovanským, zejmena Jihoslovanům a Rusům; jako byl již od r. 1879 v ročnících Krakovské akademie věd podával „Bibliografii českopolskou“, úplný přehled všeho, co bylo v Čechách o Polsku napsáno a z polštiny přeloženo, tak sestavil r. 1884 stejný přehled i vzhledem ke všem kmenům jihoslovanským pro „Glasnik“ učeného družstva srbského v Bělehradě a bibliografii českoruskou pro carskou veřejnou bibliotéku v Cařihradě.

Znamenitých zásluh dobyl si Jelínek zvláště také založením „Slovanského sborníku“ statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života, který v l. 1882—1887 jeho redakcí vycházel a výtečné pracovníky se všech stran slovanského světa shromáždil. O hojnosti a čilosti styků Jelínkových s jinoslovanskou intelligencí svědčí též pozůstalá po něm bohatá korrespondence (více než 8000 dopisů).

Z četných prací, jimiž zesnulý českou literaturu obohatil, budtež uvedeny tyto: „Polské paní a dívky“ (1884), „Črty kozácké“ (1885), „Črty litevské“ (1886), „Dámy starších salonů polských“ (1888), „Ukrajinské dumy“ (1888), „Slovanské črty“ ze života společenského, literárního i uměleckého (1889), „Slovanské návštěvy“, paměti a vzpomínky (1889), „Motýlek z norské pohádky“, román mladé dívky (1889), „Črty varšavské“ (1890), veselohra „Korouhevník“ (1890), „Jasem i stínem“, slovanské črty z různých stran (1891), „Honorata z Wiśniowských-Zapová“ (1894), „Pro společnost“ (1895), „Nahodilosti“. Vedle těchto a jiných knih a brošur jest množství drobných prací Jelínkových roztroušeno po časopisech. „Květy“ přinesly ještě v letošním lednovém sešitě jeho črtu volyňskou „Udobření dudci“.

Osobní povahou byl Ed. Jelínek člověk neobyčejně ušlechtilý a milý, upřímný a srdečný, plný dobroty a vřelosti. Bude žíti v srdci četných přátel a v trvalé památce národa.

Digitized by Google

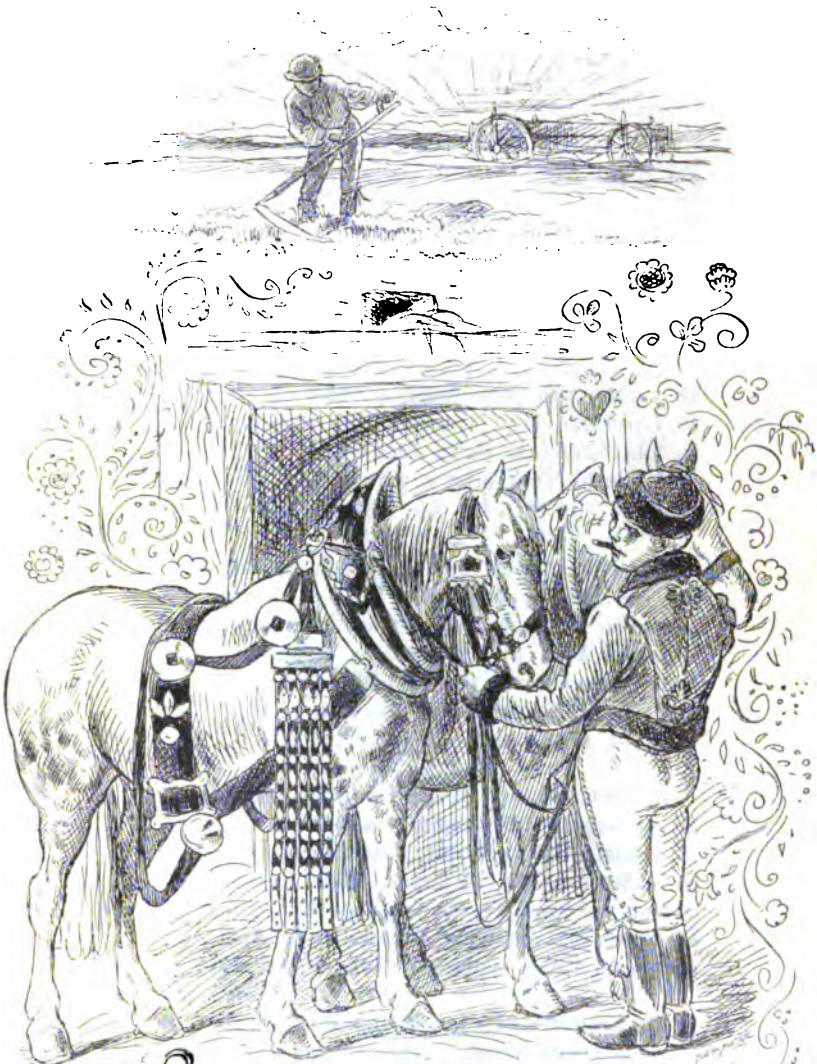

Ty pansky koně
mají hezky stroje:
mají pořádny pacholky,
dobře dbají o ně.

Digitized by Google

Smrt Chironova.

„Až sem ku nejvyššímu tesu plochých skal,
jež trčí v blankyt jako hradu cimbuří,
jsem bolestně se v muce svojí dovlékl.
Já čekal dlouho, zdali nebe nakloní
se k muce mé, já darmo čekal do noci,
v hloub, k výši zmdlévajícím těkal okem svým, —
leč Heraklův šíp hlodá stejně jako dřív.

Vím, nemilou se pouze stalo nehodou,
že v ránu pad jsem jemu, nevěděl on též,
že Lernejské krev hydry zaschla na něm, jed
že leta v ní tam stajen dřímá otravný,
jenž zbuzen dotknutím s mou teplou krví vzplá
ve staré síle své, jež sije zničení.

Ó kdybych zvěří byl neb jenom člověkem,
jak rád bych trpěl všecko v onom vědomí,
že časem smrt přec skončí běduou muku mou!
Ó jakým bych ji vítal plesným paianem!
Však běda hrozná, třikrát běda, titan jsem,
mně Nesmrtelnost hrozná dána za podíl,
té otrok svíjeti se budu po věky!

A nikde, nikde, kam zrak padne pátravý,
mi vykoupení ani kynout nemůže,
já musím stále trpět zítra jako dnes,
ať naříkám a řvu, se svíjím bolestí
a klnu bohům, fatu, kosmu napořád,
ať v němém, otupělém odříkání rot
bezmocně hrýzti mohu — trpět musím dál!

To Nesmrtelnosti jest děsné krutý dar,
to věno Olympických, jejichž synem jsem,
oč na tom člověk lepší, oč je tupá zvěř!“ —

Tak v hrozné bolesti své Chiron naříkal
ve žlutý písek skály zarývaje tvář,
zkad valily se slzy těžké, bohaté
v změť bláta splývajíce jemu u kopyt.
A otravný jak jed mu zuřil v útrobách,
zved k blankytové výši tupý bolem zrak
a zhled tam černý bod, jenž stále rost a rost
tím, jak se blížil k němu.

Digitized by Google

Oči vytřeštil.
Cos jako naděj v hrudi jemu kmitlo se,
že Zev snad svého orla k němu posílá,
že k vůli němu změnil věčný Fata řád,
že ustrnul se nad ním v lásce otcovské.

Však běda nová, záhy z toho procit snu,
to nebyl orel Zevův, třeba křídla měl,
však u nohou ta křídla vzduchem chvěla se,
hůl okřídlená rovněž s hlavy přikrývkou.
To Hermes, nesmrtelných věrný posel byl.

Již před ním stál a v letem rozpálenou tvář
si okřídlenou holí sladký vánek vál.

„Slyš, Chirone, já v luhu u stád spočíval,
zřel, jak se pasou v slední záři Hélia
s těžkými vemeny v své chůzi houravé,
na syrinx dvojitou jsem rukou umnou hrál.
Tak dobře bylo mi v té chvíli oddechu!
Však věčná není radost ani Nebeských.
V mou tichou radost náhle černý padl stín,
já hlavu vzpjal, jež v dumě dolů schýlena
jak chytala by duši tonů křídlatých,
a Heraklea viděl stát jsem před sebou.

Stál v tichém smutku tady opřen o svůj kyj,
jímž kácel v prach a bahno temna potvory
na pleci nesa kůži Nemejského lva
hvězd plnou, skvrn to temně purpurných,
byl smutný v tváři své jak poražený bůh,
když toto klidnou řečí on mi zvěstoval:
„Já Stymfalidské ptáky střílel z kuše své“
— a v jeho hlasu divá bolest chvěla se —
„já všecky šípy vybral z toulce svého již
a kolik šípů bylo, tolik ptáků zlých
se skácelo v svém letu k noze vítězné.
Na posledního ptáka poslední zbyl šíp,
ten, vím to, Lernejské byl krví hydry syt,
já zapomněl jej umýt těžkém po boji,
v svém toulci nosil jsem jej jako zálohu,
já na tetivu klidně vložil jej a zmáčk'
a střelil po ptáku. V tom losem neblahým
mi v cestu Chiron vběhl, božský kentaur ten
a místo bahen ptáka já jej zasáhnul.
On musí trpět nyní, otráven byl šíp,
však umříti mu nelze, nesmrtelný jest.

Digitized by Google

Mně líto muky bratra, líto ze srdce,
mne netěšilo více nové vítězství,
já cítil křivdu těžkou, kterou bez viny
jsem spáchal na mudrci, samotáři hor.
Já vím, co bolest jesti, zvlášť když bez konce.
Já nespal celou noc, já rval si kštice své,
jak sám bych nesl v hrudi šíp ten otravný.
Já viděl jeho muku, stokrát hroznější,
že bez konce má býti! V těchto myšlenkách
mi stará, dávná věštba v paměť připadla.
Víš, dobrý posle bohů, sám jsi při tom byl
nejednou prostředníkem byť i bezmocným,
že na Kavkazu skále smělý titan lká,
pod Zeva okřídleným že se svíjí psem,
jenž hlodá játra jemu znova rostoucí.
On jak ty nesmrtelný stejně trpět má
až k době, v níž se zjeví z Nesmrtelných kdos,
jenž oběti jest schopen, velké, nesmírné,
se vzdáti Nesmrtnosti daru za něj rád,
do stínů Hadu vstoupit mrtvý, lidský stín
a odříkat se kvasů v síních mramorných
u zlatých stolů, růží též se odříkat
ve kštici ambrosické, pohár nektarem
v přípitcích Otci všech kdy šumně přetéká.
Vím, z Nesmrtelných každý titanův zřel žal,
i muku hroznou, v taji každý cítil s ním
a mnohý odvahu měl, soucit vyslovit,
však žádný síly neměl, by se daru vzdal
té Nesmrtnosti vaší, kterou bohy jste,
jíž zjištěno má každý žití pro věky!
Tak nechali jej trpět v ledu, na skále,
ve výši mezi nebem, mezi propastí,
rvát játra jemu orlem, snášet Zeva hněv,
jej v Tartar pohrobiti s horou, na níž mřel,
jej zpátky pozvednouti v Skythských vánic mráz,
jej ostny probodati, jež tká led a sníh.
A nikdo, nikdo schopen nebyl oběti
dát za výměnu blaho, které nyní zná,
za taj, kterého nezná, poněvadž jest bůh.
Tu napadlo mne, k tobě obrátit svůj krok:
Jdi k Chironovi, který trpí mukou zlou,
neb vždycky ten, kdo trpí, soucitu má víc
než ten, kdo pouze bolest zná dle pověsti.
Jdi, věrný bohů posle, k Chironovi spěš,
zda nechtěl v muce své by sebe v oběť dát,
za Promethea vstoupit v Hadu vlhký stín
a umřít jako člověk, on by dál moh žít!“

Digitized by Google

Snad právě v chvíli této zhoubný šípu jed
nejvíce zuřil v žilách ctného Kentaura,
že z prachu zvedl hlavu, obě ruce vztáh
a nohy Hermesovy objal zimničně,
že v zraku místo slzí starý oheň měl
tož odvahy a síly, těchy, naděje
a odhodlání, bradou, v které slzí třpyt
se třás jak v hustém mechu rosa bohatá,
se dotknul díků holdem Hermesových noh
a zaštkal vítězící: „Ano, já to chci!“

Však věrný posel bohů nohou zpátky stoup,
již Kentaurův ret žhavý v slzách celoval
a z úst mu Olympických tato tekla řeč:

„Zda víš, co dáváš, víš-li, co chceš za to brát?
Ó, uvaž bohům rovný! Mísky váhy té
zda rovny sobě v soudu tvém jsou předčasném?
Co nesmrtelnost zovem, jaký je to dar?
Toť koruna je všeho, po té pídí se
svou písní pěvec každý, malíř štětcem svým
a sochař dlátem, vše je teprv oné stín,
jež sladkým věnem bohů nesmrtelných jest.
Zda Heraklova tobě stačí nabídka?
Jest lepší netrpět a splynout v šer a stín,
či lepší trpět všecko, nesmrtelný v tom?
Zda víš, co je to mříti, zhynout pro vždycky?
Být stínem mezi stíny, matným přeludem
bez vůle, snahy, citu, tuchy, myšlenky,
jen živých postrach němý, bajka, zvěst a nic?
Já, který vodím duše lehkým žezlem svým,
ti mohu říci nejlíp pravdu o smrti
a varovat tě záhy, věru lepšího
si nemoh ani posla vybrat Herakles.
Já vím, co smrt je, každý z lidí smrtelných
jak vyhybá se jí a jak jest z duše rád,
když okřídlená moje pata mihne se
kol střechy jeho domu v chatu souseda.
Já rovněž stínů život v nivách Hadu znám,
na loukách asfodelů v divném sousvětlí
jak spějí smutné stíny prchavé jak dým
kol trůnu, u chmurného chotě v hoří svém
kde truchlí bledolící Persefony tvář.
To dobře uvaž, prosím. Dosti možná jest,
že Lernejské jed hydry též se vyzuří
a usne bolest tvá jak děcko v lůžku svém,
jež matkou potrestáno srdceryvně štká.
Věk lidský nic je pouhé proti bohům nám,
to uvaž, velemoudrý, já tě varoval.“ —

Digitized by Google

Však od noh Hermesových božské ruce své
nepustil Chiron více v slzách radosti
a jako velký paian z úst mu kosmatých
se nesl k hvězdnatému nebi řeči proud:

„Já nesmrtelní nevím, v jakém bludu jste!
Co nesmrtelnost jest vám, jakým přeludem!
Já, s přírodou jenž v shodě žil jsem řadu let
a ta je božská rovněž, jiné ponětí
mám o tom vratkém daru, jímž jste zpiti vy!
Co krásných nad mou hlavou táhlo plesných jar,
trs hyacintů vonný, krokus ve vlasech,
co ve mateřství tuše s klínem Cerery
let zralých spělo kolem s věnci klasů svých,
co s vlajícím thyrsy, revou, břečtanem
kol v bachantické vřavě táhlo jesení
před zrakem mým a všecky přešly, zanikly.
Já viděl mnohý žlutý zmírající list
se tulit k ňadrům země s tichým povzdechem
a nebyl, věř to, nářek, byla prosba spíš
o pokoj, spočinutí v klíně mateřském
po dnech zlých veder plných, bouří, vichřice.
Vše naposled se znaví stejným životem,
vše naposledy touží dojít k poklidu
a obejmouti nic, jež, věční, hrůzou vám;
já stoleté zřel ptáky, bydlitely hor,
lvy stoleté se hřívou sšedivělou v sníh,
jak málomocni v chorém stáří vítali
smrt jako vykoupení nesčetných svých běd.
Věř, vyplnit svůj úkol tady, všecko jest
a pak se vzdáti s klidem všeho osudu,
a proto člověka los vždy jsem velebil,
ať malý je svou silou, umem, rozhledem,
ať nesečtené bědy cestou životem
mu balvany vždy kupí nové útrapy,
ať oklamá jej všecko, dítě, žena, druh
a jeho skvělé tužby, činů mužných zdar,
ať všecko rozplyne se před ním v zmar a dým:
to jedno zůstává mu, onen věčný klid,
to ticho svaté Hadu, asfodelů luh
a stínů druž ta věrná v slavném mlčení.
To krásný je přec osud s živly rváti se
a vědět, jaký věčný po tom boji klid,
svým zhrdat sokem třeba chvíli vítěz byl,
a vědět, jednou s ním že stejný je tvůj los:
ten věčný, hlubý oddech v Hadu končinách.
Nač stále vléci s sebou odvěký ten spor,
jenž nazývá se život, který bez cíle?

Digitized by Google

To vnadidlo je věčné staré přírody,
že v mládí každičkému lehký zdá se boj,
však lety roste stále, z plece na pleci
jej překládat se snažíš, tuhé břemeno,
až v posled klesáš pod ním — co pak chceš než mír?
Ó díky tobě, díky! Nemoh lepší dát
mi Herakles než mír tou sladkou výměnou,
já přijímám ji z duše ochoten a rád.
Jsem znaven dlouhým žitím, časů přeletem
a ku prospěchu více nejsem člověku,
ve stáří sobě rovným předmět úsměvu
a soucitu snad nejvýš, za to Prometheus
co velkých může služeb lidstvu prokázat,
když s bohy smířen stane otcem u lidí
a k daru ohně přidá jiných darů žeň,
kterými zjasní pustý život efemer.
Rád ustupuji jemu, rada Herakla
mi sladkým povelem je, bohů pokynem,
já žehnám šípu jeho, na němž hydry krev
se stala spásou pro mne. Jdi, jdu za tebou!"

A z prachu zvedl těžko pracující hruď,
jež rovna skále, v boky vzpjal se ohromný
jak v dávné síle svojí. Bolest necítil.
A bezdnem nebes modrých skolébaných v Noc
dva stíny vznášely se lehce. Hermesa
tknut holí okřídlenou Chiron stal se stín,
na víčkách cítil chlad jen, Lethe krůpěje,
tíž údů zmizela mu v sladké bezvládě
a srdcem chvěl se vzdech mu slasti nejvyšší:
„Jak šťastnými jsou lidé, mohou umírat!"

Jar. Vrchlický.

Digitized by Google

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Přišel svěže zardělý od mrazivého vzduchu, v modrém plášti, v botách, zimní čepici v jedné, hůl v druhé ruce. Held mile překvapen vykročil mu vstříc a podával mu obě ruce na uvítanou. „Jdeš k nebožtíkovi!“

„Nenadál jsi se mne, viď, jako já tvé smrti —“

„Nenadál; pojď, sedni, opravdu nenadál, ale mám radost —“ Vzal Věkův plášť, čepici a hůl a klada to vše na židli, ptal se, co se stalo, že přijel teď v tuhle dobu, tak z nenadání.

„Tady jeden kupecký dům, hlavně plátny handluje, psali mně, nechtěl-li bych jim dodávat plátna od nás —“ Věk ve hřebíčkovém kabátě úzkých rukávů a divného límce vysokého, ale ne modně, po velkoměstsku zřízeného, sedal do křesla u kamen, jak ho Held vybídl, a pokračoval: „Já si dosud pláten tak nehleděl —“

„Ale kupovals také —“

„Kupoval, jen pro kupce v Polici, víš, za Náchodem, a ten kupec to posílá sem, také do Triestu i do Benátek. To nabídnutí odtud, z Prahy, mně přišlo jako na zavolanou. Sám jsem už na to myslil, nač dodávat kovářičkovi, když by snad šlo kovářovi —“

„A že ti psali —“

„Měli dobrou rekomendaci od Šturma, od toho velkého kupce na rynečku, od toho mám všecko kupecké zboží — A když mně o plátna psali, že by si se mnou zavedli handl, abych jim dodával, povídám si, nač to protahovat; s psaním se ztratí mnoho času, pojedeš do Prahy.“ Věk se usmál. „Ale nebylo jenom tak —“

„Co, zima —“

„To ne, ale žena. Nechtěla mě pustit. Bála se —“

„Snad ne pražských fiflenek —“

„A ne, ale Kovařika.“

„Ah! No pravda, toho je všude plno. Po všech lesích straší.“

„Ženě jsem musil svatosvatě slíbit, že na poslední nocleh budu v Českém Brodě, abych pak odtud vyjel za bílého dne, abych nemusil večer nebo v noci Vídrholcem.“ *)

„Měla dobře; Vídrholec sic už není tak hrozný, ale přes tu chvíli tu slyšíme, že tam na toho nebo na onoho vystoupili — No, dojels dobře, a pochodils —“

„Ještě nic nevím. Právě jsem přijel, a má první cesta byla sem. Ale zdržel jsem se. Vrazil jsem do vojska, táhnou tady od říšské brány

*) Les při cestě z Českého Brodu do Prahy, pro loupeže už v 17. stol. zle pověstný.

Digitized by Google

přes most na Staré město. A co lidu všude v ulicích! Vítají vojáky. No a ty —“ obracel řeč a upřel zraky na přibledlou tvář mladého doktora, „tobě je dobře —“

„Docela ještě ne. Vycházím teprve asi týden a to ještě ne daleko a ne dlouho. To ti mě to sebralo, podívej se —“ a přejel rukou kučeravé vlasy, po nemoci ještě prořídlé. „Dlouho to trvalo, tuze dlouho. A tobě děkuju za to psaní. Těšilo mě —“

„Tak hlavnice —“

„Typhus nosocomialis encephaliticus. Ah, člověče, to strašlivé bolení hlavy, deliria, mdloby, a pak onen svět —“ dodal s úsměvem. „No, litovals trochu? Tebe splašil P. Vrba, povídal mně.“

„Býval u tebe?“

„Hned jak jsem se rozstonal, ale tu ho professor Matuška hnal, chudáka starého. Ale jak mně pak bylo trochu líp, chodil denně.“

„A mši sloužil.“

„To nebyla pane ta jediná.“ Held se usmíval. „V Nové Pace, tam ti bylo rekviem, víš, je tam bratranec Bílý farářem —“

„Vrba mně také o něm psal. A sestra tu byla, jak jsem slyšel.“

„Bodejť, všecky v Třebechovicích tak polekali, maminka chudák se z toho roznemohla. Františka zůstala u ní a Barbora jela sem, — mně na funus. A já dýchal — A co tu byla — počkej, to ti musím ukázat —“ Nachýlil se do zadu, vytáhl ze stolu zásuvku, hrabal se chvilku v její papírech, až vytáhl škartku šedého papíru, na níž bylo znáti, že byla před tím v list složena.

„Tu se podívej!“ Held ukázal na vrchní stranu, a Věk četl:

„Panně Barboře Held v Kvartyru nebožtíka Pana Doktora Helda v Praze.“

„Ah —“

„A teď ten nebožtík psaníčko sám obrací.“ Held se usmíval a list obrátiv ukázal na řádky, švabachem hustě psané.

„To psal bratranec, farář Bílý; jen čti, alespoň kousek.“

Věk říkal polonahlas:

„Milá sestřenice Barboro! Ta rána, kterou cítíte ze ztráty upřímnýho Bratra Vašeho, neminula i srdce mé —“

„No ať teď je kondolence a těšení —“ vpadl Held s úsměvem, „to můžeš přeskočit. Ale tohle si přečti.“ Ukázal prstem na místo do prostřed listu a Věk četl:

„A poněvadž se domnívám, že † P. Bratr vás dědičkama jmenoval s Františkou, tak vás žádám: byste u slavného pražskyho magistratu, který by po † zboží v licitaci prodati chtěl, řekli: My Guitharu od Jana, housle a všechny partesy licitirovat nepovolujem, ale je za cenu prošacovanou našemu bratranci Janoj Bílýmu, faráři Novopackymu, necháváme pro památku, aby on zas Jozefa Zoumara strejce učit dát mohl. Já mám za to, že královskej Magistrát —“

„No, dál už nečti, je to pořád jedno, o ty instrumenty, o těch je tu víc nežli o mně. Nechci říct, že by mu o ně bylo víc nežli o mne —“ dodal s úsměvem. „Farář mě má rád.“

Digitized by Google

„Kytara, housle, partesy —“ vypočítával Věk, a zrak jeho přezíral nástroje na zdi pověšené, až utkvěl na stolku s hudebninami.

„Všecko mně ostalo,“ pravil Held. „Dimidium animae meae; o nich to mohu říci, jako Vydra o nás říkával, pamatuješ se? To je má outěcha — Ale dlouho jsem nemohl na strunu ani sáhnout —“

„Slabostí —“

„A pak nervy, nervy — A odpusť, že jsem ti nepsal a nepoděkoval. Já ještě nemohl. Ale těšilo mne to tuze. Tak ta má smrt mně ukázala, že mě lidé měli dost rádi. Leckdos, o kom bych se nenadál, měl zármutek, hlásil se, ale zas také, kdo se za živa tuze ke mně měl, v tu chvíli odpadl — Pravda, mrtvý nic nemůže a nic nedá —“

„Ale epitaph ti napsali —“

„Ah, to mladý Mikan, professorův syn, víš. Kdesi v Krkonošských horách zaslechl, že jsem umřel, und dort dichtete er die Verse. A pak mi je sám přinesl. Ale jak to víš? Ah, P. Vrba! Musil jsem mu to dát opsat, on shání a opisuje takové věci —“

„Také mně ty verše opsal. — Hunderten war er Schutz wider verzehrende Krankheit — Ihn selbst —“ citoval Věk, ale Held nedal mu doříkat, vpadnuv: „Dětina stará, že ti to psal! Solche hyperbolische Verse!“

„Ale dobře zasloužené. Lékař v čas nakažlivé nemoci, když se tak obětuje, je větší hrdina nežli generál ve válce —“

„O té jsem ti dlouho neslyšel,“ zamlouval Held. „Svět se na ruby obracel, vojska střílela, pokoj umluvili, a já nic nevěděl. A také mně pak bylo všecko jedno. První, čeho jsem si všiml, bylo, když mně professor Matuška povídal, že arcikníže Karel přijede do Prahy jakožto ředitel a nejvyšší generál v našem království. Ale když ten den před štědrým večerem přijel, a když mu dělali takovou slávu, nic jsem neviděl.“

„Tos ještě nemohl s postele —“

„Ani k oknu. Jen jsem naslouchal, vlastně uši si ucpával, když tolik střílelí. A toho troubení! A muziky, takové vojanské muziky! A to troubení postillionské. Šest jich pořád před kočárem troubilo. A toho hluku a hřmotu! Všecko vojsko vytáhlo a stálo špalírem. Bylo to prý tuze krásné a slavné, povídali mně pak, ale já, jak jsem byl jako moucha, když vyleze z podmáslí, krčil jsem se pod peřinu.“

„Četl jsem v novinách, a jak purkrabí arciknížete vítal a ten jak odpovědél, jak Čechy chválil. Dost prý nám přeje. Viděls ho už?“

„Ne, když ještě nikam dál nemohu. Ale první, kam půjdu, bude —“

„Do divadla —“

„Ano. Žízním už, a nejvíc po Mozartovi. To jsem nemocí také propásl, když dávali v listopadu v Národním velkou akademii pro jeho vdovu. Campi prý zas zpívala jako anděl, a Vitásek se také okázal. A já o tom ani nevěděl!“

Věk naslouchal, ani se nehnul. Enthusiasm hudební, za studentských let tak prudký, praktickým životem však udušený, nítil se jako jiskra pod popelem, když do ní zafouká. Zaleskło se mu v očích, v celé tváři, na níž bylo zřejmo živé účastenství. V ten okamžik se mu také kmitlo, jak se před léty sešel s Mozartem, jak Mozart na něj promluvil, a Held, jakoby tušil, se Věka optal, má-li ještě ten dvacetník, který dostal od Mozarta.

Digitized by Google

„O mám, chráním ho jako poklad; teď už ho pro děti schovávám.“ Usmál se a hned dodal: „Kdyby tak něco od Mozarta dávali, co tu budu. Posledně jsem neměl štěstí.“

„To věřím. Signor Quardasoni přeje víc svým Taliánům —“

„Vyplácí se mu to.“

„Ale ne, nevyplácí. Taliánská opera bývá teď prázdná; to není, holečku, jako když jsme přišli do Prahy. Někdy ti je třeba jen dvacet, třicet lidí, to je celé publikum.“

„A pro ty hrají operu?!“

„Hrají a pro Signora Quardasona.“ Held nápodobuje důstojné, velitelské vzezření ředitele italské opery, prohodil s grandezzou: ‚Jo pago!‘ To je jeho. Jemu je Cimarosa, Salieri a jiní Vlaši víc nežli Mozart, a tak je vnucuje a hrají se, třeba bylo prázdno, až strach. A to ti sedí pořád pěkně napudrovaný, na krajním špersicu, pamatuješ-li se —“

„V modrém plášti se zlatým třepením,“ doplňoval Věk s úsměvem, rozpomínaje se.

„Ano, pořád tak a pořád tak klidně, spokojeně, jako by měl nabito, a s chutí zadupe, když má jít kardyna vzhůru, jako by měl vybrat kolik tisíc a ne pár dvacetníků —“

Mluvili dál o divadle, oba s chutí. Věk se víc vyptával, Held vykládal, co teď bude, když hrabě Nostic prodal divadlo stavům, že Quardasoni sic zůstane, ale že musí teď také řídit německé divadlo und das deutsche Singspiel (Held nevěděl to po česku), a Steinsberk, dosavadní ředitel obojího, že půjde, že mu ostane jen divadlo u Hybernů, které měl po baronu Stenzschovi. A pojednou, jako by si vzpomněl, dodal: „Ta změna Thamovi neposlouží.“ Held se zamlčel a zabubnoval vyhublými prsty na stole. Věkovi neušlo, že jakoby stín padl do krajanových očí. Hovor na okamžik uvázl; Věk čekal dychtivě, že uslyší víc o Thamovi. Ale Held se ho jen optal, staví-li se také u Thamů.

„Já?“ Z tonu bylo znát, jak Věka ta otázka překvapila. „S Thamem bych se rád setkal. Neviděl jsem ho už dlouho.“ A najednou si vzpomněl, že Held chodil do Thamovy rodiny, léčit.

„Starou madame jsi vyléčil. Slyšel jsem — kdo pak — ah, pravda, Kramerius mně to oznámil. Jak je tam?“

Za té řeči nachýlil Held hlavu a díval se na své bubnující prsty.

„Myslím, zle,“ řekl zkrátka, zraků nepozvedaje. „Já ti přišel do takových starostí — A ta má nemoc —“ Held přestal bubnovat, mávl lehce rukou a podívav se na Věka, náhle, jako by ho chtěl přepadnout, se optal:

„Ty, řekni mně upřímně, brala si Thamová svého muže z lásky, nebo jen tak, aby se opatřila?“

Věk překvapen tím obratem, odvětil bez rozmýšlení, z přesvědčení, že z lásky.

„Milovala ho a jak! Já to vím,“ dodal s úsměvem, „já jeho bývalý sok.“

„A jaká byla; fanfarum, třeštidlo nestálé?“

„Ne, vážná, rozmilá panna. Ovšem pak se leccos změnilo.“

„Tham také. Nešilhal po jiných?“

Digitized by Google

„Ne, to ne!“ Hned a rozhodně jistil Věk. „Já myslím, že má svou ženu dosud rád, jsem přesvědčen; vždyť až bláznivě žárlí; alespoň co vím. — Jsou nesváry mezi nimi, viď — Ó to ty ženské! Stará, a ta Bettyna! To jsou!“ Měl na ně upřímně s vrchu a proto na ně všecko svaloval.

„Kdyby byly jen různice!“

Věk se až lekl.

„Co je?“ ptal se kvapně.

„Milý brachu, to bude nejspíš tragedie. Je mu nevěrná, drží s jiným.“

„Jak vypadá! Herec —“ vyrazil kvapně Věk.

„Jak to víš!“

„Velký, hezký člověk, mladý. S takovým jsem ji viděl.“

„Ty! A kde!“

„Teď, jak jsem šel k tobě. U mostu, u Křižovníků jsem musil se zastavit, jaká byla tlačenice. Vojsko táhlo přes most. A jak se tak tlačím od kostela, až tam jsem se dostal, ku předu, zahlédl jsem pojednou Paulu, jako Thamovou. Ani jsem nechtěl očím věřit. Je také plnější.“ Zamlčel, jak se zarazil, když ji tak z nenadání spatřil.

„S ním, s tím —“

„Myslil jsem, že je sama, ale pak jsem viděl, že oslovila nějakého pána vedle ní, a ten zas mluvil s ní a usmíval se na ni, tak, tak, víš —“

„A ona na něj —“

Věk pokývl a pokračoval:

„Na vojsko se tuze nedívali. A já pak také ne. Bylo mně to tak divno; vyhlížel jsem, nestojí-li tam také Tham —“

Held pohnul koutkem úst, pohodil lebce hlavou a řekl s úsměškem:

„Nestál, to se ví.“

„Ne, ale oni tam zůstali, až vojsko přešlo. Když se kolem všechno rozcházelo, počkal jsem, abych viděl, půjdou-li spolu. A šli.“

„Šli přes most?“

„Ne, dali se Křižovnickou ulicí. Dál nevím. Šel jsem pak rovnou k tobě, ale jak! Z hlavy mně nešlo, co jsem viděl. Že to není náhoda, že v tom něco je, to bylo patrno. Ale nechtěl jsem se toho nejhoršího domýšlet a Thamovou odsoudit.“

„Aha, jako já.“

„Připamatoval jsem si, jak ho měla ráda, jak o něj činila, a jak on, co všecko pro ni udělal a obětoval, jak k vůli ní se potloukal s bídnými aktéry, a v takové nouzi, příteli, v takové psotě a bídě, jak jsem tenkrát viděl v Kralíkách, když se jim tam dítě narodilo a ona tam řeči nabyla; všecko se ve mně bouřilo, že to není možná! Vždyť ji zrovna povznes! Aby se tak zapomněla!“

„A zapomněla na všecko i na to, jak se k vůli ní a její matce lopotí —“ Held vyrazil z hrdla zvuk nechuti a opovržení.

„A jak ty víš —“ začínal tázavě Věk.

Held pověděl, jak chodil loni k Thamovi, jak léčil jeho tchyni, co bylo s Teplicemi, jak viděl Thamovou za Kanálskou zahradou s jiným, s tím, patrně s tím, kterého dnes Věk viděl; pověděl, jak toho on, Held, docílil, že ženské odjely s Thamem do Teplic. „Myslil jsem, že oba,

Digitized by Google

Thamová i ten herec, zvláště on, za těch několik měsíců trochu schladnou, komediant dlouho neboří, a hlavně to, že na podzim dám pozor a ten amůršaft nějak překazím. Ale když se divadlo z Teplic vrátilo, hned jsem k Thamům nemohl; a když jsem pak přišel, nezastal jsem Thama doma. Hledal jsem ho „u modrého hroznu". Dvakrát jsem tam s ním mluvil, jednou ve společnosti, jinak nešlo, podruhé o samotě, a tu jsem začuchal, jak je teď. Byl nějak veselejší, spokojenější a když jsem se, jakoby žertem, optal na Amlinga, to je ten herec, chodí-li ještě vypůjčovat knížky, usmál se, že ho už teď přechází chuť, že tak často nechodí, protože švagrová —"

„Bettyna —"

„Ano, ta že dělá drahoty, že má na něj nějak spadeno —"

„Tak on Tham, chudák, myslí, že k vůli Bettyně — A když často nechodil —"

„Mne to také zmátlo a trochu upokojilo. Napadlo mně, že jsem se mýlil, že ten Amling si předcházel starou a sestru, jako Thamovou, k vůli Bettyně — A pak mě také to chlácholilo, že je u Thamů nějak pokojněji. Tham mi sám řekl, že tchyně si Teplice libuje že tam byli, a žena se pak s nimi také usmířila a tím víc se pak na Prahu těšila — To mně povídal — A v tom ta má nemoc — Ležel jsem bez sebe. Když mně bylo trochu líp, navštívil mě Tham, jeden z nejprvnějších. Ale to jsem byl ještě jako moucha, sám jsem byl rád, že dýchám. Mluvil jen o mně, o mé nemoci; o sobě se nezmínil, ani o své domácnosti. Byl velmi srdečný ke mně a nepozoroval jsem na něm nic zvláštního. Tak jsem ostal v domnění, že není hůř u něho doma, ba že je spíš líp, že snad ten oheň jen tak zplanul a zas už shasl, nebo že ten Amling chodil opravdu k vůli švagrové, té Bettyně. Pravda, já nemám tolik důvěry k lidem, a k ženským zvlášť; mně také napadlo, nejdou-li oba, Thamová a ten herec, na Thama tak z chytra —"

„Nescházejí-li se jinde."

„Ano. A cos prve viděl, to není proti mně. A pak, to jsem ještě nepověděl. Po vánočních svátcích, teď nedávno, přišel mne Tham zas navštívit. To už byl nějak vážnější, zasmušilejší. Ale neříkal nic a jen pořád o mně. Ptal jsem se ho, co dělá, co píše. Ani to ho nerozehřálo. Řekl jen tak lhostejně, tak bez chuti, že chystá něco do tisku, zpěvy z dvanácti nejlepších zpěvoher. Opera, to víš, to je mé, a tak jsem se ptal, z kterých. Pověděl, ale ani ne všechny. Nějak ho to netěšilo. Jako lékař musil jsem se optat také na tchyni, a ovšem, také na paní. Zamračil se a povídá: „To vědí, jsem jako prodaný mezi tolika ženskými." Nedalo mně, a začuchám také, hněvá-li se švagrová ještě s tím Romeem, Amlingem."

„A co Tham!" ptal se Věk dychtivě.

„Že tomu nerozumí. Amling že k nim nechodí. ‚Alespoň co já vím,' doložil ti a tak nějak peprně a hořce. A dál, že švagrová hraje komedii, aby Amlinga pobláznila, a ten že je jako student. „Tuhle," povídá Tham, „našel jsem v ženině roli štamblat; nějaký oltář byl na něm namalovaný, v růžích a pod stromy, to se ví a na tom oltáři bylo: ‚Der Liebe geweiht' a pod oltářem zas veršíčky s podpisem."

Digitized by Google

Held se usmál.

„Toho herce —“ vyhrkl Věk.

„To se ví.“

„A co ona, Thamová, když se Tham ptal —“

„Lekla se, nevím, ale tuze asi v rozpacích nebyla. Že ji Amling prosil, tak řekla, aby vzala Bettyně — ten štamblat. To mi Tham pověděl, ale víc nic.“

„Věřil-li.“

„Na očích jsem mu viděl, že víra jeho nebyla na skále. Já bych byl také rád věřil, ale po tomhle, cos prve viděl — Panička Thama šidí. Ten štamblat, co pak to — ale rendezvous, takové schůzky —“

„Kdo by jen pomyslil!“ ulevoval Věk svému vzrušení. Hleděl mlčky před se, až pak upřel oči na Helda, a vážně, skoro smutně se optal, co teď, jak s Thamem.

Held, jenž se také zamyslil, vytrhl se touto otázkou.

„Už dřív jsem o tom uvažoval. Už dlouho mě to tíží. Je-li tak jak povídáš, a já myslím, že bohužel tak je, bude třeba operace. Bude bolestná a snad zlá — Ale nechat Thama v tom jen tak, ještě snad pro posměšek jiným —“ Held schmuřil obočí — „Byl bych ho již alespoň nějak varoval, ale ta nemoc — A teď také. Jak s ním mluvit. Pozvat si ho přímo, se mi nezdá; do hospody jsem nemohl nebo do divadla. Ani ne do Expedice.“

„Bývá tam?“

„Teď častěji nežli dřív, ale obyčejně odpoledne, někdy až na večer. Něco se musí stát. Zatím žádnému nic neříkej. A víš-li co, zítra se stav pro mne, uvidím jak bude, snad bych přece mohl do divadla. A Thama bychom si pak našli.“

Věk souhlasil. Smluvili čas. V tom vešla posluhovačka, nesouc doktorovi svačinu. Věk se optal ještě na P. Vrbu, a když uslyšel, že ostává ve starém bytě svém, vstal, že se k němu podívá —

VIII.

V. Tham najde stopu zrady.

Ale nepodíval se. Jak vycházel s divnou tíhou, jež zůstala v nitru z jednání o Thamovi a Paule, zapomněl ihned na starého kaplana. Za to náhlá soustrast s Thamem ho schvátila i touha, uvidět ho. Hned jak se schodů sestupoval, uvažoval, kde by ho zastal.

Jít k němu do bytu nechtěl a nemohl. Vzpomněl, že by ho snad právě touto chvílí zastal v kavárně „u modrého hroznu“, ale že by se dříve mohl stavit v Expedici, když ji má na cestě. Rozhodl se, že se tam podívá. Než když vkročil do Mostecké ulice, nemohl rychle dál pro lidi. Černalo se jimi ulicí vzhůru k náměstí, ke kostelu sv. Mikuláše, černalo se jimi i k mostu, až po oblouk jeho věkovité věže, jež se v kvapném smrákání ještě tmavší vznášela se svou družkou z temna úzké ulice malebnou silhuetou nad staré domy a jejich barokní přístavky.

Digitized by Google

Od řeky mrazivě válo, a poletoval sníh; nikdo se však ze zástupu v ulici nevymkl, aby se do tepla uchránil. Všichni byli ukováni žhavou zvědavostí, neboť se rozlétlo, a tou chvílí jen o tom se mluvilo, že teď tudy potáhne zase oddělení vojska, z říše, z bojiště se vracejícího, a sice husaři, Blankenšteinští, o kterých za války tolik slyšeli, jaké kousky Francouzům vyváděli, co také toho poštmistra Droueta zajali, jak ho pak spoutaného přes Čechy na Moravu do Olomouce dopravovali.

Hlučná směs hlasů šuměla ulicí, místem vzkypěla, vyrazila výkřikem, smíchem, až se na ráz přivalil shora náraz mocné vlny. Tam kdesi v Ostruhové ulici nebo snad už na rynku břeskně zahlaholila polnice, pak temný dusot se ozval.

V zástupech po celé ulici letěl šum, všude se začali tlačit, každý chtěl do předu, každý napínal hrdlo. Také Věk, jenž právě v tento okamžik se dostal do Mostecké ulice. Obracel se na levo, k sv. Mikuláši, napínal zrak přes spoustu hlav, přes černý proud lidí, jenž ulici zatopil.

Hlas kotlů se ozval, hudba spustila, zněla hřmotně a blížila se; pak se vynořili nad zástupem zvědavých jezdcové a hlavy koní. Husaři jeli. Lid v pravo, v levo začal se tlačit jak ustupoval.

Věk pospíchal, aby se dostal na most dříve nežli vojsko. Než v té tísni neprodral se dál nežli k mostu, k průjezdu mostecké věže. Tu uvázl a stál, musil státi, jako zaklínován. Nebylo to příjemné, za to však uviděl divadlo jemu dost vzácné, velké oddělení jízdy, Blankenšteinské husary v bílých pláštích bez rukávů.

Jakoby se bílý proud nesl mezi tmavými břehy zvědavců, z rynku, od sv. Mikuláše, dolů celou ulicí. V čele jela hudba jízdných hudebníků (všichni měli bílé koně), za kapellou napudrovaný velitel s pobočníkem, důstojníci, v průvodu jízdních důstojníků pražských, za nimi řady husarů, pod jejichž bílými pláštì prorážely tmavší attily. Z pod vysoké čáky potřásaly se po spáncích osmahlých tváří, holých nebo s kníry, vlasy v copánky spletené.

Úzkou Mosteckou ulicí valila se a rozrážela směs hlasů: řinčivá hudba, cvakot podkov na hrubém dláždění, pokřiky Pražanů, jimž husaři, řada za řadou, vděčně a vesele kynuli za ty projevy přízně.

Věk pozoroval s účastenstvím vojáky vracející se z boje. Nezvítězili, ale udatně bojovali, mnoho zkusili, kolikrát na smrt jeli. Teď před jeho zraky míjeli, oblonkem mostecké věže na starý most. Sledoval zraky bílý jich proud, nad ním tmavé skvrny čák s chocholy, jak se černavě potřásaly v mrákavém vzduchu, jímž hudba už volně se roznášela nad vodou a dál k Starému městu.

Nejžhavější zvědavci hrnuli se za husary na most. Věk také. Pro ně zapomněl na to, co jej u Helda tak vzrušilo. Teď jej cesta sama na to upomenula, jmenovitě, když došel ku křižovnickému kostelu. Ohlédl se po místě, kde stáli, Pavla s Amlingem, maně se podíval do Křižovnické uličky, valem se tmící.

Husaři zatím zanikli v Jezuitské ulici a zajeli už na Staroměstské náměstí. Lidé za nimi pospíchali, opozdilí běželi, aby jich nezmeškali. Věk však zahnul do ulice Dominikánské, k Expedici. Mínil pozdravit

Digitized by Google

Krameria, ohlásit se mu, že přijel, a pak, to vlastně bylo nejhlavnější, kdyby tam zastal Thama.

V Expedici ho nestihl, ale u dveří, právě když vyšel. Věk byl na okamžik v nejistotě. Kmitlo se mu, jaký Tham bude, pozná-li ho, a pak, co Held — Tak srdečného uvítání se Věk nenadál. Tham ho poznal hned, třeba že nebylo již nejsvětleji, a tiskl mu ruku, patrně mile překvapen.

Věk starostným pohledem hned vystihl, že se Tham za tu dobu, co ho neviděl, změnil, že vypadá ne tak stařeji, ale nějak ustaraně, uvadle. Odpovídal na jeho kvapné otázky, kdy přijel, co v tenhle čas, jak je doma, a kam hodlá. Věk se přiznal, že vlastně na něj myslil.

„A tak jdou, milý příteli, se mnou. Krameria navštívějí zítra. Dnes hraju, mohli by jít do divadla a po divadle sešli bychom se, třeba na staré rychtě."

Věk návrh na schůzku přijal rád; do divadla sic neměl dnes mnoho chuti, než neodřekl také. Vykročili. Do divadla bylo ještě dost času; proto navrhl Věk, že by se mohli ještě zastavit někde v kafirně.

„Tak pojďme. Třeba k ‚modrému hroznu'. Byli tam? Ne? A to půjdeme, je tam pěkně."

„Už cestou jsem slyšel, v poště, nějaký kupec z Hradce mi o té kafirně vypravoval."

„Tak pojďme."

Husaři už chvíli zajeli, hudba jejich ztichla. Ale všude kolem, zvláště na staroměstském náměstí a v pobočných ulicích vypadalo válečně. Všude dost vojáků z posádky i z těch oddělení a pluků, které přitáhly dopoledne nebo záhy odpoledne a zůstaly tu pro odpočinutí a na nocleh. Chodili různo nebo v hloučkách, pěší v gamaších i dělostřelci, tu tam hraničáři v červených pláštích.

Rozhlíželi se městem nebo spěchali do hospod, z jichž průjezdu a oken padaly do šera sloupy zardělé záře a z jejichž hluku pronikal tu břinkot harfy a houslí hlas, tam ječivé dudy některého „veselého Kubíčka."

Tham si toho ruchu sotva povšiml. Mluvil o staré rychtě, jak se tam scházívají, kdo tam z vlastenců bývá, že dnes tam bude také Šedivý. A najednou, to již docházeli k Železné ulici, se zastavil a pravil: „Měl bych jich pozvati k nám, ale ženské, to jest švagrová s tchyní, chystají se dnes do nějakého hausbálu — A kdyby ne," dodal s trpkým úsměvem, „oni by asi nešli. Naše ženské —" Nedořekl, ale usmál se; ten úsměv jeho dojal Věka smutně. Vycítil, jak ho ty poměry tíží — Neřekl však nic, jen se chvatně omluvil, že už je pozdě a při tom mu uklouzlo: „A paničku jsem už viděl." Znělo to zdvořile; Tham se zarazil.

„Mou ženu?!" — A dychtivě, nedočkavě se ptal kde, kde.

Věk řekl.

„Vědí to jistě?"

„Myslím, že jistě. Paní jejich měla modrý plášť kožešinou lemovaný a klobouk s červeným perem."

„To má. A sama tam byla? A kam šla?" Thamovy oči se náhle rozhořely a bylo znáti neklid ve tváři, na hlase, v celém držení. Věk

Digitized by Google

okamžik mlčel. Pozbyl odhodlanosti, nemohl vyrazit s holou pravdou. Vytočil se, že si tak nevšiml, a když tam byl takový mrak lidí. Šli zas. Tham ve svém pohnutí si nevšiml, že mlčí. Věk ze šetrnosti také nemluvil. V duchu uznával, že se Held nemýlil, že Tham už buď něco ví nebo pozoruje.

Teprve v Železné ulici, když docházeli k divadlu, probral se Tham a opakoval zas o večeru, o schůzce po divadle, že se sejdou na staré rychtě, a zatím, aby se šel Věk teď před divadlem obřát, on že si skočí domů, že si zapomněl něco do představení — Na to, že sám také chtěl do kavárny, jako by zapomněl. „Kafírna je v prvním patře —" Ukázal, jak obešli průčelí divadla, na rohový dům v Havířské ulici, zrovna těsně proti divadlu. Pak podal Věkovi ruku. Všecko to konal a mluvil kvapně, jako v pospěchu, a také tak se s Věkem rozloučil. Ten hleděl za ním, až zašel za roh do Staré Aleje.

Sníh, jenž dosud řídko poletoval, začal padati hustěji. Lidé na ulici přidávali do kroku. Tham také chvátal, hned jak se s Věkem rozešel, ale ne pro sníh. Chtěl být už, už doma, přesvědčit se.

Po obědě šel z domu, nejprvé do tiskárny, pak do zkoušky. To Paule oznámil a ona mu klidně, jako maně řekla, že je ráda, že dnes nemusí ona do zkoušky, že má šití na celé odpoledne, že musí pomoci Bettyně šít a mamince upravit šaty do toho hausbálu.

Tham byl rád, že to tak klidně řekla, neboť před několika dny strhla se o ten maškarní hausbál bouřka, když došlo pozvání nejen Bettyně, ale také jim. Tham tenkrát hned, na ráz se rozhodl, že on nepůjde nikam a tudíž žena také ne, a vytrval i když byl pro to hněv a pláč.

Bránil se hlavně zásadou, že po takových domácích bálech, jak se teď všude opičácky strojí, nic není, co tam, při bídné hudbě, a že jsou to jen taková doupata, že se tam slízají, když se jinde nemohou slízt, že to je takové koutkování, a že tu pořídí často takový zhejralý panáček, čeho ani o veřejné redutě nedosáhne. Tou mravností se hradil; pevné však a náhlé jeho rozhodnutí vyrazilo víc z obavy a žárlivosti, poněvadž se doslechl, že je Amling také pozván.

Bettyna se ukrutně urazila, žena také, tchyně protestovala, co si zeť myslí, že by ona dcery tam nevedla, kdyby — — a že jsou do pořádného domu pozvány — —

Bettyna v hněvu zůstala, tchyně pak už jen povzdychovala, Paula se na konec upokojila. To Thama těšilo, zvláště dnes, když odcházel, když Paula tak klidně mluvila o bále, že musí celé odpůldne šít. A nebylo to šití pro ni, a Amling na ten bál půjde. Co se z Teplic vrátili, od podzima, byla Pavla vůbec klidnější a mírnější, ač ne vřelá, jako bývala. Také to podezřelé vypůjčování knih přestalo, Amling nechodil. Až ten hloupý štamblat zburcoval uspalou nedůvěru; a poslední dny bodl ho v divadle za kulisami nejeden hrot jedovaté, neurčité narážky. Také o tom hausbále u bohatého starého mládence, světáka, půjde-li tam, on, Tham, Amling že je také pozván — —

Slova píchala, a v úsměvech, pohledech, četl zastřený výsměšek — Proto je doma na ráz všechny odbyl a vyjel si tak na všechny domácí plesy — Že se žena tak záhy usmíří a upokojí, toho se nenadál. A dnes

Digitized by Google

mluvila tak klidně, až lhostejně, co bude mít šití, na celé odpůldne. Až si v duchu, když vycházel, vyčítal, že se přenáhlil, že ji zas obviňoval a měl v podezření.

A lhala! A jak!

Nezůstala doma, odešla, a ne pro nějaké švadlenské potřeby. U křížovníků nic takového neprodávají. A Věk ji tam viděl. Modrý plášť, kožešinou — červené péro — Věk má bystrý zrak a dobře ji zná. A řekl to tak nejistě, když měl odpovědět, byla-li sama. Neřekl, že ji viděl samotnu, zcela samotnu, ani kam šla, zůstala-li. Vytáčel se. Nebyla sama, nebyla! Lhala, obelhala ho — A když dnes, to jindy také. A když Amling nechodí už k nim, chodí ona — — Nemohl ani domysliti.

Cítil, jak mu vstoupilo horko do očí. Vztek ho popadal. Opodál bytu se zastavil. Okamžik se zahleděl na starý dům u Bohuslavů. Co teď — Není-li ještě doma — A je-li doma — Šel kousek vzhůru, zpátky zase k domu, náhle se rozhodl a vkročil do průjezdu. Když v zadním přístavku vystoupil až před svůj byt, zaslechl Bettynin veselý popěvek. Zaklel v duchu, sáhl na kliku — cítil srdce — pak rychle otevřel.

Bettyna v spodničce a v košili vcházela právě do zadního pokoje a zavřela za sebou. V předním seděla Pavla u stolu, na němž svíčka hořela, a pilně šila. Zdálo se mu, že se zarazila, když vkročil. Hlas její však zněl klidně a mírně, když se ho ptala, co že se vrací, že myslila, že už před divadlem nepřijde.

„Zapomněl jsem knížku," odvětil nutě se do téhož tonu. I hledal knížku a při tom se jen tak, jako mimochodem optal, šije-li tak pořád, celé odpůldne.

„Pořád, celé odpůldne."

„Od té chvíle, co jsem odešel?!" divil se s účastenstvím.

Přisvědčila, a dodala:

„Když si to Bettyna nechala všecko na poslední chvilku."

„To toho užiješ."

Ze zadního pokoje ozval se hlas paní Butteauové a hned také její nejmladší dcery. Tham našed knihu, kterou si vzal, ani neviděl a nedbal, obrátil se a zastrkoval ji do kapsy. V tom shlédl na posteli Paulin plášť a vedle něho klobouk s červeným perem. Místo jejich bylo ve skříni a ve škatuli. Tu na posteli se jen někdy ocitly, když se Pavla vrátila z ulice a hned jich neuklidila.

Okamžik hleděl na ně jako vyjeven. S knihou jakoby nemohl trefit do pláště. Ruce se mu zachvěly. Nejraději by se byl rozkřikl, skočil k ženě, chytl ji a vedl ji k jejímu plášti a klobouku. Stál tak až nápadně dlouho. Pavla, jež se dala zase do šití, spustila ruku a vzhlédla k němu.

„Je nějaká změna?" ptala se, ne dost jistě.

„Není, žádná." Vrazil knihu do kapsy.

„To budeš o desáté doma."

„Chtěl jsem, jistě jsem chtěl, abys nebyla tak sama, ale —"

„Ale —" Neopakovala to ostře, ani s úsměškem jako jindy, když hlásil, že přijde později.

„Mám tu hosta. Věk přijel."

Digitized by Google

„Věk? Tak? A nehněvá se? To bych měla říct Bettyně —“ chtěla zažertovat, nechala však, když viděla, že se muž zamračil, a jen dodala:

„To dnes bude schůzka. Vlastencové se sejdou.“ Řekla to víc škádlivě nežli s výčitkou.

„Byl kmotrem našemu Vašíčkovi —“

Pavla, jež skláněla hlavu zase k šití, upřela na něj oči. Řekl to tak vážně, divně, jakoby s výčitkou i smutně, a zrak jeho na ní tkvěl tak, že ho nesnesla. Nachýlila se zase k šití a mlčela. Okamžik v pokoji stichlo, vážně, dusně, až vedle se ozval Bettynin smích a pak hlas, volající Pavlu, je-li to už, že je čas se strojit.

„Také už musím,“ řekl Tham. Vykročil, u dveří se však zastavil a optal, co bude Pavla pak dělat.

„Uklízet; po tom strojení toho bude, a učit se rolli.“

Dal s Bohem, tchyni a švagrové se ani slovem nepřihlásil, a vyšel ven. Na síni se zastavil. Cítil, že se třese. Naslouchal, neozve-li se v pokoji za ním smích, hlasitý výsměch. Ale jen Bettynu zaslechl volající, patrně pootevřenými dveřmi, je-li už pryč, a co chtěl. Pavliny odpovědi nezaslechl.

V uších mu zahučelo, v skráních tepala krev. Vztek jím zalomcoval. Tak ho žena šidí, tak směle obelhává, s takovou tváří! Ale už dost! Dost! A do bouře spravedlivého hněvu zaječela struna divého triumfu, a msty lačnosti.

IX.

F. Věk se do boje dostane.

Věk, když Tham zašel, obrátil se ke kavárně „u modrého hroznu“. Sám v ní nebyl nikdy. Jako student se tam nemohl odvážit. Té outraty si nemohl dopřát, když i často nesměl večeřet, chtěl-li do divadla poslechnout si Cimarosu, Zanetta nebo Saliera, zvláště však svého nejmilejšího Mozarta.

A k vůli tomu se také do kavárny odvážil, ne však sem, nýbrž k Šturmům na Uhelném trhu, aby tam uviděl Mozarta, jak hrá na billard. Teď na to nevzpomněl. Zamyšlen podíval se na dům „u modrého hroznu“ v šeru černý; všecka okna prvního patra i menší mansardová nahoře ve střeše zářila do jednoho.

To byla ta kavárna, o které, když sem jel, ten hradecký kupec v poště tolik vypravoval, a samou chválu, jaká je to krása, ten kafehauz, co se teď děje, jaká nádhera ve všem, co to jistě stálo, jaké ukrutné peníze. A jaké, pane, rozdíly, on že to může říct, když ještě chodil k paní Kačence, kafesídrové, na kafe za dva krejcary nebo za groš; a to musil být v kafi škraloup! U paní Kačenky že bylo dobré, ale u jiných kafesídrů, ach je, to že je kafe samý zusatz, a kdyby to byla cikorie, co pak to, ta že je od doktorů dovolena, ale to že dávali do ní pražený hrách i žito pražené a šípkové pecky, a také květ aloě i mrkev, brr — Kupec odplivl, hned však vzpomněl na „modrý hrozen“ —

Tam že je také kafe, á, tomu že se říká pane, že není syrobem slazené, že mají cukr na stole a každý že si může osladit jak mu libo.

Digitized by Google

A ty pokoje, tři pokoje jeden za druhým, čistě malované a zrcadla obložená vzácným dřevem, mahony, slyšel-li a ty hodiny! Samý alabastr, a billard, oh, takový že není v celé Praze, tak drahý a krásný, že stojí na pulírovaném mramoru v podlaze zasazeném —

Když Věk vkročil do domu, do prvního patra, na chodbu dost širokou a osvětlenou, ovanulo ho teplo, prosycené kávovou vůní, příjemné po chůzi mrazivým vzduchem.

Ale také jakás ostýchavá nejistota venkovského člověka na něj padla, když bral za žlutou kliku bílých dveří. Hlavně však proto klidně nevstupoval, poněvadž mu Tham nešel z mysli.

V prvním pokoji bylo u stolků, zcela dřevěných, na kterých hořely svíce ve svícnech s fidibusy, slušně plno. Sedělo tu několik důstojníků napudrovaných, s copy, v bílých uniformách s červenými vestami a černých gamaších, většinou s lesklými medailemi na prsou, nedávno, za války získanými; sedělo tu několik herců, několik studentů u šálků bílé nebo černé kávy a většinou kouřili z dýmek.

Modravou mlhou tabákového dýmu, jenž se nad společností vznášel, zahlédl Věk staršího muže s copem, v kamizole a punčochách, jenž šel kolem nesa v pravé ruce velkou konvici kávy. Věk se ho optal, a jak doma němčině odvykl, optal se ho maně po česku, kde tu sedává pan Tham.

Muž s konvicí v ruce vyvalil oči, ostatní kolem u stolu ohlédli se po příchozím, a mnohý se tu tam ústěpkem usmál. Věk se začervenal. Hned vzpomněl, že to vše je pro jeho českou otázku. Zamrzelo ho to, ale bezděky, hned opakoval ji po německu.

„Pan Tham tu myslím není," zněla odpověď, „ani nevím. Sedává v zadu, v posledním pokoji." Ukázal palcem tím směrem a šel dál. Věk vstoupil do druhé místnosti, ze které, poněvadž veřeje byly vysazeny, plně se rozléhal hlučný hovor a cvakot koulí na kulečníku.

Věk se tu přesvědčil, že ten pražský div, hradeckým kupcem tak vynášený, stojí opravdu na mramorové desce, veliký, zeleným suknem potažený. Kolem stálo i pobíhalo s tagy několik šviháků s copy nebo vlasů uměle skadeřených, v modních kabátech i bez nich, vysvlečení, s bělostnými kadrličkami u rukou i na prsou, v přilehavých nohavicích po kolena.

Jak se míhali kolem kulečníku, míhal se jejich obraz i ve velkém zrcadle v uměle vyřezávaném rámci. U protější zdi probělávaly se na podstavci alabastrové sloupky nákladných hodin zlaceného ciferníku a plné tepaných figurek mythologických z mosazu. Za nimi v polích stěny vábily zrak dvě idyllické krajiny s pastýřskými výjevy a mezi nimi antický chrámec v háji s mythologickou stafáží.

Modravý dým z dlouhých dýmek řídčeji se tu vznášel a světleji tu bylo, neboť hořely všecky voskové svíčky všech dvouramenných, dřevěných, leskle pozlacených svícnů na stěnách.

Věk podobné místnosti ještě nikdy neviděl, nicméně se tu nezdržel, aby se nezdálo, že jako venkovan hloupě žasne. A venkovana musili na něm poznat, to cítil; už pro jeho kabát a celý kroj, který v D . . . ce sice byl nákladný a pěkný, ale tu mezi těmi fraky různo vystřiženými, s límci podivně skrojenými, mezi kvítkovanými vestami dost nápadně

Digitized by Google

svědčil, že Jandera, jejich d . . . ský první mistr, se v pokroku svého umění hodně opozdil —

V třetím pokoji zelenavě malovaném s dvěma velkými zrcadly, se svíčkami na stolech, bylo volněji. Kolem několika stolů prázdno.

Věkovy zraky utkvěly v rohu na levo. On! Bassi!

Luigi Bassi! První Don Juan, znamenitý zpěvák a herec, miláček Pražanů, na kterého se Věk za studentských let vždycky těšil a s kterým i na prknech vystoupil, tenkráte před jedenácti léty při prvním představení Dona Juana, on, Věk, ovšem jen ve sboru.

Teď usedl u kulatého stolu v druhém rohu. Onen sluha, kterého se v prvním pokoji dotazoval na Thama, přinesl tác a šálek, a ptal se jaké kafe; odešel pak, když mu Věk dost roztržitě odpověděl, a vrátiv se s konvicí kouřící se černé kávy, nalil. Věk mechanicky vzal kousek z porculanové kvítkované nádoby na stole plné jiskřivého cukru, hodil jej do kávy a míchal. Oči však měl více na italském zpěváku, dobrém třicátníku, v tupetu, v tmavomodrém fraku a bílé, kvítkované vestě, rozmlouvajícím s mladším o něco a také hubenějším i čilejším společníkem, patrně krajanem. Mluvili po italsku a také italsky živě při tom rozkládali.

Věka to náhodné setkání živě zajímalo. Jak ten Bassi zmužněl i zvážněl! Tenkrát, o představení Dona Juana štíhlý, dvacetiletý mladík, teď statný muž zdravě zardělé tváře.

Kus minulosti vstoupilo Věkovi na mysl, postavy, barvy, výjevy, náhle a živě, musilo vstoupit v této úpravné, jasně osvětlené místnosti s ovzduším divadla naproti i herecké společnosti, kdy ještě nevychvěl v něm dojem ze setkání s Thamem. Bassi se mu kmitl jako don Juan, jasně, v kostymu, kmitla se mu sign. Tereza Saporitiová jako dona Anna — celé jeviště, on sám, jak vystoupil v družině čiperné Zerliny a Massetově na scenu, jak omámen pohlédl před se do hlediště, dole, nahoře, plného hlav, a jak tenkrát pomyslil, kde že asi Paula Butteauová sedí —

Tenkrát ještě doufal a nevěděl, jak je Thamovi z celého srdce oddána a netušil, jak ve slastném zapomenutí oba vedle sebe na gallerii sedí. Tenkrát Paule blaženě rozechvěné i kouzelnou hudbou dojaté vytryskly slze a v těch slzách usmívala se a hlavou, ještě němá, přikývla, když Tham se k ní zlehounka naklonil a rozechvěně zašeptal, má-li ho ráda — —

A jemu, Věkovi, ostala tenkrát rozpustilá Lotty, s tou musil domů, lákala ho a sváděla, a on — hlupák — Co měl za svou pošetilost, jak dlouho jej mrzela a hnětla! Ale již všecko odbyto, dávno odbyto, hloupost i bolest. Vyšel z toho ze všeho, šťastně, ale Tham, Tham ostal. V citu sobecké, vnitřní spokojenosti a libosti dechla upřímná lítost, soustrast s bývalým sokem. — Věk míchal kávu, srkal, pozoroval Bassa a myslil, do kruhu vzpomínek jako začarován, na Thama a jak Paula tenkrát — Rozvaliny Václavova Nového hradu v Kunratickém lese se mu vynořily, klenutá jizbice v nich s výklenkem u okna. Tam stál Tham s Paulou a líbal ji, a ona, jak byla blažená, jak přivřela oči v sladkém opojení, jak jej objala! A prve tam na Křížovnickém plácku, a šla s tím hercem — Až tam to došlo — Tham už tuší, a snad něco ví. Jak se znepokojil,

Digitized by Google

když mu řekl, že Paulu viděl — — Měl-li mlčet? Ale Held má pravdu — Co asi zítra řekne — Aby ještě byl Tham pro posměšek? Společník Bassův se náhle vymrštil ze židle, přistoupil ku dveřím a kývaje na někoho do druhého pokoje, volal:

„Signor Vojtyšek! Signor Vojtyšek!“

Signor Vojtíšek, ani ne třicetiletý, dost dlouhý, a dost hubený, nakadeřených vlasů, v zeleném fraku úzkých rukávů a v bílém šátku na krku vešel houpavě, dlouhým krokem, maje krk ku předu natažený. Usmívavě pozdravil Bassa i jeho společníka, při čemž zaslechl Věk jméno tohoto, že to signor Liverati. Znal ho dle jména, že je kapelníkem vlašské opery, jako pana Vojtiška, do nedávna učitelského mládence z Kouřimska, pak napovědu vlašské opery a nyní jejího basistu.

Tyto jeho hodnosti minulé i nynější nebyly Věkovi známy; ale pan Vojtíšek také skládal, malé, německé opery, než i také české, a pro ty bylo do . . . skému kupci, hudebníku i vlastenci jméno jeho povědomo. Neznal sic jeho „Strejčka z Podskalí“ ani „Pražského mlynáře“, nic, ale měl radost především jako vlastenec, když pan Vojtíšek skládal české opery — —

Dlouho se však nedíval na pana Vojtíška, jenž usednuv k Vlachům odpovídal na jejich špatnou němčinu němčinou ne hrubě lepší. Vstoupili dva mladí páni a dost hřmotně do místnosti, oba v přilehavých, dlouhých kabátech s límcem přes ramena a v modních, měkkých kloboucích s hůlkami v ruce. Jeden z nich, starší, třicetiletý, podívav se na zpěváky, upřel oči na Věka, chvilku se na něj díval, pak začal rychle a vesele říkat, jakoby vyvolával: „Taubmann Ritter von Krsowitz, Tešauer Adam, von Trautenberg Wenzel, Urban Franz“ — Zarazil, ale hned pokračoval, volněji však: „Václa—víček Josef —“

Věk, jenž hlavu zvednuv dosud napjatě, udiveně poslouchal, za stolem rychle vstal. Příchozí se usmíval a jda k němu odříkával dál: „Vavrouš Johann, Věk Franz —“ A tu maje ruku ku stisknutí vztaženu umlkl a zasmál se, volaje po německu: „Je to on!“ když Věk, vykročiv, mile překvapen, zvolal:

„Pan Václavíček!“

Hned byli v kupce, za stolem, bývalí spolužáci ve filosofii Věk a Václavíček i jeho společník, herec od národního divadla Fišer, Němec. Věk, potěšen, že se pan juris doktor tak přátelsky k němu přihlásil, zapomněl i na Vojtíška i na jeho vlašské společníky.

Hovořilo se čile (pořád německy) o studiích, o minulosti a přítomnosti. Věk zvěděl, že bývalý kollega Václavíček (už ve studiích se psal Wazlawjczek) synek bohaté, pražské rodiny, je v kanceláři doktora rytíře Bretfelda, Josefa, v Ostruhové ulici. Při tom udal kollega všechny tituly svého vznešeného principála, že je arcibiskupským, konsistorním radou a fiskem, že je pánem na Veselíčku, staroboleslavské kapituly přísežným syndikem, že je canonicus honorarius —

Všecky ty tituly vypočítával s jakýmsi nadšením a s pochlubou, jako by té titulové záře i jemu trochu zářilo. A pak zas o kanceláři, advokacii, co to je, jaké mají vznešené klienty, samé vrchnosti, jaký je to zlatý důl a co on, jaké má naděje a plány.

Digitized by Google

Proud sebelibého, schlubného vypravování jakoby z přátelské sdílnosti vytrysklý, hrnul se, až Věka z počátku ochotně naslouchajícího, zmámal. Zatím herec Fišer, pohovořiv chvilku s Vlachy a Vojtíškem, hleděl si víc čokolády, kterou mu doktor objednal, víc nežli jeho líčení a vypravování. Jen chvilkou mrkl po Věkovi s tichým úsměškem, že ten venkovan je asi omámen svým bývalým kollegou a jeho slávou.

Ale pojednou nedonesl ke rtům šálek, z kterého chtěl opět srknout, když společník jeho vzpomněv konečně také na svého spolužáka, se Věka optal:

„No, a jak, že jsi sem zabloudil, zamluvili jsme to —"

„Čekám na Thama."

Herec od národního divadla rozšířil oči, a doktor Václavíček vyhrkl v úžasu:

„Toho od Hybernů?!"

„Snad dnes hraje," podotkl herec, „ani nevím; ale hraje-li, nevím, trefí-li na jeviště."

„Hraje, půjdu se také podívat," řekl rychle Věk, jemuž začínalo být nevolno. Cítil úsměšek toho herce.

„K Hybernům? Co bys tam chodil!" jako přátelsky radil či víc rozhodoval Václavíček. „Chceš-li něco vidět, jdi tuhle naproti. U Hybernů jsou německá představení chatrná, no, a do českého bys přece nešel!"

„A proč?!" dohříval se Věk.

„Proto že to je sprosté. Tam chodí jenom děvečky a tovaryši —"

„Ó ne, také dost jiných. Byl jsem tam už také." To dodal Věk s důrazem, poněvadž ho popuzovalo, jak se ten německý herec usmíval. A doktor zvolal:

„Snad nejsi také vlastenec!" Řekl to jako žertem, ale Věk pevně přisvědčil:

„Jsem!"

Doktor Václavíček se zasmál.

„Jdi, dětino!" volal, „takový nerozum. To jsou pošetilí lidé, ti tak zvaní vlastenci. Co chtějí, je krok nazpátek a jak nazpátek! To je čiré zpátečnictví!"

„Jak to?"

„Ze vzdělanosti k nevzdělanosti, to je přec zřejmo a jasno." Doktor se rozhorloval. „Takový štokbém, podívej se, co je to? Co je člověk bez němčiny! Ani hausknechtem bez ní nemůže být, to ne. A do škol ho bez ní také nevezmou."

„Je to dost smutné, že Čech v Čechách místa nemá!"

„A co vlastně chcete?" uhodil z ostra doktor.

„Naše žádost je, a každého upřímného Čecha, který se za to jméno nestydí," Věk mluvil důrazně, „aby náš jazyk byl zachován, a nejen zachován, alebrž i rozšířen a zveleben. Zkrátka, my chceme žít, aby bylo jak bývalo. Vždyť takhle pořád nechodilo, my máme také minulost. Když naši králové —"

„Ah, co králové, minulost! Kdo by se po ní ohlížel, my jdeme jen ku předu!" volal Václavíček kazatelsky. „Jen světlo, světlo a pokrok! A ten nám dává němčina. Potřebuješ jí v obchodě, na cestách, všude,

Digitized by Google

dává kancelářům a vojsku potřebné lidi, a všecko, vůbec, ano, pravda. A literaturu, umění! Bohatou, hotovou literaturu. — A co čeština, co, co! Pár sprostých knížek na pijavém papíře, kalendáře, snáře — Pro koho to je —" sypal a dorážel, „pro vzdělané, pro studované, kteří znají, co a jak se jinde píše? Co doba chce? Pro těch pár knížek obětovat kulturu, pokrok! Není to krok zpátky a dolů?" —

„Ale při tom zajde náš jazyk!"

„Zajde, nezajde! Mezi námi vzdělanými už zašel. Jaká pomoc! Vzdělanost je výš. A ostatek, pro koho se namáháte? Vrchnosti ty vaše knížky nečtou, ani ouředníci a měšťané také ne. Tak pro koho? Tak pro koho!"

„Pro lid a věrné Čechy," odvětil Věk pevně, a určitě.

Německý herec, jenž dosud mlčel a jemuž v očích pořád svítil úsměšek převahy a jistoty, že je protivník ubožáček a že bude poražen, zasmál se nahlas této odpovědi. Doktor však sklesl do loktů o stůl opřených, nahnul se do předu přes stůl, a maje oči na bývalého spolužáka z ostra upřené, zvolal:

„Co! Tohle povídáš ty? Lid? Lid? Kdo je to? Děvečky, tovaryši a hloupí sedláci? A ti že vám to budou číst, myslíš?"

„A čtou, a jak!"

Doktor se dal do smíchu. V svém rozpálení nevšiml si ani, že vstoupil starý pán pudrovaný, v tupetu, v modrém plášti, na němž se blyskotalo zlaté třepení. Také Věk, rozčilen, roztrpčen, sotva na něj pohlédl, ač to byl sám Quardasoni, ředitel italské opery. Jen herec Fišer se mu hluboce uklonil; příchozí usedl u stolku, kdež rozmlouval Vojtíšek s Bassim a Liveratim.

„Čtou! Čtou!" opakoval Věk ohnivě. „Já se přesvědčuju, vidím to. Tam je, pánové, zdravý kmen —"

„Ah, tady jsme zkaženi a docela. Chvála Bohu!" Doktor se zasmál.

„A víte-li, pane, co," začínal herec, „když by ta vaše hračka ostala mezi vámi a sedláky, nu, s pánem Bohem —"

„Ani to ne." Vskočil mu Václavíček do řeči. „To je vůbec proti idei nezapomenutelného císaře. Nu, ano, a zcela správné. Jednotné ouřadování, jednota správy, považte! Císař Josef chtěl, ó víte, filosof na trůně, chtěl, aby se německá řeč rozšířila a ujala ve všech jeho zemích —"

Věk, už zardělý, sebou škubl. Opočenský vrchní se mu mihl jako v záblesku. Ale již musil upřít zraky na herce Němce, jenž mluvil zvolna, usmívaje se, ale hodně pichlavým tonem:

„No to se stane tak jako tak, to nikdo nezadrží. Ale jak jsem řekl, přes to všecko bych nic neměl, pane, proti vaší kaprici, proti vašemu koníčku, když se s těmi sedláky chcete mazat, ale tady v Praze, to bych prosil, tu by ti páni vlastenci toho měli nechat. To snad není jejich účelem, a také nesmí být, aby, když pěstují svou mateřštinu, kazili při tom jazyk jiný a nad to panující a vzdělaný —"

„Jak to!" zvolal prudce Věk a div nevyskočil.

„Jak to," vykládal týmž tonem a s týmž úsměvem herec. „Kazí, a jak! — Vaši čeští herci, zvlášť u Hybernů. Jim je němčina přece jen

Digitized by Google

vedlejší, a podle toho také v německých kusech hovoří. Ta jejich němčina! K smíchu! Ten jejich akcent, ten předrážkový, český akcent — ah —" herec se chytal za uši. „A ještě kdyby dřeli Špiessa neb Pireta, ale to se odvažují na naše nejlepší kusy, i na mistrovské. I na takové, s kterými naše umění, nás, cvičených, německých herců, má často potíže! A to jsme léta, pravím léta, študovali ducha a řeč německých učenců!"

„A tak nás nechte hrát jenom česky, a ne jenom v neděli a ve svátek, my budeme rádi!" vskočil mu Věk podrážděně do řeči.

Herec však se usmíval dále tak s vysoka a řekl tonem zdánlivě klidným, ale plným sebevědomí a zlomyslnosti:

„Ó ano, proč ne, ale musili byste hrát jenom své kusy, ze své bohaté, dramatické literatury —"

Věk ucítil hrot nepřátelské zbraně; přemohl se však a nutě se do pevnosti a jistoty, bránil se:

„My teprve začínáme, a již máme dost kusů, a byly by — a budou —"

„No, to nechme!" Herec zamával dlaní do vzduchu, jako by se o tom nemohlo ani mluvit, a usmíval se. Ten úsměv jeho bodal a dráždil.

Doktor Václavíček se dal do smíchu:

„Tham vám vytrhne z nohy trn — To je váš klassik!"

Věk byl už všechen zardělý, oči se mu svítily.

„Thama nech, ten udělal mnoho," a hned sekl zase po herci: „Vy jste také hned všecko neměli, Hanswurstem jste začali a hodně jste brali od Francouzů."

„Ale tak ne jako vy od nás a takovým způsobem!" prudce odrážel herec, jenž se přestal usmívat. „Tak ne, abychom tím prznili cizí muzu."

„Oho! Jak to! My?"

„Naše řeč stačí na všecko, ale slovanská ne. Jak si přeložíte kus, ztratí ve vaší řeči všecku jemnost i všecku vznešenost ztratí! A pak, to není násilí, když překládáte kusy, jejichž děj je u dvora nebo v paláci? A tam, to víte sám, nikde se nemluví česky." Herec se zas ušklíbl. „Či není to k smíchu, když Marinelli se po slovansku se svým princem baví? A vaše publikum, rozumí tomu? Dovede se vpravit do takové vznešené společnosti, pochopí vybroušenou řeč dvořanů, pochopí všecky její jemné odstíny? Můj bože, jaké může mít potěšení vaše kuchařka, váš tovaryš nebo kočí na příklad z Emilie Gallotti, řekněte, jaké?" Herec rozohniv se mluvil rychle, jedním dechem. „Ale to se takový kus „upraví", ale tak, že mistrovské dílo je k smíchu, k smíchu nebo k zlosti, a vaše publikum ještě ke všemu při něm zívá — Taková sprostota chce jen sprostou komedii."

„Jako vaše nobl a vznešené obecenstvo."

„To není pravda!" urážel se doktor Václavíček.

„Na českých hrách není panstvo, jen sprostný lid, ale ten chodí i na vážné hry, i tu bývá plno, ale na německých prázdno. A to vám není vhod!"

„Oho!" protestoval doktor Václavíček — „Prázdno —"

Digitized by Google

„No, někdy je plno," vpadl Věk, „když je nějaký špektakl, když se provozují balanzeři a takoví."

„Neurážej!" káral ho s vysoka a přísně doktor Václavíček.

Věk, jako by ho bodl, vstal. Chvěl se a zkřikl v prudkém affektu nechav němčiny, po česku:

„Ty urážíš, ty se stydíš za svůj jazyk, to je hanba!"

Václavíček na okamžik stuhl a vyvalil oči. Fišer vzal ho za rameno a nachýliv se, rozčileně mu připomenul, aby ho nechal, to že je škandál, aby se podíval —

Ve dveřích do kulečníkového pokoje postavilo se několik hostí, podívat se, co se děje; Vlaši s Vojtíškem u nedalekého stolku již chvilku přestali mluvit a pozorovali hádající se. Přiběhl sluha s konvicí, za ním sám „kafésídr" Kundrát v tupetu, ve střevících, s tabatěrkou v jedné a se stříbrným struhátkem na tabák v druhé. Vyplašili ho zrovna, když si strouhal tabák do své velké tabatěrky pro hosti.

Všichni žasli a nejvíc nad těmi českými slovy, která se tu z nenadání a tak hřmotně ozvala. Doktor Václavíček postřehl okamžikem tu sensaci, která mu byla nemilá. Zastyděl se i rozzlobil, hlavně proto, že tu ten kramář venkovský se tak odvážil a na něj si tak troufal.

Kvapně vstal tak jako herec Fišer, odsedl s ním k jinému stolu a nahlas si uvolnil, to že je, když tak někdo sesprostačí —

„A někdo hloupě zpýchne" — odsekl Věk, a vzav klobouk a plášť vyšel z pokoje popuzen. Spor s německým hercem ho tak nerozdráždil jako jednání spolužákovo, jeho nestoudné odrodilství a necitelnost k mateřskému jazyku. Zaplativ v druhé místnosti, chvátal ven.

Nedbal, že se všichni po něm ohlížejí, že u kulečníku spustili na okamžik taga k zemi a že se po něm obracejí plni úžasu i zvědavosti. V zadním pokoji, ze kterého vyrazil, jakoby vichr zavířil. Náraz prudkého pohnutí bylo nejvíce znáti na doktoru Václavíčkovi a jeho společníku, kolem nichž tlačila se kupka zvědavců. Nejvíc sám kavárník. V druhém rohu u kulatého stolu vykládal, oč běží, zpěvák a skladatel Vojtíšek Vlachům, vlastně starému Quardasonimu, jehož osmahlá tvář, zdravě zardělá, výrazného profilu, se odrážela od pudrovaného účesu. Vojtíšek vykládal, co zachytil ze sporu, že se hádali o české a německé divadlo, Čech a Němec.

Jako socha naslouchal starý impressario, až pak se usmál v tichém opovržení a vypjav obočí, zdvihl prsty dlaně na stole položené a řekl s klidem povznešenosti:

„Eutrambi sono barbari!"

Kapelník Liverati se zasmál, Luigi Bassi přisvědčoval živé hlavou, a Vojtíšek se rozpačitě usmíval.

X.

O tvrdé noci.

Věk prošel kvapně, velkými kroky všemi místnostmi, ale jak vykročil na chodbu, vzpomněl na Thama. Podíval se na hodinky. Byl už čas, už tu Tham mohl a měl býti. Věk jen okamžik uvažoval. Zpátky

Digitized by Google

nechtěl a nemohl. Rozhodl se, že počká venku, před domem, tam že Tham nemůže minouti.

U prahu domovních dveří se zastavil a vyhlédl ven. Lampy před divadlem hořely rudě do hustého šera, a v jejich záři bylo vidět bělavý mrak padajícího sněhu, jenž přikryl už dlažbu a bělal se patrně na pláštích a klobouccích chvátajících lidí.

Věk chvíli čekal, až pak mu připadlo, že Tham vlastně určitě neřekl, že se tu, v kavárně, staví před divadlem. A tak náhle, znepokojen odešel — Kdož ví — A čas docházel. Věk se posléze rozhodl, že půjde do divadla, po představení že se beztoho s Thamem sejde. Vydal se Havířskou ulicí, Starou alejí. Holé koruny stromů bělaly se sněhem, jehož padající slonou mrkavě prokmitovala zarudlá světla lamp na sloupech u bariery.

Kočáry se zasněženými střechami hrčely tišeji bělostnou drahou, sem tam; v tom onom kmitla se uniforma, a ještě častěji křiklavé barvy strakatých maškar. S těmi uháněly vozy alejí k Prašné bráně, patrně do reduty u Vusínů proti staroměstským masným krámům.

Věk docházel nebo potkával paní a panny v opentlených čepcích nebo zachuchlané v salupech a velkých šátcích, s podkasanými šaty, provázené pány v pláštích nebo v kožiších. Ti všichni chvátali u veselém hovoru také k Vusínům nebo do nějakého „hausbálu".

Věk se po nich sotva ohlédl. Ještě nevyhaslo v něm vzrušení z toho sporu. Myslil pořád ještě na bývalého kollegu schlubného, jak měl plná ústa pokroku a světla, jako by on, Věk, a vlastenci všichni byli nějací obskuranti. A jak se držel toho Němce a smál se s ním Čechům, sám Čech. Také se sám na sebe Věk mrzel, že to ono jim mohl a měl povědět, dohřát je, zvláště toho Václavíčka. A ti všichni, jak tam byli „u hroznu", uvažoval, ti by jistě také s Václavíčkem byli proti němu povstali.

To pomyšlení ho skličovalo, a co je nevědomých a vědomých odpadlíků a odběhelců. A o Thamovi jak mluvil! Ah, tady v Praze!

Věk přešel v tom zamyšlení Starou alejí, minul zahradu u Prašné brány, Rejskovu věž ve tmách se tratící a již stál před zrušeným klášterem Hybernským. Řada oken dlouhého sálu bývalého refektáře zářila do tmy večerní. Před hlavním vchodem netlačili se lidé jako jindy, v neděli odpoledne. Byl všední den a německé představení. Cedule, ozářená kmitavým světlem svítilny u vchodu, hlásila, že dnes hrají: „Die drey Töchter" veselohru o třech jednáních od Spiessa.

Věkovi bylo té chvíle jedno, co hrají. Ale na domov si vzpomněl. Když vcházel, připadlo mu, jak tenkrát o korunovaci vedl sem ženu a babičku do českého představení. Vzpomínka ho hřála a na okamžik se mu vyjasnilo.

Seděl volně, nebo diváků se hrubě nesešlo, a posedl výš ode dveří, vida, že každý sobě vyhledává výhodnější místo, když bylo tak volno. A kdo usedl, dost se choulil, nebo sálem neproudilo tepla na zbyt. Jindy většinou smekli, dnes málo kdo, i když se opona vyhrnula. Přes třírohé klobouky a vyšší, měkké, přes čepice a čepce upíral Věk zraky na jeviště. Dnes bez valného zájmu.

Digitized by Google

Jen na Thama dychtivě čekal. Ten vystoupil jako markýz Falaise. Věk se v myšlénkách zabýval více poslední příhodou na Křižovnickém plácku, a jak Tham rychle pak odešel; až pak přece ho do očí uhodilo, že přítel hraje příliš neklidně, že místy vázne, že snad role nezmohl. A hned zas, jako by chtěl vše dohonit, mluvil o překot a opakoval francouzské floskule své úlohy.

Věk se nesmál, nemohl a byl by nejraději už konec viděl. Jak jen opona spadla, chvátal ven. Čekal u hlavního vchodu a vyhlížel Thama. Obecenstvo záhy přešlo, i někteří herci. Jednoho z nich se Věk na Thama zeptal a uslyšel, že Tham, jak si odbyl poslední výstup, ihned se odstrojil a odešel, že měl nějak tuze na kvap.

Měl; chvátal, letěl a rovnou domů. Jak dnes hrál a dohrál, nevěděl, ale také o to nedbal a nestaral se. Byl markýzem, říkal nějak jeho úlohu, pořád však se rozčiloval tím, co se stalo před představením a co ještě bude.

V tmavém nádvoří „u Bohuslavů" se zastavil. Okna jeho bytu byla jen slabě osvětlena. Po tmavých schodech stoupal tiše, jako zloděj a zastavil se, taje dech, kdykoliv v dřevěném stupni pod jeho nohou zavrzalo. Byl rozčilen, v hrozném napjetí. Dle toho, co před divadlem zjistil, kombinoval na nejhorší, že Pavla, když tchyně s Bettynou odešly, nezůstane sama, že si nahradí ten hausbál, že přijde ten — jako už tu asi jistě byl nejednou — —

Věk stanul u dveří svého bytu s pochýlenou hlavou, nastavuje ucho. Srdce se mu zase rozbouřilo — — Stál, naslouchal, čekal, až vzal za kliku. Zavřeno. Lekl se, hned však vyňal z kapsy klíč a otevřel.

V kuchyni u kamen mrkala olejová lampička. Na podlaze v koutě zahlédl stopy bálové výpravy: odhozené punčochy, nějakou spodničku, staré střevíce. V předním pokoji dohoříval oharek v železném svícnu. Zmírající plamen neklidně plápolal, vzjímal se a hasl, a s ním poletovaly vzhůru, dolů placké zákmity a zase stíny po stěnách, jizbou.

Tham vzal to světlo a vešel s ním do druhého pokoje. I tu bylo prázdno. (Pokračování.)

Digitized by Google

U Chelčic.

(Přátelům F. Heritesovi, O. Mokrému a J. Zeyerovi.)

Ve Vodňanech zvučné zvony zvoní,
zlaté slunce za hory se kloní,
po dědinách vůkol oheň zhas —
ach, ty vísko s omšenými krovy,
netušíš, jak pěvci dudákovi
v snivé duši rosteš na úžas!

Petr z Chelčic — ó jak v sdílné hrudi
blaha jas i žalu vzdech se budí —
v tobě snil a dumal: světa div;
pluhu kleč mu druhdy v ruce tkvěla,
ducha peruť však jej unášela
do závratné výše hvězdných niv.

Vidím věštce, píše do Postily,
v lebce, v očích blesky se mu skryly,
v ňadrech výkřik soucitu a stesk;
chudá vísko v Hor svobodných stínu,
víš-li as, že ondy z tvého klínu
vzrostl lidstva pych a vlasti lesk?

Z dávných věků v lidstva příval nový
hlásá posud nadšenými slovy:
„Ustaň v bojích, lide, válek nech;
v skutcích dobra skryt duch víry pravý,
čisté ruce, myšlenky a mravy
vrchem božích zjevení jsou všech!

Zanech pokrytectví v srdci chorém,
láskou vzplaň, stůj pravdy pod praporem,
bez pomsty a lsti měj leb i hruď;
nezabíjej pohledem ni slovy,
cti svých otcův odkazy i rovy,
blaho lidstva snah tvých cílem buď! —“

A tak révou mysli divoplodnou,
lásky vínem pojil zemi rodnou,
slunným skvostem, jenž mu v duši zrál;
strachem Římu, vlastem vroucí těchou,
nuzné chýše pod slaměnou střechou
zrozen velkněz lásky, ducha král.

Digitized by Google

V záři očí jeho, sotva vzplály,
věčné myšlenky a pravdy zrály
svatou těchou pro trpící lid;
vyléčit chtěl bratry lásky slovem,
ne loupežných vášní dravčím rojem,
vrchem štěstí blažený měl klid.

Jako rolník v kyprou země líhu
božské setí v božskou nasel knihu, —
rci mi, visko, kde ten poklad máš,
ve chvíli že odpočiuku zlaté
bez nadšení, páté přes deváté,
spoustou planých slov se modlíváš?

Kde že jsou ty listy duchem syté,
kde ty dávné pravdy věkovité,
myšlének kde jeho božský hod?
Hovoř, visko, mluvte, sešlé chaty,
kde ten zvon, kde jeho hlahol svatý,
kde on sám je, Kristův vojevod?

Běda! Nevíš, zlo že v tebe praží
od té cihly síně na zápraží
do netřesku v doškách vetchých střech;
nemáš hněvu v duši, nemáš vzdoru,
strádáš v jařmu, vzdycháš do úmoru,
pluješ v bídě, toneš! A kde břeh?

Hyneš ve lži rozkvašeném víru,
nedbáš ducha jarých bohatýrů,
vyšších, nežli topolů tvých sbor;
necítíš, že z ňader krev ti teče,
úlisnost že v porobu tě vleče,
a hruď sladce otravuje mor.

Zpamatuj se, vzbuď se, visko milá,
buď, jakou jsi dávné doby byla,
vzmuž se, znej se, nežli zrádný čas
smrti černou peruť k tobě skloní!
Ve Vodňanech zlatý trojzvon zvoní,
živý trojzvon, slyš, ten zvučný jas!

Zpívá, budí vzletným krásy slovem
vše ty spáče pod tvých domků krovem,
promni oči, vzhůru, vzbuď se již;
slyš, toť jitřní! Vzpamatuj se ruče!
Také dudák na srdce ti tluče
vroucím duše zpěvem, neslyšíš?

Digitized by Google

Neotálej, visko, netrať chvíle,
čile vzhůru k vědomí a síle,
oslň jasem Hor svobodných lem;
s Petra věštce Chelčického chatou,
českým srdcím na věky buď svatou,
jako svatým jest jim Betlehem!

Adolf Heyduk.

Ctění zvířat.

Napsal Dr. O. Frant. Vaněk.

I.

V minulém ročníku „Květů“ pojednali jsme zběžně o vzniku idolatrie; sluší se též zmíniti o zoolatrii, poctě zvířat. Nejvíce rozšířena po zemi jest a byla ophiolatrie, pocta hadů. Nalezáme ji všude, kdež jen hadi se vyskytují. Tichý pohyb hada, nenadálé objevení i zmizení (Jer. 46, 22; Kohel. 10, 8), život ve skulinách, jeskyních, v podzemí, v opuštěných chýších, slovem všude, kde druhdy člověk ukrýval těla zemřelých, to vše bylo svrchovaně záhadné a vzbudilo lidskou pozornost. Tak zemřel na př. pohlavár. Na večer kolem ohně seděl zástup jeho přátel a soukmenovců, vzpomínajících si na něj a živě o něm hovořících. V tom zašustělo něco poblíž mrtvoly neb hrobu, do něhož byl vložen. Had mihl se kolem a zmizel opět tak rychle, jak se byl objevil. Což jiného mohl primitivní člověk souditi, nežli že to byla jeho — duše! K tomu přistupují později i jiná pozorování. „Had“, praví Philo z Byblu, „jest nad míru svižný (srv. Jes. 27, 1) ač postrádá nohou, rukou i jiných údů, jimiž ostatní živočichové se pohybují; žije velmi dlouho a nezbavuje se jen svého stáří, aby znova omládnul, nýbrž nabývá pak nových a větších tělesných sil*) a, dospěl-li ku mezi svého života, rozplývá se sám v sobě (*εἰς ἑαυτὸν ἀναλίσκεται*)“. „Zvíře to neumírá přirozenou smrtí, leč byvši zasaženo smrtelnou ranou,“ neboť jest „v něm jakási ohnivá povaha“ (*πυρῶδες*). Krátce had pokládá se vůbec za zvíře „nejvíce oduševněné“ (*πνευματικώτατον τὸ ζῶον*).

Počneme-li Amerikou, shledáváme poctu hadů nejen u kmenů necivilisovaných, nýbrž i u národů kulturních v Mexiku a v Peru. Indiáni v Muskingu ctili chřestýše jako svého děda a ochránce domnívajíce se, že chřestěním varuje je před nebezpečím; ale že toho, kdož by jej nějak urazil, stíhá svou pomstou. Monnitárové věří v „prvního člověka“, jenž

*) Také dle mínění černochů kolem jezera Tanganjika v Africe nabývali hadové, kteří každoročně obnovovali svou kůži, opět mladistvé své svěžesti.

Digitized by Google

se byl „proměnil“ v hada. Setkal-li se Indián s hadem, oslovil jej uctivé slovy: „Buď mi vítán, příteli ze země duchů!“ (W. III., 192), a tato pocta zachránila r. 1742 hraběti z Zinzendorfu život. Kajugové (Guengwehono) z kmene Irokesů ve Wyomingu, u nichž právě dlel, měli ho v podezření, že chová k nim nekalé úmysly. Přiloudili se k němu jednoho večera chtíce jej zabiti. Hrabě seděl u ohníčku na otýpce dříví a psal; vedle něho, aniž by byl cos tušil, ležel chřestýš. Vrahové spatřivše hada byli přesvědčeni o božském původu cizincově, vzdali se svého záměru a tiše se vzdálili (W. III., 192—193). Božské pocty požíval had (koatl) u Mexikánů a jest často vyobrazen na jejich pomnících (W. IV., 147). Tahuové v provincii Kuliakanu západně od Mexika vychovávali veliké hady prokazujíce jim tutéž poctu, kdežto Karibové na ostrově Dominique věřili, že v hluboké propasti mezi vysokými horami zdržuje se jich praotec v podobě ohromného hada maje na hlavě korunku zářící jako drahokam, což shoduje se s pověstmi Indiánů sev. Ameriky o t. zv. „údolí skvoucích dědů“. Na severním rameni řeky Čeroků táhne se totiž mezi dvěma vysokými a hroznými pásmy horskými řada hlubokých údolí, kdež prý vládne takové vedro, že v nich kromě určitých obrovských chřestýšů nižádný tvor nemůže existovati. Hadi tito zovou se „dobrými starými králi“ a bydlí tam prý „od počátku“. Kdož odvážil by se v jejich údolí, toho stihla by okamžitá smrt. Alvarez viděl v Paraguaji chrám, sídlo obrovského posvátného hada, jemuž přinášeny lidské oběti. Spolu věřeno, že udílí věštby. Dle P. Fr. Xavera de Charlevoix byla to stavba na způsob pyramidové věže, skrývající tedy hrob proslaveného jakéhosi pohlavára. Čibčové v Kolumbii pokládali hady jezera Iguaque sev. od Tunjy za své prarodiče (W. IV., 361). Rovněž staří Peruáni ctili před dobou inků hady.

Pominuvše ostrovy Tichého okeánu, kdež hadů není, shledáváme se s poctou hadů opět zejm. v Indii, o níž zmiňuje se již Tertullian (De praescript. Haereticorum C. XLVII.) a Epiphanias (lib. I. Haeres. XXXVII., 267 a sl.) a kterou dosvědčují též místní názvy jako Nagapur, Vidžanagara, Baghanagara a j. Indičtí nága jsou duchové v podobě hadů, působí hrom, bouři, déšť, a Šešnaga jest v podzemí jich králem. Slavnost jim ku poctě konaná zove se Naga panžmi. A nalezáme-li v dějinách výbojných Arijců časté zmínky o bojích s hady, smlouvách s hady, dovídáme-li se, že Krišna přemohl hada, Višnu učinil hada svým ložem, „božští ptáci“ že jsou nepřátelé „bohů hadích“, že je usmrcují a jich masem se živí, netřeba nám pomýšleti na nižádné zápasy ve vzduchu a v oblacích, nýbrž pojímati věc zcela realisticky.

A nejen v Indii, nýbrž také v Tibetu, Kašmíru, Číně, na ostrově Ceyloně, a j. rozšířena jest ophiolatrie, aniž by však vynikala jaksi nad jiné kulty.

Pravým domovem ophiolatrie jest však Afrika. Vidí-li Zulu hada na hrobě, praví, že uzřel, kterak „na slunci se vyhříval ihlozi“ t. j. duch zemřelého. Též duchy pohlavárů a bojovníků (amatongo, jednočet itongo) ctí Zulové v podobě nejedovatých hadů, jakými zejm. jest černý imamba a zelený imamba, který přímo se zove inyandezulu. Pohlavár volí si obyčejně po své smrti v těchto hadech své sídlo, kdežto obyčejní lidé se

Digitized by Google

mění umthlwazy. (Sp. I. 400). Plazi-li se had, který byl spatřen na hrobě nedávno pohřbeného pohlavára, směrem k chýši, kterou za živa obýval, jest to znamením, že jeho duše jest přijata mezi amatongy. Neobjevuje-li se had dlouho, zve se nebožtík k návratu: „Vrať se domů, abychom tě opět uzřeli. Nemáme poklidu, když tě nevidíme a ptáme se tebe: proč hněváš se na nás? Vždyť náleží tobě ještě veškerý náš dobytek! Žádáš-li si masa, jen to řekni!“ Vzdálí-li se had při spatření, není itongem. Kdož mimoděk zabije hada, v němž dlí itongo, usmíří ducha obětí zápalnou.

Zda některý had jest sídlem odloučené duše, poznává Kafr dle toho, nalezne-li jej vedle své chýše a nesyčí-li, když se ho dotkne; též dle toho, že nepozorovaně přichází do chýše a pak se ubírá do hořejší části, kdež si uléhá (Sp. I., 400). Její také myší a neleká se lidského hřmotu; slovem chová-li se „jako doma“. Proto nebojí se také lidé takového hada. „Uvidí-li jej, zdá se, jakoby k nim pravil: Nelekej se; jsem to já!“ (Sp. I., 401).

Velice rozšířena jest pocta hadů v západní Africe, kdež danhgbi (hadi) mají své vlastní „chrámy“, danhgbive. Jeden z nich — ve Waidahu — navštívil francouzský námořní lékař Repin a později Hugo Zöller, jenž následovně jej popisuje: Byla to okrouhlá budova z hlíny. Střecha sestávala z propletených větví a sušené trávy. Hadů náležejících k rodu Python, Coluber a Leptophis páčí se asi na 1000. Někteří prolezali volně ze zpod střechy, jiní spali svrchu na trávě a jiní houpali se klidně na větvích schválně do stěn zaražených. Nezřídka vycházejí si i na procházku do města. Každý černoch, jenž se s nimi setká, vrhá se před nimi na kolena, pak vezme zvíře pozorně do náručí, prosí je za odpuštění, že se ho dotknul a naříká: Ty's mým pánem, mým otcem, mou matkou! Tobě náleží má hlava; buď mi milostiv! Na to odnáší fetiše zpět do chrámu. Kdož by hadu takovému ublížil, byl by potrestán smrtí, a Evropana, který by hada takového zabil, nezachránil by ani sám král. Obětují se jim obyčejně slepice a k jich obsluze ustanoveno jest neméně než 2000 kněžek a kněží, kteří dříve v předvečer nočních slavností pořádali po městě průvod. Ostatní obyvatelstvo muselo se v tu dobu ukrýti v domech, neboť veliký zvědavý pohled měl v zápětí smrt. Od r. 1858 průvody ty přestaly. Již A. Bastian soudil správně, že „určitý druh hadů ve Waidahu jest nositelem duší zemřelých“, čili, jak J. Leighton se vyjadřuje, že jest sídlem „duší předků“, neboť ve větším hadu (danhgbi) vtělený „duch jest předmětem pocty“. Věří se též, že lidem otevřel oči uděliv jim moudrost a štěstí. Též Hugo Zöller doznává, že „hadi nejsou snad sami bohy“, nýbrž „vtělením . . . . velmi mocného a účinného principu.“

U Ašantů nalezen had odpočívající ve zvláštní chýši. Na kuželovité, bíle natřené hromadě hlíny a kamení nade hrobem udělán důlek, do něhož naléváno pro hada víno. Vyřezávaná lidská figura s čepicí na hlavě a mečem v ruce stála na stráži. Na Fernando Pó jest zejmena posvátným had Boa constrictor, který domy navštěvuje (Sp. I., 403 pozn.). Bečuánové na jihu Afriky pokládají za posvátný zvláštní druh vodních hadů, kteří se zdržují u pramenů a věří o nich, že by pramen ihned vyschl, jakmile by zvíře v něm sídlící bylo usmrceno. Loupeživí Buddomové na ostrovech jezera Čad domnívají se, že veliký duch jménem Nadžikenem bydlí v po-

Digitized by Google

době obrovského hada na dně jezera a vzývají jej před každým důležitějším podnikem.

Když v území Uňjamvézů Verney Lovett Cameron se hotovil zastřeliti 10 stop dlouhou Bou, přiskočili domorodci a hnali ji dlouhými tyčemi pomalu z vesnice, neboť věřili, že v ní jest vtělen Pepo, duch předků, jenž by děsně se pomstil, kdyby jí někdo ublížil. Bariové odvozují svůj původ od černé zmije (jukange), již uctívají mlékem. „Hadi", praví G. Schweinfurth, „jsou jedinými tvory, jimž jak Dinkové, tak i Šillukové (v horním území Nilu) prokazují božskou poctu". — Též staří Ethiopové ctili hady, jakož i nynější Gallaové sídlící v bývalém jich území. J. L. Krapf viděl, kterak hady krmí ve svých domech pokládajíce je za posvátné. Pokládají hada za praotce lidského pokolení. Známa jest pocta hadů (zejm. zmije rohatá, hier. hfi) u starých Egypťanů, o níž zmiňuje se již Herodot (II., 74; srv. Plutarch, De Iside et Osir. c. 7, 18; Aelian, Histor. anim. X., 31; XI., 17; XVII., 5). Všude na posvátných skulpturách a malbách spatřujeme vyobrazení hada náležejícího mezi brejlovce (Naja-Haje), tak že není pochybnosti, že had byl ctěn v Horní i dolní zemi (Sp. I., 403). Zove-li Herodot (II., 74) hada živočichem zasvěceným Amonovi, neznačí to leč že hornoegyptský Amon jevil se ve fetiši hadu. Bohyně Necheb a Uoti zjevovala se ještě za doby Ptolemäa II. v podobě hada s korunkou na hlavě. Pozoruhodno jest, že jméno egyptského Knepha, jenž sídlil v hadu, tlumočili Řekové slovem *πνεῦμα*. Pro všechny Malgaše na ostrově Madagaskaru jest dosud had „fady" t. j. svrchovaně posvátný a „s'ils en recontrent un traversant le sentier qu'ils suivent, ils s'arrêtent et attendent patiemment qui'l soit passé." — Cestovatelům, kteří by zabili hada a chtěli si ho odnésti do své sbírky, vypověděli by nosiči službu.

O Arabech víme, že duchy, již zjevovali se v podobě hadů (džann), nazývali džinny a že Muʿhammad, ač byl proti poctě zlých džinnů, ježto prý „oslepují zrak", „vysliďují neb vyhánějí plod v lůně mateřském", zakázal usmrcovati domácí hady, neboť věřil sám, že v nich sídlí džinnové dobří. Pavel Lucas, jenž podnikl na rozkaz franc. krále r. 1699 cestu do orientu, podává nám zprávu, že muham. lid v Horním Egyptě ctí divotvorného hada; totéž dosvědčil r. 1745 jiný franc. cestovatel Granger. Sedm roků později (1752) navštívil Richard Pockocke domov posvátného hada. Ve vesnici Rajejne, na blízku Girge, v mešitě obsahující hrob „šejcha Héredí" spatřil hada, o němž Arabové tvrdili, „že žije stále od času Muʿhammada". Dle zprávy ʿAli Bášá jest v této mešitě každoročně o čtvrtích měsíce Abib veliká tlačenice lidu, jenž zabijí pro „světce", jejž pokládá za „zbožného džinna" (min záliʿhi al džinn), obětní zvířata. Též hrob šejcha Rifáʿiho v severní Arabii jest střežen dosud hady.

Též ostatní Semité ctili hady: nejen Feničané (Euseb. Praep. ev. I., 9), nýbrž i Kenaʿanité vůbec, Assyrové i ʿEbreové, u nichž až do doby krále ʿHiskijaha (714—686) nalezal se, jak známo, ve chrámě Jerusalémském*) kolem kůlu ovinutý had, jenž v II. kr. 18, 4 se zove

*) Jedna skála u Jerusaléma (nedaleko ʿAin Rogel) slula „kámen hada" eben haz-zoʿhélet I. kr. 1, 9.)

Digitized by Google

neʿhuštan*) a jemuž tedy až do reformace Jesajaovy ʿEbreové obětovali. Idól ten pokládán za pravěký a Jahvisti, aby legitimovali něčím jeho poctu, smyslili si legendu Num. 21, 5, dle níž ochranného tohoto hada upevnil na „tyči“ (nes) sám mythický zákonodárce Mošeʿ, když Jisraʾelité na poušti byli trápeni jedovatými hady, t. zv. serapím. Jakou asi idól jerusalémský měl podobu, o tom lze si nám učiniti ponětí, srovnáme-li s ním analogické úkazy: Na ostrově Fernando Pó nabodnou se, vypuknou-li nakažlivé dětské nemoci, hadí kůže na kůl stojící na pohřebišti (tržišti) a matky přinášejí své kojence, aby dotkli se tohoto fetiše. Ve vesnici Issapó obnovována hadí kůže na tržišti (reossa) vystavená každoročně slavnostním způsobem a všechny děti v roce tom narozené dotýkaly se jí již zpředu.

Serapím (naʿhaším serapím Des. 14, 20; 30, 6) a jim příbuzní Kerubím byli prvotně zloduchy, jedovatými hady, pak stali se duchy dobrými a byli pojímáni zejména též jako strážcové posvátných stromů, patrně zbytek staršího názoru, dle něhož duchové sami na blízku stromů v podobě hadů neb draků žárlivě hájí své sídlo a na každého se vyřicují (srv. ʿebr. karab, učiniti útok), kdož by se odvážil utrhnouti s něho plod.**) U Egyptanů byl to keř lotosový a u ʿEbreů zachovala se upomínka na podobně tabuovaný strom v ráji (Gen. 2, 17 J.) v úplném opět souzvuku s vírou Novozélanďanů. Cap. J. Cook, jenž se tázal po důvodu, proč člověk si nesmí utrhnouti tabuovaný plod, obdržel v odvět: „E-atua by jej zabil!“ Obyčejné označení ʿEbreů pro hada bylo náʿhášˇ***) a ʿárun naʿhaš, chytrý had (Gen. 3, 1 a sl. Mat. 10, 16) nazýván as jedině proto, ježto pokládán byl za vtělení ducha, neboť ze stanoviska přírodopisu není nám ničeho známo o „chytrosti“ tohoto plazu. — Jiné označení pro zvláštní druh hadů silně vydechujících a asi 1 *m* dlouhých†) jest çephaʿ††) (el-baʿháʿh); mocný duch, jenž hada takového si zvolil za své sídlo, slul zcela správně: baʿal cephón, pán hada. (Ex. 14, 2; Num. 33, 7). Též Caphon v území kmene Gad jest nep. staženina z baʿal cephon; rovněž jedna krajina severně od Libanonu zove se dle letopisů Sargonových 234: Baʿ-li-ca-pu-na t. j. Baʿal cephon a dle Pap. Sallier 4, 1, rev. byla v Menneferu ctěna bʿrat cepuna t. j. baʿalat cephou. Neméně pozoruhodna jsou jména osobní: ʿAbdcephon (Corp. Jnscr. Sem. 108, 265), Citel Cephona, jakož i Cephonbaʿal, Cephon jest baʿal. (Ib. 207). Obětní deska Marseilská náležela nep. ku chrámu Baʿal Cephona (Ib. 227).

U Řeků vůbec nazýváni byli nejedovatí hadi: *ἀγαθοδαίμονες*; v domácím hadu sídlíval zejmena zeus apotropaios. Dle vypravování

*) Slovo toto není dle analogie „livjátán“, jehož prostý tvar (livja) se nám zachoval ve jméně „Lévi“, leč rozšířený tvar slova naʿhaš, had.

**) Ještě později bylo serapím jménem hadů okřídlených a žijících na poušti (Jer. 14, 29; 30, 6).

***) Pozoruhodno, že v ʿebrejštině niʿheš značí věštiti a naʿhaš, kouzlo; ass. naʿhášu, býti blahodárným; od čehož nuʿhšu, štěstí, požehnání (Friedr. Delitzsch, Wo lag das Paradies? Leipzig 1881, 148.)

†) Jest to nep. had nazv. ailiurophis vivax, hlavatka kočičí.

††) Jes. 14, 29; 59, 5; Jer. 8, 17 připomíná cephʿoním vedle naʿhaším.

Digitized by Google

Herodotova (VIII. 41) pokládali staří Athenané hada (*οἰκουρὸς ὄφις*) za ochránce svého Vyšehradu, a když kdysi za hrozícího nebezpečí jej postrádali, naříkali si, že „bohyně“ opustila tvrz. (Srv. Plut. Them. c. 10). Duch v tomto hadu sídlící slul Zeus Erechtheus. *Ἀθηνᾶ* (staž. *Ἀθηναία* (*θεά*), jejímž fetišem byla sova, překonavší Erechthea žijícího v jeskyni chrámové (*χάσμα κρύπτει χθονός*, Eurip. Jon. 292) a zvítězivší nad obludou *αἶξ* (koza), byla znázorňována pozdějším vytříbeným uměleckým vkusem se sovou na přilbě, pod níž se vine had a trofejí kozího rouna (aegidou) na prsou. V Epidauru a v Elidě chován byl had-fetiš (Paus. II., 28; srv. Lucian, Alex. 7 a sl.). Za bitvy u Salamíny objevil se duch Kychreův na lodích v podobě hada (Paus. I., 36, 1). Ochranný duch elického sdružení vedl v podobě hada vojsko a kdekoliv zalezl, byl jemu vystavěn oltář (Paus. VI., 20). V téže podobě dal se přenésti Asklepios z Epidauru do Sikionu (Ib. II., 10). Antinou, zakladatelku Mantineje, uvedl v tato místa had (Ib. VIII., 8). V hady „proměněni“ žijí duchové Kadma a Harmonie ve svém hrobě v Illyrii (Apollon IV., 516. Kallim. u Str. I., 46; Nikander, Thes. 608). Ve svatyni titónské žili posvátní hadové, jimž dříve, než-li se k nim vešlo, podáván pokrm. (Paus. II., 11).

U Římanů nebylo místa bez genia, který by se často neobjevoval v podobě hada.*) Zvláště pamětihodno jest místo v Aencidě, kde Aeneas odchází se shromáždění ku hrobu svého otce. Na zem vylévá mu dvé misek vína, dvé misek čerstvého mléka a dvé misek plných posvěcené krve. Na to trousí květiny a praví: „Sláva tobě, svatý vládče! Ještě jednou sláva tobě, ó popeli! Vy duchové a stínové mého otce!“ Když to dopověděl, objevil se veliký hladký had a stočil se zvolna kolem hrobu a překlouzl přes oltář. Aeneas stál tu udiven. Konečně okusil plaz přívětivě pokrmu na oltáři a zmizel zase v hrobě. Aeneas pak tím horlivěji pokračoval v obětování duchu svého otce nejsa si jist, zda had onen nebyl genius místa čili otrok jeho otce. V chrámě bohyně Bona dea byli chováni hadové a ještě ve 3tím století po J. viděl Porphyrius, kterak ve chvíli, kdy umíral proslavený Plotinus, se objevil pod jeho ložem had a ihned opět unikl do skuliny ve zdi.

Ophiolatrie byla známa též starým Germánům, kteří domácímu hadu předkládali misku naplněnou mlékem, jakož i Slovanům, jak to dosvědčuje nejen mnoho pověstí, nýbrž zejm. had hospodáříček. Bývá to obyčejně neškodná užovka s úhledným znaménkem na hlavě, modrýma očkama a jazýčkem jako by mluvícím, která přichází do lidských obydlí a o niž se věří, že podmiňuje život obyvatelů domu a že smrť její značí smrť jednoho z nich. Proto nazývali hada Litvané gywata (od gỹwas) t. j. živъ, z čehož u Helmolda vznikla báj o bohyni Živě, Siwa dea, ač ještě Jan Dlugoš v XV. století mluvil správně o „deum Polaborum, quem vocant Zywye“ t. j. Živije, gywata. Dle Adama Brémského (De situ Daniae, c. 24) přinášeli Litvané těmto hadům dokonce i lidské oběti, kupujíce lidi od obchodníků a dbajíce velmi pečlivě o to, aby nebylo na nich nižádné tělesné vady.

*) Nullus enim locus sine genie, qui per anguem plerumque ostenditur, Serv. Ad Aen. V., 85.

Digitized by Google

II.

Syn přírody není žádným přírodozpytcem a není tudíž divu, rozšířila-li se pocta hadů též na jiné živočichy: z počátku ovšem zejména na živočichy hadům podobné: na některé ryby, housenky, červy a p. O Vanicích, Vakambech, Galaech, Somalech jakož i o kmenech jižní Afriky máme zcela určité zprávy, že nečiní rozdílu mezi hady a rybami a těmto prokazují poctu. Dakotové v sev. Americe nazývají hada howamduška, vl. ryba-had. O velmi mnohých domorodcích ostrova Madagaskaru domnívá se správně M. L. Perrier, že ctí úhoře „probablement à cause de sa ressemblance avec ce reptile". Na Mariánech požívají božské úcty úhoři; na Karolínách byl sám Maui vtělen v rybě a na Eapu žily v rybníce dvě ryby, pravěké, ale pouze na píď dlouhé, o nichž se bájilo, že vždy nehnutě stojí obráceny proti sobě a že ten, kdož by je vyrušil, stal by se původcem zemětřesení (W. G. V, 2, 137). Též u Tahitanů (W. G. VI, 319), jakož i Fidžiánů, kdež oram-atua, duchové předků, si volí za sídlo své těla ryb, u domorodců Kingsmillů, u Maorů, v Indii a j. shledáváme představy obdobné. — Dle Xenofonta (Anab. I, 4) ctili staří Sýrové ryby majíce za to, že tělo toho, jenž by takovouto posvátnou rybu snědl, pokrylo by se záhy vředy, střeva jeho že by byla vyžrána a kosti ohlodány, t. j. duch mstil by se na něm tímto krutým způsobem. Dosud jest u Tripolis rybník s posv. rybami, jež zbožní lidé krmí. Jako důvod pocty uvádí se nyní ovšem, že jsou pod ochranou šejcha el-Bedavi, jehož hrob nalezá se na blízku. Sem náleží i rybička řeč. maena, jež u Římanů byla všeobecně uznaným fetišem,*) jakož i ryby oxyrchynchus, phagrus a lepidotus, jimž vzdávali božskou poctu staří Egyptané. — O Filištech víme, že veliký duch města ʿAšdod slul Dagón, vl. Baʿal dágon,**) pán ryb (I. Sam. 5, 4; soud. 16, 23 a j.), jenž na pozdějších mincích se představoval v podobě člověka s vousem, dlouhým, spleteným vlasem, jak drží v každé ruce rybu (dág); spodní část jeho vybíhala sama v šupinaté, ploutvemi opatřené rybí tělo. Podobně jako babylónský Ea, jenž slul též, „Gul kauna zuab" (Veliká ryba moře) neb i Kan mak (Vznešená ryba, Fr. Lenormant), byl i Baʿal dagon ctěn jako dobrodinec lidu, vynálezce orby, a proto uváděno jméno jeho ve spojení s dágán, obilí. V ʿAškelonu byl rybník, o němž vypravoval mythus, že bohyně ze studu, že se prohřešila s krásným mladíkem, v němž se utopila a v rybu se „proměnila" (Ctesias u Diod. II, 4).

Sánové čili křováci v jižní Africe ctí jedovatou housenku jako trávu zelenou, t. zv. N'gva či Ngo, pokládajíce ji za lučního hada. Umírající otec takto napomíná svého syna: „Synu můj! Jdeš-li na lov, dej si dobře pozor, aby's spatřil Ngo a popros jej o pokrm pro sebe i pro své děti. A když jsi byl skončil svou prosbu, dívej se, zda-li hýbe hlavou a opisuje oblouk, neboť to jest znamení, že tě vyslyšel. Pak jistě

*) Výklad z podobnosti se slovem „anima" jest patrně rovněž tak nedostatečný jako onen prvých křesťanů, dle něhož obsaženo ve slově ἰχθύς jméno spasitelovo. (Aug. De Civ. dei XVIII, 23.)

**) Též u Jope bylo místo Bet-dagon a jiné téhož jména vých. od Šekemu. Kromě toho připomíná se i Kaphar-dagon, ves Dagonova.

Digitized by Google

ulovíš do večera zvěř!" Lovící pak Sán vzývá obyčejně Ngo takto: „Ó, pane! Což mne již pranic nemiluješ? Přiveď mi do cesty pakoně! Jsem tak rád, mám-li břicho plné a mé děti jsou také rády. O, pane, přiveď mi do cesty pakoně!"

Jakmile se pak byla stala běžnou myšlenka o možnosti spojení odloučené duše se zvířecím tělem, neklade se též nižádná mez domněnce, že i jiní záhadní živočichové mohou se státi sídly duchů t. j. fetiši. Zprvu byla to ovšem nepochybně zvířata dravá, krvelačná a živící se lidskými mrtvolami. Tak na př. v Polynesii, kdež není hadů, uctívá se žralok, čehož důvod jest zřejmý. Vímeť, že domorodci ostrova Tobi vyháněli nemocné na vetchých člunech na širé moře (W. G. V, 2, 150) a že kmenové Havajští, kteří se živí rybolovem, podobně jako Novozélanďané, ponořují mrtvoly do moře. Pohltil-li tedy, jak as často se dělo, žralok takovouto mrtvolu, přešla prostě jeho duše do žraloka a domorodci radovali se, že takto alespoň nemají příčiny strachovati se této mořské obludy věříce, že duch zemřelého jich příbuzného je ušetří. Žralok stal se tedy sídlem ducha — fetišem — a snadno lze si nám pak vysvětliti, jak že mohou věštcové o sobě tvrditi, že je „inspiroval žralok". Na ostrově Wahu, kdež v t. zv. „řece perlové" žijí žraloci, chován ve zvláštních rybnících, u břehu koraly obložených, veliký žralok, a jemu byli občas obětováni lidé, zejm. děti. Rovněž na Samoa byl malý přístav, v němž chováni dva posvátní žraloci, kteří připluli ku břehu, jakmile zavolána jména dvou mythických pohlavárů a na ostrově Tonga měl jeden veliký posvátný žralok přijmení: Kai-tangata, t. j. lidožrout. O něm věřeno, že sežírá pouze lidi, na nichž lpí jakási vina, a takto vyvinul se tam zvláštní způsob ordalií. (W. G. VI, 319 a 320).

V Indii a na velikých ostrovech asijských Sumatře, Celebes, Butong, na Filippinách zaujímá místo žraloka: ostrovid. Lidé projíždějí se na vodách, v nichž bydlí, za zpěvu a hudby a házejí mu pokrm i tabák. Známo, že praobyvatelé Indie odnášejí starce a smrti blízké lidi na břehy řek, naplňují jich ústa bahnem a vsouvají je zvolna do vody. Ježto se tedy takto lidé stávají kořistí různých šelem i dravců, pochopujeme poctu, jaká se jim vzdává. Na blízku Kurašy, kdež se nalezají četné hroby indických „světců", jest rybník, v němž se chová asi 50 krokodilů až 4,5 m. dlouhých. Nad nimi bdí fakirové. Kdož je chce viděti, musí jim přinésti v oběť kozla. Za pravéku obětováni jim zajisté lidé. Pak volá jeden z fakirů: „Ó, ó!" a jako psi vybrodí se asi 30 krokodilů z vody a rozloží se polokruhem před ním. Majíce otevřené tlamy očekávají oběť. Kozel se usmrtí a předhazuje se jim po kusech. Na to zažene je fakir opět do vody. V Batavii ctí krokodila i muhamedánští Malajové udělujíce mu jméno „Tuan besar", Veliký pán. Na ostrovech Celebes a Buton chováni jsou kaimani dokonce v domech a muhamedánský otec umíraje svěřuje se s jich poctou jako tajemstvím svým synům. Tutéž poctu nalezáme též v západní Africe u Ašantů, v Brassu a j. Plavci plující kolem Porto Novo mají ve zvyku oslavovati Jalodeha, ducha vtěleného v krokodilu, zpěvy. Sólovému pěvci odpovídá sbor po každé sloze: „Jalodehu! dobrý duchu, provázej a opatruj nás ode všeho zlého!" V Senegambii viděl Ad. Bastian rybníky, v nichž byl krokodil krmen

Digitized by Google

podobně jako druhdy v jezeře Moris. Na Madagaskaru zove se ochranný duch Malého Popo — kaiman — „starým pohlavárem“. Na některých ostrovech Ameriky bývala přivedena ku břehu spoutaná panna a vydána ostrovidům na pospas, což pojímáno jako její „zasnoubení s duchem moře“; nás pak to živě upomíná na hellenské panny Hesionu a Andromachu.

Pro duše obzvláště udatných náčelníků neznají Malajové sídla vhodnějšího nad tělo tigra, jenž všemu obyvatelstvu imponuje svým zjevem a který požíraje člověka přijímá v sebe spolu i jeho duši (W. G. V, 1, 167; T. II, 233). Zovou tigra dato, děd. Várabí-ové v pohoří Vindhja věří dokonce v „pána tigrů“, tedy velikého ducha, který však občas si volí též sídlo v beztvárném kameni. Vůbec požívá tigr v Indii obzvláštní pocty. Též v Novém Kalabaru v západní Africe jest tigr známým fetišem.

V pohoří Kebrabasa na Zambesi má naopak průchod domněnka, že „duše zemřelých pohlavárů vcházejí do lvů“ a že činí je „nezranitelnými“. Kmenové na Kongu vypravují, že „lev každého ušetří, kdož zdvořile jej pozdraví“ (Sp. I, 417), čímž řečeno, že pokládají krále zvířat, jejž spolu prohlašují za „praotce kmene“, za sídlo usmířené duše. Rozkošné bylo kázání, jež měl jeden z průvodců Livingstonových k jednomu lvu: „Vy jste pohlavárem? Vy zovete se pohlavárem, není-liž pravda? Pěkný jste to pohlavár, jenž se toulá potmě, a chce nám ukradnouti bůvolí maso! Což se nestydíte sám? Pěkný pohlavár, vskutku! Proč si sám neulovíte vola? Věru máte v prsou kámen a nikoliv srdce!“ Na zlatém pobřeží uctívá se rovněž lev. Kafrové, kteří pohazují mrtvoly na pospas vlkům (W. II, 177), ctí vlky, v Akře jest kmenovým fetišem křovácký pes. Nikdo nesmí jej zastřeliti, byť i uchvátil ovci nebo dítě. Na Ningo vystavěn jest zvláštní stan — chrám — a zásobován každého večera pokrmy, pro něž si žraví psi docházejí. Arabští a jiní kmenové v severozápadní Africe, na př. v Šennaru věří, že duše zemřelých vcházejí do hyén, o nichž vypravuje již Diodor Siculus (III, 35), že napodobují lidský hlas a o nichž jest známo, že živí se zdechlinami. Když r. 1853. rakouský konsul dr. Reitz na zpáteční cestě z Abessynie se roznemohl a brzy na to zemřel, přisuzovali domorodci v Chartumu smrt jeho tomu, že střílel hyény, ač byl varován. Též u Waniků jest hyéna zvířetem posvátným (W. II, 424). U kmenů severoasijských jest zejména posvátným zvířetem medvěd a jest pozoruhodno, že ostjácké „jig“ (srv. mad. agg, starý), ujgurské „atik“ (od ata, otec, Vámbéry), neznačí pouze „otec“, nýbrž „medvěd“. — Velice oblíbeným fetišem mezi rudochy jest též zajíc a „Veliký zajíc“ (atahokan) jest u Irokesů totožný s „Velikým duchem“. Učinil lidi a zemi vylovil ze dna mořského. Na ostrově Manitualínu v jezeře Hurónském bydlí „Veliký duch“ v podobě bobra a také „Veliký bobr“ jest tvůrcem světa.

Kult živočichů žádá, aby člověk se zdržoval požitků oněch zvířat, jež pokládá za sídla duchů a tím lze si vyložiti podivuhodné faktum, že mnozí národové ulovivše zvíře před ním se omlouvají. Tak vypravuje na př. H. Schoolcraft, kterak Indián na březích Horního jezera prosil medvěda, jejž byl zabil, za odpuštění. Dříve, nežli Čipivéové odcházejí na hon, provádějí kouzelný tanec, aby sobě naklonili duchy medvědů

Digitized by Google

a jiné zvěři. V britské Kolumbii šli Indiáni v době, kdy ryby plovou proti proudu, jim k řece vstříc a lichotili jim řkouce: Ryby, ryby, vy všechny jste našimi pohlaváry; jistě jste vesměs našimi pohlaváry. Sumatránci mluví s posvátnou hrůzou o tygrech, jež pokládají za své předky (nenek). Když Evropané položili tygrům nástrahy, ubírali se v noci tajně domorodci k nim, aby je přesvědčili, že pasti ty jim nebyly nalíčeny od nich ani s jich svolením. Stienové v Kambodži prosí zabité zvíře za odpuštění a přinášejí mu oběť, jež shoduje se s jeho velikostí a silou. Ainové na Jesso, Samojedové, Ostjáci, Vogulové a jiní oslovují skalního medvěda slavnostním způsobem, ujišťujíce jej, že vina spočívá jedině v šípech a dřevcích, jež jim byli dodali Rusové. Kamčadalové jdouce na lov ryb prosí úpěnlivě velryby a mrože, aby jim nepřevrhli lodice, a, honíce medvědy a vlky, aby jim proto neublížili. (Sp. I, 415.) Také Kafrové v jižní Africe zachovávají při lovech určité obřady a dušují se ukořistěnému zvířeti, že smrt jeho byla způsobena jen náhodou. Obyvatelé vesnice Ursue u dánské tvrze Christiansburg, ctili slony, jichž masa nepožívali. Když jednou za doby hladu kdos slona takového zabil, nevěděli si rady: jedni chtěli ducha odprositi a žádati za dovolení, aby směli sníst slona; druzí naopak byli proto, aby střelci dostalo se na oko řádného výprasku a jemu sloní maso „násilím" bylo vyrváno. Tak se i stalo. A také z jiných končin, z Australie, Polynesie atd. máme zprávy, že usmrcení některého zvířete následuje obyčejně slavnost k „usmíření ducha" v něm vtěleného. Též ptáci, zprvu ovšem dravci, pojímají se jako sídla odloučených duší, a jest zapovězeno je střílet nebo pojídati.

Cooper viděl, kterak na tibetských pohřebištích ohlodávají vrány a supové mrtvoly až na kosti. Tibeťané věří, že sup, vznáší-li se, odnáší s sebou „kus duše zemřelého". Někteří Indiáni ctí výra jako svého „děda"; obětují mu dým tabákový a přisuzují mu ještě větší rozum nežli chřestýši neb bobru. Dle jedné legendy jest největším dobrodincem lidského rodu. Jest králem či pohlavárem hadů. Sám „veliký duch", kiči manitu, působí dle představy Indiánů bouři, poletuje-li jako pták Wakon. Čipiveové, Kološové, Kenainové a j. tvrdí, že „veliký pták" jest tvůrcem světa. Démon jeskyně Cofre de Perote v Mexiku označován jako „Tlakatekolotl", rozumný výr. (W. IV, 147. pozn.) Byl „pánem sov", v nichž sídlili zloduchové. Sýček (zadan či ʿhama) jest v Arabii sídlem odloučených duší. Vyletuje prý z úst mrtvoly, jakmile počíná hníti, a žije pak o samotě. Byl-li kdo zavražděn, naříká tak dlouho, dokud není smrt jeho pomstěna. Zajímavá jest pověst o věrné Laile. Jela kdys na velbloudu kolem mohyly svého milence a tu vzpomněla si na báseň, v níž jí pravil: „Byť bych i ležel pod skalními balvany, odvětím ti a kvíleti budu jako sýček." Sotva že průpověď tu odříkala, vylítl z hrobu výr hlasitě křiče, tak že velbloud se splašil, Lailu shodil a tato na místě zemřela. Orel (nasr) byl v Arabii velikým fetišem, kdežto u Egyptanů byl zejména uctíván jestřáb a sice, jak výslovně Horapollo praví, z té příčiny, ježto se živí „jako duše krví".

Ani hmyz není z pocty vyloučen, zejména vosy, mouchy, které se přiživují na mrtvolách, jsou dle představ některých národů sídly odloučených duší neb duchů. Tak na př. rád vcházel na Tahiti ochranný

Digitized by Google

duch (tiki) do much a zjevoval se v jich podobě. (W. G. VI, 319). Laponci pokládali určitý druh much (ganfluga, nep. musca vomitoria L.) za zloduchy. Otekliny, oduřelost těla, ba i chrlení krve přisuzovali těmto duchům. Chovali je v kožených krabicích (ganesca, ganhiid) a vypouštěli je, chtěli-li někomu uškoditi. Týž názor byl nepochybně rozšířen mezi Germány a Slovany a sice až do dob křesťanských, neboť dočítáme se častěji, že missionář, jemuž podařilo se rozkotati nějakou modlu, na vlastní své oči uzřel, kterak zlý démon vylítl z této modly v podobě mouchy neb celého roje štiplavých a hnusných much (na př. Andreas Abbas I, 3, c. 10). Roku 1127 tvrdili sami missionáři při bourání idólů v Hostkově v západním Přímoří, že z nich vylétaly mouchy takové velikosti, jakých nikdy v oné zemi nebylo vídati; byli to vypuzení duchové, a na konec že odlétala jakási obluda, již Ebbo (III, 11) sám úhodně srovnával se sem. ba'al zebubem.*) Cosi podobného jeví se nám i později při vymítání ďáblů (Acta Bened. ser. 1, p. 238). Též různé pověsti tomu nasvědčují, jako na př. o králi Kuningpertovi. Plinius (Hist. Nat. X, 28, 75) vypravuje o Eleích, že vzývají Myiacorum deum vznikne-li mor velikým množstvím much, a že, kdykoliv mu bylo obětováno, mouchy zmizely. (Clem. Alex. Protrept. II, 38 ed. Dind.) Byl héros *Μυιάγρος*, jenž byl ctěn též v Arkadii (Paus. VIII, 26, 7) a Římané znali Myiagrum deum (Solinus, Polyhist. I, 11 ed Bip.). V těchto případech jest ovšem řeč o božstvu zapuzujícím zloduchy v podobě much; ale u Plinia (Hist. Nat. XXIX, 6, 166) činí se též zmínka o božstvu ctěném v Olympii „quem Myioden (mouše podobným) vocant". Že vskutku byl kult much, vysvítá z toho, že o slavnosti aktického Apollona obětován býk mouchám, které, na něj se sletěly a nasytivše se opět zmizely (Aelian, Hist. anim. 11 8; Heraclides u Clem Alex. Admonit. ad gent. ed Sylb, p. 25). Sem náleží i semitský Ba'al-zebub,**) jenž v 'Ekronu měl svou věštírnu (II. kr. 1, 2, 3, 16). Nejstarší verse označují tohoto ba'ala jako mouchu: Tak Symmachus: *μυῖα*, LXXII. kr. 1, 2, 3, 16: *μυῖαν θεόν*. Též Josephus Flavius (Ant. IX, 2, 1) zove jej *Μυῖα*, moucha, a ubezpečuje, že božstvo mělo tento název.

(Dokončení.)

---

*) Ebbo III, 10: „Subito enim, astante populi frequentia, insolite magnitudinis muscae, quae nunquam in terra illa vise sunt, magno impetu ex delubris ydolorum proruperunt." — Podobně dle Saxa (838) bylo při mařeni idólu Svantovitova v Arkóně viděti, kterak duch uvnitř idolu přebývající z něho vyšel v podobě tmavého zvířete (daemon in furvi animalis figura pe netralibus excedere visus, subito se circumstantium luminibus abstulit).

**) Pozdější 'ebrejský zelotismus změnil Ba'al-zebub v Ba'al-zebul od zebel, bláto, stercus, a „obětovati" jemu označováno jako zabbel, káleti. U Mat. 10, 25; 12, 24, 27; Mar. 3, 22; Luk. 11, 15, 18. 19 zove se *Βεελζεβούλ ἄρχων τῶν δαιμονίων*.

Digitized by Google

Španělští žebráci.

Sepsal Vasilij Němirovič-Dančenko.

Přeložil Dr. Pavel Durdík.

Parné slunce, pochmurné domy ... Nahoře jsou obrysy černých paláců a věží, dole prostírá se v širou dálku truchlivá rovina neúrodné Kastilie. Temnomodrá obloha pne se nad městem Toledem. Jsme na velkém náměstí Zokodóver — je to středisko městského ruchu a procházek. Jak je zde vše jasné, velebné! Paprsky sluneční jen hoří a pálí. Ulehne-li kde stín, jest jako černá noc vedle bílého dne ... Pod starým podkovovitým obloukem paláce se znakem dávno vybaslé rodiny dlí slepí pěvci. Jak málo změnilo se na náměstí tom od těch dob, co poslouchal takové zpěváky císař Karel V. Snad i hadry na nich jsou tytéž! A typy takových zpěváků jistě! ...

Pamatujete se na onen podivuhodný den, kdy triumfatoru Karlovi se zdálo, že vesmír je přeplněn jeho slávou. Ve svém Toledském paláci (Alkázaru), obrátiv se ke dvořanům zvolal: „Myslím, že nyní ve Španělské zemi není srdce, které by nebilo souhlasně s mým! ...“ A jakž *jinak!* Hrdé kalifáty v Africe poprvé pokořeny byly žezlu císařovu. Mořští loupežníci byli zničeni, císařský černý orel vrhal na širé Středozemní moře drsný stín mohutných křídel. A jako naschvál císař přicházel nyní právě na náměstí toto.

Již dříve, kráčeje a projížděje se po něm, spozoroval, kterak zástup ustavičně se shromažďuje v koutě na náměstí. Tentokráte Karel V. byl zvědav, co by to značilo. Odtamtud donášely se k němu žalostné zvuky kytar. Starci zpívali píseň ... Panovník obrátil se ku dvořanům: „Kdo jsou ti starci?“

„Nejsou hodni pozornosti Vašeho Veličenstva.“

„Mluvte! Z jakého důvodu?“

Pouze jeden z dvořanův mohl Jeho Veličenstvu dáti vysvětlení. „Jsou to zpěváci ze severu Španělska, z bývalého království Galicia, je to lid zasmušilý. Tito Gallegos, jak je nazýváme, nejsou k ničemu... Nelze je přirovnati k nám Kastilcům.“

Karel V. přiblížil se k zástupu. Zástup se rozstoupil. Lidé nevolali „Sláva!“ a nejevili vůbec toho nadšení, jakým císaře vítali „věrní a šlechetní“ obyvatelé Toledští.

„Co se to tu děje?“ ptal se dále Karel V. ... Nikdo mu neodpovídal. Lidé začali se znenáhla rozcházeti, mlčky a zamračeně.

„Táži se vás, co to jest, ta píseň?“ opětoval Karel.

U samé stěny seděli tři slepci s kytarami. Nevěděli, že je před nimi sám Karel V.; domnívali se jen, že tu je nedorozumění a nějaký zmatek, i byli znepokojeni. Poslední ozvěna jejich strun ještě se chvěla

Digitized by Google

ve vzduchu. Najednou napadla Karla V. myšlénka. Honosil se vůbec rád nadobyčejnou šlechetností a štědrotou.

„Odkud jste?“ tázal se žebráků.

„Z Oronesa, señor cavallero. Z Oronesa, města šlechticů a žebráků.“

Karel V. se usmál. Galicia byla tehdy ještě nejvěrnější z provincií, teprv později Filip II. zalil ji slzami a krví.

Karel V. hodil sáček s dukáty na kytaru jednoho ze zpěváků. Její struny se zachvěly a zavzněly.

„Ten je bohat!“ pošeptal zpěvák sousedu.

„Zazpívejte mi píseň, kterou jste právě zpívali.“

„Vaší milosti se líbí?“

„Ano!“ blahosklonně usmál se císař.

„Je to píseň chudých. Narodila se v začazených chaloupkách v Leonu a Asturii. Bohatým a urozeným zpíváme jiné — Andalusské a Valencijské . . . V Andalusii a Valencii je mnoho smíchu a mnoho světla.“

„Zpívejte tu, kterou jste právě zpívali.“

Žebráci měli dobře zaplaceno. Co živi neměli tolik peněz a tolik zlata.

Zavzněla truchlivá ritornela, tak truchlivá, že císaři bylo do pláče. Zvuk za zvukem stoupal k temněmodrému nebi anebo padal na zemi jako slza. Struny jakoby vyjadřovaly, kterak vzdychá srdce lidské, kterak bolí a krví se zalévá v nevýslovných mukách. Když poslední akord této ritornely zatichl pod vedrem a sluncem, jal se jeden z žebráků zpívat. Z počátku Karel V. ani nechápal, co to jest: žaloba či pláč. Mimo to slova písně lišila se od ušlechtilého Kastilského nářečí; byla to řeč, jakou se mluví v začazených chaloupkách hornatého severu. Stařec pěl:

„— Hano, Haničko . . . Proč každé jitro a každý večer chodíš na vysokou horu? Na vysokou horu, a stojíš na jejím úskalí, a hledíš v dál? Celý den a celou noc potom pláčeš, sedíc po tmě u chladného krbu.“

„— Hledím, jak vychází a zachází slunce.“

„— Touhou po slunci lidé nepláčou a noci též neprolévají slzami. Koho čekáš po té cestě, která k nám vede přes hory? Hano, Haničko, kdo po ní odešel od tebe?“

„— Před pěti léty král vzal mého syna Pedra, oděl ho v železné brnění, dal mu meč v ruku a odvedl ho po této cestě daleko, daleko. Jeho odchodem spustla má chaloupka, a krb její vyhasl. Pro koho měla bych oheň rozdělávati? V krbu pouze pavouci tkají své sítě . . . Pět let chodím na vysokou horu, pět let ráno i večer hledím, zda v dáli neokáže se můj Pedro.“

„— Hano, Haničko! Což jsi neslyšela, jak císař porazil nevěřící v dálné Africe? V slepém strachu utíkali před ním nepřátelé v poušť a její žíznivý písek do syta se napájel krví nevěřících.“

„— Co je mně po jeho vítězství? . . . Mám se snad z něho radovati, když můj Pedro možná teď leží na té písčině, zraněn, rozloživ ruce, a černý krkavec již vykloval mu oči . . . Což všecka ta vítězství vrátí mu život, oheň mému krbu, štěstí mému srdci, úsměv mému obličeji, dělníka našemu sadu?“

Digitized by Google

„— Hano, Haničko! Snad jsi neslyšela kázání našeho kaplana? On hlásal, že samo nebe žehnalo Karlu V. Sám Bůh poslal mu vítězství, a křesťanský kříž se nyní zaskví nad posledními arabskými mečetami."

„— Co je mně po nebi a mečetách a jiných věcech, které jsou pouze pro ty, kdo za ně mohou platiti! Toto nebe klidně hledí na mé pustnoucí nivy, na mou chladnoucí chaloupku. Tento kaplan ani jednou neřekl slova útěchy mému osiřelému srdci. Nemohla jsem mu v neděli přinésti kohouta a krocana na svátky. On mě nazývá hříšnicí, protože nemám čím mu zaplatiti za modlitby! Pedro, Pedro, proč jsi při loučení neprobodl mé srdce mečem, jejž ti dal Karel? Běda nám, běda! Sláva a vítězství připadlo jemu — krev, žebráctví a utrpení nám. Kdo bude za nás mluviti nebi? On i nebe dovedl si koupiti — a za něho ve všech chrámech modlí se kaplani."

Opět zazněla dlouhá ritornela kytar. Obličej Karla V. byl zamračený. Když struny umlkly, zazpíval druhý žebrák, již ne tak žalostným hlasem. Hněv bylo znamenati v tónu jeho písně. Píseň již nepadala dolů na zem jako slzy, nýbrž mocně se nesla vzhůru v modrou oblohu.

„— Šli jsme mimo chudé vesnice, zpustlá pole a sbírali jsme jako poklad slzy nešťastných ve své kytary, jejich nářky ve svoje srdce. Oslepli jsme, hledíce na utrpení. A nyní, když se dotýkáme strun, místo veselých písní kapají z nich slzy. Když chceme zpívati — bezděčně naříkáme a vzdycháme."

Zazněl nový nápěv strun. Po obličeji Karla V. temné stíny se mihaly. Jeho družina sklopila oči, zadrževši dech. Čekali výbuch hněvu. Tak ticho bylo kolem, jakoby vše bylo skamenělo a schoulilo se před bouří . . . Rázem se zableskne, a hrom zahřmí . . . Pouze pěvci byli pokojni. Oni vyhaslýma očima ničeho neviděli.

Na to třetí žebrák dal se do zpěvu . . . A zdálo se, že jakési dravé ptactvo křičí zlostí a bolestí — tak ostře a hrozně zněl jeho hlas.

„— Hano, Haničko! Blízka je hodina . . . Blízka je hodina. Ty zemřeš, a zemře jednou též Karel V. Oba najdete si místa v hrobě. Čas a hniloba ničí hlavu, ať je pokryta panovnickou korunou nebo nakažlivými strupy. Hano, Haničko! Blízký je čas, blízký! Oba předstoupíte před soudnou stolici božskou. Když se tě zeptá Ježíš Kristus: „Co máš proti němu?" — řekni, aby povolal Rodičku Boží, milosti plnou, čistou Matku Boží, která též plakala nad Synem svým krvavé slzy. A když přesvatá Matka přijde, zazpívej jí za přítomnosti Karla svou píseň . . . Zazpívej ji, jak jsi ji právě před námi zpívala. Zazpívej ji a uvidíš, že modlitby kaplanů jsou příliš těžké, že jsou bez síly. Zastavilyť se modlitby jejich na půl cestě k nebi. Bůh jich neslyší. K Jeho trůnu nesou se toliko slzy nešťastných. Jim čest a sláva vzdána jest na nebesích. Hano, Haničko, když se tě otáže Hospodin: „Co tedy chceš? Jakého trestu žádáš Karlovi mocnému, císaři všehomíra?" — odpusť mu. Ty, slabá, smiluj se nad ním, před nímž nyní vesmír se třese. Odpusť mu z celé duše, protože ve svém štěstí jest nešťastnější než my, v moci své — slabší než poslední slza tvá, v lesku a veličenství svém — nedostatečnější a tmavější než naše slepota . . . Odpusť mu, Hano! Jménem

Digitized by Google

tvým lidé nebudou lekati svých dětí, kdežto slavný všemocný velitel světa vrhati bude na celé věky a národy zlopověstný stín . . .“

Dvořané chopili se mečů.

Karel V. zadržel je pouhým pohybem ruky.

„Zůstavte ubohým písně a slzy. Jestliže jim i to vezmeme, zanikne od jejich utrpení vesmír, zbledne nebe a padnou s něho hvězdy. My i oni kráčíme k téže pravdě rozličnými cestami. Až tvá Hana, příteli“ — oslovil Karel posledního žebráka — „zapěje svou píseň před trůnem Hospodina, já seberu všecky nešťastné křesťany, kteří se trápili v otroctví u nevěřících a kteří mnou byli vysvobozeni. Možná, že je bude chtíti Bůh také vyslechnouti.“

Karel V. odcházel a učiniv několik kroků, se obrátil.

„Neubližujte těmto žebrákům, nechť volně zpívají své písně.“

Téže noci Karel V. náhle se probudil a vstal.

Šero jeho ložnice naplnilo se jakýmisi temnými přízraky. Mimo jeho tvář mihaly se široké rukávy smutečných šatů . . . Viděl oči, jak plály žalostí a bolem.

Brzo odejel císař z Toleda. Vrátil se za týden, a vzpomenuv na žebráky, šel na náměstí Zokodóver. Byl zrovna tak jasný den a domy zasmušilé, zrovna tak ohnivě pražilo slunce . . . Ale zpěváků nikde nebylo. Lid se bavil kolem šašků, provádějících veselé žerty tam, kde nedávno plakaly a naříkaly struny. Lid mnohem hlučněji vítal nadšenými kriky mocného velitele.

„Kde jsou žebráci Zokodóverští?“

Všichni mlčeli. Družina buď nechtěla mluviti, nebo se neosmělila.

„Kde jsou žebráci, kteří před krátkým časem zde na rohu zpívali?“ otázal se Karel jednoho zevlouna, který mu byl křičel „sláva!“

„Žebráci? . . . Oběsili je . . .“

„Kdo? Kdy? . . .“

„Před několika dny vrchní policejní úředník — alguacil.“

„Alguacil“ byl právě při družině.

„Proč jsi je dal oběsiti?“

„Císařská milosti, oni se opovážili ve své bezbožné písni posmívati se mně . . . A tu píseň opětovali na ulicích Toleda.“

Digitized by Google

Tizian: Podobizna neznámé paní, zvaná La bella.
(Gallerie Pitti ve Florencii.)

Digitized by Google

Paničkou.

Obraz z podhoří. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

III.

V neděli odpoledne, už k páté hodině vyšel si hospodář Ulvr do polí, aby se podíval, co dělá ječmen na vršku u borovinky.

Nebe bylo jediná jasná hlaď; slunce nad návrším sršelo břitkými paprsky, jež se jenjen rozstřikovaly. Mír a sváteční ticho vznášely se nad širem polí a luhů, dýchajících do horkého vzduchu těžkou vůni dozrávajícího obilí i květů plně rozvitých. V pestru lánů ležela již i holá, zamlklá strniska, první věstitelé podzimku. Několik vran zakrákalo nad borovinou a volně, přímo letěly ke vzdáleným, šedomodrým lesům.

Sem tam po mezi kráčel hospodář nebo i hospodyně, již vyšli si právě tak jako Ulvr, aby prozkoumali, která práce čeká na příští týden, aby si při spokojené procházce oddechli tam, kde ve všedních dnech byli samý chvat a shon.

Jenom na dvou polích vázali, na jednom již nakládali, a bejna sběráků, babek i dětí putovala za pohrabovači.

Skřivani jásali ve výši, strnádek na šípku huslil prostou písničku a z panské zahrady, plné velikých javorů i lip, až sem pronikal hlučný štiřikavý sbor povídavých špačků.

Ulvr zvolna se kolébaje po zarostlých mezích, letním žárem prohnědlých i sivých, pozoroval úrodu; u jeteliště postál, utrhl paličku a zkoumal, jak je tvrdá, bude-li semínko, sem tam vyloupl z klasu zrno a přeštípl je, aby poznal, jak je zralé. Pod vrškem se zastavil, sundal kulatý klobouček, otřel si pot a hleděl širem. Opět vykročil — ale v tom zprava přiletěl tleskot těžkých dlaní. Ulvr ohlédnuv se spatřil souseda Maternu, jdoucího po mezi mezi dvěma pšenicemi. Kýval i volal. Materna byl velký, trochu ohnutý, již hodně šedivý; měl jen čepici s lesklým štítkem, starosvětský šosák, ruce vzadu složeny.

Ulvr se u meze zastavil a čekal; když se Materna přiblížil, posmekli, pozdravili se a podali si ruce.

„Taky chodíš, taky?“ ptal se Materna. Měl hluboké, zkoumavé oči, vrásčité tváře, v koutcích úst utkvělý úsměv, kus prošedivělých vousů jen před ušima.

„I jdu tamhle k ječmeni, začíná se hodně bělat,“ odpovídal Ulvr. Proti Maternovi byl jako pařízek.

„Taky jsem náš prohlížel, ale ještě musí pár dní stát.“

Zvolna vystupovali do vršku.

Digitized by Google

Hejna kobylek vyplašena kmitala se po klasech, v houští obilí suše zněla cvrčkova sípavá písnička.

„No, vy jste ten týden hromadu strhli," po chvíli povídal Materna.

„Dost, chvála Bohu, jen aby to tak dál dopadlo — ale záda necítím."

Materna se krátce zasmál. „I to ti věřím — a je vás přec víc nežli nás!"

Ulvr neodpověděl; to, co Materna řekl, byla pravda, ale Ulvrovi připadlo, že nedodal: „a mám těch polí víc."

Maternovi byli dlouho bez dětí a uměli groš škrtit; když do chalupy přibyl Petr, měli všecko poplaceno a ještě korec přikoupený. Potom také šetřiti nepřestali, a byla teď jejich chalupa ze všech zářeckých největší.

„Tak jsem se díval na bandory a na řepy, ale už mají pořádnou žížeň," začal zas Ulvr.

„Pane, mají — a na zahradách se to hodně sype —"

„Taky nám, taky — polovička sliv už je dole. Ale jen kdyby už zůstalo, co je na stromech, dost by bylo. Za to ani hruštičky nemáme — tak ten strom letos stojí, že je zrovna smutno na něj se podívat."

„Taky u nás, taky — loni se to lámalo, letos mu listí žloutne a černá jako pozdě na podzim."

Když došli k Ulvrovu ječmeni a kus pole obešli, povídal Materna: „Pane, taky ještě musíte nějaký den počkat!" a ukazoval na prozelenalá místa.

„I chvála Bohu, že se tak sebral, v těch místech to po jaru zle vypadalo."

Měli před sebou prostrannou rovinu, již přesekávala nízkobřehá, olšovím ovroubená struha, jejíž koryto se místy žhavě třpytilo.

Uprostřed širých panských luk, pokropených černými paličkami totenu, pohromadě stály tři košaté duby jako mohutní kmoši, kteří sešli se tu na pohovor. Na panském poli porůznu bylo pět vozů, před každým dva voli; lidí se tam honilo hejno, rozbírali mandelíky, snášeli, nakládali. Polovina pole byla již obrána.

Na vozové cestě kolébal se vůz, mandeli vysoko naložený, a vedle páru kravek šel hospodář Lelek bez kabátu, s vestou rozepjatou.

Hospodyně s dcerou klusaly po mezích k domovu; světlé šátky a haleny bělaly se mezi vysokým obilím.

V pravo na bílém pasu silničném šel zástup hochů i dívek, a hlučný hovor jejich, smích i zpěv rozléhal se nad krajinou.

Oba hospodáři mlčky dívali se po těch polích; když potom Ulvr usedl na vysokou mez, Materna sklonil se vedle něho.

„Hezky se to na tu honěnici dívá," ukazuje na panské pole zasmál se Ulvr.

Dole při cestě podruhyně Rybičková pásla bílou kozu a suchým, slabým hláskem zpívala si marianskou písničku, jejíž každá sloha končila slovy:

Slyš dítek vroucí hlasy,
ochraň nás v smutné časy!

Když si kozička chvilkami chtěla postřečkovat, stařenka šlehla ji lehce suchým proutkem do kostrbatého hřbetu a kárala ji: „No, pas se, stará, pas!"

Digitized by Google

„A tak jsem zrovna rád, že jsme se tu tak sešli," nenadále spustil Materna, „už jsem si kolikrát myslil, kdybysme se potkali."

Ulvr krátce naň pohleděl, klobouk postrčil do týla, utrhl si rozkvetlý chrastavec, ale mlčel.

Materna díval se chvilku v dál, potom se krátce zasmál a povídal živěji: „I hoch nám tuhle začal vrtohlavět!"

„Ale — co pak?" zadivil se Ulvr a pohleděl na souseda; na oko očekávaje vysvětlení, věděl dobře, kam Materna míří.

„I vždyť to snad u vás víte — pořád jen myslí na vaši Toničku!" a zahleděv se do pole, chvíli se hlasitě, suše smál.

„No, slyšeli jsme, že jako spolu tancovali — ale abysme snad — to ne!" odpovídal Ulvr.

„Toť já vím! I chodil nám Petr pořád jako z jiného světa, když se ho člověk na něco zeptal, kale neodpověděl, ale že lidé už s včeličíms začínali, vzala ho máma na paškál."

Ulvr poobrátil se k němu, ale do očí podíval se mu jen mžikem.

„Petr že prý nic — docela nic že mu není — ale když matka sama začala, co se jako povídá, nezapíral. A že jinou nechce!" poslední slova Materna živě vyrazil a zase se tak přichraptělým smíchem rozklepal.

Ulvrovi se jen úsměv kolem úzkých rtů zakmitl.

„Inu, ne snad, aby ho hubovala, neřekla tak ani tak, jen aby jako měl rozum, ale když to tak trvalo dál a dál, den za dnem, když hoch mluvil pořád míň a nejradši byl sám, začala jináč. ‚Tak co,' povídala, ‚ještě ti ta Tonička sedí v srdci?' Petr že ještě. A tak vedli kdesi cosi — já na takové rozprávky nejsem — až se hoch přiznal, že ho Tonička nechce," a Materna se zase smál.

Za to Ulvr se vážně zasmušil — kolem očí měl samou hnědou vrásku.

„Tuhle po neděli, po tom věnečku, mne ta jeho zamyšlenost už samotného rozmrzela, a proto jsem rád, že jsme se tu sešli sami dva."

„I je to bída s dětmi, už jsem to taky pozoroval, že se Tonce nějak nechce, rozumu to nemá — mluv jim, co mluv," mrzutě povídal Ulvr.

„I jojo, to máš pravdu. No, jsme tu tak spolu, oba už máme rozum, proč bysme si neřekli zrovna co a jak. Přiznám se, že jsem si vždycky myslíval, aby si hoch přivedl některou s větší pomocí — kolik chystáš, kolik? Dvanáct?"

„Myslíme dvanáct, a potom ještě tři —" a zamlčev se poškrabal se za uchem.

Materna jen přikyvl, a pokračoval: „Petr je sám, komu bysme chalupu dali, ne-li jemu, těch pár grošů taky s sebou nevezmeme, a kdyby ještě přišla nevěsta s větší pomocí, jak chalupa zasluhuje, mohli by se mít kapitálně — o mnoho lepší nežli my!"

Ulvra ta Maternova slova, místy zaostřelá, netěšila, ale přisvědčoval.

„Ale když jsem vídal, že je pořád hůř a hůř, povídal jsem si: Máme jediného, mučit ho nebudem! Lidi tuhle ze sousedstva známe, a když budou šetřit, snad všecko dohoní potom —"

„To máš pravdu," živěji přikývl Ulvr.

Ale teď se Materna opět zasmál a vesele dodal: „Jenom že holka nechce — to je to!"

Digitized by Google

„I je to palice!“ vyhrkl Ulvr, „metlu by to zasloužilo, ale co by už byla platna!“ a podepřev si hlavu, zamračen hleděl do prázdna.

„Když jsem to zvěděl, samotného mne to rozzlobilo — hoch přec není žádný nešika, ustrojit se dovede, promluvit umí, ledaco přečetl, v tom kostele hraje o hrubé na housle — jaké pak teda tak veliké drahoty! Ale jak jsem tomu vyrozuměl, Tonička dělá slečnu a do chalupy se jí nechce!“ a Materna přikyvuje si, do prázdna hrozil.

Ulvr netrpělivě přesedával.

„Povídám, zlobit se člověk musí,“ spustil ostře. „Slečna — jaká pak u nás slečna — musí do pole i do chlíva, ale to je pravda, že se jí nechce, nechce, taky to vidím. Ale to všecko dělá tahle hloupá paráda městská, tyhle slečinky, co mají hlavy až u nebe. Sám, když tu starostovu nebo poštmistrovu vídám, myslívám si, že není divu, když druhé poblázní. Pitvoří se to jedna po druhé!“

„Je to tak, je, třebaže rozumu v tom není za mák!“ a Materna vážně rozkýval prošedlou hlavu. „Ale dejme ho dětem! Toť víme, že v chalupě nemůže jen sedět nad jehličkou, dívat se oknem nebo otáčet se kolem trouby. Ostatně se mi zdá, že i ty v rynku zpláčou nad vejdělkem!“

„Právě — ale dejme rozum ženským! Kolikrát říkám, že naše máma ba i maminka nemají rozum. Samy v tom našem živobytí vyrostly, nadřely se, ale oči mají taky pro to panství. Inu, kdyby bylo možné panství — ale jaké pak divy s patnácti stovkami!“ a Ulvr se suše, zlobivě zasmál.

Materna vrtěl hlavou: „I to není jenom u vás, chytá se jich *to* tady už skoro všude. Prosím tě, kolik jich tu chodí v neděli bez *toho* parazonku a bez klobouku? Vždyť to vidíme —“

„No, ať by v neděli chodily —“

„I to jde jedno za druhým,“ rychle vpadl Materna, „ženské, ty mají oči — jen nahoru, jen nahoru —“

„A chyba je, když přijdou z domu! Ale prosím tě, kde by člověku napadlo, jak to dopadne. Jeden si myslí: Dám ji naučit německy, každý lepší to tady dělá, žádná se jí nebude moci vyšklibnout — — šít ji dám naučit, je dobře, když to hospodyně umí a kdo pak ví, jestli se tím i živit nebude —“

„Ale to by byla tady taky pochytila,“ broukl Materna.

„Co v chalupě potřebuje — třeba,“ přisvědčil Ulvr, „tomu se konečně naučí teď ve škole. Ale víš — řekne se: Máme tam v Boleslavi tu sestřenici, dělá se tam lepší práce, ať se holka poohlédne —“

„Proto povídám — jedno jde za druhým,“ smál se Materna. „Ženské oči — to jsou oči! Kdyby ono se jí chytlo, jen co potřebuje, ale hned jsou z nich slečinky, už nechtějí chodit bosy, v modračce, běhat na trávu, pást krávy. A potom jen paničkou — jen paničkou! Prosím tě — tuhleta Plecháčova — půllánník jí vzkazuje, ale toto, holka si radši vezme aufsera, Svatoňova četníka, Březinova magacinera — jen když je to trošku, trošičku pán.“

„Právě — kdyby to byli páni — ale tohle! Prosím tě, kdyby takového člověka vyhnali —“

„I třeba jsme nešli tak daleko — když se konečně člověk drží, proč by vyháněli, třebaže máš pravdu, všelijak se stane! — Kde je

Digitized by Google

příkladně v chalupě více dcer, je konečně dobře, když se třeba i tak uchytí, ale jináč mi přec můj hloupý rozum povídá, že je lepší hospodařit na svém!"

„Vždyť já, brachu, zrovna tak myslím," horlivě přisvědčoval Ulvr, „nemysli si, že mne načesaná hlava nebo nějaká ta mašlička a prsten opentlí. Ale co mám dělat? Vyžeň jim to z hlavy — čím víc vyháníš, tím je hůř!"

„Ne vyhánět, po dobrém vyložit —"

„I taky jsem to už kolikrát udělal," odpověděl Ulvr a mrzutě mávl rukou.

„A nic platno — nic platno — ó, jak jsou kořínky, je zle — drží se jich to, jako tuhle těch květů povázka! A věř mi, brachu, pozoruju, že se to už i mužských začíná chytat. Ani každé řemeslo se už nelíbí — už chtějí jen ta panská — a obchod! Inu, kdyby obchod v městě nebo aby stál za to — ale pak se chytí tady, kramaří, a vidíme, co je z toho. Jaký pak tady učený obchod, když to každému je dovoleno, a ti obyčejní, nevyučení vedou si to líp než ti, kteří byli v městských obchodech, protože jsou skromněji živi. Takový panák začne — začne — hned chce dělat pána — a je to! Už jsme jich kolik přečkali a dá Pánbůh ještě přečkáme! Jenom si myslím, jak to všecko půjde dál, když se lidem přestává práce v poli líbit — tuhle mi povídal oujezdecký Skalák, že už nemůže dostat pasáka. Jen se mu prý každý vyšklíbne, kdo že by dnes šel sloužit za pasáka — a s čeledíny je to pak ještě hůř."

„Snad je už ve světě lepší živobytí —"

„Snad — snad! Povídám jen, že si myslívám, jak to bude dál. Vždyť přece jenom ta zemská hruda je základ všeho, ne? Jak by to bylo na světě, kdybysme se my sedláci na těch brázdách nepotili? A vždyť je to taky radost! To ti zrovna řeknu: Já bych s ledajakým pánem neměnil!" a Materna rozhlížel se jasnýma očima po lánech.

„I vždyť já taky ne," radostněji přidával se Ulvr.

„Jenom že si sedláci nerozumějí — inu, my tady nejsme vlastně žádní sedláci, ale podívejme se tamhle do kraje na hodinu, na dvě odtud — — Tady naše holky chtějí být jenom paničkami, ale tam ty zrovna milostpaničkami. Tatík s mámou na statku sušili ty desítky, holka dostane deset, patnáct tisíc — ale ne aby si vzala zas sedláka, aby ty selské peníze přešly zas do selské živnosti, aby se zvětšila, zvelebila, toto, doktora musí dostat, advokáta, inžinýra a takové pány; do města přijdou i ty selské perné peníze, jakoby tam nepřicházelo všecko, co sedláci z té země vydřou, i se všemi jejich mozoly! To že si sedláci rozumějí?"

„Nerozuměji — taky proto pořád nemůžou z místa —"

„Tak vidíš, že mám pravdu! A proto mám na tohle všelijaké panství zlost!"

Chvíli mlčky hleděli krajem. Horko se již zmírnilo, z luk táhla vlažná vůně.

Ulvr měl hruď plnou nepokoje — výklady Maternovy úplně jej přesvědčovaly, ale že také vyčítaly, to jej zlobilo. Mrzel se na sebe, na ženu i na dceru.

Digitized by Google

„Proto jsem si dávno řekl, že Petr bude sedlačit, jako jsem já sedlačil!“ do ticha hlučně zas vpadl Materna.

„No, naši hoši jsou taky do práce — a radost z toho mají,“ chválil si Ulvr.

„Jsou — a to je dobře!“

„Jenom že se jim tak jako Petrovi hospodařit nebude — je sám —“

„Proto jsem o všem začal — ale ne, abys se mrzel. Povídal jsem si: Musím s ním o tom promluvit — ale Pánbůh chraň, abys Tonička nutil, žádné štěstí by z toho nebylo — kdo za to, že je ten náš hoch takový blázínek!“

Ta řeč opět Ulvra pozlobila — cítil milosti. „Nono, zmíním se jí,“ povídal s klidem. „Toť vím, že Petr může s nevěstou dostat dvakrát tolik!“ usmívaje se kýval

„To může — a ba víc! Třeba tuhle Lelkovu Nánu — — ti by chtěli, to víme dobře, a nám by se to taky líbilo. Je sama — krásně by to dětem dopadlo. Ale to máš — oči, oči!“ a Materna se suše zasmál. „Tonička se mu víc líbí, hezká je, jináč se strojí, sluší jí to, a div se mu. Petr leckams taky přijde, v kostele hraje na ty housle — je v něm už taky ždibec toho panství!“

Ulvr se rozesmál; při těch sousedových výkladech zalichotilo otcovskému srdci, že se dcera jeho líbí víc než jiná zámožnější, že nasušené peníze nebo čistá chalupa nejsou taky všechno.

„A půjdem, ne?“ vstávaje ptal se Materna.

Ulvr mlčky povstal a volně scházeli s návrší. Až zas dole na vozové cestě, když šli vedle sebe, povídal Materna: „Promluv o tom s holkou — ale ne abys ji nějak trápil.“

Ulvr rozuměl.

„Promluvím — promluvím,“ přisvědčil, „ale že bych trápil, toho se neboj!“ Ten konec řeči dodal schválně, poznávalť, že by sousedpři vší lásce k synovi přec jen byl tuze rád, kdyby se k nim Tonička nedostala. To jej dráždilo, a třebaže se v duchu na dceru zlobil, že by svévolně štěstí své zakopala, lahodilo mu, že může blahobytnému sousedu dělat trošku drahotu.

Za stodolami se rozešli.

U Ulvrů na záhrobni seděla hospodyně s panímámou.

„Ráno vymlátíme trochu žita,“ jda kolem nich povídal jim tatík, „ječmen má ještě čas,“ a mlčky vešel do světnice. Shodiv nedělní kabát, zapálil si dýmku a zase vyšel.

„Kde jsou hoši?“ ptal se ženských.

„I kdo pak ví, kde je jich v neděli konec — někde s ostatní chasou, to víš,“ odpověděla mu žena.

„A kde Tonička?“

„Povídala, že se po požehnání podívá do mlýna.“

Již nepromluviv šel na zahradu; loudaje se mezi stromy myslil zas na rozprávku s Maternou.

Ach, toho to pálí, že Petr chce jenom naši! povídal si v duchu. To věřím, že by se mu Lelkova lepší hodila. Pane — dvě chalupy dohromady! To by se starým povedlo — celý život jen snášeli pro

Digitized by Google

Petříčka — kdo by se jim tu potom vyrovnal! Jenom že se mu Nána nelíbí — nelíbí — že chce jenom Toničku! a tomu se Ulvr dal do smíchu. Ale hned se zase na dceru mrzel, že nechce. Nic platno — promluvit se s ní musí a pořádně. Vždyť přece spolu tancovali, mluvili spolu — — inu, žeť on Petr nejlíp ví, chce-li ho Tona nebo ne. A ženským se také musí říci, aby holku v hloupostech nepodporovaly. Jak by se u Maternů měla! Do práce by ji tam taky tuze nehonili, starý i stará jsou ještě jako z houžví. Byla by blízko domova, všelijak by se jí ještě pomohlo, tu by se z hospodářství něco poslalo, kůň by se půjčil na výpomoc, hoši by něco udělali. A že prý nechce! Snad by raději nějakého panáka divného! Ano, ano, kdyby přišel pán, skutečný pán, ale tady?

Přemýšlel o tom, jak s holkou ještě dnes promluví.

Když sousedMaterna přišel z polí domů, hospodyně seděla v koutku u kamen a vařila k večeři kávu.

Pověsiv kabát, skřížil ruce v zadu a volně přecházeje světnicí počal vypravovati, jak se potkal s Ulvrem a o čem spolu hovořili.

Hospodyně mlčky poslouchala; teprve když tatík domluvil, ptala se: „Ale nenutil's tuze?!“ a upřela naň tmavé své oči.

„I ba nenutil — žeť oni Ulvrovi dělají s holkou trochu drahoty. Tatík má z toho rozum, ale přece, přece —“ a vztýčeným prstem nad hlavou naznačoval, že i Ulvr myslí trochu vysoko.

„Nevídáno — ať si ji dají do kastle. Já nevím, že to tomu našemu hochovi tak vlezlo do hlavy — co je na holce zvláštního? Tuhle po divadle se jen ohrnovala a nevěděla, má-li promluvit nebo ne,“ hubovala Maternová.

„Pejcha — světská pejcha —“ kázal.

„Že se taky ta Anna Lelkova trochu víc nestrojí jako ty slečinky, když už se mu to tak líbí!“

„Povídal, že s Tonou promluví — no, budem vidět!“

„Snad by naposledy chtěli hochovi dělat milosti — — do takové chalupy s patnácti stojkami!“ — —

Ulvr až do soumraku přecházel zahradou, nebo o plot opřen díval se do polí, jež víc a více zapadala do šera. Klasy zticha šustěly, z luk vanul zavlhlý chlad. Křepelčin jasný hlas každou chvíli zazvučel tichem.

Z bělavé oblohy nad návrším vyhlédla prvá hvězda.

Ulvr vrátiv se na záhrobeň usedl k matce; hospodyně nesla právě ze stodoly do chléva náruč jetele.

Bafaje, mlčky díval se do šera.

„I hochu, vypravovala mi Chaberka o mlýně — tam se prý chystá svatba,“ nadšeně spustila stařena.

Jen pohnul hlavou, ale nepromluvil.

„Všecko jí šijou v Boleslavi —“

„Tady by to nedovedli,“ usmál se.

„To lepší z města všecko bude pozváno — pan starosta, pan poštmistr, doktor, z fary oba, ze školy, a nevím, kdo všecko ještě.“

„Pánbůh jim to požehnej —“

„Při tabuli celé odpoledne bude tam hrát kapela, večer bude věneček na sále, ale taky všecko jen pro zvané. Brabínková tam bude taky, ale jenom na pomoc, kuchařku budou mít nevím odkud —“

Digitized by Google

Ulvr se nuceně zasmál. „Chudák mlynář a mlynářka — ani Brabínková by pro ně nedovedla uvařit! — Nono, dej jí Pánbůh štěstí!“

Stařena chvíli mlčela; ruce měla sepjaty v klíně a hlava se jí klepala.

„Ale páne — povídala mi taky Chaberka, jakou má Petr Maternů nahánku pro naši Tonička. Zrovna prý spát ani nemůže.“

Syn z myšlének přikyvoval.

„Maternovi oni by prý byli pro něj chtěli víc, ale konečně se už smiřovali —“

„Nevídáno — čeká na něj nějaká baronka! Vždyť snad naše nahá do stavení nepřijde —“

„Prosím tě, mají jen jeho — a tam je všeho! Ale Tonička mu prý utíká, a když na ni někde čeká, ani si ho nevšimne. Ó to je hlavička —“ a stařena usmívajíc se zahrozila kloubnatým prstem — „kdyby on takhle některý pan učitel, ale ti už prý mají každý svou!“

„Jen abych já jí to pořádně z hlavy nevyhnal — Tonka Ulvrova bude nosit hlavu vzhůru!“ zahuboval.

„I prosím tě, hochu, teď už to nese svět, to není jako když jsem já byla mladá. Teď už ty děti mají jiné věci v hlavě.“

V tom Tonička vcházela do branky.

Tatík vida ji bafl z hluboka.

Davši Dobrý večer! chtěla rovnou do síně, ale otec nedívaje se na ni, zavolal: „Slyšíš!“

Honem přistoupila.

„Kde pak jsi chodila?“ ptal se jí vlídně.

„Ve mlýně jsem byla — Mári mi říkala, že mi chce ukázat, co má všeho.“

„A má!“ řekl, sám si přisvědčuje.

Dívka mávla rukou. „O jé — všeho na kolikero — těch ubrousků, ubrusů, talířů —“

„Jestli mu lidé nebudou pít pivo, může si s tím hrát — A jestli pak tě přece taky pozvala?“

„Kolikrát, tatínku, a tuze mne nutila, abych přišla, třebaže nebudu družičkou — — ale vymluvila jsem se — kdo ví, s kým bych seděla —“

„To máš pravdu — bude tam prý samé panstvo — a peníze na nové šaty nesbírám. Ale že si ještě ten parazonek neroztáhneš — rukavice máš pořád ještě na rukou,“ dodal s výsměškem.

Tonička honem rukavice svlékala.

„A poslouchej, holka, mluvil jsem s Maternou. Povídal mi, že by jako Petr —“ a potutelně na dceru mhouraje dal se do veselého smíchu.

Dívce zahořelo v očích a nespokojeně sebou pohnula. Otec s ní očí nespustil.

„No tak — co říkáš?“ usmíval se. „Tam by, holenku, byly časy!“

„O jé,“ spustila babička, „chalupa čistá a ještě peníze. A Petřík je chlapík — každému tomu z města se vyrovná. Když se v neděli vystrojí, je jako pán, nikdo by nepoznal, že je z chalupy. A všude taky mezi ně jde.“

„Ó, to není pravda,“ pohrdlivě odvětila dívka.

Digitized by Google

„Jak pak není — na chóře hraje na ty housle a povídala maminka, jak tuhle po divadle byl taky ve věnečku —“

„To jich tam bylo víc —“

„Ale povídala maminka, jak jenom s tebou tancoval a pořád že se díval jenom na tebe jako, Pánbůh mi hříchy odpust, na Panenku Marii,“ horlivě vykládala stařena.

„Vždyť já se ho o to neprosím,“ kysele odsekla Tonička.

„A tobě se snad naposledy nelíbí?“ špičatě řekl otec a dal se do suchého smíchu.

Dívka rozpaky přešlapovala a očima široce rozevřenýma, planoucíma hleděla do temna.

„Tatínku, já se nebudu vdávat!“ řekla potom rozhodně.

Otec se zase tak zasmál. „A prasakulente — nebudeš — i vidíme, vidíme, a co budeš dělat?“

„Vždyť se snad ještě nemusím vdávat —“

„Inu, nemusíš, nemusíš, ale dvacítku máš, pane, za sebou — a nač pak vlastně myslíš čekat?“ a upřel na ni oči.

„To já nevím — ale snad mne nevyháníte?“ zeptala se skoro lítostně.

„Kdo by tě vyháněl, ale přece musíme pomyslit, co a jak. Uteče nějaký rok, Váša se bude chtít ženit, my půjdem na vejměnek — a co potom?“

„I vždyť bych se snad, tatínku, vyživila!“

Otec se dal do smíchu. „Prosím tě, prosím tě — a jak pak?“

„Vždyť jste mne dali naučit šít —“

„To dali, svatá pravda, jenom že jich tu je už trochu mnoho.“

„Mohla bych jít jinam —“

„To jo, to jo,“ kýval na oko klidně, ale Tonička dobře cítila, jak to v otci bouří — jenjen vybuchnout hněvem.

„A kdybyste mne nechal, tatínku, šla bych do města třeba do služby!“

„I podívejme, podívejme — do služby, tak tak! To je teda lepší nežli vdát se do pořádné chalupy! Mhm, mhm, mají teď ty holky rozumy, ne, maminko?“

Stařena byla všecka nepokojna, nevěděla, co počít, aby zabránila bouřnému výbuchu.

Hospodyně uslyševši v chlévě hlučný hovor, vyšla na záhrobeň a zvolna se blížila.

„To ona Tonička jen tak povídá,“ hladíc dívku po tváři mazlivě pravila stařena.

„Nepovídám, babičko — já se do chalupy nevdám, celý život bych byla nešťastna. Proč jste mne nedali víc učit, abych taky mohla být industrialní učitelkou.“

„Ale, ale, zas něco nového, kdo pak ti tohle zas nakukal?“ ptal se otec.

„Lojzka Sedláčkova nebyla ve škole chytřejší než já a už je industrialkou. Ale jen to tak povídám, protože mne nutíte —“

„Kdo pak tě nutí?“ odsekl ostře.

„I pořád o tom Petrovi slyším a já ho vidět nemůžu!“ pravila prudce.

„Ne — ne — a koho pak teda můžeš vidět?“

Dívka mlčela.

Digitized by Google

„Snad už teda máš nějakého toho panáka načesaného, ne?“

„Nemám žádného, tatínku, kde bych ho vzala — ale mně se do chalupy nelíbí —“

Tonička povídala ta slova s lítostí a pláč měla na kahánku.

„Ajajaj, a vždyť my jsme tuhle taky jenom v chalupě!“

Dívka stála od otce napolo odvrácena a hleděla k obloze.

„Tak do chalupy nechceš — a co pak teda chceš!“ vzkřikl. „Myslíš, že my se budeme celé dni dřít a ty že se budeš dívat Pánubohu do oken? Že budeš chodit jen po procházkách a doma že se budeš na všecko ohrnovat?“

Tu vzala jej za ruku žena: „Mlč táto a nekřič — co si lidé pomyslí —“

„Ať si myslí, co myslí. Sama máš na tom taky vinu!“

„Co bys mně vyčítal —“

„Jen se parádí, je samá rukavice, parazonek, samý věneček a zábava, a kdo ví, na kterého darmochleba kde myslí!“

„Na žádného, tatínku!“

„Na koho by myslila,“ klidně vmísila se matka, „už jsem jí o Petrovi taky vykládala. Do každé chalupy bych jí neutila, ale u Maternů by se zle neměla, tomu taky rozumím. A co je na tom zlého, když se holka hezky ustrojí?“

„To je na tom zlého, že zapomíná, z čeho je a co je, že se pitvoří po těch — e, darmo mluvit — a chce dělat všecko jako ony!“ huboval.

„I nic nechce — vždyť ona, až to přijde do opravdy, nebude říkat ne!“

„Už to jde do opravdy — už mi Materna říkal — teď se musí říct: buďto — anebo!“

Po těch slovech nastalo na zápi hluboké ticho. Tma byla, takže si již do tváří neviděli.

„Vždyť on Petr je slušný človĕk a dobrák hoch — dobře se budeš mít!“ přistoupivši k dceři měkce pravila jí matka a hladila ji po tváři.

„Ale já ho nechci, maminko!“ vykřikla Tonička a bystře se obrátivši utíkala do světnice.

Otec skokem za ní.

„Táto, prosím tě, pamatuj se!“ volala matka a běžela také do síně.

„Pro Kristáčka, pro Kristáčka!“ vzdychala stařena a pokřižovavši se počala se modliti.

Tonička skočivši do sedničky, zabouchla za sebou.

Tatík kopl do dveří, až se chalupa otřásla a křičel: „Jen přede mnou utíkej, ale to ti zrovna řeknu, že ode dneška tyhle kejkle přestanou nebo ty hadry rozsekám a radši ti na krk tlápnu. Všecko budeš dělat s námi, jako jsi dělávala, to si pamatuj! A těm toulkám bude konec! A jestli se ti to nelíbí, táhni, já tě nedržím, ale potom se ke mně nehlas!“

Po těch slovech, jež volal stoje uprostřed světnice a pěst maje vztýčenou, opět vyšel.

„Prosím tě, hochu, nezlob se tak,“ na zápi stařena spínala k němu ruce.

„I když s tím je peklo!“ broukl, a odplivl si.

„Ona si snad dá říct —“

Digitized by Google

„Nedá — to už vidím — je to palice!“ a zapáliv si, šel k brance a hleděl do tmy.

Stařena odplížila se do výminku.

V sedničce hospodyně Ulvrová objímala dceru, jež tuze plakala. Lítostí i hněvem . . .

Hospodář ulehal té noci tuze pozdě, ale Tonička přece ještě slyšela každý krok jeho bosých nohou. Nespala. Oči ji pálily, hlava třeštila — a ne a ne se uklidnit. Celý vír myšlének chumelil se jí pod čelem.

Když po třetí hodině ranní počaly do světničky splývati první tiché vlny bílého světla, Tonička tiše vstala, ze zásuvky stolu vyndala papír i obálku a uchystala si péro a inkoust. Usednuvši ke stolu, čelo položila do dlaní.

Z domu! — Z domu! bouřilo jí v hlavě.

Namočivši, zvolna počala psáti pražskému strýci, Antonínu Ulvrovi, otcovu bratranci. Snažně jej prosila, aby jí opatřil službu v lepší domácnosti, žehlit a šít že umí, za práci že se nestydí a že bude ráda sloužit, protože se jí práce v poli a v chlévě nelíbí a do chalupy že se vdát nechce. Nastoupiti že může hned . . .

O páté hodině bouchaly již ve stodole cepy; mlátili pěti, ale slovíčka nikdo nepromluvil. — —

Den ubíhal za dnem — u Ulvrů šli z práce do práce. Hovořilo se jako jindy, jenom o Toničinu záležitost nikdo nezavadil. Dívka pracovala, jako když ji honí; sotvaže s jedním byla hotova, už ptala se po novém. Bylo patrno, že v tom letu chce zapomenouti na myšlénky, jež ji tížily, a že se stará, aby otce nějak nepodráždila.

Tatík zamračen dceru jenom stranou pozorovával — a hněvu v něm den za dnem ubývalo. Ba lítost počala se ho zmáhati, a říkal si v duchu: Už je taková — je to v ní, sama za sebe nemůže!

Zeptal se i ženy: „Prosím tě, co říká?“

„Nic, docela nic,“ odpovídala.

„Co s ní budem dělat, řekni!“

Matka jen pokrčila rameny.

„Proč, proč jen k Maternům nechce?“

„Proč — to je jednoduchá věc — nelíbí se jí tohle živobytí, ráda by měla všecko jináč,“ vysvětlovala matka.

„Abych ji k vůli Maternům třískal, to neudělám,“ povídal, „konečně ať vidí oba, že ta chalupa jejich taky není všecko a že se na ni každý netřese. Vždyť nám snad holka doma sedět nezůstane. Ale ještě se jí přec jednou zeptej.“

Matka potěšena přikývla a v sobotu večer na lavičce na záspi znova začala Toničce o Petrovi; panímámu vzala si ku pomoci.

Ale dívka vedla stále svou — a že by raději šla z domu — —

Hospodář Ulvr jda v neděli z ranní schválně počkal si na Maternu.

Sotvaže se pozdravili, povídal Ulvr: „Slyšíš, z toho, o čem jsme spolu dnes týden mluvili, nebude, trvám, nic!“

„Nebude? Ale — ale — což pak holka nechce?“ ptal se Materna. Řekl to bez velkého překvapení a pohled mu při tom zjasněl.

„Nechce — a nutit jí nebudu —“

Digitized by Google

„Inu, jaká pomoc, snad to hocha přejde — no, musí ho to přejít —“ a chraplavě se zasmál.

Potom šli vedle sebe skloněni a nepromluvili až k domovu.

U Maternových podali si ruce, řekli si „Opatruj tě Pánbůh“ a rozešli se. —

Když se Tonička v úterý byla v kostele podívat na Márinu svatbu, přišlo jí do chalupy psaní.

Matka prohlížela je se všech stran a dávajíc je tatíkovi povídala: „Kdo pak asi té naší holce píše?“

Okna zadrnčela ranou z hmoždíře.

„To jsou rány, to jsou rány — snad už je po oddavkách!“

Tatík se sykavě zasmál a utřev si rukávem košile spocené čelo zahleděl se na adressu: „Tohle? Mhm — totě ruka pražského — co pak ten naší Toně chce!“

Hospodyně přešlapovala všecka nedočkava.

Vyndav dopis, rozbalil jej, podíval se na podpis, přikývl si a počal čísti nahlas: „Milá Tonička! To jsi dobře udělala, že jsi se ke mně tak obrátila. Měl jsem radost, nevěsto, že aspoň Ty o strýci víš.“

„Že ona mu holka psala?“ vyjelo hospodyni.

Tatík se na ni zadíval; vzpomínal na lonskou bratrancovu návštěvu v Hadíhlavech. U Ulvrů se k němu tenkrát tuze neměli — — Ale honem zas nahlédl do dopisu a četl dále: „Píšeš, že bys ráda do Prahy — to je dobře, ale slyšíš, do služby ne, ty nevíš, co je služba a *jsi* přece z chalupy. Pamatuju se na Tebe, že jsi byla jako slečinka.“

„Pro pánička, co mu ta naše holka psala? Podívej se, chtěla ona opravdu do služby!“ ruce spínala hospodyně, ale tatík zvolal: „Počkej!“ a hlučně pokračoval:

„Něco jiného pro Tebe, Toninko, mám — víš co? Ženicha, ženicha jsem ti našel, ten se Ti líp hodí než služba!“

„Lidičky zlatí!“ vzdychla hospodyně.

„Je to můj dobrý známý, Emanuel Stýblo, skladník ve velké továrně v Holešovicích, dvojku má denně, na ledaco si ještě přijde a je pašák! Každý den se spolu potkáváme a leckdy v neděli někam zabrousíme. Není už zrovna hošek, ale fešák, dobrák chlap, když to řeknu, můžeš mi věřit. Není světák, proto se dosavad neoženil. Budete-li chtít, pište a v neděli bysme tam spolu přijeli!“

Tatík se dal do hlasitého smíchu: „I prazatrachtile — podívejme se — z ničeho nic ženich!“

„Jak že se jmenuje?“ honem ptala se matka. „A čím že je? — A dvojku že má denně?“ Vzala tatíkovi psaní z rukou a sama počala je přečítati.

„Jenom jestli ta naše holka něco v tom psaní nenapovídala, aby si nemyslil, že jsme kruťáci! A kdy to jen psala? Podívej se, podívej, jak by nám byla odešla z domu!“ jako poplašena hovořila matka.

Tatík ruce maje vzadu složeny přecházel po světnici.

„A vidíš Antona, kdo by byl řekl, že se tak bude starat — musíme mu na podzim poslat nějaký pytel bandor!“

Digitized by Google

„Ty jsi už zas celá vyjevená — to jste vy ženské!“ broukl tatík a usednuv znova pozorně slůvko za slůvkem z dopisu přečítal.

„A pak si snad Maternovi myslili, že jejich Petr je jediný na světě. Tuhle se hlásí člověk z Prahy — takové má místo!“ a hospodyně chvátala do výminku, aby panímámě zvěstovala, jaká přišla nenadále zpráva až z Prahy.

Potom přišly obě do velké světnice a panímáma jen ruce spínala: „I lidičky — lidičky — to je novina, to je novina!“

Toničky nemohly se obě ženy dočkati.

Sotvaže přichvátala všecka zardělá, uplakaná — Máriny oddavky ji tak dojaly — matka volala jí v ústrety: „Holka bezbožná, co jsi do té Prahy psala?“

Ale babička chytila dívku s druhé strany a volala: „No nehubujte, nehubujte, ať se neleká zbytečně — považ holka, pražský má pro tebe ženicha, přiveze ti ho až z Prahy!“

Tonička stála jako pomatena.

„Jen ji ohlušte!“ huboval je tatík a sám podal dceři psaní.

Četla s utajeným dechem a dočetši počala znova.

‚Není už zrovna hošek‘ — k těm slovům se opět a opět vracela — ‚ale fešák — pašák —‘

„Tak co říkáš?“ nedočkavě ptala se matka.

Pokrčila rameny. „I já nevím, maminko, jsem celá zmatená.“

Stařena dala se do radostného smíchu: „I bodejť bys nebyla — to jináč není!“

„Byla slavná svatba?“ opět ptala se matka.

„O jé!“ a toužebně povznesla oči.

„Měl k nim kázání?“ zeptala se babička.

„Měl — a jaké!“

„Tak bylo slávy! Ale co to psaníčko?“

Dívka podívala se na babičku, ale neřekla slova.

„Inu, odepsat se musí, aby přijeli — zdvořilost je zdvořilost!“ důtklivě vykládala stařena.

„A byla bys paničkou — pražskou paničkou!“ radostně rozesmála se matka.

„Nono, ještě holku pobláznéte!“ broukl tatík. „To vám povídám, ať o tom nepovídáte, kdyby z toho nic nebylo, ať nejsou řeči — darmo by se holce smáli!“ a kolíbal se ze světnice.

Ženské znova chytly dopis a hospodyně opět jej přečítala.

(Pokračování.)

Digitized by Google

Thais.

Napsal Anatole France. Přeložila Anežka Schulzová.

(Dokončení.)

Joviše!“ vzkřikl Kotta, „jaké to veliké poblouzení! Vždyť člověk jest zrozen, aby jednal a byl činný, a nehybnost jest hřích neodpustitelný, ponévadž se páše na úkor státu. Nevím, kterému kultu měl bych přikládati zvyk tak příšerný. Jest pravdě podobno, že vychází z některých kultů asijských. V době kdy jsem byl zemským správcem v Syrii, viděl jsem sloup, jenž vystavěn byl na hradbách městských. Muž jakýsi dvakrát do roka tam vystoupil a zůstal tam po celý týden. Lid byl přesvědčen, že tento muž, rozmlouvaje s bohy, vyprosil si na nich zdaru a blaha pro Syrii. Zdálo se mi, že tento zvyk jest velice nerozumný; však přece jsem nezakročil, abych to vyvrátil. Domnívámť se, že správce lidu nemá hubiti zvyky a mravy národa, ale spíše pozorováním zjistiti je. Vláda nemá vnucovati víru a přesvědčení; povinností její jest, aby uspokojila ty, které jsou a jež, dobré nebo zlé, vzaly vznik svůj z genia času, místa a plemene. Usiluje-li o jejich vyvrácení, jeví se revoluční duchem a tyranská skutky, a právem jest nenáviděna. Ostatně jak jinak vznésti se nad pověry davu, ne-li porozuměním a shovívavostí? Aristee, soudím, že má se přáti klidu oblačnému bobkaři ve vzduchu, nechť brání se jen proti nepřátelství ptáků. Urazil-li bych ho, nebyl bych nad ním ve výhodě, ale spíše seznámím-li se s jeho myšlénkami a vniknu-li do jeho přesvědčení.

Oddychl si, odkašlal, vložil ruku na rámě svého tajemníka a pravil:

„Dítě, poznamenej, že u některých sekt odporučuje se unášeti nevěstky a žíti na sloupech. Však nejlépe bude, zeptáme-li se na vše bližší Pafnuce sama.“

Pak zvednuv hlavu a přiloživ ruku k očím, aby nebyl oslepován sluncem, sesílil hlas a volal:

„Hola! Pafnuci! Pamatuješ-li se, že jsi byl mým hostem, odpověz mi. Co děláš tam nahoře? Proč jsi vystoupil na sloup a proč tam žiješ? Jaký význam přikládáš tomuto sloupu?“

Pafnuc, vzhledem k tomu, že Kotta byl pohan, neuznal ho za hodna, aby mu odpověděl. Ale Flavien, žák jeho, přiblížil se a pravil:

„Přeslavný pane, svatý muž tento beře na sebe hříchy světa a uzdravuje nemocné.“

„U Joviše! slyšíš-li, Aristee,“ zvolal Kotta. „Oblačný bobkař jako ty provozuje lékařství! Co říkáš druhu tak povýšenému?“

Aristeus zavrtěl hlavou:

„Možno, že lépe než já léčí některé nemoci, na příklad padoucnici, obecně zvanou božskou nemocí, ačkoliv také všechny ostatní nemoci jsou

Digitized by Google

božské, poněvadž všechny pocházejí od bohů. Ale příčina této nemoci částečně tkví v obraznosti, a připustíš, Lucie, že tento mnich, takto usídlený na hlavě bohyně, silněji dotkne se obraznosti, než bych dovedl učiniti já, schýlen ve své lékárně nad hmoždíři a kelímky. Lucie, jest síla nekonečně mocnější než rozum a než věda."

„Jaká síla?" tázal se Kotta.

„Nevědomost," odvětil Aristeus.

„Zřídka kdy jsem viděl něco podivnějšího, než co zřím v této chvíli," pravil Kotta, „a přál bych si, aby obratný pisatel jednou vypsal založení a původ Stylopole. Ale divadlo nejvzácnější nesmí zdržeti muže vážného a pracovitého déle, než vhodno. Pojďme, prohlédnout si průplavy. S bohem, dobrý Pafnuci! Nebo raději na shledanou! Jestliže kdy, sestoupě na zemi, přijdeš do Alexandrie, prosím, neopomiň přijít ke mně povečeřet."

Tato slova, jež kolemstojící uslyšeli, šla od úst k ústům a přidala veliký lesk slávě Pafnucově.

Zbožná obraznost je vyzdobila a přeměnila, a vypravovalo se, že světec, s výše svého sloupu obrátil prefekta loďstva na víru apoštolů a otců Nicejských.

Věřící posledním slovům Aurelia Kotty dávali smysl obrazný: v mysli jejich večeře, k níž tento muž zval mnicha, změnila se na svatou večeři, na hody lásky, na hostinu nebeskou.

Vypravování tohoto setkání obohacovalo se zázračnými okolnostmi, jimž ti, kdož je vymýšleli, první sami pak uvěřili.

Vypravovalo se, že v okamžiku, kdy Kotta, po dlouhém rozhovoru, vyznal víru, anděl s nebe sestoupil, aby setřel mu pot s čela. Připojovalo se, že lékař a tajemník prefektův následovali ho v obrácení se na víru.

Lze říci, bez přepínání, že od té doby všichni lidé byli zachváceni žádostí, aby spatřili Pafnuce, a že na západě jako na východě, všichni křesťané obraceli k němu své pohledy, oslepené jeho slávou.

Nejslavnější města Italie posílala mu své vyslance, a císař Římský, božský Konstantin, jenž chránil víru křesťanskou, napsal mu list, jejž vyslanci jeho odevzdali mu za velikých obřadů.

Ale jedné noci, když nové město v rose spalo u jeho nohou, uslyšel hlas, jenž pravil:

„Pafnuci, jsi slavný svými díly a mocný svým slovem. Bůh tě stvořil k své slávě. Vyvolil tě, abys konal divy, uzdravoval nemocné, obracel na víru pohany, osvětloval hříšníky a zjednal mír v církvi."

Pafnuc odvětil:

„Staň se vůle boží!"

Hlas pokračoval:

„Vstaň, Pafnuci, jdi vyhledat v paláci jejím bezbožnou Konstancii, jež, vzdálena toho, aby napodobovala moudrost svého bratra Konstantina, podporuje blud Ariův a Markův. Jdi! Dveře železné otevrou se před tebou a tvé opánky zazvučí o zlaté dláždění basilik, před trůnem Césarů, a hlas tvůj změní srdce syna Konstantinova. Budeš vládnouti církví, v niž vrátí se mír a moc. A jako duše vodí tělo, tak církev bude vládnouti říši. Budeš státi nad senátory a patricii. Umlčíš hlad lidu a odvahu barbarů. Starý Kotta, věda, že jsi první v říši, bude vyhledávati čest,

Digitized by Google

aby mohl umýti nohy tvé. Po smrti tvé žíněné roucho tvé odnese se k patriarchovi do Alexandrie, a veliký Athanáš, zbělelý ve slávě, políbí je jako ostatek světce. Jdi!"

Pafnuc odvětil:

„Staň se vůle Páně!"

A snaže se, aby vstal, strojil se, že sestoupí.

Ale hlas, uhádnuv jeho myšlénku, pravil mu:

„Nesestupuj po tomto žebříku. Jednal bys jako člověk obyčejný a zneuzvával bys dary, jež jsou v tobě. Ceň výše svou moc, andělský Pafnuci. Světec tak veliký, jaký jsi ty, má létati vzduchem. Skoč, jsou zde andělé, aby tě snesli. Nuže, skoč!"

Pafnuc odvětil:

„Budiž vůle Páně na nebi i na zemi."

Mávaje dlouhýma rozepjatýma rukama jako bezpernatými křídly velikého ptáka, hotovil se, aby vrhnul se dolů, když náhle ohavný výsměch mu zazněl u ucha.

Uděšen otázal se:

„Kdo směje se zde tak?"

„Ach! ach!" mečivě ozýval se hlas, „jsme teprv na počátku svého přátelství. Můj milý, vnukl jsem ti, abys sem vystoupil, a chci ti vyjádřiti své uspokojení nad poslušností, s jakou plníš má přání. Pafnuci, jsem s tebou spokojen."

Pafnuc hlasem, hrůzou dušeným, šeptal:

„Zpět! . . . Zpět! . . . Poznávám tě! . . . Jsi ten, jenž vznesl *Ježíše* na střechu chrámu a ukazoval mu všechna království tohoto *světa*." A poděšen sklesl na kámen.

„Jak nemohl jsem poznati to dříve?" přemítal. „Bídnější než tito slepí, hluší, chromí, již doufají ve mne, pozbyl jsem smyslu pro věci nadpřirozené; a více mrzký než šílenci, kteří pozřívají zemi a vyhrabávají mrtvoly, již nerozeznávám volání pekla od hlasu nebeského. Mám menší schopnost rozeznávací než novorozené dítě, jež pláče, odtrhne-li se od prsu své kojné; než pes, jenž vyčenichá stopu svého pána; než rostlina, jež obrací se k slunci. Jsem hříčka ďáblů. A satan přivedl mě sem. Když usadil mě na tomto sloupu, vilnost a pýcha vystoupily sem se mnou. Nehrozím se velikosti svých pokušení. Antonín na vrchu svém snáší podobné. A přeji si, aby ostří jejich bodalo mé tělo pod zrakem andělův. Dospěl jsem tou měrou, že vážím si svých utrpení. A bůh mlčí a mlčení jeho děsí mě. Opouští mě, jenž mám jen jeho; zůstavuje mě v samotě, v hrůze své nepřítomnosti. Mizí mi; chci běžeti za ním. Tento kámen pálí mě pod nohama. Rychle, pryč, chci dostihnouti boha."

Ihned uchopil se žebříku, jenž stál opřen o sloup, postavil na něj nohu a sestoupiv s prvního příčle octl se tváří v tvář hlavě zvířecí; podivně se usmívala.

A tu vyjasnilo se mu v mysli, že to, co pokládal za sídlo svého klidu a své slávy, byl jen ďábelský předmět jeho neklidu a zatracení.

Rychle sestoupil a octl se na zemi.

Nohy jeho odvykly zemi; vrávoral. Ale cítě na sobě stín proklatého sloupu, nutil je, aby běžely.

Digitized by Google

Vše spalo.

Nikým neviděn, prošel velikým prostranstvím, obklopeným krčmami, hostinci a noclehárnami, a zabočil do uličky, jež vedla k horám libyckým.

Pes, jenž stěkaje provázel ho, stanul, až když objevila se poušť. A Pafnuc odcházel krajinou, kde není jiné cesty než stopy divokých zvířat.

Obešel chatrče opuštěné penězokazy, a celou noc a celý den pokračoval ve svém útěku zoufalém.

Konečně, blízek zahynutí hlady, žízní a únavou, a posud nevěda, je-li bůh vzdálen, spatřil město mlčelivé, jež prostíralo se na levo a na pravo a mizelo v červáncích obzoru.

Obydlí, zbudovaná ve veliké vzdálenosti od sebe, podobala se pyramidám, seříznutým v polovici své výše. Byly to hroby.

Dvéře byly vylámány a ve stínu síní bylo viděti zářící oči hyen a vlků, krmících zde svá mláďata, kdežto mrtvoly ležely na prahu, obrány loupežníky a ohlodány šelmami.

Prošed tímto městem smutečním, Pafnuc padl vysílen před hrobem, jenž vypínal se stranou, u pramene stíněného palmami.

Hrob byl velice ozdobný a poněvadž neměl dveří, bylo viděti zvenčí malovanou komnatu, v níž hnízdili hadi.

„Hle," vzdychl si Pafnuc, „mé sídlo vyvolené, stánek mého pokání."

Dovlékl se tam, nohou zahnal hady a setrval osmnáct hodin kleče na dláždění; pak šel k prameni a napil se z dlaně své. Potom natrhal si datlí a několik proutků lotosu, a pojedl jejich zrnka.

Domnívaje se, že tento způsob života jest dobrý, učinil si jej pravidlem.

Od rána do večera nezvedl čelo z kamene.

Jednoho dne, když opět klečel, uslyšel hlas, jenž pravil:

„Pohleď na tyto obrazy, abysi se poučil."

A zvednuv hlavu, spatřil na zdech komnaty obrazy, představující výjevy usměvavé a důvěrné. Bylo to dílo staré a obdivuhodné přesnosti.

Byli tu kuchaři, kteří dýmali do ohně, takže tváře jejich byly nafouklé; jiní opět škubali husy nebo pekli v kotlích čtvrtky skopců.

Dále lovec přinášel na ramenou gazellu, probodanou šípy.

Tam rolníci se zabývali setím a žatbou. Jinde ženy tančily při zvuku viol, flaut a harf.

Mladá dívka hrála na theorbu. Květ lotosový zářil jí v černých kadeřích, volně spletených. Prozračný její šat jevil jemné, čisté tvary jejího těla. Ňadra a rty kvetly mládím. Krásné oko přímo hledělo z tváře šikmo nakloněné. Tato postava byla překrásná. Pozoruje ji, Pafnuc sklopil oči a pravil:

„Proč poroučíš mi, abych patřil na tyto obrazy? Představují patrně pozemské dni pohana, jehož tělo odpočívá zde pod mýma nohama, v rakvi z černého čediče. Připomínají život zesnulého a, přes živé barvy své, jsou stínem stínu. Život zemřelého! Ó marnosti! . . ."

„Jest mrtev, ale žil," odvětil hlas, „a ty, ty zemřeš a nežil jsi."

Od tohoto dne Pafnuc již neměl ani chvíle klidu. Hlas stále mluvil k němu.

Dívka hrající na theorbu, svým okem, cloněným dlouhými brvami, upřeně patřila na něho.

Digitized by Google

A konečně pravila mu sama:

„Viz: jsem tajemná a krásná. Miluj mě; vyčerpej v mé náruči lásku, jež tě mučí. Co ti prospěje, abys se mne bál? Nemůžeš mi uniknouti: jsem krása ženy. Kam zamýšlíš prchnouti přede mnou, nerozumný? Najdeš můj obraz opět ve skvělosti květů a v půvabu palem, v letu holubic, v mrštném skoku gazelly, ve vlnitém běhu potůčků, v měkkém svitu měsíce, a zamhouříš-li oči, nalezneš ji ve svém vlastním nitru. Jest tomu tisíc let, co muž, jenž spí zde, v lůžku z černého kamene, tiskl mě k srdci svému. Jest tomu tisíc let, co dostal poslední polibek mých úst a spánek jeho posud jest jím prodchnut. Znáš mě dobře, Pafnuci. Čím to, že jsi mne nepoznal? Jsem jedna z nesčetných vtělení Thaidiných. Jsi mnich vzdělaný a velice pokročilý ve znalosti všech věcí. Cestoval jsi a na cestách člověk mnohému se naučí. Často jediný den, jejž člověk ztráví venku, přinese více novosti, než deset let, jež prožije doma. Nuže, ty zajisté jsi slyšel, že Thais kdysi žila v Argu, pod jménem Heleny. V Thebách žila po druhé. A Thais Theb byla jsem já. Jak jsi nemohl uhádnout to? Za života přijala jsem na sebe veliký díl hříchů světa, a nyní, přeměněna v stín, posud jsem velice způsobilá, abych vzala na sebe tvé hříchy, milovaný mnichu. Proč jsi tak překvapen? Vždyť bylo jisto, kamkoliv půjdeš, že opět nalezneš Thaidu."

Pafnuc bil čelem o dláždění a křičel hrůzou.

A každé noci dívka hrající na theorbu opustila zeď, přiblížila se a mluvila hlasem jasným, z něhož vanul svěží dech.

A poněvadž svatý muž odolával pokušením, jimiž ho pronásledovala, pravila mu:

„Miluj mě; povol mi. Dokud nepovolíš, budu tě mučiti. Nevíš, co jest trpělivost mrtvé. Bude-li třeba, počkám, až zemřeš. Jsouc kouzelnicí dovedu do tvého neživého těla vpustiti ducha, jenž opět je oživí, a jenž neodepře mi zač marně tě žádám. A pomysli si, Pafnuci, jaké zvláštní postavení to bude, až tvá duše blahoslavená s výše nebeské bude patřiti, jak tvé tělo se oddává hříchu. A jak mohlo by pak tělo tvé vzkřísiti se k slávě věčné, když bude obýváno ďáblem a láskáno čarodějnicí? Viz, jsem tak krásná, poněvadž starý had, jenž jest obdivu hodný umělec, pracoval na mém vyzdobení. On naučil mě splétati vlasy, a připravovati si růžové prsty a agatové nehty. Příliš jsi ho zneuznal. Přišed do tohoto hrobu, nohou jsi zapudil hady, již tu obývali, nestaraje se, nepocházejí-li z jeho rodiny, a rozšlapal jsi jejich vejce. Obávám se, ubohý příteli, že jsi si tím způsobil velikou nepříjemnost. Přece jsi byl upozorněn, že on jest budebník a milovník. Co jsi učinil? Hle, pohněval jsi se s vědou a s krásou. Jsi bídný a Javeh nepřichází, aby ti pomohl. Vždyť jest tak veliký jako vše, a kdyby učinil nejmenší pohyb, celý vesmír se vším stvořením by se sesul. Můj krásný poustevníku, dej mi polibek!"

Pafnuc věděl, že umění magická dovedou konati divy.

Přemítal ve své veliké úzkosti.

„Možno že mrtvý, pohřbený u mých nohou, zná slova napsaná v oné knize tajemné, jež skrývá se nedaleko odsud v hloubi hrobu královského. Mocí těchto slov mrtví opět přijímají na sebe tvar, jejž měli na zemi a uzří světlo sluneční a úsměvy žen."

Digitized by Google

Bál se, aby dívka hrající na theorbu a mrtvý muž nesešli se jako za svého života, a aby nespatřil, jak se spojí. Někdy zdálo se mu, že slyší lehký šelest polibků.

Vše ho znepokojovalo a když poznával, jak bůh od něho se vzdaluje, bál se rovněž myaliti jako cítiti.

Jednoho večera když klečel jako obyčejně, neznámý hlas mu pravil:

„Pafnuci, jest na světě více národů než si myslíš, a kdybych ti zjevil, co jsem viděl, zemřel bysi hrůzou. Jsou lidé, již uprostřed čela mají jedno oko. Jiní opět mají jen jednu nohu a místo chůze skáčí. Jsou lidé, již vyměňují si pohlaví a ženy stávají se muži. Jsou lidé — stromy, již do země zapouštějí kořeny. A jsou lidé bez hlavy, s očima, s nosem, s ústy na prsou. Rci, věříš, že Ježíš Kristus zemřel také za spásu těchto lidí?“

Jindy opět měl vidění.

V jasném osvětlení spatřil široké aleje, potůčky a zahrady. V aleji Aristobul a Chereas tryskem uháněli na svých koních syrských a radostná jízda zruměnila líce obou mladíků.

Pod sloupovím Kallikrat přednášel své verše; hrdost uspokojení chvěla se mu v hlase a zářila v očích. V zahradě Zenothemis trhal zlatá jablka a hladil hada s azurovými křídly.

Bíle oděn, se zářící mitrou na hlavě, Hermodor bádal ve svatém spise, jenž ozdoben byl květy a hlavičkami s jemným profilem, jež, jako bohyně egyptské, na temeni měly supy, sovy a třpytné srpky měsíční; a stranou, u studnice, Nicias studoval na kouli kruhové harmonické pohyby hvězd.

Pak žena závoji zastřená a držíc v ruce větev myrthovou přiblížila se k mnichu a pravila:

„Viz. Jedni hledají krásu věčnou a nekonečnost vkládají do svého života prchavého. Druzí žijí bez veliké myšlénky. Ale právě tím, že poddávají se krásné přírodě, jsou šťastni a krásni a oddávajíce se životu vzdávají slávu nejvyššímu stvořiteli všech věcí; jestiť člověk krásnou hymnou boží. Všichni domnívají se, že štěstí jest nevinné a že radost jest dovolena. Pafnuci, mají-li přece pravdu, jaký pošetilec bysi byl!“

A vidina zmizela.

Takto Pafnuc byl pokoušen bez přestání v těle i duchu svém.

Satan nepřál mu klidu ani na okamžik.

Samota jeho hrobu byla oživenější, než křižovatka velikého města.

Ďáblové plnili jej divokým smíchem a miliony empus a lemurů zde prováděly napodobení všech prací života.

Večer když kráčel k prameni, satyrové s faunkami tančili kolem něho a vtahovali ho do svých vilných her.

Ďáblové již nebáli se ho. Pronásledovali ho škádlením, nestoudnými urážkami a ranami. Jednoho dne ďábel, jenž nebyl větší než ruka, ukradl mu provaz, jímž se bičoval.

Přemítal:

„Myšlenko, kam jsi mě zavedla?“

A odhodlal se, že bude pracovati rukama, aby duchu zjednal klid, jehož měl potřebí.

Digitized by Google

Poblíž zřídla banány se širokými listy rostly ve stínu palem. Ořezal z nich pruty a odnesl si je do hrobu. Tam rozetřel je pod kamenem na jemná vlákna, jak vídal to u provazníků. Hodlalť udělati si provaz za ten, jejž ďábel mu ukradl.

Ďáblové byli tím jaksi rozmrzelí; ustali ve svém shonu a škádlení a i dívka hrající na theorbu zřekla se svého kouzelnictví a zůstala klidna na malované zdi.

Rozmílaje pruty banánové, Pafnuc nabýval své odvahy a víry. Pravil si:

„S pomocí boží zdeptám tělo. A duše moje posud nepozbyla naděje. Marně tito ďáblové, marně tato žena prokletá chtěli by vnuknouti mi pochybnosti o přirozenosti boží. Odpovím jim ústy apoštola Jana: ‚Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo bůh.' Věřím v to pevně, a jest-li to, več věřím, něco absurdního, věřím v to ještě pevněji. Však, lépe řečeno, musí to býti absurdní. Jinak bych tomu nevěřil; věděl bych to. Však to, co člověk ví, nedává život, jedině víra může spasiti."

Rozprostřel na slunce vlákna očistěná a každého jitra pečlivě je obracel, aby uchránil je hnití, a radoval se, cítě, jak vrací se do jeho nitra prostota dětství.

Když si upletl provaz, nařezal rákos, aby z něho udělal rohože a košíky.

Komnata pohřební podobala se dílně košíčkářově a Pafnuc snadně přecházel z práce v modlitbu.

Však bůh přece nebyl mu nakloněn; jedné noci probudil Pafnuce hlas, jenž pronikl jej mrazivou hrůzou. Pafnuc uhádl, že jest to hlas zesnulého.

Hlas volal se smíchem:

„Heleno! Heleno! Pojď se mnou se koupat! Pojď rychle!"

Žena, jejíž dech ovanul ucho mnichovo, odvětila:

„Příteli, nemohu vstáti; leží na mně muž."

Pafnuc náhle zpozoroval, že tvář jeho spočívá na ňadrech ženy.

Poznal dívku hrající na theorbu, jež zpoly rozhalena ukazovala svá ňadra. A tu zoufale stiskl toto kvetoucí tělo, vlhké a vonné, a zžírán touhou po zatracení, zvolal:

„Zůstaň, zůstaň, moje nebe!"

Ale ona již stála na prahu. Smála se a paprsky měsíce střibřily její úsměv.

„Proč mám zůstati?" pravila. „Stín stínu stačí milenci obdařenému tak živou obrazností. Ostatně, hřešil jsi. Čeho ti ještě třeba?"

Pafnuc plakal v noci a když vzešlo jitro, vydechl modlitbu jemnější než zalkání.

„Ježíši, můj Ježíši, proč mě opouštíš? Vidíš nebezpečí, v němž tonu. Přispěj mi na pomoc, sladký Spasiteli. Poněvadž otec tvůj již mě nemiluje, poněvadž neslyší slova má, buď pamětliv, že mám jen tebe. Od něho již neočekávám nic, nerozumím mu a on nemůže mne litovati. Ale ty, ty jsi zrozen z ženy, a proto doufám v tebe. Vzpomeň si, že jsi byl člověkem. Vzývám tě, nikoliv poněvadž jsi bůh, světlo světla, pravý bůh pravého boha, ale poněvadž jsi žil chud a sláb na této zemi, kde

Digitized by Google

já trpím, poněvadž satan chtěl pokoušeti tvé tělo, poněvadž pot smrtelný smáčel tvé čelo. K tvé lidskosti se modlím, Ježíši můj, můj bratře Ježíši!"

Když takto se domodlil, lomě rukama, hrozný výbuch smíchu otřásl zdmi hrobu a hlas, jenž ozval se na vrcholu sloupu, pravil s výsměchem:

„Hle modlitba, hodna breviáře Marka kacíře . . . Pafnuc jest Arian! Pafnuc jest Arian!"

Jako bleskem zasažen, mnich padl na zemi bez života.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Když opět otevřel oči, spatřil kolem sebe mnichy oděné černými kápími; lili mu vodu na skráně a odříkávali zaklínání. Někteří stáli kolem, držíce palmy.

„Když jsme se ubírali pouští," pravil jeden z nich, „uslyšeli jsme křik v tomto hrobě a vešedše spatřili jsme, jak nehybně ležíš na zemi. Ďáblové zajisté trýznili tě, a prchli, když jsme se blížili."

Pafnuc zvednuv hlavu otázal se slabým hlasem:

„Kdo jste, bratři milí? A proč máte palmy v rukou? Snad k vůli hrobu mému?"

Mnich mu odvětil:

„Bratře, nevíš-li, že otec náš, Antonín, maje sto pět let, byl poučen o blízkém konci svém, a proto sestoupil s vrchu Kolzinu, kam byl se uchýlil, a přichází, aby požehnal nesčetným dítkám své duše. Kráčíme s palmami vstříc našemu otci duchovnímu. Ale čím to, bratře, že nic nevíš o události tak veliké? Jak jest možno, že nepřišel anděl, aby přinesl ti zvěst do tvého hrobu?"

„Hle," odvětil Pafnuc, „nezasluhuju takové milosti a jedinými hostmi tohoto příbytku jsou ďáblové a upíři. Modlete se za mne! Jsem Pafnuc, opat z Antinoé, nejbídnější ze služebníků božích."

Při jméně Pafnucově, všichni, mávajíce palmami pronášeli chválu. Onen, jenž dříve již hovořil, zvolal s obdivem:

„Jest možno, že jsi onen svatý Pafnuc, slavný takovými činy, že pochybuje se, nebude-li kdysi roven velikému Antonínu? Předůstojný, ty obrátil jsi k bohu nevěstku Thaidu a povýšen na vysoký sloup, byl jsi unesen Serafy. Kdož v noci bděli u nohou sloupu, spatřili tvé blahoslavené nanebevzetí. Peruti andělů obklopovali tě bílým oblakem a tvá pravice vztýčena žehnala stánkům lidí. Nazejtří, když lid již tě nespatřil, veliký nářek vznesl se k sloupu, zbavenému své koruny. Ale Flavien, žák tvůj, sdělil všem onen zázrak a na tvém místě ujal se správy mnichů. Pouze jeden muž prostý, jménem Pavel, chtěl opříti se obecnému přesvědčení. Tvrdil, že viděl ve snách, jak odnášeli tě ďáblové; dav chtěl ho kamenovati a Pavel toliko zázrakem unikl smrti. Já jsem Zozim, opat těchto poustevníků, jež vidíš klečeti u svých nohou. Jako oni poklekám před tebou, abysi požehnal dětem i otci. Pak sdělíš nám zázraky, jež zlíbilo se bohu aby vykonal tvým prostřednictvím."

„Nejen, že nebyl mi přízniv, jak se domníváš," odvětil Pafnuc, „Pán seslal na mne hrozná pokušení. Neunesli mé andělé. Ale temná zeď vzdvihla se před zrakem mým a šla přede mnou. Žil jsem ve snu.

Digitized by Google

Mimo boha vše jest sen. Když jsem podnikl cestu do Alexandrie, uslyšel jsem v několika hodinách mnoho věcí a poznal jsem, že pluky bludu jsou nesčetny. Pronásledují mě a jsem obklíčen meči."

Zozim odvětil:

„Ctihodný otče, nutno považiti, že světci a hlavně svatí poustevníci snášejí hrozné zkoušky. Nenesla-li tě k nebesům náruč Serafů, jest jisto, že Pán udělil tuto milost tvému obrazu, poněvadž Flavien, mniši a lid byli svědky tvého blaženého únosu."

Pafnuc rozhodl se, že půjde vyprosit si požehnání Antoninovo.

„Bratře Zozime," pravil, „dej mi jednu z těchto palem, a pojďme vstříc našemu otci."

„Pojďme!" odvětil Zozim; „řád vojenský jest vhodný pro mnichy, již jsou vojíny v nejušlechtilejším smysle. Ty a já půjdeme v čele. A tito půjdou za námi pějíce žalmy."

Dali se na pochod a Pafnuc pravil:

„Bůh jest jednotný, neboť jest pravda a pravda jest jedna. Svět jest různotvárný, poněvadž jest blud. Nutno odvrátiti se od všech zjevů přírody i od těch, jež na pohled jsou nejnevinnější. Rozmanitost, jež dodává jim příjemnosti, jest znamením, že jsou špatny. Proto nemohu patřiti na květ papyrusu, houpající se na snících vluách, aby duše má se nezastřela smutkem. Vše, co pojímají smysly, jest hodno nenávisti. Nejmenší zrnko písku chová v sobě nebezpečí. Každá věc pokouší nás. Žena jest sloučenina všech pokušení, rozptýlených ve svěžím vzduchu, na kvetoucí zemi, na jasných vodách. Šťastni, jichž duše jest nádoba uzavřená. Šťasten, kdo dovedl učiniti se němým, slepým a hluchým a jenž nerozumí ničemu na světě, aby mohl rozuměti bohu!"

Uváživ tato slova Zozim, pravil:

„Otče ctihodný, náleží se, abych ti vyznal své hříchy, když ty zjevil jsi mi svou duši. Tak vyzpovídáme se druh druhu dle mravu apoštolského. Dříve než stal jsem se mnichem, trávil jsem ve světě život ohavný. V Madoře, městě slavném svými nevěstkami, vyhledával jsem různá dobrodružství milostná. Každé noci večeřel jsem ve společnosti mladých hýřilů a dívek hrajících na flautu a odváděl jsem si pak domů tu, jež líbila se mi nejvíce. Světec jako jsi ty, ani nemůže si představiti, až kam unášela mne zuřivost mých žádostí. Postačí, řeknu-li, že nešetřila ani matron ani jeptišek, a hověla si v cizoložství a zneuctívání. Vinem dráždil jsem vášeň svých smyslů a právem pokládali mě za největšího piják z Madory. Však přece jsem byl křesťan a v poblouzeních svých uchoval jsem si víru svou v Ježíše ukřižovaného. Prohýřiv své jmění, již počal jsem pociťovati první známky chudoby, když spatřil jsem, jak nejstatnější z mých soudruhů v rozkošech náhle zachvácen byl hroznou nemocí. Kolena již ho nenesla; třesoucí se ruce odepřely mu službu, oči zakalené se zamhouřily. Z hrdla jeho vycházel jen děsný řev. Duch jeho, více ochromen než tělo, pohroužil se ve spánek. Chtěje zajisté potrestati ho za to, že žil jako zvíře, bůh změnil ho na zvíře. Ztráta mého jmění již vnukla mi spásné úvahy; ale příklad mého přítele byl ještě cennější; tak otřásl mým srdcem, že opustil jsem svět a odešel jsem na poušť. Po dvacet let užívám zde míru, jejž nic neruší. S mnichy svými provozuji

Digitized by Google

řemeslo tkalcovské, truhlářské, zednické a i písařské, ačkoliv, abych řekl pravdu, mám skrovnou zálibu pro písmo, dávaje vždy přednost skutku před myšlénkou. Dni mé jsou plny radosti a mé noci jsou beze snů, a jsem přesvědčen, že milost Páně jest ve mně, poněvadž uprostřed nejhroznějších hříchů vždy jsem si zachoval naději."

Uslyšev tato slova, Pafnuc upjal oči k nebi a zašeptal:

„Pane, tento muž jest poskvrněn tolika hříchy, cizoložstvím, svatokrádeží a ty s laskavostí patříš na něho a odvracíš se ode mne, jenž vždy plnil tvá přikázání! Jak temná jest spravedlnost tvá, ó můj bože! A jak nevyzpytatelny jsou cesty tvé!"

Zozim vztýčil ruku.

„Hleď, otče ctihodný, jako by s obou stran obzoru blížily se černé řady putujících mravenců. Jsou to naši bratři, již, jako my, jdou vstříc Antonínovi."

Dorazivše k místu smluvenému, spatřili skvělý obraz.

Voj mnichů táhl se třemi řadami v ohromném polokruhu.

V první řadě stáli starší pouště, nesouce kříž v ruce, a vousy jejich splývaly až na zem.

Mniši, spravovaní Efremem a Serapionem, jakož i všichni klášterníci Nilu tvořili řadu druhou.

Za nimi byli asketi, již přišli ze vzdálených krajin skalních.

Někteří na tělech zčernalých a vyzáblých měli beztvárné hadry, jiní oděni byli jen rákosem, svázaným úponkovými rostlinami.

Mnozí byli nazí, ale bůh oděl je hustou srstí jako vlnou ovčí. Měli v rukou po zelené palmě; jako by smaragdová duha klenula se pustinou; podobali se sboru vyvolených, živým stěnám města božího.

V celém shromáždění vládl pořádek tak dokonalý, že Pafnuc snadné nalezl mnichy, sobě svěřené. Postavil se k nim, dříve pečlivě zastřev tvář kápí, aby byl nepoznán a nerušil je ze zbožného očekávání.

Náhle rozlehl se ohromný pokřik:

„Světec!" volali se všech stran. „Světec! Hle, veliký světec! Hle on, proti němuž bezmocné bylo peklo! Miláček boží! Otec náš Antonín!"

Pak stalo se veliké utišení a všechna čela sklonila se k zemi.

S temene vrchu, Antonín podpírán svými žáky milými, Makariem a Amathašem, sestupoval v nekonečnou pustinu.

Kráčel zvolna, ale postava jeho posud byla vzpřímena a zračily se v celé bytosti jeho zbytky síly nadlidské. Bílé vousy rozkládaly se po širokých prsou, hladká lebka jeho metala paprsky světelné jako čelo Mojžíšovo. Oči měly pohled orlí; úsměv dítěte zářil na kulatých lících.

Aby požehnal svému lidu, zvedl ruce své unavené stoletím práce nesmírné, a hlas jeho poslední sílu vložil do slov lásky:

„Jak krásny jsou stánky tvé, ó Jakube! Jak rozkošno jest loubí tvé, ó Israeli!"

A ze živé zdi jako mocný rachot hromový zazněl žalm: Šťasten, kdo bojí se Pána!

Provázen Makariem a Amathašem, Antonín procházel řadami starších, poustevníků a klášterníků.

Digitized by Google

Tento prorok, jenž viděl nebe a peklo, tento poustevník, jenž z jeskyně skalní řídil církev křesťanskou, tento světec, jenž podporoval víru mučenníků ve dnech utrpení největšího, tento mudrc, jehož výmluvnost rozdrtila kacířství, promlouval něžně s každým ze synů svých a srdečně loučil se s nimi, před blahoslaveným odchodem svým, před smrtí, kterou bůh, jenž ho miloval, konečně mu přislíbil.

Pravil k Efremovi a Serapionovi:

„Velíte četné armádě a oba jste slavní vůdcové. Proto v nebesích dostanete zbroj zlatou a archanděl Michael dá vám název setníků svého pluku.“

Spatřiv starce Palemona, objal ho a pravil:

„Hle nejsladší a nejlepší z mých dětí. Duše jeho šíří vůni tak líbeznou, jako květ bobův, jež seje každého roku.“

K Zozimovi pravil:

„Nezoufal jsi nad dobrotou boží; proto mír Páně jest s tebou. Lilie tvých ctností vykvetla z kalu tvých nepravostí.“

Ke všem pronášel slova neomylné moudrosti.

K starším pravil:

„Apoštol spatřil kolem trůnu božího dvacet čtyry starce sedící, oděné šatem bílým a mající čela ověnčena.“

K mladíkům řekl:

„Buďte veseli; smutek zůstavte šťastným tohoto světa.“

Takto prošel řadou svých dětí a všude rozséval povzbuzení.

Vida, že se blíží, Pafnuc padl na kolena, potáceje se mezi strachem a nadějí.

„Můj otče, můj otče,“ volal ve své úzkosti, „můj otče, přispěj mi na pomoc, klesám‘ do zkázy. Dal jsem bohu duši Thaidinu, obýval jsem na vrcholku sloupu a ve hlubině hrobu. Čelo mé, stále přitisknuto k zemi, jest samý mozol jako koleno velbloudí. A přece bůh odvrátil se ode mne. Požehnej mi, otče, a budu zachráněn; posyp mě isopem a budu očistěn a zaskvěji se jako sníh.“

Antonín neodpověděl.

Upíral na mnichy z Antinoé pohled, jehož záři nikdo nemohl snésti.

Utkvěv zrakem na Pavlovi, jehož nazývali Prostým, dlouho na něho patřil a pak pokynul mu, aby se přiblížil. Když všichni se divili, že světec obrací se k člověku zbavenému rozumu, Antonín pravil:

„Bůh udělil tomuto více milosti, než kterémukoli z vás. Zvedni oči, můj synu Pavle, a rci, co vidíš v nebi?“

Pavel zvedl oči; tvář jeho zazářila a jazyk se rozvázal. Pravil:

„Vidím v nebi lůžko ozdobené šarlatem a zlatem. Kolem tři panny bdí na stráži, aby žádná duše se nepřiblížila, mimo vyvolenou, jíž lůžko jest určeno.“

Domnívaje se, že toto lůžko jest symbolem jeho oslavy, Pafnuc již vzdával díky bohu. Ale Antonín pokynul mu, aby mlčel a poslouchal Pavla, jenž ve vzrušení šeptal:

„Ony tři panny mluví ke mně; praví mi: ‚Světice jedna strojí se opustiti tuto zemi; Thais z Alexandrie umírá. A upravily jsme lůžko její oslavy; jsmeť její ctnosti: Víra, Bázeň a Láska‘.“

Digitized by Google

Antonín se otázal:

„Dítě milé, co ještě vidíš?“

Pavel pohlížel od severu na jih, od západu na východ, když náhle zrak jeho padl na opata z Antinoé.

Svatou hrůzou zbledla jeho tvář a zornice metaly plameny.

„Vidím,“ zašeptal, „vidím tři ďábly, již plni radosti strojí se, aby uchvátili tohoto muže. Ti tři ďáblové mají podobu věže, ženy a maga. Všichni tři nesou jméno své vepsané rudým železem; první na čele, druhý na životě, třetí na prsou a ta jména jsou: Pýcha, Vilnost a Pochybnost. Uviděl jsem.“

Takto promluviv, Pavel, oči maje vytřeštěny, ústa svislá, vrátil se k své prostotě.

A když mniši z Antinoé úzkostlivě patřili na Antonína, světec pronesl toliko slova:

„Bůh zjevil svůj soud spravedlivý. Jest nám jej chváliti a mlčeti.“

Přešel. Ubíral se dále žehnaje. Slunce, skláněje se na obzoru, obklopovalo jej svatozáří, a stín jeho, nadpřirozeně zvětšený přízní nebeskou, rozvinoval se za ním jako nekonečný koberec, na znamení dlouhé upomínky, již tento veliký světec zůstaví mezi lidmi.

Vzpřímen ale ohromen, Pafnuc nic neviděl, nic neslyšel. Jediné slovo plnilo jeho mysl: „Thais umírá!“

Taková myšlénka nikdy neozvala se v něm.

Po dvacet let patřil na hlavu mumie a hle, myšlénka, že smrt uhasí oči Thaidiny, zoufale ho děsila.

„Thais zemře!“ Slovo nepochopitelné! „Thais zemře!“ Jaký hrozný smysl v těch dvou slovech! Jaký smysl děsivý a nový!

„Thais zemře!“ Nuže k čemu slunce, květiny, zřídla a celý svět? Náhle se zachvěl:

„Spatřit ji, ještě jednou ji spatřit!“

Dal se do běhu.

Nevěděl, kde jest, ani kam spěchá, ale pud vedl ho s úplnou jistotou; kráčel přímo k Nilu.

Roj plachet pokrýval vysoké vody řeky.

Vskočil do člunu řízeného Nuby a zde, očima pohlcuje vzdálenost, volal bolestí a zuřivostí:

„Jaký blázen jsem byl, že nezmocnil jsem se Thaidy, dokud k tomu byl čas! Blázen, jenž jsem myslil, že jest na světě něco mimo ni! Ó šílenství. Myslil jsem na spásu své duše, na život věčný. A přece jsem viděl ji! Jak jsem nemohl cítit, že blažená věčnost leží v jediném políbení této ženy, a že bez ní život nemá smyslu a jest jen ohavný sen? Ó bláhový! Ty jsi ji viděl a přál jsi si jiné blaženosti! Ó zbabělý! Viděl jsi ji a bál jsi se nebes! Čeho může ti poskytnouti věčnost, co by vyvážilo nejmenší částku toho, co ona by ti byla dala? Ó ubohý šílenče, jenž hledal jsi štěstí jinde, než na rtech Thaidiných! Co zatemňovalo ti zrak? Prokleta budiž moje zaslepenost! Mohl jsi zatracením vykoupiti si okamžik její lásky a neučinil jsi to! Otvírala ti svou náruč, měkkou, provanutou vůní květů a nepohroužil jsi se do neskonalé rozkoše jejích ňader nahých! Poslouchal jsi hlasu, jenž ti říkal: Odříkej se! Bláhovče! Bláhovče!

Digitized by Google

Ubohý bláhovče! Ó lítosti! Ó výčitky! Ó zoufalství! Oloupen o blaho, abych do pekel si odnášel upomínku chvíle nezapomenutelné a abych zvolal k nebesům: Pal mé tělo, vysuš všechnu krev mých žil, rozdrť kosti mé, nevyrveš mi upomínku, jež proví́vá mě a blaží mě po věky věkův . . . Thais zemře! . . . Ó jak k smíchu mi peklo! . . . Thais zemře a nikdy nebude mou, nikdy, nikdy! . . ."

A mezi tím, co loď plula po rychlém proudu, on po celé dni ležel na zemi a opakoval:

Nikdy! . . . Nikdy! . . . Nikdy! . . ."

Pak při myšlénce, že se dávala a že nebylo to jemu, že rozlévala světem proudy lásky, a že v těchto proudech nesmočil si ani rty, Pafnuc vztyčoval se divoce a řval bolestí.

Rozdíral si prsa nehty a hryzl maso svých rukou. Přemítal:

„Kdybych mohl zabíti všechny, jež milovala."

Myšlénka na toto vraždění plnila ho blaženou zuřivostí.

Přemítal, jak zaškrtí Nicia, pomalu, s potěšením, dívaje se mu až do hloubi očí.

Pak zuřivost jeho náhle ochabla. Plakal, vzlykal. Seslábl a zmírněl. Neznámá něžnost oměkčila jeho duši. Zmocnila se ho touha, aby vrhl se kolem krku svému soudruhu z dětství a aby mu řekl:

„Nicie, miluji tě, poněvadž jsi ji miloval. Povídej mi o ní. Rci mi, co ti říkala."

A stále bodal ho v srdci hrot myšlénky: Thais zemře!

„Světlo denní! Stříbřití stínové noci, hvězdy, oblobo, stromy s chvějícími se korunami, šelmy divoké, zvířata domácí, úzkostné duše lidské, neslyšíte-li: Thais zemře! Světlo, vánkové a vůně, zmizte; rozplyňte se, tvary a myšlénky všehomíra! . . . Thais zemře! . . . Ona byla krásou světa a vše, co se jí přiblížilo, ozdobilo se odleskem jejího půvabu. Onen stařec a oni mudrci, sedící po jejím boku na hostině v Alexandrii, jak milí byli všichni! Jak lahodná byla jejich slova! Roj usměvavých obrazů poletoval jim kolem rtů a rozkoš provanovala všechny myšlénky jejich. A poněvadž Thais dýchala mezi nimi, vše, co pravili, byla láska, krása, rozkoš. Lahodně vyjadřovali skvělost a velikost lidskou. Hle, vše to jest již toliko sen! Thais zemře! Oh! jak přirozeně zemru její smrtí! Ale můžeš-li vůbec zemříti, zárodku zničený a uschlý, plode prosáklý žlučí a slzami? Zrůdo bídná, myslíš, že můžeš se radovati ze smrti, ty, jenž nepoznal jsi život? Ó kéž bůh mě zatratí! Doufám v to, přeji si toho! Slyšíš, bože! Musím najíti věčné peklo, abych mohl v něm vydechnouti věčnost zuřivé bolesti, jež ve mně hárá." —

Za svítání Albína přijala Pafnuce na prahu kláštera.

„Jsi vítán v našem stánku míru, otče; přicházíš zajisté, abys požehnal světici, již jsi nám dal. Víš, že bůh v milosti své volá ji k sobě; a jak neznal bysi novinu, již andělé roznášeli od pouště k poušti? Ano, Thais blíží se svému blaženému skonu. Dílo její jest skončeno a chci několika slovy ti vylíčiti, jak žila mezi námi. Po odchodu tvém, když zavřena byla do komůrky označené tvou pečetí, poslala jsem jí s pokrmem jejím flautu podobnou oné, na jakou hrávají při slavnostech dívky jejího

Digitized by Google

zaměstnání. Učinila jsem tak, aby neupadla do smutku, a aby před bohem neměla méně půvabu a nadání, než jevila před zraky lidskými. Nejednala jsem nerozumně; Thais zajisté denně hrou svou chválila Pána, a panny, jež lákaly zvuky této flauty neviditelné, říkaly: Slyšíme slavíka hájů nebeských, umírající labuť Ježíše ukřižovaného. Tak Thais konala své pokání, když po šedesáti dnech, dveře, jež jsi spečetil, samy se otevřely a pečeť hliněná se rozlomila, aniž by ruka lidská byla dotkla se jí. Po tomto znamení jsem poznala, že zkouška, již jsi stanovil, má se skončiti, a že bůh odpustil hříchy dívce hrající na flautu. Od té chvíle sdílela život mých dcer, pracujíc a modlíc se s nimi. Povzbuzovala je skromností svého chování a svých slov a zdálo se, že jest mezi nimi sochou ctnosti. Někdy bývala smutna; ale ty mráčky přešly. Když jsem seznala, že lne k bohu věrou, nadějí a láskou, nebála jsem se užiti jejího umění a i její krásy k poučení jejích sester. Vybídla jsem ji, aby představovala před námi skutky žen silných a panen moudrých, o nichž mluví Písmo. Napodobovala Estheru, Deboru, Judithu, Marii sestru Lazarovu, a Marii, matku Ježíšovu. Vím, otče, že tvá přísnost bouří se při myšlénce na toto divadlo. Ale sám bys byl býval dojat, kdybys byl ji uviděl, jak v těchto zbožných výjevech prolévala skutečné slzy a zvedala k nebesům svá ramena jako palmy. Již drahnou dobu spravuji ženy a mým pravidlem jest, abych nejednala proti jejich přirozenosti. Všechna seménka nedávají stejné rostliny. Všechny duše neposvěcují se týmž způsobem. Dlužno dbáti i toho, že Thais dala se bohu, pokud byla krásná, a taková oběť, není-li ojedinělá, zajisté jest velice vzácná... Tato krása... háv její přirozený, neopustila ji ani když tři měsíce již zmítána jest zimnicí, kterou umírá. Poněvadž ve své nemoci stále žádá si viděti nebe, dávám snášeti ji každého dne na dvůr, ke studnici, pod planý strom fíkový, v jehož stínu abatyše tohoto kláštera konávají shromáždění; tam ji najdeš, otče; ale pospěš si, bůh zajisté volá ji a dnes večer přikrov přikreje tuto tvář, již bůh stvořil k pohoršení i k poučení tohoto světa."

Pafnuc sledoval Albinu na dvůr klášterní, zatopený světlem ranním. Podél taškových střech bílé holubice tvořily šňůry perel.

Na loži, ve stínu fíkového stromu, Thais spočívala, všecka bílá, ruce majíc zkříženy na prsou. Po obou stranách ženy, zahalené závoji, odříkávaly modlitby umírajících:

„Smiluj se nade mnou, bože můj, podle velikého milosrdenství svého a smaž nepravost mou množstvím slitování svého."

Pafnuc zavolal:

„Thaido!"

Zvedla víčka a po hlase obrátila bělmo očí svých.

Albina kynula ženám zahaleným, aby se vzdálily na několik kroků.

„Thaido," opakoval mnich.

Zvedla hlavu; lehký vzdech vydral se jí z bledých rtů:

„Jsi ty to, otče můj?... Vzpomínáš si na vodu ve studnici a na datle, jež spolu jsme trhali?... Onoho dne, otče můj, zrodila jsem se lásce... zrodila jsem se životu..."

Umlkla; hlava opět jí sklesla na zad.

Digitized by Google

Smrť vznášela se nad ní a pot smrtelného zápasu věnčil jí skráně. Přerušivši ticho velebné hrdlička zalkala hlasem žalostným. Pak štkání mnichovo mísilo se v žalmy panen klášterních:

„Omyj všechnu špínu mou a očisť mě od hříchů mých! Vidímť nepravosť svou a zločin můj bez ustání zvedá se proti mně."

Náhle Thais vztýčila se na loži. Fialkové oči její široce se otevřely; zrak majíc pohroužený v dálku, ruce rozpjaté ku vzdáleným pahorkům, pravila hlasem pevným a svěžím:

„Ejhle růže věčného jitra!"

Oči její zářily; lehký nach barvil jí líce. Stala se líbeznější a krásnější než kdykoliv posud. Kleče vedle ní Pafnuc, objal ji svýma černýma rukama.

„Neumírej!" křičel hlasem divokým, jejž sám nepoznával. „Miluji tě, neumírej! Slyš, má Thaido! Oklamal jsem tě, byl jsem jen bídný šílenec! Bůh, nebe, to vše není ničím. Nic není pravdou než život pozemský a láska tvorů živoucích. Miluji tě! Neumírej; jest to nemožno; jsi příliš vzácná, drahocenná. Pojď, pojď se mnou. Prchněme. Odnesu tě odsud daleko ve své náruči. Pojď, milujme se. Slyš mě, moje milenko a rci: budu žíti, chci žíti . . . Thaido, Thaido, vstaň!"

Thais neslyšela. Zornice její hroužily se v nekonečno.

Zašeptala:

„Nebe se otvírá . . . Vidím anděly, proroky a svaté . . . Dobrý Theodor jest mezi nimi a má ruce plny květů; usmívá se na mne a volá mě . . . Dva Serafové přicházejí ke mně . . . Již se blíží . . . Jak *jsou* krásni! . . . Vidím boha."

Blažený vzdech zvedl jí ňadra a hlava nehybně sklesla na *podušku*. Thais byla mrtva. Pafnuc v zoufalém objetí hltal jí žádostí, vztekem a zuřivou láskou.

Albina křikla na něho:

„Odejdi, prokletý!"

Pak jemně položila prsty své na víčka mrtvé.

Pafnuc vrávoraje couval; cítil, jak v očích pálí ho plameny a jak země otvírá se pod ním při každém kroku.

Panny klášterní jaly se pěti píseň Zachariášovu:

„Veleben budiž Pán, bůh Israelský."

Však náhle hlas uvázl jim v hrdle. Shlédlyť tvář mnichovu a prchaly zděšením, volajíce:

„Upír! . . . Upír!"

Pafnuc byl v tom okamžiku tak ošklivý, že vloživ si ruku na svou tvář pocítil vlastní ohyzdnost.

Digitized by Google

Z poesie T. B. Aldriche.

Překládá Ant. Klášterský.

Náměstí sv. Marka v noci.

Již zmlkla hudba, zmlkl hlasů šumot,
dav chodců šerých zašel, Benátčanů,
již úzký pás, jak mandle mají oči;
znik bohatý i chudý. Jeden kročej
v Procurazií loubích nezní více,
jak jiskra hasne v papíru, jenž doutná,
po světle světlo v oknech klenotníků.
V měsíci tiše piazza tu leží.

Jak Aladdinův palác v jasu zdvihá
své stavby krásu tamto svatý Marek
pln vypuklin, mosaik Byzantinských,
směs barev živých, sloup na štíhlém sloupu,
tak barbarský, tak čarovný, že klek' bych.
Tam nad portálem čtvero hřebců zlatých,
ve vzduchu podkov třpyt, své šíří nozdry,
jsou žár a síla jak v dnech Neronových.
Výš kopulí řad, hlavic sta a křížů,
a na zemi stín tmavý římsy lijí.
Nad vším pak štíhlá zvonice se chvěje
a je jak stříbra šachta, jež se hloubí.

Již zmlkla hudba, zmlkl hlasů šumot;
od hřebenů, říms, fantastických žlabů
za chvíli vždycky holubí stesk zazní
a jemně stlumen, letí luny světlem.
To a pak hukot Adrie, jež bije
bez klidu, těžce v mramor mechem krytý
pilířů, schodů, ruší časem ticho.
A každý mžik jak ticho když je hlubší
a světlo luny jak když stále houstne.
Slyš, na věži, nad starobylou branou
dva vulkánové z bronzu kladiv tíhou
teď bijí půlnoc na kovový zvon svůj.

—

Osud.

Tři růže, svitem rovné měsíci,
za oknem hlavy v krásе klonící,
kdes v krámku vadly v města ulici.

Digitized by Google

Tu první koupil kdos pro lásku svou
a dlela noc tu krásce na prsou.

Ten druhý květ, tak čistý nebeský,
zvad ve scuchaném vlase nevěstky.

A divý bol hnal vdovu pro třetí,
ji vetkla v dlaň mrtvému dítěti.

—

Dvě písně perské.

I.

Ó, sladká hudbo, spát nás nech!
Svit kletý záhy svět vzal tmám,
nuž připočtěm si k noci den,
buď jitro půlnoc nám!

Ó, sladká hudbo, spát nás nech!
Kýs nádech mdloby, slzí sled
jak těžká vůně viol pad'
v mé krásky něžný hled.

Toť smutek sladkých tonů tvých,
ten volá pláč. Ó, hudbo, v snech
ať neslzíme s tebou, staň
a zmlkni, spát nás nech!

II.

Ach, smutni ti, jimž cizí jest
cit lásky, její smích i vzdech,
jsou tmavým plesem, za kterým
plá čarodějných krajů břeh.

A smutnější, jichž toužný ret
vzduch prázdný líbá, nikdy pak
se netkne teplých, drahých úst,
jich život pal a bol a vrak.

Však ambra, mošus život ten,
když chodci — moudří! — blíž a blíž
jdou ruku v ruce každý den
a stínů prosti v ráje říš.

Nač, anděle, tu prosby tvé?
Jim věčné záře plane moc,
jim Allah za dne úsměv šle,
a v srdci spí mu každou noc.

—

Digitized by Google

Turecká legenda.

Kýs paša, mrtvý na tisíc už let,
kdys míjel náhle harém, v slzách hled.

A v bránu města vyryl tuto zvěst
co nejhlouběji: Bůh jen velký jest!

Tak čtyři slova ta pak visela
nad vírem města jak hlas anděla.

A vracejíc se, vždycky u těch bran
čest vzdávala tu každá z karavan.

Po slávě města. Každý větru vzmach
neznámý zvedá s listím pašův prach.

Vše troskou mimo brány staré vjezd,
kde stojí psáno: Bůh jen velký jest!

—

Tygří lilie.

Rád pantoflíčky nemám
ni květ vonného hrachu
a ani růže plné
ať rudé, ať jak sníh;
já rád mám kalich lilie,
východní tmavé lilie,
ty skvostné tygří lilie,
jež kvetou v sadech mých!

Jsou tenké tak a štíhlé,
jich rty skropeny nachem,
a vítr když vlá po nich,
na stonkách odevšad
se hrdě, ladně kloní,
jak Čerkesské by ženy,
sultána milostnice,
náš procházely sad.

A déšť když k zemi padá,
tu rád u okna sedím,
na žár jich zřím a oheň,
jak plá to, hoří v nich!
Ó planoucí ty lilie,
východní něžné lilie,
ty skvostné tygří lilie,
jež kvetou v sadech mých

—

Digitized by Google

Nocturno.

Bellaggio.

K okénku její komnaty
jde z drátu tenká mříž,
a na tom Romea žebříku
květ růže šplhá výš.

Ve stínech dubů dlím, a hled
můj v okně krásku zří,
hedvábný pás má volný, clon
jdou řasy kolem ní.

Miláčku, květu, kyne vstříc,
dlaň podává mu v hloub
a pomahá mu do okna —
já zřím to, kam jsem vstoup'.

Jej zvedá na svůj ret, jenž plá,
jej líbá mnoho chvil,
ach, běda mně! on získal ji,
že lézt se odvážil!

—

Hlas moře.

Za ticha noci podzimní
ten moře hlas sluch můj jal,
za ticha noci podzimní
jak by mně povídal:
Má je ta větrů výš,
má je ta hlubin skrýš,
můj je, kdo včera teprv shas',
i mrtvý tak dávno již!

A myslím na loď odplulou
od Gloucestera*) břehů v svět,
a myslím na loď odplulou,
jež nepřišla už zpět.
Mé oči plny slz,
a na srdci mém je tíž,
mně zdá se to jak včera být
a je to tak dávno již!

*) Vyslov Glóstra.

Digitized by Google

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.

III.

měnou tou proměněn svazkem IV. již chábnoucí týdeník za krátko v list jarý, vybraným, původním obsahem, jakož i původními obrázky se zamlouvající. Nakladatelství převzal Frant. Schwarz, stav se hlavním spolupracovníkem týdeníku, v nové úpravě starý program, zábavu a poučení dále pěstujícího. Tisk zůstal též firmě staré K. Schreyerovi a Hynku Fuchsovi.

V tomto IV. svazku „Rodinné kroniky", počínajícím říjnem r. 1863 a končícím březnem r. 1864, uveřejnil Neruda báseň „Poslání na Slovensko" (str. 97.), uveřejněnou v „Knihách veršů" (2. vyd. str. 242.) a prosu „Z povídek měsíce" (str. 86.—90.), které do 2. vydání „Arabesek" (str. 177.—191.) pojal a „Polosvět", obrázek pařížský, jak výše uvedeno v samostatném vydání „Pařížských obrázků" číslo XII. tvořící. Do kalendáře „Česko-Moravské Pokladnice" napsal báseň „Sirotkům" str. 33.—34.

V soukromém životě Nerudově r. 1863 nevíme o žádné změně. S matkou, posud v Ostruhové ulici v čís. 225. „u tří černých orlů" trafiku držící, žil stále, ač v přiléhající ku krámku světničce k psaní mnoho pohodlí a klidu neměl. K slečně Holinové se též poměr nezměnil. Ač do domu více nechodil, udržoval s milou Annou styk stále důvěrný, o čemž několikráte již zmíněný, po cestě z Paříže jí zaslaný lístek svým zakončením svědčí, které zní: „Posily francouzské, které jsem pro Vaši knihovnu zakoupit se osmělil, jsou ještě na cestě". Již vytknuté, při vší šetrnosti patrné oddalování se Nerudy potvrzuje snížený ton intimnosti z vřelého „Ty" na „Vy", jakož i stilisace „zakoupit se osmělil".

Okolo Nového roku 1864 vydal Neruda nákladem slovanského knihkupectví J. Nováka a J. R. Vilímka své „Arabesky", JUDr. Antonínu Finkovi věnované. Z dedikace zajímavá jsou zvláště o skromnosti a tvůrčí opravdovosti svědčící jeho slova: „I vybral jsem . . . ze skrovných prosaických prací svých, co se mně zdálo lepšího . . . Jsou to vesměs maličkosti, avšak Vy víte, že na hračkách často lpějí kapky krve jich shotovitelů. Probíraje se v historkách mých spatříte soucitným zrakem svým zde onde stopu pokrvácenou, uslyšíte tlukot srdce často veselého a často trudomyslného." Ona jsou také nejlepším úvodem k jedinému, pokud víme, obšírnějšímu a nestrannému posudku té doby o „Arabeskách", uveřejněnému v „Kritické příloze k Národním Listům" (Ročník II. str. 43.—44.) s šifrou „—n—". Neznámý pisatel uznává v něm individualnost Nerudovu, vyvinutou do nejmenších podrobností, jeho vlastní názor světový, vlastní sloh, krátce, jak dí, samostatnost, která povede-li k dokonalosti, ukázati může toliko budoucnost. Z běžného hlediska

Digitized by Google

spisovatelských pravidel, soudí, „Arabesky" posuzovati nelze, jedině co poesii z hlediska krásy při vědomí, že krása nebývá vždy pravidelného rázu. Připadají „Arabesky" písateli jako malé stereoskopické obrázky přírody, tu v zimním ustrnutí sevřené, onde sveřepou bujností překypující; vždy a všude jsou prý však obrázky tak vypracovány, tak rozpočítány, že nedostačí při nich ani pouhý cit, ani pouhá myšlénka, jedno s druhým přichází do ohně — leč obyčejně, což hlavní vadou, v zápasu tom vraždí myšlénka cit a vrhá jej s příkrého srázu do propasti. To má také za hlavní ráz „Arabesek". Nejlepšími zdají se mu ty, v nichž Neruda znázornil výjevy ze života malostranského, snujícího se mu od dětinství před očima. Jest to, jak uvádí, pravý mikrokosmos života Malé Strany se všemi vlastnostmi jeho utěšenými i neutěšenými; soudí, že Hacklaendrovy skvostné, malé povídky i slohem připomínají. K nim počítá arabesky „Byl darebákem", „Josef harfenista", „Blbý Jóna", „Franc", „Štědrovečerní příhoda", „U okna", „Pražská idylla" a „O Lorettanských zvoncích". Při „Josefu harfenistovi" vytýká toliko, že Neruda rouško, spočívající na duševní bytosti Josefově, skrovně odhalil, u „Štědrovečerní příhody" a arabesky „U okna" zakončení cynické. Jaksi kontrastem k arabeskám těmto, tvrdí pisatel, že jsou humoresky: „Z paměti kočujícího herce", „Starý mládenec" a „Páně Kobercovo ženění", z nichž první má za nejslabší práci sbírky, trpící nedostatkem konce. Z dvou ostatních dává přednost „Páně Kobercovu ženění" pro šťastně ze života vybranou povahu přihlouplého Koberce a situace drastické, které Neruda v ní podává, ač uznává, že i na povahu „Starého mládence" vynaložil *dosti* píle. Ze zbývajících arabesek zamlouvá se mu arabeska, jak dí, *pravé* éstheticé ceny „Z notiční knížky novinkáře", při níž látku i formu chválí, humoristicko-přírodovědecká causerie „Mému vrabci", kdežto o „Erotomanii" soudí, že vzbudí sice soustrast v čtenáři, však více soustrast s nemocí, o „Kassandře", již za pouhou episodu považuje, tvrdí totéž. Arabesku „Ty nemáš srdce" má v ohledu psychologickém za přemrštěnou neb abychom vlastní jeho slova uvedli za „saltus mortalis psychologie". O arabesce „Z tobolky redaktorovy" myslí, že jest vzdor vypočítavosti na jistý, obmezený kruh čtenářstva dosti zábavnou a v „Krátkých les ‚Confessions' kohokoli z nynějších českých Jean Jacqů", že najde každý něco pro sebe. Posudek končí vypočítáváním slohových a grammatických poklesků, jichž vůči knize o 230 str. nalezeno poskrovnu.

Jiný úryvkový a stručný posudek o „Arabeskách", nám t. r. povědomý, ač značně později vyšlý, zahrnut jest v „Obrázcích literárních" uvedeného již v první části naší studie „Nerudově mládí" feuilletonisty „Národa" ve feuilletonu čís. 165. téhož časopisu. I zásadný protivník ten směru „Máje" a stoupenců jeho uznává mnohé, nepopíratelné krásy „Arabesek", tvrdě, že kde Nerudu nesvádí pseudoromantická choroba, unáší nejtklivějšími obrázky tajemnic srdce lidského, nakreslenými nemnohými tahy a trefným humorem, který časem jako blesk vyšlehne. Za přední vadu „Arabesek" má, že básník co možná nejdrastičtějším způsobem i předrážděnou sentimentalností veškeré city srdce lidského rozechvěti hledí, aby na konec ukázal, že to vše nerozum — rafinovanou to ironii směru Heineova.

Digitized by Google

Nelze upříti, kde objektivní soud s nevraživým se shodují, že blízko jest pravda. Vliv Heinea v „Arabeskách“ v posudku neznámého pisatele v „Kritické příloze k Národním Listům“, s nímž celkem se snášíme, přistřeně naznačený a feuilletonistou „Národa“ zřejmě vytknutý, jest patrný, a že škodlivě působil na tvorbu k realismu oduševnělému směřujícího Nerudy, přiznati třeba, neb kde jej postrádáme, objevuje se Neruda vždy v osnově i formě šťastnější a nesetkáváme se u něho s látkou až nemožnou, jako v arabesce „Ty nemáš srdce“ nebo s konečným překořeněním sličně rozvedených sujetů jako „Štědrovečerní příhoda“ a arabeska „U okna“. Celkem vidno, že i ten vliv krásu vlastních, zdařilých prací nezastínil a že Neruda po vydání „Arabesek“, vzdor mlčení z mnohých stran, hledě toliko k dvěma zmíněným posudkům literárně a nepochybně váženěji v srdcích čtenářstva se povznesl.

V prvním čtvrtletí t. r. napsal vedle horlivé činnosti redakční v „Rodinné Kronice“ do „Hlasu“ 25 feuilletonů, z nichž zmínky zaslužují 21. a 28. ledna, 12. a 24. února a 15. a 20. března otištěné.

V prvním „Časopis Umělecké Besedy“ nadepsaném zrazuje Neruda od pokusu uměleckého časopisu a radí k skvostnému vydání ročního díla většího, almanahu neb alba, do něhož by pojaty byly nejlepší plody básnické, nejvýtečnější skladby hudebníků, skvělá napodobení neb práce bezprostřední umělců výtvarných. Dle zpráv denní kroniky „Hlasu“ přistoupila „Umělecká Beseda“ na vydání takového ročního alba, které subskripcí umožniti doufala — pro literarní část zvolen literarním odborem i redaktor Gust. Pfleger, ale k vydání nedošlo. Též pokus s časopisem pohřben — po některé námaze uskutečniti jej — pomocí „Kritické přílohy k Národním Listům“, jež měla se státi organem spolkovým v aktech Besedy.

V druhém feuilletonu, nadepsaném „Společenský život pražský“ doznává Neruda, že splynutí v živý, společenský celek vadí hlavně boj národnostní, očekávaje otevření salonů našich od potřeby, na kterou třeba čekati, až je otevře. Za surrogat, myslí, že můžeme zatím vziti život spolkový. Tím, jak doufá, pomůžeme si k čilejšímu životu společenskému a vzkvět Prahy v tom ohledu že bude míti vplyv na celou zemi.

V třetím z vytčených feuilletonů ohlaveném „Drobnosti divadelní“ touží Neruda po zřizování stálých divadel v menších městech českých kromě Prahy, jinak že zůstane divadlo pražské osamělé. Tvrdí, že jest to životní otázkou pro dramatické umění české.

Čtvrtý feuilleton obsahuje vřelý nekrolog o záhy zesnulém, výtečném satyriku českém „Bedřichu Mosrovi“, r. 1848—49 redaktoru „Brejlí“ a spisovateli románu „Slepá paní“. Pátý feuilleton, nadepsaný „Pan Jos. Jiří Kolár se loučí“, jest polemický, obraceje se proti „Zaslánu“ J. J. Kolára, 13. března v „Národních Listech“ uveřejněnému, zvláště však proti výroku „že od toho odstoupiti musel, kam se byl hmyz zahnízdil“. Neruda vidí v „Zaslánu“ zlou vůli uškoditi mladému ústavu z ohledů čistě osobních. Tvrdí, že od té doby, co složil režiserství, choval se k českému divadlu nevraživě a že nevraživost stoupala, čím více přibývalo divadlu velitelů, intendanta, nového dramaturga a konečně nového ředitele. Uznává, kdyby divadlo české bylo vším zásobeno a Kolár

Digitized by Google

své vzácné síly neunavně chtěl mu věnovati, že by nebylo výbornějšího ředitele nad něho. Však o to se neucházel. Režiserství truchlohry a činohry nabízeno mu, jak dí, v samostatnosti, že téměř repertoir ohrožovala, též z materialní stránky byla nabídka slušná, však Kolár, klada požadavky vyšší, nabídky nepřijal. Kdyby se bylo buď hned, neb když později sám vyjednávati začal, na podmínky jeho přistoupiti mohlo, dokládá, že by se byl s nenáviděným „hmyzem“ i dále snesl. Konečně vytýkaje mu, že ani nepověděl, kdo tím hmyzem býti má a že vzdor své umělecké ceně příliš jako Falstaff chvástá, odporučuje vřele benefici jeho toho dne, v níž předposledně na rozloučenou vystoupil co Mefisto v Goetheově „Faustu“ jím přeloženém.

V šestém, posledním z vytknutých feuilletonů, nadepsaném „Honba na klobouky“ vzpomíná Neruda, kterak policisté r. 1853 a 1854 za absolutní vlády brali studentům kulaté, slovanské klobouky s hlav, líče žertovnou scenu, jak v dominikánské ulici v domě, kam se sám se spolužákem na schodech ukryl, neznámý pronásledovaný mladík, již během zemdlen, v průjezdu z domu vycházejícímu, staršímu pánovi cilindr s hlavy strhl a odhodiv svůj klobouk slovanský klidně ven kráčel, málo dbaje o pokřik staršího pána, že mu zloděj klobouk vzal. Policista, mladíka stíhající, obrátil se za ním, čímž Nerudův klobouk byl zachráněn, kdežto spolužáka cestou lapli a klobouk mu vzali, takže se šťastným cítil, že mu nějaký strážník za čtyři šestáky čepici prodal, v které domů mohl dojíti.

Tou dobou nabízeno Nerudovi místo dramaturga při „Prozatímním divadle“, které však nepřijal. Dne 19. března loučil se od „Prozatímního divadla“ ředitel Fr. Thomé, při čemž „Doslov“ z péra Nerudova přednesla slečna Otilie Malá. Ředitelství převzal na to Fr. Liegert.

V druhém čtvrtletí „Hlasu“ t. r. napsal Neruda 20 feuilletonů, z nichž kromě časové causerie, 18. června psané, obsahující zajímavou definici cancanu z memoirů sl. Rigolboche, záhodno zmíniti se o feuilletonech 12. a 28. dubna, 29. května a 1. 3. 5. 8. a 9. června vyšlých. První 9. dubna psán a ohlaven „Nade dvěma hroby“ zajímá v první své části vřelou vzpomínkou na V. J. Tomáška, nar. 17. dubna r. 1774 ve Skutči a zesnulého 4. dubna r. 1850 v Praze, vzácného komponistu a hudebního theoretika českého, jehož heslo německým jazykem v lýře na náhrobku v Košířích umístěné „Diademem umění jest pravda“, jak Neruda dí, neskoná leč s posledním básníkem. On klade jej co hudebníka vedle Beethovena a Mozarta, s nimiž současně žil, a tvrdí, že vzdor německému nápisu na pomníku byl srdcem náš, že duše jeho byla holubice bílá, slovanská, což soudí ze skladeb jeho na písně Hankovy, z nichž některé znárodněly, a ze skladeb z Královdvorského Rukopisu, ač doznává, že duch jeho v říši tonů všeobsáhlý, sáhl často směle po látkách cizejších, hlavně německých, soudě, že jeho sceny z „Fausta“ a „Nevěsty Messinské“ rovnají se velikosti výtvorů jmenovaných. Při rekviem jeho, praví, rozechvíváme se jako při Mozartově. Druhá část feuilletonu dotýká se třístaletých narozenin Shakespearových, připadajících na 23. dubna, kdy v Stratfordu nad Avonem r. 1564 světlo světa spatřil, a které celý vzdělaný svět slaviti hodlá. Neruda uvádí zde případně prorocká slova

Digitized by Google

Leonarda Diggesa, která krátce po smrti W. Shakespeara, r. 1616 v Stratfordu náhle skonavšího, napsaná zní: „Nadejdou dnové, kdy vší novotou opovrhnou lidé soudní, kterýmž pak nebude se zdáti nic znamenitým a vzácným, co nepochází od Shakespeara. Každý jeho verš pak znovu vzkřísený vypomůže básníku z předčasného hrobu.“ Konec připomíná chystanou slavnost Shakespearovu, která z popudu „Umělecké Besedy“ a její prací dne 23. dubna s nevšední tehdá okázalostí v Novoměstském divadle byla odbývána. V předvečer slavnosti 22. dubna dáván v „Prozat. divadle“ W. Shakespearův „Kupec Benátský“ v překladu J. J. Kolára, počínaje proslovem od J. Jeřábka, předneseným sl. Malou co Melpomenou. Slavnost sama počínala dramatickou symfonií Hektora Berlioze „Romeo a Julie“ se sbory, soly vokalními a prologem choralně recitovaným. Slova Em. Déchampsova zčeštil J. Böhm. Provedení mistrné stalo se orchestrem českého divadla, konservatoře, „Hlaholem“, zpěváky farních chrámů Páně a j. ochotníky. Sola zpívali paní Procházková a Lukes. Bedřich Smetana dirigoval. Na to následovaly při hudebním doprovodu Blodkově K. Purkyněm sestavené obrazy a sice: „Únos Jessiky“, „Richard III. uchází se o srdce vévodkyně Anny“, „Prosící Virgilie a Volumnie před Koriolánem“ a „Poslední scena z Cymbelina.“ Pátý obraz „Romeo a Julie“ sestaven dle obrazu Corneliova a šestý, konečný „Slavnost pastýřů“, kde Perdita v popředí kvítí rozdává, komponován Ant. Gareisem. Po té odbýván velkolepý průvod z 230 osob všech dramatických děl Shakespearových sestavený, při čemž vždy osoby jednoho kusu zvláštní skupinu tvořily. Neznámý zpravodaj „Hlasu“, referuje o slavnosti 25. dubna na místě feuilletonním, praví, že v průvodu vynikaly zvláště mnohé postavy ženské, mezi všemi osobami však že zajímal nejvíce rozkošný zjev Sebastiana a Violy, sester dvojčat Macháčkových. Déle než půl hodiny trval průvod dle referenta „Zlaté Prahy“ (str. 109.) za slavnostního pochodu Smetanova. Posléze holdováno soše Shakespearově, zhotovené od Jindř. Čapka, všemi skvostně oděnými, duševními dítkami jeho, což činilo dojem úchvatný, při čemž sl. Malá co Perdita vzletný „Doslov“ od Em. Züngla přednesla.

Druhý feuilleton, nadepsaný „Kamenná panna“, vzpomínka pražská, vypravuje o náhlém rozpadnutí se sochy Brigitiny v svatojiřském klášteře, známé všem Pražanům z postranní kaple i později z tmavé chodby, kam přenesena a kde se též sesula. Z mnoha pověstí, na ní visících, má Neruda za nejznámější tu, dle kterého měla švadlena Brigita milence sochaře, Vlacha, který z delší cesty se navrátiv a naleznuv ji nevěrnou, zavraždil ji a v dolině Jeleního příkopu pod bezovým stromem zakopal. Po letech sám se z činu vyznav a odsouzen k smrti, vyprosil sobě, aby dle vykopané mrtvoly směl zhotoviti sochu, což mu svoleno. Dohotovil sochu a nástrojem jedním sám životu svému konec učinil. Neruda vzpomíná zde let mladistvých, kde hořejší Jelení příkop byl z valné části divoký a neupraven. Svislá stráň, dí, byla holá, toliko travou porostlá, jen v dolině stálo husté stromoví a pod ním věčný stín a půda vlhká. Tu prý hoši, nevražíce na nevěrnici, stloukali květ bezový kameny a posílali z místa, kde čistá Jelení voda se špinavou Bruskou se mísí, po korových lodičkách potupná psaní Brigitě, o níž uměli písničku:

Digitized by Google

„Žába z panny vyskočí,
panenka se zatočí,
zatočí a zakulhá,
milýho zas obelhá."

K soše klášterní, jak uvádí, chovali však úctu. Dotýkaje se na konec chudoby svatojiřského kostela, který hloubku myšlének budí v srdci českém, neželí sesutí se kostry kamenné, z jejíhož vnitra vyčuhovaly ještěrky a žáby a jejíž dojem byl ošklivě krásný. Zvyk povýšil ji na vzácnost, jež s ní dokonala.

Na sv. Jana, v pondělí dne 16. května t. r., odbývána v Praze druhá, velká slavnost československých spolků pěveckých. V neděli dne 15. května, v předvečer slavnosti, pořádána za krásné jarní noci velkolepá plavba po Vltavě. Slavnost svatojanská sestávala z pěkného průvodu jednot o 40 praporech a as 2000 členů ze Žofína k Novoměstskému divadlu, kde odbýván skvělý koncert za řízení B. Smetany, a končila večerní zábavou na Žofíně.

Třetí až šestý z vytknutých feuilletonů, nadepsané „Z umělecké výstavy", obsahují kritické posouzení o obrazech Krásoumnou jednotou v Klementinum vystavených. Dle Nerudova soudu byla výstava t. r. slabá, což snad i obmezení se na práce umělců domácích v referatu odůvodňuje. Z těch dotýká se v krajinářství Neruda pochvalně Aloisa Bubáka vynikajícího obrazu „Bojiště u Kolína" (čís. 210.), Hugona Ullika „Krajiny z okolí Petrpurku" (čís. 289.), Bedřicha Havránka „Údolí u Trnavy na Vltavě" (čís. 272.) a „Krajiny u Troje blíže Prahy" (čís. 290.), Aug. Pieppenhagena pěkné „Krajiny při měsíčním světle" (čís. 270.) a „Krajiny v pohoří" (čís. 271.), Angeliky Neumannové solidní „Krajiny u Hořovic" (čís. 269.), Jana Novopackého „Milíře", sličné krajinky se šťavnatou zelení (čís. 177.), Aloisa Kyrníka „Krajiny z okolí Starého Sedliště" (čís. 31.) a „Krajiny z okolí Plánského" (čís. 99.), Ad. Christopha „Krajiny z Horní Lužice", samostatné práce (čís. 180.) a se skrovnými výtkami Václava Kroupy „Poustevny v lese" (čís. 24.), „Selského domu v Houšce" (čís. 127.) a „Podzimní krajiny". S většími až i ostrými výtkami zmiňuje se v témž oboru dále o Vojtěcha Berky „Krajině lesní" (čís. 7.), Max. Haushofera „Štědrém večeru" (čís. 9.) a „Krajině u jezera Alterského v Horních Rakousích" (čís. 150.), Leopolda Stephana „Krajině v pohoří" (čís. 275.) a „V neděli z rána" (čís. 10.), Aloisa Wolfa „Vesnické kapli z okolí Bězdězu" (čís. 73.), Karla Würbse „Starém městečku za měsíční noci" (čís. 49.), Matěje Wehliho „Krajině" (čís. 295.) a Hollmannové „Krajině" (čís. 296.).

V oboru genreovém vyslovuje se s uznáním, dílem i pochvalou o „Pastýři" Quida Manesa (čís. 294.), pěkně malovaném „Selském děvčeti v kostele" Ant. Dvořáka (čís. 298.), „Sedmihradských cikánech" Jos. Melky a „Před směnárnou" (čís. 297.) a „Návratu z honby" od Viktora Barvitia, s menšími neb hrubšími výtkami o Jak. Husníka „Studentském hospodářství" (čís. 285.), H. Svatopl. Pinkasa „Francouzské selce" (čís. 163.) a „Dřevoštěpu a smrti" (čís. 133.), Jos. Huttaryho „Deboře" (čís. 274.), Agathona Klemta „Obrazu ze života" (čís. 91.) a „Varhaníku" (čís. 302.), Ed. Steffena „Návratu z čihadla" (čís. 141.),

Digitized by Google

upomínajícím na téhož „Návrat z rybolovu“, Fr. Sauera „Žebravých hudebnících“ (čís. 98.) a „Obrazu ze života“, Jana Popelíka „Soustrastné návštěvě“ (čís. 30.) a „Nevčasném koncertu“ (čís. 291.), Ant. Gareisa „Obrazu ze života“ (čís. 33.) a „Od křtin“ a Ant. Hölperla „Malém hudebníku“ (čís. 283.).

V oboru historické malby, zastoupené toliko „Zatknutím Jiřího Popela z Lobkovic“ (čís. 143.) od Karla Javůrka a téhož v kostymu historickém „Číhajícím vražedníkem“, dává Neruda pro živost přednost poslednímu, ač přísnost historickou u prvního uznává. Mezi obrazy svatých zamlouvá se Nerudovi nejvíce Ant. Friebla „Návrat po uložení Krista v hrob“, kterým vane duch opravdového smutku, jevící se v ušlechtilých tvářích (čís. 46.), u Jos. Scheiwla oltářního obrazu rozměrů životních a dobře malovaného „Sv. Dominik před Madonnou s Ježíškem“ postřehá již v oku Madonny lhostejnost, Jana Heřmana „Ecce Homo“ a Ant. Lhoty „Matka Boží s Jezulátkem“ zdají se mu práce slabé. Podobizny uvádí pouze dvě od Brandeisa, obě hladce malované. V zátiší zmiňuje se o pěkném obrazu H. Svatopl. Pinkasa „Zvěř v zásobárně“ (čís. 83.), pak o Arnoldiny Hodákové z Brna „Ovoci“ (čís. 97.) a „Kočce s hrozny“ (čís. 38.), obvykle malovaných. Dotknuv se též obou cartonů, Christ. Rubena „Sceny z Prahy obležené od Švédů“ (čís. 281.) a Karla Svobody „Korunovace císaře Albrechta r. 1438“ (čís. 282.), určených k nástěnným malbám pro pražský Belveder, bez výtky, končí referat zmínkou vystavených děl z oboru plastiky, vyslovuje se zvláště pochvalně o Ludvíka Šimka „Markétce“, motivu z Geotheova Fausta (čís. 212.), s uznáním o Jindřicha Čapka soškách „Naději“ (čís. 213.) a „Víře“ (čís. 214.) a Karla Dvořáka soškách portrétních (čís. 278.—280.).

Sedmý z uvedených feuilletonů obsahuje posudek „Jana Talafúsa z Ostrova“, epického obrazu z polovice XV. století od Bohumila Jandy, vyznívající v ten smysl, že báseň co jednotlivý zjev působí mile, jinak že nevyniká nad básně jiných. Osmý feuilleton zmiňuje se velice pochvalně o „Novořeckých písních“ přeložených Václ. Nebeským. As týden po tomto feuilletonu dne 17. června odstoupil z redakce, nakladatelství a vydavatelství „Hlasu“ dr. Antonín Fink, což po něm převzal dr. Karel Sladkovský.

Tou dobou odpoutala Nerudu nová, vroucí a téměř ideální láska od sleč. Holinové. Co referent divadelní vídal nezřídka v loži rodiny Macháčkové dvojčátka dcerušky, Marii Terezii a Terezii Marii, rozkošné bledovlásky kadeřavé, modrých okouzlujících očí, zjevy, jak Otilie Sklenářová Malá ve svých vzpomínkách „Z minulých dob“ (Osvěta. Roč. XVIII. Díl I. Str. 417.) praví, plné něhy a poesie. Ač nebyly téměř k rozeznání, dovedlo srdce Nerudovo tu, po níž zatoužil a jež pozornost jeho vděkem oplácela, brzy od lhostejné sestry rozeznati. Byla to Terezie Marie, již nejspíše v období Shakespearovy slavnosti zaslal dopis bez nadpisu, nám s ostatními, celkem šesti dopisy i s přílohami a dvěma souvisícími listy k Otilii Malé a J. Sklenáři laskavě p. B. K. Mádlem k přečtění a obsahovému použití propůjčený, jenž počíná: „Neznám ceny, kterou bych již nedal za kratičkou rozmluvu s Vámi!“ Neruda vyličuje v něm, jak na svou lásku resignoval, chtěje ji jen chovat co nejkrásnější sen, když

Digitized by Google

se dověděl, že jest milován. Praví, že jest to list první, „bohužel první“, co dívce píše, již jest povděčen za celý život a že jej dojímá, že v nepříjemnostech bude musit zápasiti s těmi, kteří jsou jí nejdražšími a drahými též jemu. Spolehá na její srdce, aby vyhnul se všemu, co by je zaboleti mohlo. Žádá za nějakou nevinnou vzpomínku čas od času a dí: „Končím bez podpisu, neboť jediný na ten podpis, který bych napsal, nemám posud důvěry.“

Po ústním sblížení, nevíme zda v zábavě nějaké, či jinde se příhodivším, zaslal Neruda své zbožňované Terezii Marii záhy po dopisu prvním list druhý s nadpisem: „Vážená, drahá slečinko!“ počínající: „Dovolte mně laskavě, abych směl do rukou Vašich složit některé veršíky své.“ Podotýká, že jsou psány pro ni, že se mu stýská a proto že verše skládá, jež nemá za dokončené a žádá o sdělení, zdali je přijme, několika napsanými slovy. Dopis kratičký končí: „Bohužel, že není popřáno, abych se oustně přimluvil. Učiníte? Oddaný Váš J. Neruda.“ Připojené k němu verše jsou: „O celé milování“, báseň lyricko-erotická s motivem, jak různý dojem vzdor podobnosti své činí dvojčata sestry na milující srdce Nerudovo. „Ať sestry jste v jedné hodině zrozené,“ vine se básní myšlenková nit, „dvě hvězdy, dvě růže stejné krásy, Ty jedna jsi mi milejší o ‚celé milování‘.“ Dále následují kratičké popěvky erotické, nadepsané „Sequidilly k Tobě“. Jest jich celkem jedenáct a počínají následovně: I. „Nediv se, že ret můj Tobě . . .“ II. „Již nedivím se budoucně . . .“ III. „Když jsi chtěla květinou nejkrasší . . .“ IV. „*Víš-li*, k čemu je vše kvítí . . .“ V. „Na Tvém rtíku sto je růží . . .“ VI. „*Místo*, aby proudem . . .“ VII. „*Dny* Tvoje letí po cestách . . .“ VIII. „*Nemám* spaní, nemám snění . . .“ IX. „Tolik blaha v jedné je vzpomínce . . .“ X. „Mně se zdá, že nás v dálce Tvá“ (druhý verš zní: „spojuje bílá ruka“) a XI. „Divno, že za doby plné mužné síly . . .“ Konečně připojena ještě delší, lyricko-erotická báseň, nadepsaná „3. května“, počínající: „Májový vzešel bílý den . . .“ a končící:

a nad nimž srdce nejprudčej
u vzpomínání bilo.

Patrně toho dne vzájemná láska, v hymnu souhlasu plesajíc, pozdější vroucnosti stala se základem. Však již té doby, kdy psán list, sličná dívka churavěla.

V třetím čtvrtletí „Hlasu“ t. r. napsal Neruda 27 feuilletonů, převahou časových causerií, z kterých záhodno zmíniti se o feuilletonech dne 8. 13. a 24. července a 25. září uveřejněných. První z nich, nadepsaný „Návštěva u dokonávajícího“ dotýká se smutné cesty Nerudovy se synem Chocholouškovým Otokarem k loži těžce nemocného Prokopa Chocholouška na faru v Nadějkově, kamž se na zotavenou oblíbený romanopisec k starému příteli Čechoslavu Fikarovi asi před měsícem byl odebral. Dne 2. a 3. července setrvali Neruda a syn Chocholoušků v na faře k potěše nemocného, který je s vřelostí neobyčejnou vítal a těžkýma oteklinou rukama objímal, bavě se po dobrém spánku zejména 3. čce. ráno živě s Nerudou, jejž hned při příchodu vůči žurnalistickému svazku v „Hlasu“ bratrem nazýval, a skojen nadějí v pozdravení do

Digitized by Google

budoucna literarní plány čině, a odjeli, aby jej více živého neuzřeli, neb den po jejich návratu do Prahy, dne 4. čce., skonal tiše 5. t. m. o druhé hodině odpolední. Druhý s nadpisem „Vedle osiřelého stolku“ líčí zesnulého Prokopa Chocholouška v práci žurnalistické v „Hlasu“. Neruda, píše u stolku sousedního, připomíná živě jeho krátkozrakosti, jeho výborné paměti pro nejpodrobnější historická data, jeho vzorného rukopisu bez korrektur, nezbytné tabatěrky a až úzkostlivé svědomitosti, aby nic důležitého nevynechal. V třetím feuilletonu, časové causerii, zajímavé jest následující místo, patrně na pověsti pražské, již Neruda slyšel, založené: „Povídá se, že půjdou zase staroměstské hodiny... přehrozné neštěstí strhne se nad českou zemí ... Jen jedna jest pomoc: Vyhledat hocha, který se před třemi léty o půlnoci novoročního dne narodil, dát mu kulatý oblázek do ruky, postavit jej před půlnocí přede dveře Týnského chrámu. Jakmile začne na radnici biti půlnoc, ať rozběhne se k radnici, doběhne-li před udeřením posledním, ať mrští kamenem po kývající smrti a rozbije jí čelist. Pak bude smrt malomocná a neštěstí odvráceno. Z hošíka stane se velký pán a za ženu dostane princeznu.“ Poslední feuilleton obsahuje první z „Obrázků v nočním světle“, pražských to studií za doby noční, nadepsaný „Po nárožích“. Tklivý ten úryvek z lidské bídy líčí stařenku, která s nároží nalepené tam za dne cedule a plakáty, již nepotřebné, odlupuje, aby získaný tím papír, do zástěrky složený, prodala. Nebohé daruje nějaký mladík v čamarce dva šestáky. Ona však nesahá na ně, aby sobě chléb koupila, schovává je, aby o sv. Václavě dala za svou nebožku matku, již třicet let v zemi odpočívající, mši sv. sloužit. Doma u provdané dcery již chleba není pro hladovou, však vnučka malá, chodíc s mýdlem, tulí se k babičce a skýtá jí housku, již obdržela. Obrázek ten pojal Neruda do svých „Feuilletonů“. (Díl I. Str. 137.—140.).

Tou dobou při dokončeném Vtém svazku „Rodinné Kroniky“ odstoupil Neruda od redakce tohoto týdenníku, který dále Jos. Novákem za hlavního spolupracovnictví K. Sabiny veden, 9. číslem VI. svazku dle exempláře univ. knihovny pražské zanikl. V V. svazku nalezáme od J. Nerudy básně: Matičce 1. 2. (str. 8.), z nichž první, počínající „Má matka někdy čítává“, uveřejněna v „Knihách veršů“ 2. vyd. na str. 134. a druhá, počínající „Dí matka: Ty prý písničky“, tamže uveřejněna na str. 133., a „V zemi Mokha“ (str. 181.), uveřejněnou také v „Knihách veršů“ 2. vyd. na str. 80. a prosový článek „Père-Lachaise“ (str. 111.—114.).

Do nového, též zábavě a osvětě věnovaného „Čecha“, redigovaného Em. Vávrou a Fr. Pejškem a vydaného 5. října r. 1864, napsal Neruda epos v prose „Páně Liebeltův špaček“ (I. pololetí. Str. 1.—89.). Obsah povídky jest následovný:

Starý mládenec, úředník Liebelt, měl pro zábavu doma špačka, který uměl říci, když pána svého do dveří vcházeti viděl, „pane Liebelt pěkně vítám!“ Posluhující mu domovnice nechala mu při poklízení jednou ptáka ulétnouti. Zjistilo se, že vlétl na okno a odtud na protější střechu „Zlatého kola“. Pan Liebelt, přijda z kanceláře a zpraven o nehodě, jde rychle k domovníkovi „Zlatého kola“ a prosí o klíče od půdy, dovídá se však, že je má paní, třetí patro obývající. Jde tam. Obstarožná

Digitized by Google

paní a dceř Emilka, panna již čestného stáří, vítají jej a litují. Slečna jde s ním na půdu, však špaček tam není, marně Liebelt na necky vystoupiv z vikýře po něm volá. Sestoupiv s necek utírá si slzy a odchází jako bezhlavý. Jda se schodů slyší za sebou „S bohem, pane sousede!“ — nahoře se mu poroučely.

Ocitnuv se před domem, rozhodne se jíti o pomoc k policii, radí se mu však, aby dal špačka do novin. Povděčen té radě, poroučí si v novinách každodenní inserát až do odvolání. Též přátelé jeho v hospodě zvědí o jeho ztrátě; vraceje se z hospody domů, dovídá se, že se slečna Emilie dotazovala, je-li již špaček nalezen. V noci se mu zdálo, že klečí na hrobě otcově a že nedaleko něho tikal monotonně pták a on usedavě plakal. S ranním úsvitem dotknul se pohled jeho prázdné klece. Obléknuv se, činil na zachycení ztracence obšírný plán, jehož hlavní body byly: otevřená stále okna, aby mohl vzpamatovav se vletěti k svému pánu, oznámení na pražských rozích, na branách a v obcích policejního obvodu, jednání s pražskými ptáčníky, procházení se po ulicích pražských a ostré pozorování oken.

Však minul den, druhý, třetí, čtvrtý a výsledek nejevil se žádný, uplynul týden a pan Liebelt počítal špačka již k nebožtíkům. I dal sobě v čepčářském krámě přišíti smutek za klobouk. „Umřel mně strýc“, vysvětloval „U modré klece“ při obědě. Přijda domu obdržel od domovnice zapečetěný lístek, po jehož otevření seznal, že jej slečna Emilie ve jmenu matčině, jejíž svátek jest, a ve jménu svém k večeři zve s podotknutím, že mimo něj nikdo nebude přítomen. Panu Liebeltovi pozvání lahodilo a šel k sedmé hodině do 3. patra „Zlatého kola“. Byl tu překvapen sdělením, že jeho špaček asi nalezen, alespoň stopa se objevila, neb při procházce na baštách spatřila Emilka špačka nad Novou branou, jenž mezi vrabci na několik kroků před ní a matkou poskakoval a pak s hradeb sletěl. Pan Liebelt byl šťasten a když se Emilka vyjádřila, jak by mu od srdce přála, aby svého miláčka šťastně obdržel, tiskl jí vroucně ruku. Za řeči přišlo se i na ženitbu a tu se pan Liebelt vyjádřil, že na to vlastně ani nevzpomněl. Matka doložila, že Emilka také se nechce vdát, že má několik tisíc zlatých, pěkné nářadí, šaty, stříbro, ale že má času dost a že se ji posud nikdo nelíbil. Emilka nabízí panu Liebeltovi co náhradu za špačka kanárka, slibujíc mu též flašinetek, aby jej učil. Po půl noci vrací se pan Liebelt domů.

Druhého dne dostává dovolenou pro svou špačkomanii, jak s úsměvem představený mu praví, a najímá si mladíka, který mu za Novou branou za odměnu 10 zl. špačka, jejž Emilie viděla, chytne. Špaček zdá se menším páně Liebeltova a nemluví, nicméně poznamenává si jej Liebelt červenou páskou, kdyby chtěl utéci. Zatím dostává též v pěkné kleci kanárka a flašinetek s psaním, v němž sl. Emilie, prozrazujíc své srdce, prosí, aby za tři neděle přišel si pro rozhodné slovo, že mu matinka přeje.

Celých čtrnáct dní tráví pan Liebelt mezi knihami, špačkem a kanárkem. Kanárek mladý jen tiká po flašinetku, špaček však také nic mluviti nechce, naopak počíná pohvizdovat některé takty. Pan Liebelt dává špačka již domovnici, aby jej za měsíční plat živila, ale ten vylétá

Digitized by Google

oknem. Vrátiv se, usmrcen jest panem Liebeltem, jenž ví, že to jeho špaček není. Pan Liebelt se na to oženi a zaplativ za neodvolané inseraty značnou částku, žije s tchýní a Emilií pohromadě, zavražděného špačka si vycpati dav, k němuž s tichým povzdechem, aby to žena neslyšela, dí: „Ty's pomstěn!“

Z 26 feuilletonů, Nerudou do posledního čtvrtletí „Hlasu“ t. r. napsaných, záhodno zmíniti se o feuilletonech 11. a 30. října, 6. a 20. listopadu, 10., 17. a 24. prosince uveřejněných. První z nich, nadepsaný „Goar. Báseň Vítězsl. Hálka“. (V Praze. Nákladem Ed. Grégra 1864. 8⁰) vítá s potěšením práci Hálkovu co krůpěj vláhy na vypráhlou půdu poesie české, prozírá její časovou a politickou podstat, vytýká chatrné sujet a uznává sílu její lyrickou, která však neodpovídá v té míře předmětu zvolenému jako v „Alfredu“ a „Mejrimě a Husejnu“, pročež prý také proti nim pokrok neznačí. V druhém zmiňuje se Neruda o odhalení pomníku Ferd. Mikovce kosmopolitickou společností Arkadií (nápis latinský na pomníku zní: „Societas Arcadia in piam sui praesidis memoriam hunc monumentum posuit“) dne 29. října t. r. na hřbitově Košířském za účastenství Hlaholu a Umělecké Besedy. Třetí feuilleton obsahuje druhý z „Obrázků v nočním světle“, nadepsaný „V obecním dvoře“, v němž přenocování mladých metařů v hromadách smetí, kam se za krutého mrazu až po hlavu zavrtali, illustrováno chorobným dobrákem Martínkem, kterému se z milosrdenství metařství ve Fišpance dostává, aby měl kde spáti. Čtvrtý feuilleton zahrnuje třetí z „Obrázků v nočním světle“, nadepsaný „Při karbanu“. Neruda líčí tu živě posupný výjev z kavární herny, kde nešťastný hráč, marně u sklepníka úvěru žádaje a též nadarmo svou milenku za půjčku šťastnějšímu spoluhráči nabízeje, hádku způsobuje, jež končí americkým soubojem pro něho nešťastně.

V pátém feuilletonu s nadpisem „První hodina česká“ vzpomíná jaksi doplňkem „Feuilletonu vzpomínek“ (Rod. kronika I. svz. Str. 21.) Neruda vřele na první svou návštěvu u J. P. Koubka, přednášejícího o jazyku českém v Klementinu od 12. do 1. hod. odpolední. Vypisuje, jak se spolužákem dovolen a jídlem zásoben rozpouštějícím se sněhem na Staré Město spěchal a šťastně do síně bývalé fysiky zavítal, než se vlastní posluchači, jinoši již mužných rysů, počínali scházeti. Usmívající se Koubek dostavil se záhy a počal s praktickým cvičením. On diktoval, někdo psal, pak korrigoval a vykládal. Přítomnost malých posluchačů zdála se jej poutati, neb když Neruda, maje vodu v botě nateklou, neklid jevil, oslovil jej: „Co vám překáží?“ „„Bůta““ zněla odpověď. „Bůta, bůta,“ smál se Koubek, „jak byste ale řekl, kdybyste někoho uhodil mit dem Stiefel, no — uhodil jsem ho — —“ „„Botou.““ „Dobře,“ pravil Koubek, upozorňuje své posluchače, jak ryzímu Čechovi pravidla mluvy jeho jsou vrozena. Na chodbě zastaviv Nerudu divil se, že jest Pražan rodem a zval jej, aby hodně často přišel.

Šestý feuilleton obsahuje nestrannou, dosti příznivou úvahu o Ad. Heydukových „Nových básních“, zamlouvajících se Nerudovi zvláště oddílem „Dozvuky vlašské“.

Poslední štědrovečerní feuilleton zahrnuje čtvrtý, rovněž poslední z „Obrázků v nočním světle“, nadepsaný „O štědrý večer“, v jehož prvé části

Digitized by Google

líčen smutný večer u stolu starých mládenců v každodenní hospůdce, kteří dnes pochovali druha doktora, s jehož hřebíku černá rouška visí, v druhé části mrzutý v chudičkém obydlí švadleny, která dlouho spořic na drahý plášť, jej spravuje, an se jí nějaký švihák o něj doutníkem otřel, leč dobrou kávou a koupenou rybičkou, již do vody pustí, se obveselí, na konec básnicky tklivý, dotýkaje se stráže na Petříně, nad ozářeným městem za hlaholu zvonů o jitřní v tišině se pohybující a v krutém mrazu na vystřídání, již již spánku podlehajíc, co na spásu čekající.

Celkem napsal Neruda r. 1864 do „Hlasu" 98 feuilletonů. Počátkem prosince v čísle 5. „Čecha" (str. 146.) počal pod nápisem „Sto skromných myšlének" uveřejňovati své aforismy, které v čísle 7. (5. ledna 1865 vyd.) dokončeny (str. 208.). V 10. roč. kalendáře „Českomoravská Pokladnice" vyšla od něho báseň (zimní čtení) „Kmotr Váňa" str. 23.—24. T. r. uveden též Neruda mezi členy odboru pěkné literatury ve výroční zprávě Umělecké Besedy na str. 25.

Za starou láskou.

Napsal Bohdan Kaminský.

Ke svátku dostal, aby všeho užil,
do nohou rheumatismus, pěknou věc.
By trochu ochablé své síly vzpružil,
neb jednou ještě chtěl se ženit přec,
dřív podle Kneipa statečně se tužil
ten nezkušený, starý mládenec,
na letním bytě perka zul a rosou
po louce procházel se nohou bosou —

A výsledek té neobvyklé kury:
nemohl potom vstáti na nohy,
mazání všelijakých skoupil fůry
a hořce v mukách sténal ubohý
a modlil se, by pomoc přišla s hůry,
jak Lazar sténal týden přemnohý.
Žeň bohatou jen apatykář sklízel,
však jeho lepšit nechtěla se svízel!

A tu jak doma ležel celé týdny
tak jako Lazar, zle se vedlo mu.
Ubohý starý mládenec, tak bídný,
si postěžovat nemoh' nikomu,
ni jeden přítel soucitný a vlídný

Digitized by Google

v tu mládeneckou nešel Sodomu, —
jen domovnice nahluchlá a stará
k posluze tady byla u Lazara.

Ach, Bože milý, do růžových tenat
bývalých lásek kéž by býval vlez',
stůně se jinak, je-li člověk ženat,
měl u sebe by uěžnou žínku dnes,
tak sám a sám by nemusil tu stenat,
ba snad by ani v nemoc nebyl kles',
vždyť dobrá žínka, pečlivá a dbalá,
by mužíčka si jistě uhlídala!

Čert aby všecko vzal! Už zvolna zmáhal
se pacienta náběh ke pláči,
spár zoufalství do nitra jeho sahal:
jen domovnici když se uráčí,
pak teprv přijde! — Tu se zapřísahal,
že všecko jednou rázem zjinačí,
by neumřel tu samotou a nudou,
až jenom nohy zas mu sloužit budou!

A tu si řekl: „Kamaráde milý,
což je to platno, nejsi více mlád,
a když se všichni kolem oženili,
jdi, učiň též! Měl's mnohou dívku rád,
a mnohé tobě nakloněny byly,
měl's vážné známosti už dvacetkrát
a Bůh ví proč, po každé bylo veta,
jdi, ožeň se teď na svá stará leta!"

A myslí jeho táhly různé zjevy
těch, jež jej byly zajímaly kdys:
subtilní, kypré, všelijaké děvy,
zde plná měkkost, jinde ostrý rys, —
kam dřív se dívat, člověk věru neví.
Hle, celý harém, právem zvolal bys
a věru, pěkný harém různých poupat
zřel smutný rek náš kolem sebe stoupat.

Až sám se téměř divil tomu nyní,
kolika dívkám jednou hlavy plet'.
Jak je to možná? Inu, člověk míní,
že našel pravou, lásku vyzná hned
a najednou tu spatří příští tchyni
a lekne se a honem běží zpět
a seznámí se s druhou, čtvrtou, šestou, —
ta vdá se mu a zas jde sám tou cestou.

Digitized by Google

I rek náš smutný tak své lásky střídal,
jak rukavičky. Začal záhy dost,
už v mládí sladké třešně lásky jídal
a mnohou báseň složil, pravý skvost.
Už jako student dívku jak jen vídal,
hned rozvinul v tom bájnou dovednost,
by nad čipernou žabkou sítě zatáh',
než její tatínek mu bude v patách.

Těch lásek studentských co on měl, pane,
to byla sbírka velmi obsáhlá . . .
Kde jsou ty zjevy, druhdy zbožňované,
blouznivá Stáza, Fána osmahlá,
těkavé Žany horování plané,
jež v osidla svá později zatáhla
kadeta, s kterým podnikla kdys výlet
a s kterým tenkrát rek náš chtěl se střílet?

Ó kde je sličná pekařova Zdenka,
již zvával druhdy Fornarinou svou?
Kde Kristina, ta vyzáblá a tenká,
kde Růžena a obě Bóžy jsou,
ta první hravá, sladká milostenka
a druhá, kterou filosofem zvou
a která později, filosofka malá,
za domácího pána se mu vdala —?

Kde průzračná je Tóny, černá Jitka
a Julka, štíhlá jako Venuše?
Kde Magdala, jak ostří nože břitká,
jež mluvila mu časem do duše,
že samé pletichy je, samá pitka?
Kde zmlklá, zádumčivá Katuše,
od které přešel k rozmazlené Else —?
Ó, všech snad ani vzpomenouti nelze!

Ó lásky studentské, až trudno říci,
jak často rek náš býval vámi tknut!
Jak motýl, z květu na květ těkající,
teď vzpomínkami věru nebyl chud,
až na všecky ty krásky různých lící
vzpomenout bylo těžké poněkud —
jeť vzpomínkami celý život proset
a rek náš flirtů těch měl jistě do set!

Ó lásky studentské! Ve vaší záři
jak často rek náš slunil se a skvěl!
Co jenom ženských jmen je v kalendáři,

Digitized by Google

milostné pletky se všemi snad měl
a kráskám různých povah, jmen i stáří
dnes lásku vyznal, zítra zapomněl,
dnes úsměv, láska té a té mu kyne —
a zítra honem zas už běžel k jiné!

Pak lásky studentské už více není,
náš rek je v úřadě, ó velká čest!
Však v lásce teď se jméno pouze mění,
leč podstata i forma stejna jest:
má v té či oné chvíli zalíbení
a za rok vystřídá jich pět i šest,
s poupátkem něžným, s usedlejší vdovou
na každou saisonu má známost novou.

A proč se vlastně neoženil, kdo ví!
Přec byl by oženil se velmi rád!
A vždy zas na novo jde, znovu loví,
ba skoro zasnouben byl kolikrát,
o její ruku říká tatínkovi
a tatínek chce požehnání dát —
však ženich zatím, jinam už se kloně,
mu napíše, že — nestojí už o ně . . .

V poslední chvíli všeho nechal vždycky,
když ke svatbě už ušitý měl frak.
Skončila známost každá prosaicky,
leč rek náš nezoufal si nikterak.
Jak ptáče, když se zbaví těsné klícky,
si oddechl a zase bylo tak:
zas v srdce jeho nová láska přišla, —
leč, buď má peněz málo, nebo šišlá.

A přece z těch, jimž byl se někdy dvořil,
z té galerie sirotků i vdov,
z té obrazárny, již si v albu stvořil,
z těch, jimž byl šeptal spoustu něžných slov,
pro mnohou se kdys do opravdy mořil
a k ženění byl stále pohotov . . .
Že neženil se, není jeho vinou:
on čekal stále na nějakou jinou.

Nu, co měl dělat! Byl to vždycky omyl,
ne pravá láska, kterou hledal on.
Tak, aniž sám si toho uvědomil,
jej těšit přestal těkavý ten hon.
Sám nad sebou už potom třtinu zlomil

Digitized by Google

ten pohodlný zatím seladon,
jenž v čas ten objevil tu pravdu bídnou,
jak vítězství i vlasy stejně řídnou.

A tak zbyl sám a sám v těch žití slotách,
však dosud nikdy nestýskal si přec.
Tak šťastně to přes čtyřicítku dotáh'
už vybouřený, starý mládenec.
Zas jiní četli v lásky sladkých notách,
a stávala se i ta divná věc,
že jeho lásek dcery, zas už slečny,
se vdávaly, jak chce to zákon věčný.

Tu víc, ach, než ty všecky Bóžy, Julky
jej těší posezení u piva,
partie solidní a klidné bulky . . .
Měl za sebou ta léta bláznivá,
víc nebýval už jako ze škatulky
a, ať to jak chce světu zakrývá,
lysinu zrádnou na temeni hlavy
v rozkvětu jejím víc už nezastaví.

Nu, co měl dělat! Vlasy, jež mu zbyly,
leč sešídly a zšedivěly už,
si obarvil, jak přítel kterýs milý
mu poradil, jenž moudrý prý byl muž.
Však po tom obarvení vlasy byly
z půl žluté, zpola fialové, — nuž,
bol mužný prsa reka mého sevřel,
však na přítele proto nezanevřel.

Dál bulku s ním a jindy šachy hrával
a soused zbožně oči k němu zdvih',
když rek náš časem, když v něm citů nával
se probudil, čet' seznam lásek svých
a jako velký stratég povídával
o bývalých těch slavných vítězstvích,
kde nepodlehl pod svým sokem jedním,
kde všecka srdce vzdávala se před ním.

Tak žil náš rek, až dostal k svému svátku
zlý rheumatismus. Pohroma ta zlá,
o které zmínka je hned na začátku,
jej velmi skroušeného nalezla.
Měl k přemýšlení nyní čas i látku,
když někde z kouta duše vylezla
myšlénka na smrt . . . Ano, byla tady:
co platno, hochu, dávno nejsi mladý!

Digitized by Google

Quido Reni: Bacchus ověnčený révou.
(Gallerie Pitti ve Florencii.)

Digitized by Google

Svoboda! Volnost! — Pěkné věci samé,
kterými druhdy těšil se ten bloud.
Svoboda! Volnost! — Však to heslo klame,
když nesmíš ani s postele se hnout . . .
Zde k vůli rýmu francouzsky: „Ó jamais!“
si vzdych' a cítil muka těžkých pout
a medicinu pozdvihaje ke rtům,
takovou volnost poslal ke všem čertům.

Ach ano, jinak se to stůně asi,
když mladá žínka se kol otáčí
a něžně tebe líbá, hladí vlasy . . .
Tu bylo jemu skorem ke pláči,
v něm lítost vře, vztek se žlučí se kvasí —
té domovnici až se urážíí,
pak přijde teprv! Kde jen vězí? Kdo ví?
V sousedstvu nejspíš o něm klepy loví!

Tu utrápený lítostí a nudou
on řekl si: „Ach, je to bída teď!
Až jenom zas ti nohy sloužit budou,
můj hochu, za nevěstou někam jeď,
jen hodnou vybeř si a třeba chudou
a dostaneš-li její přípověď,
netřeba otálet se svatbou vlastní
a můžeme být záhy oba šťastni!

Že pozdě už? Že dřív měl's myslit na to,
než teď, když stáří klepá na dveře?
Když z dávné krásy tvé je všecko vzato,
když zvolna život všecko ubéře:
ze srdce žár, jímž kdysi bylo jato,
z pohledu jiskry, s hlavy kadeře:
že pozdě říc: Teď nový život počne?
Že lásky není pro tě už? A proč ne?

Snad přece jen se najde dívka jedna
z těch všech, — a věru, bývalo jich dost
opravdu, řada slušná, nepřehledná —
u které vítaný a milý host
bys byl i teď. Nu ovšem, nemoc bědná
tě sklíčila a není pro radost
muž s podagrou. Víc mladík nejsi, arci,
však lásku najdou kolikrát i starci.

Nu ovšem, nejsi víc v tom prvním mládí,
v tom rozběhu těch prvních, bujných let,
kde hloupostí se člověk navyvádí

Digitized by Google

až běda, a vždy ženil by se hned —
však ženili se starší kamarádi:
proč, hochu, ty bys toho nedoved?
Proč jenom s tebou bylo by už veta?
Vždyť k Abrahamu ještě máš dvě leta!“

Tak smutný rek náš, nemoha se hnouti,
přemýšlel o té, kterou vybrat si
za věrnou družku na života pouti . . .
V paměti listy zvolna převrací,
tu onde zamyslí se, hlavou kroutí
a smutně vzdychá v těžké stagnaci:
té byl by stár, ta jemu stará zase
a pátá, šestá dávno provdala se.

A bez chyby tu žádná není, běda!
Na každé to či ono nachází:
ta příliš ohnivá, ta příliš bledá
a s onou byl by v stálé nesnázi,
ta koncerty a zábavu jen hledá . . .
A náhle zastavil se u Stázy,
jež příliš útlá jest, však tichá, milá
a jistě by mu dobrou ženou byla!

Ach, to je dávno už, tak dávno tomu,
co měl tu žábu velmi, velmi rád . . .
To na prázdniny přišel jednou domů,
(měl v ochotnickém představení hrát) —
tam Stáza líbila se nejednomu,
až on ji vyprovázel jedenkrát,
až, Bože milý, to je dávno, kdysi,
když při měsíci lásku vyznali si . . .

Ach, Bože milý, láska se tu vyzná
tak hravě, člověk ani nevěří,
pak vzájem vymění se podobizna,
verš v památníku, prsten kadeří,
nad láskou předešlou se zpívá tryzna
a nová v struny citu udeří,
vysoko v srdci šlehá plamen čistý
a denně píšeš dva, tři, čtyři listy — —

A zvolna chladne zas ten citů nával,
ach, sejde s očí, sejde z mysli též!
Kol oken, kde jsi s chvěním druhdy stával,
dnes ku podivu klidně dále jdeš,
horoucím listům, jež jsi včera psával,
dnes útrpně se sotva usměješ . . .

Digitized by Google

Kam děla se ta láska, věčná, ryzí?
Ach ano, s očí sejde, z duše zmizí . . .

Tak zvětrala i v duši mého reka
vzplanuvší kdysi láska ke Stáze.
On tušil, věděl, že tam v dáli čeká — —
však s dovolenou měl tu nesnáze,
vzpomínka na ni kamsi do daleka
zapadla v duši pak, až nejzáze
a, jak ji život zavanul a odnes',
zapadlá klidně spala tam až podnes.

A Bůh ví proč, až dnes tak náhle před ním
ta upomínka jasem zaplála
v tom životě byť pestrém, přece všedním,
jak opravdová láska bezmála . . .
Tu rozhodl se okamžikem jedním,
povaha těkavá a nestálá
najednou hořela jak víšek slámy.
Ta nebo žádná, děl si, Pánbůh s námi!

Nuž ano, řekl si, mne měla ráda
a teď už více žárlit nemusí.
A já, vždyť láska si jen lásku žádá,
já o Stázinku věru řeknu si.
A v duchu již již psaní dlouhé skládá,
v němž polibky ji téměř zadusí
a v němž jí všecko, všecko, všecko poví
a pak by začal žíti život nový . . .

Ach, jen ty nohy kdyby sloužit chtěly!
Ach, kdyby jenom mohl na nohy!
Leč od chvíle, plán o ženění smělý
když uzrál v něm, ach, týden přemnohý
provzdychal ještě, leže na posteli
jak opuštěný Lazar ubohý,
jenž kolem sebe neměl živé duše
krom domovnice, kterou odbyl suše.

Vstal konečně a napsal Stáze psaní.
Psal bez okolků jako zralý muž
a psal, že mnoho vzpomíná si na ni,
svobodna je-li, či zda vdána už,
že nemůže jí vlastně říci ani,
jak uvítal by v ní svou věrnou druž,
jí v paměť uved přísloví, jež praví,
že stará láska nikdy nerezaví.

Digitized by Google

A psal jí, volna je-li ruka její
a její srdce dosud svobodné,
že tímto prosí ji co nejsnažněji
za svolení, jednoho aby dne
směl přijet za ní, ústně říci vše jí . . .
Nad jeho osudem to rozhodne,
se zralou rozvahou jí připomíná:
buď ona, nebo nikdy žádná jiná . . .

Uplynul týden. V nepokoji stálém
byl živ náš rek. Ach, co mu odpoví?
Že psal ten list, teď litoval už málem;
koš naposledy ještě uloví!
Tak v úzkosti a strachu nenadálém
sám sobě připadal tak bláhový
a viděl už, jak velký koš mu nese
a svět, ten ovšem ještě vysměje se.

Ach ano, jako po studené lázni
pak bude mu, — ó, koš je hrozná věc!
A lidé řeknou, všeho citu prázni,
ten vyšeptalý starý mládenec
že na svá stará léta ještě blázní . . .
Ach, proč si jen to nerozmyslil přec?
Zbyteček vlasů strachem se mu ježil:
takovou hanbu sotva as by přežil.

Tu přišel dopis, její rukou psaný . . .
Jak panenka se zarděl do krvě
náš smutný rek (div byl to neslýchaný,
za dlouhá léta stal se poprvé)
a obálky když obě prohled strany,
list odvážil se čísti teprve,
však před očima tančila mu slova
a pohnut začal pětkrát čísti znova.

Ta zlatá Stáza! Ano, jeho ženou
by chtěla býti, zítra, dnes a hned!
Vždyť s duší tolik, tolik roztouženou
vždy čekala naň, tolik dlouhých let . . .
Ó ano, chrámek lásky své si sklenou,
kde jenom sobě budou náležet,
kde budou míti hnízdečko své vlastní . . .
Přec tedy budou ještě spolu šťastni!

Ta zlatá Stáza! To je ona, která
mu souzena je tedy! Jaký ples!
Jak naposled by byl s ní mluvil včera,

Digitized by Google

tak zdálo se mu, před očima dnes
že vidí ji a za ruku ji bera,
že ručinku tu ke svým ústům vznes,
a že jak tenkrát slyší drahý hlas ten
a je tak cele, opojivě šťasten . . .

Na lásky perutích, pln touhy, nadšen,
by byl k ní letěl nedočkavec ten,
velkého toho štěstí byl už lačen —
však dosud o holi se belhal jen,
tak sešlý byl a celý přejinačen,
pokojem přešed byl už unaven —
takovým ženichem, to věc je známá,
jest okouzlena málo která dáma!

A ten čas vlekl se tak pomaloučku,
tak pomalu! A zvolna každým dnem
do zbylých vlasů sypal bílou moučku,
již stříbrem zimy poeticky zvem,
a bylo reku našemu jak broučku,
jenž váben prvním jara úsměvem
by výš chtěl vzlétnout, ale zchvácen mrazem
po prvním pokuse zpět padá na zem.

I on tak rád, tak rád byl by se vzchopil
a letěl, kam jej srdce táhnul hlas
a tam se štěstím nekonečným opil
a slavil svatý lásky hodokvas, —
však osud s ním si divné šašky tropil
a trvalo to dlouhý ještě čas
a z prsou vzdech se vydral ještě mnohý,
než jako dříve sloužily mu nohy.

Přec konečně se toho za čas dožil . . .
Zas jako jindy chodil zdráv a čil
a v ulicích dav procházečů množil.
Zas najednou se celý zjinačil,
tak bujná radost vjela jemu do žil,
že s chutí byl by si tu zatančil
a úsměv stálý sedal mu teď na rty,
jak blaženému studentíku z kvarty.

Dne jednoho pak jako švihák pravý
se vyfintil (měl pouze nesnáze,
se zrádnou lysinou na vrchu hlavy)
a svižným krokem bral se ke dráze.
List před tím napsal horoucí a žhavý
a teď jel k ní, ach k ní, tam ke Stáze

Digitized by Google

a v mysli srovnával si řeči pěkné,
jež vyvolené srdce svého řekne.

Co bylo dál, je prostinké a všeduí,
jak autor jeden řek' už přede mnou.
Ke Stáze přijel právě o poledni —
a náhle zchvácen hrůzou tajemnou
jak hloupý školáček stál tupě před ní
s myšlénkou na útěk, tak hanebnou . . .
Jen hledí na ni, marně slova hledá
a jako na trní je u oběda —

Nemluví, nejí, smutně hlavu chýle
a vlakem večerním jel domů zpět.
Byť na to zapomněl, se krutě mýle,
co se Stázičkou zřel se naposled,
že od té doby, ach, od oné chvíle
uběhlo dlouhých, dlouhých dvacet let
a strašná doba ta, jež mžikem zdá se,
že málo kouzla přidá — dívčí kráse . . .

Ach, kde je dávný linií těch oval,
pel, který mládí vdechlo na líčka?
kde je to dítě, jak je v mysli choval,
mladosti kouzlo, ona celičká?
Jak poupě si ji v mysli představoval —
a vstříc mu vyšla stará tetička,
dřív poupátko to bylo, kvítek z jara,
teď pelargonie to byla stará . . .

Jen trosky ze všeho, čím druhdy jala
a před čím dávno obdiv utichá,
vyčichlá svěžest, vůně vyvětralá,
holoubek, který dávno pelichá,
bývalá kráska, která by se vdala,
jen kdyby ještě našla ženicha,
tetička s vráskami na zvadlém čele —
jen trosky z někdejší té krásy celé . . .

A dál co bylo, dá se říci krátce,
jak přede mnou děl rovněž autor týž . . .
Že čas i s ním měl dosti tuhé práce,
i on že mohl dceru vdávat spíš,
nevěděl rek náš, hanebný ten zrádce,
s nímž sám jsem nespokojen nanejvýš.
On věděl jen, když domů jel zas parou,
že poupě chtěl — a našel tetu starou . . .

Digitized by Google

Zde román končí . . . Ještě malá douška.
Co bude dál se smutným rekem mým,
zakrývá ovšem budoucnosti rouška,
však mnoho viděl jsem a mnoho vím,
čtenářce vlídné našeptám to v ouška,
co hlubokým je dosud tajemstvím,
ač ovšem nevím, ve svém srdci měkkém
víc nezatvrdí-li se nad mým rekem.

On totiž — nevím, jak to říci nyní —
se dosud lásky nevzdal, starý bloud
a, jak mi kdosi svěřil, v brzku míní
v manželství přístav chvalně známý vplout:
prý ožení se se svou hospodyní,
jež chytila jej do růžových pout,
než za jiným si ideálem vyšel . . .
Já nevím, povídám jen, co jsem slyšel.

Z let mladosti.

(Toute une jeunesse.)

Román, napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

Všechny někdejší oposiční strany spojovaly se proti císařství vzhledem k nastávajícím volbám. Orleanisté a republikáni byli pro tu chvíli zajedno, Papillon, jenž byl skvěle obstál při hádání o doktorát práv, byl se zapřáhnul do vozu trosky někdejší vlády Ludvíka Filipa, výtečníka, jenž byl zůstal v úkrytu od roku 1852 a nyní se odhodlal vystoupit jako kandidát liberalní oposice v departementu Seine et Oise. Papillon činil se seč byl, aby získal úspěch svému patronu. Přišel do „Sevilly“, aby si pojistil shovívavou neutralitu nesmířitelných žurnalů a byl plu nadějí.

„Ach, můj zlatý, to jsou těžkosti bojovat proti úřadnímu kandidátu! .. Ale můj patron je člověk obdivuhodný. Projíždí po celý den ve třetí třídě na železnicích ve svém okresu, rozvinuje svůj program před venkovany, kteří se nalezají na cestě, a na každé stanici přestupuje z vagonu do vagonu. Jaký to genialní kousek! Kočovná veřejná schůze .... Připadl na tuto myšlenku vzpomenuv si na harfeníka, jenž plul čtyrykráte denně z Havru do Honfleuru a hrál neustále „Il Baccio“ ... Ach, třeba se činit. Prefekt nehrozí se nijakého prostředku, má-li proti nám

Digitized by Google

bojovat. Což pak nerozšířil v našem nejkatoličtějším okrese pomluvu, že jsme voltairiáni, nepřátelé náboženství a vrazi kněží? Na štěstí máme ještě čtyry neděle času! Až do dne volby půjde můj patron ku přijímání o hrubé mši ve čtyrech našich nejdůležitějších obcích. To bude odpověď!... Kdyby takovýto muž nebyl zvolen, člověk by musel zoufat nad všeobecným právem hlasovacím!"

Amédée v oné době nebyl ještě tak otrlý ve věcech politických, jakým se stal později. Přece však tázal se sama sebe znepokojen, zdali tento vzor kandidáta, jenž si snad uloví svatokrádežnou zácpu a jenž rozvinoval svoje vyznání víry, jako kočovný nožíř staví na odiv svoje nožíky s dvanácti želízky, není prostě úžasným kejklířem. Avšak Arthur Papillon neponechal mu času, aby se oddal těmto nepříjemným úvahám.

„A což ty, hochu, jářku, jak daleko jsi?" tázal se ho advokát s protektorskou laskavostí. „Máš velké úspěchy, víš-li pak? Onehdy večer u hraběnky Fontaine-ovy ... však víš ... dcery maršálka Leliévre ... vdovy někdejšího ministra Ludvíka Filipa, přednášel nám Jocquelet tvůj „Zákop před Sevastopolem" s ohromným úspěchem. Jaký hlas má ten Jocquelet! Nemáme ničeho podobného ve sboru pařížských advokátů ... Šťastný básníku! viděl jsem tvoji knihu povalovat se v budoiru nejedné krásné dámy ... Aj, hleďme, doufám, že opustíš tu kavárnu Sevillskou a nebudeš se tu tahat s těmi nečesanci. Třeba vstoupiti do světa, toť nezbytno pro literata, a představím tě, kdy ti bude libo."

V tu chvíli jest Amédée poněkud chladný, co se týče Bohèmy, kdež zakusil přízně tak krátké, a jež ostatně ve mnohém ohledu již uráží jeho citlivost. Zejmena nikterak netouží po tom, aby mu tatík Lebuffle jednoho dne tykal.

Ale vstoupiti do velkého světa! Vychování jeho bylo tak skromné! Dovede se představit, vystupovat jak náleží? Táže se tak s obavou Papillona. Básník jest hrdý, obává se směšnosti, nesvolil by, aby kdekoli hrál podřízenou úlohu. A pak jeho úspěch jest doposud pouze platonický. Jest dosud velmi chud a bydlí doposud na předměstí Saint Jacques. V několika dnech ovšem mu Massif vyplatí pět set franků za druhé vydání jeho knihy. Avšak co znamená taková hrst zlaťáků?

„To úplně stačí," odpověděl advokát, jemuž záleží na tom, aby se mohl chlubit svým přítelem, „toť více než třeba, abys si opatřil slušné prádlo a řádně střižený frak. A na tom především záleží. Pěkné způsoby, hleď, zakládají se zejména v tom, dovést v čas mlčet. Při své jemné a podajné povaze budeš okamžitě dokonalým gentlemanem. Mimo to nejsi oškliv hoch, jsi zajímavě bledý. Jsem přesvědčen, že se zalíbíš .... Jsme sic na počátku července a Paříž je skorem prázdna. Avšak hraběnka de Fontaine neodjíždí nikdy dříve než o prázdninách, k vůli svému vnuku, jehož je poručnicí a jenž dokončuje svoje studia v lyceu Bonapartově. Až do konce tohoto měsíce jest salon hraběnčin otevřen každý večer a lze se tam setkat s příjemnými lidmi, kteří se omeškali v Paříži anebo zastavili se tu na skok. Paní de Fontaine jest stařena velmi roztomilá a velmi mocná. Má ráda spisovatele, jsou-li z dobré společnosti. Nebud tudíž hloupý, objednej si frak. Představím-li tě tam, můj zlatý, zajišťuji

Digitized by Google

ti snad, po nějakých patnácti letech, tvoje křeslo v akademii . . . Tedy ujednáno. Buď připraven na příští týden."

Pozor! Amédée Violette hodlá vstoupiti do vznešeného světa.

Ačkoliv domovnice, jež mu pomáhala dokončiti toilettu a viděla, kterak bral bílý nákrčník, pravila mu ještě před chvílí: „Jaký by z vás byl roztomilý junák, pane Amédée!", básníku prudce zabušilo srdce, když pqvoz, kde usedl s Arturem Papillonem, zaskřípal na písku dvora a zastavil před podjezdem starého paláce v ulici de Bellechasse, kdež bydlí paní hraběnka de Fontaine.

Od samé předsíně, kde se snaží napodobiti spůsoby advokáta plné autority a ihned malomyslní, že nedovede tak pěkně nadmout náprsník košile v hluboko vystřižené vestě, již od předsíně, pod přísnými pohledy čtyr velkých lokajů s hedvábnými punčochami jest Amédée-ovi rovněž nevolno, jakoby se představoval úplně svlečen před odvodní komisí. Ale patrně jej uznali „schopným", neboť otevřely se dvéře do zářícího salonu, kam vnikl za Arturem Papillonem jako chatrná šalupa ve vleku imposantního trojstěžníku a hle, nesmělý Amédée, s kobercem pod nohama, s lustrem nad hlavou, představen jak se sluší a patří hostitelce.

Je to dáma proporcí slona, v nejlepším rozkvětu šedesátky, pozoruhodná bílou kamelií vetknutou v paruku barvy palisandrové a jejíž tvář, paže a ramena jsou napuštěny dostatečně moučkou, aby z ní bylo lze vyrobit plný talíř buchtiček s jablky. Avšak při tom velmi vznešené spůsoby a znamenité oči, jichž velitelský pohled jest mírněn úsměvem plným laskavosti, jenž poněkud upokojil Amédée-a.

Vypravovala, že velmi chválila krásné verše pana Violetta, jež *Jocquelet* u ní přednášel poslední středy v sezóně, a že přečtla s potěšením ještě větším „Básně dle přírody". Děkuje panu Papillonovi — jenž sklonil hlavu, až mu spadl monokl — že jí přivedl pana Violetta, jehož známostí jest všechna nadšena.

Amédée jest velmi na rozpacích, co odpovědít na tuto poklonu, všední, ale pronesenou velmi půvabně. Na štěstí jest zbaven této povinnosti příchodem staré dámy velmi kostnaté a velmi vyšnořené, k níž se hraběnka vrhla s čilostí úžasnou u osoby tak objemné volajíc radostně: „Paní maršálková!" a Amédée, sleduje stále stopy svého soudruha, jenž zamířil ke koutu salonu a stanul u skupiny fraků, Amédée, jenž se počíná vzpamatovávat, prohlíží si místo, tak nové pro něho, kdež mu zjednala přijetí rodící se jeho sláva.

Je to obrovský salon ve slohu prvního císařství se žlutým atlasem na čalounech a na nábytku a jehož vysoká bílá pole jsou zdobena trofejemi antických zbraní vyřezávanými ve dřevě a pozlacenými. Mazal ze školy krásných umění zajisté by přezděl „hasičů" těmto křeslům a pohovkám zdobeným bronzovými sfingami, rovněž jako nemotorným pendlovkám, na nichž stojí zcela ve zlatě osobnost s krátkými licousy, velmi ledabylo oděná přilbou, mečem a lupenem révy a zdá se hovořit o lásce s mladou osůbkou ve vlající tunice, jejíž pás sahá právě až po ňadra a jejíž příčeska jest táž jako císařovny Josefiny. Avšak mazal by křivdil, neboť tento hřmotný přepych nepostrádá ani velikosti, ani rázovitosti. Toliko dva obrazy rozehřívají poněkud chladnost stěn. Jeden, podepsaný

Digitized by Google

Grosem, jest jezdecká podobizna otce hraběnky de Fontaine, slavného maršárka Lelièvre, vévody Jilovského,*) bývalého bubeníka z mostu u Lodi, jednoho z nejstatečnějších spolubojovníků Napoleonových. Jest zobrazen v parádní uniformě, s ohromným kloboukem s bílými péry, mávaje svojí holí potaženou modrým sametem se zlatými včelami, a pod břichem jeho vzpínajícího se koně, zcela v dálce, je vidět neurčitě velkou bitvu na sněhu a planoucí jícny děl. Druhý obraz nalezající se na stojanu a osvětlený lampou s reflektorem, jest mistrovské dílo Ingresovo, něžný medaillon mladé divky, podobizna hostitelky ve věku osmnácti let, podobizna, jejíž sestárlou a nestvárnou karikaturou je teď hraběnka de Fontaine.

Artur Papillon hovoře šeptem s Amédéem vysvětluje mu, kterak salon paní de Fontaine jest neutralní půdou, přístupnou lidem všech stran. Jsouc dcerou maršálka prvního císařství, zachovává hraběnka nejužší styky s Tuilleriemi, ačkoli je vdovou hraběte de Fontaine, jednoho z doktrinářů ze školy Royer-Collarda, parlamentáře povýšeného na šlechtictví Ludvíkem Filipem, jenž byl po dvakráte kolegou Guizotovým na lavici ministrův a jenž zemřel následkem mrzutosti a zadržené ctižádosti po roce 48 a státním zločinu. Mimo to bratr hraběnčin, nynější vévoda Jilovský, oženil se roku 1829 s jednou z nejurozenějších dědiček ve předměstí Saint Germain, z rodiny Croix Saint-Jean, neboť otec jeho maršálek, jehož povaha nebyla nikterak rovna jeho statečnosti, přidružoval se po řadě ke všem vládám a nosil svíci na procesí o Božím Těle za Karla X., než skončil jako velitel Invalidovny na počátku červencové monarchie. Díky této šťastné shodě okolností nalezáte tu několik velmožů, velmi mnoho orleanistů, jakýs počet úředních osobností, ba i několik dobře vychovaných republikánů, v tomto salonu s literarním nátěrem, kdež hraběnka, znamenitá hostitelka, dovede přivábit učence, spisovatele, umělce a výtečníky všeho druhu a také mladé a krásné ženy.

Následkem pokročilé doby roční není dnes večer u hraběnky de Fontaine velký nával. Přece však, pominuv bezvýznamné šlechtice, jichž předkové pocházejí snad z krámu tatíka Isachara, ukazuje Papillon svému příteli některé slavné osobnosti.

Zde především s hvězdou čestné legie na kabátě, jenž se zdá pocházet z výkladce vetešníka, Forgerol, slavný geolog, největší pletichář a mnohoobročník mezi muži vědy, Forgerol, bohatnoucí z dvaceti tučných sinekur a jemuž jeden z jeho kolegů v Institutu zpředu zhotovil následující náhrobní nápis: „Zde leží Forgerol, je to jediné místo, o něž se neucházel."

Tento velký stařec se ctihodnou klátící se hlavou, jehož bílé hedvábné vlasy zdají se rozsévati dobrodiní a požehnání, jest pan Dussaut du Fossé, lidumil ze řemesla, nezbytný předseda všech dobročinných podniků, senator, toť se rozumí, neboť byl pairem Francie, a jenž po několika letech, po válce s Pruskem a celé té katastrofé utone ve špinavých aférách a skončí v kriminále.

Pedant od hlavy až k patě, nadýmaje se nad svou kravatou ve svém zamilovaném postoji před krbem salonu, jenž přece jest naplněn toliko

*) Eylau.

Digitized by Google

květinami a před nímž se pokouší bezpochyby navonět si lýtka, tento bývalý státník, jehož hrubý šedý vlas dodává mu podoby vlčí hlavy v pavučinách a jenž svou tvrdošijností mezka značně přispěl ku pádu minulé monarchie, jest uctivě poslouchán a nazýván „drahý mistře" republikánským řečníkem, jehož rudý program počíná blednout a jenž za nedlouho jako ministr liberalního císařství přičiní se co nejlépe, aby uspíšil jeho shroucení.

Ačkoli Amédée jest dosud ve věku, kdy míváme úctu, přece tito výtečníci, jichž jmena pronáší Papillon s přízvukem pokory, nečiní na básníka dojem tak hluboký jako někteří hosté náležející světu literátův a umělcův. Pozoruje je, jest mladík přec jen překvapen, ba i poněkud zarmoucen neshodou, jakou pozoruje často mezi vzezřením člověka a rázem jeho talentu. Básník Leroy des Saules ovšem má velitelské vzezření a apollonskou tvář, jež odpovídá ušlechtilé a dokonalé kráse jeho veršů, ale Eduard Durocher, Veronese XIX. století, malíř přepychu a rozkoše, je tučný muž velmi sprostý, jenž má knír jako nějaký náčelník klaky, a Theofil de Sonis, elegantní povídkář, románopisec modních dám, má měděný nos a hrubý vous starého setníka celní stráže.

Avšak co především dráždí, co zabírá pozornost Amédée-ovu, jsou ženy, ženy velkého světa, jež vidí poprve z blízka. Některé z nich jsou staré a jde z nich hrůza. Šperky, jimiž jsou pokryty, činí ještě žalostnějším jich výraz nevylíčitelné únavy, jejich unylé oči, jich kobylí profily, jich dlouhé, měkké dromedáří rty, a u nich dekoletáže — jest předepsána pro večírky hraběnky de Fontaine — dekoletáže, jež ukazuje pod krajkami nadmutou tučnost anebo hubenost kostry, jest rovněž směšna jako elegantní modrý husarský dolman na hřbetě starého břichatého plukovníka s lysou lebkou. Vůči těmto nalíčeným troskám cítí mladík s hrůzou mizeti v sobě úctu, povinnou ke stáří. Chce hleděti již jen na ženy mladé a krásné, na ty, jichž poprsí vynořuje se ze živůtku jakoby rozkvétalo, jež mají na rtech vítězný úsměv, ve vlasech květiny a na těle diamanty. Avšak tato obnažená těla naplňují jej ostychem a Amédée, vyrostlý mezi drobným měšťáctvem pařížským, upjatým a puritanským, jest tak na rozpacích, div že neklopí oči před tolika pažemi, šíjemi a rameny. Hle, ihned vzpomíná na Marii Gérardovu, tak jak ji onehdy potkal, když šla pracovat do Louvru, tak svěží ve tmavých šatech upjatých až ke krku, se svým znamenitým vlasem unikajícím zpod zavřeného kloboučku a s krabicí s pastelami v ruce. Nastojte, proč jej nemiluje? Oč je mu milejší ta prostá růže skrývající se v trní, než všechny ty pivoňky příliš rozvité, a jaké božské kouzlo má stud!

Zatím ohromná, roztomilá hraběnka vrátila se k básníkovi a prosila jej k nemalému jeho zmatku, aby přednesl nějaké verše. Jest ovšem nucen poslechnout. Teď je na něm řada opřít se o krb a navonět si lýtka. Na štěstí je to nový úspěch pro něho. Všechny ty pivoňky příliš dekoletované, jež nechápou mnoho z jeho veršů, ale jimž se zdá býti tento brunet s modrýma očima, se žhoucím, melancholickým pohledem, mladíkem dosti hezkým, tleskají mu tolik, kolik je právě možno v rukavičkách příliš úzkých. Obklopili jej, blahopřejí mu. Paní de Fontaine představila jej slavnému básníku Leroyovi des Saules, jenž jej přivítal spravedlivým

Digitized by Google

výrokem a pozval jej otcovsky, aby jej navštívil, a byla by to velmi pěkná chvíle pro Amédée-a, kdyby jedna z těch starých s pysky velblouda, jejíž punčochy jsou bezpochyby rovněž modré jako víčka jejích očí, nebyla se ho zmocnila na čtvrt hodiny a podrobila ho jakési státní zkoušce ze současného básnictví.

Konečně básník odchází obtěžkán koflíkem čaje a pozváním k obědu na příští úterek, a když opět vsedl s Arturem Papillonem do fiakru, právník pleskl jej přes stehno a zvolal vesele:

„Nuže, teď jsi v proudu!"

A je to pravda, je v proudu a spotřebuje nejeden frak, ujišťuji vás, než pozná vše, co tento děj: „jíti do společnosti", jenž se zdá být na první pohled ničím a jenž vskutku je ničím, ukládá muži práce, umělci, zbytečného namahání a ztráty času.

Teď je v proudu! A počíná pěkně! Byl pozván na oběd! Od příštího úterka bude mu u paní de Fontaine, jež nejí skorem nic a pije toliko vodu, podávat hrozivého lososa a hrozná vína správce tabule jmenem Adolf, jenž by se měl spíše jmenovat Exili nebo Castaing*) a jenž po službě nanejvýš datnáctileté u hraběnky má již v Paříži dva pěkné, výnosné pětipatrové domy. Na ten čas jde všechno dobře. Amédée má dvacetiletý žaludek a strávil by i mosazné knoflíky. Avšak všichni ti Borgiové v černých hedvábných punčochách a bílých nitěných rukavicích, kteří se chtějí státi domácími pány, budou mu vařit krmě po svém způsobu a až s nimi bude ve styku jen půl tuctu zim dvakrát neb třikrát týdně, povíme si o jeho žaludečních těžkostech. Ještě kdyby byl zábavný, ten oběd příštího úterku! Aj, promluvme si o tom. Po podezřelém lososu státník s vlčí hlavou, jenž byl bezděčně povalil nebožtíka Ludvíka Filipa, počne přednášku, aby vyložil, kterak, kdyby bylo bývalo poslechnuto jeho názorů, dynastie tohoto konstitučního krále byla by dosud na trůně a ve chvíli, kdy travič bude nalévati svůj nejjedovatější lektvar, stará dáma, jež se podobá dromedaru s naušnicemi, podrobí Amédée-a, svého nešťastného souseda, nové ústní zkoušce o poetech XIX. století a optá se ho — lichotivá to otázka pro kolegu — co soudí o neslýchaných dluzích Lamartinových, nesmyslné ješitnosti Viktora Huga a nestřídmosti Alfreda de Musset.

Teď je v proudu, milý Amédée! Přijde se zítra poděkovat za pohoštění, bude přicházet na „dny" paní té a té a několika jiných paní té a té. A z počátku zůstane tu čtvrt hodiny, hlupáček, až vypozoruje, že chytráci toliko přicházejí a odcházejí, právě jako v boudě s obryní na jarmarku. Uvidí před sebou defilovat, ale tentokráte obrněné sametem a atlasem všechny šíje a všechna ramena, jež zná, ony od nichž se odvrací s hnusem i ony, jež mu způsobují ruměnec. A každá paní ta a ta, přicházejíc k jiné paní té a té a usedajíc na pokraj sedátka nebo křesla, poví totéž, stále totéž osudné slovo jediné, jež musí a může býti toho dne proneseno, na počátku všech hovorů, na příklad: „Ten nebohý generál tedy zemřel!" anebo: „Viděli jste ten nový kus ve Français?... Není právě skvělý, ale kterak to pěkně sehráli!" A to bude rozkošné! A Amédée

*) Pověstní traviči.

Digitized by Google

bude se obdivovati této hře fysiognomií, především paní té a té, jež má „den". Když paní A. mu oznámí, že paní B. vdává svoji dceru za synovce paní C., hostitelka, jež ostatně zná jedva všechny tyto lidí, dá na jevo radost rovněž značnou, jakoby jí oznamovali smrt staré tety, jejíž dědictví očekává, aby obnovila nábytek ve svých salonech, a naopak, když paní D. oznámí, že hošík paní E. má černý kašel, ihned, bez přechodu, změnou výrazu tváře, jenž by byl ke cti každé herečce, hostitelka nabude výrazu zděšenějšího, než kdyby všechna sklizeň byla potlučena krupobitím anebo kdyby byla vypukla včera cholera v okolí ústřední tržnice.

Amédée je v proudu, pravím vám. Kdyby byl ještě trochu prostodušnější než jest, dal by se dosti dlouho klamat všemi těmi úsměvy, tím kroucením, všemi těmi padělky, všemi těmi falešnými úsměvy, jež odkrývají tolik falešných zubů. Není-liž tu na první pohled všechno elegance, harmonie, něžnost? Neví-li Amédée, že slavný vlas kněžny Krasinské byl ostříhán se hlav tří bretonských venkovanek o poslední pouti v Saint-Jean-du Doigt, kterak by mohl tušiti, že přísný mistr Lemarguillier, klerikální advokát, byl považlivě kompromitován v aféře zločinu proti mravopočestnosti a musel se vrhnout k nohám policejního prefekta volaje: „Nezničte mne!" jako v nějakém melodramatu? Když ohlašují krále mody, mladého vévodu de la Tour-Prends-Garde, jehož předek účastnil se bitvy u mostu Taillebourgského, a jenž právě teď uvádí v modu nové spodky, nemůže Amédée tušit, není-liž pravda? že nejmilejší zábavou tohoto rafinovaného kavalíra jest popíjet z rána se svým kočím u vinárníka na rohu a zahrát si s ním partii turniketu? a když krásná baronka des Nénuphars zaruměnila se až po uši, když před ní proneseno slovo „lžička" a když v něm spatřuje — nikdo neví proč — nesnesitelnou neslušnost, zajisté by mladý náš přítel nejméně tušil, že tato až hrůza cudná osobnost, aby zaplatila dluhy ze hry svého třetího milence, prodala potají rodinné šperky, jež nebyly jejím majetkem.

Nebojte se! Amédée konečně pozbude svých illusí. Přijde den, kdy nebude víc bráti vážně tuto slavnou komedii v bílé kravatě. Ale nebojte se také, nepropukne v hloupé rozhorlení. Nikoliv! bude spíše litovati těchto nešťastných lidí velkého světa, kteří jsou odsouzeni ku pokrytství a lži. Bude dokonce omlouvat jich podivínství a jich neřesti zpomínaje na hroznou nudu, jež je zžírá! Ano, pochopí nešťastníka jako vévoda de la Tour-Prends-Garde, jenž jest nucen poslouchati sedmnáctkráte za zimu „Favoritu", že chvílemi pociťuje potřebu jadrnější zábavy a chodí popíjet bílého vína do krčmy se svým sluhou. Rozumí se, že Amédée bude plu shovívavosti. Avšak třeba rovněž prominout jeho plebejskou podstatu, jeho přirozenou neomalenost. Neboť když náležitě pozná prázdnotu a jalovost frašky velkého světa, zachová veškeru svoji sympatii lidem prostým, těm, kdož se blíží přírodě. Můj Bože, ano! bude si vážit neskonale více posledního dělníka — točiče nebo lamače — než salonního politikáře řečnícího, u krbu, a před starou dámou literatkou, třpytící se jako výkladec klenotníka v Palais-Royal a tevovanou jako Karaibka, dá přednost chudé vesnické babičce, upřímně vrásčité pod bílým čepcem, jež v sedmdesátém pátém roce ještě okopává svoje bramborové políčko.

Digitized by Google

XIII.

Minulo poněkud více než rok. Hle, jsou tu první dny listopadu a když ranní mlha se rozptýlila, jest obloha tak modře průzračna a vánek tak čistý a svěží, že Amédée Violette jako staré pařížské dítě nejednou upadá v pokušení, zbotovit si draka, jako když býval maličký a prohánět se s ním po hradbách.

Avšak již z toho vyrostl. Nynější drak Amédéea Violetta je křehčí, než kdyby byl zroben z pouhé třtiny a starých papírů na sebe nalepených; nezvedá se dosud do veliké výše a motouz, jenž ho drží, není tuze pevný. Drak Amédéeův jest jeho rodící se pověst básníka. Třeba ji udržovat, třeba pracovat. A Amédée pracuje, stále s neurčitou tajnou touhou, že se Marie do něho zamiluje.

Ostatně jest poněkud méně chud. Dostává nyní v ministerstvu dvě stě franků měsíčně a ob čas uveřejňuje novelu v prose v časopisech, kde mu platí za jeho rukopis. Proto také opustil svoji sýpku na rýmy v předměstí Saint Jacques a bydlí na ostrově svatého Ludvíka v jediném pokojíku, ale prostranném a světlém, odkud může vidět, nahne-li se z okna, lodě plující po řece a západ slunce za chrámem Matky boží.

Zejmena pracoval Amédée toto léto na svém dramatu pro Comédie Française a dokončuje je. Jest to drama moderní, ve verších, nazvané „Dílna". Děj, velmi prostý jako v nějaké tragedii, jenž však se mu zdá pathetický a dojemný, odehrává se v ústředí lidovém, a Amédée doufá, že nalezl pro svůj dialog verš prostý a přece poetický, v nějž se nerozpakoval přibrat některá malebná slova, některá rázná rčení z mluvy dělníků.

Vděčný básník ustanovil hlavní roli ve svém kuse Jocqueletovi, jenž minulého roku vystoupil s velkým úspěchem v „Úskocích Scapinových" a jenž od té doby kvapí od úspěchu k úspěchu, Jocqueletovi, jenž jako všichni komikové chce hráti také drama a jenž to vskutku také dovede, ale výminečně, za zvláštních podmínek, neboť navzdor svému pitvornému nosu má skutečnou sílu a vřelost a mluví dobře verši. Osobnost, kterou má představovat v díle svého přítele, jest starý strojník, pýcha své dílny, jakýsi předměstský Nestor, a tento typ hodil by se málo aristokratické tváři Jocqueletově, jenž mimo to již dokázal svoji obratnost v maskování.

Přece však herec z počátku nebyl spokojen.

Také on hýčká sen zároveň beztvárný a nestvůrný skorem všech herců, přeje si, jako všichni ostatní, to, čemu říkají „krásná první role". Dlužno doznat, že nevědí určitě co rozumí tímto slovem, ale v jich duchu, plném dýmu, obráží se neurčitě báječný nějaký Almanzor, jenž v prvním výstupu přijede v odkryté kolesce tažené čtyřmi koni a vystupuje z ní vyšňořen šedým trikem a čižmami a se spoustou řádů. Tato osobnost svůdná jako don Juan, statečná jako Murat, poeta jako Shakespeare a dobročinná jako sv. Vincenc de Paula, musí před koncem prvního aktu schvátit láskou jediným pohledem první milovnici, rozehnati tucet zbojníků pouhým bleskem svého meče, oslovit hvězdy, to jest diváky na třetí galerii dlouhou řečí o osmdesáti nebo sto verších a sebrat párek dětí nalezenců do svého pláště.

Digitized by Google

Tento hrdina musí rovněž v dalším průběhu kusu provést jistý počet znamenitých činů, roznítiti dav řečí promluvenou se schodiště, pohaněti tváří v tvář mocného monarchu, vrhnouti se, stále v ozdobných čižmách, do plamenů požáru. Idealem by bylo, kdyby mohl postupně objevit Ameriku, jako Kryštof Kolumbus, vyhrávati bitvy jako Bonaparte a zemříti na kříži jako Ježíš Kristus. Ale hlavní věc jest, aby skorem nikdy neopustil jeviště, aby mluvil neustále a aby kus byl jaksi monologem v pěti aktech.

Úloha starého dělníka, kterou Amédée nabídl Jocqueleteovi, byla hercem přijata po prvním přečtení toliko s nespokojeným pošklebkem. Přece však se herec konečně smířil s touto figurou, studoval ji, „prohloubil ji", abychom užili jeho slov a jednoho dne přiběhl k Violettovi všecek udýchán.

„Myslím, že mám toho chlapíka," zvolal. „Obleku jej trikotovým živůtkem s roztrhanými rukávy a hodně špinavými, modrými, plátěnými spodky. Je to chlapík, že? starý chlupáč . . . Nuže, ve velké scéně ve třetím aktu, když se dozví, že jeho syn je zloděj a kdy vyzve proti sobě celou dílnu, bude se zmítat, jeho šat se rozhalí, košile rovněž, a poněvadž nejsem chlupatý, nalepím si nad žaludek šedého krepu . . . Uvidíš, jaký to bude efekt!"

Ponechav si domluviti v příhodnou dobu Jocqueletovi, aby si tímto spůsobem nelíčil hruď, donesl Amédée svůj rukopis řediteli Théatre Français, jenž si od něho vyžádal lhůtu, aby jej mohl náležitě prozkoumat a vzkáže pak mladému básníku, má-li předčítat svůj kus výboru *herců* čili nic.

Amédée jest tudíž velice úzkostliv, ačkoliv Maurice Roger, jemuž kus sdílen akt po aktu, předpovídá mu nadšené přijetí.

Krásný Maurice jest ubytován as rok v atelieru v ulici d' Assas a žije tu rozmařile a vesele. Pracuje-liž? Někdy, podle nápadu jako rozmařilec, a přece ačkoli jsou jedva naznačeny, ačkoli na těch několika skicách rozvěšených po stěnách je znát, že byly opuštěny po prvním záchvatu lenosti, mají jakýs půvab. Prozrazují na novo jedinou starost tohoto horkokrevného mladika. Žena! stále žena! Avšak nikoliv v úplné nahotě a beze vší nestoudnosti, tak jak se snaží znázornit ji věrně, svědomitě i s jejími vadami ba ošklivostí pilný učeň umění. Naopak, před studiemi Mauricovými cítíte chtíč jeho po všech těch modelech. Jeho prostopášný štětec maluje toliko ženu polo nahou, vyzývavou, připravenou k lásce. Bude-li míti kdysi talent, bude se vyznamenávati tím, že dovede na mladých ňadrech vylíčit nelad nočního úboru, bude moderním Fragonardem.

Prozatím jest pro smyslného Maurice jednou z velkých rozkoší vidět před sebou defilovati všechna ta krásná těla po deseti francích za sezení. Nechtěl by žádné z těchto děvčat, stal se vybíravější, ba i když se odstrojují, jedva že dovede potlačit lehký pošklebek plný hnusu vůči botkám se sešlapanými podpatky a starým šněrovačkám z režného plátna. Co mu stačí a co se mu líbí, jest, že má zde poblíže sebe, na výstupku pro model, toto nahé tělo, to živé maso. Drže paletu na palci hovoří s mladou ženštinou, vypravuje jí zábavné historky, dává si od ní vypravovat

Digitized by Google

její drobné záležitosti, její prosté lásky. Přijdou-li na návštěvu přátelé — a přicházejí každé chvíle — spozorují pokaždé při vstupu modelku, jež prchá za draperii, držíc mezi zuby košili, kterou na kvap přehodila. Avšak zavolali slečinku, objevila se okamžitě, mnohdy aniž oblékla třeba jen spodničku a počíná žvatlat a kouřit s kamarády levantské cigaretty.

Amédée, stále poněkud zmaten, když modelka v košili žádá, aby jí poskytl ohně, tráví zpravidla u Maurice nedělní odpoledne.

Nalezá tu Arthura Papillona, jenž se chystá na dráhu politickou, jsa obhájcem v tiskovém processu. Ačkoliv vlastně jest toliko liberalem velmi umírněným, hájí tento mladík s pečlivě upravenými licousy nejrepublikánštější Vousáče, lze-li to vůbec zváti hájením; neboť díky prudkým útokům na vládu, jež krásný advokát pečlivé vplétá ve svoje řeči, bývají jeho klienti zpravidla obdařeni nejvyšším trestem. Ale bývají tím nadšeni. Mezi těmito nesmiřitelnými jest titul politického odsouzence velmi hledaný a ostatně snadno k získání. Jsou všichni přesvědčeni, že doba je blízka a že povalí císařství, nemajíce, nastojte! tušení, že k tomu bude také třeba dvanácti set tisíc německých bodáků. Den po vítězství zajisté budou vzaty do účtu měsíce vazby, a vězení Sainte Pélagie není nikterak carcere duro. Papillon, jenž jest obratný a chce míti styky se všemi stranami, přichází posnídat jednou týdně s těmi, kdož mu děkují pobyt v tomto žaláři málo krutém a přináší zpravidla humra.

Pavel Sillery, jenž se byl seznámil s Mauricem, přichází rovněž na táčky do jeho ateliéru. Roztomilý bohém nezaplatil dosud svůj účet u tatíka Lebuffla, avšak ostříhal svoji ryšavou hřívu a uveřejňuje každé soboty v elegantním žurnale kroniky plné fantasie a půvabu. Rozumí se, že mu to v kavárně Sevillské neodpustili. Vlasatí zapřeli tohoto zrádce, jenž rovněž přeběhl k nepříteli a není nic více než odporný, smradlavý šosák a kdyby Inkvisice těchto básníků byla mohla provádět svoje rozsudky, Pavel Sillery byl by jako pokřtěný žid, jenž odpadl od křesťanství, bez odkladu oblečen v „san benito“, zmrskán a za živa upálen. Pavel Sillery ostatně toho nikterak nedbá. Ba dokonce občas tento smělec vrací se do „Sevilly“ a častuje členy svatého soudu z „peněz své hanby“.

Někdy také zjeví se u Maurice oholená tvář Jocqueletova. Avšak herec bývá tu zřídka. Jest nyní člověk velice zaměstnaný, již slavný. Ve výkladních skříních s fotografiemi smělý jeho nos znázorněn ve všech posicích, en face, v třičtvrtečním profilu, v plném profilu a bezprostředními jeho sousedy jsou podobizny nejvíce hledané, na příklad otcovská a ctihodná tvář Pia IX. anebo internacionalní nohy sl. Kitty, majestátní víly v trikotu v kusech divadla Chatelet. Časopisy otiskují každodenně jmeno Jocqueletovo, nazývají jej sympatickým a vynikajícím a jsou plny jeho slávy. Vynášejí jeho šlechetné srdce, vypravují o něm pohnutlivé anekdoty. Jest znamenitě něžný ke své staré tetě, rozdává almužny, ujal se onehdy večer zbloudilého psa. Takový umělec jak on, jenž zachraňuje od zapomenutí všechen komický repertoar a osobně protežuje Molièra, nemá mnoho času navštěvovat svoje přátele, toť se rozumí. Přece však poctívá ještě Maurice Rogera krátkými návštěvami. Jen na tak dlouho, aby otřásl zvukem svého hrozného hlasu drobotinami na kredenci, zejmena aby vypravoval, kterak včera ve foyeru herců, dosud

Digitized by Google

oděn pruhovaným pláštěm Scapina, ráčil přijmouti s nejchladnější důstojností poklony nějaké královské výsosti, anebo osoby z nejvznešenější společnosti, „ano, milé dítky, žena z nejlepších kruhů“ zmírá láskou k němu po šest měsíců v loži číslo šesté, v levo — a teď to propuklo. Pěkné to nadělení!

Amédée-ovi se líbí v atelieru malíře ochotníka, kam přicházejí pohovořit veselí a duchaplní umělci. Smějí se tu, baví se tu, a tato nedělní zastávka jest nejpříjemnější zábavou pracovitého básníka. Amédée prodlužuje ji co možná nejvíce, zůstává konečně samoten se svým přítelem, a tu oba mladíci, rozloženi na polštářích tureckého divanu, hovoří upřímně o svých tužbách, o svých záměrech, o svých snech pro budoucnost.

Přece však Amédée zachovává tajemství vůči Mauricovi, nikdy mu nepověděl, že miluje Marii Gérardovu. Při svém návratu z Italie tázal se cestovatel několikráte na dámy, litoval dvorně jich nehody, připomenul se jim prostřednictvím Violetta. Avšak když básník ve svých odpovědích byl nanejvýše zdrželivý, Maurice se více nedotknul tohoto předmětu. Zapomenul snad? Ostatně zná příliš málo dámy Gérardovy. Avšak Amédée nikterak se nehněvá, že se svým přítelem nemusí o nich mluvit a nikdy bez jakési nevolnosti, tajené žárlivosti nedovede odpovědět hezké Marii, když se táže na novinky o Mauricovi.

Avšak více se ho netáže; hezká Marie jest smutná, ochablá, nevrlá. Neboť nyní se mluví u Gérardových málokdy o čem jiném, než o stále stejné, všední kruté starosti o živobytí, a v poslední době sestoupily o několik stupňů na kluzkých schodech bídy. Vydělati na živobytí pro tři osoby vyučováním piana a krabicí pastelek není možno, aspoň ne na dlouho. Luisa má méně hodin, tatík Isachar zmenšil svoje objednávky a matka Gérardova, jež se stává hotovou stařenou, marně zdvojnásobňuje svoje úsilí, není více možno, získati rovnováhu. Amédée to ovšem spozoroval a kterak tím trpí! Nebohé ženy jsou hrdé, stěžují si co možná nejméně, avšak úpadek jich bytu, beztoho tak skromného, jeví se ve mnohých známkách. Dvě krásné rytiny, poslední vzpomínka na otce, prodány ve chvíli nejvyšší nouze a papírová tapeta méně vyrudlá na místě, kde visely na stěně, zdá se zachovávat stín, přízrak zmizelých rámů. Smuteční šat matky Gérardovy a jejích dcer nabývá tonu rezavého a k nedělním obědům, k nimž Amédée přináší na místě obvyklého koláče nyní paštiku, jež někdy tvoří celý oběd, nezbývá ve sklepě ani jediná lahev a pije se víno koupené na litr od kupce.

Každá nová podrobnost, jež mu dokazuje stále rostoucí tíseň jeho přítelkyň, způsobuje bolest citlivému Amédéeovi. Jednou když dostal deset louisdorů za jakousi literární práci, vzal stranou nebohou matku a přinutil ji, aby přijala sto franků, a nešťastná žena, všecka se chvějíc pohnutím a se dvěma velkýma slzama v očích vyznala se mu, že včera, aby mohla zaplatit pradleně, musely dát v zástavu jediné hodiny v bytě.

Co si počít, aby je z toho vyprostil, aby jim zjednal život méně hrozný? Ach, kdyby Marie chtěla! měli by ihned svatbu, bez jiných výdajů než na bílé šaty, jakož bývá u chudých, a žili by pospolu. Má služné dvou tisíc čtyr set franků, mimo to vydělá si tu a tam tisícovku. S hodinami Luisinými byl by to malý zajištěný důchod, skorem dostatečný.

Digitized by Google

A pak by se přičinil, by umístil svoje rukopisy, pracoval by hodně spravilo by se to. Zajisté, bylo by velmi povážlivo od něho vzíti si na starost celou tuto rodinu. Mohly by se mu narodit děti. Avšak nemá-liž již teď značnou pověst, pěknou budoucnost? Kus jeho mohl by se dostat na jeviště, míti úspěch. To by byla spása! Ó příjemný život ve čtyrech, u krbu malého ale útulného! Ano, miluje-li jej Marie trochu, jakož neustále doufá, má-li odvahu, byl by to jediný prostředek.

Zabrav se do tohoto projektu, odhodlal se Amédée, předložiti jej výtečné Luise, ke které má plnou důvěru, kterou považuje za vtělenou dobrotu a rozšafnost. Každého úterka, o šesté hodině odchází z dívčího ústavu v ulici Rochechouart, kdež vyučuje solfeggiím. Očekával ji tu jednoho večera a čekal, až půjde z ústavu. Konečně je tu. Nebohá Luisa! šaty její jsou žalostné. A jak špatně vypadá! jaký to výraz smutku a ochablosti!

„To jste vy, Amédée!" pravila se šťastným úsměvem, když jí vyšel vstříc.

„Ano, drahá Luiso. Přijměte mé rámě a dovolte, abych vás trochu doprovodil. Pohovoříme si mezi chůzí. Chci s vámi v důvěře promluvit o něčem velmi vážném, žádati od vás důležitou radu."

A básník počíná svoje vyznání. Připomíná ji jejich dětství, společné hry za ouředních časů v ulici Notre-Dame-des-Champs. Již v oné daleké minulosti byl okouzlen malou Marií. Když se stal jinochem, pocítil, že drahé to dítě miluje. Stále choval a živil v sobě naději, že jí vnukne něžný pocit, že se s ní jednoho dne ožení. Jestliže nemluvil dříve, bylo to proto, že byl příliš chud. Ale povždy ji miloval, miluje a nebude nikdy milovat jinou než ji. A vykládá pak plán svého života, slovy prostými a dojemnými. Stal by se synem paní Gérardovy, bratrem drahé Luisy a spojení obou chudob tvořilo by skorem zámožnost. Není-liž to zcela prosté? Jest bezpečen, že to schvaluje, ona, jež jest vtělená moudrost, silný duch v rodině.

Avšak zatím co mluví, Luisa sklání čelo a hledí k zemi a on necítí, že se všecka chvěje. Slepý, slepý Amédée! Nevidíš, nepoznáš to nikdy, ale ona tě miluje! Ó bez naděje! Ví, že jest starší než ty, že není hezká, že ti zůstane povždy pouze starší sestrou, jež ti kdysi ukazovala drátem litery abecedy. Tušila dávno tvoji lásku k Marii, trápila se, resignovala, chtěla ti prospět, statečná dívka! Avšak toto vyznání, jež jí činíš, jmeno Marie, jež jí šeptáš do ucha s přízvukem tak náruživým, ten sen štěstí, kde ve svém naivním egoismu ponecháváš a předpovídáš jí pouze úlohu staré panny, jež bude vychovávati tvoje děti, skorem služku, kterak je to přece jen kruté, kterak to kruté!

Došli na boulevard Pigalle. Slunce již zapadlo, jasná, čistá obloha má modř tyrkysu a ostrý večerní vítr odvívá se zakrnělých stromů poslední lupeny pařížského podzimku, lupeny suché a rozežrané prachem.

Amédée se zamlčel. Úzkostlivý pohled prosí o odpověď Luisinu a očekává ji.

„Milý Amédée," pravila pak pozvednuvši k němu svoje upřímné, dobrácké oči, „máte nejlepší, nejšlechetnější srdce . . . Tušila jsem, že milujete Marii a chtěla jsem vám odpovědět ihned, že vás miluje, že je

Digitized by Google

vše ujednáno, že nadále vy a my budeme toliko jediná rodina ... Avšak upřímně řečeno, nemohu tak učinit ... Ačkoli to roztomilé dítě jest poněkud lehkomyslné, přece ženský její pud musí tušit, co pro ni cítíte a přece nemluvila nikdy o tom ani s matinkou ani se mnou ... Upokojte se, nevidím v tom nijakou zlou předzvěst pro vás. Jest tak mladá a tak nevinna, že snad vás miluje, aniž by to sama tušila. Jest velmi možno, ba pravdě podobno, že vaše vyznání zjeví jí teprv, co se děje ve vlastním jejím srdci. Bude dojata vaší láskou, jsem tím jista, rovněž jako vaší oddaností naší rodině. Přeji si z celé duše, Amédée, aby se vám to zdařilo ... Neboť, vám to mohu povědět, jest třeba, a bez odkladu, aby se naší Marii dostalo trochu štěstí. Od nějaké doby mne znepokojuje, mívá hodiny hlubokého smutku, záchvaty pláče. Vy zajisté také jste pozoroval, že jest sžírána nudou. Pozoruji, že trpí mnohem více než matinka a já pod krušným životem, který vedeme. Není-liž to pochopitelno? Cítit se jak ona krásnou, svůdnou, stvořenou pro štěstí a vidět přítomnost a budoucnost tak pochmurné! Kterak to bolestno ... Pochopíte tedy, milý příteli, kterak si přeju, aby tento sňatek byl uskutečněn. Jste tak dobrý a mírný, učinil byste naši Marii zajisté šťastnou! ... Avšak, jak jste pravil, zastupuju v domě rozšafnost. Povolte mi tudíž několik dnů, abych pozorovala Marii, abych ji přiměla k vyznání, abych snad v ní vyvolala cit, o němž neví a věřte mi, že máte ve mně nejbezpečnější a nejvěrnější spojenku."

„Dejte si na čas, drahá Luiso," odpověděl básník. „Svěřuji se vám. Vše, co učiníte, bude dobré."

Poděkoval jí, a když se s ní loučil na počátku ulice Lepic, pocítila nebohá povržená trpkou slast, ponechati mladému muži svoje neforemné ruce pianistky v přebarvovaných, příliš velkých rukavičkách a cítit, kterak je tiskne pln naděje a vděčnosti.

Chce, musí uskutečniti tento sňatek. Praví si to, opakuje si to stoupajíc hrbolatou ulicí, kdež se v soumraku končícího dne hemží dělný lid. Ne, ne! Marie nemyslí na Amédéea, Luisa jest o tom přesvědčena. Avšak za každou cenu musí svoji mladou sestru vyrvat ochablosti, zlým vnuknutím bídy. Amédée miluje Marii a dovede spůsobit, aby jej milovala. Třeba spojiti tyto dva mladé lidi, pojistit jich štěstí. Což pak záleží na ní! Budou-li míti děti, podrobuje se zpředu úkolu tety, jež nosí koláče, a staré kmotry. Jen aby se Marie aspoň dala vést! Jen jestli svolí? Je tak hezká a trochu ješitna. Snad že chová kdož ví jakou chiméru, kdo ví jakou střeštěnou naději v budoucnost, založenou na jejích dvaceti letech a její kráse. Toť velká starost pro Luisu. Nebohá dívka, jejíž hubená ramena chýlí se pod černým šálem, zapomínajíc již na svůj vlastní zármutek, myslíc toliko na štěstí jiných, stoupá pracně po úbočí Montmartru. Avšak přišedši k uzenáři blíže obecního úřadu, vzpomenula si na příkaz matčin a jak bývá vždycky u chudých, kde všední podrobnost mísí se s dramatem života, Luisa, nerozptylujíc svoje myšlenky, ačkoli obětuje svoje srdce, vešla do krámu, vybrala z plechové nádoby dvě kotlety na večeři a dala si je zabaliti do papíru.

Den po hovoru s dobrou Luisou pocítil Amédée onen nepokoj skorem bolestný, jaký vzbuzuje čekání u nervosních lidí. Den v kanceláři zdál se

Digitized by Google

mu nekonečný a o páté hodině, aby uprchl samotě, odebral se k Mauricovi, jehož nebyl viděl čtrnácte dnů a jehož nalezl samotna v atelieru.

Mladý umělec zdál se býti rovněž zabrán myšlenkami. Zatím co Amédée chválil studii umístěnou na stojanu, Maurice se sklopenýma očima, s rukama v kapsách svého červeného kabátu přecházel sem tam, neodpovídaje na pochvalu svého přítele.

Pojednou se zastavil a pohleduuv na Amédéea tázal se:

„Neviděl jsi tyto dny dámy Gérardovy?"

Po několik měsíců již nebyl mluvil s ním o těchto dámách a básník byl poněkud překvapen.

„Ano," odpověděl. „Teprve včera setkal jsem se se slečnou Luisou."

„A . . ." pokračoval Maurice váhavě, „celá rodina je zdráva?"

„Ale ovšem."

„Aj!" prohodil umělec podivným hlasem.

A pokračoval ve své zamlklé chůzi.

Amédée povždy s pocitem poněkud nepříjemným slýchal jméno dam Gérardových pronášené Mauricem. Avšak tentokráte záhadné vzezření, podivný ton mladého malíře způsobily básníku skutečnou nevolnost. Zejmena dotklo se ho zvolání Mauricovo, ono prosté „Aj!" jež se mu zdálo obsahovati cosi záhadného a tajemného. Avšak jakže! Vše to nemělo smyslu a otázky jeho přítele byly zcela přirozeny.

„Strávíme večer pospolu, milý Maurice? . . ."

„Dnes večer je to nemožno," odpověděl malíř stále zabrán, zatím co pod jeho kroky praskala podlaha atelieru. „Robota . . . Jdu do společnosti."

Amédée měl pocit, že přišel nevhod a šetrně se rozloučil. Ale stisk ruky Mauricovy zdál se mu chabější, méně srdečný než obyčejně.

„Co as mu je?" tázal se básník několikráte, obědvaje v malé restauraci v Latinské čtvrti. Na to se odebral do Comédie Française, aby si ukrátil čas a také aby se poptal na svoje drama u Jocqueleta, jenž tohoto večera hrál v „Universalním dědici".

Herec přijal jej ve své šatně. Měl již černé spodky a velké boty Crispina a seděl v rukávech od košile všecek rozhalen a přilepoval si na svoje odulé rty knír jakoby rozzlobeného kocoura příslušné této osobnosti. Nepovstav aniž pozdraviv, zavolal na básníka, jehož poznal v zrcadle:

„Nic nového o tvém kuse . . . Ředitel nemá ani chvíle pokdy . . . Všechno je tu zabráno reprisou „Cameraderie" . . . Ale za dva dny jsme hotovi . . . a pak . . ."

A pojednou, mluvě aby mluvil, aby cvičil svůj hromový organ, spustil, s třeskem otevřeného splavu příval lhostejných věcí. Vynášel dílo Scribe-ovo, jež připravováno na scénu; oznamoval, že slavný Guillery, starší jeho kolega v oboru komiky, bude hanebný v této reprisi a propadne: „ach, milé děti!" stěžoval si, že jest všecek utahán, kterak jej pronásleduje vznešená dáma, „však víš, lóže číslo šest" a ukázal posuňkem plným ješitnosti na dopis pohozený mezi tyglíky s líčidlem a pomadami a jenž ostatně čpěl hanebně pižmem; pak povznesa se k úvahám vyššího řádu zatracoval politiku Tuillerií a stavěl na pranýř císařskou korupci,

Digitized by Google

ačkoli uznával, že ten „nebohý Badingue“ *) — jenž tři dny před tím byl v Compiègne udělil herci malou pochvalu — jest lepší než jeho okolí.

Básník odešel spat jsa všecek pomaten tímto žvatláním.

Když se probudil, úzkost jeho, když pomyslil na Marii, stala se ještě trapnější. Kdy uzří opět Luisu? Bude odpověď její příznivá? Navzdor obdivuhodnému podzimnímu jitru měl srdce vzbouřené, neměl nijaké odvahy.

Nikdy práce v úřadě nezdála se mu odpornější než toho dne. Jeho soused v kanceláři, milovník honby, jenž se vrátil z dvoudenní dovolené, týral jej bez milosti nudnými historiemi o pobitých koroptvích a psech znamenitě slídících, čemuž rozumí se dodával důrazu četnými „bác! bác!“ aby nápodobil střelné rány.

Avšak když odcházel z ministeria nabyl Amédée ponekud jasnější mysli. Ubíral se zvolna na ostrov sv. Ludvíka po nábřežích prohlížeje výklady antikvářů a kochaje se vnadami krásného večera, studuje pohledem na zlatě zářícím nebi nad vysokými budovami hrotité věže Sainte-Chapelle, a věží chrámu Matky Boží poletující vlaštovky shromažďující se k brzkému odletu.

Když se setmělo, povečeřel ve své čtvrti a odhodlal se, aby oklamal svoji netrpělivost, že bude pracovati celý večer, že předělá scénu ve svém dramatu, jež jej neuspokojovala. Odebral se domů, rozžal lampu a usedl před otevřený rukopis. Nuže, do práce! Od včerejška choval se nesmyslně. Proč se domýšlet, že je neštěstí ve vzduchu? Což pak jsou nějaké předtuchy?

Pojednou trojí zaklepání, lehké, ale kvapné, náhlé, příšerné, ozvalo se ode dveří.

Amédée povstal, vzal lampu, šel otevřít a couvl o dva kroky před Luisou Gérardovou, vzpřímenou ve smutečním rouchu.

„Vy? . . . U mne? . . . V tuto hodinu? . . . Co pak se to děje?“

Vešla, sklesla do křesla básníkova, jenž stavě světlo na stůl spozoroval, že nebohá dívka jest na smrt bleda.

Tu chopila se obou jeho rukou a stiskla je veškerou silou.

„Amédée,“ pravila hlasem, jenž nenáležel jí, hlasem chraptícím od zoufalství, „Amédée, přicházím k vám z pudu, jako k našemu jedinému příteli, jako k bratru, a též jako k jedinému muži, jenž snad nám může pomoci napravit hrozné neštěstí, jež nás skličuje! . . .“

Přerušila se udýchána.

„Neštěstí!“ zvolal mladý muž. „Jaké neštěstí? . . . Marie? . . .“

„Ano! Marie!“

„Nehoda? . . . Nemoc? . . .“

Avšak Luisa učinila prudký posuněk paží a hlavou, jenž znamenal: „Kdyby to bylo jen to!“ pak s očima vyjevenýma, se rty sevřenými k trpkému pošklebku, mluvíc šeptem a matouc si slova pravila:

„Pan Maurice Roger . . . Ano . . . váš přítel Maurice . . . Bídník! . . . Oklamal . . . svedl to nešťastné dítě! . . . Ó, bídáctví! A teď . . . teď . . .“

A mrtvá její tvář zaplála, zruměnila se až po vlasy.

„Teď . . . Marie stane se matkou!“

*) Přezdívka Napoleona III.

Digitized by Google

Při těchto slovech vyrazil ze sebe básník hrozný výkřik rdousené šelmy. Zavrávoral a byl by klesl, kdyby tu nebylo bývalo stolu. Usedl na jeho pokraj, opíraje se oběma rukama a zůstal takto, prostydlý až do svého nitra prudkým mrazením, s ústy plnými žluči. Před ním v křesle, shroucena hanbou, Luisa zakrývala tvář a velké, hrozné slzy zvolna stékaly mezi prsty jejích rukavic, zvetšelých chudobou.

XIV.

Bylo tomu více než tři měsíce, co Maurice a Marie se setkali.

Jednoho letního dne, kdy mladý muž šel se opět podívat na svoje zamilované mistry, pikantní malíře XVIII. století, pozornost jeho vůči ženám, stále napjatá, byla vábena v sále pastelů obdivuhodným plavým vlasem mladé umělkyně v černých šatech, jež kopírovala podobizny Rusalky. Byly to vlasy mladé pastelistky, ty slavné vlasy ze zlata a plamenů, jež tehdáž pobuřovaly všechnu omladinu mazalů v Museu a jež činily koloristy i ze žáků Signolových.

Maurice se přiblížil k mladé kopistce a oba zvolali zároveň:

„Slečno Marie!“

„Pane Maurice!“

Vskutku? Byl poznán tak rychle, a s tak blaženým úsměvem? Hleďme, hleďme! Ona naň tedy nezapomenula, ta rozmilá dívka? Kdysi, při několika těch návštěvách u tatíka Gérarda, ovšem, u všech všudy! spozoroval, že jí není nepříjemný. Avšak po době tak dlouhé, při prvním setkání, býti takto přivítán, tím úsměvem takřka radostným, u čerta! to bylo lichotivé.

Stanuv blíže stojanu se smeknutým kloboukem, štíhlý ve svém kroji pěkného střihu, jal se elegantní mladík hovořit se slečnou Gérardovou. Slovy vybranými a šetrnými mluvil s ní nejprv o jejím smutku, již dávném, tázal se jí na matku a na sestru, vyslovil potěšení, že jej poznala. Pak doložil, pustiv uzdu obvyklé své smělosti:

„Co mne se týče, váhal jsem z počátku . . . Za ta dvě leta stala jste se ještě krásnější! . . .“

A když se zarděla, pokračoval žertovným tónem, jenž omlouval jeho smělost:

„Amédée mi ovšem pravil, že jste rozkošná. Ale teď se skorem neodvažuju, tázat se ho na vás. Od té doby, co bydlíte na Montmartru — a vím, že k vám chodívá každé neděle — nenabídl mi nikdy, abych šel s ním a složil vám poklonu. Na mou čest, slečno Marie, zdá se mi, že je do vás zamilován a žárlivý jako Turek.“

Odporovala zmatena, ale stále se usmívala. A již vznikala žádost ve smyslném mladíku.

Ach, kdyby byl věděl o přeludu, který od prvního setkání — a od té doby uplynula leta, — skrývala Marie v koutku svého srdce. Kdyby byl znal dávnou její touhu, aby byla vyznamenána, vybrána, milována tímto krásným Mauricem, jenž tam, v úzkém bytě v ulici Notre-Dame-des-Champs, mezi chudobnými drobotinami tatíka Gérarda, byl minul jako

Digitized by Google

meteor! Ostatně, proč ne? Neměla-liž nejvyšší moc, krásu? Otec, matka, ba i její sestra, rozšafná Luisa, opakovali jí to neustále. Ano! z počátku byla okouzlena tímto mladíkem se zlatým knírem a způsoby velmože, doufala, že se mu rovněž zalíbí a později, navzdor smutku a bídě, — nastojte, právě následkem bídy! — opájela se nadále touto pošetilostí, tímto narkotickým prostředkem proti zármutku a snila, jako ve féeriích, o návratu báječného prince. Nebohá Marie, tak dobrá, tak prostodušná, ale příliš často jí opakovali, že jest krásná! Nebohé rozmazlené děcko!

Když od vás dnes odcházel, milá Marie, po půlhodině příjemného hovoru, pravil k vám Maurice žertem: „Především nepovězte Violettovi, že jsme se setkali. Ztratil bych svého nejlepšího přítele.“ A nejen že jste ničeho neřekla Amédéeovi, nezmínila jste se o tom rovněž své matce, aniž své sestře. Neboť Luisa a paní Gérardová, toť opatrnost, toť rozšafnost. Zapřísahaly by vás, abyste vzdálila od sebe toho smělce, jenž se k vám přiblížil na veřejném místě, jenž vám ihned pravil, že jste krásna a že jste milována; vyplísnily by vás něžně, daly by vám na uváženou, že tento mladík jest z bohaté a vážené rodiny, že matka jeho v něj klade velké naděje, a že vy máte toliko svoje staré šaty a svoje krásné oči, a zítra, k vůli větší bezpečnosti, až půjdete zase do Louvru — neboť abyste zaplatily příští činži, je nezbytně třeba, aby tatík Isachar dostal svoje pudrované markýzky — zítra by matka Gérardova usedla u vašeho stojanu se svými brejlemi a svým pletením a zaplašila by záletníka.

Avšak skrýváte se před Luisou a před matinkou, milá Marie. Máte tajemství před svou rodinou. Zítra, až se budete strojit před prasklým zrcadlem upravujíc si svoje vlasy barvy slunečné, bude vám srdce *bušit* nadějí a ješitností. V Louvru budete roztržitá při práci, když uslyšíte rozléhati se mužský krok ve zvučné samotě sousedních síní, a když přijde Maurice, budete zmatena, zajisté, ah, přiznejte se! ne příliš překvapena a především ne nespokojena, ach! velmi uspokojena. Milá Marie, milá Marie, mluví k vám teď šeptem, nemám to rád; jeho plavý knír jest velmi blízko vaší tváře, a marně klopíte oči, vidím blesk rozkoše pod vašimi dlouhými brvami. Neslyším, co vám praví, aniž co mu odpovídáte, ale kterak rychle postupuje, ten svůdce, kterak se loudí ve vaši důvěru! Kompromitujete se, milá Marie, necháváte jej příliš dlouho u svého stojanu. Právě odbila čtvrtá hodina. Strážce v zeleném kabátě, jenž dřímal ve vedlejší síni s třírohým kloboukem staženým do čela před obrazy Watteauovými, setřásl svoji ochablost, natáhl paže, podíval se na hodinky a vstává se své lavičky volaje: „Bude se zavírat!“ Proč dovolujete, milá Marie, Mauricovi, aby pomáhal skládat vaše věci, provázel vás galeriemi nesa vaši krabici s pastelkami? Ta velká suchá ze Čtvercového salonu, jež nosí příčesku po anglicku jako za Ludvíka Filipa, jež neustále kopíruje „Pannu Marii se zeleným pološtářem“, sledovala vás až na nádvoří Louvru, mějte se na pozoru! Ta závistnice spozorovala, že jste měla vzezření velmi pohnuté, když jste se loučila se svým průvodčím a že jste mu ponechala celou minutu svoji ruku. Ta stará panna s vlasy po anglicku má jazyk zmije. Od zítřka bude se o vás mluvit v Museu a klepy se roznesou až do školy krásných umění, až do ateliéru Signolova, kdež oba mazalové, vaši uctiví ctitelé, kteří si na vaši počest chtěli na-

Digitized by Google

vzájem podřezat hrdla, se setkají řkouce: „Nuže což ta malá pastellistka?“ — „Ano, vím, má milovníka.“

Kdyby to byl pouze milovník! Avšak krásná pastelistka byla mnohem lehkomyslnější, mnohem střeštěnější, než se zdálo oběma mazalům a té velké suché. Je to tak příjemno, slyšet: „Miluji vás!“ Je tak příjemno poslouchat otázku: „A což vy, milujete mne také trochu?“, když hoříte žádostí odpovědět: „Ano!“ Kloníc hlavu a rdíc se zmatkem pod plamenným dechem Mauricovým, malá Marie konečně zašeptala osudné „ano“. Tu spatřila, kterak Maurice zbledl radostí. Pravil k ní: „Musím s vámi mluvit, jest nezbytno, abych s vámi mluvil . . . S vámi samotnou . . . Nikoliv před těmito protivnými lidmi.“ A když odpověděla poděšena: „Ale kterak? Toť nemožno!“ ihned se jí tázal, zda-li mu nedůvěřuje, zda-li jej nepovažuje za počestného člověka, a pohled prostodušné dívky pravil mu více, než všechny přísahy.

„Nuže, zítra dopoledne, o desáté hodině . . . Na místě abyste šla do Louvru . . . Chcete? . . . Budu vás očekávat na nábřeží d' Orsay, u přístaviště do Saint-Cloudu.“

Byla tu v ustanovenou hodinu; přišla k dostavenícku schvácena rozčilením, div neomdlela. Chopil ji za ruku, uvedl ji na parník, jenž vypouštěl velké kotouče dýmu.

„Hleďte, jsme skorem samotni . . . Dopřejte mi štěstí, abych mohl s vámi podniknout výlet . . . Jest pěkná pohoda . . . Buďte klidna! Budeme včas nazpět.“

Ó ta opojná cesta! Sedíc po boku Mauricově, jenž jí šeptal zcela blízko k uchu planoucí slova a jehož pohled ji zahrnoval něžností, viděla Marie míjet před sebou jako ve snu pohledy na Paříž, jež nezuala, vysoké zdi nábřeží, oblouky monumentalních mostů, pak holé okolí, dýmající komíny v Grenelle, Dolní Meudon se svými čluny a krčmami. Konečně na břehu řeky objevil se jim park s nekonečnou zelení.

Bloudili tu dlouho ve svěžím stínu velkých kaštanů, obtížených plody v zelených skořápkách. Mírněno lupením, trousilo červencové slunce pod stromořadím široké chvějící se světelné skvrny. A Maurice opakoval neustále Marii, že ji miluje, že nikdy nemiloval jinou, než ji, že ji miloval od první chvíle u otce Gérarda a že ani čas ani vzdálenost nemohly ji vypudit z jeho mysli, a opojení žádosti, jež sžíralo jeho krev prostopášníka, bylo tak značné, že se domníval, že to pravda. Ne, v tomto okamžiku nemyslel, že lže. Co se týče nebohé Marie — ó, nebuďte k ní přísni, považte její mládí v bídě, její život květiny ve vězení! — byla jakoby omámena štěstím, nedovedla ničeho odpovědět a opírajíc se o rámě mladého muže, měla jedva síly, aby chvílemi upřela na něho oči zmírající láskou.

Třeba povědět, kterak klesla? Ach, doue Juane, svůdce panen, kterak jest tvoje úloha snadna! Je-liž třeba ukázat, kterak oba snídají v kabinetu „Tête-Noire“, odkud bylo vidět na třpytící se řeku? Pohnutí, těžké vedro odpolední, šampaňské, toto zlaté, ledové víno, jež okouší poprve, omámily neprozřetelné dítě. Rozmilá její hlavička klesla na podušku divanu, jest blízka mdlobě.

„Je vám příliš horko,“ praví Maurice, „to ostré světlo vám ubližuje.“

Digitized by Google

Stáhnul rychle roletu. Teď jsou ve stínu a již jest u mladé dívky a pokrývá jí polibky ruce, šíji, oči, rty . . .

Zajisté, po oné nenapravitelné chvíli jí přísahá, že jest jeho žínkou na věky, žádá ji toliko o chvíli času, několik týdnů, aby připravil svoji matku, ctižádostivou paní Rogerovou, na tento neočekávaný sňatek. A Marie o něm nepochybuje. Avšak vystřízlivěvši ze svého poklesku, cítí neskonalou hanbu, a skrývajíc tvář na rameni svého milence, jejž zaplavuje svým vlasem, vyvolává si proviniv ší se dívka při záblesku vzpomínky, celou svoji minulost nevinnosti a bídy, skromný ten příbytek plný počestnosti, otec zemřevší při práci a její matka a sestra — lépe řečeno dvě matky — jež ji dosud nazývají „maličká" a považují stále za děcko, dítě v úplné čistotě. Zdá se jí, jakoby byla plna svého hříchu a ráda by zemřela zde, okamžitě.

Ó, prosím vás, buďte milosrdni ke slabé Marii. Jest tak mladá, a bude za to pykat!

Maurice — není nikterak podlý člověk, celkem vzato — Maurice to mínil upřímně, když jí slíbil, že se s ní bez odkladu ožení. Měl dokonce v úmyslu, vyznati hned zítra všechno své matce. Ale když spatřil paní Rogerovou, nikdy před tím nezdála se mu tak imposantní se svým šedým vlasem pod vdovským čepečkem. Zachvěl se předvídaje výstup se slzami, výčitkami a hněvem a ve své lenosti rozmařilce pravil si: „Na mou věru! až později!" Prozatím jest Marie jeho milenkou a miluje *ji* svým způsobem, ba více než všechny, jež byl měl dosud. Jest jí *věren* a když může na hodinku odskočit od své práce a navštívit jej *potají* v jeho atelieru, jest nepokojný při opozdění sebe menším a *srdce* mu *buší*, na mou čest! To proto, že jest vskutku rozkošna, se svou plachostí ptáčete a svou stydlivostí netýkavky i ve chvíli, kdy se mu oddává. Nosí dosud na šíji svěcenou medailli, jako nějaká holčice. Není-liž to rozkošné? Jen že Maurice nemá rád mučednický ten výraz po každé když odchází a táže se ho hlasem poněkud se chvějícím a přestává mu tykat: „Mluvil jste se svou matinkou?" Líbá ji, ubezpečuje ji: „Buď klidna . . . ponech mi času, abych to spravil!" V pravdě však počíná se nyní vzdávat myšlenky na tento sňatek. Ano, jest to jeho povinnost, ví to dobře. Avšak není mu ještě dvacet tři roky. Není na spěch. A pak je to najisto, vskutku jeho povinnost? Ta maličká poddala se mu velmi snadno. Teď jest jeho milenkou a nikoliv milenkou z vrtochu, ale skutečnou, snad navždy. Nemá-liž právo, zkoumat ji, vyčkati trochu? To by mu radila jeho matka, jest tím jist, a to ještě předpokládá, že by byla velmi shovívava, ba přízniva mladé dívce. Nuže! toto jednání jest jedině rozumné.

Nastojte! sobci a zbabělci dovedou míti vždycky pravdu!

Kterak onen střeštěný kousek zaplatila draze, nebohá Marie, a kterak takové tajemství jest těžké pro její dětské srdce! Za několik okamžiků neklidného, prchavého opojení s tímto mužem, o němž již pochybuje a jenž někdy vzbuzuje v ní hrůzu, jest nutno, aby přelhávala svoji matku, aniž by se rděla anebo klopila oči, aby prošla celou Paříž poslouchajíc výčitky svědomí, jež ji sleduje a šeptem ostře kárá, aby vcházela do domu Mauricova, se spuštěným závojem, skrývajíc se jako zlodějka. Ale

Digitized by Google

to vše ještě není nic. Po nějaké době tohoto života plného úzkosti stalo se v ní samé cosi hrozného a tajemného. Počíná charavěti, útroby její se bouří. Spravedlivý Bože! pocítila, kterak v jejím nitru zachvěl se její poklesek hlásící se k životu! Rychle k Mauricovi! Přišla neočekávaně, překvapila jej, kterak unyle se povaloval na divaně, s cigaretou mezi rty, a nenechavši mu pokdy, aby povstal, vrhla se do jeho náručí, propukla ve štkaní, učinila mu hrozné svoje vyznání.

Z počátku pocítil toliko výbuch rozmrzelého překvapení, pohlédl na ni tvrdým pohledem.

„Pah! . . . Snad se mýlíš."

„Jsem tím jista! . . . Pravím ti, že jsem tím jista! . . ."

Spozorovala zlý jeho pohled, cítí zpředu, že je ztracena. Přece však ji políbil, ale bez lásky, a ona po velkém namalhání, se strnulými rty, zakoktala:

„Maurice . . . bude přece . . . třeba . . . abyste promluvil se svojí matinkou . . ."

Avšak on povstal s netrpělivým posunkem a zatím co Marie sedí — neboť síly její ji opustily — mladík jal se kráčet sem tam.

„Nebohá Marie," počal váhavě, „neodvážil jsem se, povědět ti to. Matka nesvoluje k našemu sňatku . . . aspoň ne teď . . ."

Lže, lže! Neřekl ničeho své matce, dívka to tuší. Ach, nešťastnice! on jí nemiluje! A zoufalá, s prudkým hučením v hlavě, poslouchá, kterak Maurice mluví lenivým netečným hlasem.

„Ó buď klidna. Neopustím tě, nebohé dítě . . . Je-li tomu vskutku tak, je-li to jisto . . . pak bude nejlépe, abys opustila svoji rodinu, abys žila se mnou . . . Nejprve odjedeme daleko od Paříže, slehneš na venkově, dáme dítě na opatrování kojné . . . U všech všudy, budeme o to káně pečovat . . . A později, snad hodně brzy, moje matka se utiší, pochopí, že je třeba svolit k našemu sňatku . . . Na mou věru, čím dále o tom přemýšlím, tím více shledávám, že nám nic lepšího nezbývá . . . Ano, vím to dobře, bude ti krušno, opustit rodinu. Avšak co chceš, drahoušku? Napíšeš matince pěkné psaníčko . . ."

A vrátiv se k ní, pojav ji bezvládnou a schváceenou do svého náručí, snaží se býti k ní něžnější.

„Tys má žena, má drahá žínka, pravil jsem ti to, opakuji to. Nebyla bys snad ráda, což? abychom žili nadobro pospolu? . . ."

Tak tedy toť vše, co vymyslel, co mu vnuklo jeho srdce: učiniti ji veřejně svojí milenkou, zjeviti hanbu její přede všemi.

Marie cítí, že jest ztracena. Povstala rovněž, náhle, pravila Mauricovi se vzezřením náměsíčné: „Dobrá . . . Promluvíme o tom ještě . . ." Pak prchla, utekla, vrátila se na Montmartre v šíleném běhu, nalezla matku při pletení, sestru prostírající na stůl, — ano! jako by se nic nebylo přihodilo, můj Bože! — chopila je za ruce, klesla jim k nohám . . .

Ach, nebohé ženy! Byly již dost zakusily. Bylo to žalostno, úpadek této nešťastné rodiny. Avšak navzdor všemu tomu včera ještě snášely svůj osud s oddaností. Ano, kruté strádání, všední práce v domácnosti, spravované hadry, podrobovaly se všemu tomu smutně, ale bez odporu. Vznešený pocit byl jim oporou a dodával jim odvahy. Všechny tři — stará

Digitized by Google

matinka v plátěném čepečku obstarávající kuchyni a prádlo, starší sestra dávajíc hodiny po čtyryceti sous a malička čmárajíc pastely — milý, neurčitý pocit, že představují cosi velmi skromného ale přece vznešeného a posvátného: rodina bez poskvrny. Cítily kolem sebe ovzduší uznalosti a úcty. „Ty dámy z přízemí," pravili sousedé, „ty dámy jsou tak ctihodné." Jich ledabylý byt, s chatrnými dveřmi a podlahami a roztrhanými tapetami, ale kde se slučovaly v práci, kde se tiskly navzájem k sobě, aby se lépe milovaly, měl přece jen útulnost domácího krbu, a nad jejich rozedraným smutečním rouchem, nad troskami starého nábytku, nad hubenou večeří, nade vší tou bídou zkrátka vznášel se a bděl čistý plamen, čest. Nyní, po vyznání provinivšího se dítěte bylo konec, vše to bylo navždy ztraceno! Byla skvrna na jich životě oddaném povinnosti a chudobě, na jich bezvadné minulosti, ba i na památce otcově. Zajisté, matka a starší sestra omlouvaly nebohé stvoření, jež na smrt schváceno v lenošce štkalo pod jich polibky a prosilo za odpuštění. Avšak přece když na sebe zděšeně pohledly, se zarudlýma očima, rty slanými od slzí, měřily hluboký pád rodiny, viděly poprvé, jak hrozná byla jich opuštěnost a jich bída a cítily, kterak se v jich srdce vkrádá nesnesitelný pocit hanby, podobný příšernému, neočekávanému hostu, jenž prvním pohledem dal na srozuměnou, že tu bude pánem.

To bylo ono tajemství, zdrcující tajemství, jež Luisa Gérardova zděšena téhož večera složila před svým jediným přítelem, před *Amédéem* Violettem, jednajíc tak z pudu, podobně jako žena shroucená břemenem příliš těžkým vrhá je na zem volajíc o pomoc.

Když byla dokončila svoje kruté vyznání, jež básník *poslouchal* s hlavou složenou do dlaní a když odhalil svoji tvář rozrytou a prorvanou náhlými vráskami zoufalství, zachvěla se Luisa hrůzou.

„Kterak jsem mu ublížila!" pomyslela si. „Kterak miluje Marii!"

Avšak viděla planout v očích mladíkových chmurné rozhodnutí.

„Jest dobře, Luiso," zamručel mezi sevřenými zuby. „Jest dobře. Nemluvte více, prosím vás. V tuto chvíli nevím, kde bych nalezl Maurice... Ale uvidí mne zítra ráno, buďte bez starosti a nebude-li zlo napraveno... a ihned!..."

Nedokončil, zajiknuv se výbuchem bolesti a vzteku, a po posuňku, kterým ji propouštěl skorem velitelsky, Luisa odešla, poděšena svým krokem.

A přece nebyl Maurice Roger špatný člověk. Po odchodu Marie cítil se zahanben, nespokojen sám sebou. Matkou! Ta chudinka neměla štěstí. Zajisté že se postará o ni i o její dítě, zachová se jako gentleman. Ale jakáž pomoc, již ji tolik nemiloval. Jeho letora požíválka, rovněž ochotna k žádosti jako k nechuti, byla již unavena tímto milkováním bez bouřlivé rozkoše a příliš skropeným slzami. K vůli této nehodě by se tedy měl oženit, stát se řádným šosákem, otcem rodiny? On! V jeho věku, vůči celé budoucnosti mládí a rozkoší! Upřímně řečeno, byla to nehoda rovněž hloupá, jako zlomit si nohu pádem do jámy. A pak, kdož ví? Náhoda, čas urovnají tolik věcí. Potracení bývá tak časté. Snad děcko nezůstane na živu. Na každý způsob, bylo zcela přirozeno, že si dopřál jakési lhůty, aby viděl, co se stane. Pak, míval zpravidla štěstí, a tato nepříjemná záležitost konečně dobře skončí.

Digitized by Google

Druhého dne když vstal, bezstarostný Maurice, jenž, na mou věru, nebyl spal tuze špatně, připravoval si klidně paletu čekaje na příchod modelky, když spatřil Amédéea Violetta přicházejícího do atelieru.

Jediným pohledem pochopil, že básník ví vše.

„Maurice," pravil Amédée chvějícím se hlasem, „včera večer navštívila mne slečna Luisa Gérardova . . . Svěřila mi vše . . . Vše, rozumíš? . . . A přicházím se zeptat, zda-li jsem se v tobě nemýlil, a je-li Maurice Roger počestný muž."

Oči mladého malíře zaplály. Avšak Amédée schvácen, se zsinalou pletí a rysy strhanými po bezsenné noci v slzách, poskytoval žalostný pohled, a pak byl to Amédée, jehož Maurice miloval upřímně, k němuž choval od dob, co navštěvovali školu, pocit tím vzácnější, že lichotil jeho ješitnosti, shovívavou, protektorskou náklonnost člověka vyššího.

„Ó, ó! hned silná slova, melodram," pravil odloživ paletu na stůl. „Amédée, milý hochu, nepoznávám tě více, a chceš-li žádati na starém příteli vysvětlení, neměl bys si takto počínat. Pravil jsi, že se ti slečna Luisa Gérardova svěřila. Vím, žes velice oddán těmto dámám, chápu tvoje vzrušení a uznávám, že tvoje zakročení jest oprávněné. Avšak, jak vidíš, mluvím k tobě klidně, přátelsky. Uklidni se rovněž a nezapomeň přese všechnu svoji horlivost pro dámy Gérardovy, že jsem tvůj nejlepší a tvůj nejdražší soudruh z dětství a z mládí. Jsem, vím to, ve velmi vážných okolnostech svého života. Mluvme o tom, raď mi, máš k tomu právo i povinnost, avšak nikoliv tím hněvivým a hrozivým tonem, který ti odpouštím, ale jenž mne zarmucuje a jenž by mne přiměl, abych pochyboval, kdyby to bylo možno, o tvých pocitech vůči mně."

„Ach, víš dobře, že tě miluju," odpověděl nešťastný Amédée, „ale k čemu je ti třeba rad? Tys tak upřímný, že ničeho nepopíráš. Doznáváš, žes svedl mladou dívku. Což ti tvoje svědomí již nepovědělo, čeho třeba učinit?"

„Oženit se s ní? Zajisté a to také zamýšlím. Avšak Amédée, tys nevzpomněl na moji matinku. Tento sňatek uvede ji v zoufalství, zmaří všechny její záměry, všechny její naděje . . . Ó doufám najisto, že ji přiměju, aby svolila. Ale k tomu je mi třeba času . . . Později . . . snad hodně brzy . . . neodporuji . . . Zůstane-li dítě na živu . . ."

Tato slova, jež vyloudil Mauricovi cynismus, jenž jest skryt ve všech sobcích, roznítila veškeren hněv Amédéův.

„Tvoje matka?" zvolal. „Tvoje matka jest vdova po francouzském důstojníku, jenž padl před nepřítelem. Jsem bezpečen, že dovede znamenitě rozhodovat ve věcech cti a povinnosti. Jdi k ní, pověz jí, žes svedl nešťastné dítě, že se stane matkou tvojí vinou. Tvoje matka nebude ti radit, abys ji učinil svou ženou, ona ti to poručí!"

To byl důvod přímý a tal do živého, učinil dojem na Maurice. Avšak prudkost jeho přítele počala jej rozčilovat.

„Nečiníš dobře, Amédée, opakuji ti to," odpověděl povýšiv hlas. „Nemáš práva soudit o mínění mé matky a já nepřijímám rozkazů od nikoho. Ostatně nic ti neposkytuje práva dávati mi rozkazy, a jestliže jsi byl zamilován do Marie, tedy . . ."

Digitized by Google

Zuřivý výkřik jej přerušil. Amédée s vyboulenýma očima, svíraje pěstě učinil dva kroky k Mauricovi, mluvě na něho zcela blízko se srdcervoucím přízvukem:

„Nuže, ano!“ pravil, „miloval jsem a chtěl jsem ji učinit svou ženou. A ty, jenž ji více nemiluješ, ty, jenžs ji vzal z vrtochu, abys se povyrazil, jako jsi měl všechny ostatní, zničil jsi všechny moje sny pro budoucnost! Ostatně, ona ti dala přednost a pamatuj si dobře, že jsem příliš hrdý, abych si na to stěžoval, příliš spravedliv, abych tě proto nenáviděl. Na mou čest, přišel jsem jen proto, abych ti zabránil, bys se nedopustil podlosti. Odstrčíš-li mne, bude naše přátelství zničeno navždy a nechci ani myslit na to, co se přihodí mezi námi, ale bylo by to hrozné! . . . Nastojte, chybuji, nemluvím k tobě tak, jak by bylo třeba . . . Maurice, je dosud čas! Poslouchej toliko svého srdce, o němž vím, že je šlechetné a dobré. Svedl jsi nevinné dítě, uvedl v zoufalství ctihodnou, chudou rodinu. Můžeš napravit neštěstí, které jsi spůsobil, budeš to chtít, chceš to! Zapřísahám tě, učiň to z úcty k sobě samému, z vážnosti ke jmenu, jež nosíš! Jednej jako řádný muž, jako šlechtic! Dej této dívce, jež se dopustila toliko jediné chyby, že tě příliš milovala, dej matce svého dítěte svoje jmeno, svoje srdce a svoji lásku. Jsem přesvědčen, že budeš s ní a skrze ni šťasten, a jdi! nebudu žárlit na tvoje štěstí, jsa příliš rád, že jsem nalezl opět svého přítele, svého upřímného Maurice a že jej mohu dosud milovat a obdivovat se mu jako jindy!“

Pohnut těmito vroucími slovy, unaven již sporem a zápasem, ponechal malíř, odvrátiv hlavu, jednu ze svých rukou svému příteli, jenž ji tiskl mezi svýma rukama. Pojednou pohlédl na Amédéea, spatřil slzy *třpytící* se v jeho očích a, poněkud následkem dojmutí, hlavně však následkem nedostatku vůle, z moralní lenosti, aby tomu učinil konec, prohodil:

„Máš pravdu . . . vezme-li se to kolem . . . Spravme tu věc bez odkladu . . . Čeho si přeješ, abych učinil? . . .“

Ach, kterak se mu Amédée vrhl na šíji!

„Můj dobrý, můj drahý Maurice! . . . Honem, obleč se, běžme k těm dámám, běž políbit a potěšit to nebohé dítě . . . Ach, věděl jsem dobře, že mi porozumíš a žes měl vždycky srdce na pravém místě . . . Kterak ty nebohé ženy budou šťastny! Hleď, kamaráde, není-liž to pěkné, vykonat svoji povinnost?“

Aj ovšem, Mauricovi se teď zdálo, že je to pěkné. Roznícen, stržen svým přítelem kvapil vykonati dobrý čin, jenž mu ukazován jako nějaká zábavná partie, a oblékaje se k odchodu vykládal čile Amédéeovi:

„Ostatně matka může se mnou toliko souhlasit a mimo to činí vše, co chci. Jsem jist, že konečně bude moji Marii zbožňovat . . . Ale buď jak buď, nelze vám odolat, Violette, jste něžná a lichometná fialka . . . Nuže, jsem hotov . . . Šátek, můj klobouk . . . Ku předu!“

Odešli a ve fiakru, jenž je vezl k Montmartru, Maurice, neposedný Maurice, smířen se svou novou budoucností, osnoval na sta záměrů, kreslil si celý plán života. Jsa ženat, bude pracovat vážně. Z počátku, hned po svatbě, odjede se svou manželkou, aby strávil zimu na jihu, kdež žínka slehne. Znal hezké zákoutí v la Corniche, blíže Antibes, kdež ostatně nebude mařit času a odkud si přinese studie moře i krajin. Avšak příští

Digitized by Google

zimy upraví nadobro svoji existenci. Malíř Langeol, jeho soused, se postěhuje; najme jeho byt: „Znamenitý atelier, můj milý, a šest oken s vyhlídkou do sadu Luxembourgského.“ Viděl se tam již, kterak se stal velmi pracovitým, bude mít úspěch v Saloně, uloví medailli, a hned z předu vybíral vše, ba i čalouny v ložnici: „A pak, za pěkných dnů, kterak bude pohodlný ten sad pro dítě a chůvu.“

Avšak pojednou uprostřed tohoto žvatlání spozoroval bolestný výraz tváře Amédéea, zamlklého a schouleného v pozadí povozu.

„Odpusť mi, drahý příteli,“ pravil chopiv ho láskyplně za ruku. „Zapomenul jsem, co jsi mi před chvílí pravil . . . Ach, osud je hloupý! Pomyslím-li, že moje štěstí ti působí bolest!“

Básník vyslal ku příteli pohled dlouhý a smutný.

„Buď šťasten a učiň ji šťastnou, toť vše, co moje přátelství od vás žádá.“

Dostali se až k úpatí Montmartru a fiakr zvolna se bral příkrými ulicemi.

„Milý příteli,“ pravil Amédée, „budeme brzy u cíle. Půjdeš sám k těm dámám, že? Ó, buď klidný. Znám Luisu a matinku. Nepronesou jediného slova výčitky a tvůj počestný čin ocení, jak toho zasluhuje . . . Ale promineš mi, že tě nedoprovodím, viď? . . . Bylo by mi to příliš trapno.“

„Ano, pochopuju, můj ubohý Amédée. Jak ti libo . . . Ale jdi! vše se vyléčí, vše se utiší,“ odpověděl Maurice, jenž podkládal všem svoji lehkomyslnou povahu. „Nuže, zmužilost! Budu vždycky vzpomínat na službu, kterou jsi mi prokázal. Neboť stydím se teď, vzpomenu-li na to . . . Ano, byl bych se dopustil podlosti . . . Hleď, Amédée, polibme se.“

Objali se a povoz zastavil. Když se ocítil na chodníku, spozoroval, kterak přítel jeho se zamračil, spatřiv domek dám Gérardových, nevlídné, všední stavení na obydlí chudých lidí, jehož průčelí s rozpukanou omítkou připomínalo vrásky chudého člověka. V pravo i v levo od vchodu dva krámy, uzenářský a ovocnářský, vydechovaly svoje odporné zápachy. Avšak Amédée učinil přítrž tomuto poslednímu odporu choulostivého Maurice řka:

„Vidíš tu malou zahrádku na konci chodby. Tam je to . . . Na shledanou.“

Po posledním stisknutí ruky se rozešli. Básník díval se, kterak Maurice zašel do temné chodby, prošel úzkým dvorkem, otevřel dvířka zahrádky, pak zmizel za houštinou svadlé zeleni. Kolikráte byl tudy Amédée chodil, něžně pohnut, že uvidí malou Marii! A nyní přicházel Maurice poprve ve svém životě přes tento prah, aby mu ji odňal. A on tomu chtěl, on Amédée! Sám dal jinému tu, kterou miloval! Prosil svého soka, přinutil jej takřka, aby mu uloupil jeho nejdražší naději! Kterak to trpké!

Amédée dal vozkovi svoji adressu a vstoupil opět do povozu. Počal padat chladný podzimní dešť, tak že musel vytáhnout okna. Prudce zmítán ve špinavém fiakru, jenž sjížděl klusem ulicemi pařížskými, mladý básník všecek se třesa zimou viděl míjet zmoklé povozy a zablácené chodce pod deštníky. Těžký smutek padal s nebes barvy olověné, a Amédée, otupen bolestí, cítil podivný pocit prázdna, jakoby mu bylo vyňato srdce.

Digitized by Google

Vrátiv se do svého pokoje na ostrově Svatého Ludvíka, byl roztesknĕn pohledem na svůj nábytek, na několik těch rytin, na knihy v neladu v přihrádkách, na psací stůl přeplněný papíry. Noci strávené při práci u lampy, dlouhé hodiny myšlenek upjatých na obtížné dílo, rok mládí přísného a bez zábav, jejž byl tu strávil, vše to bylo věnováno Marii. Tolik úsilovné práce, tolik vytrvalého namahání, vše bylo pro ni, aby ji jednoho dne získal! A v tuto chvíli to lehkomyslné proviniví se dítě zajisté slzí radostí v náručí Mauricově, jenž bude zítra jejím manželem!

Sedě u stolu s hlavou ve dlaních, zahloubal se Amédée až na dno své melancholie. Tu zdál se mu život jeho tak pochybený, osud jeho tak pochmurný, budoucnost tak neutěšená, cítil se tak opuštěn, tak osamělý, že na chvíli jej opustila chuť k životu. Zdálo se mu, jakoby neviditelná ruka soucitně dotýkala se jeho ramene, a měl zároveň žádost i hrůzu obrátit se, neboť věděl, že tato ruka jest ruka nebožtíkova. Nepředstavoval si ji v podobě odporné kostry z „tanců mrtvých", avšak jako postavu klidnou a černě zahalenou, slavnostní a přece velmi mírnou, jež jej bez otřesu přitáhne ke svým prsoum s něžností matky, a jež uspí jej a jeho smutek ve spánek beze snu, hluboký, věčný. Náhle se obrátil a vyrazil ze sebe hrozný výkřik. Chvíli se mu zdálo, že vidí ležící u svých nohou a svírající ještě břitvu v zaťaté pěsti, tělo svého nešťastného otce, sebevraha, zoufalce lásky, s hrdlem rozervaným rudou, hroznou ranou a šedým vlasem v kaluži krve! . . .

Doposud se všecek chvěl pod dojmem hrozného toho přízraku, když zaklepáno na dveře. Byl to domovník, přinášející dva dopisy.

První označen byl proslavenou značkou: „Comédie Française *1680.*" Vrchní správce divadla slovy velmi lichotivými mu oznamoval, že četl s největším potěšením jeho drama ve verších pod názvem „Dílna" a že doufá, že výbor herců přijme toto dílo co nejlépe.

„Příliš pozdě!" pomyslel si mladý básník roztrhávaje druhou obálku.

Tento druhý dopis byl opatřen adressou jednoho pařížského notáře a oznamoval panu Amédéeu Violettovi, že pan Isidor Gaufre, ředitel závodu „Bone marché des Paroisses" zemřel nezanechav závěti, tak že jemu, jakožto synovci zesnulého, připadá část pozůstalosti, kterou lze doposud nesnadno odhadnout, ale jež se páčí nejméně na dvě stě padesát až tři sta tisíc franků.

Úspěch a jmění! Vše najednou mu spadlo s nebe! Amédée měl z počátku závrať, byl oslněn překvapením. Avšak vůči této neočekávané přízni štěstěny, jež mu neposkytovala možnosti, aby odčinil svoje neštěstí, pocítil šlechetný básník těžce, že ani bohatství ba ani sláva nevyváží mohutný pocit anebo krásný sen, a všecek sklíčen ironií svého osudu vypukl v pronikavý smích.

(Dokončení.)

Digitized by Google

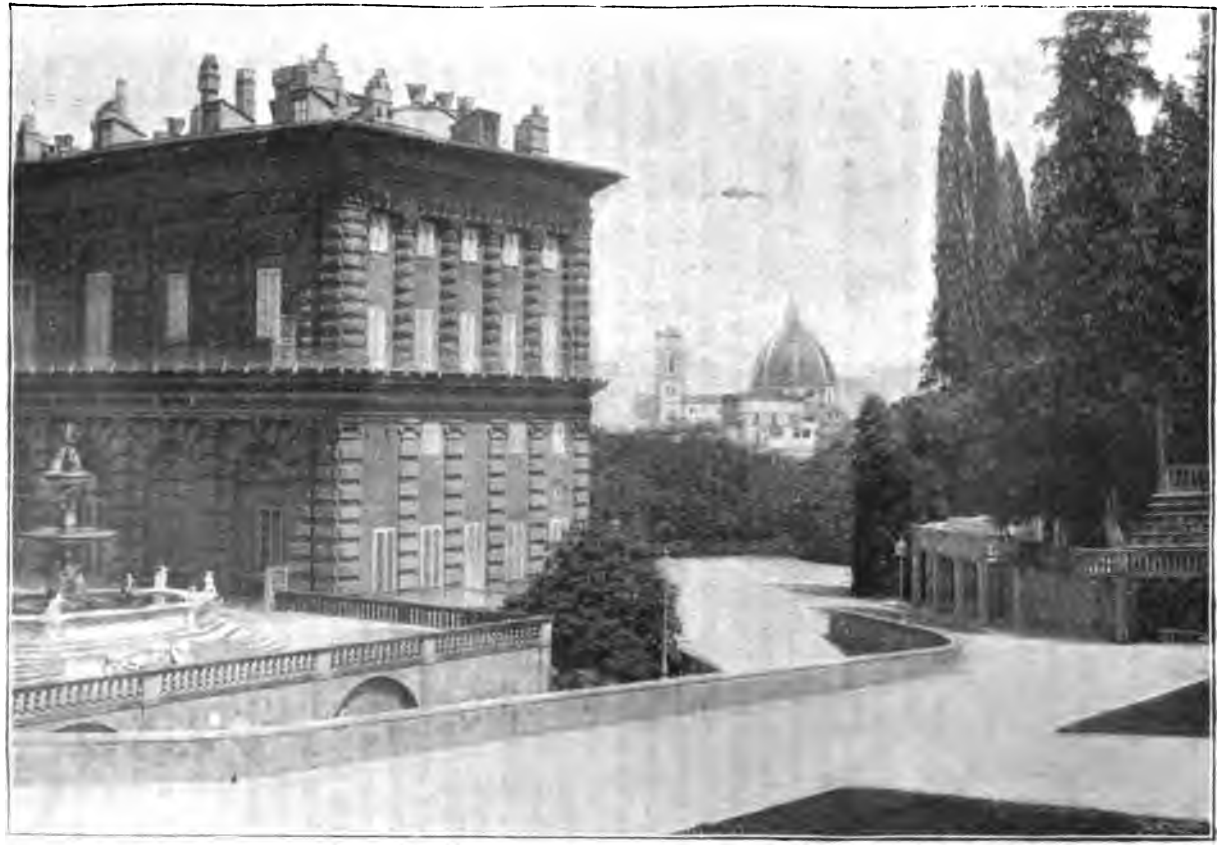

Palazzo Pitti ve Florencii.

Digitized by Google

Několik črt z Florencie.

Napsal Č.

Hrstka obrázků z gallerie Pitti opět mi volá na paměť rozkošné to město, jemuž Vlaši právem přidali epitheton „la bella“. V skutku okouzlující místo, kde vzácná krása přírody závodí s nepřebranými poklady umění.

Je první polovice dubna. Ale dnes hřeje tu již plnou silou naše slunce letní. Vystupoval jsem na S. Miniato cestou, s obou stran uzavřenou zdmi, o něž se opíralo žhavé slunce, a nestačil jsem stírati s čela hojné krůpěje potu. Ale pak, sestoupiv na piazzale di Michelangelo, okřál jsem rázem uprostřed svěžího bujného rostlinstva.

V sadech trčí zde, vysoko nad městem, ohromná bronzová socha, odlitek Davida Michelangelova. Štíhlý, křepký ten jinoch, vzor mladistvé krásy, pohlíží směle před se, s prakem k vymrštění kamene uchystaným — ale bojovný jeho pohled nemá před sebou Goliáše, nýbrž letí do prázdna a do daleka, v širokou krajinu opojné krásy: pod ním dole vystupují za Arnem ze spousty střech paláce a kostely Florencie a za ní pnou se výšiny, porostlé cypřiši a piniemi, poseté letohrádky, nejvýše pak *strmí* holé skály Apennin. Již nejeví se mi ten obraz zcela přesně v *paměti*; ale vím, že jsem byl uchvácen a že veliký podíl na tom dojmu měly postranní, do dálky se ztrácející partie širokého údolí Arna, zvláště na západ od města. Údolí to bylo krásně zelené a hustě prostříknuto bílými staveními, tu jednotlivými, tam v menších nebo větších skupinách; v dáli přecházela však jeho barva do vzdušného modra, splývalo jako v hustší a hustší modrou páru — ale i tam v daleku všude z toho modrého dechu svítily hustě běloskvoucí skvrnky a rozptýlené body obydlí, vill, osad, městeček . . . Byl to překrásný obraz, nejsvůdnější kouzlo modravé dálky, o jakém jsem kdy snival. Vzpomněl jsem si Máchova verše „Města jsou vzdálena jak bílý v modru mrak,“ vzpomněl jsem i obrazů, na nichž jsem vídal takové effekty modra a běla ve splývajícím pozadí a jejichž pravdivosti jsem nevěřival. Vždyť skutečné krajiny, jaké jsem vídal u nás na severu, vábily sice také krásně modrým pozadím, ale to byla přece modř jiná, bledší, střízlivější. Až zde spatřil jsem ono čarovné modro malířů a básníků ve skutečnosti. Mohl bych se snad domnívati, že bylo způsobeno nějakým osvětlením nahodilým; ale jiné pozdější dojmy italské přesvědčily mne, že původem toho skvělejšího, zářivějšího koloritu bylo prostě jižní slunce. Viděl jsem pak další cestou podobné kontrasty modra a běla i jinde, zejmena u Neapole, kdež sestupuje s Vesuvu obdivoval jsem se modru širokého rovinného pozadí, z něhož svítily nesčetné sněhobílé tečky rozptýlených stavení.

Ano, vlašské slunce je znamenitý ozdobník. Kdož by tušil z daleka v těch běloskvoucích bodech a proužcích špinavá, otlučená stavení a

Digitized by Google

hromady poloviční zřícenin, jakými se mu potom z blízka objevují ty vzdálené domky a vesnice!

Ale zde ve Florencii nic o schátralosti! Činí dojem královny a zasluhovala býti sídelním městem nového království italského, jímž také krátký čas (1865—71) byla, než musila ustoupiti sokyni, ne krásnější, ale mocnější a slavnější, věčné Římě. Co tu velkolepých chrámů, co hrdých věkopamátných budov, co nádherných paláců, z nichž nejkrásnější je onde na levici pod námi, s této strany Arna, palazzo Pitti, honosící se také nejkrásnějším z četných rozkošných sadů, od nichž město odvozuje své jméno: fiorente, kvetoucí, město květů.

I na ostatních stranách viděl jsem odtud, se San Miniata, v okolních zahradách samé květy: ovocné stromy byly jimi všude jako posněženy a ze svěží trávy pod starými olivami, s jemným nádechem stříbřitého lesku na sivém lupení, zářily veliké květy žlutých kosatců.

*

Stojím před Battisteriem a nemohu se nabažiti prohlížení slavných kovových jeho dveří. Poutají mne též nesmírně ornamenty, věnčící je kolem do kola a sestavené z nejrozmanitějších motivů rostlinných, z rozličných zubatých, vlnitých listů, květných korunek a kalíšků, jahod, lusek, žaludů, lískových oříšků a všelijakého ovoce, jež oživují podoby ptáků, veverek, much atd. Vše to svědčí o pilném studiu přírody, z jejíž klenotnice tu byly vyváženy a co nejvkusněji uspořádány přerozmanité tvary známých listů, květů a plodů.

Bezděky utkvěl můj pohled na veliké kobylce, která zdobila jeden pěkně prohýbaný lupen ornamentu. Jak originální! — pomyslil jsem si. — Jaká krása a při tom věrnost! Věru, jakoby zde skutečně seděla živá kobylka. Nebýti té její nehybnosti a neobyčejné velikosti — a potom, kdež by se vzal tento hmyz polní zde uprostřed rozsáhlého hlučného města! Než přece zdála se mi ta kobylka příliš věrně provedena — pohledl jsem bystřeji — Ne, je to výtvor umělce a výborně byl umístěn na tento list, s jehož zahnědlou barvou mědi i v přírodě by znamenitě se družil kovoleský kolorit skutečné hnědé lokusty. Maně zdvihl jsem deštník a dotkl se jím lehce kobylky — A hle! pohnula silnou nožkou, narovnala si složená křídla a opět sedí nepohnutě. Přece živa! Nyní jsem se teprve podivil, že jsem mohl hodnou chvíli býti na vahách. Napadla mi známá anekdota o mouše tak věrně vymalované, že ji chtěl divák s obrazu zaplašit — a znovu mi vstoupil také na mysl věčný problem umění: ladné sdružení pravdy a krásy.

*

Nyní měl bych čtenáře zahrnouti líčením uměleckých požitků, jež naskytují se ve Florencii za každým krokem, a měl bych vůbec psáti nadšeně jen o vznešených a krásných věcech, jak právem obyčejně činí navštěvovatelé tohoto spanilého města; ale právě proto, že o taková líčení není nouze, prominou mi čtenářové, rozpíšu-li se také o jiných, střízli-

Digitized by Google

vějších předmětech, které pro nás tuctové touristy, prohánění okružním lístkem s místa na místo, tvoří velmi závažnou část cestovních dojmů.

Náš hôtel. Příruční kniha cestovní jej odporučovala: dosti laciný a dobrý. K tomu nedaleko nádraží. Bez rozmýšlení jsme tam tedy zavítali. Starší člověk ve fraku poněkud obnošeném, ale s oslňující bělostnou kravatou, zvětralé, houbovité, po neštovicích rozďobané tváře, jejíž svaly vynikaly hereckou pružností, přijal nás rozplývaje se úslužností, při čemž jeho sladce přimhouřené oči nadobro mizely v zářících přívětivých vráskách. Chopiv se s vlašskou živostí našich zavazadel, uvedl nás do prostranného, světlého pokoje a máchnuv rukou do kola, upřel na nás oči s němým dotazem, co říkáme té knížecí komnatě. Nu, zařízení bylo vskutku slušné — cena sice nikoliv laciná, ale což! — budeme míti byt v pravdě pěkný.

Vrchní číšník — nebo snad sám majitel hôtelu — poroučel se nám vybranou poklonou a od té doby neměli jsme s ním hrubě žádných styků. Odehrál s námi svou přijímací roli a dále se o nás nestaral. Jako herec, když odloží svou masku a kostým, ukazoval se nám nadále ve své obyčejné, přirozené povaze. Až překvapilo, když zmizely oddaně přívětivé záhyby jeho obličeje a zjevilo se, že je přirozený výraz jeho tváře vlastně poněkud mrzoutský. Ale zároveň mne bavilo pozorovati, jak ihned zase přibíral své vlídně zářící vzezření, jakmile do hôtelu zavítali noví příchozí. Tu byl od chopení se jejich vaků až do smluvení pokoje opět vůči nim veselost, přívětivost a úslužnost sama.

K takovým pozorováním by nebylo potřebí, zajížděti až do Italie. Ale všeevropské ty způsoby hôtelní mají přece zde své zvláštní přibarvení, způsobené hlavně ohnivější a lehčí krví vlaskou. Napadne to snad každému, kdo třeba jen o Italii na chvilku zavadí. Jako ve zdejší slunné přírodě jsou i v kaleidoskopu obyvatelstva barvy živější a sytější, stíny ostřejší. A to v pěkných i nepěkných stránkách, ve zdvořilosti k hostům i v odírání jich.

Co této poslední věci se týče, dosti bych mohl uvésti dokladů i z krátkého svého pobytu, jako: šizení při měnění peněz, obmyslné připočítávání při účtu, na něž, když jsme na věc upozornili, následovala rozpačitá omluva a odprošování — jednotlivý případ by ovšem nic neznamenal, ale opakovaly se příliš často. A dle jedné studie, kterou jsem konal v Římě, neděje se tak jen vůči cizincům, kterážto jinokrajná zvěř se pod Alpami právě tak málo šetří jako severní naše ptactvo, stěhující se na jih.

Bydlil jsem asi týden v jednom hôtelu římském. Po večeři všiml jsem si, že jeden ze sklepníků, jda kolem neobsazeného stolu v koutě, obratně sebral s mísy narovnaných pomerančů nejkrásnější a rychle schoval jej do kapsy svého fraku. Nu, což, poctivé to ovšem není — ale snad neodolal laskomině na ten krásný plod a dopřál si potají malého přilepšení. Po chvíli však na to vidím, že týmž způsobem mizí v kapse jeho fraku malá krabička sardinek. Uprostřed každého stolu bývají zde na mísách a podnosech lákavě narovnány různé druhy ovoce a zákusek, z nichž si může každý host vybrati po libosti dessert, jehož cena se mu již paušálně připočítává k účtu za oběd nebo večeři. A z těchto zásob náš sklepník ubíral něco každou chvíli, zcela soustavně, nestydatě. A čas

Digitized by Google

od času jistě zanášel svou kořist do nějakého úkrytu, neboť jinak by ho byl prozradil nápadný objem jeho napěchovaných kapes. Stopovali jsme pak již každou jeho obchůzku s bezpečným očekáváním, že najisto provede svůj umělecký kousek, až se přiblíží na dosah k té neb oné osamělé míse. A tak se dělo celý večer, každodenně. Zdálo se, že ta straka ani před hostmi příliš se neostýchá — vždyť jako my mohli snadno jeho konání pozorovat i jiní. Třetí neb čtvrtý den nám ostatně vysvitlo z pohledů srozumění, kterými jiní sklepníci obratné hmaty jeho provázeli, že je tu celý komplot, zvláště když při sklizení stolů zloděj obratně zastrkával ulovené zásoby mezi ubrousky, které jeho kollegové na hromadu skládali a pak v náruči odnášeli do postranního pokojíka, kde později bezpochyby o lov se dělili.

Podobalo se zcela, že jeden ze sklepníků, patrně nejvíce nadaný k povolání zlodějskému, měl za hlavní úkol, prováděti dlouhoprsťácké umění na společný účet. Stěží byl touto instrukcí opatřen hôtelierem samým, leda by byla měla za účel, ubírati průběhem hostiny z hojnosti oněch pochoutek, hostům na podiv vystavené, dle možnosti tolik, aby si pak při desertu do zbytků příliš netroufali. Ale o takové raffinovanosti dlužno přece pochybovati. Spíše se zdá, že sklepníci uvažovali: Pán počítá hostům za dessert tolik, že by přes nejlepší vůli ani třetinu účtovaných zákusek nezmohli — pomůžeme jim tedy a nebude zkrácen nikdo! Či byl okrádaným vrchní sklepník? Nevím, ale někdo byl poškozen najisto, neboť celá manipulace měla příliš zjevné známky krádeže a krádež bez okradeného nelze si pomysliti.

Ani mi nenapadá, vyvozovati z jednotlivého toho pozorování, že takto se děje vůbec neb zhusta v hôtelech vlašských; prostě jen líčím, co jsem viděl, a ponechávám platný celkový úsudek tomu, kdo poznal tamější poměry důkladněji, nežli já za svého krátkého přeletu.

Nechť má italské sklepnictvo stinné stránky jakékoli, jisto jest, že zase proti čiré, šedivé nudě našeho hôtelního života italské hôtely jeví přece poněkud svěžejší, barvitější ráz, poněvadž zde i tou inkarnací kosmopolitické nudnosti prokmitává trochu ohně a živější fantasie jihu.

Ve Florencii jsme ovšem oněch sklepnických manipulací nepozorovali — vždyť skládal se zde také celý mužský personal hôtelu tuším jen z podomka, pak jednoho mladého číšníka, který ani jako číšník nevypadal, a jednoho staršího číšníka, již dotčeného, který však byl nejspíše sám zároveň majitelem hôtelu neb aspoň jeho ředitelem. K tomu bývaly podnosy se zákusky beztoho tak skoupě obdařeny, že sotva uspokojovaly skromné požadavky hostů samotných.

Onen mladší číšník, jenž vypadal spíše jako sukovitý vesnický chasník, přivedený sem právě od pluhu a na posměch oblečený do sklepnického fraku, který se k jeho hranaté venkovské postavě hodil jako pěst na oko — tento čacký jinoch ohromných červených rukou, hřmotné námořnické chůze, pod níž praskaly a sténaly chatrné dřevěné schody hôtelu, a hřmotného, drkotavého hlasu, jímž hlomozil ustavičně po domě jako velkonoční řehtačkou — uvedl nás do jídelny a zeptal se nás francouzsky po našich přáních. Ta francina, které bychom se byli z jeho odulých, okoralých rtů nikdy nenadáli, přesvědčila nás teprve, že je skutečný

Digitized by Google

hôtelový číšník. Ale ovšem, byla to francina obmezující se na několik nejběžnějších frází, nad to jeho mluvidly, pracujícími jako stroj na drcení štěrku, k nepoznání pochroumaných a rozemletých. Ostatně nemám sám nejmenší příčiny někomu pro chatrnou znalost francíny se posmívati, a kde jsem byl vůči sklepníkovi odkázán pouze na sebe, dorozumívali jsme se spíše tušením a hádáním nežli tou karrikaturou řeči Voltairovy, kterou jsme oba stejně lámali.

Zatím co sklepník vyřizoval naši objednávku v kuchyni, prohlížel jsem si zařízení jídelny. Nevelká světnice, stěny čistě obílené, několik stolů s prostými seslemi a obstárlými koženými pohovkami — nebýti zářivě bílých ubrousků, uměle skládaných v podoby vějířů a biskupských čepic, mohl jsem se domnívati, že sedím v útulné „honoračni" jizbě některého českého venkovského hostince. Zabloudil jsem zrakem k vysokému stropu. Ten zaplašil rázem sen o honoračni jizbé. Byl podivně zařízen: Vypadalo to, jakoby tuto přízemní místnost byli zvýšili vybouráním původního stropu, ponechavše jen řadu příčních trámů, tak že jsi mezi nimi viděl i do hořejší prostory, původně as pokoje prvního patra. Jídelna stala se tím ovšem vzdušnější, jen že hôtelier se zvýšenou místností nepořídil si také delší smetáky, nebo snad se domníval, že zraky hostů nezabloudí do té výše — zkrátka, dolejší část světnice až po ony trámy byla pěkně vybílena a bezvadně čista, jak se na hôtelovou jídelnu sluší, avšak hořejší prostor nad trámy ponechán byl za *volné* rejdiště pavoukům, kteří špinavé jeho stěny hustě opředli pavučinami, plnými prachu a chycených much, tak že obraz ten upomínal na *opuštěná* sklepení starých rozvalených zámků.

„Tam pavouků jsem býval druh,
rád stopoval jich vzdušný ruch,"

praví Byronův vězeň Chillonský a také já jsem přítelem pavouků, nechť si pořádku milovné hospodyňky o tom myslí cokoli. Avšak zde pohlížel jsem přece tesklivým zrakem do výše při myšlénce, že by snadno s té spousty pavučin nějaký křižák mohl zavítati do mé polívky. Ostatně, když mi ji sklepník přinesl, shledal jsem ji takovou, že by na ní ani pavouk mnoho nepokazil. V celé Italii nenašel jsem tak bídné kuchyně — vyjma snad v Pise, kde mě elegantně vyfintěný vchod a přívětivý číšník s liliově čistým ubrouskem na rukávě bezvadného fraku vlákali do špinavého vnitřku jedné trattorie, na kterou nerad vzpomínám.

(Dokončení.)

Digitized by Google

Světla na hřbitově.

V den dušiček bylo to, v podzimní den,
když poslední svit jeho zmíral a has',
a krajem jak táhnul by tichounký sten,
když v náručí noci se bezmocně třás'
podzimní den.

Chlad plížil se údolím, soumraku chlad,
zvon večerní nad zemí modlitbu lkal,
pak ticho, že slyšel's, když suchý list spad' —
a do kraje vycházel z kamene skal
soumraku chlad.

Stesk objal mne v pasu, zamlklý stesk,
a v úzkosti svíral mne smutný ten druh,
ó zřel jsem, zrak jeho jak vlhký se lesk',
a bratrem mým ve chvíli té byl, ví Bůh,
zamlklý stesk.

Tak vyšli jsme spolu, samotni tak,
až na témě vrchu, kde k nebi je blíž;
už z východu po něm se rozléval mrak
a v kalných těch mlhách jsme mizeli již
samotni tak.

Kraj pod námi tonul, podzimní kraj,
v tmy prohlubeň stále hlouběj' a hloub,
již pod rouškou mizel jak věčnosti taj,
již za hustou oponu tušení stoup'
podzimní kraj.

Jen na hrobech hřbitova, z mrákoty jen
se plamínky chvěly tisíce svěc
a tisíce lampiček, jež v tento den
tam vzpomínka vznítila . . . Zářily přec
z mrákoty jen.

Hon kmitavý byl to, jak bludiček hon,
jak na hrobech dušičky měly by ples —
a k tanci jim hudbou byl klekání zvon,
s ním v záři se temnotou do výše nes'
bludiček hon.

Již prázden je hřbitůvek, odešli již,
kdo přišli sem vzdychnout a zaslzet snad
a na hrobě chudnoucím udělat kříž —
a zbyli zas sami, kdo v hrobový chlad
odešli již.

Digitized by Google

Svit vzpomínky zbyl tu jen, plamínku svit —
a vedle snad jiný se bledinký třás',
jímž duše se vrátila, kde její byt
se rozpadal v hlínu, co navždy v něm shas'
plamínku svit . . .

Vzdych' zamlklý soudruh můj, z hluboka vzdych'
a ruku níž spustil, jíž k boku mě tisk' —
hle, se hlavou skloněnou stojí zde tich,
proud bohatý slzí teď z oka mu trysk' . . .
a z hluboka vzdych' . . .

Jan Rokyta.

Jubileum Fr. Pravdy

a to jubileum dvojí: osmdesátých narozenin a padesátileté činnosti literární, oslavili v těchto dnech přehojní ctitelé stařičkého, ale dosud duševně i tělesně čilého spisovatele a buditele národního.

Pravda byl spisovatelem v pravdě lidovým a jeho „povídky z kraje" působily svého času neodolatelně nejen na vzdělance české, nýbrž *i na* nejširší vrstvy čtenářstva, pro něž psány byly způsobem, myšlení a cítění prostého lidu nejpřístupnějším. Kdož z nás starších nevzpomíná milých chvil, které za mladých let ztrávil čtením „Matěje sprostáka", „Vávry kuřáka", „Sedláka Krupičky", povídky „Štěpánův Vít učí se na kněze" a jiných knížek, jdoucích tehdáž z ruky do ruky, v nichž Pravda uměl tak trefně a rázovitě líčiti prosté figurky našeho venkova!

František Pravda, pravým jménem Vojtěch Hlinka, narodil se dne 17. dubna 1817 v Nekrasíně u Jindřichova Hradce, dostal se za chlapeckých let na Moravu, kdež ve Žďáře a Svitavě školu navštěvoval, studoval pak v Jindřichově Hradci, Vídni a Praze a vysvěcen byv na kněžství, kaplanoval r. 1843—1846 ve Kvílicích u Slaného, načež přijal místo duchovního administratora v ústavu slepců pod Bruskou v Praze. Ale již rok na to stal se vychovatelem v rodině barona Sturmfedra na zámku Hrádeckém u Sušice a konal zde svůj úkol po deset roků tak výtečně, že jej vděčná rodina vedle pense odměnila i domem v Hrádku zvlášť pro něho vystaveným, kde již na čtyřicátý rok žije.

Počet Pravdových povídek, spisů pro mládež a jiných, roztroušených po různých sbírkách, časopisech, kalendářích neb i samostatně vyšlých, jest neobyčejně veliký. Na sklonku svého dlouhého, pilné a zdárné práci věnovaného života může s uspokojením pohlížeti na vykonané dílo, které mu pojišťuje trvalé, vynikající místo v dějinách naší literatury a našeho národního znovuzrození.

Digitized by Google

Tenkrát mně bylo dobře,
Když jsem koně pásával,
tenkrát mně bylo dobře,
Když jsem koně pás:
Vrany koně pásával,
hezky holky milovával;
tenkrát mně bylo dobře,
Když jsem koně pás.

J. Prachenská

Digitized by Google

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Postele neodestlány, na stolku však, na němž stálo zrcadlo a skřínka s líčidly, všecko v nepořádku; kolem otevřené skřínky po různu láhvičky, pohozená poduška s jehlami, klubíčko nití, želízko na kadeření vlasů i pentličky různých barev ve zcuchané kupce. Přes lenoch židle u stolku visel bílý, ale dost zašlý „frisírmantl“, na židli samé stála svíčka v nízkém svícnu.

Tham ji rozsvítiv, postavil oharek už už hasnoucí na stůl před zrcadlo a rozhlížel se tichým pokojem, jímž vanulo ještě kolínskou vodičkou.

Stál se svíčkou v ruce chvilku jako u vyjevení. Hleděl na ten nepořádek; v kuchyni také tak bylo. A Pavla mu řekla, že bude uklízet, až maminka s Bettynou odejdou. A všecko tu, jak to tu nechaly, ani rukou se ničeho nedotkla; postele neodestlány — —

Svým očím nevěře vešel zase do prvního pokoje, také do kuchyně a zase zpátky do zadního. Myslil, že stihne jej, Amlinga —

Bylo zavřeno, když přišel, připamatoval si. Kdo zavřel? *Paula.* Lhala, na novo lhala, jako před divadlem, když mu řekla, že *nikde* nebyla. Šla snad s nimi na tu dobu, co on, Tham, bude pryč, aby alespoň na chvíli byla s Amlingem? Proto tak klidně vyslechla, když jí před divadlem oznamoval, že se dnes zdrží, když tu je Věk, proto i zažertovala o vlastencích, kteří jí byli jako trn v noze a ku kterýmž vždycky si našla příčinu. — —

Skočil ke skříni, otevřel ji, pak druhou. Ale šaty, ve kterých jedině Paula mohla jít do toho bálu, tu visely. A hned vykročil do předního pokoje podívat se na postel, je-li tam její plášť.

Nebyl, jenom její klobouk s červeným perem, ten, který měla, když odpoledne stála u Křižovníků. Teď šla bez něho, jistě v šátku nebo v šále. Do bálu ne, tak ustrojená tam nemohla. Do bálu ne — tedy — —

Ruka se mu zachvěla, v prsou se mu rozlila palčivost. Za ním, a snad — k němu! Mučivé horko zahanbení a potupy ho zažehlo, až v oči mu zahořelo, a v ráz jím zachvěl vztek. Prudce postavil svícen na stůl, a hnal se ven. Chtěl se přesvědčit, ač byl už přesvědčen, jak ho to pomyšlení projelo, neboť byl od večera rozdmýchaným podezřením náchylen uvěřit všecko nejhorší, když ho Paula tak obelhala. Chtěl se přesvědčit, chtěl ji stihnout. V ten okamžik po tom dychtil.

Několika skoky sběhl po neosvětlených schodech na tmavé, úzké nádvoří v chumelíci, do níž padal u černého průjezdu z přízemního okna zardělý pruh světla. Tham se dole zastavil, jak si náhle vzpomněl, že se Amling nedávno, to zaslechl doma, přestěhoval; a nevěděl kam. Tenkrát, když o tom Bettyna povídala, si toho dost nevšiml. Teď se mu

Digitized by Google

zdálo, že do Štěpánské ulice. „Aby byl blíž — blíž!“, připadlo mu zlostně. Namáhal paměť, zda-li tam, do Štěpánské ulice a do kterého domu.

Klepání ševcovského kladiva proniklo do černého dvorku, a hned v to zazpíval mužský hlas, tam za tím osvětleným oknem, kde bydlel mladý mistr švec.

„Jedna paní, kteráž svého
muže na vojně měla,
mezi půlnocí na něho
z věrné lásky vzpomněla.
V tom stál před ní muž ve zbrani
a smutně se díval na ni —“

Mladý mistr, který tuto neforemnou balladu poprvé slyšel o českém představení u Hybernů v kuse Šedivého, vyprosil si její opis na Thamovi. Tak se mu zalíbila. Teď si jí oslazoval svou noční práci — Nápěv, přidané k němu ševcovo noty prolamování, doléhaly k Thamovi; ale on nedbal, neslyšel.

Chvěl se, jako by ho zima roztřásla. A v prsou palčivo. Jsou-li spolu, je-li u něho! Nebo snad šla přece na ten bál, jen tak, podívat se. A snad ji zdrželi. Chytal se té myšlénky. Zaklepal naproti na ševcovy dveře. Zpěv náhle umlkl; ozval se hlas ženský i mužský a hned po té, když Tham už bral za kliku, otevřely se dveře, a na prahu stanula mladá mistrová bez čepce, v šátku na rychlo přes ramena a ňadra přehozeném.

„Co je, kdo je — Ah oni, pane Tham! —“

„Jdu se optat —“ mluvil rozčileně. „Viděla jste — Naši odešli do bálu —“

„Viděla, stará paní a panna.“

„Samy dvě, nikdo jiný?“

„Ne —“

„Má žena — snad —“

„Ne, panička odešla pak, jen tak —“

„Kdy!“

Mistrová se až lekla, jak prudce herec to slovo vyrazil. Hned však se jí kmitlo, že už zas hodně dušičku zalil.

„Kdy!“ dorážel na novo.

„No, co mohlo být — dost brzo po nich, jako brzo, když panímáma s pannou odešly. Ale jdou dál, pane Tham, je zima —“

Než on jakoby neslyšel, optal se, nepřišla-li mezi tím, jako žena jeho.

„Co vím, ne. Ale vždyť já myslila, že šla panička za nimi, pane Tham! To se snad minuli.“

„Minuli, bodejť. Děkuju, dobrou noc!“

Ani si nevšiml, že do polootevřených dveří přistoupil také mladý mistr, velký milovník písní, zvláště smutných, a že ho také zve dál. — Tham se otočil a zanikl ve tmě vchodu na schody.

Nahoře přecházel pokojem, nesvleknuv se, s kloboukem na hlavě, přecházel velkými kroky v hrozném pobouření. Záchvaty hanby, vzteku, přelévaly se jeho nitrem jako divé vlny.

Tak ho podvést, tak — Viděl ji tam u něho, v jeho objetí, a on tu, nemůže na ně, na něj, musí tu čekat, čekat — Srdce se třáslo a

Digitized by Google

vzpíralo se té hanbě. Začal si namlouvat, že šla snad k panně Hermanové, v Teplicích chodily pořád spolu — A Pavla pak v Praze u ní bývala. Ale nikdy v tuto chvíli! A Věk ji viděl. Lhala, lhala!

A on — ten — Sám ho sem pouštěl, a ještě knihy mu půjčoval, jim pro smích, Bettyně, všem. A všecky se proti němu spikly — Rota! Proto Paula přestala pojednou toužit ven z Prahy.

Zarazil se, počítal — Ano v ten čas, kdy Amlinga seznali, když docházel do jejich společnosti v hospodě, pak u nich. A on sám ho ještě pozval, když si to ženské přály, k vůli Bettyně prý. A proto snad i ty Teplice — a Held — ten se na něj tak vyptával — — Všecko se najednou jasnilo a vystupovalo v pronikavém světle, ale jak hrozně, jak škaredě!

Přecházel prudce, s hlavou sklopenou, pokojem sem tam, vrazil jakoby štván i do druhého, proč, nevěděl, a zase zpátky. Všecko se mu tak hrnulo, všecko svědčilo na zradu, ohavnou zradu Pavlinu, té Pavly, pro kterouž tolik obětoval — — A ten ničema — zamiluje se jako panenka — štamblaty — Jak vzpomínka na ten lístek zamilovaný proskočila, v ten okamžik byl jist, že Pavla také tenkrát lhala, že to malování, ty veršíčky poslal Amling jí, jenom jí a ne Bettyně —

Zarazil se, rozšířený zrak upřel do prázdna jako v ustrnutí, pak náhle se chopil svíčky a k prádelníku. Vytáhl zásuvku prudce, až kroužky zařinčely, prohrabával se prádlem, šátky, vytrhl druhou zásuvku, hrabal, hledal, škatulky otvíral, staré divadelní role rozbaloval. Nic, nikde nic; otevřel nejspodnější zásuvku a kleče pátral, až nahmátl v koutě v *menší* škatuli knížku.

Nachýlen k svíčce na podlaze zabral pod palec listy té *knížky*, spouštěl je v dychtivém chvatu, až v prostřed zarazil. Papír — vložený a složený — Psaní s rozlomenou pečetí. Zardělý vzrušením nahnul se s listem ku světlu na podlaze.

„Herzensfreundin!

Wie ein heilender Balsam war Ihr Brief meiner kranken Brust. Herzliebste Paula, ich war ganz entzückt, als ich Ihre Worte las und versetzte mich in dieser Weile ganz im Geiste nach Teplitz zu Ihnen — — —"

Thamova tvář zbrunatněla, oči mu vystoupily. Řádky se míhaly, řádky plné touhy a stesku po Pavle — po jeho ženě — — Podíval se náhle na podpis. F. A.! Fridrich Amling — Ano, on! A zase lítaly jeho zraky po řádcích do Teplic loni v letě zaslaných, jak datum svědčilo.

Nebylo pochyby. Chvilku tak klečel, s listem v ruce, hledě před se, k oknu, do černa, jímž bylo zalito. Pak hodil škatuli i knížku do zásuvky, kterou přirazil jako obě hořejší a s listem v jedné a světlem v druhé, šel do druhého pokoje. Ale ani nevěděl, že do něho vkročil, že postavil svíčku na stolek, u něhož usedl na židli jako zmožen.

Venku zahlomozil vítr, sníh šlehl do oken. Tham neslyšel. Hleděl před se jako strnulý, jako zmámený tím zjištěním. Po mučivých pochybách, jež mu bouřily krev, přišla, uhodila jistota, hrozná jistota.

Divé vlny spadly v mrtvě stuhlou zátopu. Bylo po všem, konec. Čeho se lekal, je tu, a všechno, co na omluvu, na ukonejšení sebe sháněl,

Digitized by Google

nic, nic pravda. A už dávno ne, dávno ne! Už dlouho jej měli za blázna, od loňska, od Teplické cesty ho žena klamala, ne-li již dřív — To Pavla, Pavla!

V prsou se mu dusivě sevřelo, až se zvedla a do hrdla šla ta bolestná křeč. Jako by se měl zadusit; až zavzlykl a oheň v očích srazil se v slzy žalu a lítosti. — —

Před domem „u Bohuslavů" zastavila se paní Thamová v plášti, hlavu majíc černou šálou všecku zachuchlanou. Přišla rychlým, pružným krokem. Bylo jí svěže v pocitu skojené touhy; jako by ovlahla. Po bouři vášnivých objetí se krev ještě nestišila; proudila čileji, a rty ještě pálily. Ozvuk rozkoše zachvíval ještě tělem, a blaho spokojenosti ukolébalo mysl v tichou veselost a bezstarostnost.

Cítila ještě ovzduší toho pokojíku, jejž Amling najal, kolem ní se neslo jeho tajivé pološero v prosvitu jediné svíčky. Kmitalo se jí — a on, jeho tvář, jeho zažehující pohled, a zavanul vášnivý jeho šepot — Ach — jak je sličný, statný, jak líbal — A ona, rozkoší opojená, zmožená v sladkém objetí jak hrábla v tmavé, husté jeho kučery.

Hned by se vrátila, hned by se k němu zas rozběhla — —

Se strachem tam šla, poprvé ji tam uvedl, jak dnes odpoledne konečně po dlouhém váhání a odporu mu slíbila, když se před Křižovnickým klášterem sešli. Uvedl ji tiše, nepozorovaně v ten přízemný pokojík a také zase tak ji vyprovodil do tmavé ulice až k nároží. Dál ho sama, z opatrnosti, nepustila.

Před domem „u Bohuslavů" se plaše ohlédla pustou prostorou Koňského trhu, zbělevší pokrovem tiché chumelky, vytáhla z pod pláště klíč, pak opatrně, aby bylo bez hluku, otevřela, zavřela a zapadla v černo dlouhého průjezdu, až se prokmitla, tiše, jako černý stín na konci průjezdu zarudlým pruhem, jenž proudil tiše z ševcova bytu.

Mladý mistr ještě pracoval a ještě si pozvukoval, ale tišeji, neboť žena si už lehla a spala. Že přišla paní Thamová, ani nevěděl.

Ta stoupala tiše po schodech a myslela, poněvadž zahlédla vzadu v okně jejich bytu jasnější světlo, že Bettyna nechala asi svíčku hořet. Zdálo se jí sic, že sama, když odcházela, svíčku sfoukla, ale starost nepadla pro to na ni žádná. Šlat na jisto, věděla, že se Tham dnes dlouho zdrží, když je tu Věk a když ho zavede mezi vlastence.

Ale již u dveří číhalo leknutí. Byly otevřeny. A ona je přec zavřela! Zavřela, to jistě myslila. Okamžik stála. Dech se jí zarazil. Snad se mami vrátila, bylo jí zle —

V kuchyni u kamen mrkala olejová lampička. Na podlaze v koutě punčochy, spodnička, staré střevíce, všechno jako když odcházela. Snad přece dobře nezavřela — A v pokoji šero, jen z druhého padala zář skulinou přivřených dveří. Už je tak; špatně zavřela a nechala v tom rozčilení a spěchu svíčku hořet.

Shodila plášť a šálu na postel a šla do druhého pokoje pro světlo. Jak otevřela, stlumeně vykřikla. Zrovna proti dveřím seděl u stolku Tham v kabátě, jako by právě byl přišel, ale bez klobouku, s tváří do dlaně opřenou, v ramenou jako sražený.

Digitized by Google

Zachvění projelo mu tělem, jak shledl ženu. Ale nevyskočil, ani hned nevstal; ani se nehnul. Jen zapadlé oči ze zardělého obličeje na ní tkvěly.

A ona stála jimi jako přikutá. Lekla se, že už jako by v ní duše nebylo. Lekla se, jak muže tak z nenadáni shlédla, lekala se ho, bála, jak mu v oči pohlédla, jak tak nehnutě seděl jako socha, jak na ni oči upíral. Horečně se v nich lesklo a hned jako by stemněly hořkou, bolestnou výčitkou — ale v tom už se zažehly hrozivým svitem. V ten okamžik se zachvěla.

Stála a zapomněla promluvit. Teprve za chvilku, když ji zmohlo to trapné ticho, zeptala se, co jí v tom zmatku napadlo:

„Ty jsi doma?“ Hlas její zněl stísněně, zkalen, stlumen vědomím viny. Vstoupila do pokoje.

Tham chtěl promluvit. Hlas mu však selhal, až chraptivě vyrazil, nedbaje její otázky:

„Kdes byla!“

To zjistilo, že tu není náhodou.

„U Hermanové.“

„Lžeš!“

„Zas už!“ Neřekla to však pronikavě a sebevědomě jako před časy, když ji Tham začal stíhati svou žárlivostí. Bylo jí nutno sebrati všechnu sílu, aby mohla doložit:

„Zeptej se, jdi se přesvědčit.“

„Nelži!“ Rozkřikl se a na ráz stál proti ní. Ustoupila na krok; Tham proti ní potřásal škubavě rukou a tvrdě dokládal:

„Není to pravda, lžeš, lžeš, jakos prve lhala, prve před divadlem —“

Nemohla hned ani promluvit; teprve za okamžik se optala mdle:

„Co jsem lhala!“

„Žes byla celé odpoledne doma. A nebylas, toulalas se — s ním —“

„Jak to můžeš říct!“

„Mlč!“ rozkřikl se popuzen její smělostí. „U Křižovníků, viď — nestálas, s ním, když vojsko táhlo — Stálas s ním, zapři to!“

„To ti někdo namluvil!“

„Věk tě viděl!“ uhodil a myslil že na jisto. „Ten tě přec zná, ten tě tam viděl —“

„Snad se mýlil, nebo ti to řek' naschvál, má na nás zlost —“

„On není jako vy, jako vy! Stálas tam s Amlingem, a teď, teď se vracíš — od něho! U něhos byla — ty —“

„Jdu od Hermanové —“

Obrátil se, chytl papír na stole ležící, krokem byl zas u Pavly, popadl ji za rameno jako dravec, donutil ji, že postoupila ku světlu a ukazuje levou list v prádelníku vylovený, volal všechen zardělý, všechen rozrušený:

„A tuhle, Herzensfreundin, herzliebste Paula, to psaní do Teplic — to si také někdo vymyslil, to je také lež?“ Křičel v divém vítězství. Jak se Paula podívala na list, na okamžik stuhla, ale když obrátila oči po muži, a pohleděla v jeho zardělou tvář a uviděla v ní a v planoucích očích blesky vzteku i vítězství, pocítila prudký odpor k němu.

Digitized by Google

„Pusť mne!“ vykřikla a jako by se ho štítila, vymkla se jeho ruce a ustoupila. Postavila se mu však, rovná, vzpřímená, bledá; ale oči jí zahořely a chřípě táhlého nosu se jí zachvěly.

„Tys mne sem dotáh', ty jsi vinen. Ty! Tys myslil, že tě musím mít ráda, pořád, stejně, jako tenkrát, po prve. Tys myslil, že je má láska k tobě povinnost, a sám že nemusíš mít žádných ohledů, že bude pořád, jako když jsem nemohla mluvit. Já chtěla také být živa, také něčeho užit, ale tys nedbal a nedal, bránil, tobě byli víc tvoji vlastenci, mně nepřáls nic, nic, ani divadlo, nic a našim také ne; a jak jsi na ně, na maminku! Na mne jsis vzpomněl —“ pohodila hlavou — „měs měl rád jen na chvilky, jen někdy — a tos myslil, že je všechno, a když jsi mě trápil žárlivostí nebo když jsi přišel opilý —“ zmlkla a jakoby se otřásla, pak vyrazila: „Tys všecko zkazil, ty!“

Tham stál proti ní s rukama zatatýma. Vztek, divoký úsměšek míhaly se jeho tváří za této řeči, jak za vše byl ještě obviňován. Popuzen tím nevděkem i tou nenávistí, kterou cítil ze slov i hlasu, nejsa sebe mocen, chytl ženu zas a zatřásl jí, křiče:

„Já? Já zkazil? Tohle — ještě? — Táhni!“ A vyrazil ji ze dveří, vystrčil ji do druhého pokoje. Zapotácela se, vykřikla: „Surovče!“

Tham přirazil dveře. Vedle ticho. Jako štvaný začal chodit pokojem. Bičovalo ho, jak se přizuala, a ten její odpor za všecko! — Cítil ještě ten pohled, slyšel ten hlas — V ten okamžik ho to nebolelo, ale popuzcvalo — A zase žahadla a syčení myšlénky, že byla do té chvíle u něho — — Chtěl to od ní slyšet, aby se přiznala, chtěl vraziti do druhého pokoje. U dveří však uvázl — Opět se obrátil, opět prudce přecházel, drže se za spánky, až zase rozhodil ruce, začav pěstě, jako by chtěl něco spřetrhat, něco se sebe shodit, a oči do stropu obrátil — —

Po půlnoci vracela se madame Butteauová s Bettynou z „hausbálu“. Až k domu je vyprovodil nějaký galánek, městský synek, jenž, když stará paní otvírala, a trvalo to dost dlouho, políbil se s dcerou.

Matka s dcerou se vracely úplně spokojené, vesele a dost hlučně. Madame byla blažena, jak se Betty líbila, jak ji mladí i starší pánové obskakovali, a tenhle, možný, jak už byla přesvědčena, ten se ulepil. Mluvila o něm, jak vkročily do průjezdu, připomenula dceři pod schody, když setřásala sníh s velkého šátku, aby si ho hleděla, ten že by — —

Bettyna pozvukujíc si tlumeně nějaký menuet jen se zachychtala.

Šly do schodů tápajíce, a tu si stará vzpomněla, co ona Pavlinka, chudáček, té že by se to bylo líbilo.

„O ne,“ vskočila Bettyna. „Když tam nebyl on —“ Znělo to vesele.

„Kdo —“

„Aber Mutter, jen tak nedělej! —“

„Pst! Pozor, jsme u dveří — tadyhle — Jdi.“ A otevřela.

Bettyna vstoupila do kuchyně. Z pod velkého, tmavého šátku, jejž spustila, kmitla se ve svitu lampičky u kamen její rudá, krátká suknice s blýsknavou portou, zamíhaly se její štíhlé nohy pěkných lýtek v přilehavých červených, vysokých botkách, její kamizolka ze zeleného sametu, hodně vystřižená, takže vábně prohlédala bílá šíje. A jak sňala menší šátek s hlavy, zabělal se pudrovaný účes z pod vojanské koketní čapky —

Digitized by Google

Stará majíc ve vlasech, také pudrovaných, nějaké sehnané barvené péro pštrosí, ve vypůjčených, dost obnošených, ne zrovna modních šatech, a nesouc výslužku, veliký kornout cukrového, vešla hned s lampičkou do pokoje.

Ostala s ní však u dveří jako Bettyna. Obě se lekly. Pavla seděla na židli, v tu pozdní chvíli ustrojená, v šatech a bledá, jako zapomenutá, sklíčená.

Paní Butteauová hodivši kornout s cukrovím na stůl, hrnula se k ní. A také Betty přiskočila, bez šátku, v kroji svižné markytánky.

„Co je, co se stalo! Co nespíš!“

„Co zas!“

„Je Tham doma? Stalo se něco?“ Ptaly se jedna přes druhou. Pavla kyvla hlavou.

„Vyhnal mne —“

„Jezus! A proč? Proč?“

„Že jsem byla na chvilku —“ Nedořekla, a matka i sestra také nedočekaly.

„Ó ten tyran! Ten!“

Mladá i stará hnaly se ku dveřím druhého pokoje. Ale jen k nim dorazily. Tham se jim postavil na prahu do cesty, v kabátě ještě, pocuchaných vlasů, celý divoký. „Ani krok! A ticho, povídám! Zpátky!“ poroučel rozlícen. „Dejte mně pokoj nebo vás vyženu všecky, hned tu chvíli. A tuhle tu —“ ukázal na ženu, „tu si nechte, když jste ji *zkazily!*“

Madame uděšeně vykřikla. Bettyna chtěla vrazit do dveří, *obořit se* na švagra. V tom však vyletěla peřinka z druhého pokoje, *poduška*, zrovna jí do hlavy, za poduškou druhá, třetí, pak svrchnice, spodní peřina, a s tou bíle zaplápolalo prostěradlo, nežli dopadlo za peřinami na podlahu k trnoucím Butteauovým. A jak Tham vyhazoval lože své ženy, křičel:

„Tu máte — ten pelech -- ať se v něm peleší s jinými — a vás vyhodím — všecky vás vyhodím — vy — Zítra — zítra hned se vyklidíte — pryč — pryč!“

Dál nemohl pobouřením. Jen rukou mával.

Bettyna jindy tak smělá a odvážná vůči svému švagrovi, dostávala v ten okamžik strach. Stará Butteauová sklánějíc se k Paule, něžně, konejšivě ji hladila, až ji na čelo políbila. A při tom vydechla v pohnutí, jako zmožená soucitem:

„O du arme Dulderin!“ — — —

XI.

Po katastrofě.

Věk nedočkav se Thama u divadla, zamířil rovnou do Staré rychty, domnívaje se, že Tham snad šel tam napřed. Nebyl tam, ostatní však společnost, jak mu ji Tham odpoledne ohlásil, v hospodě Věk zastal, jmenovitě Prokopa Šedivého, který ho hned poznal a srdečně ho uvítal.

Digitized by Google

V prostorné, prostě zařízené místnosti d.... ský kupec zdomácněl takřka okamžikem. Nikdo se tu neohlédl, neušklíbl, když se česky hlásil, nikde se tu němčina tak pánovitě neroztahovala, za všemi skoro stoly hovořili po česku, většinou samí Pražáci, sousedé a řemeslníci.

„Vlastenský" stůl stál ve výklenku a ztrácel se skoro v oblacích dýmu, jak tu i všude kolem hosté z dýmek hulili. Senior a jako předseda stolu byl knihtiskař Antonín Zima, také spisovatel, starší už muž, v tupetu. Veliká stříbrná tabatěrka blýštěla se před ním na stole.

F. Věk se k Zimovi hlásil nejprve. Byl rád, že ho osobně poznává, neboť dle jména ho dobře znal. Věděl o něm, že před desíti lety oslavil verši první české představení v Boudě, o korunovaci pak byl Věk se svou ženou, tenkrát ještě Marianou Svížkovou, na Zimově kuse „Oldřich a Božena", u Hybernů, o kterém kuse se Mařenka tolik lekla, majíc pannu Prockou za Pavlu, kterou pak skutečně uviděla. A také o tom Zimově kuse si, na radost Věkovu, zažárlila. Pro ty vzpomínky, bezděky, se živěji k němu hlásil nežli k ostatním.

Seděli tu Fryč Jan, měšťan, čtenář a odběratel českých knih, a Hamous František, sládek, pravý pan starý, ducatých, červených tváří, v zeleném kabátě a kvítkované dlouhé vestě, která se v pasu znamenitě klenula. Vedle něho dost se ztrácel vážný a suchý učitel Lumenda, narudlých vlasů s dlouhým copem, a z druhé strany herec Merunka, čipernych oček —

Věk se zmínil o Thamovi a celý stůl rokoval, přijde-li. Čekali ho na jisto. Ale hned se také na divadlo dostali a hlavně o tom jednali, jak teď bude, když stavové koupili od hraběte Nostice národní divadlo, teď že vlastenské u Hybernů bude mít těžkou vojnu, kdož ví, obstojí-li teď a vydrží-li. Mluvili o tom starostně, neboť běželo tu také o česká představení —

„A s Thamem by také bylo zle," prohodil vážně Šedivý. Nikdo neodporoval, a Zima dodal:

„Bude; v národním či v stavovském ho nevezmou, to ne. A když také —" Nedomluvil, ale jako zkormoucen, starostně mávl rukou, a ostatní dobře rozuměli, že Tham není bez viny, když se dost nepamatuje —

„Kdyby divadlo u Hyberňáků puklo —" začínal Hamous, mluvil, jak byl sádlem zarostlý, chrčivě, „to nevím; já řku, vrchnosti o české hry nestojí —"

„A přece divadlo mít musíme!" zvolal důrazně Šedivý. „V divadle se lidé naučí česky cítit, tam se otvírají našincům oči, když se hrají kusové vlastenských obsahů —"

„To by také u nás, jako venku, pomahalo," horlivě dodával Věk. „Už jsem si kolikrát myslil; vím, co taková řeč na sceně dokáže."

Šedivý mu pleskl na rameno.

„A tak, příteli vlastenče, tak to zkusejí. Kdyby se v každém městě, a řekněme, zatím jen v těch větších, hrály české kusy, to byste viděli div, to mají pravdu, toť by byla jako škola, a česká, dobrá česká škola!"

„Ale povolení!" Věk zakýval starostně hlavou. „Povolení, o to bude zle, zvláště nynějšího času —"

Digitized by Google

S tím všichni souhlasili a Fryč s úsměškem prohodil:

„Když dělají německým akterům nesnáze —“

„Ale ne pro němčinu, jako nám pro češtinu,“ rozkřikl se sládek a zachrčel. „To aby leccos nehráli, víme,“ a usmívaje se významně zamrkal. V tom však ho Lumenda učitel, jenž sebou nepokojně zavrtěl a plaše kolem pohlédl, šťouchl loktem, a hned zaváděl jinam řeč. Na Thama si zase vzpomněl. A na něj ostatní dostal. Mělť Thama rádi, bez něho nebyl jejich stůl celý a nemohli se ho dočekat.

Věk už na jisto tušil, že se něco přihodilo, ale ani nehlesl a zamlčel, že Tham nepřišel také do kafírny. S těží však utajil svůj neklid. Kaliloť mu jasnou a příjemnou chvilku mezi vlastenci pomyšlení, že on sám snad byl příčinou, když pověděl to o Pavle, kde ji viděl —

Před jedenáctou počalo kolem stolu řídnouti. Nejprve odešel Lumenda učitel, za ním brzo měšťané, rozžehnuvše si lucerničky do tmy a chumelice, pak vstal také Merunka a Zima, jenž měl nejdál, až na Malou Stranu. Všichni se s Věkem upřímně rozloučili a pozvali ho, aby co tu v Praze bude, přišel mezi ně každý večer.

Nejdéle vydržel Hamous sládek, jenž ostal s Věkem a Šedivým sám třetí. Už zrudl, už odfukoval a rozpínal pomaloučku knoflíky své kvítkované vesty, a hodně bánil a hodně plil. Také se již začal bavit se sousedním stolem, když se Šedivý s Věkem dostali zase na divadlo, a pořád o něm a nechtěli z něho ven. Hned se však obrátil, jak zaslechl jméno Steinsberkovo, že rytíř ze Steinsberků teď povede divadlo u Hybernů —

Sládek Hamous drže v pravici mocné ucho plného korbele, *rozkřikl* se na Šedivého i Věka, jako by oni rozhodovali:

„Ten? Steinsberk? Ten ať toho nechá! Ten už visel, a kolikrát — Toho jsme věšeli.“

Pan starý se chrčivě zasmál. „Věšeli, opravdu, a jak pak ne, když psal proti sv. Janu Nepomuckému, a jak, a proti kněžím, o jejich kázáních, ještě tenkrát za císaře Josefa, no, no, tomu všechna čest — ale co se tenkrát tisklo, takové paškvily a přepepřené — a toť — takové — a ten Steinsberk, víme, ten teprva, a o sv. Janu Nepomuckém! Ale to měli vidět, my sladováci a mlynářští s námi, jakoby jsme si řekli, to jim byl kramol, až vojsko na to musilo, až lermo troubili — Ale bylo nás, sladováků a mlynářských — My ti dáme, brát nám sv. Jana — českého patrona — ještě snad taky sv. Václava — a to ti frajmauři — ale visel — vědí, u Dominikánů na rohu byl namalován čakan a na něm panák, a u Primasů na rohu, na mosteckých mlýnech, no, a všude, ta šibenice a pod tím všude „Ritter von Steinsberg —“ tu máš — brát nám českého svatého patrona — —“ Zdvihl korbel, přihnul si a posiloval se mužsky. Věkovi se kmitl úsměv po rtech i v očích, a Šedivý zamlouval:

„Pane starý, Tham už nepřijde.“

Věk se podíval na hodinky.

„Už ne, je půl noci —“ Vstal a Šedivý také. Pan starý však zůstal, ale ne v samotě u svého stolu. Přestěhoval se k sousednímu s korbelem, dýmkou, s váčkem na tabák i s kulatou tabatěrkou a modrým šátkem, které měl před sebou na stole.

Digitized by Google

Venku ještě chumelilo. Věk přitahuje si plášť k tělu, mínil žertem, dnes že Steinsberk dostal.

„A zastat se ho bylo by marno. To mu ještě leckdes nemohou zapomenout, že psal „die Geissel der Prediger“ a kritiky kázání. Bude mít velké nesnáze s tou direkcí, ač je šikovný a hraje! Hraje! To by ho měli vidět, když vystoupí v „Die Grafen von Helfenfels“. Ten kus je od něho, a ještě také Libuši sepsal.“

„Jak je k českým hrám?“

„A dost by jim přál, ale prosím jich: Dvě německá divadla tady v Praze! Slabší z nich padne a to je hyberňácké. A s tím, bojím se, padnou také české hry. A měly by mít své, ustavičné divadlo!“ Šedivý se zastavil těsně proti Věkovi a povzdechl. „No je pozdě, vlastenče, až zítra si pohovoříme o divadle, až bude Tham s námi. Oni jdou na Poříč; já tudy —“ a ukázal Ovocnou ulicí dolů. Stiskli si ruce a dali si dobrou noc.

Věk bral se do své hospody zvolna, zamyšlen. Divadlo mu nešlo z hlavy, jak o něm mluvili, a také Tham, proč nepřišel. —

Ráno, jak posnídal, vypravil se Věk za obchodem, a když se v podstatě dohodl s firmou, kteréž byl odporučen, o dodávání pláten, zašel přímo na Malou Stranu, ač měl ještě ledacos objednávati pro svůj krám. To však si nechal na odpoledne nebo na zítřejší dopoledne. Chtěl především s doktorem Heldem mluvit, aby mu oznámil, co se stalo.

Bila jedenáctá, když docházel k mostu. Sníh nepadal, vyjasnilo se, modré nebe sklenulo se nad Prahou, zahalenou v bělostném plášti. Věk potkával mnoho vojáků z pluků a oddělení včera přibylých. Jejich uniformy se pestře odlišovaly a nesly v obou proudech lidí na kamenném, zasněženém mostě.

Věk myslil na Helda, stihne-li ho doma, nevyšel-li dnes do špitálu, a co řekne, nebude-li mu vytýkat, že včera on, Věk, pověděl Thamovi o Pavle. Held byl doma a měl hosta — Thama. Ten však byl už na odchodu. Věk se zarazil, když ho tak z nenadání, nápadně zažloutlého, zasmušilého a jako zmalátnělého shlédl, a hned tušil, že Tham nepřišel jenom tak. Byl nějak na rozpacích, když uviděl Věka.

„Vidějí, čekali na mě včera; prominou —“

„Čekal jsem, a všichni jsme čekali na rychtě, pan starý Hamous nejdéle, přes půl noc.“ Věk se nutil do žertu, přešlo ho však a zmlkl, když postřehl, jak trpký, skoro bolestný úsměv se mihl po Thamových rtech.

„Já nemoh',“ omlouval se Tham bera klobouk, „opravdu nemoh', však tuhle doktor ví, a oni také zvědí o tom štěstí, mají také roli v té komedii.“ A hned podávaje Věkovi ruku, mluvil netečně, ochable:

„Snad se ještě uvidíme, a děkuju za včerejší novinu. Posloužila,“ dodal ironicky hořce.

Heldovi stiskl ruku mlčky, jen se mu do očí podíval. Jak vyšel z pokoje, optal se Věk, že je vytrhl a přišel nevhod —

„To ne; Tham už odcházel, byl tu už dlouho, skoro od rána; a slyšels, co ti povídal.“

„Také o tom, co jsem mu včera řekl.“

Digitized by Google

„Pravda, a to je vlastně počátek všeho. No, nelekej se, nic jsi nechybil. Přišlo to jen o něco dřív, ale k těm koncům musilo dojít. Je po operaci. Sedni.“

„A jak —“ Věk sedaje obracel zraky po Heldovi.

„Jak! Špatně, jinak takové proseknutí nemůže skončit —“

„To přišel asi k tobě nejdřív —“

„Jen jsem posnídal a už byl tu. Zrovna jsem se ho lekl. Hned jsem tušil — Sedím tadyhle —“ Held ukázal na křeslo, v němž Věk seděl, „a Tham ke mně, bez pozdravení, nic, chytne mě za ruku a povídá, tak z hluboka: „Oni to věděli!“ Řku, co. On: „O mé ženě —“ Aha — myslím si, a hned jsem na tebe připad', žes ho snad viděl, potkal a jemu řek' stran křižovnického kláštera. Vstanu a povídám, že jistotu jsem neměl, ale dost tak, silné důmnění. A ptám se, má-li on nějakou jistotu. „Ale jistotu!“ povídám eindringlich, „ne aby snad paní své křivdili! Jistotu!“ opakuju. A on jako by se utrh: „Mám ji!“ Oči mu zasvítily a rty se mu třásly. A teď se začal vyptávat, co já, a jak s těmi Teplicemi, s tím Romeem —“

„S tím hercem —“

„Ano. Řekl jsem mu, pokud šlo, opatrně, a pořád jen jako by nebylo jisto. Zavadil jsem o to, že paničku snad už někde s ním viděli. Vskočil mně do řeči, mluvil-li jsem s tebou, a když jsem řekl, že včera, žes přijel, opakoval, celý se třásl: Já vím, já vím — Věk, on — A tu začal on, zase s tím štamblatem, jak už začal věřit, ale ten papírek že mu důvěru zas podemlel, a pak že už také mu tu tam leccos nadhodili, hlavně u divadla, a pak když tys mu včera řekl —“

I vypravoval Held, co Tham udělal doma, když se s ním, Věkem, rozešel u kavárny a co se pak stalo.

„Já se ti zlostí skoro třás',“ pokračoval Held, „tak ti mne to popuzovalo, ty ženské, a zas mně bylo Thama líto, když si povzdechl: „To byla noc! Ó to byla noc!“

„A co ženské, a co teď, vydrží Tham?“

Held stáhl obočí.

„To je to, čeho se obávám. Co bys ty udělal nebo já na jeho místě?“

„Vždyť se s nimi trh', jak jsi vypravoval.“

„Ale dosud nešly a myslím, že nepůjdou. Bettyna se někam vytratila, to povídal, ale ta přijde zas; stará nic, žádnou hubu, žádné lamento, prý ani nedutá, jen vzdychá; to má strach, a ona, Thamová, jen sedí a mlčí. A on — já nevím; v noci, v tom vzteku měl tu sílu; ale znovu na ně uhodit při zdravém rozumu, a ukázat jim dveře — — On ti, člověče, on ti ji má dosud rád, třeba že si to nepřizná —“

„Ženu —“

„Asi dvakrát mně tu opakoval, že ji matka a sestra zkazily, že byla hodna, ale ony —“

„Ah —“ povzdechl Věk sklamaně. Mělť za prospěšnější a čestnější, kdyby Tham s nimi nebyl. „To je chyba. Kdyby šel od nich, vytrhl by se ještě, ale zůstane-li s nimi —“

„Bude s ním amen —“

„A domlouval jsi mu?“

Digitized by Google

„Neptal se, a já sám v tomhle radit, když je rána tak otevřena — Uvidíme. — —“

Věk byl pak celý den zasmušilý. Jako pod mrakem měl v mysli; divná tíseň ho tížila. Bez chuti šel odpoledne za svými obchodními záležitostmi. Dařily se mu, neměl však z toho pravého potěšení, a když osaměl, když šel ulicí, hned zase myslil na Thamův případ.

Na večer se vydal k divadlu na Ovocném trhu, aby se tu sešel s doktorem Heldem, jak si dopoledne ujednali. Byla dnes opera. Když přicházel Železnou ulicí, zahlédl Helda zase s Thamem a v důtklivém hovoru. Zastavil se, čekal, nechtěje vyrušovat, ale pak, jak se obrátili a jej zahlédli, musil k nim.

Tham byl patrně klidnější nežli ráno, ale zasmušilý. Slovem však nezavadil o své záležitosti. A jistě o ní Heldovi do této chvilky vykládal, a jak on přišel, umlkl. Věka to zamrzelo i hnětlo, poněvadž s Thamem upřímně smýšlel a poněvadž to měl za nedůvěru.

Bezděky se odmlčel. Hned se však v duchu upokojil, když Tham louče se, nebo měli už čas do divadla, se ho optal, co bude dělat po divadle, a dodal:

„Tuhle doktor musí domů, ten se ještě nesmí toulat. Ale oni kdyby chtěli se mnou mrzutým člověkem chvíli posedět —“

„Na staré rychtě —“

„Ne, ne, tam dnes ne. Nechce se mi mezi lidi. Takhle sami dva —“

„S radostí, jen si řeknou.“

Smluvili se. Když Tham odešel a brali se ku kase, omlouval se Held:

„Jdi kamaráde, jdi, nenechávej ho o samotě, víš. Šel bych také s vámi, ale není mně ještě dost dobře. Ani bych byl do divadla nešel, ale když jsem ráno Thamovi nadhodil, že snad spolu půjdeme, hned mne žádal, abych přišel o něco dřív, že také přijde a poví —“

Usedli v přízemí. Věk se tuze nerozhlížel známou a jemu památnou prostorou, poněvadž nebylo kdy. Held ho držel, vypravuje, jak je s Thamem.

Volno měli dost, neboť divadlo bylo poloprázdno a v pravo v levo nikde souseda. A přece začal Held, hned jak vkročili, po německu a pořád tak i po tom, a jen sem tam nějakou větu česky prohodil. Věk si toho dobře povšiml, neměl však sám té odvahy, připomenout to příteli. Poddával se jako on obecnému zvyku a tlaku. Také nebylo kdy na úvahy. Dychtivě naslouchal novinám, že Bettyna se od Thamů přece vystěhovala nadobro, že musila, poněvadž Tham nepovolil.

„Ale to myslím jenom proto, že ho znovu dopálila a podráždila. Dala se ti ta ještěrka znovu do něho, když přišel dopoledne ode mne.“

„A což stará, a Thamová —“

„Ty jsou ještě u něho. Na ty snad už nestačila kuráž, jak se mi zdá. Tham není silák, a jak jsem povídal, kořínek lásky mu ostal, třeba že otrhal list a přelomil stonek. A ženské ho znají. Stará stran Bettyny prý povolila, přišla za Thamem do zadního pokoje, tam teď je, sám se tak oddělil —“

„A přišla za ním?“ divil se Věk i ptal. „Co chtěla!“

„Chlácholila ho, a chtěla ještě všecko omlouvat i vymluvit, ale tu se Tham dohřál; a tu hned otočila a začala prosit, co bude říci, aby

Digitized by Google

měl s Paulou smilování, ta že se utrápí, že si snad něco udělá —“ Held se ušklíbl.

„Ale Thamová sama nepřišla —“

„Ne, ta je prý jako socha, bledá, sedí, nemluví; viděl také uplakané oči, když šel pokojem —“

„Ohlížel se po ní a ona — vzdoruje!“

„Že tuze nelituje, to bych řek' — po tom, jak mu v noci za všechno vyčinila. Eigentlich, lituje, ale že se to tak zkazilo, že nebude mít tak už toho komedianta —“ řekl tvrdě Held a Věk mlčky přisvědčil.

Kolem šumot hlasů, v pravo, v levo, nahoře, dole, v orkestru struna zabrnkala.

„Nevyhnal je, ale s ní nechce mít,“ začínal Held, jenž se maně ohlédl po orkestru, kdež kapelník už seděl u klavíru, „to mi řek'; stará musila všecko z jeho pokoje vystěhovat, co bylo Thamové —“

Mluvil tlumeně a klonil se hlavou k Věkovi. Na ráz se však vztyčil a Věk také napjal krk, jak náhle zadunělo hlomozné zadupání. Oba krajané jako by si řekli, ohlédli se v pravo na krajní sedadlo první řady, kde v důstojném klidu seděl starý Quardasoni, napudrován, ovšem v modrém plášti, na němž se ve světle lamp blýskotavě třásl lesk zlatého třepení. Jen zadupal, a hned dal kapelník Liverati znamení. Orkestr spustil ouverturu k Paërově „Didoně“ — —

Přátelé umlkli; až opět v meziaktích se rozhovořili, o Paërovi, kterého Věk málo znal. Rozpovídali se, víc Held; Věk odpovídal, poslouchal, ale při tom jakoby mu někdo pořád s obavou šeptal, jak bude po divadle, co Tham — — A pojednou Held, jako by tu starostnou myšlenku chytl, naklonil se k němu a tlumeně radil:

„Dlouho s Thamem neseď, aby zas neostal — Raději se vymluv, žes zmožený, aby, víš — kdyby nechtěl —“

„Ale samotného ho nenechám.“

Held mlčky přisvědčil.

Po divadle hned vsedl doktor Held do povozu; chtěl se brzo dostat domů, nebo nebylo mu dobře, a zima ho roztřásla. Věk zašel k „bažantovi“, jak ujednáno, kam neměl Tham z divadla „u Hybernů“ daleko. Svou úlohu dnes odehrál po deváté, a proto přišel dříve nežli Věk. Tomu ho bylo líto, když ho uviděl od prahu, odkudž se hospodskou místností rozhlížel, v koutě, samotného, o lokte opřeného, s hlavou pochýlenou, s očima do stolu.

Thamovou zasmušilou tváří kmitl jako zákmit úsměvu, když Věk k němu přistoupil; ale zhasl hned, a po celý pak večer zůstal ve zraku, v tváři, stín chmur, jež tížily duši. Také mnoho nehovořil. Věk se dost nutil; podal zprávu o Heldovi, mluvil o představení a Quardasonim, o včerejším večeru začal a panu starém Hamousovi, hned si však vzpomněl, že připomíná Thama na hořké chvíle.

A nad to Tham, jak se zdálo, poslouchal roztržitě, a nic nechytalo, ani to pak, když Věk vypravoval o dru. Václavíčkovi, co s ním včera měl „u modrého hroznu“ a s tím německým hercem Fišerem —“

Ta netečnost Věka zarazila; umlkl pak také. Utichlo mezi nimi, až Tham se pojednou probral a jako by se rozpomněl: „Doktor Václa-

Digitized by Google

víček? Ach, takových je v každém koutě jako prašivek. A ten herec Němec! — To jsou ustavičné vojny, milý vlastenče, až to člověka už přemahá."

Věk se až zarazil. To mluvil jindy tak svižný a bojovný Tham! A řekl to tak mdle, až omrzele, a dodal trpce s povzdechem:

„Pokoje nikde. Takhle u nich, oni jsou zas pořád procul negotiis."

Věk ze šetrnosti posteskl na to víc nežli by byl jinak udělal: že má také dost, mnoho starostí, s handlem, polem, doma s dětmi —

„Za ty starosti děkujou pánu Bohu! Kolik mají děti?"

„Dvě."

„Aby jim je pán Bůh zachoval!" Věk ucítil Thamovu dlaň na své ruce, a jak, překvapen srdečným tonem hlasu i dotknutím ruky, k němu živě vzhlédl, spatřil, že okraje Thamových víček rudě, do krvava naběhly. Jistě že si vzpomněl na jediné své dítě, na zemřelého Vašíčka, a ta vzpomínka v této náladě bolestněji se mu zaryla do srdce.

Hovor pak opět dost vázl. Tham také málo pil, méně, nežli se Věk nadál dle všeho, co slýchal. Tham neměl tu patrně stání. Záhy vstal, pobídl však Věka, aby ho vyprovodil. Nechtěl býti sám.

„Je sic už pozdě a venku ne pěkně, ale chvilku mně ještě obětujou; kdy pak se zas uvidíme!"

„A to by bylo! Doufám, dost brzo," odpovídal Věk, bera na se ochotně plášť. Když vyšli na ulici, dodal:

„Budu sem teď asi častěji dojíždět, za svým handlem, bude toho potřeba."

„A vždycky rád; na Prahu se těšejí."

Věk cítil hořkost i úsměšek v tonu těchto slov.

„No, je dobře někdy sem se podívat," odpovídal s úsměvem, „aby člověk tak mechem neobrost'. Ale těšit se, pane Tham, — leda tak, že se těším na několik našich vlastenců a učených Čechů, jinak tu málo vidět, čím by našinec okřál. Je tu mnoho nevěrných a nevděčných, kteří svůj národ zlehčují." A za okamžik starostně dodal:

„A co bude, nežli se to spraví! —"

Tham, jenž v plášti zahalen hleděl před se do hustého šera, okamžik na tato slova mlčel. Pak opakoval: „Spraví — spraví, ale jak!" Znělo to zase tak trpce a nedůvěra i pochybnost zavanuly z těch slov. A zase mlčel. Až když přišli před divadlo „u Hybernů" proti Prašné bráně, zastavil se a ukázal na lucernu mrkající nad vchodem.

„Ta lucerna už dlouho svítit nebude, jako to divadlo," řekl v temném klidu.

„Obávají se, že když stavové převzali národní divadlo —"

„Že tohle vlastenské dlouho neobstojí. To ne. Co pak bude s českými hrami!"

„A myslívali jsme na ustavičné, české divadlo. Pamatujou se, jak jsme o tom mluvili?"

„Ano, to už to také u mne začalo — oh — a kam jsme to dovedli! Co nás čeká!" Vykročil. Věk cítil, že v tom „nás" je také bolestné Thamovo „já" — A musil mu v duchu soustrastně přisvědčit. Co má za všecko přičinění, za všecku práci a oběť, jakou nejistou, jakou budoucnost!

Digitized by Google

Na plano těšit nechtěl, a jinak kde vzít jenom zákmit útěchy? Pocítil, jak je zle s českým divadlem i s Thamem. — —

Šli Starou alejí chvíli mlčky, až Věk začal, že by se měli vlastenci v tuto chvíli ozvat a podati k stavům žádost, aby se ujali také českých her. Ale ani nedomluvil. Tham skočil mu do řeči.

„To jsou na omylu, ó na omylu! Páni stavové neudělají nic, protože nesmýšlejí, že by nám bylo třeba divadla. To je jenom pro vznešené a gebildet, a musí být německé. Ale pro sprostný lid — kdež pak! — My máme jenom lešpapírovou literaturu!“ přidal ironicky, hned však rozhodně, až ostře: „Bojovat se musí o všechno, jinak nic, ale —“ v tom zahnuli na Koňský trh, „když stojí člověk skoro sám, a pořád jen samá vojna, a pak ke všemu — když ještě také doma — Už to přemahá!“ Vyrazil náhle s hořkostí a jako v malomyslném odevzdání — Stanul a ukázal přes zasněžené prostranství Koňského trhu mezi tmavými domy a pod zčernalým nebem, na pravo, v tu stranu, kde nad nižšími domy čněla stmělá renaissanční věž.

„Tamhle, tamhle —“ ukazoval — „vždyť vědí — Kdyby to peklo — a tam musím —“

„Přestanou tam chodit,“ radil Věk v náhlém rozhodnutí. „A budou mít pokoj.“

„Pokoj! Teď!“

Tham se odmlčel, pak mluvil jako před sebe:

„Myslím na to. Chci to udělat. A co Held! Mluvili s ním o tom?“

„Je stejného mínění.“

„Ano, ano. Udělám to.“ Vykročil. Šli kus náhoru, pak se *obrátili* zase dolů. Tham jakoby zapomněl, že chce domů; když ho Věk *upozornil*, že si zachází, mávl rukou.

„Nechají mne, já nepospíchám.“

Začal o Heldovi, kdy se s ním Věk zítra uvidí, o Expedici mluvil, a že tam zítra přijde, aby se tam Věk také stavil. „U Špinků“ stanul a dával dobrou noc. Věk ho chtěl doprovodit, Tham však nedopustiv vrátil se sám opět vzhůru, chodníkem. Věk se za ním chvilku díval, s účastenstvím ho pozoroval, až zašel v temno. Celou cestu pak „k bažantovi“ myslil na něj d . . . ský kupec, i pak v pokoji, i na to, že Tham ten nešťastný svazek měl už roztrhnout a to pouto shodit —

Tham došel volným krokem k domu „u Bohuslavů“, a když otevřev vstoupil na dvoreček, shlédl ve svém bytě světlo. Co že tak dlouho svítí? Kdo — Paula? Ozve-li se, přijde-li pak — Nač by chodila! Nač by chodila, odstrčil by ji po tom, nač se přiznala a tak! —

V kuchyni bylo tma, z druhého však pokoje zapadal sem pruh světla. A hovor se tam ozval. Náhle však tma a ticho. Umlkly tam a shasily, jak zaslechly jeho kroky. Otevřel dost prudce a kráčel rovnou, nic svých kroků netlumě, do druhého pokoje. Ale sluch přece napínal. Než ani nehlesly, ani stará ani Pavla.

Po tmě se odstrojil; ulehl, nemohl však usnouti. Dlouho tak ležel, až pak pojednou se stišil, ani rukou nehnul; šířil oči upřené do tmy, pak hlavu nazvedl a napjatě poslouchal. Vedle jako by se ozval — pláč — Opatrně vstal, připlížil se ku dveřím, aby se přesvědčil. Tlumený,

Digitized by Google

dusený pláč — nemýlil se — To Pavla tajně pláče. Stará už spí, a tvrdě, neboť z druhé postele prorazil tichem hlasitý, až chraplavý oddech. A pak opět to dusené vzlyknutí do tmy, v tom hlubokém tichu i tím, že násilně stlumeno, ještě více rozčilující.

Proč pláče? Lítostí, či je jí tu smutno a úzko, u něho? Vztýčil se rychle, došel opět tiše ku svému loži a znepokojen ulehl. Vedle v pokoji už ticho, ale on ten žalný, dusený vzlyk ještě slyšel. — —

XII.

F. Věk Thalii stánek chystá.

Ráno zběhl si Věk nejprvé k Heldovi, podívat se, jak mu je. Doktor právě vstal. Pověděl, že ho v noci zima notně roztřásla a že špatně spal, nyní však že se mu uvolnilo; doufal, že přes den bude líp. A hned se vyptával na Thama.

Věk pověděl, jak bylo a jak se mu zdá, a doktor, pokyvuje vážně hlavou, přisvědčoval:

„Diagnosu máme stejnou, ale na ten drobet mediciny nebude mít pacient, myslím, dost chuti. A dost mravní síly. To pití!“ —

Pak se rozloučili, neboť Věk chtěl nazejtří odjeti z Prahy. Held sám slíbil, že bude brzo psát a Věk prosil, aby nezapomněl na Thama.

Po té si obstarával co měl ještě svých obchodních záležitostí. Do jedenácté všecko pořídil a rovnou pak rozběhl se drobnou chumelkou na Dobytčí trh k P. Vrbovi. Zastal ho u stolu čtoucího v Balbínovi.

U starého kaplana Věk zrovna okřál. P. Vrba měl upřímnou radost z jeho návštěvy a také bylo u něho jasněji nežli všude, kde Věk teď v Praze pobyl. P. Vrba se veselil, že je smluven mír, že bude pokoj, to že bude také zdrávo jeho plášti, že se již těší, jak ho letos provětrá, letos že to půjde, v zemi pokoj, v kolenou pokoj, brabenci že také nechali válčení —

Když si Věk posteskl, jak to tady v Praze smutně dopadá, a pověděl, co ho rmoutilo a dohřálo, vrtěl P. Vrba hlavou a jak host domluvil, hned jej horlivě odrážel i těšil:

„No, no, jen ne tak naříkat a vzdychat, to by bylo amen. A tady to, jak povídali, jsou, ba jsou takoví výhonkové škodliví, takoví vlčkové na stromech, ale ostatek, to je všechno škraloup, škraloup povídám. Na vrch po německu, ale jádro, grunt, víme — Těmi ospalými musíme třást, hodně třást, vždyť,“ a šedovlasý optimista začal třepati vztyčeným prstem a opakoval:

„Vždyť neumřela! Neumřela, ale spí!“

Z této skalopevné důvěry se Věkovi vyjasnilo, a tím spíše, poněvadž i v jeho povaze byl ten základ důvěřivý. Spíše přehlédl hrozivé mračno, jen když pod ním blýskl světlejší proužek a spíše přeslechl zadunění blížící se bouře, jen když mu zavadil o sluch ševel naděje.

Pozdě odpoledne navštívil Věk na rozloučenou také Krameria. Na jisto se nadál, že se v Expedici setká s Thamem, jak si včera ujednali.

Digitized by Google

Nezastal ho však a také se ho tam nedočkal, ačkoliv se v Expedici omeškal až do samého večera —

Proč nepřišel? Stalo-li se něco, či se snad Tham na něj rozmrzel, že mu včera tak radil? Ale sám o tom začal a pak, docela v dobrém, se rozloučil. Ale nechce na lidi, vyhýbá se jim, je plachý, rozmrzelý —

Večer si zašel Věk na Starou rychtu. Vlastenský stůl byl dokola obsednut až na místo Thamovo. Věk se ho ani tu nedočkal. Nevydržel tentokráte tak dlouho, poněvadž chtěl časně ráno z Prahy. Ale když odcházel, vrazil do Thama; nevrátil se však, ačkoliv ho Tham vybízel. Bylo mu z jeho slov, jak ho zval i jak se omlouval, proč do Expedice nepřišel, nevolno i smutno. Těžký jazyk je mluvil. Tham přicházel už z jiné hospody, patrně zmožen. A sednout si s ním, a vidět, jak se doráží —

Věk se omluvil a kvapně se loučil — Bylo mu ho líto, a živěji, citelněji ozvalo se mu, co doktor Held onehdy řekl, že takhle, tím pitím, zabijí Tham svou morální sílu.

Věkovi se neuvolnilo, až když vstoupil do své světničky u „bažanta“, když tam vytáhl svůj cestovní tlumok a začal ho upravovati na cestu. Jakoby ho klid domova ovanul.

Ráno se vypravil a jel rychleji než posledně, kdy provázel povoz se svým zbožím. Těšil se dost, čím dále tím víc, ale taková vášnivá touha, aby byl dřív doma, aby jel třeba celou noc, ho již neposedla. Nebyl chladnější, ale klidnější. Nikde se neomeškal, jen v Třebechovicích chvíli, kdež se zastavil u Heldovy matky, aby jí odevzdal list s částkou peněz, od syna doktora, jí i sestrám, a pověděl jim, jak je s Janem. Když odcházel, zastavila ho přítelova vrásčitá, přihrbená maminka u samého prahu.

„Dovolej', pane Věk —“ a v zapadlých jejích očích svitlo tak dojemně, obavou i mateřskou touhou, a hlas se jí zachvěl. „Johan nic neříkal — jako o Ignácovi, o mém starším synovi, vědí, co šel do Ruska a tam se ztratil — co s ním je.“ Stařenina vyschlá, žilovatá pravice hledala cíp zástěry, který pak vznesla k očím.

Věk nemohl jí nic vyřídit, poněvadž se mu Jan v Praze tentokrát o bratrovi ani slovem nezmínil, než stařeně pro útěchu zalhal, že Jan do Ruska psal a že čeká teď co nevidět odpověď, ale když to je kříž s těmi poštami a zvláště do Ruska, a z Ruska ještě hůř, že to celou věčnost trvá, nežli psaní dojde, a pak co se jich také ztratí, zvláště za těchhle nepokojů.

Zimní den dohoříval nad zachumelenou krajinou, když Věk dojížděl k D . . . ce. Ale nedojel tam sám, až ku svému přibytku. Kus před městem zahlédl před sebou na zasněžené silnici, jejíž hladce ujetá dráha se teď do růžova svítila, malého kloučka se saňkami na provázku a za ním děvčátko ještě menší v teplém čepci, kabátku, v bačkorkách. Děvečka je vedla. Jeho děti! Zkřikl na kočího, aby zastavil, vyskočil ze saní a rovnou k dětem, boubelatým, pěkně od mrazu zardělým. Hned ho v tom cestovním kožichu nepoznali, ale pak jim v očích svitlo, vykřikly a běžely, cupaly k němu. Chytl je jako medvěd a nesl je obě najednou do

Digitized by Google

saní, aby se s ním svezly a jely k maminee, k babičkám, na něž na všechny se vyptával. — —

Praha se mu pak ještě nějaký den doma připomínala. Byloť v malém městě událostí, že přijel z Prahy a zvláště v tento čas. Musil vypravovat, odpovídat doma, v krámě, na potkání a v hospodě, jak bylo, jak to v Praze chodí, co je slyšet o Frankrajchu, vydrží-li pokoj.

Přicházeli také čtenáři, kteří si u něho knihy vypůjčovali a kteří se nadáli, že přivezl zas něco nového. Přivezl a rád půjčil. Z přivezeného balíku knihy také rozesílal v městě i v okolí těm, kteří občas českou knihu objednali a koupili. Sem tam také některou sám zavezl, to jak jezdil za obchodem, hlavně jak si teď rozšiřoval ten obchod plátny.

Přibylo mu s tím práce a starostí k těm, jež měl v obchodě i v hospodářství, než také výdělku. A kromě toho přivezl si z Prahy ještě jinou starost. Šedivý a pak také v Expedici, když tam odpoledne před odjezdem meškal, utvrdili jej v myšlénce, jak by dobře působilo, kdyby také na venkově, po městech hráli české divadlo. Jak by to působilo!

Ten účel ho pobádal, ale také stará náklonnost k musám našeptávala a sváděla — — Divadlo mu nešlo z mysli, co přijel; uvažoval, plány dělal, na kusy už myslil, na divadlo, jak by se dalo postavit a kde, na hudbu, že by orkestr sehnal a nacvičil, o ten že by bylo nejmíň starosti. Hůř o herce —

Jednal s dvěma kamarády čtenáři, rozehřál je tak, že s ním plán dále snovali. V tom se shodovali, jaká bude potíž o ženské. Znal jejich předsudky, obával se, že nebude chtít žádná veřejně vystoupit jako „komedantnice".

To byly kameny a balvany na cestě k stánku Thalie a před tou cestou ještě hluboký příkop ouředního povolení. Věk zkusil nejprve to nejtěžší a nejnutnější. Došel si k „právu" městskému, vlastně k písaři, „syndikovi", jenž víc rozhodoval nežli celá rada s purkmistrem. Suchý, malý syndikus, v kovaných, kulatých brejlích, jemuž levá lopatka hodně zdvihala ošumělý, hnědý kabát mosazných knoflíků, a jenž nosil velkou, copatou hlavu pořád hodně do týla, zdvihl ještě víc bradu, když uslyšel, oč běží.

Divil se, žasl, bylo to vidět na jeho bleděmodrých očích a na tváři chorobně bledé, vyvstalých lícních kostí. Usmíval se však a zamnul si ruce, samou ochotou a potěšením, a to že by bylo něco, tak říkajíc jako v Praze, u nich, v D . . . ce! V takovém chudém místě, krása, opravdu, ale těžkosti, věc nevídaná, tak trochu pro marnost, řeklo by se, totiž, že by leckdo řekl — ovšem — nejsou na to rozumy a zkušenosti, jako mezi sousedy, a také peněz že není nazbyt na takové rekrace, řeklo by se, ale když se pan Věk toho ujímá — Usmíval se, a zase mnul ruce — a zase dál souhlasil zamítaje, to že by bylo, ale v tenhle čas, a ten vítr, a ten vítr — To opakoval s významným pohledem přes brejle — a co řeknou v radě, on že by rád, třeba že — ale když —

Věk hned vyrozuměl. Syndikovi se novota nelíbila a proto se strkal za „právo". A to také odpovědělo, jak se Věk nadál, totiž, jako syndikus. Každý se tak vytáčel, třeba ne v tom pořádku; ten onen také něco ze svého přidal jako konšel Pinkava, a nač komedii, to že je bláznovství

Digitized by Google

a vyhazování peněz, a pernikář Šorejs, že tyatr kazí mravy, pan farář že to nijak nechválí. A pak pan vrchní! Ten že by — kdo pak ví — ten že takovým věcem nepřeje, a oni pro dobrou vůli —

Tento „důvod“ byl nový, ten si syndikus jistě ponechal na dorážku. A také, jak Věk viděl, na všechny účinkoval nejvíce. Věk se rozmrzel a nemínil syndikovi jen tak povolit. Musí tedy promluviti s vrchním; to nelákalo, než nezbývalo nic jiného pro věc samu. Také ho trochu dráždilo setkat se s tím pánem, jenž ho má za Jakobína a dává ho snad hlídat a špehovat.

Věk se tedy vypravil na Opočen. Na kanceláři všemocného pana vrchního hned nenašel. Musil čekat. Usedl v klenuté, vybílené přední kanceláři na lavici u zdi. Měli k němu dost ohledu, že ho tu nechali a nevykázali mu, aby čekal, jako sedláci čekávali, na síni nebo na chodbě.

Pro svou kratochvíli mohl pozorovati kancelářského a dva písaře; z těch jeden pak vstal a bral se po špičkách, nesa před sebou jako na táci nějaký akt ke kontribučnímu, z něhož Věk viděl jenom široká záda a v týle velikou, černou mašli. Kontribuční zůstal nad stolem nachýlen i když písař lejstra před něj položil, a neobrátil se ani pak, když akt prohlédnuv se obroukl na čekajícího písaře:

„A to vynechali, tady to: „in optima forma cum renunciatione exceptionis non numeratae pecuniae v nejlepším způsobu práva kvituruju —“ A jak od města, poslali ty věci, Beilagen?“

„Prosím, tu ponechajíčnost po Francovi Komárkovi, to poslali, prosím, a pak dvě staré Beilagen —“

A hned se po špičkách, kroutivě, hnal ku svému stolu, chvilku se tam hrabal, až přinesl zase jako na tácu dvě listiny.

„Tuhle prosím —“ a při tom podávaje první, četl její nadpis: „Zpovídání majetku přísahomístné ddto. 11. Februarii 1779.“

„Verflucht, co to je!“

„A tuhle, prosím, tu je ta kvitance, taky toho data.“

„No tak, tu čtou!“

Písař četl:

„Dne a roku ku konci psaného jest mezi ouřadem hospodářským panství Opočen z jedné a Josefem Hubáčkem sousedem z druhé strany až na podosáhnuté stvrzení milostivé vrchnosti jeden následující kontrakt dobrovolně umluven a nezrušitedlně uzavřen byl, silou kterého —“

Čtoucí písař umlkl. Vešelť pan vrchní, dlouhý, vychrtlý, přibledlý ve vlásence s copem. Bystré oči jeho zamrkaly, jak shlédly Věka. Chtěl ho však, jako by ho neznal, minouti. Na žádost Věkovu, že by rád s panem vrchním promluvil, řekl zkrátka, aby chvilku počkal, a zašel do druhé kanceláře.

„Aha, chce mi ukázat —“ pomyslil Věk. Sedl, čekal; chvilka protáhla se ve chvíli a dlouhou chvíli. Věk vyslechl už celou a ne krátkou a ne zábavnou smlouvu, jak ji písař četl v té hrozné češtině dle jejího sepsání. Studovaný kupec, jenž pilně po léta již čítal staré české knihy, cítil, jak hrozná to řeč. Místem ho zrovna bodala, v duchu však si musil přiznati, že neví, jak by to ono, co bylo k smíchu i k zlosti, správně po česku pověděl. A těch úsměšků kontribučního. Každou chvilku přerušoval čtení: „Počkaj! Verflucht, was ist das!“

Digitized by Google

Až na konec netrpěliv, mrzutě vytrhl listinu z ruky hubuje, jaká to hatlanina pitomá; a sklonil se nad ní, aby ji sám po tichu prozkoumal.

Písař usedl, chvíli zas psal, kontribuční četl, louskal, chvíli, tiše, nehnutě, až se mu pak záda pohnula a mašle v týle začala se třást. „Je zle, nerozumí!“ pomyslil si Věk. V tom se otevřely dveře druhé kanceláře. Z nich vyšel písař s brkem za uchem a pokynul Věkovi, aby vstoupil.

Vrchní seděl u stolu plného papíru, akt a knih, a jen na polo se otočil, když Věk vstoupil. Také ho nevyzval, aby se posadil a začal hned, po německu, co si přeje; nevyčkav však odpovědi štípl ho, je-li ještě Jakobínem. Bystré oči a přibledlá tvář vrchního svitly úsměškem.

„Já při Jakobínech nebyl,“ odvětil Věk rozhodně, červenaje nad tím uvítáním.

„Ale Hans Jakob je váš miláček.“

„Každý čte, co se mu líbí, pane vrchní.“

„A to ne, zlatý pane, to už dnes ne. Leccos už nejde, nesmí, kam by to vedlo! —“ I začal se hrabat ve stohu knih a papírů, až vytáhl malou knížku. „Znají to?“ ptal se po česku a podal mu ji.

Věk ji vzal a četl titul:

„Rede über den Charakter des M....rs,
gehalten in einer Lehrlings ☐
den Apr. 5784.
von B** Redner der ☐
zur Wahrheit und Ewigkeit.

Im Orient von P*
durch Br. Schönfeld.

Věka titul zednářské knížky zajímal. Prohlížel si ho, až ho vytrhl úsměšek vrchního.

„Znají to beztoho.“

„Neznám,“ určitě odvětil Věk, klada knížku na stůl.

„No dejme tomu; ale kdo čte den Hans Jakob —“ a pokračoval pak jen německy: „Tuhle knížku jsem dal sebrat a mám podobných ještě několik. To všechno se našlo u nás na panství. Důkaz, jak se ta plevel, ta otrava rozmohla. A je to otrava, jed, jed!“ Vychrtlý vrchní začal se rozhorlovat, a oči se mu zažehovaly.

„Pak nemají být takové zmatky a hrůzy!“ pokračoval. „To vysoká vláda nemůže a nebude trpět. Byl v tom velký omyl a blud, když se dřív taková svoboda trpěla, a proto mnozí myslí, že ještě dnes jsou takové nebezpečné spisy dovoleny.“ A v tom proudu dodal po česku:

„Já jich varuju.“

„Děkuju, pane vrchní, ale není příčiny. Já, ráčejí dovolit, přišel pro něco jiného; stran divadla —“

„Stran divadla! Co, co, a jaké divadlo!“ (Pokračování.)

Digitized by Google

Z lyriky Lorda Byrona.

Překlady Jar. Vrchlického.

Tma.

Já sen měl, jenž však nebyl zcela snem.
Již zářné slunce uhaslo a hvězdy
bloudily tmavé věčným prostorem
bez lesku, bez směru, zem ledová
se nesla slepá vzduchem bezslunným.
Šla jitra, mizela — však žádný den,
své vášně člověk v hrůze zapomněl
té spousty, srdce všechněch zamrzla
o světlo jen v modlitbu sobeckou.
U strážných žili ohňů jen a trůny,
a králů paláce i chatrče,
vše obydlí, v nichž člověk přebývá,
majáky vzplály, města sžehnuta;
kol ohňů jich se lidé kupili,
by pohledli si ještě jednou v tvář.
Ti šťastní, kteří pod sopkami žili
zrak vzpjatý k horským jejich pochodním!
Jen hroznou ještě naději měl svět,
zažehnout lesy. — V málo hodinách
též zmizely a sténající kmeny
uhasly s praskotem — vše černé pak.
Tvář lidí v tomto světle zoufalém
rys měla nezemský, když míhavý
žeh přes ni šleh, tu jedni leželi
zrak v pláči skrývajíce, jiní zas
o pěstě brady opíraly s šklebem,
a jiní sem tam běhali a dřívím
svou tryznu živili a hleděli,
jak blázni, v nepokoji v nebes tmu,
v ten rubáš světa zašlého, a pak
v prach s kletbami se řvouce vrhali
a zuby skřípali, co ptáci diví
u země polétali, hýkajíce
si otloukali křídla zbytečná.
Zvěř nejdivější krotká přišla, zmije
z děr vylezly a v dav se plazily

Digitized by Google

sycíce bez žihadla, byly zbity
za pokrm. Válka na mžik ztichnuvši
se znovu nažrala, chleb kupován
byl za krev, stranou každý sed a hltal
v pochmurném vzteku. Lásky nebylo,
zem byla jednou myšlenkou, jež smrt
bez slávy, nezbytná. Před hladem děs
všech nitro hlodal, lidé zmírali,
bez hrobů bylo maso jich i kosti,
kdo vychrtlý, byl hltán vychrtlým.
Pes pána napad — mimo jednoho,
a tento věrný zůstal mrtvole,
vše ptáky, zvěř i lidi odháněje,
až hlad je zdávil neb smrt pozvolně
jich rozviklala spráhlé čelistě,
sám žrádla nehledal, jen žalně vyl,
pak divě štěkl, ruku lízaje,
jež nemohla jej hladit v dík — a chcíp.
Dav hladu podlehal. Tu pouze dva
na živu zbyli z obrovského města
a tito soky byli. Setkali se
u hasnoucího uhlí při oltáři,
kde nakupené svaté nádoby
v nesvatý účel. Tito škrabali
a hrabali svou rukou kostnatou
ve mroucím popeli, jich vlahý dech
rozfoukal trochu žití, plamínek
si vzňali, jenž byl výsměch, výše zrak
při záři jeho zvedli, spatřili
druh druha tvář a — výkřik! — skonali.
Vzájemné hrůzy zjevem skonali
a nevěděli, komu na skráň z nich
hlad „Ďábel!“ vryl! Svět prázdný do kola
kdys mocný, lidnatý, byl spousta teď
bez času, stromů, lidí, života,
jen spousta smrti, chaos ztvrdlé hlíny
a řeky, plesa, ocean — vše tiché
a v němých nepobnuty hlubinách,
bez mužstva hnily lodě na moři,
jich stěžně drobily se do hlubin
a spaly bez příboje v propastech.
I vlny mrtvy, proudy pochovány,
jich vladař měsíc zhasl před tím již,
a větry chořely ve bahně vzduchu
a mraky zhynuly, jich pomoci
tma nepotřebovala, — sama Vesmír!

—

Digitized by Google

Prometheus.

Titane, očím nesmrtným
kterého bída smrtelnosti
nebyla smutnou skutečností
jen utvořená bohům v šprým,
za věno snahy své cos vzal,
jen utrpení, tichý žal!
Tvou skála, sup i řetěz jest,
bol, který pýcha může snést,
jenž nikdy nezří umírání,
cit bolný, jenž v nás dusí lkání,
jenž hovoří jen v samotě,
a žárlivě před nebem stichne,
když poslouchá, a nezavzdychne,
až vyzní vzdech ten v prázdnotě!

Titane, boj provázel tebe,
boj s vůlí a boj s mukou let,
jenž mučí, nevraždí-li hned,
pak neúprosné dálné nebe
i losu slepá krutost zvláště,
pak hlavní princip, zloba záště,
jež s plesem věci stvořila,
by s rozkoší je sbořila!
Ti nedopřáli klidu v hrobě,
dar věčnosti dán krutý tobě,
však bohatýrsky tys jej nes.
Vztek hromovládce vyrval jen
ti hrozbu, která v žal jej vrhla,
v touž muku, jež v plen tebe strhla,
zřels příští svůj los vyplněn;
on úpěl — ty však ani hles.
Rozsudek jeho byl v tvém mlčení
a v jeho duši marné soužení,
o temných mocích tuchy stesk,
až chvěl se v jeho ruce blesk.

To božský zločin v pomoc jít
a po ruce mít těchu, radu,
v slabostí lidských dlouhou řadu,
svým duchem sílu lidem vlít!
Nechť nebes škleb ti v práci brání,
tvé velké, tiché vytrvání,
tvůj odboj a vzdor neustálý,
v kterých se nezviklal tvůj duch,
jejž zem i nebe nezdolaly,
zní silným naučením v sluch!

Digitized by Google

Tys symbol nám i znamení,
ký člověka los, jeho síly,
jak ty, on z božství temení
z čistého zřídla v kalu pílí.
On částečně též rozpoznává,
že hrob jen jeho očekává,
zná bídu svou, svůj marný vzdor,
svůj chmurný život, jeden spor,
a jeho zbraní pouze duch,
jenž silný stojí v bědy ruch,
cit hluby s vůlí plamennou,
jenž, ať kol muka hrozná hřmí,
svou oblažen jest odměnou,
když ve vzdoru se probudí,
smrt změní ve své vítězství!

—

Svému synu.

Ty vlasy len, ten modrý zrak,
jak matka měla právě tak,
ten důlek v bradě, růžný ret,
jenž smíchem krade srdce hned,
dí blažší době: Vrať se, stůj!
hne srdcem otce, hochu můj.

Ty jeho jmeno zašeptneš,
kéž Willy, tvým by bylo též!
Pryč výčitky, jen o tě péčí
se vina moje těchou zléčí,
stín matky usmíří hněv svůj
a usměje se, hochu můj!

Hrob její tíží dávno zem,
tys odchován byl cizincem,
škleb provázel tvé zrození,
tvé jmeno plen je proklení,
však přes vše vírou pevný stůj,
máš srdce otce, hochu můj!

Svět necitelný může mi lát;
mám práva přírody se vzdát?
Co mravokárce jsou mi vrásky?
Já žehnám ti, ó dítě lásky!
Ples, mládí dá mi život tvůj,
já nad tebou bdím, hochu můj!

Digitized by Google

Teď sladko, jíti v stopách tvých,
než stářím tvář má plna ryh,
než do půl písek v sutkách žití,
mi bratrem, synem můžeš býti,
let námahu všech, život svůj
dám po právu ti, hochu můj!

Jsem nezkušen a příliš mlád,
žár otcův neomrazí chlad,
míň kdybys byl mi milený,
plá v tobě obraz Heleny!
Hruď, šťastná jednou jí, ta svůj
slib dodrží již, hochu můj!

—

Sloky ku indické melodii.

Ach, poduško má sirá, sirá, sirá!
Kde jest můj milý, ach kde jest můj milý?
To on, jejž ve snu zřím, jak vodstvem plí
tak v dáli — v dáli, vln jej proud kol svírá.

Ach, poduško má sirá, sirá, sirá!
Kde jeho skráň? Má hlava leží v lkání,
a hlava má se jako vrba sklání
bez lásky, sama — noc kol dlouhá, čírá.

Ach, ty má smutná, poduško má sirá!
Sny sladké sešli hrudi v bouři divé
za slzy, bdění, ať neumru dříve,
než vyvázne on z moře, jež jej svírá!

Pak, chceš-li, ne víc poduško má sirá,
ať ještě jednou cítím jeho ruce,
ať vidím jej, ať zhynu v sladké muce!
Ach, siré srdce! — Ach, poduško sirá!

—

Nápis
na náhrobek psu Newfoundlandskému.

Když zpupný člověk do země se vrátí,
jenž cenou nic, však rodem svým vše platí,
nádheru sochař vyčerpává smutku,
tu urna hlásá ne to, čím byl vskutku,
leč čím měl býti, vše to v nápis vryto

Digitized by Google

se pyšní nad rovem, kam tělo skryto.
Pes ubohý, druh nejlepší z všech v žití,
jenž pána první vítá, v boj se řítí,
a jehož srdce pro pána jen bije,
zaň dýchá, funí, běhá, skáče, žije,
ten mrtev klesá v hrob bez ocenění,
pro jeho živou duši ráje není,
neb člověk, ješitný červ, pro sebe
jen vymínil si nárok na nebe.
Ó člověče, máš v nájem pár zde chvil,
sám zkažen mocí, abys otročil,
před tebou prchá, kdo tě pozná lépe,
bez formy oživené bláto slepé,
tvá láska chtíč, tvé přátelství klam, dým,
tvé slovo zradou, úsměv pokrytstvím.
Ty podlý tvore, hrdý jmenem jen,
před zvířetem se zardi zahanben!
Vy, kol té prosté urny kteří jdete,
nic k pláči pro sebe tu nenajdete,
o příteli ten kámen praví zvěst,
já jednoho jen měl — zde pohřben jest.

—

Sloky pro hudbu.

Žádná, věř mi, z všech dcer krásy
nesrovná se s krásou tvou,
zní mi sladké tvoje hlasy
jako hudba nad vodou,
když se moře zkolébalo,
jaté v čas by naslouchalo,
světlé vlnky jen se pění,
uspán, zdřímne vítr v snění.

Půlnoční když měsíc z ticha
tká svůj řetěz v tůni vln,
jichž prs v spánku sotva dýchá,
jak sen děcka čarupln;
duch můj před tebou se sklání,
plesem spitý, v zadumání,
zkolében a prostý hoře
jako v letní večer moře.

—

Sloky.

Buď tichý duše tvé byt!
krásnější nevznesl duch
se k svatým, nad těla kryt,
v zánebí zářivý kruh.

Digitized by Google

Jak vítá rajský tě luh!
Zde božsky žila jsi již,
my víme, s tebou tvůj Bůh,
co stesku našeho tíž?

Prst hrobu lehká ti buď,
plaň zeleň smaragdem výš!
Dál prchni stínů všech rmut,
zvěst o tobě s námi když!
Jen kvítí s břečtanem skrýš
tvé urny zahalte kol,
pryč cypříše! Co v šťastných tiš
chce pláč a pozemský bol?

—

Buď s bohem!

Buď s bohem, jestli mroucí přání
za jiných blaho vzlétá výš,
mé v prázdno nevyzní pak lkání,
jež s jménem tvým jde v hvězdnou říš
Pláč, slovo, vzdech, ať zmlknou již!
Než v oku slzné krve rmut,
zkad lítost proudí, vycítíš
víc v jednom slově: S bohem buď!

Můj zrak je suchý, němý ret,
však v srdci, v mozku cítím plát
té neúkojné muky hnět,
ten bol, jenž nikdy nemůž spát.
Má duše nechce více lkát,
ať žal a vášeň rve mou hruď,
vím jen — co platno milovat,
a cítím pouze: S bohem buď!

—

Nápis na lebku na pohár upravenou.

Pryč s bázní, jakby prch duch můj,
viz ve mně leb, jíž rovno není,
tak živé hlavy není — stůj!
Čím tryskám, není blábolení!

Jak ty jsem žila, pila, plála
a mřela — vyvrhla mne zem,
jen dopij, urážka to malá,
červ bolí víc, než styk s tvým rtem.

Digitized by Google

Krev hroznů hostit lépe jest,
než červa živit slizký rod,
líp nápoj bohů v číši nést,
než v sobě tajit červa hlod.

Kde drubdy vtip můj hýřil snad,
cizímu vtipu posloužit;
lze, běda, když nám mozek schřad,
než vínem líp jej nahradit?

Pij, můžeš-li! Snad příští vnuk,
když jako já v hrob ulehneš,
tě zvedne z hlíny, veršů zvuk
a pitku s tebou začne též.

Proč ne? Vždyť v žití krátký sen,
kde zlo vše z hlav jen vytéká,
by nemohla než červům v plen
v cos dobrá být leb člověka?

—

Atheňanko, dál než jdem.

(*Ζώη μοῦ, σάς ἀγαπῶ.*)

Atheňanko, dál než jdem,
rychle zpět mé srdce sem!
Zadržet je — marný spěch,
tak si je i se vším nech!
Co ti mohu s bohem dát?
Žití moje, mám tě rád!

Při tvých kšticích, v zvůli své
egejský jež vítr rve,
při brvách, jichž stín se tměl
líbaje tvých líček běl,
zraku, jejž zřím srnou plát —
Žití moje, mám tě rád!

Při rtech, jež bych líbat chtěl,
tílku, jež jest plnost, běl,
při zárukách květů všech,
jež dí víc než ve slovech,
čím můž' láska jásat, lkát —
Žití moje, mám tě rád!

Digitized by Google

Atheňanko! Musím jít,
plaň tvůj pro mne v dáli cit,
nechť jdu v Stambul po vlnách,
srdce, duše — v Athénách!
Lze žít a ne pro tě plát?
Žití moje, mám tě rád!

—

Psáno po plavbě ze Sestu do Abydu.

Když ve prosince temna bezdná
Leander denně skočil v proud,
(kde dívka, jež tu zkazku nezná?)
chtě šírým Hellespontem plout,

Když v zimní bouře burácení
svou Hero našel svěží zas,
ó Lásko, v také vášně hřmění,
já polituji oba vás!

Neb já, moderní slaboch pouhý,
kdy máj svým celým ohněm plál,
v houň skrčen, tělo vody prouhy,
mním, Bůh ví, co jsem dokázal.

Když on zmoh' statně proudu ruch,
jak pochybná dost báje praví,
pro polibek, proč dál, ví Bůh,
plul pro lásku — já pro zvěst slávy.

Je otázka, kdo lepší díl
si vyvolil, ó smrtelníci?
Zda smavý žert, boj ze všech sil,
on pro smrt a já pro zimnici?

—

V den,
když jsem dovršil 36tý rok života svého.

Již čas, by srdce našlo klid,
když nemůž' jiné v neklid hnát,
ať nemohu milován být,
chci milovat!

Mé dny jsou žlutých listů změť,
mé lásky květ i plod ty tam,
a hoře, červ, rak zbyly teď —
jsem s nimi sám!

Digitized by Google

Plam, který háral nitrem mým,
jest jako sopka ostrovní,
ne pochodeň lze vznítit jím —
žár pohřební.

A naděj, žárlivost a strach,
trud i moc lásky prchly již,
díl její lepší — zbyla ach!
jen kruhů tíž.

Ne, zde teď srdce ani skráň
vzpomínek nesmí tížit tlum,
kde vavřín skráně, rakve daň
jest hrdinům.

Zde prapor, meč a boje řež
a Sláva, Hellas hledí sem,
volnější nebyl Spartan též
na štítu svém.

Vstaň, Řecko! — Ne, to vstalo již,
můj duchu, vstaň, kým, pomýšlej,
tvá krev se vrací k zdroji, slyš
a domů spěj!

Svých vyrvi vášní trn a hrot
nehodné mužství z žil a cev,
tě chladným zanech krásy hlod
i úsměv, zjev!

Nač po mládí lkát, k čemu žít?
Zde čestné smrti kyne břeh,
spěj na bojiště, vypustit
tam slední dech!

Hrob, jejž tu našel mnohý snad
jej nehledaje bohatýr,
hleď kolem, hledej, kde lze spat,
a vstup v svůj mír!

Digitized by Google

Michelangelův pomník ve Florencii.

Digitized by Google

Několik črt z Florencie.

Napsal Č.

(Dokončení.)

Rozumí se, že jedna z prvních našich vycházek je do gallerií degli Uffizi a Pitti. Před tím již prolétli jsme trochu zrakem tu vzácnou kamennou báseň, kterou skládalo mnoho věků a mnoho z těch tvůrčích veleduchů, jichž odkazem Italie stala se nejslavnější klénotnicí umění: Brunellesco, Ghiberti, Luca della Robbia, Donatello, Sansovino, Michelangelo — dlouhá by byla řada všech těch znamenitých stavitelů a sochařů, kteří za podpory umění milovných Mediceů učinili z Florencie město kouzelné, jež na první pohled neodolatelnou mocí si podmaňuje a navždy toužebnou vzpomínkou naplňuje každého, kdo má smysl pro pravé, ušlechtilé umění. Jak tu vzdorná síla pošmourně krásného Palazza Vecchia, toho stělesnění hrdého patricijského ducha staré měšťanské republiky, účinně se pojí s nádherou velkolepých paláců, v nichž sídlil přepych a vybroušený umělecký vkus Mediceů a jiných mocných rodů šlechtických; jak tu k majestátnímu dómu s ohromnou smělou kupolí Brunellescovou, jehož stavba jeví v rozmanitých přechodech dějiny italského stavitelského umění od nejstarší gotiky až po nejskvělejší květ renaissance, ladně se druží velebná a přece zároveň půvabně smavá svatyně Santa Croce, jejíž nádherné mramorové průčelí září všecko různobarevnými inkrustacemi!

Na správě takových měst, jakým jest Florencie (a jakým jest na příklad i naše Praha) spočívá odpovědnost, o jejíž velikosti leckterý „otec města“ nemá ani tušení. Vždyť i kdyby v radě zasedali většinou znalci umění, mohli by se dopustiti přehmatů nenapravitelných, mohli by zničiti lecos jakožto bezcenné po vkusu své doby — víme, jak se svého času pohlíželo na gótiku a jaký úsudek byl do nedávna panující o baroku — čehož ztráty by pak trpce želely časy budoucí; což teprve rozhodují-li o tvářnosti města lidé, jichž ideálem jsou pěkně po šňůře seřaděné bloky kasárnických staveb a kteří by k vůli pohodlnější komunikaci bez rozpaku zbořili nejvzácnější stavitelskou památku světa! Kommunikace, assanace, regulace — ale památnost, krása, umění? Ne, ty jsou teprve v poslední řadě. A přece co by bylo z Florencie, nyní tak slavné a hojně navštěvované, kdyby tam pro rozšíření ulice a volnější vyhlídku k Arnu strhli Palazzo Vecchio a Loggii dei Lanzi, nepraktický Ponte Vecchio nahradili moderním železným mostem, prokopali S. Miniato nějakým velkolepým tunelem, obětovali Baptisterium a Campanile pro uvolnění hlavního náměstí a ty staré paláce Pitti, Riccardi, Strozzi, Pandolfini atd. rozprodali stavebním podnikatelům na vystavení výnosných činžáků, za to pak všechno na vrchu Fiesolském vztýčili duchaplné nápodobení Eiffelovy věže!

Digitized by Google

Na štěstí Vlaši mají vrozený smysl pro umění a vědí, čím jsou pro ně ty staré památky. Proto asi ještě dlouho cizinec bude s obdivem a rozkoší procházeti se městem, kde nejen jako v málo kterém jiném nahromaděno je vzácných staveb a nesčíslných jiných výtvorů vlašského umění, ale kde též při každém kroku rojí se vzpomínky na největší duchy Italie, patřící zároveň mezi přední velikány evropské kultury vůbec. Stačí jen říci, že Florencie jest rodištěm Danta, Giotta, Michelangela, Fra Bartolommea, Macchiavelliho a Galilea.

A příkrým kontrastem i protestem míhá se uprostřed všech těch památek nádherného ruchu a květu doby Medicejské pochmurný stín mnicha Savonaroly, florentinského Husa, který plamenným slovem i reformatorským činem bojoval proti mravní zkaženosti představitelů současné církve, ale vyvržen z ní jako kacíř, zaplatil smrtí svůj mravokárný odboj. Na téže piazze della Signoria, kde jako lidem uznaný a zbožňovaný vůdce Florencie v masopustě r. 1497 dal spáliti celou pyramidu „nemravných“ obrazů, knih a jiných namnoze vzácných věcí uměleckých, byl již rok na to po krutém mučení oběšen, mrtvola jeho spálena a popel uvržen do Arna.

*

Prohlednuv výstavu uměleckých děl, jež město samo zvenčí ve svých ulicích podává, ponoří se cizinec do gallerií, kde nakupeny jsou poklady starého italského malířství. Zde ve Florencii vskutku měrou vrchovatou. Ale nebojte se, že se budu tváříti znalcem a že z „Průvodce“ anebo jiné rukověti opíšu na několik stránek nadšených chvalozpěvů, tak *dávno* již povědomých každému, kdo četl kteroukoli italskou cestu. Ba, *několik* stránek zabral by zde jen pouhý výčet obrazů a soch nejslavnějších, v pravdě světoznámých vrcholův umění. Třeba jen připomenouti z antik Medicejskou Venuši a skupinu Nioby, z novějších soch Davida Michelangelova (socha na S. Miniatu, jak svrchu již zmíněno, jest pouze bronzový odlitek, kdežto originál chová se v královské gallerii, Accademia delle belle Arti), z obrazů řadu nejslavnějších Raffaelových Madonn, Fornarinu (kterou však maloval bezpochyby jiný malíř, Sebastiano del Piombo), Tizianovu Venuši a Floru, Zvěstování P. Marie od Andrey del Sarto, Corregiovu Madonnu klaníci se Ježíškovi, Sv. tři krále od Lionarda da Vinci — — — Avšak již vidím, že bych bezděky přece zabředl do dlouhého výčtu, proto krátce jen dodávám, že tu zastoupeni jsou všichni přední malíři italští, mnozí nejpřednějšími svými výtvory, nehledě ani k obrazům cizích mistrů.

Některé pak slavné malíře vlašské možno cele neb alespoň hlavně poznati jen v kostelích a galleriích tohoto města, kde žili a působili. Jsou to zejmena Andrea del Sarto, Sandro Botticelli, Filippino Lippi, Domenico Ghirlandajo, Lorenzo di Credi, pak dvě z nejvýznačnějších postav v dějinách italské malby: Fra Angelico da Fiesole a Fra Bartolommeo, oba mniši dominikáni, kteří zde žili v klášteře sv. Marka, jehož příslušníkem byl také Savonarola. Fra Bartolommeo, za jinošských let vřelý stoupenec tohoto reformatora, přijal zde po jeho upálení roucho řeholní a stvořil řadu posvátných obrazů, které učinily jej prvním, ne-

Digitized by Google

dostižným mistrem ryze církevní malby oltářní. A Fiesole? Stačí vzpomenouti třeba jen jeho čarovně líbezných, v pravdě nebeských podob a podůbek andělských, jichž plny jsou nejen obrazárny tamější, nýbrž jimiž v nesčetných kopiích hemží se celá Florencie a jejichž svěží kouzlo dlouho, dlouho ještě obletuje v upomínkách každého, kdo zde spatřil ty výtvory zaníceného „malíře serafských snů".

Když prohlédneš řadu obrazů Fiesolových, zachycuje se ti v duchu zvláštní skvostně-líbezný třpyt, kterýž asi není jen zářivým odleskem nesčetných těch zlatých gloriol, jimiž věnčí překrásné hlavy svých svatých, světic a andělů. Ostatně je zvláštním mistrem těchto gloriol. Tu vidíte hustě nakupených dvanáct zlatých terčů, obklopujících hlavy apoštolů, a neujde vaší pozornosti osobitý effekt, jakým působí rozmanité a ladné uspořádání těchto třpytných kruhů, podle sklonu a pohybu hlav rozličně za sebou a vedle sebe sestavených, od sebe a k sobě pochýlených. Jinde závodí lesk takové svatozáře s leskem zlaté koruny na hlavě světice, opět jinde sestavena je ta glorie z dlouhých zlatých paprsků a tamo zase má podobu veliké zlaté hvězdy, z níž vyhlédá spanilá tvář Madonny. A jakoby se vám otvíralo nebe samo, oslněni stojíte před obrazem „Korunování P. Marie", kde na zlaté půdě zlatý paprskový věnec přeskvostně obklopuje Madonnu s Kristem, trůnící na modrých oblacích, kolem pak srší celá blýskavice zlatoskvoucích gloriol na hlavách světců a světic, zlatých trub v rukou andělů a zlatých křídel na jejich ramenou . . . Nepoznal jsem dosud čarovnějšího účinku zlata než kolem těch nebesky čistých obličejů, na těch rajsky lahodných postavách Fiesolových.

Procházíme se tedy těmi spoustami obrazů, nejprve gallerií degli Uffizi, odkud přejdeme dlouhou chodbou, vedoucí nad starožitným mostem Ponte Vecchio přes Arno, do paláce Pitti s obrazárnou ještě slavnější, a pokochavše se rozkošnými sady toho paláce, zvanými Giardino di Boboli, vrátíme se přes onen zvláštní, krámky proslulých někdy florentinských zlatníků obstavený most na druhou stranu, abychom navštívili ještě Accademii delle belle Arti — což ovšem těžko dokázati za jediný den. Vidíme zde znova, že by bylo třeba věnovati několik týdnů jen sbírkám jediného italského města, aby ty naše prohlídky obrazáren vynesly nám kořist skutečně cennou. Takto zbude nám v hlavě několik dojmů nesmazatelných a jinak jen množství jmen a jakási třpytná mlha splývajících v sebe obrysů a barev, z níž stěží rozlišujeme zvláštnosti některých vynikajících malířů, — ostatek pak jsou leda nahodilé vzpomínky nebo snad nějaká zběžná zápiska do deníku, jako na příklad zde ty spěšně načrtané řádky v mém zápisníku, jež mi uvádějí na paměť, jak rozkošným se mi jevil na obraze Andrey del Sarto „laškovný úsměv Ježíškův přes rameno", s jakým zalíbením jsem pohlížel na zvláštní, milostné postavy Pietra Perugina „s jemně nadechnutými modravými krajinkami v pozadí", jak mne uchvátili na obraze Domenica Ghirlandaja Klanění se pastýřů „Marie s tichým blahem ve spanilém obličeji a pastýř bodré, výrazně radostné tváře, mluvící něco k druhému, kterýž se modlí s beranicí pod paží" atd. atd. A zápisky podobné hodnoty jsou nepochybně i v jiných touristických denníčcích.

Digitized by Google

Zde stranou nalezám také poznámku, že dle podobizny od Bronziniho v Uffizích slavná Bianca Capello, půvabná a nešťastná „adoptovaná dcera republiky sv. Marka", byla — zrzavá. Důležité, není-liž pravda?

* * *

Čím se mi Florencie také zamlouvala, byl poměrně klidnější její ráz, zejmena u porovnání s Neapolí, kterou jsem před tím navštívil. Zdá se ti, že ohnivá čilost italské letory, která tě zejmena v pouličním halasu a víru neapolském až téměř omamuje, zde jaksi jest umírněna, takořka aristokraticky přitlumena. Vzpomínáš-li ohlušivého křiku a hřmotu tam dole, překotného shonu postav, s věčným zmítavým neklidem těla a všech svalů obličeje, jakoby byly stíženy posunčinou, připadá ti, jakobys z hlučného trhu předměstského přešel do vážného ticha nějaké čtvrti šlechtické. Alespoň já jsem měl dojem asi takový.

Ovšem co do života lidu, jest tato klidnost jen poměrná. Ani Toskánec nezapírá své vlašské povahy. Ale proti Neapolci jest tu přece rozdíl značný, který bije do očí snad i nejzběžnějšímu pozorovateli. Také čistěji a pořádněji je ve Florencii než v jiných městech italských. Snad k tomu vznešenějšímu rázu přispěla také trochu okolnost, že město bylo na čas residencí královskou a že po věky soustřeďovalo v sobě nejjemnější výkvět vlašského života, vybroušený přepych bohaté šlechty a skvělý ruch umělecký, jsouc pravými „Athénami" Italie, jak je Byron nazývá.

Jeden cestopisec posmívá se aristokratickým choutkám Florenčanů. Mnohý žije prý doma prostými makarony a bydlí v bídném *sklepním* bytě — tak prý ostatně žije i leckterý zdejší majitel zděděného *paláce*, jehož komnaty raději pronajímá cizincům — za to však rád *si najme* občas hodně nápadný povoz, k tomu pár pěkných koní s červeně opletenými ocasy, vzadu sluhu s bílými rukavicemi a vysokým kloboukem — a v póse vzneseného hraběte nebo knížete vyjede si na Corso v Cascinách, kdež sebevědomě se účastní výstavy elegantních ekypáží, kterých tu jako o nějakém dostaveníčku knížat a milionářů objíždějí nekonečné, blýštivé řady; po knížecí té projížďce ovšem zabočí prý nepozorovaně do některé tiché, postranní ulice, zaplatí kočímu a vrátí se spokojen do svého sklepního bytu ke svým makaronům. Celé to jednodenní knížectví stálo ho 12, nejvýše 15 franků.

Ze všech choutek na světě pokouší mě nejméně touha, hrát si na velkého pána; ale přece účastnil jsem se také skvělého onoho korsa. Chtěli jsme se ovšem v Cascinách (velikém lese a parku za městem) projíti pěšky, ale čím blíže jsme k nim přicházeli, tím častěji volali na nás vetturinové s kozlíku svých drožek a fiakrů úslužným dotazem: „Cascine?" Bezděky podlehli jsme konečně jednomu a uvelebili se v jeho povozu, který však neměl s karossou knížecí ani nejvzdálenější podobnosti. V Cascinách připojil se náš vetturino k dlouhému řetězu jiných povozů a tak jsme se tu projížděli nějaký čas dlouhými alejemi, po hladké široké cestě, kde před námi a proti nám jely nepřetržité řady ekypáží, v nichž leckterých pyšnilo se panstvo, zcela podobné urozeným vrchnostem. Ale poněvadž jsem náhodou před tím četl onoho zlomyslného cestopisce, pohlížel jsem velmi skepticky na všechnu tu eleganci a nádheru. Mezi

Digitized by Google

dandy a livreje pletla se mi stále představa sklepního kumbálku a mísy makaronů.

Za to sady samy poskytovaly zrakům požitek nezkalený. Zvláště les, ovšem pouze listnatý les, mile dojímal oko mladou jarní zelení, mezi níž po obou stranách cesty tu a tam otvíraly se půvabné průhledy, po levici k Arnu, po pravici k malebnému pásmu hor. —

Po několika dnech rozloučili jsme se s Florencií. V hôtelu přinesl nám sklepník účet a sice — jak to zde zvykem — na talíři. Talíř nebyl zcela čistý, ale za to účet byl hoden hôtelu prvního řádu. Byl to náš největší hotelní účet v Italii.

Přes to, kdybych se znova podíval do Florencie, vyhledal bych asi opět jen tento milý hôtel, který by se arci měl skrovnějším jménem nazývati prostě po domácku albergo. Neliší se od takových domácích vlaských hostinců než jen zvučnějším francouzským jménem, fraky svého majitele a číšníka, větším komfortem ložnic a překvapujícími cenami. Ale za to není v něm také valné škrobenosti, žádné table d' hôte, žádných Angličanů, nehemží se číšníky a hosté jsou většinou skromní lidé, vlastně musí býti skromní, chtějí-li vůbec v hôtelu setrvati.

A pak těšilo mne pozorování vrchního číšníka (zároveň bezpochyby majitele) hôtelu, o jehož hereckých vlohách jsem se zmínil na začátku. Sám jsem míval radost, když opět objevil se nový cizinec, a kdy muž v obnošeném fraku pospíšil mu s tváří zářící — vtělená bonhommie — v ústrety; vždy pomyslil jsem si, vzhlížeje k husté síti pavučin na stropě jídelny, že tak asi chvátá tam nahoře pavouk uvítat novou mouchu, která uvízne v jeho síti. Když byl host zabezpečen, nestaral se onen dobrý muž dále o něho, přenechávaje vše ostatní výrostku, který byl jeho pomocníkem. Hlavní osobu hôtelu viděli jsme pak jen s fádním obličejem popocházeti s místa na místo, přehazovati ubrousek s rukávu na rukáv, načechrávat si prošedivělé vlasy a bílou kravatu; o nás nevšímavé jeho zraky již ledva zavadily, vyhlédajíce jen ke dveřím, brzo-li se objeví nová — moucha. Až teprve když nám nesl účet, vrátila se do jeho tváře všechna líbeznost, s jakou nás byl uvítal, a když ulehčeni opouštěli jsme hôtel, provázel nás s přívětivými poklonami až k východu a máchal ještě za námi přátelsky rukou: „Šťastnou cestu! Na shledanou!" Ač byl dozajista přesvědčen, že nikdo již se nevrátí do jeho hôtelu, kdo tam jednou pobyl.

A nevrátil bych se tam ani já — Vzpomínám totiž na různé costoletty a fritti, které bych přece podruhé nechtěl zakoušeti!

* * *

Ale do Florencie samé, kdož by se nechtěl navrátit, kdo jednou spatřil její chrámy a paláce, její smavé sady, S. Miniato a Fiesole, rozkošné to údolí Arna se skalami Appenin v dáli — kdo jednou nahledl do pokladu jejích uměleckých klénotů a těžce odtrhoval se od nich, s lítostí, že nemohl místo dní měsíce kochati se nesmrtelným jejich leskem!

Digitized by Google

Washington a Philadelphia.

Poslední etapy z výletu do Ameriky.

Píše Gaston Humbert.

Kapitola první. Pro horko, které v ní panuje od začátku až do konce, jakož i pro jiné věci může se vynechati.

Washington, jedna z nejmilejších amerických vzpomínek. A jako když se člověk ocitl z velkého, rušného úlu někde v tichém osamotí, jako kdyby vás hodili z Prahy někam do hor, kde můžete protahovati se volně co do prostoru i času. Ovšem, toto hození neodbude se tak snadno, jako kdybyste byli nějaký míč nebo podřízený úředník, neboť to byla ukrutná cesta, která z Chicaga vedla tenkrát do Washingtonu.

V polovici srpna bylo a Farnheit ukazoval 104°. Pod nullou ne. V bílém městě v Jackson Parku byl pobyt hrozný, a líbezných večerů na březích michiganského jezera nemohl člověk užíti tak, jak by si byl přál, pro přemnožství všelikých piv za dne ochutnávaných. Těžká hlava byla prázdna jako vykácený les nebo také plná jako naditý sud, — jak se to vezme. A slunce celý den svitilo vesele, jako by bylo podplaceno od společenstva restauratérů a sládků na výstavišti, nebo jako by samo chtělo užíti pohledu na čarokrásnou, ale přec trochu amerikánskou výstavu, která chudák docela nevědomky stala se také bojištěm za čest a práva jazyka českého. Narážím tu na aféru odstraněných českých nápisů . . .

V tom horku nesmírném dělám jako bych docela doma byl ve dlouhém sleeping-caru. Ještě pokud městem jedeme, a jedeme jím drahnou chvíli, svlékám kabát i vestu, — dál to nešlo, neboj se čtoucí, — přehazuje přes opelichanou toaletu lehký, plátěný plášť; nenahlížím, proč bych tohoto pohodlí sobě nepopřál, když tak činí sousedé v pravo i v levo. Dámy nic nelekají se kšaud takto obnažených, jsouť zvykly; vždyť i v New-Yorku potkal jsem nejednou a v hlavních ulicích pány velmi elegantní jen tak ve vestě ještě k tomu rozepjaté a s kabátem přes ruku. Ba dámy neomdlely ani, když spatřily ještě větší taje toho, co pro svět valnou měrou tvoří mužské já. A v těchto amerických poměrech i já jsem silnou duši projevoval, hrdinsky snášeje podívání na noční kazajky a spodničky, když na večer ve spacím wagoně ulehali jsme ku snění, páni i dámy dohromady. A přiznám, že ani příliš velikého přemahání a bojů duševných mne to nestálo, tak jsem to v té nedlouhé době daleko přivedl. Jenom tak krásně plivat, jak to tam umějí, jsem se v Americe nenaučil.

Dříve než spodničky, poněkud nesalonně a předčasně na scenu již uvedené, se objevily, kdo chtěl, prošel dlouhým tím vlakem Limited Vestibule Train, skládajícím se vesměs z Pullmannových vozů salonních, napřed do dining caru na oběd. Aby ten, komu na tom záleží, pochopil všeho toho nexus causalis, tož věz, že z Chicaga vyjeli jsme v pět hodin odpoledne, a že v půl sedmé konduktér oznamoval, že oběd je připraven.

Digitized by Google

Příčiny, proč vyzvání neposlechnouti, nebylo, a proto za dollar požívám celé řady jídel výborně ve vlaku samém připravených, pohodlně při tom pohlížeje na večerní americký kraj, jehož obrázky míjely před širokým oknem restauračního wagonu zvolna i rychle, dle toho, jaká byla jejich vzdálenost.

Ale přes to, že slunce zapadá, horka neubývá a také ice-cream a všeliké studené lektvary jsou jenom kapkou vody na rozžhavenou plotnu...

K tomu si teď představte wagon sic veliký, nesmírně veliký proti našim, ale přece jen omezený pro několik compartimentů zvláštních, pro dvě až čtyři osoby, toiletty a posléze salon hlavní, ve kterém připravil černoch k obsluze wagonu toho ustanovený obratem ruky, sic asi půl druhé hodiny trvajícím, dvacet čtyři lůžka, každé široké pro dvě osoby. Poněvadž však ve společnosti bylo mnoho mládenců a panen, nebyla ani všecka místa obsazena; nicméně ujišťuji, že v místnosti této těžko by bylo bývalo odbývati soirée dansante, ba vznikly i povážlivé nesnáze, když v úzké chodbě, povstalé teď mezi oběma řadami lůžek, ve dvou řadách nad sebou pečlivě záclonami zakrytých, potkali se pán a dáma ještě před usnutím někam odcházejíce. — Polehávaje tedy, odundávám všecko, čím jindy na noc se zahaluji, neb ve straších jsem, abych horkem v páru se neproměnil, kteréž zakončení životní mé tragédie nedosti se mi zamlouvalo. Mezi okno vysouvací postavil mi černoch mřížku, kterou proudí vzduch ne-li studený tedy aspoň čerstvý a odvraceje se ode všeho ostatního světa otevírám ústa ze široka proti úzkému tomu proudu jako kapr na suchu. Lůžko nade mnou pořád vrzá; leží tam osoby dvě, různého rodu, spojené svazkem nerozlučitelným, a je jim asi také horko, chudákům; nemohou se uklidniti. Kdyby se tak probořili! mám v duchu ouzkosti a klepám na svůj strop, aby už zticha byli, pro bezpečnost obou stran.

Vlak zatím ubíhá krajem, o němž každý mysliti si může co chce, neboť je tma. Myslím si také svůj díl a myšlénky rozpřádám, když v tom pootevře se moje záclona a někdo mně sem leze. Chci k osobě té míti řeč o rušení držebnosti, když v tom ohlédna se pozoruji ve slabé záři elektrické žárovky, která jediná svítí ještě na jednom konci prostřední chodbičky, že to má na hlavě noční čepec a na těle to, proti čemu několik řádků nahoře silnou duši jsem projevoval.

„Chval každý duch Hospodina!“ volám v úzkostech, neb síla duše odletěla někam ven.

„Oh, oxcuse me, sir,“ odpovědělo však toto zjevení snad z noční nějaké výpravy ještě se vracející docela klidné a nohu již na pelest položenou popotahuje zpět.

A tak obezřelostí mou všechna nebezpečí ještě v čas byla odvrácena, neb kdybych tak už byl spal a teprve ráno kdybychom se byli oba probudili! S tou hrůzou v srdci jsem usnul.

Neobyčejnou dovednost bylo prokázati každému spáči, když měl úmysl opustiti svého lůžka, ze kterého nabyl trochu ponětí o horoucím předpeklí. Odlučitelné části mé bytosti, z nichž jmenuji zase jenom kabát a vestu, ostatek důmyslu čtenářově na uhodnutí ponechávaje, visely na hřebíkách, po případě byly uloženy v sítce toho prostoru, ve kterém ani

Digitized by Google

usednouti jsem nemohl aniž bych narazil na podložku těch manželů nade mnou, čímž ani ne tak jim jako sobě bych způsobil nepříjemnou chvíli. A tu bylo třeba aspoň ty nepojmenované části obléknouti, při kteréž gymnastice nebesa jsem velebil, že zůstal jsem zbožím lehkým ve smyslu nepřeneseném. Bylo nádherné podívání na vycházející spáče, jak druh po druhu lezli ze svých příhrad. Někde nejdřív noha se objevila a s ní zároveň dvě ruce držící punčochu krátkou, tudíž ne nebezpečnou. Potom šlo se do toaletního pokojíka, dámy na konec jeden, páni na druhý, kdež voda horká i studená pomahala vypadati k světu.

A zatím co toto se dálo, vlak ujížděl pořád a bez přestání a černoch zase lůžka odstraňoval přeměňuje je mechanismem dosti umělým v pohodlná sedadla.

Z okna vidíme pořád kraj nevalně zajímavý: velká města, úrodné kouty a pláně, kolem nichž anebo jimiž proletujeme jako bleskem. Ranní slunce pálí zas tak jako včera, — temperatura stejná, jakou měl jsem přede dvěma léty ve stejný čas na pokraji Sahary. A touto výhní pojedeme ještě celý den, až do pěti hodin odpoledne. Není divu, že ztrácím vnímavost i pro krásné partie cesty v horách Alleghenských ... Velikou tu vzdálenost 800 mil mezi Chicagem a Washingtonem urazíme za nedlouhých poměrně čtyřiadvacet hodin.

... Jako omámen vystupuji konečně z wagonu a ještě na perronu se mi zdá, že půda pode mnou se třese. A tím větší je moje omámení, když tady ve Washingtonu projíždím teď širokými avenuemi, jež připadají mi tak nesmírně tichy a klidny proti těm chicagským a newyorským a tak čisty, že i na pražské ulice jsem si vzpomněl. Ovšem kontrastem ... Docela netečným jsem ku poznámce konduktéra omnibusu, který do hôtelu mne odváží: „Look here, Sir, Isn't it a fine building?" a Kapitol, na který ukazuje, připadá mi jako v plamenném moři. Všecko tak čisté všude, — a pocit, že já jediný jsem špinavý od toho kouře a prachu dlouhé jízdy železniční, kazí mi odpolední ten vjezd do hlavního města americké republiky, z něhož tak nerad, nerad jsem odjížděl ...

Kapitola druhá. Ve které čtenář ucítí se povznesena zasedaje s píšícím v parlamentě; zatím jen na galerii.

Nemá-li čtoucí na práci nic kloudnějšího jako jest na příklad pletení punčoch neb návštěva staré tety, ze které „kouká" víc než z pouhého čtení cestopisných causerií, prosíme jej pěkně, aby po tomto horkém úvodě, při němž dost jsme se napotili, provodil nás po městě Washingtonu. Sic transpirace nepřestane, neboť Washington jest jedním z nejteplejších koutů Severní Ameriky, ale máme tuto hojně míst stinných a parků, a zejména dosti lokálů, v nichž píti možno i studenou sodovku, aby nám nikdo pivo už nahoře v Chicagu hojnou měrou požívané mnoho nevytýkal.

Byla to čirá náhoda, že padli jsme do času, kdy zasedal ve Washingtonu parlament čili kongress a kdy tedy bylo tam živěji než obyčejně bývá a proto už v Shoreham-Hôtelu cítil jsem se velice povznesena, zasedaje ke stolu ve společnosti několika zákonodárných hlav. Jenom to mne bolelo, že to byli oposičníci, kteří tuto plnili žaludky se mnou.

Digitized by Google

Je Washington opravdu tak fádní, jak dí pověst? Těžko mi říci. Netrávil jsem tam některou periodu svého věku, abych na úsudek nezvratný se zmohl, a jako turista vedl jsem tam těch několik dní živobytí příliš fešácké, než abych mohl odvážiti se kydati hanu na washingtonský Kapitol. Nechme tedy tuto otázku, celkem nedůležitou, nerozřešenu.

Velice kratochvilný je plán Washingtonu. Jsou to totiž jaksi plány dva, na sebe položené. Původní je šachovnice docela pravidelná, kterou plán druhý, několik to avenuí hvězdovité z hlavních náměstí vybíhajících, trochu pocuchal, ne v neprospěch rozmanitosti. Tyto příčné tepny washingtonského života mají dokonce význam allegorický, jsouce pojmenovány podle států amerických: Pennsylvania Avenue, která je asi vůbec hlavní třídou, New-York Ave., Ohio Ave., Maryland Ave. atd. Kdežto ulice v pravém úhle se protínající pojmenovány jsou prostě písmenami abecedy nebo čísly, dle toho, jsou-li směru od východu k západu nebo od severu k jihu a vycházejíc od Kapitolu. Dřív než se v tom všem vyznáš, abys běhal po Washingtonu s kompasem v ruce, neboť totéž označení mají vždy ulice dvě dle toho, jsou-li na západ nebo na východ, na jih nebo na sever od Kapitolu čili dle geografického označení N.E., N.W., S.E. a S.W.

Washington, víme, jest jenom politickým hlavním městem Unie, nic víc. Střediskem obchodním je New-York, spolčenským a intellektualným Boston a Philadelphie, průmyslovým Cincinnati, a nejnověji také Chicago růžky vystrkuje; jen že růžky ty jsou přese všecku velkolepost poslední výstavy ještě měkké, neotrkané. Slibuje však mnoho, až ten kouř a prach se odtamtud trochu odfouká. V Americe není města, které by bylo střediskem obecným jako Paříž, Londýn, Madrid a pro nás Čechy Praha. Různé státy mají každý svoje vlastní střediska zákonodárná a politická, která ač nevelká, přece absorbují pro sebe jistou důležitost. Hlavní požadavek, jenž na ně se klade, jest, aby byla pěkně uprostřed toho kterého státu. Proto není hlavním městem ani New-York ve státu téhož jména, nýbrž Albany, hlavním městem Pennsylvanie není Philadelphie, nýbrž Harrisburg, hlavním městem Marylandu není Baltimore, nýbrž Annapolis atd. atd.

Washington roste mnohem méně než všecka ostatní města americká; pokulhává jen, ač v Evropě by utíkal. Roku 1810, sedmnáct let po svém založení a po osmileté vládě jakožto město hlavní, měl něco přes 8000 obyvatel, roku 1840 již 23.364, r. 1870 pak 109.199, a roku 1880 posléze 147.307. A nebyl by vzrostl v posledních létech ani takhle, kdyby v domácí správě nebyla nastala jakási reforma, jejíž podrobnosti nás neinteressují. Mimo to při sezeních kongressu vždycky je zde živěji: jsou zde nejenom poslanci, ale namnoze i jejich rodiny, pak četné přeletavé úřednictvo, jakož vůbec Washington je městem úřednickým, jenom že smutně úřednickým, když radové, ředitelé, chefové odborní a diurnisti ani uniformy nemají. Jenom strážcové pokoje a míru mají stejnokroj, — ale já být krejčím v ministerstvě, docela jinak obtloustlé ty muže bych oděl. Vždyť ani šavličky nemají a obušek jim ji nenahradí. Těžce jsem nesl tento nedostatek úřadní okázalosti, neboť co pak je po úředníku třídy třeba první, když mu to nevidím na knoflíkách?

Digitized by Google

V zimě do Washingtonu přijíždí se houfně, k vůli teplu, v létě z téže příčiny odtamtud utíkají a pak je tam proti zimě jako po choleře. To však nás turisty nezastraší a máme-li něco viděti, jdeme tam třeba ohněm, zvlášť můžeme-li to učiniti po tramwayi nebo ve fiakru, kterýchž prostředků dopravních je ve Washingtonu hojně. Elevated — vyvýšenou pouliční dráhu — tam nemají, na štěstí pro krásné a čisté ulice. — Prý Washington jest jedním z nejméně zdravých míst v Americkém Soustátí, čemuž nepodivíme se, dívajíce se s nějaké výše, na př. s vrcholu Washingtonova pomníku na nízké břehy Potomaku a četné Lakes kolem, které vypadají jako bažiny. Aby nezdravé výpary tak tuze neškodily, musí je nejdříve vdýchati pan president, jehož Bílý Dům je má z první ruky.

Když nebožtík Washington ustanovil místo nynější kapitály, chtěl ji míti uprostřed Států tehda spojených; položil ji tedy na řeku Potomak tak, aby byla zároveň městem přímořským a obchodním, ale při tom s dostatek chráněným před vpádem nepřátelským, pročež položil ji hodně do vnitrozemí. Ale všecky tyto úmysly zhatily se: Washington není dnes ani městem obchodním, ani přímořským a chráněno je tak málo, že již dvacet let po jeho založení zmocnili se ho Angličané. Všechen obchod přejalo na sebe Baltimore a New York, nebo větší lodi transatlantické ani ve snu se nedostanou do nízkých vod Potomaku, jehož řečiště čím dál tím více se zanáší. A středem veliké Republiky Washington není od těch čas, co se stát rozkládá od jednoho Oceánu ke druhému a ze San Francisca i při nynější rychlé dopravě je nějakých pět nebo šest dní cesty. Centralním státem je teď asi nejspíše Kansas. Otázka přirozenějšího vládního sídla tu onde již se proklubává a již před několika léty napsal jistý americký list, že „údolí Mississipi“ je přirozený střed velké Republiky, a chtí-li opravdově prováděti politiku centralistickou, a zničiti v zárotku snahy separatistické, že musí někde tam založiti moc, která by byla schopna udržeti ve vážnosti svou autoritu právě tak na březích Oceánu Tichého jako Atlantického.

. . . Washington všecek točí se kolem Kapitolu, který však opravdu zasluhuje obdivu. Trochu vzpomínal jsem na české museum jda Pennsylvanskou avenuí a vida před sebou mohutnou tu kopuli, nebo na silhouettu dómu des Invalides v Paříži, nebo posléze na kathedrálu Londýnskou. Krásné a příznivé položení na mírném návrší, z něhož dominuje široko daleko celému okolí, činí z této politické kuchyně, v níž vaří a peče se svoboda americká, jeden z nejkrásnějších pomníků světa, po americku řečeno: „the most magnificent and imposing building in the world“. Možná, že by s nimi leckdo o tuto přechválu se přel a měl by pravdu, kdyby vytýkal této ohromné budově nedostatek jednotnosti. Hlavní stavení s původní nízkou kopulí bylo dokončeno roku 1827 a obě křídla přistavena teprve v letech 1851—65, kdy zbudována také nová železná kopule 87 m. vysoká, jejíž pěkný model byl také na výstavě v Chicagu. Dóm je vyšší než Pantheon pařížský a váží prý deset milionů liber. Nesmírná bronzová socha svobody stojí nejenom na vrchu, ale také na kouli zemské, na níž velikými literami psána je devisa Spojených Států: E pluribus unum. Každé ráno, není-li pod mrakem, první paprsky vycházejícího slunce osvěcují tvář Svobody . . .

Digitized by Google

Hlavní façada Kapitolu je obrácena k východu, poněvadž se myslilo, že město se bude vyvíjeti tím směrem, a tak se stalo, že budova je obrácena k podstatné části města zády. Neslušnosti této bylo poněkud odpomoženo tím, že k façadě západní přilepili terasu a schodiště. — Bílý mramor, z něhož Kapitol jest stavěn, dodává celé budově jakéhos féerického, tajemného rázu, a zvlášť čarovně by se nesl při měsíci, kdyby parlament vůbec byl schopen nějaké poesie.

Nevím již, kde jsem četl nepěkné to porovnání, že díváje se z určité dálky na to všecko a porovnávaje kolossalní budovu s domy kolkolem myslíš, že vidíš ohromného bílého slona uprostřed houfu krys. Slon a parlament se přece k sobě nikdy nehodí. Alespoň v Americe, myslím . . .

Pojďme však dovnitř. Rozumí se v Americe samo sebou, že o dovolení neprosíme se nikoho a kdybychom i chtěli, bylo by těžko, protože není koho se ptát. Není zde stráží a všecky dveře do kořán . . . Rotunda okrášlena je obrazy z dějin Ameriky: Příchod Kolumbův, Objevení Mississipi, Prohlášení neodvislosti atd., jež vláda zpopularisovala způsobem velmi jednoduchým: dala totiž vytisknouti jejich podařené rytiny na bankovky, známé pode jménem greenbacks, podobně jako to učinila s jinými obrazy na kolumbijských známkách poštovních. Jenže tato popularisace přišla poněkud draho a emisse greenbacků považlivě otřásla státními financemi, tak že malby ty ve skutečnosti nevalně umělecké opravdu za to nestojí, ač ve Washingtonu se jim upřímně obdivují.

V Kapitolu tedy zasedá senát a kongress, oba v nově přistavených křídlech. V bývalém sále senátu je nyní nejvyšší soudní dvůr, jehož členové prý jediní při výkonech úředních nosí uniformy, černé taláry. Tak přece, aspoň něco, ulehčilo se mi.

Však táhne nás zvědavost nejdříve do Hall of Representatives, kdež sedí kongress, na poradách o stříbře. Procházíme síní, která slove National-Hall of Statuary, polokruhovou, v níž je plno soch slavných Amerikánů, jichž některá jména slyšíme zde ponejprv, a jdouce širokou chodbou, v níž po stranách jsou síně pro kommisse a výbory, vesměs otevřené, přicházíme ku vchodu síně zasedací. Vstoupiti tam nebrání nikdo, jen slušnost, a proto jdeme na galerii, bez lístku, bez dovolení, bez vstupenky. Usedáme do jedné ze sedmi lavic, vedle jakéhos černocha. Těch zde na galerii vidíme mnoho, pozorně poslouchajících, kterak poslanec Harder z Ohio mluví o stříbře . . . Popisem síně zasedací nebudu čtenáře nuditi řka zkrátka, že tam není nic zvláštního, leda místo pro 352 členy kongressu v lavicích amfiteatralně seřaděných, pak podobizny Washingtonova, Lafayettova a dva veliké obrazy historické. V pravo od presidenta (speaker) je stůl, na který se klade při otevření parlamentu žezlo presidenta Spojených Států. — Pozorně poslouchám, co povídá Harder, ale těžko znám se ve množství stříbra tak velikém. Sněmovna však, zdá se, interessuje se víc o stříbro v kapse než o stříbro v ústech poslance Hardera, poskytujíc obvyklý obraz poloprázdných, nepokojných sněmoven. Jen asi nejbližší političtí přátelé Harderovi kupí se kolem něho dávajíce na jevo svůj souhlas. Harder mluví ze svého místa po pravici, nebo není zde řečiště. Ostatek tu a tam některý zákonodárce válí se ve svém

Digitized by Google

křesle, nohy maje sans gêne natažený na pultě a výše než svůj nos. Jeden v této poloze usnul, a druhému čouhají nohy za plentou s pohovky, kde, myslím, také sotva rozjímá o slovech řečníkových. Tamhle zas poslanec černoch, v elegantním úboru, píše snad nějaké psaní své milé, soudě z té horlivosti, s jakou péro po papíře mu lítá. Je přece jen dojemno viděti černocha dělat zákony, když byli jsme zvyklí vídati jej jen v plavkách pod palmou na firmách maloměstských kramářů se zbožím kolonialním nebo na balíčkách čokolády. A pořád nikde žádná uniforma, ani lokajové premovaní. Ku posluze poslanců je ustanoven pouze sbor malých chlapců, hochů 12—15letých, kteří roztroušeni jsou po celé sněmovně a na zatleskání poslance přibíhají. Jsou to roztomilí hošíci, pěkně, čistě oblečení, kteří i cizince ochotně provedou, mají-li čas a nezasedá-li kongress nebo senát.

Při tom sezení jeden z těch malých služebníků, hošík asi 12letý, v krátkých, tmavomodrých kalhotkách po kolena, v botkách šněrovacích, v košilce světle modré, bez kabátu, s velikým škrobeným límcem a pěknou, bílou kravattou, postoupil až ku stolku presidentovu a tam se podepřel o pravý loket, bradu maje v hrsti. Kučeravou, plavou hlavu obrátil k řečníkovi a zdálo se, že sám pozorně naslouchá výkladům o stříbře. Byl to rozkošný obrázek: starý president za stolem, a ten malý, roztomilý hošík vedle, v té vážné síni sněmovní, v níž nejmíň místa má takové dětství . . . Škubl sebou teprv, když poslanec nějaký nedaleko odtud zatleskal, ale vida, že jiný jeho soudruh již přiběhl, zase zvolna se obrátil, zase malou, jemnou bradu svoji podepřel a poslouchal *dál ty* výklady o americkém stříbře.

A mládež ta vnáší sem tak utěšený tón, že těžko říci to slovy. Byl to jeden z nejlepších dojmů, jež odtud jsem si odnášel mysle v duchu, že kdoví neviděl-li jsem v těch hošících hudoucí výborné parlamentáře, když už tak záhy chodí do takové školy výmluvnosti a řečnění. Na konec stříbrná řeč Harderova mne omrzela a v duchu byl jsem rád, že americkému lidu nemusím dělat zákony. Dnes bylo na to ukrutné horko.

Senate-Chambre je menší a jen pro 90 členů, ale bohatěji zdoben, jinak docela podoben síni parlamentu. I zde jsou galerie velmi prostorny a, jako ve sněmovně poslanců, i zde žurnalistům vykázána jsou nejlepší místa. Jsoutě v Americe toho podivného mínění, že předně noviny jsou hlavní tepnou veřejného a konstitučního života a že reporter, má-li správně referovat, musí řečníka nejen slyšet ale i vidět a při psaní netlačit se jako slaneček. Zkrátka, tam se novin tak nebojí. Také mají tam žurnalisté výhradně pro sebe telegrafní a telefonickou kancelář, toilettní kabinet, velkou síň s pohodlným stolem, kde mohou hned pěkně sepsati a spořádati svoje poznámky, a kde vlastně dělají se teprv výtečné ty řeči, které promluveny bývše nezřídka dopadají dosti chatrně, ale upraveny náležitě v novinách, elektrisují čtenářstvo té strany, k níž řečník se hlásí, . . . a vůbec mají tady žurnalisté pohodlí snad větší než sami poslanci.

Kdežto do sněmovny poslanecké vysílají státy americké poslanců poměrně ku počtu obyvatel, do senátu každý stát, ať velký ať malý, dodává dva členy a presidentem senátu je dle zákona vždy vicepresident republiky. Ostatek to už patří do ústavy . . . a proto raději půjdeme

Digitized by Google

občerstviti se s pány poslanci. Sic hanebně ta restaurace nebo ten bar vypadá, spíš jako chodba než jako jídelna. Ale mají tam laciné a dobré věci.

Zamlčeti nesmím, že výlohy stavební celé této ohromné budovy parlamentarní obnášejí 16 milionů dollarů čili 40 milionů zlatých, kterýž obnos je Amerikánům měřítkem vší kapitolské krásy. Tolik však je jisto, že málokterý stát má parlament tak skvostný a veliký, budovu, která by činila dojem tak velikolepý. A plakal bych vzpomínaje na Pětikostelní plácek v Praze . . .

Kapitola třetí. Svědomitě turistická.

Od Kapitolu táhnou se nekonečné Streets a Avenues, ulice nesmírně dlouhé, jaké jsou jenom v Americe a na Vinohradech. Za Kapitolem pak prostírá se Botanic Garden a the Mail, krásné sady veřejné, v nichž je Army Museum, National Museum a Smithsonian-Institut, jež čtenáři odpustím. Měl jsem sám dost práce, než jsem se probral těmi sály s různými antikvitami, při čemž nejvíce mne bavilo podívání na návštěvníky černé, kteří s velikým interessem prohlíželi oddělení ethnografické.

Vůbec podiviš se, co je tady černých lidí, černých jen tváří, ne srdcem, neboť jsou přítulní, což platí zejména o dámách, z nichž mnohé přišly sem jen k vůli tomu. Musí ovšem užívati mnoho parfumu k dosažení svého cíle . . . A také mnoho lidí bezrukých je tady, což po dlouhém přemýšlení a vyšetřování vysvětluji tím, že to jsou buď invalidi nebo lidé jiným způsobem ve službách státu poškození a že tady zaměstnáni jsou jako úředníci, k čemuž jedna ruka stačí.

Přece však ještě do těch musel se vracím, ale jenom s poznámkou, že Smithsonian-Institut, ve kterém i na kus opravdové čínské zdi oči otevírati každému je volno, vznikl z odkazu Angličana Jamesa Smithsona, chemika, který 1829 věnoval 535.000 dollarů tomu účelu, třeba že sám jakživ v Americe nebyl, jen tak z pouhé lásky k demokratickým institucím americkým.

I jinak ještě jest ve Washingtonu peněz, že by se jimi ucpaly všecky naše národní sbírky na několik set let a bylo by hej českému lidu. Předně v Bureau of Engraving and Printing, kde vidíme celé haldy a balíky státovek tak jako bavlnu po koutech složených. Před našima očima zde tisknou, stříhají a rovnají ty dlouhé papírové obrázky, zde ještě krásné, čisté a hladké, ale za krátko umouněné a otřepané. Americké papíry jsou nejhorší, jaké jsem kdy viděl, ač mají tu vlastnost, že čím víc je této ohyzdnosti, tím je člověku krásněji.

United States Treasury viděli jsme v administrativní budově výstavy chicagské celou ze stříbrných půldollarů ve vydání zmenšeném, proto zde pozdravovali jsme 155 m. dlouhou a 85 m. širokou tu budovu v nádherném slohu řeckém jako něco známého. Tam, pod několika zámky a v hlubokých, širých sklepích je stříbrných peněz snad za několik set milionů dollarů, až mžitky dělají se před očima z těch hrůzných cifer a z toho množství, z něhož nesmíš sobě nic vypůjčit. Až je tam nevolno člověku, který zvykl ročně jenom na pár stovek.

Proto z hlubin těch pospíchám na konec přímo protivný, totiž do

Digitized by Google

výšin oblačných Washingtonova pomníku. — Snad žádný velký muž není tak velký v paměti a v srdci svých spoluobčanů, jako Washington. Jeho je plná Amerika a město samo jen dýše starým Washingtonem a jeho památkami. Tu obraz, tam socha — a tady pomník sic nesmírně jednoduchý, ale také nesmírně důstojný. Až srdce se ti chvěje, když stojíš tak na tom návrší, z něhož vypíná se — nic víc než pouhý obelisk bez sochy a bez nápisu, ale obelisk velký, ohromný, přenesmírný. Nic víc, než obelisk zděný, kamenný. Ale jeho zdi jsou při základech silny půl páta metru, na špici skoro půl metru. Jehlancovitá střecha sama je vysoká 16·5 m. a přikryta aluminiovými deskami, aby dovnitř nenakapalo. Arci že to všecko je duté, aby se mohlo dovnitř, a dostaneš se do té výše 159 m. buď po 900 schodech anebo pohodlněji po elevatoru, který nahoru potřebuje plných 8 minut. Na té cestě vidíme uvnitř při světle elektrických lamp kamenné desky ve vnitřních stěnách, větší nebo menší, věnované od jednotlivých států. Nikdo se neptej, jak krásná je vyhlídka s hůry — avšak popisem jejím čtenáři moc neposloužím.

Znovu za tou vysokou jehlou se obraceje na domov vzpomínám, co u nás to stojí práce a shánky po krejcarech, než některému svému dobrodinci postavíme sochu, bronzové poprsí . . . a pak myslíme, bůh ví co nemáme. Zde sama země chápe se práce a obratem ruky udělá monumentum aere perennius, a víc než tři miliony nebylo jim tady mnoho. U nás nezřídka ani místa vhodného na pouhou sochu slavných reformatorů nemůžeme sehnati! —

Vždycky, když projdu všecky znamenitosti, které jsou zaznamenány v Guide-booku nebo v Baedekru, nebo když s průvodčím projdu a projezdím všecko jako poctivý turista, je mi tak, jako svědomitému studentovi, když si odbyl předepsané protivné praeparace a všecka cvičení, zasedne pěkně ke stolu a dá se do zamilované lektury nebo je-li větší a rozumnější, nacpe si dýmku, zapálí a dá si přinést džbán piva. Ten nejrozumnější dokonce nedělá ani jedno ani druhé, ani vůbec praeparace, nýbrž vezma klobouk vyjde na ulici, opatrně se rozhlédne je-li čistý vzduch a rovnou měří do pokoutní hospody, kam professoři pro tu pokoutnost nesmí, student však musí, když jinam přístup je mu zakázán. Toto slovíčko ‚rozumný' stupňováno ve smyslu studentském, nikoli ze stanoviska paedagogicky rozumného. — A tak i Guide-book a plán nechávaje doma jdu bloudit ulicemi Washingtonu na zdař bůh, když už všecky znamenitosti jsou mi známy.

Ale můj ty pane! Vždyť na White House jsme zapomněli a na chudáka pana Clevelanda!*) Jako by nebyl! Arci, ve Washingtonu nebyl, ale jeho palác snad neutekl? Ne, neutekl, stojí hned pár kroků od mého hôtelu, v blízkosti až neuvěřitelné, uprostřed pěkných parků a sadů. — Je odpoledne, když si na pana Clevelanda vzpomínám, a jdu tedy do parku, zadním vchodem. Executive Mansion čili The Presidents House nebo také the White House jest velmi jednoduchá, obílená — odtud jméno Bílý dům — budova dvojpatrová, se vchodem několika sloupy okrášleným — asi tak s pavillonem v zahradě knížete Kinského na

*) Psáno za jeho presidentství.

Digitized by Google

Smíchově bychom to porovnali, víc to není, a na sídlo vládce jednoho z největších států světa ne tuze moc. Mimoděk rozpomněl jsem se na různé přerozsáhlé hrady, zámky a paláce různých potentátů německých, jichž říší projdeš za den a sedíš-li na koni, za den několikrát . . .

U zadního vchodu, ku kterému se blížím, stojí lokaj v horlivé práci, kterou jest u lokajů a tvorů jim podobných buď záda ohýbati neb zívati v nepřítomnosti pánově.

Jen tak mimochodem povídám, odpověď předvídaje, jako bych se ptal na kamaráda:

„Is Mr Cleveland at home?“ —

Ta prostá otázka sama o sobě byla mi rozkoší.

„No, Sir . . .“

Nu tak, aby mi aspoň dovnitř dovolili a hned, abych sháňky neměl, že jdu jako žurnalista. Beze všeho zavedli mne pak nejdřív do East-Roomu, přijímací veliké síně, s krásnými věcmi, jak obyčejně takové síně bývají, především však s nadživotně velikými portréty Washingtona a jeho zesnulé paní, v kteréž síni přijímá v určité dny — tuším vždy ve středu — president každého slušného člověka, který audienci míti chtěje nemusí čistit všecky kliky dvorních hodnostářů. Náhoda pana Clevelanda ušetřila mého upřímného ruky stisknutí. Otec vlasti byl někde v lázních, čehož upřímně jsem litoval, ne tak k vůli presidentovi, kterýž jak viděti není žádnou zvláštností jen za příznivých okolností se vyskytující, ale spíše k vůli publiku, jež bývá často dosti zábavné při podobných audiencích: páni v obyčejných, třeba turistických kostumech, matky docela s dětmi v náručí, což je jistě kratochvilná podívaná pro Evropana, jenž arci ku svému představenému, byť to byl brouček proti Clevelandovi, bez fraku nebo kordiska by se neodvážil. V tomto okamžiku mi ty naše dva šůsky černé připadaly nesmírně směšnými, ač jim zásluh o salon nikterak neupírám.

Přece jen pro zábavnost tuto překládám popis jednoho z návštěvníků (J. Leclercqa, Un été en Amérique) presidentské audience: „Když jsem překročil práh Bílého Domu, přistoupil ke mně sluha, řka: „You wish to see the President?“ (Přejete si viděti presidenta?). Prosté „Yes“ jako odpověď a cesta byla volna. Sluha ukázal mi na schodiště vedoucí do prvního poschodí. Zde byl jsem uveden do předpokoje — salonu to, jehož stěny jsou barvy lahvového skla. — Prosáklý jsa svými starými evropskými předsudky, vytáhl jsem pro tuto vzácnou příležitost ze svého kufru kravatu a rukavičky bezvadně bílé. Ale pouhý rozhled po osobách, které čekaly až na ně dojde, přesvědčil mne hned, že moje toaletta byla naprosto zbytečna. Ba zdálo se mi dokonce, že na mne pohlížejí jako na osobu velmi podivnou a že si šeptají cosi o mé kravatě a mých hladkých rukavičkách. Vida to, svlékl jsem je a byl bych šel tak daleko, že bych byl docela i kravatu zaměnil, kdybych byl měl v kapse nějakou jinou. V Evropě lámeme si hlavu, jak bychom co nejvíce aristokraticky vystupovali; v Americe dlužno zase vystupovati aristokraticky co nejméně, zejména, když je člověk pod střechou nejvyšší osoby v Republice. Po pětiminutovém čekání byli jsme uvedeni jeden po druhém do síně přijímací. Uvádějící, který nevěděl, že jsem cizinec, netázal se mne po jméně a ani mé

Digitized by Google

visitky nežádal. — Uprostřed síně stál president v jednoduchém kabátě před svým psacím stolkem. Když jsem se přiblížil k němu, podával mi svou širokou ruku . . . Abych se nezdál býti vetřelcem, řekl jsem loyalně odkud jsem a co nejlépe jsem uměl řekl jsem několik anglických frási. Poslouchal mne velmi laskavě, odpověděl krátce a stručně jako voják a prosil mne, abych vyřídil pozdravení rodáku, o němž byla řeč v rozhovoru; doložil svoje slova druhým podáním ruky . . .“

Nevím, ve kterém museu jsem viděl odlitky obou ruk Lincolnových. Pravice byla mnohem větší, jako oteklá, — odlitky byly učiněny po takové hromadné audienci, po které opravdu pravice presidentova otekla od samého tisknutí ruky.

Pokoje pana presidenta, Receptions Rooms, Executive Office a Cabinet-Room jsou poměrně velmi jednoduchy.

Před palácem není ani stráže, ani vojáka, nic. Jen něco obecenstva a dětí, kteří dílem sedí na lavičkách v pěkných sadech, dílem, o hrůzo děsná, šlapají trávník. Usednu a přemýšlím. V tom z dáli, od města, blíží se obtloustlý anděl pokoje a míru, strážník obecný. Zle se teď těm dětem rozpustilým povede! — Ale nevedlo. Strážník sundal jen kašket a utíral si pot. Ohlížel se, jakoby někoho chtěl zatknout. Však neučinil toho, nýbrž shánělse jen po kollegovi, který přicházel s druhé strany. Co se to děje neb díti bude? myslím si v duchu. Také obecenstva přibývalo — a na konec přišla hudba asi 24 mužů, snad vojenská, nebo měli takový nějaký divný stejnokroj. Strážníci se postavili před palác a šňupali, kdežto hudebníci hnali se beze všech okolků do prostřed trávníku, na prkenné, praprosté podium. Na tom ještě nebylo dost. Kolem hudebníků rozestavili jsme se i my občané tvoříce takto s občankami pěkný, pestrý, živý koberec. A hudba hrála kousky veselé a hezké, ač přec ne tak hezké a různé jako hrávají naše české muziky. — Tak tomu zde prý den co den, ať je pan president doma nebo ne.

Ve Washingtonu, říkají, je dohromady víc sloupů korinthských, dorských a ionských než jich kdy bývávalo v celém Řecku, tak jsou Amerikáni posedlí napodobováním klassicismu. Sami na vlastní umění ještě se nezmohli a proto musí se utíkati k old country, na kterou přec pohlížejí tak s patra. — Všecky, neb aspoň většina veřejných budov na březích Potomaku voní Řeckem: Treasury je věrnou kopií chrámu Minervina, pošta je chrám Theseův, patentní kancelář Parthenon —

Apropos Patent Office! Obsahuje vzorky všech strojů, jež byly patentovány ve Spojených Státech, a můžete si představiti, že tam těch hraček pěkných je na tisíce a na tisíce. Než zajímavější z nich byly v Chicagu na výstavě. Je to nesmírný material k dějinám americké vynalézavosti. Kdežto prý Anglie vydala 40 tisíc patentů za 250 let, Unie ve 30 letech 50 tisíc!

Po Ford's Theatru a loži, ve které byl zavražděn 19. dubna 1865 od John Wilkes Bootha president Lincoln, není teď ani památky . . .

(Dokončení.)

Digitized by Google

Paničkou.

Obraz z podhoří. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

IV.

V podstřeší na otepi slámy u samé lomenice seděla Tonička a výřezem v prkně dívala se ke struze. Půda byla plna letošního sena, jehož vůně až dusila. Skulinami mezi šindeli padaly do šera světlé zášlehy, v nichž chvěl se jemný prach, a pavouk rozpínal svoje bělavětřpytné tkanivo.

Sem do šerého tichého úkrytu utekla se Tonička v úzkostném očekávání pražské návštěvy. Dole neměla stání, tam dočekati hostí nebyla schopna; davši všecko do pořádku a vystrojivši se, prchla na půdu, aby odtud, neviděna, mohla si ženicha prohlédnouti, a až ji potom zavolají, aby již věděla, s kým se tam setká.

Jaký bude? Skladník v továrně . . . Nani Březinova má skladníka na dráze — — aspoň takový kdyby byl. Ale Nanin je jen zde v Hadíhlavech, Stýblo v Praze — snad bude ještě šikovnější a větší pán. Paní Stýblová — paní skladníková Stýblová — — žeť by ‚paní učitelová‘ nebo ‚paní kasírová‘ znělo lépe, ale takového pána marně by již čekala a snad by se k němu ani nehodila, protože přec jen mezi pány nevyrostla.

Bude-li velký či malý? Černovlasý či světlý? Má-li vousy — a nosí-li snad brejle? Ach, kéž by nosil, takový s brejlemi je docela jiný člověk, na prvý pohled vzdělanější, panštější — — hoši a strejcové z chalup jaktěživi brejlí nenosí! Všude by jí záviděli a po všech staveních by se rozletělo, že pro Toničku Ulvrovu přišel ženich s brejlemi. Jenom nemá-li tuze velké ruce, netlape-li těžce, na pluo, jako ti po vesnicích, nemá-li tak hloupě, do kulata přistřižené vlasy — a jak asi umí mluvit?

Zase se těm starostem svým musela usmát: člověk z Prahy aby si neuměl pěkně chodit a promluvit aby neuměl! Od malička vidí tam kolem sebe samé panstvo.

Vždycky, když by sem za ní přijel, vyšli by si spolu na procházku po městě — — Ze všech oken by vyhlíželi a říkali si: Ulvrova se ženichem! Podívejme se, jakého člověka dostala, jakou bude paní! A potom o svatbě — ona celá v hedvábí, v závojích, on v krásném černém šatstvě, s bílou mašličkou na široké vyžehlené náprsence — — Až by šli do kostela, lidé by vybíhali ze stavení, ukazovali by si ženicha, družičku, mládence a ji — nevěstu. Potom by spolu jeli do Prahy, maminka nebo tatínek s nimi, ale raději maminka, nábytek by koupili, pěknou pohovku, obrazy, koberce, záclony — — hezky by si ten pokoj vystrojila! Když by on byl ve službě, sedala by u okna, dívala by se na ulici, jak se tam panstvo prochází, něco by šila, pletla neb žehlila, zpívala by si,

Digitized by Google

kanárkovi by dala zobu, vody by mu nalila — — — Kanárka by mít musela, mají ho tu všude v lepších domech! V bílé nažehlené zástěrce otáčela by se kolem plotny — potom by spolu jedli, z talířů vidličkami, ne lžicí ze společné mísy. Na večer by si spolu vyšli na procházku po pražských ulicích nebo by šli do divadla.

Ale bude-li nešika — nebo tuze starý! Tonička si pro ten případ umíňovala, že by se ve světnici ani neukázala, tiše by se odtud z půdy vykradla a běžela by ke Katince nebo by zůstala tady schována a dolů by jí nedostali.

Úzko jí bylo při těch myšlénkách, hned ji nedočkavost rozpalovala, hned zase zima prolínala jí tělem. Kéž by to vše již bylo odbyto — kéž by už byl zítřek, ať dopadne to dobře nebo špatně, jen aby již bylo po tom.

V tom skrčila se ještě víc — uslyšela mužské hlasy. A hle — strýc již vykročil z uličky a vstupuje na lávku — a za ním — —

Tonička zapomněla dýchati.

To je on!

Chvějíc se, upínala zrak na ženicha.

Pán je — — svrchník si nese přes ruku — slaměný klobouk má bílý se širokou pentlí, pěkné šatstvo — hezky velký je, hlavu nese vzhůru, vykračovat umí.

Naslouchala, ale uslyšela jenom hlas strýcův a otcův.

Jdou blíž a blíž . . . Pravda, hošek už není — — vousy má jen pod nosem, tmavě kaštanové — brejle nemá — —

Mužští zašli na zásep. První dojem byl odbyt.

Již jej tedy viděla, již ho aspoň pohledem poznala.

Hlava přestala divě hořeti, srdce se uklidňovalo, ale hruď zvolna prolínal teskný chlad, divná tíha se tam zahošťovala.

Lepší člověk ten Stýblo je — ale takový není, jakého by si byla přála, jakého si v myšlénkách představovala . . .

Hospodyně Ulvrová vyběhla hostům naproti; oděna byla polosvátečně, jak bývala za nedělních odpůldní.

„Pěkně vítám, pěkně vítám!“ volala jim v ústrety a podavši švakrovi ruku, dvakráte se s ním políbila.

„Pozdrav nás Pánbůh!“ hlučně jí odpovídal pražský Ulvr, nevelký ramenáč kulaté, krátce ostříhané hlavy, krátkého plnovousu, ale mohutného, vodorovného kníru. „Zde představuju vám pana Stýblo!“

„Tak pěkně vítám,“ poněkud rozpačitě usmála se hospodyně a podávajíc hosti ruku dodala: „To jste hodný, že se k nám se švakrem jdete podívat!“

„Odpusťte, že jsem tak smělý,“ pravil host a posmekl.

Hospodář při tom všem vzadu přešlapoval, bystře pozoruje, jaký dojem učinila žena na hosta a ten na ženu.

„I jaké pak smělosti — co pak, co pak — u nás,“ povídal teď a suše se smál. „A jen dál — jen dál —“ volal hlučněji — „ty jsi čistá hospodyně, hosty nechá na zápi a postaví se přede dvéře, aby nemohli dál!“ a zase se dal do smíchu.

Hospodyně zčervenavši, honem odstoupla stranou.

Digitized by Google

„Ó prosím, prosím, paní švakrová," hlučně kázal pražský, „dámy mají přednost!"

Povídal to s velkou vážností, hlavu maje v týle a dávaje si při své nevelkosti výrazu člověka mezi lidmi zkušeného, protřelého, jenž ví, jak se má chovat.

Ale hospodyně zůstala na svém místě. Švakr vzal ji tedy kolem boků a chtěl ji donutiti, aby vešla prvá, ale vysmekla se mu volajíc: „A to by bylo pěkné!"

Hospodář vzadu stále pobízel: „Jen dál — jen dál, pánové!"

Stýblo přešlapoval a kolem úst měl stálý rozpačitý úsměv.

„No tak tedy půjdu napřed!" a pražský Ulvr vkročil do síně, ostatní za ním.

Na dvoře, v rohu kůlny napolo ukryta byla panímáma výminkářka a celý ten výjev s bedlivostí pozorovala. Pohled měla při tom usměvavý, ale úsměv ten byl nesmělý, plachý, vynucený — z bázně, jestli to ti její lidé dobře provedou, jestli se před pražskými pány neukážou nějak nešikovně. Každý hospodynin pohyb panímáma činila mimoděk také, a když konečně vešli, spokojeně si oddechla.

Ve velké světnici byl dnes úklid nebývalý; na postelích háčkovaná prostěradla z Toniččiny výbavy, čisté záclonky, stůl, posunutý z kouta do čela světnice, byl přikryt bílým ubrusem; prostřeno bylo pro čtyry osoby, talíře dvojité, všecko jako na panských tabulích. Uprostřed stolu stála pestrá skleněná vása s velkou kyticí, z níž reseda silně voněla, a po stranách byly dvě bílé mísy s okurkovým salátem v husté, napěněné smetaně. Tácky tu byly s prázdnými sklenicemi a jiný s hromádkou doutníků.

Všecku tu úpravu stolu vykouala Tonička dříve, než na půdu odběhla.

Hospodyni pomáhala dnes vařiti stará paní Brabínková, podruhyně, vdova po hostinském, jež se za mlada v městských hostincích vycvičila a teď bývala o slavných příležitostech žádána, aby v kuchyni pomohla. Byla krátká, kulatá stařena s unylýma očima a stálým sladkým úsměvem na rtech.

Když hospodyně prve zahlédla, že hosté přicházejí, kuchařka honem odchvátala do panímámina výminku; slíbila, že tam ještě počká, kdyby bylo potřeba rady. Teď se tam k ní šourala stará panímáma, aby zvěstovala, že ženich je tady a jaký je pán . . .

Pražský Ulvr vešed do světnice, postavil se uprostřed, rozhlédl se a obrátiv se k Stýblovi povídal: „Tak jsme tady!"

Hospodyně honem odebírala jim kabáty, hole i klobouky a ukládala všecko na postel. Švakr stál tu teď jako pařízek a tahal mohutné knír y. Stýblo přešlapoval, hladil knírky i vousky pod skráněmi a zkoumal, jsou-li hladce přičesané vlasy se stezkou uprostřed a přistřiženým tupátkem v předu v pořádku.

„Tak se posaďme!" pobídl hospodář.

Ale hosté jako by byli neslyšeli.

Náhle obrátil se pražský k hospodáři: „No tak, co mu říkáte?" a poklepávaje Stýblovi do ramen dal se do srdečného smíchu.

Hospodář kýval a hospodyně smějíc se povídala: „Vyť jste, švakře, jako zkušený družba!"

Digitized by Google

„Pašák!“ pochvaloval pražský, „dobrák, upřímný, srdce by rozdělil — teď už takoví lidé nejsou!“

„To ne — to ne,“ svědčil hospodář. Stál u nich již bez kabátu, v kolenou trochu prohnut, s vysedlými rameny i lopatkami.

„Když jsem to Toniččino psaní dostal,“ pokračoval pražský, „myslil jsem si: Holka chce do Prahy sloužit — mhm, to se jí řekne, když neví, co je u velkých pánů sloužit — a k tomu dcera z takovéhle domácnosti! To se mi nezdálo a moje manželka také hned povídala: Z toho ji musíš vyvést! Odpoledne, cestou do fabriky jsem zas na to myslil — a tu se s tímhle chlapíkem potkám. Hned mi ta myšlénka napadla — hned!“

Hospodář se suše zasmál a kýval: „I to tak bývá, to tak bývá!“

„No, známe se hromadu let, ale nikdy jsme se nezlobili — nemám pravdu?“ pražský Ulvr obrátil se ke Stýblovi.

Ten radostně přisvědčoval: „Nikdy!“

„Ale nesmělý — mezi mužskými mnoho řečí nenadělá, jak pak teprv se ženskými. V kanonu kolikrát s námi poseděl a co jsme se ho nazlobili! A ženit se může hned — dvojku má denně a ještě si na ledaco přijde. U sestry a u matky zůstává a ženit ne a ne! Jak mi tak přišel do cesty, hned mi napadlo: A pane, to by bylo něco pro Tonič ku! A nevyšlo by to z přátelstva. Chytnu ho, ptám se, vypravuju — a tak jsme ujednali, že budu psát!“

„A dobře tak,“ svědčila hospodyně.

„Tak se posaďme,“ znova pobídl hospodář.

„A pracakra, Emánku, tady je připravena tabule jako na *posvícení* — no, tak pojďme!“

„Ty kabátky by snad bylo líp dát dolů, ne?“ vyzývala hospodyně.

„No, já ho shodím,“ a švakr svléknuv kabát položil jej na postel.

„Jak pak — ten kabátek se nedá taky dolů?“ Stýbla ptal se hospodář.

„Ne, děkuju, mně není horko,“ honem odpovídal Stýblo, ačkoli mu krůpěje potu stály na skráni.

„No, podle libentu, nutit nebudeme! Tak jen za stůl — jen za stůl!“

Pražský Ulvr přehlížeje tabuli pochvalně pokyvoval a ptal se: „To Tonička strojila, ne?“

Hospodář jen pokyvl, ale hospodyně čiperně vykládala: „Tonička, Tonička, to je všecko její dílo, kde pak my v chalupě, my jsme jenom sprostí!“ Řekla to schválně, aby Stýblo věděl, na čem je.

„I jaká pak sprostota — máte svoje, všecko je vaše, sví páni jste! Inu, dření taky máte, to znám, vždyť jsem taky býval doma. Žeť my jsme se taky nadřeli — teď, co jsem mistrem, nepotřebuju se sám honit a tuhle Stýblo dokonce se nedře, jen poroučí. Že by se Tonička u něho neměla líp než v chalupě — to měla!“

Hospodyně postavivši na stůl mísu polévky honem přizvukovala: „A to já taky říkám — vždyť znám podle sebe, co se od noci do noci nahoním.“

„No však proto,“ kývl švakr. „Moje manželka sama říká, že je pěkně svou paní, s každou ouřednicí že se může měřit. Jakou pak má práci — ty dvě děti vypraví do školy, poklidí si, uvaří. Posluhovačka

Digitized by Google

jí snese všecko. Inu, pravda, mnoho tu dělá, že jsou jenom dvě děti — kde je jich hromada, je všude zle, ne?“

„Na venku v chalupě tím hůř — co potom s nimi? Musí jen na řemeslo a do světa. Tak si berte — berte —“ pobízela hospodyně.

„Jako jsem já musel z domu,“ pokračoval pražský, „inu, zakusil jsem všelijakého tlučení, ale nemám se teď líp než bratr hospodář? Každý týden mám své jisté a nemusím se bát neourody!“

Hospodář poslouchal, přisvědčoval, ale neříkal tak ani tak.

„Proto ono se, pane, naší Tonička do chalupy nechce,“ zasmála se hospodyně.

„A mohla by — hodný člověk o ni stojí — no, vždyť ho snad znáš — Petr Maternů,“ ozval se hospodář.

„I co pak to,“ honem vpadla hospodyně, „mladá chasa — to víte — ale Tonička nechce ani slyšet —“

„Jen ji by chtěl a je jediný syn, může si vybrat, hospodářství je dobré,“ živě, skoro s nadšením vypravoval hospodář.

„Prosím vás, švakře, začněte už, vždyť to vystydne!“ důtklivě žádala hospodyně a mísu s polívkou přistavila mu k samému talíři.

Pražský nabral a nalil si na talíř.

„Mmm — to je nějaká polívečka, to já, pane, rád — to je vidět venkovské hospodářství, drůbeže dost — ták — Tu máte, Styblíčku, berte si, berte —“

V tom se dal do ryčného smíchu. „I na mou tě — on tu sedí jako bez ducha a pořád jen kouká na dvéře — kde pak ji, lidičky, máte, že se neukazuje? Vždyť on je chudák jako na jehlách!“

Stýblo chtěl honem něco říci, ale neřekl, jen se znova zapálil a bílým šátkem utíral si pot na čele i na skráních.

Hospodář se zase suše smál.

„I nevím, kam zaběhla — prosím vás, mladá holka, stydí se to — ale ona se neztratí — berte si, pane Stýblo, berte, a nehubujte, jestli to nebude takové, jako jste v Praze zvykli.“

„Ale vždyť já —“ řekl Stýblo a nabral si lžíci polévky.

„My u nás pobízet neumíme, já říkám, kdo má hlad, ať jí,“ povídal hospodář.

„Mmm — to je polívečka — bodejť, bodejť, nehubujte — jděte takovou v Praze hledat!“ pochvaloval strýc. „A kde máte hochy?“

„I ti jsou v kostele,“ odpověděla hospodyně.

„Ale už nám ji přec ukažte, nevěstu, ať se tuhle Emáček může najíst,“ žádal švakr.

Hospodyně vběhla do síně a volala: „Toničko, kde pak je tě konec?“ Když se dívka neozvala, matka hubovala: „Kam pak zaběhla zatrachtilá holka. Toničko!“ Potom tichounce, aby schody nerupaly, vyšla na půdu.

Tonička stála již u schodů a tkvěla na očích matčiných dychtivým pohledem.

„Tak jen pojď dolů — co pak by si pomyslili,“ nutila ji matka.

„Když je mi takové ouzko —“

„Snad bys nedělala jako hloupá. To jsme je nemuseli zvát!“

„A jaký je —“

Digitized by Google

„Hodný — hodný — prsteny, řetěz — a nic ze sebe nedělá —“

Potichu vešly. Tonička na síni upravovala si ještě ústroj i hlavu přihladila. Jako z cukru byla v bílé zástěrce s krajkami, ve světlých vyžehlených šatech, s hlavičkou načesanou, s kudrnkami nad čelem.

V tom hospodyně otevřela dvéře. Oba hosté rychle povstali.

„Ááa — tu ji máme, nevěstu!“ nadšeně volal strýc.

Tonička všecka rozpálena rychle přešla světnici a přes stůl podávala mu ruku. „Pěkně vás vítám, strýčku,“ pozdravovala.

Pražský si její ruku přidržel a jak tu stála s hlavou sklopenou, srdečně se chechtal. Stýblo jen hořel.

„Koukejme, koukejme, to jsem si sám nepomyslil — slečna jako karafiát!“ velebil strýc.

„Já nejsem žádná slečna, strejčku,“ odvětila a ruku mu vysmeknuvši podala ji Stýblovi: „Taky vás pěkně vítám!“

Matka u kamen přebíhala, nevědouc, co dříve počít.

„Má úcta, má úcta,“ rozpačitě pozdravoval Stýblo a potřásl jí rukou. Dojem, jejž teď na Tonička učinil, byl mnohem lepší; to učinila úprava jeho vlasů, sněhová vykrojená náprsnice se světlou kravattou, v níž zabodnut tkvěl zlatý špendlík, zlatý řetěz, prsteny, všechen ústroj. Také si všimla, že nemá jen ty kníry, ale i mušku pod dolním rtem a zuby že má jako sníh. Ale že je to ženich? Její ženich?

„Na mou pravdu, holka, takhle jsem si tě sám nemyslil,“ hovořil strýc, „věčná škoda, že nejsem svoboden, tebe bych já nepřepustil!“

„Kdyby vás, švaře, slyšela švaříčková,“ hrozila mu hospodyně.

„A co by bylo — vždyť je to pravda — je stará škatule proti tomuhle květu — no, Styblíčku, vy mi můžete na kolenou děkovat!“

Tonička již byla u kamen, aby matce pomohla. Vzavši mísu s hovězím masem, nesla ji ke stolu a pobízela: „Prosím, strejčku!“

Bera si, potutelně na ni mrkal.

„Prosím, pane Stýblo —“

„Děkuju uctivě — děkuju — ani nemám hladu —“ honem jako uhnaný hovořil.

„Nono, jen se neupejpejte, Pražáku, co pak si o vás Tonička pomyslí?“ huboval jej pražský Ulvr. „Na mou milou, na mou milou — že jsi holka hezká, to jsem viděl, když jsem tu naposledy byl, ale jen jsem tě tak zahlédl! Ale ty jsi fešačka jako na obrázku!“

Smáli se, ale žádný nepromluvil. Vzpomněli si na jeho poslední návštěvu — nepřijali ho tuze vlídně, jen chleba s máslem mu podali! Tatík měl tenkrát strach, jestli bratranec nepřišel vypůjčovat — ti městští přátelé to dělávají. A teď ho tak hostili! Co si pomyslí?“

„Jen víc — snad byste si nevzal tak maličko?“ Tonička Stýblo pobízela.

„Vidíte, vidíte, Emánku, jak vám přeje? Na kolenou byste mi měl děkovat!“ švadronil strýc.

„Tatínku, berte si,“ nabízela otci.

„I jen to postav, však já si vezmu a pobízet se nedám!“ odpovídal tatík.

Digitized by Google

„A teď si tuhle pěkně sedni s námi!“ ukazuje na prázdné místo žádal strýc.

„Jen počkejte, vždyť já si sednu,“ pravila přinášejíc knedlíky.

„A to jo — to jo — knedlíky — ty já rád — a snad naposledy s koprovou omáčkou?“ liboval si.

„S koprovou!“ honem odpověděla hospodyně a popoběhla ke stolu nevědouc nechybila-li, že ji vařili.

„Sláva — sláva! Taková koprová omáčka na venkově to je něco — kdež pak v Praze smetany — baby to bryndají — povídám, Emáčku, jako na posvícení!“

Hospodář pořád mlčky poslouchal, úkradkem pozoruje; teď se však dal do smíchu: „Ty, bratranče, taky nikoho na světě nezarmoutíš!“

„A proč bych zarmucoval? Proč? To bych nevěděl!“ a nalévaje si omáčky zanotoval: „Vždyť jsme jen jednou na světě —“

Všickni se smáli.

„A to jsem já nevěděla, že je švaříček taková šelma,“ smála se hospodyně nalévajíc piva z velkého hliněného žbánu, zdobeného bílými květy.

„Mistr kanonýr, viďte, Emánku!“ pokračoval pražský. „Ale poslouchejte, příteli, neseďte tu jako němota — vy jste mi pěkný! Člověk ho vyveze na námluvy a on mi tu sedí jako schlíplý. Vám taky dělat družbu!“

Stýblo pohleděl na Tonička, ale honem zase sklopil oči.

„I jojo, všichni nejsme stejni,“ řekl hospodář.

Tonička usedla si ke stolu teprve, když se obírali smaženými kuřaty. Jedla polívku, ale Stýblo tajně pozorovala.

Obědval skromně, prostě — ubrousek neměl pod bradou uvázaný a pořád se jím neutíral jako strýc, nožem a vidličkou také tak zápasiti neuměl. Jedl sice jako páni nůž maje v pravici, vidličku v levé, ale pořád byl pln rozpaků. Dojmu pražského člověka panštějšího, jak si Tonička představovala, ani dost málo nedělal. Usedlý, ne už mladý, ne hezký, ne ošklivý člověk!

Strýc dal se s hospodářem do hovoru o polích, o špatných poměrech rolnických a vykládal své rozumy; Ulvr mu sem tam přisvědčil, někdy řekl: „I jojo, kdyby ono to tak šlo, jak bysme si mysleli,“ ale neodporoval a nevykládal.

„Pospěšte si, Styblíčku, nebo vám ten salát sním!“ opět zabočil pražský Ulvr. „A nemluví — nic nemluví — cestou byl pořád samá otázka — a strach vám měl jako venkovský balík!“

„Vždyť jsem z venkova,“ rychle řekl Stýblo a zase pohleděl na Tonička.

„Z venkova — ale tolik roků v Praze! Co si o vás tuhleta nevěsta pomyslí?“

„I já nejsem tak zlá, strejčku,“ usmála se Tonička.

„Nono — nono — jen to nechme — před svatbou žádná není zlá — my to známe, viď?“ obrátil se k hospodáři.

„I to je pravda,“ přisvědčil tázaný a zasmál se.

„Ale, ale, tak pan Stýblo z venkova?“ honem ptala se hospodyně.

„Z čáslavského kraje, ale z hor — až tam od Ledče,“ vypravoval Stýblo.

Digitized by Google

„Snad taky ze selského?“ živěji optal se otec.

Stýblo přisvědčil.

„A jak jsme se dostali do Prahy?“ opět ptal se tatík.

„Rok jsem studoval, ale hospodářství velké nebylo, chudo tam je, tak jsem musel na kupectví. V Ledči jsem byl v kondici, potom v Brodě —“

„A pak ho odvedli,“ vpadl pražský Ulvr, „šikovný chlapík je, dotáhl to na firu, šest roků sloužil — no, takový se už neztratí!“

„To jo, to jo,“ kýval si hospodář, a Tonička už rozuměla, mezi jaké lidi má Stýblo vřaditi — — mezi bývalé vojáky, poddůstojníky, kteří se potom uchytí. Takový byl také muž Nani Březinové i Katiuky Svatoňové. Ale tenhle má místo v Praze — a rok studoval! To jí zvláště zalichotilo. Proč jenom není mladší? Sotvaže trošku pojedla, hned zas odstoupila ke kamnům, jako by chtěla matce, jež připravovala černou kávu, pomoci. Ale z ničeho nic vyběhla ze dveří.

„Už zas utekla,“ upozorňoval strýc, „když vy ji taky krásně bavíte, příteli!“

Stýblo se zarděl.

„Nesmíte, švařičku, pana Stýblo pořád zlobit,“ žertovně napomenula ho Ulvrová.

„I když je to pravda — takhle si vás, holečku, žádná nevezme, věřte zkušenému!“

„Vždyť to není potřeba, my nejsme žádní páni, abysme dali na řeči,“ usmál se hospodář.

„Čerta, brachu, takovým holčinám rozumíš!“ žertovně *odbyl ho* bratranec. „Ženské mají rády hodně řeči, veselé muže a ne brouky! Třebaže tuhle Emánek není žádný brouk — ale trojka, trojka! Ku podivu, člověk, který byl tolik roků na vojně a přivedl to na firu —“

„Jistě že se držel!“ s důrazem řekl Ulvr, u něhož přízně ke Stýblovi přibývalo.

Tonička vyběhnuvši chvátala za stavení na zahradu. Tam stojíc opřena o kmen jabloně hleděla do širých polí. Nedělní ticho v nich bylo — vysoké jasné nebe klenulo se nad nimi. Jen několik bílých koz ploužilo se na panském strništi a pasáčkové honili se po mezi. Stará kočka domácí hověla si prve v teplém prachu, ale vidouc známou, vstala, šla blíž, zadívala se na dívku a mňoukla. Ale Tonička si jí nevšimla. Přemýšlela o ženichovi . . .

Ne, to nebyl člověk, jakého si představovala, na jakého čekala. Páni učitelé, pan adjunkt, aspirant, Kostka byli jiní lidé! Svižni byli a jak uměli mluvit! I Mári dostala jiného člověka! Tenhle pan Stýblo je sice pěkně ustrojen, ale těžkopádný je, snad už přes třicet a nic nemluví. Toho vesnického člověka je na něm tuze vidět! Snad je hodný — přičinlivý — — ale svého budoucího si představovala jináč — docela jináč!

„Aa — tadyhle je nevěsta!“ ozval se za ní babiččin hlas.

Staženka zahlednuvši prve, že dívka jde za humna, honem pospíšila si za ní.

„Tak jak — jak, dítě?“ ptala se všecka se třesouc a na Tonička upřela malé vlhké oči.

Dívka pohleděla na ni trpkým pohledem.

Digitized by Google

„Nelíbí se?“ ztlumeným hlasem ptala se stařena.

Tonička neodpověděla.

Stařena sepjala ruce. „Ale, ale, dítě — vždyť je takový pán!“

„Vy jste ho viděla?“

„Toť víš, že viděla, bodejť bych neviděla, tamhle z kouta jsem se dívala, když přišli. Povídám, pán, vystrojen — a jak si ten kabát nesl! Ó, holečku, tady takoví nejsou! Brabínková ho taky prve viděla, jak sedí za stolem, a povídala: Pane, šikovného člověka dostane!“ stařena s nadšením vypravovala.

Tonička zamyšlena hleděla do polí, nad nimiž se prohřáté vlny vzduchové jemně zachvívaly.

„Inu, inu, nějak se ti nezdá, viď? I vždyť tě, holka, nikdo nebude nutit, nechceš — nechceš! Přijeli — odjedou. To jen že se ti do tohohle našeho živobytí nechtělo —“

Když dívka stále neodpovídala, stařena odšourala se zas do chládku pod kůlnou, usedla na pařez a přimhouřenýma očima dívala se na osvětlený dvůr, po němž procházely se slepice a skákali vrabci.

To jen že se ti do tohohle našeho živobytí nechtělo! uvázlo v Toniččině hlavě. Nechtělo a nechce! Což dnes to u nich vypadá všecko jinak, ale jindy! Zítra zas ta honba začne — obracet, nahrabovat, vázat, potit se v tom horku, být plna slámy a plev, mít ruce rozpíchané, běhat bosa, rozcuchaná, oblečena jen tak. A pozejtří zas — — Ale tenhle ženich!

Tu viděla, že bratr Józa po mezi spěchá k domovu. Byl nedělně oblečen, ale měkký klobouk měl v týle, boty i nohavice zaprášené. Osmahlý byl, skoro krvavě zardělý.

Smál se na ni zdaleka volaje: „Pane, to to praží!“

„Kde je Váša?“ ptala se.

„Zůstal ještě tam, aby nám trochu hrstí neodnesli. Ženich je tady?“ zeptal se se srdečnou účastí.

Sestra přisvědčila.

„Pán? Líbí se ti?“ a směje se díval se jí do očí.

„Jdi se podívat, uvidíš.“

„Toť že půjdu, jenom jestli se nebudou na mne ohrnovat — Pražáci!“ a pustil se rovnou do světnice.

„Pěkně vás vítám oba,“ pozdravoval vcházeje a přistoupiv ke stolu podával ruce.

„Aaa — chlapík jako jiskra, to bude voják!“ chválil jej strýc.

Stýblo potřásl mu rukou a řekl: „Těší mne!“

„Ale už jsme ti, brachu, všecko snědli,“ smál se strýc.

„I však ono na mne, strejčku, ještě něco zbude — my s tím velké caviky neděláme!“ smál se odcházeje do výminku, kam za ním matka přinesla oběd.

Po chvíli právě tak přišel i odešel Váša.

Bylo tak umluveno, že hoši z kostela zajdou do polí, aby jich u stolu nesedělo tolik.

„Ani bysme před těmi Pražáky jíst nedovedli — ještě by se uškli-bovali,“ povídal Váša.

Digitized by Google

„No, to nic," odpovídal mu otec, „komu se nelíbíme, jak jsme, ať nás nechá!" Ale souhlasil, že se o všem líp pohovoří, když jich bude u stolu méně.

Po kávě vyšli hosté s hospodářem, každý doutník v ruce, i s hospodyní a s Toničkou do polí. Ulvr sám jich vybídl. Zemědělská duše jeho pobízela, aby přece ukázal, kde se den za dnem lopotí, jak to roste a aby se také o těch polích přece trochu pohovořilo. Kromě toho chtěl s bratrancem mezi čtyřma očima vážné promluvit, na vše se pořádně zeptat. Celý oběd na to myslil a teď s pražským schválně zůstával pozadu.

„Tak jak, brachu, to vlastně s tou naší holkou myslíš?" zastaviv se ptal se a klidně hleděl do bratrancových očí.

„Jak!" a pražský prudce vybafl chumáč kouře, „vždyť jsme proto přijeli, aby z těch dvou byl párek — či se ti to nezdá?"

„No, to ne, to ne, ale přec bych rád dobře věděl, do čeho má dítě přijít. Myslíš tedy, že by se jí vedlo dobře?" a doutník drže mezi dvěma nataženými prsty zkoumavě hleděl mu do tváře.

Pražský zatahal kníry a vypjal hlavu. „Vždyť mne snad znáte oba! Holka psala, že by chtěla do služby — hned jsem porozuměl, že se jí vaše živobytí nelíbí — no, a chtěl jsem jí opatřit něco lepšího."

„Tak pěkně děkujeme a budeme dlužníky," srdečněji řekl hospodář a podával bratranci ruku. „A nebudeš se s tvou paničkou mrzet, když vám po žních pošlu trochu bandor —"

Pražský zabafal. „Proto jsem to nedělal — to by byla *mejlka*," ohražoval se hlučně.

„Nono, žádnou mrzutost, když vám je pošlu, tak jen je vezměte a nezlobte se. A má opravdu tu dvojku denně?"

„Dvojku a ještě si na ledaco přijde, jak jsem povídal!"

Tak se tatík rozvážně, opatrně na všecky Stýblovy záležitosti vyptal a potom pravil: „A aby se o všem vědělo: Naše dostane pořádnou vejbavu a dvanáct set; až je budou chtít, dostanou je, do té doby budu dávat ourok. Ale to není všecko: Až se Váša ožení, tisíc zlatých si já s mámou udělám na chalupě na tu dobu, než budu moci na pořádný vejměnek — potom se i ten tisíc mezi tři děti rozdělí. Možná že to bude brzy, možná že později — to víš, teď máme maminku na vejměnku."

„Nono — nono," bručel pražský, „Stýblo hartusit nebude — však vy na dceru nezapomenete, máte jedinou!"

„I prosím tě, co může člověk dělat — toť víš, že co bude z hospodářství možná, pošleme, ale slibovat nechci, člověk neví, co a jak bude!" a škrtnuv o nohavici, připaloval si.

V předu šla hospodyně mezi mladými. Vyptávala se na Stýblovu rodinu a na nynější živobytí jeho.

Vypravoval, že sestra má konduktera a že se jim také pěkně vede.

„A kdybyste se, pane Stýblo, oženil, zůstal byste s maminkou?" zkoumla hospodyně.

„Ne — maminka by zůstala u sestry, ta má tři malé děti, a místa mají dost."

Digitized by Google

„Tak byste si najal jako svoje?“

Stýblo přisvědčil. „Zrovna tam blízko továrny je teď pěkný pokoj a kuchyň i malá síňka — jeden kamarád tam bydlil —“

„A co pak se za to platí?“

„Sto čtyrycet.“

„I pro Pánaboha — to je hrůza — sto čtyrycet jednušek!“ křižovala se hospodyně.

Stýblo se usmál. „To jináč není! Potom posluhovačka by se najala —“

„Ale, ale — nač pak —“

„Dříví nosit, uhlí, vodu, pivo, podlahu mýt, všecko sehnat —“

Při těch hovorech Tonička poznávala, že Stýblo je domácký člověk a že mu hospodářství dělá radost. Také se jí to, co vypravoval o bytě a posluhovačce, líbilo.

Když jich mužští došli, pražský mrkl na hospodyni, aby mladé nechala také samy.

Slunce stálo již nad vrškem a zlatilo okraj mraku, jenž se nad ním vznášel jako náramný netopýr s rozpjatými křídly. Tenké stíny natahovaly se přes pole i luka. Lahodné vlaho podvečera počalo prolínati horkým vzduchem. Stýblo kráčeje vedle Tonički mlčky kouřil a také ona nemluvila; čekala.

„Vy jste, slečno, ještě nebyla v Praze?“ zeptal se jí konečně.

„Ne, ještě nikdy.“

„A ráda byste se tam podívala?“

„Proč ne — vždyť tam musí být krásně.“

„Krásně — my si vždycky v neděli někam vyjdeme.“

A zas byl v koncích. Při tom hovoru jeden na druhého nepohleděl.

„Chodíte taky do zábav?“ po chvilce začala Tonička.

„Jen do koncertů — rád poslouchám hudbu.“

„Ach, já taky — ale taky si ráda skočím!“

„To věřím,“ usmál se.

„Jenom že tady nic není, a teď se mi ke všemu nejlepší přítelkyně v úterý vdala.“

„Byla jste družičkou?“

„Nebyla — jen v kostele jsem se byla podívat.“

Stýblo chvilku mlčel, potom obrátil se k dívce a ptal se stísněně: „A líbilo se vám to?“

„Co?“ usmála se, poznávajíc, jak je nesmělý.

„Ty oddavky vaší přítelkyně,“ zase tak odpověděl.

„Plakala jsem,“ pravila srdečně.

Stýblo zahleděl se k zemi a opět šli mlčky.

Když potom seděli ve stavení u stolu, aby se hosté ještě na zpáteční cestu posilnili, pražský Ulvr na Stýblo spustil: „No tak, už je ruka v rukávě?“ a dal se do smíchu.

Stýblo honem pohleděl na Toničku, zarděl se a sklopil oči.

„I jste vy mně milenec, Emáčku,“ durdil se Ulvr, „ale to nic — méně slov na jazyku a více lásky v srdci, tak je to dobře, ne?“

„To je pravda!“ důrazně svědčil tatík.

„Ale s nějakou přec musíme odjeti — či jste si to řekli? — po-

Digitized by Google

vídám, nevěsto!“ dále vybízel strýc, tuše, že Stýblo k žádnému určitému slovu nedospěl.

Tonička zčervenalá hleděla k zemi.

Tu vmísil se tatík. „Víš, řekněme si to pěkně upřímně. Nač zrovna dnes tak na kvap odpovídat — nebývá to dobré. Snad bude líp, když řeknu: Nejdéle do čtrnácti dní si pošleme psaní, jak jsme se rozmyslili. Aby se jako potom nenařikalo!“ a pohleděl na všecky, co tomu říkají.

„Co myslíte, Styblíčku?“ ptal se pražský Ulvr.

„Budu tedy prosit,“ odpověděl ženich.

„A kdyby se něco rozešlo, zůstaneme bez mrzutosti,“ dodal ještě hospodář.

Strýc si potom vzpomněl, že je nutno, aby se také podívali k panímámě ve výminku. Zašli tam všickni a stařenu tuze poplašili. Běhala jako pomatena, všecky židle honem utírala zástěrou a nutila, aby se posadili. Pořád jen bědovala: „Takoví páni ke mně — a u mne je všecko jenom po sprostu!“

Po chvíli hospodář hosty vyprovázel.

Když Tonička podala na záspi Stýblovi ruku na rozloučenou, podržel ji déle, stiskl a cítila, že se mu ruka třese.

Sotvaže odešli, vyběhla zas na půdu, sedla v koutku na slámu a slzy jí vyhrkly. Hlavu měla plnou zklamání, že ženich není takový, jakého si po léta v mysli kouzlívala . . .

Dole na záspi na lavičce seděly panímáma výminkářka s hospodyní, jež vypravovala jí od začátku všecko, co a jak se dělo a mluvilo, *slovo* od slova.

„Ale, ale — tak vidíme!“ přes tu chvíli nadšeně zadivila se panímáma.

V.

Poslední fůrka ječmene i s pohrabinami byla naložena; hospodář Ulvr sjel po otepích s vozu, Váša pobídl koně a zabočili k cestě. Hospodyně spěšně oblekla jupku a uvázavši si kartonový šátek chytila dvojí hrábě a dala se do klusu k domovu, aby udělala pořádek v chlévě a uchystala večeři.

Také Tonička oblekla halenku i šátek si uvázala a hrábě nesouc na rameni šla za otcem; Józa loudal se poslední. Že mohli domů přímo z polí, tatík i syn byli bez kabátů a bez vest. Váša nesl pohrabáč, tatík kosu; nasekal prve trochu jetele, jejž naložili do vozu pod mandele.

Slunce zašlo již před chvílí a kraje obzoru počaly zapadati v šero. Obloha byla přizelenalá, na západě zlatě žíhaná. Bez rosy bylo, ticho a teplo, do něhož dýchal heřmánek, jejž bylo v jetelišti místy až bělo.

Neviditelné ptáče zatikalo v polích, z dálky přeletěly hlasy a skřipavé zvuky jedoucího vozu. Z hadíhlavských komínů zvolna vzpínaly se bílé, jemné sloupy kouře.

Ulvrovi šli zvolna, mlčky — — za to dnešní odpoledne pořádně se nahonili; teď v podvečerním vlahém vzduchu bylo jim jako v lázni.

Už blízko zahrady vzal tatík dceru za ruku a usmívaje se ptal se: „No tak, Toničko, že se tě ptám, už jsi se rozmyslila?“

Digitized by Google

Dcera sklopila hlavu a váhala s odpovědí.

„I ba nerozmyslila, tatínku," pravila potom s upřímností ve hlase.

„Ale, ale — co pak že?" divil se pořád s touže srdečností.

„I ani nevím — na nic jiného nemyslím, ale nevím, co mám dělat!"

Otec kýval hlavou, jako by říkal: To ti věřím! a začal rozvážně: „To víš, že tě nenutím — ale vyběračnost bych taky neměl rád. Pán s párem koní nebo nějaký tuze studovaný nepřijede, tomu snad rozumíš. A je potřeba, abys se rozhodla, aby se jim to napsalo. Přišli zdvořile, musíme tedy s nimi taky zdvořile."

„Je přec ještě pár dní času," podotkla.

„Je — proto jsem se jenom tak zeptal," přikývl otec.

A zase šli mlčky.

Dívčino nitro bylo po odjezdu pražských hostí jeden jediný zápas. Ženich jí neuspokojoval, a když si pomyslila, že jest to ten, s nímž by měla býti ve dne v noci živa jako žena s mužem, připadalo jí to naprosto nemožným. Byly chvíle, kdy si s rozhodností umíňovala: Ne, ne, ne, toho si nevezmu! — Ale jindy si zas říkala, že Stýblo není tak zlý, že je docela slušný člověk, dobré místo že má, paničkou že by ji učinil, že by měla všecko, tak jak si to přávala — že jest jen potřeba, aby se více seznámili.

Ó, kdyby věděla, že ještě přijde někdo jiný — lepší . . . Ale jak odkládati jisté pro nejisté? Druhdy jen rozum malovával a lákavě mámil — teď, kdy šlo do opravdy o vdavky, ozvalo se i dívčí srdce.

Vzpomínala na Mári — kdyby tu byla, že by si o všem popovídaly, a Mári že by poradila. Ale psáti jí? Ve psaní nedá se všecko tak vyjednat, jako kdyby spolu mluvily. Mári má v nové své domácnosti jiné starosti! A naposled by se snad ve svém štěstí Toničce vysmála.

Hned v pondělí po pražské návštěvě doběhla si Tonička k přítelkyni Katince, paní postenkomandantové, aby opět viděla její domácnost a poradila se.

Katinka letěla jí naproti s otevřenou náručí a volala: „I Bože, vítám tě, Toničko, to jsi hodná — vždyť jsem už, pro pánička, slyšela, že jsi tu měla ženicha —"

Tonička tvářila se při tom kysele a mávala rukou, jakoby říkala: „I prosím tě, ani o tom nemluv!"

„A bude z toho něco, bude?" úlisně dotazovala se Katinka a vedla si Toničku do pokoje.

Dívka jen pokrčila rameny a zamyšlena se rozhlížela.

„Ty máš časy, viď?" zeptala se smutně.

Panička se jen spokojeně usmála.

„Takhle jsi doma celý den načesaná, červená, vystrojená, v bílé zástěrce," družku si prohlížejíc, zvolna povídala Tonička.

„Prosím tě, v takovéhle domácnosti člověk musí — leckdy někdo přijde —"

Tonička bedlivě prohlížela si všechen nábytek, obrazy, hodiny —

„Tři závaží mají, celý týden jdou, bijou hodiny, půle a čtvrti," upozorňovala ji Katinka, „Nani má taky podobné, ale jenom se dvěma závažími — čtvrti nebijou, to je velký rozdíl!"

Digitized by Google

Prohlížely záclony, koberec, všecky pokryvky, bílé peřiny, a Katinka s důkladností vysvětlila přednosti všeho, upozornila na všecku krásu a na krejcar pověděla, co to které stálo.

Tonička zamyšlena zašla ještě jednou do kuchyně; pozorujíc, jak je všecko nádobí krásně vyleštěno a rozvěšeno, vzdychala: „Ach, ty to máš všecko pěkné!“

Katinka rozradostněna zotvírala jí všecka dvířka i zásuvky almárek, jen aby Tonička podrobně viděla, jak si tu domácnost vede. Hned také zatopila, aby uvařila kávu.

Zavedši opět dívku do pokoje, usadila ji ke stolu a nutila: „Ale teď mi musíš povídat — že prý je zrovna z Prahy, něčím v továrně — povídali, že ho viděli a jaký je chlapík!“

„Kdo povídal?“ dychtivě tázala se Tonička.

Katinka se rozpomínala: „I to ti už nepovím — ale někdo to tu povídal!“

Tonička počala zvolna vypravovati, jak se stalo, že ženich k nim přijel a jaký je. Všecko pěkné o něm pověděla, o tom, co ji zklamalo, neřekla slova.

„A prosím tě, holka, řekni mi, co mám dělat?“ ke konci se žádostivě zeptala.

„Co máš dělat! Vdát se — proč se ještě ptáš? Či se ti nelíbí?“ smála se panička.

„Ale ani nevím — jsem ti celá popletená!“ odpovídala Tonička.

Přítelkyně se jí dala do smíchu: „I to ti věřím — já *jsem taky* bývala!“

„Ve dne v noci na to myslím,“ stýskala dívka.

„Bodejť bys nemyslila! Ženich přijede rovnou z Prahy! Máš štěstí, že je tam ten strejček — kdež by jinak pražský člověk do Hadihlav přijel! Ty budeš mít ještě jinačí časy nežli my tady! Inu, máme se hezky, nenadřeme se, ustrojit se můžeme — ale v Praze tam bude všecko ještě jinačí!“ velebila Katinka.

„Ale já se toho nějak bojím,“ tesklivě svěřovala se Tonička.

Katinka se opět rozesmála: „I mlč — to všecko přejde!“

Příbytkem rozlila se vůně kávy. Katinka odbíhajíc k plotně ještě více zčervenala; tuze se tak Toničce líbila. Prostřela kávový ubrus, připravila ubrousky, šálečky, tác s nakrájenou buchtou, nádobku se smetanou a konečně přichvátala s konvicí černé kávy.

„Prosím tě, holka, ty se mnou děláš,“ vyčítala jí Tonička.

„Nehubuj a papej — prosím, poslu si!“ lahodně pobízela panička.

„To je konviček, šálečků a talířků,“ smála se Tonička, ale hned dodávala: „Krásné to máš, tuze krásné!“

Když Katinka také usedla ke stolu, Tonička vypravovala, že Stýblo má již vyhlídnutý pěkný byt za stočtyrycet zlatých.

„Za stočtyrycet zlatých — to bude kolik pokojů,“ divila se Katinka.

Tonička neodpověděvši pokračovala, že Stýblo chce najmouti posluhovačku, aby všecko do hospodářství snesla, umyla, poklidila — —

„Toni, ty budeš mít časy!“ nadšeně chválila Katinka.

„Vždycky v neděli chodí do koncertu nebo do divadla —“

Digitized by Google

„V Praze! To uslyšíš a uvidíš!“

Při těch hovorech Tonička víc a více oživovala a okřávala; Katinčiny řeči o Praze a o tom, jak by se měla, kdyby tam byla paničkou, ji rozohňovaly, takže o nedělní návštěvě mluvila stále příznivěji.

Když v podvečer odcházela, panička vzala jí kolem krku a povídala jí: „No tak, Toni, teď už jsi nevěstou!“

Dívčiny oči se leskly; svírajíc Katinčinu ruku stála chvilku mlčky. Potom se zasmála a pravila: „I pořád ještě nevím, co mám dělat! Měj se dobře — dobrou noc!“ a chvátala z domu.

Do náměstí sneslo se již šero; v krámě u Švandrlíků blikalo žluté světlo.

Tonička chvátajíc k silnici musela se vyhnouti dětem, jež se divoce honily a dávaly si herdy do zad na dobrou noc. Přešedši podél vozu, jenž vysoce naložený ploužil se silnicí, spatřila pana Kostku. Šel proti ní, zapálený doutník maje v ústech a vykračoval velmi vážně. Poznav Tonička honem smekl a pozdravoval: „I má úcta, slečno, má úcta, to mne těší, že mám to potěšení!“

„Dobrý večer!“ odvětila chtějíc uháněti dále.

Ale zastoupil jí cestu a spustil: „Co jsem slyšel, slečno — ani věřit tomu nemohu! Již včera navečer mi dámy vypravovaly, že slečna Toni je nevěstou!“ a dívaje se jí do očí, podával ruku.

„Ták? už včera?“ zasmála se.

„A čím je, smím-li se ptát?“ válel slova po jazyku, ruky jí nepouštěje.

„On?“ rozpačitě odpovídala — „on má místo v továrně, v Praze.“

„Ale, ale, ale — tak kollega, no, to mne těší. A tak nenadále — škoda, věčná škoda, že slečnu ztratíme, nevzdával jsem se naděje, že vás získám pro naše divadlo. To je rána pro režiséra, všecko hezčí nám odchází — naposledy zůstanu tady jako poustevník!“

„I vždyť já ještě nevím, jak to bude,“ usmála se.

„Ale, slečno, dovolte: Ondy v noci šel jsem kolem vašeho domu — všecka okna byla tmavá — a tu jsem si myslel, za kterým asi spí naše slečna Toninka!“ a sladce se zasmál. Zamlčel se; až když neodpovídala, pokračoval tišeji, lahodněji: „Tak jsem si myslil, kdybych najednou spatřil vaši krásnou hlavičku a kdyby se okno otevřelo —“

Tonička vyškubnuvši mu ruku uháněla bez pozdravu.

Zůstal chvilku překvapen — potom volal s obyčejnou vážností: „Má služba, dobrou noc přeju, slečno!“ a vznešeně, jakoby se nic nebylo stalo, vykračoval dál.

Z pošty vyběhla slečna Milinka s Betí, pan učitel Metelka s panem Janatkou a hlučně se smáli.

Pan Kostka zamířiv k nim, zdaleka kýval slamáčkem.

„Má úcta — má úcta!“ volal. „Konečně je panstvo na promenádě — však tu bylo pusto jako na vesnici.“

Podav všem ruce pokračoval s přídechem výsměchu a pohrdání: „Právě jsem mluvil s tou holkou Ulvrovou a ptal jsem se jí na ženicha.“

„Ale?“ zajásala Milinka, „a co říkala?“

Digitized by Google

„Ptal jsem se, čím ten nastávající je —“ a dušeně se zachechtal.

„A co povídala?“

„Má místo v kanceláři v továrně v Praze,“ Toniččinu odpověď rozmazleně napodoboval.

„Tak vidíme!“ zažihlila se Milinka.

„Povídám: Tak to je můj kollega? A že prý ano!“ Pan Kostka třásl se pohrdlivým smíchem.

„Jako bychom se tady všecko nedozvěděly, viděla, Betinko,“ vesele šveholila Milinka.

„No!“ přikývla tázaná.

„Já jsem se vám, pánové a dámy, musel přemáhat, abych se nedal do hlasitého smíchu,“ vypravoval pan Kostka a ústa našpoulil jako kapr.

„Jaké dámy se teď stávají z hadíhlavských holek,“ ostře, uštěpačně štěbetala Milinka, „když se vdávala Kačka Svatoňova, pan farář musel ohlásiti, že si bere velitele četnické stanice — kdež by měl říci, že si bere fíra, Nána zas že bude mít správce skladiště na dráze, a zatím je to magaciner — co, nádenník, ne? — tamhle ta Běta si brala nadmlýnského — jináč tomu lidé říkají stárek, a tak dále a tak dále, samé panstvo — čeho se my ubohé dočkáme!“ a slečna Milinka smějíc se hopkovala jako kozlátko.

„Ano, ano, slečno, račte mít úplnou pravdu,“ důstojně přisvědčoval pan Kostka, „samé dámy to teď jsou; jindy si takoví mužští brávali služky nebo nanejvýš dcerky z domků — no, jak bych se vyjádřil, sobě rovné — holčiny, které se v lepších domech ve službě otrkaly, ale teď to takovým přebírají selské dcery a chtějí být paničkami!“

„A to vás mrzí, ne? Vždycky jste se s nimi tolik bavíval —“ šlehla jej Milinka.

„Ó prosím, prosím, slečno, když se člověk našinec obětuje veřejné činnosti jako jest divadlo, akademie, besedy, musí hledat styky všude, aby bylo dostatek sil — to jsou starosti režižérské!“

„Jen že ty holky přijdou tak do lepší společnosti, hned se mají za rovné druhým a potom se jim nechce do chléva,“ volně, rozmazaně vykládala Beti z pošty.

„To má pravdu,“ svědčila Milinka, „jediná zábava pak není kloudná. Už mne to zde taky začíná mrzet!“

„Tak tak — také vy nám, slečno, odejděte!“ zadeklamoval pan Kostka.

„Také — také — děkuji!“ ostře odsekla.

„Pardón, slečno, prosím za odpuštění, tak to nebylo míněno!“ bránil se Kostka.

„Nemá se dělat špatné přirovnání — také! také! — i kdyby se sebe víc pitvořily, selská sláma je na nich vidět, viděla, Betinko!“

„No!“ přikývla oslovená.

„I neračte se hněvat, slečno,“ Milinku krotil pan učitel, „řeč se mluví a pivo se pije.“

Ale Milinka si již pana Kostky nepovšimla. Měl toho večera neštěstí!

Tonička přišla z té pondělní návštěvy u Katinky klidnější, spokojenější; ale když večer opět sama seděla ve světničce, pochybnosti a starosti počaly se opět probouzeti a za chvíli měla v hlavě jeden vír...

Digitized by Google

Dnes po hovoru s otcem naplnila ji teskná úzkost před konečným rozhodnutím.

Když otec, vzav dceřiny hrábě, zabočil do stodoly, Józa Toničky doběhl a chytiv ji za ruku povídal: „Poslouchej, Tonička — ale hned na mne nehubuj — neber si toho z Prahy a vezmi si radši Petra!“

Zamračila se a odvětila: „Kdybys ty se staral o to, čemu rozumíš!“

„Věř mi, že by to bylo lepší!“ pokračoval. Ale v tom vyběhla ze síně matka a volala:

„Tonička — pospěš, holka — máš tu z Praby psaní!“

Dívka překvapena se zastavila.

„Jen se nelekej!“ za hospodyní smála se babička.

„Pojď se podívat — my jsme to nerozdělaly!“ a matka uháněla do světnice. Než však dívka došla na zásep, matka již byla zpátky a dopis jí podávala.

„Co pak on ti asi píše,“ zvědavě povídala babička.

„Ukažte, přečtu si to!“ a v šeru upřela oči na adressu. „Velevážené slečně slečně Toničce Ulvrové v Hadíhlavech č. 8.“ četla pro sebe a úsměv rozvil se jí kolem úst.

„I pojď s tím ke světlu!“ nedočkavě pobízela matka.

„Počkejte — nejdřív já sama — však Váša právě jede!“ a běžela za stodolu, odkud prve přišla. Vůz s maudeli vjížděl do brány.

Tonička stojíc mezi mlčelivými štěpy četla při posledním svitu dohasínajících šlehů západu: „Velevážená slečno! Dovolujíc si prositi za odpuštění, ale musím to povědětí, co v celém srdci cítím. Do Prahy jsme dojeli šťastně, ale já byl pořád v té krásné chaloupce, kde dlí dívka, na kterou myslím ve dne i v tmavé noci. Ona dívka, kterou jsem v neděli spatřil a kterou srdečně miluju. Až do hrobu tmavého bych ji věrně doprovázel a miloval, to je má přísaha. Pohlížejíc na mne, vždycky jsem oči sklopil, v srdci jsem oheň i led cítil. Ó dívko vzdálená, zda-li i Ty mne miluješ! Zda-li k oltáři se mnou přistoupíš? Prosím, slečno, za ten ortel, abych věděl, co mne čeká, jestli krásné nebe nebo černé peklo až do hrobu. Neumím napsati, co mi srdce říká. Doposud cítím ručinku, kterou mi dívka drahá podala na rozloučenou. Ó kdybych si tu ručinku mohl vésti po celý život! Anebo někdo jiný s ní předstoupí k oltáři a já zůstanu zavržený? Tak prosím, slečno, co a jak jste se rozmyslila, jestli ano nebo ne. Jestli ano, tak ve čtrnácti dnech můžou být ohlášky. Ó kdybych já s tou dívkou mohl bydleti v pěkné světničce, jak bych já ji miloval. Prosím, že jsem si dovolil, ale srdce mne už tuze trápilo. Pěkné pozdravení na všecky. Zůstávám s úctou Em. Stýblo.“

Tonička dočetši, počala čísti znovu. Dopis se jí líbil a dojal jí, krásné řeči v něm byly. Vida, kdo by to byl v tom Stýblovi hledal — v neděli za stolem sotva promluvil a teď píše, jak ji miluje! Nemohl už psaní dočkati a psal, protože ho srdce tuze trápilo.

Znovu zahleděla se do řádek a úzkostlivě přečítala slova, jež v temnu ještě rozeznala. Bože, co mám dělat! vzdychla si v duchu. To si již zase Stýblo představovala, jak tu v neděli byl — — Proč není takový, jako to psaní!

Digitized by Google

Tu šourala se k ní babička. Spínajíc ruce volala: „Tak nám přece pojď povědět, co píše!“ a došedši až k Toničce ptala se úlisně: „Hezky?“

„Pojďte, dám vám to přečíst!“ odpověděla dívka a mlčky šly spolu do stavení. Otec Ulvr i oba synové seděli již u stolu.

„Heleďte, naše Tona dostala z Prahy psaní,“ synům zvěstovala matka, když Tonička s panímámou vcházely.

„Což pak naše Tona teď pořád dostává psaní!“ usmál se Váša.

„Mlč a pořád jí nezlob,“ napomenula ho matka. „Ale jak to, lidičky, přečteme? Tma je a petrolka je v lampě nadobro vyschlá,“ pravila ukazujíc lampu, jíž se od jara nesvítilo.

„Rozsvít lucernu — nevídáno na tu chvíli,“ pravil otec.

„I bodejť, bodejť, na to jsem ani nepomyslila!“ a matka chvátala ke kamnům, kde visela lucerna, jíž brávala do chléva.

Rozsvítila, postavila lucernu na stůl a pobídla: „Tak čti, Tonička!“

Dívka zavrtěla hlavou; položivši dopis na stůl, utekla do světničky.

Váša počal čísti nahlas . . . Nikdo se ani nehnul.

Sotvaže dočetli, matka poslouchavši s utajeným dechem rychle vydechla a zvolala: „No, tohle by přec nikdo krásněji nenapsal — co říkáš, táto?“

„Hezky píše — hezky —“ kýval tatík.

„A co vám se zdá, hoši?“

„Hezky!“ přisvědčovali.

Tonička stojíc ve světničce u dveří poslouchala vše s utajeným dechem.

„A jaká ruka,“ prohlížeje dopis pochvaloval tatík, „to je *vidět* člověka, který je na péro zvyklý.“

„To je krása psaní, to je krása psaní!“ velebila babička a odcházela zase do svého, aby tu neomrzela.

Matka vzavši dopis, znova některá místa na hlas přečítala.

„A v neděli mlčel, viďte,“ smál se Józa.

„Inu, každý člověk nemá tu povahu, aby všecko tak zjevně řekl,“ pravil mu otec, „někdo toho našveholí, až jsou uši plny, ale tuhle v srdci je prázdno: jiný mluví málo, ale srdce přetéká. A to se mi líbí!“

„Věř mi, mně taky,“ svědčila matka.

„Proto, třebaže mne ta celá záležitost zrovna neomámila, ten člověk sám mne dost usmířil. Není to mluvka, ani žádný takový panák! Je spíš jako venkovský člověk!“ vykládal otec.

„Ale to by si spíš mohla vzít Petra,“ zasmál se Váša.

Tatík pokrčil rameny a řekl: „Mluvme s ní!“

„Když do chalupy nechce!“ přidala matka.

„Takhle jináč si s ním Petr nezadá ani dost málo — a je mladší,“ chválil Józa.

„No to ne, to zas neříkejte,“ horlivě spustila matka, „študovaný člověk se hned pozná a taky Prahu je na Stýblovi vidět!“

„Petr, když se se mnou potká, hned začíná o Toničce,“ zas Váša pověděl.

„Inu, ať si teď Tonička dělá, jak chce,“ rozsuzoval tatík, „my jí neženeme sem ani tam, jenom také žádné dlouhé vejběrky. A dej, mámo, večeři!“

Digitized by Google

Po chvíli měli všickni i s Toničkou každý svůj hliňák studeného mléka s nadrobeným chlebem a mlčky večeřeli.

Ve světnici se úplné setmělo . . .

Když tatík i synové ulehli, matka jsouc také s prací hotova, nežli odešla na lůžko, ještě zticha pootevřela dvéře do světničky a nahlédla dovnitř. Vidouc u okna Toniččinu hlavu, vklouzla a po špičkách šla k dceři.

„Ty ještě nespíš?“ šeptala a sedla si proti ní.

„Ještě se mi nechce,“ odpovídala dívka.

„Máš starosti, viď, nevíš co máš dělat —“

Tonička přisvědčila.

Matka položila jí paži kolem krku a hleděly do tmavé noci, jíž obrys vrb a olší při potoce jen slabě prorážel.

„On se ti, trvám, tuze nelíbí?“ sdílně ptala se matka.

„I ani nevím,“ povzdechla dcera.

„Já tě, holka, nenutím, ale aby byl nějak špatný, to není!“

Tonička mlčela.

„Nebo, ty šelmo, přec jen máš v hlavě něco jiného?“ usmála se matka a vzala dceru za bradu.

„Koho bych měla — řekněte koho?“ mrzutěji pravila dívka.

„Neříkám, jen se tebe ptám. Proč bys se zlobila? Jaký pak div by to byl? A tím líp, že nemáš jiného; nestarej se, zvykneteť si a budete, jako byste se byli od malička znali. Vždyť to mohu říci! Do dvaadvaceti let jsem se s tatínkem neviděla, ba ani jsem nevěděla, že je nějaký Ulvr na světě. Byl u nás dohazovač, který ženichy a nevěsty znal na kolik mil v celém vůkolí. Přišel sem, nebožtíku pantátovi a tatínkovi o mně pověděl, přijeli jednou — podruhé — a byla svatba. A žádný nemůže říci, že bysme se byli k sobě nehodili a že by u nás nebylo pořádné manželství. Ale povídám — nutit tě nechci, mne také nenutili, ale kdyby se ti tuhle Petr jen trošku líbil, kdybys jen trošku chtěla, hned bych řekla: „Holka, dobře uděláš!“

„Darmo by se mi vysmáli!“

„I co bys na to dala — vždyť ona tu žádná ještě neví, jak to s ním dopadne. Ale už se tím netrap a lehni si; ještě si to všecko rozmyslíš.“ Pohladivši dceru po hlavě, matka tiše odplížila se ze světničky.

Tonička však dlouho ještě seděla u okna a hleděla do tmy . . .

(Pokračování.)

Digitized by Google

Ctění zvířat.

Napsal Dr. O. Frant. Vaněk.

(Dokončení.)

starobylosti pocty much u Semitů svědčí babylónský epos o Isdubarovi, kdež se líčí, kterak bohové města Uruk, když je obléhali hrdinové Izdubárovi, „se proměnili“ v mouchy a v zástupech odletěli. Na babylónských pomnících mluví se o mouchách věštích a dle Jamblicha (u Photia, Bibl. cod. 94, p. 75, ed. Bekker) uhadovali Babyloňanům mouchy budoucnost. — Představu tu zdědili i Peršané: Dle Bundehešu (III) prolétá Ahriman sám tvorstvo v podobě mouchy a pustoší celou zemi, a dle Vendidatu (Farg. VIII) vrhá se zlý Darudi Nezoš, přilétaje ze severu, v podobě mouchy na každého umírajícího.*) Pouze pes určité rasy, žlutého obočí, běložlutých uší (Vend. Farg. XIII) jest s to tohoto zloducha „poraziti“; záleží tedy velice na tom, aby mrtvého „viděl pes takový dříve, nežli se přižene Darudi Nezoš“. Proto přál si Peršan klidně zemříti „ve tváři psa“ a proto přivádí se pes ke každému, kdož umírá. Jest známo, že Peršané za pravěku odnášeli mrtvoly do hor, aby je zvířata sežrala, anižby části z nich přinesla *opět* do obývaných území; a tímto způsobem stali se psi, supové, kohouti a mouchy sídly duchů čili fetiši: pes, který člověka a jeho stáda chránil**) a bdělý kohout sídlem dobrého ducha; sup a moucha naopak sídlem zlého ducha. Tím objasňuje se vše: Dobrý duch vtělený ve psu chrání duši umírajícího před zloduchy práhnoucími po ní, zahání je, neboť zpozorováno nepřátelství mezi psem a mouchami. Spolu vysvětluje se tím i pocta zvířat zkrocených a domácích.

Byliť miláčky člověka a nebožtík rád vtěloval se v ně, aby potomstvo své chránil, jak nám toho jest na př. dokladem víra Giljáků, sousedů Čukčů, kdež přechází duše nebožtíkova nejprve do oblíbeného psa, jemuž dostává se tedy vybraných pokrmů (obětí), neb víra Basutů v jižní Africe, u nichž rodinný duch vchází obyčejně do některé krávy neb kozy. Zvířatům takovým dostává se pak nejlepší píce a vůbec zachází se s nimi jako s lidmi. Hererové skládají na dobytek chvalozpěvy, ovihirike, a každá čeleď (ejanda) jich má zvláštní své předpisy jídel, dle nichž skot neb ovce určitého tvaru, barvy nesmí býti zabíjeny. O Kafřích vypravuje Jak. Ludvík Döhne, že duch otce rodiny vtěluje se nejraději

*) Podobně dle názorů Feničanů číhal u mar na duši hrozný i nebezpečný démon (*εἰχθροδαίμων*), jak se praví na jednom v děsné řečtině psaném nápise v Athénách pohřbeného Feničana jménem Antipatros z 'Aškelonu, a nepodařilo-li se příbuzným neb přátelům jej v čas od mar zahnati, zmocnil se duše a roztrhal ji na kusy.

**) „Rozumem psa trvá svět!“ praví Ormuzd sám (Vendidat u Kleukera, Ib. II, 360).

Digitized by Google

v sestárlého oblíbeného vola; zejm. stává se tak, sváří-li se o vola synové již za života otcova; když byl otce zemřel, nedůvěřuje nikdo tomuto volu, a zabije-li se, musí jej rodina sníst; kosti se pak spalují, aby úplně duch byl „zničen", t. j. uvolněn. — Když byli zvěděli od missionářů, „že na nebi není krav, jež by mohli dojiti, bylo jim to velice divné". Bariové truchlí, zahyne-li kráva, jako pro člověka. Na dobytek bohatí Dinkové nezabijí žádné hovado, nýbrž jedí pouze ona, jimž náhodou se bylo stalo neštěstí; nemocná zvířata ošetřují pečlivě ve zvláštních chýších, úpravnějších než mnohého otce rodiny. Jednoho missionáře, jenž zabil dobytče, nazývali černoši od této chvíle „hyénou, která požírá krávy". Kimbundové pokládají dokonce za hřích píti mléko. — Taktéž v říši Lunda zakázal pohlavár Bango, maje k dobytku velikou úctu, požívání hovězího masa. Nuérové na Bílém Nilu označují voly týmže slovem, jakým označují též pána bouře: Nyeledid, velmocný, a pocta ta upomíná nás živě na poctu ʿHapi-ho ve starém Egyptě. Zcela stejné názory shledáváme i v jiných částech země. Tak na př. Papuové Dorehští nejedí kasuára, ježto dle jich víry byli se vtělili v tyto ptáky jich předkové; Dajákové vnitrozemí nepožívají z téhož důvodu masa hovězího, ba i muʿhammedánští Malajové nepojídají vepřového masa, ježto se v tato zvířata „proměnili" jich dědové. Tódové v horách Nilgerri na jihu Indie, ač nemají ani rolnických nástrojů ani zbraní, živí se pouze mlékem krav. Buvol jest jim nade vše posvátným. — Na večer ženou stádo do ohrad a přítomní členové rodiny vítají je slavnostním způsobem. A jako dle víry některých Indiánů duchové dobří (onkteri) mají své sídlo ve volech (W. III, 190) a bison se zove „manitu wais se", zvíře velikého ducha, t. j. repraesentuje jak J. G. Müller správně soudil „velikého ducha", tvůrce země i lidí samého, tak modlili se i staří Peršané „k duši býka" a prohlašovali prabýka Kajomut za praotce rodu královského a za původce lidského pokolení.

Na mnoze vylučuje však člověk z pocty zvířat buď zvířata, jež jedinou jsou jeho potravou*) jako na př. Polynesané psa a prase, neb stanoví mezi těmito jakéhosi jedince dle určitých známek, jak to víme na př. o eg. býku ʿHapi (Her. III, 28) neb o t. zv. siamském „bílém slonu". Záležíť národu živícímu se chovem dobytka velice na tom, aby nezbavil se úplné vydatné masité výživy; proto volívala si odloučená duše neb duch jen ono zdomácnělé zvíře, jež mělo určité známky, kdežto mezi zvěří, dravci a ostatními živočichy nebylo třeba, aby si tak úzkostlivě vybíral, a tak rozšířila se posléze zoolatrie na veškeré živočichy souše, vody i vzduchu. Není téměř živočicha, který by někde a někdy na zemi nebyl býval požíval pocty jako sídlo ducha. Z nesmírné spousty dokladů lze nám uvésti jen několik: Na ostrově Vanikoro v souostroví Fidži slíbil jeden pohlavár svým hostům, že jim ukáže svého boha bydlícího ve zvláštním domě; uvedl je pak před otvor zemského kraba, vedle něhož nalezal se těsně hrob jeho otce neb děda (W. G.

*) Z téhož důvodu není na př. u Nalu-ů a Ladumů ve Futa Džallonu krásný a užitečný strom „Neteh" předmětem kultu, ač jinak jsou velmi horlivými fetišisty.

Digitized by Google

VI, 671). Maorové ctí pavouky a chrání se přetrhnouti jejich síť. Brouka Certhui cincinnata zovou etui, duch, a téhož jména dostává se na ostrově Huaheine volavce, na Rajetea ledňáčkovi. R. Forster byl svědkem, kterak takovýto pták právě mezi obětováním se ozval, načež král O-tuh jej upozornil na toto „šťastné znamení“ (srv. W. G. VI, 315).

Černoši v záp. Africe ctí jakýsi druh hlemýždů a když r. 1697 prase u Whitů sežralo takovéhoto posvátného tvora, nařídil bojovníkům král, aby vyhubili veškerá prasata. Jiní černoši na pobřeží Sierra Leona přinášejí opět dary termitům. — Jest známo, že u Egypťanů brouk řeč. cheper byl pojímán jako sídlo života (Plut, D. Iside, 74). U Sýrů byl zejm. posvátným holub (joná).*)

Irokesové měli ve zvyku na večer dne pohřebního vypustiti ptáka, aby pojal v sebe duši zemřelého, a Huroni věřili, že duše vcházejí do hrdliček (T. II, 6). U Tlaskalánů vtělovaly se duše obyčejných lidí do brouků, kolčav atd., kdežto duše pohlavárů do krásných zpěvných ptáků; u Aztéků byl obzvláště posvátným kolibřík, huiciton, a u Abiponů byly sídly odloučených duší zejm. malé kachny, které v noci v zástupech poletují a smutně kvílí (T. II, 7, W. III, 477).

A jako seznali jsme již „pána hadů“, „pána ryb“, „pána tigrů“, „pána sov“ a „pána much“, tak nazýván i duch jedné posvátné pohřební jeskyně na ostrovech Filipínských Kalapnitun, pán netopýrů a u Řeků byl „pánem myší“ jak známo Apollo Smintheus. V jeho chrámě bylo chováno množství krotkých myší, jež pokládány byly za tabu a Apollo sám vyobrazován ještě v dobách pozdějších jak stojí na myši. (Heraclides u Strabona 13, 1.) Pocta myší (*σμίνθοι*) obyvatelů kolem Troady vykládána legendou, dle níž prý myši rozežraly kdysi kožené štíty nepřátel. (Polemo u Clem. Alex. Admonit ad gent. ed. Sylb, p. 25; srv. Aelian, Hist. anim. 12, 5).

III.

Každá čeleď měla prvotně vlastní své místo kultu i společné třeby. Předmět kultu, zvláštní božstvo čeledi, jest dle všeobecné analogie jejím předkem, tudíž i „prvým člověkem“. Zvolilo-li si pak božstvo takové za sídlo zvíře určitého druhu, označuje se zvíře to obvyklým názvem jako totem**) této čeledi. Zjedná-li si časem některá čeleď nadvládu nad jinými, nabude přirozeně také převahy démon totemu a požívá pocty jako „veliký duch“ či kmenové božstvo všech spojených čeledí, kdežto duchové těchto čeledí klesají na místo podřízenější. Tak ctí na př. Indiáni Lenapští želvu. Na ní spočívá, jak myslí, veliký ostrov, jich domov. Čeleď, jež po ní se zove, jest nejpřednější. Jiná čeleď nazvána jest dle tetřeva, třetí dle vlka. Nižádný Indián, jenž odvozuje se na př. od

*) Xenoph. Anab. I, 4: „ . . . *ἐπι τὸν Χάλον ποταμὸν πλήρη δ'ἰχθύων μεγαλῶν καὶ πραέων, οὓς οἱ Σύροι θεοὺς ἐνομιζον καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἴων, οὐδε τὰς περιστερὰς.*“

**) Vlastně ote, jejž poprve zaslechli misionáři u indiánských kmenů v Kanadě. Possesivní tvar zní otem a s personálním pronominem nind-otem, můj ote, kit-otem (tvůj ote) atd. (Academy 1884, Sept. 20.)

Digitized by Google

vlka, neodvažuje se žádného vlka usmrtiti aneb z jeho masa pojísti; je-li však nucen v sebeobraně neb z nouze zabíti některého vlka, činí tak jen s odporem a nevolí, a nikdy, aby neposkytl mu dříve příležitost, bez úrazu se vzdáliti. Než i v případě, že zvíře totemu bylo zabito, bývají dle zásady synekdochy vyloučeny určité části zvířete. Tak na př. Čerokové zapovídali pojídati jazyk červené zvěři a medvědů. Vyřízli jazyk a vhodili jej slavnostně do ohně v oběť duchu a p.

Mnohdy jest velmi nesnadno rozeznati, zda „kmenové božstvo", jež sídlí v živočichu, není snad jen „rodinným božstvem", fetišem jich pohlavára, neboť oproti cizím národům jeví se tento živočich vezdy jako totem kmenové a kmen označuje se jím. Kmenové arijští označovali praobyvatele Indie jako „národ hadů" a své zápasy s nimi jako boje s hady; zda hadi byli totemy jednotlivých kmenů neb snad jen pouhými fetiši, nelze nám nyní již přesně rozhodnouti.

Po mínění Thlinkitů v severozápadní Americe jsou zakladateli indiánské rasy dva velicí duchové: Jelč a Kanuk, Havran a Vlk. Kmen Havran dělí se na čeledi Žába, Husa, Lvoun, Sůva, Štika, a kmen Vlk na čeledi: Medvěd, Orel, Delfín, Žralok a Alka (Sp. I., 414, 417). Podobně roztřiďují se Indiáni kmene Haida na čeledi: Medvěd, Havran, Vlk a Orel. Každá rodina náleží k některému z těchto čtyř božstev a celý kmen rozděluje se tedy na 4 oddíly, jimž jsou vlastními zvláštní zvyky a obyčeje, zejm. zakázáno mezi sebou se ženiti; příslušnost dokumentuje se totemovým zvířetem, jehož podoba bývá neuměle vyřezána na zvláštních 12—20 m. vysokých kůlech tak, že možno ihned poznati, ku kterému oddílu kmene náleží držitel chýše. Veliké množství takovýchto kůlů vyskytuje se zejména na ostrovech královny Charlotty (Queen Charlotte Sund). Aleutové a Čipiveové (W. III., 191) odvozovali svůj původ od psa a byli proniknuti respektem přede všemi psy tou měrou, že je nezapřahali ani do svých saní. Takellové v Nové Kaledonii volili si dokonce psa za svého pohlavára. Indiáni irokesského kmene Senneka (Nundawaono) dělí se na 8 čeledí pojmenovaných dle vlka, medvěda, želvy, bobra, jelena, sluky, volavky a sokola. Mingové pocházejí, jak o sobě tvrdí, od vlka, Oságové od hlemýždě, který se oženil s dcerou bobra (W. III., 191), Delavárové od orla, jiní od vrány a ještě jiní od bůvola, vydry a t. p. (W. III., 119 a sl.).

S totemismem severoamerických Indiánů souvisí zajisté některé z oněch četných podivuhodných mohyl v sev. Americe t. zv. mounds, které nápodobují postavy zvířecí: hadů, ryb, ještěrů, želv, ptáků, vlků, pardalů, sobů, medvědů, bůvolů a j. Mound v podobě hada na chlumu v Adams County jest 313 m. dlouhý.

Též ve střední i jižní Americe shledáváme obdobné představy. Dokud Aztékové dleli v zemi Actlan, tvořili malý kmen pod ochranou pohlavára a kněze. Kdysi, tak vypravovala pověst, seděl kněz jejich v šeru lesa a snil. Náhle uslyšel švitořiti na větvi malého ptáčka volajícího: „Tihui! Pojďmež!" Kněz zvěstoval věštbu pohlavára a ostatním náčelníkům Aztéků, načež vybrali se, až posléze se octli v žírném Anavhaku. Ptáček ten byl — kolibřík, hviciton, a víme, že v kolibříky vtělovaly se duše hrdinů aztéckých. James Cowles Prichard domníval se, že Huiciton slul

Digitized by Google

Aztécký pohlavár, kdežto vskutku Huiciton byl pouze totemem Aztéků. Později, bylo-li božstvo představováno, udělena mu sice lidská podoba, po levé straně přidán mu však kolibřík. Zapotékové nazývali se sami „syny lva“ a jiných zvířat, na př. syny chřestýše, ryby atd. U starých Peruánů byl jmín nectným ten, kdož nemohl se vykázati, že pochází od některého vhaka čili tatanaka: (Plurál od tata, otec, Ausland 1890, č. 44, 875) nejen od některého živočicha, na př. lva, tygra, medvěda, orla, kondora, nýbrž i od jeskyně, řeky, jezera, studnice. (Sp. I. 395.) Payaguové myslí, že pocházejí od ryby nazv. paku, kdežto Guaránové odvozují se od ropuchy, dle níž prý mají barvu.

V Polynesii a Australii říká se místo totem: kobong, jenž jest téměř rodinným znakem a dědí se po preslici. Členové téhož kobonga pokládají se rovněž jako členové téhož totemu za pokrevně spřízněné a nesmí tudíž mezi sebou uzavírati sňatky. (W. G. VI., 788). Kdyby některý tak učinil, stihl by jej hněv ducha, jenž v kobongu sídlí. Následkem toho jsou únosy dívek z cizích čeledí. Každý jihoaustrálský kmen má svého ochranného ducha, ngaitě, v podobě ryby, červa, hmyzu neb ptáka a některému z těchto zvířat ublížiti co nejpřísněji soukmenovcům zakázáno. V době pohlavní zralosti zvolil si Američan své totem, Australaňan svého kobonga, neboť pouze člověk samostatný, muž, byl schopen s duchem učiniti smlouvu, jejíž vnější známkou jest jak víme tetovace, obřízka a t. p. V Polynesii zovou se ochranní duchové v podobě přerůzných zvířat, jak již víme, tiki a p. (W. G. VI., 336.)

Táž posvátná bázeň námořních Dajáků před určitými živočichy (Sp. I., 413) prozrazuje jich totemismus. Dosud jeví se zřejmě u kmenů pahorkatiny mezi přední a zadní Indií. Kassiové označují se vezdy dle jmen zvířat. Kolové v Čota Nagpuru, mnozí kmenové Oraonů a Munda-ů rozlišují se dle čeledí: Úhoř, volavka, vrána, sokol a p. Každá čeleď pokládá předmět svého totemu za tabu (T. II., 236). Siahpošové v Kafiristanu nejedí ryby, ač řeky jejich rybami se jen hemží, a odvozují-li se někteří kmenové Tibetští od pramáti Kadromy, opice, jež se vdala za opa Cenresi, jakož i některé čeledi Orang-Benua, od bílého opa, nevidíme v tom nižádný důvod pro theorii descendenční, nýbrž pouze svědectví, že totemismus byl rozšířen ve vysočině střední Asie a též dále na sever. Turkmeni pokládají za svého praotce vlka a u Jakutů v Sibiři pokládá každý kmen určité zvíře, na př. labuť, husu, havrana a t. p. za posvátné, jež nikdo se neodvažuje loviti neb sníst.

V jižní Africe dělí se na př. Be-čuáni na čeledi, jež se zovou Ba-thlapi, oni od ryby; Ba-cece, oni od mouchy „cecé“; Ba-kuena, oni od alligátora; Ba-taung, oni od lva; Ba-firing, oni od vlka; Batloung, oni od slona, Ba-katla, oni od opice a jinak. Jedna čeleď Hotentotů pochází od paviána (Sp. I., 413, W. II., 324 a j.). Čeledi Ašantů v záp. Africe zovou se dle tura, divoké kočky, pardala, psa (W. II., 55 a sl.). Žádná z těchto čeledí nepožívá zvířat, jež jsou jich pradědy. Vanikové pokládají za svého praděda hyénu. Ba černoši v Anausie na břehu Guineje odvozují se většinou od „velikého pavouka“.

Právě klassickou zemí totemismu a fetišismu vůbec byl starý Egypt, ač dosud, pokud nám známo, nižádný egyptolog o poctě zvířat a tote-

Digitized by Google

mismu v Ponilí zevrubněji nepojednal. Byl by to zajisté úkol vděčný i velmi zajímavý. Každý okres t. j. každá čeleď Egypťanů měla své zvláštní zvíře, jež pojímala jako svého děda i ochránce (nuter nuti) a velikou poctu jemu prokazovala. Tak na př. byl ctěn na pomezí Nubie škorpión; v Ombu, ve Fajumu krokodil; v okresu Sepa šakal; v Lykopoli vlk; v Bu-bastu kočka; v Memphidě lvice; v Dendéře kráva;- v Elephantině, v Thébách beran, v městě Mendes (Dedet) kozel; v Elkabu sup; v Edfu krahuj, v Hermopoli ibis, v Heliopoli pták Bennu, který byl ctěn též v 18. okresu (Hipponon). Z posvátných býků byl nejslavnější býk v Memphidě ʿHapi, řecký Apis. Ba i myš byla ctěna v jedné župě. Had, uraeus,*) byl nep. totemem eg. faraonů a stal se později znakem královské hodnosti. Zemřelo-li některé zvíře, hledáno jiné a také nalezeno jako u Tibeťanů, kteří, když byl zemřel Dalai-lama, hledají a nalezají novorozené dítě, v němž od té chvíle dlí světovládný Bodhisattva.**) Ještě pak lid jednoho okresu nechtěl trpěti, aby v sousedním okresu bylo posvátné jich zvíře zabíjeno a pojídáno, není divu, že mezi různými okresy byly sváděny často skutečné bitvy.

J. F. Maclennan a W. Robertson Smith mají zásluhu o poznání totemismu u národů semitských. U Arabů nalezáme syny lva (banú asud), syny vlka (b. aus); syny lišky (b. thuʿála); syny býka (b. thaor); syny velblouda (b. džamal); syny gazely (b. cabjáu); syny orla (b. ʿokáb); syny holuba (b. ʿhamáma) atd. Jedna čeleď kmene Gurhum zove se Banú al-Afʿa (ʿebr. efé, řec. ὄφις), t. j. synové zmije,***) což shoduje se se jménem čeledi neb kmene ʿebrejského Bené Lévi, synové hada. Podobně lze si vyložiti z totemismu následující jména kmenů (šebet) a čeledí (mišpáʿha), Šimʿon, míšenec vlka a hyény (srv. arab. šimʿ); bené ʿHamor (synové osla),†) Oren a Aran (kozorožec); ʿAna (divoký osel); Dišon (jezevec); ʿEpher (sajha); Šobal (lev); Kaleb (pes); Léʾá (divoká kráva), Ráʿhel (ovce, arab. raʿhil) atd. jakož i názvy míst v Palestině, jež dle čeledí, které je založily neb v nich se usadily, se nazývají: Ajjalon (ajjal, jelen); Šaʾlbím (lišky); ʿOphra i ʿEphron (ʿepher, sajha); ʿEglón (ʿegel, býk), Bet-Nimra (namér, pardal); Dibón (dib, vlk); Bet-Dagon (dag, ryba): Caboʾím (I. Sam. 13, 18; Neh. 11, 38 caboʿa, hyéna); Lajíš (lev) atd.

Rovněž sluší připomenouti, že jeden pohlavár Ammonitů v době Šaʾulově slul NáʿhaŠ (I. Sam. 11, 1 a sl., 12, 12; II. Sam. 10, 2; srv. 17, 27); taktéž i matka Abigaily, sestry Davidovy (II. Sam. 17, 25);

---

*) Urʿó neznačí jen hada, nýbrž i pohlavára, faraona, vládu.

**) V pozdějších dobách byla ovšem samým pokročilejším Egypťanům pocta tato nesrozumitelna, a za tím účelem smyslili si různé bájky na př., že bohové válčíce se Šetem, zlým démonem pouště, „se proměnili“ ze strachu ve zvířata, neb že Isis při pohřbu Osíra přidělila každé župě jedno posvátné zvíře, neb že posvátná zvířata byla prvotně odznaky jednotlivých vojenských pluků a t. p. (Diod. I., 21, 75.) Podobně vykládána i obřízka jako zařízení zdravotně-policejní (Herod. II., 37.)

***) Též pradědem banu Hajja, královského rodu Taïťů, byl had (džann).

†) Na východě má osel hnědočervenou barvu; proto ʿhamor od ʿhamar, rubrum esse.

Digitized by Google

a nikoliv bezdůvodným není mínění W. Robertsona, že had byl totemem rodiny Davidovy (srv. II. Sam. 17, 27). V I. Par. 4, 12, činí se zmínka o městě ʿIr-naʿhaš, městě hada v území Jehuda. Oni „pohlaváři“ t. j. čeledi niidjanské, s nimiž válčil Jerubbaʿal, sluli Oreb, havran a Ce'eb, vlk (soud. 7, 25; 8, 3). Též „šopet“ Thola, červ bylo nep. jméno ébr. čeledi kolem Šamiru. Z toho, že ʿebr. cebi značí ozdobu a spolu též gazellu*) (srv. Cibjá, matka krále Jo'aše II. kr. 12, 1) lze souditi na totem gazelly, a z pečetního kamene, nalezeného v Jerusalémě, v němž činí se zmínka o ʿHananjahu ben ʿAkbor, na totem myši**) některé čeledi ʿebrejské.

Ještо dle Lev. 11, 6; Dt. 14, 7 (srv. Jes. 65, 4; 66, 17) bylo zapovězeno ʿEbreům požívati masa nejen hadů,***) nýbrž i prasat, vysvítá, že též prase bylo prvotně zvířetem démonistickým jako u Feničanů, Arabů, Egypťanů, Libyů, Phrýgů a Skythů (Dio Cass. 79, 11; Herod. II., 47; IV., 186; Lucian, De dea Syria 54). Z téhož důvodu bylo jistě původně zakázáno jísti též maso žiraf, zajíců, damanů (hyrax), myší, pštrosů†) a j. a veliký počet těchto zvířat vysvětluje se prostě tím, že splynutím jednotlivých čeledí a kmenů v národ zvyky jednotlivých rodů byly přeneseny na ostatní. Jahvismus se jim musel přizpůsobiti. Co se stanoviska animismu bylo posvátným, bylo ze stanoviska Jahvismu „nečistým.“ ††) Každá čeleď zdržovala se požitku zvířete svého totemu neb jedla z něho jen za slavnostních obřadů. Když byl prodlením dob nastal úpad totemistické organisace, nedostávalo se ovšem též důvodu zdržen-livosti; než zvyk ten zachoval se až do nejpozdějších věků. Rozlišování mezi zvířaty přežvykavými a dle toho, mají-li kopyta rozpůlena čili nic, spočívá na pozdějším rationalismu, kdy prvotný smysl zákazů dávno již byl vymizel. Členové téhož totemu uznávali vespolnou svou příslušnost, byť i byli roztroušeni mezi jinými kmeny a národy a z Ez. 8, 10 a sl. lze nám souditi, že ještě před exilem byl otec rodiny zároveň knězem a že rodinné idóly, jež byly předmětem pocty, měly podoby různých hadů (remeš) a čtvernožců (behemá).

Ani národové arijští nečiní výjimky, a shledáváme stopy totemismu u starých Indů, Peršanů, Řeků i Římanů.

Zmínili jsme se již, v jaké poctě u starých Peršanů byl pes; i není tedy daleko domněnka, že pes v některých rodech byl i totemem. Tomu nasvědčuje zejm. pověst o Kurušovi (Kýrovi), že byl živen jako dítě psicí. Herodot (I., 110—122) ovšem, jenž nám pověst tu zachoval,

---

*) Na eg. vyobrazeních pána blesku, baʿala Riššáfa viděti na jeho helmici hlavu gazelly.

**) Též na votivních nápisech karthaginských vyskytuje se často osobní jméno ʿAkbor (Corp. Inscript. Semit. I., 1. č. 178, 239, 344, 395.)

***) Mezi hady počítány i ryby bez šupin.

†) Kdežto v Dt. 14, 19 jsou kobylky tabuovány, jsou v Lev. 11, 21 dovoleny; podobně dosud u Arabů, kdež jednotliví kmenové je jedí, jiní nikoliv (Ed. Robinson, Palästina, Halle 1841, III., 190).

††) Proto různé stránky života pohlavního, jež dle pozdních zákonů (Lev. 12, 1—18; 22, 4; I. Sam. 21, 5—7; Ex. 19, 15; II. Sam. 11, 4) znečisťují, byly patrně prvotně pod ochranou předků. (Viz W. R. Smith, Lectures on the Religion of the Semites, Edinburgh 1889, 140 a sl.)

Digitized by Google

jí už nerozuměl a domníval se, že lidská adoptivní matka slula Kyno, z čehož prý nedorozuměním vznikl *κύων*, pes. — Název Peršanů sám značí „tygři“, Médů „hadi“. U Indů připomíná se na př. ještě za dob Véd (k. r. 1000) kmen ryby (Matsja), kozy (Aja) a j. Byl kněžský rod želvy (Kasjapa), jichž praotec „želva“ byla tvůrcem světa; jiné rody měly názvy: Gotama (krávy), Vatsa (telata), Sunaka (psi), Kausik (sovy), Mandúkeja (synové žáby). Dle legendy porodila manželka krále Sagary tykev, v níž bylo 60.000 dětí. Otcem Samvarny, od něhož se odvozovali králové Kuruští, byl Rkša (medvěd), praotcem královského rodu v Chútiá Nágpur byl had a členové této rodiny nosí na hlavě turbany na způsob stočeného hada; jich pečetí jest cobra s lidským obličejem.

Dle pověsti řecké ukazoval Epidaurovcům, když byli opustili prvotná svá sídla, cestu had, a kdekoliv jim uklouznul z lodi a na břehu se ukryl, tamť vystavěli oltář a usazovali se (Paus. III., 23), čehož smysl může jen býti: Démon, vůdce Epidaurovců, sídlil v hadu, podobně jako veliká bohyně Arkadů Despoiné v psici, Athena v sově, Héra v krávě, Artemis v medvědici atd. Dle jiné pověsti objevil se náhle v Helladě národ kozí (*αἶξ*), jenž zpustošil zejména pobřeží po něm t. zv. aegejského moře — ač koza byla jistě jen totemem výbojců. Než dle pozdější báje byla aigis fantastická obluda, jež probíhala od Phrýgie až do Indie a zase zpět, všemi zeměmi až po pobřeží středozemního moře a Epirus. Všude, kam přišla, vymírali lidé neb dávali se na útěk. — Konečně postavila se jí na odpor Athéna, překonala ji a nosila na znamení svého vítězství rouno kozí, aigis (Diod. III., 70). Jest patrno, že za pravěku vnikl do Řecka cizí jakýsi výbojný kmen, jenž buď byl přemožen neb splynul s domorodci. — V delfickém mythu jest Aix synem Pythona, démona sídlícího v podobě hada ve skalní rozsedlině, z níž vystupoval omamující výpar; v Athénách byl Aigeus mýtickým králem a praotcem jednoho attického rodu, jenž prvotně nazýval se nepochybně *Αἰγι-κόροι* a teprve později snížen byl na pouhé „*Αἰγι κόρεις*“, pastevce koz. Máme tu tedy ještě stopu po onom pravěkém kmeni, jehož totemem byla koza. Ještě Pausanias (II., 13, 4) viděl ve Phliasii idól v podobě kozy a Amalthea jest vůbec známa jako „božská koza“ — později zvolila si ovšem za své sídlo hvězdu; též Aegipan, starobylé kozlonohé božstvo, poukazuje na to, že *αἶξ* byla původcem (*πάων, πᾶν*) lidu jako právě dotčený had Epidaurovců. Aigipan měl u Marathonu posvátnou jeskyni s vytesanými podobami koz. Pravládcem „zasněženého vrcholu“ Olympu byl Ophion a Ophion sluje i nejmocnější z gigantů, kteří vesměs v podobě hadí válčí s bohy nové doby. *Ὀφιοβόροι* zove Pythia dle ustáleného názvu Spartány (Plut. De Pyth. orac. 24) a boje Hellenů s hady jsou vůbec týž výjev jako boje Arijců s Nagy. Aitólští kmenové nazývali se ještě v pozdější době *Ὀφιεῖς* či *Ὀφιονεῖς*.

U Římanů podobně, jako dle pověsti perské, byli ʿeroové Romulus a Remus syny vlčiče. V ní sídlela Acca larentia, máti larů, a prvotně bylo zcela lhostejno, mluvilo-li se o vlčici neb matce larů. Pozdějším Římanům bylo ovšem toto spojení již nesrozumitelné, a, aby spor ten byl vyrovnán, smyšleny různé mythy. Zejména bylo jim proti mysli, že by kmenový ʿeros měl za matku skutečnou vlčici!

Digitized by Google

Dle jedné pověsti nebyli Romulus a Remus vlastními syny Akky, nýbrž byli od ní nalezeni a odkojeni, kdežto druhý mythus lišil se od prvého pouze tím, že kladl na místo Akky jméno jejího fetiše. Vlčice nalezla Romula a Réma a odkojila je. Než mythus i v této podobě jevil se pozdějším Římanům svrchovaně podivným, neboť nemohli pochopiti, že by vlčice, nalezši dvě nemluvňata, nebyla je sežrala, že by vlčice měla v držení místo chrámové a dokonce, že pořídila zcela právoplatnou závěť! Proto byla přeměněna Akka ve skutečnou lidskou matku a za syny bylo jí přisouzeno oněch 12 starých čeledí Latia, o nichž se vědělo, že se sdčastňovaly společného kultu. Mladší čeleď římská Romulus byla teprve později do svazku kultu pojata. A tak zněl třetí mythus: Akka byla matkou 12 t. zv. arválských bratrů, s nimiž, jak u rodin vůbec bylo zvykem, slavívala společné výroční hody. Pak zemřel jeden z těchto synů a matka adoptovala Romula, jenž od té chvíle stal se účastníkem rodinné slavnosti.

Než ani tento rationalistický výklad neuspokojoval, neboť v Římě byl té doby ještě starobylý idól oné vlčice a bylo všeobecně známo, že vlčici druhdy se dostávalo nevšední pocty. V jakém poměru byla tedy ta vlčice ku historické matce oněch 12 arválských bratrů? Vtipná jakás hlava vzpomněla si, že v pozdější latině označována slovem „lupa“ (vlčice) též — nevěstka, a tím hravě rozřešena byla celá záhada! Akka larentia nebyla leč sličnou záletnicí s příjmím Fubula či Faula, jež oženivši se se starým boháčem jm. Tarutius, zdědila po něm nesmírné poklady: agros Turacem, Semurium, Luticium a Solinium. Umírajíc však odkázala vše — pamatujíc na blaho své duše — městu Římu!

Pozoruhodné jsou i pověsti dvou kmenů sabínských, z nichž jeden (Picini) zavedl prý mýthický král Picus do krajiny jižně od Ancony nazvané po něm Picinum. Než Picus značí i datel a kmenový ᵓeros byl proto později vyobrazován jako mladík s datlem na hlavě. Jiný sabínský kmen označoval se opět dle svého totemu kozla (hircus), jako Hircini, kdežto u kmene samnitského byl vůdčím živočichem býk, pročež město nazváno Bovianum. Hernici zvali se tak dle skály. Ba ještě i rod Scipionův a Augustův odvozován od hada.

Digitized by Google

Z let mladosti.

(Toute une jeunesse.)

Román, napsal François Coppée. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Dokončení.)

XV.

Přece nebožtík pan Violette otec se nemýlil, když svého času předpokládal, že pan Gaufre jest schopen vyděditi svoji rodinu na prospěch služky-milostnice. Avšak Berénice nebyla dosti trpěliva. Turban a vidlicovitý vous neodolatelného šikovatele gardových zuavů byly zkázou bezkého děvčete. Jedné neděle, kdy pan Gaufre podle svého nezměnitelného zvyku zpíval nešpory ve chrámě svatého Sulpicia, spozoroval, že poprve v životě byl zapomenul svoji tabatěrku. Nuže, pro tohoto pokrytce byla bohoslužba snesitelna, jen byla-li přerušována častými dobrými šňupci. Nevyčkal tedy požehnání na konci, aby pak podnikl svoji obvyklou procházku po nábřežích, nýbrž opustil svoje sedadlo mezi členy bratrstva a překvapil Berénici v něžném hovoru s vojínem. Hněv svatouškův byl nemilosrdný. Vyhnal Normanku s hanbou, roztrhal závěť, kterou byl zhotovil na její prospěch, a po několika nedělích, zemřev následkem přecpání žaludku mušlemi à la marinière, zanechal proti své vůli veškeré svoje jmění svým zákonným dědicům.

Amédée, jehož drama, přijaté v Comédie Française, mělo býti hráno teprve na jaře, a jemuž notář, jenž měl upraviti pozůstalost pana Gaufra, byl vyplatil zálohu několika tisíc franků, Amédée, stále velmi smuten a necítě dosti odvahy, aby byl přítomen sňatku Maurice s Marií, chtěl aspoň užiti poněkud svého nového jmění a neodvislosti, již mu poskytovalo, a odejel rovněž do Italie, doufaje, že tu zmírní svůj žal . . .

Ach, necestujte nikdy s tísní v srdci! Neusínejte, s ohlasem jména příliš drahého v mysli, polospánkem, jenž v noci ve vagoně jest tak horečný a plný přízraků! Amédée pocítil veškeru trýzeň toho. Uprostřed neustálého třesku železných součástí zdálo se mu, že slyší míjet hlasy žalostné, zoufalé, jež volaly dlouho, dlouho jmeno té, kterou byl miloval a kterou ztratil. Chvílemi se vřava poněkud utišila, brzdy, pera, kola, všechno to zuřivé ústrojí z litiny a oceli zdálo se jakoby unavené řevem, tlumilo svůj rhytmický trysk a cestující, drsně kolébán, rozeznával pak ve zmenšeném lomozu hudební frázi, zpočátku zamotanou, podobnou vzdálenému sténání, pak určitější, avšak stále stejnou, neodbytnou, krutě neodbytnou, a byl to úryvek písně, kterou zpívala kdysi Marie, kdy oba byli děti. Pojednou ozvalo se příšerné hvízdnutí a dloužilo se noci; rychlík zarýval se zuřivě do tunelu; pod jeho zvučným sklepením hrozný ten koncert vzrůstal, vztekal se, a mezi všemi těmi kovovými lomozy

Digitized by Google

Amédée ještě dosud rozeznával určitý, pravidelný zvuk, podobný zvuku kladiv v kovárně Kyklopů a každá z jich ohromných ran bolestně otřásla jeho srdcem.

Ach, necestujte, a především necestujte samotni, máte-li zármutek! Jak neklidný, nehostinný je tu první dojem, jejž pociťujete přicházejíce do neznámého města! Amédée musel tu zakusit nudné čekání na zavazadla ve všedním nádraží, nepříjemnosti celní prohlídky, kvapné stěsnání unavených cestujících, upírajících na sebe pohledy plné nedůvěry a mrzutosti, do omnibusu, vítání v průjezdu hotelu nezbytným švýcarským vrátným s premovanou čapkou, jenž láme všechna evropská nářečí a plete se v samých „yes, sir“, „ja wohl“ a „si signor“. Jsa nezkušeným turistou, Amédée nevlekl s sebou tucet zavazadel a neměl vyzývavé vzezření boháče, byl mnohojazyčným Švýcarem z pudu poslán do světnice ve čtvrtém patře s vyhlídkou do světlíku a tak příšerné, že když si umyl ruce, bál se, že bude v této díře schvácen nemocí a zemře bez pomoci. Aby se obveselil, má tu návěští ve čtyřech jazycích, jež ho vyzývá, aby vše co má cenného uložil v pisárně hotelu, zrovna jakoby se byl dostal do lesa hemžícího se lupiči, a mimo to přísné to návěští jej upozorňuje, že také jeho považují za šejdíře, a že bude mu bez milosti podáván účet každých pět dnů.

Počínala pro něj hrozná existence na drahách a při table d'hôte. Tloukl se od města k městu jako pytel obilí nebo sud vína, bydlel v okázalých monumentalních hospodách, kdež byl číslován jako galejník. Nalézal vždycky, v každé jídelně, tutéž rodinu masožravých Angličanů, s kterou by byl mohl vykonati cestu kolem světa, aniž by byl vyměnil jediný pozdrav. Každodenně požíval nechutnou polévku, podezřelou rybu, houževnaté maso a protivné bordeaux, jež mají ráz takřka mezinárodní. Především s hrůzou každého večera jda spat procházel těmito jednotvárnými, zoufalými chodbami osvětlenými plynovými plameny, kde vám padá na šiji smutek nocleháren a kdež před zamčenými dveřmi páry kosmopolitické obuvi — těžké, hřebíky pobité střevíce alpských turistů, sprosté boty Němců, střevíce manželů mylorda a mylady, jež svými rozměry připomínají doby obrů troglodytů — čekají unaveně na ranní čištění.

V Italii čekaly neprozřetelného Amédéea všechny sklíčenosti, všechna sklamání, všechny touhy po domovu osamělého turisty. Vůči slavným budovám, proslaveným pohledům, jež po celá století jsou k službám malířům a vypravovatelům cestovních dojmů, a jež se jaksi staly sterými modely a látkami pro slohová cvičení, pociťoval Amédée onen dojem „že to již viděl“, onen nedostatek překvapení, jež ohromují schopnost obdivovati se. Smíme-liž to povědět? Milánský dóm, tento ohromný toulec šípů z bílého mramoru, jej nedojal, zůstal chladný vůči báječným bronzům Baptisteria ve Florencii, a v Pise nakloněná věž učinila na něho dojem pouhého kejklířství. V museích, v mlčelivých galeriích, kráčel po celé kilometry, prosycen uměním, omámen mistrovskými díly, a spozoroval s odporem, že nemůže snést dvanáctero „Klanění se pastýřů“ a čtrnáctero „Snímání s kříže“ po sobě, i kdyby nesly jména nejslavnější. Scény mučednictví a poprav tolikráte opakované, byly mu zvláště proti mysli, a zejmena se mu protivil, více ještě než věčný svatý Šebestian pro-

Digitized by Google

tknutý šípy, jakýsi mnich, povždy zobrazený an klečí na modlitbách, se sekerou zaraženou do tonsury. Pozornost jeho, rozptýlená a porušená, rozeznávala v uměleckém díle toliko nepříjemný pohled, ošklivou stránku. U mistrů nejstarších, obdivuhodně prostoduchých, viděl toliko dětinskou, barbarskou kresbu, a u nejbáječnějších koloristů shledával toliko jednotvárný žloutkový tón.

Chtěl přes to přese všecko vzrušit svoje dojmy, vidět cos neobyčejného. Spěchal k Benátkám, městu beze zvuků, bez ptactva, bez zeleni, k mlčelivé té koučině složené z oblohy, mramoru a vody. Avšak zde na nového zdála se mu skutečnost pod jeho sny. Před chrámem svatého Marka a Prokuraciemi nepocítil překvapení, náraz nadšení, po němž toužil. O všech těchto zázracích byl ke svému neštěstí četl příliš mnoho popisů, viděl příliš mnoho obrazů více méně věrných, a ve svém sklamání vzpomínal si na stínítko na lampu, jež kdysi u jeho rodičů bylo velice rozjařovalo jeho dětskou obraznost, ošklivé to stínítko z modrého papíru, na němž vyobrazena noční slavnost v Benátkách, s dirkami propíchanými špendlíkem, znázorňujícími iluminaci dožecího paláce.

Opakuji, necestujte nikdy a zejména nejděte do Benátek samotni a bez lásky! Pro mladé manžely uprostřed líbánek, pro párek milenců uniknuvších dozoru, jest gondola plující budoarek, hnízdečko na vodách, jako hnízdo alkyonů, avšak pro melancholika, jenž si usedá na černé podušky zasmušilé bárky, jest gondola rakví.

V posledních dnech ledna vrátil se Amédée náhle do Paříže. Nemusel se tu posud setkat ihned s Mauricem a jeho mladou žínkou, kteří byli měsíc ženati a hodlali zůstat na jihu až do konce zimy, a mimo to volaly jej zpět zkoušky k jeho dramatu. Notář, jemuž byl svěřil záležitost svého dědictví, odevzdal mu dvanáct tisíc livrů důchodů v dobrých cenných papírech, což pro něho znamenalo nadbytek blahobytu, práci bez ukvapení a bez ústupků všednosti, volnost, oddati se ryzímu, nezištnému umění. Mladý básník, jenž si opatřil nábytkem elegantní mládenecký byt ve starém, pěkném domě na nábřeží d' Orsay, vyhledal několik dávných soudruhů — mimo jiné Pavla Silleryho, jenž zaujímal v žurnalistice vynikající místo — počal se objevovati trochu ve společnosti, smířil se pozvolna s životem.

Nejprve navštívil matku Mauricovu. Byl velmi rád, že nalezl paní Rogerovu sice zarmoucenou, ale shovívavou vůči Marii, resignovanou vůči sňatku svého syna a spokojenou, že jednal jako počestný muž. Odebral se pak na Montmartre, aby pozdravil Luisu a matku Gérardovu, jež jej přijaly s velkou vřelostí. Nebyly více v tak velké tísni. Maurice, velmi štědrý co se týče peněz, přispěl na pomoc rodině své manželky, Luisa měla v tu chvíli hodiny slušně placené a paní Gérardova mohla odmítnouti s několika slzami vděčnosti nabídku básníkovu, jenž jí synovsky otvíral svoji tobolku. Poobědval jako jindy u svých starých přítelkyň, jež měly tolik taktu, že s ním příliš mnoho nemluvily o mladých manželech, avšak u stolu bylo jedno místo prázdno. Byl znovu jat vzpomínkou na nepřítomnou a vrátil se domů maje hlavu plnou chmurných myšlenek.

Studování jeho kusu, jež počalo v Comédie Française, dlouhé porady v divadle, změny a opravy, jež bylo třeba provést ode dneška na zítřek,

Digitized by Google

poskytly zármutku Amédéea Violetta vhodného rozptýlení, mocného protiléku. Avšak „Dílna“, jež hrána v první týden dubna, dočkala se u obecenstva toliko vlídného přijetí, polovičního úspěchu. Toto lidové prostředí, ty prosté a neomalené city, milovnice v bavlněných šatech, hrdinný otec v kazajce a modrých spodkách, ty drsné verše, kdež tu a tam znělo směle nějaké slovo z předměstského nářečí, zejmena pak dekorace představující tovární místnost v plné činnosti s tím hemžením dělníků, se stroji v pohybu až k neustálému supění páry, nebyly vhod lidem z velkého světa a urážely je. To bylo pro ně příliš náhlým střídáním po salonech o třech dveřích, plných přepychu, vyznáních lásky šeptaných první milovnici v okázalé toiletté prvním milovníkem, jenž se opíral o piano s půvabem prodavače v módním závodě. Ostatně Jocquelet ve své roli starého dělníka byl patetický a přepínal, a jakás začátečnice, ošklivá a prostřední, žalostně propadla. Kritika řídící se vůbec pouhou routinou, byla málo laskava a nejméně nevlídní odsuzovali pokus Amédéeův nazývajíce jej úctyhodnou snahou. Ba byly mezi nimi i některé hany, a bývalý jeden Vlasatý z kavárny Sevillské, jenž byl uvázl ve feuilletonu, — právě onen příserný romantik, jenž byl kdysi líčil znenuctění hrobu — zdrtil autora „Dílny“ článkem přemrštěně klasickým, v němž láteřil na realismus a dovolával se ve svém rozhorlení svědectví všech mramorových poprsí a paruk ve foyeru.

Podivná věc! Amédée dosti snadno získal si útěchy ve svém nezdaru. Nemá tedy potřebných vlastností, aby dosáhl úspěchu na divadle? Nuže, dobrá. Vzdá se toho. Není to celkem tak velké neštěstí, vzdáti se umění, jež jest nejobtížnější, ale nikoliv první mezi všemi, a jež nedovoluje básníku, aby se pohyboval volně dle své obraznosti. Amédée jal se na nově tvořit verše pro sebe sama, k vlastnímu svému uspokojení, opojoval se znovu rhytmy a obrazy, sbíral s bolestnou rozkoší květy melancholie, jež vzklíčily v jeho duši pod strastí lásky.

Zatím nastalo léto. Maurice vrátil se do Paříže se svou ženkou, jež byla šťastně porodila v Nizze hošíka, a Amédée musel je navštívit, ačkoli byl zpředu přesvědčen, že tato návštěva mu spůsobí bolest.

Malíř ochotník, hezčí než kdykoli a oděn svým obvyklým červeným kabátcem, byl samoten ve svém novém atelieru, který byl ozdobil, ba přeplnil drahocennými a zajímavými drobotinami. Bezstarostný mladík přivítal svého přítele jakoby se nic mezi nimi nebylo přihodilo, a, když se byli objali a když se otázal na roztroušené přátele, na události přihodivší se od jich rozloučení, zapálili si cigarety.

„Nuže, jak jsi daleko?“ tázal se básník. „Měl jsi veliké pracovní projekty. Dal jsi se do práce? Ukážeš mi hodně skic? . . .“

„Na mou věru, to ne! Skorem nic. To víš, tam jsem se oddal životu, lenošil jsem jako ještěrka na slunci . . . Zabírá to velmi mnoho času, to štěstí. A byl jsem docela hloupě šťasten.“

A vloživ svoji ruku do ruky přítele sedícího vedle něho doložil v krátkém zadumání:

„A přec je to štěstí, kterým jsem povinen tobě, milý Amédée . . .“

Avšak Maurice to jen tak prohodil, aby vyhověl svému svědomí.

Digitized by Google

Vzpomínal-liž, tušil-liž jen kdy, že básník byl tak nešťasten pro toto štěstí, že by jím mohl býti dosud?

Ozvalo se zazvonění.

„Ach!“ zvolal radostně hostitel. „To Marie se vrací s děťátkem z procházky v sadech Luxembourgských. Bude mu v pondělí šest neděl, tomu občánkovi, uvidíš, jak je již hezký človíček.“

Amédée pocítil, kterak mu pohnutí sevřelo hrdlo. Spatří ji tedy opět, spatří ji jako manželku a matku, nyní zajisté zcela jinou.

Objevila se pozvednuvši rukou koberec a za ní bylo viděti čepeček a venkovskou tvář kojné. Nikterak se nezměnila, ne, pranic nezměnila! Avšak šťastná láska, první mateřství, život bohatý a snadný přispěly k vývoji její krásy, jež se zdála dosud novým, roztomilým šatem. Poznavši Amédéea z počátku se zarděla, a on připomenul si smutně, že jeho přítomnost musí vzbudit v mladé ženě trapné vzpomínky.

„Tak si přece dejte po hubičce, jako staří známí!“ pravil malíř směje se s oním vzezřením muže, jenž jest milován a jist sám sebou, s oním tónem majitele revíru, jenž dovoluje střelit králíka ve svém hájemství, jakým mluvívají rádi manželé.

Avšak Amédée se spokojil polibkem na rukavičku, a pohled, kterým Marie poděkovala za jeho zdrželivost, zvýšil jeho utrpení. Přece však byla mu vděčna, usmívala se naň laskavě.

„Matinka a sestra,“ pravila vlídně, „mívají často potěšení vaší návštěvy, pane Amédée ... Jako kdysi, však se pamatujete ... Doufám pevně, že si nebudete hráti na žárlivce, teď když jsme se vrátili, Maurice a já!“

„Maurice a já!“ ... Hlas její stal se velmi něžný, oči její obrátily se láskyplně k manželi, když pronášela tato prostá slova! ... „Maurice a já!“ ... Ach, tvořili pouze jednu bytost! Kterak jej milovala! Kterak jej milovala!

Teď se musel Amédée obdivovat nemluvněti, jež se bylo probudilo v náručí kojné hlučnou radostí svého otce. Ve spoustě krajek otevřelo děcko svoje porculanově modrá očka, očka vážná jako u nějakého starce, a sevřelo lehce drobnou svou pěstí, měkkou jak pokožka kuřete, prst, který mu básník podával ...

„Jaké mu dáte jméno?“ tázal se Amédée, jsa velice na rozpacích, co by měl povědětí.

„Maurice, jako jeho otec,“ odpověděla rychle Marie, jež na novo vložila ve svoje slova všechnu vřelost své lásky.

Amédée nemohl se déle zdržet. Vymyslel si ledabylou zámiuku, aby mohl odejít, slíbil, že bude přicházeti často a mohl konečně uprchnout.

„Nepůjdu tam často!“ pravil si na schodech jsa zuřiv sám na sebe, že musil potlačovati zaštkání.

A přece se tam vracel a povždy aby trpěl. On to byl, jenž byl spůsobil onen sňatek. Měl se vlastně těšit, že Maurice stal se rozšafným, ba i poněkud těžkopádným následkem blaha manželského a otcovství, tak že nebylo nebezpečí, že se stane bývalým prostopášníkem. Avšak právě naopak, pohled na tento rodinný život, šťastné vzezření Mariino, narážky, jež činívala mnohdy o své vděčnosti vůči Amédéeovi, zejmena

Digitized by Google

pak pašovské způsoby Mauricovy v domácnosti, jeho způsob mluviti se ženou jako shovívavý pán s otrokyní, jež s radostí poslouchá, způsobovaly básníkovi nevoli a nechuť. Odcházel vždycky od Rogerových nespokojen sám sebou, rozezlen na ošklivé pocity, jež se zmítaly v jeho srdci, styděse, že miluje ženu jiného, ženu svého dávného přítele, a zachovával přece svoji potřebu přátelství k Marii, a nedovedl ji nikdy spatřit bez hnutí tajného hněvu a tlumené závisti.

Přece však dovedl učiniti vzácnějšími svoje návštěvy u mladých manželů, snažil se uvésti ve svůj život jinou záležitost srdce. Maje nyní pokdy — neboť skrovné jeho jmění mu umožňovalo, že mohl pracovat jen když se mu chtělo, očekávati návštěvu inspirace — vrátil se do společností všeho druhu, procházel nejrůznějšími ústředími, salony, kulisami, bohémou. Potuloval se tu často, mrhal tu svůj čas, všímaje si všech ženských, jsa klamán svou citlivou obrazností, utráceje stále příliš něhy ve svých rozmarech, považuje chtíč za lásku, a měl několik milenek.

První byla krásná panička, poněkud pedantická, s kterou se byl setkal v saloně hraběnky de Fontaine. Měla manžela velmi zralého, náležejícího do světa politického a finančního, jenž býval sluhou několika vlád, jenž byl toliko dvakrát neb třikrát zastrčil svůj prapor do kapsy, obrátil livrej na ruby, zpronevěřil se svým programům a zradil svoje přísahy, pročež nebylo dovoleno, aby jmeno jeho ve veřejných shromážděních bylo pronášeno bez lichotivého přívlastku. Muž tak vážně zaměstnaný zachraňováním Kapitolu, totiž podporovati statečně nejsilnějšího, schvalovati všechny podlosti většiny a rozmnožovati takto svoje hodnosti, *sinekury*, úplatky, podíly na akciích, presenční známky a výhody všeho druhu, zanedbával při tom nezbytně svoji ženu, dbaje ostatně pramálo směšnosti Sganarella, které jej vydávala v šanc co možno nejčastěji a k níž se zdál býti předurčen. Paní — hezká jak loutka, nepříliš mladá, jež v literatuře byla uvázla při George Sandové, tři toiletty denně, ohromný účet u dentisty — vyznamenala mladého básníka s romantickou hlavou a prošla s ním rychle celou pouť krajem Něžnosti. Avšak, díky modernímu pokroku, lze tuto cestu vykonati přímými vlaky. Když minuli zastávky: „Ruměnec za vějířem", „Významné stisknutí ruky", „Dostaveníčko v museu" atd., a zastavili se na poněkud důležitějším nádraží „Výčitky svědomí" (deset minut zastávky), dosáhl Amédée konečné stanice trati a stal se závisti nejhodnějším ze všech smrtelníků. Rozkošné ty chvíle důvěrných styků se vznešenou dámou! Stal se mazlíčkem milostpaní, nezbytným nábytkem jejího salonu, objevoval se na všech obědech, plesech a dýchánkách kde ona byla, potlačoval zívání v pozadí její lóže v Opeře a dostával důvěrné poslání, aby jí přinesl z foyeru bonbony. Odměnou byly mu metafysické rozmluvy, kdež milostpaní a on mudrovali o všelikých sentimentalních záhadách, a dosti vzácné rozkoše poněkud podstatnější, kdež básník záhy nabýval všedního klidu svého srdce a sklamání svých smyslů. Po několika měsících této nevalné blaženosti nastala roztržka bez bolesti a Amédée nepocítil ani lítosti, když vracel zástavy lásky, jichž se mu bylo dostalo, totiž fotografii v rámci od Leucharsa, balíček dopisů padělaných dle modních románů a psaných dlouhým anglickým písmem na elegantním papíře, a, abychom nezapomenuli, bílou rukavičku,

Digitized by Google

jež ve skříňce na vzpomínky byla poněkud pozbyla svěžesti, jako krásná paní sama.

Velká ryšavá dívčice s tělem bohyně, jež dostávala měsíčně tři sta franků, aby ukazovala svoje toiletty na jevišti Vaudevillu, a jež dávala louisdor denně svému vlásenkáři, poskytla Amédéeovi novou zkušenost v lásce, nákladnější, ale mnohem zábavnější než první. U této krasavice nebylo neurčité touhy v duši, ani psychologických subtilností, ale měla obdivuhodné nohy, zároveň silné a něžné, jako bohyně Primaticciovy, majestátné držení těla milenky kardinalovy, ubírající se ulicemi Kostnickými v těžkých brokátových šatech, aby viděla upálení mistra Jana Husi, a rozmařilý její úsměv odkrýval zuby, jež byly schopny pozříti nejedno dědictví. Na jejím loži z černého atlasu poznal básník pohodlnou a konejšivou rozkoš bohatého člověka u kurtisany dobře placené, smyslné požitky vskutku dokonalé, jež nezanechávaly ani smutku, ani nechuti. Na neštěstí slečna Rosa de Juin — to bylo divadelní jméno slečnino — měla ve své roztomilé hlavince toliko mozeček plný hlouposti a ješitnosti komediantky. Její výbuchy hněvu k vůli článku v časopisu, jenž se jí nemile dotknul, její nervové záchvaty a přívaly slzí, když dostala toliko roli o patnácti řádcích, pouhou chamraď, v novém kuse, počaly mrzet Amédéea, když se dozvěděl, že jeho sokem, jemuž se dává přednost, jest Gradoux, herec z Variétés, nestvůrný paňáca, jehož chronický chrapot a ošklivost gorilly zdály se po dvacet let tak roztomilé nejrafinovanějšímu obecenstvu světa. Ulehčen o dosti značný počet bankovek, odstoupil Violette bez hluku.

Rozpřádal na to románu sice všední, ale dosti příjemný, s mladou dívčicí, s níž se byl seznámil v davu, jenž se díval na kolotoč večer při nějaké lidové slavnosti. Louison byla dvacetiletá, byla zaměstnána u jakési znamenité květinářky a byla růžová a svěží jako mandlovník v dubnu. Měla dosud jen dva milence, nejprve příručího v dílně — elegantní světáci, vám se dostane vždy jen zbytků po takových lidech! — pak prodavače v modním závodě, jenž v ní vzbudil málo aristokratickou choutku výletů v člunu. Bylo to na Marně, když seděl vedle Louisony ve člunu přivázaném k vrbám na Iles d'Amour, že Amédée dostal mezi dvěmi slokami veslařské písně první hubičku od dívčice. A toto roztomilé stvořeníčko, veselé jak skřivánek, jež nikdy k němu nepřišlo, aby mu nepřineslo kytičku, okouzlilo básníka, pařížské dítě. Vzpomněl si tehdáž na roztomilé verše Bérangérovy „Jsem z lidu, jako moje láska!" cítil, že je milován, byl dojat. V skutku, byl pomátl tuto prostodušnou hlavičku. Louison stala se snivou, žádala jej o kadeř vlasů, kterou stále nosila při sobě v penéžence, dala si vyložiti velkou hru, hru po sto sous, u jakés kartářky, aby zvěděla, zdali mladík brunet, trefový spodek, bude jí dlouho věren, a Amédée odpočinul si chvíli na tomto prostém srdci. Avšak později — toť neštěstí nedůtklivých! — spozoroval všednosti své milenky a těžce je nesl. Byla věru příliš žvatlavá, s tím táhlým krákoráním z předměstí, proplétala svoje řeči všelikými „toť se ví", „jen poslouchej", nazývala Amédéea „můj mužíček", pojídala sprosté krmě. Jednoho dne, kdy nabízela milenci hubičku, čpěl její dech česnekem. Přece ji podržel po několik čtvrtletí, jsa dojat prostým, nezištným citem

Digitized by Google

nebohé dívčice, spokojené tím, co poskytovala, a jež nedoufala v nic a ničeho nežádala. Ona sama jej opustila, z ženské hrdosti, cítíc, že není více milována, a on jí skorem litoval.

Takto vlekl se jeho život. Pracoval trochu, snil mnoho, utrácel svoje mládí v neplodných pokusech lásky. Docházel co možná nejméně k Maurici Rogerovi, jenž rozhodně stával se řádným manželem, sešosatěl ve své domácnosti, pohrával si se svým hošíkem. Avšak pokaždé, kdy Amédée spatřil Marii, pošlo z toho pro něho několik dnů malomyslnosti, neurčitého smutku, nemohl pracovat.

„Nuže!“ zamručel odhodiv svoje péro, když mezi jeho myšlenkou a papírem vynořil se obraz mladé ženy, „nuže, jsem nevyléčitelný, miluju ji stále.“

V letě roku 1870 Amédée, syt Paříže, pomýšlel na novou cestu a již se chystal, nešťastník, spatřiti opět švýcarské vrátné, mluvící více řečí než Pic de la Mirandole a melancholické páry obuvi na chodbách hotelů, když vypukla válka. Pobyt básníkův mezi revolucionářskými Vousáči v kavárně Sevillské a parlamentárními kravatami v saloně hraběnky de Fontaine byl mu navždy znechutil politiku. Proto také pramálo dbal liberálních ministerstev, plebiscitu a různých fásí choroby, kterou zmíralo druhé císařství. Avšak Amédée byl dobrý Francouz. Překročení hranice, první ztracené bitvy, vehnaly mu do tváře palčivý ruměnec krvavé urážky. Když Paříž byla ohrožena, žádal o zbraň jako ostatní a, ačkoliv neměl vojenského ducha, přísahal sám sobě, že vykoná svoji povinnost, veškeru svoji povinnost. Onoho dne, kdy spatřil ve krásném zářijovém slunci zlatem lemovanou čapku Trochu-ovu uprostřed bodáků, bylo tu čtyry sta tisíc Pařížanů jak on, kteří byli vztýčili, jako nějakou kytici, nad hlaveň své pušky svoji odhodlanost, zemřít, jak se sluší a patří. Ach, toho bídného úpadku! Všichni ti stateční lidé měli toliko po celé měsíce přešlapovat na jediném místě a pojídati zdechliny. Bůh odpustiž nesmělým a chvastounům. Nastojte! Nebohá stará Francie! Po tolikeré slávě! Nebohá Francie Johanny d' Arc a Napoleona!

XVI.

Skorem tři měsíce trvalo památné obležení. Dne 30. listopadu svedena bitva na březích Marny; pak po dvacet čtyry hodiny zdálo se, že akce jde pomaleji, a napadlo mnoho sněhu, ale tvrdilo se, že den 2. prosince bude rozhodný.

Tohoto jitra pochodový prapor národní gardy, k němuž náležel Amédée Violette, vydal se poprve na pochod, maje rozkaz, aby setrval pouze v záloze, ve třetí řadě, pod děly tvrze, v ohyzdné rovině východně od Paříže.

Národní tito gardisté věru neměli špatné vzezření. Byli poněkud nemotorni ve svých pláštích z tmavomodrého sukna s plechovými knoflíky, ozbrojeni těžkou puškou zadovkou a ověšeni polními láhvemi, miskami a tlumoky — vše to mělo vzezření improvisované, příliš nové — přece však vyšli ze středu města zrychleným krokem, čtyrstupem, za hlučného

Digitized by Google

víření bubnů, pod velením náčelníka praporu koňmo; abyste věděli: byl to bandažista, jenž býval kdysi strážmistrem u třetího pluku husarů. Zajisté nepřáli si nic jiného, než aby se osvědčili. Ostatně nebyla to jejich vina, jestliže neměli k nim důvěru, jestliže je neposlali ku předu. A hned za hradbami, když přecházeli přes padací most, zanotovali Marseillku jako lidé odhodlaní dáti si rozbít hlavu. Co snad poněkud vadilo jich vojenskému rázu, byly jich důkladné lovecké střevíce, jich pěkné kožené kamaše, jich pletené rukavice a šály, zkrátka, ono blahobytnické vzezření, vzezření lidí, kteří si odnesli z domova trochu pohodlí, krajíc chleba a k tomu něco k snědku, tabulky čokolady, tabák, láhvici, kterou hospodyně naplnila starým rumem.

Neurazili ani dva kilometry za hradby a dospěli ke tvrzi, jejíž děla v tu chvíli byla němá, když důstojník generalního štábu na staré herce se žlutavou srstí, jež byla toliko kost a kůže, očekávající je tu, zastavil je posuňkem a pravil dosti suše k jich veliteli, aby se postavil v levo od cesty na poli, odkud dávno již byla vybrána poslední řípa. Složili tedy pušky v jehlance, vystoupili z řady a zůstali tu, očekávajíce rozkazy.

Jaké to pochmurné místo! Pod příkrovem špinavých mraků holá, jakoby prašivá půda se skvrnami sněhu polou roztálého. Tvrz nízká, skrčená, jakoby se choulila k obraně. Tu a tam skupiny pobořených domů, továrna, jejíž vysoký komín polou pobořen dělovými střelami, a na jejíž rozbité zdi bylo lze dosud čísti velkými černými literami slova „Mydlárna High-Life“. A touto zoufalou krajinou táhla se dlouhá blátivá cesta, cesta, jež vedla tam dolů, směrem k bojišti a uprostřed níž, znázorňujíc symbol smrti, ležela zdechlina koně, válející se tu jako hadr.

Naproti národním gardistům, na protější straně cesty, upravoval si polévku prapor řadového vojska, jenž byl v předvčerejším boji mnoho zakusil. Byl se uchýlil až sem, aby si poněkud odpočinul a strávil ke všemu celou minulou noc bez přístřeší, ve sněhové vánici. Vysíleni, zabláceni, v hadrech, zasmušile krčíce se kolem skoupých ohňů ze dříví nasekaného v plné míze a špatně hořícího, byli nebozi ti vojáci nejvýš zbědovaní. Pod beztvárnými čapkami jevili všichni zažloutlé vyzáblé tváře a neladné vousy. V ostrém studeném větru, jenž se prohánět po rovině, cítili jste, kterak se chvějí hubené jejich hřbety, shrbené únavou, a jich lopatky trčely pod vetchým suknem pláštů. Někteří z nich dokonce, ranění, ale příliš lehce, aby bylo třeba poslat je do ambulance, měli na čele neb na ruce zkrvavený obvaz. Když šel tudy důstojník, se sklopenou hlavou a zasmušilý, nepozdravili jej. Tito lidé byli příliš trpěli. Ve chmurných jejich pohledech bylo lze tušit zuřivou, neurvalou zoufalost, jež měla na mále vypuknout, chrlit nadávky. Byla by z nich šla hrůza, kdyby nebyli vzbuzovali lítost. Nastojte, byli to poražení!

Pařižané dychtili po novinách o posledních vojenských operacích, neboť četli v ranních listech — jako povždy za onoho hrozného obležení — toliko depeše plné hádanek, zprávy schválně přecpané strategickými výrazy, málo srozumitelnými laikům. Avšak všichni, anebo skorem všichni, byli si zachovali neporušeny svoje vlastenecké naděje, aneb, abychom mluvili upřímněji, svůj slepý chauvinism a byli ubezpečeni,

Digitized by Google

proti všemu rozumu, o konečném vítězství. V malých skupinách přecházeli přes silnici a blížili se k vojákům, aby s nimi trochu pohovořili.

„Nu což, šlo to do tuha, třicátého u Champigny? Je pravda, že máme v moci tok Marny? Víte-liž pak, děti, co se vypravuje v Paříži? Že Trochu dostal nové zprávy, že si uvolní cestu řadami Prušáků, že podá ruku pomocným armádám, zkrátka, že mela bude brzy u konce."

A těmto stínům vojáků, těmto nebožákům vysíleným hladem a únavou, počali počestní národní gardisté, teple odění a zaopatření na zimu, deklamovat hluchá slova, hlučné fráse, jimiž si po několik měsíců již proplachovali hrdla: „rozbiti železný kruh", „ani o krok, ani jediný kámen", „boj až na nůž", „vyrazit jak bystřice" atd. atd. Avšak nejobratnější řečníci byli záhy umlčeni neomaleným pokrčením ramen vojáků, jízlivým pohledem mrzutého psa, jenž byl vyrušen.

Přece však znamenitý jakýs šikovatel národní gardy, tlustý sanguinik s plavým vousem, manžel hledané modistky, jenž každého večera v pivnici po šesté sklenici ukazoval pomocí sirek neomylný plán, kterak vyprostit Paříž a rozdrtit na prach německé armády, byl tak nemotorný, že nepopustil.

„Poslyšte, můj milý," pravil obrátiv se k vychrtlému desátníku, jenž ochutnával svoji polévku, jakoby se vyptával starého taktika, stratéga věhlasu Turenna nebo Davoûta, „poslyšte, vy jste byl při tom, při předvčerejší srážce. Povězte nám, co soudíte. Jsou posice, které zaujal Ducrot, tak silné, jak se vypravuje? . . . Vyhrajeme dnes?"

Desátník obrátil se prudce ukazuje tvář do temna ožehnutou, v níž planuly modré oči plné zášti a vyzývavosti, a snažil se vykřiknout chraplavým hlasem:

„Jděte se tam podívat sami, pantofláři!"

Národní gardisté zarmouceni, naplněni odporem vůči nekázni vojáků, vzdálili se.

„Hleďme, jakou armádu nám zanechalo císařství!" zvolal manžel modistky, jenž byl hlupák.

Avšak na cestě od Paříže přicházel prapor mobilní gardy tlače se směrem k dělům, jež v dálce počínala hřímat, v nepořádku jak stádo. Byly to nebohé děti ze západních departementů, vesměs mladí hoši, mající na svých čapkách znak Bretonska s hermelinem a jichž zdravou venkovskou barvu svízele a strádání v obleženém městě nebyly dosud vyhladily. Jsouce méně vysíleni než nebozí řadoví vojáci, na nichž příliš často byla řada, netrpíce příliš zimou pod svými ovčími kožichy, mající dosud v úctě svoje důstojníky, jež znali osobně — „naši páni", jak je nazývali — jsouce bezpečni pro případ neštěstí, že se jim dostane rozhřešení některým z jich velebníčků, kteří kráčeli při první setnině, s vykasanými klerikami, se širokým kloboukem staženým přes oči, třeba doznat, že tito hoši z vřesovisk ubírali se do boje poněkud sice v neladu, jako jich předkové z dob Stoffleta a pana de la Rochejaquelein, avšak pevným krokem, se chassepotkou řádně položenou na rameni, a při sama svatá Anna! měli vzezření skutečných vojáků.

Když kráčeli mimo národní gardisty, tučný bloudýn zamával zuřivě svou čapkou ve vzduchu a zvolal z plných plic hezkého člověka:

Digitized by Google

„Ať žije republika!"

Avšak na novo nadšení chauvinisty nepadlo na půdu úrodnou. Bretonci kráčeli vstříc nebezpečí tak trochu pobádáni svou letorou, z velké části smyslem pro povinnost a kázeň, a hned od samého počátku dospěly tyto prosté duše k nejvyšší moudrosti, jež spočívá v tom, milovati svoji vlast a dát se pro ni zabít kdy toho třeba, aniž by dbali všelikých těch různých kejklů, jímž se říká vlády. Nanejvýš čtyři nebo pět z těchto „moblotů" udiveni výkřikem, kterým byli pozdravováni, obrátili k národním gardistům svoje klidné tváře venkovanů, a prapor přešel.

Manžel modistky — neměl nijakého zaměstnání, byl zbožňován svou ženou, utrácel v kavárně všechny peníze, které mu poskytovala, a občas svedl nějakou z učednic — byl nanejvýš pohoršen.

Amédée Violette zatím procházel se zadumán před rozestavenými puškami.

Jeho bojovný zápal z prvních dnů záhy ochabl. Od počátku tohoto hrozného obležení viděl a slyšel příliš mnoho nesmyslů, byl příliš svědkem jednoho z nejžalostnějších divadel, jež může poskytnouti národ, ješitný v neštěstí. Byl do duše zarmoucen, vida svoje krajany, svoje drahé Pařížany, kterak čím dál, tím více chvastali se po každé porážce a považovali svoji lehkomyslnost za heroismus, jestliže se obdivoval resignaci nebohých žen, jež čekaly před vraty koňských jatek, byl každodenně tím bolestněji dojat chlubností svých soudruhů na hradbách, kteří hrajíce v kostky domnívali se, že jsou kdo ví jací výtečníci. Úřadní plakáty, fráse v časopisech, vzbuzovaly v něm nekonečný odpor, neboť nikdy ještě tak nestydatě nelhaly, lichotíce lidu s nedůstojnou podlostí. Bez naděje v srdci, s jistotou konečné katastrofy očekával Amédée trochu spánku od únavy, bloudě temnými ulicemi tehdejší Paříže, jedva osvětlenými tu a tam petrolejovým kahancem, pod zachmuřenou, černou oblohou zimních nocí, kde neustále hučel ohlas dělostřelby, podobný vzdálenému štěkotu nestvůrných psů.

Jaká to samota! Básník neměl již jediného přítele, soudruha, jemuž by svěřil svůj vlastenecký smutek. Pavel Sillery sloužil v armadě loirské. Albert Papillon, jenž byl osvědčil hlučné nadšení v den čtvrtého září, dal se jmenovat prefektem v jednom departementu v Pyrenejích, a probrav znovu svoje autory, plýtval bývalý cenou poctěný rhetorik, tam, za větrem, hojně frásemi a pronášel se všech balkonů vzletné řeči, v nichž příliš často se mluvilo o třech stech starověkých vojáků a o jakémsi průsmyku v horách řeckých, ne zcela neznámém.

V divadlech, kdež dávána představení na prospěch ambulancí anebo na příspěvek k lití děla, setkal se Amédée častěji s Jocqueletem, jenž maje vojenskou kazajku a ukrutné boty, deklamoval s ohromným úspěchem příležitostné básně, v nichž nadšení a pěkné city nahražovaly umění a logiku. Avšak co byste řekli tomuto vítězoslavnému komediantu, jenž se považoval za Tyrtea a jenž v hloubi duše své byl přesvědčen, že zachrání vlast a že Bismark a starý Vilém budou se muset míti na pozoru?

Co se týče Maurice Rogera, poslal hned na počátku války svoji matku, ženu a dítě na venkov a maje na kabátci mobilního gardisty dvojitý

Digitized by Google

zlatý prýmek poručíka, byl nyní u předních stráží po boku starého přítele svého otce, plukovníka Lantza.

Neboť v nedostatku důstojníků, který tehdáž panoval, vylovili setníka ze ženijní kanceláře v ministeriu války a odtrhli jej od jeho kompasů a úhloměrů. Nebohý člověk! Jeho vzpomínky na aktivní službu sahaly až ke Krymu a k Zelenému kopci. Od onoho času neviděl zablesknouti se ve slunci motyku zákopníka. A nyní žádali na tomto ctihodném úředníku, aby se vrátil do příkopů a posypával svoje depeše hlinou, rozrytou bombou, jako Junot u Toulonu, v baterii „Mužů bez bázně".

Nuže, starý Lantz ani nevzdechnul. Políbiv na čelo svoje tři dcery bez věna, vytáhl ze zásuvky svoji uniformu polou rozežranou od molů, setřásl s ní pečlivě kafr a pepř a svým drobným krokem byrokrata šel dohlížet na práce hradebníků, co možná nejdále od hradeb, zcela na blízko Prušáků. Jdětež, členové pomocného ženijního sboru, pánové s americkými čapkami, neposmívali se dlouho jeho kabátci z afrických výprav, starodávného střihu, a jeho vysoké čepici, jež se zdála pocházet z časů tatíka Bugeauda. Jednoho dne, kdy německá střela vybuchla uprostřed tohoto improvisovaného generalního štábu a všichni se přitlačili k zemi, jediný plukovník Lantz sebou nepohnul a po výbuchu klidně poopravil brejle na nose a otřel potřísněný vous s touže chladnokrevností, s jakou kdysi vymýval svoje štětce na tuš. U čerta! šlo o to, dáti vám příklad, páni civilisté, zachovati pověst vojína-odborníka a naučit vás míti úctu k náprsníku z černého sametu a dvojitému rudému pruhu na spodkách. Navzdor své zdánlivé roztržitosti a hluchotě byl plukovník před tím zaslechl šeptati kolem sebe „tatík Lantz" a „starý invalida". Nuže, páni papíroví důstojníci, teď víte, že byla k čemu dobrá, ta někdejší armáda!

Maurice Roger, přidělen od svého praporu plukovníku Lantzovi, konal svoji povinnost jako pravé vojenské dítě, sledoval svého představeného na nejnebezpečnější stanoviště a také on nesklonil hlavy a nesehnul ramene při hvizdotu střel. V žilách jeho kolovala pravá vojenská krev a tento rozmařilec nebál se smrti. Ale život pod širým nebem, nepřítomnost jeho ženy, rozčilení vzbuzené válkou a oneu spěch užívati co možná rychle, společný skorem všem, kdož se odvažují života, byly pojednou probudily jeho letoru zhýralce a prostopášníka. Když mu služba dovolovala vrátit se do Paříže a stráviti tu dvacet čtyry hodiny, použil toho, aby poobědval při šampaňském u Brébanta neb Voisina ve společnosti nějaké hezké dívčice a pojídal vzácné v oné době krmě, jako zelený hrášek, grouyský sýr a převzácnou kýtu skopce krmeného potají po tři měsíce v pátém patře, ve světnici služky.

Jednoho večera, když se byl Amédée opozdil na boulevardech, spatřil vycházeti z noční restaurace Maurice v uniformě, podávajícího rámě hezké herečce z Variétés, kterou divadelní zpravodajové vychvalovali pro její horlivost v ošetřování raněných, jež však podle všeho neprotrávila mnoho nocí u loží raněných. Toto setkání způsobilo básníku novou bolest. Tedy k vůli takovémuto manželi Marie, uchýlivší se do některého venkovského koutku, zajisté v tuto chvíli zmírala úzkostí; k vůli tomuto nenapravitelnému světáku pohrdla svým přítelem z dětství, odmítla nejněžnější, nejšetrnější, nejvěrnější lásku!

Digitized by Google

Aby si ukrátil čas, unikl samotě, vrátil se Amédée do kavárny Sevillské, ale nalezl tu toliko nečetnou skupinu svých někdejších známostí. Nebylo tu více literátů, anebo skorem žádných. Vlasatí, nyní ostříháni podle vojenských předpisů, měli na hlavách různé čapky, a rozptýlení básníci nosili většinou tlumok a pušku. Avšak někteří z politických Vousáčů nebyli se vzdali svých bývalých zvyků. Vždyť přece válka a pád císařství byly pro ně vítězstvím, a čtvrtý září zanesl je do všemožných úřadů. Nejméně dvaceti z těch Vousáčů dostalo se prefektur, všichni aneb skorem všichni zastávali veřejné úřady. Jeden byl ve vládě Národní obrany a tři neb čtyři jiní, vybraní z nejdivočejších, zasedali v komisi pro barikady. Neboť jakkoli se to zdá nyní pravdě nepodobné, tato komise existovala a působila — komise podle všech pravidel, s předsednictvem řádně ustaveným, velkými porculánovými kalamáři, zvláštním papírem na dopisy, protokoly odhlasovanými a schvalovanými na počátku každé schůze — a kolem zeleného stolu tito profesoři vzpoury, doktoři revoluce z kavárny Sevillské obětovně dávali v službu vlasti praktické zkušenosti, jež byli získali cvičíce se ve hře domina.

Avšak Vousáči zůstavší v Paříži a zaujímající ve státě místa více méně důležitá, přese všecku horlivost nebyli neunavni, a poněvadž kanceláře, kde pracovali ke spáse Francie, zavírány z pravidla o čtvrté hodině, okoušeli Vousáči zaslouženého odpočinku a chodili jako dříve na občerstvení do „Sevilly". Zde je nalezl Amédée a vmísil se na novo do jich hovorů, jež nyní otáčely se výhradně kolem záležitostí vlasteneckých a vojenských. Tito Vousáči, z nichž jediný nebyl schopen velet: „V pravo v bok" četě pěchoty, byli všichni nadáni, — patrně působením Ducha Svatého — geniem strategie. Každého večera, od páté do sedmé, sváděna na každém mramorovém stolku bitva. Podporována dělostřelectvem láhve s ledovou vodou, jež představovala Mont Valérien, líčila sklenka turinského vermouthu, totiž sbor Vinoyův, útok na koflík představující baterie u Montretoutu, kdežto pravidelné vojsko a národní garda, znázorněny sklenkou hořké a sklenkou absintu, vyrazily hromadně směrem jižním a postupovaly přímo k srdci nepřítele, k Versaillu, ku podstavci na sirky.

Mezi Vousáči byli lidé s projekty, vynálezci, neobyčejně hrozní, kteří vesměs měli neklamné prostředky, zničiti jedním rázem pruské armády a kteří obviňovali generála Trochua ze zrady, poněvadž zamítnul jejich nabídky dovolávaje se zastaralých předsudků lidských práv. Jeden z těchto myslitelů, bývalý lékař u somnambuly, rád vytahoval ze svých kapes — zároveň s váčkem na tabák a papírem na cigarety — řadu láhviček s nápisy: cholera, mor, tyfus, žlutá zimnice, vomito negro atd. a navrhuje jako věc zcela prostou, aby tyto epidemie byly rozšířeny po všech táborech německých pomocí řiditelného balonu, který byl vynalezl právě včera, když ulehal do postele.

Omrzev se záhy všemi těmi žvatlaly a potrhlými, nevrátil se Amédée více do kavárny Sevillské. Žil samoten, jako obležený Pařížan, zahloubávaje se vždy více ve svoji malomyslnost a nikdy snad necítil ji tíže na svých ramenou než ráno dne 2. prosince, v poslední den bitvy u Champigny, když se procházel smutně před puškami svého praporu.

Nízká ta obloha, kde se tísnily pochmurné mraky obtížené sněhem,

Digitized by Google

ten neodbytný zvuk dělových výstřelů, ta bařinatá krajina, ta pobořená stavení, tito přemožení vojáci, chvějící se pod svými hadry, vše to uvrhlo básníka v nejchmurnější dumání.

Tak tedy lidské pokolení staré tolik set věků, snad tisíce staletí, bylo dosud stíženo záští, nesmyslnou válkou, bratrovražedným zabijáctvím! Pokrok? Civilisace? Pouhá slova! Nikde klidu, trvalého pobytu v míru, v bratrství, v lásce! Povždy vynořuje se původní surovost, právo silnějšího držící ve svých dravčích spárech bílou mrtvolu Spravedlnosti! K čemu tedy bylo tolik náboženstev, filosofií, všechny ty šlechetné sny, všechny ty mohutné vzlety myšlenky k dobru, k ideálu? Byla tedy pravdiva ona hrozná nauka pesimistů! Jsme tedy podobni zvířatům, navždy odsouzeni navzájem se ubíjet, abychom žili? Je-li toto život člověka, raději se ho z ošklivosti vzdát, vypuditi duši z těla!

Zatím dělostřelba vzrostla a v její tragický hukot mísil se nyní praskavý, suchý třesk pušek. Nad lesnatou strání, jež zahražovala rozhled směrem k jihovýchodu, zvedal se bílý dým, velmi hustý, rozložený po celém obzoru neustále na šedé obloze. Boj tam počal znovu, srážka byla patrně velmi tuhá, neboť brzy ambulanční povozy, — káry, tažené vozatajskými koni, rekvirované omnibusy, — počaly přijíždět. Byly plny raněných, jichž žalostné stenání bylo slyšet po cestě. Méně těžce ranění naloženi do omnibusů, jež jely krokem, avšak cesta byla bezedná následkem nepohody a bylo trudno pohlednout na klátící se hlavy, bolestně roztřásané při každém nárazu. Přece však v úzkých a dlouhých vojenských povozech byly profily umírajících, uložených na zkrvavených žíněnkách, ještě příšernější. Pochmurný průvod rozervaného lidského masa ubíral se zvolna k městu, k nemocnicím. Avšak sto kroků od posice zabrané národními gardisty zastavovaly někdy povozy před domem, kde byla umístěna prozatímná ambulance a skládaly tu raněné, nejméně způsobilé k dopravě. Nezdravý ale tak mocný pud, jaký vyvolávají u člověka hrozná divadla, pudil i Amédéea Violetta. Tento dům, ušetřený bombardováním a chráněný před pleněním a požárem praporem ženevské konvence, tvořil typ venkovského útulku, jenž je touhou, kterou uskutečňuje každý kramář, když získal jmění. Nic tu nechybělo, ani majolikoví lvi před portálem, ani zahrádka s koulemi ze skla podloženého staniolem, ani nádržka pro zlaté rybky. Za horkých dnů minulého léta pohled mimojdoucího as tu často překvapil pod tímto loubím měšťáka, vysvlečeného z kabátu, a ženské ve světlých šatech, pojídající v rodinném kroužku meloun. Obraznost básníka potloukavšího se po okolí vyvolávala si již obraz pařížské neděle, když pojednou v otevřeném okně v prvním patře objevil se mladý vojenský lékař s čapkou pošinutou do týla, jenž si utíral ruce o zástěru s rudými skvrnami. Naklonil se spěšně z okna a obrátiv se k vojákuošetřovateli, jehož byl Amédée z počátku nespozoroval a jenž střihal plátno na stolku v zahradě, zvolal netrpělivě:

„Nuže, Vidale, proklatý lenochu, což obvazy? . . . Bude to dnes nebo zítra, u všech všudy!"

„Ustupte, prosím," ozval se v téže chvili mírný hlas zcela blízko Amédéea, jenž odstoupil, aby uvolnil cestu dvěma nosítkům, jež nesli čtyři milosrdní bratři.

Digitized by Google

Avšak básník sebou trhnul a vyrazil ze sebe výkřik zděšení a překvapení. V obou raněných, bez vědomí, nesených řeholníky, poznal Maurice Rogera a plukovníka Lantza.

Ano, oba byli raněni smrtelně. Bylo to jedva před hodinou.

V boji nastal pro naše nepříznivý obrat, tam na břehu Marny. Dopustili se chyby odpočinuvše po celý den a poskytnuvše nepříteli času, aby soustředil svoje síly. Když chtěli na novo útočit, narazili na spousty nepřátel, na mocné dělostřelectvo. Dva generálové usmrceni! Tolik statečných lidí zabito! A nyní na novo ustupováno, pozbýváno půdy.

Se skloněnou hlavou, shrben v sedle ještě více malomyslností než únavou, jeden z velících generálů pozoroval dalekohledem naše řady, jež se kolísaly.

„Kdybychom se aspoň mohli opevnit zde," mručel ukazuje na vyvýšeninu, jež ovládala řeku, „zřídit tu redutu . . . Za jedinou noc se sto zákopníky bylo by to provedeno . . . Nezdá se mi, že by nepřátelská střelba mohla zasáhnouti tuto posici, a je to posice dobrá."

„Můžeme se tam podívat, generále," odpověděl kdosi velmi skromně.

Byl to tatík Lantz, starý invalida, jenž tu stál pěšky maje s sebou Maurice a tři neb čtyry inženýry pomocného ženijního sboru. Na mou věru, navzdor pěti prýmkům na své čapce, jež, jak se zdálo, pamatovala dobytí tábora Abd-el-Kaderova, nebohý tento muž s brejlemi na nose, v dlouhém plášti a vousem silně prošedivělým, nevzbuzoval větší dojem než hlídač sadů, jeden z oněch veteránů, kteří hrozí uličníkům holí, aby nešlapali po trávníkách.

„Pravím-li, že německé dělostřelectvo až sem nezasáhne," zamručel velitel, „nejsem tím jist . . . Ostatně, máte pravdu, plukovníku. Třeba to přec jen zkusit . . . Pošlete tam tedy dva z těchto pánů."

„Dovolíte-li, generále," odvětil tatík Lantz, „půjdu tam sám."

A Maurice Roger v záchvatu šlechetné odvahy doložil ihned:

„Nikoliv beze mne, že, pane plukovníku?"

„Jak je vám libo," odpověděl generál, jenž již zase pohlížel svým dalekohledem na jiný bod bojiště.

A následován jediným synem svého spolubojovníka z Afriky a z Krymu, kráčel do boje tento úředník, tento hotovitel akvarel, jakoby šel do ministeria s deštníkem pod paží. Avšak ve chvíli, kdy oba důstojníci přibyli na vysočinu, střela vyslaná pruskými bateriemi dopadla do káry s náboji a způsobila výbuch s hrozným třeskem. Mrtví a ranění pokrývali půdu. Tatík Lantz viděl prchající pěšáky, dělostřelce zapřahající spěšně k dělům.

„Jakže!" zvolal vzpřímiv se v celé své výšce „opouštějí svoji posici!"

Tvář plukovníkova se změnila. Rozevřev široce svůj starý plášť a ukázav černý sametový náprsník, na němž se třpytil komandérský kříž, tasil kord, nasadil naň svou čapku a s nepokrytou hlavou, šedým vlasem vlajícím ve větru, s rozpřaženým náručím vrhl se proti prchajícím.

„Stůj!" zvolal hromovým hlasem. „Obraťte, nešťastníci, obraťte . . . Jste zde na čestném místě . . . Zřiďte řad, děti! . . . Dělostřelci, k dělům! . . . Sláva Francii! . . ."

V tom nová střela vybuchla u nohou plukovníkových a Mauricových a oba klesli.

Digitized by Google

Amédée vrávoraje pohnutím, se srdcem překypujícím bolestí a hrůzou vešel do ambulance za oběma nosítky.

„Dejte je do jídelny," pravil jeden z ošetřovatelů k řeholníkům. „Není tam ještě nikoho. Doktor přijde hned."

Avšak hned přikvapil mladý muž se zkrvácenou zástěrou a pohledmuv na oba raněné, pokrčil rameny a zamručel:

„Nic platno . . . A nebude to dlouho trvat."

Vskutku, plukovník nalezal se již v agonii. Přehodili přes něho pokrývku ze šedé vlny, pod kterou unikající krev se prozrazovala vlhkými skvrnami, jež se vůčihledě rozšiřovaly pronikajíce látkou. Přece však se zdálo, že raněný probouzí se ze své mdloby. Oči se pootevřely, rty se zachvěly.

Lékař, jenž se nalezal již na prahu dveří, vrátil se k nosítkám, kde ležel starý důstojník, a naklonil se nad ním.

„Chcete mi něco říci?" tázal se.

Starý Lantz nepohnuv hlavou obrátil k chirurgovi pohled smutný, ó, nekonečně smutný, a hlasem jedva srozumitelným, hlasem přízraku, zašeptal:

„Tři dcery . . . na vdaní . . . Tři . . . Bez věna . . . Tři . . . tři! . . ."

Pak vydral se mu hluboký vzdech. Modré jeho oči zbledly, pošinuly se poněkud pod hořejší víčka, staly se strnulými a skleněnými. Plukovník Lantz byl mrtev.

Nezoufej, stará vojenská Francie! Budeš míti vždycky pod svými prapory takovéto vojíny prostého srdce, odhodlané zpředu k oběti, hotové sloužit ti za skyvu chleba a zemříti pro tebe odkazujíce ti s důvěrou svoje vdovy a svoje sirotky! Nezoufej, stará Francie ze stoleté války a z roku devadesátého druhého!

Řeholníci s bílou páskou s červeným křížem na rukávu, jež se odrážela od jich černého šatu, poklekli u mrtvoly a šeptem se modlili. Lékař teprve teď spozoroval Amédéea Violetta nepohnutého v koutě světnice.

„Co tu chcete?" tázal se zhurta.

„Jsem přítel tohoto nebohého důstojníka," odpověděl Amédée ukazuje na omdlelého Maurice.

„Budiž, zůstaňte u něho . . . Kdyby chtěl pít, máte tu odvar . . . zde, na kamnech . . . Vy, pánové," doložil chirurg obrácen k řeholníkům, kteří vstávali pokřižovavše se naposledy, „půjdete, myslím, zase na bojiště?"

Pokynuli mlčky hlavou; nejstarší z řeholníků zatlačil oči nebožtíkovy a lékař odcházel s nimi řka mrzutě:

„Hleďte přec přinésti nám poněkud méně potlučené."

Neboť také Maurice Roger umíral. Košile jeho pod rozepnutou kazajkou byla celá červená a potůček krve řinul se s čela na plavý knír; ale byl dosud krásný ve své mramorové bledosti. Amédée chopil se opatrně svislé paže, položil ji na nosítka a podržel ruku přítelovu ve své ruce. Při tomto dotknutí Maurice slabě se pohnul a konečně pootevřel oči.

„Ach, to je žízeň!" zasténal.

Básník přinesl hrnek s odvarem a naklonil se nad nešťastníka, aby mu podal pít. Tu se v pohledu Mauricově objevil výraz překvapení. Poznal Amédéea.

Digitized by Google

„Tys to, Amédée! . . . Kde pak to jsem? . . .“

Učinil marný pokus povstati; hlava jeho obrátila se lehce na pravo a spatřil, dva kroky od sebe, mrtvolu svého starého představeného, se zavřenýma očima, s tváří utišenou již prvními minutami dokonalého klidu.

„Můj plukovník! . . .“ pravil. „Ach, rozumím . . . Vzpomínám si . . . Kterak prchali! . . . Ničemní zbabělci! . . . Avšak co ty, Amédée? . . . Proč ty jsi zde? . . .“

A vida slzy, jež přítel jeho nemohl potlačit, zašeptal:

„Je po všem, že?“

„Ne, ne!“ zvolal vřele Amédée. „Dostaneš ihned obvaz . . . Lékař tu bude okamžitě . . . Vzmuž se, milý Maurice, vzmuž se!“

Avšak pojednou raněný prudce se zachvěl, zajektal zuby a pravil znovu s hrozným chvěním rtů:

„Mám žízeň! . . . Pít, příteli! . . . Dej mi pít! . . .“

Několik doušků odvaru poněkud jej utišilo. Zavřel oči, jakoby chtěl odpočinout anebo vzpamatovat se. Avšak chvíli po té otevřel je znovu, upřel je na tvář svého přítele a pravil k němu hasnoucím hlasem:

„Víš . . . Marie, moje žena . . . Ožeň se s ní . . . Ji a svého syna . . . ti svěřuju . . .“

Pak, patrně vysílen únavou, když byl pronesl tato slova, zdál se omdlévat a trnout na nosítkách, jichž plátno bylo nyní celé prosáklé krví, kterou byl ztratil. Okamžik po té počal těžce oddychovat. Amédée, kleče poblíže Maurice, slzel nad jeho rukou a v přestávkách, mezi každým zachroptěním umírajícího, slyšel stále tam v dáli, směrem k bojišti, nepřetržitý rachot děl, jež zabíjela zase jiné.

XVII.

Listí padá!

Toto říjnové odpoledne jest rozkošně vlídné. Ani jediného mráčku na popelavém azuru nebes, kdež slunce, jež bylo od rána šířilo čisté, harmonické světlo, počíná se majestátně chýlit k západu, jako nějaký dobrý stárnoucí král po dlouhém, úspěšném životě. Kterak jest vzduch lehký! Kterak jest klidný a svěží! Jest to zajisté nejkrásnější den tohoto krásného podzimku. Tam v dálce, v údolí, řeka posetá jiskrami zdá se býti z tekutého stříbra a lesy, jež věnčí stráně, jsou z plavého zlata a žhavé mědi. Rozsáhlé panorama Paříže, velkolepé a rozkošné, se všemi slavnými budovami a s dómem Invalidů, skvoucím se jako kus zlatnické práce, obmezuje obzor. Podobně jako něžná koketní žena, jež chce vzbuditi touhu, vysílá ke svému příteli při odchodu svůj nejopojnější úsměv, ozdobila se pokročilá doba roční k jednomu ze svých posledních dnů veškerou nádherou svého něžného kouzla.

Avšak listí padá!

V Meudonu, v zahradě svého venkovského domku, kdež bydlí po osm let, prochází se Amédée Violette, jenž byl nedlouho po válce pojal za manželku vdovu Mauricovou a jemuž nyní je přes třicet, prochází se samoten na terasse posázené lipami polou holými, v této obdivuhodné podzimní krajině.

Digitized by Google

Jest slavný. Pracoval mnoho a založil na svých knihách, plných upřímnosti, svoji básnickou pověst. Zajisté jsou na něho žárlivi a mnohdy ještě počínají si vůči němu nespravedlivě, ale jest vážen pro svůj důstojný život, jenž celý jest vyplněn péčí o umění a zaujímá v literatuře vynikající místo. Příjmy jeho, ačkoli skromné, stačí, aby jej zbavily všedních starostí. Žije vzdálen světa, v útulné důvěrnosti s těmi, jež miluje, nezná trampot ctižádosti a ješitnosti. Amédée Violette měl by býti šťasten.

Starý jeho druh, Pavel Sillery, jenž dnes ránu přibyl na snídani do Meudonu, Pavel Sillery, odsouzený ku každodenní práci, k úmornému životu žurnalisty, bez oddechu, ulevil si hlubokým povzdechem, když usedl do vagonu, jenž jej unášel zpět do Paříže, k nucené práci, ke článku, který musel zhotovit na zítřek, uprostřed hluku a žvatlání v redakční pracovně, vedle nedokouřeného doutníku, položeného na okraj stolu.

Ach, tomu Amédéeovi věru není zle. Pohodlí, domov, rodina. Není nucen proměňovati svůj talent v drobnou minci, rozptylovati jej na broky. Má dosti času, aby přestal, když necítí chuti do práce, může přemýšlet, než počne psát, tvořiti dobré věci. Není divu, u všech všudy, že tvoří skutečné umělecké věci, knihy sympatické a pravdivé, v tom ovzduší náklonnosti a lásky! Především zbožňuje svoji ženu, toť lze snadno poznat, a uvykl si považovati za svého syna malého Maurice, tohoto roztomilého, desetiletého klučíka, tak elegantního a nenuceného pod dlouhým vlasem královského dítěte. Zajisté možno tušit u paní Violettovy nezapomenutelné hoře, cosi mrtvého a zlomeného. Avšak jaký laskavý a vděčný pohled upírá neustále na svého manžela! Lze-liž si pomyslet cos dojemnějšího nad tuto Luisu Gérardovu, tu výtečnou starou pannu, duši domu, jež tu dovede stvořit půvabný pořádek a elegantní pohodlí, obklopujíc při tom oddanou péčí matku Gérardovu, ochromenou stařenu? Zajisté, Amédée dobře upravil svůj život. Miluje a jest milován; upravil si pro svého ducha a pro své srdce bezpečné a milé zvyky. Jděmež, je to člověk šťastný a je to mudrc.

Zatím co Pavel Sillery schoulen v koutku vagonu, dal se takto svést, aby záviděl skorem svému příteli, Amédée, upoután půvabem krásného toho dne, jenž se chýlí ku konci, prochází se volnými kroky a omeškává se pod lipami na terasse.

Kolem něho listí padá!

Zvedl se velmi slabý vánek. Blankyt nebes poněkud bledne. V dálce, v nejbližším pařížském předměstí, počínají okna planout pod šikmými paprsky zapadajícího slunce. Bude brzy večer, a na koberec suchého listí, jež chřestí pod krokem básníkovým, padají jiné listy. Padají pořídku, zvolna, ale neustále. Mráz minulé noci je úplně spálil. Suché, barvy rezavé, jedva se drží na stromě, a jakkoli je lehký větřík, jenž jimi vane, unáší je jeden po druhém. Oddělujíc se od větve, kroužíc chvíli ve zlatém světle a kladouc se konečně se smutným šumotem ke svým druhům již spadlým, jež pokrývají písek stromořadí, listí padá, padá!

Amédée Violette jest proniknut melancholií.

Měl by býti šťasten. Co by mohl vytýkati svému osudu? Nemá-liž za ženu tu, kterou si přál, po které povždy toužil? Není-liž mu nejněžnější, nejlepší družkou? Ano, avšak ví, že svolila ke sňatku s ním jen

Digitized by Google

proto, aby poslechla posledního rozkazu Mauricova, ví dobře, že srdce Mariino jest pohřbeno v hrobě vojína usmrceného u Champigny. V ní skrývá se tajná kaple smutku, kam Amédée nemá a nebude nikdy míti přístupu, kdež plane stále, jako lampa ve svatyni, vzpomínka na zbožňovaného nebožtíka, muže, jemuž panna jatá láskou byla se oddala bez podmínky, otce jejího jediného dítěte, hrdiny, jenž se vytrhnul z jejího náručí, aby obětoval svoji krev vlasti. Amédée může býti jist vděčností, oddaností své ženy, nedosáhne nikdy její lásky. Maurice zvedá se mezi ní a jím jako posmrtný sok. Ach, tento Maurice! Přece ji miloval velmi málo a velmi špatně, nebohou Marii! Měla by si vzpomenout, že když ji byl nehodně svedl, pomýšlel na to opustit ji, že bez Amédéea nebyla by se stala jeho ženou. A což kdyby věděla, že v obležené Paříži, když byla vzdálena, klamal ji s děvčaty? . . . Avšak o tom se nikdy nedozví. Amédée je příliš šetrný, aby se dotknul památky zesnulého, ba ctí a obdivuje se u Marie této věrnosti citu a illuse. Přece však to těžce nese. Ta, které dal svoje jméno, svoje srdce a svůj život, nenalezá útěchy, třeba se tomu podrobit. Znovu provdána, zůstává vdovou na dně své duše, a marně odívá se ve světlé šaty; její úsměv a její oči mají neustále smutek.

Maurice! Kterak by naň mohla zapomenout, když jej vidí stále kolem sebe v tomto synu, v tomto krásném dítěti lásky, jenž se rovněž jmenuje Maurice a jehož čilá hezká tvář jeví tak nápadnou podobnost s tváří jeho otce? Amédée má předtuchu: za několik let bude to nový Maurice, s touž svůdností a týmiž chybami. Básník nezapomíná, že jeho umírající přítel svěřil mu sirotka, snaží se být vůči němu spravedlivý a dobrý, řádně ho vychovat. Ba dokonce mnohdy s trpkým steskem shledává v tomto dítěti rysy a pudy muže, jenž mu byl tak drahý, a jenž mu tolik ublížil. Avšak přes to přese všecko nemůže míti otcovské city on, jehož manželství jest bezdětné, pro syna jiného.

A závidí mu, nebohému Amédéeovi! Trocha té radosti, kterou má, jest hojně promísena zármutkem a smutkem, a neodvažuje se svěřit se výtečné Luise, jež přece jen to tuší, Luise, jejíž bývalou tajnou náklonnost k sobě, kterou tak statečně potlačila, uhodl, a jež se stala dobrým geniem jeho krbu. Což kdyby ji byl tehdáž pochopil? . . . Snad v tom bylo štěstí, pravé štěstí . . .

Listí padá, padá!

Po snídani, kouříce cigarety poblíže záhonů jiřin, kdež velcí zlatí pavouci podzimní upředli svoje sítě, hovořili Amédée Violette a Pavel Sillery právě o minulosti, o soudruzích z mládí. Není to nikterak veselá zábava, neboť od té doby byla válka, komuna, konec světa. Co tu nebožtíků! co tu zmizelých! A pak tato přehlídka minulosti vám dokazuje, že jste se naprosto mýlili ohledně mnohých lidí, a že celkem jest pánem osud.

„Tento“, jenž považován kdysi za slavného prosaika, za náčelníka školy a jehož věrní učedníci, pět neb šest mladíků, roznášeli náuky jeho o umění, razíce tytéž cesty co on a napodobíce i jeho způsob mluvy svírajíce zuby, „tento“ jest nucen psáti do pornografických žurnálů povídky pečlivě ciselované jako necudné žaponské sošky ze sloviny. „Onen“,

Digitized by Google

horkokrevný revolucionář, dal si opatřit pěkné místo, a skromný „N. N.“, pouhý kompars v pozadí obrazu, jedva povšimnutý v jich schůzích, zcela prostě vydal dvě znamenité knihy, dvě mistrovská díla.

Takto všichni Vlasatí a všichni Vousáči dali se neočekávanými cestami. Ale zejmena politikové vzbuzují úžas růzností svých osudů. Mezi stálými hosty odpoledními z kavárny Sevillské napočítáno osm poslanců, tři ministři, dva vyslanci, jeden generalní výběrčí a třicet trestanců, kteří v Noumei očekávají pozdní hodinu amnestie. Nejzajímavější z nich, uváží-li se vše dobře, jest přece jen onen hloupý sektář, starý fanatik Dubief, jenž pival vždy jen cukrovou vodu, neboť on aspoň dal se usmrtit na hromadě kamení řadovou střelbou Versaillských.

Osobnost, jejíž vzpomínka vzbuzuje hnus obou přátel, jest u všech všudy ten šplhálek Artur Papillon. Všeobecné právo hlasovací s obvyklou svojí rozšafností neobmeškalo vybrati tohoto hlupáka a frásistu, jenž se nyní prohání jako ryba ve vodě uprostřed politických pomejí. Rychle zbohatnuv výhodným sňatkem, stal se postupně poslancem, zpravodajem komise, tajemníkem, místopředsedou, předsedou skupiny, státním podsekretářem, zkrátka vším, čím se možno stát. V tu chvíli hřímá proti klerikalismu, a jeho žena, ošklivá, bohatá a nábožná, dává vychovati dcerušku v klášteře. Dosud neulovil ministerský portefeuille, ale nebojte se, dočká se ho. Jest velmi ješitný, plný sebedůvěry, jen tolik počestný, kolik třeba, vnucuje se. Jestliže se nestane rozhodnutí, aby zavedeno *bylo* střídání ministrů tak, aby po řadě každý poslanec stal se *ministrem*, anebo nebudou-li dávati ministerstva do výhry — což by *nebylo* tak hloupé — jest Artur Papillon muž předurčený, nezbytný, osudem naznačený, ve třech neb čtyrech kombinacích. Pak bude to hrozné, neboť jeho výmluvnost pohrne se přívalem a on bude jedním z nejnepose-lnějších mikrobů v kultuře parlamentárních cizopásníků.

A Jocquelet? Ach, chtějí-li se přátelé zasmát, třeba jen pronésti jeho jmeno, neboť věhlasný herec naplňuje nyní vesmír svou slávou a svou směšností. Jocquelet dávno již přetrhl pouta, kterými byl vázán k divadlům pařížským. Jako francouzská trikolora vykonal několikráte cestu Evropou, jako vlajka anglická brázdil všechny oceany. Jest to slavný Bludný Komediant, a hlavní města starého světa i obou Amerik očekávají, rozechvěna touhou, kdy ráčí rozseti po nich blahodárnou mannu svých monologů. V Chicagu, kde mu vypřáhli lokomotivu, pojal úmysl vůči této poctě, jež byla konečně důstojna jeho zásluh, státi se občanem americkým. Ale nabídli mu novou uměleckou cestu po staré Evropě a puzen synovskou vzpomínkou — šlechetná srdce již mají podobné slabosti, — svolil, že se ještě jednou vrátí mezi nás. Jako vždycky sklízel hromady zlata a vavřínů. Avšak když se po moři blížil ke Stokholmu, byl trapně překvapen, že válečné lodi jej nevítaly salvami z děl, jako se svého času stalo na počest jakési slavné zpěvačky. Nechať se diplomacie má na pozoru! Jocquelet jest chladný vůči švédskému dvoru!

Po odchodu Pavla Silleryho přemítá Amédée ještě mnohé věci z minulosti ve své mysli. Vyvolává si jiné postavy polou setřené z jeho paměti: paní Rogerovu, od které se poněkud vzdálil od té doby, co se oženil s Marií, matku v tragickém smutku, ke které někdy vodí malého Maurice

Digitized by Google

Perugino: Z obrazu „Klanění se Ježíškovi".
(Gallerie Pitti ve Florencii.)

Digitized by Google

a jež přijala a opatřila věnem tři dcery plukovníka Lantza, a rovněž rysy hezké Rosiny Combarieu-ovy, kamarádky z dětství, kterou byl nalezl u Bulliera a od tohoto setkání nikdy více nespatřil. Kam se poděla, ta nebohá? Amédée doufá, že jest mrtva . . . Ach, kterak to smutné, ty staré vzpomínky, na podzim, když padá listí, když slunce zapadá!

Avšak zapadlo, pohroužilo se za obzor, a pojednou vše pohasíná. Nad zatemnělým krajem, pod rozsáhlou oblohou barvy perlové šíří se pochmurné mrazení, jež následuje na loučení se dne. Bílé páry města zšedly, řeka jest jako zakalené zrcadlo. Před chvílí, v posledním paprsku slunce padající zvadlé listy podobaly se zlatému dešti. Nyní podobají se černému sněhu.

Kde jsou tvé někdejší naděje a přeludy, Amédée Violette? Přemýšlíš tohoto večera na rychlé prchání let, na bílé hřbitovní květy, jež prokvétají na tvých skráních. Máš nyní důkaz, že v tomto světě jest nemožná láska sdílená stejně oběma stranami. Víš, že štěstí, aneb to, čemu se tak říká, existuje toliko přibližně, trvá toliko jedinou minutu, a mimo to, kterak jest často prostřední a kterak zítřek po něm jest trpký! Očekáváš útěchy toliko ve svém umění. Skličen jednotvárnou nudou života, očekáváš toliko zapomenutí v opojení poesie a snů. Nastojte! tvoje mládí minulo, nebohý snílku!

Listí padá! padá!

Z cyklu básní „Chrám bosých“ Aug. Eug. Mužíka.

„Jest poesie chrám, kam vejít lze
i v škorních i s nohama bosýma.“
Petőfi.

Střevíce.

Byl právě den to velikonoční,
sobota Bílá, Kristus z hrobu vstával
a lidé z rána s lože, svěžesti
a nových plni sil a touhy žít,
když Bůh přemohl Smrt a její průvod
— Mráz, Bolest, Bídu, Samotu a Hlad,
ty všecky hrůzy, kterých zkusil sám.
Já časně ze sna byl jsem probuzen —
kdos zvonil u dveří, a před nimi
stín ženský stál. To byla stařena
vyzáblá, bledá, žlutá, vrásčitá
jak starý citron, žitím odhozený,
a v ruce nesla staré střevíce

Digitized by Google

na rychlo leštěné — jen jeden hled — —
lak na nich byl již všechen oprýskán
a ceny neměly ni za haléř.
‚Co chcete?‘ tážu se jí nevrle,
‚tak časně z rána?‘

„Pane, kupte je!“
‚Nic nekoupím!‘ tak zvolal jsem a zpět
zas do teplé jsem spěchal postele.
Jen slyšel jsem, jak všady u dveří
dál bylo zvoněno a rychle vždy,
jak rychle byla všady odbyta.

Den minul jarní, apoštolů den,
již Mistra svého z hrobu čekali,
den mladých dětí, svěžích, růžených
a milenců a luzných pohledů,
jež lidé s lidmi, slunce s přírodou
a se vším opět vyměňoval Bůh.
Pak přišel večer. Blaho šířilo
se po zemi, vše spočinulo rádo
po dlouhých mukách, smrti, pochybnosti
i vzkříšení, a srdce věřící
ach rádo vstalo s Kristem z hrobu zas.
To nejkrasší snad roku chvíle jest.
Já seděl s přátely u večeře,
a dámy klepy směšné spřádaly,
a děti smály se a jásaly
a prázdnily se vína poháry,
to mžik byl čirého ach veselí!
Tu náhle kdosi venku zazvonil.
Já vyšel náhodou a . . . opět zřel
jsem od rána tu stařenu, a zas
ty nabízela střevíce . . . ba jest
to ona přec, ač sotva lze ji poznat,
jak byla ještě starší, sešlejší
a vrásčitější . . . i ty střevíce,
jichž lesk se zdál být ještě zašlejší,
víc oprýskán, neb po celý ten den
v těch chodili střevících stařeninách
Mráz, Bolest, Bída, Samota a Hlad —
a jaké cesty urazily v nich!

Ó Životě! Ó Kriste! Smavé děti!
Ó stařeny! Ó sešlé střevíce!

—

Digitized by Google

Andante.

Pojď, podej ruku mně
a půjdem spolu tiše
výš, dále od země
kde věčný pokoj dýše,
kde sladce, dojemně
svit luny padá s výše,
tam bez těl vznášejme se
u vytržení, v plese!

Tam strmí velký kříž
a na něm rozpjat stojí,
jenž sňal s nás bolu tíž
a vzal ji na hruď svoji,
pojď k němu, blíž a blíž,
on na věky nás spojí,
my v jeho oči zříce
se nepustíme více . . .

—

Tragoedie.

Tolik hodin práce,
a tak málo mzdy!
A pak řekli krátce:
Nechoďte už víc.

Stár jste, brachu milý,
všechen strhán už,
nemáte už síly,
mladší nastoupí

Do starého dvora
na ten panský lán,
kde se seje, orá,
a vše — lidu pot . . .

No tak — půjdem domů — —
cesta daleká
temnem šerých stromů,
křovím šedých jiv.

Údolím se vine
strmý pod výmol
Labe žluté, siné,
jako hrozný had.

Digitized by Google

A on kráčí zvolna
— stařec mdlý už tak . . .
nevědomá, bolná
nálada čpí kol.

Je to z minulosti
divná vůně, dech,
či to budoucnosti
neprůhledná mha?

Ve míšku je svázán
nicotný ten kov.
— Byl on kdy nač tázán,
čím mu srdce vře?

Byl vždy tichý, němý,
jak ten smutný brav,
obliben byl všemi,
ale nepoznán.

A teď lidé řeknou
. . . byl to dobrý muž,
mzdu si nesl pěknou,
nevydal z ní nic.

Sešel cestou tady
ač ji dobře znal — —
nu — měl umřít hlady
nebo žebrat jít?

Poslední tu lásku
prokažme mu teď —
co živ, ani vlásku
lidem neskřivil . . .

Rakev koupíme mu
za tu jeho mzdu.
Budiž zbloudilému,
Bože, milostiv!

—

Bojovníci.

Půlnocí a pustou plání
táhnou tiše, bez ustání
duše lidí nezrozených
v kraje bratří utištěných,
mučednický svit kol skrání.

Digitized by Google

Táhnou tiše, každá nese
kříž a pouta, jimi třese
do dálky kams v divém hněvu,
na svůj vzdor a na úlevu
druhů spjatých v jařma děse.

Chudá chýš je Betlehem,
chví se ve základu svém.
Tak ji obstoupí ten dav;
krví svou ji postříkav
dál jde mocným pochodem.

Voják, jenž na stráži dlel,
ničeho tu neviděl.
Hlásil včera dnes i znovu
‚ticho jako na hřbitovu,‘
kníže vesel v hody spěl.

Ale dole v hlubé tíši,
v černé povrženců říši
divné zraje osení.
Jejich chrámem — vězení,
noc jen přísahy jich slyší . . .

Kam se duší řada děla,
půlnocí jež včera spěla?
Dnes to tělo, dnes to duch,
síla, odboj, život, ruch,
zpurných čel to vlna smělá.

Obrodí svou krví svět,
svobody v něj vsadí květ,
nové víry mučedníci
půjdou na smrt s hrdou lící
a zas potom k Bohu zpět!

Digitized by Google

Poslední dnové března r. 1848 v Praze a vypravení druhé deputace.*)

Napsal Robert Maršan.

První deputace pražská, 19. března do Vídně vypravená, aby odevzdala císaři žádosti Pražanů, t. zv. první petici pražskou, ohlásila svůj návrat na den 27. března o druhé hodině odpolední; s ní zároveň vrátila se spolu vyslaná sedmičlenná deputace university, jež měla tlumočiti ve Vídni žádosti studentstva. (První petice pražská, o níž se usnesení stalo dne 11. března večer ve Svatováclavské lázni, obsahovala 14 požadavků, z nichž hlavními byly: aby jazyk český ve školách a v úřadech navrácen byl ve stejnou platnost s německým; aby země koruny české měly společný sněm, v němž by také obecný lid byl zastoupen; aby obcím dáno bylo samostatnější zřízení; aby různá vyznání náboženská postavena byla sobě na roveň; aby poddanství lidu selského bylo zrušeno za přiměřenou náhradu; aby na místo úřadův i soudů patrimonialních v úplnou platnost přišly úřady královské. Red.)

V Praze byli vítěznými zprávami od členů deputace docházejícími připraveni na nejlepší úspěch a proto chystali velkolepé oslavení.

V Praze bylo vše na velice slavné uvítání připraveno a naděje všech na nejvyšší míru napjaty. O tom svědčí vedle zpráv v novinách též program slavnostního přivítání, ráno všude na rozích přilepovaný, i popisy oslavy této. Podáváme zde popis, jenž zdá se nám nejlepším a sice Schopfův:

„O polednách stalo se v Praze pojednou neobyčejně živo, zvláště v ulicích nádraží nejbližších; s oken a střech vlály červenobílé prapory a balkony byly v těchže barvách vyzdobeny. Různé sbory měšťanské, národní garda jakož i studenti spěchali na místo určené a o 1 hodině bylo již vše buď podél dráhy, buď před nádražím rozestaveno. Jak na nádraží tak i za ním až k Žižkovu vrchu, na tarasech i na baště byl nával diváků neobyčejný. Konečně ke druhé hodině oznamovaly výstřely se Žižkova příjezd vlaku, který pozvolna vjížděl do nádraží. Se všech stran přivítal vyslance dlouho trvající jásot, jenž od nich z vozů byl opětován.

„U vchodu do hlavní brány nádražní čekalo u schodů 12 bíle oděných dívek v atlasových šatech s červenými šerpami, s kokardami ve vlasech, bílými závoji a se zelenými věnci v ruce . . .

„Právníci s vytasenými šavlemi tvořili po obou stranách těchto dam špalír. K dívkám družilo se právě u vchodu brány duchovenstvo všech vyznání (katolického, evangelického i židovského), vesměs v ornatě, universita (rektor, děkani, professoři a pedellové všech čtyř fakult), dále výbor měšťanů s červenými a bílými šerpami a páskami týchž barev na

*) Jako ukázka z většího spisu „Hnutí pražské r. 1848“, jenž se chystá k vydání.

Digitized by Google

rameni; jak pásky tak i šerpy tyto měly na obou stranách černožluté obruby. K nim řadily se paní (ženy a příbuzné vyslanců), držící květiny a věnce. V čekárně řadily se po obou stranách: na levé členové měšťanské besedy a 10. setnina národní gardy, na pravé 4. a 14. setnina. Ve vnitřním nádraží na levo rozestavena byla 9. setnina se čtyřmi setninami národní gardy Karlínské, v pravo uniformovaní měšťanští ostrostřelci s jízdou ku třem sborům náležející a za nimi oddíl studentské legie, filosofové. Ve vnějším nádraží na levo nalézala se 7., 15. a 8. setnina národní gardy, z nichž jedna četa měla rudá kopí, s hudbou, v pravo 11. a 13. setnina národní gardy a smíchovský sbor. Poblíž vjezdu tvořil železniční personál, náležející k 7. setnině, s kovovými lokomotivami na kloboucích, špalír as 100 kroků dlouhý, aby zabránilo se nehodám.

„Mimo samé nádraží stály sbory právníků a mediků ve středu s praporem university, obklopeným centurií právníkův a mediků, ozbrojených puškami, jako čestnou stráží. Naproti rozestavena byla uniformovaná pěchota.

„Vyslanci podali do Prahy již dříve zprávu, že přivedou s sebou cizí hosty, totiž slovanské studenty ve Vídni studující, o přivítání a pohostění pražští studenti již napřed se postarali. Deputaci vyjelo vstříc několik pražských měšťanů.

„Vyslanci přivítáni jsou při vystupování srdečným objímáním a tisknutím ruky jakož i nekonečným voláním: Sláva! Průvod velmi pomalu vycházel z nádraží; když dorazil ku bráně, pronesla jedna z dvanácti zde čekajících dívek českou uvítací řeč a když duchovenstvo vítalo vyslance, zvolal židovský rabín p. Rapaport: „Blahoslaveni, kdo přicházejí ve jménu Páně!“ což uvítáno radostným potleskem.

„Průvod dal se pak za nekonečného jásotu shromážděného ohromného množství na cestu Hybernskou ulicí, Kollovratovou třídou na Koňský trh v následujícím pořádku: Sbor měšťanských granátníků, sbor Svornost a slovanští studenti z Vídně (černě oděni s bílými hedvábnými páskami na rameni, palaše bílými šňůrami připevněné a červené fesy s dlouhými bílými třapci); napřed neseny jsou dva prapory, jeden bílý zlatem vroubený s vavřínovým věncem a nápisem Sláva! uprostřed pak praporečníků kráčel student v bílém srbském kroji.

„Následovaly potom malé dívky a hoši černě oděni s červenými šerpami, nesoucí praporečky květinami zdobené, pak oněch 12 dívek, za nimi deputace, vedle níž právníci a oddíl sboru Konkordie tvořili špalír, pak duchovenstvo, universita a v dlouhé, nepřehledné řadě, jak stály na nádraží, různé sbory. Na všech domech vlály nesčetné prapory a jak na ulicích všude panovala tlačenice i s nebezpečím života spojená, tak byla přeplněna i všechna okna, z nichž za stálého mávání šátky ozývaly se nesčetné výkřiky: „Ať žije!“ Tímto a řinčením palašů cizích studentův a šavlemi ozbrojených Pražanů nabývala celá slavnost imposantního, ba vojenského vzezření.

„Doraziví k soše sv. Václava na Koňském trhu, uvítána jest deputace od kníž. arcibiskupa a celé kapitoly metropolitní, v slavnostním ornátě assistující; Fastr přečetl po té císařovu odpověď na petici česky a Trojan německy s tribuny tam zřízené, načež p. kníže arcibiskup zahájil Te Deum a udělil požehnání.

Digitized by Google

„Dle programu měl se průvod odebrati k radnici, kde mělo se rozhodnutí císařovo s tribuny k tomu konci tam již zřízené opět předčítati, ale vyslanci byli příliš unaveni.

„Celé město poskytovalo překrásný pohled, s věží a většiny domů vlály prapory v barvách zemských, též okna a zvláště balkony byly vyzdobeny. Při této slavnosti vytáhli hasiči se stříkačkami a postavili se na náměstích. Po ukončení jejím bylo pak nejvyšší rozhodnutí veřejně vyhlášeno." (Totiž plakáty.)

Rozhodnutí císařské znělo takto:

Milý barone z Pillersdorfu!

Na přiloženou petici obyvatelův měst Pražských a na žádosti, v ní obsažené a ve čtrnácte kusův zahrnuté, má obci měst Pražských řádným způsobem v známost uvedeno býti toto:

1. Vyměření Českého zřízení zemského C. II. o užívání českého jazyka má tam, kdež až potud zouplna ve skutek uvedeno nebylo, svůj ouplný průchod míti se zřetelem na potřeby národu ve škole a ve vladařských ouřadech i místech, a kdež stává užívání tomu protivného aneb předpisův, s tím se nesrovnávajících, má to zdviženo býti.

2. Změny zřízení zemského, času přiměřené, zvláště pak rozšířenější zastoupení měst skrze posly, od nich samých vyvolené, bude ve srozumění se stavy vděčně přijato konstitučním způsobem, na nějž patent dne 15. března b. r. ukázal.

3. Zřídiv odpovědná ministerstva, kteráž mají stejnou péči bdíti nad obecným dobrým mocnářství, nad záměry a potřebami všech zemí a napomáhati jim, vyhověl jsem již tím právě tak, jakož uveřejněním hospodářství státního a nařízením, aby oučtové kladení byli veřejně, zákonním žádostem svých věrných poddaných, a žádost o zřízení nejvyššího soudu v Praze pro Čechy odkázal jsem ke svému ministru soudství, aby to v bedlivé uvážení vzal.

4. Povolení společného sněmu pro Čechy a Moravu odporovalo by zřízení zemskému obou říší, i může jen na vyhledávání stavův obou zemí dáno býti; pročež se vybízejí tito, aby se pronesli o tom.

5. Oprava soudního řízení ve všech odvětvích soudství skrze ústavy času přiměřené má po náležité přípravě býti úkolem shromáždění poslův všech stavův zemských.

Nařízení dne 14. prosince 1846 poskytlo výkupu z roboty patrného ulehčení, a poněvadž se mnozí pánové větších statků v Čechách ze své vlastní vůle pronesli, že chtějí rádi svým poddaným v tom pomocni býti, protož ustanovili jsme se na tom, aby za slušnou náhradu pominula povinnost ke konání skutečné roboty koncem března roku tisícího osmistého čtyřicátého devátého, o čemž své úmysly v krátkém čase patentem vyjevím.

6. Jsemť k tomu nakloněn, přiměřeným způsobem povoliti žádost o samostatné zřízení obcí po slyšení stavův, kteřížto již tázáni byli o jich návrhy.

7. Žádosti o svobodu tisku bylo již vyhověno patentem dne 15. března b. r.

8. Ochrana osobní bezpečnosti jest již zaručena ve vyměření trestního

Digitized by Google

zákonu I. díl § 85. a II. díl § 86. skrze zamezení libovolného zatykání a skrze podřízení policejních ouřadů pod ministerstvo vnitřních záležitostí; a kdyby tato vyměření postačovati neměla, budou doplněna při prohlednutí trestních zákonů. K vůli neporušitelnosti listovního tajemství vydají se ode Mne nejpřísnější rozkazové.

9. O všemožném osazování všech ouřadů skrze domácí obyvatele, kteří povědomi jsou jazyka v zemi, stávají již zákonní nařízení, k jichžto zachovávání má hleděno býti přísně.

10. Žádosti, aby zmírněna byla potravní daň, bylo již vyhověno i poroučím zároveň, aby ulehčení stalo se v stejné míře, jakož nastoupilo ve Vídni, aby všemožně zmírněny byly přirážky městské a příhodná zřídla důchodů městských aby vyhledána byla.

Po prohlédnutí zákonu kolkovního a taxovního učiněny budou příhodné změny.

11. Co se dotýče měšťanské stráže v městě a bezpečné stráže na venku, o tom se již příhodné jednání započalo; i budu k tomu hleděti, aby to přivedeno bylo rychle ke konci.

12. Aby všemožně obmezeny byly výminky z povinnosti vojenské, aby se sbíral lid ku vojsku losem, a trvání vojenské služby aby ukráceno bylo, k tomu byl náležitý zřetel obráceu v zákoně o sbírání vojska, který již vyhotoven jest a nejprvé příštímu shromáždění stavů předložen bude.

13. Můj trůn má vždy přístupný býti všem žádostem, a Mým poddaným má pojištěno býti právo, aby se zákonním způsobem radili o svých záležitostech a potřebách.

14. Veřejnému vyučování budou v rozsáhlé míře poskytnuty opravy, shodující se s novými ústavy, ke kterémužto konci nařizuji, aby přepracováni byli rozvrhové studijní již připravení; k vůli všemožnému polepšení stavu učitelův působím k tomu, aby vyhledáni byli potřební prostředkové, a zamejšlím také volný průchod dáti jak způsobu vyučování tak i volení předmětů učebných.

Ve Vídni, dne 23. března 1848. Ferdinand m. p.

Když znění patentu tohoto dychtivě čekajícím zástupům bylo přečteno, objevily se na tvářích všech rozmrzelost a výraz trpkého sklamání, které bylo po skvělých nadějích, jimž se lid oddával, tím bolestnější. Kdyby tento patent byl přišel zároveň s patentem ze dne 15. března, dokud ještě mysli všech nebyly dosavadními snadno dobytými vymoženostmi tak rozníceny, byl by se zajisté potkal s většími sympatiemi, byť i vlastním požadavkům národa českého nevyhovoval. Ale nyní, kdy bezodkladné a naprosté povolení všeho považovalo se za samozřejmé, pocítěno jest každé odmrštění dvojnásob trpce; i to co povoleno bylo (na př. zrušení roboty), zdálo se sklamanému lidu nedostatečným a neúplným, celá odpověď považována jest za neupřímnou vytáčku, k čemuž přispělo nemálo neustálé odkazování na stavy, od nichž lid nic neočekával. V rozhořčení žebralo se i na formu, že totiž odpověď adressována byla na pražskou obec, ana přece žádost byla výrazem přání všeho obyvatelstva nejen pražského ale českého vůbec, i na starý, úřední kancelářský sloh prostý všelikého vřelejšího tónu.

Digitized by Google

Shromáždění, jež hodlalo tento den slaviti jako den politického obrození národa českého, rozešlo se tiše — nikoho nenapadlo, aby odbýván byl projektovaný průvod k radnici, nejméně členy deputace, kteří teprv nyní počínali nahlížeti, že se na dar, který s takovou slávou do Prahy přinesli, vlastně ani dobře nepodívali; prohlásili tudíž, že jsou příliš unaveni . . .

Ze všech však nejvíce sklamáni a rozhněváni byli studenti, jichž vyslanci již s touto náladou do Prahy přijeli a tam ji brzy na své soudruhy přenesli. Místo očekávaného vyřízení pojednou slib a odkázání na nový studijní řád, který měl býti vypracován!

Probíráme-li vyřízení, jehož dostalo se národu českému na první jeho žádost po 200 letech, musíme říci, že se nepovolilo z požadavků týkajících se národnosti české a zemí českých vlastně nic. To co bylo povoleno (z větší části ne na žádost Pražanů, nýbrž následkem revoluce vídeňské patentem z 15. března), bylo v zájmu národností všech; tak na př. zrušení censury, zřizování národních gard a konstituce; jiné věci, jež bylo lze považovati za koncesse (ochrana osobní bezpečnosti, obsazování úřadů lidmi domácími, zmírnění potravní daně a právo petiční i shromažďovací), přikázány jsou již před příjezdem deputace, any odpovídaly též přáním všeobecným, zvláště netrpělivé Vídně. Nejdůležitější vymoženost, zrušení roboty, byla již projektována, a že byla udělena nikoli na žádost Pražanův, ale na přání velkostatkářů, udáno jest v čl. 5. odpovědi císařovy výslovně.

Jediný bod, kde šlo se vstříc národním (sc. jazykovým) požadavkům Čechů, byl čl. 1., v němž odkazuje se na prastarý nezachovávaný předpis Obnoveného zřízení zemského (z r. 1627!) a slibuje se neurčitými slovy zrušení „protivného užívání aneb předpisův s tím se nesrovnávajících".

Že tím trvající ohromná nadvláda němčiny a kmene německého vůbec nebyla rušena, ba ani obmezena, bylo samozřejmo; a právě proti této nadvládě, proti dosavadnímu bezpříkladnému protežování němčiny ve školách i úřadech vzpouzeli se Čechové. Co se pak nejdůležitějších bodů petice pražské dotýče (především rozšíření repraesentace na sněmu i státoprávních požadavků, v čl. 2. dosti nejasně pronesených), odkázány jsou na svolení stavů; že tito ze svého dosavadního výlučného postavení na sněmech ustoupí a zástupcům lidu rovného neb dokonce závažnějšího postavení dopřejí, nedalo se tak snadno očekávati; rovněž tak nebyla vlastenecká horlivost pánů kavalírů tak veliká, aby se od ní mohla očekávati náležitá dobrá vůle k obnovení českého státu; kromě toho poukazovalo se ve čl. 2. vyřízení císařského na patent z 15. března, který stanovil konstituční zastoupení zemí rakouských, ale nikoli formu jeho, takže otázka tato mohla přijíti před forum, kam ani nepatřila.

S otázkou samosprávy obecní, změn ve zřízení soudním a ve vojenství bylo rovněž tak — ministerstvo nemajíc dosti energie, aby vymohlo oktrojírku, poukázalo je k stavům. O další osud jejich starati se patrně nemínilo — bylo rádo, že je má s krku. Některé věci, hlavně takové, jež vyžadovaly delší doby k rozhodnutí (zřízení nejv. soudu v Praze, změna zákona taxovního a kolkového, věci školní) ponechalo si samo ku pozdějšímu rozhodnutí.

Digitized by Google

Kdyby bylo Rakousko obýváno národem jedním neb aspoň několika stejně oprávněnými, bylo by to, co dosud se povolilo, stačilo; ale za poměrů trvajících nemohl patent uspokojiti žádného z neněmeckých národů, kteří udržováním nadvlády německé zkracováni jsou v užívání poskytnutých svobod. Vedle škodlivého působení stavů, pečujících, aby jen žádné z práv jejich nebylo stenčeno a rozhodující moc stále v rukou jejich zůstala, přispěl k výsledku tomuto též odvěký rakouský bureaukratism, pokládající Slovany od jakživa za inferiorní. Veliký, půlstoletý proces obrození národa českého ušel úplně pozornosti starých hofrátův a jiných pánů, kteří sedíce ve výnosných úřadech a sinekurách, spokojili se tím, že jazyk český pokládali za jazyk prostého lidu, předurčený k vyhynutí. Nespěchali tudíž s vyplněním požadavků českých, domnívajíce se, že několik drobtů stačí k jich upokojení — byla to jen nová konsequence tradicionální politiky rakouských státníků, tlačiti Slovany ke zdi . . . To jsou dvě velmi důležité příčiny, proč deputace česká nedocílila úspěchu; nalézáme však při bližším pozorování celé situace ještě dosti jiných. Deputace česká ve složení svém byla málo spůsobilou, aby ve Vídni vzbudila o národě českém příznivější dojem. Již při zprávě o ochuravění dra. Friče poukázali jsme na to, že on byl duší poselstva a jediným mužem, jenž mohl vyjednávati s úspěchem; aniž bychom chtěli křivditi ostatním členům, jichž dobrá vůle jest povznešona nade vši pochybnost — ut desint vires tamen est laudanda voluntas — musíme přiznati, že v celé deputaci nebylo ani jediného muže, který by byl výmluvností a diplomatickým uměním býval s to, vídeňské kruhy nakloniti žádostem českým. Fastr, pramálo k tomu spůsobilý, vedl rozhodující slovo. V Praze pak vůdcové vinili se navzájem: Pinkas Fastra, že byl neohrabaným, tento onoho, že byl nesmělým a o celé deputaci tvrdil totéž, a ne neprávem. K dovršení nepříznivých okolností nemohla deputace svoji nedostatečnost zakrýti skvělými praedikaty, jako bylo u deputace maďarské. Již volba byla — na tehdejší dobu — pochybena. Jak jinak by se byla ve Vídni četla jména jako na příklad baron Villani de Castello Pillonico, hrabě Deym, kníže Rohan atd. než hostinský Faster, dřevař Brabec, krejčí Banzet, mlynář Vyskočil atd. atd. Nesmí se zapomínati, že se jednalo namnoze s lidmi, u nichž člověk počínal až od barona! Mohla-li deputace vzbuditi něčím effekt, bylo to jen hřmotnými postavami některých členů, jako zvláště Dittricha, Fastra, Reichla, Vaňky, což ovšem nebylo nic platno. I to, co 17. března v Praze prohlašováno za velkou vymoženost, že totiž také druhá petice s sebou do Vídně se vezme, sloužilo jen ke škodě. Po vydání patentu z 15. března staly se mnohé články v petici Pinkasově zbytečnými a byla by se měla spíše vzíti do Vídně jen druhá, radikálnější; ježto však přespříliš úzkostlivá většina výboru tak učiniti se bála a jen velice pokornou petici odevzdati chtěla, měla se odevzdati aspoň jen ta jediná, ježto se muselo odevzdáním dvou žádostí o tytéž věci vzbuditi zdání rozkolu mezi petenty. Že vůbec deputace sama úplně svorna nebyla a členové někdy různě i proti sobě mluvili, ukázali jsme již při popisu pobytu Vídeňského. Nerozhodnost pak dá se vytýkati výboru i deputaci nejen v tom, že nechtěli se odhodlati k odevzdání ráznějšího textu, ale v celém jednání. Ačkoli Čechové první z národů rakouských hlásili se o svá práva již 11. března a petice

Digitized by Google

již 14. byla hotova, přece vypravila se deputace až 19., když Maďaři už se svou kořistí byli doma. Bylo velkou chybou, že Čechové je nepředešli — kdo dříve přijde, dříve mele; vláda do příchodu jejich měla čas probrati se z prvního leknutí a vystřízlivěti, začež pak, jakoby se zhrozila, co všechno prvním žadatelům udělila, druhým strhla. Že z Čechů nešel takový strach jako z Maďarů, ač v deputaci jejich nalezalo se mnoho „velikánů", můžeme si pomysliti hned — vždyť vláda o nich sotva věděla, kdežto Maďaři již po léta na sněmu svém dávali o sobě slyšeti; ve Vídni pak zcela jinak sobě vedli — zkrátka příčin tu bylo dost a vyřízení dle toho dopadlo.

Následky této studené sprchy počaly se jeviti ihned. Studenti obviňovali deputaci svou, zvláště professory Fischera a Redtenbachera, že nehájili s dostatečnou energií práv jejich, a rozdmychovali občanstvo, vyřízením petice již málo uspokojené, ještě více. První obětí stalo se osvětlení města, jímž měla se zakončiti slavnost. Většina obecenstva již sama o sobě neměla mnoho chuti k tomu a proto objevila se světla jen tu a tam v oknech některých reakcionářů a hyperloyalníkův. Ale rozhořčení studenti, sesíleni jinými stejně smýšlejícími mladíky, pobíhali s velkým hlukem po ulicích volajíce, aby se shasilo a tak místy i hrozbou, že vytlukou okna, překazili osvětlení. — Vůbec stalo se studentstvo tyto dni vůdčím živlem celého hnutí; kdežto dříve obmezovalo působení své na Aulu a staralo se především o své vlastní záležitosti, vystoupilo nyní po příkladu vídeňského veřejně a při sympatiích, jichž ve všech vrstvách lidu požívalo, stalo se aspoň na tyto dni rozhodujícím činitelem, jehož rozkazu massy lidu na slovo byly poslušny. Tato hegemonie studentská v Praze ovšem dlouho nepotrvala, ale na vývoj událostí od té doby již studenti neustali působiti, dělajíce více než kdo jiný veřejné mínění.

Jaké vzezření měla toho večera Aula, vidno z této zprávy: „Známo, že studenti vysokého pražského učení zároveň s měšťany vyslali deputaci svou do Vídně. Tato se navrátila spolu s měšťanskou a radostně byli vítáni, ač zatajenost ve vozích hlásala, že není ještě doba radosti (Schopf ovšem udává, že jásot byl z vozů opětován). Z počátku proslýchaly se různé pověsti strany odpovědi na petici studentskou: jistého nikdo nevěděl nic. S jásotem, břinkotem šavlí, voláním a mlčelivým odchodem odbyla se slavnost, která platila pouze šťastnému návratu deputace. Ctihodná Aula byla toho večera jevištěm bouřlivého výjevu, jejž možno přirovnati Polskému sněmu.

„Ohlásilo se, že bude zřízeno zvláštní ministerstvo osvěty a vzdělanosti,*) že se v učení stanou změny, jakých nynější čas vyhledává. Panoval náramný hluk. Jeden očitý svědek z Vídně vypravoval, co se po odjezdu české deputace ve Vídni dělo, že totiž J. Milost Císařská vídeňským studentům svobodu vyučování a učení se udělil. — Hluk se utišil. Mysli byly bez mezí rozčileny; nepodařilo se žádnému, upokojiti se zúplna. Měšťan-gardista a i druhý přišli. „Měšťan ať mluví!" volalo se hlasitě. Zvěstovali, že sešlo s osvětlení; hlučná pochvala — vyzývali k zachování veřejného pokoje: bylo se báti, že noc s pokojem neodejde.

*) Bylo též ustanoveno a hr. Sommarugovi svěřeno.

Digitized by Google

Pochvala. — Konečně vyšli právníci z Auly do posluchárny; v takovém návalu a v takovém rozničení mladých myslí nebylo možná ke slovu, tím méně k nějakému usnešení přijíti. V posluchárně připověděl direktor Hasner, že ráno půjde nejvyššímu purkrabí vyjeviti, co se děje. Učinil ale velmi moudře, že na žádost odebral se k němu hned. Vrátil se s přípovědí, že se ihned telegrafem do Vídně dá o tom všem věděti a žádal o pokoj a mír do obdržení odpovědi. Jednohlasně připovědělo se mu to, a za půl hodiny chodily ponůcky studentův v městě v rozhodném očekávání — avšak nebylo potřebí střežiti pořádek. — Noc byla krásná. Milliony hvězd atd." (Praž. Nov.)

Ano studentstvo takto hlásilo se o svá práva, nelenilo ani občanstvo dáti hlučný výraz své nevoli. Zatím co osvětlení bylo zastaveno, odbývána schůze výboru za velmi četného účastenství lidu. Tam svezlo se na vyslance hromobití, vyřízení kritisováno co nejostřeji a poslancům vytýkán nedostatek obezřetnosti a jiné věci; zvláště dr. Brauner útočil prudce na Fastra i Pinkasa. Členové deputace, již na cestě do Prahy přes to, že vyhazovali zprávy z vozů a vítáni byli všude jako vítězové, cítili, že není vše v pořádku a proto neodporovali dlouho, nýbrž brzy byli usvědčeni. Faster jsa v úzkých nevěděl jiné výmluvy než na stavy a konečně prohlásil, že to jinak dopadnouti nemohlo, když mu dali do Vídně s sebou samé „noční čepice". Výsledkem bouřlivé schůze bylo usnešení, že se má do Vídně poslati nová petice. S tímto heslem rozešlo se shromáždění usneši novou schůzku na druhý den v 7 hodin ráno v lázni sv.-Václavské. Panoval všeobecný nepokoj a rozjitření, a více než kdy před tím dal se očekávati násilný výbuch. U guberniálního presidenta na Malé Straně dleli shromážděni vyšší úředníci i kavalíři, nevědouce si rady. Že nastane tak zle, nebyli očekávali. Tu a tam dostavil se někdo se zprávami, ovšem nikoli růžovými. Zvláště Aula nadělala pánům mnoho starostí; ne bez příčiny shledávali ve studentstvu kvas popuzující massy lidu a nevěděli, kterak by vliv tento mohli paralysovati. Dle toho ovšem vypadaly zprávy po telegrafu do Vídně expedované.

Tak uběhla noc a nový den, 28. březen, zřel velké davy lidu putující dílem do lázně sv.-Václavské dílem na Žofín. Poháněj ícím živlem byli studenti, kteří nezdar svůj každým způsobem napraviti chtěli. Členové studentské deputace, od kollegů svých výčitkami zasypávaní, počínali si nejhorlivěji; na Koňský trh hrnuly se zástupy studentů, především technikův a zaujali tam stanovisko, rokujíce o situaci. Zatím zahájena po 7. hodině ráno výborem svolaná schůze v lázni sv.-Václavské, kde za velmi živého účastenství protestováno prudce proti vyřízení petice a projevována všeobecná nespokojenost, a před 9. hodinou studenty sehnaná velmi četně navštívená schůze lidu všech stavů, která, jak Schopf píše, měla vzezření anglického meetingu. Bylo patrno, že lid za krátké doby své svobody učinil znamenité pokroky v revolucionářství. Již ozývala se tam slova „revoluce", „nepotřebujeme šlechtu" atd. a vyléván hněv na vládu a jednotlivé ministry tak energicky, že přívržencům starého pořádku, kteří náhodou byli přítomni (jako na př. hr. Frant. Thun), naskakovala husí kůže. Celý průběh byl nadmíru bouřlivý a hlučný. Nejoblíbenější řečníci studentů Ruppert i Uffo Horn jakož i dr. Brauner ohnivými slovy po-

Digitized by Google

ukazovali na hrozící reakci a rozplamenili lid tak, že se zdálo, jakoby mělo vše skončiti krvavou dohrou. Řeči všech vyznívaly v ten smysl, že vyřízení je nedostatečné a že třeba poslati do Vídně petici novou. Návrh k ní měl dr. Brauner již pohotově, obsahoval čtyři body:

1. Spojení Čech s Moravou a Slezskem.

2. Společný sněm zemí těchto se zastoupením všech stavů, který by pro korunu českou slíbenou konstituci vypracoval a žádosti v první petici obsažené vyplnil.

3. Zvláštní zodpovědné ministerstvo pro země koruny české.

4. Přísaha vojska i úřadnictva na konstituci a okamžité ozbrojení lidu (národní gardy).

Tyto body za velkého křiku jednomyslně jsou přijaty a kromě toho ustanoveno, aby nová žádost od výboru co nejdříve byla vypracována a expedována a aby všechna národní garda pražská (posud z větší části bez zbraní jsoucí) vytáhla na svá shromaždiště, o zbraň a náboj žádala a všechny strážnice i brány obsadila. Posléze uvedeným usnesením způsoben pak rozruch, jakého Praha snad již 200 let neviděla. Studenti a národní gardisté po schůzi rozběhli se po městě rozhlašujíce, co se ve schůzi usneslo a svolávajíce své lidi.

Za krátko celá tvářnost města se změnila; celá Praha byla na nohou; ulice pražské, posud jen pořádku uvyklé, staly se jevištěm bouřlivých demonstrací. Výbor u sv. Havla shromážděný byl téměř v permanenci; všechno rokování o situaci každou chvíli hrozivější zdálo se marným. U hr. Stadiona na Malé Straně nevěděli si též rady; brzy shromáždil se tam celý akademický senát, aby rokoval o tom, jaké postavení by měl zaujati vůči studentům. Tito zatím sešli se četně v Karolinu a za neustálého víření bubnů sbírala se národní garda a jak ujednáno bylo, seřaďovala se na svých shromaždištích. Na ulicích hemžily či vlastně tlačily se zástupy lidu, čilými agitátory, zvláště studenty, v stálém napjetí udržované. Roznášely se nejpodivnější zprávy, že prý studenti ženou útokem na zbrojnici, měšťané na radnici; zprávám těm se ochotně věřilo, zvláště od bázlivců, a šířeny bleskurychle dále; největší tlačenice byla na Koňském trhu, kde horlivci i kandelábrů za řečnickou tribunu používali.

Vládní orgány vidouce, že stále rostoucí jitření nabývá rozměrů povážlivých, octly se v neobyčejných rozpacích; aby došlo na krveprolití, nechtěl však hr. Stadion a proto nezbývalo než rychlé rozhodnutí. Ministerstvo na telegrafický dotaz odpovědělo, aby hleděl utišiti hrozící vzpouru svolováním. Proto vydal nejvyšší purkrabí již o 11. hod. ze své moci prozatímní vyřízení petice studentské, vyhovující všem článkům až na 6., žádající za přivtělení techniky k universitě jako V. fakulty; zároveň slíbeno, že akademický senát, na jehož radu tak se bylo stalo, bezodkladně telegraficky ministerstvo za definitivní vyřízení požádá. Stadion, jenž zcela správně poznával, že pravá příčina tohoto hnutí jsou studenti, hleděl upokojením jejich zastaviti celou akci. Ale očekávání toto bylo klamné; hnutí jako lavina nedalo se zastaviti a lid byl agitací již tak rozvášněn, že nedal se jinak upokojiti než úplným vyhověním, k čemuž mu první ústupek tím více zmužilosti dodával; studenti pak s provisorním vyřízením také spokojeni nebyli — chtěli definitivní. Proto jitření trvalo

Digitized by Google

nezmenšenou silou dále. „Obyvatelé pražští, píše Schopf, nalézali se v situaci, o níž nelze si učiniti ponětí; všeobecně se povídalo: že vypukla vzpoura, že na sklady zbraní bylo udeřeno, odpoledne prý podnikne se útok na zbrojnici, město bude prý s Petřína bombardováno atd., samé to zprávy, jež zlomyslníci zúmyslně hleděli rozšiřovati, aby jen všechno přivedli v rozčilení a způsobili všeobecný zmatek, z něhož by mohli kořistiti. Postrach byl takový, že většina krámů byla zavřena. Po celý den spěchaly deputace sem tam, k arcivévodovi, k němuž jen za dopoledne dostavilo se 7 deputací, z nichž některé od nikoho ani nebyly vyslány, ke guvernérovi, k veliteli národní gardy, k veliteli měšťanstva. I studenti vypravili vyslance žádajíce za zbraně. Všem deputacím dostalo se zcela uspokojivých ujištění.“

Bylo patrno, že nezbývá nic jiného než vyhověti též žádosti lidu za ozbrojení národní gardy. Na rozkaz arcivévody Karla Ferdinanda vydáno ohlášení, že dostane se národní gardě i legii studentské 4000 pušek (z toho studentům 1000) i ostrých nábojů a že všechny brány a strážnice vyjma prachárnu ve Hvězdě budou obsazeny od nynějška vojskem i národní gardou společně. Z toho povstal ohromný jásot. Studentská legie na Koňském trhu rozestavená, jež břinkotem šavlí byla nadělala nejvíce hluku, i oddíly národní gardy odtáhly si pro slíbené zbraně. Tak utišilo se pomalu rozčilení; vláda i bázlivci si oddechli — tak hrozivé vzezření jako 28. března nebyla Praha posud ukazovala. Lid před chvílí tak rozčilený nyní oddal se radostnému opojení z dobytého úspěchu. Když odpoledne odebrala se setnina národní gardy s hudbou ku hlavní stráži na náměstí Staroměstské, aby vystřídala vojsko, zdvihl se nesmírný jásot; zároveň zříti bylo jiné oddíly legie studentské a národní gardy, any spěchají k ostatním hlídkám.

Lid tudíž zvítězil po druhé bez krveprolití a rozhodně. Že vítězství to bylo spíše následkem obavy na straně vlády, aby se odporem lid příliš nedráždil, než vlastní síly lidu, cítili jen málokteří. Zvláště studenti naplněni byli neobyčejnou sebedůvěrou; viděli v tomto prvním vynuceném ústupku neodolatelnou moc svou a již snili o tomtéž postavení jako kollegové jejich ve Vídni. Moc vlády, z počátku přeceňovaná, byla nyní tím více podceňována; každému se zdálo, že třeba jenom rázně vystoupiti a tím že je vše spraveno. Za panujících okolností na tom bylo dosti pravdy; ministerstvo, necítíc samo posud pevnou půdu pod nohama a nejsouc uvnitř konsolidováno, nepřálo si krveprolití a bylo hotovo klid vykoupiti nejtěžšími obětmi. Stejně smýšlel hrabě Stadion, jenž krom toho pro svou dobráckou povahu veliké násilné donucovací prostředky nenáviděl, i arcivévoda Karel Ferdinand, muž neméně mírumilovný. Ostatně nemýlíme se, tvrdíme-li, že by za stávajících poměrův ani sám Windischgraetz asi ozbrojenou mocí byl nezakročil: nebyloť po ruce ani dostatečných sil vojenských, ježto vše, co se jen poněkud dalo postrádati, posílalo se do Italie, a pak nebyly učiněny vojenské přípravy, any úřady dle slavnostních programův i příprav k vítání deputace na vše spíše vzpomněly než na rebellii. Faktum jest ovšem, že ústup vlády považován jest za slabost, že lid počal se považovati za neodolatelna.

Digitized by Google

Poslední okamžiky.

Napsal M. Béňa.

(Otakaru Bystřinovi.)

Když mi umírala má devítiletá dceruška — jemná bílá anemonka, poslední květ mého srdce, poslední pouto, jež dosud vázalo mne k oné řadě bolestí a strádání v posloupnosti časové se střídajících, kterou životem nazýváme — byl jsem beztoho již utrápen, unaven a uštván, — když umírala touž hroznou nemocí jako její máť, nemocí, proti níž není léku, není útěchy, leč v trpělivém odevzdání se osudu, v sklonění hrdé hlavy pod těžce svírající jařmo a pak snad už jen v tiché, vroucí modlitbě — tehdy odstěhovali jsme se do Liptálu, městečka tak krásně a tiše ležícího v dlouhém, příčném údolí horském.

Ticho bylo v přírodě, ticho v borových hájích, ticho na návsi, tichounko v naší světničce, odkudž patřili jsme často na rozkošně zalesněná okolní návrší.

A v tomto naprostém, nerušeném klidu, v tomto Tacitově „vasto silentio“ — v naprosté odloučenosti od městských zmatků a shonů hodlal jsem se vnořiti sám ještě jednou v to moře vznešených bolestí, kde člověk již zapomíná sama sebe, kde zjemnělý, šestý duševní smysl dospívá svého nejvyššího bodu, jímž člověk vyciťuje a zažívá ony dojmy, jež místo své mají v tajemném pološeru, v půl cestě mezi nebem a zemí, mezi smrtí a životem.

Bolest obměkčuje tvrdé od přírody srdce člověka, činí jej větším, povznešenějším a lidštějším. Tak myslil zajisté i Heine, když napsal verš, v němž stojí „glückgehärtete Leute“.

Sem jsem se tedy ukryl, abych nahlédl hasnoucím okem svého zmírajícího dítěte — ač budu-li míti sílu — v ony tajemné končiny, jež lákaly tolik myslících a zádumčivých hlav, ale kam dosud nikdo, nikdo, ani jediným rychlým šlehem oka nedovedl nahlédnouti . . .

Na stráních a podél čistounké říčky Rokytenky žlutaly se již podbělové a blatouchové květy, na zelené louce chvěly se jemným vánkem převislé hrozny petrklíče, na svahu silnice ve stínu a houští modrala se vonná fialka, lilákové květy dymnivky, plicníku a jiné. Všecky tyto květy sbíraly něžné ručky Svatavčiny; učil jsem ji je sušiti, zakládala si herbářík, hrála si a já hrál si s ní, abych jen nebyl nucen mysliti na její nemoc, na budoucno, abych učinil to, čemu Francouzové říkají: „tromper la douleur“.

A také mi všelicos vyprávěla má drahá dceruška. Poslyšte některé naše rozhovory:

„Ale tatíčku,“ pravila mi jednou trhajíc kvét petrklíče, „tys mi onehdy mnoho vyprávěl o tom, že všechny květinky mají duši a život.

Digitized by Google

Hle, my je trháme — každý den velkou kytici — ó Bože, jaké je to vraždění! Což není to od nás hřích?"

Sklopila oči k zemi, jasná perlička skanula jí po řase.

„Ach nikoliv, mé dítě, hříšno jest pouze hubiti květinky svévolně, bez účelu, z pouhé surové kratochvíle. Ale my je trháme za tím účelem, aby se dostaly do herbáříku, do tvého herbáříku, a tam jsou jejich dušičky pěkně jako v nebi uschovány; budou nás i v zimě těšiti —"

„V zimě — v zimě," šeptal jsem si chvějícím se rtem, „v zimě nebude mne už nikdo více těšiti — ani ty, má drahá květinko — ani ty!" — Jedva dovedl jsem se zdržeti hlasitého pláče.

Ona rozehnala se ku protějšímu břehu, kdež trhala tou bledou, uvadlou ručkou, na níž zřetelně bylo viděti celou síť modravých žilek — fialky, sasanky a podléšťky.

Rozložil jsem struku pod borovým lesíkem, v němž právě cituplný kos hvízdal pianino své jemné jarní romance, na bohatý polštář rokytu; moje dceruška usadila se vedle mne.

Najednou — snad po rychlejším běhu — se prudce rozkašlala; chytil jsem jí hlavičku do svých rukou, tiskl ji a líbal, vida ten prokletý křečovitý kašel, jenž ohromným napjetím až v brunatno zrumenil bledounkou líc; onen kašel, jenž zvolna stravoval vetché její síly.

Po záchvatu sklesla mi její chorá hlavička matně na kolena a já podepíraje druhou rukou o koleno hlavu upadl jsem v teskno.

V němém hoři bil jsem holí o zem, tam, kde právě vyrůstalo kvítko zubatce.

„Ale tatínku," snažila se zadržeti slabou ručkou moji prudce rozmáchnutou pravici, „vždyť se přece pamatuj! — Víš, že ničiti svévolně květinky je hřích?"

„Ano, máš pravdu, mé zlaté dítě."

„Nu tedy mi vypravuj raději nějakou pohádku, třeba o Zlatovlásce."

Ale mně nebylo do pohádky a tak jsme se na chvíli odmlčeli. Pohleděl jsem na ni — usmála se, veselý stínek kmitl jí po tváři a zahrál na rtech.

„Čemu se usmíváš, Svatuško?"

„Ach tak — tatíčku, vzpomněla jsem si, když jsme byly s Vandulkou malá děcka — Vandulka měla tehdy takové papučky a červenou sukýnku — Víš, tehdy jsi nás učil o kohoutku a o slepičce, jak šli spolu do lesa na oříšky — A když jsme říkaly: slepička klekla na kolínka a pravila: nebe, nebíčko, dej loučce travičku, loučka dá krávě travičku — vždy jsem si představovala tu pipenku jako Vandulku, s tou červenou sukničkou, v papučkách, jak klečí na kolínkách a má ručky sepjaty — jenže je celá pernatá a má křídla. — Tomu jsem se tedy musela smáti, abys věděl, tatínku! A když jsme se modlívaly za nebožku maminku a seděly při modlitbě na lýtkách, tu tys jen řekl: ‚Ale tak ta pipenka neklečela!' a my hned vyletěly a klečely pěkně —"

Ó dětinství! Zlaté, pro mne nezapomenutelné dětinství!

*

Digitized by Google

Takto jsme chodili venku, zdánlivě klidni a šťastni, jenže v nitru mé dcerky dohlodával strůmek života neunavný červ a v mé duši hlodala neustálá bolest, tím prudší, čím ukrytější a utajenější.

Na štěstí byl tehdy konec dubna a počátek května překrásný, vše plno nové síly, bujarosti a krásy. — „Ó“ — myslíval jsem si — „to zajisté učinil Bůh k mé radosti a mému dítěti k uzdravení.“

Podnikali jsme již i delší výlety, napájeli se ovčím mlékem — já rád předcházel dobrým příkladem — A hle! Sílila mi vůčihledě, líčka se již i slabě zardívala, jenže ruměnec vyvolaný i nejmenším pohnutím, zas náhle ustupoval bledosti — oné bezlesklé, matné a jaksi drsné bledosti, jakou má pleť tuberkulosních lidí. Ale měl jsem přec radost, nesmírnou radost.

Kdykoli však snesly se mlhavé mrákoty a chmury nad okolní stráně, snesly se také v mou duši mlhavé dumy, vrátili se černí krkavci, jež pouze na chvíli vyplašily zlaté paprsky a jarní květy ze starých, pohodlných sídel v mé hrudi.

Tu sedávali jsme pak doma, oslábló její tělíčko kladlo unavenou hlavu na postel — tělo umdlévalo, ale duše — ó Bože, ta její dušinka!

Tělo a duše jsou v neustálém sporu a právě tuberkulosní mají tak něžnou, etherickou, nad pomyšlení vnímavou a cítivou duši.

Viděl jsem její mladistvou dušinku pod rukama vyrůstati, vůčihledě pučeti a kvésti — jen že květ ten byl chorobný.

„To vše leží v přírodě,“ myslíval jsem si; „ta duše, vědoma brzkého skonu a rozkladu, snaží se úsilovně o rozvoj, snaží se momentem téměř vyžiti celý život, dospěti co nejvýše.“

Věru, Svatka mluvila a filosofovala jako dospělé, patnáctileté děvče a zase naopak měly její nápady zcela dětský, svěží kolorit, pel a půvab.

Nejraději hovořila o věcech nadsmyslných, o smrti, nebi, zemřelé matince a svými otázkami přiváděla mne nezřídka v kruté rozpaky a způsobovala netušené bolesti.

Takové chvíle byly pro mne nejhorší — Bohudík, vždy po denní přeháňce nastávalo pravidelně opět krásně; tu hodili jsme všechny takové rozhovory pod stůl, spěchali do přírody, kde nám její vládce živě demonstroval nejkrásnější své učení filosofické.

A tu zdála se nám vždy příroda mnohem krásnější než dříve, tráva zelenější, vzduch čistší, žlutá housátka pasoucí se u vody jako svátečně umytá, mnohem veseleji šibolící, slovem: dvojnásobná svěžest, čistota tónů a barev, hotový ráj.

Pak nemohli jsme se ani požitků nasytiti a přicházeli domů až pozdě na večer.

Kdysi usedli jsme na lavičku přes Rokytenku a dívali se na rybičky; Svatka vyzula botky, myla si nožky v čisté vodě, smála se rybičkám a dováděla.

Ale já nemohl býti vesel, viděl jsem kolíbati se na lavičce dvé chudičkých, vyzáblých, jako uschlá větev suchých nožiček. — Tak jdeme potom dál — ó Bože, ten den jest opravdu nezapomenutelný v životě; bylo mi tehdy jako Šavlovi, jakoby se nebesa byla otevřela a bílý anděl přinášel mi zlatý květ štěstí.

Digitized by Google

Bílý květ štěstí — a přec to byl jen klam!

Šli jsme po silnici v jakémsi pilném rozhovoru — nevím, co opět na mně vyzvídala — tu na úhoru nad silnicí, zcela na blízku zabečí malé jehňátko.

Pitomá jeho tvářička s otevřenou tlamkou, spustila znenadání onen trubkovitě vřeštivý tón, jemuž lid u nás zcela případně onomatopoeticky říká „bláňati". Neviděli jsme dříve jehňátka a zastavili se téměř uleknuti. Svatka se prudce zarděla, ale pochopivši rychle situaci zatleskala ručkama a hnala se za jehňátkem, jež dosud pitomě patřilo na náš cizinský zjev.

Běhala po úboru, rozháněla stádo, ale kde mohly stačiti její slabé nožky po nerovném úhoru!

„Tatínku, slyšíš, tatínku, pojď mi pomoci!"

— Co? kdo to volal? — jaký to hlas? —

Její?

Ale kdož jiný by mi mohl říkati „tatínku".

Ale to přece nebyl její hlas!

Vždyť to přec není onen dutý, občas sípavě šepotavý šelest — — toť plný, zvučný, jasný hlásek, jako zvuk varhan, jako stříbrný zvonek —

Bylo by to možná?

„Ale tatínku, nadběhni mu, — já bych ho tak ráda!"

Ale tatínek nenadběhl. Sklonil čelo k mohutnému pni lípy, na níž výše pněl malý, plechový obraz Krista, ověšený suchými ratolestmi jívy.

Ó Bože — ty tedy i dnes ještě tvoříš zázraky —? Dnes, v té době surového rouhání a žíravé skepse? Ó věřím, Bože, věřím! Cosi mocně prodíralo se v mých útrobách; jsem syn dobré hanácké matičky — dosud nepromařil jsem vše, co mi kdys vštěpila — ani palčivě žíravý Voltaire ani pochmurný Schopenhauer ani ledově rozumující angličtí deisté, ti všichni nedovedli z kořene vyhladiti to útlé símě — pravda, dlouhou řadu let jen bídně živořící . ..

A dítě běhá po úhoru, křičí a zvoní jasným, daleko hlaholícím hláskem, já stojím, hloubám vnořen v tajemné záhady nadpřirozena — „Ó toť zázrak, očividný zázrak!"

Ale hned jsem si zase vzpomněl na choť, na Toničku, že nastávají chvíle zdánlivého zdraví — šalebné bludičky, pablesky, mlhavé obrazy — Ó nikoliv, dnes není zázraku, dnes vše jest jen přísný zákon přírody, neuprosný zákon fysický, jemuž vše, vše musí podlehnouti.

Cítil jsem, kterak to druhé jest pravda; ale pravda bývá mnohdy tak hrozná, přísná, neuprosná, surová a děsná, že odvracíme se od ní s nevolí hledajíce záblesk něžné a smírné bludičky poesie.

Tak učinil jsem nyní i já a slyše pořád zvučnějším a mohutnějším hlasem volati Svatku na úhoru, oddal jsem se naději beze skepse, klidu bez znepokojení a štěstí bez reflexe.

Kráčeli jsme pak vesele dále, oba přeblaženi a přešťastni.

„Svatavko, naučím tě o tom beránku písničku — chceš?"

„Nauč!"

„Běžela ovečka
vzhůru do kopečka
a za ňú baránek
žalovať na zámek."

Digitized by Google

Zpívám vesele a hlučně, ona zpívá za mnou hláskem jasným a velmi zvučným.

„Tedy snad přec nebudu více sám, mám pro koho pracovati, strádati; nuže, celá má bytost bude žíti, sálati a planouti jí, mým dítětem, ne, nebude více ten život planý a hluchý, bez účelu a bez cíle . . .“

Druhého dne dovedl nám pastýř ono jehňátko. Šelma gazda dal si je notně přeplatiti, ale já ani chvilky jsem se nerozpakoval. Svatavka ležela ještě v posteli, položil jsem jí ho vedle. Té radosti!

Jehňátko mělo na čele černý proužek, ostatně bylo bílé; zamiloval jsem si je sám, viděl jsem v něm takřka zázračného lékaře své dcerky. Pak bylo slavnostně v Rokytence do běla umyto, na krk dostalo pěknou sponu se zvonečkem, hedbávný motouz; tak vodívali jsme je pásati na blízký palouk.

A od té doby dělal nám pětizlatový beránek millionové radosti.

Jednou šli jsme s beránkem na procházku, na palouček, k snídani. Ze sousední chalupy vyletěl pes, zaštěkal, beránek se vzepjal, utíkal a Svatavka, majíc motouz pevně okolo ručky ovinutý, musela za ním. Táhnul ji — upadla, pak pohněvána udeřila jej dvakráte ručkou po hřbetě.

Tyto dvě rány ji v posledních okamžicích převelice tížily . . .

Leč v minutě byli opět smířeni.

A jindy zase jsme šli po silnici, k onomu úhoru, kde pásávají ovce; tu spatříme hlemýždě, lezoucího od příkopu do prostřed cesty. Svatuška jej náhle zočila, prudce zastavila, trhla šňůrou — beránek se zapotácel a zavadil nožkou zrova o hlemýždě.

„Ale jdi — hloupý berane, hned bys jej, chudáčka, byl rozšlapal! Podívej se jen, jak je hezounký! Ale on se nemá na světě tak dobře jako ty, milý beránku, on musí všude nositi svůj domeček a ten je tuze těžký — Ale pojď sem, slimáčku, kudy bys tam šel? Jedou vozy, rozbily by ti chaloupku a kde bys potom zůstával?

Slimáčku, máčku,
vystrč rožky
na čtyři sošky.“

Hlemýžď jal se vystrkovati tykadla.

„A vidíš, beránku, jak je poslušný, hned vystrčil růžky a na těch má maličká očka.“

Pobravši si s ním ještě chvíli uložila jej měkce do příkopu.

*

Ale neměl jsem býti nadlouho takto kliden a poměrně šťasten. Jsem věru, a připadám si již, jako pes, jejž osud pán hází — snad pro svoji zábavu — z tůně do tůně a vždy hlubší a hlubší.

Tak asi po půl květnu, právě, když vše bylo nejkrásnější, přišli ledoví muži — ó ti hrozní ledoví muži, kolik as nemocných již nemilosrdně zaškrtili!

Navečer sprchlo, museli jsme s procházky utéci. Seděli jsme právě v hlubším lesním úvoze, slavíci počínali svá večerní dostavenička, písně

Digitized by Google

plné lásky a bolu. Svatavka seděla mi na klíně, zahalena v cíp struky a haveloku — bylo dosti chladno; seděla tichounce jako kuřátko a naslouchala. Také beránek, uvázaný u stromku, přestal hrýzti mladou trávu a zdál se naslouchati. Tu přihnal se mráček — zcela malinký mráček, ani jsme jej hned nespatřili. Káplo dvakráte, třikráte, až spustil se drobný, hustý deštík —

Pospíchali jsme domů ve výtečné ještě náladě projektujíce nazejtří delší výlet na Papraduou.

Netušil jsem toho večera, že jest to můj poslední výlet se Svatuškou a s beránkem . . .

Ale mráček se šířil a rostl, na noc spustil se krutý lijavec a když jsem se ráno druhého dne probudil a popatřil do okna — Bože, jaké pohledění! Chmurné mraky, jako husté, těžké záclony visely nade vsí tak nízko, že nebylo viděti ani dopoly nejnižších vršků; ostatek temena čněla nad hrobový, příserný ten závoj. A vůkol dokola všude po kraji ony tmavomodré, místy sinavě šedé mraky. Zlá předtucha mnou zalomcovala, zabodlo ve mně a bylo mi, jakoby se černé mraky spouštěly níž a níže, až na moji hlavu a hruď. S hrůzou myslil jsem opět na nejhorší, stará bolest obživla znova. Po těch dobách ukonejšení taková rána!

Marně jsem si dodával zmužilosti, hledě bolest svou uchlácholiti sofismaty: „Snad i jiným bylo nejinak, snad i hůře a vytrvali, neklesli, neklesneš také! — Trp, jen mlčky trp, neztrácej duševní rovnováhy a pomni, že vždy může býti ještě hůře, snad mnohem hůře a vše se musí snésti!“ — —

Celý den pršelo, mezi deštěm poletovalo drobné, bělavé chmýří — sníh. Mihotal se a jiskřil, studil a zároveň pálil mě na ruce, jakoby mi padal na rány srdce.

A dceruška v postýlce počala opět mudrovati.

Proklatý mozek lidský, jenž nedá člověku ani chvilky utišení!

„Kdybych byla bohatá, tatíčku, koupila bych ti k našemu domečku takový krásný les — celou horu jako je třeba Javorná. Ty máš les a hory tak rád, ó vím to dobře. Tys mi to sice nikdy neřekl, ale já to dávno poznala.“

„A jak, mé dítě?“

„Nu, když jsme chodili lesem, vždy jsi byl veselejší a říkávals: Bože, jak je ta příroda krásná! A když jsme v zimě chodívali městem, často jsi mrzutě šeptal: Jak jsou ti lidé protivní! Docela tak jsi to řekl — dobře jsem si to pamatovala. Tys to řekl ovšem zcela potichounku, abych toho neslyšela; ale já slyšela přec. Ó já mám dobré ouško!“

Při tom se šelmovsky a s úsměvem zatáhla za ušní cípek.

Ale smích její mne nerozveselil, byl přitrpklý, vrásčité její rtíčky se pitvorně sešklebily — to nebyl ten smích, který druhého nakazí a naladí k radosti a úsměvu.

„Pojez teď raději něco, milé dítě, zde máš ovčí mléčko, je dobré, nebo šunku chceš?“

„Díky, tatínku, ale nemám hladu ani trošku.“

Nabídnul jsem jí Jasperovu kreosotovou pilulku; přijala ji s poslušností.

Digitized by Google

„Snad ji přec udržím přes to nepříznivé počasí a pak bude opět lépe," konejšil jsem se.

„Nu, bylo by skorem lépe, mnohem lépe, kdybych ani toho lesa nekupovala, ani hory, a kdybych raději těmi penězi mohla matinku a Vandičku vykoupiti z hrobu — Ale pravda, to nejde — Viď, že to nejde?"

„Ba, nejde," šeptal jsem chvějícím se retem.

„Ó jak by nám potom bylo dobře — pravda otče, nic by nám pak nescházelo."

„Nic, mé dítě, nic — naprosto nic by nám pak nescházelo —" dodal jsem mechanicky, stíraje úkradmo po líci krápající slzu.

„Beránka máme a co víc?" dodala naivně. —

„Ach jak by zde bylo krásně," povzdechl jsem si jednou maní vyhlížeje oknem ven a patře na věčně zachmuřené a dštící nebe — „jen kdyby již nepršelo!"

„Ale tatíčku, na nebi je ještě krásněji — Tam dostanou se samí dobří lidé, tam nepřijdou zlí, rozpustilí kluci — víš — jako ti, kteří jednou házeli kamením po mém beránkovi. — Tam kdesi chodí naše maminka s Vandičkou — ale co si asi myslí a povídají? — Nu, co by si myslily a povídaly; jak se zde v Liptále máme — ony ovšem vědí, že jsme zde. Za večera dívají se na nás hvězdičkami, to jsou jejich očka — ó tam musí býti tuze krásně — já bych tam hned chtěla —"

„A ty bys mne chtěla opustiti? A kdo pak by byl zde se mnou — vždyť dobře víš, že jsi moje jediná radost, že nemám, než tebe!"

„Ach odpusť mi, drahý tatíčku," děla něžně a prosebně ovíjejíc mi svá raménka okolo šíje — „odpusť mi, zapomněla jsem docela — Budu tedy zde raději s tebou a budu ti vždy činiti radost — Ale řekni mi, jak se dostane člověk do nebíčka, kudy? A potom, jaký je ten boží soud? Myslím si tak, že musí býti člověk celý zaražen před Pánem Bohem. Vždyť já se třeba tak ostýchám našeho pana učitele — A přece Bůh je kolikrát větší pán, než pan učitel."

„Boha se netřeba báti, milé dítě! On jest nejvýš spravedlivý, milosrdný, tak dobrý, jeho tvář je tak jasná a ušlechtile krásná, že každá dušička vstupující do nebe hned bez ostychu k němu se přiblížiti může —"

„A na co se pak táže, jak je to dále —?"

„Nevím dítě, vše to nevím, ani jak se duše do nebe dostane, ani nač se Bůh táže, ani nevím, proč musíme napřed umříti."

„Tož ty to tatínku nevíš?" děla mi čtverácky, „opravdu to nevíš —? A přec říkáváš, že velcí a starší lidé mnoho vědí, že mnoho zkusili; a ty sám jsi tak velký a zkušený — — Ale víš co tedy, tatínku, já ti to povím. Malá děvčátka mohou snad také ledacos věděti — nemyslíš — A mně se zdá právě, že to vím — Kdybychom neumřeli dříve, neměl by pro nás Pámbíček pro všecky v nebi místa, vždyť víš, jak je celá země veliká. Tělo potřebuje moc místa a dušička je, myslím, jen tak veliká jako ptáček a proto se v nebi všechny ty dušinky mohou směstnati . . ."

„Ano, máš pravdu dceruško; ale pojď, budeme se raději baviti tvým herbáříkem — to je veselejší —"

„Veselejší? A snad se na mne hněváš, že mluvím o nebi a o du-

Digitized by Google

šičkách? Proto snad se ode mne odvracíš? Nehněvej se na mne, tatínku; již o tom nebudu tedy hovořiti —"

Nastala dlouhá, tichá pomlčka. Jen hodiny dutě a jednotvárně cinkaly a venku šustěl drobný déšť v korunách stromů. Ó kdo dovede se mnou vycítiti tuto „hrůzu prázdna"!

Pak si zase vzpomněla na beránka, že ho jednou bila a že ho to asi velmi bolelo.

Hleděl jsem jí to vymluviti, že toho beránek pro hustý kožich ani necítil, ale ona vedla svou:

„Tatínku, mně je toho beránka přec jen velmi líto; já jsem mu tehdy velice a bez příčiny ublížila — Vždyť on za to ani boráček nemohl, že se mu nožky tak zapletly, já jsem jím tak prudce trhla; možná, že jsem mu i krček odřela —"

Zaplakala a zavzdychala.

„Doveď mi, tatínku, toho beránka, já jej odprosím; on třeba nemůže mluviti, ale bude mi rozuměti — Vždyť kdyby zvířátka mohla mluviti, byla by tak lidmi jako my — viď? A kdybych pak najednou měla přijíti do nebe, předstoupiti před Pána Boha — jak bych to mohla s takovým hříchem? On to ví, dobře to ví, on ví a zná všecko i to nejtajnější a to ani nebylo tajné . . ."

Donesl jsem beránka, položil do postele, její tvářička se rozjasnila; celovala jej vřele a s úsměvem a hovořila: „Beránku, beránku zlatý, odpusť mi ten hřích, že jsem tě tehdy tak zlostně bila — Bolelo tě to velice? Pravda že bolelo? Odpusť mi, prosím tě pěkně — Zakývej hlavičkou, abych viděla — rozumíš? Koupím ti na krk novou, krásnou sponku, za celou korunu, tatínek mi dá, jak jen budu zdráva — Zakývej —! — Viděls, tatínku," vzkřikla radostně, „jak zakýval dvakráte po sobě hlavičkou? No, to jsem ráda, že nemám již toho těžkého hříchu, že mi odpustil . . ."

*

Po dlouhých, nekonečných čtrnácti dnech se konečně mraky větrem rozehnaly; tu spatřil jsem holá temena horská skvíti a bělati se v nesměle vystupujícím slunci — Slunce to nemělo však již oné blahodárné oživující síly, nevzkřísilo více k životu mého drahého dítěte — —

Leželo, vysychalo zvolna a vysilovalo se zarputilým kašlem. Vyběhl jsem na rychlo ven na návsí; luční květy byly sehnuty a studeny, nevoněly, neměly půvabu a krásy, nemluvily k mé duši. Svatavka je zamítala s onou nevrlostí, která jest neomylným znakem těžké nemoci a blízkého skonu.

*

Tehdy vyšel jsem, sám nemocen bolestí, několikráte na nejbližší návrší v malý háj mladistvých jedlí a modřínů.

Usedl jsem tam na travnatý břeh a povznášel se myšlénkou ku výši. Cítil jsem, kterak v utrpení slabý člověk bázlivě blíží se víc a více Bohu.

Nikdy nemohl jsem se modliti v kostele — sotva jsem tam dovedl přečísti kapitolu z bible . . .

Nemohl! V tom davu lidu, jenž hemží se, kašle, zpívá, šoupá nohama,

Digitized by Google

tam, kde nalíčené a nastrojené dívky točí se samolibé a koketují jako na divadle, tam, kde vážné matrony se záštiplnou, ač mlčenlivou urputností bojují o přední místa v lavicích, při tom cinkotu zvonů, zvuku varhan, ne tam se nemohu modliti, ba napadají mi myšlénky zcela všední, až profanní.

A pak že Bůh sídlí v těch temných, vlhkých, chladem a plísní čišících zdech?

Ó nikoliv, zde v tom klidu hor, v tom majestátním tichu večera, kde němě schýleny modlí se staleté stromy i drobná změť modřínů a nízkých kvítků — tu jest mi Bůh nejblíže, tu mluví hlasitě se mnou.

Tu jsem se vždy modlíval a v přírodě věru není zbožnějšího člověka nade mne. Ať se jiní modlí rtoma, ať odříkávají tuctové modlitby, já modlím se mlčky; mé srdce bývá v chrámu přírody vznešeným, čistým — svatým. Často mi uprostřed nejvroucnější tiché modlitby skanula slza, jíž smýval jsem s duše svojí všednost a špatnost, a vždy vracel jsem se domů čistější, pevnější a v osud odevzdanější. Teď soustřeďovaly se veškeré mé prosby k tomu jedinému předmětu, aby Bůh uzdravil mé dítě. A vstávaje vždy jsem ještě dodal: „Vyslyš mne, Bože, a uzdrav mé jediné dítě!“

*

— Poslední okamžik přikvapil nad očekávání rychle — Pořád jsem se naň chystal, dodával si síly, ale pak mne rázem vše opustilo. Objal jsem Svatušku na jejím loži, zíral tupě — zblblý a ochromený — na její poslední oddechy, nevěda si rady a tuše marnost všeho; vychrtlý, suchý hrudníček nadýmal se křečovitými výdechy k neobyčejnému objemu, svaly na tvářičce hrály přišernou hrou, očko se kalilo — haslo — pak zasvítilo skleným strhaným světlem — patrně pableskem pronikajícím již temno hrobu . . .

Prudký pot, horký a ostře čpící, vystoupil na celém těle, hlavně na tvářičce —

„Ach — tatínku — nenechej mne — umříti — Já — budu — raději zde — — — — s tebou — a — s berán — — —“

Zaúpěla naposled, rozmáchla prudce ručky, nadzvedla se, ale hned sklesla — sípavý výdech — — — a — — Byl to výdech její poslední.

*

Probudil jsem se z ustrnulosti — snad byl jsem tehdy víc mrtev a zajisté mnohem blíže oné metě poslední, nežli životu. — — Probudil jsem se a viděl na svých dlaních ležící suché dítě, vyschlý konglomerát kostí, obtažených bledou kůží — sklenné očko zíralo na mne, ale nevidělo. — — Utrhnul jsem prudce obě dlaně, vjel si do vlasů, stlačil lebeční kosti, až div jsem je nepromáčkl — a zařval divokým hořem jako onen rytíř v staročeské romanci — — — — — — —

Za chvíli sběhli se lidé — můj výkřik byl asi hrozný — — —

Pak přecházel jsem divoce po pokoji cítě jakousi zuřivou touhu na někoho se vrhnouti a jej rozsápati — — A pak — ale jaká všednost, vynášeti své city na veřejnost — jaká profanace!

*

Digitized by Google

„Pij, dítě, mlíčko, budeš zdravučké!“ „Poslouchej, Svatuško, svatý Mikuláš by ti nenaložil —“

„Uč se pěkně, dceruško, koupím ti knížočku!“

„Buď hodná, abys neměla v stáří hladu —!“

Hle, takovými pohnutkami jsem ji vždy mrskal —

Dceruška se vždy vzpřímila pod paedagogickým karabáčem, napjala slabé síly, učila se — ona se všemu tak bedlivě učila — Snad přepjala své síly . . .

A nyní mám hodnou dcerušku v rakvi v devátém roce, maličká ústka věčně stažená k mlčení, scvrklý obličejík jako umořený a utrápený duchamornými knihami.

Taková lítost divoká mne rve, že bych chytil a spálil in effigie všecky ty paedagogické pedanty s rezavými brejlemi na špičce nosu, se stlačeným do zadu čelem, kteří rozřeďujíce atóm vědy v hektolitru doktrinářské vody vyrábějí odpornou břečku —

A zda-li jsem byl lepší sám?

Neměl jsem odvahy vzepříti se tomu, o čem jsem byl přesvědčen, že je nemístné, ano zhoubné.

Své dítě, místo neustálého, celodenního pobytu v přírodě posílal jsem do smrdutých, zaprášených učíren, kde sedíc celé hodiny bez pohnutí, stláčela ještě více svá hubená prsa.

A já hlupák plesal, že prospívá, že školní zprávy jsou velmi dobry — A nyní mi prospívá zde v rakvičce, ta ubohá oběť mé zpozdilosti, mé nemužnosti a polovičatosti . . .

Odešla mi k Pánu. „Odevzdávám Ti ji, Bože, tak čistou, dětinnou, Tebou dýšící, lidmi nezkaženou — bílou —“

Ale co z toho všeho!?

Kdybych nebyl býval slabochem, hlupcem, snad mohla žíti ještě měsíc, dva, snad rok, snad mohla podnes honiti se s beránkem a nemusela vůbec zemříti.

Stojí to vše ostatní za jediný jen dech jejího života? Co má pro mne nyní cenu?

— Slabochu, — bídný slabochu — bídáku — zabils ji —! Vrah dítěte? — Svého dítěte?

Zabil jsem ji opravdu? . . .

Nikoliv — cit můj se tomu vzpírá; vše dobré jsem pro ni chtěl, ale byl jsem sláb, sláb —!

Ó jak odporný sobě samému jest člověk slaboch!!

*

Zde leží její herbářík. Anemone nemorosa, ranunculoides, Primula — Viola odorata, Hacquetia, Corydalis — Carex — Gagea —

Vidím její útlé, dlouhé prstíčky hbitě se chvíti, šelestiti a mihotati nad bílými archy, vidím pořád její zbledlou tvářičku — — —

Chcete-li, ukáži vám její herbářík, ukáži, ale ani za cenu celého světa nedám — neprodám její, mně tak drahý herbářík!

Digitized by Google

První boj.

Vojenská črta Ivana Ščeglova. Z ruštiny přeložil Josef Konêrza.

I.

Praporečník Alešin byl opravdu zjevem politování hodným. Představte si mladičkého, novopečeného důstojníčka, an se krčí na maličkém, tmavohnědém koníčku a jest deštěm tak promoklý, blátem tak potřísněn, že na první pohled ani nelze rozeznati, sedí-li to opravdu vojín anebo se přichytil sedla pouze neveliký kus bláta. Tmavohnědý mimochodec frkal, stříhal ušima a otřásal se; jezdec se rovněž občas zachvíval a všecka jeho zimou zesinalá tvář jevila tupou zoufalost člověka, který se ocitl v úplně bezpomocném postavení. Praporečníku Alešinu stala se nemilá nehoda. V Aleksandropoli pro nedostatek kozáků odepřeli mu průvodu (praporečník Alešin letěl jak o závod z Petrohradu k činné kavkazské armádě), takže byl nucen ubírati se sám ke své brigádě, která, jak mu zkušení lidé řekli, byla rozložena „v polou cestě do Karsa". Udání zkušených lidí však mu pramálo prospělo; cestou Alešin zabloudil, byl postižen prudkou bouří, promokl do kosti a posléze po dlouhém putování ocitnul se na kraji vysokého chlumu, s něhož uzřel veliké vojenské ležení; bylo-li ruské či turecké, to zůstalo pro krátkozrakého Alešina nerozřešitelnou hádankou. „Což, je-li turecké?" tázal se sama sebe pohlížeje zděšeně do temnoty, čím dále, tím více houstnoucí, a hned si také představoval, kterak ani takořka nepřičichnuv ku prachu přímo upadá do zajetí, a jak Turci pod záminkou, že jej osuší, začnou s něho dříti kůži . . . — „Brrr! . . . Jak asi je to nepříjemno, když drou s člověka kůži!" A otřásal se dále, kůň frkal stále a déšť mrholil jako prve pořád a pořád . . .

Kdož ví, kterak by byl ubohý praporečník ze svého trapného postavení vyvázl, kdyby se byl náhle v podchlumí neozval lidský hlas. Jsa úplně přesvědčen, že nadešel poslední okamžik jeho života, Alešin strnul jako přimrazen a nastavil uši . . .

„Kam lezeš, ďáble?" dolétlo zcela zřetelně do ucha Alešina, a tento nenadálý, neznámý hlas zdál se mu býti hlasem samé Prozřetelnosti. Ruský tábor! zvolal radostně a hned počal rychle sjížděti s kopce.

Přímo před ním na cestě, vedoucí po úpatí chlumu a vinoucí se dále k ležení, stál maličký, vychrtlý vojáček v zalátaném munduře a děravých botách, a vedle něho s ohonem pokorně staženým seděl — „ďábel", — neveliký, náramně huňatý a prašivý pes, pohlížející vyčítavě na svého plísnitele, jenž zatím uváděl do pořádku své vojenské potřeby.

„Slyšíš, bratře! Kudy pak mohl bych odtud dojeti k té a té dělostřelecké brigádě?" radostně obrátil se Alešin k němu.

„Bratr" poopravil si smutnou podobu čapky, která mu sjela do týla, pomalu, jako s nechutí, přiložil ruku ke štítku a těžce vydychnul.

Digitized by Google

„My jsme pěšáci, vaše blahorodí," odpověděl táhlým a žalostným hlasem, při čemž pohlednul úkosem na svého huňatého společníka; tento soucitně zamrňal ocasem a jeho výmluvný, přisvědčující pohled zdál se praviti: ano, je to pravda — my jsme skutečně pěšáci!

„Jsem tedy přece v ruském ležení?" chtěl se Alešin ještě jednou ubezpečiti, hned však si uvědomil veškeru nevhodnost takové otázky a rozhodl se vyzvědět od vojáka jen to, ku kterému pluku náleží; ale v témž okamžiku vojáček otočil se nenadále a rychle na levém opatku a pustil se spěšně směrem k táboru. Alešin pohlednul tupě, kterak oba „pěšáci" v sychravé mlze ponenáhlu mizeli a stanul na chvíli v úplné nejistotě, co by měl podniknout, ač nebylo nižádné pochybnosti, že mu nezbývá, než jeti do ležení a vyhledati brigádu. Chvíli zcela zbytečně se rozpakoval, až posléze odhodlaně pobodl Krasavce (tak nazývali tmavohnědého mimochodce) a než uplynulo čtvrt hodiny, už byl v ruském táboře. Avšak ukázalo se, že vyhledati brigádu nikterak není věcí snadnou; následkem škaredého počasí všickni obyvatelé tábora pouschovávali se do svých úplně uzavřených stanův a nedávali na jevo ani nejmenší známky života. Dva opilí vojáci, které potkal u vchodu do tábora, a jeden východní člověk, na kterého připadl projížděje mezi stany, pranic mu nepomohli; opilí vojáci rozpředli spolu dlouhou hádku o význam slova „brigáda", a východní člověk na otázku o poloze brigády cosi psovsky zaštěkal a okamžitě vklouzl do nizoučké zemní chýšky. Postavení Alešinovo stávalo se již opravdu povážlivým. Od rána ničeho nejedl, byl náramně unaven, a k tomu ke všemu měl snad ještě zůstati bez noclehu. Deštík, pravda, přestal, za to však nadcházela taková tma, že nejen krátkozrakému, nýbrž i bystrozrakému bylo by bývalo nesnadno ve vzdálenosti dvou kroků něco rozeznati. Jsa dohnán až k nejvyššímu stupni zoufalství málem už by se byl rozplakal; než osud ustrnul se nad ním znova a vysvobodil ho z nesnází způsobem nanejvýš překvapujícím. V témž okamžiku, když pustiv beznadějně uzdu měl už hanebným způsobem svůj mundur zneuctiti, t. j. rozplakati se, pojednou vynořilo se před ním ze tmy cosi nepochopitelného, pohyblivého a velikého. Po zevrubnějším zkoumání vyšlo na jevo, že to byl špatný jezdec, jenž cosi bručel a pobízel svého tvrdohlavého koně, který se vzpíral a zlostně frkal. Ledva Alešin svého Krasavce zastavil, ana v tom švihající a bručící postava zakašlala a neobratným pohybem veškerou tíží objemného svého těla vrazila do něho.

„Odpusťte, . . . s kým mám čest?" promluvila postava chraplavým, přetržitým hlasem.

Alešin, ani se ještě nemoha vzpamatovati, udal hned své jméno a důstojenství.

„Major Bubnov —" vece navzájem postava přerývaně. „Není-li pak to ostuda!" pokračovala. „Byl jsem, víte, u plukovníka se zprávou, a jel domů, ale tenhle dareba si mi postavil hlavu a že nepůjde; víte, ještě jest mlád; ostatně já také nejsem jezdec, teprv od nedávna velím praporu, nejsem tomu, víte, ještě zvyklý. Buďte tak laskav," obrátil se náhle jaksi rozpačitě k Alešinovi, „pojeďte se mnou až k mému stanu; snad ten můj umíněnec při vašem koni půjde."

Digitized by Google

„S radostí!“ něco jiného ovšem Alešin, tím setkáním nevýslovně potěšený, pronésti nemohl.

„Nuže, hajdy!“ obrátil se laskavě major ke svému nepoddajnému koni, a tento skutečně šel.

„Dovolteż mi otázku: od kterého pluku jste?“ otázal se zvědavě major, když Alešin, neodvažuje se první přerušiti mlčení, nemohl se již udržet a opatrně zakašlal.

„Jsem dělostřelec,“ sdělil nesměle Alešin, a nežli dostihli stanu, v návalu radostných citů, tím netušeným setkáním vzbuzených, vyžvatlal nepozorovaně majorovi všecek svůj nelíčený životopis.

Rodiče jeho zemřeli záhy, takže jich ani nepamatoval. Vzdělával se v petrohradském vojenském gymnasiu chodívaje v sobotu na dovolenou k babičce. Ve vojenské škole prospíval velmi zdárně a byl by mohl vstoupiti do gardy, čehož si také jeho babička velmi přála a se domáhala; on však toužil po vojně a z vlastního popudu vstoupil do kavkazského dělostřelectva. Po té Alešin plačtivým hlasem vyprávěl majorovi, kterak mu byl odepřen průvod, jak zabloudil, náramně prostydl a strašně se utrmácel, jsa od samého rána na cestě, a hlavně, — kterak už vyhladověl. Při tomto posledním vyznání, které mu mimo vyklouzlo z úst, náhle se zastyděl a umlknul. Major po celou dobu, co se mu praporečník důvěrně zpovídal, hlubokomyslně mlčel pobízeje chvilkami koně slovy:

„No, jdi, hovádko, jdi!“

Teprve, když se Alešin odmlčel, otázal se ho, proč se dal na Kavkaz a ne k armádě na Dunaji.

„Inu, chtělo se mi na Kavkaz, jako jiným — toť už známo!“ ... zabručel poněkud rozpačitě Alešin, jemuž teprve nyní přišlo na mysl — proč opravdu dal se právě na Kavkaz.

Major, jak se Alešinu zdálo, cosi pro sebe zavrčel, a po té, vzdychnuv dvakrát, sdělil mu, že jeho dělostřelecká brigáda stojí na druhé straně úžlabí, kde jsou rozloženy hlavní síly, že v tu chvíli nalézá se v táboře předvoje, a že on sám, major Bubnov, velí třetímu praporu pěšího pluku a nabízí Alešinu u sebe nocleh jakož i večeři, záležející ovšem z toho, co Bůh nadělil. Kdyby se byl měl Alešin zachovati dle skutečných svých dojmův, byl by musil padnout majorovi kolem krku, on však přemožen jsa citem ustavičně opakoval: „děkuji“, načež major ihned dokládal: „nemáte zač“; takto splácejíce si vzájemně zdvořilostmi, zcela nepozorovaně ocitli se před majorovým stanem.

Ledva zastavili své koně, v tom kde se vzal, tu se vzal, u vchodu do stanu vytýčil se a jako přikovaný stanul muž nepoměrné velikosti a odstrašujícího vzezření; byl to majorův sluha.

„Milý člověče!“ obrátil se k němu major Bubnov slézaje se svého svévolného koníka. „Buď tak hodný, poruč provést a nakrmit naše koníčky a připrav nám ‚vyklopidon se zakusonem‘.“ — „Račte, prosím!“ doložil po té obraceje se přívětivě k Alešinovi a pozývaje ho do svého stanu.

Alešin prohodil: „děkuji“ a rozhrnuv mokré plachty ocitnul se v prostranném stanu majorově, osvětleném oharkem lojové svíčky. Kdož ví, zdali následkem toho, že strávil celý den v dešti a byl unaven, či

Digitized by Google

proč, ale majorův příbytek zdál se mu býti přímo rozkošnou komnatou, ano pro majora pěchoty až příliš rozkošnou.

„Ach, můj tatíčku! Vy pěkně vypadáte! To jste dostal co proto!“ zvolal major a spráskl ruce, když vešli do stanu a když spatřil mokrou, zablácenou postavu Alešina.

„Odpusťte“ . . . zakoktal Alešin.

„Pro Bůh, jaké pak omluvy! — Milý člověče“ — obrátil se major ke vstoupivšímu sluhovi, „zujte pánovi boty jakož i vše ostatní a převlecte jej.“

„Ano, vaše vysokoblahorodí,“ zařval „milý člověk“ jako válečná trouba, až se celý stan otřásl, a s ukrutnou horlivostí počal svlékat Alešina.

Tento jako malomocné robě nebyl s to, aby se protivil, a podrobil se bez námitky „milému člověku“ prohlížeje si z pod obočí, zatím co ho převlékali, stan a jeho hospodáře. Stan byl upraven s podivuhodnou důkladností. Přímo proti vchodu pyšnila se široká dřevěná majorova postel s pestrou tureckou pokrývkou a srstnatým kobercem. V pravo ode vchodu stál stůl, přikrytý voskovaným plátnem a všecek zastavený rozličným písařským a domácím náčiním, jako jest početní tabulka, cestovní kalamář, zarezavělý kávovník, líhopalka a p. V levo uchýlila se druhá, prostější postel se šedou bojkovou přikrývkou; na té se též Alešin uvelebil. U stolu, jenž sloužil zároveň ku psaní i k různým domácím potřebám, stála skládací židle a stolička; v koutě nad majorovou postelí vyzíral vyrudlý obrázek. Alešin pohlednuv na majora, u svého lože se svlékajícího, nemohl se zdržet úsměvu. Byl to neveliký, tlusťounký člověk na kratičkých nožkách, s maličkýma, dobromyslnýma očkama, neobyčejně nízkým čelem a hladkými čínskými kníry pod tlustým a krátkým nosem; jeho řídké, v zad ulízané vlasy věnčily temínko podlouhlé hlavy nevelkým do výše čnějícím chumáčkem, což s vysoce pozdviženým obočím dodávalo veškeré jeho tvářnosti jakéhosi polotázavého a polozlostného výrazu. Obracel se zdlouhavě, poněkud se při tom kolébaje; mluvil s přestávkami, často vzdychaje a trhaje slova.

„Vy jste si tedy přál spatřiti Kavkaz?“ obrátil se k Alešinu, když sluha odešel pro čisté prádlo, aby se praporečník mohl převléci. „Oh, mladosti, mladosti! Který pak čert vám to spískal, pustiti se sem? Vím, že jste se dal zlákati jen poesií; myslíte si: ‚horská temena‘, ‚královna Tamara‘ a samé takové věci. Totě všecko nesmysl, pouhé tlachy, ctěný pane — takového není zde pranic!“

„Ale vždyť jej líčívají dosti půvabně!“ osmělil se Alešin namítnouti.

Major se náhle rozvzteklil.

„Líčívají! Prosím vás, a kdo jej tak líčí? Básníci, že? — Abyste to věděl, povím vám, že ti páni poeti jsou pouzí loupežníci. Pořád hlásají: Kavkaz! Kavkaz! takže by si člověk myslil, Bůh ví, jaký Mohamedův ráj to není . . .“

„Já viděl horských hřebenů
zjev podivný jak vidma snů —“

přednesl nenadále s ohněm známé verše Lermontova. — „Ale vždyť člověk nemůže žíti ve snách, nýbrž s lidmi, lidé pak zdejší, věřte mi, jsou učinění ďábli, a podnebí — peklo horoucí!“

Digitized by Google

Když se Alešin do přineseného prádla převlekl a sluha zmizel, major nemohl se zdržet, aby se ho přímo neotázal, proč se vydal k činné armádě, kdežto mohl čekati v Petrohradě, až naň dojde?

„Přál jsem si velice spatřiti vojnu!“ přiznal se Alešin prostomyslně.

„Hmm!“ zabručel major jaksi se usmívaje, a jeho dobromyslná tvář nabyla pojednou nepříjemného, skoro zlomyslného výrazu.

Sluha objevil se znova a postavil na stůl podnos, na němž stkvěl se malebně nizoučký pochodový samovar o třech nožkách, mosazný čajník se zavařeným čajem, modrý talíř s kouskem studené skopové pečeně, ohromný kus výražkového chleba, malá lahvička pálenky, a velká láhev rumu (všecko to představovalo tak řečený „vyklopidon se zakusonom“).

„Nu, teď už nechejme řeči a — k útoku! —“ obrátil se major k Alešinu a usadiv jej na židli ke stolu počal ho častovati docela tak, jako starostlivá chůva nacpává hladové děcko.

Nejprve přiměl ho k vypití malé číšky pálenky, potom ukrojil mu skoro všecku skopovou, po té namazal máslem nehorázný krajíc výražkového chleba, pak ho napojil čajem s rumem, a na dovršenou všeho toho s dobrosrdečně čtveráckým úsměvem vytáhl zespod podušky plechovou krabičku se sladovými bonbony a předložil hosti místo zákusku. Potom skoro sám jej uložil na postel, přikryl pokrývkou ano i křížem požehnal, pohlednuv s jakousi otcovskou něhou na mladistvé líčko Alešinovo.

Skutečně také svěžest prvního mládí a něžná nesmělost pohybův musely k sobě nakloniti každého, kdokoli Alešina spatřil. Byloť v něm půvabno všecko i prostodušný, poněkud ptačí útvar jeho líčka, i příze rusých vlasů, v kadeřích na bílé čelo splývající, i ledva patrné knírky pod nevelikým, tenoučkým nosíkem; límec červené hedvábné košile, zespod pokrývky se vyšinuvší, dodával mu zcela vzezření chlapce, a jeho srdečně upřímný, zvučný hlas, jakož i naivný výraz šedých očí dodávaly každému jeho slovu jakési zvláštní, neobyčejně líbezné dětskosti.

Když už takto vše bylo skončeno, to jest když major nasytil, napojil a na postel uložil mladého praporečníka, zavolal sluhu a s jeho pomocí uložil i svou vlastní osobu.

„Kdyby přišel nějaký rozkaz, — vzbudíš mne!“ podotkl důrazně sluhovi a pohledl úkosem na vyrudlého světce. „Nu, jdi si, milý člověče!“ doložil pohružuje se pod pokrývku.

„Dobrou noc, vaše vysokoblahorodí!“ zařval sluha hledě pravým okem na majora a levým mrkaje ve stranu Alešina, jako by tím dával na srozuměnou, že i jemu přeje téhož, a prohnuv se celým tělem zmizel ze stanu.

Nastalo mlčení a ticho, které major přerušoval odkašláváním, hekáním a obracením, kdežto Alešin se protahoval se sladkým úsměvem na měkkém lůžku, skládaje v duchu celý chvalozpěv o pohostinnosti majorově. Tento první přerušil mlčení.

„Vy byste tedy tuze rád poznal vojnu?“ otázal se znova a jaksi záhadně se pousmál.

„Hrozně rád, majore —“ prožvatlal Alešin tonem, jakým obyčejně malé děti vyjadřují své nejvřelejší tužby.

Digitized by Google

Ivan Ščeglov.

Digitized by Google

„Nu, což, podívejte se, — je to zajímavo!“ zavrčel major a chtěl ještě něco doložiti, ale pojednou nevrle a trhaně sama sebe přerušil: „Ostatně, nechci vám kaliti růžových názorův! Dobrou noc!“ A s těmi slovy major zmizel pod pokrývkou.

„Dobrou noc, majore!“ obrátil se Alešin uctivě k tomu místu, kde asi podle všech příznaků byla majorova hlava, snaže se nemnohými těmi slovy vyjádřit i lásku, i něhu, i vděčnost za pohostění, a všecky ty smíšené city, jimiž pohnuté jeho srdce překypovalo. „Jak je dobrotiv, ač je majorem!“ pomyslil si Alešin a hned se zasmál svému dřívějšímu předsudku, jako by všickni majoři byli strašně kruti, bili sluhy a pronásledovali praporečníkův, kdežto tenhle nejen že svého buřvalu sluhu nazývá „milým člověkem“, nýbrž i vyká svému tvrdohlavému koni.

„Ten major Bubnov je výtečný, rozmilý člověk!“ rozsoudil v duchu a náhle pocítil, že mu spánek skližuje víčka . . . „Od kterého pak praporu že jest? od prvního neb od druhého? . . . . Zdá se mi, že od druhého . . . Ostatně však, tuze rád bych uzřel vojnu, ale nejprve třeba se vyspat . . . Aha, již jsem si vzpomněl: od třetího praporu jest, od třetího . . . Ah, teď jest mi blaze a teplo!“ — a usnul tím bohatýrským, závidění hodným spánkem, jakým usnouti může jen devatenáctiletý praporečník po dlouhé cestě, dobré večeři a příjemném hovoru s blahosklonným představeným.

II.

Když Alešin časně ráno procitl, majora již ve staně nebylo. Vyšlo na jevo, že v noci (Alešin tvrdě spal a ničeho neslyšel) došel praporu, jemuž Bubnov velel, rozkaz k vystřídání praporu, jenž konal pořadovou službu na hoře Kizil-Tapě, — předním bodě ruské posice. Major, jenž by se byl, mimochodem řečeno, tuze rád se svým mladým hostem rozloučil, pohlednul na spokojenou a bezstarostnou tvář spícího Alešina, a nechtěje ho znepokojovati nařídil jenom napojiti ho čajem, až procitne.

Alešin procitnuv nemohl se s počátku nijak vzpamatovati, kde jest a co se s ním přihodilo; jeho povýšení na důstojníka, rozloučení s babičkou a odjezd na Kavkaz následovaly za sebou tak rychle, že všecko, co nedávno zažil, zdálo se mu býti jakýmsi zvláštním a podivným snem.

Neobyčejný řev, vyšedší z pozadí stanu, připomenul mu okamžitě skutečnost. Řev tento nebyl ostatně ničím jiným, nežli jitřním pozdravem majorova sluhy. Aniž popřál Alešinu času, až by se úplně vzpamatoval, jal se ihned s veškerou přesností plniti rozkaz svého pána; s horlivostí a horečným úsilím pomohl Alešinu při oblékání a v pravém toho slova smyslu nemilosrdně ho nalil čajem, dokládaje po každé sklenici, kterou Alešin vypil: „Bylo mi nařízeno ještě!“ Alešin, usmívaje se a ostýchaje se, nucen byl chtěj neb nechtěj vypiti šest sklenic čaje a sníst bezmála celý veliký bochník. Sluhova horlivost byla tím podivuhodnější, že byla zcela nezištna, neboť když Alešin, vyšed ze stanu, chtěl mu podati před vsednutím na koně rublovou bankovku, sluha rychle připažil a vzpřímiv se celou svou postavou, takže byl o hlavu vyšší stanu, zahřměl, hledě skoro přímo do očí zaraženému praporečníkovi: „Šťastnou cestu, vaše blahorodí!“ Alešin chtěl něco zakoktat, ale jen se v sedle obrátil

Digitized by Google

a poklepal Krasavce po šíji, načež pustil se klusem směrem k úžlabí, za nímž dle majorových slov tábořila dělostřelecká brigáda. Po několika krocích stanul a mimovolně ještě jednou pohlednul na majorův stan, kde se mu dostalo tak rozsáhlého pohostění, a — Bůh ví, proč, — pojednou zmocnil se ho náramný zármutek, že se nemohl s laskavým hospodářem rozloučiti. Vzdychl si a jel dále rozhlížeje se stále po nových pro něho předmětech.

Minuv stany pěšího pluku, v němž panovalo hluboké ticho, vjel do čáry, na které byl rozložen pluk dragounův. Zde nastával už jistý ruch; hned z prvního stanu zalétaly k němu hlasy karbaníkův, ukončujících noční hru. Jeda mimo vojáky, kteří s nemalou přičinlivostí čistili koně, viděl, kterak jakýsi ramenatý, zďobaný dragoun náhle se dopáliv začal nadávati ryšavé kobyle, kterou měl v práci, ale shlednuv Alešina honem přiložil ruku k čepici a spěšně doložil: „Prosím za odpuštění, vaše blahorodí.“ Alešin jsa dojat ani ne tak touto jemností vojenské povahy, jako spíše tou významností, jakou přičítali jeho novopečené důstojnosti, pokynul blahosklonně ve stranu ryšavé klisny, a v nejkrásnější náladě vyjel na cestu, vedoucí kolem úžlabí, na jehožto protější straně uzřel druhý tábor, mnohem větší, hlučnější a malebnější... „Ach, toť rozkošné jitro! Totě přívětivé, krásné jitro! Zcela jiné, nežli včerejší!“ pomyslil si Alešin vzpomenuv si na své nedávné trampoty a žalostný pohled, jaký jevilo ruské ležení večer. A klusaje po okraji údolí pohlížel se zvědavou zálibou na nevelký, dosti bídný potůček, na dně údolí v ranním slunci stříbrem se stkvoucí, kde jacísi malincí vojáčkové porůznu se koupali, máchali prádlo a myli koně; napjatým uchem vnímal dolétající k němu ržání koňstva, neumlkající hudbu vytrubovaných signálův — a všecek ten nejasný hovor probouzejícího se tábora, a cítil, kterak ho ten nový, neklidný, ale veselý a kypící život ponenáhlu pohlcuje. Když obejel úžlabí a sestupoval k táboru, přišla mu mimovolně na mysl otázka: „A kde jsou Turci?“ a ne bez vnitřní tísně obrátil zraky ku předu, ve přímém směru údolí, rozdělujícího dva tábory. Přímo před ním zahradivši obzor táhla se celistvá zeď obrovských hor, po jejichž skaliskách plouhaly se místy třásnité obláčky... „Tam jsou bezpochyby Turci,“ pomyslil si a uhádnul. Byl to hrozitánský hřbet Aladže, na jejíchžto rozlehlých výběžcích tajila se hojná turecká opevnění. S pravé strany Jagni, s levé Inach-Tapesi jako dva strážní olbřímové chránily tu přirozenou obrannou čáru. Ale na dlouhé pozorování tureckých opevnění nebylo nyní kdy, — byloť třeba vyhledati co nejrychleji brigádu a představiti se veliteli.

„Buďte tak laskav, kudy dojedu k dělostřelecké brigádě?“ obrátil se k nizoučkému pobočníkovi od pěchoty, jenžto se mu při vjezdu do hlavního ležení první namanul v cestu a jaksi starostlivě se třásl na maličkém bílém koníkovi.

„Zrovna tuhle, v levo od koňského stání... Odpusťte, nemám kdy!“ a pobočník zatřásl se ještě rychleji na svém přihublém a patrně hladovém koni.

Řídě se pokynem nizoučkého pobočníka Alešin dojel k prvnímu koňskému stanovišti, zahnul v levo a vjel do čáry nábojových beden.

Digitized by Google

„Konečně!“ zvolal radostně, ale hned ucítil, jak trapně sevřelo se mu srdce nejistotou, kterak bude přivítán, a co se s ním potom stane. Nesměle zastavil vzrostlého ohňostrůjce, kráčejícího k dělům a požádal jej o zprávu, kde je stan brigádního generála. Tento pohlednul nejprv udiveně na tazatele, potom na stráž, přecházející v popředí děl, a ukázal na červenou makovici dosti prostranného stanu, stojícího před samým nosem Alešina. Aj, hle, stan brigádního generála! Srdce Alešinu prudce zabušilo. Snad má na sobě všecko v pořádku? Alešin podíval se po sobě; oblek byl z brusu nový, šnůry, šavle, třapec — všecko bylo nové, podle předpisu, a lesklo se na slunci, a tak u vědomí vlastní parádnosti popojel Alešin odhodlaně k nizoučkému stanu, tulícímu se v pozadí ke stanu brigádníkovu, sestoupil s koně, a drže jej za uzdu, sám vstrčil hlavu dovnitř stanu. Uprostřed špinavého a nespořádaného stanu, prosyceného zápachem cibule, a ještě jiným, neméně životním zápachem, stál bělohlavý, statný mladík v růžové košili s vyhrnutými rukávy a úsilovně cídil botu. V pravo před skládacím stolem, jenž byl zavalen papíry, chrápala jakási srstnatá bytost, podle všeho písař, a v pozadí stanu ležel druhý, na vaku náznak roztažený, podobný tvor, taktéž chrápající. Nebylo pražádné pochybnosti, že se Alešin ocitl ve brigádní kanceláři.

„Možno-li mluviti s brigádním generálem?“ obrátil se poněkud nejistým a chvějícím se hlasem k člověku, jenž cídil botu, dovtípiv se, že stojí před generálovým sluhou.

„Generál spí, račte posečkat,“ odpověděl tento sotva na tazatele pohlednuv, načež postaviv vycíděnou botu na stoličku chopil se druhé a začal cíditi ještě vztekleji.

„Ale já bych rád, příteli, tuhle koně . . .“ začal Alešin.

„Zvončuku! Vezmi koně jejich blahorodí!“ šťouchl generálský sluha levým loktem spáče, ležícího na vaku, aniž svého zaměstnání pravou rukou přerušil.

Chrápavší člověk okamžitě vyskočil a nepromnuv si ani očí otázal se: „Cože?“

„Což pak, čerte, neslyšíš? Tuhle vezmi koně!“ osopil se generalský sluha. „A vy, vaše blahorodí, poshovte; jakmile vstanou, hned vás ohlásím!“ — a postaviv druhou vycíděnou botu, dal se s takovoutéž horlivostí do generálských spodků.

Alešin odevzdal svého Krasavce ospalému vojákovi a jal se procházeti kolem brigádníkova stanu naslouchaje s nepokojnou zvědavostí, co se tam děje. S počátku bylo vnitř stanu zcela ticho. Tak uplynulo asi čtvrt hodiny; během té doby Alešin se procházel a z dlouhé chvíle hleděl na stráž, obcházející kolem brigádní peněžní skříně a taktéž z dlouhé chvíle pohlížející zase na Alešina. Potom uvnitř stanu cosi zachrchlalo, odplivlo a hřmotně vzdychlo. Následovala nedlouhá pomlčka. Potom cos odplivlo ještě silněji a rozlehl se silný zvuk zvonku. Rychleji blesku přeletěl mimo Alešina bělohlavý sluha, s botami v jedné ruce a se spodky ve druhé, a zmizel v útrobách stanu. „Zlobí se,“ zašeptal jako pro sebe ospalý voják, který vodil koně. Alešin pohledl tázavě a bázlivě na něho. „Buď mi, Bože, milostiv!“ Sotva si tak pomyslil, zaslechl zcela zřetelně zvuk políčku, a bělohlavý sluha, všecek červený, vklouzl jako by mu

Digitized by Google

hlava hořela do nizoučkého stanu a v okamžiku právě tak spěšně vyletěl z něho s umývací misou a džbánem vody v rukou. Bezprostředně za tím následovalo: pleskot, frkot, zvuk políčku; znova pleskot, frkot a zase zvuk políčku, a sluha, jehož tváře víc a více červeněly, znova se mihl před Alešinem. Po té bylo slyšeti, jak se kdosi silně vysmrkal a tak zlověstně odkašlal, že i Krasavec nastavil uši a nepříjemně frknul. Minul ještě jeden trapný okamžik. Objevil se sluha se samovarem a uvnitř stanu rozlehlo se jakési podivné hučení, během kterého Alešin doslechl, kterak bylo vysloveno jeho příjmení; znova cosi zachrchlalo, sluha vyšel k němu, a blýsknuv velmi významně očima oznámil, že „oni k vám sami vyjdou."

Položiv a polomrtev stanul praporečník přede vchodem do stanu, odkud měl vyjít „on sám" . . . „Už, už, myslil si, rozhrnou se plachty stanu a objeví se jakýsi nehorázný netvor!" A skutečně, ani té drzé a zpupné myšlénky ještě nedomyslil, plátna stanu se rozhrnula a v otvor tak vzniklý vyčouhla hlava, která učinila na mladého důstojníka dojem strašné obludy. Strachem pomatený praporečník popošel o dva kroky v před, přiložil třesoucí se ruku ke štítku a začal již obvyklé: „Vaše Excellencí, mám čest . . ." když v tom přerušilo jej strašné hučení, vycházející z hlavy: „Těší mne velice... Důstojníkův máme tuze málo — padají jako mouchy . . . Přihlaste se u druhé baterie!"

A strašná hlava, zlostně kývnuvši, zmizela.

„A to snad už je všecko?" Alešinu jako by byla hora s plecí spadla; skoro skokem běžel do kanceláře a v radosti místo dvacetníku vtiskl celý půlrubl do ruky rousnatému písaři, jenž velmi hbitě naškrtnul zprávu „o příchodu" a ještě hbitěji schoval darovaný půlrubl do kapsy. Alešin pospíšil si co nejrychleji za svým Krasavcem. „Je-li pak vždycky tak nerudný?" ... myslil si vlézaje na koně. „Ne, až já budu generálem, já budu přijímati praporečníky vlídně, přívětivě a pokaždé řeknu nějaké slovíčko . . . které by dodalo mysli a nadšení." A představiv si sama sebe tak poněkud generálem poopravil se v sedle, pozvednul ramena a srdnatě odcválal mimo stan brigádníkův. (Dokončení.)

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google